תנ״ך · אחרונים · אלשיך · כתובים

רוממות אל על תהילים

רבי משה אלשיך

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רוממות אל על תהילים

רבי משה אלשיך

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רוממות-אל-על-תהילים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת בן המחבר 6
פרק א 8
פרק ב 11
פרק ג 14
פרק ד 16
פרק ה 20
פרק ו 24
פרק ז 29
פרק ח 32
פרק ט 36
פרק י 42
פרק יא 49
פרק יב 53
פרק יג 55
פרק יד 58
פרק טו 61
פרק טז 64
פרק יז 69
פרק יח 76
פרק יט 94
פרק כ 109
פרק כא 114
פרק כב 119
פרק כג 128
פרק כד 133
פרק כה 140
פרק כו 148
פרק כז 152
פרק כח 159
פרק כט 163
פרק ל 171
פרק לא 176
פרק לב 184
פרק לג 190
פרק לד 199
פרק לה 211
פרק לו 219
פרק לז 223
פרק לח 236
פרק לט 240
פרק מ 244
פרק מא 254
פרק מב 259
פרק מג 263
פרק מד 266
פרק מו 274
פרק מז 277
פרק מח 281
פרק מט 287
פרק נ 294
פרק נא 305
פרק נב 316
פרק נג 321
פרק נד 323
פרק נה 325
פרק נו 331
פרק נז 336
פרק נח 339
פרק נט 343
פרק ס 348
פרק סא 353
פרק סב 356

פרק סג 362
פרק סד 367
פרק סו 369
פרק סז 375
פרק סח 380
פרק סט 400
פרק ע 412
פרק עא 414
פרק עב 421
פרק עג 432
פרק עד 442
פרק עה 452
פרק עו 457
פרק עז 461
פרק עח 472
פרק עט 497
פרק פ 504
פרק פא 511
פרק פב 517
פרק פג 521
פרק פד 524
פרק פו 532
פרק פז 539
פרק פח 542
פרק פט 552
פרק צ 572
פרק צא 583
פרק צב 589
פרק צג 598
פרק צד 600
פרק צה 610
פרק צו 612
פרק צז 618
פרק צח 622
פרק צט 625
פרק ק 629
פרק קא 632
פרק קב 636
פרק קג 647
פרק קד 659
פרק קה 670
פרק קו 684
פרק קז 698
פרק קח 715
פרק קט 718
פרק קי 724
פרק קיא 729
פרק קיב 733
פרק קיג 736
פרק קיד 739
פרק קטו 742
פרק קטז 747
פרק קיז 754
פרק קיח 755
פרק קיט 763
פרק קכ 821
פרק קכא 823
פרק קכב 826
פרק קכג 828
פרק קכד 830
פרק קכה 832
פרק קכו 833
פרק קכז 835
פרק קכח 836

פרק קכט 839
פרק קל 842
פרק קלא 844
פרק קלב 846
פרק קלג 851
פרק קלד 854
פרק קלה 857
פרק קלו 865
פרק קלז 870
פרק קלח 873
פרק קלט 875
פרק קמ 882
פרק קמא 884
פרק קמב 887
פרק קמג 889
פרק קמד 893
פרק קמה 898
פרק קמו 904
פרק קמז 907
פרק קמח 915
פרק קמט 919
פרק קנ 922

הקדמת בן המחבר

יעלזו הנבונים וישמחו השלמים במלאכת ה' אשר הזמין הקב"ה לי לעשותם כיום הזה אגיל ואשמח בלבבי כי על אשר זכני ה' אלהי ישראל להתחיל ולהשלים כיום תמים ביאור לספר תהלים נעים זמירות ישראל שירי שירות ותשבחות זמר לפני אל. המרומם המפואר והמשובח מודיע רוממותו ית' על כל אלהים ובל יגבילהו שיר ושבח כי על כן קראתי שמו בישראל דוממות אל. ולכן גם ה' במדה שדוד רומם אליו ית' כן הוא ית' רומם אותו בחיים וגם אחרי מותו היה אתו כמאמר רז"ל. אמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש שלמה להכניס ארון למקדש דבקו שערים זה לזה אמר שלמה כ"ד רננות ולא נענה פתח ואמר שאו שערים ראשיכם וגו' ולא נענה כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עון. וכיון שבא לידי אפרשנו כיד ה' הטובה עלי אענדנו בביאור נכון יען אומר דרשוני וחיו. יראה שלמען הראות מעלת דוד דבקו עד יאמר זכרה לחסדי דויד. וקשה שלא יניחו להכנס הארון שבו השכינה להראות כבוד בשר ודם והיה אפשר להורות בדבר ולא לנגוע בכבודו ית' ולא עוד אלא שארז"ל שעל שחלקו שערים כבוד לארון טבעו בארץ ולא שלט בהם יד אויב ואדרבה דבקו מפניו ולא הניחוהו להכנס אלא בעבור דוד הרי כי לדוד חלקו הכבוד. ועוד מה ענין מספר כ"ד רננות. ועוד כי אין הרננות שהיא התפלה שהתפלל שלמה מתייחסת לפתיחת שערים כלל. ועוד כי הלא דבקו שערים זה לזה ואיך אמר שאו שערים ראשיכם והיה לו לומר התפרדו צדיכם כי לא דבקה לארץ ראשן. ועוד היתכן שיאמר יפתחו למען יבא מלך הכבוד כי ה' צבאות הוא מלך הכבוד ולא יפתחו למענו. ועוד כי ענין זה נלמד ממה שבדברי הימים בסוף התפלה שהם הכ"ד רננות נאמרו מסיני ואומר אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך וסמיך ליה ויהי ככלות שלמה והאש ירדה מהשמים כו' שהיה ע"י כניסת ארון ה'. והנה שאו שערים לא נזכר שם א"כ מי אמר לו ששאו שערים נאמר בין התפלה לפסוק ההוא ולא אמר כמאמר רז"ל (שמות רבה פ"ח)

שאחר פסוק זה והיה הארון נכנס אמר שאו שערים. וגם ראוי לשום לב אל כפל לשון הכתוב שאו שערים וגו' והנשאו פתחי עולם שהוא כפל ענין במלות שונות שהם ב' קושיות כאחת. וגם מה ענין הראשים וכי יש ראש לשערים. וגם אמרו פתחי עולם מה ענין לעולם בזה. ועוד כי הלא אומרו פני משיחך הוא שלמה כדברי המפרש ומה ענין שלמה בזה והיל"ל זכרה לחסדי דויד עבדך בלבד. ועוד היאך ידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עון אולי לא מחל אלא שרבו זכיותיו וחסדיו עד גדר שעון ההוא בטלבתוכם:

אמנם לבא לענין נזכירה מארז"ל בשוחר טוב שאמר דוד רבון העולמים בזה אדע שמחלת לי על אותו עון אם בנו של בת שבע ימלוך אחרי כי אז יכירו שאם בבת שבע היה לי עון אשר חטא לא תמליך ממנה וזהו אצלי אמרה והייתי אני ובני שלמה חטאים כלומר שאם שלמה לא ימלוך נהיה בחזקת חטאים ומפני כבוד דוד לא כללתו אתם או שחטאים הוא כדברי ברורי' שהוא גופי העונות אמרה אני יתשדוני שהייתי אשת איש ולשלמה שנעשה באשת איש ונהיה גופו של העון ואתה חוטא. ונבא אל הענין הנה ראה הוא ית' כי עדיין צריך לפרסם בעצם שאין השכינה שורה רק ע"י טהור משום פסול והשראת שכינה במקדש וירידת האש היה ע"י הארון שבו השכינה והוא בשום שכל והבין כי לא אל השערים היה מדבר שלמה ולא מאליהן דבקו אך השכינה שבארון דבקם והם חלקו כבוד לארון ונדבקו מפני כבודו עד שרצה שיפתחו וע"כ לא שלט בהן יד אויב והענין כי הארון הביאו דוד לביתו בשמחה ובשירים ובכבוד גדול והיה שם בבית שהכין דוד עד שלקחו שלמה וע"כ בבוא שלמה להכניסו מהארון יצא הדבר כי השכינה בו ידבקו שערים כלומר טוב שבת בבית שהניחני בו דוד מבבית הזה וזה כבוד גדול לדוד. אז אמר שלמה הנה אפשר שלאחד מג' סבות אין כבודו ית' לשבת בבית הזה. או להעדר זכות מישראל להשראת שכינה במעשה ידיהם. או שאין שערי הבית הזה ראויים להכנס בם שכינה כי אולי לא נבנה הבית בקדושה הראויה להמשיך השפע העליון. או למעני שאני משולל זכות להשראת שכינה בבית אשר במתי. ע"כ על האחת התפלל אותה התפלה שענינה שכל פיפיות המתפללים יפנו אל הבית ההוא כלו' ואם כעת הם הבלתי זוכים הלא יזכו עתה באחדות נמרץ לפנות הכל ביחוד שמה. וגם כוון במספר כ"ד רננות לזכור זכות כהנים לוים וישראלים שיש כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה וכ"ד מעמדות ישראל ויעשה למענם שישרתו שלשת המינים האלה בעבודה שיעבדו במקדש. ואם הוא על העדר קדושה מהבית הזה ע"כ אמר שאו שערים כו' והוא בשום שכל והבין בפסוק אשר הערנו בו. אמנם הנה אין ספק כי ביהמ"ק של מטה בכל פרטיו כנגד של מעלה ושעריו כנגד שערי תפלה אשר למעלה ועל כן כל פיפיות התפלות הם כנגד ביהמ"ק ושערי תפלה של מעלה אינן דברי ממשיי באמת רק כחות עליונים המקבלים התפלות ועולים ומתנשאים למעלה להעלות התפלה ואז מקבלים שפע ועל ידם משתלשל למטה כנראה מספר הזוהר. ע"כ אמר שלמה כמדבר אל שערי תפלה שכנגד שערי ביהמ"ק שאו שערים ראשיכם בהעלות כ"ד רננות תפלתי אשר התפללתי ועי"כ על ידיכם יורק שפע אל שערי בית המקדש אשר כנגדכם כי בהתנשאותכם ינשאו לעומתכם. וזהו והנשאו פתחי עולם הם פתחים שבעולם הזה וזהו פתחי עולם. או פתחים הכוללים לבא בם

תפלות כל העולם כמפורש בתפלה. ועל ידי כן יהיו ראוים שערים אלו שיבא בם מלך הכבוד וזהו והנשאו כו' ויבא כו' ועל כן לא הוצרך להזכיר בתפלתו פסוקים אלו למה שגם הם ע"י התפלה הנזכר הוא שישאו ראשן כמדובר. ואם הוא על העדר זכותי ועל כן טוב שבתך באהל הושיבך דוד אבי ראה ה' כי יותר כבוד הוא לו שאל תשב פני משיחך כי הוא משחני בחייו למען הראות שמחלת לו על אותו עון כמאמר שוחר טוב שהזכרנו ואם אין אתה עושה בגיני אתה נוגע בכבודו שיהיה הוראה שעל היותי בן נעות המרדות אינך חפץ בי כי עון עצמו לא נמחק מיד נענה. באותה שעה התפעלו בהדרגה פני שונאי דוד כשולי קדרה והמון העם ידעו שמחל:

הנה נא לי הוכחה גלויה לבני עליה על קראי שם ספר זה **רוממות אל** מלבד הטעם שפירשו חכמינו ז"ל שמתוכו מתפרסם מתי תרוממנה קרנות צדיקו של עולם אל למושעות ותושע יהודה וישראל תשועת עולמים כי על כן כשבא המתרגם לתרגמו נזדעזעו שמים וארץ לבל יתפרסם הקץ וחרץ. יהי כבוד ה' לעולם בשמי ערץ. ישמח ה' במעשיו עלי ערץ. ואתנה את לבי יכתבון מלי בעט ברזל ועופרת. למען ילמד בו אשר ה' יתן חנו בעיניו.

פרק א

פסוק א

אשרי האיש אשר כו' ראיתי אחרי רואי הערות אשר יפול לב אדם עליהם לבל אשא את שמותם הלא בספרתי כי לא דבר רק הוא ממוצאי דעת ואומר כי הנה שתים הנה סוגי האושר יש יאושר בסור מרע ולמעלה הימנו אשר יאושר בעשה טוב אמנם לא כל הסר מרע יקרא מאושר אם לא בהשתלש בו תרומה הפרשה מכל ג' סוגי עבירות הלא המה במחשבה משוללת מעשה המתייחסת אל הנפש וממעשה משולל מחשבה המתייחסת אל החומר וגם לא בדיבור שהיא אמצעית בין שתיהן הנה כי זה משולל טומאה מכל חלקיו ועל זה אמר אשרי האיש כלומר הנה מאושר יאמר לאיש אשר לא יחטא לא בהרהור בלי מעשה הנקרא עצת רשעים שמייחסו לחטא כי גם שאין נצול מהרהור מה זה לא הלך ונמשך בו לפעול הרהורו רק בבואו להרהר שב אחור ממנו וגם לא עמד בדרך חטאים שהוא שוגג מעשה בלי הרהור כאוכל חלב במחשבת שומן לא עמד כי גם שלא יבצר מהאדם לחטא שוגג לא עמד ונתיצב בדרך ההוא כ"א נזהר ונשמר מלשנות בו ובמה שאינו לא מחשבה ולא מעשה כ"א דבור גם שעמד בין המטפלים

לדבר שיחה בטלה הנק' לצים לא ישב שטרם יקבע להתמיד שם שב וזהו לא ישב הנה הנזהר מלחטוא בהרהור ובמעשה ובדבור אשרי האיש יאמר לו כי מאושר יהיה:

פסוק ב

ואמר כי אם בתורת ה' כו' לומר הנה עד פה תבא מדרגת הסר מרע כי מאושר יאמר לו בלבד כי יש לו אושר מה כ"א נוסף על זה גם יהיה לו עשה טוב בבחינות אלו שבתורת ה' חפצו בהרהור ובתורתו יהגה שהוא דבור וגם הוא מעשה היותו יגע בה יומם ולילה אושרו גדול הימנו כי והיה כעץ שתול כו' והתכת הכתוב כי הנה בתורה יש בחינה מתייחסת אליו יתברך והיא בחי' סודה ויש מתייחסת אל האדם והיא פשטה והנה השיג האדם הסוד לא כל אדם זוכה אך יחוייב כי גם שלא ישיג אותה יהיה חפצו בה ולא יבצר ממנו דבר מה ועל זה אמר בתורת ה' חפצו ועל בחינת הפשט אמר ובתורתו יהגה שהוא בתורתו של האיש הנזכר המתייחסת אליו יהגה יומם ולילה:

פסוק ג

ואז והיה כעץ כו' והוא כי למה הצדיק דומה לאילן שהוא נטוע במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה כו' והוא כי נפש הצדיק נטועה למעלה בקדושה וידוע כי בקדושה עליונה יש בחינת סוד התורה ויש בחינת סוד פשטה ושניהם כשני פלגי מים והנה נפש האיש הזה שתולה על פלגי מים אחוזה ונטועה בבחינה הנק' תורת ה' היא סודה ובפלג בחינה הנקראת תורתו היא פשטה וימשך מזה אשר פריו יתן בעתו והוא כי כל תלמיד חכם ע"י נטיעת נפשו בשרשי התורה במה שהוא עוסק בה יומם ולילה הוא כמשקה את נפשו להוציא פירות כמשקה אילן ככתוב אצלנו על נצר מטעי כו' והפירות הן מה שמחדש חדושים בתורה כל נפש ונפש לפי המתייחסת אליה כאשר הארכנו בביאור ספר משלי ועל כן אל דעות ה' חילק בכל דור הנשמות הראויות לחדש בכל דור לפי צורך הדור והנה אם הראוי לחדש דבר מה יתרשל מהתורה שהוא כמונע השקאה מהאילן ולא יזכה לחדש עד ישוב יתגלגל ויבא שנית לעולם לדעת רשב"י אז יהיה כנותן פריו שלא בעתו וע"כ אמר כי אם בתורת ה' חפצו נוסף על הקודם מסור מרע יזכה כי פריו יתן בעתו בפעם ראשונה והנה נוסף על החדושים אשר יחדש התלמיד חכם עוד יעשה מסברא גדרים וסייגים משמרת למשמרת התורה והנה לא כל ת"ח זוכה שיהיו גזרותיו קיימים להלכה אמר כי האיש אשר אלה לו גם עלהו הוא גדרים וסייגים שהם משמרת כעלה אל הפרי לא יבול כי אם יהיו דברים בלתי נופלים כי יהיה הלכה כמותו תמיד וא"ת אם בתורה אהגה יומם ולילה מתי אעשה ללחם ביתי לז"א וכל אשר יעשה יצליח

כי במעט עסק יצליח וכמאמרם ז"ל ראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם עראי וזה וזה נתקיימו בידם:

פסוק ד

ואם תאמר הלא רק בעינינו נביט שאדרבה דרך רשעים צלחה אל תתמה על החפץ כי הנה לא כן הרשעים לומר לא כן הצלחת הרשעים כהצלחת הצדיקים כי אם כמוץ המוצלח ועולה על השבולת שכל הצלחתו היא עד הקצירה כי אז תדפנו רוח כן הרשעים שעד קצירתם מן העולם היא הצלחתם ואז תדפנו רוח הטומאה אשר בראו בהעוותם בתוך כף הקלע:

פסוק ה

ושמא תאמר הלא גווב היה ייטב בעולם הזה לצדיקים בלבד ולא לרשעים פן הרשעים יקומו ליום משפט בטענת אמרם כי הצלחתם התעה אותם וגם כמה צדיקים שבעדת צדיקים ישגו ויהיו רשעים על ראותם הצלחת רשעים אל תחוש כי על כן שהרשעים מוצלחים לא יקומו ויזכו הרשעים בדין ולא ימצאו גם כן חטאים בעדת צדיקים שלא ישגו צדיקים שבעדת צדיקים ויצאו מכלל שאר עדתם ליעשות רשעים:

פסוק ו

ומה שאמרתי על כן כו'. הוא על כי יודע ומשגיח ומשפיע ה' דרך צדיקים על דרך וידע אלהים והוא כי הבא לטהר מסייעין אותו ואין רשע בישראל שלא יבא להטהר באיזה זמן ואז מסייעין אותו באופן לא יעצרנו עושרו והצלחתו מלשוב וגם הצדיקים לא יתפשו דרך רשעים בראותם הצלחת הרשעים כי הלא ודרך רשעים תאבד מהם כי הוא יתברך מרחיקם מן החטא באופן שתאבד מהם דרך הרשעים לבלתי יחטאו:

ד או יאמר הנה אמרתי שלא יבטחו שיצלחו בעה"ז כל הצדיקים רק אשר הפליגו בתורה כאמרו כי אם בתורת ה' כו' הוא אשר כל אשר יעשה יצליח אך לא כל יתר הצדיקים והלא תראה רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים ונהפוך הוא הראוי כי רשעים יאבדו וייטיב ה' לטובים הנה על טוב הרשעים אל תחוש כי לא כן הרשעים בטובתם כטובת אשר בתורת ה' חפצו שאמרתי וכל אשר יעשה יצליח כי אם כמוץ כמפורש בקודם:

ה ועל יסורי הצדיקים ג"כ אל תתמה כי על כן שמתייסרים פה לא יקומו הצדיקים לעתיד רשעים בדינם. וזה רשעים במשפט וגם לא חטאים בעדת צדיקים שלא ימצאו חטאים שהם בעלי חטאות בעדת שרובם זכיות הנקראים צדיקים כי אם יהיו כולם זכיות בלבד כי נתמרקו כל חטאתם

י ולא תירא פן ימצאי חטאים בעדת צדיקים כי תחטיאם שלות רשעים אל תחוש כי יודע ה' דרך צדיקים יודע ומשפיע לקרבם לידי זכות ודרך רשעים תאבד מהם שמרחיקים מן החטא:

פרק ב

פסוק א

למה רגשו גוים כו'. אחרי אומרו במזמור הקודם מהשגחתו ית' על עושי רצונו ושלא כן הרשעים כי גם שמצליחים בעה"ז הוא ית' עושה לנכות זכיותם למען יהיו כמוץ שהוא במעלה בראש השבולת ואחר כך תדפנו רוח בעת המירוח הנה מזה היה מקום לומר כי הנה לרשעי ישראל אשר עמו יתברך המה וסובל למו החרשנו. אך למה רגשו גוים ויהגו ריק על ה' ועל משיחו והוא ית' סובל אותם בחללם את ה' ודברם נגד כבודו וזה אומרי כמתמיה על רוב סבלנותו ית' ממאמרי הבלי הגוים שהיו מתקבצים בבתי קבוציהם להשתעשע גוים ולאומים ויהגו ריק

פסוק ב

ומה הוא הריק הוא שאומרים הנה יתיצבו מלכי ארץ לעתיד הוא ביום בא גוג וגם רוזנים מעתה נוסדו יחד על ה' ועל דוד משיחו

פסוק ג

וגומרים מאמרם בהגות הריק ואומרים מה בצע בטורח ההוא להתקומם על ה' ועל משיחו יחד הלא טוב הוא נפריד ביניהם שננתקה את מוסרותימו הם הקשרים שבין ה' ומשיחו ועמו הם תורה ומצות ישראל כי נשעבדם ונבטלם ממצות ה' ובזה אל יושיעם ה' ונשליכה ממנו עבותימו אשר באותם החבלים הם מושכים עצמם לעלות על ה' ולהתקשר בו והעבות הם זכות האבות הדבקים בו ית' ובבטל את ישראל מתורה ומצות לא יועילו למו זכות אבות נמצאו משליכים ממנו ית' זכות האבות כענין שעשה בחורבן שהשליך דיוקן יעקב ולמה לא יכניעם ה' בהשתעשעם במעמדם בדברים האל:

פסוק ד

לזה משיבה רוח הקדש ואומרת יושב בשמים ישחק כו'. לומר כעת ישמע וישחק אך אז לעתיד ידבר אלימו באפו כו'. והוא במה שידענו כי בחרבן השם הגדול השורה עם שכינתו בב"ה נסתלק לשמים אך שכינה שהיא שם אדנות לא זזה מכותל מערבי ועל שתי שמות אמר כי השם הגדול היושב בשמים ישחק ואדני הוא שכינה שלא נסתלקה

לשמים שם אדנות זה ילעג למו שהוא יותר מגדר שחוק באמרו החנם נותרתי למטה אם לא שאף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וזהו שנכתב פה שם אדנות:

פסוק ה

ולא שאז יצטרכו שמותיו ית' להלחם בם כי אם ישלח בם משלחת מלאכי רעים כי אז ידבר אלימו באפו הוא א' מהמשחיתים הנקרא אף ובחרונו שהוא השני יבהלמו:

פסוק ו

ושמא תאמר ולמה יאריך להם ולא יכלה אותם המלך דוד מעתה לז"א שאומרת רוח הקדש כאלו הוא יתב' המדבר ואני נסכתי מלכי כו'. והוא בהזכיר מאמרם ז"ל על פסוק וירד העיט על הפגרים כו'. שבקש דוד הנמשל לעיט לכלות את כל האומות ולא הניחו אברהם וזהו וישב אותם אברם והוא כי אברם שמכרנו למלכיות באמור עליו הוא ית' יבחר לבניו גיהנם או מלכיות היה סבה שמנע הוא ית' מדוד כליון האומות וכן ארז"ל כי אברם קראו לירושלים הר ויצחק קראו שדה ככתוב אצלנו כי ידעו החרבן ואברם קרא לבית הראשון שהוא בזכותו הר כי הר שמם יהיה בחרבן ויצחק קראו שדה על כי הבית השני שבזכותו שדה יחרש. עוד נזכיר מאמרם ז"ל במדבר רבה ככתוב אצלנו פרשת נח כי כמו שוה' הוא ובית דינו כך באומרו ואני הוא ובית דינו כי אני הוא הב"ד והוא ית' הוי"ו. ונבוא אל הענין בשום לב אל אומרו נסכתי והיה ראוי יאמר המלכתי מלכי והוא שאומר הוא ית' אל תתמהו אם לא המלכתי מעתה את דוד על כל העולם ויכלה את הכל כי הנה ואני שהוא עם בית דינו נמנינו לעשות נסיך את מלכי כי עם היותו מלך שלי שמתייחס מינויו אלי היה ראוי יהיה מולך בכיפה מלכות שלמה ולא עשיתיו כי אם נסיך שמתייחס אל שר וכל זה עשיתי על ציון שעתיד להיות הר קדשי ולא בית כי עתיד ליחרב כמו שכתבנו שעל כן אברהם קראו הר כלומר שע"י החרבן עתידים מלכיות למשול על ישראל ואיך ימלוך דוד בכיפה ויכלה את כל האומות אם מאתי הוא שימשלו האומות על ישראל:

פסוק ז

אספרה כו'. הנה אומרו חק הוא גזרה כאמרם ז"ל חוקה חקקתי גזרה גזרתי. ונבא אל הענין והוא כי אחר אומרו כי הוא יתב' לא רצה להמליכו על כל העולם פן יכלה אותם ולא ישאיר מלכיות למשול על ישראל הנה יש מקום לומר ימליך את דוד על כל העולם ולא יכלה את האומות כאשר עשה שלמה אך יראה כי לא היה רצונו שלם עם דוד להמשילו על הכל לז"א דוד הנה אספרה אל חק וגזרה זו אשר גזר ה' בזה והוא כי לא מבלתי היותי חשוב בעיניו ית' לא המליכני על כל הגוים כי הלא ה' אמר אלי בני אתה

כלומר לא כשאר בני אדם ששלשה שותפין באדם אביו ואמו והב"ה כי אם כאלו בני בלבד אתה כי הלא נפל היית והחייתך כאלו היום ילדתיך וזהו אני היום ילדתיך ואם נדקדק אומרו אני שהוא מיותר יאמר במה שכתבנו מרז"ל בבמד' רבה כי באומרו ואני הוא השם הגדול ובית דינו שהוי"ו הוא השם ומלת אני הוא בית דינו שהיא השכינה יאמר בזה כי השם הוא השם הגדול אמר אלי בני אתה כאב ושכינה אומרת אני שהיא שכינה היום ילדתיך כאלו שתי הבחינות הן הם אבי ואמי:

פסוק ח

ובכן על הקורבה הזאת שביני לבינך הלא אומר לך שאל ממני שאלה אחת והוא דבר שלא יסתור אשר עשה אברהם שהוא שלא אכלה את האומות כי אם ואתנה גוים כולם שיהיו נחלתך כו'

פסוק ט

כדי שתמשול בהם שתרועם בעול ושבט ברזל ולא שתמיתם ותכלם. אלא שלא עשיתי כן פן ככלי יוצר הנשבר שאין לו תקנה תנפצם ותשברם עד לא יהיה להם תקומה למשול הם אח"כ על ישראל כי לא תעצר כח להתאפק לבלתי כלותם ואי אפשר מבלי שעבוד מלכיות:

פסוק י

ועתה הנה ארז"ל על פסוק אם תעירו ואם תעוררו וכו'. שהשביע הוא ית' את המלכיות שלא יכבידו עול על ישראל בגלות ובזה יאמר פה כמדבר אליהם ועתה שלא הנחתי את דוד שיכלה את האומות למען תשעבדו את ישראל מלכים השכילו בל תצאו מהשורה הוסרו שופטי ארץ מלגזור עליהם גזירות רעות הוסרו בצרת ישראל פן תלקו כהם:

פסוק יא

עבדו כו'. כראות המלך דוד שלא נעשתה עצתו לכלות מעתה את האומות למען ישעבדו את ישראל בגליות ראה והנה ימס לבב העם פן ישתקעו ויאבדו בגליות על כן בא וידבר על לב בני ישראל הגולים ועצה טובה קא משמע למו למען יושעו והוא עבדו את ה' כו'. והוא כי למעלה על כל כשרון הוא צדקת יעקב אבינו שעם היותו עובד את ה' ונשמר מלחטוא היה תמיד ירא שמא יגרום החטא אולי חטא שוגג והוא לא ידע שאינו כירא מעבירות שבידו וזה יאמר עבדו את ה' ועם עבוד אותו ית' יהי לכם יראה כי לא תאמינו בעצמכם וזה אמר ביראה ואם יותר מגדר יראה יהיה לכם שהוא רעדה הוא יותר טוב וזהו וגילו ברעדה לומר גילו ושמחו אם תהיה לכם גדר גדול מיראה שהוא רעדה שמא יגרום החטא שהוא חסידות גדול מביא לידי דבקות עצום אתו ית' והוא כי שתים רעות

הן האפשריות לאבד אתכם בגלות נמשכות מצרת השעבוד אחת הרשות ידיכם מעבוד את ה' בראותכם כי גם בעבוד אותו ית' עדיין השעבוד במקומו עומד שנית אריכות הגלות פן תתייאשו מהגאולה ולא תשובו אל ה' ותאבדו ומה גם כי זכות האמנה היא העומדת ליגאל כאשר היה במצרים על כן על הא' אמר עבדו את ה' כו' כמדובר:

פסוק יב

ועל השנית אמר נשקו בר כו'. לומר זאת עשו ויהיה לכם נשק וכלי זיין כנגד המלכיות להנצל מידם והוא טוהר לב לבלתי הרהר על אריכות הגלות או על דוחקו כי זכות האמונה והסבלנות עומדת לעד כי הקץ ביסורין מכעיס את קונו המיסרנו כאב את בן ירצה וזהו נשקו בר שהנשק שלכם יהיה בר לבב פן יאנף השם הנזכר חלילה ויהיה סבה שתאבדו דרך לשוב בתשובה והוא כי טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך הוא דרך תשובה שהוא ית' מורה ומדריך אותנו בה ואם ח"ו יאנף תאבדו הדרך ולא תמצאוה כי לא יספיק בידכם לשוב בתשובה ושמא תאמרו ומי יעצר כח לבלתי הרהר והיות טהור לב בראות לפעמים פתאומיות צרה גדולה אל תחושו כי הנה אדרבה כי יבער כמעט אפו אז אשרי כל חוסי בו כענין כי יבא כנהר צר אז רוח ה' נוססה בו לעוררו למען הבטחון יעמוד לכם להושיעכם כי אז אשרי כל חוסי בו ית' כי הוא מושיע חוסים וע"י כן אל על תקראו בתשובה שלמה גם כוון לומר כי יבער כמעט פתאום אינו אלא אפו הוא האף אחד מהמשחיתים אך אשרי כל חוסי בו בה' הנז' כי הוא ית' יבא ויושיעכם:

יא או שיעור הענין אם תהיה לכם יראת מלכות המושלת עליכם אל ירפו ידיכם אלא אדרבה עבדו את ה' באותה יראה כי היא תהיה לכם עבודה את ה' שתקבלוה לכפרת עון וגילו אם תהיה לכם מהם רעדה כי תגדל הכפרה יותר:

יב וזולת הכפרה גם תהיה לכם נשק להלחם בם והוא הטוהר לב כי זכות האמנה תהיה לכם לנשק ברזל נגדם:

פרק ג

פסוק א

אמרו רז"ל קינה מיבעי ליה אלא משל למי ששילם חובו שהוא שמח אמר דוד הקב"ה אמר לי הנני מקים רעה מביתך כו'. והיה אפשר עבד אחד שאינו מרחם עלי עכשיו שהוא בני מרחם עלי לפיכך היה מזמר ע"כ. וקשה הכנסו בפריעת חוב ויצא בטעם שירחם עליו. ועוד שעדיין לא שרע חובו כי אז הי' מתחלת הצרה בורח מהלכד במצודת מות אך תחלה נתן טעם לשמחתו כי מה שהיה מזמר מיד בברחו היה על פריעת חובו

בצער בריחתו והרגיש מי אמר לו שכבר פרע חובו בבריחתו ואולי יסתכן אחרי כן לז"א עכשו שהוא בני מרחם עלי מלהמיתני ויהיה בצער לבדו פריעת החוב. ופשט הכתובים יאמר מזמור לדוד כלומר מזמר הייתי מצד ברחי מפני אבשלום בני כלומר אילו היה לבדו אז במתי מעט שהייתי פורע חובי שנגזר עלי הנני מקים רעה מביתך ראוי היה לדוד לזמר דמאן כו':

פסוק ה

קולי אל ה' כו'. בשום לב שהל"ל יקרא ויחזור אל הקול הנז'. ועוד שהקריאה היה לו להקדים ואח"כ יאמר קולי אל ה'. אך יאמר כי בכל צרותי קולי אל ה' אקרא כו'. כי טרם אקרא וה' יענה והוא כי טרם יקרא המתפלל לשאול צרכיו משמיע קולו לפניו יתב' בשלש ראשונות ואח"כ קורא אליו יתב' יציל אותו מצרתו או יתן לו צרכיו ואשר חביב הוא לפניו ית' טרם יקרא וישאל יענהו בשלש ראשונות כר' חייא ובניו שאמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא וזהו אצלי אומרו והיה טרם יקראו ואני אענה כו'. שהוא טרם יקראו שאתן להם צרכיהם ואני אענה ואיך יהיה זה הלא הוא כי עוד הם מדברים שעדיין אינם שואלים ודורשים ממני דבר כי אם עדיין מדברים בלבד מזכירין כחי ומדותי כענין משיב הרוח ומוריד הגשם ואני אשמע והוא ענין ר' חייא ובניו שאמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא שהיה טרם יקראו בשאלה כי אם עוד הם מדברים ומזכירים בלבד וזה יהיה מאמר דוד הע"ה קולי אל ה' טרם אקרא וכבר ויעננני וז"א אקרא לשון עתיד אחר אומרו קולי אל ה' אך הוא קולי אל ה' בעוד שהייתי מדבר בשלש ראשונות טרם אקרא ויעננני מאז היה קולי אל ה' ועוד שלישית כי מה שויעננני כשקולי אליו שטרם אקרא ענני היה ע"י מדת הדין שהיה מסכים בדבר שהוא מהר קדשו סלה כי שם השכינה היא מדת אלהים כי מיום נברא העולם היתה שכינה במקום המזבח ואלו על כל הצלה היו מתנכים זכיותי לא הי' האלהים שאמרו שאין ישועתה לי באלהים סלה עונה אותי טרם אקרא סלה:

פסוק ו

אני שבבתי וגו'. אמר הנה לי עוד הוראת בטחון כי ה' יהיה עמי כי הלא מי שהוא בתמהון לבב כמוני בברחי מפני אבשלום לא יוכל לישן אך אני שכבתי באותו לילה ואישנה ולא נדדה שנתי ועוד כי הנה הקיצותי לזמר בלילה מזמור זה שאני אומר אשר היתה ההקצה כי ה' יסמכני והוא כמאמרי חכמי האמת כי באמרו מזמור לדוד הוא כי השכינה מקדמת לעוררו ולהכינו לזמר ומזמור זה כך הוא שאומר מזמור לדוד ולא לדוד מזמור בזה יאמר במה שהקיצותי שהיה ע"י כי ה' יסמכני שהקיצני ויעוררני להשפיע

בי שפע וסמך וחיזוק. או התכת התיבות במה שהקיצותי שהיה ע"י התעוררות עליון יראה כי ה' יסמכני:

או יאמר הנה לי עוד טענה אל בטחוני לינצל כי הלא אני שכבתי וכו' לומר מצד הנפש לא אירא כי הלא אני שכבתי במות אדם הראשון כי נפש אחת המה ואישנה עד באתי לעולם שהוא יותר מאלפים שנה ועתה הקיצותי בודאי שלא על חנם הביאני ה' אם לא כי ה' יסמכני להשתלם ואין ריקה נפשי מזכיות באופן שנפשי לא תדחה וא"כ גם אם ימיתוני אין פחד מן הנפש כי שלום לה ולא יוכלו להצר רק לגוף:

פסוק ז

ועל כן לא אירא מרבבות עם אשר לאבשלום כי הלא סביב שהוא לחומר שסביב לנפש הוא מה ששתו עלי כי אין אויב מצר רק לגוף:

פסוק ח

הנה אמרו לנפשי כי אין ישועתה לי באלהים רק במדת רחמים על כן אני אומר קומה ה' מדת רחמים והסתלק מישועתי עתה והושיעני אלהי מדת הדין למען הכזיבם באמרם שאין ישועתה לי באלהים אך מה אעשה שאם ע"י מדתך תעשה תכה את שכנגדי כמנהגך אך אינו דומה כי מה שעד כה הכית את כל אויבי לחי ולא הייתי חושש באבודם הוא כי עד כה שני רשעים שברת כי היו גוים:

פסוק ט

אך עתה ששתי הכתות ישראלים מערכה מול מערכה צריך שלה' מדת רחמים תהיה הישועה הזאת ולא לך אלהי מדת הדין למען תהיה על עמך ברכתך סלה משא"כ אם לא תהיה על ידך שלא תהיה ברכתך עליהם מתמדת כאשר עד כה:

או יאמר כדי שתהיה לה' הישועה במלחמה זו שהוא שלא יפול מהשתי כתות איש צריך שתתן בלבם לעשות שלום אבשלום וחילו עמנו והשלום הוא ברכת השם עמנו עם עמו כד"א וישם לך שלום ואומר ה' יברך את עמו בשלום וזה יאמר כדי שתתייחס לה' הישועה צריך שעל עמך תהיה ברכתך אשר אתה מברכם סלה שהוא השלום:

פרק ד

פסוק ב

בקראי ענני וכו' הנה בבא שני אהובי מלך אחד או איש בבקשתם ויודע הדבר למלך ויאמר לאחד אל תדבר כי ידעתי מכאובך ואתן את שאלתך ולאחר עם יודעו שאלתו ועשית בקשתו מניחו להאריך בשאלתו עד תומו הנה למי יחפוץ המלך לעשות יקר

יותר הוי אומר לשני שערבו לו דבריו כאשר שמעתי אומרים על פסוק תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה. עוד ידענו כי הנה בקבלת התפלה יש ג' סוגים יש שטרם יקרא וה' יענה ויש בינוני שבקראו יענהו ויש אחר הרבות תפלה ותחנונים יום יום ובבעלי הסוג הראשון יש שעם שכבר נענה שמח הוא יתברך לשמוע דברי תפלתו כי ישתעשע בשמוע קולו כענין וארשת שפתיו כו' ויש שלא יחפוץ לשמוע אחר שכבר נענה אמר דוד בענותנותו די לי במדה בינונית שבקראי ענני ואם תחשבני מהסוג הראשון שבעת בא הצרה טרם אקרא כבר הרחבת לי ועניתני חנני ושמע תפלתי שתשתעשע בשמוע דברי:

או יאמר כי הנה דרכו ית' לייסר את אוהביו להנאתם ולבל יאמרו הרואים כי לא טובים המה בעיני ה' להסיר מלבם עונה אותם בכל קראם אליו למען יכירו כי אלהים קרובים אליו וכמאמרנו על פסוק אני אוהבי אהב וכו' שאומרת התורה אם תראו אוהבי ביסורין אל תאמרו שאיני אוהבת אוהבי כי הנה אני אוהבי אהב והראיה שאני אוהבם הוא כי ומשחרי ימצאוננני ואם לא אהבתים לא הייתי עונה אותם בכל קראם וכן בגמרא רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן חסידי הוו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא בבי מר שתין הילולי ובבי מר שתין תכלי וכו' הנה שלא הוכיחו שגם בעל היסורין צדיק אלא שגם הוא נענה מצלי ואתי מיטרא. וזה יאמר דוד בצרתו ויסוריו מה שאבקש ממך אינו שתסיר היסורין ממני כי אם שבקראי ענני כענין מר מצלי ואתי מיטרא עם היותו בעל היסורין ואשר שאלתי זה ולא שתסיר הצרות ממני הוא כי בצר הרחבת לי שבצר שתצר לי מלמטה הרחבת לי מלמעלה שהקלתני מאשמותי על כן למען לא יחולל שם שמים ח"ו באמרם עלי זו תורה וזו שכרה או שלא יחשבוני לרשע על כן חנני ושמע תפלתי:

פסוק ג

ולפרש הדבר הפך פניו נגד המחללים ואומרים שוא עבוד וכו' בראותם צרה עליו או שיחשבוהו לרשע ואמר בני איש עד מה אשר הוא כבודי שהוא סבול הצרות תחשבהו לכלמה ואין זה רק שתאהבון ריק שהוא טובות העולם הזה ותאותיו על כן תבקשו כזב סלה למצא תואנות להחזיק ידכם באמור הלא הצדיק סובל יסורין למצא נפקותא של כזב לומר כל עושי רע טוב בעיני ה':

פסוק ד

אך הביטו ודעו כי ע"י הצרה הפלה ה' חסיד לו וידבקהו בו בעצם במה שתראו כי ה' ישמע בקראי אליו כי זה ראיה שקרוב אני אליו ואם בן מה שהצרה עלי הוא לטובתי להפליאני אליו דבקות עצום:

פסוק ה

רגזו אז"ל במדרש דר' יוסי בן יועזר שהיה יוצא ליהרג וקרובו שהיה מין הוה רכיב על סוסיא בכבוד גדול ואמר לר' יוסי חזי סוסיא דארכבך מרך וחזי סוסיא דארכבן מארי אמר לו אם לעושי רצונו כך לעוברי רצונו על אחת כמה וכמה והקשה לו מגדולתו אמר לו אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. הנה כי הרשע המוצלח יש לו ללמוד מהצדיק בעל יסורין מקל וחומר שילקה אלא שיהיה אחרי מותו והצדיק ילמוד מהרשע המוצלח ק"ו שיצליח בעה"ב. ועל הרשעים השמחים בהצלחתם ודוברים רע ליסורי הצדיקים אמר אדרבה רגזו מצרת הצדיק כי מק"ו רעה תבא עליכם ואל תחטאו בנפקותא שאתם מוציאים באמור שוא עבוד אלהים או להרהר אחר הצדיק והן כל זה יפעל לכם מה שהמיתה רחוקה מכם בעיניכם אך אם היה עולה בלבבכם כי קרובה המיתה לכם לא הייתם אומרים כן לכן אמרו בלבבכם שכבר אתם סמוכים וקרובים אל המיתה הלא תכנעו ותשובו ממחשבותיכם וגם ודומו והמתינו המות סלה יום יום:

או יאמר אמרו בלבבכם שהוא בכונת הלב מה שעל משכבכם שהוא הקריאת שמע ובזה ודומו סלה מלדבר סרה והוא כי הלא שם יאמרו ואהבת את ה' וכו' ובכל נפשך שהוא אפילו נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממונך הנה שמצוה על הצדיק לשום נפשו בכפו וממונו מנגד לאהבת ה' ואין יסורין גדולים מאלו ואם כל הסובל יסורין רע בעיני ה' איך מצוה ית' את אוהביו יסבלו אבוד נפש וממון אך ודאי כי אדרבא זה הוא הצדקות והחסידות כי את אשר יאהב ה' יוכיח והזכיר קריאת שמע שעל המשכב לפי שאז היא עת ס' במיתה:

פסוק ו

זבחו זבחי צדק וכו' הנה מאמרנו על מאמר התנא באמרו אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח שיראו הפוכי דברים בלי ענין. אך יאמר כי דרך אנשים עוזבי תורה לומר אם אין קמח אין תורה ומי יתן ינסני ה' בתת לי עושר ונכסים ויראה את אשר אעסוק בתורה יומם ולילה לא אשבות כי הלא זאת ישיב לו ה' מי הוא יותר נאמן אני או אתה הלא לא יבצר ממך לומר כי נאמן אני ממך וא"כ למה תרצה שאקדים לך ממון ואאמין אותך שתעסוק בתורה הפוך בה ועסוק בתורה מתוך דוחק והאמין בי שאתן לך ממון מפירות התורה כי אשר אמרת אם אין קמח אין תורה אני מהפך ואומר כי אדרבא אם אין תורה תחלה אין קמח ועל דרך זה יאמר זבחו זבחי צדק וכו' יאמר הלא אמרת לנו בני איש כו' אמרו בלבבכם כו' שנחזור בתשובה ושמא תאמרו מי יגיד לנו שאם נעשה כן ונשוב מיד לה' שירצנו וייטיב לנו בעה"ז או בעה"ב וטוב טוב היה ייטיב לנו

תחלה ונשובה אליו לז"א זבחו זבחי צדק ובטחו אל ה' ייטיב לכם כי יותר ראוי תבטחו שייטיב לכם אחר כשרונכם משייטיב לכם מעתה ויבטח בכם שתשובו כי טוב לבטוח בה' מבכם:

פסוק ז

הנה אמרתי כי הרשעים המוצלחים ראוי ירגזו בראותם יסורי הצדיקים באמור אם לעושי רצונו כך לעוברי רצונו על אחת כמה וכמה והנה הלימוד השני שיש גם כן לצדיק ללמוד מהצלחת הרשע לומר אם לעוברי רצונו כו' הנה ראיתי רבים טועים ואומרים מי יראנו בעה"ז טוב העה"ב למען יחם לבבנו בעבוד את ה' תחת אשר ירפו ידינו בראות הצלחת הרשע ויסורי הצדיק אך בראות דבר מה מטוב העולם הבא אז ינוח לבבנו וגם שאור רוחני אין לו מבוא בעולם חומרי הזה עכ"ז נסה עלינו בדרך נס אור פניך ה' כי בעל הרחמים אתה:

פסוק ח

אך הם טועים כי הלא אין סימן גדול לטוב העה"ב כי אם הצלחת הרשעים פה ואיני מבקש סימן גדול ממנו והוא כי הנה נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו כי מאותו עת אני שמח על העתיד כי אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו באופן שמהם עצמם יש להם סימן כי הם רשעים ומוצלחים ומה גם עתה הצדיקים:

פסוק ט

בשלום יחדו כו' אמר רב אני שמח ובוטח ע"י ראותי טוב אויבי שלא בלבד לנפשי יופלג טובה לעה"ב כי אם שבשלום יחדו בגוף ונפש אשכבה ואישן שהוא הנודע מרז"ל שדוד מלך ישראל חי וקים שאם הוא אינו אלא שיהיה גופי לבדד בקבר אלא שיבטח מלשלוט בו רמה ותולעה זה בלעדי מה שנתת שמחה בלבי ידעתי כי אתה ה' אם אהיה לבדד בקבר לבטח תושיבני:

או יאמר הלא אמרתי כי אני במדת הדין ואויבי במדת רחמים בוטח אני ע"י מה שנתת שמחה בלבי שבשלום יחדו השתי מדות מדת הרחמים ומדת הדין יחד שהוא אשכבה עם אבותי ואישן שתהיה שינה ולא מות כי אתה ה' בעל הרחמים לבדד בלי מדת הדין ידעתי כי לבטח תושיבני בלעדי זה:

או יאמר בשלום יחדו כו' והוא מה שכתבנו על מאמרם ז"ל בב"ר שעל ידי מה שמראה לצדיקים בעת מיתה מתן שכרן הרוחני בעוד שעדיין הנפש בגוף באחדות אחד נפשם שבעה והם ישנים כי הנפש שבעה מרוב טוב שכרה שמראים לה והחומר נהנה שע"י היתרון שמגיע לנפש עודנה מלובשת בחומר קונה החומר קדושה לבלתי יפסד בקבר

ולהיות כישן ולבלתי שוב אל העפר עד שעה אחת קודם תחיית המתים ולכן נקראו הצדיקים ישני עפר. וזה יאמר בשלום יחדו כלומר ע"י השלום שיש לי טרם אמות בהיותי עדיין יחדו בגוף ונפש ע"י היתרון ההוא הנקרא שלום שהוא שפע מקשר הגוף והנפש אשכבה עם אבותי ואישן שאתיחס לישן ולא למת כי אתה ה' גם אחר צאת הנפש שאשאר לבדד לבטח מעפר רמה ותולעה תושיבני ע"י מה שהראיתני בהיותי יחד עם הנפש כי אהיה כישן:

או יאמר במה שידענו כי הנפש היא על הקבר שנאמר ונפשו עליו תאבל. עוד הודיעונו רז"ל שכשעלה שמואל מקברו ע"י בעלת אוב העלה את משה עמו מפחדו שמא היה יום הדין ולקחו עמו שיעיד שקיים כל מה שכתוב בתורה. ונבא אל הענין אמר איני כרשע שנפשו עליו תאבל ואינו בשלום עם הגוף כי אם בשלום יחדו הגוף והנפש שעל הקבר אשכבה ואישן הגוף כי במה שאחר הקבר שהוא דין שאחר התחיה לא ארגז כאשר היה מתרגז שמואל שקרא למשה שיעיד עליו שקיים הכל אמר שבהיותו בקבר לא יירא מזה כי ה' לבדד בלי עזר כנגדו לבטח מהעתיד תושיבני בקבר ולא אצטרך להעזר מזולתי:

או יאמר הנני רדוף משאול מחוסר מנוחה ואיני חפץ רק שבשלום יחדו עודנו חי אני והוא אשכבה ואישן ואין מחריד כי ידעתי שאחרי מותי ואהיה לבדד שאתה ה' לבטח תושיבני:

או יאמר מזה העולם אקח מופת אל אשר יהיה אחרי מותי שאם בעה"ז בשלום יחדו אשכבה אדע שאתה ה' כשאהיה לבדד בקבר שלבטח תושיבני:

פרק ה

פסוק ב

אמרי האזינה כו' הנה למדונו רז"ל שיסדר אדם תפלתו ואחר כך יתפלל ויש אשר מעת שיסדר אמריו ישמע ה' ויענהו ככתוב אצלנו על פסוק והיה טרם יקראו כו' כי מפרש ואומר מה שאמרתי שאענה טרם יקראו הוא כי עוד הם מדברים שהוא שאינם מתפללים עדיין כי אם עודם מדברים שהוא סידור הדברים תחלה להתפלל ואני אשמע וזה יאמר פה אמרי שהם אמרים בלבד לסדר קודם התפלה האזינה ואז בינה הגיגי הוא הגיון לבי הוא הכונה כי בעת סידור הדברים אדם מכוין בעצם כי שם לבו לבחור אמרים יקובלו ברצון אך אחר הסידור והדברים שגורים בפיו אז אפשר כי לשונו מורגלת ולבו בל עמו בכונה ראויה על כן אמר אמרי בסדרי האזינה וגם בינה הגיגי:

פסוק ג
אך הקשיבה לקול שועי ולא הגיגי כאשר אליך אתכלל אחר הסידור כי גם בחינת מלכי ואלהי שהם בחי' דין לא ידקדקו בהגיון הלב:

ב או מעין זה מה שכתבנו למעלה כי לאשר אהב ה' גם שהסכים ויתן לו שאלתו טרם יקרא שומע קול תפלתו וזה יאמר אמרי האזינה עודני מסדר ומדבר בינה כונת הגיון לבי לתתו לי:

ג ועכ"ז אל תמנע מלשמוע קול שועי כאשר אליך אתפלל אחרי כן וגם בדרך הזה כיון שלא ידקדק בכונת הגיון הלב:

פסוק ד
ואמר כי לא מבלי שית לבי אל הכונה אמרתי כן כי הלא כ"כ אני חושש כי עם היות שאין צריך לסדר תחלה רק תפלה שמזמן לזמן עכ"ז מיום ליום אני מסדר כי ה' בקר תשמע קולי בהתפללי ובקר שאחריו אערוך ואסדר לך תפלה טרם אתפלל ולא עוד אלא כי ואצפה שעה אחת קודם תפלה עד הסיר מלבי כל רעיון חיצוני מתבודד לכוין בעצם:

פסוק ה
והטעם שאמרתי שלא תדקדק בכונת הלב יותר הוא כי לא אל חפץ רשע אתה והוא כמאמרם ז"ל בב"ר על פסוק אהבת צדק ותשנא רשע שהוא שאמר הקב"ה לאברהם הנה אהבת צדק להצדיק את בריותיו ותשנא רשע שנאת מלחייב את העולם כד"א והרשיעו את הרשע לשון חובה וענין הכתוב כמאמרם ז"ל על פסוק כי לא לנצח אריב שהוא יתברך אינו מבקש לנצח רק להיות כביכול מנוצח. וזה יאמר פה מה שאמרתי שלא תדקדק בכונה הוא למה כי לא אל חפץ לחייב אתה רק להצדיק והראיה כי הלא לא יגורך רע. ולבא אל הענין נזכיר מאמר ספר הזוהר על פסוק גם ה' העביר חטאתך כו' כי המשחית שנברא ע"י העון היה נצב לפניו יתברך מקטרג עליו ובאומרו חטאתי מיד העבירו יתברך מלפניו. וזהו גם ה' העביר חטאתך הוא קטיגור שהיה מקטרג עליו. ונבא אל הענין אמר הנה שלא אל חפץ רשע אתה לחייבני כי הלא לא יגורך רע כי מאז הודעתני העון ע"י הנביא העברת העביר המשחית שנעשה בחטאתי מלפניך וכמאמר הנביא גם ה' העביר חטאתך כמדובר כי לא הנחתו לפניך ולא גר אתך באמור לפניך חטאתי בלא אריכות תפלה וכונה:

או יאמר כי מלך מבני אדם חפץ ממלמדי קטיגוריא על אנשים ומכבדם ומקרבם אליו למען יגידו וירבה הונו בהענישו את החטאים אך לא כאלה המלך הקדוש כי אם לא אל חפץ רשע וחובה אתה והראיה כי הלא לא יגורך רע כי הבא ללמד קטיגוריא תוציאנו

ממחיצתך ולא יגור אתך וכמאמרם ז"ל כי כבא רוח נבות לקטרג על אחאב הוציאוהו ממחיצתו של הקב"ה ואמרו לו צא ועשה כן וכל שכן שהחיצונים מלמדי חובה אינם קרובים אל ה' כמלאכים קדושים וזהו לא יגורך רע:

פסוק ו

לא יתיצבו כו' אלה הם דברי תפלה שייעד והנה הוללים יקראו דוברי הוללות בגאוה כמתלהלה ויאמר על דברי דואג ואחיתופל האומרים לדוד בעמדם בשער הזקנים הבא אל אשת איש מיתתו במה שזה הוללות רעה והוא היה משיב מיתתו בחנק ויש לו חלק לעה"ב אבל המלבין כו' אין לו חלק לעה"ב. וזה יאמר לא יתיצבו הוללים הדוברות הוללות כאלה לנגד עיניך הוא עולם הבא שהוא נגד עיניך אשר עין לא ראתה אלהים זולתך כי אין להם חלק בו עם היות ששנאת כל פועלי און כבא על אשת איש וכיוצא עם כל זה הוללים בלבד לא יתיצבו ופועלי און יתיצבו כי הבא אל אשת איש כו' ויש לו חלק לעה"ב והמלבין כו' אין לו:

פסוק ז

והנה ידעתי כי תאבד דוברי כזב שכולל שניהם מעולם הבא אך אחד מהם שהוא איש דמים ומרמה יתעב ה' מעתה והוא בשום לב אל התחלת פסוק זה בלשון רבים ומסיים בלשון יחיד ופסוק שאחר שלש אלה מתחיל בלשון יחיד כי אין בפיהו נכונה כו' ומסיים בלשון רבים ומכניס בין תוארי הרשעים ואני ברוב כו' ופסוק ה' נחני. אך הנה ארז"ל כי איש דמים כו' יאמר על עצת אחיתופל שיעץ לאבשלום לרדוף אחרי דוד ואנשיו עודם עייפים וימיתם במרמת עצתו ונמצינו למדים כי גם מזמור זה היה בברחו מפני אבשלום. ולבא אל הענין אמר אל תהרגם על הנוגע אלי בל יענשו על ידי כי אם מה שתאבד שמהם מע"ה למה שהם דוברי כזב סתם וכן האחד על כי איש דמים ומרמה יתעב ה' כי היה מבקש להמית כמה מישראל למה שהוא איש דמים ומרמה שבקש לשפוך במרמת עצתו לא שיענש למעני באופן כי על בחינת היותו איש דמים ראוי ליאבד:

פסוק ח

ובזה שלא יענשו בשבילי לא יאמר עלי כל מי שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצת הצדיקים בי אם ואני אצ"ל במחיצת צדיקים כי אם גם בביתך העליון כי ואני ברוב חסדך אבוא ביתך הוא העליון והענין בי הנה יש מדת חסד לאברהם ומדת גבורה היא פחד יצחק ומדת יעקב המתייחסת אל שם הרחמים אמר בזה שאין אלו נענשים על ידי לא ינגדני אברהם שעליו ארז"ל שנאמר ותשנא רשע שהיה שונא מלחייב את הרשעים כי אם אדרבה ברוב מדתו שהוא ברוב חסדך אבא ביתך אך בהיכל קדשך שהוא

יותר פנימה גם שלא אומר לבא בו לא יבצר השתחויה וזהו אשתחוה כו' וזה שהוא השתחוות בלבד יהיה אפילו ביראתך היא מדת פחד יצחק אזכה כי גם היא תעזרני:

פסוק ט

אך ירא אני שמא קודם שאבא ביתך עתה אכשל בעון אשר חטאתי ויגרום לי שלא אבא ביתך ומה גם בהיותו לוחם עם ישראל שמא יכעוס ויהרוג בהם ויהיה בתוכם נקי וצדיק על כן אוחילה לפניך ה' שהוא מדת יעקב הירא שמא יהרג או שמא יהרוג שעל כן ויירא ויצר לו ויירא שלא יהרוג ויצר לו שלא יהרג נחני בצדקתך שלא אחטא ואהרוג בישראל שכנגדי למען רצונך אשר אתי האומרים לי הבא להרגך השכם להרגו וזה יהיה לי באחוז בדרכך אשר היא להאריך לעוברי דמים וקמים נגדך וזהו הישר לפני דרכך שתראה לי בדרך דרך שרה:

פסוק י

וחוזר אל הענין אשר אמרתי איש דמים ומרמה יתעב ה' הטעם הוא כי אין בפיהו נכונה תמיד ואשר אמרתי תאבד דוברי כזב הוא כי הצד השוה שבשניהם הוא כי קרבם הוות הוא מה שאמר שמואל לרב יהודה על דואג ואחיתופל שיננא טינא היתה בלבם באמונתו ית' והנה קבר פתוח גרונם כי כאשר בהפתח קבר שהמת בתוכה לא יבצר מצאת ריח ממה שבתוך הקבר פנימה כן אלו לא יבצר להוציא גרונם מה שבלבם אלא שלשונם יחליקון שלא יפורש הדבר בעצם והוא מאמרם שספרי מינים היו נופלים מחיקם שהוא לפעמים שהיו שלא במתכוין יוצא מפיהם כדבר נופל מה שבחיקם ששם הלב אך תמיד היו מחליקים לשונם שלא יובן כי אם במקרה כמדובר:

פסוק יא

האשימם כו' אמר האשימם אלהים בצרות ונפילות ואשר יפלו יהיה ממועצותיהם שבדבר אשר יחליקו מועצות משם יפלו כענין שקרא לאחיתופל שבמועצות שיעץ משם נפל וזה למען ידעו הכל כי כל מועצותיהם למרע בראותם כי זה פריה אך לא תדיחם ותכריתם בעבורי כי גם ענוש לצדיק כו' כי אם ברוב פשעיהם זולת הנוגע לי הדיחמו על כי מרו בך ולא על כי מרו בי:

או יאמר האשימם אלהים ומפני שהם חכמים וטובים בעיני העם על כן למען תוכר רעתם לכן יפלו בנופלים ממועצותיהם שכל אחד יפול ממועצותיו ומסבת מועצותיו וזה ע"י אשר יעץ לאבשלום כאשר היה וזה ע"י עצתו לשאול כי מיד איבד תלמודו ונפטר וברוב פשעיהם טרם ינכו מהם עד שהפשעים יהיו המיעוט למרקם בגיהנם הדיחמו כי אין רצוני כי אם שיהיו נדחים תמיד וז"א ברוב פשעיהם הדיחמו ואיני עושה על שמרדו

בי רק על כי מרו בך כי המורד במלכות בית דוד כמורד בשכינה נמצא כי בך היה מרדם ובזה שיוכר כי רשעים המה במה שיפלו ממועצותיהם ימשך כי

פסוק יב

וישמחו כל חוסי בך במפלת אשר מרו בך והוא כי דרך צדיקים לשמוח באבוד רשעים אלא שאם רשעתם היא היותם אויבי הצדיקים אפשר שבשמחת אבודם ימשך יתקיים בהם מקרא שכתוב בנפול אויבך אל תשמח כו' מה שאין כן בהיות רשעתם בינם למקום שטוב לשמוח באבוד אויבי ה' ובזה יאמר במה שתאשימם על כי מרו בך ולא על שהם אויבי ימשך כי כאשר ישמחו כל חוסי בך לא תתהפך הרעה עליהם על שבנפול אויביהם ישמחו כי אם שלעולם ירננו ולא תפסק שמחתם על שמחם בנפול אויביהם כי לא ישמחו רק על כי מרו בו ית' ותסך עלימו מכל צרה פן יאמרו הרואים כי בעון מה ששמחו במפלת דואג ואחיתופל השיב עליהם אפו ית' ובזה ויעלצו בך אוהבי שמך הנזכר הוא בשם אלהים שהזכרתי באמרי האשימם אלהים יהיו אוהבי הדין שמחים ביסורין כי בזה יהיו עלזים ומקבלים ברצון בראות כי על כבוד שם אלהים שהוא שכינה שמרו בה אשר הם אוהביה נדחו מן העולם וזהו אומרו בך:

או יאמר כי הנה ידענו מרז"ל כי כביכול הקב"ה לא שמח בעולמו כי אם שישמח לעתיד ב"ב וזהו ויעלצו בך שהוא בזמן שמחתך אוהבי שמך אלהים סובלי יסורין ודי להם זה ובזה יתנחמו ביסורין באמרם דיו לעבד להיות כרבו:

פסוק יג

והוא כי ידוע הוא כי אתה תברך צדיק כשתהיה ה' כלומר שלם בארבע אותיותיך שהוא לעתיד כשתתנקם מעמלק כד"א כי יד על כס יה כו' ועל כן הם אוהבי שמך ולא יחושו מהיסורין ומה שמבקשים כעת אינו אלא שכינה המגינה לבעליה רצון מאתך תעטרנו שתערה עליהם ממרום רצון טוב לקבל יסוריהם ברצון שלא יקוצו ויחטאו כי שפע רצון מאתך עטרה תחשב להם וזה רצון תעטרנו כי יהיה להם כצנה להגין מן החטא:

פרק ו

פסוק ב

הנה מזמור זה זימר בהיותו על ערש דוי. ולבא אל ענייננו נקדים כי הנה אף גדול מחמה כמפורש אצלנו ברב פנינים כי על כן בעון העגל סילק הוא יתברך מעל ישראל את האף ומרע"ה את החמה כמז"ל וגם האף הוא לשון זכר וחמה נקבה תשת הכוח וגם היסורין קשים מהתוכחה ככתוב אצלנו על פסוק מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו

כי על היסורין הכבדים אמר מאיסה שאדם מואס בהם אך על התוכחת הקל מיסורין אמר אל תקוץ שהוא היות האדם קץ ומתחמץ לבו בצד מה אך לא מואס אותם לגמרי והוא כי הנה יש יסורין על עון והם קשים שיש בהם ביטול תורה ותפלה ונקראים מוסר ויש קלים שאין בהם ביטול תורה ותפלה והם יסורין של אהבה וקראם תוכחה והוא מה שפירש ואמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח ולא אמר ייסר כי חוזר אל התוכחת הנזכר שהוא של אהבה כאמרו כי את אשר יאהב ה' יוכיח ולא אמר ייסר. ונבא אל הענין והוא כי בחליו היה נדון בקרבו כי לא ידע אם רצונו יתברך היה לייסרו במכאוב על משכבו אך למות לא יתנהו. או היה חליו אשר ימות בו ובכל חלוקה יש בחינות אם ה' חפץ דכאו ביסורין אפשר הם קשים למרק עון הנקרא מוסר או של אהבה הנקרא תוכחת כמדובר ואם הרצון הוא שימות בו אפשר מת חייב או מת זכאי ע"י מה שנתמרק עד כה על כן אמר אם הכונה היא יסורין בלבד אם הם של אהבה הנקראים תוכחת ה' אל באפך שהוא בחינת רוגז קשה יהיה ואם הם של עון הכבדים הנקראים מוסר אפילו בבחינת חמה אל יהיו לומר איני מואס אותם כי אם שאל באף יהיה מה שתוכיחני ואל בחמה מה שתיסרני:

פסוק ג

אך אוי לי כי רואה אני שאין הענין יסורין בלבד רק מות על כן חנני ה' כי אמלל אני כמת בכרת מחמת עון אומלל נפש וגוף על כן על הנפש אני אומר חנני ה' כי נראה שאין לה שום זכות לינצל והוא כי על פ' וחנותי את אשר אחון ארז"ל שיש לו להקב"ה אוצר גדול למי שאין לו וזה יאמר חנני ה' בתורת חן כי אמלל אני כי אין לי זכות ועל כן צריך רפאני ה' שאחיה מחולי זה ואתקן ושמא תאמר במה אני רואה כי אמלל אני גם הנפש אולי אינו כי אם מיתת הגוף אך הנפש כבר נתקנה ושלמה היא הלא הוא כי רואה אני כי גדול התפעלות הנפש מהתפעלות הגוף כי אין התפעלות הגוף כי אם נבהלו עצמי מציאות בהלה בלבד דמזלייהו חזא ומצטערים על שלא נשלמו במצות כמ"ש ז"ל על כל עצמותי תאמרנה אך לא נבהלו מאד:

פסוק ד

אמנם ונפשי נבהלה מאד נראה שמרגשת צרה מופלגת יורה כי היא מר לה שנכרתת והולכת בלי תקון וגם כוון באמרו מאד על כי בה תלוי קיום העולם כלו שנאמר בו וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כי היא נפש אדם הראשון ובא ליתקן על ידי ואיך תצא מן העולם בטרם גמר התיקון בסוף השבעים שנה שניתנו לי והוא כי הנה תקונו של אדם הראשון הוא תיקון העולם כי על ידו בעונו נתקלקל העולם ואינו נתקן

אלא על ידו כמ"ש ז"ל כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ משנים אלה תולדות השמים ואלה תולדות פרץ כי ששה דברים שנתקלקל העולם מהם נתקנים ע"י בן פרץ הוא אדם הוא דוד הוא משיח כנודע ואם אינך עושה בגיני עשה בגין כבוד שמך הגדול שעתיד להיות על ידי והוא כי שמך הגדול שקראך אדם הראשון אשר אני אני הוא כמ"ש ז"ל אני ה' הוא שמי הוא שמי שקראני אדם הראשון ואז יהיה שלם ולא יהיו שתי אותיותיו בלתי מתחברות לשני חברותיהן כד"א כי יד על כס יה והנה השתלם דוד לתקן פגם אדם הראשון הוא ממהר תיקון המלא השם בארבע אותיותיו יחד והוא על ידו כי על כן הוא אומר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא ועל כן בראות דוד בקרב ימיו שהיה על ערש דוי ויירא פן ימות טרם יגמור התיקון אמר הנה עצמותי מצטערים על המצות שלא אעשה אם אמותה הפעם וגם נפשי נבהלה על הנוגע אליה ואתה ה' על כבוד שמך אשר אין לה שיעור עד מתי למה לא תחוש למהר רפואתי ואתקן פגם האדם וישוב שמך לאיתנו וזהו ואתה ה' כלומר ואתה שם בן ארבע שנפרדים שנים אותיותיך מהשנים האחרות כי יד על כס יה שאחדות ארבעתן הוא אחדות נמרץ התאב מהיותך ה' מלא עד מתי תאחר:

פסוק ה

ועל כן שובה ה' בכל ד' אותיותיך אלה ועל פי דרכך חלצה נפשי כי חלקי ה' אמרה נפשי ובישועתך תושע גם היא וזה תעשה למען שמך כי בתיקוני תלוי כבוד שמך כמדובר וכל זה הוא לענין הנפש ולענין הגוף הושיעני למען חסדך כי איני כדאי כי אם על צד החסד והוא כדרך כל מלך שבשמחת גדולתו גומל חסדים טובים גם לבלתי כדאים. או יאמר למען חסדך שיבא חסדך שהחייתני מלהיות נפל לידי גמר:

פסוק ו

כי אמר הנה עוד טענה אחרת לבל אמות מחולי זה והוא במה שידענו כי אין אור גיהנם שולנו בת"ח ק"ו מסלמנדרא ואפילו לאלישע אחר אמרו מידן לא נדייניה דאיעסק בתורה וכ"ש דוד ע"ה שהוא עדינו העצני יגע ומתעדן על דברי תורה יומם ולילה והוא היה ראש הקבלה וראש הסנהדרין. ונבא אל הענין אמר אין במיתתי שבח לה' אם אמותה טרם אטהר מכל חטא כי הלא אין במות זכרך כי לא יזכרוך לברך את מי שסלקני מן העולם כי איני מאותו הגדר חלילה וגם שהמתים בלתי כשרים ומתמרקים בגיהנם ומשם עולה שבח לה' כמאמר רז"ל וגדול השבח העולה מגיהנם מהעולה מג"ע שאומרים יפה דנת יפה חייבת וכו' ובזה יאמר אחר כי אין במות זכרך שאיני מגדר אותם שמזכירים אותך בהלל לה' על מותן א"כ גם בשאול הוא גיהנם מי יודה לך כלומר האם אני לא יתכן כי אהיה מהנדונים שם שאודה לה' שיפה דן:

פסוק ז
כי הלא עסקתי בתורה כי הנה יגעתי באנחתי היגיעה הידועה ומיוחדת לי היא יגיעת התורה אין צ"ל בשלא היה לי צער כי אם יגעתי אפילו באנחתי הוא בימי צערי ובכן אין גיהנם שולט בי ושמא תאמר אם בן אפוא במה תתמרק אשמתך אם אמלל אתה מחמת עון הלא הוא כי מעתה אשחה כו':

[1] או יאמר הנה אתה ה' שהזכרתי מדת רחמים לא יזכר במותי שיברכוך שרחמת על העולם בסלוקי ולו יונח שהייתי יורד שאול להתמרק ותעלה לך שבח משם הנה בשאול מי יודה לך שם הרחמים הנזכר כי לא יודו שם רק את מדת הדין שיפה דן אך מי יודה לך שם הרחמים שאני דובר בך והנה טוב לך תחייני ותרפאני ואודה על רחמיך שהוא שבח גדול לך משאודה על מדת דינך:

[2] ומה תאמר במה תכופר אשמתך הלא הוא כי עד כה יגעתי בתורה המתשת כחי באנחתי השוברת חצי גופו של אדם כנודע מרז"ל להכניע האיברים אשר חטאו לך ומעתה עוד אוסיף להכניע גם סרסורי דעבירה הם עין ולב כי אשחה בכל לילה מטתי הוא כללות המטה שאני בה בדמעתי ערשי שהוא חלק מהמטה שאני שוכב בה אמסה בדמע העין היוצא מהלב כי אשר לבו שמח לא תרדנה עיניו דמעה וזה יען כי שניהם היו סרסורים על מה שאיברי גמרו עון במטתי על כן ישחו אותה ויותר במקום השכיבה שימסו אותה:

פסוק ח
ושמא תאמר למה עד כה לא הפלגת בדמעות עינך כאשר תעשה לעתיד הלא הוא כי הנה עששה מכעס עיני כי מחמימות כעסי יבשה ותרקב ועתקה ותתישן שהוא ג"כ כלוי הלחות ואין לומר שא"כ איך עין נרקבת וישנה תהיה לה לחות להוריד דמעות לשחות בכל לילה מטתי כו' הלא הוא כי זה היה בכל צוררי שהיו מצירים אותי אך עתה בטלו צוררי:

פסוק ט
כי על כן אני אומר סורו ממני כל פועלי און מלהצר לי והטעם כי הנה שמע ה' קול בכיי הוא קול שאמרתי שאבכה לפניו שאשחה בכל לילה:

פסוק י
ואם יאמר איש האם עדיין לא בכית איך מעתה יעשה פועל הנה אינו מן התימה כי הלא כמקרה התפלה גם בזה יקרני כי טרם אתפלל שמע ה' תחנתי וקבלה ואח"כ תפלתי יקח וישמענה ולא תהיה תפלתי עליו למשא אחר שכבר קבלה והוא מאמרנו לאחד מדרכינו

על פסוק והיה טרם יקראו ואני אענה שאם שאענה ואסכים להעשות הדבר על כל זה לא אומר לו אל תדבר כי עניתיך כי אם אחר שואני אענה עוד הם מדברים ולא אמנעם כענין תאות לבו כו' כי אם ואני אשמע כי ערבים עלי דבריהם וז"א שמע ה' תחנתי ועכ"ז ה' ברחמיו תפלתי יקח:

ט **או** יאמר במה שידענו מרז"ל כי לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם יחטא יחיד לא יתייאש כי יאמרו לו כלך אצל דוד ובזה יאמר סורו כלומר סורו ממעשיכם הרעים ממני ממה שתראו בי ולימדו ממני והוא כי שמע ה' קול בכיי שקבל תשובתי כלומר וכה יעשה לכם ולא תחשבו שלא תהיו לרצון לפניו כבתחלה כי אדרבה יתוסף לכם חיבה והראיה כי הנה מתחלה שתם תפלתי ושמע קול בכיי בלבד בהחילי לשוב:

י ועוד מעט הוסיף כי שמע תחנתי ואח"כ ששמע וקבל הוסיף ויקח תפלתי אשר שתם תחלה ולא מנעה כמדובר בקודם:

או יאמר הגה שלשה הדרגות עליתי בתשובתי זו למעלה מזו תחלה לא היה שומע רק דמעתי ולא תחנה ותפלה ואחר שבכיתי ושבתי מעוני עוד מעט לא הוצרכתי לבכות לשיקבל ממני כי אם שמע ה' תחנתי שהיא גדולה מסתם תפלה וכל זה ביחיד אך עדיין תפלתי כלומר בהיותי יחיד עדיין לא היה שומע ועתה גם תפלתי יקח כי לא בלבד יקבלנה כי אם גם לא היה מקבלה ע"י מלאך סניגור כי אם הוא בעצמו תפלתי יקח:

ט **או** יאמר סורו כו' כי הנה אמרו בגמרא שמזהיר יתברך אל כחות חיצונים מחטיאי אדם שלא יחטיאו את רשומי הדור דמכרזי ברקיע הזהרו בר' עקיבא ובתורתו הזהרו ברבי מאיר כו' וכדאמר להו השטן אלמלא דמכרזי עלך כו'. והנה באמת לכחות ההם המחטיאים פועלי האון יאמר להם כי חרשי משחית המה ועליהם יאמר סורו ממני כל פועלי און בל תחטיאוני כי שמע ה' קול בכיי ורשום וקדוש אני לפניו יתברך:

י ובוטח אנכי כי במה ששמע ה' תחנתי שאמרתי חנני ה' כו' ותרפאני ידעתי כי גם תפלתי שיסורו ממני כל פועלי און יקח:

פסוק יא

יבשו ויבהלו כו' במה שתחלימני ותחייני ככל הכתוב יבושו ויבהלו מאד כל אויבי שיתכרכמו פניהם ומה שאמרתי שעל מה שיבושו עוד יבהלו מאד הוא אם מחמת הבושה לא ישובו מיד בתשובה אך אם ישובו לא אשניאם רק אוהבם נדבה ולא אחפוץ שיבושו מאד חלילה רק הרגע הראשון שעל ידו הם שבים וזהו ישובו יבושו רגע בלבד:

פרק ז

פסוק א

שגיון בראותו שאחרי רדוף שאול אחריו כאשר נתראה פנים וכנף מעיל שאול בידו ואמר לו הקולך זה בני דוד אז שר ושיבח ואמר שלא היה מחזיק הטובה לשאול כי אם לה' ששם בפיו דברים טובים. וזה אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני שעל דבריו שדבר טוב לו השיר והשבח לה' יאות כי הלא כוש הוא כמ"ש ז"ל מה כושי זה אינו משתנה מעורו כך שאול אינו משתנה משנאתו עם היותו בן ימיני שהוא משורש קדוש

פסוק ב

וגם שדבר טוב לא אבטח בו אחרי כן שיקים את דברו הטוב כי אם ה' אלהי בך חסיתי ולא בו ולא מצדו אני ירא בעצם כי הנה צדיק הוא כי אם מרבים אשר אתו רודפים אותי כדואג וזיפים ודומיהם המקוממים אותו עלי. וזה הושיעני מכל רדפי ושמא תאמר מה יסכון למו מועצותם אליו שיהרגך הלא בעת הפועל הוא שב ומדבר לך דברים טובים כאב את בן ירצה לז"א והצילני גם ממנו:

פסוק ג

פן יטרוף וכו' לומר הן אמת שמתפייס הוא אחר המיתון או שיראה אות כזה שהראיתי לו כנף בגדו אך ירא אני מעת פתאומיית וטרפה פן יטרוף וכו' כי לא ימצא מי שיאמר לו מה תעשה כי אם פורק ואין מציל:

ב **או** יאמר הנה הוא נכוה בשתי אשות א' ממיתת הגוף פן יהרג שנית ממיתה הנפש פן יהרוג את שאול ואנשיו כענין יעקב ויירא מאד פן יהרג ויצר לו פן יהרוג ועל סכנת הגוף אמר הושיעני מכל רודפי את גופי שמא אהרג והצילני:

ג **פן יטרוף כאריה נפשי** ומי הוא הטורף אותו שהוא פורק ואין מציל הוא היצה"ר כי אין מציל מידו כי בא ליטמא פותחין לו ואין מצילין מידו פן יבער אפי פתאום ואשלח ידי במשיח ה' או שאר ישראל ותטרף נפשי:

פסוק ד

ואם תאמר נא ה' כי הלא גם עתה כבר שלחת יד ותכרות כנף המעיל וגם על זה נענש כמ"ש ז"ל וא"כ אפוא יהיה לך עיכוב לשאצילך מליהרג הנה ה' אלהי אם עשיתי זאת שבידי שכרתי כנף המעיל אם יש עול בזה שכפי שכרתו אך לא בלבי ובנפשי:

פסוק ה
ועוד כי אפי' אם גמלתי גמולו הלא שולמי רע הוא ששלם לי הוא רעה תחת טובה וכדין היה לגמולו ועוד כי אלו הייתי חולץ צוררי ריקם שלא הייתי אפילו כורת כנף מעילו כי אם ואחלצה צוררי ריקם

פסוק ו
הלא ירדוף אויב נפשי אויב הוא שאול נפשי כו' והוא כי הלא ע"י ראותו כנף מעילו בידי הוא ששב אפו ממני כי אמר אשר סגרגי היום בידך ולא הרגתני כו' והתכת התיבות שלא בלבד ירדוף גופי כי אם גם נפשי כי בהכותו אותי לא אעצר כח לבלתי שלוח ידי בו או באנשיו וע"י כן וישג וירמוס לארץ חיי של גוף ונפש וכבודי הוא המלכות בשפלות לעפר ישכן סלה כי לא ישקוט עד יחטיאני ואמות בעון שאשלח ידי להרגו וגם יהיה לפוקה לאבד המלכות כמאמר אביגיל על דבר בעלה ולא תהיה זאת לך לפוקה על כן טוב טוב היה שהנחתי רוגזו של יצרי בכרתי המעיל:

פסוק ז
קומה הנה אין ספק יחרה אף ה' על המצרים ורודפים להמית את דוד אך לא אבה דוד רעה תבא אליהם על ידו כי גם ענוש לצדיק לא טוב על כן אמר קומה ה' מעשות בהם משפט ותהיה קימתך בהם באפך ג"כ כי אתה תשא את האף מלנקום מהם וגם הנשא בעברות צוררי אשר נתמלאו עברות ואותם העברות צוררי נעשו קטיגורי' עליהם לכלותם כענין ותמוגנו ביד עוונינו וגם אתה ה' הנשא בעברות צוררי כי תנשא מעליהם וגם באותן הכחות שהם עברות צוררי שגם הם ינשאו בל יעשו גם הם בהם משפט ושמא תאמר כי אחר שנחרה אף ה' ועברתם כי קשתה לא ישובו ריקם כי אם עשו משפט ורוגז על כן התיקון הוא כי ועורה אלי כו' כי תעורר למעלה משפט צוית לעשות אלי שהוא האמור במזמור שני שאל ממני ואתנה גוים נתלתך כו' שהוא מה שעתידה להיות על ידו לעתיד לבא ויהיה מאמר רז"ל האומרים כי בקש דוד לכלותם מעתה ולא הניחו אברהם כד"א וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם בזה יאמר ועורה אלי משפט צוית מעתה לעשות לעתיד כי אז על ידי התעוררות רוח משפט ההוא שתעורר אלי באופן אערוך מלחמה כוללת כאשר לעתיד שיתיצבו מלכי ארץ כו' על ה' ועל משיחו עשה מעתה:

פסוק ח
ועדת לאומים אשר תסובבך כאחד שיתיצבו מלכי ארץ כו' על ה' באופן שכל עדתם תסובבך באמרם כי ממך הכל ואז ועליה למרום לפקוד צבא המרום שובה ושפוך עליהם זעמך אשר היה על ישראל צוררי אך בקשתו זאת לא נעשה כמ"ש ז"ל וירד העיט כו'

שבקש דוד לכלות את האומות ולא הניחו אברהם וזהו וישב אותם אברם שהוא כי יעץ עלינו להשתעבד למלכיות:

פסוק ט

יי ידין. אמר כאשר ה' ידין עמים אז שפטני ה' כצדקי כו' כי אז תערוך מעשי אצל מעשיהם ותשפטני כצדקי וכתומי שהוא עלי כי כל מצוה נעשה ממנה מלאך עליו אך עתה איני חפץ שתערוך צדקי עם צדקת שאול כי מי יודע וכמ"ש ז"ל שאמר לו הקב"ה אלמלא אתה דוד והוא שאול הייתי מאבד כמה דוד מפני שאול:

פסוק י

אך מה שאני שואל להיות לשתי הכתות יהודים כמאמר ברוריה מי כתיב חוטאים חטאים כתיב שיחזור הוא יתברך את החוטאים בתשובה ויתמו החטאות שחטאו וע"ד זה אמר כאן אשאלה ממך שיגמור נא רע רשעים בדינם כמוני כהם כי הרע הוא המשחית הנעשה בעונות יגמר ויכלה כי תשיבם אליך ויכלה. ותכונן את מי שהוא צדיק ביני ובין שאול וכל זה אני אומר למה שאיני מחזיק את עצמי לצדיק ממנו כי הלא ובוחן לבות וכליות אלהים צדיק כי הוא לבדו היודע מי הוא הצדיק:

פסוק יא

ואל יחשדני שומע כי אני אומר כן לפנים ולא כן לבי כי אם שאני הצדיק כי הלא אדרבה ביושר לבי הוא מה שאני בוטח להושע ואיך אדבר שלא ביושר לבב וזהו מגיני שיש לי על אלהים שאבטח יגן לי הלא הוא להיותו מושיע ישרי לב כי הוא יודע כי ישר לבב אני וביושר לבב אני אומר כי ה' לבדו הוא היודע מי הוא הצדיק:

פסוק יב

ומה שאני תמיד בצרות ומורדף בלי חשך ואין יום שאין לי צרה אין זו ראיה כי לא צדיק אני כי הלא אלהים שופט צדיק ומיסרו ועושה בו משפט. והיה מביא היסורין כאחת אלא שאל שהוא מדת החסד מחלקם ממנו מעט בכל יום וזהו ואל זועם בכל יום שאוכל לסובלם. או יאמר אלהים הוא השופט מי הוא אשר יקרא צדיק ואין צרותי ראיה שאיני צדיק כי אדרבא חסד אל הוא היותו זועם בכל יום כענין ויסרתיך למשפט:

פסוק יג

אם אמר הנה חליתי פניך שתחזירהו בתשובה באמרי יגמר נא רע רשעים ואם לא ישוב מדרכו כי אם שיחזיק ברדיפתו הנה חרבו ילטוש כלומר חרבו אשר עתידה להמיתו ילטוש אותה להכינה מהר וכן קשתו אשר דרך לנגדי מתחלה עתה ויכוננה ומה שאמרתי

שעתה ילטוש חרבו שנראה שכבר מוכנת לו החרב ליהרג בה אלא שבזה הוא לוטש אותה למהר הכנתה:

פסוק יד
הלא הוא כי הנה ולו לעצמו כבר הכין כלי מות מקודם לזה אך עתה שמכין חציו לדולקים ורודפים אשר ידלקו אחריו להמיתו במלחמה יפעל ולא לי:

פסוק טו
ואין לומר כי אחר שאומר שלא ירדפני עוד יקיים דברו לא כן הוא כי אחר שהחל ברעה אין להאמינו כי הנה יחבל און ששלח הזיפים לאמר לכו נא הכינו עוד ודעו וראו את מקומו כו' ומיד והרה עמל כי וילך שאול ואנשיו לבקש כו' אחרי התחלות רעות אלו לא ימשך אמת ובטחון בדבריו כ"א וילד שקר שודאי התולדה תהיה שקר כי ישקר בהבטחתו ולא יקיימנה:
ומה שאמרתי שכבר הוכנו לעצמו הוא כי בור כרה בקבלת לשון הרע על נוב עיר הכהנים ויחפרהו שהמיתם ויפול בשחת יפעל:

פסוק יז
כי ישוב עמלו בראשו שיהרג על אותו עון ועל קדקדו הוא זרעו שיוצאים מן הקדקד כנודע כי משם טפת הזרע יוצאה ג"כ חמסו ירד וכן היה כי מתו עמו שלשת בניו:

פסוק יח
אודה יאמר כי מי יוכל להודות לה' על כל ענייניו ולא יאמרו לו סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך אך אודה ה' כצדקו שעושה עמי בלבד וגם אזמרה שם ה' שאינו כשם מלך בשר ודם שאין בשמו ממש רק בעצמו אך הוא יתברך שמו גם כן עליון כנודע:
או יאמר הנה אנכי בצרה רדוף ומצטער ומצד אחר עשה הוא יתברך עמי צדקה שמצילני מן המות לא אחוש על צערי ואודה ה' כצדקו על ההצלה ובשכר זאת אבטח בה' שאזכה לעלות במעלה חלף צערי זה שאני סובל וזהו ואזמרה שם ה' עליון כי אבטח שאזמרה שם ה' בהיותי עליון נצב מלך:

פרק ח

פסוק ב
יי אדונינו כו'. הנה הסכימו רז"ל כי פסוק זה מלאכי השרת אמרוהו שתנתן להם התורה. והנה ראוי לשים לב איך בקשו תורה אם בדרך פשטיותה אין להם מבא לבא אליה ואם דרך סודה אשר כל התורה שמותיו של הקב"ה למה לא ניתנה להם שהם רוחניים גדולי

הערך. ולבני אדם בעלי החומר קלי האיכות יתן דרך פשוטה. ובכן נבא אל ענין המזמור בשום לב אל מלת אשר שהיא מיותרת באמרו אשר תנה. ועוד אומרו מפי עוללים כו' איך יתקשר אל הקודם ואיך יוסד עוז מפיהם ופה להם ולא ידברו וגם אומרו צורריך משולל הבנה. ועוד מי הכניס בזה אויב ומתנקם ומה ענין שתי תארים אלו. ועוד כי אומרו מה אנוש כי תזכרנו היה ראוי לומר אחר אומרו אשר תנה הודך על השמים כי הם סוף דברי מלאכי השרת. ועוד כי פסוק כי אראה שמיך אינו מתקשר לא למעלה ולא למטה וגם כפל אומרו אנוש כי תזכרנו ובן אדם כו' ומהו ותחסרהו מעט כו' וידוע מה שאמרו ז"ל כי על משה ידבר ומי הכניסו פה. ועוד אומרו תמשילהו כו' שמורה שהשליטו על הכל ויצא בצנה ואלפים וגם אומרו כלם האם כחו הוא הוית כלם. ועוד שלא פרט רק צנה ואלפים ואיה כל יתר העולם ודרך תוספת אמר וגם בהמות שדי. ועוד אומרו צפור שמים כו' מה צורך אומרו שעובר ארחות ימים ואומרו עובר לשון יחיד ולמה חזר לומר ה' אדונינו כו'. אמנם הנה בגדר מדרגת האדם נתחלפו הדעות א' כי נפשו אלי"ם הוא אשר נתנה חלק אלוה ממעל וגם כי הלבישו ית' כתנות עור ובשר לא יעצרנו הגשם מלהיות גבוה מעל מלאכי אלי"ם אך צדיקים ומעם בני ישראל. ב' כי גם כי נפשו מלמעלה אך הוא שפל האיכות מן המלאכים כי הוא מלובש בחומר והמלאכים שכלים נבדלים רוחניים בעצם. ג' מקטינים ערכו מן המלאכים אך לא מן הגלגלים ויש מקטינים ערכם גם מן הגלגלים. ד' האומרים כי מותר האדם מן הבהמה אין כי כמות זה כן מות זה כי נפשם לא שכל נבדל הוא כי אם מתהווה עמו כרוח הבהמה ותפסד עמו במותו רחמנא ליצלן מהאי דעתא. והנה הדעת הראשונה היא דעת חכמי האמת והצדק שמעלת הצדיקים גדולה ממעלת מלאכי השרת ולא בלבד בספר הזוהר כי אם גם במדרש ארז"ל מי גדול השומר או הנשמר כי מלאכיו כו' לשמרך מי גדול הנושא או הנישא ונאמר על כפים ישאונך מי גדול הנותן רשות או הנוטל רשות ונאמר שלחני כי עלה השחר וכן כתיב ורוה די רביעאה דמה לבר אלהין קדמאה לא נאמר אלא רביעאה ורבים אין מספר למאמרי רבותינו ז"ל המכריזים כי גדול הצדיק לפניו ית' ממלאכי השרת כי על כן היו ס' רבוא מלוים את יעקב ושלח שלוחים אל עשו אחיו ועל כן קדמו שרים הם ישראל לומר שירה אחר נוגנים הם מלאכי השרת אך מלאכי אלים עולים ויורדים באיכות האדם שדעתם הסברא השנית. והנה בא דוד ברוח קדשו להחזיר סברא הראשונה ולבטל השניה והשלישית ובשניה החל והיא דעת מלאכי השרת שאמרו ה' אדונינו כלומר למה שאתה ה'. אדונינו תקרא כי זה כבודך ליקרא אדון לנו ולא לבעלי חומר. ואם כונתך לפרסם שמך בארץ הנה אין צריך כי הנה מה אדיר שמך כבר בכל

הארץ על ידי יציאת מצרים אך התורה תנה לנו ולא לחומריים כי גם שיש פשט בה הנה החלק אשר תנה אינו הפשט כי אם הודך הוא דרך הסוד על השמים שהוא לרוחניים שרפי קדש כלומר כי אך הפשט ינתן לבני אדם כי להם יאתה הנה כי היה דעתם כי אין מדרגתו שוה למדרגתם כי אנחנו החומר והמה הרוחניים:

פסוק ג

ואומר דוד ברוח הקדש הנה מפי עוללים ויונקים יסדת עוז לנו לנצחם והוא כי עוללים יקראו אחר השלם ימי היניקה כד"א עוללים שאלו לחם ויונקים הם תוך כ"ד חדש של יניקה. והנה ארז"ל כי בגלות מצרים היו מעוברות יוצאות ויולדות בשדות והיה הקב"ה מבליען בארץ והיה מזמין הקב"ה לכל אחד בחלל הארץ כשני דדין והיו יונקים מאחד דבש ומאחד חלב ולא בלבד כ"ד חדש של יניקה כי אם עד שהיו גדולים והיו יוצאים אחר זמן שהיה הקב"ה פותח הקרקע ויוצאים עדרים עדרים וכל אחד מכיר את אביו ואלה היו אשר על הים היו מורים באצבע ואומרים זה אלי ואנוהו כי ראוהו צח ואדום כאשר בהיותם יונקים שהיה הקב"ה מתראה להם כבחור צח ואדום וזה לא נעלם ממלאכי השרת ואין לנו טענת עוז לנצחם גדולה מזו כי מ"ה עם היותם רוחניים אין רואים את הקב"ה ואומרים איה מקום כבודו ואותם הנערים מלובשים בחומר הורו באצבע ואמרו זה אלי הנה כי גדולה מעלת האדם השלם ממעלת מ"ה להיותם מקבלים גם סוד התורה וזה יאמר מפי אותם שהיו עוללים ויונקים שאחר זמן יניקתם בהקראם עוללים כד"א עוללים שאלו לחם עדיין היו יונקים אשר לא היה זה כי אם שם כי עד שהיו גדולים ראויים ללכת מצרימה עדרים עדרים לבקש אבותם היו יונקים דבש וחלב מתחת לארץ מפיהם של אלו שהוא באמרם זה אלי ואנוהו יסדת עוז לנו נגד מלאכי השרת ולמה היה מאמר פי עוללים ויונקים למען צורריך הם עוזא וסיעתו הבאים נגד ישראל לעזור את פרעה שנאמר עליו אמר אויב ארדוף אשיג כו' שהיה בא להנקם מישראל וע"י מאמר פי עוללים ויונקים רחם ה' והכניע צורריו והושבת אויב ומתנקם:

פסוק ד

ועוד ראיה על מעלת האדם הוא כי נבראו שמים וכל צבאם בשבילו וזהו כי אראה שמיך כו' והוא כי טענת האומרים כי מותר האדם מן הבהמה גדול הלא היא כי לא יחשד פועל חכם יוציא עשרת אלפים ככר כסף לעשות מחט ברזל אחד וזה יאמר כי אראה שמיך הגדולים מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה לעבודת האדם לאותות ולמועדים ולמגד תבואה שמש וגרש ירחים ושימושי הכוכבים שכלם לעבודת האדם:

פסוק ה
והנה מה אנוש כי תזכרנו לברא כל זה לעבודתו מצד עצמו ולא מצד היותו בן אדם כי תפקדנו אך הוי אומר כי לא על היותו אנוש או בן אדם הוא מכינו אך הוא מפאת נפשו שודאי היא גדולה מהדברים שנעשו לעבודתו ולא יחסרנו הגשם:

פסוק ו
ולא עוד כי אם ותחסרהו כו' והוא מאמר ספר הזוהר ששאל גוי אחד על מקרא שכתוב כי בכל חכמי הגוים כו' מאין כמוך וכי בחכמי ישראל יש כמוהו והשיבו לו כי כן הוא כי בכל חכמי הגוים אין עושה כמעשיו ית' כי אם בחכמי ישראל כי מי היה בחכמי הגוים יאמר שמש בגבעון דום כיהושע או ימטיר בבקר לא עבות ככל צדיק מושל ביראת אלהים נמצא שחכמי ישראל נדמו לאלהים וזה יאמר ותחסרהו מעט מאלהים כי כמעט הוא כאלהים אומר ונעשה רצונו ולא תקפיד עליו כי אם אדרבה וכבוד והדר תעטרהו שמתגדל שמך על ידו:

פסוק ז
ופירש במה תחסרהו מעט מאלהים הוא כי תמשילהו במעשה ידיך הם שמים וארץ כי ידיו יתב' נטו שמים ואומר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים כו' בכל אתה ממשילו כענין יהושע שמשל בשמים לעכב תנועתם ודומה לזה וכל שתה תחת רגליו כענין ר' חנינא בן דוסא מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק וכיוצא בזה:

פסוק ח
ושמא תאמר הלא מה יועיל שבחך גדר ישראל מקבלי התורה והמה נבזים ושפלים גם בין יתר בני אדם לז"א אם יתמהמה חכה כי דע אפוא כי כאשר יבא זמן שצנה ואלפים כלם וגם בהמות שדי הם חיות היער יהיו יחד שהוא זמן שגר זאב עם כבש:

פסוק ט
אז צפור שמים הם מלאכים המתייתסים אל ה' שמכונה שמים ודגי הים הם מלאכים המתייחסים אל השכינה המכונה בתואר ים וגם לויתן שהוא עובר ארחות ימים כדעת המתרגם כלם יודו אז ויאמרו ה' אדוננו כו' ולא יאמרו עוד תנה הודך על השמים כבתחלה:

פסוק י
ה' **אדונינו כו'** אחר שהוכחנו שהאדם עיקר העולם נמצא מסקנא דמלתא שאינו כדברי המלאכים האומרים ה' אדונינו כו' שכוונו שהם אדון למו יקרא ולא לבני אדם שאינו כבודו ואמרו שכבר מה אדיר שמך נודע בכל הארץ בלי החשיב את ישראל לתת להם

תורה עתה אנו אומרים כי אנו העיקר כי ה' אדונינו יקרא וגם מה שאמרו כי מבלי היות ה' אדונינו כבר אדיר שמך בכל הארץ לא כן הוא כי אדרבה בהיות ה' אדונינו אדיר שמך מה שאין כן בלעדנו כי אם אין ישראל אין עולם ואיך יהיה אדיר שמו בכל הארץ בלעדנו:

פרק ט

פסוק א

אמרו רז"ל שאמר כן במות הבן שנולד לו ראשון מבת שבע שאמר שאם לא היה מת היה בדעתו שלא נמחל עונו עתה שמת ידע שע"י כן נמחל ויהיה לדעתם זה טעם אל אומרו לבן ולא אמר הבן לרמוז על פי דרכו שנתלבן מעונו ע"י מות הבן ולפי זה יאמר על מות לבן הוא מזמור לדוד מה שאין כן לזולתו רק קינה מיבעי ליה לאיש כי ימות בנו: או יאמר ע"ד זה בשום לב אל אומרו למנצח ושיר וגם אומרו על מות לבן בין שניהם אך הנה דרך אנשים שבמות בנו גם שימחל עונו הוא דואג ואינו מקיים מצות ה' לברך ברוך דיין האמת בשמחת לבו כאשר באומר שהחיינו או הטוב והמטיב כמשנת חכמים מפסוק ואהבת את ה' וכו' ומברך בדאגה אך דוד במות בנו זה שמח ויקם ויאמר שימו לחם גרם זה שברך דיין האמת בכל לבו וזה אומרו למנצח כו' לומר על היות לי תואר למנצח שהוא תואר שמחה על מות לבן שלא כדרך אנשים על כן מזמור לדוד:

פסוק ב

יען שעל ידי כן אקיים המצוה לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה בשמחה כי אני אודה ה' בכל לבי על מות הבן ומה נשתניתי אני מזולתי לשמוח מה שלא יעשה זולתי גם שימחל לו עון במות לו בן הלא הוא כי ב' דאגות היו לו א' מות הגוף ב' איבוד העוה"ז על חילול השם אך עתה למה שע"י כן נמחל עוני ואדע שלא אמות בעוה"ז כי אחיה ואספר מעשי יה. וזהו אספרה כל נפלאותיך באורך ימי בכל שירי זמירותי:

פסוק ג

וגם אהיה בן העולם הבא כי לא אירא פן על ידי מה שנתחלל שם שמים על ידי לא אזכה לעוה"ב כי הלא עתה שלקיתי ידעתי שאשמחה ואעלצה בך אתך בע"ה גם אזכה שאזמרה שמך עליון והוא כי אמרו רז"ל כי יותר שבח עולה מגיהנם יותר מג"ע שמהלל הרשע בגיהנם לאלהי המשפט ואומר יפה חייבת כו' אמר גם שאם הייתי בגיהנם הייתי משבחך טוב טוב עתה שאזמרה שמך בהיותי עליון מבהיותי בגיהנם שהוא בהיותי תחתון. או יאמר לא כיורדי בור שמהללים שם הדין שיפה חייבו אך אני אומר שם ה' העליון שרחם עלי:

פסוק ד
בשוב כו' הנה הייתי בן מות ואחר כך באמרי חטאתי כו' אמר לי הנביא גם ה' העביר חטאתך לא תמות אפס כי הבן הילוד לך מות ימות הנה כי תחלה הייתי חייב מיתה ועתה הבן הזה מת תחתי ונתכפרתי לכן בשוב אויבי אחור אל מה שהיו אומרים בתחלה שהוא אחור שהייתי חייב ויאמרו לי הבא על אשת איש מיתתו במה אין ראוי להאריך להם כ"א שמיד שיכשלו בלשונם יאבדו וזהו יכשלו ויאבדו מפניך שלא יהיה להם חלק לעוה"ב לעמוד לפניך כי לא כן ידברו:

פסוק ה
כי הנה עשית משפטי ששפטתי אני באמרי חי ה' כי בן מות האיש העושה זאת וחייבתני מיתה ואחר כך עשית דיני שדנתני להחליפני בבני זה ולא נשאר חיוב מות עלי כאמרך לא תמות אפס כו' הבן הילוד לך מות ימות ואין לומר כי אתה ה' מדת הרחמים שאני דובר בך ויתרת והוא ענין מאמרם ז"ל על פסוק ה' נתן וה' לקח כי הקב"ה כשנותן הטובה ה' נתן ואינו נמלך בבית דינו אך על הרעה נמלך וזהו וה' לקח שהוא הוא ובית דינו כדי ליקח שהוא על הרעה ובזה יאמר הנה אין לאויבי פתחון פה לומר שהטובה שעשית לי במחילת חטאי שלא אמות היה ויתור של מדת רחמים ושעוד יד מדת הדין נטויה היום או למחר לקטרג עלי כי הלא בזה אתה ה' בעל הרחמים ישבת עם בית דינך וחייבתני מות כענין וה' לקח אלא שאח"כ באמרי חטאתי מזגת הדין עם בית דינך ונתת תחתי את הילד הזה וזהו ישבת לכסא לומר ישבת שהוא ישיבת דיינות לכסא הוא בית דינך כנודע ואז שופט צדק שמזגת הדין שהוא שורת הדין נוטה אל צדקה כמדובר נמצא שלא נשאר לאויבי מקום לומר שעודני חייב.

פסוק ו
ואין לומר כי עדיין יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר אם היה הוא ובית דינו לא היה מיקל כ"כ שבמות הבן כיון שנעשה בעבירה ינכה מיתתך אלא ודאי שהיה על פי מדת רחמים ונשאר עדיין מקום למדת הדין לקטרג לז"א גערת כו' לומר אין ראיה ממה שמיקל בדין שלא היה הוא ובית דינו כי הלא נמצא פעם מכביד ופעם מיקל לפי הענין והכל על ידי הוא ובית דינו כי הנה גערת גוים בדור הפלגה שהקלת ולא היתה רק גערה בעם שהפיצם ה' בלבד ולא המיתם ולא איבד ארצם עם היותם לוחמים על ה' ובדור המבול שלא היה כל כך עון איבד העם ולא הערים כי אבדת רשע שלא נשאר אפילו רשע אחד כי אם נח איש צדיק היה אך כל השאר שמם מחית לעולם ועד:

פסוק ז
כי אם האויב תמו חרבות לנצח חרבות שלהם נשארו לנצח ובמקום אחר זה וזה כי וערים נתשת הם סדום וחברותיה שארצותם נתש ואיבד גם זכרם של העם וז"א המה שחוזר אל העם ולא אמר הנה כי איבד ערים ועם הרי כי מקום החמיר ומקומות היקל:

פסוק ח
ועכ"ז וה' הוא ובית דינו לעולם ישב ודן כי הכל היה על ידי הוא ובית דינו הלא הוא כי כונן למשפט כסאו כי בדור הפלגה נאמר וירד ה' לראות שהוא לדין כנודע ובמבול נאמר ואני הנני מביא כו' כי ואני הוא אני ובית דינו כמפורש אצלנו בביאור התורה כמפורש בבמדבר רבה בפירוש ובסדום נאמר וה' המטיר שהוא הוא ובית דינו כי זה דרכו ית' שאין עושה משפט ודין אלא בהמלכת בית דינו כמ"ש ז"ל על ה' נתן וה' לקח כשמטיב אינו נמלך בב"ד אלא ה' נתן אבל ליקח שהוא פורענות וה' לקח הוא ובית דינו וזהו כונן למשפט כסאו שכונן ומסדר למשפט תמיד כסאו שהוא בית דינו כנודע:

פסוק ט
ושמא תאמר א"כ מה נשיב על הקושיא למה בדור הפלגה שנלחמו עם ה' ולא מתו רק שפיזרם ודור המבול שלא חטאו כ"כ ספו תמו והנה זה הקשו רז"ל והשיבו כי דור הפלגה היה לכל העולם יחד אחדות משא"כ בדור המבול וזה יאמר פה והוא שהוא וה' הוא ובית דינו הנזכר כשישפוט תבל שהיה כל תבל יחד שהוא בדור הפלגה ישפוט בבחינת צדק שהוא משפט של צדקה שמיקל עליהם אך כשהם נפרדים הנקראים לאומים לשון רבים אז הוא בבחינת מישרים שהוא בנקודת היושר בלי ויתור כלל ויוצא מכלל דבריו כי גם בדינו אל דעות ה' ראה בחינת הקל בדינו כענין מאמרם ז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה כו' וכיוצא בזה:

פסוק י
ויהי ה' משגב כו' לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל על פ' וחנותי את אשר אחון שהראה הקב"ה למשה אוצר גדול ואמר לו אוצר זה למי א"ל למי שאין לו כו' שיהיה שאין לו עון רק העדר זכיות וע"ד זה אמר דוד הלא בי מצאת בהצטרפך עם בית דינך זכות להצילני ותשפוט צדק אמנם מה שאבקש ממך הוא כי ויהי ה' משגב לדך מזכיות להצילו מבית דינך המחייבו על דלות זכותו ולא בלבד כאשר יקדים תפלה לצרה כי אם גם משגב לעתות בצרה וזהו ליחיד:

פסוק יא
אך לרבים גם שלא ידרשו ויתפללו ויבטחו בך יודעי שמך במה שהם יודעי שמך בלי תפלה שלא דרשוך כי כאשר דרשוך איני צריך לבקש עליו כי הלא מאליך לא עזבת דורשיך ה' בעל הרחמים ביד הדין:

י או יאמר בשום לב שאומר משגב שני פעמים ואומרו לעתות ולא אמר בעתות. אך הנה ידענו כי אין בטחון לישראל בגליות גדול משם הגדול כענין כי יד על כס יה וגם ד' אותיות כנגד ד' גאולות. ונבוא אל הענין והוא כי אחר אומרו כי כל צרה הוא ע"י שם ה' עם בית דינו אמר אם כן הדך שדלותו ע"י ה' ובית דינו אחלה פניך ה' תהי לו משגב ממדת הדין ולא להסיר דלותו והעשירו כי הלא הסכמת עם בית דינך לרוששו כי אם שתהיה לו משגב לעתות בצרה כי לא תוסר צרת דלותו כ"א שלעתות דוחקו אשר לו ביותר בהמשך הצרה תהיה משגב לו ממדת הדין להרויחו:

יא וע"י כן ויבטחו בך יודעי שמך שבגלות שיודעים כי בד' אותיות שמך יהיה למו ד' גאולות במה שיראו כי לא עזבת דורשיך ה' ביד מדת הדין כך לא תעזוב אותם בגלות ויצדק זה במז"ל פה אחד כי פסוק זה על גלות ישראל ידבר:

פסוק יב
זמרו כו' על זה תשיב רוח הקדש לבני הגלות בעדו יתברך ואומרת הנה לכם בטחון גדול לבל תתייאשו בגלות כי הנה זמרו לה' על היותו יושב ציון תמיד גם אחר החרבן כענין עיר האלהים סלה כי לא זזה שכינה מכותל מערבי שהוא כמייחל אתכם לכשתגאלו שתשובו ותעלו אליו שמה ועוד בטחון שני והוא הודיעו בהיותכם בעמים בגלות עלילותיו:

פסוק יג
והוא כי דורש דמים כו' והענין כי תשאו ק"ו ומה אם הוא יתברך שהוא דורש דמים ששפכו העמים מישראל שעם היותו דורש דמים עם כל זה אותם זכר הם העמים הנזכרים זכרם לטובה בעולם הזה ומושלים בישראל עם היות שדמים רבים שפכו מישראל כל שכן שלא שכח צעקת ענוים הגולים אתם מק"ו אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה:

פסוק יד
חנני ה' כו' רוח הקדש תשיב אמריה כאלו ישראל סובלי הגלות מדברים ואומרים חנני ה' חנינה כפולה שהוא בישועת השכינה ובישועת ישראל ומה שאני עושה עיקר אינו על עצמי שאושע מעניי כי הלא גלותי היא לטובתי להנצל מגיהנם כי על כן אברהם בירר לנו את המלכיות אך העיקר הוא על ישועתך וז"א ראה ה' כי עניי אשר לי משונאי

המשעבדים אותי אותו העוני הוא מרוממי משערי מות כי במקום גיהנם לבל אכנס בשערי גיהנם היו לי הגליות כמ"ש ז"ל שאמר לאברהם הוא יתברך יבחר לבניו בין גיהנם לגליות ובחר בגליות:

פסוק טו

אך מה שאני שש ושמח הוא בישועתך היא תשועת השכינה לא על הנוגע אלי כי אם על הנוגע אלא כבודך שהוא למען אספרה אז תהלתך כו' אשר תגלה ותראה אז הוא כי אגילה בישועתך ולא על הנוגע אלי ובזאת אני בוטח ע"ד כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה כך בעשותי עיקר מתשועת השכינה אושע אני גם כן:

פסוק טז

טבעו גוים כו' בא לומר עוד טענה אחרת לשהוא יתברך ישגיח בקרב צרת הגלות לפקוד על הגוים ועל הממלכות שהיו משעבדים ומדכאים אותנו בידו הנטויה עליהם בהכביד עולם עלינו בל ישכחו כי יש אלהים בישראל ויאמרו עזב ה' את הארץ כאשר עשה בגלות מצרים שהראה את ידו החזקה מדה כנגד מדה כמאמר יתרו באומרו כי בדבר אשר זדו עליהם וזהו אומרו טבעו גוים כו' לומר הנה כאשר טבעו גוים בשחת עשו הם מצריים שטבעו בים סוף בשחת עשו באמרם הבה נתחכמה כמאמרם ז"ל נתחכמה למושיען של ישראל שנשבע שלא להביא מבול נשליך בניו במים שלא יפרע מהם מה עשה הוא יתברך אמר אני לא אביא מבול עליהם אבל הם יבאו ברגליהם אל מי ים סוף ויטבעו וזה אמר ברשת זו טמנו שהיתה רשת טבועה במים שטמנו אותה כאלו היא בלתי גלויה מאלהי ישראל לשלם גמולם על שבועת המבול בה נלכדה רגלם שברגליהם באו אל המבול וילכדו:

פסוק יז

ואז נתקדש שם שמים בג' דברים א' כי נודע ה' אשר לא ידעוהו ואמרו מי ה'. ב' ידעו כי משפט עשה ולא עזב את הארץ. ג' כי לא בלבד מדת הדין עושה משפט כי אם גם מדת רחמים וזהו ה' משפט עשה ומאז בפועל כפיו נוקש. רשע היה ההגיון סלה כי מה שהיו הוגים ומרגלא בפומייהו סלה היה אומר נפקותא זו כי בפועל כפיו נוקש רשע לומר כי זו מדתו יתברך. הנה כי נתקדש שמך ע"י מה שפקדת עון מצרים כמדתם כלומר כן גם עתה עשה תגלה ותראה פורענות המצרים לנו בגלות לקדש שמך גלוי לכל עמים:

פסוק יח
כי במה שישובו רשעים לשאולה כי גם לעתיד לבא יקומו ביום הדין וישובו שנית לשאולה כל זה איננו שוה לקדש שמך כי הלא כל גוים שכחי אלהים בראות שלעיניהם בחיים חייתם אין נעשה פתגם מעשה הרעה עליהם שוכחים אלהים העושה משפט:

פסוק יט
ועל קידוש שמך אנו חוששים כי על עצמנו אנו בטוחים שתושיענו כי לא לנצח ישכח אביון ולא תקות עמים תאבד לעד באופן שלא על העדר בטחון אנו מתחננים כי אם על דבר כבוד שמך ביני וביני:

פסוק כ
ולכן קומה ה' מעתה עליהם ושמא תאמר כי לא הגיע הקץ ואין אנו כדאים להקדים הגאולה לפחות אל יעוז אנוש כי תדכאם בצרות מעין מה שמדכאים אותנו באופן ישפטו גוים ע"י עצמם שישפטו את עצמם ויכירו כי על דכאם את ישראל רעה באה עליהם וזהו ישפטו גוים את עצמם שיכירו כי על הצרם את ישראל היה הדבר ויצדיקו את הדין וגם שלא יאמרו בפירוש לעיני הכל יהיה על פניך הוא בלב הבלתי גלוי כי אם לפניך ויתקדש שמך בלבם בצד מה:

פסוק כא
ולא נקשה לשאול תתן חתיתנו עליהם כאשר בהיותנו צדיקים שהיה מתקיים גם באומות ומוראכם וחתכם יהיה כו' כי עתה שאין אנו צדיקים וסובלים גלות גם שלא יתקיים מורא וחתת לפחות שיתה ה' מורה להם ואף גם זאת לא נשאל שתהיה מוראנו עליהם כ"א מורא סתם ושמא תאמר שאם תשית מורא להם ירפו ידיהם מעלינו ולא ישעבדו אותנו ולא תתקיים עצת אברהם שמכרנו למלכיות תחת צרת גיהנם לזה אני אומר שלא נשאל כ"כ מורא רק עד גדר שגם שהשעבוד ישאר במקומו עד גבולו יהיה גדר שידעו גוים כי גם כשאנו מחתיהם לא עלו במעלה להיותם קרואים אדם כמונו או יותר ממנו כ"א אנוש המה סלה גם בזמן שאנו תחתיהם עובדי ה' בלבד קרויים אדם תמיד ולא עובדי אלילים קרויים אדם והיות מורה בה"א במקום אל"ף שהם ארבעה יתירות על האלף לרמוז כי יהיה זה בכל הד' גליות:

פרק י

פסוק א

למה ה' כו'. הנה המזמור הזה ראשו וסופו מורים באצבע כי על הגליות ידבר ראשו במה שאינו מתחיל כדרך כל יתר מזמורים בשום תואר זני זמרא כענין שיר או מזמור או למנצח וכיוצא מיתר פתיחות באופן שיורה כי עודנו עומד בענין סוף מזמור הקודם שהוא על המלכיות שהיו משעבדים את ישראל בגליות אלא שנחלק מזמור בפני עצמו להיות כי לא נאמר לו ברוח קדשו עם הקודם בפעם אחת וכן סוף המזמור על הגליות ידבר באמרו ה' מלך עולם ועד אבדו גוים כו' אך פסוקים שבינתים יורו רז"ל באשר פירשו על ובוצע ברך כו' כי על עם בני ישראל ידבר וגם כי לא יבצר דרך להלום גם האמצעיים על הגוים ועל הממלכות אך אשר חשבתי למשפט כי על זה וזה ידבר ויתכן כי להגדיל מדורת צרת ארך אפים למשעבדים את ישראל על כן הביא גם צרת מה שרשע מישראל מכתיר את הצדיק אם איש עני הוא לדכאו תחת רגליו כי מראות הרשע שבישראל כי לא ירע ולא ישחית הוא יתברך את מרימי עול גדול על לחיי ישראל ומצירים אותם בצרות רבות ורעות ומאריך להם הוא יתברך ממנו יצא חושב על ה' רעה לנגוע בהשגחה וילמד לעשות גם הוא את אחיו מישראל רעה. ולבא אל הענין נשית לב אל אמרו ברחוק שהבי"ת יתירה. אך יאמר כי הן אמת שמלא כל הארץ כבודו יתברך אך הארץ על עכירות חמריותה רחוק באיכות ממנו תקרא ובפרט ח"ל שאפי' אוירה אז היה טמא והלא כמו זר נחשב השראת שכינה שם. אך הוא יתברך מרוב חבתו אלינו כביכול גלה שם עמנו כמו שאז"ל גלו לבבל שכינה עמהם גלו למדי כו' למען היותה מרחפת על בניה בל יספו מן בלהות וכד"א ואני בתוך הגולה והוא אסור באזיקים והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ועל כן אנו אומרים לפניו יתברך למה ה' יצאת ממחיצתך ותעמוד במקום הנקרא רחוק הוא ח"ל שלא בכבודך אחר שתעלים ותסתיר פניך לעתות בצרה כי מה בצע בעמדך שלא בכבודך כיון שאין לנו תועלת בדבר ואמר עתות בצרה הוא כי בהמשך צרת הגלות יש עתות שמכבידים עליהם ביותר והם עתות בצרה עצמה שבגלות עצמו:

או יאמר כי הנה רחוק יקרא הממלכה המצירה את ישראל כי גם השר שלה חיצוני ורחוק הוא באיכות ממנו יתברך וכביכול קשה הוא לפניו יתברך להשפיע שפע טובו עליו תחת אשר היה משפיע בישראל עמו בהיותנו עושי רצונו כי אז היה השפע מקדש לקדש ומתמצית ישראל היו כל החיצונים נהנים ועונותינו הטו השפע חוצה ומתמציתם נאכל בגלות וכמאמר הכתוב על בבל התפללו בשלום העיר הזאת כי בשלומה יהיה

לכם שלום נמצא כי מדת רחמיו יתברך עומדת ונצבת להשפיע רחמים וטובה במי שהוא רחוק הוא החיצוני. ועל זאת יתפלל ויתלונן ויאמר למה ה' תעמוד במי שהוא רחוק להשפיע בו ולא תשטה מעליו ועבור או לפחות תעלים מדת ה' מהרחוק הנזכר לעתות בצרה שמכביד על ישראל כי בעתות בצרה שמיצר את ישראל בקרב ימי הגלות תעלים שם הרחמים מהרחוק הנזכר ההוא ותמנע טוב שפע רחמי שמך הקדוש הזה ממנו וידע כי אלהי ישראל אתה ולא מאסתם ולא געלתם בגלותם ויקלו מעל עניי עמך את ידם החזקה:

או יאמר למה ה' כו' והוא כי הנה ידענו כי נשבע ה' שלא יהיה שמו יתברך שלם בד' אותיותיו סמוכות יחד עד ינקם מעמלק. ונבא אל הענין והוא בשום לב אל אות למ"ד שבמלת לעתות ולא אמר בעתות ועוד אומרו בצרה כי הבי"ת יתירה ומהראוי יאמר צרה ואם בא להוסיף אות יותר תצדק אות ה"א לומר הצרה וגם נזכירה מאמרם ז"ל בספר הזוהר כי עת הקץ לא אחת בלבד היא כי אית קץ ואית קץ וגם במדרש ארז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתה כי הנה נראה כי יש שתי עתות אל הקץ ואל הנקם מעמלק. ונבוא אל הענין כי יאמר המלך דוד הנה על כל צרות ישראל בגלות לי צר על דבר כבוד שמך ובו אני מתחיל ואומר למה ה' תעמוד הוא שם בן ארבע הגדול תעמוד ברחוק לומר ידענו ה' כי אין ההפסד רק לבני אדם כי אתה ה' לעולם תעמוד אך למה יהיה זה שתעמוד ברחוק קצת שמך מקצתו וזהו אמרו כמדבר עם השם עצמו ואומר לו למה ה' תעמוד ברחוח כי אותיות יה רחוקות מאותיות ו"ה ואם הוא שאין ריחוק חלילה אלא העלם שפע חיבורם מעלינו למה תעלים לעתות בצרה כי בשביל העתות העתידות שהם השני עתים שכתבנו כי אז זמן השלם השם למה תעלים עתה בצרה שבגלות מהכין מקרוב לעתים דרך שיתקיים:

פסוק ב

ועוד כי גם מהעלים בצרת ישראל בגלותם תמשך גם בישראל איש באחיו צרה גדולה עד מאד כי יהיה רשע מכתיר את הצדיק בראות רשע כי כביר מצאה ידו ואל זה יביט אל עני ונכה רוח וחרד על דבר ה' וצריך למטעמותיו של הרשע ההוא כי כמקרה אישי ישראל העניים והאביונים אשר היו תחת מלך ושרים בגליות גם לעני אשר מלחם איש עשיר רשע ורע יאכל גם הוא יקרנו כי כאשר רוח המושל על ישראל יתנשא לאמר כי ידו רמה כי שרו או מזלו גרם לו למשול על עם דל ככה יעשה הרשע רע והוא עשיר הזן את העני כי גדול כבודו על המסכן ההוא חושב כי אותו אהב ה' ויעשירנו ואת הדל שנא וירוששנו ועוד מעט גם על ה' תגעל נפשו כי יתן זו כחו לכוכבו ושלא ה' פעל כל

זאת עד יאמר בלבו אין אלהים חלילה ומן אז יחדל מלהיטיב לדל ואדרבה לא ישקוט עדי גאה כשחל יצודנו וידכאנו תחת רגליו ויאכל גם אכול חלכאים כי אין פחד אלהים לנגד עיניו כי בהשגחתו יתברך ישים תהלה ויהיה זה לו כי יראה כי אזלת יד ישראל תחת שוביהם ופורק אין מידם ממנו יקח ראיה לפקפק בהשגחה וילמד לעשות גם הוא ביהודי אחיהו איש רש ונקלה כמדובר על כן אחרי אומרו למה ה' תעמוד ברחוק כו' על צרת ישראל בגלותם סמך ואמר בגאות רשע ידלק כו' ואמר מי יתן והיה שלא יתעתד להתפקר נגד השגחתו יתברך כ"א הרשע המכתיר את הצדיק כי אם גם העני במר נפשו מראות ברע הרשע אשר יביאנו במצור ובמצוק על דלותו ועניותו גם הוא יהרהר אחר מדותיו יתברך ויטיח דברים מרים ומארירים למרות עיני כבודו חלילה כי ימשך כי והיה כצדיק כרשע יחפרו ויאבדו על דבר כבוד שמו יתברך. על כן אחרי אומרו כל דברי הצרה הזאת בהמשך המזמור חזר אל ענין ראשון בסוף המזמור לומר לפניו יתברך ימהר יחישה לתקן צרת הגלות כי היא היתה אם כל הצרות המתרגשות כמדובר. ונבוא אל התכת הכתובים אמר בגאות רשע ידלק עני כו' והוא בשום לב אל אומרו יתפשו בלשון רבים עם שהרשע האמור אחד הוא אך יאמר הנה זו רעה חולה אשר תמשך כאשר עשיר ורש נפגשו והעשיר איש רשע והרש אין כל איש נקי וצדיק צריך ליזון מלחם העשיר ההוא כי יתעתדו להרהר וליאבד גם שניהם. והנה תחלת חולי הוא כי יעזוב העני צרתו אשר הוא מצטמק ורע לו בחרפת רעבון ביתו ודאג על גאות רשע אשר יתגאה על ה' ידלק וישרף עני בלבו ויחמרמרו מעיו וימשך מזה כי יבאו עד כי יתפשו העשיר והרש בלכד מזמות ויחשבו כי הרשע בהרשיעו און יחשוב כי ידו רמה ולא ה' עשה לו את כל החיל ההוא והעני בעברתו באש קנאתו על הצלחת וגאות הרשע לדכא תחת רגליו איש עני ואביון ונכאה לבב יהרהר גם הוא ויהיה עדי אובד והיה כצדיק כרשע יתפשו במזמות זו חשבו כי מזמת הרשע כי הוא רשע וטוב לו והעני הצדיק רע לו ומזמת העני כי הוא צדיק ורע לו והעשיר רשע וטוב לו במזמות זו חשבו שניהם כאחת יחפרו ויאבדו מן העולם:

פסוק ג

ופירש איך נמשך הענין קו לקו ואמר מה שאמרתי כי בגאות רשע ידלק עני הוא כי הנה יראה בעיניו כי הלל רשע כי יראה הרש כי יתהלל רשע על תאות נפשו באמרו אין לי חלק בתאות הגוף לאכול למעדנים או לצבור כעפר בצע שלא במשפט כ"א לתאות הנפש לעבוד את ה' ולתת צדקה לעניים ולאביונים ולברך ברכות הנהנין על כל הטובה אשר נתן לו ה' והוא שקר כזב כי הלא אדרבה הוא בוצע ברך כי הברכה שמברך על הפת הוא

על הגזל כי הוא בוצע ברך ותחת היותו בתאות נפשו לעבוד את ה' לברכו אדרבה גם ברכתו תועבה כי בה נאץ ה' ומכעיסו ועל כן בדברי גאותו זאת ידלק עני בלב ומה גם כי גם הוא מהצריכים אליו ויתמרמר בשמעו:

פסוק ד

והנה עתה חל עליו חובת ביאור איך יתפשו במזמות זו חשבו שיחשבו מחשבות יתפשו שניהן בהן ויחפרו ויאבדו וברשע החל ואמר רשע כגובה אפו כו' לומר תדע איך רשע יתפש במזמותיו ויאבד בראות כי הוא מעול וחומץ בוצע ברך מעול וחומץ וטוב לו והעני איש צדיק ורע לו הלא הוא כי בגובה אפו בעשרו בל ידרוש מחכמים ויודעים טעם אל ההשגחה כ"א אחר מחשבות לבו הוא הולך ואינו מטיל חלוקות של אמונה והפכן כ"א שאין אלהים הן כל מזמותיו והרהוריו:

פסוק ה

והטעם הוא בראותו שיחילו דרכיו בכל עת כי דרכיו נחלים בחולאי סברות רעות תמיד זו רעה מזו ולא בא עליו שפלות או משפט ממשפטי ה' אך הוא רואה את עצמו מרום במעלה וגם רואה כי ומשפטיך הם שפטים רעים הבאים על בני אדם הם מנגדו משוכים מהיות נגדו כי אם אדרבה הם ניתנים בכל צורריו עד גדר שכל צורריו אשר הוא רוצה לצוד אותם בפח מוקשו אשר לא היה לו יכולת לצודם יפיח בהם כי משפטיך הראויים לבא עליו הם בצורריו הבאים להצר לו על רשעו יפיח שינשב ויפריח מעליו אותם בהם במשפטים ההם באמור להם כי הם הרשעים והוא הצדיק כי המשפטים שיאותו לו הם בהם:

פסוק ו

ומה שיתיאש מן הפורענות ולא יתן אל לבו אולי פתאום יבא אידו כי לא לעולם חוסן הלא הוא כי אמר בלבו בל אמוט במה שיראה לדר ודר אשר לא ברע הוא:

פסוק ז

אשר אלה פיהו מלא כו' והוא כי אין לך אדם שאינו רואה בימיו שני דורות אחד בבחרות בדורו של אביו והשני הוא דורו של עצמו כמו שכתבנו בפסוק תמים היה בדורותיו וזה יאמר כי הרשע הלז אמר בלבו בל אמוט במה שבשני דורותיו שהוא לדר ודר אשר לא יהיה ברע הבא לעולם עם היות כי אלה פיהו מלא ומרמות ותוך אשר מהראוי היה כי שני אלו ילכדון בחבלי עוני וכליון כד"א ובא אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר וכלתו כו' ואת אבניו ועכ"ז יראה כי אשר לא ברע הם אשר שתי אלה לו כי אלה פיהו מלא ומרמות ותוך ומה הן המרמות שבאלתו הלא הוא כי כשיתפש בשקרו לבל יאמרו

לו איך נשבעת לשקר הוא אומר כי תחת לשונו עמל ואון לומר בהשבעו שהיה אומר נשבע אני שאני אומר אמת אומר כי יהיה הוגה תחת לשונו ולוחש עמל ואון כלומר שאינו נשבע שטענתו אמת כ"א נשבע שהוא עמל ואון:

פסוק ח

ישב במארב כו' חוזר אל הרשע שדבר בו עד כה ואמר כי אחר שהתפקר מהתפאר על תאות נפשו שהוא גזל ועריות והיה בוצע ברך וכפר בהשגחת השם שהוא ענין עבודת אלילים אמר עוד מעט ומתפקר גם על שפיכות דמים בדרך תחבולה לקחת ממונם גם זה קו לקו כי ראשונה ישב במארב חצרים הם חצרים מיוחדים למארב שודדים בדרכים מה עושה במסתרים הוא חצר לפנים מחצר יהרוג נקי כי שם לא יורגש וזה יעשה לבעל ממון ולבל ישיתו לב לחשדו עיניו לחלכה הוא ממון העני יצפונו שהוא בעיניו צופה לראות אם יבא עני צופן ומחביא ממונו וחילו המעט בלי ישודדוהו שודדים והוא כי לא יחמוד דבר מועט ויכסה פשעיו על ידו שאותו החלך הולך למחוז חפצו ומשבח את האיש ההוא שהוא מחסה ומסתור לעוברי דרך ואז ירבו ללכת אליו גם עשירי עם ויהרגם בדרכו:

פסוק ט

ואחרי זאת עוד יתפקר כי לא יכנס במסתרים של חצרים זה לפנים מזה חדר בחדר כי אם יארוב במסתר שהוא בלתי כפול כאריה בסכה שלא ייירא להתחבא במסתרים רבים. ועוד שנית יעשה כי גם יתפקר יותר לשלול גם את העני כי יתן עיניו גם במעט אשר לפניו וזהו יארוב לחטוף עני ואז יחטוף עני במשכו ברשתו שימשכנו אל המסתר אשר הוא שם הוא רשתו באמור אליו כי שם יצפנהו מן שודדים והוא אשר החלך אשר בא ראשונה השמיע שהיה הוא צופן ושומר העוברים ושם יחטפנו והנה במשכו ברשתו

פסוק י

אז ידכה ישוח העני לפניו בתחנונים שידבר רש שיניחהו ותהיה נפשו לשלל ומה עושה מניחו בממונו והולך מאתו סומך על חבריו העצומים ממנו שעל אם הדרך אנשי עצתו יפשטוהו כיום הולדו ויעשה כן למען השאר באמונתו ויבטחו בו עוד אחרים ויפלו רבים וזהו ונפל בעצומיו חלכאים הם עצומים שבחברת הרשע המלסטם ההוא והם יקחו את נכסי העני וזהו ונפל בעצומיו חלכאים או יחזור ידכה ישוח אל הרמאי שידכא לפני העני ישוח לפניו באמור לו אוי לי כי צר לי עליך כי בלכתך מעמדי ופגעו בך עצומים ויקחו ממונך באופן שיפול בעצומיו חלכאים והם חבריו אנשי עצתו:

פסוק יא
אמר בלבו כו' הנה ספרתי איך יאבד הרשע במזמותיו והלא אמרתי כי גם העני יאבד נפשו במזמתו באמרי על שניהם יתפשו במזמות זו חשבו הלא הוא כי אז בראות העני את כל הרעה הזאת הבאה עליו נוסף על מה שהיה נדלק בגאות רשע הביאו ג"כ עד שערי מות ולקח את כל אשר לו והיה לו נפשו לשלל אז אמר בלבו במר שיחו שכח אל כו' לומר אין זה כ"א חלילה וחס שכח אל מלהשגיח בעולם או הסתיר פני השגחתו מלהשגיח בעולם אחר החרבן או הוא כי בל ראה לנצח כי מתחלה שיכן שמו בארץ והיה רואה מה בחשכת העולם הגשמי אך מאז לא כוון שתהיה השגחתו בעולם לנצח כ"א בעוד נכון בית ה' בארץ בקרב אנשים צדיקים מוסדי עולם אך לא לנצח כי אחרי כן סילק שכינתו ועל השמים כבודו והניח העולם אל המזלות ועתה לא נשאר לרוממותו ראיה והשגחה למטה הנה כי ע"י גאות רשע שידלק וישרף עני היה נמשך אשר אמרתי יתפשו במזמות זו חשבו כי גם העני יאבד גם הוא בסברא רעה כרשע באופן שיתפשו שניהם במזמות זו חשבו הנה נתבאר כי כן הוא כי הרשע מתפקר בכפירת ההשגחה עד אמרו אין אלהים וגם העני יאבד כי בראותו גודל הרעה שהרשע עושה לו מהרהר אחרי ה' ואומר שכח אל בו' באופן שזה וזה יאבדו ונשארה הקושיא למה ה' תעמוד ברחוק כו'.

פסוק יב
קומה ה' כו' הזכיר מה שהרשע מיצר את העני אמר קומה ה' וסלק רחמיך מהרשע שדבר בו ושם אל שהוא מדת החסד נשא ידך לעשות חסד והחסד הוא אל תשכח ענוים והוא שלא תזון ותפרנס אותם ע"י עשירים בפרט כשהעושר בידי רשע שעל זה ידבר כ"א נשא ידך לפרנסם בידך:

פסוק יג
והטעם הוא כי על מה נאץ רשע אלהים במה היתה תחלת איבודו הלא הוא כי אמר בלבו לא תדרוש לתת לעני די מחסורו והוא מתגאה לאמר כי העני הכשר צריך אליו כאשר כתבנו על פסוק בגאות רשע ידלק עני לכן דרש נא אל העני:
או שיעור הכתוב אל נשא ידך מהעשיר מעשות יד ימין חסד עם הרשע להעשירו ואל תשכח ענוים לפרנסם בידך:

פסוק יד
והנה זה שאמר בלבו ראיתה אתה ה' הרואה ללבב כלומר שעל כן ראוי לזון את העני על ידך ולא ע"י הרשע העשיר ושמא תאמר איך אעשה ועמל העני ראוי אליו או מעצמו

או מגלגולו לכן איני אומר שתעשיר אותו כ"א שאותו המעט הניתן לו ביד הרשע ההוא תתנהו בידך וזהו כי אתה עמל הראוי לעני וכעס שכועס ע"י מה שהעשיר עושה לו תביט כדי שימשך מזה לתת בידך לעני ולא ביד העשיר וימשך בטחון וכשרון לדל כי עליך יעזוב חלכה את יהבו כי אתה תכלכלנו ולא יבטח באדם ולא יאבד נפשו בראות כי הרשע טוב לו והדל הצדיק מתפרנס על ידו וזהו שיש טעם מפסיק במלת ראיתה ואין כל חדש שתשגיח אתה בעצמך ולא ע"י בשר ודם כי הלא יתום אתה היית עוזר שאתה בעצמך היית עוזר כי אבי יתומים אתה ואתה תריב ריבם ולכן עשה כן גם אל העני כי גם הוא לך בן כיתום:

פסוק טו

שבר כו' הנה דרכו יתברך להעביר על הנוגע אל עצמו ולא על הנוגע אל הבריות כעובדא דירבעם בשלוח ידו אל הנביא ותיבש ידו וכענין אליהו עם אחאב בית חיאל בית האלי. ונבוא אל הענין והוא כי הנה רשע יקרא רשע רע לשמים ורע יקרא לבריות אמר דוד כי אתה ה' בענותנותך שבור זרוע הרע לבריות כעובדא דירבעם עם הנביא. ולא תעשה כן לרע לשמים כי ירבעם היה מזבח אז לע"ז ולא יבשה ידו וגם אנו נלמוד ממך ונאמר שבור זרוע רשע לשמים ולא את המיצר לנו ואם רע לבריות תדרוש רשעו בל תמצא כי מיד ישוב מרשעו ולא יצר עוד לבריות כי ישא ק"ו אם רע לשמים אשר דרכו ית' להאריך לו פקדו ה' מיד מה יעשה לי הרע לבריות שאין דרכו יתברך להאריך בנוגע אל הבריות כלל:

פסוק טז

ה' מלך עולם כו' הנה כתבנו כי על שני סוגים ידבר א' על הצר הצורר את ישראל בגלות. ב' על הרשע שבישראל באמור כי השני נמשך מהא' ועל כן כהתימו לדבר עד כה על השני חזר על הראשון שהוא הגלות שמצרים את ישראל יותר מדאי ואמר בשם ישראל הגולים הלא תחלת דברינו הוא על הנוגע אל כבודך למה ה' תעמוד ברחוק כמפורש למעלה וכן אנו מסיימים ואומרים ה' מלך כו' והוא כי באמרנו ה' מלך ה' מלך כו' אנו מכוונים כי עד לא עשה ארץ וחוצות ה' מלך ואחר היות יצורים בעולם ה' מלך וכאשר הארץ כבגד תבלה כו' ה' ימלוך לעולם ועד כלל הענין שעם שמלכותיה מלכות עלם אין מתייחס היות עולם ועד רק באחרונה ונבא אל הענין אומרים ישראל הגולים מה לנו לבקש על גלותנו נבקש על העיקר שיהיה ה' מלך עולם שהוא אחר צאת שכינה מהגלות ובכלל מאתים מנה כי אחר שה' מלך עולם ועד אז כבר אבדו גוים מארצו הוא כל הארץ שכלה ארצו ובכלל הוא שנהיה גאולים שאם אין גוים אין גולים:

פסוק יז
והנה תאות ענוים שמעת ה' ומה שלא עניתם הוא מפני שעדיין רחוק לבם קצת ממך והוא הנודע מרז"ל כי שמיעה היא מרחוק האזנה או הקשבה מקרוב שעל כן אמר ישעיה שמעו שמים והאזיני ארץ לכן תכין לבם ואח"כ תקשיב מקרוב אזנך:

פסוק יח
ומה שצריך שתכין לבם שעד כה לא הוכן בעצם. הוא לשפוט יתום ודך שישפטו הם יתום ודך ובזכות מה שירחמום בכל לבם תרחמם ובזכות זה בל יוסיף עוד לערוץ מי שהוא אנוש מן הארץ הוא הצר הצורר שהוא אנוש לא אדם וגם הוא מן הארץ ולא נפש מן השמים כישראל כימעתה יחדל מלערוץ את ישראל כי ציון במשפט תפדה ונחלה פני אל יזכנו לעשות משפט יתום ודך כדי שבשכר זאת ירחמנו שלא ישלטו בנו עמלקים אויבינו עוד כ"א ישראל כי הם אנוש ולא ישראל ואדם קרויין כמאמרם ז"ל אתם קרויים אדם ואין העמלקים קרויין אדם:

פרק יא

פסוק א
למנצח כו'. גם זה ידבר על ענין הגלות והוא על פרטות צרה הגדולה שבגדולות הלא היא בגזרות אשר עמדו עלינו להמיר כבודנו חלילה כמפורסם בספרי האף והחמה אשר ניתכה עלינו בגליותינו ומה גם על גלות יון שנתנו עיניהם להשמיד על התורה ועל העבודה כמאמר רז"ל שהיו אומרים כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל וכן בענין חנה ושבעה בניה וכמה רבבות נהרגו למשחית על דבר כבוד שמו יתב' ועל זה אומרת רוח הקדש כאלו ישראל העומדים נגד הבאים להעבירם על דת כאלו הם המדברים ואומרים כלם כאחד בה' וכו' והוא כי הנה הטענה שבה היו באים עלינו היתה באמרם אל נפשנו נודי כי תסע מעל אלהיה כי האלהים אשר היה חזק כהר לעזרנו כבר כצפור נודדת מקנה פרח ונסתלק מעלינו בהחלט וטרם ישימו מצח לעומתם לבטל טענתם היו פותחים פיהם אל ה' ואומרים אליו בך ה' חסיתי להתריס נגדם ומתחילים נגדם ואומרים איך תאמרו לנפשי נודי משרשך שהוא בהמיר כבודה בטענת אמור כי הרכם ה' צפור הוא לומר ידמה לצפור הנודדת מקנה כן עקר דירתו והשגחתו מהארץ הלזו הנשמה בהחלט וענין התמיהא כי אלו אל הגוף שעליו ימשלו היו אומרים היה מקום לדבר כי זה מאמר האויב תמיר כבודך שהוא איבוד הנפש או תהרג שהוא איבוד הגוף כי הלא כל הרעה אשר ביד האויב לעשות אינו כי אם לגוף כי יאמר ישראל הרגני

נא הרוג את גופי ואל אראה ברעת נפשי להמיר טוב ברעה כי לא תמשול רק בגופי והוא מאמר חנניה מישאל ועזריה לא חשחין אנחנא על דנא פתגם כו' שהוא על זה הנוגע אל הנפש פתגם להתבותך וכן הכיר נבוכדנצר באחרונה באמרו ויהבו גשמהון כו' לומר כי עשו בחכמה שלא שמו מנגד כי אם גשמהון שהם הגופים אך לא הנפש כי בה הם משלו ולא המלך וזה מאמר המשורר על אשר יבקשו נפשו להמיר כבודה הנה על הגוף יתכן תמשלו אך איך תאמרו לנפשי נודי כו' כי על הנפש מי יוכל למשול כי אין המלך יכול עליה כ"א על הגוף כי גם בהמית את עוברי רצונו את הגוף הם ממיתים ולא את הנפש ואיך תאמרו לנפשי כו' ואם נאמר כי דוד על נפשו ידבר והיא כי היא העתידה לגאול את ישראל שהוא המלך המשיח ועל המדברים נגדה על מה שאחר החרבן אומר דוד מעתה הנה בך ה' העתיד להיות שלם בארבע אותיותיך חסיתי כי אגבך תושיענו כי ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל וזהו בך ה' חסיתי איך תאמרו אויבי ישראל לנפשי נודי נעה ונדה כי אין תקומה תשובי לנוח במלכות בישועה כי הרכם היא שכינה שהיא מעוזכם אינה למטה בארץ שעליה תבטחו שבצאת מהגלות תצאו אתה כי הלא הרכם הפורח כצפור כי כך עלתה ונסתלקה עד עולם:

פסוק ב

כי הנה הרשעים כו'. אמר מאין יצא להם שעזב ה' את הארץ ואמר כי הנה הרשעים קרה להם כדורך קשת ואח"כ כונן החץ על היתר לירות אלא שלא הגיע החץ אל הלב אשר בקשו להמית כי היה באפל וחשך ולא נעשית עצתם והוא כי ההקדמה וההנחה להוציא ממנה תולדה ונפקותא היא נמשלת לקשת והנפקותא נמשלת לחץ היוצא מהקשת והמור' בנפש בהאמין התולדה ההיא הוא נמשל אל אשר ירה יירה חץ שנון וימיתנו אלא שבהיות באופל לא יתיישר נגדו ולא ימיתנו והוא כי לומר הרכם צפור הקדימו תחלה הקדמה וכוננו חצם זה על יתר והנחת ההקדמה לירות ולהמית בסברא זו:

פסוק ג

ופירש הנמשל ואמר כי הקשת אשר דרכו הוא אומרו כי השתות יהרסון כו' והוא אמרם הנה אשר שלטנו בעמו יש טענה שהיה על כי חטאו לו אך הבית המקדש וציון וירושלים מה חטאו כי לא די שהיינו מרקדים בהיכלו כי אם השתות יהרסון עד היסוד צדיק הוא צדיקו של עולם מה פעל לנו על הרוס השתות שלא חטאו הנה זאת היא הקשת דרוכה והחץ אשר כוננו עליו היא הנפקותא הוא אמרם הרכם צפור כי אין זה כי אם כי עזב ה' את הארץ ובחץ הזה בקשו לירות והוא במו אופל כי חשכה להם מלהתיישר חצם בלבנו כי אנו ישרי לב לא נטה ימין ושמאל את לבנו מאמונתנו:

פסוק ד

ה' כו' הנה זאת תשובתנו כי הנה בין עודנו יתב' פה בהיכל קדשו בבית המקדש של מטה בין כאשר נסתלק השמימה לא זז מהשגיח בפרטים עד חדרי בטן וז"א וה' בין עודנו בהיכל קדשו בין כאשר בשמים כסאו עיניו יחזו כו' וכפל ואמר עיניו יחזו עפעפיו יבחנו כי על אומרו ה' בהיכל קדשו שהוא בהיותו בהיכל קדשו שיש לו דירה בתחתונים ופה הוא עיקר שכינה אמר עיניו יחזו ועל אומרו ה' בשמים שעיקר שכינה שהיא כסאו עלתה לשמים שהיא שכינה בעת החרבן וידמה קצת לישן שסובל שגוים מרקדים בהיכלו הנה גם אז עפעפיו שהם כחות שכינה המתפשטים בעולם בכל מקום לפי כבודו גם הם יבחנו בני אדם ושמא תאמרו אם כן איפה שעיניו יחזו איך עפעפיו יבחנו וינסה בני אדם כאברהם שנאמר בו והאלהים נסה את אברהם כי מאשר ינסה יראה כמסכל מה שבלבו ועל כן יהי להם פתחון פה לומר כי בימי אברהם ויצחק היתה שכינה למעלה מהארץ כארז"ל שאברהם הורידו מרקיע שביעי לששי ויצחק לחמישי ועל כן הוצרך לנסות:

פסוק ה

לא כן הוא חלילה כי אם כן למה ינסה צדיקים ולא רשעים צבועים האם יותר יסתפק במה שבלב צדיק ממה שבלב רשע אך הנה צדיק בלבד יבחן ואם תאמרו למה ינסה את הצדיק אינו לדעת מה שיסכל כי אם יבחן והוא מאמרם ז"ל בב"ר שרצה הקב"ה לפרסם ולהודיע בעולם צדקת אברהם והביאו משל לקדר שאינו מכה אלא לחבית שלמה וכו' והוא כמפורש אצלנו שם שכוונו כי כאשר אין הקדר מכה בידו בחבית אלא להודיע שהיא שלמה לעם הקונים כן הוא יתב' עושה להודיע צדקתו לעולם כמ"ש ז"ל שהיו תמהים העולם למה היה עושה הקב"ה כ"כ בשבילו והנה הענין ההוא תקרא בחינה שהוא כזהב הנבחן באבן בוחן שמחכך אותו באבן ונבחן ערכו לפני הרואים וזה יאמר צדיק יבחן שהוא ענין בחינה כמדובר אך רשע כו' איך בחנם לחבבם בעיני העם אם אותם שנאה נפשו ואומרו ואוהב חמס הוא כי יש שני מיני רשעים הבלתי נגלים לבריות א' הרשע לשמים ואין הבריות יודעים שנית האוהב לחמוס את בני האדם שהם רעים לבריות אך אינו בפועל שיהיה נגלה לעם כי אם אוהב חמס בלבו כי תועבת ה' גם שניהם וגם שאין רעותם מפורסמות אין צריך לבחון אותם לגלות לעם רוע לבם כי אין רצונו לבחון רק לחבב את הטוב בעיניו אך אלו שנאה נפשו אך ודאי הכל גלוי לפניו:

פסוק ו

ימטר על רשעים מה שתראה שהוא יתב' סובל כל זה מהאומות אל תתמה על החפץ כי הנה ימטר על רשעים כו' אך ימתין עד יהיה מנת כוסם שימלא כוסם וסאתם. עוד

יכוין מאמר רשב"י בספר הזוהר על פסוק המון כל הגוים אשר צבאו כו' אשר יצבאו לא נאמר אלא אשר צבאו כו' אלא שעתיד הקב"ה להחיות את כל ישראל ואת כל הגוים מ"ה עצמם אשר הרעו לישראל בדמותם בצלמם וכל איש ישראל אשר קבל צרה יכיר את כל אשר הרע לו ויאמר הנה זה עשה לי כך וכך ומיד רואה נקמתו מהם ובזה יאמר אל תתמה למה בכיניו של ישרי לב אשר סבלו גזרות רעות לא יראה נקמתו לעיניו כי הלא ימטר מן השמים על הרשעים כו' כשתמלא מנת כוסם שהוא לעתיד לבא:

פסוק ז

ולמה שצדיק ה' צדקות אהב על כן יעשה כל זה בפני הישר שסבל גזרותם כי כל ישר יחזו פנימו של הרשעים הנזכר כשתהיה כל הנזכר עליהם שיראה פנימו ויכירם ויתנקם מהם ואכשר שלהיות כל זה להם בגוף ונפש כאמור ייחד ארבע שפטים כנגד ארבע יסודותם שילקו כלם על יסוד האש אמר אש וכנגד יסוד העפר אמר גפרית שהוא מהעפר יסודו וכנגד יסוד הרוח אמר ורוח זלעפות וכנגד יסוד המים אמר מנת כוסם. וע"ד רז"ל האומרים ישר יחזו פנימו שרואים כת ישרים את הפנים בעמדם לפניו יתברך בעולם הבא אפשר יאמר כי אחר אומרו ימטר כו' על מאי דסליק מיניה שהוא על אומרו ורשע כו' חזר למאי דפתח ביה שהוא ה' צדיק יבחן כו' ואמר הנה מאשר הביא הוא ית' את הצדיק בגזירות רעות ע"י הצר הצורר אותו בשמדות ובנסיונות הנזכר הלא יראה כי את הצדיק לא יאהב ה' עם כל צדקות ה' אשר עשה עד יובא בנסיון ויסבול ביושר לבב לז"א לא כן הוא כי הנה צדיק ה' צדקות שעשה הצדיק אהב אלא שישר יחזו פנימו שהיא מעלה גדולה על כן מביא את הצדיק אל גדר זה להנחילו אושר שיחזה פנימו והוא אשר לו יושר לבב ועומד בנסיון בכל לבו. או יאמר במה שכתבנו בביאור התורה פרשת וירא על מאמר רז"ל שאומרים על פסוק ה' צדיק יבחן שני משלים אחד משל לקדר שהקדרה שהיא שלמה מכה בה אך ברעועה אינו מכה ומשל שני והוא משל לפשתני כשפשתנו יפה מכה בו שהוא משביחו אך אשר כתבנו שכוונתם היא שלאחת משתי סבות מנסה ית' את הצדיקים אחד להודיע צדקתו להמון כקדר שלהודיע לקונים שהקדרה שלמה מכה בה להשמיע קול שיכירו כי שלמה היא כאשר ארז"ל באברהם שרצה להודיע צדקתו בעולם שהיו תמהים על היותו ית' כ"כ מגן לו והשני הוא כפשתני שלפשתן הטוב יכה למען השביחו כך הקב"ה את הצדיק מביא בנסיון למען השביחו כי ע"י הלחמו אז עם יצרו מזדכך ונטהר לבו עשר ידות על הקודם עד קדוש יאמר גם לגופו. ונבא אל הענין והוא כי שתי בחינות יש הא' משל הקדר והוא אשר כתבנו באמרו ה' צדיק יבחן כו' ועל אומרו ורשע ואוהב כו' הוצרך לסיים ולומר ימטר על רשעים כו' שלא יאמר איש

אם שנאה אותם נפשו למה לא יאבדם לז"א ימטר ה' כו' אך מנת כוסם שהוא עד תמלא סאתם ורוחם עתה בא ואמר הבחינה השנית ואמר אותה כפולה והוא כי הנה הוא יתב' נקרא צדיק על עשותו הצדק ונקרא ישר על עשותו לפנים משורת הדין כד"א ועשית הישר והטוב כו' וארז"ל זו לפנים משורת הדין. ונבא אל הענין אמר כי צדיק ה' כו' לומר הנה יש עוד טעם שני אל נסיון הצדיק כענין נסיון יצחק ויוסף והוא כי הנה למה שצדיק ה' על כן צדקות אהב על כן צדיק ינסה למען ירבה מאז בצדקות ולמה שהוא יתברך נקרא ישר הוא עושה לפנים מן השורה לזכך ולהשביח את הצדיק ע"י נסיונות עד יחזו הצדיקים פנימו של עצמן שבעיני בשר להם יעצרו כח לחזות את פנימו הוא צלם אלהים שבפניו וקירון פנים שבפניהם שהוא תכלית גדר זיכוך החומר:

או יאמר למה שהוא יתברך צדיק צדקות שאדם עושה אהב אך לא יעשה שהצדקות יהיו נעשות מלאכים אבל למה שהוא ישר עושה לפנים מן השורה עושה שכל יושבי עולם העליון אשר שם הזכיות יחזו פנימו של הצדקות הנזכר שיעשה אותם בריות בעלי פנים שהוא היותם מלאכים:

פרק יב

פסוק ב

אמר הושיעה ה' כי גמר חסיד להגין על הדור לכן צריך תושיענו אתה בשם זה של רחמים וזהו הושיעה ה' למען שמך והוא כי כאשר ברא ה' אדם על הארץ ארז"ל שנעשו מלאכי השרת כתין וחבורות חסד אומר יברא שכולו מלא חסדים אמת אומר אל יברא שכולו מלא שקרים ולתקן הדבר השליך אמת ארצה לקיים העולם כמפורש אצלנו הענין במקומו באופן כי חסד ואמת ימצאו בבני האדם והנה האיש החסיד הוא מבחינת חסד והאיש אמונים מבחינת אמת שע"י שניהם מתקיים העולם והן זאת כונת המשורר ואמר כי שתי מדות שבאדם לקיים עולם שהם חסד ואמת הנה גמר חסיד הוא עושה חסד וגם סף מדת אמת כי פסו אמונים מבני אדם:

פסוק ג

עד גדר כי שוא ידברו איש את רעהו לרמותו כלומר כ"כ פסו אמונים ששוא ובחנם ידברו איש את רעהו שפת חלקות לרמות זה את זה כי לא יועילו כי הלא בלב ולב ידברו ויבינו זה את זה ולא יצודנו בחרמו:

פסוק ד
ומה ידברו זה את זה לאמת שפת חלקותם מדאגה ששכנגדו לא יאמן בו אומר לרעהו יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות עלינו:

פסוק ה
והם אשר אמרו כי אנו ללשוננו נגביר לומר זה את זה שאוהב איש את רעהו ושיפליא לעשות טובה לו שאין תוכנו כברנו כי אם שלשוננו נגביר בלבד והוא שקר כי אם באמת רעים אהובים אנו וכל נדבות פינו זה את זה בלב שלם הוא כי הלא שפתינו אתנו בבחירתנו מי אדון לנו ומכריחנו להחניף זה את זה ולדבר גשת נדבית פינו אם לא שהוא בלב שלם ועכ"ז לא יוכלו לרמות זה את זה כי לא יבצר מכל אחד כי פטומי מילי הם:

פסוק ו
משד עניים כו' משיבה ריוח הקדש ואומרת יתעורר ה' על שפת חלקות הבלתי מצרים את הזולת בפועל כי אם משד עניים הבלתי מבינים שפת חלקותם שישדדום מאנקת אביונים חסרי כל לגמרי ואין להם מרחם עתה אקום יאמר ה' ולא להשמיד ולאבד רק לתקן כי אשית בכלל הישע את אשר יפיח לו בהצרו לעניים והוא שלא אמר יפיח להם עם הזכירו אותם בלשון רבים כאמרו משד עניים וכו' רק לו והוא מה שכתבנו בביאור משלי כי המחליק לרמות את רעהו חושב שפורש רשת על זולתו ופורש על עצמו וז"א גבר מחליק על רעהו רשת פורש על פעמיו שהוא על פעמיו של עצמו וזה יאמר ה' אשית בכלל הישע אין צ"ל העניים והאביונים כי אם גם אשר יפיח לו לעצמו בשדדו העניים והאביונים אשית בכלל הישע:

פסוק ז
אמרות ה' כו' אחרי אמור רוח הקדש מאמר ה' משוד כו' עתה אקום יאמר ה' אשית כו' שאתקן גם את המפיח לו אומרת רוח הקדש על דברי ה' האלה הנה כי כן יראו באמת אמרות ה' מתייחסות אליו במה שהם אמרות טהורות ורחמניות שיקום לקול צעקת העשוקים ומושיע גם העושק אך איך יתכן יושת בישע המפיח לו והאומר הקב"ה ותרן הוא יותרו מעיו אך הוא כסף צרוף שיעשנו הש"י כסף צרוף בצרות שיביא עליו בחבלי משיח וכל כך יזדכך עד גדר שיהיה גם בעליל לארץ אדון ומושל לארץ אחר הצירוף נמרק עונו במה שיהיה מזוקק שבעתים בשבע שני שבוע שבן דוד בא שכוללים חבלי משיח ואפשר רמז בשנותו את טעמו ואפקיה בלשון בעליל ולא אמר בעל לארץ אל מציאות הצירוף והזיקוק שיהיה ע"י עלילות המשתררים אז בארץ בחבלי משיח:

פסוק ח
ושמא תאמר הלא יסתכנו באמצע השדודים גם הם וגם השודד עצמו בכל תוקף הצרות לז"א אתה ה' תשמרם את השדודים העניים והאביונים הנזכר וגם את השודד תצרנו מן הדור זו הנזכר והשמירה והנצירה תהיה לעולם וז"א תצרנו כו' לעולם:

פסוק ט
והרשעים המצרפים ומזקקים את ישראל בצרות מה יעשה מהם לז"א סביב רשעים כו' כי כהתימם לצרף יתהלכו סביב לישראל ולא יוכלו יגעו בם ואחרי כן כרום זלות כלומר כפי ערך הרום שירומו בתחלה באומרו על ה' ועל משיחו כרום ההוא יהיה זלות ובזיון לבני אדם מן הקצה אל הקצה דראון לכל בשר או כשיעור הרום שבעת שנים יהיה זלות כנראה בענין בא גוב כו':

ח **או** יאמר אתה ה' כו' הנה אמרתי הושיעה ה' והשבת לי משוד עניים כו' עתה אקום יאמר כו' ותתקן גם השודד כמדובר. והנה יש תשובה על זה והוא כי הנה אחר שאתה ה' תשמרם אחר האנקה מהשוד בל ישדדום עוד ובכלל השמירה היא גם את השודד והלא טוב טוב הוא תצרנו מעתה את השודד מלחטא בהם שיהיה נצור מן הדור זו לעולם ולא יצטרך שיחלה להרפא לומר משד כו' עתה אקום כו' רק תהיה הנצירה העתידה מן הדור זו לעולם וכשאין שודד אין שדוד ויגאלו ישראל מעתה או שלא יצטרכו אפילו להשתעבד:

ט משיב הוא יתברך ואומר סביב כו' לומר הנה סביב למחיצותם רשעים יתהלכון כעת כי לא הורקו מכלי אל כלי בגלגולים ליתקן כי אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף שהוא להתגלגל וליתקן וזהו סביב רשעים יתהלכון כעת וכרום זלות כי בערך רום הנשמות כן יהיו זלות לבני אדם אם לא יתוקנו ולא יהנו מהטוב הבא הגדול ויהיו לבוז לכל בני אדם שנתקנו עד הנה:

פרק יג

פסוק א
למנצח כו' ארז"ל במדבר רבה שתי צווחות צווחתי מפניכם עד אנה ינאצוני כו' ועד אנה לא יאמינו לי כו' ד' צווחות סופכם לצווח בשעבוד מלכיות עד אנה ה' תשכחני נצח כו'. וראוי לשים לב האם מרובה מדת פורענות חלילה שעל שתי צווחות יפרע ארבעה אך הוא כי היה נגזר בכיה לדורות שני פעמים בשני חרבנות כנגד שני פעמים שצווח הוא יתברך בסבתנו וראה כי לא נעצר כח לסבול חילק הב' צרות לד' וד' גליות הן בבל ומדי

יון ואדום השנים בזמן הראשון טרם השני והשנים בבית שני ועל פי הדברים האלה יתכן כי הן הם הדברים הנאמרים באמת במזמור זה:

פסוק ב

עד אנה ה' תשכחני נצח על גלות בבל כי תחלה הי' נגזר לנצח כתלונת המקונן למה לנצח תשכחנו כו' וכמאמרם ז"ל שאמר הב"ה שלא ישוב אליהם עד עת קץ לולא בכייח רחל שאז נדרו לה מן השמים ושבו מארץ אויב ועל מדי נאמר עד אנה תסתיר כו' כמפורש אצלנו על מניין לאסתר מן התורה ואנכי הסתר אסתיר כו':

פסוק ג

ועל יון שהיה מבקש לאבד הנפשות יותר מהגופים באמרם כמ"ש בב"ר שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל והיו הורגים בהם להעבירם על דת כמפורסם ברז"ל וכעובדא דחנה ושבעה בניה שהיה ביון אמר עד אנה אשית עצות בנפשי אם אמסור גופי עליה או אעבור ואאבידנה וגם יגון בלבבי יומם בעת הנסיון שהי' ביום בעת שהעבירה והמות מונחנים לפני היה יגון בלבבי הם שני היצרים הוא באמור אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי או על כי היותם היותם ביום פוצרים פרצות בב"ה נאמר יגון בלבבי יומם ועל עשו שראה יעקב עלייתו ולא ראה ירידתו כאז"ל עולים ויורדים שראה שר בבל עולה כך וכך עוקין ויורד כו' ושר מדי כו' ושר יון כו' ושר עשו ראה עולה ולא יורד והתחיל מתייירא כו' והוא על כי יום נקם בלבו ית' ועליו יאמר עד אנה ה' ירום אויבי עלי שנראה עולה ולא יורד:

פסוק ד

ועל פי דרך זה אפשר להמשיך המזמור שעל אומרו עד אנה ה' תשכחני נצח על גלות בבל אמר הביטה ענני הביטה אל היותך ה' אלהי כלומר שלא המרנוך כי גם זולת חנניה מישאל ועזרי' לא עשו אלא לפנים והביטה דבר זה לזכרני בגלות ההוא וענני והוא מאמר רשב"י ע"ה שאמר כי גזירה שבדור מרדכי היה על עון שהשתחוו לצלם נבוכדנאצר אלא שמה הם לא עשו אלא לפנים כך הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים וזהו הביטה ענני כו' כי ע"י ההבטה תענני ואשר תביט אתה ה' הרואה ללבב כי גם בהשתחויתי היה ה' אלהי ולא הצלם וגלות מדי שהיה להשמיד להרוג ולאבד אמר עליו האירה עיני כו' כי מעתה נתעורר דוד ואמר על הגלות ההוא כאלו הם המדברים ואומרים על גלות מדי האירה עיני כו'. והוא כי הנה ארז"ל כי אגרות המן היו סתומים כי לא ניתן דת רק להיות עתידים ליום הזה ולא ידעו למה היה הדבר כמבואר אצלנו יפה בביאור המגלה ואלו לא היה ית' מאיר עיניהם מיד היו בלתי מבקשים תיקון והיו ביום מועד הגזירה כתוא

מכמר להשמיד כו' ועל זה אמר דוד ברוח הקדש אשר לא נעלם ממנו דבר האירה עיני פן אישן מהתשובה והשינה עצמה היא המות כי מבלי משים לב לשוב כי היו ישנים ובלתי מתעוררים היתה המות הזה על שונאי ישראל בעצת המן וכן היה שע"י מרדכי אורו עיניהם של ישראל כמאמר הכתוב ומרדכי ידע את כל אשר נעשה כו' ומה גם לרז"ל שידע אשר נעשה בשמים ע"י אליהו:

או יאמר פן מגודל הצרה להשמיד כו' לשינה אייחם המות הטבעית בערך ההשמד וההריגה ואבחר מות טבעי ויערב לי בערך הרעה ההיא כעריבות השינה כי תהיה לי המות כאחד משש במיתה שיחפצו להרגני בה:

פסוק ה

ועל יון אמר פן יאמר אויבי יכלתיו כו' כי אם אודה להם לעבור על דתך ולא יהרגוני פן יאמר אויבי הוא המלך המושל וגוזר עלי יכולתיו את בעל היכולת צור ישראל כי העברתי את עמו תורתו ואם לא אודה ויהרגוני אז גם שבמיתתי אעלה במעלות לפני קוני הנה לא יבצר כי צרי הם ממיתי וכל אשר אתם יגילו כי אמוט לכן ראה ה' וירע בעיניך והיה עם בניך למען יחלצון ידידיך:

פסוק ו

ועל גלות אדום שעלה שרו ולא נראית ירידתו כי לבא לפומא לא גלי' אמר ואני בחסדך על צד החסד גם שאיני כדאי בטחתי כי חסדי ה' כי לא תמנו גם שבזמן ההוא כבר תמה זכות אבות. ועוד בטחון שני והוא כי משכון גדול לנו כי הנה יגל לבי בישועתך והוא כי ישועתו של הקב"ה הוא ישועתן של ישראל כי לא יעזוב שכינתו בגלות אמנם אני לא אעשה עיקר ממה שע"י ישועת ה' נושע גם אנחנו כי אם יגל לבי בישועתך דוקא ולא על מה שנמשך לי ממנה כי לא אביט רק על כבודך למה שהיא ישועתך בלבד וע"י כן ידעתי כי למה שהמתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה ע"ד זה גם ה' כי יראה כי מה שיגל לבי הוא בישועתו יתברך ולא בישועתי עם היותי צריך לאותו דבר יגמול לי גמול טוב להושיעני תחלה באופן כי בעת בא אל הפועל ישועתך אשירה לה' כי כבר הקדים וגמל עלי על הנוגע אלי כי ישלם לי גמול על אשר לא היה גיל לבבי רק על ישועתו יתברך מצד עצמו כמדובר:

פרק יד

פסוק א

למנצח ארז"ל שעל ישמעאל המיצר אותנו בגלות החל הזה ידבר ולפי זה יאמר אל תתמהו אם הנזכר יחלל שם שמים חלילה באמור אלינו איה אלהיך וכיוצא בדברים מרים כאלה שמרגלא בפומייהו והש"י סובל ואינו פוקדו כי אין האשמת דבר עליו רק על המסבבים כי אם אמר נבל בלבו ולא מן השפה ולחוץ אין אלהים הוא על שהשחיתו התעיבו עלילה אין עושה טוב כי עונות ישראל הם הנותנים לנבל ההוא קיום:

פסוק ב

כי הלא ה' משמים השקיף השקפה לרעה בהביא על ישראל צרה ע"י הנבל הנזכר לראות היש משכיל ושם על לב דורש את אלהים אשר כיחש הנבל ההוא:

פסוק ג

והנה במקום שע"י ההשקפה לרעה היה להם לתקן אדרבה אם טרם הצרה היה להם איזה כשרון בצד מה עתה ע"י הגלות הכל סר ועל ידי כן יחדו נאלחו כי מתחלה נאמר אין עושה טוב ועתה אחר בא הצרה אין עושה טוב אין גם אחד:

א או יאמר בהזכיר מאמר רז"ל שבימי המן עם היות ישראל אשמים השגיח הוא ית' ע"י אליהו שדבר עם משה ואמר לו לדרוש אם יש צדיק בארץ יבקש רחמים מכאן ומשה משם ואמר כי יש מרדכי והוא אומרו ידע את כל אשר נעשה ועשה התשובה ההיא ונעשתה התשועה הגדולה ההיא בישראל. ונבא אל הענין והוא כי בא דוד במר נפשו בראותו צרת הגלות הזה האחרון כי ארוך מאד ורע ומר מכל שאר גליות היה מצטער ואומר איה כל נפלאותיו יתברך אשר עשה בימי המן אשר גם הוא מאדום כי השגיח הוא יתב' לבקש ראוי להושיע את ישראל על ידו והוא במה שכתבנו בביאור משלי על ונבל כי ישבע לחם שהוא המן וזה מאמרו כמתאונן על מה שבימי המן לא התמידה הצרה רק שלשה ימים מי"ג לניסן עד י"ו לניסן וגלות הלז כמעט אין לו קץ והנה היה מקום לומר כי על רעת המן שכיחש אלהותו ית' כמ"ש ז"ל שאמר אלהיהם של אלו שעשה לפרעה כו' כבר הוא זקן כו' ושעל כן מיהר הוא ית' ישועתן כלומר מה שאין ענין זה בגלות האחרון הזה הלא לעומת זה גם ישראל היו עבירות בידם אז וזהו אומרו כמתלונן על גלותנו הנה אם אמר נבל בלבו שאמר המן בכל לבו לאחשורוש אין אלהים אלהיהם של אלו כו' ועל כן היה מה שנפל ונושענו הלא לעומת זה גם ישראל השחיתו התעיבו עלילה השחיתו בצלם שהוא ע"א כד"א פן תשחיתון כו' וגם התעיבו עלילה

בהנאת הסעודה כמ"ש ז"ל שבעלילה בא המן להחטיאם בסעודה ההיא ואם הוא על שאין עשה טוב בזמן הזה:

ב הנה אז משמים השקיף ה' על בני אדם ע"י אליהו לראות היש בעולם הזה משכיל דורש את אלהים כמאמר מדרש חזית שאמר מרע"ה לאליהו לראות היש משכיל דורש את אלהים בתשובה

ג ועתה האם הכל סר מאתנו ולא נותר צדיק מאתנו כאשר היה בגליות הראשונים האם יחדו נאלחו כל ישראל ח"ו ואם הוא כי אין עושה טוב צדיק בארץ היתכן שאין גם אחד וז"א כמתמיה אין גם אחד כלומר הלא נודע כי לא יחסרון שלשים בכל דור כמנין יהיה שנאמר לאברהם כה יהיה זרעך וא"כ למה לא יעורר הוא ית' את הצדיק בארץ כאשר עשה בימים ההם ונושע:

פסוק ד

מה תאמר שאז הדור היה הגון שכלם התענו ויתאבלו ושבו עד ה' הלא בואו ונחזיק טובה לאסתר שזימנה את המן לאכול לחם עם המלך ועמה לקיים מה שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם כו' כמ"ש ז"ל ועל כן פחדו ישראל ולא בטחו באמרם אחות לנו בבית המלך כי חשבו שהיתה גם היא בעצה עמו ואז קראו את ה' ואם לא כן לא היו שבים וזהו הלא ידעו כו' ויהיה הלא כמו הלא ידעת הלא הוגד מראש הלא ה' זו חטאנו לו שהוא כמו אם לא וזהו הנה אם לא ידעו כל פועלי און שבישראל הצריכים לעשות תשובה שאוכלי עמי הם המן והמלך כמ"ש ז"ל משל לבעל התל ובעל החריץ כו' אכלו לחם יחד שהוא בסעודת אסתר הנה את ה' לא קראו שלא היו קוראים אותו יתברך:

פסוק ה

ואפילו מה ששם פחדו פחד ע"י הסעודה ושבו אין להחזיק להם טובה רק לה' כי אלהים בדור צדיק הוא מרדכי כי הוא הסב הדבר בצאתו צועק בשוקים וברחובות כלומר ולמה לא יעשה כן גם עתה כי לא יבצר צדיק בדור:

או יאמר שם פחדו פחד אוכלי עמי הנזכר כי נפל פחד היהודים עליהם ולמה היה זה אם לא על כי אלהים בדור של צדיק הוא מרדכי באופן שהקושיא במקומה עומדת כי לא יבצר צדיק בדור כמו שאמרנו:

פסוק ו

משיבה רוח הקדש ואומרת הנה עצת עני שהיה מייעץ מרדכי תבישו עתה ולא תעשוה ומה היתה העצה ההיא הוא כי ה' מחסהו ולא בטחו באדם כאשר היו בוטחים אז

באחותם שבבית המלך כלומר ואל על יקראוהו וישובו עדיו ית' ולמה לא תעשו כן אתם עתה:

ה או שתשובת רוח הקדש מתחלת מפסוק הקודם לומר מה ששם אוכלי עמי פחדו פחד כי נהפך ונפל פחד היהודים עליהם הוא כי אלהים נמצא בדור שהוא צדיק כי כשהדור צדיק ה' אתם וייראו ממנו כי אז שבו הדור כלו והיה הדור צדיק אך עתה עצת עני תבישו מלשוב כמדובר:

פסוק ז

מי יתן אחר שאין זכות בדורות גלות אחרון אמר מי יתן מציון כו' והוא במה שכתבנו בישעיה על פסוק ציון במשפט תפדה כו' כי ציון במשפט ודין הוא שתפדה כי היא לא חנואה ולקתה בעונותינו כד"א כלה ה' את חמתו כו' ויצת אש בציון כו' אך ושביה צריך בתורת צדקה והנה ידענו כי זכו אחישנה ויהיה בלי חבלי משיח רק בשובה ונחת ואם לא זכו בעתה ואז הוא בעוצב ורוגז ע"י חבלי משיח להחזירם בתשובה על כן אמר מי יתן ומציון כלומר מבחינת ציון תהיה ישועת ישראל שיהיו זכאין בדין ויושעו במשפט בשוב ה' את שבות עמו והוא כי הוא ית' אומר כי הבא ליטהר מסייעין אותו ורוצה שנתחיל לשוב ואנו מבקשים יתחיל הוא כמפורש אצלנו בפסוק השיבנו ה' כו' ובפסוק משכני כו' וזהו במה יהיה שנזכה ליגאל במשפט בשוב ה' את שבות עמו שהתשובה המתייחסת אל עמו שהיא ההתחלה ישיבנה הוא ובזה יגל כו' שלא נגאל בעצב בצרות חבלי משיח כי אם נגאל בשמחה ובשירים כי יגל יעקב ישמח ישראל והכפל והשנוי הוא כי ארז"ל באיכה רבתי על ויבער ביעקב כו' שבכל צרותינו צר לו מאד ליעקב אבינו מכל האבות ועל כן אמר שיגל יעקב אבינו תחלה שמזה נעשה עיקר וגם ישמח ישראל זרעו:

או יאמר מי יתן לנו שתי הטבות אחד כאשר עשה בסיני שקדמה שכינה לסיני ומשם בא להקביל פני ישראל שנית ענין ספר הזוהר על פסוק נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל לא תוסיף קום מאליה כ"א הוא ית' יתן ידו ויקימנה וישיבנה אליו מה שאין כן בבנין בית שני שהלכו מאליהם ועל האחד אמר מי יתן מציון ישועת ישראל שיהיה שרוי כבר שכינתו בציון ומשם יצא כחתן לקראת כלה לקבלנו וגם השנית שהיא בשוב ה' שבות עמו שהוא המשיב ונותן יד ומקים אז על הא' יגל יעקב שהבית הג' יבנה בזכותו כנודע ויגל הוא בהחיש והקדים שכינה מטרם הבנותו ועל השנית ישמח ישראל שהוא יתברך נותן להם יד שהוא כבוד והתמדת הטוב:

פרק טו

פסוק א

מזמור לדוד הנה מפורסם ברז"ל שהקב"ה עושה צל וחופות לצדיקים בגן עדן וקראו אהל כי החופה מאהלת עליו כאהל ואמר דוד כמגדיל הזכיות שצריך להשיגו ואמר מי יגור באהלך כלומר מי ומי יהיה הזוכה לכך שיהיה גר שם עד בא התחיה ולא יצטרך להתגלגל וישכון אח"כ בירושלים בהר קדשך בגוף ונפש:

פסוק ב

הולך תמים כו' משיבה רוח הקדש ואומרת אל תהי מפליג הדבר כי הלא בקלות וכמעט בשב ואל תעשה יושג כמבואר אצלנו בספר רב פנינים בס"ד כי יותר טורח צריך להשיג גיהנם מלהשיג ג"ע כי להשיג גיהנם אם דרך משל חמד יופי אשה בלבבו לא ינום ולא יישן ולא ינוח ויקום בעוד לילה סובב סובב הולך בשוקים וברחובות ואם ירגישו בו השומרים יתחבא לברוח וירדפוהו מנוחה ידריכוהו ואם ימצאוהו יכוהו יפצעוהו מכות אכזרים ובקר יאמר מי יתן ערב כי לא ימוש לשוב לאולתו בנשף בערב יום מחר מפחד לילה במחשכים ומהמורות בל יראה ובל ימצא עולהבמעלות דרך גגות ומפיל עצמו מלמעלה למטה אם מגבוה יראוהו וילך בצור יטמן בעפר מפני פחד הרואים את קלונו ובהגיעו עד שערי מות בית האשה אשר חמד אז יחרד מאשר ישית עליו בעל האשה מארבים ובפגעו בו הוא ימיתנו כי קנאת חמת גבר ולא יחמול ואם ירגיש ברוח יברח ויפול באחת הפחתים ומהמורות בל יקום ואם יטמן באחד הבורות וימצא טמון בבור אוי לה לאותה בושה ועל הדרך הזה בחמדת ממון אם יראה גנב וירוץ עמו לחתור בחשך בתים כי לבו יתר ממקומו פן במחתרת ימצא ויתלו אותו על עץ ואם לא יתפשוהו להיותו קל ברגליו ירוץ וייגע ילך וייעף עד ימאס חייו ואם פעמים שלש ימלט נפשו סופו ליפול וגם אשר אומנותו רכילות ולשון הרע בהמצא בדאי יקבוהו לאום ויהיה לבוז ואלו ואלו יכירו רעהו יבקשו נפשו וההיקש בגוזל וחומס במשאו ומתנו כי יהיה איש ריב ואיש מדון לכל הארץ ומפניו לא יחשכו רוק הן אלה דרכי יורשי גיהנם כי לא ישיגוהו כי אם בעמל וכעס רב מאד אך החפץ לירש חיי העולם הבא בשובה ונחת יירשנו כמעט בשב ואל תעשה כי ישית לבו לבלתי הקפיד בשום דבר וינוח מעשות רע וכי תבא מצוה לידו יעשנה בתמימות לב ויכיר כי בא מטפה סרוחה ושהוא עתיד להיות רמה ותולעה כי בזה לא יבא לידי עבירה הנה זה יורש עולם הבא והן הנה דברי רוח הקדש אל תיקר בעיניך לגור באהליו ית' ולשכון בהר קדשו כי כמעט הוא בשב ואל תעשה והוא כי ארבעה

המה חלקי כל שלימות האדם הא' מצות עשה שנית מצות לא תעשה ותתחלק לשלשה א' גאוה ב' תאות גופניות כזמה ויתורי מאכלות. ג' חמדת ממון וכולן קלים למסתכל בהם על מצות עשה אמר הולך תמים בלתי מהרהר בין אם יתנהג הוא יתברך עמו במדת רחמים בין בדין בין אם יראה צדיק ורע לו רשע וטוב לו וגם לבלתי דון את חבירו לכף חובה וכיוצא באלה והוא דבר נקל לקבל תמימות בלב בשב ואל תעשה וטוהר לב זה יהיה לו בין במחשבה לבדה כאמור וזהו הולך תמים בין במעשה כי בעשותך פעולה מה לא תכוין שום פניה כי אז תהיה פועל צדק והוא הנודע מחכמי האמת כי העושה מצוה נעשה מלאך נמצא שהוא פועל ועושה אותו כי כאשר המצוה זכה מפני' רעה או מהיותה באה בעבירה נמצא פועל צדק וזהו פועל צדק וכן בדבור יהיה בטוהר לב וזהו ודובר אמת בלבבו נמצא כי בהעדר עמל עיונים להתנהג רק בתמימות הוא משתלם במחשבה ובדיבור ובמעשה בלי לאות ולא אמר בלבו כי אם בלבבו שכולל השני יצרים לומר שכ"כ הושרש לדבר אמת שבדבר אמת אין יצרו עוקצו אלא אדרבא גם הוא חפץ בדבר וזהו אומרו בלבבו ולא אמר בלבו שהוא על שני יצרים יצה"ט ויצה"ר ששניהם מסכימים בדבר כאמרם על אברהם שנאמר בו ומצאת את לבבו נאמן לפניך שהוא גם את יצרו והקדים מעשה לדבור יען שבמעשה האמור כולל גם דבור של עסק התורה:

פסוק ג

לא רגל אמר הלא אמרתי לך שלשה דברים הולך תמים כו' על השלישית דסליק ממה ודובר אמת בלבבו אמר לא רגל כו' והוא שיקרה שכל כך הושרש איש לדבר אמת עד שלפעמים לא ישית לב אם באמת שידבר שלא במתכוין הולך רכיל ומלשין איש אל זולתו כמספר לתומו מה שעשה לו רעהו על דבר אמת וזהו לא רגל על לשונו כלומר על לשונו אפילו דרך הרגל לשונו שלא מלבו כי תמיד עיני לבו ומעייניו באמת שידבר זהירות בל יהיה בדבר רכילות או לשון הרע ועל מה שאמר ופועל צדק אמר אך בזאת שלא תהיה מצוה הבאה בעבירה שלא עשה כבר לרעהו רעה שאינו נותן צדקה ממה שגזל שנמצא בלתי פועל צדק שהיא ממה שעשה לרעהו רעה. או יאמר לא עשה לרעהו רעה שלא נתן צדקה באופן שעשה לרעהו רעה והוא שלא היה רוצה שיתן ולא יתנו אחרים ונותן בכונה שלא ישאיר מקום לרעהו לזכות גם הוא כי זה עושה לרעהו רעה שעינו רעה בשל חבירו לבל יתעשר בתתו גם הוא כענין עשר בשביל שתתעשר או תופש לבעל חוב בטוהר לב לעשות שתי מצות עם החייב שיפרע לבעל חובו ועם המלוה שיקבל מעותיו ולפעמים הוא במקום שחב לאחרים ועושה להם רעה או הבא בהרשאה שמטיב למשלחו ונקרא אשר לא טוב עשה בתוך עמיו ועל אומרו הולך תמים אמר אך

בזאת שלא לתום לבו לא יראה נגעי קרובו ולא יראה לו חובה בתום לבו כי אם ימחה בידו ולא ישא חרפה עליו מהרואים ויחשדוהו למחפה עליהם:

פסוק ד

נבזה בעיניו אחר אומרו איך בטוהר לב דבר קל בלי עמל ישתלם במצות עשה אמר עתה כי גם במצות לא תעשה ישתלם בנקלה בהביט אל מהותו בלבד והוא מאמר התנא הסתכל כו' ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת כו' והוא מאמרינו בביאור המשנה כי לבטל הגאוה הוא הסתכל אל סופו כי הוא עפר רמה ותולעה ובמה יתגאה ועל זה יאמר פה נבזה בעיניו ועל ענין זמה ויתר תאות הגוף כי לא יהיו טובים מעשיך בתאות הגוף מאשר נתהוה הגוף ממנה ועל זה אמר נמאס שיהיה נגד עיניו בואו מדבר מאוס ולבל ימשך מהיותו נבזה בעיניו שגם חבירו יהיה גם הוא נבזה בעיניו כי גם הוא הולך למקום עפר רמה ותולעה כמוהו לזה אמר ואת יראי ה' יכבד שיהיו בעיניו מכובדים בענין שבכל א' יחשוב שמא הוא מאותם שהם שלמים כר"א בר' שמעון וכר' אחאי בר יאשיה ודומיהם ולמה שאם יהיה בעיניו נמאס כי בא מטפה סרוחה ימשך שאם יקרנו כמקרה בועז או כמקרה יוסף באדונתו שלא יקפיד לעשות הדבר באמרו כי לא יחשוב ה' לו עון כי במה נחשב טפה סרוחה שיקפיד הוא ית' עליו ויהי נא הוא כאחד השקצים ורמשים שאין בפעולתם חשבון לזה אמר שלא יעשה כן כ"א אדרבא יעשה כבועז שנשבע ליצרו זהו נשבע להרע להסיר תאותו ממנו שהוא להרע והכניע גופו ולא ימיר ואין זה רק שאם בבחינה אחת נבזה בעיניו בבחינה אחרת מצד הנפש חשוב ויודע כי אינו כיתר בריות שמטפה סרוחה כי הוא עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ואינו כבעלי חיים שלא יחשיבם ה' לכך והוא הדבר השלישי שאמר התנא ודע לפני מי אתה עתיד כו':

או יאמר נשבע להרע כו' כי כ"כ נבזה בעיניו נמאס שאם נשבע לצום להתענות על אשמת דבר ולא ימיר ללות תעניתו ליום אחר לחוס על גופו. כי למה שהוא נבזה בעיניו נמאס לא ימיר יום ביום לחוס על חולשתו:

פסוק ה

ועל חמדת הממון אמר כספו לא נתן בנשך כו' והנה זה העדר עבירה רבה וחמורה היא ומה שבח הוא אך הנה ת"ח מותר לתת יותר לחבירו שכמותו שהרי ידעו חומר הרבית ומתנה הוא נותן עז"א כספו לא נתן בנשך שלא נתן אפי' בכונת מתנה ולמ"ד שלא הותר לת"ח רק בדברי מנות ומאכל אפשר זה דקדק כספו לא נתן אפי' בדרך מתנה אך לא

עניני מאכל ושוחד על נקי אפי' בשכבר יצא נקי מלפניו בדין לא יקח עליו שוחד מאוחר עושה אלה לא ימוט כי לא יוכל לו יצרו ויבטח יגור באהלי ה' וישכון בהר קדשו ית':

פרק טז

פסוק א

מכתם לדוד. הנה באמרו אמרת כמדבר עם נקבה ולא אמר אמרתי לא ראיתי מי שיחוש על ככה ואחשבה שהיה דוד משיח עם נפשו ואומר אמרת וכו' והוא בהקדים מאמרם בספר הזוהר כי נפש דוד היא של אדם הראשון. עוד אמרו כי דוד היה ראוי להיות נפל אלא שאברהם יעקב ויוסף נתנו לו שבעים שנה משלהם כי של אדם הראשון היו פגומים ולא היה זוכה אל כל הטובה בהם אם לא ע"י הצדיקים הנז'. עוד למדנו מספר הזוהר כי האבות הן הם חלקי נפש ורוח ונשמת אדם וכל אחד בא לתקן חלק מאשר קלקל אדם וגם יוסף נכלל עם יעקב כנודע ליודעים. ונבא אל הענין והוא כי ארז"ל שענין אומרו מכתם הוא מך תם שמשפיל עצמו ויהיה הענין שאמר מכתם ושפלות לדוד מצד עצמו דלית ליה מגרמיה כלום שהיה עתיד להיות נפל שמרני אל על צד החסד בל אמות כי חסיתי בך והוא על כי שבעים שנות חייו לא היה לו משלו כלום כי אם מזולתו כי נתונים נתונים המה לו וקל ליאבד ממנו ע"י עון אשר חטא:

פסוק ב

ומדבר עם נפשו ואומר לה אמרת לה' אדני אתה לומר תדע למה אני צריך חסד אל לשישמרני ה' הוא על כי השבעים שנה משלך מאדם הראשון אין כח בהם רק למציאות חיים אך לא להיות בהם טובה ועל כן יקל מאד לאבדם כי פגומים הם כי אפילו עתה צריך חסד כמדובר והוא כי הנה הגעת נפשי אל מעלה רמה יותר ממלאכי השרת עד שהגעת לקרא שם להקב"ה כמ"ש ז"ל שאחר שקרא שם לכל הברואים אמר לו הקב"ה ואני מה שמי אמר לו אתה אדון לכל ראוי תקרא אדנ"י וזה יאמר הנה אמרת לה' אדני אתה שהוא אדון לכל וקראת לו את בהיותך באדם שם זה אדנ"י עם גודל השגתך זו טובתי שהטבת לי שהייתי עתיד להיות נפל וניתן לי ממך שהוא מאדם טובתי זו בל עליך להחזיק לך טובה על שבעים שנה שלך שנתת לי כי חטאת ונפגמת:

פסוק ג

כי אם לקדושים אשר בארץ המה אחזיק הטובה הם אברהם יעקב ויוסף שנתנו משלהם השבעים שנה בלי כגם והם אדירי כו' שלא מעדו קרסולם כאדם וכל חפצי הוא בם לישען עליהם:

פסוק ד

ירבו עצבותם כו' הלא אמרתי שיש לי להחזיק טובה לאבות הנזכר שנתנו לי משלהם והנה גם יש לי או לזולתי חלק ג"ע של דואג ואחיתופל שעל שקלקלו ומה גם שהצרו לי כי חלק ג"ע שלהם יותן לי כענין מאמרם ז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע לא זכה נוטל כו' ורואה אני מה בין חלק זכות האבות קדושים אשר בארץ המה שנתנו לי לחלק אשר ניתן לי או לאחר מדואג ואחיתופל ודומיהם שניתן לאחרים טובם כי האבות ישישו במה שנתנו לי כי בתתם לי נותנים לעצמם כי נפשותם מאדם כמוני כאמור מספר הזוהר והיא שלי אך ירבו עצבותם מאשר אחר מהרו כי אוי להם שנתנו לזרים כי נתנו חלק ג"ע שלהם לי כי בהעוותם הם כנותנים ממש זכותם לאחר ומה שלא הזכרתים בשמותם אלא אמרתי סתם ירבו עצבותם כו' ולא אמרתי מי הם אלו שחלקם אני נוטל ושמותם איני מזכיר הלא הוא כי די להם עצבותם אך שתים לא אעשה להם א' שלא אבקש ישפך דמם כאשר שפכו דמי בהלבינם פני באמרם הבא על אשת איש מיתתו במה שנסכו דמי בגופי כד"א שופך דם האדם באדם שהוא לשון הרקה כענין ניסוך היין וזהו בל אסיך נסכיהם מדם. עוד שנית איטיב להם שבל אשא את שמותם על שפתי בגנותם:

פסוק ה

ה' מנת חלקי כו' הנה ארז"ל כי לעתיד לבא הקב"ה עושה סעודה לצדיקים ואחר כך אומר לאברהם לברך ברכת המזון ואומר איני מברך שיצא ממני ישמעאל כו' עד דוד שנוטל הכוס ואומר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם כו' ומפורש אצלנו במקומו כי הנה ד' כוסות של פסח הם כנגד ד' גאולות וד' אותיות של שם והנה בגאולה אחרונה נשלם כוס של אות אחרונה של שם ואז נשלם השם בארבע אותיותיו שנשבע הוא ית' על כס יה שלא יהיה השם שלם עד ינקם מעמלק והנה אין ספק כי אין הסעודה ההיא גשמית מבר ולחם ומזון כ"א רוחניית כי זה כוון באמרו הקב"ה עושה סעודה לצדיקים לעתיד לבא לומר שהיא מעשה הקב"ה כענין והלוחות מעשה אלהים המה שהיו רוחנים בהעשותם כי על כן על כתב הדברות שבהם ארז"ל שעל זה נאמר קול ה' חוצב להבות אש כי קראו להבות אש וכן באמרו לצדיקים לעתיד לבא רמזו שהוא דבר רוחני נאות לצדיקים לעתיד לבא ואם כן מכל שכן שאין הכוס ההוא גשמי לא הוא ולא מה שבתוכו אך אין ספק כי הכוס ההוא הכלי הוא בחינת שכינה שהיא כלי לקבל שפע מכל הכחות העליונים כנודע כי על כן כוס עולה כמספר אלהים שהוא תואר אל השכינה ומה שבתוכו הן הישועות הן בחינות ד' אותיות של שם כי בכל כוס של ג' גאולות ראשונות לא היה בתוכו רק ישועה א' הוא של א' של הד' כאמור. עוד ידענו

מרז"ל מאמר ר' שמואל בר נחמני כי משיח נקרא בשמו של הקב"ה שנאמר זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. ובשתי הקדמות אלו נבא אל הענין אמר ה' מנת חלקי שניתן לי ליקרא כן כאשר קראו אדם להקב"ה אשר אני אני הוא וגם ה' הוא כוסי והוא כי כוס יקרא לפעמים הכלי שהיין בתוכו ולפעמים על מה שבתוכו כענין התקדשי לי בכוס זה שלפעמים הוא על מה שבתוכו ולא בו ולפעמים בו ולא במה שבתוכו כמאמר הגמרא כאן במיא כאן בחמרא כאן בציהרא וכן במקרא יש מזה ומזה וכאן על מה שבתוכו כענין כוס ישועות שהוא כוס של ישועות אמר וכוסי שהוא ה' מנת חלקי וגם כוסי שאותו הכוס שהוא שלי הוא ה' כי מה שבתוכו שנקרא כוס הוא ה' שהוא ד' ישועות שהם ד' בחי' של ד' אותיות של שמך הגדול כי כאשר בגאולה ההיא נשלם השם נקרא כוס של ישועות רבות של ד' אותיות וכאלו היא תכלול את כלם כאלו אז יחד היו כל הישועות וכן הוא בפועל כי כולם נופלים יחד כאמרו באדין דקו כחדא פרזלא נחשא כספא ודהבא שהם המלכיות והוא לדעתו כי גם שבזמן ההוא בטלו השלשה ראשונים ומי נתן אז נחשא כספא ודהבא. אך אחשבה כי יובן במאמר ספר הזוהר כי אז יביא הוא יתברך את כל אשר הצרו ישראל בגליות כלם ולא לקו ויראו ישראל נקמתם מהם אשר יצבאו על ירושלים לא נאמר אלא אשר צבאו נמצא כי אז יודקו כחדא כו' ולפי זה התשועה ההיא תכלול כל התשועות ולכן הכוס הרביעי יקרא כוס ישועות וטובה שנית והיא היות אז השם נשלם לגמרי כי אז הוא יום נקם של עמלק ועמו כולו וזהו אומרו אני אברך ולי נאה לברך כי הלא אני כוס ישועות הכולל כל הישועות אשא שהיא הא' וגם השנית והיא ובשם ה' כלומר שלם אקרא וז"א וכוסי כמדובר. וגם שיש לי להחזיק טובה לאבות שעל ידם היו לי חיים אמיתים עם כל זה אחלה פניך שבהיותנו יחד כמטילי גורל ביני וביניהם מי יטול כוס של ברכה ויברך אתה תומיך גורלי שתחזיק בידי שגורל הכוס הנזכר שהם כמטילי גורל מי יברך שיהיה לי. או יאמר יותר בקיצור ה' מנת חלקי כמדובר שהוא שמי ראוי הוא לפי זה שגם כוסי שאני אטול הכוס ואברך ולא שמעתה ניתן לי אלא שאתה תומיך גורלי:

פסוק 1

ובבטחון זה אני סומך כאלו כבר הוא וזה מב' טענות א' כי חבלים נפלו לי בנעימים הם אשר ניתן להם הכוס לברך הם אבות ומשה ויהושע שבכללם היה עכוב שלא היה בי כמפורש במאמר שעם היותם נעימים נפלו לי מהם ושמא תאמר האם הגמול הזה אני משלם לאבות כי הם הנחילוני משנותיהם ואחר כך לא אחלוק להם כבוד הנה זה אינו מעכב כי הלא זה היה אם השנים שהנחילוני לא היו מתיפים וקונים שלימות בי אך אף

נחלת שפרה בהיותה עלי כי קנתה שפר והידור בי שגם הם ישמחו בדבר כנודע מענין צורך דוד לעולם:

פסוק ז

עוד טעם ב' והוא כי אברך את ה' לומר כי אחר שבכוס ההוא אברך את ה' אם כן אחר שה' הוא מנת חלקי כי הוא שמי גם אני ראוי הוא שיהיה הכוס ניתן לי כי מי שניתן לו ה' יאות הוא יברך את ה' וז"א לי נאה לברך כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. או שיעור הכתוב כי מה שאמר אתה תומיך גורלי פירוש ואמר מה הגורל הלז הלא הוא אברך את ה' כו' ושמא תאמר הלא לעומתך עון בת שבע ואיך לך נאה לברך הנה זאת תשובתי כי הלא אשר יעצני ה' שלא אשאל מאתו יתברך שינסני שלא אעמוד בנסיוני כ"כ שבתי ונתחרטתי כי אין צריך לומר ביום שאינו זמן שינה כי אם אף לילות תדד שנתי במה שיסרוני כליות היועצות כי היו הכליות היועצות מביאות ברעיוני הרעה ההיא ומאדיבות נפשי על שלא שמעתי לאשר ה' יעצני כי זו תשובה פנימית וגדולה מאד והולכות הלילות אחר הימים:

פסוק ח

וכ"כ נכותי מהעון ההוא כי מאז לבל אשוב לחטוא עשיתי שמור היותר גדול שאפשר והוא כי הנה שויתי ה' לנגדי תמיד והוא כי כל הפחד לא היה רק מהלב בל יהרהר ואחריו יהיו אברים גומרים על כן מה עשיתי שויתי ה' לנגדי תמיד והוא כי כל מה שכל אדם עושה בעת תפלה שמצייר בדעתו כאלו המלך הקדוש נצב נגדו פנים בפנים שעל כן נותן שלום תחלה לצד שמאלו שהוא כנגד ימין ה' כי אלו היה נצב מלך מבני אדם נגד פניו פנים בפנים היה ימינו נגד שמאלו ושמאלו נגד ימינו אמר דוד הנה זה הייתי עושה תמיד אף שלא בשעת תפלה וזהו שויתי ה' לנגדי תמיד והטעם כי מימיני שהוא מצד ימיני שאין הלב שם לא היה פחד שאמוט בחטאי כי הלב חומד לצד ימין על כן נגד מקום הפחד שהוא השמאל כי שם הלב עשיתי בכונתי תהיה שם ימין ה' במה ששויתי ה' לנגדי תמיד שתהיה בחינת ימינו ית' נגד שמאלי אשר שם הלב להיות לי לעזר ולהועיל לבל אחשוב מחשבה רעה שעל ידי כן לא יהיה לבי חושב מחשבות רע:

פסוק ט

לכן מאז עשיתי כך שמח לבי כו' העומד לימין ה' והענין כי הנה כאשר הלב חומד דבר עבירה הלב שמח והנפש עצבה כי חלק ה' היא וכל ישעה וכל חפץ לעשות רצון קונה וגם החומר הוא עדי אובד כי ימשך אחר מזמות הלב להיות אברים גומרים ויאבד גם הוא עם הנפש אך בהיות הלב שמח על חמדת עשות מצוה אז כפלים תגל הנפש וגם

הגוף ייטב לו שבצדקתו גם רמה לא תהיה בו וז"א לכן כו' לומר לכן הנמשך מאשר שויתי ה' לנגדי תמיד הוא ששמח לבי אשר לנגד ימין ה' שמחה שבה ויגל כבודי הוא הנפש הפך שמחת עבירה המאדיב אותה ואף בשרי ע"י כן שלא יפעל העבירה כי אם אדרבה יעשה מצות וישכון לבטח מרמה ותולעה ולהורות היות שמחת הנפש במצוה גדולה על של הלב אמר בלב שמחה ובנפש גילה. כלל הדברים שאומר דוד הנה עשיתי הכנה לישמר מן החטא ולהתקרב לידי זכות היותר גדולה שבעולם המביאה להשלים הנפש והבשר שהוא כי שויתי ה' לנגדי תמיד כו' הנה כי גדלה תשובתי עד נתקדש לב ונפש ובשר ולכן לא יהיה לי עיכוב עון בת שבע לבלתי ברך לפני האבות:

פסוק י

כי לא תעזוב כו' הנה ידוע מרז"ל כי את הצדיק מעבירין בסילוקו דרך גיהנם ומעלה על פי דרכו משם בזכותו את הקרוב באותו זמן לצאת אך הנה יש צדיקים יראים מלעבור בדרך גיהנם פן מדי עברו תתעורר מדת הדין עליו כי שם תוקף הרוגז ויתבקר פנקסו ויאחז והוא מאמר ריב"ז באמרו ועוד שאיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי שהוא אם הימין שלא בדרך גיהנם אם השמאל דרך גיהנם כמפורש אצלנו במקומו. ונבא אל הענין אמר הן ידעתי כי לא תעזוב נפשי לשאול גם כי תתעורר מדת הדין עליה לאחוז בה לא תעזבנה באופן שלא אירא גם כי אעבור דרך גיהנם אך עכ"ז אחלה פניך לא תתן חסידך לראות שחת אפילו דרך העברה ומכ"ש דרך שאול שהוא גדר עמוק משחת:

פסוק יא

רק תודיעני אורח חיים האמתיים דרך ישרה ולא אורח גיהנם ושמא תאמר הלא תשבע שמחות וגיל בדרך גיהנם בזכות העלותך רשע מגיהנם איני חש כי הלא שובע שמחות יש לי את פניך אשר אראה בסלוקי כנודע כי הנפטר רואה את השכינה טרם ימות ובה נדבק ונמשכת נפש הצדיק ודי לי שובע שמחות את פניך וכוון במלת את כי עם ראות פניו ית' אז רואה גם כל הטוב הצפון לו כמ"ש ז"ל על ותשחק ליום אחרון ואמרו שע"י כן נפשם שבעה עם שמחת ראות פני המלך שהם שובע שמחות עם פניו ית' שהוא אז שבע משמחות רבות. ועוד שלמה אדבק בימינך בסלוקי ואח"כ בעודי עובר דרך גיהנם תסתלק ממני ותשוב אלי אחרי עוברי מגיהנם ומה לי טובה גדולה מהיותי לפניך תמיד בלי הפסק וזהו נעימות בימינך נצח לומר הנה נעימות הם לי השמחות בהיותי בימינך נצח ולא שאפסיק בינתים אל השמאל ואשוב אל הימין:

פרק יז

פסוק א

תפילה לדוד ראוי לשים לב אל אומרו תפלה ורנה ותפלה וגם שמיעה הקשבה האזנה. ועוד כאשר אמר הקשיבה רנתי האזינה תפלתי למה לא אמר כן שמעה ה' צדקתי. ועוד שלשה כפלים צדק רנה תפלה וגם בכל א' משנה מהאחר באחד אמר שמיעה ובשני הקשבה ובשלישי האזנה. ועוד אומרו בלא שפתי מרמה האם היה עולה על לב כי בשפתי מרמה היה מדבר: אך אמנם ידוע מן רז"ל כי שמיעה מרחוק והאזנה מקרוב הרבה באמרם כי משה קרוב אל השמים מאל הארץ אמר האזינו השמים ושמיעה בארץ אך ישעיה היה קרוב לארץ יותר אמר שמעו שמים והאזיני ארץ והנה אין ספק כי הקשבה גם היא מקרוב אלא שאינה כל כך כהאזנה ונבא אל הענין והוא כי הנה המזמור הזה מתחלק לשלשה חלקים האחד ללמד זכות על העון מצד עצמו גם אלו היתה נפש אחר תחת נפשו כי עמו בלבד הוא שמדקדק הוא יתברך וסביביו נשערה מאד ועל חלוקה זאת אמר שמעה ה' צדק שהוא שישמע ה' צדקתו ולא בבחינת היות הוא החוטא רק בבחינת העון מצד עצמו אם היה ע"י זולתו ועל כן לא אמר צדקתי כי אם צדק סתם והחלק השני הוא לבקש מאתו יתברך ישמרהו מהחשיב לו עון זה מאותם שצריך יסורין ממרקין ע"י המשחית הנעשה מהעון שהוא המייסר את החוטא כד"א ותמוגנו ביד עוניו והוא מפסוק הפלה חסדיך כו' שמרני בו' ועליה אמר הקשיבה רנתי וקראה רנה שהוא מעין שועה וזעקה בחשבו שהוא ראוי בדין להתפלל ולהתקבל והחלוקה השלישית הוא להתפלל לה' על העדפת אושר על נפשו אחר סילוקו יותר על קצת צדיקים גמורים כאשר יבא בס"ד והוא מפסוק קומה ה' ואילך ועל זה אמר תפלתי כי היא דרך תפלה למצא טוב וחסד והנה על פסוק ה' שמעה ה' סלחה כו' כתבנו כי למה שהחוטא רחוק ממנו יתברך כי עונותיו מבדילים וכמ"ש ז"ל על שלום שלום לרחוק ולקרוב וכן מקרא שכתוב דחוק מרשעים ה' אמר הנה על העונות אתה רחוק על כן ה' שמעה שהוא שמיעה מרחוק וע"י שמיעה ה' סלחה ואחר הסליחה כבר נתקרבנו ולכן ה' הקשיבה הקשבה מקרוב וע"ד זה יאמר הנה רחוק אני על ידי העון על כן שמעה ה' צדק שהוא שמיעה מרחוק וע"י כן אתקרב בצד מה כי תקבל ה' צדקתי ואז הקשיבה מקרוב רנתי וע"י כן תתקרב ותדבק בי יותר ואז האזינה תפלתי שהיא האזנה הנאמרת על הדבקות. והנה היה אפשר לומר כי אחר שאני אומר תחלה טענות להצדיק עצמי אולי מה שאשפוך רנה ותפלה אחרי כן על מחילת העון וקבלת טובה שלא יעכבנה העון הוא כי בשפתי אני מודה שצריך תפלה ומחילה אך בלבי הוא שלא חטאתי ונמצא בי חונף חלילה על כן אמר גם שאני

אומר שמעה ה' צדק כי יש לי טענות להצדיק עצמי לא אחזיק עצמי כל כך לזכאי להיות בלבי בהתפללי אחרי כן שלא חטאתי אלא שאתה ה' מחשיבו לחטא ונמצא מרמה בפי כי אם בלי שפתי מרמה כי לא אכחד כי נאמן עלי הדיין:

פסוק ב

מלפניך משפטי. אמר הן אמת שבבחינת היותי אני כי רשום אני וראוי לדקדק עמי וגם לאיש כמוני יש חילול חלילה אמנם לו היה נפש זולתי תחת נפשי לא היה נאשם וזהו מלפניך בחינת היות משפטי יצא ועיניך תחזינה מישרים שהם טעמים של יושר כפולים כלומר וילך הכפל בעד מה שצריך לדקדק עמי ואחשב לזכאי. או יאמר כי הנה אפשר לדון עניני בבחינת פעולה הנגלית או בבחינת הלב הבלתי נגלה כי אם לפניך בלבד כי הנגלה נראה קשה אך אם מבחינת מה שהוא לפניך ולא לפני הזולת שהוא בחינת מה שבלבי משפטי יצא ידעתי כי עיניך הרואות ללבב תחזינה מישרים שבלבי:

פסוק ג

והוא כי הלא בחנת לבי כי מאז אמרתי חנני ה' בחנת לבי וידעת כי לא היה בלבי שלא לעמוד בנסיון כי אם שלם בעצם כלומר כי אחרי כן סיבה אחרת היתה ולא ממנו כאשר יפרש בדבריו ושמא תאמר אע"פ כן הלא אם הלב היה טוב הלא הנגלה היה בו חילול השם והוא עון גדול והיה לך לחוש לבלתי התפתות הנה מה אעשה ואתה עם היות שבחנת לבי וראית כי שלם היה אז לעמוד בנסיון שהיה לך בזכותי זה לעזרני שלא יודע ולא יתחלל שם שמים אדרבה עשית מה שעל ידו נתפרסם שהוא כי פקדת לילה הוא מלאך הממונה על הריון שלילה שמו ונתת לה הריון שע"י כן הי' הפרסום שאם לא לא היה חילול ה' כי לא היה נודע היות אני ושמא תאמר אם היה לבי טוב איך לא קיימתי הלא הוא כי צרפתני כו' והוא כי יש בחינה ויש צירוף כמפורש אצלנו על מאמרם. ז"ל על פסוק זהב וכסף ונחשת. זהב זה אברהם שנבחן כזהב וכסף זה יצחק שנצרף ככסף והוא כי יש בחינה שהוא להניח הדבר אל מהות האדם להראות העמים את לבו כמי שבוחן הזהב באבן בוחן להראות כי הוא זהב טוב אך צירוף הוא להתיך באש בכל עוז עד הפריש הסיגים כלם לצד אחד כלל הדברים כי בוחן הוא קל מצירוף אמר לפי הנראה לי הוא כי בחנת לבי וראיתני שלם ואם אינו כן אלא שצרפתני צירוף עצום וירדת לעומק לבי יותר מאשר השגתי אני בעצמי וראיתי שאל תמצא בי עמוד בנסיון על כל זה אתה ה' שרגלי חסידיך תשמור היה לך לעזרני מאז לעשות שזמותי לאמר בחנני ה' כו' שבל יעבר פי. ולבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל לא היו ישראל ראוים לאותו מעשה ולא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד ואם חטאו רבים

אומרים להם לכו אצל ישראל והענין הוא לבל יתייאשו מן התשובה. והלא כמו זר נחשב מאמרם זה כי האם יחטיא הוא יתברך את ראובן למען יתוקן שמעון ומה גם את הרבים. ועוד שהלא הבא ליטמא פותחין לו אך לא מחטיאים אותו. ועוד שאם כן לא ישראל בעגל ולא דוד בחטאו בני עונש על אשר עשו ואדרבא הוא יתברך הכביד בישראל וימותו ע"י בני לוי וע"י ההשקאה וע"י המגפה ונשאר לכל פקידה ופקידה שבכל דור וגם דוד לולא וידוייו ע"י נתן הנביא היה מת בחטאו וגם מת הילד והוצרכה כמה תשובה. ולבא אל הענין נדקדק לשון אומרו לא היה ראוי. אך הנה למדונו רז"ל כי אפילו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כל שכן כי אם רגלי חסידיו ישמור שמרחיקם ית' מן החטא וא"כ יקשה מה זה היה שלא עשה כן הוא יתברך להציל את ישראל ואת דוד מן החטא ולא תצא תקלה מתחת ידן על כן היה מקום לומר אליו קדמה לישראל עבירה קודם למעשה העגל שאותה עבירה היתה גוררת עבירה זו ולא הניחה מקום להרחיקם מן החטא הוא ית' רק להניחם מסורים אל היולאניות הבחירה ככל אדם שפותחין לו וכן בדוד היה מקום לומר אולי קדמה לו עבירה על ידי כן היה ראוי לגרור לו עבירה זו באופן שע"י כן לא הרחיקו ית' מן החטא כי היה ראוי לאותו חטא על כן אמר כי לא כן הוא כי הנה לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה מחמת איזו עבירה שהקדימו שעליה היו ראוים לעשות המעשה ההוא ולא ירחיקם ממנו ויעזרם הוא יתברך לבל תצא תקלה מתחת ידם וכן לא היה דוד ראוי לאותו מעשה שלהיותו ראוי ליעשות על ידו מחמת קדימת עון לא תמכו בידו שלא תבא חטא זה על ידו אלא אם יחטא יחיד אומרים לו אל תתייאש מן התשובה כי הלא כלך אצל דוד כי אחר שהוא חטא אל תתמה על עצמך כי לא יגעל בך הוא יתברך כלל הדברים כי בשביל יחיד אם יחטא הניח הוא יתברך את דוד בחפשיות בחירתו ולא עזרו לבל תצא תקלה זו מתחת ידו:

פסוק ד

ונבא אל הענין והוא כי הן זאת תלונת דוד באמרו לפעולות אדם כו' לומר הנה ב' דברים הסבו רעתי שעליהם לא יכולתי עמוד בנסיון אחד בשביל שאם יחטא יחיד יאמרו כלך אצל דוד שנית בשביל אמרו יתברך לא תוכל עמוד שזה עשה רושם כמ"ש ז"ל שזה כוון באמרו למען תצדק בדברך ואחשוב כי שתיהן אמר כאחת הא' באמור לפעולות אדם לומר בשביל פעולות אדם שאם יחטא יחיד וכו' והשנית בשביל דבר שפתיך ועל הא' אני צועק ואומר כמתלונן האם אני שמרתי ארחות פריץ שאם יחטא יאמרו לו כלך אצל דוד מה לי ולו שאחטא בשבילו:

פסוק ה
ולא שיעלה עלה על לבי שבשביל הפריץ החטאתני כי חלילה לך להחטיא אך תלונתי היא כי אילו עשית לי כמעשיך עם הצדיקים שרגליהם תתמוך ותשמור בל תצא תקלה מתחת ידם לא היה חטא זה בא על ידי כי הלא אם הייתי תומך אשורי במעגלותיך כדרכך לשמור רגלי חסידיך ולקרבם לידי זכות במעגלי יושר לא היו מטים פעמי לנטות מעבודתך וזהו תמוך אשורי וכו' בל נמוטו פעמי לחטא והוא מאמרנו כי זה כוונו רז"ל באמרם שמה שעשה הוא יתברך בשביל אם יחטא יחיד הוא שלא שמר רגלי דוד ותמך אותם בל תצא תקלה מתחת ידו:

פסוק ו
אני אמר אם תאמר נא ה' אעיקרא דדינא פירכא מי הכניסך לומר שיאמרו אלהי דוד איך זו טענה כי לא חשבתי שתעננני לא תעמוד בנסיון כדי שהדבור ההוא יעשה רושם למעך תצדק בדברך כ"א אני קראתיך שתכנה שמך עלי האבות לא שתאמר שלא אעמוד בנסיון כי אם קראתיך כדי שתעננני אתה הנקרא אל בעל החסד ותאמר לי הט אזנך לי שמע אמרתי בכל אשר תצונו או לעמוד בנסיון פלוני ומה שאמרתי בדבר שפתיך שאמרת לי לא תעמוד בנסיון אל תאמר אלי כי על שאמרת האמת אני מתלונן כי הלא תלונתי היא זאת שבאמרי בחנני ה' וכו' היה לך לעזרני כאמור ויהיה עזר לי לעמוד בנסיון אך לא חשבתי לומר אלי לא תעמוד בנסיון כי עי"כ נכשלתי לשתצדק בדברך כאמור:

פסוק ז
הפלה חסדיך הנה ידוע כי מדת חסד מתייחסת אל ימין ה' ואשר בלתי ראוים לטובה והם בשופע טובה הוא כי ימין ה' עוזרתם ויש ראויים לטובה ושלוה והם רדופים ובוטחים והם נקראים חוסים. ונבא אל הענין אמר אחת שאלתי והיא הפלה והפרש והסר שפע חסדיך אתה המושיע חוסים כלומר לא שתתן חסדיך לרדופים וחוסים בך כי הלא לא יבעטו על העדר חסדים כי ע"י יסורים אתה מושיעם אך הפרש והסר חסדיך היא טובתם שעל צד החסד מאותם שהם מתקוממים בסבת ימינך כי ע"י שפע חסד ימינך בועטים ומתקוממים:

פסוק ח
ואותי לא אשאל חסדים למעני כי אם שמרני כאישון בת עין כו' לומר הנה באור בת העין יראו אור כל האברים ללכת ארחות יושר ולהשמר מכל פוקה ומכשול ועל כן הוא שמור כמונח בקופסא תוך בשר העפעפים וגם שערות העפעפים המתפשטים ומכבידים להחזיק הסתימה בפרט לעת השינה כדעת חכמי הטבע כי שערות העפעפים מועילים

לשינה. ונבא אל הענין אם יקל זכותי אל תעשה בגיני כי אם בעד כל ישראל והעולם שצריכים לי כי זולת נצאונו מלכותו מקיים עולם כנודע וזהו שמרני כאישון בת עין שכפלת שמירתו בבשר ושערות בהקיץ ובשינה אשר מה שכפלת שמירתו הלא הוא על כי כל האברים צריכין לו כן אנכי שואל תשמרני כמוהו בבחינה זו כי עם שאישון הוא מאיר לכל הגוף כי הוא כל האדם כי ראיית העין מצלת את כל הגוף מכל פוקה ומכשול כן אני לישראל כבת העין לאיברים כי כאשר הבת העין שומרת ארחות האברים בל יכשלו כן אני זכותי תאיר לישראל ועל כן ראוי כי כאשר יש לבת העין שמירה כפולה א' שהיא נסתרת תוך בשר העפעפים שמועיל גם בהקיץ והתפשטות שערותם לשינה כן בצל כנפיך הדומים להתפשטות השערות כאשר אישן המות כאשר הם טובים לאישון בשינה תסתירני שלא ימשול בי מלאך המות:

פסוק ט

מפני רשעים אמר הנה שמרני כאישון בת עין בחיים חייתי בצל כנפיך תסתירני בשעת מיתה על הא' אני נותן טעם שהוא מפני רשעים כו' לומר ראה והביטה כי לא הייתי ראוי לזה המעשה כמדובר למעלה כי מפני רשעים העתידים לחטוא היה זו שדוני למען ישובו בתשובה ואהיה אני פתח תקוה להם והרשעים שהיה להם להחזיק לי טובה אדרבה הם מהפכים הכונה כי הנה אויבי בנפש כלומר בשביל נפש הוא מה שיקיפו עלי היקף קיבוץ לספר בגנותי שאומרים שאני בשביל נפשי שלא מטוהרה היא מעבירות קודמים גלמו עבירה זו כי הייתי ראוי לאותו מעשה כענין גם בלא דעת נפש לא טוב כמאמרם ז"ל שגם מה שיחטא איש בלא דעת ולא ירחיקנו ה' מלחטוא הוא על כי נפש לא טוב:

פסוק י

ומה יעשו זולת מה שחלבמו סגרו ששמנו משמחתם עד גדר שחלבמו הגרו בעד כליותם עד שלא יראו בתוך חלבם זולת זה כי פימו דברו בגאות:

פסוק יא

ויאמרו אשורנו כו' והוא כמאמר התנא כי עבירה גוררת עבירה כו' וכמאמרנו על משנת בן עזאי כי מה שעבירה גוררת עבירה הוא כי כח השטן משחית הנברא בעבירה הוא העבירה עצמה אשר כח בה לגרור עבירה גורר כיוצא בה. ונבא אל הענין אמר כי היה מאמר אויביו אשורנו וכו' לומר הנה גדולים וטובים אנו ממנו כי הלא אשורנו ודרכנו אשר דרכנו בם עד כה הם מעשינו אשר לא טובים אלו עתה סבבונו להחטיאנו כענין עבירה גוררת עבירה כאמור לא היו מעשינו הרעים שקדמו מספיקים לבא על הערוה

כדוד רק עיניהם ישיתו אשורנו הנזכר לנטות אנו בארץ שנתלה עינינו נוטות אנה ואנה לראות בבנות הארץ וכיוצא אך לא לפעול העבירה משא"כ דוד:

פסוק יב

ולא עוד כי אם כי הלא לא חשב אנוש דבר כזה כי הלא דמיונו כאריה הלא ידמה כאריה הגדול ובלתי נער שכל ישעו וכל חפץ תאותו הוא שיכסוף לטרוף טרף יותר מתאות משגל כן היה נראה היתה מדת דוד ותאותו לרדוף במלחמות כענין ארדוף אויבי ואשיגם אך לא כן תוכו כברו כי אם וככפיר הבחור ונער התאב משגל כו הוא במסתרים בתוכו גם שברו לא היה נראה כן באופן שלהסיר מלבם זה צריך שתשמרני כאישון ותפלה חסדיך מהמתקוממים עלי למען יתנו אל לבם כי כשר אני לפניך ואז ישובו אליך:

פסוק יג

קומה ה' הנה בקשתי ממך ה' שמרני כאישון בת עין ונתן טעם בדבר מפני רשעים זו כו' ועל אשר אמרתי בצל כנפיך. תסתירני שהוא על שעת מיתה שלא ישלוט בי מלאך המות שלא אמות בסכין פגום שפגמו הוא הטומאה ואמר דוד אל יקרני כאשר קרה למרע"ה שאמרו רז"ל שבא מלאך המות לפגוע בו ונצטער עד שדחפו מפניו אמר קומה ה' קדמה פניו והוא כי בעת הסילוק שם שכינה אמר דוד אל תמתין מלבא עד בואו אלי כי אם קדמה פניו שכולל ב' דברים אחד שיבא יתברך תחלה ושאחר כך בבואו תקדים פניו כהולך להכניעו שאז יכנע וזהו הכריעהו פלטה נפשי ופירש ואמר מי הוא זה שתקדם פניו ותפלט ממנו נפשי הלא הוא מרשע הוא מלאך המות שהוא חרבך והנה היוצא מזה הוא שעל ידי מלאך קדוש ממדת הדין אני חפץ שאיני שואל רק מסכין פגום בל יהיה רשע חרבך שיראה כי אם שיהיה חרבך הבלתי רשע כמדובר:

פסוק יד

אך הן אמת כי יותר מזה הוא רצוני והוא כי גם ע"י מלאך קדוש לא בחרתי כי אם שאהיה ממתים ידך ה' כו' שהוא בנשיקה וזה תעשה במה שאתה ה' בעל הרחמים וזהו ממתים ידך שאהיה מאותם מתים על ידך הקדושה וזהו ע"ד רז"ל שפירשו ממתים לשון מיתה באמרם כי על הרוגי מלכות ידבר ולא חשו אל היות המ"ם בשו"א ולא בציר"י ואחשוב כי לא נעלם זה מהם ודאי כי אם יהיה מה שננקד בשוא לרמוז כי במיתתם קרויים חיים וזה יאמר לפי דרכנו אהיה ממתים של ידך הבלתי מתיחסים למתים רק מאותם מתים שמחלד ההוא שמהע"ז עודם בו חלקם בחיים נפשם אחוזה בע"ה צפונך תמלא בטנם שמה שצפון להם מבלי נכותו פה כי אם בהשאר צפון רב טוב הצפון להם שם משם תמלא בטנם פה כי ממנו יפריחו פירות שמהם תמלא בטנם פה בעולם הזה שגם שלא

יהיה להם עושר ונכסים לא יחסר להם די ספוקם למלא בטנם בלבד וגם שישבעו בנים והיתרון שנשאר להם מהפירות אחר רבוי הבנים לא יאכלו אותו פה בעושר ונכסים כי אם יניחוהו לעולליהם של בנים ע"ד אז"ל אם היו האבות אוכלים פרי מעשיהם בעה"ז מה היה נשאר לבניהם וזהו והניחו יתרם לעולליהם מאותם אני חפץ להיות בל ישמחו בי אויבי וישישו בי קויך ועל דרך המפרשים שאומרים כי ממתים הוא כמו מאנשים יאמר לפי דרכנו חשבני ה' מאנשים שהם ידך ה' שכל טובך שאתה משפיע בעולם הוא על ידם כאשר תפעול יד האדם מה שלבו חפץ שנמצא שהם יד שלך כר' חנינא בן דוסא שהיתה בת קול יוצאת ואומרת כל העולם ניזון בשביל חנינא בני והוא ניזון בקב חרובין כו' והוא מה שכתבנו בביאור ספר משלי כי איה פירות תורת רבי חנינא שלא האכילוהו אפילו פת לחם שעורים אך הוא כי מרוב חיבתו לפניו ית' עשה לו קרן קיימת לעולם הבא כמו שכתבנו כי זה מאמר הכתוב להנחיל אוהבי יש שאומרת התורה מה שתראו אוהבי תופשי התורה עניים לא מבלי היות לי להנחילם רב טוב לעולם הבא אני שומר להם פירות מעשיהם כי הלא להנחיל אוהבי יש לי כי יד ה' לא תקצר אלא שע"י הניח פרותיהם לעולם הבא אוצרותיהם אמלא במה שאוסיף הפירות על הקרן. עוד נמצא ברז"ל טעם אחר והוא למען השאיר מפירותיהם לבניהם וזה אמרם ז"ל אילו האכיל הקב"ה לאבות פרי מעשיהם בעולם הזה איך היה משה אומר זכור לאברהם כו' ואחשבה כי שתי בחינות אלו נזכרו פה שאמר דוד ממתים שהם ידך ה' שהם כיד לך לזון ולפרנס את העולם כלו בזכותם ובאמצעותם ונקראים מתים לרמוז שמתקיים בהם מה יעשה אדם ויחיה ימות כי הם בחוסר כל כמתים פה ופירש הדבר למה יקראו כה ואמר ממתים מחלד וכו' שהם אותם שמחלד שהוא מהעולם הזה הנקרא חלד חלקם שיש להם בו שהוא פרי מעשיהם הוא בחיים כי נעשה קרן קיימת להם בעולם החיים וממה שיש לך צפון זולת קרן ופירות שלהם כי אם משלך תמלא בטנם ישבעו בנים מה שאינם שבעים מעושר ונכסים וגם בהם הטעם השני כי גם ברבות הטובה ומלא אוצרותיהם הנשאר יניחו לעולליהם שהוא להאכיל מפירותיהם לבניהם כמאמרם ז"ל על האבות שאלו אכלו פירותיהם מה היה נשאר לבניהם וזה יאמר תמלא בטנם פרי בטן והניחו יתרם אחר מלאת אוצרותיהם של פירות העולם הזה לעולליהם:

פסוק טו

אני בצדק אחזה פניך כו' שמא תאמר הלא שאלת על עת מיתה יהיה על ידו יתברך והלא די לך תהיה אחרי מות מהרואים פני שכינה גם שתצטער בעת המיתה לז"א אני בצדק אחזה פניך שהוא על פי הצדק בדין יודע אני שאחזה פניך שם כישר יחזו פנימו אך מה

שאני מבקש הוא אשבעה בהקיץ טרם אמות תמונתך והוא כי פנים ותמונה לא אחדל כי פנים הוא מה שנאמר למשה ופני לא יראו ותמונה הוא מה שנאמר לו ותמונת ה' יביט. והנה ידענו כי לא תסתלק נפש מישראל מבלי ראות שכינה אלא שהבלתי צדיק רואה בדרך העברה והצדיק השלם שבע מלראות כמ"ש ז"ל בב"ר שמראין לצדיקים מתן שכרן ונפשם שבעה והם ישנים שהוא כמפורש אצלנו שם נפשם שבעה וגופותיהם ישנים ובזה יאמר אני בצדק אחזה אחר המות את פניך אך מה שאבקש במותי על ידך הוא שאשבעה בהקיץ טרם אישן המות קרוב למיתתי אשבעה תמונתך ואין זה בעצם כי אם למתים על ידו יתברך. או יאמר אני בתורת צדקה מחלה שאחזה פניך אך אחר התחיה בטחתי שתמונתך תשמח בהיותי לפניה ואני אהיה משביע בהקיצי בתחיה את תמונתך להיותי נגד פניך כ"כ תשמח שתמונת ה' אביט ואשביענה להפיק רצונה:

פרק יח

פסוק א

למנצח לעבד. הנה ראוי לשים לב אל תארו את עצמו בתואר עבד במזמור זה מבזולתו ולמה ייחס הדבר אל היום ולא אל ההצלה שהיה ליה למימר בהציל ה' אותו מכף כו' ולא ביום אחר שלא ביום א' היו שתי ההצלות מכל אויביו ומשאול ועוד כי גם שאול מאויביו ולמה הוציאו מכללם וגם הזכירו באחרונה כחותם בו ואחרי שאול היו לו אויבים רבים. אמנם הנה שתי מיני הצלות מציל הוא יתב' את הצדיק א' את נפשו ממות בהרחיק אותו מן החטא שנית בהציל את גופו מחרב אויביו ועל שתי אלו זימר נעים זמירות לעושיו והוא כי שתי מלחמות היו לפניו א' מלחמת הגוים ומזה לא היה לו פחד כי אם בגופו שמא יהרג אך מהנפש לא היה פחד פן יקרנו עון שמא יהרוג והשני מלחמת שאול כי אז תבאנה לו אימות מות הגוף שמא יהרג ומות הנפש שמא יהרוג ועל שתי ההצלות אמר למנצח כו' א' על שהיה בעזרו להיות עבד לה' ששמר אותו מהחטא וזהו למנצח לעבד ה' וגם על השנית והיא על הגוף שלא נהרג וז"א לדוד שהוא בשביל דוד הוא גופו שלא נהרג ופירש מה שאמר לדוד הוא ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומה שאמר לעבד ה' הוא ומיד שאול והוא כי ההצלה מיד שאול היה אפשר תהיה ע"י שיהרוג דוד באנשי שאול ויש בדבר סכנת עון פן ישלח ידו בדם נקי וה' היטב היטיב עמו שהצילו מידו מבלי שלוח ידו לא במשיח ה' ולא בזולתו מאשר אתו ע"כ הצלה זו גדלה בעיניו מכל שאר ההצלות וע"כ אשר דבר לה' את דברי השירה הזאת לא היה ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו עד היום שנצול בו גם מיד שאול ובאותו היום שנצול מיד שאול

אז דבר את דברי השירה הזאת לה' כלם כאחד כאלו אז נצול מכלם כי זה שקול כנגד כל אויביו על כי בו היו שני הדברים כאחד ועל כן הוציא את שאול מכלל אויביו ואמרו באחרונה שהוא העיקר שבה הצלת הנפש עם הצלת הגוף .

פסוק ב

ויאמר כו' מה שאמרתי למנצח לעבד ה' ואמרתי אשר דבר לה' שאני מחזיק טובה אליו יתברך ואומר למנצח על שהייתי עבד ה' ולא רשעתי אל תאמר הלא לעצמי ראוי להחזיק הטובה כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים עכ"ז אתה ה' העיקר כי מי זה יעמוד לפני היצה"ר אלמלא עזרו יתברך העומד להגין בעד הבא ליטהר כמאמרם ז"ל אין לך יום שאין יצרו של אדם מתגבר עליו ומבקש לטורדו מן העולם ואלמלא הב"ה עוזרו היה נופל בידו שנאמר צופה רשע לצדיק כו' ה' לא יעזבנו בידו והן זה מאמר דוד המלך ע"ה באמרו ארחמך ה' חזקי לומר לא לעצמי אחזיק טובה אם הייתי עבד לה' עושה רצונו כ"א לך ה' כי הנה אין צריך לומר לעשות מצות רבות כי אם אפילו לשארחמך ואאהוב אותך צריך אני חיזוק מדת הרחמים נגד יצרי וז"א ארחמך ה' חזקי לשאהבך ה' חזקי ולא מעצמי:

פסוק ג

ה' סלעי כו' הנה ערכתי שתי הטבות א' הנצלי מכל אויבי. ב' מיד שאול מה שלא כללתי ההצלה מיד שאול בכלל יום הציל אותי מכל אויבי שרמזתי הטעם בפסוק ראשון הנני מפרש והוא כי הנה נא שתי טענות א' כי הנה יש סילוק היזק ויש הבאת תועלת והוא כי הנה ה' סלעי נגד הארי והדוב וגם מצודתי להצילני מגלית ומפלטי כשנמלטתי וברחתי בלילה ע"י מיכל כי גם שנראה שהיא עשתה ואליה טובת הפלטה ההיא לא כן הוא כי אם אלי צורי אחסה בו כי בו חסיתי ולא בה והוא יתברך עשה ששם בלבה למלטני. או יאמר בהקשות קושיא א' הלא היא איך היה לו לדוד לשיר שירה במיתת שאול. אך לבא אל התירוץ נזכיר מאז"ל וז"ל ואלה דברי דוד האחרונים מכלל דאיכא ראשונים מאי היא וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת וגו' א"ל הקב"ה לדוד דוד שירה אתה אומר על מפלתו של שאול אלמלא אתה שאול והוא דוד אבדתי כמה דוד מפני שאול היינו דכתיב שגיון לדוד אשר שר לה' על כו' וכי כוש שמו והלא שאול שמו אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו כיוצא בדבר אתה אומר על אודות האשה הכושית וכו' כיוצא בדבר אתה אומר וישמע עבד מלך הכושי וכי כושי שמו והלא צדקיה שמו אלא כו' כיוצא בדבר אתה אומר הלא כבני כושיים וכו' וכי כושיים שמן והלא ישראל שמן אלא וכו' אמר ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב נאם דוד כו' ונאם הגבר הוקם על שהקים

עולה של תשובה אמר אלהי ישראל לי דבר צור וכו' מאי קאמר א"ר אבהו ה"ק אלהי ישראל לי דבר צור ישראל אני מושל באדם מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזרה ומבטלה ע"כ. אלמלא כו' פרש"י אתה שאול שנולדת במזלו והוא דוד שנולד במזלך ע"כ. ואפשר שאין הדבר תלוי במזל אלא שאמר אלו הייתי אתה שאול מבנימין שלא מגזע מלכות בית פרץ והוא דוד מגזע המלכות של יהודה הייתי מאבד כמה דוד מפניו כי רב חסידותו ומה שעתה לא שוה לו חסידותו הוא כמאמר ספר הזוהר שנוח לו לשאול למות ולא שיראה מלכותו ביד אחר ואם אתה היית שאול וכו' הייתי מעביר כמה דוד מזה הטעם עצמו כי מבית יהודה הוא לבדו המתקיים. ובעיקר השאלה האחרונים מכלל דאיכא ראשונים פרש"י והלא לא מצינו שאמר דוד דברי אלא במקרא זה וקשה דמה לי דברי מה לי וידבר ואיך מר זוטרא בר טוביה לא ידע להשיב ואמר מאן דלא ידע האי לאו גברא רבה הוא. אך אחשוב שאומרים האחרונים הוא כאומר אלה הם האחרונים שלא כראשונים כי חזרתי מהן ואלה הם האמתיים ואמר שהוא וידבר דוד כו' שחזר מהן ואמר שגיון לדוד ששגיתי על אמרי שירה על מפלת צדיק ואלה דברי דוד האחרונים שלא לזלזל בכבוד צדיק כ"א לומר שצדיק גדול ערכו שכביכול מושל בקונו שגוזר גזרה והצדיק מבטלה. ובזה תתיישב קושיא אחרת איך יאמר על עצמו שהקים עול התשובה. ועוד מה ענין זה אצל מה שצור ישראל דבר. אך יאמר הנני מקים עול התשובה ושב בכלל אשמותי גם מהדברים הראשונים ומקיים האחרונים לשבח את הצדיק. או יאמר הנה דברי הראשונים היו מלבי כד"א וידבר דוד את השירה לה' וטעיתי לשורר על מפלת צדיק ע"כ מעתה דברי האחרונים ומסקנתי הוא שעם היותי דוד בן ישי וגבר הוקם על משיח אלהי יעקב לא אסמוך על עצמי לדבר רק מה שרוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני וזהו אמר צור ישראל דבר וכו' ולא מעצמי כראשונים פן אשגה. ומה שהביא כל הראיות האלו שהרגיש ראשונה היה מה ששר על שאול איך שב לזלזל בו ולקרותו כוש שיראה על שהיה משונה לרעה על כן אמר מה כושי וכו' והרגיש שהרי בצפורה שיראה שהכתוב אומר טעם למה שנאה משה לפי הנראה שהוא להיותה כושית וע"כ אמרו כי אשה כושית לקח ולמה לא געל בה טרם יקחנה אם היא משונה לדבר בלתי טוב והשיב דע כי כיוצא בדבר הזה אתה אומר גם בפסוק ההוא וע"ד זה הוא בעבד מלך הכושי כי פשט המקראות יורו שלא היה צדקיה צדיק אמר גם שם אתה אומר כן כי מפעולתו זאת יורה כי צדיק היה ולא היה הקב"ה מכנהו שם דופי על מעשה טוב. ונחזור אל עניננו בפירוש הפסוקים. הנה כל זה לא היה רק סילוק היזק אך בחלוקה שאמרתי ומיד שאול הוא שני דברים אחד מגני שהיית מגן לי לסלק מיתתי גם הבאת תועלת והוא וקרן ישעי שהוא

המלכות הנקרא קרן הנמשך מישעי כי קניתיו בישע ההוא כי אלו הייתי הורגו לא היה לי המלכות כמאמר אביגיל על דבר נבל ולא תהיה זאת לך לפוקה לאבד המלוכה וכ"ש על דם שאול זה לא אייחס לומר סלעי ומצודתי כו' שהוא סילוק היזק רק משגבי כי השגבתני זולת ההצלה:

פסוק ד

ועוד טענה שנית והיא כי בכל אויבי היה הדבר נקל כי הלא בלי טורח רק שמהולל אקרא ה' היה די שמאויבי אושע שבקבלי עלי להללו שאקראהו מהולל בהושיעי הייתי נושע ואין מכלים:

פסוק ה

אך אמנה במלחמת שאול לא כן כי הנה היה לי מלחמת ב"ו ומלחמת היצה"ר שהיה מבקש להורידני לגיהנם כי הלא בענין שאול שאני מדבר בו כעת הייתי נכווה בב' אשות א' כי אפפוני חבלי מות שהוא שלא יהרגני וגם שלא אהרוג כי נחלי בליעל הוא היצה"ר יבעתוני האומר אלי שאהרגנו:

פסוק ו

וגם שחבלי שאול סבבוני לולא שהיית ה' חזקי כמדובר הנה מה שקדמוני לבא לפני היו מוקשי המות שיותר היה מקדים לי ושם לפני צרת מיתתי מצרת המיתי את שאול שאינו נרגש כ"כ מיתת הנפש ע"י עון כהמית את עצמי ובשרי כי אדרבא היצה"ר שם לפני לאמר כי הנה רוצה להרגך השכם והורגו ואני נצלתי עם כל זה:

פסוק ז

ולכן הראוי הוא להחזיק לו יתברך טובה כי הלא בראותי את עצמי בשני הסעיפים אם אהרוג או אהרג בצר לי בשביל הצר לי שהוא לגופי אקרא ה' שיגן בעדי שלא ימיתני ואל היותו אלהי להצילני מן החטא הגורם שלא יקרא אלהי אשוע כי לזה צריך יותר מן קריאה לעומת היצה"ר המקדים מוקשי מות ועל הקריאה שלא יהרגני ישמע מהיכלו קולי כלומר שלא אחשיב עצמי לומר שהוא ית' דבוק בי רק הוא בהיכלו ומשם ישמעני אמנם בשועתי שהיא לבל אהרוג ואחטא כ"כ ערב לפניו יתברך שאשוע שלא אחטא שמתקרב אלי באופן ששועתי לא אייחסנה שישמע מהיכלו שהיא לפניו כי אצלי הוא יתברך ולא תבא תפלתי רק באזניו ית' לבדו ולא כיתר תפלות שעם היותו ית' שומע יש גם מלאכים מגישים אותה אך זו מאליה לבדה תבא באזניו:

או יאמר ושועתי לפניו כו' מה שכתבנו במזמור בקראי עננו כו' כי אחד מידידות ה' את אוהביו שעם שטרם ידבר הוא שומע עכ"ז לא יקוץ בשמוע תפלה על הדבר באמרו

כבר נתתי שאלתך כי אם יערבו לו דבריו יתברך וישמע והוא מאמר הכתוב תאות לבו כו' וארשת כו' וכן אחשוב בפסוק והיה טרם יקראו ואני אענה עם כל זה שעניתים עודם מדברים ואני אשמע וזה יאמר ישמע מהיכלו כו' ועכ"ז ושועתי לפניו תבא באזניו ותערב לו:

פסוק ח

ותגעש ותרעש כו' הנה אמרתי שהייתי מבקש מאתו ית' בל אהרוג אני את מבקש נפשי והלא יקשה ומה בכך והלא הבא להרגך כו' לז"א הנה דרכו יתברך לענוש את שלוחי אפו לנקום נקם כד"א ונתתי את נקמתי באדום בפרק הנזקין וכענין גם ענוש כו' דריב"ל וזה בשום לב אל אומרו גחלים בערו ממנו שהל"ל ממנה כי האש]לרובן[נקבה היא אך הנה הוא יתברך כאשר חרה לו תגעש ותרעש הארץ כמאמרם ז"ל על סדום כי כ"ב שנים היתה ארצם רועשת:

פסוק ט

ועכ"ז כאשר על כן עלה עשן באפו הוא האף אחד מכחות הרוגז להשחית והנה מהאף יבערו גחלים להשחית ולשרוף את הנדון כענין בקצוף הוא ית' על עיר או ממלכה יחרה אפו ויבעיר ויקים על העיר והממלכה ההיא חיל מלך פלוני להשמידה כאשר קרה לנו בהקים ה' על ישראל ועל ירושלים את נבוכדנאצר נמצאו נבוכדנאצר וחילו כגחלים בערו מהאף שחרה בנו בעונותינו כי האף מגרה בנו חיל עם שהם גחלים שהודלקו לשרוף מאש האף ואחרי כן ראינו אש מפיו ית' תאכל אותם הגחלים ככל הדברים הרעים שבירמיה על הכשדים שהם גחלים בערו מהאף שאחרי כן תאכלם אש מפיו ית' וינקם מהם באופן כי אחר שעלה עשן באפו אחרי כן נראה שאש מפיו תאכלם את הגחלים שבערו מהאף הנזכר נמצא כי שלוחי האף הם לוקים אחרי כן ואם כן אפוא למה אהיה אני שליח האף שעל שאול על בקשו את נפשי פן אלקה אחרי כן:

פסוק י

ויט שמים כו' אחרי דברו על אשר שר לה' שהושיעו בלי חטא באופן יקרא עבד לה' בא עתה לדבר על אשר אמר ושועתי לפניו תבא באזניו שיורו דבריו אלה כי אמנם ישב אלהים על הארץ ללא יתעורר איש לדבר ולומר אם כן אפוא איך הטה שמים בסיני וירד מלמעלה והוא מאמרם ז"ל שהקשו כתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני וכתוב אחד אומר ומשה עלה אל האלהים אלא מלמד שהרכין הקב"ה שמים ושמי השמים על הר סיני נמצא שהיה על השמים ועל הארץ והלא זה מקום לבעל דין לחלוק על מאמר דוד איך אמרת ושועתי לפניו שיורה כי על הארץ כבודו ואם כן איך הוצרך להטות שמים על

ההר ועוד כי הלא היה מסך ערפל ואיך הי' ערפל תחת רגליו להפסיק והלא לא יעצרנו הגשם מלהיות בארץ על כן אמר אל תשית לבך אל הקושיא הזאת כי הלא אשר ראית כי ויט שמים וירד שהרכין והטה הוא יתברך שמים וירד ולא עוד אלא שגם השמים לא הספיקו להיות מסך מבדיל כי אם וגם ערפל תחת רגליו וא"כ אפוא איך אמרתי ושועתי לפניו שהוא יתברך אתי בארץ:

פסוק יא

הנה התשובה כי הנה אחרי כן וירכב על כרוב הוא במשכן ומקדש כמאמרם ז"ל והובא בילקוט על פסוק צרור המור כי על מקדש ומשכן נאמר וירכב על כרוב אשר שם הכרובים כי אינך יכול להכחיש שרכב והשרה שכינה במקדש. כי עין בעין נראה כמד"א וירא העם וירונו כו' וגם ידענו שאח"כ ויעוף שנסתלק וא"כ נמצא זה סותר הפסוק והסברא כי האמנם ישב אלהים דבר גשמי בין הכרובים אך הוא כי לא עשה עיקר מהכרובים שבמשכן אלא שוידא על כנפי רוח הוא רוח בני אדם כי היכל ה' המה והוא מאמר הכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולא נאמר בתוכו כי רוח בני האדם היא המרכבה באמת ובאמצעותם שורה בין שני הכרובים וקראן כנפי רוח הוא כתוב אצלנו על פסוק עונותיכם היו מבדילים כו' והוא כי כל נפש צדיק אין רוחו בגופו נפרדת משרשה של מעלה והענין כי אין דבר רוחני מאתו יתברך נאצל ונפרד למטה ממקורו שלא ישאיר מציאותו למעלה שאם לא כן בשלוח יתברך מלאכי מרכבתו למטה לארץ כגבריאל ורפאל סדומה האם חסרו שני מלאכי אלהים ממרכבתו ית' למעלה אך אין זה כי אם שמציאותם נשאר בשמים וכחות התפשטותם הם הנמצאים על הארץ מתחת וההיקש בזה בנפש האדם כי בבואה מלמעלה לא יבצר מהשאר עיקר שרשה למעלה עד גדר שבהיות בעליה נקי מכל עון ועושה מצות בישראל כי לא יפסק חבל חוט איכות קדושת הנפש אשר באדם עם שרשה הדבק בשכינה כי על כן אז בהשתלשלות זה מרכבה אל השכינה יקרא אך בהעוותו חותך ומבדיל והוא אשר הנביא דבר באמרו עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. כלל הדברים כי נפש ורוח האדם שרשם למעלה והתפשטות כנפיהן הוא אשר הן באדם ונבא אל הענין אמר כי האמנם ישב אלהים על הארץ כי אם שוידא מן השמים על כנפי רוח הוא התפשטות רוח האדם באדם המתפשטים ממקורם עד בואם באדם כי שם ברוח בני האדם אשר בקרבם שם פרחה ומצאה לה השכינה מנוח כי היכל ה' המה וזהו על כנפי רוח ועל כן בהיות ראוים לכך בישראל זכותם משפיע היות שכינה שורה בין שני הכרובים כי הוא מקום מוכן ע"י

ארון הברית ומה גם במקום בית המקדש כי שם שער השמים שבהמשכו והתקשרו דרך שם מרוחות הצדיקים יושפע שם באופן שהעיקר הוא ברוחות הצדיקים:

ז **או** ימשכו הכתובים מפסוק בצר לי אקרא ה' וכו' והוא כי יש שתי בחינות א' בחינת השם הגדול שם ההויה. שנית השכינה ודעתו להודיע כי השם הגדול הוא בהיכלו אך השכינה מלא כל הארץ כבודו ואין מקום פנוי בלי שכינה ובזה אמר הנה בצר לי דרך משל בעת קרב ומלחמה אקרא ה' הוא מדת רחמים ואל אלהי הוא שכינה שהיא מדת הדין אשוע שהוא יותר מקריאה למען תתהפך לי לרחמים ואז השם הגדול ישמע מהיכלו קולי אשר קראתי ועל ידי שמיעת שם הרחמים מיד ושועתי ששועתי אל אלהי היא שכינה מיד למה שהיא לפניו כי השכינה מלאה כל הארץ מיד תבא באזניו כי לא הוצרכו מלאכים יעלו שועתי השמימה כי אם ממני אל אזניו של אלהי הנזכר הוא שכינה:

ח והראיה אל היות השכינה בכל מקום כי הלא מיד בקראו עושה רושם כי מיד ותגעש ותרעש הארץ שנרגשת חרדה במחנה האויבים ומוסדי הרים הם יסודות של המלכים הם שריהם של מעלה ירגזו ויתגעשו כי רגזו מפחד ויתגעשו שיחוגו וינועו ממקומם וכל זה מיד טרם יפעל פעולת הרוגז רק כי חרה לו בלבד:

ט ועוד מעט ועלה מן הארץ אשר שם כבודו עשן חרונו באפו הוא המשחית הנקרא אף אשר כונן להשחית באויבי שעליהם שועתי ואש מפיו של האף תאכל באויבים עד גדר שגחלים הם בני חילו של האף גרדיני נמוסים גם הם בערו וממה היה האש מפיו והגחלים שבערו אלא שהכל ממנו שהוא מאלהי הנזכר היא שכינה המשגחת ושורה על הארץ ואין מקום פנוי ממנה כמדובר וזה עלה כו' בערו ממנו:

י ואם יאמר איש איך שכינה שורה על הארץ והלא במתן תורה הטה והרכין שמים וירד והוא אמרם ז"ל שהרכין השמים על הר סיני ולמה הוצרך להשפיל השמים על ההר אם לא שלא ישב אלהים על הארץ והוצרך להרכין השמים על הארץ לשרות עליהם ולא עוד אלא שעם כל זה היה ערפל למסך תחת רגליו בינו ובין הארץ ואיך אמרנו כי כל הארץ מלא כבודו יתברך:

יא אמנם התשובה היא כי כאשר וירכב על כרוב בבית המקדש אינו ששורה ממש על גוף הכרוב הממשי וגשמי כי אם שויעף שהוא מעופף עליו מרחפת באויר שעל הכרוב כן בכל העולם הוא כי וידא על כנפי רוח הם כנפי רוח מלאכי מרכבתו כי מתפשטות כנפי מלאכיו רוחות עד מלא כל הארץ ועל כנפי הרוח ההוא מרחפת התפשטות שכינתו וזהו וידא על כנפי רוח אך לא שתשרה על הארץ הלזו העכורה ממש:

פסוק יב

ישת חשך סתרו סביבותיו סגתו כו'. הלא אמרתי כי הן אמת כי ישב אלהים על הארץ אך אינו עליה ממש כי אם התפשטות שכינה שורה על התפשטות כנפי רוח מלאכי מרכבתו אמר הלא על זה יש פתחון פה להקשות ולומר כי הלא ראינו ישת חשך סתרו שבינו יתברך ובין עמו שתמסך חשך סתרו להסתר מבני אדם פן יהרסו לראות ואם הוא שבכל הארץ כבודו מה הוא המסך ההוא אך יורה כי מהמסך החוצה לא היתה שם שכינה. אין משם ראיה שאין שכינה על הארץ כי הלא סביבותיו של החשך הנזכר שהוא ממסך החשך לחוצה היתה שם סוכתו יתברך היא סוכת עננו כבוד אשר שם האלהים כי וה' הולך לפניהם בעמוד ענן כו' אם כן הוי אומר כי אין זה כי אם שעיקר שכינה היה ממסך החשך ולפנים והתפשטותה מהמסך ולחוץ והוא האמור בסמוך. ועוד ראיה כי שכינה על הארץ כי הלא תראה חשכת מים הם העבי שחקים בבא המטר אשר ודאי היתה חשכת מים בכל עת שממטיר על הארץ:

פסוק יג

ומנוגה נגדו אשר הוא אור נוגה שנתפשט מנגדו יתברך אשר מלא כל הארץ כבודו כאשר עביו הנז' עברו ממקומם למטה נעשו ברד וגחלי אש באויר ולא כיבו המים את האש ולא הפשירה האש את הברד הוי אומר כי אם שלהיות שכינה למטה שאין מקום פנוי בלא שכינה כמ"ש ז"ל על מראת הסנה על כי אין יסוד המים ולא יסוד אחר מושל על יסוד זולתו דרך טבע באשר אין רצונו יתברך להניח הדבר אל הטבע כי הלא בכל מקום אשר ימצא בו כל דבר מאיזה מהיסודות שם הוא יתברך ולא ישלוט בו יסוד זולתו בטבע למשול בו:

פסוק יד

ושמא תאמר כי אין משם ראיה ששכינה למטה כי אפשר כי היא על השמים ומשם שלח האש בתוך הברד אבל אם היה מים לבדם תחלה לא היה מתהוה אחדות אש ומים כאחד באויר העולם הזה לז"א וירעם כו' והוא כי הנה בתחלה נאמר נטה ידך על השמים ויהי ברד ולא נאמר אש ואחר כך נאמר ויהי קולות אלהים וברד ואש מתלקחת כו' ולמה לא נזכרה בתחלה אלא להורות כי בתחלה היה ברד ואחר הקולות נתהוה האש תוך הברד אחר שנשמעו הקולות למטה שהוא בהגיעה לאויר שיכול אדם לשמוע וז"א וירעם בשמים ה' ועדיין לא היה אש בברד כי אם שאחר כך כאשר עליון נתן קולו לישמע למטה באויר אז היו ברד וגחלי אש הוי אומר כי אין זה כי אם ששכינה גם היא למטה והתפשטות נוגה נגדו היה הברד כי לא שלט יסוד ביסוד זולתו נגד רצונו יתברך:

פסוק טו
וישלח חציו כו' החל לספר חסדי הש"י אשר הפליא חסדו לו להושיעו ואשר עשה למענו מימי קדם ועודנו מחזיק להצילו תמיד ועל הכל בעד הנפש והוא כמאמרם ז"ל בב"ר כי מאז הציל בנות לוט היה למען דוד העתיד לצאת מהא' ומהב' רחבעם כמאמרם ז"ל ואת שתי בנותיך הנמצאות הה"ד מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום וזה יאמר כאשר וישלח חציו ויפיצם הם אש וגפרית וברקים רב ויהומם בל יצאו מתחום העיר:

פסוק טז
אז ויראו אפיקי מים של מטה כמ"ש בב"ר שע"י גערת ה' יצאו מים רבים בסדום ונעשה ים ויגלו מוסדות תבל והוא מ"ש ז"ל על הפך משורש הרים שעקר הוא יתברך ההרים משרשם והפך הישוב למטה ושרשי ההרים למעלה וזה יאמר ויגלו מוסדות תבל שנגלו שרשיהם למעלה בהראות אפיקי מים על ידי כן מגערתך כו':

פסוק יז
ואז בעת כל הרוגז ההוא רחמתני וישלח ממרום את המלאך יקחני בהציל את לוט כאמרם ז"ל מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום ואחר בך ימשני ממים רבים הוא את נחשון שהיה עתיד דוד לצאת ממנו שארז"ל והובא בילקוט פרשת בשלח שבזכות נחשון זכה דוד למלוך הוא וזרעו כי ירד לנחשול של ים עד חוטמו ומשם משכו ה' בצעקו הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש:

פסוק יח
ואחר כך יצילני מאויבי אז הוא גלית ומשונאי כי אמצו ממנו כדואג וזיפים:

פסוק יט
וזהו יקדמוני ביום אידי בצערי בהיותי בורח ויהי ה' למשען לי:

פסוק כ
ויוציאני למרחב מקעילה שהיתה עיר דלתים ובריח והייתי כמונח בסוהר כי יסגירוני בעלי קעילה אמר ה' ויוציאני משם למרחב. או ויוציאני למרחב מהמערה טרם ידעו שאול וחילו שהייתי שם שהיו יכולים להיות במצור על פי המערה וחלצני במרחב משאול ולא בצדקתי רק כי חפץ בי:

פסוק כא
שאם תראו מדה כנגד מדה כי יגמלני ה' כצדקי כבר ידי שלא רציתי לנגוע בידי במשיח ה' ישיב לי שלא יגעו בי:

פסוק כב
לא אחזיק טובה לעצמי כי מה ששמרתי דרכי ה' לעבור על פשע ולא רשעתי להרגו במערה וכיוצא אינו מעצמי רק מאלהי כי הוא יתברך הנותן לי כח לעשות חיל לבלתי אחטא:

פסוק כג
כי אם היות שכל משפטיו לנגדי והיוצא מהם הוא הבא להרגך השכם להרגו כענין במחתרת כו' הלא לעומת זה גם וחקותיו אשר אין שכל אדם עומד עליו לא אסיר מני:

פסוק כד
ועל כן כאשר בחקים אתנהג בתמימות הפך השכל כך בצערי זהו אהי תמים עמו באמרי אולי מה שאני נרדף יש טעם לפני קוני ואין מבין או הוא נסיון מאתו יתברך ולמה אשלם גמול על ידי ובזה ואשתמר מעוני כי גם אפשר יש בידי עון ואותו עון יגרום לי לשלוח ידי במשיח ה' כי עבירה גוררת עבירה ובמה שאתנהג בתמימות אשתמר מעוני באופן כי חוקיו יתברך אשר לפני הם סבה לבלתי אחטא נמצא שהוא יתברך הוא המציל כאמרו כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלהי:

פסוק כה
ועכ"ז וישב ה' לי כצדקי כאלו היה צדקי מצד עצמי כבור ידי כאלו היה נקיון כפי וידי והטעם הוא כי לנגד עיניו יתברך רואה:

פסוק כו
כי יש לי טענה הלא היא עם חסיד תתחסד כו' כי טענה אחת יש לי מיצרי לאמר למה תרחם על שאול הלא עם חסיד תתחסד עם גבר כו':

פסוק כז
עם גבר כו' אך עם עקש כזה שמתעקש לבקש נפשך תתפתל והבא להרגך השכם והורגו וז"א לנגד עיניו עם חסיד כו':

פסוק כח
ועוד היה נגד עיניו יתברך כי נוסף על הטענה הקודמת עוד היה ליצרי טענה אחרת והוא לומר אלי כי אתה במה שתהרוג את שאול עם עני שעמו תושיע מלחטוא כי הוא ממשיכם אחריו לרדפך ולאבד נפשם וגם עינים רמות להביט אל עמל תפיל כי יראו ויקבלו מוסר ועל שלא שמתי לבי אל טענות אלו העלה יתברך אלי כאלו אני עשיתי הכל:

פסוק כט

כי אתה תאיר נרי כו' הנה ידוע מאמרם ז"ל על פסוק בידך אפקיד רוחי כו' שאומר הקב"ה לאדם נרי בידך שנאמר כי נר מצוה כו' ונרך בידי אשר בידו נפש כל חי אם אתה שומר את נרי אני אשמור את נרך ויתכן אמר דוד מה יקר חסדך עמדי כי אתה תאיר נרי שבידך עם היות שאיני מאיר נרך כי אם אתה עושה הכל כי וה' אלהי יגיה חשכי הוא חשך אשמת דבר או העדר מצוה ה' אלהי מאיר אפלתי שמרחקני מן החטא ומקרבני לידי זכות.

או יאמר נמשך אל הכתובים הבאים והוא כי נשא המשל אל יושב בחשך ונר בלתי מאירה בידו כי באחד משני דרכים יצא מאפלה לאורה או בהאיר נרו או בסלוק האפלה והחשך ממקום שהוא בו אמר דוד הנה בכל אחד משני הדרכים האלו היטבת לי בהיותי בחשך צרת אויבי פעם אתה תאיר נרי כי תתן אור יתר בנשמתי היא נרי שהיא תתאמץ ותאיר לי בחשך הצרה שבכחה אאזור חיל שבזכות הארת שפע טובך בה אנצח את אויבי אני בעצמי ולפעמים ה' אלהי לא יאיר נרי לנצח בעצמי להאיר בחשך כי אם שה' אלהי יגיה חשכי שיסלק החשך מלפני ואתמלטה בסלוק האויב ממקום הצרה:

פסוק ל

ופירש ואמר מה שאמרתי כי אתה תאיר נרי הוא כי בך ארוץ גדוד כי הלא מאין ולאין רצתי אל גדוד פלשתים אל המערכה לקראת גלית כד"א וירץ המערכה לקראת הפלשתי אם לא שאתה ה' הארת נפשי שהשפעת בה מאתך אור קדושת שפע התעוררות והתגברות לרוץ להלחם נגד גדוד מלחמה וזהו כי בך ארוץ גדוד ולעומת זה כאשר שלח שאול וישמרו את הבית להמיתו לא שם הוא יתברך בלבי ארוץ אל שאול לעמוד נגדו להרגו כאשר היה בא להרגני כי אם אדרבה דלגתי מחלון הקיר וברחתי וזהו ובאלהי אדלג שור נמצא שבין בהתגברי לרוץ גדוד בין בדלג לברוח בשור בעד החלון בזה וזה יש לי להחזיק לו יתברך טובה כי בגלית האיר נרי והלהיב נפשי לרוץ גדוד ובאלהי שהוא בחינת דין אדלג שור כי לא האיר נרי להתלהב נגד שאול כי אדרבה ברחתי ואדלג שור והוא ביאור אל אומרו ה' אלהי יגיה חשכי כי סלקת החשך והצרה במה ששמת לבי לברוח מסתלקה חשך הצרה ולא הארת נרי לקום באור ישעך להמיתו:

פסוק לא

ואם יאמר איש למה נחבאתי לברוח ואדרבה אם מפחד שמא אהרג לא היה פחד כי אדרבה היה לי לבטוח באמרת ה' האומר שימליכני תחת שאול באמור אליו ונתנה לרעך הטוב ממך ונמשחתי כבר תחת שאול והיה לי לבטוח בזה ואם נתיראתי שמא אהרוג

פטור ומותר הייתי כי הבא להרגך כו' לזה אני אומר העצה הנכונה היתה לברוח ושלא לסמוך על בטחון המלוכה אשר יצא מפיו יתברך כי הלא האל תמים דרכו והוא יתברך בוחר בדרך תמימות לבלתי סמוך על הנס וההבטחה כי חבי כמעט רגע כי גם שאמת הוא שאמרת אלוה צרופה באמרו כי ינתן לי המלכות שאמרתו זאת היתה צרופה ואמתית לא תשוב ריקם עם כל זה מגן הוא יתברך לכל החוסים בו בעצמו מלחוסים בהבטחות כלומר ואולי גם שהבטיחני אחרי כן גרם החטא כאשר קרה ליעקב שעל כל הבטחותיו היה ירא מאד שמא יגרום החטא:

פסוק לב

ואם יאמר איש כי הלא בדבר הזה יש מקום לבטוח כי הלא שכנגדך מדת הדין מתוחה עליו כי מאסו יתברך ויגזור עליו מיתה משא"כ אתה שאתה בתקפך כי אותך הקים תחתיו הנה האמת הוא שכל זה איננו שוה כי הלא כי מי אלוה הוא מדת הדין מבלעדי ה' שיהא משולל ממדת רחמים כי שתי המדות הן לאחדים ולא יתפרדו חלילה באופן כי גם שמדת הדין מתוחה על שאול מי יודע אם בחינת רחמים תהיה בעזרו יען נמצא בו איזה דבר טוב וכן אשר אותו החזיק ה' ויקימני תחתיו לא אבטח בתקפי כי מי צור שיבטח בתקפו שלא ימוט זולתי אלהינו והוא מהטעם האמור כי הבשר ודם מעותד לחטא ולגרום החטא להפוך טובו באופן שטוב לגבר להתנהג בתמימות ולהתחבא כמעט רגע על כל ההבטחות כמדובר:

פסוק לג

האל המאזרני כו' הנה עד כה דברתי במה שהצלתני שלא אהרג ביד שאול ואנשיו כי היית מסלק הצרה מלפני מה שאין כן האומות כי היית מחזקני עד הפילם ארצה אמר עתה הנה כמו שהיה בעיני חסד מה שהיית מאזרני חיל למלחמה כן אחשיב לחסד מה שהיית נותן תמים דרכי לסבול צרת שאול ולהתחבא מלברוח ולאסוף ידי מלהלחם כי הייתי נצול מדם ישראל ומשיח ה' והניסה ממנו טובה מהנצחון עם האומות מ"ה וז"א האל המאזרני כו' לומר האל שהוא מדת החסד שמאזרני חיל למלחמה הוא עצמו במדה ההיא ויתן תמים דרכי להתנהג בתמימות בל אסמוך על מאמר הבא להרגך השכם להרגו הנלמד מהתורה מאם במחתרת כו'.

או יאמר מעין זה הענין איזהו גבור הכובש את יצרו כי אין גבורה גדולה מזו כענין גוים מרקדים בהיכלו הן הן גבורותיו כו' וז"א האל המאזרני חיל למלחמה שהיא גבורה גדולה הנה לתוספת גבורה זו הוא מה שויתן תמים דרכי להתנהג בתום ולסבול ולברוח משאול לבלתי נוגע במערה ובקחת החנית וזהו הוי"ו שבמלה ויתן שהוא כתוספת על הגבורה

הנזכר. או יאמר כי הנה המתנהג בתמימות והוא אין לאל ידי ולא רב חילו להלחם אין להחזיק לו טובה שילך בתום אך אשר כח ואל לו כי רב חילו ועכ"ז רודף שלום והולך בתום ראוי להחזיק לו טובה וכמאמרנו על פסוק ה' עוז לעמו יתן כו' שאומר דוד ה' עוז לעמו יתן ולבל ירום לבם להתקומם על הזולת כי יבטחו בעוזם על כן זאת שנית אוחילה לפניך והוא כי ה' יברך את עמו לתת להם שלום לאהוב ולרדוף שלום בל יגורו מלחמות מפאת עוזם. והנה על הדרך הזה יאמר עלי לשבח לאל יתברך כי האל המאזרני חיל למלחמה ועכ"ז לא גבה לבי להלחם עם שאול ומה גם בהיותם ישנים בעת לקיחת החנית שהיו יכולים לבא עליהם בטח או לפחות על שאול הרודף ולהשיב את כל חיל שאול אליו כי מה' היה שויתן תמים דרכי ולא נפתה לבי לעוז במעוז חילי להתגבר ולהרוג ולאבד:

פסוק לד

ולא בלבד יתן בלבי להתנהג בתמימות לב כי אם גם ישנה טבעי לבלתי אחטא שהוא כי הנה על אויבי משוה רגלי כאילות לרדפם וכשהוא על במתי שהמלחמה בגבולי שהיא עם ישראל יעמידני ויציבני ולא יניחני לרדוף כמכביד רגלי לבלתי אחטא ואצר את ישראל:

פסוק לה

וכמעשהו ברגלי כך בידי כי מלמד ידי ולמלחמה עם גויי הארץ ובבמותי הנזכרים שהוא על ישראל מכביד קשת נחושה בידי כאלו מכנעת ומשברת כח זרועות מלמשוך בקשת כי אין זה כי אם שהוא יתברך להרחיקני מן החטא בעת שאני נגד ישראל ארגיש כבדות כאלו נחתה קשת נחושה זרעותי למען הסר מלבי להלחם בישראל:

פסוק לו

ותתן לי מגן ישעך כו' הנה על פסוק וירד העיט על הפגרים ארז"ל כי בקש דוד לכלות את כל האומות כאחד וזהו וירד העיט שהוא דוד על הפגרים הם האומות שהראה הקב"ה לאברהם בפגרי הבתרים שהם משל אל האומות וישב אותם אברם שלא הניחו אברם. ויהיה הענין כי במה שאברהם מכרנו למלכיות תחת גיהנה נמגע מלעשות רצון דוד לכלות האומות למען ישעבדו את ישראל. וראוי לשית לב היכן מצינו שבקש דוד לכלות את האומות ואחשבה כי הנה הוא בפסוקים האלו והוא כי הנה הוא יתברך נדר לאבות לדוד כי זולת ממלכתו בחייו עוד יוסיף לו לעתיד כי הוא יגדל וירד מים עד ים כו' לפניו יכרעו ציים כו' מלכי תרשיש כו' כי הוא דוד הוא מלך המשיח ואז יכניע ויאבד את כל שונאי ה' כד"א שאל ממני ואתנה גוים נחלתך כו' תרועם כו' ככלי יוצר תנפצם. והנה

בכמה מקומות מצינו כי המשכון הגדול שיש לנו הוא כי ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל כי לא יטוש ה' שכינתו בגלות וזה יתקיים לימות המשיח כי יום נקם יהיה על ידו. ובזה יאמר כי מעתה אמר דוד לפני הקב"ה הנה ותתן לי לעתיד מגן ישעך כלומר כי המגן שנתת לי הוא ישעך כי ישועתך היא מגן לי ומשכון כי בו נבטח להושע וזה הוא להיות לי למגן בל יצרו לי אויביך. ולנצח ג"כ אותם זולת הצלתי הנה ימינך תסעדני ולהיות זולת שתי אלה מלך גדול על כל העולם וישראל כלו הנה וענותך תרבני וא"כ אחר כי גם לעתיד אני צריך אליך בשלשת הדברים האלה ובלעדם אין לי יכולת מצד עצמי א"כ גם מעתה עשה זאת אפוא והיה עמי:

פסוק לז

כי למה תיחל מלעשותו עתה אם הוא למען נסותני אם אתמיד בצדקתי פן יקרני כשאול שנכשל ונדחה הנה עמדתי בנסיון כי הלא עמדתי זמן בנסיון ולא נכשלתי כי הלא תרחיב צעדי תחתי כו' והוא כי מאז נמשח דוד למלך עד אשר הומלך בפועל היה כמי שפוסע פסיעה אחת כי המשיחה היתה כמניח רגל במדרגה ועת בא המלכות אל הפועל היה כמניח הרגל השני גם הוא למעלה וגומר הפסיעה ואמר דוד הנה הרחבת פסיעתי כי עבר זמן בין זה לזה באופן כי היתה הפסיעה רחבה ובפסיעה הרחבה מאד הלא מעדו קרסולי הפוסע והנמשל כי בהרחבת הזמן ההוא וגם בהיות שהפסיעה שהיה פוסע היה על ראש שאול למלוך במקומו ועכ"ז שהיה לי מקום בהרחבת הזמן והיות שאול תחתי להתגאות על שכבר נמשחתי לא מעדו קרסולי לשלוח ידי בו או על בית נבל וכיוצא בו ובכן כבר נסיתני ה' בזה ואם כן למה תיחל עד יום נקם לעתיד לבא ויהי נא מעתה שארדוף אויבי ואשיגם כו'. או יאמר ע"ד זה תרחיב צעדי תחתי לומר הנה בברחי מפני שאול הרחבת בעדי כי נתת לי הרחבה להמלט כי היה אויבי תחתי באופן היתה הרחבתי וישועתי במשול על אויבי שהיה תחתי ואוכל המיתו בכח ובדין ועכ"ז כבשתי את יצרי ולא מעדו קרסולי בין במערה בין בקחת החנית וצפחת המים:

פסוק לח

וא"כ אפוא מי שלא נכשל באלה עוד לא יכשל לכן מעתה ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם:

פסוק לט

ואשר אמרתי עד כלותם ולא אתרצה במה שאכה אותם עד לא ירימו ראש עוד הוא פן יהיו הנותרים למוקש כאשר היה בכיבוש א"י שנשארו למוקש בקרבנו וז"א אמחצם כו' לומר אם אמרתי אמחצם ולא יוכלו קום כלומר ולא אכלם לא יתכן כי הלא יפלו

תחת רגלי כי יהיו כבור המתגלגל ברגלי אדם שיהיו לפוקה ולמכשול לפני ומה גם לשאר ישראל:

פסוק מ

ותאזרני חיל כו' אמר הנה שאלתי מאתך ה' שמה שאתה עתיד לעשות בסוף לתת נקמת ה' בעמלק על ידי כי הוא דוד הוא משיח תעשה לי מעתה שארדוף אויבי ולא אשוב עד כלותם אל נא תחשיבני למקשה לשאול כי הלא שלשה חלוקות הם א' הקמים עלי להלחם בי. ב' הנקראים אויבי בעלי איבה עם ישראל המעותדים להלחם בישראל לעת מצוא. ג' אשר אינם מגדר אויבים רק שיש להם שנאה מה הנקראים משנאים אמר דוד הנה משלש אלה איני צריך לשאול ממך רק אחת מהנה באופן שאין שאלתי גדולה וז"א ותאזרני נזיל כו' והוא לומר הנה על הקמים עלי מאליהם איני צריך לשאול כי הלא מאשר אזרתני חיל למלחמה ידעתי כי תכריע קמי תחתי שהיא החלוקה הא':

פסוק מא

וגם החלוקה הב' הנקראים אויבים ג"כ איני צריך לשאול עליהם כי הלא ואויבי כבר נתתה לי עורף מאז נכתב בתורה ידך בעורף אויביך באופן כי נתונים המה לי מאז וא"כ לא נשאר לי לשאול מאתך כ"א החלוקה הג' והיא ומשנאי שאצמיתם כלומר ולכן אל תמנע שאלת ארדוף אויבי כו' כי אין השאלה רק על השלישי בלבד להצמית את משנאי:

פסוק מב

ושמא תאמר אולי יקראו אל ה' ויענם על כי עדיין לא נתמלאה סאתם הנה גם אין להם סעד מזה בי הלא לא יקראו אל ה' מתחלה כמאמינים בו יתברך בעצם כ"א אחר שישועו ויאין מושיע שהוא את אלהיהם ויראו כי אין מושיע אז יבאו וישועו אל ה' ועל כן ולא ענם כי כ"כ הוא ודאי שלא יענם אחר שהחלו באלהיהם שאני אומר ולא ענם כאלו הוא דבר שכבר עבר:

פסוק מג

והנה עדיין היה מקום למצוא טענה להאריך לעמלק עד לעתיד ולא לכלותם מעתה והוא ע"י מה שיאריך להם הוא יתברך והמה בשררתם יאכלו כל צד זכות או דבר טוב אשר עשו בעוה"ז עד יבושת כל לחות חיותם ויהיו כגבשושית צרור ארץ היבש שאדם יפרר וזורה לרוח ויעבור והנה איננו ככה יהיו לעתיד כל העמלקים כדבר שנאמר עד די התגזרת אבן די לא בידין ומחת כו' באדין דקו כחדה כו' והוו כעור מן אדרי קיט ונשא המון רוחא וכל אתר לא השתכח להון כו' הנה כי ע"י הכאת מלך המשיח בהם יזרם הוא יתברך ורוח מאתו ישאם כעור מן אדרי קיט אשר לא יראו ולא ימצאו בעולם

וא"כ היה נראה כי טוב הדבר להניחם עד הזמן שתכלה לחות איזה זכות וישארו כעור דק ויבש שרוח מאת ה' ישאם ויתבערו מן העולם ולא כן אם יכלום מעתה שעדיין יש להם לחות מה באופן שלא ישאם רוח סערת ה' וינוח לנו בסלוקם כ"א יהיו מושלכים בחוצות פגרים מתים ויהיו דראון לכל בשר וגם זה לא יום אחד ולא יומים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום כ"א כמה שנים עד כלות כל העמלקים בארצותם לגוייהם וזה טוב לישראל ולא שיהיו חוצותם מלאות נבלות על כן בא דוד ואמר אל נא תמנע ה' מלתתם בידי מטענה זו כי הלא ידעתי כי לעתיד יהיו כצרור יבש שלא אצטרך רק לפרר ואזרה ללוח סערה מאת ה' שישאם כמד"א ומחת לצלמא כו' ונשא המון רוחא וזהו ואשחקם כו' לומר ידעתי כי אשחקם לעתיד כעפר על פני רוח שהמפרר צרור עפר על פני רוח הרוח ישאנו ויבערו ממקומו כן אשחקם על פני רוח ה' שישאם ולא יראו עוד כענין ונשא המון רוחא אך זה הצער שלא יתבערו מן העולם אסבול כי הנה הלחות שיש להם לשלא ישאם רוח ה' יהיה שהיו כטיט שיש עם העפר מים המעכבים את הרוח מלישא אותו אך כאשר נסבול הטיט בחוצות בהמטיר על האדמה ויהיו המים על פני הארץ עם אבק ועפר שעל פני חוצות נעשה טיט כך נסבול את פגרי האנשים מושלכים בחוצות עם שטוב טוב היה שיתבערו מן העולם לגמרי וזהו כטיט חוצות אריקם כלו' בהמיתי אותם עד כלותם אריקם ארקעם על פני חוצות ונסבול המכשלה הזאת תחת רגלינו כסבול טיט בחוצות כי טוב לנו מיתתן מחייהן. ושיעור הכתוב הנה ידעתי כי אשחקם לעתיד כעפר על פני רוח אך כטיט חוצות אריקם כי נסבול פגריהם בחוצות כסבול הטיט:

פסוק מד

תפלטני כו' בעשותך הדבר הגדול הזה האמור כי מעתה אכרית את כל העמלקים ימשך על פי דרכך כי תפלטני מריבי עם הוא ישראל כי הלא עיקר כל ריבותם הוא שקשה עליהם לעבדני והמה גדולים בעיניהם כי מיד תשימני לראש גוים שלא אתנהג בשררה כ"א בגוים כי בהם אתן עול עבודתי כי עם אחד מהגוים הנזכר אשר לא ידעתי יעבדוני. או שיעור הכתוב אם תאמר נא ה' כי טוב להניח השררה הגדולה הזאת לעתיד כי ישראל בזמן ההוא יהיו אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך ולא יבעטו בך מה שאין כן עתה כי התערבות דעתם עמך הרבה ומה גם אשר ידעוך רועה צאן מביא בזיון באמרם הלא גם אנו גדולים וטובים ולמה נהיה לו לעבדים כאשר היה כי כל ימיו היה לו עם עמו לז"א הנה גם אם יהיה זה לי עתה תפלטני מריבי עם במה שתשימני לראש גוים דרך כלל שכולל כל הגוים וישראל ואז לא אשתמש בישראל אשר ידעתים פן רוב ההתערבות יגרום בזיון כ"א אז עם מיתר גוים אשר לא ידעתי ולא היה לי התערבות דעת עמו יעבדוני:

פסוק מה

ואם יאמר איש אם אכלה את כל הגוים איך אהיה לראש גוים ואיך עם אשר לא ידעתי יעבדוני ומאין יבא לי לז"א לשמע אזן כו' והוא כי ארז"ל כי לימות משיחנו כלהכשדים שהצרו לישראל יאבדו ולא ישארו אלא בני קטורה אשר שלחם אברהם מעל יצחק בנו שהם יעבדו את ישראל ומה עשה אברהם אמרו במס' סופרים שהרחיקם למקום פלוני ובנה להם חומות והשביעם שלא יבאו עד ימות המשיח לעבוד את ישראל בל יאבדו הם ככל יתר הכשדים המשעבדים בם והנה אמרו על ומלכת שבא שומעת את שמע שלמה כי לשמע אזן שמעו שהיה מלך המשיח ויצאו ובאו ואל תקרי מלכת שבא אלא מלכות שבא וכשראו שלא היה מלך המשיח חזרו ובזה יאמר דוד מה שאמרתי לראש גוים הוא כי עם לא ידעתי יעבדוני כי אין בהם קנאה ואין מניעה לזה מזה ממה שהם לא נצטוו לבא עד ימות המשיח אין זה עיכוב כי הלא לשמע אזן ישמעו לי והוא מעין אשר קרה לשלמה שבאו לשמעם את שמע שלמה ושמא תאמר כי הלא בני נכר מאשר הצרו את ישראל יבאו ויאמרו כי הן הם בני קטורה הרחוקים אשר לא הצרו את ישראל ויהתלו בי ובמה אדע כי לא כן ידברו וכמעשה הגבעונים עם יהושע גם אני יקרני הנה לא אירא מזה כי הן אמת ידעתי כי בני נכר יכחשו לי בראות עליהם מלחמה:

פסוק מו

אך אותם בני נכר יבלו ויאבדו תחלה כי לא יבאו אשר סיגר אברהם עד יכלו כל בני נכר לגמרי ולא ישאר גם אחד וזהו בני נכר יבלו ואז אותם עם לא ידעתי יחרגו ויצאו ממסגרותיהם אשר הסגירם אברהם כמדובר מרז"ל באופן שלא יהיה מקום לטעות כי מאלו יתרוקן העולם ואח"כ יצאו המוסגרים:

פסוק מז

ומה שאני מבקש למהר את הקץ מעתה אינו להוותי מסתפק שיהיה כן לעתיד חלילה או שאסתפק אם ישוב מאשר דבר לי למרחוק לעשות התשועה על ידי שמא יגרום החטא כי הלא על הא' אני אומר חי ה' כלומר כי כאשר הוא קיים כי מאמרו יתברך קיים כי אין בו יתברך שינוי ואשר דבר לי למרחוק שיהיה על ידי גם מזה לא אירא כי הנה ג"כ וברוך צורי שיחזיקני לבל אמוט בינתים אלא מה שאני ממהר הוא כדי שוירום אלהי ישעי והוא כי לעתיד נתרומם אנו בישע אלהים כי השכינה כ"י בגלות וע"י צאתה על פי דרכו נושע כמאמרם ז"ל בכמה מקומות מצינו כי ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל כו' וכדאי בזיון חלילה בדבר שתהיה שכינה בגלות בינתים ויותר טוב הוא שיתהפך טרם

תהיה שכינה בגלות כלל שיושיעני וירום הוא יתברך בישעי שתגלה גדולתו וירום הוא בישעי ולא שארומם בישעו:

פסוק מח

האל כו' האם תאמר נא אלהי באיזה זכות תבקש למהר את הקץ והלא כמה אויבים יש לך בישראל והיא שנאת חנם וגם קמים עליך להרגך שאול ושריו וגם תראה חמם וריב בעיר כדואג ודומה לו כי עליך יחשבו רעה לחמוס ולהצר ובאיזה זכות תמהר את הקץ הנה אין זה עיכוב כי אין זה רק על בלתי ראותם גדולתי אך בראות שאתה האל הנותן נקמות העתידות לי וידבר עמים תחתי

פסוק מט

אז מפלטי מאויבי אף מן קמי הם שאול ושריו תרוממני ועי"כ גם מאיש חמס תצילני כי בראות כן ישוב מן החמס ויתוקן הכל:

פסוק נ

על כן כו' על כן בעשותך כך שתמהר את הקץ מעתה ימשך שאודך בגוים ה' כי טרם התשועה אין לנו פה להלל בפני הגוים את ה' אלהינו כי אדרבא יאמרו לנו איה אלהיך. ועוד כי ולשמך הנזכר אזמרה ולא נאמר הלליה כ"א את השם כי מה שיד על כס יה שנשבע שאין השם שלם עד נקמת עמלק עתה ינקם מיד ולשמך שלם אזמרה ולא את יה לבדו:

פסוק נא

ועוד כי הלא אתה עתיד להגדיל ישועות מלכך הוא שלמה שעליו נאמר וישב שלמה על כסא ה' באופן שיקרא מלך שלך שאתה ממליכו על הארץ והדרים עליה כדבר הנוגע אליך ותגדיל ישועותיו בעולם כנודע וגם כשתפסק הגדולה תשוב ותעשה חסד למשיחך הוא מלך המשיח והלא טוב טוב הוא להתחיל הגדולה ממני ולהקדימה ולהמשיכה תמיד ולא יהיה הפסק בינתים וזהו מי שהוא מגדיל ישועות מלכו וגם חוזר ועושה חסד למשיחו יותר טוב הוא לדוד ולזרעו בהמשך עד עולם בלי הפסק. או שעור הכתוב מה שלשמך השלם אזמרה הוא כי תחת היותו מגדיל כו' לעתיד כמדובר הוא עושה לדוד ולזרעו בלי הפסק רק עד עולם. או שעור הכתוב בדרך הזה שאומר בסוף דבריו הנה מה שאני חושש הוא על דבר כבוד שמך שאודך בעמים כמדובר כי על הנוגע אלי ידעתי כי אתה מגדיל ישועות כו' לעתיד לשלמה ולמלך המשיח ואין ההפרש שיהיה לדוד ולזרעו מעתה ועד עולם. ואין בזה העדר כבוד לי כי איש אנכי ולא אל אך על הנוגע על כבוד שמך שבינתים יהיה חלילה מחולל בין הגוים ואם לא יתייחסו השם והכסא לשלמים

בזה אני חושש כמדובר בפסוק הקודם הנה בזה מצאנו ראינו מאמרם ז"ל כי בקש דוד את כל העולם לכלות שהוא ענין וירד העיט על הפגרים ככל הכתוב במקראי קדש אלה אלא שלא נעשתה עצתו על כי צורם מכרם וה' הם גירם למלכיות שהוא וישב אותם אברם שבירר לנו את המלכיות.

פרק יט

פסוק א

למנצח מזמור כו'. הנה המזמור הזה אומר דרשני כי אין ראשו סופו ולא סופו ראשו וגם בפרטי הכתובים נחדל לספור ההערות הראויות להעיר בהם כי רבות הנה וטרם נבא אל הביאור נזכירה מאמרם ז"ל פרק אין דורשין האומרים כי שבעה רקיעים הם וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש וכו' רקיע בו חמה ולבנה כוכבים ומזלות שחקים שבן מלאכים שוחקים מן לצדיקים לע"ל זבול שבו ירושלים ובהמ"ק ש"מ ומיכאל מקריב שם נכשותן של צדיקים מעון שבו כתות מלאכי השרת אומרים שירה וכו' מכון שבו שלג וקיטור וכו' ערבות בו כסא הכבוד וכו' ע"כ. והנה יש רצה לומר כי שבעה רקיעים אלו הם שבעה גלגלים שבהם שבעה כוכבי לכת ולא שת לבו כי הלא בגלגל השני אין בו רק כוכב ואיך אמרו ז"ל שבשני חמה ולבנה כוכבים ומזלות וכך אומרים שהראשון אינו משמש כלום אלא נכנס כו' והלא גלגל הראשון בו לבנה ואיך אינו משמש כלום וכן אמרם שבשלישי שוחקים מלאכים מן לצדיקים מי נתן מלאכים ומן בגלגל נוגה וברביעי שהוא זבול מי נתן בית המקדש של מעלה והקרבת נפשות הצדיקים במזבח עליון ע"י מיכאל השר הגדול בגלגל חמה ועוד שא"כ נמצא שבית המקדש של מעלה איננו עומד כי אם סובב סובב יום יום ע"י הגלגל יומי וכדי בזיון לב"ה של מעלה יקיף את הארץ הלזו העכורה יום יום ושיהיה בעולם הגלגלים למטה מעולם המלאכים ולא עוד אלא שגלגל מאדים וגלגל צדק וגלגל שבתאי וגלגל המזלות וגלגל יומי יהיו כל אלה למעלה מב"ה של מעלה. ועוד מי נתן את מיכאל השר הגדול שבמלאכי מרכבה למטה בגלגל חמה וגם מאין ולאין מעון שבו כתות מלאכים משוררים לפניו יתברך הם בגלגל מאדים ומכון שהוא עליון על המלאכים של מעון הוא בעולם הגלגלים וגם שיהיה בגלגל צדק שענינו רחמים ומכון הוא מקום דין שבו שלג וקיטור כו' ועל הכל דבר שתצלנה אזנים משמוע איך בז' שהוא ערבות שבו כסא הכבוד יהיה בגלגל שבתאי ועליו גלגל שמיני שבו כל הי"ב מזלות וגלגל יומי עליו ומי ישמע לדבר הזה חלילה. ועוד כי ארז"ל שם שבין רקיע

לרקיע מהלך ת"ק שנה ואם הוא בין גלגל לגלגל כך היו מתבטלים מתנועותיהם כי על כן הסכימו כל חכמי התכונה כי קרובים הם זה לזה ועל כן יש כח בגלגל יומי להניע את כלם כאחד הפך תנועת כל גלגל בפני עצמו:

אמנם הנה רז"ל הטיבו אשר דברו באמרם שבעה רקיעים הם ולא אמרו גלגלים ודעתם כי כל גלגלי עולם הגלגלים הם נכללים כלם ברקיע השני הנקרא רקיע ודעתם ז"ל כי עולם הגלגלים אינו רק השני רקיעים אך מהשלישי ומעלה שהוא שחקים ממנו מתחיל עולם המלאכים ועל כן בו מלאכים שוחקים מן לצדיקים וכל רקיע ורקיע שעליו לפי עלייתו הוא איכות יתרון רוחניותו עד ערבות שלמעלה ממנו כסא הכבוד שהוא למעלה מעולם המלאכים ועל השביעי ההוא שם נשמות הצדיקים שמתחת כנפי השכינה כמפורש במאמר הנזכר ונבא אל ענין המזמור והוא בהקדים כי הנה במעשה בראשית ג' עולמות והמה כוללות הבריאה עולם המלאכים כמ"ש ז"ל שלמ"ד נבראו בשני ולמ"ד בחמישי כד"ח ועוף יעופף ועולם הגלגלים כד"א יהי מאורות כו' ועולם השפל. והנה למדונו רז"ל כי עשה יתברך עיקר מעולם השפל שבו בני אדם שנשמותיהן עליונות מתחת כסא הכבוד כאמרם מתחלת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים וכו' ויהיה כן בהיות ישראל עושים רצונו של מקום כי אז ע"י בית המקדש קובע עיקר שכינה בתחתונים וכמאמרנו על סולם שחלם יעקב שהוא הבית המקדש שעל היות עיקר הדירה למטה נאמר והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו עולים תחלה ואחר כך יורדים כי להיותם מלאכי אלהים מלאכי מרכבתו והוא דירתו למטה נמצא כי כאן ביתם ולכן עולים תחלה ממקום קביעותם כיוצאים מביתם ואח"כ יורדים למקום דירתם באופן כי מהעולם השפל עשה עיקר והוא מאמרנו על פסוק הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ כו' והוא כי הלא אם מלמטה למעלה הוא מונה היה לו להתחיל מהארץ ואם מלמעלה למטה היה לו להתחיל משמי השמים אך אמר ראה איך בהיותכם צדיקים עושה ית' דירה בתחתונים ומחשיב את הארץ גבוה עלערך השני עולמות וזהו הן לה' בהתייחסו לאלהיך שהוא בהיותכם צדיקים. אז זו הדרגת העולמות לפי חשיבותם לפניו כי הראשון הוא השמים שהוא עולם הגלגלים והשני אשר עליו הוא שמי השמים עולם המלאכים ולמעלה הימנו הארץ כו' כי בה עיקר שכינה יותר מבעולם המלאכים ועולם הגלגלים כי שני העולמות אינן רק לשלשל השפע על ידם למטה:

פסוק ב

ונבא אל הענין והוא כי בא דוד להשיב על דבר יפול לב אדם עליו להקשות ולומר מה זה היה כי משלשת העולמות השנים בטוחי השגת גדר שלמותם כי השמים הם עולם

המלאכים מספרים למעלה כבוד אל בשירי זמרה שישוררו לפניו ית' והרקיע שהוא כל עולם הגלגלים ככתוב בהקדמה שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות גם הוא משיג שלמותו שהוא שע"י תנועת גלגליו מגיד היות העולם מעשה ידיו והוא מאמרם ז"ל היאך הכיר אברהם את בוראו כי הסתכל בשמש ואמר אולי זה הוא אשר ברא העולם וכשראה שהחשיך והאיר הירח אמר אולי זה הוא כשראה שגם גמר גבולו ושב השמש כו' אז אמר אין אלו אלא שמשים מתחת ידי אשר ברא את העולם כי הוא ית' עשהו ויכוננהו ע"י מאורות להאיר על הארץ ולשלשל ע"י עולם המלאכים ועולם הגלגלים אשר חפץ לעשות בעולם נמצא כי מעשה ידיו מגיד בעולם הרקיע כאשר ע"י כן הכיר אברהם היות העולם מעשה ידיו ית'. הנה כי שני העולמות מהם לא נעדר השגת שלמותם עם היותם הכנה אל צורך העולם השפל ואיככה נוכל וראינו שהשני עולמות שהם הכנה אל העולם השפל בטוחים השלימות והארץ שממנה עשה ית' עיקר להיות לו דירה בתחתונים ע"י כשרון בני האדם הם בלתי בטוחים להשיג שלמותם ולהשרות שכינה על הארץ וגם לא להשלים נפשם כי אדרבא כלם התעתדו לחטוא ע"י יצרם הרע ועונותיהם יהיו מבדילים בינם לקונם ומי זאת הנשמה לו ית' הבאה למטה תשוב אל האלהים אשר נתנה כמו שנתנה על כן להשיב על דבר זה בא דוד ואמר במזמור הלזה הנה השמים שהם עולם המלאכים הם מספרים כבוד אל שהוא שלמותם כמדובר וכן מעשה ידיו מגיד הרקיע שהוא עולם הגלגלים שגם זה עיקר שלמותו כמדובר וממוצא דבר יצא עתק איך יהיה הכל בעבור האדם שבעולם השפל והוא קרוב אל ההפסד מאל השכר על כן כהתימו מלדבר בפסוקים הבאים ענין הגיד הרקיע מעשה ידיו בא להשיב על זה ואמר תורת ה' תמימה כו' שהוא תיקון הדבר כאשר יבא ביאורו בס"ד:

או שיעור הענין בדרך אחרת והוא כי הנה לגודל רוממותו ית' הלא יפלא היות העולם הלזה החומרי מעשה ידיו ועל כן כמס מהפלוסופים מגשימים אלהותו חלילה וגם בהם אשר יאמרוהו למזמה לומר כי על השמים כבודו ולא יראה יה אשר בארץ מתחת חלילה אך אנו עם בני ישראל נוחלי תורת משה מאמינים בני מאמינים כי על גודל רוממותו לא יעצרנו הגשם אשר לעולם הלזה מהיות נעשה במאמר פיו ית' ומהיות השגחתו על כל פרטי פרטיו וזה מאמר דוד הנה על רוממות אל אין אנו מספיקים לספר אך השמים הם עולם המלאכים מספרים כבוד אל כי הגשם חלף מהם ואיננו וישיגו מכבודו יותר ממנו ולפי הכרתם יעלה מוראם כמאמרם ז"ל מהפלגת הזיע וחלחלה אשר יאחזום באמרם לפניו קדוש עד שמזיעת חלחלתם נהר די נור נגיד ונפיק מתחתיהם הנה כי רם ה' ועל השמים כבודו אך לא נחליט חלילה השגחתו מן הארץ הלזו העכורה כי הלא לעומת זה

הנה מעשה ידיו מגיד הרקיע כי עולם הגלגלים בתנועותיו יגיד כי מעשה ידיו הוא העולם כאשר למד אברהם כמדובר וגם מאורות כי המאורות שברקיע השמים הם להאיר על הארץ ואם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו ומה גם כי ע"י תפלת הצדיקים ירד הגשם והשלג מן השמים הנה יורו כי הארץ מעשה ידיו המה:

פסוק ג

ולבל יעלה על לב איש שוגה ופתי לומר כי העולם טבעי ומנהגו נוהג בקיץ ובחורף וקור וחום ויום ולילה לא ישבות טבעו ולא ה' פעל חלילה לז"א יום ליום יביע אומר כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל בב"ר כי כשנברא עולם היה יום ראשון מגיד לשני מה שנברא בו והלא כמו זר נחשב מי נתן ליום בינה וגם איך ידבר עם השני אשר עדן לא היה וגם מה צורך אל הדבור ההוא. אמנם כתוב שם אצלנו כי ענין העשרה מאמרות שבהם נברא העולם הוא כי המאמר עצמו היה המהוה מה שנדבר בו בהתפשטותו שהוא ענין וברוח פיו כל צבאם והוא אשר הנביא דבר כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי הנה כי הדבור בעצמו הוא העושה ומהוה רצונו ית' לעשות בעולם גם ידענו כי העשרה מאמרות שבהם נברא העולם הם עשר כחות עליונים כי בגדול החל ובקטן כלה כמפורש אצלנו במקומו. ונבא אל המאמר והוא כי להיות המאמר של יום א' גדול משל יום שני כי הבאים אחר של ראשון מקבלים משל יום ראשון ממאמר אלהים ויאמר אלהים יהי אור כי הוא גבוה מאמר יום שני על כן יום ראשון יביע כח המהוה מה שנתהוה בו אל כח הבא להוות בשני מה שנעשה בשני למען המשיך בו ע"י קבלו מהראשון אשר יאות להוות אחר מה שהיה בראשון וכן השני אל השלישי וכן השאר ואין ספק כי מהות היום קנה איכות והויה ע"י המאמרות המהוים בו מאיכות המאמר עצמו. ומה מתקו דברי רז"ל בתתם מציאות והויה אל הימים באמרם כי את ששת הימים עצמם ברא אלהים שיאמרו על איכות כל יום הנקנה במאמריו המהוים בו ובזה לא יפלא אמרם שהיה מדבר הא' אל היום השני כי מציאות קדושת כח המהוה ביחוד בו לא נעדר גם טרם בא מציאות היום להגלות בארץ:

והנה ממאמרם ז"ל הלז נקח לבא אל ביאור המזמור והוא שאמר דוד ברוח קדשו אל יעלה על לב אשר דעה חסר כי אין אלהים בכל אשר נעשה על הארץ כי אם עולם כמנהגו נוהג על פי טבע קדמון חלילה או על פי מה שמזל כל יום ביומו גורם כי אם שאין דבר נעשה רק על פי מדותיו ית' והוא בשום לב אל אומרו יביע אומר כי היה ראוי לקצר ולומר יום ליום יאמר. אך הנה כתבנו כי המאמר שהיה בכל יום ויום משבעת ימי בראשית כל אחד עשה רושם ביום שהיה משמש בו להקנות בו איכות תמיד כל יום

ביומו אשר היה משמש ביום הראשון עודנו מציאות איכותו משפיע לאשר יעשה בו בהשגחה וכן בשני אשר היה משמש בו וההיקש בשאר וזה מאמר דוד דעו נא איך הכל בהשגחה מאתו ית' כי הנה אחר העשות אשר גזרה חכמתו ית' להעשות ביום אחד יום ליום שאחריו יביע הנעשה בו להמשיך ולגמור המשך הנהגתו ית' ביום שאחריו ולבל יתחמץ לבב אנוש לומר כי אין ביום ממש להביע ליום האחר לז"א יביע אומר לומר כי האומר שהוא המאמר המיוחד ליום ההוא האומר ההוא יביע ליום שאחריו שבו גם הוא כח האומר הוא המאמר שהיה בו והוא כי אם יהיה חפצו יתברך לעשות דבר בעולם אשר ימשך הוייתו ימים היום הראשון כהתימו הנעשה בו יביע האומר שבו ליום הבא למען יהיה כח היום המקבל מכח מאמר הראשון שלמעלה הימנו נגמור הענין וכן בכל פעולה המתייחסת ליעשות ביום והמתייחסת להיות בלילה האומר הנזכר הכולל היום ולילו עמו יחוה דעת והוא כי אין בחינת היום והלילה שוין עם ששניהם יום א' כי המתייחס אל היום שאורו רב יש בו כח להביע האומר בחינת הלילה אל הלילה אצל יחס שביניהם אינו גדר הביע האומר רק מציאות חוות דעת שבאמרו כי הכל מאתו ית' כי הוא ומאמריו שבהם נברא העולם אחד המה כנודע באופן שהכל נעשה על הארץ ממנו ית' בהשגחתו הרמה והנשאה. או יאמר כי אין עיקר רנה של תורה אלא בלילה ואז ישפיע הוא יתברך ע"י השתלשלות אומר אשר ללילה לחוות לכח הלילה שאחריו מה שמתייחס להשפיע אחרי מה שהושפע בלילה הראשון וזהו ולילה ללילה יחוה דעת כי יחוה דעת שהשפיע בתופשי התורה ואשר המאמר שאחריו בלילה שאחריו ישפיע כי כל מאמר מקבל להשפיע מאשר למעלה הימנו וזהו יום ליום יביע אומר ולילה ללילה וכו':

פסוק ד

ואם יקשה לאיש כי הנה אין אומר ואין דברים ואיך אמרתי כי יום ליום יביע אומר כו' אל יכחישו הדבר על זה כי אין זה רק בלי נשמע קולם שהיא העדר שמיעת קול מהבריות אך לא העדר הענין במציאות:

פסוק ה

וראיה אל ההשגחה היא כי הלא בכל הארץ יצא קום כי עם היות שסיבוב השמש בשס"ה ימים והירח בכ"ט ימים וכך שעות ואיך היום והלילה הנזכרים בכל הארץ יצא הקו שלהם שהיא מדת יום ומדת לילה באופן שבכל יום מתגלה השמש ובלילה הירח שהיא ממשלת הלילה אך אין זה כי אם בהשגחה מאתו ית' שמוציא אותם בזמניהם כמאמר הכתוב גם על הכוכביה שמוציא בכל לילה במספר צבאם לכלם בשם וכן בשמש וירח

שארז"ל על פסוק שמש ירח עמד זבולה כי בכל יום עולים לזבול ומשתחוים שם לה' ויוצאים לאור חציו של הב"ה והוא בהנחת הרמב"ם ז"ל כי גם הגלגלים הם בעלי נפש והשכלה אלא שדעתם מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני האדם והן אמת כי בקצה תבל הם מקומות הרחוקים מעיר דוד שהוא מקומות העמים אשר לא אורו עיניהם באור תורת ה' הנה מליהם של בני קצה תבל הוא כי לשמש למען יצא להאיר על הארץ שם הוא ית' אהל מיוחד בהם והוא כי מתח כאהל גלגל על כל הגלגלים הוא גלגל יומי אשר בכח תנועתו בסבבו בכ"ד שעות כל העולם מן המזרח למערב הוא סבת הגלות השמש יום יום ואגבו גם מדת לילה אלה הם מליהם של חכמי העמים שבקצה תבל כי השמש שלא מדעתו נמצא פרוש על הארץ ע"י הגלגל יומי:

פסוק ו

אך לא כן כי אם והוא כחתן יוצא מחפתו בבחירתו והוא מה שכתבנו בביאור קהלת על פסוק וזרח השמש כו' ענין מאמרם ז"ל כי אין הארת השמש למעלה כאשר היה למטה כי שם הוא אור גדול ועצום מאד עד שלא יוכלו הבריות לסובלו אלא שיש לו נרתק שמתלבש בו בצאתו וכן ארז"ל בב"ר שהוא יתברך טרם יצא השמש משקעו בברכת מים להתיש אורו וחומו שיסבלוהו העולם ככתוב אצלנו שם מה ענין הברכה ההיא. כלל דבריהם כי שם למעלה משוש דרכו וגודל הארתו נמצא כי בבואו פה הוא כחתן יוצא מחופתו מניח כבוד חופתו ויוצא החוצה כי יצר לו כן השמש כמניח הארתו הגדולה ומתש כחו ואורו משא"כ אם היתה הארתו על הארץ ע"י הגלגל יומי המניעו שלא מדעתו כי אם כן כהארתו למעלה תהיה למטה כי הוא במקומו עומד ולא ימיש רק שהגלגל יומי מניע את הגלגל שהוא שקוע בו ומתגלה מאליו כאשר הוא במקומו ושמא תאמר א"כ שאין גלגל יומי מכריחו איך בבחירתו ימהר כל כך פעם אחת בכל כ"ד שעות עם היות טבע גלגלו כבד שלא ישלים סיבובו עד שס"ה ימים הלא הטעם הוא כי הנה ישיש כגבור כו' והוא כאשר החתן היוצא מחופתו החוצה ימהר מרוצתו לשוב מהר אל חופתו כך השמש ישיש כגבור לרוץ אורח שנשתלח לשוב אל משושו כדרך כל הולכי דרכים שימהרו כל יכלתם בחשק חזור אל ביתם כי שם משוש דרכם ומנוחתם:

פסוק ז

והראיה כי אין השמש בטבע כי אם בהשגחה אלהית כי הלא תראה כי מקצה השמים מצד אחד מוצאו ותקופתו שהוא מקיף הוא קצותם שהוא שממלא בסבובו כל ארבע קצות העולם ואלו היה אורו טבעי תחת הקצה אשר השמש יוצא משם היה ראוי יגדל חמימותו ולא בשאר הקצוות הרחוקים אך נראה בחוש כי אין נסתר מחמתו כי כחומו

בקצה אשר שם מוצאו כך בכל שאר קצותיו הנה יראה שאין הדבר טבעי כי אם הכל בהשגחה מאתו יתברך שמתיש חומו טרם צאתו באופן יהיה שוה בכל חלקי העולם:

פסוק ח

תורת ה' תמימה וכו' על פי הדרך בכתובים הראשונים שבא להשיב על קושי גדול איך עולם המלאכים ועולם הגלגלים בטוחים מהשיג שלמותם ובני אדם שבעולם השפל אשר מהם עשה הוא יתברך עיקר בברייתו של עולם כמאמרז"ל מתחלת ברייתו של עולם נתאוה הב"ה שיהיה לו דירה בתחתונים הם מסופקי השגת כשרון כי אדרבא יפסיד כי היו נפשותם בהיכלי מלכו של עולם נהנות מזיו השכינה ותבאנה בארץ הלזו העכורה בקרב איש ולב עמוק בעמקי מחשבות און וידיו תבצענה לעשות את הרע בעיני ה' כי יצר סמוך לא ישקוט עד יחטיאנו ועוה עוה עוה ישימנו עדי אובד וגם תאותו יתברך להיות לו דירה בתחתונים תתעתד חלילה לבלתי בא אל הפועל. לז"א להשיב על הדבר באמרו תורת ה' תמימה כו' לומר הנה על כן גזרה חכמתו ית' לתקן הדבר בתת לעמו ישראל תורה ומצות כי הלא תורת ה' אם תהיה לאיש תמימה משום עירוב פניה כי אם למה שהיא תורת ה' אז אפילו עונותיו של האיש ההוא שהבדילו את נפשו מקונו כד"א עונותיכם היו מבדילים וכו' תספיק התורה להיות משיבת נפשו אל שרשה הראשון אל ה' הנזכר ככתוב במאמר רז"ל שע"י התורה גם היצה"ר מתבטל אם אבן הוא נמוח אם ברזל הוא מתפוצץ. ואם יאמר איש מי יעיד שכך הוא לז"א הנה עדות ה' נאמנה ומה הוא עדותו הלא הוא שהיא מחכימת פתי והוא מאמרם ז"ל שהתורה מחדדת את האדם גם כי פתי יהיה ותהיה עדותו כמקרא שכתוב ושננתם לבניך שארז"ל כי נעשים דברי תורה כחצים שנונים חדים כך מחדדין את האדם וא"כ אמור מעתה כי איזה הדרך תחכים פתי אם לא כי תדבק בנפש האדם כי מאיכותה היא והיא תחכמנו כמאמר אליהוא אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם:

או שיעור הכתוב ע"ד זה עדות ה' נאמנה אשר העיד באמרו הלוא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע כי משם אמרו מאמרם שאם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ לתקן האדם ולהביאו אל השלימות ואיך יראה בחוש כי עדותו זאת נאמנה במה שמחכימת פתי שנראה יעסוק אדם בתורה וישיג יותר על גדר שכלו וכמה נראה פתאים במילי דעלמא ולשאת ולתת ומעמיקים בחכמת התורה ואין זה רק כי התורה תדבק בנפש כמדובר וגם כי הפסוק ההוא אמר ירמיה לא נעלם ברוח ה' דבר בדוד ומה גם כי כל מה שיש בנביאים רמוז בתורה כמפורש בגמרא ודוד ידע את מקומה בתורה. כי גם כל מה שהתנבאו הנביאים נאמר בסיני באופן שרוח הקדש הזכירו ע"י דוד כמדובר:

פסוק ט

ושמא תאמר הלא תקנח את תופשי התורה כי תשיב את נפשותם אל ה' אך מי שלא יחזיק בה היאך יתוקנו להשיג שלמותם הלא הוא כי אם לא יחזיקו בתורה יחזיקו במצות והנה פקודי ה' ישרים משמחי לב כי בהיותם ישרים בלי פניות אצל עושיהם משמחים הלב בעבודת ה' ואז אין פחד מהיצה"ר כי הלא לבא ועינא תרי סרסורי דעבירה והרי הלב מושרש בשמחת פקודי ה' וגם שהעין גם היא אחד מהסרסורים גם היא ארוכתה מהרה תצמח כי הלא בכלל פקודי ה' יש מצות ה' ברה מאירת עינים היא מצות ציצית שע"י הסתכל בה יאורו עיני האדם לעשות את כל מצותיו יתברך כד"א וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' כו'. גם יתכן כוון הענין באופן קרוב אל האמור והוא במאמרם ז"ל מסכת מנחות בההוא גברא דהוה זהיר במצות ציצית ושמע שמועת אשה יפה מאד בכרכי הים והיה שכרה ארבע מאות דינרי זהב וישלח שכרה וקבע לה יום מועד ויהי היום וילך אל עירה ואל ביתה וירא את יפיה ואת ערש דוי אשר לה מטות זהב וכסף ואבנים טובות והסולמות לעלות אליה גם המה אשר לזהב לזהב ואשר לכסף לכסף ויעלה במעלות מטתה לשכב אצלה להיות עמה ויהי הוא בא לעשות מלאכתו והנה ארבע ציציות בגדו טפחוהו על פניו ויהיו בעיניו כארבע עדים וירא וירץ מעל המטה ארצה וינח ת' דינרי זהב אצלה ויהי הוא יצא יצוא ותקם גם היא מעל מטתה ותאמר לו לא אניחך עד תאמר אלי איזה מום מצאו עיניך בי כי רחקו מעלי ויאמר אליה הנה יפה את מכל נשים שבעולם ומום אין בך כי אם מצוה אחת יש לנו והיא מצות ציצית וראיתים וטפחו נגד עיני ויהיו בעיני כארבע עדים שהיו כמעידים עלי שהייתי מכעיס את קוני:

והנה ראוי לשים לב מה זה היה שעשו לאיש ההוא ציציותיו ההתפעלות ההוא מה שלא יעשה כן לאיש אחר זולתו אך אחשבה כי זה כוונו ז"ל במתק לשונם באמרם מעשה באחד שהיה זהיר במצות ציצית כלומר כי היותו זהיר במצוה ההיא בעצם כי מן הסתם היה בכל יום רואה ונותן לבו לזכור את כל מצות ה' כנוטל ציציותיו כארבעה עדים עליו שהיה מקבל לשמור לעשות את כל מצות ה' עד שנעשה לו בהם קנין קדושת המצוה בעיניו ובציציותיו על כן נדמה לפניו כאלו הן הם עדיו להעיד על הפך מה שהיה נוטל אותם לעדים על קיום המצות משא"כ לכל שאר האדם אשר לא יהיה לו הזהירות ההוא במצוה ההיא. ונבא אל ענין הכתוב כי יתכן כי זה כוון באמרו מצות ה' ברה כו' לומר כי כאשר מצות ה' היא ברה ביד עושה שע"י היותו זהיר בה גם בו גם בציציותיו נקנה הארת קדושת המצוה מעין מ"ש ז"ל שע"י מעשה כל מצוה נברא מלאך נמצא שגם שהציציות

חוטין גשמיים נעשה מהמצוה מלאך רוחני כי המצוה נעשית ברה רוחניית וע"י כן היא תספיק להיות מאירת עינים מחשך כל עון ופשע אשר בא לידו לעשות:
או יהיה ענין הכתוב יותר כפשוטו והוא כי אחרי אומרו תיקון האדם להשיג שלמותו ע"י התורה כאמרו תורת ה' תמימה כו' ואשר אין בו תורה אם בו מצות בלבד שגם הוא יתוקן כי פקודי ה' ישרים משמחי לב בעבודת ה' כי ע"י היות הלב מושרש בעבודת ה' לא יוכל העון שהוא הסרסור האחר שהוא העין להחטיאו כמאמר שלמה תנה בני לבך לי שהוא לעבודת ה' ואז תבטח כי ועיניך דרכי תצורנה ועל כן התורה הפכה הסדר לומר אחרי לבבכם ואח"כ ואחרי עיניכם ואמר עתה הנה תקנת אל מחזיק בתורה ואל מחזיק במצות ומה תענה על מי שאין בו לא תורה ולא מצות לז"א מצות ה' ברה כו' לומר הנה אין בעולם איש מישראל שתבצר ממנו לפחות מצוה אחת והנה איכות המצוה בלבד אם היא ברה בלתי מעורה בקרב טומאת עבירות אז היא לו מאירת עינים להאיר לו מכל חושך עון ופשע וחטאה כי נר מצוה להאיר לנפשו להוציאה ממחשכי כל מצות ה' אשר לא תעשינה ולהורות לפניו דרך ה' וכדעת רבי יוחנן ופערה פיה לבלי חק למי שהוא בלי חק אפילו אחת והיא משנה שלמה כל העושה מצוה אחת מטיבין לו וכו':
או יאמר על פי דרך זה כי אף אם גם אין לאיש כי אם מצוה אחת למה שהיא מצות ה' היא ברה כי נעשית מלאך רוחני וברוחניותה תעצר כח להיות מאירת עינים לסור מרע ולעשות טוב כענין מצוה גוררת מצוה:

פסוק י

ואם אין לאיש אפילו מצוה אחת אם יש בו יראת חטא לבלתי חטוא והיא טהורה שאין היראה מחמת עבירות שבידו בל יענש עליהם כי אם היא טהורה מעבירות וירא שמא יגרום החטא כיעקב שעם שלא עבר עבירה היה ירא שמא איזה חטא שוגג היה בידו והוא עדיין לא ידע כי זו היא יראת ה' טהורה אז זכות היראה הזאת עומדת לעד כי היא מצוה גם היא כמאמר הכתוב מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וארז"ל כי מלתא רבתי היא אלא שלגבי משה היא מלתא זוטרתי ואם אין לאיש לא זה ולא זה רק שמתנהג במשפטי ה' לראותו שהדעת מחייבם עכ"ז זכות רב לו כי הלא משפטי ה' אמת וכו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:
ולפי הדרך השני שכתבנו בפסוק ראשון שאומר כי הנה ראינו לו ית' ב' קצוות אחד גודל רוחניותו כי השמים העליונים הם עולם המלאכים שם יספרו כבוד אל כי המלאכים משוללי חומר ישיגו מכבודו ית' מה לספר יותר מבני אדם והנה היוצא מזה הוא כי על השמים כבודו ולא על הארץ כי יעצרנו הגשם אך לעומת זה היות העולם מעשה ידיו

עם היותו עולם גשמי זה מגיד הרקיע כי ע"י הרקיע הבין אברהם היות העולם השפל מעשה ידיו ית' ולא עוד אלא שיום ליום יביע כו' שהוא השגחה אלהית מאתו ית' בעולם השפל ככל הכתוב בכתובים שאחריו:

ח והנה ממוצא דבר יצא עתק מפי איש לדבר ולומר על מה שוא ברא ית' העולם השפל ומה תועלת ימשך לו ממנו הלא הוא כי תורת ה' תמימה כו' והוא כי אינו דומה מעלת הנפש אחרי צאתה מן העולם אל הגדר אשר היה לה בבואה כי פה ע"י תורת ה' תעלה באורות תורה ומצות אשר התעסקה בעולם הזה אשר לא יערכום אנשים ומלאכים נמצא העולם הזה כלי להשלים והגדיל שלמות לנפש וזה יאמר תורת ה' תמימה שהיא שלמה מכל השלמיות משיבה תורת ה' את הנפש אל שרשה וזהו תורת ה' תמימה משיבת נפש כי התורה היא חיי הנפש ואור המאיר לכל נפש בני ישראל ואם יאמר איש מי יעיד לנו שכך הוא שיש שייכות לתורה עם הנפש הנה עדות ה' נאמנה והוא עדותו ית' באמרו כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם כו' כלומר חייכם המיוחדים לכם הם חיי הע"ה הם חיי הנפש וביאור הכתוב כי התורה לא דבר ריק ומשולל מכם כי אם שהיא מלאה מכם כי נפשכם ממנה היא כי היא חכמתו יתברך הבלתי נפרדת מאיכותו וחלקה ה' אמרה נפשכם ובכן היא חייכם ביחוד כמדובר והנה נראה בחוש עדות כי נאמנה היא כי הלא היא מחכימת פתי כי הלא נראה איש משולל חידוד וע"י התמדת עסק התורה יגיע וימצא מה שהוא יותר משיעור גדר שכלו באופן שהיא מחכימת פתי ומאין ולאין היה לו כן אם לא שהתורה האלהית דבקה בנפשו ותערה עליה רוח דעת וממנה נתפשט אל שכלו ולבו גם שכלים גשמיים המה וא"כ אפוא אמור מעתה כי מכל שכן שהיא משיבת נפש כי מאיכותה היא.

ט ואם יאמר איש איך תחכימהו ואדרבא צריך יגיעת בשר עד המית עצמו עליה שהיא היגיעה הראויה הלא תתן עצבת ויאטם שכלו אז יותר כי שמעתא בעיא צילותא לז"א פקודי ה' ישרים משמחי לב כי מאשר יראה בהיותו יגע בתורה יושר פקודי ה' ישמח לבו: **או** יהיה שיעור הכתובים הלא אמרתי כי התורה מחכימת פתי והלא כמו זר יהיה הדבר נחשב בעיניך כי תאמר איזה הדרך יחכם פתי ע"י התורה והוא אטום הלב וסגר ואין פותח ומה גם לבא בחידודי קושיות ופירוקים עד עמוד על האמת ושכלו חסר לז"א פקודי ה' ישרים משמחי לב כי בראות בעסקו בתורה יושר פקודיה ישמח לבו ויקרנו כמאן דאמר חמרא וריחני פקחין שעל ידי מה שהיין ישמח לבב אנוש וכן ריחני פקחוהו כך ע"י מה שפקודי ה' ישרים יפקחו לבו וגם לעמוד על האמת יחודד שכלו כי הלא מצות ה' ברה והוא כי כל מצוה ומצוה מפקודי התורה במה שהיא מצות ה' שצוה אותה בפיו ית'

בסיני היה ברה ורוחניית ויש כח בה להאיר עיני השכל לברר האמת וז"א מצות ה' ברה מאירת עינים וכמאמר ר"י כל דבור ודבור שיצא מפי הב"ה נעשה מלאך אפילו שהדבור היה דבר פשטיי ככל הדברות והוא בהזכיר ענין מבואר אצלנו במקומות רבים כי גם שנראה את כל דברי ספר התורה פשטיים אל יהיו בעינינו כמשוללי רוחניות כי על כן הטיבו אשר דברו רז"ל באמרם על פסוק ודגלו עלי אהבה מלך מבני אדם אם ישים אדם אצבעו בפניו יכעוס וימיתנו ותינוק נותן אצבעו על האזכרה ואינו ממיתו הה"ד ודגלו עלי אהבה הנה כי בשום אדם אצבעו על האזכרה אומר שהוא עליו ית' ממש והלא כמו זר נחשב כי אין שם רק אותיות הכתיבה ואין הנדון דומה לנותן אצבעו על פני המלך אך הוא כי שם בשמו ית' איכות רוחמות משמעות הש"י לעד הכתוב באותיות עצמן כאלו שם הוא ועל דרך זה בכל התורה כי כולה שמותיו של הקב"ה בכל חלק ממנה לפי בחינתה והוא כי מאז נתן לנו התורה כולה יצאה מפיו ית' אשר אין קץ לרוחניות הבל פיו עד אמור ר' יוחנן כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נעשה מלאך והכל יצא מפיו ית' כי גם אשר שמעו מפי משה קול ה' היה משותף עמו כי משה ידבר והאלהים יעננו בקול כי לא היו כשני קולות כי אם בקול אחד ואם כן אפוא אל יאמר איש כי דרך סוד צירופי התורה יהיה בו רוחניות אך לא בדרך פשטה כי הלא כאשר יצאו הדברים מפיו ענין פשטיי שמעו בשמעם אנכי ה' כו' לא יהיה לך כו' וכן בכל דבור ודבור ולא יבצר כי למה שהיה יוצא מפיו יתברך כי הבל פיו היא קדושה ורוחניית וידוע כי אין הקדושה הולכת והפשטיות נשאר כי אם שהרוחניות נשאר בקרב הדבור הפשטיי כנפש בגוף ועד ממהר מאמרם ז"ל האומרים מה ראה משה ששיבר את הלוחות ראה אותיות פורחות באויר כי הוא שנשמות האותיות שבקרבן היו פורחות באופן כי גם בתוך פשט התורה יש רוחניות מאתו יתברך מלובש בכל דבר ממנה כמפורש אצלנו בספר שושנת העמקים על מאמרם ז"ל במדרש חזית שאמרו לו לר' עקיבא בן עזאי יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו הלך ואמר לו שמא במעשה מרכבה היית דורש אמר לו לאו אלא שהייתי חורז מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני כי הלא יראה שאינו משיב לו דבר מתיישב וגם איך תצדק שמחה בדברים ובאיזה ענין מדמה אותם לנתינתן מסיני אך הוא מה שכתבנו כי גם בפשט התורה יש בתוכיות הדברים רוחניות קדושה מאתו ית' אלא שהלומד אותם בדרך הראוי מתגלה אור הפנימיי חוצה ומלהט כאש והוא בשום לב אל גדר שמחה כי הנה היא הגלות רצון טוב שבפנים חוצה והפנים מצהיבות וזה ענין המאמר כי ר' עקיבא תמה על האש ואמר שמא בדרך הסוד היה דורש אמר לו לאו אלא שהייתי בפשט בטיב הכונה חורז ומקשר בהשתלשלות מדרגות

תורה נביאים וכתובים באופן שהיו הדברים עצמם שמחים מגלים ומוציאים אור אש דת תוכיותן החוצה שהוא גדר שמחה והיא האש שהיתה מלהטת סביבותיו ואל תתמה איך בפשט יש רוחניות בתוך הדברים הלא היה כנתינתן מסיני והוא כי הלא הגה מפיו ית' יצא בדברות התורה אש יוקדת היתה ולא מעשה מרכבה היו דבריו כי אם פשט זו שמענו אנכי ה' כו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים כו' והדבור עצמו ארז"ל שהיה מדבר אחר כך עם כל אחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך כו' ואותן הדברות היו הולכים מאליהן ונחקקים על הלוח הרוחני בשמים שנאמר קול ה' חוצב להבות אש וכל זה לא היה ולא נמצא כתוב על הלוח רק דברי פשט הוי אומר כי הפשט הוא כמלבוש אשר רוחניות קדוש בקרבו כנפש בגוף ועל כן היגע בתורה בוקע אור רוחניותה הפנימי ויאיר עיני שכלו ודעת קדושים ידע וזה אומרו פה מצות ה' ברה כו' לומר אל יעלה על רוחך כי אין רוחניות בפשט התורה לזכך שכלך ולהאיר עיניך כי הלא מצות ה' כלומר למה שהיא מצות ה' שיצאת מפיו היא ברה רוחנית ועל כן היא מאירת עינים כי יש בה כח לכך מאור פנימיותה כמדובר:

או שיעור הכתוב ע"ד זה מצות ה' ברה כו' והוא שיקרה לעיני השכל כמקרה עיני בשר והוא כי כאשר אין בעיני בשר הראיה טבעית כי אם כהסכמת חכמי הטבע שהעין היא כמראה מלוטשת שממנה יוצא ברק ומכה באור העולם ושואב דרך התהפכות אור העולם ורואה משא"כ בהביט אל מקום חשך כי לא תראה כל מאומה כי אין לה ממה תקבל לראות על דרך זה אמר על עיני השכל מצות ה' ברה ואור רוחני לה וע"י כן היא מאירת עינים כי בהביט איש בעיני שכלו אל מצות תורת ה' במה שהיא ברה ישאבון ממנה אור לראות במצפוני התורה וחדרי משכיתה וזהו מצות ה' ברה מאירת עינים כי מתוכה תאיר להחכימו. או ענין זה בדרך אחרת שאומר הנה מצות ה' ברה בבהירות וספיריות עד אין קץ ואיך לא תכהינה עיני בשר ושכל אדם חומר עכור בהביט אליה ובמקרה הקיסר שבהביט אל ניצוץ השמש כהו עיניו כן יקרה בהשגה אל אדם חומרי בהביטו אל התורה ועומקה למה שהיא ברה על כן אמר הלא זה יתרון שפע אלהי כי עם שמצות ה' ברה היא מאירת עינים הפך מה שיעלה על לב שתהיה מכהה עיני השכל וזה מהתיחסותה עם הנפש כמדובר:

י ושמא תאמר הלא לא יבצר במה שתורת ה' כל כך זכה כי תקל לישמט והשכח מאדם החומרי לז"א יראת ה' טהורה עומדת לעד והוא כי הנה ארז"ל כי התורה בלי יראת ה' לא תתקיים משל למי שיש לו כרי תבואה ואין לו אוצר כי כל תבואתו תלך לאיבוד אך בהיות לו אוצר תשמר בתוכו כך והיה אמונת עתיך כו' שהם שיתא סדרי משנה אמונת

זה סדר זרעים עתיך סדר מועד חוסן סדר נשים ישועות סדר נזיקין חכמה סדר קדשים ודעת סדר טהרות. הרי שידיעת כל אלו אם אין לך אוצר תאבדם כתבואות בלי אוצר ומה הוא האוצר לגמרא יראת ה' היא אוצר של כל הסדרים הנזכר כי ביראת ה' יהיו נשמרים וזה יאמר יראת ה' טהורה כו' לומר אל תחוש מהתורה שתשכח ממך כי חומרי אתה כי הלא אם תהיה לך יראת ה' טהורה תהיה עומדת לעד עמך התורה שעליה דברתי עד כה: **והנה** היה מקום לומר אין קדושה מתייחסת בעצם רק בכל חלקי התורה זולת סדר נזיקין כי הם דברים שהדעת מחייבם והיה נראה כי אין הענין בהם רק לתווך שלום בין איש לרעהו שאלמלא הדינין איש את רעהו חיים בלעו מה לי במשפטי התורה מה לי במשפטי יתר אומות כי הלא גם על פיהם יתווך השלום על כן אמר השמר פן ואל תאמר כדבר הזה כי הלא דע כי משפטי ה' אמת כי הנה צדקו יחדו והוא כי אין אדם נשפט בעולם הלזה שלא יהיה נשפט גם כן בב"ד של מעלה לפחות בר"ה כי מאז נדון על המחיה ועל הכלכלה שיותן לו באותה שנה והנה אם יהיה בין אנשים וכפי דין התורה יחוייב ראובן לתת לשמעון מנה וכפי משפטי האומות יפטר הנה אין ספק כי כאשר דנו אותם בראש השנה אותו מנה שחייב ראובן לשמעון בדין התורה כללו אותו בכלל מה שקצבו לשמעון מן השמים ולא כללו אותו בכלל הראוי לינתן לראובן כי מחוייב הוא לתתו לשמעון ואם כן אם ידון בדיני נכרים ויפטר ראובן הלא לא יצדק עם משפט ה' של מעלה אך אם במשפט יבא עם זקני עמו יתברך אשר בשער הזקנים על פי משפטי התורה יצדק עם בית דין העליון ואם כן אמור מעתה איזה מהם הוא אמת. הצודק עם משפט העליון או אשר הוא הפכו. וזהו אומרו משפטי ה' כו' לומר הנה שתים הנה משפטי ה' אחד אשר ישפוט הוא יתברך בבית דין של מעלה שני משפט התורה אשר למדנו לדון משפטו ודינו ואמר הנה שני משפטי ה' אמת כי הלא צדקו יחדו זה עם זה העליון עם משפט הבית דין של מעלה ושל מטה על פי התורה מה שאין כן משפטי האומות כמדובר:

פסוק יא

הנחמדים מזהב כו'. אמר הלא שבחתי משפטי התורה בדיני ממונות כי הלא צדקו יחדו כמדובר. ושמא תאמר הלא טוב טוב הוא משפט חכמי הגוים אשר סידרו בני האדם באופן יתווך שלום ביניהם ויהיה התערבות דעת בין האנשים כי הלא סידרום באופן שיהיה התערבות דעת ולא יגדל הפרש בין זה לזה ודיניהם מעין פשרה. אך בדין התורה לפעמים יזכה א' בהון רב ושכנגדו לא יהנה כלום ויפסיד הכל והמפסיד יימר לו ממות באמרו לו הייתי הולך לפני גוים הייתי זוכה קצת ועתה על פי התורה הפסדתי הון רב

ואם כן למה לא אבחר דרכי במשפטי האומות ויתווך שלום אז יותר לז"א אין לחוש רק על מי שאין חביבות משפטי ה' עליו רק להנאתו כי האיש ההוא ודאי יימר לו. אך הנחמדים לו משפטי התורה מזהב ומפז רב שחומד המשפט גם שבשבילו יפסיד זהב רב הנה שאיש הזה ומתוקים הם משפטי ה' אליו מדבש ונופת צופים וכאשר מבי דינא שקל גלימא זמר ואזיל באורחא כי שכר הפסדו אתו לע"ה:

פסוק יב

גם עבדך כו' לבא אל הענין נזכיר מאמר האומר האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דנזיקין. והנה ראוי לשים לב שאם הוא בלבד מפני שיש בם דקדוקים גם בכל חלקי התורה יש בכל אחד תלי תלים דקדוקים. ועוד כי המקיים מילי דנזיקין צדיק הוא ולא חסיד. אך אחשבה שהוא כי לפעמים בדיני ממונות שלבו של אדם חומד ממון והוא אינו מקפיד לאבד זהב ופז רב על דין התורה וגם מדקדק בדברים קלים בל יהנה מחבירו אשר לא כדת אפילו בשוה פרוטה בפנים מפנים שונים שיש דקדוקים אין מספר לצאת ידי חובת שמים הנה זה אין ספק שבכל חלקי התורה יוכן להיות חסיד כי ק"ו הוא אם במה שיצרו של אדם תוקפו מדקדק זה הכנה להיות חסיד לפנים מן השורה בכל שאר התורה מכל שכן וזה אמר האי מאן דבעי למהוי חסידא איזה צדקות יעשה שיביאוהו לידי חסידות בכל חלקי התורה הלא הוא דליקיים מילי דנזיקין וזה יהיה מאמר דוד לומר אל יראה בעיני בני אדם כי אין שכר המשפטים הם דיני ממונות גדול למה שהדעת מחייבם כי הלא אין צ"ל המון העם כי אם גם עבדך נעשה זהיר וחסיד ע"י מילי דנזיקין וזהו נזהר בהם שהיה נעשה זהיר וחסיד בהם במשפטים הנזכר שהוא בקיים מילי דנזיקין ואם כן אחר שכל כך טובה נמשך מהם הוי אומר כי גדול שכרם כי בשמרם עקב רב אשר לא כעולה על רוחו כי קל הוא שכר המשפט באמרו כי אינו רק הישרה בעלמא:

פסוק יג

שגיאות מי יבין כו'. הנה יש שני מיני שגיאות א' שיודע הדין אלא ששוגה במציאות כענין חשב על החלב שהיה שומן ואכלו או שכח שהיה שבת ועשה מלאכה. שנית שנעלם ממנו הדין ולא ידע על דבר שהיה אסור ועשאו והיא שגגת תלמוד אמר על הבחינה הראשונה שגיאות מי יבין כלומר לא יאשם השוגה כי לא נאמר למה לא שמת לבך להשמר שלא הבנת מתוך דבר שקדם לשוגג הזה שיבא זה לידך כי הלא מי יבין שיארע לו שיחשוב על החלב שהוא שומן כי אינו דבר נמשך מדבר אחר. אך הסוג השני שהוא מנסתרות שנסתר הדין ממני שהוא שגגת תלמוד בזה אצטרך לחלות פניך שתנקני בל אכשל במה שיש לי שגגת תלמוד לבלתי העלות עלי זדון:

פסוק יד

ולא בלבד אחלה פניך שתנקני מן השוגג כי אם גם מזדים הם הזדונות ואיני אומר שלא אחטא מזיד כי אשמתי על עצמי אך הוא כי הזדונות שעשיתי כבר חשוך עבדך מהם אל ימשלו בי לגרור לי זדונות אחרים כענין עבירה גוררת עבירה ואחר אומרו הב' דברים אחד שינקהו מנסתרות וגם מזדים אל ימשלו בו אמר על מאי דסליק מניה אז איתם לומר אל תקשה בעיניך הן שאלתי זאת שתחשכני מזדים כי איני שואל שתמנעני מלחטוא מזיד ותהפך בחירתי כי אם שאז איתם כי לא תניח את העבירה שתגרור לי אחרת כמכרחת אותי כי אם שאהיה כתם בעל תמימות שאין לו מכריח להרע ועל הראשונה דפתח בה שהוא מנסתרות נקני היא שגגת תלמוד אמר על זה ונקיתי מפשע רב שע"י מה שתנקני משגגת תלמוד לא לבד אהיה נקי ממה שעולה זדון שיאמרו לי למה לא למדת כי אם גם אהיה נקי על פי דרכי מפשע רב שהוא פן אחטא ממש מזיד גדול והוא שאם דרך משל בשגגת תלמוד אשפוט דין אשר לא כדת אחרי כן ימשך מזה פשע רב והוא שאם אדע אחרי כן כי טעיתי בדין מפני הכבוד לא אשוב להפך הדין כי אם אדרבא אחזיק באשר דנתי ואומר כי יפה דנתי ונמצאתי מעות משפט שהוא פשע רב ובמתק לשונו הורה לנו מאמרנו על מאמר התנא מצות גוררת מצוה ועבירה וכו' ששכר כו' ושכר כו' כי הלא אומרו ששכר מצוה טבע הלשון הוא כנותן טעם אל האמור ואיננו. וגם איך שכר מצוה מצוה אך אחר אמרו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה אמר אל תתמה מי נתן כח בפעולת מצוה או בעבירה לגרור כי אין בם רוח חיים לז"א דע כי שכר מצוה היא המצוה עצמה אשר אין זה רק שהמצוה נעשית מלאך והוא מאיר לו ומעטרו ומענגו כענין צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם שלא אמר ועטרות לומר עטרותיהם כלומר שלהם שהם מלאכים שעשו במצותיהם וההיקש בעבירה שנעשית שטן והוא הדן אותו בגיהנם וגם פה כאמרו ותמוגנו ביד עונינו וזהו שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה כי רוח חיים להם ובכן אל תתמה באמרי מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה כי חיים וקיימים הן אשר כח בהן לגרור וזה כוון המשורר באמרו גם מזדים ולא אמר מזדונות לומר כי נעשים קטיגורים חיים על כן צריך תפלה שאל ימשלו בי כמדובר:

פסוק טו

יהיו לרצון כו' הנה עד כה דברתי על המעשה כי מלפעול שוגג מנסתרות נקני וגם מזדים והנני בא לבקש עתה על הדבור ועל המחשבה ואומרה על הדבור יהיו לרצון אמרי פי והוא כי למה שכל אדם תפלתו שגורה בפיו והיא דברים טובים ולפעמים יוצאים מפיו ולא מלבו כי לב חושב דברים חיצונים ועיקר התפלה היא הכונה אמר יהיו לרצון לפניך

אמרי פי גם שלא יהיו מלבי אל דברי הפה תביט לקבל ברצון וגם הגיון לבי יהיה לפניך כי תהיה עם לבי בל יהרהר בדברים חיצונים כי אם יהיה נאות לפניך וראה נא כי שתי מדות לך אחד צורי להצילני מן החטא טרם אחטא וגואלי לגאלני ממנו ואני בקשתי שלא תניחני לחטוא וזה טוב כי הלא אתה צורי וגם גואלי וא"כ למה אחלה להרפא שתרפאני אחרי כן טוב הוא היה לי לצור מעתה:

או יאמר ע"ד תאות לבו כו' וארשת כו' כי דרכו יתברך את אשר יאהב כי גם שטרם יקרא יענה עכ"ז יערבו לו דברי תפלתו ולא יאמר אל תתפלל כי עניתיך וזהו תאות לבו כו' ועל כל זה וארשת שפתיו בל מנעת סלה וזה יאמר פה יהיו לרצון אמרי פי עם היות כי מאז הגיון לבי היה לפניך שהגיתי בסדרי התפלה וכבר ה' היה צורי וגואלי כי עניתני להיות צורי אם הענין הוא שלא יוכלו לי או גואלי אם הוא לגאלני מצרה שאני בה כבר עכ"ז תקשיב ברצון אמרי פי:

או יאמר מאמר ר' חנינא בן דוסא אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף וזה יאמר כאשר יהיו לרצון אמרי פי שהיא שגורה תפלתי בפי והגיון לבי הוא נכון לפניך אדע מאז כי ה' צורי וגואלי צורי להצילני מצרה שלא תבא אם הבקשה על כך. וגואלי אם היא על מה שכבר עלי אם על זה אבקש:

או יאמר הנה אמרתי כי השמים מספרים כבוד אל הם מלאכי השרת בעולם המלאכים וגם מעשה ידיו מגיד הרקיע הוא עולם הגלגלים כמפורש למעלה והנה ספרתי כמה דברים תקנת להכשיר האדם תורת ה' תמימה כו' פקודי ה' ישרים כו' אמר גם שאדם צריך כל זה לתקן יהיו לרצון אמרי פי בשבחי ותפלותי ממה שמספרים המלאכים כבוד אל כו' והטעם כי אני יש לי יצר הרע ולמען יהיה הגיון לבי לפניך לכוון צריך יהיה ה' צורי לינצל מיצרי בל יפסיד כונתי וגואלי אם כבר נמסרתי בידו להצילני ולהשיבני אל הכונה כי יערבו לו ית' דברי הצריך לכבוש את יצרו גם שהוא יצטרך לעזרו מדברי אשר יצה"ר אין לו:

פרק כ

פסוק א

למנצח כו' .

פסוק ב

יענך כו' הנה כתבנו מתחלת הספר כי אין רצוננו בספר הזה להעיר ההערות שבמקראות לאהבת הקיצור כי המשכיל יבין לאשורו כל ההערות המתיישבות באשר נבאר בהם

בס"ד ועל כן גם שבמזמור הזה יש דברים שיראה הרואה אותם קשים בעיניו לא כתבתים לגלותם כי במאמרנו יראה ישובן. והנה לפי הנראה מרז"ל שזה המזמור על צרת חבלי משיחנו ידבר כי אז יבאו בנים עד משבר ויצטרכו כח ללידה. ועל המשך ימי הצרה ההיא אמר יענך ה' ביום צרה כו' והענין כי אשר בצרתה לו יקרא אל ה' ויענהו הלא יתחלקו לכמה סוגים א' שיקרא וה' יענהו ב' שטרם יקרא כי אם שהרהר בלבו ודאי יענהו ה' וכן באופן הטבת קבלת התפלה יש קורא מתגרת אויבו וה' יצילנו מידו שנית שלא בלבד ינצל כי אם גם ינצח את האויב ג' שלא בלבד ינצח כי אם גם יעלהו גם עלה במעלות שררה וגדולה וכן בבחינות המתיירא יש סוגים א' שיענהו אל על פי מדת חסד אך לא ע"י מדת רחמים שצריך גם יהיה לו זכות מה כמ"ש ז"ל על ונתן לך רחמים ורחמך כי על ידי תת לך מדת רחמים לרחם על זולתך תזכה שירחמך ה'. ב' כי ייטיב לו שם הרחמים. ג' שגם מדת הדין תסכים בדבר כי מדת חסד תכריחנה כדעת האומר על פסוק ואל זועם בכל יום כי מדת אל שהוא שם חסד זועם את מדת הדין ומכריחה להסכים. ד' והוא כי מאליה מדת הדין תענה ותרחם וכן בבא הטובה מאת ה' לפעמים תהיה ע"י שליח ואם ימצא זכות יהיה על ידי עצמו. ונבא אל הענין אמר הנה בתחלת התעוררותך בצרה שתקרא מצרה לך אל ה' באחדות אחד כאמרו לשון יחיד לא יקפיד הוא ית' אל מה שלא הקדמת תפלה לצרה כי אם גם בהיות ביום צרה ממש יענך אך לא יהיה רק אחרי קוראך אליו כי זה משמעות אמרו יענך שהוא אחר הקריאה וגם לא תהיה רק הצלה מרעה וזהו אומרו ישגבך שהוא היותך נשגב ונצול מהאויב כמד"א משגב לדך משגבי ומפלטי לי. וגם לא תהיה ההצלה ע"י מדה"ד וגם לא ע"י מדה"ר כ"א ע"י שם החסד כי הלא אשר יענך ה' מדה"ר תהיה ענייתו שיאמר ישגבך שם אלהי יעקב כלומר אינך זוכה להיות נשגב ע"י מדת הדין שצריך זכות רב וגם לא על ידי מדת רחמים שצריך זכות קצת כי אם על ידי שם אלהי יעקב שהוא שם שקרא אלהי יעקב והוא שם אל כמקרא שכתוב ויקרא לו אל אלהי ישראל שמשמעות הכתוב ויקרא לו ליעקב אל ומי קרא את יעקב שם אל אלהי ישראל כי אלהי יעקב קרא לו אל נמצא כי שם אל שהוא חסד כמד"א חסד אל כל היום הוא שם שקרא אותו אלהי ישראל ובזה יאמר ישגבך שם שקרא אלהי יעקב שהוא אל כלומר מצד החסד אך על פי מדות זולת חסד אל אינך זוכה

פסוק ג

ואף גם שם זה לא ע"י עצמו רק על ידי שליח כי ישלח עזרך מקדש ע"י מלאך קדוש שלא יהיה היתרון רק שלא יהיה על ידי מזל אך לא שלא ע"י שליח אך מה שאני מחלה פני

אל ויחנך הוא כי ומציון יסעדך והיות לך סעד לקרב טובת הטבתו יתברך אליך באופן יותר שלם:

פסוק ד

והוא כי יזכור כל מנחותיך שהיית מביא לציון עיר האלהים ועולתך שהיא עולת יצחק שהוא יתברך מחשיבו כאלו נשרף ונעשה דשן כך ידשנה סלה כי תמיד יחשיב את עולתך שהיא נעשית דשן שלא יתום אותו זכות:

פסוק ה

ובסעד זכיות אלו תרויח כי מה שעד עתה היה עזרך בא על ידי שליח ועתה לא כן רק יתן לך האל בעצמו וגם שלא תצטרך לקרא וה' יענך אחר הקריאה כי אם כלבבך שבעוד הדברים בלבבך שעדיין לא הוצאתם מפיך שהוא טרם תקרא יתן ה' את שאלתך ולא אמר לבך כי אם לבבך לכלול טובות העה"ז שיש שייכות ליצה"ר בהם ולא תבין מזה שגם מה שיש בו קצת רצון היצה"ר נגד הצדק יתן לך כי לא כן הוא כי אם אל כל עצתך שע"י אחדות הב' לבבות ימלא שאם יהיה חסרון שלא כרצונו יתב' הוא ימלא וישלים החסרון עד בא שלמות רצונו ית' בה וכן לפעמים האדם למה שהוא אדם ולא אל אינו יודע לשאול על דרך מאז"ל שישראל שאלו ואמרו ויבא כגשם לנו ואמר הקב"ה לא ידעו לשאול כי הגשם לפעמים אינה טובה אבל אהיה כטל לישראל שהטל תמיד הוא טוב ומועיל ועל דרך זה יאמר וכל עצתך שתתייעץ בלבך אשר הוא טוב לך אין צ"ל שיתננה לך כי אם גם ימלא חסרונך להנאתך ולטובתך ולהיות כי עדיין תהיה בך בחינת יצה"ר מעורב עם יצר הטוב שהם השתי לבבות כאמרו לבבך ולא אמר לבך על כן אמר כלבבך בכ"ף הדמיון שלא יתן רק כמוהו שהוא כמדובר לכלול טובות העה"ז אך קרובים אל ה' ולא אמר כל משאלותיך יען כי להיות שני היצרים בדבר לא יתן כלן כי אדרבה אחר העצה צריך למלא חסרונן:

פסוק ו

משיבים ישראל ואומרים הנה זאת נעשה כי גם ששתי ישועות הן העתידות א' ישועתו יתברך כי יציל שכינתו מהגלות. ב' ישועת ישראל והיה ראוי נשמח על הנוגע לנו כי ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל כי היא כמשכון לנו עכ"ז לא נעשה שמחה אף גילת ורנן רק בישועתך בלבד כי נשליך ישועתנו אחרי גוונו בערך ישועתך והראיה כי הדגל אשר נרים בנצחון לא יהיה משם ישראל או שם המלך המשיח רק ובשם אלהינו הם ארבע אותיות שמו הגדול אשר אז מתחברות משא"כ עד הזמן ההוא כי היא יד על כס יה וזהו ובשם אלהינו נדגול:

או שיעור הכתוב עם היות שנרננה ונשמחה בישועתך על כי ישועתוי היא ישועתנו עם כל זה לא נחוש על עצמנו כי ובשם אלהינו נדגול אז תשיב אמריה רוח הקדש ואומרת ימלא ה' כל משאלותיך כלומר הלא מתחלה אמרתי יתן לך כלבבך כו' כי היה פניית היצה"ר גם הוא כענין היותכם פונים אל הרמת דגל ישראל להתפאר וכיוצא על כן אמרתי יתן לך כלבבך שהם שתי לבבות בלבד בכ"ף הדמיון וגם אמרתי עצתך ימלא שלא כל שאלותיך רק אשר היא עצה יעוצה אחרי שיתן לב אל הטובה מכל משאלותיך הנוטה יותר אל בחינת כבוד אלהים וממנה ימלא חסרונה אך עתה שאמרת נרננה כו' כי לא תחשיבו ישועת עצמכם לפני ישועתו יתברך הנה כי אין לכם בחינת יצה"ר הנה עתה תרויחו ג' דברים א' כי לא שם אל הוא מדת החסד ייטיב לכם בלבד כי אם יתן ה' הוא השם עצמו אשר אמרתם ובשם אלהינו נדגול הוא שם הרחמים וכמו שכתבנו כי לקבל טבוה משם הרחמים צריך זכות יותר מלקבל משם אל שהוא מדת חסד וז"א יתן ה'. ועוד שנית כי לא יהיה על ידי שליח כאשר עד כה שאמרתי כי שם אל ישלח עזרך מקדש כי אם כי שם הרחמים הזה יתן הוא עצמו ולא על ידי שליח וזהו אומרו ויתן ה' ועוד שלישית והוא כי לא עצה א' בלבד ימלא מתוך משאלות לבך היותר טוב כ"א ימלא ה' כל משאלותיך כי אחר שתעשה עיקר מכבוד ה' וישועתו אם כן סרה פניית יצה"ר מכם ואין כל משאלותיך ודאי אלא כלם יהיו שוים לטובה ולא בלבד יתנם לכם כי אם גם ימלא חסרון כל אחת מהנה כי הלא מחומר קורצתם ותסכלו דעת לדעת לשאל בדרך הנאות לכם יותר כאשר יודע אלהים צרככם כי אל דעות ה'. רביעית כי לא בלבד לנצח את האויבים כי אם גם להיות לנו הממשלה והגדולה שהוא באמרו ימלא ה' כל משאלותיך שכולל גם להיות להם אדר מלכות נוסף על הנצחון הנזכר כאמרו יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא שלא היה רק על דבר אחד על ההצלה שהוא הנצוח הנה נתקנו כמה בחינות אחד כי מתחלה צריך לקרא וה' יענה ועתה יתן לך כלבבך שהוא בעוד הדברים בלבך טרם תקראו וגם לא על ידי מדת חסד כי אם גם מדת רחמים וגם לא ע"י שליח כי אם הוא יתברך על ידי עצמו.

פסוק ז

אך עדיין אפשר כי לא תהיה מדת הדין מסכמת בדבר על כן בא דוד ויאמר הנה עתה במה שאמר ימלא ה' וכו' לשון יחיד ידעתי כי הושיע ה' משיחו כי באמרו יענך ה' לשון יחיד היה אפשר כי על אחדות ישראל כוון אך עתה שישראל השיבו לשון רבים נרננה וכו' ועל זה השיב לשון יחיד עתה ידעתי כי עלי ידבר כי הושיע ה' משיחו הוא שם הרחמים אך מה שאשאל ממנו ית' לעתיד הוא יותר מזה והוא כי יענהו שם ה' עם היותו

משמי קדשו שנסתלק לשמים בזמן החרבן שיצילנו שם ה' בכל כח גבורות ישע שמושיע ימינו הוא שם אל בעל החסד אשר אצ"ל שאינו מניח את מדת הדין לקטרג כי אם שגם זועם את מדת הדין ומכריעו להיטיב והוא מה שכתבנו למעלה מאמר האומרים מחכמי האמת כי אומרו ואל זועם בכל יום הוא כי מדת חסד זועמת ומכרחת את מדת הדין בכל יום בל תרגיז העולם בדיניה ובזה יאמר פה כי יענהו השי"ת בכל עוז הגבורות שמושיע ימינו כי ימין ה' שהוא שם אל הוא החסד יושיענו מן כחות הרוגז ויעשה שיסכימו גם כן בדבר:

פסוק ח

משיבים ישראל בכח זכותא דרבים ואומרים גם בזה לא נתפייס שמדת הדין לא תושיענו מעצמה רק שתוכרח ע"י ה' תכריחנו כי אם גם שבקראנו את מדת רחמים תענה מדת הדין מעצמה ותושיענו ברצון טוב וזהו כוונתם במאמרם והחלו ואמרו אלה ברכב כו' המה כרעו כו' ה' הושיעה כו' לומר הנה בזמן שלותנו בהיותנו צדיקים ראינו את ישועת ה' בעל הרחמים כי באו עלינו אויבינו אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר והוא בשום לב אל אומרו בשם ולא אמר שם ה' שהוא ענין מאמר רשב"ן כי ג' נקראו בשמו של הב"ה צדיקים שנאמר כל הנקרא בשמי כו' ובזה יאמר בהיותנו בשם ה' שהיינו צדיקים נקראים בשמו ית' לא היינו צריכים רק שאלהינו נזכיר:

פסוק ט

ומיד המה כרעו ונפלו שלא בלבד נוצלנו מידם כי אם גם שנפלו הם ואנחנו קמנו בנצחון וגם ונתעוד ברוממות ומעלה:

פסוק י

אך מה שנשאל עתה מחדש הוא כי גם מדת הדין תעמוד לנו ולא בלבד שמדת החסד תכריח את מדת הדין כי אם גם שמדת הדין מעצמה תעננו ותעמוד לנו בקראנו את מדת הרחמים וזהו ה' הושיעה כו' והוא באשר ידענו כי תואר מלך הוא ביחוד אל מדת הדין שעל כן בימים הנוראים נתארהו יתברך בתואר מלך לומר המלך הקדוש המלך המשפט וענין הכתוב מה שאחלה פני אל הוא כי באמור אל מדת רחמים ה' הושיעה אז המלך שהוא מדת הדין יעננו מיד ביום קראנו:

[ח] **או** יאמר בשום לב אל אומרו בשם ולא אמר את שם שהוא כמאמרנו ביום הסליחה שהיה אומר כהן גדול אנא בשם כפר וכו' שהוא שהיה הוגה את השם המפורש וע"ד זה יאמר הנה אלה ברכב כו' ואנחנו יכולים לנצחם בקלות ע"י הזכיר עליהם את השם וזהו בשם ה' אלהינו נזכיר:

ט כי אם כך היינו עושים המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד אך אין אנו חפצים ע"י השתמש בשם המפורש כי אם שנאמר ה' הושיעה דרך בקשה והמלך יעננו ע"ד האמור בקודם:

פרק כא

פסוק א

למנצח מזמור כו'. יש פירשו זה המזמור על מלך המשיח ויש על דוד עצמו ואחשוב יכלול שניהם והוא להורות מעלת מלך המשיח הוא דוד לעתיד על ההוה במלכות עתה והוא כי הנה נודע שבימי דוד היתה השכינה בעוז ידה תקיפה על האומות על ידי דוד מלך ישראל ובבואה להושיע את ישראל מהגלות האחרון היא כביכול כיוצאה מהגלות ומושיעה את עצמה והנה המלך דרכו שיותר ישמחו שריו בהיות המלך בתקפו כי יושפעו בשופע כל טוב על ידו מאשר בהושיע עצמו מבית השביה כי יהיה רב לו להוציא עצמו לחירות ולא יספיק להשפיע רב טוב לשריו ועמו בעת ההיא כאשר בהיותו בעוזו:

פסוק ב

אמר דוד המלך ע"ה ה' בעזך בימים שאתה בעזך הנה ישמח מלך אמנם בישועתך כשתושיע כביכול שכינתך מהגלות אז מה יגל מאד הפך מלכים מבני אדם שבעוזם ישמחו שריהם יותר מבעת צאתו מהגלות:

פסוק ג

כי הלא המלך אשר הוא כעת הן אמת ששתים הנה טובותיו אחד שתאות לבו נתתה לו טרם יתפלל בפיו מה שבלבו שנית שוארשת שפתיו בל מנעת סלה שהוא הוראת חבה יתירה כי בהסכימו לתת לו תאות לבו טרם יתפלל היה אפשר יאמר אליו אל תדבר דבריך כי עניתיך כבר ולא עשית כן כ"א הקשבת כל דבריו כי שמחת בשמיעת דברי פיו וזהו וארשת שפתיו בל מנעת סלה באופן שהיתה טובה כפולה קבלת התפלה עודנו בלב טרם יקרא וגם השתעשעו בשמוע ארשת שפתיו אחרי כן:

פסוק ד

ועוד טובה כפולה אחרת והיא כי תקדמנו בעולם הזה ברכות של טוב הן ברכות נמשכות מהטוב של הע"ה הן פירות המצוה שהיא טוב כד"א וטוב לך שהוא לע"ה ומלבד הברכות של הטוב גם הטוב הנזכר תשית אותו לראשו עטרת פז והוא מאמרנו על מאמרם ז"ל צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם שהוא המצות שעשו שהן הן אושר שכרם נעשות עטרות אור בראשיהם כי כל א' נעשית מלאך ועטרה לראשו וז"א

כי תקדמנו בעוה"ז ברכות של הטוב ואח"כ הטוב ההוא תשית אותו לראשו עטרת פז כי הטוב עצמו נעשה לו עטרה מאירה עליו:

פסוק ה

ועוד טובה כפולה ג' והיא כי הלא חיים שאל ממך בעוה"ז ואתה לא בלבד חיי העוה"ז נתת לו כ"א גם נתת לו אורך ימים עולם ועד כי דוד מלך ישראל חי וקים הנה ספרתי מה שה' בעזך ישמח מלך:

פסוק ו

וגם הטבתי אשר אמרתי כי בישועתך מה יגל מאד כי הלא גדול כבודו של מלך בישועתך כי הלא הוד והדר תשוה עליו כי תשיתהו כו' והוא כי על כל טובה וטובה שהמלך קבל מאתך בזמן המתואר לעזך עשר ידות יקבל אז יותר בזמן המתואר לישועתך והוא כי מלבד החיים שכבר נתת לו עולם ועד בכלל שאר דברים יגדל טובו אז מעתה והתחיל במאי דסליק מניה שהוא כי הטוב שאמרתי שתשית לראשו עטרת פז שהוא אור המצוה כעטרה על הראש אז יגדל הדבר עד אין קץ כי לא בלבד על הראש כ"א גם עליו שהוא על כל עצמו כד"א כתונת הפסים אשר עליו וגם לא בלבד אור המתייחד לעטרת פז כ"א גם לבוש אשר לבש בו המלך כשברא את העולם והוא מאמרם ז"ל במכילתא והובא בילקוט בישעיה וז"ל עשרה לבושים לבש הקב"ה א' כשברא את העולם של הוד והדר שנאמר הוד והדר לבשת וכו' וזה יאמר פה כי בישועתו של הקב"ה לעתיד יושפע שפע אותו הלבוש במלך המשיח וזהו הוד והדר תשוה עליו והוא על כי אז העולם אשר נברא בהוד והדר ונתקלקל ע"י אדם אז שב ונתקן ע"י מלך המשיח ושב ההוד וההדר ההוא לאיתנו:

פסוק ז

ולעומת מה שעתה בעזך קדמתו ברכות טוב אז לא בלבד יבורך בברכות טוב כ"א שהוא בעצמו יהיה ברכות שיושפעו ממנו לעולם וזהו כי תשיתהו ברכות וגם אז היו ברכות העולם הזה פרי מעשה הטוב פה כאשר ביארנו אשר יש להם קצבה וסוף ולעתיד יהיו ברכות לעד ברכות נצחיות ולעומת אשר בזמן הזה ארשת שפתיו בל מנעת סלה שהוא מה שכתבנו כי אחר גזרת המלך יתברך לתת לו תאות נפשו לא יאמר לו אל תתפלל כי טרם קראת עניתיך כי אם וארשת שפתיו לא מנע מלשמוע תפלתו כי היה משתעשע לשמוע בקולו אז לעתיד לא תהיה תפארתו של מלך שישתעשע ה' לשמוע בקולו ופניו יתברך לא יראו כ"א גם תחדהו בשמחה את פניך כי גם יראה את הפנים ולא יהיה כאשר בזמן הזה שנאמר בו עבדו את ה' בשמחה וגילו ברעדה שהוא כי יגיל האדם אם בשמחה תהיה לו רעדה בל תטעהו השמחה כי שמחה מה זו עושה אך בימים ההם אין צריך

תתערב הרעדה עם השמחה כי אם אדרבה תחדהו בשמחה כי אז אין פחד שרוב שמחה תטעהו כי הלא הוא את פניך ואיזה הדרך תלך רוח טומאה להטעותו והוא רואה את פני המלך הקדוש:

פסוק ח

ועוד טענה אחרת והוא כי המלך בוטח בה' וגם בחסד עליון לכן בל ימוט גם שתחדהו בשמחה כי שתי בטחונות אלו יעמדו לו בל תסירנו שמחתו מן הדרך הטובה:

ז או יאמר במה שידענו כי הוא אדם הוא דוד הוא משיח והנה ע"י אדם נתקלל העולם ואינו נתקן אפילו ע"י דוד במלכו עד בא מלך המשיח כמאמרם ז"ל כי כל תולדת שבמקרא חסרים חוץ משנים אלה תולדות פרץ אלה תולדות השמים מפני כי ששה דברים שהיו בתולדות השמים בהבראם ונתקללו ע"י אדם אין חוזרים ונתקנים עד שיבא בן פרץ הוא מלך המשיח. ועוד שנית לקה אדם כי טרם יחטא היה תמיד רואה פניו יתברך ובלתי נרתע וכשחטא ויתחבא מפני ה' אלהים שלא עצר כח לעמוד כי שרתה בו חלאת זוהמא וגם ע"י דוד לא נתקן עד בא מלך המשיח וזהו יאמר כי תשיתהו וכו' לומר בכלל ההפרשים שבין שמחת המלך דוד במלכו מאשר יהיה בהיותו מלך המשיח הוא כי גם עתה גם שישמח מלך לא תיקן קלקול אדם בשני הדברים האלה עד לעתיד שעל כן אמר כי גם שבעוזך בזמן מלכותו ישמח מלך בישועתך לעתיד מה יגל מאד והשני דברים הם אחד כי לעתיד תחת אשר נתקלל העולם על ידו עתה תשיתהו ברכות לעד בלי הפסק מה שלא הספיק לזה במלכות בית דוד בזמן מלכותו וגם אז לא יכול לסבול עוד ראות הפנים כי אם היה מצטער ומתחבא ולעתיד במלך המשיח יתוקן כי אדרבא תחדהו בשמחה את פניך תחת אשר היה מתעצב וירא ומתחבא מפני ה' וזה לא נתקן רק בימי מלכות דוד עד לעתיד:

פסוק ט

תמצא ידך כו' הנה עד כה דבר מה רב טוב שמחת דוד בזמן הגאולה מאשר שש במלכו על ישראל אמר עתה עוד דבר אחר יגל בה מאד המלך לעתיד כי תמצא ידך וכו' כי בימים האלה לא היה יתברך עושה רק פוקד על צבא המרום במרום אך לא היה מטה ידו על העם כ"א מגרש מפני ישראל אויב הוא השר למעלה ואומר השמד את העם כי ישראל היו הפוגעים בעם האויבים למטה אמר כי גם כי זה היה בזמן הזה ע"י המלך דוד. לעתיד לא יהיה כן כי לא בלבד תמצא ידו לאויב העליון הוא השר כ"א גם אל העם שתחתיו בארץ וזהו תמצא ידך לכל אויביך שכולל התחתונים עם העליונים וזה יהיה אל האויבים הם אשר שלחו יד בישראל ובבית המקדש אך אשר לא שלחו יד בפועל כ"א

שהיה להם שנאה בלב בלבד ימינך תמצא אותם כלומר שלא תהיה פורענותם באכזריות חמה כי אם קרוב אל החסד בצד מה. והוא בהזכיר מאמר חכמי האמת האומרים כי את אשר שלחו יד בחרבן ובישראל ישוב יביאם הוא יתברך לעתיד ויקבלו את עונשם כאשר למדו מפסוק כל הגוים אשר צבאו על ירושלים אשר יצבאו לא נאמר אלא צבאו בחרבנות ומתו מיתת עצמם עוד ישובו וילקו ושעליהם נאמר למען תמחץ רגלך בדם כו' שאומר איש ישראל יד זו של גוי זה הכתה אותם ואז יראהו יתברך נקמה שיתננה מאכל לכלבים וזהו לשון כלביך כו' ובזה מצאתי ראיתי טוב טעם אל פסוק עד די התגזרת אבן די לא בידין ומחת לצלמא על רגלוהי די פרזלא והדקת פרזלא נחשא כספא ודהבא וכו' כי הלא יקשה כי איך בהכות את המלכות הרביעית ידוק את הארבע מלכיות כאחד אך בזה יצדק כי יחד כלם ישובו וילקו ובזה יתכן כי על השני סוגים ידבר פה א' על אשר הצרו בפירוש ועליהם אמר תמצא ידך לכל אויביך שהוא הם עם שריהם ועל השנית הם בניהם אשר לא עשו רעה בפועל אמר ימינך תמצא שונאיך:

פסוק י

ועל האויבים שהיא החלוקה הראשונה אמר תשיתמו וכו' והוא בל נאמר למה יאמר דוד שיכבדם ה' לדונם בעצמו והלא טוב היה ישלח בם חרון אפו הוא א' מן המשחיתים וישחיתם וכיוצא בו. לז"א הנה בהיות בידך תשיתמו כתנור אש שלא יתמו באש מיד ותעבור צרתם כ"א כתנור שסובל יקוד אש יום יום והוא קיים כן יתן בהם הוא יתברך כח לסבול שרפת אש והם נשרפים וקיימים וסובלים וזה לעת פניך הוא בעת שאמרתי למעלה תחדהו בשמחה את פניך שהצדיקים ישמחו בהיותם לפני פני מלך אור חיים והשונאים אז ישרפו באש כענין וזרחה לכם יראי שמי כו' שהוא בעת שהרשעים קש ולהט אותם היום הבא כי הקיום ההוא לסבול הרעה הוא מפאת ידך כענין ימינך ה' תרעץ אויב שלא יכלנו מיד רק תרעץ בלבד למען יהיה לו כח לסבול שפטים רבים אבל אם ה' באפו הוא ע"י האף שהוא א' מן המשחיתים היה עושה משפטם הלא יבלעם ותאכלם אש מיד ואינם אך ע"י ידך שתמצא אותם יהיו נאכלים ונשרפים תמיד ולא כלים רק סובלים הצרות וכמאמרנו על פסוקי ימינך ה' וכו' וברוב גאונך וכו' שהוא ע"י העשות משפט על ידך תרעץ בלבד ולא תכלה מיד עד יקבלו מאתים מכות כי ברוב גאונך לא תכלה מיד כפי כחך רק תהרוס בלבד קמיך אך אלו ע"י משחית היית עושה היה ברגע מכלה כי תשלח חרונך הלא תאכלמו כקש מיד כי אין כח זה רק לה':

פסוק יא
ועל בניהם שקמו אחריהם ולא פעלו הרעה שהם הנקראים שונאיך אמר פרימו מארץ תאבד שלא יתמדו בפורענות כי אם שמיד מארץ תאבד הם הגדולים ועל הקטנים אמר וזרעם מבני אדם:

י או יאמר תשיתמו כתנור אש מעין ענין טיטוס שאמרו רבותינו ז"ל כי צוה שישרפוהו ויזרקו אפרו בשבע ימים בל ימצאהו אלהי ישראל וככה גזר הוא יתברך שיעשו לו בכל יום כי ישרפוהו ויזרקו אפרו וישוב יתברך יעשהו בריה חדשה ויחזרו לשורפו יום יום וע"ד זה יאמר תשיתמו כתנור אש שנשרף וחוזר ומתקרר וחוזרים ונותנים בו אש יום יום בכל יחם אותו ככה יעשו את האויבים הנז' לעת פניך כי לכל עת הרוג הנקרא פנים כד"א ופניה לא היו לה עוד יקד יקוד בהם כאשר יותן אש מחדש בתנור ולא ממש כתנור שנשאר קיים בינתים כ"א שה' באפו יבלעם ואח"כ שיבלעם ואינם תחזור ותאכלם אש והוא כענין טיטוס כי אחר שנבלע מן העולם ונעשה אפר היה חוזר ונאכל באש וזהו ה' באפו יבלעם ותאכלם אש:

יא אך פרימו הנקראים שונאיך לא יהיה להם כ"כ צרה כ"א שימינך תמצא אותם במה שמארץ תאבד מיד בל יסבלו כ"כ צער וכן זרעם של בניהם מבני אדם:

פסוק יב
והטעם מה שהכבדתי כ"כ באויבים הם פועלי הרעה לא על אשר הצרו לישראל רק על דבר כבוד ה' כי הלא נטו עליך רעה כי הרעה אשר עשו נטו אותה עליך כאלו חלילה עליך שלטו כמאמרם ז"ל על פסוק שאגו צורריך כו' וכ"כ היתה הרעה שנטו עליך רעה כי הם עצמם חשבו מתחלה שאין צריך לומר לעשותה בפועל כ"א אפילו מזמה לחשוב אותה בל יוכלו ואח"כ עשו אותה בפועל:

פסוק יג
ועוד טענה אחרת לבלתי אבדם מהרה והוא כי כאשר יראו ברעתם כך יראו בגדולת משיחך עודם חיים כאשר מגיהנם מראה הוא יתברך לרשעים טוב הצדיקים בג"ע כמאמר רבותינו ז"ל שחבירי ר"ל הלסטים מגיהנם היו רואים במעלת רשב"ל בג"ע וזהו אמרו כי תשיתמו כו' לומר כי הנה כאשר המורה חצים כונן אותם על יתר כך החצים המכים בגוים ההם יכונן על מיתרי זכיות בני ישראל שלהיותם צדיקים הם כמיתרים להחזיק חציו יתברך יכו בגוים אשר הצרו להם. ובזה אמר דוד הנה המשיח עצמו יש לו חלק במיתריך הם הצדיקים ותכונן ותגדל אותו ואוחילה לפניך כי אשר תשיתמו שכם במיתריך הוא מלך המשיח תכונן ותגדל אותו על פניהם של הגוים ההם כי טרם יכלו

עודם מתמרקים יראו בכוננויות וגדולת אשר תשים שכם במיתריך וזהו כי תשיתמו שכם וכו' תכונן על פניהם:

פסוק יד

רומה ה' בעזך וכו' . אמר הנה בשפתי ספרתי כי יש שתי זמני מלכות בית דוד א' במלכו בזמן הזה וקרא לזמן הזה עזך והשני במלך המשיח וקרא אל ממשלת הזמן ההוא ישועתך כי אז היא ישועת השכינה מן הגלות וספרתי מה גדול כבוד המלך דוד אז מעתה ועכ"ז אני אומר ומבקש רומה ה' בעזך כי מי יתן ומעתה רומה ה' הרוממות העתיד בעזך כלומר בזמן הזה שקראתיו עזך ולא שתהיה בינתים שכינה בגלות ותצטרך להושע באחרונה כי אינו לפי כבודה כי יראו הגוים היותם מרקדים בהיכלו יתברך ויאמרו איה גבורותיו ולא שמגיע אליך פגם חלילה כמלך הגולה וחוזר למלכותו כי אדרבא מה שגוים מרקדים בהיכלך הן הן גבורותיך כ"א שהגבורות ההם אין אדם משורר ומרנן עליהם לפניך אך אם מעתה רום בעזך נשירה ונזמרה גבורתך על כל הגוים:

פרק כב

פסוק א

למנצח על אילת השחר כו'. רז"ל הסכימו שעל אסתר המלכה ידבר. וראוי לשים לב מי הכניס את דוד בזה לומר מזמור לדוד וגם על פי דרכנו נשית לב אל אמרו למנצח ומזמור אך יתכן במאמרם ז"ל על פסוק איש יהודי היה כו' קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני אלא בשביל דוד דאתי מיהודה דאי לא שבקיה לשמעי והוה קטיל ליה לא הוה נפיק מניה מרדכי והנה אסתר גם היא נולדה ממאן דנפיק מניה מרדכי ובזה יאמר למנצח על אילת השחר היא אסתר שהקב"ה הצליחה והנה המזמור הזה בעצם יאות וראוי ליחסו לדוד שאלמלא הוא לא יצאת לעולם ולא נצולו ישראל על ידה וזהו מזמור לדוד:

פסוק ב

אלי אלי כו' כפל לומר אלי זה פעמים כמ"ש ז"ל שנסתלקה ממנה שכינה כשנכנסה לבית הצלמים וצעקה אלי אלי למה עזבתני ויהיה הענין אם אלי היית טרם אנשא לערל גם אלי היית אחרי כן עם היותי אתו בחדרי משכיתו אשר לא יחסרו שם צלמים כי שם הוא עיקרם ואם כן אפוא למה עזבתני ולא אשאג מדאגה מדבר אולי בהפרדך ממני לא יושיט לי המלך את שרביט הזהב וימיתני כי נקל זה בעיני בערך ישועת ישראל שתתבטל בהסתלקך ממני וזהו רחוק מישועתי דברי שאגתי. או יאמר לא אדע אם מה שנסתלקת הוא בעבור טומאת המקום או להיותך רחוק ממבוקשי ואם הוא למען היותך

רחוק מישועתי הן דברי שאגתי. או יאמר במאמר מרדכי אליה אם החרש תחרישי רוח וכו' ואת ובית אביך כו' ככתוב אצלנו בביאור המגלה והוא כי בית שאול אשמים על עזבו את אגג חי והוליד בלילה ההוא אבי אבות המן הרע ועל כן אמר הנה לא תבצר גאולה מישראל כי רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו על דבר המן המחטיא את ישראל בסעודה ויטם להרג ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות לכפר בעד בית אביך בל תאבד את והם וזה תאמר מה שאני שואגת הוא על היותך רחוק מישועתי של עצמי אם לא תעשה התשועה על ידי כי לישראל רוח והצלה יעמוד ממקום אחר. או יאמר אם בצאתי מבית הצלמים לדבר אל המלך היתה שכינה שבה אלי החרשתי אך היות רחוק מישועתי לפני המלך הנה דברי שאגתי אולי לא תשוב לי:

פסוק ג

אלהי אקרא כו' אמרה עם שעזבתני לא אתייאש מן הרחמים כי אלהי אקרא כו' והתכת הכתוב הוא כ"א איש זר ישאל שאלה מאת המלך פעם ולא יענה לא ישנה לו לשוב לשאול שאלתו פן יקצוף המלך עליו אך אם השואל הוא בן למלך ישוב וישנה וישלש באמרו לא משנאה יהדפני כי אבי הוא רק על כי לא שלם אנכי על אשמת דבר וחפץ שאכנע לפניו והוא יענה אחרי כן וזה תאמר הנה אלהי ולכן איני מתייאש מלשוב להתכלל כ"א גם שאקרא יומם ולא תענה עכ"ז אשוב ולילה ולא דומיה לי:

פסוק ד

ואתה קדוש כו' הנה ארז"ל מה היה לומד יעקב בבית לבן ספר תהלים שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ויהיה ענין הכתוב לפי זה למה עזבתני אם בשביל הצלמים הנה ואתה עם היותך קדוש היית יושב תהלות ישראל בבית לבן עם היות שם צלמי ע"א. או על דרך זה במ"ש ז"ל כי פסוק אליך זעקו ונמלטו ידבר על יציאת מצרים כי צעקו בני ישראל אל ה' על פי החירות ובזה יאמר למה עזבתני בשביל הצלמים כי הלא ואתה קדוש שעם היותך קדוש היית יושב תהלות ישראל שהוא במצרים במקום שארז"ל שאמרו ישראל הללויה הללו עבדי ה' שהוא במצרים כמ"ש במדרש שזהו שאמר הכתוב אזכרה נגינתי בלילה שאומרים בני הגלות הלזה אזכרה נגינתי בלילה של יציאת מצרים שאמר פרעה קומו צאו הרי אתם בני חורין ושוררו ישראל ואמרו הללויה הללו עבדי ה' וזה יאמר ואתה עם היותך קדוש יושב היית במקום תהלות ישראל שהיה בקרב צלמי מצרים להושיע בניך ועתה עזבתני מפני צלמי אחשורוש:

פסוק ה
ועל מה שאני קורא לילה ויום ואז לא הוצרכו לכך כ"א בך בטחו כו' ובמה שבך בטחו בלבד בלי תפלה ותפלטמו כנודע מרז"ל שבזכות האמנה יצאו ישראל ממצרים בלי תפלה:

פסוק ו
וכשאליך זעקו כאשר ופרעה הקריב כבר ונמלטו שהיה ברצונו יתברך כאלו כבר ונמלטו כמאמרם ז"ל משל למלך שראה בתולה בת טובים ביד לסטים כו' בקש להשיאה ולא היתה מדברת עמו עד שהסית עליה את הלסטים אז ויצעקו בני ישראל כו' הרי שטרם יצעקו היה הקב"ה חפץ לגאלם וזהו ונמלטו והראיה להיות רצונך טוב אתם הוא כי בך בטחו בהכנסם לים טרם יבקע ולא בושו שאח"כ בקעת הים ולא בושו בבואם עד חוטמם במים:

פסוק ז
אמנם ה' לא אתמה על שלהם היית עושה בלי תפלה ואני אקרא יומם ולא תענה כו' כי הלא מצדי הוא כי אנכי בלתי ראוי כי אנכי תולעת כו' והוא כי ישראל נקראים תולעת על שתפלתם נשמעת שכחם בפיהם נגד אויביהם להאבידם כתולעת שאוכל ארז מלבנון בפה רך נמצא ששם העצם של ישראל הוא אדם כד"א אדם אתם או איש כד"א כל איש ישראל ובדרך שאלה תולעת לרמוז השמע תפלתם נגד אויביהם אמרה נהפוך הוא אצלי כי אנכי תולעת בעצם ולא בהשאלה ולא איש הפך איש ישראל שהוא בעצם איש ובהשאלה תולעת כי אשה אנכי ושמא תאמר כי חשובה אנכי נכללת בשם אדם גדול מתואר איש כי זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם נמצא שגם האשה נכללת בכלל שם עצם אדם כאיש לז"א חרפת אדם כי איני נשואה לבן זוג נפשי ליקרא אדם אני והוא כ"א לערל נמצאתי חסרת שלמות שאינני דבקה במי שעמו אקרא אדם רק חרפת אדם מחוברת לאחשורוש כי הלא אחדות שתי הנשמות היוצאות כאחת זוגות זכר ונקבה שופע ונשפע הוא הנקרא אדם ואני שנדבקתי אל ערלתו שנקראת חרפה כד"א כי חרפה היא לנו אני חרפה של האיש הישר אשר אני בת זוגו שאני ועמו נקראים אדם ושמא תאמר כי הלא אני תפארת דורי לעמי הדבורה בזמנה אדרבה אני בזוי עם:

פסוק ח
לכן אם לא תעשה בגיני כי מה אני עשה לבל אהיה ללעג וקלס כי כל רואי ילעיגו לי ולא הדרך המלעיגים על מי שהיה חשוב שבתחלה יניעו ראש בלבד ואחרי כן קו לקו ידברו זו לעגם בפה כי כל כך אהיה ללעג כי יפטירו תחלה לדבר פה וזהו יפטירו בשפה

מלשון התחלה כד"א פוטר מים ויסיימו בהנעת ראש או גם שיפטירו בשפה שיקדימו לי שלום טרם אדברה אני שיורה כי נחשבתי להם הלא לא מלבם רק בשפה שהוא מן השפה ולחוץ כי הנה יניעו ראש כי ילעיגו עלי:

פסוק ט

גל אל ה' יפלטהו וכו' גם שאיני כדאי הלא דרכך הוא שהמתגולל אל ה' פעם אחר פעם שאינו זז מלבקש מלפניו כמוני שאקרא יומם וכו' זה דרכו יתברך שעם שאין לאיש ההוא שלמות רק שהוא מסרב בתפלה וגול אל ה' לא בלבד יקבלהו כ"א יפלטהו וגם יצילהו הפך מלך מב"א שאפילו פעם אחת לא יציל למתגולל לפניו אם אינו מהרצויים לפניו ולא עוד כ"א גם שיקרה לפעמים מלך מב"א יעשה בקשתו יהיה להסירו מלפניו כי נעתרות עליו דברי בלתי רצוי אצלו אך אתה ה' לא כן כ"א מה שתצילהו ותפלטהו על היותו גול אליך עם היותו בלתי רצוי לפניך הוא כי תקשר בו אהבה וחפץ על שבא ומפציר לחסות תחת כנפיך וזהו כי חפץ בו כי כל תאותו ית' הוא ישובו עדיו הרחוקים ממנו וחפץ בם:

פסוק י

כי אתה גחי כו' ראוי לשים לב כי הלא זה כל האדם שהוא יתברך יגיחם מבטן ומבטיחם על שדי אמם וגם מה היא ההשלכה הזאת שאמר השלכתי מרחם וגם אמרו מבטן אמי אלי אתה כי איך התפאר במה שהוא בלתי נמצא בכל אדם שמבטן אמו יקרא יתברך אלהיו. אך אמרה אסתר הנה עוד לי טעם אחר לקבלת תפלתי והוא כי אלי אתה מטרם צאתי לעולם ולמה תגעל בי כעת והוא מאמרם ז"ל על פסוק ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי כי כשהולידה אביה מת אביה וכשילדתה אמה מתה אמה ולא היה לה מינקת עד שהוצרך יתברך לתת חלב בדדי מרדכי אמרה באשר אתה היית גחי מבטן האם היית מבטיחי לפרנסני ולהחיותני על שדי אמי בלשון תמיהה כלומר לא כן היה כי הלא מתה מיד נמצאת בטחוני עליך:

פסוק יא

ולא זו בלבד כ"א גם מעת הולידני אבי לא היה בטחון חיותי בו שיבקש לי מחיה כי הלא עליך השלכתי מרחם מהיותי ברחם בעת ההולדה כי מאז מת אבי וזהו עליך השלכתי מרחם נמצא שמבטן אמי אלי אתה ולמה תנשני עתה:

פסוק יב

אל תרחק ממני כו' הל"ל וכי אין עוזר כי טעם נוסף על הקודם הוא. אך יאמר מה שאמרתי שהיא קרובה עם שיש עדיין י"א חדש עד י"ג באדר הוא על כי הפרש הרחוקה

מהקרובה הוא שבהמשך זמן יתעורר איזה עזר אך עתה אין עוזר לא בארץ ולא בשמים כי כשנחתמה הגזירה לא היה מלאך מליץ ואם כן הרי היא כקרובה ושיעור הכתוב מה שקראתיה קרובה הוא על כי אין. עוזר:

פסוק יג

סבבוני פרים וכו' מה שאמרתי אל תרחק ממני לא מפני היותי נשואה לעובד אלילים תרחק ממני כי אנוסה הייתי כי הלא סבבוני פרים רבים הסובבים בעיר לבקש נערות בתולות והוא מאמרם ז"ל על ותלקח אסתר שנלקחה בעל כרחה ואז נוסף על המון הסובבים היו גדולים רבים שהפקיד המלך פקידים הם אבירי בשן אשר כתרוני כתר מלכות באמרם זו ראויה למלוך:

פסוק יד

ואותם שכתרוני בראותם היותי עצובת רוח ובוכה פצו עלי פיהם לאמר לי אריה טורף ושואג לומר שדמיתי לאריה שעם היותו טורף טרף שהוא שמחתו הוא שואג כאלו מצירים לו כן את טורפת טרף כתר מלכות ומרווחת ושואגת ובוכה:

פסוק טו

ולא כן ידברו כי הלא מרוב דאגה כמים נשפכתי ובמקום ששמועה טובה תדשן עצם אדרבה התפרדו כל עצמותי או כל עצמותי שהיה להם חבור ע"י מצות שעשיתי בהם כד"א כל עצמותי תאמרנה בפירוש רז"ל עתה נתפרדו על אבדי את הכל בהנשא לעו"א והיה לבי כדונג ומאשר מעי רותחו היה לבי בתוך המעים נמס כדונג בתוך האש.

פסוק טז

וראה נא ה' איך מאתך יצא הדבר שאנשא לעובד אלילים הלז שהרי ע"ד נס נתת בי קיום והעמדה לשאנשא לו ואין דרכך לעשות לי נס בלי תועלת ומה גם לינשא לעובד אלילים אך אין זה כ"א שאני מוכנת לעשות נס על ידי כי הלא כשלקחוני להוליכני למלך כמדובר יבש כחי שלא נשאר בי לחות שורשי ונסתלק דבורי כי לשוני כבר היה מודבק מלקוחי כמת עולם ואיך היה לי חיות אם לא שהערכתני והעמדתני כנותן חיות למת ולמה זה היה האם ולעפר מות תשפתני ותעריכני כמתמיה כי הן לו היה למען אנשא לישראל הנקרא עפר חיים בעודו בעולם כד"א כי עפר אתה ניחא אבל להיות בסיס לאחשורוש הנקרא עפר מות מעודו חי למען אהיה כלי אליו תעריכני ותתן בי חיות לא יתכן:

פסוק יז

ואיך היה החיות הלא הוא כי סבבוני כלבים עזי נפש הם הפרים הנז' ועדת מרעים שהיה לאל ידם להרע לי אם אמאן וכל זה עודני יבש כחרש כחי ולשוני מודבק מלקוחי

וראה איך הערכתני כי הלא דרך הקרובים למות שתחלה מסתלק הלחות שרשי מהידים ורגלים שהם קצוות ואחרי כן משאר הגוף ואני יבש כחרש כחי הכולל כל הגוף ונסתלק דבורי ותדבק מלקוחי שהוא סמוך לאבר הנשמה שמכ"ש הידים והרגלים היה ראוי לפי הטבע יהיו כעץ ואדרבא היו כארי ידי ורגלי בכח גדול ואין זה רק שלבל אתחזק להתאמץ נגדם לבלתי לכת יבש כחי ולבל אדבר לומר איני רוצה ולשוני מדבק מלקוחי ולמען אלך החזקת כח רגלי ולהיות שדרכם בהוליכם אותי שמה הוא לאחוז בידי על כן החזקת ידי וא"כ מאתך היתה ואין זה רק לעשות נס על ידי לכן אל תרפני:

[טז] או יאמר ולעפר מות כו' ענין מאמרם ז"ל כי איך נבעלה לעובד אלילים אלא שאסתר קרקע עולם היתה וזה תאמר אחר שהתפרדו כל עצמותי והיה לבי כו' ויבש כחרש כחי מתקיימת ע"ד נס אל תאשימני איך לא צעקתי לפני המלך כי הלא היה לשוני מודבק מלקוחי מלצעוק אמרתי אין זה כי אם מן השמים הוא זה וא"כ הוא ודאי שלעפר מות להיות קרקע עולם תשפתני ותעריכני לתת בי הערכה להתיצב עם שהתפרדו כל עצמותי:

פסוק יח

גם ראה היאך מאתך היה הדבר כי הלא בידי שהיו כארי למען יגעלו בי הלא הייתי מספר ומונה עצמותי בי אחד לאחד שהיו בולטים בי מחולשה להראותם שאיני ראויה למלך והמה יביטו זה ואעפ"כ יראו בי ויסתכלו בפני בלתי שבעים מראות פני כי אין זה רק מאתך שהייתי נושאת חן:

פסוק יט

עד שיחלקו בגדי להם באמרם המלך ילבישה בגדי מלכות ואלה הבגדים אשר לה היום נחלקם אנחנו כי גם בגדי היו לחן בעיניהם ועל לבושי של מלכות שהביאו בידם להלבישני יפילו גורל על יד איזה ינתן ואין זה בטבע:

פסוק כ

ולכן ואתה ה' אל תרחק כי אילותי אשר נתת בי כח אחרי היותי כמתי עולם לא היה רק לעזרתי לעת כזאת ולכן ידעתי תהיה עזרתי אך מה שאחלה פניך הוא שתמהר וזהו חושה.

פסוק כא

הצילה מחרב נפשי כו' אמרה לא יבצר או יכעס על בואי לפניו או יושיט את שרביט זהבו וירצני ולא יציל את ישראל ועל שניהם מר לי מר אך השנית גדולה מהראשונה כי גם אם יכעס המלך על שלא נקראתי ובאתי ויפגעני בחרב כי אחת דתו להמית אשר לא

יקרא ויבא יש לי צרה לנפש בלבד הקרובה אל הגוף ועליו תאבל ואם לא יהרגני יש לי צרה גם לרוח שהיא תקרא יחידה שאין לה התחברות עם הגוף כאשר לנפש והוא כי לא אהיה אנוסה רק נבעלת לעו"א ברצון בלי תועלת זכות ההצלה ונמצא מתדבק ברוחי כח טומאה המתיחס לכלב כי תהיה טומאתו בי כרוכה וקשורה בי ככלב ועל כן על האחד אמר הצילה מחרב נפשי. ועל השנית אמר מיד כלב יחידתי גם היא עם הנפש והורה שכפלים מרגיש צרת העדר הצלת ישראל ע"י עם שלא יהרגנה המלך משאם יהרגנה מיד טרם יקרב אליה אך עכ"ז בך בטחתי שאם לא יכעס ולא ידבר סרה נגדי שמכ"ש שאהיה לחן על ישראל וזהו הושיעני כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק כב

הושיעני מפי אריה כו' והוא כי הנה ארז"ל על ותועפות ראם לו תועפות אלו מלאכי השרת ראם אלו השדים והנה כחות המן וכל עמלק הם מכחות השדים וטומאתם כי סמאל הוא שרם על כן אל כחות מלחמתם נגד ישראל לנגחם ולהצר למו יקרא קרני רמים ואמר אם ידבר סרה בפיו על בואי שלא ברשות גם שלא יהרגני אהיה בספק אם יקבל להושיעני מהמן ועמלק אך אם ידבר דברים טובים בפיו בזה אדע עניתני מהמן וסיעתו שהיא שאלתי על ישראל וזהו הושיעני מפי אריה בל יביע רעות ובזה הוא כאלו ומקרני רמים עניתני והכוונה לומר כי זכות ישראל תהיה המצלת אותה כי על בואה בדרך מצוה אינה נזוקת מהמלך ואם כן הצלת עצמה היא לה לסימן שכבר נענית מצרת המן וסיעתו ששאלה על צרת ישראל. או יאמר במה שארז"ל בגמרא כי לאו אורח ארעא לשאול שני דברים יחד שעל כן כשהיה דבר ורעב אמרו לשאול א' שבכללה שנית ושאל ר' פלוני על הרעב בלבד שבכללה הוא ביטול הדבר כי אין הקב"ה נותן לחם למתים ועל דרך זה אמרה אסתר הנה שאלתי על עצמי ואמרתי הצילה מחרב נפשי ולא על צרת ישראל הלא הוא על כי לאו אורח ארעא למבעי תרתי על כן אמרתי לשאל אחת שממנה אהיה נענית על השנית וזהו הושיעני את עצמי מפי אריה בל יביע רעות על בואי אשר לא כדת ובזה יהיה כאלו ומקרני רמים שהוא על צרת ישראל כי נקראת צרת קרני רמים כמדובר כבר עניתני כי זו בכלל האחרת כאמור בקודם:

פסוק כג

אספרה כו' במ"ש ז"ל למה אין אומרים הלל בפורים משום דקריאתה שהוא ספור הנס היא הלילא יאמר במה שאספרה שמך לאחי הוא ספור הנס יחשב כאלו בתוך קהל אהללו ואומרה אספרה כאלו אסתר בעצמה היא המספרת כי המגילה נקראת על שמה כמ"ש ז"ל שאמרה אסתר לחכמים כתבוני לדורות. או יאמר במה שכתבנו על פסוק רוח

והצלה יעמוד ליהודים איך יתכן תאבד היא בבית המלך מכל היהודים הנמכרים ועוד אם מונה בה על התרשלה לבא אל המלך מה פשע בית אביה שיאבדו. אך הוא כי אמר הלא הוא יתברך לא יעזוב את בניו להשמידם וירחמם אך את ובית אביך על עון שגרם אביכם הזקן שאול המלך ע"ה רעת המן בהשאירו את אגג חי לילה א' שהטיל בשפחה זוהמת זרע שיצא ממנו המן על כן תאבדו כי העון עודנו על זרעו. נמצא כי בהנצל כללות ישראל מגזרת המן יש ביד בית אביה שתי נסים א' ההצלה ממות ב' שפרקו עון בית אביהם מעליהם במה שהסתכנה אסתר שהיא מזרעם לתקן אך ביד שאר קהל ישראל אין להם רק האחד על כן אמרה לאחי ובית אבי יש ספור כי לא נס אחד בלבד היה וזהו אספרה שמך לאחי שמך שהוא הנסים כד"א ולמעו ספר שמי אך ישראל אין להם ספור כי הכל נס והצלה אחת ולכן בתוך קהל אהללך. או שאחר בקשה על ישראל אמרה על פי דרכה אחר הצלת ישראל אספרה שמך הוא שם יה שבאיש ואשה ישראלית כשתוך קהל שאבוא בקהל נשואה לישראל אהללך:

פסוק כד

יראי ה' הללוהו כו' במקרא מגילה שהוא הלילא כמדובר כל זרע יעקב כבדוהו בשמחה ומשתה ומשלוח מנות איש לרעהו לבל יבצר איש ממשתה וגורו ממנו כל זרע ישראל לקיים מצוה זו כל זרע ישראל שגם הדל יוכל לקיימו שהוא ברחמכם ענייו יתברך שהוא לתת מתנות לאביונים שיהיה להם במה לשמוח:

פסוק כה

כי הלא הן הם אשר הצילו אתכם כי לא בזה ולא שקץ ענות עני שהתענו שלשת ימים עם היות שההסתר פנים לא היה ממנו כי לא חטא לו העני שלא זימן אחשורוש עני ליהנות מסעודתו וגם לא החשיבם נבוכדנאצר להכריחם להשתחוות לצלם ועל כן בשועו אליו מיד שמע לכן יחוייב לתת להם מתנות:

פסוק כו

מאתך תהלתי כו' משיב עם בני ישראל ואומר מאתך יתברך תהלתי היא מקרא מגילה שהיא הלילא בקהל רב כי ברוח הקדש מאתך נאמרה לכן גם כן נדרי אלה לאביונים אשלם נגד יראיו בתוך קהל ולא נחוש אם יבוש העני כי ביום ההוא אינו בושה וכל הפושט ידו נותנים לו אפילו הבלתי ראוי לקבל:

פסוק כז

וגם שיאכלו ענוים וישבעו שאעשה להם משתה זולת המתנות ולא יבושו עם היותם ענוים ויהיה המשתה שיהללו ה' דורשיו בו שיתעסקו במשתה בדרוש אלהים שידברו

בפרסום הנס אשר עשה ה' באופן כי שתי היצרים יחיו כי גם האכילה תהיה לשמה ויתענגו החומר והנפש וזהו יחי לבבכם לעד שתי הלבבות שהם שתי היצרים הפך העו"א שאוכלים ושותים ופוחזים:

פסוק כח

ועוד הפרש כי ישראל הכירו אמתך בצרתם ושבו אליך אך האומות עם ראותם הנסים והפורקן אשר עשית לנו לא שבו אליך כי מה שיזכרו וישובו כו' לא יהיה כ"א לימות המשיח .

פסוק כט

כאשר תהיה לה' המלוכה ולא להם גם ע"י הכנעתם שיהיה מושל בגוים:

פסוק ל

משא"כ בהיות להם הרוחה כי הנה אכלו ואחר כך וישתחוו לע"א כל דשני ארץ הם האומות מ"ה כי אלו אבדה תקותם כי לא הכירו את ה' לשוב עד מותם ובכן כאשר אז לימות המשיח לפניו יכרעו כל יורדי עפר ואז אין צריך לומר את כלם כ"א את נפשו של אחד מהם לא חיה כי אין מקבלים גרים לימות המשיח:

פסוק לא

זרע יעבדנו כו' הנה כתבנו למעלה כי אמר דוד המלך ע"ה למנצח על אילת השחר מזמור לדוד שאמר למנצח על דבר אסתר והמזמור בעצם יאות לדוד שאילו לא האריך לשמעי בן גרא עד יוליד את מולידי אסתר ומרדכי לא יצאו לעולם להעשות הנס על ידם והביא כל ענין אסתר עד תומו וכהתימו אמר דוד עתה אחרי הודיעי את כל זאת על כן לא אאשם בהשאיר את שמעי חי הבלתי עובד את ה' כי הנה זרע יעבדנו יסופר מעתה כי יחשב לה' מעתה עם שלא נולד עדיין כאלו בא כבר לדור הזה להגין על שמעי:

פסוק לב

אותו זרע אני מניד ברוח הקדש שהם עתידים שיבאו לעולם ויגידו צדקתו לעם נולד צדקתו יתברך הם מרדכי ואסתר שיגידו לכל הבאים אחריהם ע"י מה שיסדרו ויתקנו המגלה כי בה יגידו צדקתו יתברך ולמי יגידו לעם שאחרי היותו נולד עשאו ה' מחדש כי לולא רחמיו יתברך כבר היו מתים כי נגזרה כליה עליהם והש"י בהציל אותם כאלו עושה אותם מחדש עם היותם נולדים כבר:

ל או יאמר נמשך אחר פסוק הקודם אכלו כו' והוא במה שכתבנו למעלה כי ב' גופי עבירות היו בידם אז סעודת אחשורוש ואשר השתחוו לצלם נבוכדנאצר והנה אשר השתחוו היה שנתים אחר החרבן שבעת הגזרה היו ע"ח שנה שכל המשתחוים אז כבר

מתו ואשר נהנו בסעודה קצת מתו בתוך עשר שנים שמהסעודה לגזרה ועל כן אמר אכלו בסעודה וישתחוו לצלם כל דשני ארץ הם נוחי נפש מדושני ארץ כלומר כי כבר מתו כלומר ומה יתקנו והם החוטאים אך הוא כי לפניו יתברך באותו עולם יכרעו כל יורדי עפר שמתו כי יכנעו וישתחו לו יתברך על מחילת העונות אלו וכן יכרעו אשר נפשו לא חיה הוא שמעי בן גרא שבמה שהקדים פני דוד בשובו לא חיה דוד:

לא אלא כדי שזרע יעבדנו את ה' יסופר מאז לה' לתיקון הדור כי יבאו לעולם ויגידו וכו' כדלעיל:

פרק כג

פסוק א

מזמור לדוד כו' יאמר על דרך מאמרנו על פסוק ואתן צאני שאמר הוא יתברך אתן צאני ואין לכם חסרון כבוד שתקראו צאן כי הלא תקראו צאן מרעיתי שאני נקרא רועה שלכן והוא שאני זן ומפרנס אתכם ולא על ידי שר כאחרים אך בערך איכותכם האמתי הנה אדם אתם מה שאין כן האומות מ"ה וזה יאמר במה שה' רועי גם שימשך מזה היותי צאן עם כ"ז לא אחסר מערכי כי הצאן של הקב"ה אדם הוא מה שאין עובדי אלילים מ"ה קרוים אדם. או תהיה כונת המזמור בהקדים כי הנה יש מדת רחמים שיתנהג בה הוא יתברך עם האדם ויש מי שיתנהג עמו במדת הדין ויסורין והנה מה שהיה שופט לב האדם באדם הלא הוא כי טוב לגבר מדת יסורין מהיות לו שפע טובה לעולם הזה אך אין זה רק מדאגה מדבר פן ישמן ויבעט כמאמר שלמה באמרו פן אשבע וכחשתי כו'. אך אמנם לו יצוייר יהיה איש צדיק בטוח שלא יתענו רב טובו להטותו מהדרך הטובה אז טוב לו להיות זוכה בשתי שלחנות ויאכל פה פירות מעשיו והקרן הקיימת יאכל בעולם הבא על כן להעמידנו על האמת בא דוד ויאמר כי לא זו הדרך ישרה שיבור לו הצדיק כי אם גם שיהיה בטוח שלא יאבד חלק ג"ע שלו ע"י רב טובו עכ"ז טוב ממנו מדת יסורין. וזהו מזמור לדוד כו' לומר הנה יש שטובו הוא על ידי היותו בכלל העם שבהשפיע ה' טוב על העם יגזור לו גם הוא כמאמר האשה גדולה בתוך עמי אנכי יושבת ואשר הוא בגדר זה אפשר לא יושפע בשפע כ"כ כאשר בהיותו יתברך משפיע ביחוד על איש אחד כרועה שאין לו רק כבש אחד וזהו ה' רועי ביחוד שאיני מאותם שטובם הוא להיותם מכלל העם כי אם הוא רועי ועכ"ז לא אחסר בסבת היות לי שפע רב טוב פה שלא יזיק לי לע"ה כדרך אשר על ידי טובו ישמן ויבעט:

פסוק ב

כי אם שגם בנאות דשא ירביצני עכ"ז על מי מנוחות העולם הבא ינהלני והוא כי הנה תכלית מנוחת טוב האדם בעה"ז הוא היות כאוכלי המן מן הסוג אשר היה המן פתח אהלו ובלא עמל ובלא יגיעה ילקוט ויאכל ויותר מזה הוא אשר יבא לו הטוב בקרב ביתו ממש והוא בריא אולם רובץ בקרב ביתו בהיכלו ולא יצטרך ללכת אנה ואנה לבקש לחם וטרף לביתו והוא פליאה כי הלא לכל אדם יקרה כאשר לצאן שאם יהיה בשדה אשר שם מוצא דשן שם ירעה ויאכל וישמן אך לא ינוח וירבץ בם בשובה ונחת כי יצטער בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואם בא אל הבית שם ירבץ ואז ינוח לו אך לא ימצא שם דשא מארץ אך אלו יצוייר יהיו לו שתיהן כאחת שהוא לשבת בית אשר שם תהיה לו מוצא דשא אשר שם ירבץ ויהיה לו מגן משרב ושמש ומגשם מטרות ומקרח בלילה ומארי טורף ודוב שוקק וגם שבע מדשא מארץ אז היא לו טובה כפולה ומכופלת בזה נשא המשל ואמר בנאות דשא ירביצני שהוא כי בהיות שתול בנוה משולל צרות טבעיות הנמשלות לשרב ושמש וגם מכל נגעי בני אדם וגם שם בביתי ובחומותי יצוה ה' את הברכה כאלו שם מוצא דשא כענין שנאמר בשרה שבאהל שלא היתה עיסתה מתברכת כן מבלי טלטול יפרח טובי וגם אהיה רובץ שליו בנאותי באופן יהיו לי יחד שופע רב טוב ושלוה ומנוחה ועכ"ז אבטח שלא אחסר חלק ג"ע שלי כי אם שגם על מי מנוחות בג"ע ינהלני והוא כי הנה אמרו רז"ל פרק גן עדן ובמקומות אחרים כי תחת עץ החיים על מימי רוחניות שתחתיו שם יסתעפו נשמות תופשי התורה ומחברי ספרים כאשר חיבר דוד וזולתו וכל אחד ואחד ימצא שם מנוחה מתייחס אל איכות בחינת שכרו משונה כל אחד מחבירו ועל זה אמר דוד עם היותי מוצלח בעה"ז ע"י היות ה' בעל הרחמים רועי לא אחסר טובי כי גם שבנאות דשא ירביצני אבטח שעכ"ז על מי מנוחות ינהלני שבג"ע שהם מימי של מנוחות רבות שם ינהלני כי בחלק אשר שם תופסי התורה שבכתב שם יהיה לו חלק ובמקום מנוחת בעלי משנה וכן במקום מנוחת בעלי גמרא וכן במקום מנוחת הדיינים כי היה עושה משפט וצדקה וכן בכל בחינה ובחינה משלמיות דוד לא יחסר חלק בכל בחינות המנוחות וזהו על מי מנוחות שהם מנוחות רבות ינהלני כי אהיה מתנהל ומטייל בכל המנוחות כי בכולן יש לי חלק כי אצ"ל שאסתופף שם כי אם שאטייל גם כן שם כענין ונטייל אני ואתה ובן ישי בג"ע וזהו על מי מנוחות שהוא תחת עץ החיים ינהלני ואפשר זה כעין תנא דבי אליהו שבאלף השביעי הקב"ה עושה להם כנפים כיונים והם שטין על פני המים שהוא על המים ההם שמה שזוכין מעת סילוקן לנפש יזכו הצדיקים גם בגוף שאחר התחיה שיהיה זך מאד:

א **או** שעור הכתוב שאמר איני שמח ביסורין מפחד גיהנם פן אשמן ואבעט כי אין צ"ל זה כי אם אפילו רוח הקדש מהיות מזמר לה' לא יחסר ממני עם היות לי רב טוב בעה"ז וזהו אומרו מזמור כו' לומר מהיות מזמור לדוד שהוא גדר רוח הקדש לזמר לה' עם היות ה' בעל הרחמים רועי בשפע רחמיו לא אחסר האושר הזה:

ב וגם לא ינכה לי מהטוב המוכן לי לע"ה כי אם על מי מנוחות ינהלני כמדובר בקודם .

פסוק ג

ולא עוד אלא שאין צ"ל אחר צאתי מהעולם ואהיה בג"ע כי אם בפטירתי שיש צדיקים שמצטערים ע"י מלאך המות בצאת נפשם ויש שגם אחר צאתה פוגמת במשחיתים שפעל בעונותיו שחתחתים בדרך אמר על האחד נפשי ישובב שלא ימסרני ביד מלאך המות כי אם שהוא ית' נפשי ישובב מעצמו שידביקנה בו דשיבנה למקורה ובעלותה לא יטרידוה כי הוא יתברך ינחה אותה במעגלי צדק איזה צדק שעשתה הממשיך שפע ואור עד הנפש כי אותו הצדק נעשה מעגל לעלות בו למעלה וזהו במעגלי צדק הם מעגלים שנעשים ע"י צדקו לבל יהיה מבוא לכחות חיצונים שבאויר המטרידים כנודע כי אין דבר פנוי באויר:

פסוק ד

וגם כי אלך בסלוקי בגיא צלמות באשר יעבירוני במעבר גיהנם שיעלה איזה רשע אגבי כנודע מהזוהר כי בעלות צדיק במותו יעבירוהו דרך גיהנם למען יעלה עמו איזה מהנדונים שם אמר כי אז לא אירא שאיזה רע שעשיתי יקטרג עלי וידחוני בו כמ"ש ז"ל שאמר מרע"ה לנפשו שמא בקשו לדחות אותך בגיהנם שמרה את נפשי מדחי והטעם לכל זה שייטב לי בעה"ז לא אירא שאחסר לע"ה הוא כי אתה עמדי ותשמרני מלחטא. אך עכ"ז יותר אני חפץ ביסורין כי שבטך ומשענתך שבטך של מוסר שהוא גם הוא משענתך ליסמך עליו המה ינחמוני. או שבטך שאתה מייסרני ולא תניחני לנפול רק תמיד אתה משען לי כך ינחמני זה כזה באופן ששני הדברים ינחמוני ותהי זאת נחמתי:

פסוק ה

כי בזה ידעתי שתערוך לפני שולחן שלא אוכל דבר משולחן זכיותי בעה"ז שגם שלא אחסר לע"ה להתענג עכ"ז אפשר יחסר מעריכת שולחני דבר כאשר קרה לרבי פלוני ברגל שולחנו שחלם שהיה חסר על שנהנה מאשר ניתן לו מן השמים מה שאין כן אם היה לי רב טוב בעה"ז וגם אחפוץ בעריכת שולחן בשלמות בג"ע להקהות שני צוררי שלרשע חשבוני ולכן תערוך שולחני נגד צוררי הרשעים שהצרו לי בעה"ז כענין הנודע מרז"ל כמאמרם בפר"א שחבירי ר"ל הם בגיהנם נוכח ריש לקיש שבג"ע ורואים בכבודו

ושניהם קהות וזהו תערוך לפני שולחן נגד צוררי שיראו שגם שדשנת בשמן ראשי ששמן המשחה שמשחוני לא נתייבש כלל שתמיד היתה מלכותי מוצלח עם כל זה לא חסר מכוס זכיותי כי אם כוסי רויה שלא נכו זכיותי במלכותי שלא נתמעט מנת כוסי רק עודנו רויה:

פסוק 1

כי אין זה רק ע"י שאך טוב וחסד שטובי לא היה רב כי מועט היה בצד מה וזהו אך כי אכין ורקין מיעוטין הן וגם שירדפוני צוררי הנז' כל ימי חיי כי תמיד היה נרדף מאויביו באופן שהצרות ויסורין סבת עריכת שולחני בשלימות ולא הספיק התמדת כתר מלכותי להחסיר כוסי מהיות רויה ולא על היותי נרדף בעה"ז כי הוא עראי ואיני עושה עיקר רק מהעיקר הוא אחר התחיה שהוא לאורך ימים וזהו שבתי בבית ה' השלישי הרוחני שהוא בית ה' רוחני לאורך ימים כי ממנו אעשה עיקר ולא מזה שהוא עראי:

א **או** יאמר ע"ד הקודם בשום לב אל דברו מקצת המזמור שלו לנוכח באמרו ה' רועי ירביצני ינהלני למען שמו ואחר כך מחחיל לנוכח ואומר כי אתה עמדי לנוכח עד סוף המזמור. אמנם אמר ראו כמה מעלות טובות לבעל יסורים גם על הזוכה לשני שלחנות וגם שלא יחסר ממנו הג' דברים שהם על ידי יסורין וזהו מזמור כו' והוא בהקדים כי כאשר הצדיק הוא בשובה ונחת בלי יסורין הוא ששם הרחמים רועה אותו מן השמים אך בסובלו יסורין אין צ"ל שהוא הסובל אותו שהוא הרועה אותו כי אם הוא יתברך עמו ממש כד"א ה' יסעדנו על ערש דוי ששכינה במראשותיו וכן עמו אנכי בצרה כי יעמוד לימין אביון אמר הנה כשה' רועי ששם רחמים רועה אותי ברחמיו לא אחסר אני מה שהוא דרך לחסר כשאין לאדם יסורין:

ב ופירש ואמר מה ב'לא אחסר הוא גם בהיות לי א"י ותורה ועולם הבא עם שדרכן לבא ע"י יסורין וזהו בנאות דשא שהוא א"י כי אין ה' רועה בח"ל כי אם ע"י שר ואמר בנאות דשא שהוא ארץ זבת חלב ודבש מרוב שמנה שם ירביצני כלומר בלי יסורין כי אם בהרבצה ותענוג וגם על מי מנוחות היא התורה שהיא מים של שתי מנוחות שבכתב ושבע"פ ינהלני כלומר בלי יסורין רק שינהלני כאב את בנו:

ג וגם אנחל עולם הבא כי נפשי ישובב לשבתון העולם הבא לשובה ונחת ושמא תאמר הלא אירא פן אשמן ואבעט ויהיה הרב טוב סיבת התרחק מזכות והתקרב לידי עבירה לז"א גם מזה לא אירא בהיות ה' רועי כי הלא ינחני במעגלי צדק שיקרבני לידי זכות ולא יתן בלבי ללכת בדרך תזדמן לי עבירה גדולה או קטנה ח"ו רק במעגלי צדק אך לא

אבחר בדרך הזה כי הלא כל זה לא יעשה הוא יתברך לי בזכותי רק למען שמו הנזכר וז"א למען שמו:

ד ועוד כי ע"י העדר יסורין לא אבטח מיצרי אם לא ע"י שינחני במעגלי צדק אך אם אלך בגיא צלמות הם מקומות שנמצא שם בדק עבירה אפשר יטעני יצרי אמנם אם לא בלבד יהיה ה' רועי כי אם גם עמדי ממש שהוא בהיות לי יסורין אז בהיותי גם במקום חשך עבירות לא אירא מיצרי וז"א גם כי אלך בגיא צלמות במקום עמק חשך טומאות העבירות הוא דרך גיהנם שאדם נשקע בו כהולך בגיא של חשך וצלמות מה שאהיה בטוח שלא אירא רע שהוא מן היצה"ר הנקרא רע אימתי לא אירא גם כי אלך בגיא צלמות כשאתה עמדי שהוא בהיותי סובל יסורין כי אז אצ"ל שהוא ית' רועי מן השמים כי אם גם ממש עמדי כאמור למעלה כי הוא יתברך עם סובל יסוריו ושמא תאמר הלא זו רעה חולה כי תראה עצמך ביסורין ואת הרשעים מושפעים ברב טוב ואולי תצטער על שברך ותהרהר ולא תמצא נחמה ותאבד לז"א לא כן הוא כי אם שבטך שאתה מייסרני ומשענתך שאתה משען לבלתי כשרים המה ינחמוני מצערי יסורי כי הלא אומר אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו ומצרתי אומר אם לעושי רצונו כו':

ה ועוד ארויח ע"י יסורי בעולם הזה אשר שבטך עלי הפך צוררי אשר טוב להם בעה"ז כי מאשר היה לי לאכול פירות זכיותי בעה"ז מאותו הטוב תערוך לפני שולחן כי תעשה לי מהפירות קרן ככתוב אצלנו על פסוק להנחיל אוהבי יש כו' וזה הוא נגד צוררי כי להם מהקרן של עה"ב שכר זכיותיהם תעשה להם מהם טובות העה"ז ולי מטובות העולם הזה תעשה לי טובות העה"ב ואין לומר כי גם לי טובה בעה"ז כי מלך אני באופן שגם אני אכלתי מנת כוסי של העה"ב לא כן הוא כי גם שדשנת בשמן ראשי שמשחתני למלך עם כל זה לא אכלתי מנת כוס זכיותי כי אדרבה כוסי רויה מלא שבע מאשר לא נהניתי פה והטעם כי גם שמלכתי לא היה לי תפנוקי מלכים ודשן כי היה דשן שמן משיחתי רק בראשי בלבד שדשנת בשמן ראשי:

ו אך לא התענג גופי כי אך טוב וחסד כי מעט היה כי אכין ורקין מעוטין הם ואף גם מעט הטוב והחסד אלו לא הייתי רודף אחריהם כי אם אדרבא הם ירדפוני כי אני הייתי כבורח מטוב העולם הזה והם היו מן השמים כרודפים אחרי כי אני היו חביבים עלי יסורין והוא כי זאת אשיב אל לבי לאהוב היסורין ומיעוט טובתי כי ליסורי יש קצבת זמן כי אינו כי אם כל ימי חייך אך טובי העתיד הגדול הוא המתמיד כי הלא ושבתי בבית ה' הוא העליון לאורך ימים עולם שכלו ארוך:

פרק כד

פסוק א

לדוד מזמור כו'. ראוי לשים לב מי לא ידע כי לה' הארץ ומלואה. ב' למה כפל ואמר תבל ויושבי בה. ג' למה שינה שבארץ אמר ומלואה ובתבל לא אמר רק יושבי בה. ד' אומרו כי הוא על ימים יסדה כי איך היא על ימים. ה' כי מלת כי טבעה ליאמר על נתינת טעם ואיך יצדק בזה. ו' אמרו ועל נהרות יכוננה כי הלא כמה מדינות בעולם שאינן על נהרות. ז' איך יתייחס לזה אומרו מי יעלה בהר ה'. ח' כי הנה שאלה זו כבר נאמרה באמרו ומי ישכון בהר קדשך וגם למטה שינה הלשון. ט' כפל אמרו ומי יקום כו'. י' שהתחיל בהר וסיים במקום וכן התחיל בעליה ויצא בקימה. י"א אמרו נקי כפים כו' למה תפס תארים אלו מזולתם. י"ב אומרו אשר לא נשא לשוא נפשי האם שבח הוא שלא נשבע לשוא או שלא נשבע למרמה. י"ג כי תחלה מתחיל בחסידות באמרו נקי כפים ובר לבב ואחר כך יצא בהעדר עבירה באמרו אשר לא נשא כו'. י"ד כי אמרו ולא נשבע למרמה הוא ענין אשר לא נשא כו' ולמה הוכפל וגם כי בכלל אמרו לא נשבע למרמה היה אשר לא נשא לשוא ואם כן לשתוק מראש הכתוב. ט"ו אמרו ישא ברכה כו' כי הנה לא שאל מתחלה מי הוא הראוי לישא ברכה וצדקה כי אם מי יעלה בהר ה' וכבר פירש ואמר שהוא אשר הוא נקי כפים כו' ואם כן מה ענין אמרו ישא ברכה כו'. ט"ז אמרו מאלהי ישעו שהוא מיותר אחר שכבר נזכר ה' בכתוב. י"ז אמרו זה דור דורשיו כי הוא משולל הבנה וקשר. י"ח אמרו מבקשי פניך יעקב כי יעקב מאן דכר שמיה ומי הם מבקשי פניו ולמה יבקשוהו. י"ט למה לא הזכיר את אברהם ואת יצחק וגם אמרו סלה הוא מיותר. כ' אומרו שאו שערים כו' איך יצדק נשיאת ראש בשערים ואיך יתקשר עם הקודם ולרז"ל שפירשו על שער בית המקדש להכניס הארון ודבר ברוח קדשו גם לעתיד גם לפי זה הוא בלתי מקושר אל הקודם. כ"א אמרו והנשאו פתחי עולם שהוא כפל ענין ובמלות שונות שהם שתי קושיות למה כפל ענין ולמה במלות שונות כי נכנס בשערים ויצא בפתחים נכנס בשאו ויצא בהנשאו ובשערים לא אמר שערי עולם כי אם בפתחים וגם איך יצדק ראשים לשערים ולפי הנראה מרז"ל שהוא על כניסת הארון יותר היה צריך להתרחב השער מלהגבה קומתו. ועוד כי לדעתם לא הי"ל שערים כ"א שער כי אחד היה. כ"ב אמרו מלך הכבוד מה ענין התואר הזה פה. כ"ג אמרו מי זה מלך הכבוד מה זה שאלה מי לא ידע כי הוא ה'. כ"ד מה המה כל התארים האלו ה' עזוז וגבור. כ"ה אמרו ה' איש מלחמה כי הלא בכלל היותו עזוז וגבור הוא וגם למה חזר להזכיר את השם ולא אמר ה' עזוז וגבור גבור מלחמה וגם לא היה צריך להזכיר מלת גבור פעם שנית. כ"ו למה חזר

ואמר שאו שערים כו' פעם שנית. כ"ז אמרו למעלה והנשאו ופה ושאו. כ"ח אומרו מי הוא זה מלך הכבוד והרי שאל זה והשיב מי הוא ולמה חזר לשאול. כ"ט אמרו פה מלת הוא מה שאין כן למעלה ל' כי תשובת שאלה זו היתה למעלה ה' עזוז וגבור כו' ופה אמר ה' צבאות וגם אמרו כאן סלה מה שלא אמר למעלה. אמנם הנה רז"ל דרשו פסוקים אלו מי יעלה כו' נקי כפים כו' ישא ברכה כו' כלם באברהם ויש דרש אותם ביעקב. וראוי לדעת מה שייכות יש להם במזמור זה ולמה בין למר ובין למר לא נזכר יצחק.

והנה לבא אל הביאור נזכירה מאמרם ז"ל על מעלת ארץ ישראל באמרם כי תחלה ברא הקב"ה ארץ ישראל ואחר כך את ח"ל שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות. עוד למדנו מדברי חז"ל במקומות נפרדים כי אין אויר העולם פנוי כי אם מלא כחות משוללי גוף ועל כן ארז"ל כשהצדיק מהלך בדרך מלאך מכריז לפניו פנו מקום לדיוקנו של מלך אלא שאינו דומה הכחות שבא"י שאוירה קדוש לאשר באויר ארץ העמים כי של ח"ל הם חיצונים. עוד נקדים הקדמה שנית והוא כי בית ראשון נבנה בזכות אברהם ובית שני בזכות יצחק ובית שלישי בזכות יעקב והוא ענין מאמרם ז"ל אברהם קראו הר שנאמר בהר ה' יראה יצחק קראו שדה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה. יעקב קראו בית שנאמר כי אם בית אלהים כאשר ביארנו ענין המאמר במקומו כי על שם שהבית ראשון היה עתיד ליחרב וליעשות הר קראו הר מתחלה על שם סופו ועל שם שהשני היה עתיד להיות שדה נחרש קראו שדה ועל שם שהג' הוא קיים לעד על כן יעקב קראו בית כי בית נאמן וקיים יהיה ומה גם כי רוחני הוא וקדוש יהיה מן השמים. עוד ידענו מרז"ל כי גדול היה כבוד הבית הראשון שהיה על צד חסד לאברהם מן השני שעל ידי פחד יצחק כי חסרו בו חמשה דברים בבית השני גדולי האיכות ובכללם ארון האלהים אך השלישי עולה על כולם. עוד הקדמה שלישית מפורסמת והוא כי עיקר השראת שכינה בארץ אינה באהל או משכן כי איזה בית אשר יבנו לו יתברך אך העיקר הוא ברוח האדם באדם כמאמר הנביא היכל ה' המה והוא מאמר הכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולא נאמר בתוכו והוא כי רוח אדם בקרבו קדושה וחלק אלוה ממעל היא ובה תמצא לה שכינה מנוח ואגב נפשות הצדיקים הנמצאים בעיר תשרה בבית המקדש כי קדושת נפשות עם בני ישראל ימשיכו איכות קדושת בית המקדש על מעלה או של מטה ויוכן לשכון בו שכינה וכמאמרנו על פסוק ירושלים הבנויה כו' והוא מאמר שלמה באמרו בנה בניתי בית זבול לך שהוא שבנה שני בנינים כי גם בזה הוא ב"ה של מעלה שהוא בית זבול ועל כן היו עומדים צפופים ומשתחוים רווחים כי איכות בית המקדש של מעלה שהיה שורה למטה היה מכיל אותם כמדובר אצלנו במקומו:

ונבא אל הענין והוא כי בא דוד להעמיד שורש השראת שכינה בארץ הלזו העכורה בל יאמר איש כי רם ה' ושפל גדר הארץ לשכן יה אלהים כי חומר עכור היא ומהלך שבילי הדעת הנפסדת הזאת יפנה אל קשה הימנה כי ממנה יצא פרי כחש חידוש העולם באמרם כי איזה הדרך הלך רוח ה' לפעול פעולה גשמית במעבה האדמה על כן תחלת דברי פי המלך דוד טרם ידבר בהשראת שכינה על הארץ ייסד פנת יקרת סברת חידוש העולם על תלה וממנה אל ענין השראת שכינה בארץ כי היא מערכה אל הדרוש הלזה: והחל ואמר לה' הארץ ומלואה היא ארץ ישראל הנקראת במקרא ארץ סתם כי היא הארץ הידועה ואמר כי בה החל והיא העיקר שהיא מאיכות קדושה ואין צ"ל היא ויושביה כי אם גם מלואה שהוא כל כחות שבאוירה המשוללי גוף גם הם מה' המה כי אינם כחות טמאים לבלתי ייחס אותם לו יתברך אך שאר העולם הנקרא תבל איני אומר ומלואה כי כחות חיצונים המה כי אם תבל ויושבי בה הם בני האדם כי גם שלשם אלהי ישראל בלבד יכונה עם כל זה גם כל הגוים ברואיו ית' המה:

פסוק ב

והראיה כי גם שהארץ וכל תבל ברא אלהים כי הלא הוא על ימים יסדה שרקע הארץ על המים ולמקוה המים קרא ימים כי יש מיני מימות ותהומות ואין זה כי אם כח אלהי ולא דבר טבעי כמנהגו נוהג כי איך תוכל עמוד הארץ על המים בדרך טבע אם לא שאצבע אלהים היא וכן על נהרות הם ד' נהרות יכוננה הם ד' נהרות של ג"ע הרוחניים במקורם ומתלבשים בצאתם יכוננה כי השלשה מקיפין קצת מלכיות וכל יתר מימות שבעולם ארז"ל שמנהר פרת הם מתברכין הנה כי מנהרות גן עדן יכונן הוא יתברך את הארץ כי מנהרות גן עדן היוצאים בראשיתם רוחניות מתכונן העולם הנה כי על ידי דבר רוחני מתכונן העולם הרי בזה ייסד יסוד חידוש העולם כמדובר. וגם כוון באמרו לה' הארץ ומלואה כי הוא יתברך מלא כל הארץ כבודו ולהיות לה' מתקיים בו יתברך כי הוא מקומו של עולם ובכן להיות לה' יש הארץ ומלואה כו':

פסוק ג

ואחר הנחת חדוש העולם בא וידבר על השראת שכינה ואמר מי יעלה בהר ה' כו' לומר אל יצא עתק מפי איש לדבר ולומר אם לא עצרו יתברך הגשם אשר לעולם השפל מלברא אותו למה לא ישב אלהים על הארץ כי אם על השמים כבודו וגם אם ישרה שכינתו בארץ לא יתמיד כענין החרבנות כי הנה דעו איפה כי הכל תלוי בזכות הראוי להשרות שכינה בתוכו בזכותו כי הלא יש שני בני אדם שבזכותם שורה על הארץ בעצם אלא שהראשון בלתי מתמיד לעולם אך השני מתמיד והם אברהם שבזכותו בית ראשון ויעקב

שבזכותו השלישי כי השני לא יזכירנו כי לא בא בו מלך הכבוד בעצם כי לא היה בו ארון ושאר הד' דברים ובראשון החל ואמר מי יעלה בהר ה' הוא בהמ"ק הראשון הנקרא הר ה' מי יעלה בו איכות נפשו עולה ושורה בו עם השכינה להחזיק בזכותו השראתה וזו תקרא עליה בעלמא כי אינו מתמיד שם לעולם ועל השלישי הוא יעקב אמר ומי יקום שהיא קימה עצמיית ומתמדת במקום שלא יקרא הר כי אם במקום קדשו כי אז גדול יהיה כבוד הבית ההוא האחרון כי יהיה רוחני וקדוש מאד ועל כן יקרא מקום קדשו כלומר כי יש אנשים מיוחדים לכל השראת שכינה בארץ משני הזמנים באופן שמה שתעדר ביתר הזמנים אינו כי אם על הדר זכות לא על היות כמו זר העולם הזה מלהיות בו שייכות ומבוא לבא בו שכינה:

פסוק ד

ופירש ואמר אשר אמרתי מי יעלה בהר ה' הלא אשר יעלה הוא נקי כפים כו' שהוא אברהם שהיה שלם במחשבה ובמעשה במעשה נקי כפים באמרו הרימותי ידי כו' ואם אקח מכל אשר לך כו' ואם במחשבה כי היה בר לבב הם שני הלבבות וכמאמרם ז"ל בפסוק ומצאת את לבבו נאמן לפניך כי את שני היצרים של אברהם שהם שני הלבבות מצא יתי נאמנים לפניו וזהו ובר לבב ואשר אמרתי ומי יקום במקום קדשו הוא יעקב אשר לא נשא לשוא נפשו כו' וזהו שלא אמר ולא נשא כי אם אשר לא נשא כי עתה נעתק לדבר במי שלא היה מדבר בו עד כה שהוא על יעקב והוא כי לא בלבד היה נקי כפים מממון זולתו כ"א גם היה גועל בטובות העולם הזה גם בשלו כי לא נשא למה שהוא שוא נפשו שהוא טוב העה"ז והוא מגזרת פסוח ואליו הוא נושא את נפשו שהוא כי אל דמי שכירותו הוא נושא את נפשו בגופו כי בסמך הדינר ההוא יכלכל אותה וישאנה כך יאמר לא נשא לשוא נפשו במה שהוא שוא כי לא בטח ולא סמך למה שהוא שוא הם נכסי העולם הזה כאשר כתבנו במאמרו לאמו הן עשו אחי איש שעיר כו' שהוא כי למה יכניסהו לקבל ברכות עשו כי אינן רק טובות העולם הזה ואין לו חפץ בהם כי אינן ראויות רק לעשו איש שעיר ולא לו שהיה איש חלק וכמ"ש ז"ל איש חלק כד"א כי חלק ה' עמו וכן ארז"ל ביתו נתן לעשו בעד חלק המערה כי לא לו חשק בשוא טובות העה"ז וגם אין צ"ל שהיה בר לבב עם נבר כי אם גם עם עקש הוא לבן שהיה גוי עז פנים ובקש להורגו ואמר לו שישבע לו ואז וישבע לו בפחד אביו יצחק ולא היה השבועה במרמה כדין נשבעין לחרמין ולהרגין שמכוין בלבו על ענין אחר אך הוא לא נשבע למרמה כי אם שהיה תוכו כברו בר לבב גם עם רשע הבא להרגו:

פסוק ה
על כן הנקי כפים וכו' שהוא אברהם ישא ברכה מאת ה' שהוא מציאות ברכה שיבנה בזכותו בה"מ אך לא שיתמיד אך אשר לא נשא לשוא נפשו כו' שהוא יעקב גם ישא צדקה שהיא העומדת לעד מאלהי ישעו כד"א וצדקתו עומדת לעד:

פסוק ו
באופן שאמר דוד הנה זה דור כלומר הדור הזה שהוא דור שהבית שבזכות אברהם הוא הבית שדוד בנה יסודותיו דורשיו של הדור הם מבקשי פניך יעקב יותר מפני אברהם ולמה על כי יהיה סלה מתמיד לעולם מה שאין כן אשר בזכות אברהם לכן מבקשים יהיה מעתה של יעקב שהוא קיים סלה. או שיעור הכתוב שמדבר דוד אל ה' אלהיו ואומר לו זה דור דורשיו של הדור מבקשי פניך ה' שיהיה יעקב סלה כלומר מעתה שיהיה של זכות יעקב באופן יהיה סלה בלי הפסק כי בזה בחרו והוא כענין הכתוב אצלנו על סיום השירה תבאמו ותטעמו כו' ששאלו ישראל מה' שיטעם בהר נחלתו שלא יטלטלו משם שהוא על ידי מקדש ה' כוננו ידיו הוא של יעקב:

פסוק ז
שאו שערים כו'הנה כתבנו שעל ידי שני דברים שכינה שורה בבית המקדש אחד כי שפע קדושת בהמ"ק של מעלה מתפשט ויורד בשל מטה ובאיכות רוחניות העליון שורה שכינה למטה ושאף גם לא יהיה רק ע"י נשמות הצדיקים שבישראל כי היכל ה' המה ונשמותיהם הם פתחים לבא דרך השתלשלותן שפע טוב העליון מאתו יתברך במאמרנו על פסוק ועל פתחינו כל מגדים וזה ענין הכתוב שאמר דוד ברוח קדשו הלא אמרתי כי יש שני זכיות של שני גדולים שהם אברהם ויעקב שעל כל אחד מהם יש ארון ושורה שכינה למטה בבהמ"ק ושהעיקר ומתמיד הוא הבית האחרון שע"י יעקב ועתה חל עלי חובת ביאור איזה דרך ישכון שכינה ואורה על בהמ"ק אשר בארץ הוא ולמה לא יתמיד הראשון כאחרון וגם אחר שמלא כל הארץ כבודו כי הוא לעולם כנפש לגוף האדם שממלאה את כלו א"כ אפוא למה צריך בא שכינה אל בית המקדש ואם ששם היא ולא בשאר העולם איך מתקיים כל העולם וגם בזה בכלל אמרו למעלה לה' הארץ ומלואה כו' ובראשון הוא בהמ"ק שבזכות אברהם העתיד ליבנות בימי שלמה בנו החל ואמר הנה זה הדרך השראת שכינה בבית המקדש כי שאו שערים של בהמ"ק של מטה שאו וסבלו עליכם את ראשיכם הם שערי בהמ"ק של מעלה שהם ראשים לשל מטה ומשתלשלים ובאים לשל מטה ככתוב אצלנו על פסוק עומדות היו רגלינו כו' ואפשר כי בכלל השערים שהזכיר כלל גם שער השמים שמכוון כנגד בהמ"ק של מטה שגם הוא

ישא את שערי בהמ"ק של מעלה כגוף הנושא את הראש וגם זה לא יהיה כי אם והנשאו פתחי עולם הם נשמות הצדיקים שבדור שהם פתחי עולם כפתחים לבא בעולם שפע העליון אם אינכם רמים ונשאים באיכות וצדקות הנשאו והכינו עצמם שהיכל ה' אתם ועל ידכם תורד קדושה מעולם העליון ויבא מלך הכבוד בבית המקדש והענין כי אין ספק שמלא כל הארץ כבודו יתברך אך מה שיוסף בבהמ"ק הוא שיבא מלך הכבוד כי גם שהתפשטות שכינה בעולם הנקרא כבוד כמד"א מלא כל הארץ כבודו מה שיבא עתה לבהמ"ק הוא עיקר שכינה שהוא מלך של הכבוד ההווה תמיד בעולם ובמתק לשונו נתן טוב טעם בל יאמר איש האם יש חילוק בו יתברך להיות מציאות א' במקדש ומציאות אחר חוצה אך הוא כי יקרה לעולם עם השכינה כמקרה הגוף עם הנפש והוא כי אין ספק שהנפש תמלא את כל אברי הגוף לקיימם אך הלא נראה כי העין רואה ולמה לא יראו שאר אברים אחר שגם בהם בחינת הנפש הנותנות ראות אל העין אך אמור מעתה כי אין זה כי אם שעם היות כי הנשש אחת היא עם כל זה כל אבר יקבל ממנה כפי הכנתו ועל כן העין כי זך הוא יקבל ראות מעיקר איכות הנשש כי הראיה היא כח רוחני יותר מפעולת כל אחד משאר אברים כך השכינה בעולם עם היות כי אחת היא עכ"ז ע"י היות קדושת איכות בית המקדש של מעלה בשל מטה יוכן לקבל עיקר שכינה כעין המקבל ראות מה שאין כן לשאר אברים כמדובר וזה אמר שאו שערים כו' והנשאו כו' וע"י כן יוכן המקום ויבא בו מלך הכבוד:

פסוק ח

והנה ברוח הקדש אחר ראות בנינו ראה חרבנו אשר היו גוים מרקדים בהיכלו והוא שותק עד שהיו אומרים לישראל איה אלהיך ויושיעך ומטיחים דברים חלילה ועל זה אמר הנה אחר בא מלך הכבוד יבא זמן שיאמרו מי זה מלך הכבוד כלומר אם לא איכה מי הוא ואיה כבודו שמחללים כבודו ושותק אך תפח רוחם של הגוים ההם כי הלא הן הן גבורותיו היותו מאסף גבורתו אליו בל תפעל חוצה וז"א ה' עזוז וגבור כי הוא תואר בודד בעצמו ואינו כתואר גבור שמשמעו שפועל גבורות והענין שאומר אל תתמהו על מלך הכבוד איך רואה שמחללין כבודו ושותק כי הלא ה' הוא עזוז וגבור כי בהיותו עזוז בודד עוזו בעצמו והוא גבור שכובש עוזו בעצמו כי הן הן גבורותיו אך לא יסבול לעולם כי הלא יבא זמן שיגלה גבורותיו חוצה וזהו ה' גבור מלחמה לומר כי מי שהוא עזוז וגבור שגבורתו בודדת בעצמו יבא זמן שיהיה ה' גבור מלחמה בפועל והוא יום נקם בלבו יתברך כי אז יפיל את כל הצוררים שהצרו את ישראל כמאמר הכתוב ומחת

לצלמא על רגלוהי וכו' והדקת פרזלא נחשא כספא ודהבא שהן כלם ויד ה' תעשה זאת כמד"א פורה דרכתי לבדי וכו':

פסוק ט

ואז נגלה כבוד ה' ותהיה השראת שכינה גדולה ומתמדת עולם ועד והוא בבית האחרון שבזכות יעקב ועליו הוא אומר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם כי אז אין צ"ל והנשאו פתחי עולם כי אין הצדיקים אשר יהיו באחרית הימים כאשר היו בהבנות הבית הראשון כי אז הייתי יכול לאמר להם והנשאו שיקנו התנשאות כשרון להיות ראוים לכך אך אז לעתיד כל הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו ואין לומר להם רק ושאו לומר שאו שערים וקבלו את ראשיכם הם קדושות שערי בהמ"ק של מעלה ושאו אתם פתחי עולם הם הצדיקים אשר יהיו בימים ההם והם פתחים לבא דרך השתלשלות נפשותיכם כי כל שפע טובה וקדושה לעולם אתם תשאו עליכם גם כן את הרשעים הנז' כי בזכותכם יבאו ויתפשטו על הבית ההוא. או יכלול באמרו ושאו פתחי עולם כי הם ישאו על שכם זכותם את השערים עם הראשים שהשערים נושאים שע"י זכות פתחי עולם יבא מלך הכבוד:

פסוק י

והנה אז לא יהיה עוד חלילה חרבן ולא יאמרו מי זה מלך הכבוד על סובלו שמרקדים בהיכלו כי אם אדרבה יגלה כבוד ה' וראו אותו כל ישראל צדיקים כמאמרם ז"ל שעתיד הקב"ה להיות ראש חולה לצדיקים והכל מראים באצבע ואומרים הנה אלהינו זה וזה יאמר מי הוא זה מלך הכבוד כו' ולא אמר מי זה כאשר אמר למעלה כי אם מי הוא זה והוא כי יאמרו מי הוא הגדול הנסתר האם הוא זה מלך הכבוד אשר לא ראינוהו עד עתה כי יהיו מראים באצבע כרואים ובלתי מאמינים רב טוב גדול כזה ושמחים ואינו כמלך ב"ו כי ברוב עם הוא כבודו אך אז הוא יתברך יכלה את כל צבאות הצוררים כי יאבד כל הרשעים מארצו וגם מישראל לא יהיו רבים כי אם אחד מעיר ושנים ממשפחה כי אינו כמלך מבני אדם שאין לו כבוד רק ברבות חיילותיו וצבאיו אך הוא יתברך עם היותו בעל הצבאות באמת אין צריך לצבאות כי הוא לבדו מלך הכבוד וזה אמר הוא מלך הכבוד ובזה אין מלת הוא מיותרת שהכונה שהוא לבדו מלך הכבוד וגם יכירו כי הוא סלה ולא כבית הראשון שלא היה סלה כי גדול ומתמיד יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון במהרה בימינו:

פרק כה

פסוק א

לדוד אליך ה' וכו'. הנה דרך העולם כי אם ישלח איש דורון לגדול הימנו שישוער איכות הדורון לפי המשלח ולפי המקבל על כן אמר דוד במה אקדם פניך לתת לך משאת ודורון כי הלא לפניך איני מעריך עצמי למלך כי אם לדוד משולל מתואר מלכות ואתה ה' אין ערוך אליך וא"כ איזה דורון יהיה ראוי לך ממני אין לי נכבד מנפשי כי רוחנית וחלק אלוה ממעל היא וז"א לדוד כלומר להיותי דוד משולל תואר אדר מלכות כי אם כאחד האדם והדורון הוא אליך ה' משולל ערך נפשי אשא כי אין זולתה ראוי להיות משאת אליך:

פסוק ב

ולא הייתי חושש בצאתה ממני לתתה לך פן תתבייש למעלה על מעשי כי הנה אלהי בך בטחתי שאל אבושה אך חוששני מתת אותה ואמותה הפעם אל יעלצו אויבי לי אם מתי ויחטאו לך כלומר לכן קבל הרצון טוב:

א **או** יאמר הנה נא ידעתי כי בעוני היה חילול ה' ולא יכופר עד אמות והן אמת כי גם שבצאת נפשי אליך בעוני לא תרד שאולה על העון כי אם אדרבה תהיה לה התנשאות לפניך לאחר צער מציאות המות וזהו אומרו למה שאני דוד קטן לפניך בלכת נפשי ממני אליך ה' לא תחסר אלא אדרבא אשא אותה בתתי אותה לך מבהיותה בי כי התנשאות יהיה לה אז מעתה:

ב והוא כי למה שאתה אלהי בך בטחתי אל אבושה באותו העולם כי אדרבה הן הוא משוש דרכי באופן שלא צר לי אם אמות מאימת בושה על מעשי שמה אך מה שקשה עלי אם אמותה הפעם הוא אל יעלצו אויבי לי ויחטאו לה':

א **או** יאמר כעניין הנראה מספר הזוהר שאומרו נפשי אשא הוא כמוסר עצמו למיתה ויאמר לדוד כלומר מפאת דוד מצד עצמו הנני מוסר נפשי וזהו נפשי אשא והריני ע"י מוסרי עצמי כמת:

ב ואחר שאני מחשיב עצמי כמת מעתה הנה תתייחס ליקרא אלהי כי לחשוב כמת אתה מתייחס אלהותך עליו כאשר ביצחק על היותו חשוב כמת בחייו וז"א אלהי אמנם בך בטחתי אל אבושה שאל יעלצו אויבי לי אם אמותה הפעם:

פסוק ג

גם כל קויך כו' הלא אמרתי בך בטחתי אל אבושה שמורה כי למה שאתה אלהי ואני עבדך בטחתי שאל אבושה והנה ממוצא דבר יראה כי אך לזולתי לא כן כי אם שיבושו

המה ויראה חוטר גאוה אך הנה לא אשלול את יתר קויך כי גם קויך לא יבושו אך מה ששאלתי באמרי אלהי בך בטחתי אל אבושה הוא כי יבושו הבוגדים ריקם הם הבוגדים בה' בלי סבה רק מרוע בחירה מה שאין כן אני כי אשר עשיתי היה לי צד סיבה כי היה נסיון ששאלתי ינסוני על שלא היו אומרים אלהי דוד ועוד אומרו אליו הוא ית' לא תוכל לעמוד כמאמרם ז"ל שזה כוון באמרו למען תצדק בדברך שהיה כמוכרח למען יצדק הוא יתברך באמרו שלא יוכל לעמוד נוסף על זה היותה בת זוגו ומגורשת באופן שאני לא בגדתי ריקם:

פסוק ד

דרכיך ה' כו' אמר הלא אמרתי כי לא אכחד כי בן מות אנכי אלא שבך בטחתי אל אבושה והלא תאמר נא אלהי כי אני גרמתי לעצמי שחטאתי לך על כן אני אומר דרכיך ה' הודיעני לומר מה אעשה ולא ידעתי דרכיך שאלו ידעתי לא שאלתי למה לא יאמרו אלהי דוד כדי שתבא לומר כי את האבות נסית שנמשך שאשיב בחנני ה' ונסני ואמרת שלא אעמוד ונלכדתי כתוא מכמר ואלו ידעתי דרכיך שהיית מקפיד על שלא הנחתי הדבר אליך שתעשה מעצמך הראויאלי וגם אחרי כן באמרך לא תעמוד בנסיון אלו ידעתי שע"י כן לא אצליח כי כבר יצא מפיך כמאמרו אחרי כן למען תצדק בדברך כו' הייתי מחלה פניך שלא תנסני לכן מעתה דרכיך ה' הם הדרכים הרחבים הודיעני ואתהלכה בהם אך אורחותיך הצרים מדרכים אינו מספיק הודעה כי אם ג"כ לימוד וזהו דרכיך ה' הודיעני אורחותיך למדני:

פסוק ה

הדריכני באמתך כו' אמר לא בלבד אני מבקש תודיעני איזה דרך הטוב ללכת בו ואיזה הוא הרע לפרוש ממנו כ"א גם אם יהיו לפני שני דרכים טובים ואהיה נדון בקרבי איזה מהם האמת כי יש פנים לכאן ולכאן ולא אדע במה אבחר גם באלה חפצתי תלמדני וזהו הדריכני באמתך כי הדרך שהוא אמת אצלך בו תדריכני שתשים אותי בדרך ההוא ולא אבטח בי כי אחר שהדרכתני בדרך אמת שאבטח בעצמי לדעת להתנהג וללכת בו כ"א גם שאחר שהדרכתני צריך שתלמדני ללכת בדרך האמתי ההוא בל אטה מני הדרך ימין ושמאל כי מה האדם לדעת לישר דרכו מעצמו שלא יצטרך סעד לתומכו וזה משני טעמים אחד כי אתה אלהי ישעי שאם אהיה אובד עצות ואטעה אנה אלך לישע אם לא לך וא"כ למה תניחני לטעות כדי להצריכני שתרפאני אחרי כן. שנית כי אותך קויתי כל היום והוא כי כל כך אני חושק בך כי גם שבכל לילה רוח קדשך בי כי אתה עמדי

בבא היום לא אאמין כי תשוב תהיה עמדי בלילה הבא ועל כן אותך קויתי כל היום מתי תשוב אלי וא"כ למה תרפה את אשר יחבבך כל כך:

פסוק ו

זכור רחמיך ה' כו' כי הלא מעולם כלומר מעולם זה המה כי מלאכי העולם העליון לא יצטרכו לחסד ורחמים ולכן תן לנו משלנו. או יאמר כי הנה העולם לא נברא רק בשיתוף שם של רחמים כד"א ביום עשות ה' אלהים כו' וכן במדת חסד כי עולם חסד יבנה ונבא אל הביאור בשום לב אל אומרו השם בין רחמים וחסדים. אך יאמר זכור רחמיך של שם ה' וגם חסדיך כי שתי אלה מהויית עולם המה שלא נברא עד נשתתף שם ה' בשם אלהים וגם במדת חסד כי עולם חסד יבנה והיה זה למען יתקיים שאל"כ לא היה מתקיים טל חטאת בני האדם:

פסוק ז

חטאת נעורי כו' ראוי לשים לב למה השמיט העונות וגם שהל"ל חטאת ופשעי נעורי שאין לומר שבקש על חטאת נעורים ופשעי הגדולות ועוד שלמה לא יזכרם. אך הנה בגמרא העלו לדעת רשב"ל כשאדם שב מיראה זדונות נעשים כשגגות אבל כששב מאהבה נעשים כזכיות והנה אפשר לומר כי לא כל הזדונות שוין כ"א פשע הוא גם מאהבה אם יעשה שוגג או שלא יזכר כלל יש להחזיק לו יתברך טובה ובזה יאמר שגגות של נעורי ושגגות של פשעי שנעשים שגגות ע"י תשובה אחלה פניך שאל תזכור כלל כי גם שזכיות לא תחשבם גם חטאת לא תזכרם ואם כחסדך הידוע לך בסתם זדונות שהוא חסד שהזדונות נעשים כזכיות לשב מאהבה כמוני תעשה בפשעים זכור לי אתה אותם כי יהיו זכיות ולא שאחשיב תשובתי כ"כ מאהבה שאהיה ראוי לכל זה רק למען טובך ה' שתקרב צדק מאליך:

פסוק ח

טוב וישר ה' כו' יש אמרו כי טוב הוא לפנים מן השורה וישר הוא השורה בלבד אך רבותינו ז"ל אמרו על פסוק ועשית הטוב וישר זו לפנים משורת הדין ובזה יאמר בשום לב אל הבי"ת שהיא בפתח ולא בשו"א שהוא הנה טוב וישר ה' שעל כן יורה חטאים שיורה ומסייע חטאים אחר שכבר הם בדרך שבאו ליטהר:

פסוק ט

ושמא תאמר א"כ מה הפרש יהיה בין הבא ליטהר לאשר כבר הוא טהור שהוא עניו שהוא גדול מירא הלא הוא כי ידרך ענוים במשפט הוא קו הצדקות ואח"כ יעלם אל החסידות שהוא דרכו יתברך כענין מה הוא חנון אף אתה חנון מה הוא רחום כו' וזהו

וילמד ענוים דרכו. או יאמר ענין החסידות שהוא משמרת אל הצדקות וזהו ידרך ענוים במשפט בל ימוטו מהצדקות ומה ההדרכה הלא היא כי וילמד ענוים דרכו הוא לפנים מש"ה שעי"כ לא ישגו בצדקות רק במשמרת:

פסוק י

ושמא תאמר הלא יתברך מצוה אותנו והלכת בדרכיו ולמה תאמר שהוא משמרת בלבד לז"א אמת הוא שכל ארחות ה' שמצוינו נלך בהם מה הוא רחום כו' אך הוא לנוצרי בריתו ועדותיו או לא שיהיו בכלל עדותיו שמי שלא יעשה אותם יהיה עובר בעשה כי אינם רק משמרת וקדושה יתירה:

ט או יאמר וילמד ענוים דרכו שע"י עשותו יתברך כן שיורה חטאים כו' נמצא מלמד ענוים דרכו יתברך שיעשו גם הם כמעשיו יתברך לבלתי הקפיד על החוטאים נגדם כי אדרבה אין צריך לומר שימחלו להם כ"א גם ידריכו אותם ויורו להם האמת ויחזירום למוטב:

י ושמא תאמר הלא זולת זה כל ארחות ה' חסד ואמת ולמה אמרת שעושה חסידות בזה שמורה חטאים בדרך לז"א הן אמת שכל ארחות ה' חסד ואמת אך הוא לנוצרי בריתו ועדותיו אך זה עולה על גביהן שהוא גם לחטאים ועל כן שבחתי זה שהוא חסידות יתירה הרבה

ח או יאמר טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך ואומר לחוטא ושבת עד ה' אלהיך הפך מלך ב"ו שלא תסכון תשובה לעובר מצותו:

ט והנה בזה מצד אחד הוא משפט שבשובו אינו הקודם והוא צדקה מבחינה אחרת אמר כי ע"י כן ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו שישתפו המשפט לצדקה שהוא דרך ה' כד"א ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ויעשו משפט צדק:

או יפרש ויאמר איך יורה חטאים בדרך תשובה כי הלא נראה כמה רשעים שאדרבא עיניהם אטומים בראותם שייטיב להם בעולם הזה לז"א מה שיורה הוא שאשר הם ענוים שלא יבעטו ידריכם בעשות בהם משפט ויסורין עד ישובו ולבל יבעטו וילמד ענוים דרכו בתורתו כמ"ש ז"ל על ומתורתך תלמדנו משן ועין שדרכו ית' להוציאם לחירות על יסורי הפלת שן ועין קל וחומר ליסורי כל הגוף שהיו בני חורין לעולם הבא:

י ושמא תאמר הלא כמה צדיקים גמורים יקבלו יסורין בלי עון לז"א כל ארחות ה' אפי' היסורין הם חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו שהם צדיקים שלהם הם של אהבה להפליא חסדו למו בעה"ב:

ח ולמאמר ברוריה ומי כתיב חוטאים חטאים כתיב יאמר ענין כי אחרי שובי נחמתי וכו' שהוא כי אין החוטא מכיר עצמו עד אחרי החילו בתשובה כי א' מדרכי היצה"ר הוא לשכחו אשמותיו ולהורות לו כי הוא טוב מרבים אך אחרי שובו הוא ית' פותח עיני שכלו ומורה ומזכיר לו כל אשר חטא על הנפש וזה יאמר טוב וישר ה' כי על כן יורה חטאים אחר שהחוטא כבר הוא בדרך כי החל לשוב והשאר כדלעיל:

פסוק יא

למען שמך וכו' איני מהמקילים עונם בעיניהם שהוא סבת העדר הסליחה אך אני מודה כי רב הוא ועל זה תסלח למען שמך. או יאמר למען שמך ה' וסלחת לעוני כי הלא רב הוא שמך הנזכר וכדאי למענו תסלח עוני כי אם עוני גדול עשה למען שמך הגדול:

פסוק יב

מי זה האיש כו' יש קונה עולמו בעסק תורה ויש בג"ח ויש בצדקה וההיקש ביתר מצות אמר כי בהיות האיש ירא ה' ולבו לשמים כל דרך איש ישר בעיני ה' ועוזרו למשוך דרכו אשר בחר לעבוד בו את ה' וזה מי זה האיש שיהיה ירא ה' יורנו ה' וידריכנו בדרך יבחר האיש הנזכר:

או יאמר מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר ה':

פסוק יג

ומה הוא דרך ה' הלא הוא שנפשו בטוב תלין כו' שלא ישית לבו הירא ה' הוא אל טובות העולם הזה אפילו של פירות מעשיו רק כל ישעו וכל חפץ אינו רק שנפשו בטוב תלין בג"ע ושהטוב שהיה לו לקבל פה שהוא הפירות יהיה לזרעו אחר שנפשו בטוב תלין זרעו יירש ארץ והוא מאמר רז"ל במקום אחר באמרם אם היו אוכלים האבות פירות מעשיהם בעה"ז מה היו אוכלים בניהם:

יב **או** יקושר עם הקודם ועם המאוחר ויאמר הלא שאלתי מאת ה' למען שמך ה' וסלחת לעוני כי אין זה רק סילוק היזק ולמה לא שאלת הבאת תועלת להורות לפניך דרך ישכון אור העה"ב לנפשך ולזרעך וגלות לך סודותיו וכיוצא אל תתמהו כי הלא שאלתי היא להסיר המעכב מהשגת הטובות כלם כי אחר שאהיה משולל עון מאליהם יהיו לו כל הטובות כי מי זה האיש ירא ה' מאליו יורנו ה' בדרך יבחר כי עין ה' אל יראיו:

יג כי יהיה מה שיבחר שנפשו בטוב תלין או שזרעו יירש ארץ כי וי"ו של וזרעו היא או כד"א מכה אביו ואמו:

פסוק יד

מלבד מה שיהיה לו מאליו כי סוד ה' אל יראיו כמוהו כי ישפיע בו שפע השגת סודותיו יתברך כי יגלה סודו להם כי סוד ה' ליראיו והוא דבר גדול מעין כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ואין זה דבר שא"א שימצא חן להודיע לו סודו ואפשר שלא יגלה כי אם לאחד בדרא או לתרי בדרא ולא כל ירא ה' יזכה לכך כי לא כן הוא רק ובריתו להודיעם כי ברית כרותה היא לו ית' להודיעם סודו והוא מאמר שלמה אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא כלל הדברים כי אמר דוד מה שלא שאלתי רק שלילת עון שהוא סילוק היזק הוא כי מי זה האיש ירא ה' מלחטא שאין חטא בידו ה' יתן לו כל התועלות הקניניות האלה אך הוא יען כי אין לו רשת ברגליו ואינו צריך לבקש מאת ה' סילוק היזק:

פסוק טו

אך לא כן אנכי השואל סליחת עון כי אני עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי בסליחת עוני כי העון הוא כרשת ברגלים כי עבירה גוררת עבירה והוא כתוא מכמר על כן כל בקשתי היא לצאת מהרשת כי אחרי כן כל הנזכר יבא לי מאליו ביראת ה' נמצא כי בקשתי באמרי וסלחת לעוני דבר רב הוא כי בסלוקו לא יבצר ממני היות ירא ה' וכל הטובות קניניות האלו יבאו לי:

יד **סוד ה' כו'** מלבד אשר כתבנו יאמר ראו נא מה גדול חשק ה' להיטיב ליראיו כי הלא מגלה להם סודו לשיהיו רצויים לפניו והוא ענין משה ששאל הודיעני נא את דרכך למען אמצא חן בעיניך בעת היותנו חוץ מרצונך ויעש כן שגלה סוד ה' בשביל יראיו שימצאו חן לפניו שהוא הי"ג מדות ולא בלבד הודיעו הסוד כי אם גם ובריתו צוה להודיעם באמרו הנה אנכי כורת ברית כמ"ש ז"ל ברית כרותה לי"ג מדות שאינם חוזרות ריקם:

טו אך אנכי עיני תמיד אל ה' בלי י"ג מדות כי הוא יוציא וכו' לעומת מה שעיני אליך:

פסוק טז

כך פנה אלי ולא אבקש רק להיות מאשר כתבת בתורה וחנותי את אשר אחון כו' שארז"ל אוצר גדול יש לו להב"ה ואמר משה זה למי ואמר לו הב"ה למי שאין לו משלו וחנותי כו' אע"פ שאינו הגון כו' ובזה יאמר חנני שאהיה מאותם שאמרת וחנותי כו' ומה שאיני סומך בי"ג מדות וגם לא בזכותי הוא כי יחיד ועני אני כי לסמוך על הי"ג מדות הנז' א"א כי הלא יחיד אני ואין י"ג מדות בפחות מי' וגם לסמוך על זכותי א"א כי הלא עני אני ואני בכלל מה שאמרת וחנותי אע"פ שאינו הגון מאוצר הגדול שהוא למי שהוא עני ואין לו זכות משלו:

טו **עיני תמיד אל ה' כו'** זולת הכתוב יאמר כי הנה המביט תמיד השמימה והוא מהלך על הארץ ילכדו רגליו במכשלות הדרך כי לא יביט אל הדרך אשר ילך בו והיה נראה שככה יקרה לאשר עיניו תמיד אל ה' אל עבודת שמים שילכד במכשולות העולם הזה הנוגעים אל גופו והצלחותיו אמר כי לא כן הוא רק עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי: **או** יאמר כי עינא ולבא סרסורי דעבירה אמר בהיות עיני תמיד אל ה' הוא הסרסור המתחיל בזה הוא יתברך יוציא מרשת גם רגלי וההיקש ביתר איברים והזכיר רגלים המעותדים אל מכשול והוא משל אל מכשלות האדם ולא עוד אלא שגם מהרשת שאני כבר בה יוציאני והנה בהיות עיני אל ה' יוציאני מרשת וצרה גם שהוא לא יפנה אלי:

טז אך להשפיע גם טובה צריך פנה אלי כלומר מדה כנגד מדה כמו שאני פונה אליך כי עמי תמיד אל ה' כך גם אתה פנה אלי וגם וחנני שיהיה מתנת חנם בלי נכוי שכר ומה שאמרתי שצריך אחר שעיני תמיד אל ה' שיפנה אלי ולא תהיה פנייתו ית' אלי מאליו ע"י כן כד"א הנה עין ה' אל יראיו הוא כי אני יחיד ואינו דומה זכות הרבים אל זכות היחיד ומה ששאלתי מתנת חנם הוא כי עני מזכיות אני ולא אוכל זכיותי המועטים:

פסוק יז

צרות לבבי וכו' נכנס בצרות ויצא במצוקות אך הנה צרות הן כמשמען ומצוקות הם אשר ירגיש האדם בהם בלבו שינהום עליהם והנה היסורים טובים לאדם כי בהם מרפא הוא ית' חלאי האדם לאיש ואיש לפי חולי נפשו אך צריך לקבלם בסבר פנים יפות אמר צרות לבבי הרחיבו אותי מדחקי כי כפרו עונותי אך מה שאחלה פניך לא שתסלק הצרות כי טובות הנה לכפרת עון רק שממצוקותי הוציאני שלא ארגיש מצוקות רק שאקבלם בסבר פנים יפות שתטהר לבי לכך:

טו **או** יאמר מקושר מפסוק עיני תמיד כו' לומר מי יוכל לינצל מהיצה"ר כי רע ומר הוא וכל האברים בני חילו עוזריו ואני לבדי כי הנפש הוא האדם כד"א על בשר אדם וכו' ואמר עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת היצה"ר רגלי כי בלעדו לא אוכל אנכי לבדי כענין צופה רשע כו' זה יצה"ר שאלמלא הב"ה עוזרו כו':

טז לכן פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני והם רבים אתו כי האברים בעוזריו:

יז ואם אינו כן אלא שצדיק אני אם כן תגרת יצרי אינו אלא מטעם שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו ראה והביטה כי הנה צרות שני לבבות אשר לי יצה"ר ויצה"ט הרחיבו כי על ידי שנתקבלה תשובתי גדל גם יצרי הרע והטוב ורבה יותר מחלוקתם כנודע כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו ולכן בהיותי צדיק אז יחרץ וצרות לבבי הם שני הלבבות

הרחיבו לכן ממצוקותי שיש לי מיצרי ואברי המציקים לי מפאת עצמי הוציאני שתכינם לבל ילחמו בי וישאר הוא יחידי ואוכל לו:

פסוק יח

ראה עניי כו' הנה ארז"ל על פסוק ואני בעניי הכינותי לבית אלהי וכו' וכי עני היה אלא ע"י שהייתי מתנהג כעני לאכול תרדין וכיוצא כעני יכולתי להכין לבית אלהי כל הכסף והזהב הזה. ונבא אל הענין והוא כי הלמד תורה מתוך יסורין עונותיו מתכפרים והוא בן העה"ב והיה מקום לומר כי לא היו לו יסורין כי הלא מלך גדול היה לז"א ראה עמי כלומר עוני שלי כי יותר יגדל ערך המקבל יסורין בהיותו מלך אשר בידו להתענג מכל האדם כי גם במלכותו מסגף עצמו על כן יוכפל שכרו וזהו ראה עניי שאני מתנהג כעני וגם עמלי שהיה עמלו בתורה ואמר עמלי והוא מ"ש ז"ל שעם היותו מלך היה דן ועוסק בתורה על גבי קרקע ובזה ג"כ יוכפל מכל עמל יתר אנשים ובזה ושא לכל חטאותי:

פסוק יט

ראה אויבי כו' הנני נכוה בשתי אשות א' כי אויבי רבו ועל כן אפשר שבתוך רבים יהיה אחד ביניהם בלתי אשם כשאר וחושש אני פן תעלה חמתי באפי ואפגע בהם ואשפוך דם נקי בקרב השאר ומצד אחר אני רואה כי ושנאת חמס שנאוני ואשמים הם:

פסוק כ

על כן אני מבקש מאתך ה' שמרה נפשי פן אהרוג נקי וגם והצילני פן אפול בידם ושמא תאמר איך תצילני והם בעלי בחירה עכ"ז אל אבוש כי חסיתי בך .

פסוק כא

כי גם שאינך מציל מיד בעלי בחירה הנה יצטרפו שני דברים אחד תם ויושר שלי וגם הצטרף כי קויתיך וז"א תם ויושר יצרוני כי קויתיך וכל זה על שם הרחמים שאני מדבר בו עד כה וזה על כי יחיד אני:

פסוק כב

אך על ישראל דרך כלל שהם רבים גם מדת הדין יפדם ויעזרם וזהו פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו.

יט או יאמר ראה אויבי כי רבו בבנים ונכסים שהכל כחמס בידם ואותי שנאת חמס שנאוני שאומרים כי אשר לי חמס הוא בידי משאול:

כ **שמרה נפשי כו'** שלא אהרוג בהם והצילני את גופי שלא אהרג בידם וממה שאיני מקיים הבא להרגך השכם והורגו רק חסיתי בך שתעשה דיני אל אבוש במה שחסיתי בך:

כא כי אדרבה התם שיש בי שאיני מהרהר על כי אויבי רבו ומדה כנגד מדה תם ויושר יצרוני שהיו בי כאשר קויתיך לפני הבכאים עד שומעי קול הצעדה בראשי הבכאים כי התום ויושר יצרוני שלא אפול והיכן היה הלא הוא כי קויתיך כמדובר:

כב ושמא תאמר למה אחוש אם אמותה הפעם כי להיותם בעלי בחירה לא אמנעם ואתה לא תפסיד כי תהיה כפרה על כל ישראל לא יצדק שאהיה כפרה על אשר שנאוני ואם שאר ישראל צריכים כפרה ליפדות מאשמותם אתה ממקום אחר פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו:

פרק כו

פסוק א

לדוד שפטני ה' כו' הנה ארז"ל שדוד המלך ע"ה בקש מהב"ה שיאמרו אלהי דוד אמר לו הקב"ה האבות נסיתים ואתה לא נסיתיך אמר לו בחנני ה' ונסני. והנה לפי הנראה מהמפרשים כי מזמור זה היה אחר מעשהו עם בת שבע שנסהו ולא עמד בנסיון ולפי זה יאמר לדוד כו' בענין מאמרם ז"ל שאמרו לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה ולא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם יחטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד כו' וביארנו במקומו כי אומרים לא היה ראוי לאותו מעשה הוא שלא חטא תחלה חטא שעל ידו היה ראוי לבא חטא זה על ידו כענין עבירה גוררת עבירה כי אם שלא קדם לו עון אשר חטא שיהיה ראוי לאותו מעשה וזהו לא היה דוד ראוי כו' ובזה יאמר לדוד כלומר להיות ענין זה לדוד שלא היה ראוי לאותו מעשה לכן שפטני ה' מדת רחמים ולא מדת הדין ופירש ואמר מה שאמרתי לדוד הוא כי אני בתומי הלכתי לשאול תכנה אלהותך עלי ולא השיאתני איזו עבירה לגרור לי אחרת ובה' בטחתי לא אמעד:

פסוק ב

בחנני ה' כו' כי אעמוד בנסיוני. אמנם לפי פשוטו של מקרא באמרו בחנני ה' כו' יורה כי ידברו הכתובים על עת בא דברו לפניו ית' לאמר לו שיאמר לו אלהי דוד כאשר יאמרו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואמר על תשובתו ית' בחנני ה' כלומר גם אני כהם:

א ולפי זה יאמר שפטני ה' כו' ע"ד מה ששמעתי אומרים על פסוק והיה ה' לי לאלהים שאמר אז אהיה כ"כ מתנהג בחסידות שגם שאפילו מדת הרחמים יהפך לי לאלהים שהוא דין לא אירא וזה יאמר פה שפטני ה' שגם ה' יתהפך לו לדין ולא אירא לבלתי היות זכאי בדיני זה והוא כי לא גרעתי מהאבות לכנות שם אלהותך עלי כי הלא אני

בתומי הלכתי כו' והוא כי הלא יתרון האבות הוא שלא היו צריכים סעד לתומכם כנח שנאמר בו את האלהים התהלך נח כי היה צריך סעד לתומכו אלא שמעצמם מתהלכים לתומכם כד"א התהלך לפני אשר התהלכו אבותי לפניו וגם אני כהם כי אני בתומי הלכתי שלא הוצרכתי סעד לתומכי כי אם בתומי של עצמי הלכתי וגם לא היה פחד אם תכנה אלהותך עלי גם בחיי אולי אטה אשורי מני הדרך הטובה שע"כ אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים כי הן בקדושיו לא יאמין וזהו ובה' בטחתי לא אמעד באופן שתוכל לכנות שמך עלי לומר אלהי דוד כי לא אמעד.

ב ואם בחנת אותם בחנני ה' גם אני ונסני והוא מה שכתבו בפ' וירא על מארז"ל על פסוק ה' צדיק יבחן שהביאו ב' משלים א' לקדר שעל הקדרה שיודע שהיא בריאה מכה בה ומשל הפשתני שכשפשתנו יפה מכה בו שמשתבח כו' כי לאחד מב' סבות ינסה יודע תעלומות את הצדיק או להראות את העולם צדקתו כקדר כי מכה בקדרה השלימה שיראו הרואים ויקנו אותה. ב' למען צרף אותו להשביחו כי מאז ישאר יצרו נכנע לפניו ועוד לא ירים ראש לעצור כח להחטיאו עוד ואמר דוד בחנני שהוא המציאות הראשון שהוא כאבן בוחן שיבחנו בה הזהב והכסף להראות את העם את יופי הזהב והכסף ופירשו ז"ל נסה את אברהם לשון נשיאות שהסמ"ך תתחלף בשי"ן בקש הקב"ה לנשאו בעולם שידעו צדקתו וזה יאמר בחנני ה' באבן בוחן ונסני כד"א נסה את אברהם שהוא לנשאו ע"י מה שיבחן בזה וזהו ונסני שיהיה הבוחן לנשאני כאשר היה באברהם כמ"ש ז"ל שעשה למען הודיע צדקתו את העולם ואם עדיין צריך לצרפני הוא מן הבחינה השנית וגם צרפה כו' לומר אם כבר צדיק אני בחנני ה' ואם עדיין צריך צרוף צרפה שני דברים א' כליותי שאדמה לאברהם שארז"ל שהיו שתי כליותיו נובעות חכמה וגם לבי לבלתי הרהר בשום דבר שהוא צד שוה בכל שלשת האבות:

פסוק ג

כי חסדך לנגד עיני כו' הלא אמרתי כי אני בתמי הלכתי שלא הוצרכתי סעד לתומכי ראה נא כי כן היה כי הלא חסדך שבו בראת העולם כי עולם חסד יבנה לבלתי דקדק הרבה במעשה בני האדם גם אם לא יתכשרו מעשיהם לגמרי כענין היות להם איזו פניה הנה זה היה לנגד עיני באופן היה אפשר לי להטות בצד מה מנקודת אמתך באיזו פניה בשמך חסדך אך לא כן עשיתי רק והתהלכתי באמתך מה שהוא אמת לפניך בעצם. או יאמר כי חסדך כו' במאמרם ז"ל על פסוק אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב כי בראות דוד את עצמו בצערי מות אמר היתכן כי משחני ה' למלך ואני נרדף להמית ואין לי מנוחה והיכן היא מלכותי על כן היה אומר כי אין זה כי אם שכל האדם אפילו שמואל

הנביא כוזב ולא שלחו ה' למשחני והנה מגודל הצער היה אפשר להרהר ח"ו כלפי מעלה ששב מאשר שלח למושחו וכיוצא ואדרבה לא הרהר רק בשמואל וזהו אומר ראה נא ה' איך אני מתנהג בתום כי הלא חסדך שמשחתני למלך היה לנגד עיני שהיתה המשיחה במקום הנחת התפילין שהוא נקרא בין העינים ועכ"ז לא הרהרתי בהיותי מטולטל ונרדף באמתך כי לא הרהרתי רק באמתת שמואל שהוא אדם ולא אל אך לא בך אל כי לא איש אל ויכזב וזהו והתהלכתי שהייתי מתהלך ומטלטל ותמיד באמתך:

פסוק ד

לא ישבתי עם מתי כו' גם אשר אמרתי שהייתי בוטח בה' שלא אמעד מכאן ואילך בעון אשר חטאתי הנה כי כן הוא כי הלא אין אדם חוטא כי אם לאחד מב' סבות או מפאת יצרו כי רע ומר הוא ומתגבר עליו או מהתחבר לאנשים רקים או רשעים והנה על צד היצה"ר כבר אמרתי כי משועבד הוא אלי כי התהלכתי באמתך כי בתומי הלכתי וגם לענין התחבר עם אנשים אשר לא טובים גם זה אין לי כי הלא כל ימי לא ישבתי עם מתי שוא המתעסקים בשוא הבלי העולם רק עם תופסי התורה ועוד אהיה נזהר מכאן והלאה כי גם עם נעלמים אשר אין נגלה בעצם אם הם מתי שוא שהם נעלמים ואדם מסתפק בהם גם אתם לא אבא מכאן והלאה כי אשתמר מן הספק באופן שלא אמעד:

פסוק ה

ואם כן אחר שעם מתי שוא שאינם מרעים לבריות ולא עם רשעים לשמים רק עוסקים בהבלי העולם נשמרתי כל שכן שלא אתחבר לרשעים כי שנואים הם אצלי כי הלא שנאתי קהל מרעים שהם מרעים לבריות ומכל שכן שעם רשעים לשמים שאשתמר ולא אשב עמהם באופן שע"י כן לא. אמעד. או שיעור הכתוב שנושא ק"ו ואומר אם מתי שוא ונעלמים שהם קהל מרעים לבריות שנאתי ואם כן ודאי שעם רשעים לשמים לא אשב כי קל וחומר הדברים:

פסוק ו

ארחץ בנקיון כפי כו' הנה אמרו רז"ל על פסוק כי דמים רבים שפכת לפני שכשאמר לו הוא ית' אתה לא תבנה הבית כי דמים רבים שפכת השיב דוד ואמר האם יש בי עון על שפכי דמי הגוים ואמר לו הקב"ה לפני כלומר הרי הם כאלו דם קרבנות הקרבת על המזבח לפני. ובזה נבא אל ענין הכתוב והוא כי זה שלמדונו רז"ל פירוש הכתוב שהוא ית' אמר לו שהיו דמים ששפך כדם קרבנות הוא עצמו מלמד לנו דוד עצמו והוא כי אמר הלא אמרתי כי אני בתמי הלכתי ובחנני ה' כו' והלא אם יאמר איש הלא דחה אותך הוא ית' מלבנות בית המקדש על כי דמים רבים שפכת הרי שאינך נקי כפים לפניו ואיך

עלה על לבך להדמות אל האבות לכנות אלהותו ית' עליך ושיבחנך וינסך כי התהלכת באמתו ית' לז"א הנה לא לבלתי נקי כפים חשבני ה' באמרו כי דמים רבים שפכת לפני כי אם אדרבה לדם חטאות כי הלא טינופת דם הכפים ארחץ בנקיון הלב וטוב הכונה שהיתה להפיל אויבי ה' ובזה יחשבו לי כמסבב מזבחך ה' בדם חטאות הצבור שהם בסיבוב המזבח לתת ארבע מתנות על ארבע קרנות למזבח כמאמר התנא עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית צפונית מערבית דרומית וזהו ואסובבה את מזבחך ה' כי בטוב הכונה אני כמסבב מזבחך כי לדם קרבנות יחשב לו דמם של רשעים:

פסוק ז

ואם יאמר אדם א"כ אפוא שכל דמים רבים ששפכת היו לך כחטאות וקרבנות כפרה אם כן למה זה שמת לבך והשתדלת שיבנה בית המקדש בימיך ומה גם כי דמית עצמך אל האבות והם לא היו צריכים בית המקדש כי הן הם המרכבה אך הלא יראה כי היה הדבר למען יהיו לרצון קרבנות כפרת אשמותיך שם נגד שער השמים מכוון לשבתו ית' על כן הנני בא ואומר כי לא כן הוא כי אם על שני דברים אחד להקריב תודות על כל הטובות אשר גמלתני וגם לספר שם כל נפלאותיך לפני כל ישראל העומדים שם בבית ה' וזהו לשמיע כו' לומר כדי לשמיע בקול תודה שהוא הדבר הא' וגם לספר כל נפלאותיך:

פסוק ח

הוא מה שה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך אך לא להקריב קרבנות על עון והנה זה הוא שעור הכתובים ולהתכת תיבות אלו באמרו מעון ביתך וכו' ומקום כו' שיראה כפל ענין במלות שונות שהם שתי קושיות יהיה שאמר הן ידעתי כי הלא הוא דבר מתמיה כי האמנם ישב אלהים על הארץ אך אין זה כי אם כענין הנה מקום אתי שהמקום הוא אתו יתברך ולא שהוא יתברך במקום וכמאמרם ז"ל מעונה אלהי קדם הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו ע"ד זה אמר דוד ה' שהוא מציאותך הגדול והנורא איני אומר שאהבתי מעונך כי אדרבה אתה מעון המקדש ואין המקדש מעונך כי אם אהבתי מה שהוא מעון של ביתך אשר אתה הוא כי אתה מעון של הבית וגם מה שיש בבית הוא התפשטות הנקרא כבוד וזהו ומקום משכן כבודך התפשטותך שהוא הבית עצמו . או יאמר מאמרנו במקומות אחרים כי בית המקדש של מעלה משתלשל איכותו למטה בבית המקדש התחתון כמאמר הכתוב בנה בניתי בית זבול לך ושעל כן היו עומדים צפופים ומשתחוים רוחים כמפורש אצלנו יפה במזמור שמחתי באומרים לי בסייעתא דשמיא. ובזה יאמר ה' אהבתי מעון ביתך הוא כללות בית המקדש של מטה

שהוא מעון של ביתך המיוחד הוא ב"ה של מעלה כי רוחני וקדוש הוא מתייחס אל בית ה' ועל הכל אהבתי מקום משכן כבודך הוא בית קדש הקדשים:

פסוק ט

אל תאסף עם כו' במאמר ברוריה לר' מאיר מי כתיב חוטאים חטאים כתיב הנה נראה כי לדעתה וגם כאשר נראה שהגמרא מסכים בדבר הוא כי פירוש חטאים הוא מציאות החטאות שאדם חוטא ואחשבה שקראם הכתוב לשון זכר ולא אמר חטאות כמה דאת אמר כמה לי עונות וחטאות לרמוז אל המשחיתים שנעשים מהם המקטרגים לפניו יתברך. ונבא אל הענין אמר אל תאסוף עם חטאים נפשי שלא תאספנה בקרב ימים באופן תאסף עם היות עמה חטאים עדיין עד שאשוב מהם ויתמו חטאים מן העולם ובכלל החטאים שאני צריך להסיר מעלי הוא כי ועם אנשי דמים שהיו חיי אתם גדל עמהם:

פסוק י

הם אשר בידיהם זמה שהיה בא לידם דין זמה לדון וימינם מלאה שוחד לחפות הזמה ואפשר לי ללמוד ממעשיהם אעפ"י כן לא אלמוד וזהו ועם אנשי דמים חיי בעה"ז וגם אשר בידיהם זמה וימינם מלאה שוחד לחפות על דבר ערוה שהיה לי לחרד ולצווח כי כרוכיא ולא עשיתי:

פסוק יא

כי אם ואני בתמי הייתי הולך רואה ושותק לזה אני צריך כפרה כיתר חטאים טרם אמות:

פסוק יב

אך לומר שמא למדתי ממעשיהם לעשות כן גם אני זה איני צריך כי הלא רגלי עמדה במישור כי רגלי חסידיו שמר ה' ועל כן במקום ב' מקהלים כאשר יעשה ית' סעודה לצדיקים שיהיו אז ב' מקהלים פמליא של מעלה שעמו ית' והצדיקים אזכה שאברך ה' שינתן לי כוס של ברכה ואני אברך:

פרק כז

פסוק א

לדוד ה' אורי וכו' ידוע כי האדם הוא הנפש ולא הבשר אך הבשר יקרא בשר אדם כי הוא בשר ולא רוח ולכן בדברו על הנפש אמר אורי וישעי כו' אכן בדברו על גופו אמר לאכול את בשרי ונבא אל הענין והוא כי הנה עודנו עומד בצרת ענין בת שבע שנמשך לו תגרת אויביו הקרובים אליו האומרים לפניו הבא על אשת איש מיתתו במה ומכעיסים אותו בבית מדרשו כמאמר רז"ל והנה ידוע כי קודם ענין בת שבע שאל מאת ה' שיבנה

בית המקדש בימיו ולא הודה לו הוא ית' ואחר זמן היה ענין בת שבע ושיעור ענין כוונתו במזמור הזה הוא כי הנה שני מיני אויבים יש לאדם א' אויב הנפש כי יצר הרע וכל כחות טומאה שנעשו בעבירות אשר עשה שכל אחת מהנה כאיש מלחמה עומדת לגרור לו עבירה אחרת יום יום לאבד את נפשו ויש סוג שני והוא אויבי הגוף עורכי מלחמה מבקשים להרגו כדרך המלכים נועדו להלחם איש באיש ממלכה בממלכה והנה לדוד היה סוג שלישי והוא אויביו סביבותיו כדואג ואחיתופל ודומיהם המלבינים פניו ומכעיסים אותו ואמר דוד כי הנה על הסוגים הראשונים לא היה מצטער כי באשר ה' היה בעזרו לא ייראֶ לא מצרת הנפש ולא מצרת הגוף אך על השלישית היה אומר כי מי יתן והיה הוא ית' נותן את שאלתו הקדומה אשר שאל מאז שיבנה בית המקדש בימיו שהיה פורש מבני אדם ויושב בב"ה כל היום בערב הוא בא אל ביתו ובכל בקר שב אל משמרתו בבית ה' יום יום כל ימי חייו ואז יראו אויביו ויבושו כי זיכהו ה' לבנות את ביתו להיות בן בית לה' ואז ינוח לו מתגרתם ולא על דאגתו היה צר לו כי אם פן רגע אחד בשמעו רוע דבריהם יחרה אפו וחמת מלך תבער בו לעשות בהם משפט ואולי לא יישר בעיני ה' ומצאהו עון. ונבא אל התכת הכתובים בכונה הנז' והוא כי אמר הנה משני סוגי האויבים אחד אשר הם לנפש להחטיאה שני הם לגוף להמיתו אין לי פחד כי הלא לדוד ה' כו' כלומר כיון שלדוד ה' שה' אתו הוא אורי להאיר לפני ללכת במצותיו וישעי לינצל מתגרת היצה"ר ומכל כחות טומאת עבירות אשר עשיתי המקטרגים עלי עומדים להחטיאני וע"כ ממי אירא מי יוכל להחטיאני וזה הוא על הנוגע אל הנפש אשר בדברו עליה אינו אומר אור נפשי כי אם אורי כי האדם הוא הנפש וגם על אויבי גופי ומבקשים לקפח חיי מן העולם הזה גם מזה לא אירא כי הלא כאשר ה' מעוז חיי ממי אפחד:

פסוק ב

ושמא תאמר הלא אפשר על ידי פריצים ומריעים בעלי בחירה פן בחרב יצאו לקראתך שעל חפשיות הבחירה לא ימנעם ה' אין זה כלום כי הלא בקרוב עלי מרעים אין הצרה כל כך גדולה כי אינה צרה לנפש כי לא יוכלו רק לאכול את בשרי כי אין שליטת אויב כי אם לגוף אך לא יוכלו על הנפש ולא עוד כי אם גם שהם בעלי בחירה ממנה אושע והמרעים יכרעו ויפולו והוא כי אחר שצרי ואויבי הם צרי ואויבי הנפש הם המשחיתים שנבראו באשמותי הם לי כלומר שלי כמה דאת אמר לי הכסף ולי הזהב וכן כל לי שבמקרא שהוא כאומר שלי והענין כי גם מי שיש לו עונות ברא בם משחיתים ושב מאהבה מסיק בגמרא כי נהפכו לו העונות לזכיות והקטיגורים לסניגורים כמאמר רשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשים כזכיות כי נהפכים המקטרגים לסניגורים ולאוהבים הנה אז

המרעים לא יוכלו לאכול את בשרו ולא עוד כי בהיות שצרי ואויבי של הנפש הם לי שלי שעשיתים שלי תחת היותם אויבי אז המרעים הנזכרים כשלו ונפלו שלא ישליט ה' את הבעלי בחירה באדם אלא בהמצא בו שמץ עון אך לא בהפכו זדונות לזכיות ויקרם כנבוכדנאצר וחבריו עם חנניה וחבריו שלא הוסרה בחירת נבוכדנאצר כי עשה וכלה רעתו וישליכם אל גו אתון נורא יקידתא ואח"כ הצילם הוא ית' ברחמיו באופן שלא נשאר לנבוכדנאצר רק העון והעונש כן אלה כשלו בעון ונפלו בעונשו ואני אנצל ובזה מלת המה אינה מיותרת כי חוזר אל המרעים שהזכיר תחלה:

פסוק ג

והנה סימן יש בידו והוא כי אם תחנה עלי מחנה והוא בהזכיר מאמרם ז"ל על ההוא תלמיד דהוה מירתת אמר לו רבו חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים כו' וכן כתבנו על פסוק ויירא יעקב מאד ויצר לו כי בראות יעקב שהיה לו מורא בלבו מעשו הצר לו על המורא באמרו אם לא שיש עלי איזה חטא או שאני חייב לאחי על מה שלקחתי ממנו הברכה לא היתה יראה נופלת עלי וזהו ויירא יעקב מאד ואז ויצר לו על היראה שנפלה עליו באמרו כי היא הוראת חטא. ועל דרך זה תהיה כוונת דוד באמרו הנה כאשר תחנה עלי מחנה שחונה נגדי מרחוק אני רואה שלא יירא לבי כי אין מורא נופלת בלבי אז אני מתחזק באמרי אין עלי חטא להפחיד לבי וע"כ כשתקום עלי מלחמה מהמחנה ההוא בזאת אני בוטח בהוראה זו שראיתי שמראות המחנה חונה עלי אין יראה בלבי אני בוטח שאנצח המלחמה באופן שמשני הסוגים של האויבים איני מצר כלל:

פסוק ד

ועכ"ז אחת שאלתי מאת ה' זה ימים שהוא לבנות בית המקדש ולא הודה לי ה' ועתה אותה אבקש והוא לפרוש מבני אדם שהוא שבתי בבית ה' כל ימי חיי ולא אמר שבת כי אם שבתי לרמוז שאליו ביחוד יש לו ישיבה בעזרה כנודע מרז"ל כי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ועל ידי כן הייתי יכול להתמיד שם משא"כ אם היה מלך זולתי כשאול ודומה לו אשר לא מיהודה כמוני וכל מלכי בית דוד ולא אטפל בשום דבר עם בני אדם כי אם לחזות בנועם ה' שמחזה שדי אחזה ע"י התמדתי שם שהוא השגת אושר לנפש ושאוב מנועם ה' העליון הנשפע שם מלמעלה וגם הגוף כי יבקר בהיכלו בכל בקר וזהו ולבקר בהיכלו למטה:

פסוק ה

ואין בקשתי זאת למען ייטיב לנפשי ע"י כן בהסתלקי מן העולם כי הלא לזה איני צריך כי ידעתי כי במותי ייטיב לי בין ביום המות בין אחרי כן בין בעולם העליון בין בתחתון

כי הנה יצפנני בסכה הוא סוכת שלומו ביום רעה הוא יום המות וגם אחרי כן יסתירני בסתר אהלו הוא בחביון רוחניות הנסתר של ב"ה הוא העליון שהוא סתר של אהלו זה של מטה ולא בלבד בעולם העליון כי אם למטה גם לגוף שהוא בצור הקבר הנתון במערת צור שם ירוממני כי תורתי בשכבי תשמור עלי ויהיו שפתותי דובבות ומה גם כי דוד מלך ישראל חי וקיים:

פסוק ו

אך מה שהייתי מבקש הוא כי ועתה על ידי הבנות בית המקדש על ידי ירום ראשי על אויבי סביבותי הם דואג ואחיתופל ושמעי בן גרא וכיוצא שהם אויבי סביבותי בבית המדרש הפוערים עלי בפיהם כי מה שעתידים להכיר אחרי מותי כי טוב בעיני ה' אני יכירו מעתה כי יראו שבית המקדש נבנה על ידי כי אין זה רק באשר ה' אתי שהשרה שכינה במעשי ידי באופן ירום עליהם ראשי ולא ישובו לכסלה לרדפני עוד ואל יחשדני שומע כי לכונת התגדל והשתרר עליהם ועל זולתם אני אומר זה שיבנה בית המקדש על ידי כי הלא אדרבא אז אכנע ואזבחה באהלו זבחי תרועה והכנעה ומה שאשירה ואזמרה לא על הנוגע אלי כי אם לה' שהוא על העשות רצונו ית' שמתחלת ברייתו של עולם נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים ונעשה רצונו וזהו אשירה ואזמרה לה' כלומר כי כל כוונות הענין אינו אלא שאתבודד לחזות בנועם ה' ויכנעו אויבי סביבותי הרודפים אותי ומחללים את ה' חלילה ולא יחטאו עוד:

פסוק ז

שמע ה' קולי כו' אמר הנה עד כה הייתי מבקש יבנה בית המקדש בימי וירום ראשי על אויבי סביבותי ואשקוט מתגרת חללם את ה' אך בראותי כי אין נעשה בקשתי אני אומר לבקש לי דרך אחרת ועליה אני מחלה פניך ואומר ה' קולי אקרא וכו' לעשות בקשתי זאת וחנני וענני ופירש שאלתו והיא אל תסתר פניך ממני וכו' כאשר נבאר בס"ד. והתכת התיבות באמרו שמע כו' יאמר מאמר הכתוב טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע כי השמיעה בעוד הדבור הווה והעניה היא טרם יקראו וזהו שמע ה' קולי כשאקרא זה הוא עתיד כי עדיין אינני קורא אך מעתה שהוא טרם אקרא וחנני וענני עם היותי יחיד כי המקרא ההוא נאמר לשון רבים וזה לשון יחיד ועל כן אמר לשון חן וחנני. או יאמר ענין פסוק תאות לבו כו' וארשת כו' וזהו שמע ה' קולי כשאקרא עם שמעתה טרם אקרא אני מבקש וחנני וענני לא תמנע אחרי כן משמוע אל התפלה. או יאמר דרכך הוא לשלמים שטרם יקראו כו' אני איני מחשיב עצמי לכל זה רק שתשמע כשאקרא ואז וחנני וענני:

פסוק ח
וטרם יגלה שאלתו שהיא אל תסתר פניך ממני וכו' הקדים ואמר לך אמר לבי כו' והוא כי הנה דרך אנשים הוא לומר כי אין צריך האדם לשלמות כשרונו כי אם היות לבו שלם עם ה' ואין צריך יותר כי בזה הכל יהיה לו ולא ימוט בכשרון אך הירא את דבר ה' לא יבטח בזה בלבד כי אם גם יבקש יהיו פני ה' אתו ולא יסתר מלפניו ובזה יבטח שלא תקרנו שגגת עון וזהו לך אמר לבי כו' והוא לומר הנה לך כלומר כדבר הנוגע לך לעבודתך אמר לבי אל רוחי ואברי אינכם צריכים רק שתבקשו פני כי בהיות שפני הלב עם ה' שוב לא יחטאו בשום דבר אך אני לא אמרתי די בזה כי אם את פניך ה' אבקש יהיו פניך אתי לבלתי אחטא וזהו את פניו ה' אבקש:

פסוק ט
וזו היא שאלתי הלא היא אל תסתר פניך ממני מהיותם תמיד עמי לבלתי אחטא ועיקר בקשתי זאת היא אל תט באף בעת היות באף עבדך שהוא בעת היותי בכעס נגד אויבי סביבותי הנז' פן ארדה אותם ואהרגם ואולי אבא בדם נפש בלתי בת מות וחטאתי לה' המסתיר פניו ועם היות שעד כה עזרתי היית כשנרדפתי משאול שלא בלבד לא הסתרת פניך כי אם שגם עזרתני ירא אני עתה אל תטשני כו' פן מה שתטה מעט ממני באמרי אל תט כו' תבא גם לנטוש אותי שהוא יותר מהטיה ומן הנטישה אבא אל גדולה הימנה והיא אל תעזבני לגמרי שהוא כי על ידי מה שאחטא באף בהעותך ממני אבא לכלל טעות שעליו תרחק יותר מהטיה עד גדר שתטשני וממנה עד גדר שתעזבני כי העזיבה גדולה מהנטישה הניעם שלא אבטח גם עתה שתעזרני כמאז הוא כי הנה אז עזרתי היית אתה שם הרחמים שהזכרתי אך ירא אני פן מדת הדין שהוא שם אלהים תקטרג עלי וזהו אלהי ישעי כי על מה שהושיעני פעמים רבות אולי אכלתי זכותי וימצא מקום לקטרג. **או** יאמר אל תעזבני כי הלא אתה אלהי ישעי כי אחר שאחטא ואהיה מסור ביד יצרי עדי אובד מי יעמוד לי להושיעני הלא אין לי אלא אתה כי אתה אלהי ישעי לכן טוב טוב הוא תצילני מעתה בהיות תמיד פניך אתי לבלתי אחטא משאחטא ותצטרך אחר אבדי לרפא אותי וזהו כי אתה אלהי ישעי:

פסוק י
ולא בלבד מעתה כי אם מראשיתי כי הלא ג' שותפין יש באדם אביו ואמו והקב"ה והנה חלק אבי ואמי שהוא הגוף בהיותי עתיד להיות נפל מה יכלו לעשות בחלקם הלא עזבוני כי מאז נתן כל אחד חלקו עזבוני כי אין לאל ידם וה' יאספני כי זולת שנות אדם הראשון

הוצרך ית' לקחת מעט משנות אברהם ומעט מיעקב ומעט מיוסף הנה כי הוא ית' אלהי ישעי בעצם שאסף חיי ממקומות רבים וזהו כי אבי כו' וה' יאספני:

פסוק יא

הורני ה' דרכך וכו' הנה עד כה חלה פניו ית' יהיו פניו אתו באמרו את פניך ה' אבקש ואח"כ בקש שאלה שנית והוא כי אחר שיהיו פניו ית' אתו אל יסתר פניו ממנו אפי' הטיה מה כאמרו אל תט באף וכו' פן מזה יבא לנטישה ולעזיבה לגמרי כמדובר פן בעת שיכעוס על אויביו סביבותיו המקנטרים אותו באמרם הבא על אשת איש מיתתו במה וכיוצא בזה עתה אחרי אמרו כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני אמר עוד שאלה שלישית אני מבקש והוא הורני ה' דרכך זו הנזכר שהוא להיטיב גם את אשר לא הקדים לעשות טובה כי אם אדרבה חטא לך כי הלא בפעם הראשונה שבאתי לעולם חטאתי לך כי אדם הוא דוד ועתה גמלתני טובה גדולה כי אבי ואמי עזבוני ואתה ה' אספתני מעט שנות מכל אחד מהאבות והחייתני שבעים שנה על כן אני שואל ממך תורני ה' דרכך זו שאעשה כן גם אני להרבות להיטיב את אשר הרע לי וזו היא דרך רחבה המתייחסת לדרך ועוד תוסיף לי כי ונחני בארח מישור שגם בדרכים צרים הנקראים אורח בערך הנקראת דרך יהיה ארח מישור והוא כי מישור הוא לעשות לפנים משורת הדין כמ"ש ועשית הישר והטוב זו לפנים משורת הדין והעושים כן נקראים ישרים הרואים את הפנים מכל שאר כתות הצדיקים ועל מדה זו אמר ונחני בארח מישור הוא אורח ישרים והענין כי אין צ"ל במה שמתייחס לדרך רחבה שהוא כי במה שאטיב להם לא יצר לי כי אם כהולך ברחבה כי אם גם באורח הצר שידחק לי במה שאטיב להם גם בזה נחני ה' למען שוררי המסתכלים בי כי לא יכירו כי טוב אני וטובתי שלמה במה שאטיב בנקרא דרך שהוא כשאין מצרים לי כי יאמרו כי להחניף בלבבי אך בראות כי גם במה שצר לי ודוחק בדבר ועכ"ז אני מתנהג בחסידות אז יודו האמת ואדרבה ילמדו לעשות כן גם הם:

פסוק יב

אל תתנני וכו' אמר הנה נא הואלתי לעשות לפנים מן השורה שהוא כי גם לאשר מרעים לי ארבה להטיב כי תורני ה' דרכך כמדובר והלא היה אפשר יצא מזה הטבה אחת והוא שאם הם בעונם אשר הם טמאים וחטאים בנפשותם יהיו גורמים צרה שלא תבא אשר דרך ה' הוא ליטול רב שבהם לכפר בעד נפשם אל תעשה לי כן בגלל חסידותי להיטיב למצרים לי כי אם אל תתנני בנפש צרי שאהיה ניתן לקרבן כפרה בעד נפשם כי הלא יחטאו עוד כי לא יאמרו כי צדיק אני ונתפס בעונם כי אם ידינוני לחובה כי הלא קמו בי עדי שקר כי ידעו הכל כי מפורסם היה כי כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב

לאשתו ובי לבדי קמו עדי שקר לומר כי באתי על אשת איש כאמרם אליו בהתעסקם על נגעים ואהלות הבא על אשת איש מיתתו במה כי אחשוב שלהורות כי לא ללשון הרע שהוא אחד מהדברים שהנגעים באים עליו תחשב וגם לא לחושד בכשרים דקיימא לן דלוקה בגופו כי אם שאמת יהגה חכם וזהו כי קמו בי עדי שקר וההפחה והדבור שהייתי מפיח ואומר להם הוא חמס כי כדבריהם כן הוא כי חמס חמסתי אשת זולתי:

פסוק יג

ואין תקנתי לולא שהאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים הוא לעולם הבא והוא מאמרם ז"ל שהיה משיב להם הבא על אשת איש בחנק ויש לו חלק לעולם הבא וזהו אומרו חמס הוא בידי אשת רעי לולא שעכ"ז האמנתי כו' כי יש לי חלק לעולם הבא כלומר ואם אתפש בעון נפשם כל שכן שיתפקרו ויחזיקו ברשעתם לומר כי מיתתי ראיה כי כשלתי בעון אשת איש כדבריהם ויוסיפו על חטאתם פשע:

יב או שעור הכתוב בדרך הזה שאמר כי קמו בי עדי שקר לומר שבאתי על אשת איש ויפח חמס שהיתה מתפשטת אמירת חמס זו בכל שחמסתי אשת זולתי לולא היתה טענת אמרי הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא וז"א ויפח חמס לשון הווה לומר כי היה יפח וכדבר חמס עדותם זה לולא האמנתי לראות בטוב ה' שעל כן בזה הייתי מבטל אמירתם זו כמדובר:

פסוק יד

קוה אל ה' כו' הנה כתבנו כי ג' דברים שאל זו אחר זו בהדרגה כדרך העני המחזר ראשונה את פניך ה' אבקש שיהיו פני ה' אתו. שנית שאחר היות פניו אתו אל יסתר פניו ממנו לשום סבה וז"א אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך שלא יטה ממנו בזמן כעס ואף פן יצא באף מן השורה. שלישית שיהיה עמו להורות לו ולהנהיגו בדרך חסידות לפנים מן השורה ועל זה אמר הורני ה' דרכך ונחני בארח מישור על שלש אלה רוח הקדש תשיב אמריה לו ותאמר על הראשונה קוה אל ה' כי יהיה עמך שהוא יותר מאשר שאלת באמור את פניך ה' אבקש ועל השנית אמר חזק ויאמץ לבך כלומר אשר שאלת שלא יסתיר ה' פניו ולא יטה באף עבדו שהוא בעת כעסך ואפך לזה אני אומר לך אל תניח הכל אל ה' כי אם רק חזק לבלתי יהיה לך אף וכעס ועל ידי כן ויאמץ לבך הוא ית' יאמצהו לבלתי כעוס כי הבא ליטהר מסייעין אותו ועל השלישית והיא להתנהג בחסידות אמר וקוה אל ה' יעשה גם את זה לך:

או יאמר הלא אמרתי כי יש לך סימן כי כאשר תחנה עליך מחנה ולבך חזק בלתי ירא כי ה' עמך הפך ההוא תלמיד דהוה מירתת ואמרו לו חטאה את כי פחדו בציון חטאים והנה

אפשר כי הרואה את לבו חזק ושמח כי תחנה עליו מחנה שמרוב שמחתו יבא לחשוב כי כחו ועוצם ידו עשה לו חיל ואז ירחק הוא יתברך ממנו ח"ו ויתנהו ביד אויביו על כן אומרת לו רוח הקדש קוה אל ה' ואם תראה כי חזק ויאמץ לבך אל תרף מלקוות לה' פן תרפה ממנו ית' ויגרום החטא כי אם שוב וקוה אל ה' תמיד ולא תבטח כי ראוי אתה וכבר הוא עמך ולא ירפך. או מעיז זה קוה אל ה' ואל תתייאש אם יתמהמה ותהרהר רק חזק וע"י כן ויאמץ לבך הוא יתברך יותר על שלך ואל יהיה זה סיבה שתהרהר יותר אם יאחר אחר האומץ כי היה בלבך כאלו כבר בא רק וקוה אל ה' כי נאמן הוא וזכות יחשב לך:

פרק כח

פסוק א

לדוד אליך ה' אקרא וכו'. הנה אומרו תחרש הוא שהוא כמחריש בלבד אך אומרו פן תחשה הוא יותר שתיקה גדולה הימנה שאין צריך לומר שאינו עונה את הקורא אותו כ"א גם רואה שמצרים את קוראו ושותק כמד"א תחשה ותעננו עד מאד. והנה לבא אל הענין נזכיר מאמרנו על פסוק והיה טרם יקראו ואני אענה כו' והוא ענין פסוק תאות לבו נתתה לו כו' והוא כ"א שני אוהבי המלך יבאו לפניו לשאול איש איש שאלתו ובקשתו והמלך ידע טרם ידברו שאלת כל אחד וגמר בלבם למלא חפצם ולא' יאמר אל תדבר דבר כי הלא טרם תקרא עניתיך ולשני יקשיב וישמע כל דברי שאלתו את מי משניהם אוהב יותר הוי אומר את השני כי גם שתאותו נתן לו משתעשע בדברו אתו וזה יאמר על הסוג השני תאות לבו נתתה לו ועכ"ז וארשת שפתיו בל מנעת סלה כ"א רצית לשמוע מפיו וזה אחשוב בפסוק והיה טרם יקראו ואני אענה ואתן לו תאותו ועכ"ז עוד הם מדברים בתפלה ואני אשמע ולא אומר להם החרישו ממני כי כבר עניתי אתכם שהוא כי אשתעשע בשמיעת קולכם. וענין זה יאמר גם פה שאומר אליך ה' אקרא שעדיין לא קראתי כ"א שאקרא שהכינותי עצמי לקרא ולומר צורי שהוא התחלת התפלה מיד טרם הקריאה אל תחרש ממני מלענות ולגזור הצלתי פן ימשך שבבלתי ראות סימן שעניתני אפסיד הבטחון ואתייאש ואחטא בזה באופן שגם תחשה ממני בהצר לי אויבי ואפול בידו ונמשלתי בעיני הרואים עם יורדי בור כי יאמרו כי עונותי לכדוני ויחטאו לה' :

פסוק ב

ואחר שעניתני טרם אקרא אל תמנע מלשמוע שועתי אחרי כן כ"א שמע קול תחנוני ולא אמר תחנוני כ"א קול תחנוני כלומר בזמן שאני משוע שהוא מצרה לי גם שתשית לבך

להשתעשע לשמוע תפלתי אל תדקדק עמי בכוונתי אם היא שלימה אם לאו כ"א שמע הקול עם שהלב אינו מכוין כראוי וגם בנשאי ידי כו' שעי"כ יודע כי דבורי וידי שלמים הם כי לא היה לי א' בפה וא' בלב וגם ידי לא פעלו עולה שע"כ נשמע קולי בנשאי ידי:

פסוק ג

אל תמשכני עם רשעים ועם פועלי און שאם לא תשמעני בנשאי ידי ח"ו אמשך עם רשעים שה' רחוק מהם ועם פועלי און בידיהם ובדבורם דוברי שלום עם רעיהם ורעה בלבבם פן אהרהר אחר שעם שדבורי טהור שאין לי אחד בפה ואחד בלב וגם בנשאי ידי עם שלא פעלתי און בהן אין הוא יתברך שומע קולי אמשך אחר רשעים ופועלי און בידיהם ובקול דבורם דוברים שלום ורעה בלבבם: אל תמשכני עם רשעים כו' זולת הכתוב יאמר כאשר שאלתי על צרת גופי שאל תחרש ממני ושתשמע קול תחנוני כמדובר ג"כ אוחילה לפניך על צרת הנפש והיא אל תמשכני עם רשעים כו' והוא כ"א עם היותם רעים וחטאים יהיו מוצלחים ומתים בשלוה ובהשקט הושיעני בל אבא להרהר ולימשך אחריהם חלילה ופירש כל הסוגים הנמצאים שהם נקראים רשעים שהם רעים לשמים ועם פועלי און שהם רעים לבריות וסוג שלישי הם הצבועים וחנפים דוברי שלום עם רעיהם ורעה בלבבם למשכם ברשתם לתומם וזהו אל תמשכני עם רשעים כו' שהוא בל יהיו מוצלחים בחייהם ואין חרצובות למותם בסלוקם שעל כן מהרהרים בני אדם וחוטאים:

פסוק ד

כ"א תן להם כפעלם דבר מתדמה אל הפעולה אשר פעלו מדה כנגד מדה באופן שכל רואה רעתם יצדיקו דינך ויתקדש שם שמים בראותם כי פוקד ה' לעושה הרעה כרעתו ולא יהרהרו וזהו אל החוטאים לשמים וגם אל פועלי האון המרעים לבריות תן להם כרוע מעלליהם ואשר הם צבועים דוברי שלום עם רעיהם ורעה בלבבם גם שאם תתן להם על מה שיחניפו לא יוכר לבריות שעל החנופה הוא כי אין העם מכירים כי חנופה היו דבריהם לכן כמעשה ידיהם תן להם שהוא על מה שעושים בפועל בלבד שהוא מעשה ידיהם תן להם דבר דומה אל מעשה ידיהם ואם לא יספיק זה להשיבם עדיך השב שנית גמולם להם בגיהנם:

פסוק ה

וכל זה שאני אומר הוא כי לא יבינו העם אל פעולות ה' וכו' שלא ישכילו כי במה שמיטיב להם פה יהרסם ולא יבנם ויבאו לטעות ולחטוא לה':

ג **או** שעור הכתוב ידעתי ה' כי אל תמשכני עם רשעים כו' כי תהיה עמי לבל אמשך עם שום אחד משלשת הסוגים האלה גם שלא תתן להם כפעלם וארא בהצלחתם:

ד אך אכ"ז אוחילה לפניך תן להם כפעלם כו':

ה מפני המון העם כי לא יבינו אל פעולות ה' כו' כי אדרבא במה שמטיב להם יהרסם בעוה"ז שמאכילם זכותם ולא יבנם לעולם הבא שהוא להשמדם עדי עד:

ד או יאמר תן להם כפעלם כו' לומר הלא ידעתי ה' כי אינך מוותר מן מעשיהם הרעים כחוט השערה ומה שתאריך להם הוא לרעתם כי תשלם לשונאיך אל פניו להאבידו אך הדבר הקשה הוא שבכלל האריכות הוא השאר הדבר מדור לדור כי עושי הרעה יוצלחו בחייהם וימותו בשלוה כי אין חרצובות למותם ותאריך לפקוד על שלשים ועל רבעים עד תמלא הסאה מעין מאמר הכתוב על הגוים ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה כי על שלא נתמלאה הסאה עד הנה מאריך עד דור רביעי אך הנה תמשך מזה רעה גדולה כי יהרהרו גם הם גם כל המון ישראל על מדותיו יתברך על כן חליתי פניך ה' בל תאחר עד מלאת הסאה ושמא תאמר איך אפקוד עליהם טרם מלאת הסאה לזה אני אומר כי המלאת הסאה הוא כדי לתת להם כל שיעור פעלם אך עשה זאת ואל תתן להם רק כפעלם שהוא כי תוותר להם קצת על העדר הטבת האריכות ותן להם לרשעים לשמים הוא הסוג הראשון כפעלם שהוא בכ"ף הדמיון כפעלם ולא כל פעלם וכן אל הפועלי און לבריות שהם הסוג השני תן להם כרוע מעלליהם ולא כל רוע מעלליהם ועל השלישית גם שתוותר להם החנופה שדוברים שלום עם רעיהם ורעה בלבבם ולא תפקוד להם רק כמעשה ידיהם שהוא מקצת מהרעה שיש בלבבם הבאה אל הפועל בלבד ונתרצה בזה במה שתעשה לנו חסד שלא תאריך להם עד דור אחר כ"א השב גמולם להם כי תפקוד עונם להם בעצמם ולא תשאיר לבניהם אחריהם ויטעו אחריהם כל הרואים הצלחתם כל ימיהם:

ה ועוד טעם שני על תועלת עצמם כי הלא בהצלחתם עד מותם לא יבינו הם עצמם אל פעולות ה' שמטיב להם לרעתם ואל מעשה ידיו נמצא כי בזה יהרסם ה' שימותו ולא בתשובה ולא יבנם כאשר בתת להם כפעלם וכרוע מעלליהם בימיהם שהיו חוזרים ונבנים ע"י תשובה ועל כן הראוי היה כי אתה ה' תעשה באופן יתוקנו וישובו ליבנות ולא שיהרסו כי זה דרך השם לחשוב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח:

פסוק ו

ברוך ה' כו' הנה כתבנו כי באמרו שמע קול תחנוני כו' חלה פני אל יחננו שעם שטרם יקרא יענהו עכ"ז אחר הסכימו לעשות שאלתו לא ימיש מהשתעשע ושמוע תפלתו אחרי

כן כענין מאמרנו על פסוק טרם יקראו ואני אענה ועכ"ז עוד הם מדברים ואני אשמע בא עתה ואמר כי כן עשה לו אלהים ועל כן טוב להודות לה' ולברכו כי כן עשה לו וזהו ברוך ה' כי שמע קול תחנוני:

פסוק ז

עם היות שה' עוזי ומגני מאז בו בטח לבי ונעזרתי מן השמים מיד שענני טרם אקרא אלא שלא בא עדיין אל הפועל ומי הגיד לי כי נעזרתי מאז הלא הוא כי ויעלוז לבי מאז בטח לבי ואין זה כ"א שמן השמים ענני ונעזרתי ומשורש נפשי העליונה הושפע מיד שמחה בלבי מאליו באופן שלא בלבד אודנו על עשותו שאלתי וגם אל שמעו אל תחנוני אחרי כן כ"א גם מאשר הפך התחנון בעצבון לשיר במה שעלז לבי טרם אקרא שהייתי שר מיד לה' על הדבר גם מזה אחזיק לו טובה וזהו ומשירי אהודנו:

פסוק ח

ה' **עז למו כו'** אחרי התפללו יתן להם כפעלם כו' אמר הנה בזה שתי תועליות אחד עוז למו כי בראותם שנותן להם כפעלם יתנו אל לבם וישובו אל ה' ויחיו הם וזרעם וגם מעוז ישועות משיחו הוא כי בשלומם ומעוזם יהיה שלום למשיח ה' הוא מלכם הרועה אותם כמוני היום שהוא מלך ומושל על עם רב ורם וגוי צדיק שמתחזק בעבודת ה' ע"י כן:

פסוק ט

אך על כל זה לא על הנוגע אלי אני עושה שאבחר בעוז מפני הכבוד שאהיה רועה ישראל כי מי יתן תושיעם ותהיה אתה הרועה ולא אני וזהו הושיעה את עמך הם ההמון וברך את נחלתך הם הנבחרים תבא להם הטוב גם שלא אהיה אני הרועה אותם כ"א ורעם ונשאם אתה עד העולם כי על היותם עמך ונחלתך אני עושה לא על היות לי רוב עם הדרת מלך שאני המלך ורועה אותם כי מי יתן תושיע את עמך מיצרם הם ההמון הבלתי צדיקים וברך את נחלתך גם שאתה תרעה אותם ולא אני כ"א ורעם כי נחלתך ועמך המה וירויחו שעל ידי כן תנשאם עד העולם:

ב ובמה שסדר התפלה היא התפלל ואח"כ מתחנן מעט כמ"ש הרמב"ם ז"ל יאמר אל תאחר מלשמוע התחנה אחר התפלה כ"א שמע קול שאחר השועה מאז שאני משוע אליך ולא מסוף השועה כ"א בנשאי ידי שהוא בתחלת השועה:

ג והשועה היא שבהיותי בורח ונמשך אצל פנים חדשות תמיד אל תמשכני עם וכו' דוברי שלום ורעה בלבבם פן אבטח בם ואלכד כענין בעלי קעילה שהיטיב להם ואמר ה' שיסגירוהו:

ד ואל תאמר כי דרכך להאריך עד שלשים ורבעים זה היה אלו שאלתי לשלם כל רעתם אך מתרצה אני בתת להם כפעלם ותניח מחשבתם וגם כפעלם בכ"ף הדמיון ולא ככל מעלליהם רק כרוע היוצא אל הפועל ממעלליהם בלבד וגם אשר לא עשו ע"י אחרים רק כמעשה ידיהם בלבד אך בזאת שלא תאריך עד דור אחר רק השב גמולם להם בעצמם:

ה וגם לתועלתם כי הם עצמם לא יבינו פעולות ה' כו' שמה שמטיב להם הם חושבים שבונה אותם ואינו כן רק שיהרסם להשמדם עדי עד ולא יבנם כאשר חשבו הם:

ו וברוך ה' כי שמע קול תחנוני מאז שועי אליו והשאר מעין הקודם:

פרק כט

פסוק א

מזמור לדוד וכו'. הנה לבא אל ענין המזמור נזכיר הקדמה מפורשת אצלנו בשערים באר היטב הלא הוא כי כמה מעלות טובות לבני אברהם יצחק ויעקב על מלאכי השרת כענין הכתוב אצלנו על פסוק כי מי בשחק יערוך לה' וכו' כי גם שאין במלאכי השחק יערוך לה' ימצא מי שידמה לה' בבני אלים הם ישראל בנים לנקראים אילים הם האבות כדעת רז"ל במזמור זה שאנו בו והוא כענין מאמר ספר הזוהר על פסוק כי בכל חכמי הגוים וכו' מאין כמוך שהקשו וכי בחכמי ישראל יש כמוהו ואמרו כי בחכמי הגוים אין דומה לה' שיגזור אומר ויקם לו כענין שמש בגבעון דום וכיוצא בו הנה כי על בחינה זו דומים לה' קראם הנביא וע"ד זה יאמר כי מי בשחק במלאכי אלהים יערוך לה' לעשות כמעשהו אך ימצא ידמה לה' בבני אלים כי יעשו פלא מה שלא יעשה מלאך זולתי עשות שליחותו אשר ישלחהו ה' לעשות ועל הדרך הזה יש לישראל הנקראים אלים עוד יתרון שני והוא כי הלא מלאכי השרת בשרתם את ה' אין מוסיפים כח כביכול למעלה כצדיקים כד"א ואנכי מלאתי כח את רוח ה' להיותם בעלי נשמת חיים חלק אלוה ממעל שעל ידם כחות העליונים מקבלים מגבוהים עליהם וזהו הבו לה' בני הנקראים אלים הם האבות ולא עוד אלא שאינן כמלאכי השרת שלא ימצא בא' שתי בחינות חסד וגבורה כ"א מי ממלאכי חסד ומי ממלאכי גבורה אך הבו לה' יחד כבוד ועוז: או יהיה הבו לה' כבוד ועוז מה שאין כן מלאכי השרת רק כבוד בלבד.

והנכון כי ענין כללות המזמור בהקדמה הנזכרת שאומר המשורר כמדבר עם בני עם קדוש לה' מה לכם תאריכו זמן האושר העתיד לכם ותפסיקו בינתים בגליות כי גם שיבנה ב"ה זה פעמים הלא עתידים ליחרב כאשר היה נודע להם כי על כן שלמה בנה בית מתחת לב"ה לגנוז בו הארון קרוב לחרבן כאשר היה ע"י יאשיהו ואלו זכינו לבלתי

הטמא אחר מתן תורה בעגל והיתה טהרתנו מזוהמת נחש נמשכת היינו זוכים מיד אל הבית השלישי המקוה כי גדול יהיה כבוד הבית ההוא רוחני וקדוש מעין ב"ה של מעלה כי אז רוח הטומאה ועכירות יעברו מן הארץ והנה עוד ידנו נטויה ומה גם בימי דוד שהיו סדן של שקמה גדולי הכשרון שאליהם ועל כל דורות עולם ראה לתקן בעצה טובה מלפניו והוא יחושו אל כבוד שם ה' וזה בשתי בחינות אחד על השם בעצמו כי אין שמו שלם כביכול עד יום נקם בלבו כד"א כי יד על כס יה כו' וגם על גלות שכינה כנודע כי לא תשוב לאיתנה עם השם הגדול עד הגאולה העתידה במהרה בימינו. ולו חכמנו נשכילה זאת לשוב יחד עד ה' בתשובה ומעשים טובים כראוי גם את הכל היינו מתקנים מיד וגם לעצמנו היינו מאשרים אושר גדול כי נסתופף בבית ה' הרוחני העתיד אשר שם עוצם קדושתו יתברך ואליו נשתחוה באור פני מלך עין בעין כאשר כתבנו כי זאת היתה תשוקת משה ובני ישראל בדברי השירה באמרו תבאמו ותטעמו כו' שנהיה נטועים בלתי גולים מהר ה' וזה יהיה ע"י כבוד הבית האחרון המוכן לשבתו יתברך וזהו מכון לשבתך אשר פעלת ה' הלא הוא מקדש ה' אשר כוננו ידיך הוא מקדש רוחני העתיד לגלות על הארץ הלזו וזה יהיה ענין הכתובים כי אומר דוד לעמו יתברך חושו על כבוד ה' והבו לה' הוא השם הגדול אשר נשבע שלא יהיה שלם כביכול עד עת קץ ושמא תאמרו מה ניתן לו ומה בידנו לעשות הלא הוא הבו לה' כבוד ועוז והוא תשובה ומעשים טובים כי התשובה נקראת תת לה' כבוד כד"א בעכן תן נא כבוד לה' ותן לו תודה וכן הוא אומר תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך וגם עוז ע"י מעשים טובים כד"א ואנכי מלאתי כח את רוחך ה' הפך ענין צור ילדך תשי וכמאמר רז"ל אשריהם הצדיקים שמוסיפים כח וכו' ועל תשובה ומעשים טובים הוא אומר תנו לה' כבוד ועוז כי ע"י כן ימהר יחיש נקם ה' בעמלק והגאולה כי הכל תלוי בתיקון מעשנו כנודע:

פסוק ב

ומלבד בחינת השלם שם ה' גם זאת שנית תעשו והוא הבו לה' כבוד שמו והיא השכינה הנקראת כבוד ה' כד"א וכבוד ה' מלא את המשכן כבוד אלהי ישראל מלא כל הארץ כבודו והוא כי השכינה הנקראת כבוד של ה' הגדול היא בגלות ואינה עם השם הגדול אמר הבו לה' שתהיה אתו כבוד שמו היא השכינה שהיא כבוד של השם הגדול תנו אותה לו ע"י המעשים טובים בגלות. והנה כל זה הוא על הנוגע אל כבוד השיי"ת לעד וגם לכם תיטיבו כי הלא עתה בהשתחות לה' בב"ה בית אבנים תחזו אך השכינה נסתרת מעיני בשרכם ומה גם אחר החרבן אך עשו זאת אפוא תשובה ומעשים טובים כאמור והשתחוו על ידי כן בהדרת קדש והוא בב"ה הקים לעד העתיד שבו הדרת קדש כי

רוחני וקדוש הוא ואין הקדש נסתר ונכסה כ"א נגלה ומהודר וזהו השתחוו לה' אשר הוא בהדרת קדש מה שאין כן בשני בתים ראשונים שלא היה הדר בקדש ולמה תאבדו האושר הזה בני ישראל או תאריכנו זמנו.

או יאמר השתחו לה' ממש כי יגלה לכם ולא אל ההיכל כד"א אשתחוה אל היכל קדשך שהוא כי מציאות ההשתחויה היא אל ההיכל אלא שהכונה היא אל ה' הבלתי נגלה אך אז יהיה לה' בעצם וזה יהיה לכם בהיות בכם הדרת קדש כי ע"י התשובה גמורה ומעשים טובים תזכו להזדכך ולקנות הדרת קדש מאתו יתברך כאשר יקוה לעתיד ועי"כ תשתחוו לה' בעצם.

או מעין זה כי עתה בבתים ראשונים תשתחוו אל כבוד ה' בלבד היא השכינה אשר במקדש אך ע"י תיקון הנזכר שהוא מעין העתיד תשתחוו לה' הוא השם הגדול שישרה שם בהדרת קדש המקדש אשר יהיה בבית האחרון כנודע:

פסוק ג

קול ה' על המים כו' אמר הלא אמרתי הבו לה' כבוד ועוז שיראה איך בשם ההויה יש בו רחמים ודין והיה הדעת נוטה כי הוא רחמים בלבד לז"א דעו כי גם בו מדת עוז כי הלא קול ה' היה על המים לקרוע ים סוף לעשות נקמה במצרים ושמא תאמר מי יוכיח שלא היה ע"י שם אלהים והראיה כי היו רואים אותו כמראה גבור עושה מלחמה לז"א אל הכבוד הרעים כו' והוא מעין מאמרם ז"ל בפסוק אנכי ה' אלהיך שאמר הקב"ה הנה ראיתוני על הים כמראה גבור איש מלחמה ועתה כשליח צבור מעוטף בכבוד אל תהרהרו בשתי רשויות חלילה כי אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך עם שראיתני כתואר גבור ועתה בתור כבוד וע"ד זה יתכן הורה זה הוא יתברך במה שבים גא הרעים כ"א בהשקט עשה בהם שפטים ובסיני שהיה ענין של כבוד הרעים בקולות וברקים עד שנזדעזעו כל האומות והלכו לבלעם לשאול אם היה מביא מבול לעולם כו' כמ"ש ז"ל ולמה עשה ככה להראות בסיני הוראת גבורה אך היה למען ישכילו כי אשר הוא עתה בתואר כבוד הוא אשר עשה גבורות על הים כי הלא גם עתה מראה גבורה להודיע כי הוא עצמו אשר היה על הים פועל גבורות וזה יאמר במה יודע כי קול ה' על המים היה במה שאל הכבוד הרעים שהוא כי בזמן בחינת היותו אל הכבוד שהוא בהיותו בסיני מעוטף כשליח צבור שם הרעים שהוא הוראת גבורה אך היה להודיע כי ה' היה על המים רבים בקריעת ים סוף כי הלא המתראה בתואר כבוד הוא מרעים יורה כי גם הוא איש מלחמה:

פסוק ד

אלא שאין ההפרש אלא היות קול ה' בבחינת הכח שבו שהוא כלול מכל הבחינות שהוא על הים או היות קול ה' בבחינת הדר שהוא בסיני אך זה וזה היה בשם המיוחד הזה:

ג עוד יתכן רמז על דרך זה ענין מאמרם ז"ל ראה גדולתו של הקב"ה כי מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה מרבה חיילותיו וכשבא להתפלל בא לבדו אבל הקב"ה כשבא על הים בא לבדו ה' איש מלחמה וכשבא לתת תורה בא ברבבות קדש. ואחשוב כוונו ענין מאמרנו כי בענין דין תורה כי בשם הרחמים היה פועל ובעת רחמים הורה תכסיס מלחמה להורות כי הוא בעל שני הכחות באחדות אחד וזה יתכן על פי דרכנו ירמוז פה ויצדק בו אמרו ה' על מים רבים ולא אמר קול ה' לרמוז כי בשמו בלבד היה עושה המלחמה ושמא תאמרו כי יש לכם עיכובים למהר את הקץ מעתה לשיבנה הבית הגדול והקדוש הוא השלישי הרוחני המקוה העיכוב הא' הלא הוא כי עתה כל מלכי האומות בממשלתם ואיך נוכל להם ומה גם אם יתקבצו יחד עלינו ואיככה נוכל עליהם ועל שריהם העליונים בשמים. שנית פן תהיה הארץ שממה פן תרבה עלינו חית השדה ומה גם לשבת בארץ הצבי הקרובה אל המדבר אשר הוא מרבץ לחיות רעות ונחש ועקרב. ג' כי לא יעדרו צרות מחבלי משיח כי לא יעדרו קצת עבירות למרק כי הם כחבלי יולדה שאי אפשר בלעדם וטוב טוב הוא לעכל הצרות בגליות וישאר מעט לחבלי משיח. ד' על כבודו יתברך כי אם מעתה נזכה להרבות תשובה ותביא הקץ מעתה ותאבד כל המלכיות כאחת ותשאר בישראל בלבד והם מתי מספר ובמה תוכר מלכותך אך בהמשך הדורות יפרו וירבו ישראל לדורות עולם ותשוב תחיים ויהיו כחול הים. ה' והוא כי ברוב עוז ותעצומות טובה מרובה אולי נשמן ונבעט ואיש את רעהו חיים יבלעו כי רוב טובה יקנה באדם חוטר גאוה משא"כ אחר עבור עלינו ארבע גליות כי נשארנו נכנעים ולא יגבה לבנו ברב טוב לבית ישראל על כן על חמשת הדברים האלה בא ואמר:

פסוק ה

על הא' שהיא על היות כל מלכי הארץ בממשלתם ואיך נוכל להם לשברם קודם זמנם הידוע מחלום נבוכדנאצר ומה גם כי אז לעתיד הם יפלו מעצמם על הצרם את ישראל בגליות על זה אמר הנה אין מעצור לה' לשברם עודם בתקפם בהבל פיו כי הלא קול ה' שובר ארזים ואין כל חדש כי הלא וישבר ה' את ארזי הלבנון הם כל מלכי ארץ ישראל שהם ארזי לבנון כי ירושלים תקרא כה כמאמרם ז"ל בפסוק והלבנון באדיר יפול וא"כ יהיה לבבם בטוח כי כאשר עשה בימים ההם יעשה כן גם עתה:

פסוק ו
ואל ירך לבבכם אם תראו להם התקוממות עליכם כצבי וכאיל לומר כי אולי שריהם בשמים הם בעוזרם ומה גם שעדיין לא שלם עונם אל תראו ואל תחפזו כי הלא בימים ההמה ששיבר ה' את ארזי הלבנון בכל השיבור היה כי וירקידם כמו עגל על ישראל כי נתן בלבם להתקבץ חמשת המלכים יחד מלך ירושלים מלך לכיש כו' כי לא המתינו עד יבא ישראל עליהם כ"א רקדו הם להלחם ומה' יצא לכלותם יחד ולא אחד אחד ואשר הרקידם כמו עגל היו כללות המלכים של א"י הנקראים בשם לבנון ומה גם שריון שהוא סיחון הנקרא חרמון הוא שריון כמפורש על וחרמונים מהר מצער כי השריון ההוא הוא סיחון לא בלבד רקד על ישראל כאשר ויצא סיחון כו' כמו עגל כי אם כמו בן ראמים:

פסוק ז
ואז מה עשה הוא יתברך קול ה' היה חוצב להבות אש אשר הם שרי המלכים ההם בשמים ממעל כי ברקוד על ישראל גויהם למטה היה יתברך כורת שריהם למעלה:

פסוק ח
ועל השנית פן תהיה הארץ שממה ותרבה עליכם חית השדה אל תפחדו ואל תרהו כי הלא קול ה' יחיל מדבר כאשר עשה בהיות ישראל במדבר שהיו נחשים כקורת בית הבד והיו מתבערים מן הארץ או להמיתם בצמא כאשר יחיל ה' מדבר קדש שבהרף עין ולא היה מים לעדה:

פסוק ט
ועל השלישית והיא מחבלי משיח אמר הן אמת כי קול ה' ומאמרו הוא שכדי להיות חולל אילות הוא חושף יערות להמציא ביאת הנחש ישכנה כדי שתלד כאשר הפליגו רז"ל שאפי' תהיה האילה בישוב מזמין לה הקב"ה נחש ממקומו כהרף עין לישוך ברחמה הצר ויולדת כך לעת לידת הגאולה צריך יבא הנחש ישוך הוא עמלק המר והנמהר בחבלי משיח אך אם תשובו מעתה אין פחד תמשך צרה כי הלא בהיכלו של ה' הנזכר כלו כל כת מהיכל ה' אומר כבוד כי לא יהיה כעת בריאת אדם כי בהיכל ה' היו כתין כתין חבורות חבורות מהן אומרים יברא ומהן אומרים אל יברא כ"א כולו יהיה אומר כבוד כי כבוד הוא הראוי לכם לגאלכם ולא נשיכת נחש:

פסוק י
ועל הרביעית והיא שאין כבוד ה' ימלוך על מתי מעט זה אינו עיכוב כי הלא אין מלכותו יתברך צריך רבוי עם כי הלא ה' למבול ישב שלא נשאר כי אם אך נח ועכ"ז וישב ה'

מלך לעולם כי אין מלכותו תלויה ברבוי עם כמלך בשר ודם כמאמר מסדרי תחנותנו עד לא עשה ארץ וחוצות ה' מלך והארץ כבגד תבלה כו' ה' ימלוך כו':

פסוק יא

ועל החמישית כי רוב עוז וטובה תחטיא את ישראל להתקומם איש על חבירו והוא הדל משולל עוז הוא נכנע הרבה ולא יריב עם אדם אך אשר לו עוז מתקומם ועיקר הצרה אשר לנו בגלות הזה הוא העדר שלום כי זה החריב בתינו והגלה אותנו לזה אמר כי גם זה יתוקן כי הלא כאשר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום שלא יתגאו ע"י העוז לבעוט ולריב אלו עם אלו כ"א שה' ישפות שלום למו:

ג או יהיה שעור הכתובים קול ה' על המים כו' שאומר המשורר הלא אמרתי אליכם הבו לה' כבוד ועוז אל יעלה על רוחכם כי הוא יתברך צריך למעוזכם שתתנו לו כבוד ועוז הלא קול ה' בלבד שאמר נטה את ידך על הים ובקעהו כו' ואומר וישובו המים על מצרים כו' אותו הבל קול מאמרו היה על המים לקרוע את הים ולעשות בהם שפטים מאתים וחמשים מכות ושמא תאמרו כי בחינת אלהים היתה ולא שם ה' בעל הרחמים הנה לכם ראיה כי שם הרחמים היה כי הלא אל הכבוד שהוא בעת בחינת אל הכבוד שהוא במתן תורה שהיה בא במדת רחמים וכבוד מעוטף כשליח צבור אז הרעים בקולות ולפידים כטכסיסי מלחמה ולמה היה כן שהוא הפך בחינת הזמן והפעולה אך היה להורות כי ה' היה על המים רבים כנז' ממאמרם ז"ל שבא הקב"ה בטכסיסי גבורת מלחמה במתן תורה שלא יאמרו שאין זה אשר היה על הים כתואר גבור איש מלחמה ושעל כן אמר הקב"ה אנכי ה' אלהיך שתראוני ככבוד שליח צבור אנכי אשר הוצאתיך כו' שראיתוני כאיש מלחמה הנה כי מה שהרעים בזמן תואר בחינת אל הכבוד היה ראיה כי ה' היה על מים רבים על ים סוף:

ד ושמא תאמרו א"כ אפוא למה אמרתי הבו לה' כבוד ועוז אחר שאין הוא יתברך צריך עוז מהזולת הלא הוא כי קול ה' בכח כו' והוא כי הנה ידוע ליודעי חן כי איכות גדולתו ותקפו יתברך בעצמו הוא למעלה ומה שהצדיק מוסיף כח כמאמר הכתוב אנכי מלאתי כח את רוח ה' אינו להוסיף כח בו יתברך חלילה כי הלא נחנו מה כי נוסיף כח בבעל הכח אך הוא שעל ידי צדקת הצדיק העולה היא למעלה תריק שפע מגדולתו העליונה וישתלשל השפע במדרגות הידועות עד למטה לארץ והנה המדרגות ההן בקבלן השפע יתוסף בהן כח מאשר יקבלו מהסיבה הראשונה כענין ועתה יגדל נא כח אדני כי שם אדנות יקבל ויגדל כחו וע"ד זה בכל כחותיו יתברך העליונות וכל זה הוא כדי להגלות השפע שהיה צפון למעלה ויתהדר בו העולם כי זה הוא תואר הוראת השפע בהתפשטו

שנקרא הדר כמאמר רז"ל שכשברא הקב"ה את העולם נתלבש בהוד והדר שהוא לגלות שפע העליון בעולם השפל כי הוד המתגלה נעשה הדר לרואיו. ונבוא אל הענין אמר מה שאמרתי הבו לה' כבוד ועוז אינו שצריך יתברך לצדיק כי אדרבה העוז הוא שלו יתברך אך הוא כי כאשר קול ה' בא ושורה בכח שהוא בכח שהצדיק מוסיף בשכינה כד"א ואנכי מלאתי כח הוא כדי להיות קול ה' בהדר שהוא להיות קול ה' מתפשט במה שנקרא הדר שהוא לגלות טובו בעולם כי לזה הוא מה שצריך כח מלמטה להיות קול ה' פועל למען עשות הדר אך לא שהוא יתברך צריך כח מהאדם כי אם למען המשיך השפע מלמעלה למטה ובזה יתיישב היות בי"ת בכח פתוחה:

ה ושמא תאמרו למה ה' כימי צאתנו מארץ מצרים לא יעשה לנו לעמלק כי הוא המעכב גלותנו כמאמרו יתברך יום נקם בלבי וכן מלחמה לה' בעמלק מדור דור ולמה כאשר עשה לפרעה ולמצרים לא יעשה לעמלק גם הם והפלתם בקום ישראל כי יעקב ועשו כשזה נופל זה קם ואז תתקיים בעצם שאלת הבו לה' האמורה למעלה לזה אמר הנה קול ה' שובר ארזים הם סיחון ועוג וגם וישבר ה' את ארזי הלבנון ז' עממים של ארץ ישראל הנקרא לבנון על שם בית המקדש שהוא עיקר א"י:

ו ולא בלבד את המלכים כ"א גם את שריהם של מעלה כי הלא וירקידם כמו עגל ויגבירם לקראת ישראל כמו עגל הבא לנגח את לבנון את מלכי כנען ושריון הוא סיחון כאמור למעלה ומי הרקידם אותו שהוא כמו בן ראמים הוא השר שלהם שהוא כח חיצוני כבן שדים וזהו כמו בן ראמים שהם שדים כד"א כתועפות ראם לו וארז"ל ראם אלו השדים ועד"ז ארז"ל בב"ר שקרא יעקב אל עשו גבר שיידן להיותו תחת סמאל שהיה שרו. ונחזור אל הענין אמר דוד הנה הוא יתברך שובר מלכים גדולים ולא בלבד את המלכים כ"א גם את השר השורר עליהם ומגביה לבם לרקד על ישראל כי הנה וירקידם כמו עגל מי שהוא כמו בן ראמים שהוא השר:

ז ועכ"ז לא עמדו בפניו יתברך כי קול ה' היה חוצב להבות אש הם השרים הרוחניים:

ח ולא בלבד אלו כ"א כל כחות הטומאה שבמדבר איבד ושיבר הוא יתברך בקולו שבמתן תורה עם היות כי המדבר הוא משכן לכל כחות הטומאה שבעולם כנודע מחכמי האמת וא"כ אמור מעתה כי אשר הכניע את כל אלו ג"כ יחיל ה' מדבר קדש כי יוכל להחיל מדבר קדש הוא את עמלק כי קדש מארץ אדום היא כאמרו עיר קצה גבולך ולכן אל יקחך לבך להרהר ולומר למה לא יחיל את ארץ אדום ויהיה זה לנו מעיר לעזור לתקן מעשינו ולגאלנו אך אין העיכוב מצדו יתברך כי מה הבל נדף הוא לפניו יתברך:

ט אך הוא כי הלא כמקרה האילות גם לנו בני ישראל יקרנו כי כאשר האילות בעת לדתנה יכין לפתוח ללדת את הנחשים כי להיות כל א' מהנה רחמה צר צריך כל רחם ליפתח ישכנו נחש ואז ינצלו ממות וילדו כך הוא יתברך בעת גאולתנו ופדיון נפשנו יכין הוא יתברך את הנחשים השרפים הם אלופי עמלק לטובתנו כי לבנו צר מליפתח לשוב עד ה' עד ישכנו נחש ואז ייטיב לנו והנה המשל הזה נשאה רוח הקדש עלינו בית ישראל ואומר אל תתמהו על האריכו יתברך מלשבר את עמלק כי הלא קול ה' יחולל אילות ואז להצילן ממות ולתת להם בנים יולדו על כן ויחשוף יערות אשר שם הנחשים למען על ידי כן נמשך שבהיכלו יתברך כלו אומר כבוד כי יצרו לישראל בחבלי משיח ועי"כ שיחזיקו ישראל באלהיהם אז בהיכלו יתברך לא ימצאו מימינים ומשמאילים כ"א כלו כל כללות היכלו יחד יהיה אומר כבוד מישראל ולא ימצאו עוד מנגדים ולכן צריך להאריך לעמלק עד קץ הימין כי הם צורך לישראל שלבם צר מלשוב כנחש לאילה שרחמה צר ועל ידי נשיכת הנחש תושע כו ישראל כמדובר אך לא שיצטרך הוא יתברך לישראל יתנו לו עוז כי אם שלתועלתם חפץ הוא יתברך ישובו אליו למען ישוב גם הוא אליהם ומבקש יתנו כח להמשיך שפע טוב מלמעלה להיטיב להם כמדובר:

י אך מצדו יתברך אין צריך עוז מהזולת כי הלא ה' למבול ישב וימח את כל היקום הוא לבדו ואפילו את שם מדת הדין לא הוצרך כד"א ויאמר ה' אמחה את האדם הנה כי לעוז לא הוצרך לזולת וגם לא על בחינת כבוד אשר ברוב עם הדרת מלך אינו צריך לעם כי אז עם שלא נשאר אך נח וביתו לא חסר ממנו אדר מלכות כי אם וישב ה' מלך לעולם כי אין כבוד מלכותו תלוי בעם:

יא ואמר ולא עוד אלא שאין צריך לומר שאינו צריך לעמו יתנו לו עוז כ"א אדרבא ה' עוז לעמו יתן כדי שיעצרו כח לקבל ברכתו כי רבה היא מאד עד יבלו שפתיהם מלומר די וזהו ה' עוז לעמו יתן על מה שה' יברך את עמו בשלום כדי שיהיה להם עוז לקבל הברכה כי עצומה היא מאד כענין ופחדו אל ה' ואל טובו וכאשר היה בסיני שלא עצרו כח לסבול ויצאה נשמתם ואמר כי עם היות להם שלום שהוא כלי מחזיק ברכה עכ"ז צריך עוז לעמו יתן לקבל אותה:

י או יאמר ה' למבול כו' לומר אין הקב"ה כמלך מבני אדם שלהפיל איזה אומה צריך להתקומם נגדה אך הוא יתברך להנקם מכל העולם שהוא להביא מבול לא הוצרך להתקומם כ"א ישב ועל ידי ישיבה מחה את כל העולם והוא כי ישב לו ובשב ואל תעשה שהניח העולם אל טבעו הושקע העולם כי הארץ על המים הם ע"י נס ואז נמנע הנס ומאליו עלה התהום התחתון וגם העליון מאליו ירד כי ארובות השמים נפתחו כי הוא גם

הוא טבע כי אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו ובישיבה ההיא אשר היתה בשב ואל תעשה נשאר מלך בעולם כי נפלה אימת מלכותו יתברך בעולם כמ"ש ז"ל שכל הילודים אחרי כן גדרו עצמם מן הערוה שעל כן היה ירא אברהם לאמר אשתי פן יהרגוהו לבלתי הכשל בבעולת בעל וכאשר נשק יעקב לרחל חרדו כל העיר וכן על דרך זה אימה נפלה בעולם. ושעור הכתוב הנה אין הקב"ה צריך עוז ותעצומות לא לאבד עולם ולא לקיימו לאבדו כי הנה ה' למבול ישב וגם לא לקיימו כי הנה מאז וישב ה' בשב ואל תעשה נשאר מוראה בעולם להיות מלך לעולם באופן כי לעצמו אין צריך לפעול בעוז:

יא אך ה' עוז לעמו יתן לעתיד על כל העולם ולא שיצטרכו למלוך ולמשול בעולם על ידי מעוז זרועם כי אם אדרבה ה' יברך את עמו בשלום. או שעור הכתוב כאשר הוא יתברך עוזו כ"כ גדול שבשב ואל תעשה יפעול וישודד וימלוך כן ה' עוז לעמו יתן וגם הם ע"י שה' יברך את עמו בשלום שבלא חרב ובלא חנית ירדו מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ ולפניו יכרעו ציים כו'. ובמה שארז"ל כי ה' עוז לעמו יתן נאמר על התורה שנקראת עוז יאמר ענין מאמרם ז"ל כי כשבא הקב"ה לברא את האדם נעשו מלאכי השרת כתין כתין חבורות חבורות מהם אומרים יברא ומהם אומרים אל יברא חסד אומר יברא וכו' ואמת אומר אל יברא וכו' צדק אומר יברא ושלום אומר אל יברא שכולו מלא קטטות מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכה לארץ כו' שהוא כמפורש אצלנו שנתן את התורה הנקראת אמת בארץ שבעסוק בה יתוקן העדר האמת מלשונם אך שלום עדיין נשאר במקומו ועל שני המנגדים האלה גלו שתי פעמים אחד בגלות בבל שהוא על העדר התורה שנאמר על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי שהוא על ביטול תורה כי ויתר הקב"ה על ע"א וכו' ולא ויתר על ביטול תורה וזהו ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה כי ע"י שתשלך ישראל אמת ארצה ע"י כן ועשתה בבל והצליחה ובגלות חרבן שני גלו על שנאת חנם שהוא העדר השלום על כן אומר עתה הוא יתברך כי יתקן את שתיהם כי על הא' ה' עוז לעמו יתן זו תורה הנקראת אמת ועל השנית אמר ה' יברך את עמו בשלום באופן יתוקנו השני מנגדים ולא יגלו עוד והוא מאמרנו על פסוק והאמת והשלום אהבו:

פרק ל

פסוק א

מזמור שיר חנכת כו' הנה אומרו מזמור ושיר יראה כפל ענין. ועוד שלא חנכו דוד. ויתכן יאמר במאמרם ז"ל בשמות רבה שלא נכנס ארון אל הקדש עד בא ארון דוד ואמר שלמה בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך נמצא עיקר חנוך הבית היה ע"י דוד ובזה יאמר

ברוח ה' דבר בו הנה מזמור ושיר יאותו א' על מציאות חנוכת הבית שנית להיות לדוד להיות בעבור דוד ועל ידו על כן ברוח הקדש משורר על הדבר מעתה. או יאמר במאמרם ז"ל על פסוק שמחתי באומרים לי כו' שהיו שונאיו אומרים לו מתי בית ה' נלך כלומר מתי ימות כי ידעו שלא יבנה בימיו ועכ"ז שמחתי באומרים לי מתשוקת בנין הבית ובזה יאמר לא אזמר על חנוכת הבית בעצבון על שסלוקי יקדים כי אם מזמור של שיר ושמחה על חנוכת הבית עם היות לדוד שלא יחנכנה:

פסוק ב

ארוממך ה' וכו' ארז"ל כי בחנוך הבית בהכנס ארון על ידי הזכירו את דוד נהפכו פני שונאיו כשולי קדרה אמר ארוממך ה' כי רוממתני ודליתני שהבאתני עד גדר תעשה כ"כ למעני שנית על אויבי שהכירו כי קרוב אתה ה' אלי ולא על עצבונם בראותם הדבר כי לא אשמח בפיד משנאי רק על העדר שמחתם כי לא שמחת אויבי וגם זה לא בשבילם שאשירה על העדר שמחתם כי אם לי כלומר על הנוגע לי כי נתקדש שם שמים על ידי ויחשב לי לזכות וגם שלא הייתי כלי להביא עליהם רעת השמח בנפול אויבו. או יהיה אומרו דליתני מלשון דלות וחולשה וחולי כד"א מדוע אתה ככה דל בן המלך מדלה תבצעני והוא ענין כתוב אצלנו בשערים כי כמה מעלות טובות למקום עלינו כי בהיות על איש עונות גברו מנו והוא צדיק בעיניו ומת הוא בעולם הזה ולא יחיה לע"ה על עונותיו יחליאנו ה' על ערש דוי למען עודנו חי יתן אל לבו על מה עשה ה' ככה לאיש ההוא אם לא חטא לה' ומורק ביסורין ושוטף מחלאת אשמתו ויחיה ולא ימות הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' בהביא עליו יסורין ממרקין בפאת מטה ובדמשק ערש להתם פשע ולמרק חטאת ויחיה ולא ימות בפשעו ובחטאתו אשר ימות בו באופן כי חליו הוא סבת חייו כי אם לא היה נחלה לא הוה חלי ולא מרגיש כי הוא רשע למות ולא יתקן את אשר עותו וימות חייב והוא מאמרנו על פ' בחלותו ויחי מחליו ולא נאמר ונרפא מחליו כי הוא כי הלא נגזרה עליו מיתה כאשר הנביא דבר לו מת אתה ולא תחיה ולולא שהחלהו ה' לא הביט און בעצמו ולא היה שב מחטאו אך בחלומו נתן אל לבו ותקן את אשר עותו וחי נמצא כי חיותו בא אליו בסיבת חליו וזהו ויחי מחליו וכן כתבנו על פסוק ה' יסעדנו על ערש דוי כו' כי מהראוי יאמר כל חליו הפכת במשכבו אך יאמר הלא יתעו חורשי רע על חולאי הצדיק כי הלא אדרבא ה' יסעדנו ויעזרנו על ערש דוי כי לעזר לו החלהו ואיך הוא הענין הלא הוא כי כל משכבו שהוא מיתתו כד"א וישכב דוד עם אבותיו הפכת והחלפת מיתתו בחליו נמצא כי סעד וחיים היה לו החולי על ערש דוי כי הן הוא משוש דרכו וחיי רוחו. ובזה נבא פה אל ענין הכתובים אמר הנה מזמור

ושיר יאות לסדר מזמור על מציאות חנוכת הבית ושיר להיות ע"י דוד בפתיחת שערים ע"י אמור שלמה בעבור דוד עבדך כו' ואמר הנה סיבת כל הטובה הזאת שהיתה חנוכת הבית על ידי עצמי ושנתכרכמו פני שונאי דוד היה החולי שנתת לי להתם פשע ולכלא החטאת שעי"כ טהרתי ומשלג הלבנתי וזכיתי לחנך המקדש על ידי כי עי"כ הטהרתי וזכיתי לחנך המקדש על ידי ולכרכם פני אויבי לי וז"א ארוממך ה' כי דליתני והחליתני שע"י כן נמשך שלא שמחת אויבי לי בחינוך הבית:

פסוק ג

ופירש איך היה הדבר ואמר ה' אלהי שועתי כו' לומר כי זה הדרך הראויה לשיעשה הוא יתברך את שלו והוא כי בחלותו לא יהיו כל מעיניו על רפואת הגוף כי אם על רפואת הנפש ואז הוא ית' ירפא את שניהם ומהגוף יתחיל כענין כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר שהוא נענה תחלה וז"א ה' אלהי שועתי כו' לומר הנה ה' אלהי מה ששועתי אליך בחליי לומר איני עושה עיקר מארוכת הגוף כי אם מארוכת הנפש שיתכפרו עונותי לשתקרא ה' אלהי זה הוא מה ששועתי אליך ולהיות שהמתפלל על חבירו הוא נענה תחלה על כן ותרפאני את הגוף מיד:

פסוק ד

ואח"כ ה' העלית מן שאול נפשי את הנפש ולא בלבד הצלת גופי ממות העולם הזה והנפש משאול הוא גיהנם כי אם גם את הגוף מגיהנם וזהו חייתני מירדי בור והוא מאמרם ז"ל שיקרא לגוף ונפש אחר מות כחיגר וסומא שומרי התאנה וכו' והוא כי אחר מות הנפש מתנצלת מן הדין באמרה כי קדושה היא ולא תתאוה עבירות אך הגוף הוא העובר והגוף אומר כי עפר הוא ובלעדי הנפש לא יחטא אז אומר הוא יתברך לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבכם שביגיעת שניכם יחד חטאתם אף אני אביא את הנפש בגוף ואדון אתכם ובזה יאמר דוד פה על גופו הנה זולת הצלה ממות הגוף בעה"ז גם חייתני את הגוף מהיותי יורד לגיהנם בחברת הנפש וזה חייתני מירדי בור וז"א מירדי בחיר"ק הדל"ת לומר מירידה שלי כי גם אני הגוף התעתדתי לכך והוא על אשר בא אל בת שבע:

פסוק ח

זמרו לה' חסידיו והודו כו' אמר הלא אמרתי כי ע"י שהחלני ה' החייתני כי יסוריו היו לי חיי רוחי וגופי אמר לכן לא אני בלבד אודה את ה' כי אם גם אפרסם הדבר לכל חסידיו יתברך לומר זמרו לה' חסידיו כלומר בהתנהגו עמכם במדת ה' היא מדת רחמים אך נוסף על הזמרה עוד תוסיפו הודאה בהתנהגו ביסורין ודין הוא השם הנקרא זכר קדשו הוא שם אדנות שעליו נאמר וזה זכרי לדור דור הוא זכר קדשו הוא מדת הדין:

ו כי הלא לטובתכם הוא כי רגע שהוא באפו אין האף רק לפנים אך חיים ברצונו וכונתו כי בערב ילין בכי בטרם יבא הצער והבכי הוא כדי שלבקר תהיה רנה וז"א ילין לשון עתיד ואמר ולבקר ולא אמר ובבקר כי לולא הצער והחולי לא היה האדם מרגיש בעונותיו ולא היה שב עד ה':

ז כי הלא ממני תראו כי הנה ואני אמרתי בשלוי בטרם בא עלי חולי וצרה ויסורין בל אמוט לעולם כי חשבתיי עצמי לשלום וצדיק לפניו יתברך:

ח ואלו ה' ברצונך לרחם היית מעמיד להררי ומצבי עז ולא דליתני הנה באחרונה היית מסתיר פניך על עונותי והייתי נבהל ולא אדע מה לעשות לתקן:

פסוק ט

משא"כ עתה כי דליתני שאליך ה' אקרא כו' והפכת מספדי למחול כי לטובתי החליתי:

ח **או** שעור הכתוב הנה ה' ברצונך העמדתי להררי עוז ועל כן לא ידעתי חסרוני לתקן אך במה שהסתרת פניך הייתי נבהל ושבתי:

ט **אליך ה' אקרא כו'** ביאר סגנון תחנתו בחליו לפניו יתברך שהוא כי היה אומר אליך ה' אקרא וכו' והנה רוב המונים י"ג מדות מתחילים מהשם השני כי השם הראשון אומרים שהוא קריאה לבד והשני הוא התחלת תחנת הי"ג מדות שעליהן אמר הוא יתברך שעל ידן וחנתי את אשר אחון כו' ויתכן כי היה מזכירן בחליו ומקדים ואומר אליך ה' הוא הראשון אקרא כי לכך נאמר ואח"כ אל השם השני אתחנן כי בו מתחיל החינון שנאמר בו וחנותי את אשר אחון:

פסוק י

אמנם ה' הביטה כי מה בצע בדמי כו' ולכן זאת שאלתי מאתך והוא כי לא תמתין לחון אותי אל השם השני:

פסוק יא

כ"א שמע ה' וחנני שהוא שמשומעך מפי שם השם שהוא הראשון מיד וחנני ובאמרי השם השני לא בלבד חנינה תהיה לי כי אם שתהיה עוזר לי וזהו שמע ה' וחנני ה' שהוא באמרי היה עוזר לי:

ט או יאמר אליך ה' אקרא כו' לומר הנה אסדר לפניך קריאה שהוא בשלש ראשונות ואחר כך אסדר תחנתי ובקשתי באמצעיות ועל השלש ראשונות אמר אליך ה' אקרא ועל הבקשה שאחרי כן אמר ואל ה' אתחנן:

י אך בראותך ה' כי מה בצע בדמי כו' אני מוסיף לבקש מאתך אל תייחל מלרפאני עד אתחיל בשאלה כי אם מעת אמרי בברכה שנית מחיה מתים ורופא חולים שהיא הזכרה

מיד תעזרני והוא כענין רבי חייא ובניו שנדמו לאבות בהיותם יחד שאמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא בהזכרה טרם השאלה:

יא וזה יהיה מאמר דוד שמע ה' כי תשמע שם ה' שאזכיר בברכה ראשונה וחנני ואח"כ ה' שאזכיר שנית בברכה שניה מיד תהיה עוזר לי באמרי רופא חולים ולא תמתין עד האמצעית שאשאל בהם רפואה:

ט או יאמר אליך ה' כו' בשום לב אל התכת תיבות פסוק מה בצע בדמי כו' ואומרו מה בצע בדמי כו' האם היה עולה על לב יהיה בצע בדבר. ועוד שאם הם שני דברים כאחד אחד הכריתה שנית רדת שחת הל"ל וברדתי אל שחת שלא יתכן שהוא דבר אח' כי הלא כל אחד מהם דבר רע מבלי התלות בשנית. ועוד אומרו היודך עפר היגיד אמתך כי יראה שזולתי הודאה או הגיד אמתו יש כח בעפר. אך יאמר בהתפללו בחליו לא ימנע או טוב וצדיק אני או לאו אם צדיק אני שבקריאה בעלמא תשמעני אליך ה' אקרא כקורא אל קרוב אליו לנוכח כדרך השלם שה' קרוב אליו וזהו אומרו אליך שאחה לנוכח אתי אקרא ואם בלתי כשר אני ואל ה' אתחנן:

י ואומר אם צדיק אני מה בצע בדמי גם שאלך לעולם הבא וטוב טוב אעבדך בעולם הזה ואם בלתי שלם אני מה בצע ברדתי אל שחת וטוב הוא לחיות לתקן מה שהעויתי וכן אם צדיק אני ונעשה עפר ולא רמה היודך עפר בדמי גם שהנפש לבדה תודך שם טוב טוב הוא כי יודך גם העפר פה הוא החומר שאודך בגוף ונפש ואם אני בלתי כשר וארד שחת וגם שמגיהנם עולה שבח לה' יותר מבג"ע כנודע מרז"ל שמצדיקים עליהם את הדין וצווחין שבדין ואמת חייבים שהוא אמת ותורתו אמת עם כל זה היגיד העפר הנז' הוא החומר אמתך לומר שאתה ותורתך ודינך אמת לא יהיה רק הנפש לבדה ועתה בגוף ונפש יודה גם החומר:

יא **שמע ה' וחנני וכו'** זולת מה שכתבנו יאמר מה שהיה מסיים בהתפללו בחליו כי אחרי אומרו מה בצע בדמי וכו' אמר שמא תאמר הלא בבחינת מדת רחמים מצאת חן אך לא לפני מדת הדין לז"א שמע ה' וחנני בבחינת שם הרחמים ועל מדת הדין ה' בעל הרחמים היה עוזר לי בל תנגדני מדת הדין:

פסוק יב

וכל זה בדברים של טעם והם כי הלא אם הפכת מספדי האם הוא למחול לי כלומר אל הנוגע לי להנאת עצמי וכן אם פתחת שקי שהוא משל אל הסרת עצבוני האם הוא כי תאזרני את עצמי שמחה להיות שמח ועלז בעולם להנאתי:

פסוק יג

לא כן הוא כי אם למען יזמרך כבוד וכו' בזמירות כל לילה והוא כי עודני בחיים כאשר אני מתמיד לזמר לפניך השכינה שעמי המעוררת אותי היא המזמרת לך כי על כן אמרו המורד במלכות בית דוד כמורד בשכינה כי השכינה דבקה בדוד נמצא כי בהיותי בחיים יזמרך כבוד היא השכינה הנקראת כבוד כד"א וכבוד ה' מלא את המשכן ולא ידום כאשר במותי שהיתה דוממת מלזמר ועל כן יאות שתשמע ה' בעל הרחמים ותחנני למען יזמרך כבוד ולא ידום ועל מה שאמרתי תהיה עוזר לי לפני מדת הדין הטעם הוא כי ה' אלהי שהם שתי המדות ביחוד שאייחדם במעשים טובים שאעשה לעולם אודך באחדות אחד ואם כן גם אלהי שהוא מדת הדין תסכים עמך כשתהיה עוזר לי:

פרק לא

פסוק ב

בך ה' חסיתי כו' הנה לפי הנראה זימר המזמור הזה טרם ימלוך עודנו בורח עדיין מפני שאול ואמר כי היה נכוה בשתי אשות אחד שמא יהרוג את שכנגדו ויחטא ומה גם בשאול כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקה שנית שמא יהרג והראשונה גדולה מן השנית כי בראשונה יש מיתת הנפש ובשנית מיתת הגוף. ונבא אל הענין אמר הנה מבלי אתפלל כי אם במה שבך ה' חסיתי בזה בלבד ידעתי שאל אבוש לעולם לא בעולם הזה מצרות הגוף ולא בעולם הבא מצרות הנפש ולא אצטרך לבקש ממך רק שבצדקתך פלטני שיהיה בתורת צדקה ולא תנכה לי מזכיותי והנה זה הוא אשר תעשה בזכות החסיון בך בלי תפלה:

פסוק ג

אך מה שאני מוסיף לבקש מאתך ע"י תפלה הוא הטה אלי אזנך אל תפלתי והיא שלא תאריך זמן אל ההצלה כי אם מהרה הצילני ואל תאחר ולא יהיה המהירות שתמית רודפי כי אם היה לי לצור מעוז שאיני חפץ במיתת אויבי כי הנה עמך המה ואיני חפץ שתפיל אותם ואהיה אני הגורם כי אם היה לי לצור מעוז להנצל מידם ולא להצר להם באופן שמבלי פגוע בהם והם יחזיקו ברדיפתם אותי יארך הזמן ופן יקרה אסון ועל כן צריך מהרה הצילני כי הנה אני נכוה בשתי אשות וצריך תהיה לי לבית מצודות הם שתי מצודות א' לשמור גופי מליהרג שנית לשמור נפשי מדם נפשות צדיקים והוא כי אם אעצור כח לכבוש יצרי יום או יומים לא אוכל להתמיד זמן הרבה כי יחם לבבי ואהרגם

באופן שצריך שתי מצודות להושיעני ועל כן אמרתי מהרה הצילני כי לא אוכל ימים רבים לכבוש את יצרי ואהרוג:

פסוק ד

ופירש ואמר כי סלעי ומצודתי אתה כו' והוא כי יש שני מיני חוזק להנצל מן האויב א' לחסות בצד סלע גבוה ותלול שהוא מגן לו מאחוריו ואין האויב בא כי אם מלפניו והוא נלחם בו פנים בפנים בנשק ברזל ויש סוג הגנה שנית גדולה מזו והיא אשר הוא תוך מגדל ומצודה מוקף מכל צדדיו. ונבא אל הענין אמר דוד הנה לשמור את נפשי אתה סלעי כי אני לוחם ביצרי האומר לי שאהרוג פנים בפנים ואתה מסייעני ומגן לי פן יבא ויכבשני ויחטיאני במה שלא אדע לשמע פתע פתאום כמשל אשר הוא נשמר מאחוריו בשן סלע והוא נלחם מלפניו והוא ענין בא ליטהר מסייעין אותו ובבחינה אחרת אתה מצודתי לשמור את גופי מליהרג כי אתה שומר אותי כמצודה מכל צד משא"כ לשמור הנפש מלהרוג אני את אחרים כי אין מלחמת היצה"ר מסורה לה' לבדו כי אדרבא הכל בידי שמים וכו' רק סיוע כסלע כמדובר ועל כן מה שאבקש ממך הוא כי למען שמך תנחני ובעצתך בל תניחני ביד יצרי להניח הנהגתי על עצמי לבדי כי יוכל יצרי לי ויאבדני כי יחם לבבי להרוג את קמי ועל דבר הגוף פן ימיתוני אני אומר ותנהלני:

פסוק ה

באופן תוציאני מרשת זו טמנו לי להמיתני:

ב **או** יאמר ע"ד זה והוא כי ראה והנה צרת הנפש פן יהרוג את אחרים וצרת הגוף פן יהרגוהו הן שתים רעות גדולות מליתקן. צרת הנפש מפני שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וצריך שהאדם יעשה העיקר וגם השנית גדולה מאד שמא יהרג והוא להיות הבאים להרגו בעלי בחירה ואין הוא יתברך מעכב ביד האדם לעשות כל אשר יזום לעשות כי הבחירה חפשית שאם לא כן בטלה מדת שכר ועונש והוא מאמר נבוכדנאצר אל חנניה וחבריו באמרו ומאן הוא אלה די ישזבינכון מן ידי כמפורש אצלנו במקומו על כן אמר בך ה' חסיתי אל אבושה לעולם לא בעולם הזה על צרת הגוף ולא בעולם הבא על צרת הנפש אך על צרת החומר ירא אני שלא אזכה להיותם בעלי בחירה לכן בצדקתך בתורת צדקה פלטני:

ג ועל הנפש פן אהרוג גם הוא קשה כי הכל בידי שמים הוא כו' אך לזה הטה אלי אזנך מהרה הצילני פן לא אעצור כח לעכב עצמי מלשלוח יד ברודפי אם יארך הזמן אך בהיות ההצלה מהרה אבטח בי שאוכל לכבוש את יצרי בזמן קצר ואם תאמר נא ה' כי זה אי אפשר להיותם בעלי בחירה ולא תמנע בחירתם הלא איני אומר תמננו מהם כל אשר

יזמו לעשות כי אם שתניחם לעשות כל הכנתם ולפרוש רשתם כי אם שתהיה לי לצור מעוז שלא יוכלו לי ואלו לא היה רק בשביל הגוף בלבד לא שמתי עצמי בזה אך הוא כי ע"י כן תהיה לי לבית שתי מצודות להגן בעד הנפש ובעד הגוף וא"כ אחר שהצלת הנפש בכלל אערב אל לבי לשאול זה וזהו לבית מצודות להושיעני:

ד ומה שאצטרך לכל הבקשה הזאת עתה עם היותך גם עד כה מצילני גם מן הארי וגם מהדוב ומגלית ומפלשתים הלא הוא עד כה סלעי ומצודתי אתה כי לא היה צריך גדר צור מעוז כ"א גדר סלע הרפה מצור מעוז וגם לא הייתי צריך שתי מצודות רק מצודתי שהיא מצודה אחת אך עתה שאלה הם מישראל ובחיריים צריך למען שמך הוא שם ה' הנאמן לשלם שכר כפרש"י פרשת וארא ששם זה מורה נאמן לשלם שכר בין אצל קיום מצות בין אצל עונש ועל כן אם תמנע בחירתם בטל שכר ועונש ומה תעשה לשמך הגדול המורה שכר ועונש לכן למען שמך צריך תעשה אחת משתים או תנחני ותנהלני באופן שלא אלכד ברשת זו טמנו לי כי תניחם לעשות כל הכנות צודתם לבלתי בטל בחירתם אבא עד תוך רשתם על דרך הכתוב אצלנו על פסוק ושמר רגלך מלכד כו':

ה תוציאני אחרי כן מרשת זו טמנו לי כי בזה אתה מעוזי בלבד ולא מבטלם ממזמותם ועונשם אתם כי כל יכלתם עשו אלא שאני נמלטתי מרשתם וזהו כי אתה מעוזי:

פסוק ו

בידך אפקיד רוחי כו' הנה כתבנו כי לא להיות נרדף מאחיו מישראל היה ירא מצרת הנפש פן יהרוג ומצרת הגוף פן יהרג והנה ידוע כי ג' שותפין באדם אביו כו' אמר מה שאני עושה עיקר ומפקיד בידך הוא רוחי תשמרנה מצרתה הוא מן החטא ואם אתה פדית אותי הוא החומר בל אהרג הנה יראה היותך אל אמת כי להיותי חש על חלקך חשת על חלק אבי ואמי והוא חסד של אמת שאינו כבשר ודם האומר לחברו שמור לי ואשמור לך כי כל אחד צריך לחבירו וגומלים זה את זה אך אתה אינך צריך אלי ותשמור חלקי וזהו אל אמת:

פסוק ז

שנאתי השומרים הבלי שוא כו' הלא אמרתי לך כי מה שאני עושה עיקר הוא מהצלת הנפש שלא אחטא אם אהרוג את הזולת מבני ישראל רודפי ואתה בחסדך ואמתך פודה ומציל גם את גופי והנה היה מקום לב"ד לחלוק ולומר אולי אין עיקר תשוקתי רק לחיות לבא אל המלוכה ואל המעלה בעולם הזה כאשר הבטיחני שמואל הנביא לזה אני אומר כי הנה אין זו מדתי כי הלא שנאתי השומרים ומקוים הם טובות העה"ז ויהיה שומרים

כד"א ואביו שמר את הדבר ואני לא כן כי אם אל ה' ולא אמר על ה' כי אם אל ה' לומר ואני מה שאני שומר ומקוה הוא אל ה' ולא אל הבלי שוא בזה בטחתי:

פסוק ח

שאגילה ואשמחה שהיא גילה ושמחה אחד על הנפש ואחד על הגוף שלא אהרוג ושלא אהרג וזה בחסדך ויש טעם לעשותך כך כי הנה אשר ראית כו' והוא כי גוף ונפש הם ב' חברים והיה אפשר שכל אחד יצטער על עצמו הגוף שלא יהרג והנפש שלא אהרוג אך פה לא היה כן כי אשר ראית את עניי בקרב לבי הוא מה שידעת בצרות נפשי כי מה שהיה מצר זה היתה מצרה זו שגם הנפש היתה מצרה ב' צרות שלה ושלו והוא ממש אשר ראית את עניי של גופי בקרב לבי וזה בטחון שתחוס על שניהם:

פסוק ט

וכן עשית שלא הסגרתני ביד אויב הידוע הוא היצה"ר להרוג והעמדת במרחב רגלי לנוס שלא אהרג:

פסוק י

חנני ה' כו' אחרי אומרו כי כאשר שאל מאת ה' להציל את גופו מיד אויביו שמא יהרג ואת נפשו שמא יהרוג כן עשה ה' לו בא לשאול מאת ה' אשר רמז למעלה שלא ינכה ה' לו זכיותיו כי אם יהיה מתנת חנם ואמר חנני ה' כמה ד"א ואתחנן אל ה' ששאל מתנת חנם כענין וחנתי את אשר אחון ואמר כי הנה ראוי הוא תעשה לי את הדבר הזה כי הלא ראה כי בכל צרות גופי לא הייתי מצטער בעצם רק על צרת הנפש עד שהייתי מכלה גופי מצרתה וז"א כי צר לי כלומר כי מה שצר לי שאני מצר עליו עד גדר שעששה מכעס עיני נפשי ובטני אינו על מציאות כליון הגוף כי אם על שלא כליתיו בעבודת ה':

פסוק יא

כי אם כלו ביגון חיי ושנותי באנחה בטרדת אויביו ולא כליתים בעבוד את ה' כי אם שתחת כלות כחי בקיום מצות כשל בעוני כחי באיזה עון שגרם היגון ואנחה עד גדר שלא בלבד נפשי ובטני כי אם ועצמי עששו:

פסוק יב

ובמה היה בעיני כאלו כלו ביגון חיי כו' הלא הוא כי כל כך נשתנו פני מאשר עששה מכעס כו' ואשר עצמי עששו עד גדר שמכל צוררי הייתי חרפה שנבזיתי כ"כ בעיניהם עד היותי חרפה להם להחשיבני להיות צוררים אותי ולא ששנאתם גרמה היותי חרפה להם ולא איכותי כי הלא ולשכני הקרובים ואוהבים אשר הכירו הודי תחלה היתה החרפה

מאד בעיניהם ופחד למיודעי שפחד קראם מראות שמשחת מאיש מראיתי עד שרואי בחוץ נדדו ממני:

פסוק יג

ולא הייתי מצר על אבדן גופי כי מצדו נשכחתי כמת מלב שנשכח כאלו לא היה ובלתי נרגשת צרת מותו ומי יתן והיה בלבי כמי שמת ויש לו טובה אחרי כן באותו עולם כי לא נאבד רק לדורו ולא לעצמו כי אם ככלי אובד שהוא ככלי מכלי תשמיש האדם שבלה ואובד לגמרי ולא כגוף האדם שעם שהוא כלי לנפש אינו לגמרי כי אם הוא כישן אך הייתי ככלי אובד שהוא בעצמו אובד לגמרי עד אפס תקוה אך מה שהייתי מצטער על צרת הנפש בלבד פן תאבד תקותי לולא ה' עזרתני והצלת נפשי וגופי לכן אחר שכ"כ הייתי מצטער על צרת נפשי ראוי הוא תחנני לבלתי נכות לי זכיותי על הצלתך אותי:

פסוק יד

כי שמעתי דבת כו' אמר ראה נא ה' כמה הייתי מצטער על צרת הנפש פן אחטא לך כי הלא כאשר שמעתי דבת ושיחת רבים שבאה אלי שמועת ושיחת היות רבים באים עלי להרגני שעדיין היו רחוקים ממני כנודע מתואר שמיעה שהיא מרחוק לא היה נופל עלי בשמעי מורא ומגור מהרבים ההם שהיו רחוקים עדיין ממני כי אם מגור מסביב שהוא מהקטיגורים שפעלתי בעונותי אשר המה סביב לי ומתחברים עם יצרי להחטיאני כעמן עבירה גוררת עבירה מהם יגורתי פן בהוסדם יחד עלי כחות טומאות עונותי לקחת נפשי זממו ולא להפיל גופי שהוא להחטיאני פן אתעורר להרוג את אישי ישראל או להרהר אחר מדותיו יתברך או על אמונתו כי משחני למלך ואני נמסר לטבח:

פסוק טו

משא"כ מצרת האויבים הרחוקים עדיין שהוא לגוף בלבד כי הנה על זה יש לי בטחון שלא ימיתו את גופי כי הנה ואני עליך בטחתי ה' וכ"כ בטחתי בך עד אמור אלהי אתה כי לא תניחני ביד יצרי באופן שלא היית מכנה שמך עלי ולא יראתי פן תקצוף עלי שהייתי מכנה אלהותך עלי בחיי לומר אלהי אתה:

פסוק טז

והראיה שאתה אלהי כי לא בדרך טבע באתי לעולם ולא היתה לי קצבת חיים ככל אדם כי נפל הייתי ראוי להיות וז"א הנה בידך עתותי עת ללדת ועת למות ולא ביד טבע ואם כן אפוא אם ימיתוני ימצא שלא בידך הם כי אם ביד אויבי. או יאמר אחר שהייתי נפל ואתה מחייני נמצא שכל עתותי שאני חי בידך הם ואם יהרגוני לא יחשבו כנוטלים נפשי

מגופי כי אם מידך ה' ועל כן לא חשתי להיות לי עיקר המגור רק מהנפש כי ממיתת הגוף אמרתי טענה זו בידך עתותי הצילני מיד אויבי ומרודפי הם שאול ואנשיו וכיוצא:

פסוק יז

עוד אבקש מאתך ה' אל תהיה תשועתי מיד רודפי ע"י מיתתם שתקצוף עליהם ותפילם ואמלטה רק אני כי אם האירה פניך על עבדך בלבד שבהארת פניך עלי לא יוכלו לי כי תפול חתיתי עליהם. עוד שנית שלא תנכה זכיותי רק הושיעני בחסדך על צד החסד:

פסוק יח

ועל ידי כן אל אבושה כי קראתיך מה שאין כן אם היו מתים מישראל על ידי שהייתי בוש ומתחרט ואומר טוב לי מותי מחיי כי יענשו על ידי כי גם ענוש לצדיק לא טוב ומה גם לאיש כשאול צדיק גמור ומשיח ה' ולא תאמר כי לא תמית כי אם הרשעים שבהם כי הנה טוב הוא שיבושו הרשעים וישובו בתשובה בעה"ז כי לא תחפוץ במות רשע כי אם בשובו כו' וזהו יבושו רשעים בראותם השגחת הצלתי כי לא יכלו לי ויהיה פלא בעיניהם כי יבושו מרדיפתם אותי ועשותם רע וידמו בשבילי עונש שאול ואבדון וישובו וזהו וידמו לשאול:

פסוק יט

וגם תאלמנה שפתי שקר כו' מלדבר סרה וישובו אל ה' ואם נאמר ע"ד רז"ל כי צדיק האמור כאן הוא צדיקו של עולם יאמר כי הנה בהיות נרדף דוד היה צד חילול ה' באמור רשעים מה שוה לו עבוד את ה' והוא כשור לטבח יובל עתה ע"י הצלתי בפלא הזה תאלמנה כו' וישובו עד ה' ויתקדש שם שמים לעיני הכל תחת אשר חללוהו משא"כ במותם:

פסוק כ

מה רב טובך כו' הנה כתבנו כי הנצל איש מכל צרה יותר נקל מהנצל מבני אדם למה שהם בעלי בחירה כנודע ואעפ"י כן הוא יתברך ממציא המצאות להציל הצדיקים החוסים בו גם מבני אדם בחיריים באופן לא תבטל בחירתם ואם כן הצדיק החוסה בו יתברך גם כנגד בני אדם הצרים אותו היה נראה בטחון בטל כי לא יבטל הוא יתברך הבחירה ואדרבה לסכלות יחשיבנו אמר דוד אדרבה אני אומר שאדרבה אין קצה למי שבוטח בה' נגד בעלי בחירה שגם על זה חוסים בו יתברך כי אין מעצור לה' להושיע מידם. ולבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל בב"ר כי גדול שכר הצדיקים מבריאת העולמות כי בבריאת העולמות לא נאמר לשון פעולה אלא בריאה או עשיה ובשכר הצדיקים נאמר פעלת לחוסים בך הנה כי תואר פעולה יורה על דבר עצמיי ועיקרי מאד ובזה יאמר

הנה מה רב טובך אשר צפנת לנקראים יראיך אך עדייו לא תקרא פעולה אמנם אשר הוא שכר לחוסים בך אפילו כנגד בני אדם בעלי בחירה ההיא תקרא פעולה לעוצם השכר וזהו פעלת לחוסים בך נגד בני אדם שבוטחים בך שתצילם גם בהיות נגד בני אדם אשר הם בעלי בחירה שיורו על גודל הבטחון והוא כי אין מעצור לה' להושיע גם מידם וכמאמר חנניה וחבריו באמרם והן לא ידיע להוא לך מלכא כו' והן איתי אלהנא די אנחנא פלחין כו' ומן ידך מלכא ישזיב ככתוב אצלנו שם כי נבוכדנאצר אמר ומאן הוא אלהא די ישזבינכון מן ידי כלומר גם אם יצילכם מהאור לא יצילכם מידי כי בחיריי אנכי והשיבו ומן ידך מלכא ישזיב כי גם על זה בטחו בו וזה יאמר הנה מה רב טובך אשר צפנת ליראיך אמנם לפעולה תתייחס מה שזימנת לחוסים בך שתצילם אפילו נגד בני אדם כמדובר:

פסוק כא

ועוד תפליא לעשות עמהם כי לא בלבד בעת רצון תצילם מבעלי בחירה כי אם גם בעת הסתר פניך מהם תסתירם מאויביהם בעלי בחירה וזה למה מאשר קראה לו שעם היות לו הסתר פנים לאיזה סבה שהיה היה נרדף כמה זמן ואין זה רק הסתר פנים עם כל זה להיותו חוסה בו יתברך אפילו נגד בעלי בחירה הסתירו ה' משאול וסיעתו וזה אומרו תסתירם בסתר פניך שמסתירם גם בזמן הסתר פניו מרוכסי איש וגאותיו לרודפו לבל ירום דוד במלכות כי אם הוא וזרעו ולא עוד אלא שתצפנם בסוכה מריב לשונות כי להסתירו מריב לשונות עשה לו סוכה כמו רגע להסתירו בה והוא כי בבא הזפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו ואמרו לו מקום חנייתו ונכנס במערה במקום אשר שם הלך לבקשו וארז"ל איך לא חפש שאול אם נחבא שם ואמרו כי מיד בהכנס דוד ואנשיו נעשתה בפי המערה כמחיצה מיריעת עכביש ויאמר בלבו אלו נכנס פה אדם היה סותר קורי עכביש ובזה אפשר יאמר פה תצפנם בסוכה את האנשים בסוכה קלה שאין לך סוכה קלה כאריגת עכביש כדי לינצל מריב לשונות המלשינים. או יאמר איך יעשה ית' להציל מבעלי בחירה הלא הוא שאם מה שייראו מאדם יתגאה ויקום עליהם ויכם אתה תסתר בסתר פניך כי תסתיר פניו מהאיש הבא להצר למו ויסתלק מעליהם כאשר קרה לשאול שהיה רודף לדוד ובא שמועה שבאו אויבים עליו במקום אחר ויעל מעליו ואם הצרה היא מריב שוט לשון יצפנם בשפע משך סוכת שלום וינצלו מהריב ולמה מכניס הוא יתברך בכל זה בעבור הצדיק ולא יעזבנו ביד רודפו לבלתי שנות הבחירה אך אין זה רק כי זכות הבטחון בו יתברך רב מאד על דבר כזה שהוא גם כנגד בעלי בחירה עם היותו כדבר נמנע ואם כן אין ספק פעלת לחוסים בך נגד בני אדם כמדובר:

פסוק כב

ברוך ה' כו' אמר הנה אמרתי כי לחוסים בו יתברך אפילו במה שהוא נגד בעלי בחירה שמסתירם באופן שאויביו הבעלי בחירה לא ימצאום אמר עתה ועוד עלי לשבח לאדון הכל כי לא בלבד הסתירני מלפני שאול בל יראני עד נתראיתי לו כי אם גם אחר היותי כתוא מכמר בקרב אנשים בעלי בחירה אשר היה בלבם להסגירני ביד שאול ואנשיו הם בעלי בחירה והם בעלי קעילה ומשם הוציאני ה' עם היותי בעיר מצור דלתים ובריח שהייתי כאסור בזיקים כי זה יותר מאשר הסתירני בברחי מליפול בידו וזהו ברוך ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור דלתים ובריח היא קעילה שאמר שאול סגר אותו אלהים בידי כי היתה כונת בעלי קעילה למסרו ביד שאול נמצא היה כבר כתוא מכמר:

פסוק כג

ואז בעיר מצור משולל בית מנוס אני אמרתי בחפזי להמלט הנה נגרזתי ואין תקומה מפאת מה שהוא נגד עיניך היא הבחירה כי לא תעכב לידם כי סילקת השגחתך מהבחירה כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ולא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך ולא מנעת הצלה ממני.

או יאמר ואני אמרתי בחפזי כו' בהזכיר מאמרם ז"ל בגמרא רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן חסידי הוו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא בבי מר סמידא לכלבי ובבי מר גושקרא לאינשי לא שכיח גבי מר שתין הלולא ובבי מר שתין תכלי מר חי תשעין שנין ומר ארבעין כו' הנה על מה שהאחד היו לו צרות רבות לא היתה ראיה אל היות גם הוא צדיק אם לא על שמר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא וכן הוא מאמרנו על פסוק אני אוהבי אהב כו' שאומרת התורה גם שתראו אוהבי התורה עניים אל תאמרו שאת אוהבי איני אוהבת כי אם אני אוהבי אהב והראיה כי הלא ומשחרי ימצאונני כי אשמע תפלתם ואענה וע"ד זה יאמר דוד הנה כ"כ נצטערתי בחפזי לצאת מקעילה אשר היה נראה כי סגר אותי אלהים בעיר דלתים ובריח כי אמרתי אין זה כי אם שמאס בי ה' וסילק השגחתו ממני והניחני אל הטבע והמקרה וזהו נגרזתי מנגד עיניך אכן ראיתי כי שמעת קול תחנוני בשועי אליך כי מיד עניתני באורים ותומים ואמרת לי יסגירו כדי שאצא משם ואמלט נפשי בזה ידעתי כי צדיק הייתי בעיניך וחפצת בי ושבה רוחי אלי:

פסוק כד

אהבו את ה' כו' אמר הנה ספרתי גודל חסידותו יתברך שמציל את החוסים בו גם מבעלי בחירה על כן אליכם אישים אוהבי ה' אקרא ואומר אל תלמדו מזה לאהוב את ה' למען יעשה לכם נס כי אם אהבו את ה' במה שהוא ה' כל חסידיו כי דעו אפוא כי אמונים

הם בעלי אמנה שמאמינים בה' שלא על מנת לקבל פרס שיצילם נוצר ה' מן אויביו אך דעו כי ומשלם על יתר שהוא שמשלם יתברך ומעניש את מי שעל יתר שהוא עושה יתר משורת הדין עושה גאוה שמתגאה ואומר הלא חסיד אני ובודאי שיעשה לי נס הוא יתברך משלם לו עון זה ומניחו ביד מבקשי נפשו:

פסוק כה

ושמא תאמרו איכה נעשה ויצר סמוך יגביה לבנו להרהר ולומר כי אחר שחסידים אנחנו למה לא יתעשת האלהים לנו להצילנו ויכריחנו לעשות הטוב על מנת להנצל מאויבי נפשנו לזה אמר חזקו ויאמץ לבבכם כו' והוא באשר ידענו כי אומרו לבבכם בשני ביתי"ן הוא על שני היצרים והענין כי הירא מהזולת ובלתי בוטח בה' יחת כענין אל תיראו ואל תערצו כמה שלא תיראו אל תערצו וכן הוא אומר אל תירא מפניהם פן אחתך לפניהם וההפך במתחזק וקונה לב בבטוח בה' כי הוא יתחזק מעט והוא יתברך יחזיקנו הרבה וזהו חזק שהוא מעצמך ובזה ויאמץ לבבכם מאת ה' כל המיחלים לה':

כד **או** יאמר אהבו את ה' מצד עצמו חסידיו והוא יתברך יעשה את שלו כי אמונים נוצר ה' ואם תראו כי ומשלם לאשר על יתר טובותיו עושה ג"כ גאוה להתקומם על הצדיק ומשלם לו על פניו טובה:

כה אל ירפו ידיכם מלבטוח ולייחל לה' כי אם אדרבא חזקו בזה ויאמץ לבבכם באמור אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה שתחזקנה ידיכם כל המיחלים לה':

פרק לב

פסוק א

לדוד משכיל כו' ראוי לשים לב מה זה שהזכיר פשע וחטאה והשמיט העון מביניהם. ועוד אומר נשוי בפשע החמור וכסוי בלבד בחטאת הקל כי שוגג הוא. ועוד אומרו בפסוק השני אשרי אדם ובראשון לא אמר אשרי אדם כסוי פשע. ועוד אומרו ואין ברוחו רמיה שאם הוא שאינו עושה תשובה של רמאות לפנים פשיטא כי אין צ"ל שלא יקרא מאושר אלא שתשובתו תועבה ויחשוב ה' לו עון ואם הוא שלא חטא במחשבה הלא ידענו כי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. אמנם הנה בגמרא אמר רשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשים כשגגות ופריך איני והאמר רשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשים כזכיות ומסיק כאן מאהבה כאן מיראה. ובזה נבא אל הענין והוא כי לא בא דוד פה לדבר על מי שחטא שוגג רק על מי שחטא מזיד ושב ממנו ומחל לו הוא ית' והוא בשום לב אל שנוי הלשון כי בפסוק ראשון אמר נשוי ובשני אמר לא יחשוב. ועוד למה לא אמר לשון

מחילה או כפרה כי אם נשוי אך יאמר כי הנה יש שני סוגי זדונות יש פשע שהוא מרד ויש עון סתם אמר כי מי שבידו פשע ושב מאושר יקרא גם שלא יזכה שיחשב לו לזכות רק שיהיה כסוי חטאה שיעשה לו מכסה של שוגג שיחשב לו כשגגה כי רב מאד חומר הפשע אמנם אשר בידו עון שאינו מזיד ומרד לא יקרא מאושר אם לא שלא יחשוב ה' לו מציאות אפילו שוגג ועל כן בראשון לא אמר רק נשוי פשע שנשאו הפשע מעליו בלבד אך עדיין נעשה לו כסוי של שוגג וגם לא יקרא אדם שהוא המשובח מתארי האיש כי היה בידו פשע וגם לא הטהר לגמרי ואין אושרו רק שנעשה הפשע חטאה:

פסוק ב

ושמא תאמר מה אושר תחשוב לו אחר שעדיין נשאר לו גדר שוגג ולא נטהר לגמרי אל יאמר איש כדבר הזה כי הלא אשרי אדם כלומר בפרט הצדיק הנקרא אדם שהב"ה מדקדק עמו שלא יחשוב ה' לו עון הפשע הנז' שהיה די שע"י תשובה יעשה לו מהפשע עון סתם ורב טובו שלא יחשב לו רק שוגג ולא בלבד בשובו מיראה ששב ברמיה מחמת העונש כ"א גם כאשר בתשובתו אין ברוחו רמיה שלא שב מחמת העונש שאם כן היה בו צד רמיה כ"א ששב מאהבה כי זה מאושר יקרא:

א **ואם** נאמר כי מה שאמרו גדולה תשובה שזדונות נעשות כזכיות לא אמרו על פשעים כי אם על עונות אך הפשע גם אם ישוב מאהבה די לו שיחשב לו לשוגג יהיה שיעור הכתוב לומר אשרי נשוי פשע כו' לומר כי האושר של נשוי פשע יגיע עד העשות לו כסוי של שוגג:

ב אך לא יקרא אדם מאושר סתם בעצם כי אם אשר לא יחשוב ה' לו עון כלל אפילו שוגג מהפשע. גם שלא יחשב לו לזכות עם שאין ברוחו רמיה של תשובה מיראת העונש:

א **והנה** רז"ל פירשו שאומר אשרי מי שאחר שחטא שב ורפא לו והיה נשוי פשע כו' אך יותר מאושר הוא ואשרי אדם יאמר לו למי שלא יחשוב ה' לו עון שלא חטא ולא הוצרך לשוב בתשובה והנה עדיין לפי דרכם צריכים אנו לפרש אומרו כסוי חטאה לפי דרכנו שאם לא כן מי הכניס השוגג בינתים. והנה ראוי לשים לב על דבריהם אחד אומרו לא יחשוב כו' כי מהראוי היה יאמר אשרי אדם אשר לא חטא. ב' איך יתפרש לפי זה אומרו ואין ברוחו רמיה. ג' כי הלא ק"ל במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ולפי דבריהם אלו יראה שדוד אמר בהפך ומי לנו גדול ממנו להכריע במחלוקת הגמרא והנה הרמב"ם ז"ל וכל האחרונים תפסו כדעת האומר במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד וראוי לישב הכתוב לדעתם:

ב ואומרה כי הוא ענין מאמרם ז"ל על מדתו ית' שמעביר ראשון ראשון ועד שלשה אינו מונה אותם כלל וזה יאמר אם אומר אשרי מי שלא חטא מי הוא זה ואיזהו זולתי ארבעה אשר מתו בעטיו של נחש אך מקנא אני במי שלא יחשוב ה' לו עון שלא הגיעו אל שלשה שלא באו לכלל חשבון ליחשב וזה בהיות שאין אחד מהם מהמסורים לרוח ולב שאין מכללם היותו חורש מחשבות און כי ימשך תמיד בדבר כד"א און יחשוב על משכבו כו' רע לא ימאס כי יעשה לו כטבע וזהו ואין ברוחו רמיה:

פסוק ג

ושמא תאמר מה זה קנאתי באשר לא חטא והלא אשר חטא ושב ונמחל לו מאושר יותר כי במקום שבעלי תשובה עומדים כו' ואתה שבת עד ה' לזה אמר הנה מה שקנאתי אינו על כי אין מעלה לבעלי תשובה אך הוא מרגשת דאגותי כי הלא כ"כ אני מצטער על אשר חטאתי שלא ארגיע עד אשאג כארי מנהמת לבי. כי הנה כי החרשתי בלו עצמי כי ירקבו מרוב דאגה עד אשיחנה וירוח לי כי לבי כאש בוערת על כן הנני בשאגתי כל היום שלא אהיה כמרבה שאגות ונח בין אחת לשנית כי אם כאלו בשאגה אחת אני כל היום:

פסוק ד

ולא תאמר כי מה ששאגתי הוא מכאב היסורין שעלי על עוני ולא מדאגת העון עצמו כי הלא יומם ולילה תכבד עלי ידך ואלו על כובד ידך הייתי שואג יומם ולילה הייתי שואג אך מהיותי בשאגתי כל היום בלבד הוא הוראה שהוא על העון כמאמרם ז"ל שאומר אבינו יצחק לפני הב"ה שהיום בלבד מיוחד לעון ועל כן בו אשאג כי אזכרנו והוא כאמרם ז"ל שיצחק אבינו אומר לפניו ית' כמה ימי אדם בעולם הזה שבעים שנה חצים לילות לא יחטאו בם כו' ואמר נהפך לשדי שמא תאמר אולי תנחמני ערשי ולא ארגיש צער היסורין בלילה על כן אשאג ביום בלבד לזה אמר נהפך לשדי בחרבוני קיץ והוא חולי שורף שגם בלילה אינו מניח לו לישון וזהו אומרו סלה לומר שלמה שהוא נהפך לשדו בחרבוני קיץ נמצא שמה שתכבד עלי ידך הוא סלה לילה כיום:

פסוק ה

חטאתי אודיעך כו' ראוי לשים לב מה זה שנותו את טעמו מהודעה להעדר כסוי ולהודאה וגם שבחטא ועון הקלים מפשע נאמר לשון יחיד ובפשע לשון רבים כאלו המרדים היה עושה זוגות זוגות וחטא ועון אחד אחד וגם אומרו בעון לשון עבר לא כסיתי ולא אמר לא אכסה וגם אומרו אמרתי אודה ולא אמר ואודה עלי וכו' ולא עוד אלא שנראה שאמר שיודה ולא כן עתה וגם אומרו לה' בפשעים ולא כן בחטא ועון.

וגם אומרו עון חטאתי אם שנים הם הרי נזכרו. וגם הל"ל עוני וחטאתי. וגם אם כבר ה' נשא אותם מה צורך להתודות עליהם ואם הוא ענין אחד איך יתאחדו והם הפכיים. אך לבא אל ביאורו נשית לב אל פרטי אשמתו בענין בת שבע כי היא אשמתו לבדה ואומר כי לשלשה יתחלקו אחד מציאות הביאה וזה יקרא חטא כי קרה לו כאוכל חלב וחושב שהוא שומן כן חשב שלא היה איסור באמרו כי מגורשת היתה ומה גם בסתר והיה איסור מפני חילול השם. שנית החמידה שעבר על לא תחמוד אשת רעך והוא מה שהוכיחו הנביא במשל הכבשה והאריך לו בעון זה אך איסור הביאה הוא החטא לא הזכיר לו כי היתר היה וגם החילול לא היה עצמי כי בסתר עשה אך החימוד הזכיר וזה יקרא עון כי הוא לאו של לא תחמוד והוא מאמר הנביא ואת אשתו לקחת לך לאשה שלא אמר שטמאה בזמה כי מגורשת היתה רק שחמד ולקח לאשה דרך לקוחי היתר מה שהיה לזולתו עוד היו לו שנים כאחד והם יקראו פשעים והוא הריגת אוריה בחרב בני עמון שיקראו פשעים ולא עון שאינן של הנאה האונסת את עושיה כחמידת האשה ויחלקו לשנים אחד מציאות ההריגה שנית היותה בחרב בני עמון ומה גם לאומר שע"א היתה חקוקה בחרבם וכן הנביא חילקם לשנים באמרו את אוריה החתי הכית בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה ואותו הרגת בחרב בני עמון הנה שחילק ענין אוריה לשנים ולא עוד אלא שהפסיק בין שני הדברים בלקוחי האשה ועל כל אלה יאמר על החטא אשר לא הזכירו לו נתן הנביא וגם דוד לא הזכירו ולא הודיעו אמר הנה מה שלא הודעתי לנביא עתה אודיעך ועוני של לא תחמוד הנה מאז לא כסיתי לחפות ולומר ראויה היתה לי ומשלי חמדתי רק אמרתי חטאתי לה' וכו' שהוא על החמידה שהזכיר לו הנביא ומה שאז לא הודיתי ופירשתי לפני הנביא פשעי של ענין אוריה הוא כי אמרתי לא טוב להודות פשעים שבין אדם למקום בפני בני אדם כנודע מרז"ל כענין חרב בני עמון ודם נפש שהוא שפיכות דמים וקרוב לע"א בחרב בני עמון שהיתה חקוקה בה כי על מה שבין אדם למקום נאמר כסוי חטאה שטוב לכסותם מבני אדם וזהו אמרתי אודה עלי פשעי לה' כלומר אמרתי בלבי שאודה עלי פשעי לה' לבדו ולא לפני בן אדם ועל כן לא הודיתי לנביא רק לך ה' כעת ועל סוג אחר רביעי שהוא עון חטאתי לא אצטרך להתודות כי הלא ואתה נשאת אותו כי כה מנהגך תמיד עמי והוא כי כמה פעמים אדם רשום חוטא שוגג ורואהו אחד הריקים וחשבו למזיד ועושה כן בזדון גם הוא באמרו לא טוב אנכי מפלוני נמצא עון מזיד נמשך מחטאת שוגג של איש רשום ועל כיוצא בזה אמר ואתה נשאת ברוב חסדך עון הנמשך מחטאתי סלה כי תמיד אתה מוחל לי דבר זה ולא

שהמשך מזיד לאחרים משוגג הצדיק הוא קל כי הלא ראוי ליזהר ולהתפלל לה' בל תצא תקלה כזאת מתחת ידו:

פסוק ו

אך אין זה רק לחסידים בעצם כי על זאת הרביעית למחול עון הנמשך מהחטא של צדיק הוא אשר ראוי להתפלל כל חסיד אליך לעת מצא שהוא בימי תשובה כד"א דרשו ה' בהמצאו על עשרת ימי תשובה כי לומר שהחסיד יצטרך להתפלל על עון ופשע לא יצוייר כי אם רק לשטף מים רבים של זדונות השוטפים הנה אליו לא יגיעו כלומר אך אני איני מגדרם ואינך מדקדק עמי כ"כ והוא כי בענותנותו מקטין עצמו וז"א נשאת עון חטאתי שהוא חטא שלי כי איני מגדר החסידים ההם:

פסוק ז

אתה סתר לי כו' יש בני אדם שלא ישבחו את ה' רק בראותם מלחמה וצרה ונוצלו ממנה דרך משל אם יהלך איש לארץ רחוקה ויבואו עליו לסטים אחוזי חרב וחנית וינצל מחרבם יודה לה' חסדו וימלא פיו תהלתו אך אם הדרך ההוא ילך איש ולא יכנענו שטן ולא פגע רע לא ישלם תודות באמרו כי הדרך סלולה ובטוחה מאנשי דמים ונהפוך הוא כי הלא זה היטיב לו ה' יותר מהראשון כי זה גם הצילו ה' מראות ברע וצער מה שאין כן לראשון כי אחזתו רעד ויגיע עד שערי מות ועל הסוג השני נאמר לעושה נפלאות גדולות לבדו כפירוש רז"ל שאין בעל הנס מכיר בנסו אלא ה' לבדו והנצול לא ידע מאומה אמר דוד אתה סתר לי כלומר נסתר ממני שאיני רואה את הצר אחלה פניך תצרני שהוא הסוג השני כי לא אראנו ושמא תאמר לא אכיר בנסי ולא אודה את ה' לא כן הוא כי אם אז אשלם תודות ורני של פלטה תסובבני סלה כאלו אתה בהצילך אותי מסבבני מהרני פלט שאשירה לך. ולפי דרכנו בהמשך המזמור יהיה הצר היצה"ר שלפעמים יבא איש בידו חטא וינצל ולפעמים הקב"ה מרחיקו מן החטא שאפילו לא יזדמן לפניו יאמר אתה בהסתר לי שאיני מכיר בנסי אתה מצר תצרני הוא היצה"ר שלא יביא חטא לידי ולא תאמר שלא ארגיש בנסי כדי להודות לך רק בבא הצר ואתמלטה ממנו כי אדרבא רני פלט תסובבני סלה כי תמיד אחשוב שאתה מצילני אלא שאיני יודע בנסי מה שאין כן אם היה הצר הוא היצה"ר פוגע בי ותצילני מחרבו שלא הייתי מודה סלה רק בעת ההיא:

פסוק ח

אשכילך ואורך וכו' הלא בקש דוד ממנו ית' שלא יביאנו לידי חטא גם שבבואו לידי כך ינצל ממנו כי אם שבהסתר והעלם ממנו יצילנו מן היצה"ר בל יביאנו לידי חטא מיראתו פן יפתה וגם יוכל על כן משיב הוא ית' ברוח הקדש ואומר לו אשכילך ואורך כו' לומר

הקשית לשאול אמנע את היצה"ר בל יתראה פנים אליך בהביאו חטא לפניך ולא זו הדרך רק הוא יעשה את שלו כי הלא מה אתן לך ומה אוסיף לך הכנות להלחם בו כי תירא מלהתפתות ממנו גם כי יביאך לידי חטא כי הלא עזרתיך להלחם בו בשלש אלה אחד כי הנה אשכילך כי הלא אתן בך שכל טוב למאוס ברע ובחור בטוב וגם ואורך בתורתי לאמר ובחרת בחיים שהוא בדרך זו תלך עוד שלישית שתמיד ארמוז לך תרחק מעצתו כעוצם עיני והוא כי כאשר עיניו בראשו לא יבצר ממנו כמה הוראות ורמזים מן השמים מורים מדה כנגד מדה להשמר מן החטא ועקיצות בלבו בבואו לעשותה כמאמרנו על ויך לב דוד אותו ואין זה רק כי רוח ה' ירמוז לו:

פסוק ט

ואל תאמרו ומה נעשה אם לא נרגיש ברמז רק אחוז בנו ולא תרפנו ואם נבא לחטא תעקץ אותנו באופן שנרגיש או מה נעשה ולא נרגיש עד עת בא היסורין קשים ועוקצים אותנו לזה אמר אל תהיו כסוס כפרד וכו' והנה הפסוק ההוא משולל ההבנה זולת יתורים ושינויים רבים. אך יאמר כי הנה סוס ופרד יש להם מתג ורסן ויש בם הרצועות המקיפות הראש ופה וחוטם והוא כעדי עליהם אך יש גם בו בלימה של ברזל שבולמים אותם בו בשום אותם תוך פיהם והנה יקרה שאם יושם מתג ורסן בראש סוס ופרד ותשאר הבלימה חוצה שלא יבלמו אותם בפיהם שאם בעליו ימשך ויאחוז בקצה המתג ורסן להגיש הסוס והפרד אליו ממקומו לא ימיש למה שלא יכאב לו באוחזו לכן מה יעשה בעליו יבלום פיו בברזל הרסן באופן שבאוחזו בקצה הרסן ידחוק ויכאיב הברזל תוך פיו וקל מהרה יקרב כדי שירפה הימנו אמר הוא ית' אל תהיו אתם הבלתי שמים לב כאשר איעצה עליך עיני כסוס כפרד כי למה שאין הבין כי דעה חסרו בהיותם במתג ורסן שאם עדיו מחוסר בלימה בפה שהוא עדיו לבלום שלא בלמו אותו בפיו כי אז שתאחוז ברסן שיקרב אליך לא יקרב וזהו בל קרוב אליך הסוס או פרד כי לא ייצר לו ליקרב עד תבלום עדיו בפיו ותעקיצנו הבלימה כשתאחוז ברסן אך אתם אל תהיו כאלה אשר אין להם הבין שלא תבינו ברמז לשוב עדי כי אאחוז בכם בעדיי קשורים רפים שאיעצה עיני עד שיתי שומי חחי בלחייכם ואיסרכם ביסורין שאז תקרבו אלי מתוך צרה:

פסוק י

משיב דוד המלך ע"ה ואומר יהיו נא רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו באופן שלא יראו צדיק ורע לו רשע וטוב לו ובזה ישכילו ולא יהיו כסוס כפרד.

פסוק יא

משיבה רוח הקדש ואומרת שמחו בה' כי שם זה מורה על היותו נאמן לשלם שכר כפרש"י פרשת וארא זהו מפאת היותו ית' ה' וגילו מפאת היותכם צדיקים והוא באמרכם אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה או כנודע מרז"ל שהקב"ה כביכול לא שמח בעולמו עד לעתיד כי ישמח ה' במעשיו ובזה יאמר די לכם תשמחו בה' לעתיד ולא עתה כי דיו לעבד להיות כרבו וסבלו יסורין והנה זהו להמון צדיקים שלבם נוקפם ואצטרך להזהירם שישמחו בה' ואל יעצבו אך לישרי לב שאין לבם נוקפם בראותם צדיק ורע לו כו' להם אצוה ירנינו את הצדיקים שיבטיחום עד יריננו הצדיקים.

פרק לג

פסוק א

רננו צדיקים כו' הנה מהראוי היה יאמר לה' ולא בה' וגם איך נכנס בצדיקים ויצא בישרים. וגם נכנס ברנה ויצא בתהלה. ועוד שע"ד אומרו רננו צדיקים היה ראוי יאמר והללו ישרים. ועוד מאי איכפת לן תהיה ההודאה בכנור או בנבל עשור שאומר הודו לה' בכנור וכו'. וגם למה בכנור אמר הודאה ובנבל עשור זמר וכן בכל המקראות שאחר אלו יש הערות אין מספר מלבד היותם בלתי מקושרים זה עם זה לפי הנראה ויתיישבו על פי דרכנו בס"ד מבלי נפרט אותם לאהבת הקיצור. ואומרה הנה המזמור הזה יסוב על בני הגלות הרואים את גלות ישראל הצר והארוך אשר לא יבצר מצר סמוך מלהרהר ולומר מה זאת ומה גם בדורות אשר לא יחסרו בהם אנשים צדיקים כדורות כלהו תנאי וכלהו אמוראי ודומיהם ואולי יטה אל דעת האומרים כי רם ה' ועל השמים כבודו ולא על הארץ אורו כי כעורה היא מלהשגיח בה וגם על מציאות בריאתה יאריכו פה לומר כי אי זה הדרך הלך רוח ה' לברא הארץ הלזו העכורה ויאמינו בקדמות חלילה או יבחרו להם דעת דור הפלגה לומר כי כחות החיצונים אשר שפלים המה הן הם אשר ישגיחו על הארץ כמפורש אצלנו במקומו או דעת אחרת והוא כי הוברי השמים וכסיליהם הם המנהיגים את העולם ובידם נתן ה' את הארץ ושעל כן יצא משפט מעוקל כי הכל תלוי במזל ומה יסכון לצדיק בעולם הזה צדקותיו אשר עשה אם רעת כוכב מערכתו תנגדנו על כן להסיר תועה מלב הבאים להרהר בא דוד ברוח קדשו לחזק ולאמץ לב שלומי אמוני ישראל והתחיל ואמר רננו צדיקים כו' לומר הנה הצדיקים הם העושים הצדק ולא לפנים מן השורה וישרים הם העושים לפנים מן השורה ומתנהגים ביושר לבב על טוב ועל הפכו הוא תכלית השלמות כמאמרם ז"ל שהם הגדולים משבעה כתות שבג"ע והם

הרואים את הפנים כד"א ישר יחזו פנימו ישבו ישרים את פניך ובזה יאמר אשר אין גדר שלמותכם כי אם היות צדיקים בלבד מה שתרננו על אושר העתיד לא על זכותכם רק בה' כי ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל והוא משכון כי לא יעזוב שכינתו בגלות ולא את שמו כביכול בלתי שלם כד"א כי יד על כס יה באופן שהרנה אינה בכם כ"א בה' אך הישרים גדול גדרם מכם כי להם יאתה שיהללום בין על חסידותם בין על יושר לבבם שלא יהרהרו גם על ראותם העדר הטובה מישראל. או יאמר מה שכתבנו בפסוק שבסוף מזמור הקודם כי הצדיקים עושי קו הצדק ולא לפנים מן השורה הלא יבאו להרהר על היות להם יסורין בעולם הזה משא"כ הישרים אשר הם ישרי לב שלא יהרהרו כלום ואמר שמחו בה' וגילו צדיקים כי גם שלא תשמחו עתה די לכם שמחה בה' לעתיד כי הוא יתברך לא שמח בעולמו כ"י עד לעתיד שישמח ה' במעשיו אך אתם הישרים בלבבכם עשו את הצדיקים שלא בלבד ישמחו ויגילו כי אם שגם ירננו וזהו והרנינו כל ישרי לב אמר עתה מה לכם צדיקים ירנינו אתכם הישרים רננו אתם מעצמכם צדיקים בה' לעתיד ואם תאמרו אם כן מה יעדיפו עלינו הישרים הלא הוא כי לישרים נאוה תהלה כי לא יצטרכו לנגן ולרנן לקנות הכנה להלל כי להם נאוה תהלה בלי הכנות. או שעור הענין כי אחר שעל ידי הישרים מרננים הצדיקים כאמרו והרנינו כל ישרי לב שירנינו את הצדיקים לכן אומרת רוח הקדש רננו צדיקים בה' וממה שתרננו צדיקים לישרים נאוה תהלה שהם יזכו אתכם ולהם יאות להלל ולא לכם כי לא עשיתם מעצמכם:

פסוק ב

הודו לה' כו' הנה סתם כנור הוא בעל שש יתרים והנבל של דוד היה של עשר והנה הטוב המעותד לימות המשיח הוא משני סוגים א' מתייחס לשש וא' מתייחס לעשר של שש הוא מאמרם בב"ר כי ע"כ כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ מאלה תולדות השמים ואלה תולדות פרץ והוא כי אחר תולדות השמים חסרו מהעולם ששה דברים זיוו של אדם חייו קומתו מאורות פירות הארץ פירות האילן וחוזרין ליתקן בבא בן פרץ הוא המשיח. עוד ארז"ל בספר הזוהר כי עשר קללות נתקלל העולם בחטא אדם ולעומתם קבל יעקב עשר ברכות והן לעתיד ויתן לך האלהים כו' והן עשר מיתרי נבלו של דוד כמפורש אצלנו על מאמרם ז"ל שעשר גידי אילו של יצחק הן עשר מיתרים של נבל דוד ויאמר שיודו לה' הצדיקים בכנור לרמוז שמחת הששה דברים הנמשלים לכנור המשמח בשש מיתרים ועל זה תספיק הודאה כי הוא להחזיר מה שנאבד למקומו אך בנבל עשור זמרו לו על עשרה דברים המתייחסים ונמשלים לנבל עשור על כן כנגד זה זמרו בהם

שהוא כי הן עשר ברכות של יצחק שהוא אושר נוסף על מה שהיה בתחלה על כן צריך זמר שהוא יותר מהודאה:

פסוק ג

ומפני שהרנה ושירה ומה גם הרינון והניגון יחד ורוב שמחה יהולל את האדם ואיך אמרת הודו לה' בכנור ונבל עשור שהוא הניגון לז"א שירו לה' שיר חדש לומר לא על מיני שירות ותשבחות סתם אני אומר רק שירו לה' שיר חדש שהוא לעתיד על גדולתו יתברך שתתגלה לעתיד ועל כן צריך ניגון להכינם ולקבל שפע רוח הקדש כד"א והיה כנגן המנגן וכו' מפני שהוא שיר חדש שלא ידעוהו וצריך הכנה להשפיע בהם רוח הקדש לדעת מה שיאמרו כענין שירת הים כי ברוח הקדש נאמרה כנודע ושמא תאמר הלא לעומת זה נפיק מן הניגון חורבה כי מרבה שמחה וגורמת קלות ראש כי שמחה מה זו עושה לזה אמר אין לחוש כי גם שהניגון בעלמא הוא רע הטיבו נגן כלומר עשו שיהיה טוב במה שיהיה בתרועה והכנעה:

פסוק ד

ואל תתמהו צדיקים על אשר שבחתי כל כך מדת ישרים באמרי לישרים נאוה תהלה כי הלא ישר דבר ה' תמיד בתורתו ועשית הישר כי תעשה הישר ועשית הטוב והישר יורה כי בזה הוא חפצו בעצם והטעם הוא על כי וכל מעשהו הוא שכר הע"ה הנקרא מעשה ופעולה כמד"א פעלת לחוסים בך הוא באמונה בהקפה ולא לאלתר כי היום לעשותם ומחר לקבל שכרם הפך היצה"ר שפורע לאלתר ג"כ על כן צריך ישרים שביושר לבם לא יהרהרו אחר מדותיו יתברך גם שיהיה באשראי:

פסוק ה

ושמא תאמר הלא לעומת זה מצינו אוהב צדקה ומשפט כד"א כי ידעתיו וכו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ואינם דברים לפנים מן השורה לז"א אוהב צדקה ומשפט כו' לומר גם כי הוא יתברך אוהב צדקה ומשפט שיעשו בני אדם כי באלה חפץ כד"א כי ידעתיו למען כו' ציון במשפט כו' ויהי דוד עושה משפט כו' ומצוה יעשו בני אדם הצדקה ומשפט עם כל זה בא ולמד ממה שהוא עושה שאינו עושה בעולמו צדק ומשפט כי אם חסד ה' מלאה הארץ כי בתורת חסד הוא מלא כל הארץ וכל טוב העולם הזה אשר ברא ומלואו מאז הכל היה בדרך חסד כי עולם חסד יבנה כי ראה כי במשפט וצדק מצומצם בלי עשות לפנים משורת הדין בתורת חסד לא היה מתקיים כנודע הנה כי בחסד בחר ועשה ממנו פנה ממנו יתד לקיום העולם ואם כן אפוא גם הצדיקים מקיימי העולם גם מהטוב והישר להתנהג בחסידות ראוי יעשו עיקר ולא משורת הדין:

פסוק ו

בדבר ה' שמים כו' הנה לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל בפרקי רבי אליעזר כתבנוהו בביאור התורה וז"ל בלא עמל ויגיעה ברא הקב"ה את העולם שנאמר בדבר ה' כו' אבל בצבאם יגיעה כתיב בהו שנאמר וברוח פיו כל צבאם ע"כ. והנה הם דברים מתמיהין היעלה על לב לייחס יגיעה כלפי מעלה. אך הנה בביאור התורה הארכנו בביאורו והכונה בקוצר מלין כי למה שמה שנברא ביום הראשון היה בדקות נמרץ ככתוב אצלנו שמה כי על כן גם שבראשית נמי מאמר הוא לא נאמר ויאמר אלהים יהיו שמים וארץ יען כי עשרה מאמרות הם עשר כחות עליונים והראשון שבכולם יתייחס למחשבה לדקותו על כן לא נאמר בו אמירה וזהו בלא עמל כו' ברא הקב"ה את השמים שנאמר בדבר ה' כו' והוא כמ"ש בב"ר כדבר ה' וכבר שמים נעשו לומר כי טרם צאת הדבור אל הפועל כבר במחשבה שמים נעשו. ולבא אל ענין אומרו בלא עמל כו' וכן אל אומרו אבל בצבאם יגיעה כתיב בהו שנאמר וברוח פיו כל צבאם נאמר כי הלא כמו זר נחשב היות לו יתברך שייכות עם עולם גשמי לברא בו והוא רם על כל רוחניות. אך הנה בביאור התורה ביארנו כי דרך ברא יתברך העולם ע"י מאמרות הוא כי הבל פיו היוצא מלפניו משתלשל ומתעבה ומהוה מצואים מאין כאשר יורה מאמר הנביא באמרו כי כאשר ירד הגשם כו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי כו' הנה כי דבורו יתברך הוא העושה ומהוה כמדובר אך לא בכל הדברים בשוה כי אם בכל דבר ודבר לפי דקותו יש דבר צריך השתלשלות והתעבות רב ויש מעט והנה גם שאין לפניו יתברך יגיעה חלילה עכ"ז בערך עוצם גבוה רוחניותו מה שמתלבש על ידי התפשטות והתלבשות והשתלשלות יקרא לפי גדולתו יגיעה למה שהוא משתלשל ומתעבה הפך איכותו. ובזה נבא אל הענין אמר כי ביום הא' שלא נבראו צבא השמים והיה הכל בדקות נמרץ יש מאין המוחלט הכולל כל מה שנברא בכל ו' הימים שהיה הכל בכח במה שנברא בו יש מאין והיה הכל בדקות רב עד צאת מן הכח אל הפועל דבר יום ביומו בשאר הימים כנודע לכן כאשר ברא העולם בראשון לא הוצרך התפשטות והתלבשות הבל פיו רק בדבר ה' וכבר שמים נעשו וזהו בלא עמל ויגיעה כו' אך בצבאם כתיב בהו וברוח פיו כל צבאם כי היה להוציא מה שהיה בכח במה שנברא בראשון והיה צריך להוציא ולשלשל והעבות אשר היה בדקות אל העשות גשם מהרוח פיו הוא הבל היוצא מפיו היה יוצא ומשתלשל ומתעבה אשר זה לגבי דידיה יתברך ליגיעה תתייחס וזה יורה בעצם נוסח אחר הנמצא בילקוט וז"ל אבל בצבא השמים יגע מה עשה הקב"ה נפח ברוח נשמת פיו ע"כ והוא ענין מאמרנו למבין.

ובזה נבא אל ענין הכתוב והוא כי אחרי אומרו שאם אנו משוללי טובה בגליות אל נשית לב לאבד תקוה חלילה או לומר חלילה כי העולם קדמון לא חידשו השם יתברך או שאם בראו הניחו לחיצונים שרי מעלה כאשר כתבנו שחשב נבוכדנאצר במעשה הצלם והיא מלאכת מחשבת אנשי דור הפלגה או הוא מהוברי השמים וכסיליהם כי אם שנודה לה' ונטיב נגן על כל הטובה אשר עתיד יתברך לתת לנו חל עליו חובת סילוק היזק הסברות הריקות והרעות אשר יבא בהן יצר סמוך כאשר יראה בצרת אנשי אמת ובשלות הפושעים והנה האחת היא סברת הקדמות חלילה וזה מאשר יומרוהו למזמה לומר אי זה הדרך הלך רוח ה' לפעול בעולם הגשמי והעכור הלז על כן בא ויאמר אין זו טענה כי הלא הכל לפי מציאות הדבר הנברא וערך עביותו או דקותו כי הלא השמים שנבראו ראשונה בדקות לא הוצרך רק בדבר ה' וכבר שמים נעשו טרם הגמר הדבור כי לא הוצרך השתלשלות והתפשטות הדבור אך צבאם העבים יותר הוצרך רוח פיו שהיה הבל פיו יתברך הולך ומתפשט ומתעבה ומהוה דבר יום ביומו הנה כי הכל לפי מהות ואיכות הדבר הנברא וההיקש בזה בשאר הדברים שמצבאם ולמטה שלפי עביות כל דבר הוצרך התפשטות והתלבשות הבל פיו יתברך ועל כן לא דבר רק בשמים וצבאם ללמוד מק"ו אם לדברים קרובי האיכות היה הפרש בהתהוותם מה גם עתה בדברים עבי האיכות אצל השמים שיהיה הפרש על הדרך הנזכר באופן שעל ידי כן לא יפלא היות לו יתברך מבוא לחדש עולם גשמי כי החל בדקות מחשבה ואח"כ ממעשה יום ראשון בדקות עצום קרוב אל הרוחניות שהיה כל מה שנתהוה אחרי כן בכל שאר הימים בכח במעשה יום ראשון היה יוצא משתלשל ומתעבה יום יום דבר יום ביומו על ידי רוח פיו של כל מאמר ומאמר שהיה מושך ומהוה כל ענין שבמאמר:

פסוק ז

כנס כנד כו' הלא אמרתי כי לא יפלא שיהווה יתברך העוה"ז כי הלא בדבר ה' שמים נעשו והנה עדיין נשאר מקום לבעל דין לחלוק על הארץ הלזו העכורה על כן אמר הנה לך ראיה מוחשת כי גם העולם השפל הוא יתברך חדשו והוא כי הלא כונס כנד מי הים בקריעת ים סוף שנאמר נצבו כמו נד וכן מימי הים הם גבוהים מהארץ וכמ"ש ז"ל שהאלהים עשה שייראו מלפניו כי אין צריך כ"א להניחם אל הטבע שישפכו ויציפו העולם כאשר בדור אנוש שנאמר הקורא למי הים וישפכם וכו' וזה יאמר נותן באוצרות תהומות שבטבע בין תהום תחתון בין תהום עליון היו יוצאים ומציפים העולם אלא שהקב"ה סוכר מעינות תהום ויסך בדלתים ים וישם חול גבול לים כנתונים כל תהום תוך אוצר שלא יוכלו לצאת:

פסוק ח
ולמה עשה כן הוא יתברך אם לא כי מה שכנס כנד מי הים היה למען הטיל מורא בז' עממין שבא"י כמאמר רחב כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף כו' וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש כו' וזהו ייראו מה' כל הארץ כי הארץ סתם היא א"י ומה שנתן באוצרות תהומות הוא כדי שממנו יגורו כל יושבי תבל והוא מאמרם ז"ל על פסוק יקוו המים ועל פסוק והאלהים עשה שייראו מלפניו כי עשה יתברך חול גבול לים וישם את הים כקופה ובא לשפוך מימיה על הארץ למען יראוהו אנשים כי יאמרו ללבבם הנה לא בטבע הוא עמוד המים ושלא ישפכו על הארץ אך אין זה כ"א שהאלהים עשה כמתרה בבני האדם יעשו רצונו שאם לא יעשו כן יעשה כאשר עשה בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם על פני הארץ והציף שלישו של עולם:

פסוק ט
וא"כ אמור מעתה מי יוכל להעמיד הים כמו נד או התהום בכל אחד מהימים אם לא אשר בראו נמצא כי העמדה ראיה על הבריאה וז"א כי הוא אמר ויהי כו' כי מי שאמר לים ויהי בבריאה הוא אשר צוה ויעמוד כמו נד שעל כן ממנו יגורו כמדובר כי בודאי אשר אמר ויהי הוא אשר צוה ויעמוד שלא היה יכול להעמיד הים כמו נד ולא כל ים לפני החול אם לא אשר אמר ויה' הנה מזה ראיה מוחשת אל בוראו יתברך את העולם השפל הנה דחינו סברת הקדמות חלילה וחייבנו חידוש העולם:

פסוק י
אך עדיין אפשר לחשוב מחשבות גוים אשר חשבו כי העולם מתנהג מהחיצונים הם שרי מעלה כאשר כתבנו שחשב נבוכדנאצר בצלמא די הקים ככתוב אצלנו והיא היתה עצת דור הפלגה לעשות כמדובר אצלנו במקומו והיה מקום לטעות זה בגליות שיד הגוים תקיפה על כן בא דוד ברוח קדשו ויאמר הנה כבר סברא זו נדחית והוא כי הלא כאשר ה' הפיר עצת גוים הוא בדור הפלגה שנתייעצו להגביר כח הטומאה בעולם שיתנהג על פיהם ולא על השגחתו יתברך בל תבא הקדושה וענין ישראל אל הפועל וה' בהפר עצתם ונתפלגו אז הניא וביטל מחשבות עמים החושבים שהנהגת העולם תלויה בשרי מעלה ולא בה':

פסוק יא
ושמא תאמר אם כן שאין שליטה לחיצונים למה אינו מביא כל הטוב לישראל עמו לאלתר שהיא עצתו ולא יאחר לז"א הנה עצת ה' לעולם תעמוד ולא תתבטל גם

שיתמהמה אלא שמחשבות לבו שהוא שחושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח הוא לדור ודור שמתגלגל גלגולי נפשות רבות מדור אל דור עד יכלו כל הנשמות לתקן:

פסוק יב

באופן שאשרי הגוי אשר ה' אלהיו ולא כל גוי יוכל לשים עצמו תחת אלהותך אלא עם אשר בחר לנחלה לו מאז בפלגה כמאמרם ז"ל בפרקי רבי אליעזר שהוריד שבעים מלאכים והנחילם שבעים אומות ונפלו ישראל לנחלה לו מפני יחס נפשותם:

פסוק יג

משמים הביט ה' **כו'** הנה כתבנו כי מיעט ויגעל שתי דעות נפסדות אחד קדמות העולם שנית היות נמסר העולם לשרי מעלה נשארה השלישית והיא לומר כי הכל תלוי במזל כי הוברי השמים וכסיליהם ישפטו הם על כל הנהגת העולם ומה גם בבני חיי ומזוני שהעלו בגמרא שתלוים במזל כאשר הכריחו מרבה ורב חסדא והן אמת כי יש תרצו הדבר על מזל העליון אך גם לפי פשוטו הנה בשערים המצויינים אצלנו העלינו כי לגודל חכמתו יתברך והיות כל העתיד גלוי לפניו מעשה איש ופקודתו וכל הראוי לבא עליו לפי מעשיו וגלגוליו אשר יתגלגל ואשר יתקן בהם עד תום תקונו וכל אשר חשב עליו לבלתי ידח ממנו נדח על כן לא יפלא כי מאז ברא הוברי השמים וכסיליהם ראה והתקין סדר שפיטתן בל ינגדו אל כל אשר ראוי לבא על כל איש ואיש לפי מעשיו ויביאהו אל העולם בעת לא יבצר מהיות עליו כל הראוי לפי משפט צדקו והוא עצמו אשר יגזרו עליו כוכבי נשפו באופן כי גם הצדיק אשר גזרה חכמתו יתברך לענותו בעוה"ז כי הוא תיקונו לפי גלגולו יבא במזל עוני ויסורים וההיקש בהפכו כי גם את זה הרשע אשר ישפוט האלהים להאכילו בעוה"ז שכר איזו מצוה אשר עשה יבא במזל שובע שמחות לפי אשר ראוי לו לאכול משכר איזה טוב אשר פעל ועשה כמפורש בשערים באר היטב בטוב או הפכו אשר יבא לאדם גם כי לענין המדות אם יהיה אשיד דמא או צדקן וכיוצא ביד כל אדם להטות על פי בחירתו כי אין השוואת משפטו ודינו עם כוכבי השמים רק בטובה כענין בני חיי ומזוני או הפכו וזה יתכן הם דברי דוד לשלול שלא עזב ה' הנהגת העולם אל הוברי השמים ועז"א משמים הביט וכו' כי משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם העתידים לבא בעולם:

פסוק יד

וממכון שבתו השגיח וסידר בכוכבי השמים הראוי אל כל יושבי הארץ כי גזרות השמים הם הראוי על פי מעשה כל איש ואיש כי הוא יתברך הביא כל איש ואיש במזל נאות לו לפי מעשיו:

פסוק טו
כי לא יפלא ממנו יתברך אשר יעשו מאז כי היוצר יחד לבם הוא המבין אל כל מעשיהם שעתידים לעשות כלומר כי הנה בכל לב ולב אשר לכל איש ואיש יש יצר הטוב ויצר הרע והוא יתברך היוצר אחדות לבם שהם שתי בחינות הלב יחד הוא מבין את כל מעשיהם אשר יעשו בשתי בחינות לבם וגם כוון באמרו המבין כו' לומר לא שתכריח ידיעתו רק שמבין אשר יבחרו ועל פי העתיד מאז לעשות כל אחד ואחד סידר תכונות השמים ותנועותם לחייב על איש הראוי לו והביאו בעת הראוי לו כמפורש אצלנו יפה בדרוש זה באר היטב בס"ד:

פסוק טז
אין המלך כו' אמר ראו כי הכל בהשגחה ולא בהשתדלות כי הלא לפעמים אין המלך נושע והוא בסיבת רוב חיל שעל חילו יבטח כי רב הוא ויפול משא"כ אם לא היה רב חילו ויבטח בה' או כמעשה דגדעון וכן גבור לא ימלט בסבת היות לו רוב כח שיבטח בגבורתו לבא במקום אשר אנשי חיל שם ויפול נמצאת העדר הצלתו בסבת גבורתו הרי שהכל בהשגחה כי מה שהיה הדעת מראה שיועיל הזיק כי אין הענין הולך אחר הגבורה:

פסוק יז
וגם לא יועיל השתדלות והכנה כי הלא עיקר ההכנה הוא היות סוס מוכן ליום מלחמה והנה שקר הוא היות הסוס לתשועה כי לפעמים איש רגלי ידקור מלמטה את הסוס ויפול סוס ורוכבו ויקל בנופלו להכות גם אותו ואם היה רגלי היה אפשר לו לשמור עצמו כי בבהלת נפילת סוסו הוכה ומת והספק הזה הוא בסוס בינוני אך אם רב חילו של הסוס אז ודאי הוא שלא ימלט את רוכבו כי הסוס החזק מאד ברב כח אין בעליו יכול לעשות ממנו מה שרוצה כי לפעמים רוצה לעכבו במרוצתו בל יכנס הרבה תוך מחנה אויביו או רוצה להפך אותו אחור לנוס ואינו יכול לו וגם לפעמים נלאה רוכבו או שהתחילו להכות בו והיה יכול להבריא אם ישוב לאט אל ביתו אך בסוס שרב חילו הוא רץ ומרקד בחוזק ובזעף באופן יבלבל מוח רוכבו החלש ויפול ממנו בקרב רעה וימות ויהיה למרמס תחת רגלי סוסים ומרכבות באופן כי כאשר הסוס רב חילו וכחו ודאי הוא שלא ימלט אא בעליו ומה גם אם הוא סוס זכר שאמרו רז"ל שהורג אדוניו במלחמה שהוא רב חיל:

פסוק יח
הנה עין ה' אל יראיו כו' הנה במדרש חזית הקשו דקשו קראי אהדדי כתוב א' אומר הנה עין ה' אל יראיו שהוא עין אחת וכתוב אחד אומר עיני ה' אל צדיקים כאן כשאין

עושים רצונו של מקום כאן כשישראל עושים רצונו של מקום הנה שזכות הכולל או הפכו הוא שמוסיף השגחה וכח בצדיקים ויהיה ענין הפרש העין א' להיות עין אחד או שנים כי כשיש זכות בישראל מביט ומשגיח בהם טובה בשני עיני הבטת השגחתו בין במדת רחמים בין במדת הדין כמאמר רז"ל אשריהם הצדיקים שמהפכים מדת הדין למדת רחמים אך בהעדר זכות בישראל הם מושגחים ממדת רחמים בלבד אך לא במדת הדין ועל כן לא יעדרו מהם יסורין. ונבוא אל הענין כי אמר דוד הלא אמרתי כי הכל בהשגחתו יתברך והנה יתחמץ לבבכם בראות כי עין ה' בלבד אל יראיו אך יסורין על פי מדת הדין יש להם ולא כל סוג יראיו רק לאותם שאין חפצים לאכול אפילו פרי מעשיהם כ"א מיחלים לחסדו ולמה ימנע מהם חסד בטחונם והאמנת תקותם.

פסוק יט

לזה אמר אל תתמהו על החפץ כי הלא גם זה לטובתם כי הלא הוא להציל ממות נפשם שמצערו הוא יתברך בגופו להגן ולהציל את נפשו מאיזה עון שהיא מיתת הנפש לע"ה וכן את הגוף לחיותם ברעב שהיא רעה כוללת שאין המשחית מבחין בין צדיק לרשע והוא יתברך מחיה אותם ברעב על ידי מה שימנע ממנו טובו מתחלה או כדי להוסיף להם חיים בזכות הרעב שסובלים חוסר לחם בעוני:

פסוק כ

נפשנו חכתה לה' כו' הנה כתבנו כי מזמור זה על בני גלות החיל הזה ידבר שירננו צדיקים על הטוב המקוה כ"א יתמהמה נחכה לו וסילק דברים המתרגשים מאריכותו עתה בא דוד ברוח קדשו ואמר כאלו אנו בני הגלות משיבים אמרינו לו ואומרים נפשנו חכתה כו' לומר הנה גם שדעה חסרנו מפאת החומר מלחכות לה' כראוי הנה נפשנו יודעת מאד ובקרבנו חכתה לה' ועל שאין הלב החומרי מחכה ושמח בבטחון על כן לא הועילה לנו מה שנפשנו חכתה כ"א לסילוק היזק כי עזרנו ומגננו הוא:

פסוק כא

אך כאשר נזכה כי בו ישמח לבנו שגם הלב החומרי ישמח בו יתברך והשמחה בו תהיה מרוב האמנה כי בשם קדשו בטחנו:

פסוק כב

אז לא תהיה טובתנו סילוק היזק כי אם יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך:

כ או שיעור הכתובים שאומרים בני הגלות הנה נפשנו חכתה לה' שהוא לישועתו של הקב"ה ולתשלום שמו י"ה עם ו"ה באמרם שעל ידי כך ימשך כי עזרנו ומגננו הוא מצרה:

כא וגם להבאת תועלת כי בו ישמח לבנו על זכות כי בשם קדשו בטחנו כלומר כי מעצמנו אין לנו זכות רק על סמך ישועתו של הקב"ה והנה ממחשבת נפשנו זה יורה שהיא חוששת על כבוד ה' ולא אנחנו ושכל כוונתנו להסכים עמה הוא על מה שמישועתו יתברך ימשך לנו על פי דרכו טובה:

כב אבל אנחנו מדברים לנוכח אתך ואומרים יהי רצון שכך יהי חסדך ה' עלינו לא כאשר ימשך לנו מישועתך כי אם כאשר יחלנו לך על הנוגע לך על כבודך בלבד שיגדל ה' שעתיד להתגדל שמך בעולם וכמאמר הכתוב כי יד על כס יה כו' כן אתה תגדלנו כשיעור. ההוא שאנו מיחלים על בחינת כבודך וזהו כאשר יחלנו לך לא על שמזה ימשך טובה לנו:

פרק לד

פסוק א

לדוד בשנותו כו'. הנה אכיש היה שמו אך אחשוב יאמר כי בכלל מה ששינה את טעמו היה אומרו שהיה לפני אבימלך שכינה את אכיש בשם אבימלך זקנו זולת מה שאמרו ז"ל שהיה אומר שהיה המלך חייב לו ויגרשהו כלומר אודה את ה' שלא חקר היטב אם בן דעת היה רק ויגרשהו ועוד כי וילך והוא כי הלא היה למלך לתת אל לבו כ"א היה איש משתגע לא היה פורש ממנו כאשר יהלך איש לאטו רק מפזז או מרקד כדרך המשוגעים ומה גם בגרשם אותו וכועס אך הוא וילך כדרך מיושבי לב ועל כן היה מקום לחשוב כי בן דעת הוא ואשר התהולל לפניו מתנהל היה ועכ"ז כאשר גרשוהו הלך לאטו ולא אמרו ללבבם כי בן דעת היה ולא קמה עוד רוח באיש לא המלך ולא איש מאשר לפני המלך או מאשר הלשינוהו לעכבו רק וילך ואין פוצה פה. או יאמר וילך שנתן תודה לה' שלא יצא נס ובורח שהיה מורה כי בן דעת הוא רק וילך כבלתי ירא שבזה החזיקו בסברתם כי בשגעון ינהג:

פסוק ב

ובמה אקדם ה' אם אמרתי אברכה את ה' בכל עת הלא תמיד תהלתו בפי ומה יתרון יהיה זה עתה על הנס הגדול הזה. או יאמר כי הוא מעין ויכוח גוף דוד עם נפשו וזה מאמר דוד על שינהם הנה גופי אומר בשבילי עשה ה' כי אין נס זה כשאר נסים שאקום בקהל אברך פעם אחת כ"א שהאלהים עשה כדי שאברכה את ה' בכל עת כי חפץ בי יען כי תמיד תהלתו בפי כי כל לילה ולילה קרוי תמיד כלומר ואין צורך ברכת הגומל בקהל.

פסוק ג
אך נפשי לא כן תדמה שהחשיב יתב' גופי כ"א בה' תתהלל נפשי כי רק אותה החשיב לעשות בגינה כענין חלקי ה' אמרתי כלומר כי מה הגוף יקום בקהל יודה לה' חסדו כ"א היא ממנה ואליו יתברך אך לא כדברי זה ולא כדברי זה כ"א ישמעו ענוים הגומל בתוך קהל וישמחו:

פסוק ד
ואומר אליהם גדלו אתם לה' אתי כי אשר היטיב לי גם עמכם עשה כנודע כי חיי דוד תועלת כל ישראל ולא כמחשבת גופי ולא כעולה על רוח נפשי שכל אחד אומר כי בגינו עשה ה' אך האמת הוא כי עשה למען שמו לכן אני גופי ונפשי אתם נרוממה שמו יחדו היא ברכת הגומל כד"א וירוממוהו בקהל עם כו' ובכלל הדבר כוון כי מלבד היות מיד מלך ושרים והם בעלי בחירה שקשה הרבה לינצל מידם כנודע כי אין הקב"ה משנה בחירת האדם דעתו היא כי לא שלח מלאך להצילו כ"א שהוא יתברך בעצמו היה עמו וזהו אומרו גדלו לה' לומר כי הוא יתברך עשה. או יאמר ונרוממה שמו יחדו כ"כ גדול הנס לפני כי אני אומר כי איני כדאי לבדי לרוממו בקהל עם על זה כ"א שתתחברו עמי ונרוממה שמו יחדו:

פסוק ה
ושמא תאמרו איך תאמר שה' בעצמו היה עמך להצילך אדרבה השטות שהיית מתהולל הצילך לא כן הוא כי ענין השטות היה כי דרשתי את ה' כו' והוא מאמרם ז"ל במדרש שוחר טוב שאמר דוד לפני הקב"ה הכל עשית יפה בעולמך חוץ מן השטות כו' אמר לו הקב"ה חייך שתצטרך לו וכו'. ונבוא אל הענין אמר דוד הלא בהגדילי נסי לפניכם הנה אפשר יצא עתק מפיכם כי השטות הצילני כי לא כן הוא כי אם שדרשתי את ה' וענני על פי דרכי אך לא שהיה השטות המציל והראיה כי הלא אין כבוד זה חדש עמדי כי הלא בלעדי זה מכל מגורותי הצילני הוא בעצמו מכלם מה שלא היה מספיק הוראת שטות וגם לא מלאך:

פסוק ו
ומשיבה רוח הקדש ואומרת ראו עתה כי מן ה' היה כי הלא הביטו אליו ונהרו כו' והוא לומר כי הלא זולת המלך בעצמו שראה את מי שהרג אחיו ויגרשהו בכעס על אשר הביאוהו באמרו כי תראו איש משתגע למה תביאו אותו אלי והלא כל אשר הביטו אליו שהביטו אל דוד והכירוהו ונהרו וירוצו אל המלך לאמר אל יניחהו כי הרג את גלית אחיו והיתכן שופניהם אל יחפרו ויבושו בגעור עליהם המלך לאמר כי תראו איש משתגע

למה תביאו אותו אלי באופן שמחמת חרפתם היה להם לעכבו ולהניחו ימים במשמר עד יתברר אם הוא איש משוגע או שר וגדול או לפחות מחמת כעס חרפתם אשר חרפו אותם בשבילו יקומו ויהרגוהו:

פסוק ז

אך אין זה כ"א שזה עני דוד קרא אז וה' שמע כי עני היה באותה שעה וה' העומד לימין אביון שמע ועשה כד"א ואל תדכא עני בשער כו' כי ה' יריב ריבם וגם ראיה כי הלא מכל צרותיו הושיעו בעצמו ולא ע"י מלאך.

פסוק ח

ואל תאמרו אולי שלח מלאכו כאשר עשה ליוסף ששלח לו ג' מלאכים וליעקב מחנה אלהים כי הן אמת שחונה מלאך ה' סביב ליראיו לסבבו דרך כבוד אך לא לחלצם המלאך כ"א ויחלצם ה' הנז' וכן הוא כי את יוסף לא הצילוהו כלל וגם על מעלתו אמר שמני אלהים כו' וכן את יעקב לא היו עמו רק לכבוד ולא הצילוהו לא משרו כשנאבק עמו ולא מעשו כ"א והוא עבר לפניהם כמ"ש ז"ל שהוא שכינה וכן אליו יתברך אמר הצילני נא וכו' וכן הוא מאמרו יתברך הנה אנכי שולח מלאך וכו' אך לא יהיה הוא המציל כ"א ואיבתי את אויביך וצרתי וכו' וזה מוכרח בלשון שאל"כ מה ענין החמה והיות סביב והראוי יאמר מלאך ה' יחלץ יראיו וכן אומרו ויחלצם יורה על עבר שכאשר חונה מלאך כבר ויחלצם כלומר אלא שמתגלה אחרי כן ומאמר הכתוב וישלח מלאך ויוציאנו וכו' כבר ארז"ל שעל משה ידבר:

פסוק ט

ואמר דוד ברוח הקדש טעמו בחיך הטעם כי טוב ה' כלומר ולא מלאך כי גדר טוב הוא שמטיב כי הלא אשרי הגבר יחסה בו כלומר משא"כ אשר יחסה במלאך בלעדי ה' כי לא בלבד לא יקרא מאושר כ"א גם יקולל כי המאמין שבלעדי ה' יש כח במלאך להיטיב לחוסה בו ובוטח בו חוטא לה' וא"כ בטענה זו תטעום בחיך שכלך כי אין טוב כלומר שיוכל להיטיב כ"א השי"ת לבדו ואין המלאך שחונה וכו' רק לכבוד בעלמא והוא אשר לדוד מכל צרותיו הושיעו

ז וגם יתכן כוון עוד כי מלבד הציל את העני ע"י עצמו גם עוד יוסיף כי יתקיים בו ענין יהיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע שהוא טרם יקראו יענה ויסכים לעשות בקשתו ועכ"ז לא ימנע מלהקשיב בקול תפלתו מראש ועד סוף למה שהוא משתעשע לשמוע אמרי פיו והוא ענין פסוק תאות לבו נתתה לו וארשת וכו' וזה יאמר זה עני למה שהוא עני ה' שמע דברי תפלתו כאשר קרא עם היות שכבר מטרם

יקרא מכל צרותיו הושיעו והוא יען כי קרוב ה' לנשברי לב הוא העני כי אל זה יביט אל עני ונכה רוח והכוונה לומר כי גם דוד אשר מכל צרותיו ומגורותיו הצילו ה' בעצמו עני היה באותה שעה והוא כי היה ענין שנותו את טעמו לפני אבימלך בתחלת ברחו משאול עני ודל נודד ללחם אשר הלך אל אחימלך ויקח מלחם הפנים אשר במשכן כי גם לחם לא היה לו ומשם הלך אל אכיש מלך גת ויתפשוהו לפניו:

ט טעמו וכו' זולת האמור יאמר ושמא תאמרו הלא אלו הם דברים הפכיים כ"א כל כך אוהב אותם הוא יתברך את העניים למה אינו מעשירם ומניחם בשברון רוח בעוני לז"א טעמו וראו כו' לומר שימו לב לטעום טוב טעם הדבר וראו כי אדרבא טוב ה' ומטיב לעני בהניחו בעניו והוא אומר אשרי הגבר יחסה בו ולא יחסה בעושרו ועל כן מניחו עני למען יהיה כל ימיו חוסה בו יתברך ואז יאושר באמת משא"כ אם יעשירנו באופן כי טוב ה' לעני הנז' בזה כמדובר כי על מה שחוסה בו לבדו העני קרוב אליו יתברך:

פסוק י

ועוד טעם שני והוא יראו את ה'וכו' לומר צריך לשיתן לעניים כל מחסורם שני תנאים א' יראו את ה' ולא את העונש לשייטיב אתכם כ"א מפאת גדולתו יתברך למה שהוא ה' שנית שלא יהיה בהיות לכם עון אשר חטא כ"א בהיותכם קדושיו שהיא יראת יעקב שעם שלא היה לו עון ואדרבא היה לו הבטחות היה ירא שמא יגרום החטא שמא חטא שוגג ולא נודע אליו כי אז ודאי אין מחסור ליראיו כאלה כי בהיות שלא תעשו כ"א בשביל עצמו הוא יעשה את שלכם וימלא חסרונכם:

פסוק יא

כי זה דרכו יתברך כי הדורש אותו לשייטיב לו מדקדק עמו אך העושה בשביל הדבק בו יתברך הוא ייטיב לו כי הנה כפירים העושים בשביל לחמם ששואגים לטרף לבקש מאל אכלם יקרם שרשו ורעבו עם שאין בהם חטא אך ודורשי ה' שלא ידרשו לבקש אכלם כ"א לבקש את ה' ולידבק בו לא יחסרו כל טוב לכן עשו כן גם אתם ויראו את ה' עם היותכם קדושיו ולא למען יתן לכם ממון או לבל יסירהו מכם ואתם עשו את שלכם והוא יעשה את שלו כי תראו בחוש כי אין מחסור ליראיו כי כפירים אשר אין בהם חטא ודרכם להתפרנס שלא בצער כמאמר רז"ל מעולם לא ראיתי ארי סבל כו' עכ"ז כפירים אשר ידעת ששואגים לטרף ולבקש מאל אכלם למה ששואלים מאל אכלם עם היותם משוללי חטא רשו ורעבו לפעמים אך ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב לא שידרשו בעד אוכל לנפשם רק דורשי ה' לידבק בו כד"א דרשו ה' בהמצאו לא יחסרו כל טוב:

ז **או** יאמר דעו מה בין יחיד לרבים ומה בין צדיק הבוטח למתפלל כי זה היחיד להיותו עני וגם קרא בתפלה נשתלשלו טובותיו א' שלא בלבד מצרה א' כ"א מכל צרותיו הצילו וגם על ידי עצמו ג' ששמע וגם שכבר הצילו:

ח אך אם היראים רבים גם שלא יקראו חונה מלאך ה' סביב מפני הכבוד אך ויחלצם כבר השם הנזכר:

ט ועל פי דרככם טעמו וראו כי טוב ה' באשר דברתי כי ה' הוא המציל ולא המלאך החונה עמו ואל תתעו בראות המלאך חונה אתכם שהוא המציל ותחסו בו כי טעמו מדברי וכי תבינו כי אשרי הגבר אפילו יחיד יחסה בו משא"כ במלאך כי לא בלבד לא יאושר כ"א שגם ענוש יענש:

י ומה שהזכרתי יראים ולא אוהבים דעו כי גם האוהבים שהם קדושים יראו את ה' כי גם האוהב צריך יראה כי האוהב בלבד יבטח באהבה ולא יחוש למלאות כל מצות החסרים לשלמותו אך היראים לא יחסרו וזהו כי אין מחסור ליראיו:

יא ועכ"ז גם הרבים טוב להתפלל כי גם שע"י הבטחון יחלצם מאותה צרה על ידי דרישה לא יחסרו כל טוב וזהו כפירים כו':

פסוק יב

לכו בנים שמעו לי כו' הלא אמרתי לכם יראו את ה' קדושיו שתראו את ה' גם בהיות קדושיו לידבק בו במה שהוא ה' תיראו שמא חטאתם שוגג ולא על בקשת צרככם והלא תאמרו מי זה האיש יוכל לבא אל מדרגה זו ואדרבה דרך האיש לחזר על פרנסה וטובות העוה"ז וגם לעבוד את ה' כפי כחו אך להשליך כל עניני העוה"ז אחרי גוו אינו דרך אנשים על כן אני אומר לכם לכו בנים וכו' והוא בשום לב אל אומרו פה בנים ולא. אמר אנשים ואחר כך אומר מי האיש כו' אך הנה בן משמעו קטן מגדר איש והנה דרך הקטן לאהוב טובות העוה"ז אמר לכו מסברת ומדת בנים שהוא מלאהוב טוב העולם ושמעו לי ואשר אמרתי יראו את ה' בהיותכם קדושיו אלמדכם וזהו יראת ה' אלמדכם:

פסוק יג

והוא כי יתן איש אל לבו מה הם החיים והוא כי הנה אין איש בעולם שלא יהיה חפץ חיים כי גם אשר יעמול על טובות העוה"ז אם יאמרו לו מגידי אמת כי מחר ימות הלא ימאס בעמלו אשר הוא עמל על ממונו אך התלהבותו בשיטופו של ממון הוא כי אינו יודע מה הם החיים שעולה על רוחו שחיי העולם הזה נקראים חיים והוא טועה ולו השכיל כי המה הבל כי אם חיי העוה"ב ושלא ניתנו חיי העוה"ז רק לזכות בהם לחיי העולם הבא היה פורש מהתלהבות עסקי העוה"ז ומשליך אותם אחרי גוו והיה מקיים

מאמר חכמים מה יעשה האדם ויחיה ימות כי ימית חומרו ויסגפנו ויצרפנו בעבודת ה' ויוציא כל ימיו של העוה"ז בעבודת ה' באופן שגם ימי הבלי העולם הזה יקנה בהם קיום וחיות להתקרב בעת סילוקו כמאמר ספר הזוהר על פסוק ויקרבו ימי ישראל ויקרבו ימי דוד והוא לראות בהם בסלוקו עודנו פה הטוב המתוקן לו לעולם הבא כמאמרם ז"ל פסוק ותשחק ליום אחרון וזה אמרו מי האיש החפץ חיים כלומר כי זה כל האדם יקח זה הכלל בידו שהוא מי שאוהב ימים בעולם הזה לא שיחלפו ויאבדו כ"א שישארו חיים וקיימים לראות בהם טוב העולם הבא בעת סילוקו שהוא ענין ויקרבו ימי ישראל כו' והעושה זה יקרא באמת חפץ חיים אך אשר יוציא ימיו בטובות העולם הזה שבסילוקו אינם ימיו כי הלכו בהבל ידמה למבקש מות והנה האיש אשר דעת ישיג לו יראה כי אלו דברי אמת ויקל בעיניו לירא את ה' ולהמית עצמו בעוה"ז כדי שיחיה לעוה"ב כלל הדברים שישליך חיי העוה"ז אחרי גוו כאלו אינם נקראים חיים זולתי חיי העולם הבא והנה זה הוא במה שבין אדם למקום:

פסוק יד

וגם מה שבין אדם לחבירו והוא נצור לשונך מרע כי אחר שקבל עליו לחפוץ חיי העוה"ב בלבד מכאן והלאה כל השאר מדבר לנוכח רוח הקדש כאלו הוא לפניו ואומר לו נצור וכו' כי אין צריך לומר מלדבר סרה על רעך או רכילות או לשון הרע כ"א אפילו לדבר דבר רע כענין שקרים או ספר דבר רע ממה שהוא גלוי לכל ואינו לשון הרע לבל תרגיל בכך ושפתיך מדבר מרמה אפילו מן השפה ולחוץ גם שלא תפעול אותה כי אם ספר דבר שהוא מרמה:

פסוק טו

ואם בפועל עשית לו רעה סור מרע שהוא סור עצמך מעשות לו רע ועשה טוב שעל ידי כן תהיה מבקש שלום והוא מאמרם ז"ל באמרם שהנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו ואמרו שם בגמרא שזה גורם שלום כי היתה מריבה בין שנים ועל ידי מה שנתן האחד לבן השני והלך וסיפר לאביו עשו שלום ביניהם וזה יאמר סור מעשות לחבירך רע ועשה לו טוב ולא בצנעא כ"א בקש שלום על ידי הטוב שתעשה לו שיהיה גלוי שיראה וישלים עמך ואם אחר בקשך שלום ימאן שכנגדך באופן שהשלום בורח ממך רודפהו אתה כי לא תשקוט עד יהי שלום ביניכם וזה ענין לשון רדיפה כי לא תצדק רק במי שבורח ורודפים אחריו כמדובר:

יג ואם נאמר שבכלל אומרו שיחפוץ בחיי העוה"ב הוא בעסוק בתורה כי עליה נאמר כי היא חייכם יתכן כלל בזה מאמרם ז"ל כי כשבא הקב"ה לברא אדם נעשו מ"ה כתין

כתין וכו' חסד אומר יברא שעושה חסדים. אמת אומר אל יברא שכלו שקרים. צדק אומר יברא שעושה צדקות. שלום אומר אל יברא שעושה קטטות והקב"ה תקן קטרוג אמת במה שנתן תורת אמת ארצה אך שלום רחק ממנו שלא ניתן על כן על ארבעתן יכוין ועל התורה שניתנה ארצה אמר אוהב ימים וכו' שעיקר מה שבין אדם למקום הוא עסק התורה:

יד ועל השאר ובכללם השקרים כי גם שניתנה תורת אמת לתקן על כל זה לא יבצר שצריך שבני ישראל לא ידברו כזב ועל כן על השקרים .... אמר נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה:

טו ועל החסדים וצדקות והעדר קטטות אמר סור מעשות רע לחברך ועשה לו טוב שהוא חסד ואמת ותחת הקטטות בקש שלום ולהיות שלא ניתן דבר לתקן השלום כאשר ניתנה תורה לתקן קטרוג האמת על כן החמיר בשלום ואמר ורדפהו כי קל לאבדו כי לא ניתן עזר כנגדו:

יב **או** שיעור הכתובים לכו בנים וכו' לומר צויתי לכם על יראת ה' אל יעלה על רוחכם כי יראת ה' תקרא שתיראו מהעונש מפני עבירות שבידכם כ"א לכו מסברתכם ואחר היותכם בגדר תקראו בנים על כשרונכם אחרי כן יראת ה' אלמדכם שהיא אחר השגתכם תכלית הכשרון:

יג שהוא באמור לכם מי האיש החפץ חיים הוא אשר אוהב ימים בעולם הזה לראות על ידם טוב העולם הבא שתהיה זה לו במחשבה:

יד וגם בדבור נצור לשונך כו' כמדובר ובמעשה סור מרע כו' והוא כי אחד מנסיון החסידות הוא אחר שהיצר הרע החל למשכך ולהביאך אל מעשה הרע שתוכל לסור ממנו מעצמך והוא גדר יוסף הצדיק שאחר היותו עמה לעשות מלאכתו פירש וכעובדא דמסכת מנחות בההוא דהוה זהיר במצות ציצית ושמע שהיה זונה בכרכי הים שהיתה נשכרת בארבע מאות זהובים וישלח שכרה וילך לה ביום אשר ייעד וימצא כמה מטות זהב וסולמות זהב ומרגליות ובהיותו עמה במטה ראה ארבע ציציות כארבעה עדים וישלך עצמו לארץ ותאמר לו מה פגם ראית בי ויאמר לה אין כמוך בעולם כ"א שמצוה אחת יש לנו וציצית שמה כו' הרי שפירש וסר מן הרע מעצמו עם היותו כבר ברע והוא חסידות נמרץ אשר רב עמרם חסידא לא הספיק לעשות כן עד שצעק נורא בי עמרם כו' ובאו אנשים:

טו ועל זה יאמר סור מרע כי תסור מהרע שלפניך מעצמך אחר היותך ברע ולא על ידי בני אדם ככתוב אצלנו כי זאת היתה כוונת ריב"ז בברכו את תלמידיו יהי רצון שתהיה מורא

שמים עליכם כמורא בשר ודם אדם עובר עבירה בסתר כו' שהוא בל יקרה אתכם כרב עמרם חסידא שהיה בסתר עולה בסולם ועם היות מורא שמים עליו לא הספיק לשוב עד בוא אנשים בשר ודם ועל ידם סר מהרע ולא מעצמו ועל זה יאמר סור מרע כי תסור מהרע שלפניך כאמור ועוד חסידות שני והוא ועשה טוב והענין מאמר רשב"ל בגמרא גדולה תשובה שזדונות נעשים כזכיות והעלו בגמרא כי אין זה רק בשב מאהבה ובזה יאמר ועשה טוב לומר סור מהרע ועשה את הרע ההוא טוב כי תהפכנו לזכות והוא כי תשוב מאהבה ולא מיראת העונש ועדיין כל זה הוא במה שבין אדם למקום וגם במה שבין אדם לחבירו שהוא נכלל במצות ואהבת לרעך כמוך ותכלית דבר זה בעצם הוא בהיות כל איש מבקש שלום ורודפו על הדרך שביארנו שהוא מאהבה רבה את רעהו שגם חבירך ישנאך ולא יאבה להשלים עמך אתה תאהבהו ותרדוף שלומו כי אין רדיפה אלא אחר הבורח כלל הדברים כי על כל אלה שיהיה לך תהיה היראה שאמרתי יראו את ה' קדושיו והיא יראת יעקב שעל כל צדקותיו נאמר ויירא יעקב מאד ויצר לו שהוא שמא יגרום החטא שהוא שמא חטא שוגג והוא לא ידע ועדיין נעלם ממנו שהיא תכלית שלמות היראה. והנה במדרש אמרו מעשה ברוכל אחד שהיה הולך ומכריז מאן בעי חיי מאן בעי חיי והיו הכל באים אליו שמעיה ר' ינאי אמר ליה תא סק להכא זבין לי אמר ליה לית אנת צריך ליה ולא דכוותך אטרח עליה סלק לגביה והוציא ספר תהלים מכורך והיה פותח הספר ומראה להם הפסוק נצר לשונך מרע כו' א"ר ינאי כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה עד שבא רוכל אחד כו' זהו תורף דברי המאמר והלא כמו זר נחשב מה חידש לו הרוכל שרבי ינאי לא ידע האם נעלם ממנו הפסוק או על מה היה מצטער עד יום ההוא. ועוד כי הרוכל לא פירש לו דבר בפסוק כ"א שהראה אותו לו ואדרבה אמר לו שהוא לא היה צריך לזה. אך אין ספק כי מה שהיה מצטער הוא כי ראה פסוק מי האיש החפץ חיים שלא לנוכח ופסוק נצור לשונך לנוכח על כן בראות המעשה הזה שהיה מכריז מאן בעי חיי ומדבר אל הבא לשאול ואומר לו נצר לשונך כו' הבין כי כן עשה דוד שהיה משמיע ואומר מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב שלא לנוכח ובבוא האיש לפניו והיה אומר לו שהוא חפץ בחיים היה מדבר בו לנוכח ואומר לו נצר לשונך כו'. והנה לפי דרכנו ג"כ צריך לתת טעם אל הפרש הפסוקים שמתחיל שלא לנוכח ומסיים לנוכח אך יהיה כי בהחילו ללמוד יראת ה' עושה כמדבר עם מי שאין בו עדיין שום בחינת כשרון ועל כן אין ראוי לדבר לנוכח אתו אך אחר אשר החל ואמר שתחלת הכשרון הוא שיהיה אוהב ימים לראות טוב כמדובר לכל אחד מהדרכים

אז על ידי היות בו הבחינה ההיא כבר הוא ראוי לדבר בו לנוכח לומר לו שיוסיף עוד לשמור לשונו כו':

ז או שיעור הכתובים מעין הקודם זה עני קרא כו' שמשבח את העני ששתים הנה יתרונותיו אחד שקרא וה' שמע ואינו מצילו על ידי מלאך כ"א ומכל צרותיו הושיעו הוא ולא מלאך שנית שה' שמע שמשתעשע לשמוע תפלתו עם היות שכאשר הוא קורא כבר מכל צרותיו הושיעו כענין טרם יקראו ואני אענה:

ח אך כאשר אינו עני גם כי רבים יהיו אינו מצילם על ידי עצמו כי אם חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם המלאך הנזכר ולא הוא יתברך בעצמו:

ט ובזה אין לרבים תלונה כלפי מעלה כי אדרבה טעמו וראו כו' לומר טעמו טעם הדבר ותראו כי אדרבא תכירו כי טוב ה' כי הטעם הוא על כי אשרי הגבר יחסה בו יתברך בלי שום חסות בשיתוף לשום דבר והנה זה ימצא בעצם בעני כי לא יחסה בהון ועושר רק בו יתברך משא"כ הבלתי עני:

י אך גם אתם יראי ה' הבלתי עניים אל יקנא לבכם בדבר כי יראו את ה' קדושיו כי גם אין מחסור ליראיו גם מזה שיש לעני בשתי יתרונותיו אך צריכים אתם שני תנאים א' בל תנסו את ה' לומר כי תקראו אותו לאמר לו שיענה אתכם ויחלץ אתכם ע"י עצמו רק אתם עשו את שלכם והוא יעשה את שלו:

יא בל יקרה אתכם ככפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם ששואלים אוכל מאתו יתברך ולפעמים כפירים רשו ורעבו עם שהם משוללי חטא ודרכם להתפרנס שלא בצער אך ודורשי ה' שלא יאמרו תן לנו דבר פלוני או דבר פלוני מטובותיו כי אם דורשים את ה' לידבק בו מצד עצמו ואז הוא יתברך עושה את שלו ולא יחסרו כל טוב מאתו יתב':

יב והתנאי השני הוא כי אינכם יודעים יראת ה' מה היא כי העולה על רוחכם הוא ירוא את ה' מעבירות שבידכם אך לא זו הדרך כי אם לכו בנים מסברתכם ויראת ה' אלמדכם כי הלא זאת היא:

יג כי מי האיש מכם החפץ חיים לא יהיה להתענג בעוה"ז שא"כ ימיו שיהיה בעוה"ז יחלפו וילכו כי הבל המה ואין בהם ממש אך הוא כי יהיה אוהב ימים של העוה"ז לראות בהם טוב כענין הידוע מספר הזוהר כי הימים שהצדיק עושה בהם מצות בעוה"ז קונים הויה וקיום של קדושה ומתקרבים סמוך לסילוקו מהעולם לראות בהם טוב העולם הבא כד"א ויקרשו ימי ישראל ויקרבו ימי דוד למות דבר זה ישים כל איש בלבו תמיד כי על ידי כן יגעל בכל טובות והנאות העוה"ז הרי כשרון מחשבה:

יד וגם טהרת הדבור כי נצור לשונך מרע כו':

טו וגם במעשה סור מרע ועשה טוב כו' כמפורש בסמוך כל הכתוב ואז על ידי היות בכם כל השלמיות האלו שבכללם הוא כי סרתם מרע ועשיתם את הרע טוב שהוא כמפורש בסמוך ששבתם מאהבה ונעשו הזדונות זכיות הנה אז לא תהיה היראה על העונש מעבירות שבידכם רק יראה טהורה מגדולתו יתברך בל יקצוף על שאינכם מתקדשים יותר והנה אז על ידי כן אשר היה מקנא לבכם על העני שקרא וה' בעצמו שמע ומציל וגם שומע תפלתו מפיו שמשתעשע בשמוע מפיו עם היות שטרם יקרא ענהו והצילו עתה יהיה לכם יותר מזה והוא כי הוא מדת רחמים היא העושה לו כל זה ולכם גם מדת הדין וזהו עיני ה' אל צדיקים כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק טז

עיני ה' וכו' הענין בהזכיר אשר כתבנו למעלה על מאמרם ז"ל במדרש חזית כי כשאין ישראל עושים רצונו של מקום עין ה' אל יראיו שהוא עין אחת אבל כשעושין רצונו של מקום אז עיני ה' אל צדיקים וכתבנו שהוא כי כשאין עושים רצונו של מקום הבטת והשגחת מדת רחמים בלבד אל יראיו אך לא מדת הדין ננקוט מיהא מדבריהם כי באמרו עיני ה' הוא על שתי המדות ואחשוב סמך לזה כי על אלה אומר צעקו וה' שמע שהוא הוא ובית דינו כי אשריהם הצדיקים שמהפכים מדת הדין למדת רחמים הפך הרשעים שאדרבא מהפכים מדת רחמים למדת הדין וניישב על פי דרכנו אשר הכניס בין ענין הצדיקים פסוק פני ה' בעושי רע אך הקדים תחלה ענין הפרש שבין צדיקים לרשעים שאלו מהפכין הדין לרחמים ואלו הרחמים לדין וזהו עיני ה' אל צדיקים שהם שתי המדות ששתיהן שוין להם לטובה לשמרם מכל צרה ולהיטיב להם וחוזר אל ענין הצדיקים ושיעור הכתובים שאומר הנה שני חסדים עושה הקב"ה עם הצדיקים א' ששתי עירי ה' שהן שתי מדות מדת רחמים ומדת הדין בעזרם כי גם מהפכים מדת הדין לרחמים שנית שעם היות עיניו על הצדיקים להיטיב להם מאליו בלי תפלה עכ"ז לא ימיש משמוע תפלתם להשתעשע בשמוע מפיהם תפלתם עם שכבר ענה אותם טרם יקראו וזהו ואזניו אל שועתם:

פסוק יז

ועל הראשונה פירש ואמר פני ה' בעושי רע כו' לומר מה שאמרתי כי מגדיל הוא יתברך חסדו עם הצדיקים שמשגיח עליהם להיטיב להם גם במדת הדין הוא הפך הרשעים שמהפכים מדת הרחמים לדין כי הלא פני ה' הם פני מדת רחמים בעושי רע כי גם מדת רחמים נוספת על מדת הדין שהוא כי מטיב להם פה כדי להכרית מארץ זכרם:

פסוק יח

ואשר אמרתי ואזניו אל שועתם הלא תקשה אם עיני ה' אל צדיקים שמאליו הבטתו עליהם להיטיב להם איך צריך יהיו אזניו אל שועתם אמנם הוא שצעקו וה' שמע בהווה שמשתעשע לשמוע תפלתם עם היות שמכל צרותם כבר הצילם טרם יקראו שהוא ענין תאות לבו נתת לו וארשת שפתיו כו' לומר שעם היות שטרם יקראו עניתו ותאות לבו נתת לו כבר עכ"ז בבואו להתפלל לא תאמר לו החריש ממני כי עניתך כבר וקצבתי לך טובה כי אם וארשת שפתיו בל מנעת מלשמע סלה וזהו צעקו וה' שמע ומטה אזנו לשמוע תפלתו עם היות שכבר הצילו והוא פירוש אל אומרו ואזניו אל שעותם שבהיות עיני ה' אל צדיקים שמשגיח ומטיב להם יקראו ענה אותם על כל זה ואזניו אל שועתם לשמוע בקול תפלתם. עוד יתכן להשיב על מה שמפסיק בפסוק עיני ה' כו' במה שכתבנו מרבותינו ז"ל כתוב א' אומר עין ה' אל יראיו וכתוב א' אומר עיני ה' אל צדיקים אלא כשאין עושים רצונו של מקום עין ה' כו' כשעושים רצונו של מקום עיני ה' כו'. ובזה יתכן שהטעם בכתוב שאחר אומרו עין ה' אל יראיו אומר תדע למה עין אחד בלבד על אין הדור ראוי ויש בו פורענות כדבר או רעב ודי לו טוב מעט להציל ממות שבדור נפשם ולחיותם ברעב שבדור ובעין אחד שתהיה לו נפשו לשלל די לו אך פה שנאמר עיני ה' אל צדיקים בא הכתוב ואמר אל תתמה איך אני אומר עיני שהוא הפך אומרו עין ה' וכו' כי פה ידבר כאשר פני ה' בעושי רע להכרית מארץ הלזו זכרם וכל הנשארים עושים רצונו של מקום:

פסוק יט

קרוב כו' הנה אמר למעלה זה עני קרא כו' שיורה שעם היותו יחיד הוא יתברך בעצמו מושיעו והוא פלא על כן כהתימו המשך הענין חזר עליו ואמר אל תתמה כי הנה יש נשברי לב ויש למעלה מהם דכאי רוח והנה קרוב ה' לנשברי לב שיקרא וה' יענה כי על זה יאמר קראוהו בהיותו קרוב אך עדיין לא תהיה ההצלה על ידי עצמו אבל אם הוא מדכאי רוח יושיע בעצמו:

פסוק כ

ומי הוא הדכא רוח הלא הוא אשר באו עליו רבות רעות עם היות שאינן תוכחות על עון כי אם יסורי אהבה ועל כן יאתה לו שמכלם יצילנו ה' על ידי עצמו. או שיעור הכתוב אשר באו עליו רעות רבות ועמד בצדקו כי הוא צדיק ומדכאי רוח שראוי שמכלם יצילנו ה' בעצמו ולא על ידי מלאך:

פסוק כא

שומר כל עצמותיו כו' אמר אין צריך לומר שאת העני שהוא מדוכא רוח אשר עם היות לו רבות רעות הוא צדיק יצילנו ה' בכבוד ובעצמו כי אם גם ה' הנזכר הוא שומר עצמותיו כלם של הצדיק הנזכר שהוא אחרי מותו אשר ישאר שלם בקבר ולא יעשה כן כדי להקימו שלם בגופו בתחית המתים כי לזה אין צריך כי הלא אחת מהנה הוא עצם קטן שנשאר שלם לשיבנה עליו כל גופו בעת התחיה לא נשברה אך נוסף על זה הוא שעושה לו הוא יתברך כי גם שומר כל עצמותיו מעתה על כי קדוש הוא לאלהיו ולא ירקבו עצמותיו כר' אלעזר בר' שמעון ור' אחאי בר יאשיה:

יז **או** יאמר פני ה' כו'ראה כי מהצדיקים נמשך טוב לרשעים כי הנה פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם:

יח אלא שצעקו הצדיקים הנזכרים על צרת העיר ואז ומכל צרותם הצילם גם את הרשעים הנז':

יט ושמא תאמר ולמה יעשה כן והלא למה שקרוב ה' לנשברי לב הראוי הוא כי ואת דכאי רוח יושיע לבדם ולא את הרשעים אתם:

כ עוד שאלתי מאת ה' והוא כי גם אם אראה צדיק ורע לו כי רבות רעות צדיק החרשתי בראות כי מכלם יצילנו ה':

כא וגם אחריש אתאפק באמור כי בזה ה' הנז' שומר כל עצמותיו כו' כלומר שבכל צרותיו הוא שלם בגופו:

פסוק כב

אך שאלתי היא למה יהיה רשע וטוב לו כי הראוי הוא תמותת רשע רעה אחת אשר יעשה היא תמיתנו ולא ינצל בזכות הצדיק ויתקדש שם שמים כי ושונאי צדיק יאשמו בראותם צדיק מצרות רבות נחלץ ורשע יפול באחת:

פסוק כג

אך הנה פודה ה' נפש עבדיו ישראל מצרות על ידי מה שאת דכאי רוח לא יושיע ויניחם ביסורי עוני ועל השנית למה לא תמותת רשע רעה הוא כדי שלא יאשמו כל החוסים בו ועל כן חפץ לנכות אשמותם כלם במה שיהיו חוסים בו ולא יהיו מקפידים על ראותם רשעים נצולים בכלל צדיקים וכיוצא:

פרק לה

פסוק א

לדוד ריבה ה' את יריבי כו' הנה דוד היו לו שני מיני אויבים מהם דוברים רע בדברי קושי ומהם לוחמים בו ורודפים אותו והנה היה נכוה בשתי אשות אומר בלבו אוי לי אם אומר שיתעורר במדת הדין עליהם ויפילם כי ימצאו נענשים על ידי וגם ענוש לצדיק לא טוב ותאשם נפשי ואללי לי אם אומר שיניחם לעשות חפצם פן ימיתוני כי לא יבצר מאחד משתי אלה כי לומר שימנעם מלעשות רע אין הב"ה מונע בחירת האדם על כן אמר לדוד ריבה ה' את יריבי כו' לומר בשביל הנוגע אל דוד בל יאשם אם יענשו על ידו וגם לשלא יפול בידם על כן בקשתי היא כי ה' שהוא במדת שם זה של רחמים ריבה את יריבי שהם המריבים בדברי קושי כמשמעות ריב וזהו ריבה ה' וגם בשם זה לחם את לוחמי שהוא אל אהרגם כי אם לחם אותם:

פסוק ב

ואיך יהיה זה זה הלא הוא כי תחזק מגן כו' שלמנוע בחירתם אי אפשר שאם כן תבטל מדת שכר ועונש רק החזק מגן שתמציא לי הגנה שאחר עשותם כל פעולות מצודותם עלי תגן בעדי שלא יהרגוני וגם החזק צנה שהיא הוראת נשק לקראתם כאלו פורענות עומדת נגדם ויראו ולא שתפעול להם פועל המתייחס לצנה שהוא להרגם כי אם וקומה בעזרתי בלבד.

פסוק ג

ואם לא יספיק ליראם הוראת פורענות בלתי גדול הנמשל לצנה הרק חנית שהוא גדול מצנה ולא להמיתם כי אם לסגור לקראת רודפי שתסגור בפניהם דרך רדיפתם שישובו מלרדוף עוד ולבל תקוץ נפשי באורך אפך אתם אמור לה ברוח קדשך הדוברת בי כי תמיד ישועתך אני ע"י כן בל יענשו על ידך או אמור לנפשי לבל תקוץ באריכות ותעוררגי להתאזר נגדם ולהרוג בם ישועתך אני ולא תושיע ידך לך:

פסוק ד

כי אין רצוני להפילם כי אם שיבושו ויכלמו מבקשי נפשי בראותם סימנים כי ה' עוזר לי הם רודפיו כשאול וכן היה עושה במוצאו אותו ואז גם יסוגו אחור ויחפרו חושבי רעתי הם יריבי יועצי רע אל שאול במחשבותם של רע:

פסוק ה

יהיו כמוץ כו' לבא אל הענין נזכיר מאז"ל על פסוק תזרם ורוח תשאם ובפ' והוו כעור מן אדרי קיט כי יקרא לישראל עם האומות בעולם הזה כשבולת שבה חטה ומוץ וקש והחטה טמונה בלתי נראית וקש אומרת בשבילי נזרעה השדה וכן המוץ אומרת החטה יבא הגורן ויודיע בשביל מי נזרעה בעת הגורן הרוח מפזר המוץ והקש נשאר לבהמה וחטה נתנה באוצר כן ישראל כטמונים ומכוסים בעולם הזה כחטה תוך השבולת והאומות מכחישי ה' כמוץ גבוהים ומהם כקש עומד בקמה וכל אחד ואחד אומר בשבילי נברא העולם עד בא יום ה' והאומות מ"ה יהיו כעור מן אדרי קיט הה"ד תזרם כו' כן אויבי דוד היו מתגאים עליו ומתנשאים לאמר כי הם טובים ממנו ושהם ימלכו ולא הוא אמר אם בראותם היותך עוזר לי יבושו ויהיו כמוץ לפני רוח שיכירו כי אני הוא החביב לפניך ולפני הוראתיך שתראם יתפזרו מעלי אז ומלאך ה' אל יגוף בם רק יהיה דוחה אותם דחיה מה:

פסוק ו

אמנם אם יהי דרכם חשך ולא אור ועם כל זה שיראו העדר הצלחתם בדרכם הרע ועכ"ז וחלקלקות להחזיק עדיין סברתם שלא יבושו אז ומלאך ה' רודפם ממש יהיה ולא דוחה בלבד כקודם רק רדיפה בצרות שיניחוני וגם לא שתבא עליו מכה ויסורין על עונו רק רדיפה כענין קול פחדים וכיוצא גם כוון באמרו ומלאך ה' כלומר למה שהוא מלאך ה' ירדפם כי יחוש על כבודו יתברך אשר לא שבו רודפי מפניו בהכירם היותו יתברך עוזר לי:

כי חנם טמנו לי כו' יאמר הלא אמרתי שבדרך אשר ילכו ברדפם אותי יהי מלאך ה' רודפם ואם יאמר איש למה בחרתי שבדרכם של חשך שרודפים אותי שם יהי מלאך ה' רודפם ולא איזו שואה או צרה שתבא עליו קודם שישוב לרדוף למען יתן אל לבו כי בשלי הצער ההוא עליו על כן הקדים ואמר הנה כי במה שעשו לי ללכדני לא את גופי ולא את נפשי כי את גופי חנם טמנו לי שחת רשתם כי לא נצד גופי ברשתם וגם חנם חפרו לנפשי כי כאשר חפרו לא נלכדה נפשי שלא חטא בדבר כי אדרבא תחת כרות את ראש שאול כרת כנף מעילו ובפעם השנית לקח החנית ולא שלח בו את ידו:

פסוק ח

ועל כן אם תבואהו שואה לא ידע שאול שבעון רודפו אותי באה לו כי נקל עונו בעיניו באמרו כי חנם טמנו לו שחת רשתם כו' ולא יכיר בשואה א' שתבואהו כי לוקה הוא בעונו עד בא עליו צרות רבות אך כאשר רשתו אשר טמן לי תלכדו שבדרך שבו רודף

אותי תלכדנו אז א"צ צרות רבות ליכנע ולשוב כ"א בשואה א' יפל בה שיכנע ויכרע ויפול וישוב מחטאו שהוא כי בדרך עצמו יהיה מלאך ה' רודפו כי אז יתן אל לבו כי עונו ילכדנו וישוב ממנו:

פסוק ט

ונפשי תגיל כו' לבא אל הענין נזכירה שני מאמרי רז"ל אשר אמרו על פסוק ויצא הרוח מלפני ה' ויאמר אני אפתנו וכו' ויאמר ה' צא ועשה כן כי אמרו רז"ל כי רוח נבות היתה מקטרגת ואומרת שתפתה את אחאב ויפול ברמות גלעד על שסקל על ידו ויאמר לו ה' צא ממחיצתך ועשה כן כי אשר חבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצת הקב"ה. עוד מאמר שני והוא משנת ר' מאיר כשאדם מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי וכו' משל לשני אחים תאומים וכו' הנה כי אפילו כשאדם מצטער או מת בעונו שכינה מצטערת כאילו כביכול נוגע אליה הדבר. ובזה נבא אל הענין כי הנה שנים בקשתי מאתך אחד שאני לא אמית את אויבי שנית שגם אתה אל תתנהג אתם במדת הדין ואל תהרגם כי אם שתבא אליהם שואה מעין מעשיהם ברשת ממש שטמנו באופן יכירו כי חטאו וישובו אליך ויחיו כי לא אחפוץ במיתתם אמר עתה הנה בזה שלא ילקו וימותו ע"י על ידי כן ונפשי תגיל בה' שלא יוציאוה ממחיצתו של הקב"ה והוא אשר כתבנו מענין נבות ועל השני שגם אתה ה' לא תהרגם רק שתורה להם כי רעה הם עושים באופן ישובו אל ה' על כן תשיש נפשי בישועתו של הקב"ה שלא יצטער במיתת עושה הרעה לומר קלני מראשי כו' כענין שני אחים תאומים גם בדרך הזה יהיה לו יתברך לישועה:

פסוק י

וגם הגוף ישמח כי הנה כל עצמותי אשר כל אבר מקיים מצוה ומתקדש עתה במה שתצילני מבא בדם נפשות אויבי כל עצמותי יחד ישבחו כי אם היתה ידי הורגת בהם לא היתה ידי לבדה נפגמת כי אם כל עצמותי המתנקמים ויאמרו כי עליהם לשבח לאדון הכל כי הן הם עוזרי היצר הרע כנודע לעשות רצונו וברצות היצר הרע לעמוד על נפשי כל עצמותי אנשי עצתו ימהרו לשפוך דם כי היצר הטוב המעכב נשאר יחיד ועני כי האברים עם היצה"ר על כן כל עצמותי יודו לה' חסדו כי הצילם מבא בדמים ויאמרו ה' מי כמוך מציל עני הוא היצר הטוב מחזק הוא היצר הרע עם היות החזק ההוא ממנו מן העני כי בתוכו הוא שרוי ואין אויב כביתיי שאין יכול לימלט ממנו ועני הוא כי כל האברים בעוזריו ונשאר היצר הטוב עני הוא ילד מסכן ומצילו יתברך מהאויב החזק וביתיי כי בקרבו הוא שרוי זה אומרו ממנו כי היצר הטוב מחובר אל הנפש שממלאה את כל הגוף והיצר הרע בקרבו כזבוב במפתחי הלב והוא שהציל אותי מלהרוג את

אויבי אשר היא היתה עצת היצר הרע וכאשר הציל שלא יהרוג גם הציל שלא יהרג וזהו ועני הנז' ואביון כי אשר הוא עני ואביון מה יש לו שיגזלו ממנו אין לו כי אם נפשו מציל הוא יתברך מגוזלו שהוא מהאויבים הבאים להרוג שהוא לגזול את הנפש מהגוף נמצאו משבחים על מה שהצילו ה' שלא יהרוג ושלא יהרג :

ט **או** שיעור הענין על דרך זה לומר מה שאני מצטער אם הייתי נופל ביד מבקשי נפשי לספותה לא על הנוגע אל נפשי כי הלא האויב לא יוכל להצר ולהרוג רק את החומר והרוח תעלה לאור באור החיים את פני ה' וזהו ונפשי תגיל בה' בהיותה עם ה' למעלה תגיל בה' כו' כמדובר ולא היתה חוששת מפאת עצמה אך אם תשיש בישועתו יתברך מיד אויב:

י לא למען עצמה רק למה שעל ידי כן כל עצמותי תאמרנה כו' שהוא על החומר שכל אבר ישתלם בעולם הזה במצות כמאמרם ז"ל משא"כ אם המיתוהו אויבי כי אפשר היה אבר שעדיין לא נשתלם ויתחזק בעבודתו יתברך על ידי ראות היותך מציל עני מחזק כו' כמדובר.

ט או יאמר ונפשי תגיל כו' לומר ענין אביגיל אשר אמרה לדוד בבואו להמית את נבל כי לא יושיע ידו לו להמית את אויבו פן תהיה זאת לו לפוקה לו לנפשו כי והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' ועון זה מעכב מהיות את ה' שנית על העתיד כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן שהוא עד מלך המשיח כי הוא הוא וזה אמרה עשה יעשה עשה בזמן הזה יעשה לעתיד ועל שני הדברים אמר על כיוצא בדבר לומר הלא שאלתי מאתך ה' שלא תושיע ידי לי כי אם שאתה ה' במדת רחמיך תריב את יריבי באופן שהמה ישובו אליך הנה בזה ונפשי תגיל בה' שתהיה צרורה את ה' ולא תהיה זאת לה לפוקה וגם לעתיד תשיש בישועתו יתברך בזמן ישועת גלות שכינה ביום נקם בלבו יתברך כי יהיה לי בית נאמן והמלך המשיח ישמח בישועת ה' כשלא תושיע ידי לי והם שני הדברים שאמרה לו אביגיל על כיוצא בזה גם יתכן לומר כי אומרו ונפשי תגיל בה' הוא לעתיד שיהיה השם שלום וגם תשיש בישועתו יתברך הוא ישועת השכינה מהגלות והוא מעין הקודם ואמרתי הנה כי מפאת הנפש אין לי דאגה :

י אך מה שארויח הוא מפאת הגוף כי עתה כל עצמותי תאמרנה כו' שאכיר מה שתפליא לעשות להציל עני מחזק ממנו שעם היות מיד בעל בחירה כי אז היה ראוי לבלתי הציל לבלתי מנוע הבחירה ואתה תעשה באופן תציל ותתקיים חפשיות הבחירה כי תניח את האנס או עושק יעשה כל השתדלותו ולא תמנעצו ואח"כ תציל את העני מידו וכן עני ואביון ממי שכבר הוא גוזלו כי עשה והתחיל אשר זמם בבחירתו ואח"כ תציל מידו:

פסוק יא

יקומון עדי חמס כו' הנה עד כה דבר על צרת הלוחמים עמו ורודפים אחריו להרגו עתה מתחיל לדבר על המעיזים פניהם נגדו דברים קשים כפויי טובתו אשר הטיב להם ואמר הנה אם יקומון עדי חמס שהיו קמים להעיז פנים לפני להעיד שאני חייב ממון הנה חזקה שלא יעיזו פניהם להעיד נגדי על מה שאני יודע שהם מקשרים כענין לוית מפלוני מנה וכיוצא כי אם אשר לא ידעתי ישאלוני כענין אתה חייב מצד אביך כי נשתעבדו קרקעותיו בחובו בחייו וכיוצא בזה מדברים שאין הנתבע יכול להכזיבם ואין זו העזה:

פסוק יב

אך אלה שישלמוני רעה תחת טובה שמעיזים פניהם לשלם רעה למי שעשה להם טובה שאני והם יודעים אין לי נחמה כי הלא הוא שכול לנפשי שאהיה תוהה על כמה טובות שגמלתי חסד עמהם שהיו לנפשי כל החסדים כבנים אל הנפש ועתה בהיותי תוהה תשכל גם כל החסדים והמלאכים שעשתה נפשי בכל אשר היטבתי עמהם כי יאבדם. או מעין זה כי אני כועס על אשר גמלו לי רעה ותורתי משתכחת כמשפט לכל ת"ח הכועס וגם הוא כעובד ע"א באופן שהוא שכול לנפשי תולדות הקדושה:

ט **או** יהיה ענין הכתובים כי תחלה אמר דוד הנה על נפשי איני חושש כי ידעתי כי גם שיהרגוני נפשי תגיל בה' כו':

י אך מה שצר לי הוא על הגוף כי חפץ אני שכל עצמותי אחר שהם עושים מצות שישבחונך ויאמרו ה' מי כמוך כו':

יא אחר זה בא דוד ואמר כי גם אני הגוף חושש על הנפש כי יקומון כו' ישאלוני אל הגוף ולא אחוש:

יב **אך ישלמוני כו'** אחוש על היות שכול לנפשי כמדובר שתפסיד גם היא ואחוס עליה:

פסוק יג

ואני בחלותם לבושי שק כו' אמר הנה בכלל מה שישלמו רעה תחת טובה הוא כי ואני בחלותם הייתי מענה גופי כי היה לבושי שק וגם מענה נפשי כי עניתי בצום נפשי והוא כי לא הייתי צם כדרך אשר לריב ומצה יצומו שאינו עינוי כי אדרבה לשמחה יחשבוהו באמרם כי בזה ינצחום כי אם אדרבה עניתי בצום נפשי שהייתי מצטער ונענה וכל כך הייתי מענה גופי ונפשי שטרם אדבר דברי התפלה כי אם בעוד שתפלתי על חיקי שעדיין היתה התפלה בלבי שהייתי מסדרה בלב שבחקי היתה שבה אלי כי נתקבלה והיתה ענייתה שבה אלי וזהו ותפלתי על חיקי תשוב.

פסוק יד
ולא עוד כי אם שאם היו כרע כאח לי התהלכתי שאם היו אלה בגדר רע או אח הייתי מתהלך אנה ואנה להסיר הדאגה מלבי אך באלו לבל יאמר שהייתי שמח לאידם אדרבה כאבל אם קודר שחותי והגמול אשר שלמו לי היה כי ובצלעי שמחו כו':

פסוק טו
ובצלעי שמחו ונאספו כו' הנה רז"ל פי' באמרו קרעו ולא דמו שבאמרם אליו הבא על אשת איש מיתתו במה כו' אם היו קורעים אותי לא היה יוצא דם והנה במה שפירשו מלשון דם אפשר לפרש בדרך אחרת והוא כי אמר ראו רוע לבם כי ובצלעי שהוא כאשר בא אל בת שבע שמחו לאיד ונאספו להתעלס יחד ואח"כ נאספו עלי כי באו אלי נכים כמדוכאים ומרי נפש כדואגים ונכלמים על הרעה הגדולה הבאה עלי שהוא להאדיב נפשי להורות כי רעתי ונפילתי רבה ולא ידעתי מאסיפתם כי אם שמאליהם נאספו ואין זה רק להכלימני שאבוש ברבים וכל כך נתפעלתי שהיה כאלו קרעו לבי ובשרי ולא היה ההפרש בין העשות הקריעה בפועל לזה כי אם יציאת הדם כי אם היתה קריעה בפועל היה הדם יוצא ועתה קרעו ולא יצא דם וזהו קרעו ולא דמו:

פסוק טז
ואז דרך חונף וזיוף אמרו קצתם דברי לעג על הקבוץ ההוא כענין אמרם מה זה הקבוץ ומה צורך אליו כי מגורשת היתה וכיוצא בזה באופן חונף ולעג על קבוצם לפתוח פתח לצאת מלפניו אחר שהכלימוהו בבואם אמר כי בחנפי לעגי המעוג שהוא הקבוץ הנקרא מעוג שהוא לשון עגולה כד"א עג עוגה והוא כי כל קבוצם בימים ההם היה כחצי גורן עגולה חרוק עלי כו' לומר כי כל כך היה לבם למרע שאפילו בחנפי לעגי המעוג עם שגם אלה רעה בלבבם גם הם על כל זה חרקו הנאספים עלי שנימו שהוא בהיותם עלי עדיין טרם צאתם מלפני חרקו את שנימו כי לא היו חפצים בדברי מהבילים הדבר אפילו שהיה דרך חונף ולעג:

פסוק יז
אדני כמה תראה כו' לבא אל הענין נקדים שני דברים אחד כי ענוש לצדיק לא טוב. ב' כי ככפירים שואגים לטרף כן עונות האדם שהם קטיגורים וכחות הטומאה יבקשו לטרוף את נפשו ולידבק בה. ונבא אל הענין והוא כי הנה ראה דוד כי אויביו ראויים לעונש שואה ומשואה והיה ירא פן יענש בהתגלגל צרותם על ידו גם היה ירא פן עון בת שבע ועון מה שאת אוריה הרג בחרב בני עמון יהיו ככפירים שואגים לטרוף את נפשו על כן התחנן על השני דברים על האחד אמר אדני כמה תראה זולת מה שאני

רואה מאשמות האנשים האלה אתה כמה תראה מאשמותם צרורות בנפשותם על כן אחלה פניך שתשיב נפשי משואיהם כי מה שנפשי תאבה אל שואיהם וצרותם תשיבנה מזה כי לא יחסר מכמה תראה שעל זולת מה שחטאו לי ילקו ועל השני שכחות טומאת עונותי שמבקשים לטרוף נפשי כי מצאו בה אחיזה מאשר הוטמאה בחטאות אלו לכן השיבנה מהם בל אמות ויאחזו בה וזהו מכפירים יחידתי:

פסוק יח

ומה שאבקש חיים לא על הנאת העולם הזה כי אם על שבהיותי חי אודך בקהל רב ויזכו קהל רב על ידי והוא כי דין ההודאה היא קהל עשרה ותרי מנייהו חכמים אני ארבה שהח' יהיו קהל רב ובמקום ב' חכמים עצומים באיכות בעם עצום גדולי השלמות והחכמה אעשה הלול שהוא יותר מהודאה כי העם עצום ישכילו יותר וזהו בעם עצום אהללך:

פסוק יט

אל ישמחו לי אויבי כו' אומר עוד כוונתי בשאלתי שתציל ממות יחידתי ולא שאלתי שתכפר עוני ואמות כעת זכאי למה שאל ישמחו לי אויבי ואהיה אני כלי להם לחטא ומה שישמחו לי הוא על שקר ושונאי חנם לא יערבו לדבר בפי' אך לא יבצר מהם שיקרצו עין:

פסוק כ

ומה שאמרתי שישמחו על שקר הוא שלא יאמרו שמיתתי היתה כפרתי ויבא שלום ינוח על משכבו כאשר לכל צדיק כי אדרבה לא שלום ידברו כי מה שידברו הוא לא שלום לומר כי לא צדיק אני ולא נתכפר עוני והאמור לבלתי צדיקים אין שלום אמר ה' יאמרו עלי ושמא תאמר איך יוכלו לומר כך ושמואל הנביא אמר ונתנה לרעך הטוב ממך הנה לא ישיתו לב כי הנה על רגעי ארץ הם נוחי נפש אשר בארץ המה דברי מרמות יחשובון שבמרמה דברו ולא באמת ועליהם אמרתי שיחשובון ולא ידברו בפיהם:

פסוק כא

אך עלי הרחיבו פה לדבר וזהו וירחיבו עלי פיהם אמרו האח האח כו' לומר האח על שנמצא בי דבר רע וגם האח על שראתה עינינו בי נתגלה טיבו בימינו. או יאמר כי הנה השמח במפלת אויבו רואה ה' ורע בעיניו ושב מעל מי ששמחו עליו אפו כד"א בנפול אויבך כו' פן יראה ה' ורע כו' ובזה יאמר וירחיבו עלי פיהם ואמרו כי שמחו בנפילתי שמחה כפולה כי אמרו האח האח ראתה עיננו הנה כי בנפול אויבם שמחו:

פסוק כב
ואיני אומר פן יראה ה' ורע בעיניו כ"א שכבר ראיתה ה' ואין ספק שאל תחרש ותשיב מעלי אפך שהוא להשיבו מעלי ולהביאו עליהם אך אבקש ממך שלא תצר להם בשבילי כי אם שלא תסתלק שכינה ממני וזהו אדני הוא שם אדנות אל תרחק ממני שתועיל השבת אפך מעלי לזה. ואם נאמר שלא ערבו אל לבם לומר האח כו' לפני דוד כי אם שלא בפניו אפשר יאמר וירחיבו עלי פיהם כו' לא שראיתי אני וגם לא תאשימני למקבל לשון הרע כ"א ראיתה ה' שאין דבר נעלם ממך לכן אל תחרש ולא שתצר להם רק לשלא תרחק ממני:

פסוק כג
העירה והקיצה כו' הנה בשני דברים היה צריך לבא במשפט א' על עון אשר בא אל בת שבע. שני על אשר היו אויביו מצרים ומצערים אותו כשופכים את דמו ועל הא' אמר עורה והקיצה למשפטי ועל השני על בעלי ריבו אמר אלהי ואדני לריבי. וכונת הכתוב לומר כי הלא אמרתי אדני אל תרחק ממני שלא תסתלק שכינה מהיות עמי והלא יאמר אומר איך שם זה ידינך אם תהיה לו כבן בית שלא תסתלק ממך לזה אמר אל שם אדנות שהזכיר גם שאמרתי אל תרחק ממני לא שתהיה עוזר לי בדין או שתדום לבל הרשיעני כ"א אדרבה העירה והקיצה למשפטי וזה הוא על דבר משפטי ודיני על עוני כי על ענין ריבי עם יריבי בזה ידעתי כי כל כך רע הדבר בעיניך לא בלבד שם אדנות שהוא מדת הדין הרפה כי אם אלהי ואדני שהם מדה"ד הקשה ושם אדנות הוא מדה"ד הרפה תחבר לדון אותם על ריבי ואמר אלהי ולא אמר אלהים כלומר כי יקנא על ריבם עמדי מתייחס לאלוה שלי אך ידעתי כי אם לריבי גם הוא יהיו שני בחינות הדין ודאי יחייבו את ראש אנשי ריבי:

פסוק כד
אך לא אחפוץ במיתתם כי אם שפטני בריבי הנז' כצדקך אשר צדקך הוא לשתף רחמים בדין שיהיו ה' ואלהי שהם מדת רחמים ומדת הדין לבל ישפטום משפט מות כי הנה כל ישעי וכל חפץ אינו כי אם שאל ישמחו לי כי יראו בישועתי וטובתי שידעו כי אתה עמדי ואל ישמחו לי במיתתי ורעתי:

פסוק כה
והוא כי על עצמם ירא אני אל יאמרו בלבם האח נפשנו בל יאמרו שישי ושמחי נפשנו כי את היא הצדקת ולא נפש דוד והוא כי גם שלא עליהם צרה בעצם אבקש תבא עליהם העדר שמחה שיכירו כי בלתי טהורה נפשם לפניך ועל הנוגע אלי תצילני אל יאמרו

בלענוהו אם אמות הפעם או תייסרני רעתי לפניהם וזה לא יאמרו בלבם בלבד כאשר על עצמם באמרם כי הם הטובים שאמר אל יאמרו בלבם האח נפשנו כ"א בפי' בפיהם יאמרו בלענוהו כי זכותנו כבדה על אשמתו ובלענוהו. או יהיה כי היו שתי כתות באויביו אחת אשר לא יאמרו רק האח נפשנו כי את היא הצדקת ולא נפש דוד כי לא חטאנו אך אינם חפצי רעתי ויש כת אחרת חפצי רעתי ועל הא' אמר אל יאמרו בלבם האח נפשנו ועל השנית אמר אל יאמרו בלענוהו כי הלא בזה יחטאו לה':

פסוק כו

ואיני חפץ לא בהעוותם ולא במיתתם כי אם בתשובתם כי ע"י ראותם כי תיטיב לי ולא להם יבושו ויחפרו יחדו חפצי רעתי הם הכת השניה דסליק מינה וילבשו בושת וכלמה המגדילים גדרם עלי ואומרים האח נפשנו שנפשם גדולה וטובה מנפשי שהיא הכת הראשונה דפתח בה באופן שיבושו וישובו אל ה'.

פסוק כז

והנה ידעתי כי לעומת אלו יש צדיקים חפצי צדקי והם ירונו וישמחו אותם שהיו חפצי צדקי שאצדיק בדיני ויאמרו תמיד יגדל ה' החפץ שלום עבדו:

פסוק כח

אך אני לא אייחס הדבר אל צדקי כשמח בהיותם חפצי צדקי לשוני תהגה צדקך לומר כי הצדק שלך הוא ועל אשר יאמרו תמיד שלום עבדו אני אודה שאיני ראוי ליקרא עבדו כי לא יבצר שחטאתי כמאמר נתן הנביא כי אדרבה כל היום תהלתך על שמחלת לי. או יאמר בדרך הזה אשר חפצתי שלא תבא רעה על אויבי רק שתעשה דרך שיבושו ויחפרו וישובו מדרכם הרעה בזה אזכה יותר מבתחלה כי עד כה לשוני מאליה תהגה צדקך שהוא בחצות לילה שהיתה רוח צפונית מנשבת ושורה מלתו יתברך על לשוני אך מעתה אזכה יותר כי לא בלבד בחצות לילה כי אם כל היום תזכה לשוני להללך וזהו כל היום תהלתך:

פרק לו

פסוק א

למנצח כו' נאם פשע כו' ראוי לומר שיר ולמנצח למה שהוא עבד ה' ולא פתהו יצרו ולא לבלתי חכם כי אם גם לדוד כי דבר גדול הוא היות עבד ה' גם לגדולים כי כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו:

פסוק ב
ויחס נאם אל הפשע כי הלא ידענו כי עבירה גוררת עבירה וכאלו העבירה הראשונה שהוא הכח הטומאה שנברא בה כמאמרנו על עבירה גוררת עבירה מדברת עם האדם לעשות אז יותר והוא כי נאם הפשע שאומר לרשע כדי שיעשה פשעים אחרים לפי הנראה לי בקרב לבי הוא שאומר לו בל יחוש כי אין פחד אלהים שהוא מגיהנם נראה לנגד עיניו ולמה תמנע מפחד מה שאינו נגד עיניך ומי יודע מה שיהיה אחריו:

פסוק ג
וכאשר החליק אליו לרשע בעיניו של רשע שהוא להביט אל מה שבעיניו ולא אל מה שאחר וזהו כי החליק כו' כי מלת כי הוא כמו כאשר כרוב כי שבמקרא כמו כי תבא כי תצא כי אין הפתוי וחלקת לשון בדברי הרצוי שמפתה אותו לאהוב אותו לקשור אהבה בו כיצר הטוב ביעצו את האדם לעשות מצוה כי אם אדרבה למצא עונו אשר יעשה בפיתויו עונו שהוא לכח הטומאה תראה לו כמציאה שאדם חושק אותה באמור כי לא כל שעה ימצאנה ולא לאהבו כי אם לשנא כי הלא זה דרך היצה"ר וכל כחותיו לירד ולהשטין ולעלות לקטרג וזהו למצא עונו לשנא שהוא למצא עונו של פשע הגורר אותו לעשות עון ולא שהשפע או העון קושרים אהבה עם עושיהם אלא אדרבה הוא לשנא כי אין לאדם שונא גדול מעונו אחר העשותו כי הוא קטיגורו ומשחיתו והוא המיסרו והמכה אותו כד"א ותמוגנו ביד עונינו:

פסוק ד
באופן שכל דברי פיו של הפשע אל הרשע שמראה שלהנאתו מייעץ אותו לחטא לענגו אינו רק און ומרמה וכל כך עושה לו הפשע עד שחדל הרשע להשכיל כי במרמה ידבר לו כדי להיטיב ולבטל עצתו כי בחלק שפתיו ידיחנו לבלתי ישכיל כי במרמה דבר לו ולהיטיב כי יטמטם לבו:

פסוק ה
ועוד דבר אחר יסיר לב הרשע מלהשכיל להיטיב והוא כי יראה כי כל עושה רע נהנה מרעתו מיד גונב מנה ונזון ומתענג בו וכן בכל עבירה נהנה מיד משא"כ בעושה מצוה כי הנה סמאל פורע לאלתר אך הוא ית' היום לעשותם ומחר לקבל שכרם לכן מייעצו יקח ויאחוז במה שהוא לאלתר ולא במה שהוא בהקפה וזהו און יחשוב על משכבו כי און יחשוב הרשע על משכבו בהיותו דשן ושמן על משכבו והאון שיחשוב הוא לומר כי יתייצב על דרך לא טוב שהוא כי יקנה התייצבות והעמדה על דרך לא טוב כי יגזול מנה או מאתים או אלף דינר זהב והדרך לא טוב ההוא יעמידנו על רגליו וזהו יתיצב על

דרך לא טוב אך בדרך טוב לפעמים יחסר לחמו על כן לא ימאס רע הרשע ההוא כי בו שמן חלקו מיד:

פסוק ו

אך את הטוב לא נקבל מיד רק בהקפה כי הלא ה' בהשמים בה"א הידיעה ויתרה הם העליונים מקום עולם הנשמות שם הוא חסדך הוא שכר המצות הנקרא חסד כי מי הקדימו וישלם ויהיה אחר מות לנפש העולה בהשמים ועל הגוף שלקברות יובל אמר ואמונתך שצריך האמנה בלי ראות מתן שכר הוא עד שחקים הוא עד התחיה שהוא מטל יזלו שחקים השוחקים מן לעתיד לבא והם המורידים טל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים כד"א ושחקים ירעפו על שהוא כמו שכתבנו בביאור משלי ובמזמור השמים מספרים שהוא רקיע ראשון לרקיעים הרוחניים שאינן כגלגלים שברקיע שני כמבואר שם עד הזמן ההוא הכל באמונה:

פסוק ז

על כן אני אומר צדקתך כהררי אל וכו' והוא כי הנה ידוע בחכמי האמת כי כל מדה ממדותיו יתברך כלולה מבחינות זולתה ולמדת ה' היא מדת רחמים יש בה בחינת חסד ובחינת צדקה ובחינת משפט וכן מדת אלהים גם בה אפילו מדת חסד אלא שאינו דומה חסד שבשם ה' כי רב הוא עם חסד שבמדת אלהים שהוא משותף עם דין. ונבא אל הענין אמר הנה נא ערכתי דברי היצה"ר והפשע לרשע שהעיקר הוא שהשטן פורע לאלתר ואל אמונה בהשמים חסדו ועד התחיה והנה לומר שבחינת חסדך תתננה מעתה איני אומר כאשר אומר לפנים אך לפחות בחינת צדקתך הקטנה מהחסד תן לעתות הצורך כהררי אל שהוא ההרים קטנים של אל הוא שם החסד כדי שאם יגרמו עונות שיהיו משפטיך תהום רבה שיש חטאים בבני אדם שראוי עשות שפטים תועיל צדקתך לצרף אדם ובהמה סוג החוטא עם סוג הבלתי חוטא ותושיע ה' או במה שידענו כי תואר אדם נאמר על הצדיק תצרף הצדיק הנקרא אדם העושה מצות עם בהמה הבלתי עושה עונות ותושיע ה':

פסוק ח

ואם יאמר איש למה לא חשתי אל טענות היצה"ר ולא שאלתי יותן מעתה בחינת חסד שכר טוב לצדיקים ונתרציתי בבחינת צדקה לעתות בצרה הלא כי איו כמדת אלהים ודין כי אדרבה חסד גדול הוא מדת אלהים לנו כי מה שעושה עמי הוא לטובתי ואחר ששלל חסד של בחינת שם ה' מלהתנהג העולם בו ראה והנה יאמר איש האם תמנע חסד מהעולם לזה אמר מה יקר ונכבד חסדך של שם אלהים בעולם שהוא לנכות אשמה

ולהציל מגיהנם ולהגדיל שכר הבלתי מהרהרים ושמחים ביסורין עד אין קץ כי הנה ובני אדם שגם בחסד לא יחפצו כי אם ביסוריו שבצל כנפיך של מדת אלהים יחסיון ולא בצל חסדך שמחים ביסורין וחוסים בהם:

פסוק ט

כי האנשים ההם ירויון מדשן ביתך בע"ה ומנחל עדניך בג"ע עליון וג"ע של מטה תשקם שהוא לנפשם ולרוחם ומי בער לא ימיר טובות העה"ז ומאכליו ומשקיו באלה אשר לאוהבי יסורין:

פסוק י

כי עמך שהוא לאשר הוא עמך אלהים מדת הדין שהוא סובל יסורין הוא מקור חיים כי עה"ב הוא ע"י יסורין כד"א ודרך חיים תוכחות מוסר וגם תורה שבה נקנה כל האושר הנזכר יקנה ע"י יסורין וזהו באורך אלהים מדת הדין נראה אור היא תורה אור שבזכות יסורין יתגלה להם אור עומקה וסודותיה אשר בה ירויון מדשן עה"ב:

פסוק יא

אך עכ"ז אתה אלהים מדת הדין אל תמנע לגמרי בחינת טובה כי אם לפחות בחינת חסד שבמדתך משוך ליודעיך וזהו משוך חסדך ליודעיך פן יהרהרו אם לא יהיה להם דבר ולאשר הם ישרי לב שאין פחד שיבואו להרהר גם שבחינת חסד שבך לא תמשוך להם לפחות בחינת צדקה שבך וזהו וצדקתך שהיא מעוטה מבחינת חסד לישרי לב כי לא יקפידו על העדר בחינת חסדך.

פסוק יב

ומה שלא אחפוץ בחסד ה' כי רב הוא בעה"ז כי אם בחסד אלהים או צדקתו הוא כי טוב לי חסד מועט כי בזה אל תבואני רגל גאוה שאתגאה ואבעט כי רגל כח חיצוני המחטיא האדם במדת גאוה לא תבא בי לבעוט ברב טוב ומה שלא געלתי גם בחסד וצדקה גם משם אלהים הוא כי ירא אני אם משולל כל טוב לגמרי פן יד רשעים הוא עשרם וכחם הרב אל תנדני מצדקתי על ידי הרהור אחר מדותיך:

פסוק יג

ומה שמאסתי רגל גאוה הוא כי הוא בור ששם נפלו פועלי און ומה ששאלתי טוב מעט פן אקנא ברשעים שידם תנידני הוא שע"י קנאה זו דוחו ב"א ולא יכלו קום בראותם יד רשעים כחם ועוצם ידם לכן אל תתנהג בעולם בחסד ה' כ"א בחסד אלהים כמדובר. או יאמר צדקתך כו' והוא כנודע מרז"ל שאמרו למה נבראו הרים ובמקומות ידועים ראה הקב"ה כל מקום שהתהום היה רבה ואפשר להיות בוקע ועולה ברא עליו הר להגן

מהתהום ובזה נבא אל הענין אמר כמו שהררי אל אצל תהום רבה שההרים מגינים בל יציף התהום את העולה כך הוא צדקתך להגין ממשפטיך בל יאבדו העולם ועל כן אדם ובהמה יושיע כי מצרף את הבהמה שראויה לעשות לה צדקה כי אינה חוטאת עם האדם החוטא וראוי לעשות בו משפטים להגין לאדם כהרים לתהום וגם בדרך זה ימשך המשך הקודם כמדובר:

פרק לז

פסוק א

לדוד אל תתחר כו'. הנה דרך הצדיקים לקנא ברשעים המוצלחים בעוה"ז משא"כ הצדיקים ועל כן העצה טובה הוא להתרחק מן הרשעים שמא לא יעצור כח לסבול ויהרהר והיה מקום לומר כי אין זה רק לקטני הערך אך לא לגדולי השלמות לז"א לדוד כו' לומר כי גם לדוד יאות להזהיר ולומר אל תתחר כו' והוא שלא יבצר מהיות דוד מצר על הצלחת מרעים וצרות הצדיק כאשר דבר בפירוש במזמור הקודם ובמקומות זולתו על כן באה רוח הקדש לדוד ותאמר אל דוד אל תתחר במרעים כי אם התרחק מהם ובזה שלא תתחר בהם ימשך שאל תקנא בעושי עולה שלא תלבש קנאה כי תראם מוצלחים בעולם הזה מה שאין כן הצדיקים כי בהיותך רחוק מהם לא תסתכל בהצלחתם ולא תקנא וזה אמר לדוד כו' כי רוח הקדש אומרת לדוד אל תתחר כו':

פסוק ב

ומה שאמרתי אל תקנא בעושי עולה הוא כי הנה כחציר הרך כך אלו מהרה ימלו והוא כי כל נפש מישראל דבקה בשרשה ועל ידי העונות שהם מבדילים בין ה' ובין עושיהם הם כנכרתים משרשם ועל כן הרשע בחייו קרוי מת שנבדל ממקור החיים וזהו כי כחציר מהרה על ידי עונותם ימלו ומה שאין מתים מהרה מן העולם הזה אחר שנכרתו ממקור החיים הוא כי וכירק דשא יבולון והוא כי כאשר כל ירק דשא כל עוד שיש בו לחות מים אינו נובל כך אלו כל עוד שיש בם איזה לחות חיוניית מאיזה זכות אשר עשו אינו נובל ומת והוא כי בכל יום ע"י התמדת הצלחתו בעה"ז הולך ומתייבש לחות איזה זכות שעשה כי הוא מתעכל ומתייבש בהצלחתו ואז יובל כלומר וע"כ אל תתמה אם יאריך בהצלחתו כי אל דעות ה' יודע עד היכן יבושת לחות זכיותיו מגיע והנה זה הוא על הצלחת הרשעים:

פסוק ג

ועל יסורי הצדיק אל תחוש כי בטוח בה' בטוב העולם הבא ואל תעשה עיקר מהעולם הזה כ"א ועשה טוב הוא עבוד את ה' שהוא מעשה טוב ובכלל הטוב עשה שני דברים ותהיה בטוח שאתה בן העולם הבא והוא כי אמרו רז"ל הדר בא"י והמגדל בניו לתלמוד תורה ומדבר בלשון הקודש מובטח שהוא בן העה"ב והנה לדוד לא הוצרך רוח הקודש לומר לו שידבר בלשון הקדש כי הוא לשונו על כן לא הזכיר לו רק השתים הנותרות שהן לדור בארץ ישראל והוא אומרו שכן ארץ ועל השנית אמר ורעה אמונה שיהיה רועה ומגדיל תורה הנקראת אמונה לרעות ולגדל בניו בתורה והוא כי כל אב הוא אצל בנו כרועה עדרו.

פסוק ד

ושמא תאמר ומה אעשה ואני תמיד בצער בעולם הזה נרדף ביסורין וחלאים אל תחוש כי אם והתענג על ה' ודי לך זה והוא לומר כי מה לך עוד טובה בעולם הזה כי אם שתהיה כחוני המעגל שהיה מתחטא לפניו יתברך כבן שיש לו געגועין על אביו וזהו והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך משאלות רבות ככל אות לבך עם שלא תוציא בשפתיך יותר מאשר היה לו איני זז מכאן כו' המטיר מעט מעט אמר איני רוצה אלא של בורות כו':

ג **או** יאמר ענין מאמרם ז"ל כי שלשה דברים הם על ידי יסורין תורה וארץ ישראל ועולם הבא ובזה יתנחם אשר לו מעמד שלשתן שעושה מצות לקנות חיי העולם הבא ודר בארץ ישראל ועוסק בתורה כי בטחונו משולש ואם כל אחת צריכה יסורין ומה גם אשר שלש אלה לו ובזה יאמר כי אומרת רוח הקדש אל תקוץ בצער יסורין ושמע בקולי איעצך ובחר בשלשה דברים שהם על ידי יסורין הא' שתבטח בה' ועשה טוב שתבחר בטוב העולם הבא ועשה טוב לקנותו. שנית שכן ארץ. שלישית ורעה אמונה שתהיה רועה ישראל בתורה תמיד הנקראת אמונה כאשר היה הוא ראש הקבלה ורועה בה את ישראל:

ד ושמא תאמר ובמה יודע כי ה' עמי ויסורין תמיד עלי הלא הוא כי והתענג על ה' כבן יקיר שיש לו געגועין על אביו ומתחטא לפניו כחוני המעגל ויתן לך כל משאלותיך בכל דבר שתשאל ממנו והוא כענין ר' חנינא בן דוסא שהיה בעל יסורין נזון בקב חרובין וכל תפלותיו היו נשמעים מיד וכענין רבה שהיה בעל יסורין ומצלי ואתי מיטרא כי בזה נודע כי צדיק היה כאמרם מר מצלי ואתי מטרא ומר מצלי ואתי מטרא שאומר תרוייהו רבנן חסידי הוו והראיה דהא מר מצלי כו':

פסוק ה
ומה שאמרתי שיתן לך משאלות לבך אך בזאת שלא תשאל בכונת הנאתך או להראות לעם כי ה' עמך כי אם גול על ה' דרכך שאפילו הדברים שהם דרכך נוגעים אל הנאותיך תגלגלם אל ה' כי תקרבם בכוונתך אל הנוגע אל ה' כענין שאלת גשמים לא לאכול לשבעה רק ליזון לעבוד את ה' ולשיזונו עניי ישראל וכל העולם וההיקש בשאר דברים וגם תבטח עליו ולא יהיה נדנוד ספק בידך ובלבבך כי יתוסף זכות האמנה אז ודאי תדע שהוא יעשה:

פסוק ו
והוציא באור צדקך וכו' הנה מהראוי יאמר ויוציא ולא והוציא. אך יאמר אל תקוץ בתוכחת כי הנה אם בתחלת היסורין תראה כי הוציא כאור צדקך ואח"כ לא סרו יסוריך כי אם שגדלו והכוך יסוריך כצהרים דום לה' כו' והוא כי הנה נשא המשל אל אור היום והוא מאמרנו בכל יום תמיד בסדר תפלתנו באמור המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים והוא כי אלו היה מעלות השחר מאיר כעת צהרים מי יוכל לסבול כי היה מסמא את העינים אך יתחיל קו לקו כי אחר עמוד השחר האפל מעט בוקע אור מעט והולך ומאיר מעט מעט עד נכון היום בהדרגה ועל כן לא יקשה להתקבל בעיני בשר וזהו המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ונבא אל הענין אמר הנה בתחלת יסוריך היה כי הוציא כאור צדקך כי היה צדקך וכשרותך אפל מאיזו פניה כעמוד השחר שהוא אפל בצד מה ועל ידי יסורין מעט מעט טיהר אותו מכל סיג וחלאה כאור היום שמעט מעט יוצא ומאיר מאפלת עמוד השחר עד נכון היום והוא כי כל ישראל שרשם קדוש ומה שחוטא הוא כדבר חיצוני שנדבק בו אך פנימיותו טוב וכשובו הוא שיוצא לחוץ צדקו הפנימי ואמר אם הוציא כו' ואחר כך תראה כי ומשפטיך הם יסוריך הם כצהרים שהשמש מכה בלי הדרגה ולא תוכל לסבול כענין אשר יכביד עוני ונכוה כאשר בשמש בצהרים:

פסוק ז
והנה דרך אנשים הוא ללכת להסתופף ולהתחבר בצל אנשי העושר וההצלחה להתחנן והתחולל לפניהם בדמעות שליש יעמדו ויושיעום ברצי כסף ולא ישיתו לב אם העשיר צדיק או רשע ולפעמים יחטאו לה' גם שניהם השואל והנשאל השואל כי יסיר בטחונו מקונו וישיתנו בבשר ודם והעשיר ההוא גם הוא יוסיף על חטאתיו פשע כי מאן ימאן לתת לו ויהיה כעובד ע"א כמקרא שכתוב ורעה עינך באחיך האביון ואמרו רז"ל שהוא כעובד ע"א נאמר כאן פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכו' ונאמר להלן יצאו אנשים בני בליעל כו' מה להלן ע"א אף כאן ע"א מכאן שהמעלים עיניו מן הצדקה כעובד ע"א

הרי כי מאומרו כל המעלים עיניו כו' שהוא כי עם שאינו עושה מעשה כי אם מחשבה בלבד שמעלים עיניו יחשוב ה' לו עון כע"א שמחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה כד"א למען תפוש את בית ישראל בלבם וזה יאמר אם משפטיך ויסוריך גדלו והכו אותך כשמש בצהרים כענין שברון מטה לחם הקשה מכל היסורין שמע בקולי איעצך ודום לה' והתחולל לו ותחת אשר תבכה ותתחולל לפני העשיר התחולל ובכה לו יתברך באותה ההכנעה שאתה בא לפני העשיר וכמאמרם ז"ל ישאל ממי שהכסף והזהב שלו ואל תתחר ותתחבר במי שמצליח דרכו שהוא עשיר להתחולל לפניו יחנך מכספו וזהבו כי נמצאת סר מלבטוח בה' ובוטח באיש עושה מזמות שהוא שעושה מעשה ופועל מהמחשבות כי יעלים עיניו ממך ותהיה רעה עינו באחיו וידמה לע"א שהמחשבה כמעשה נמצא שתחטיאנו עון כל כך גדול עד גדר שעושה עשיה מה שהוא מזמות שאין עונו מגדר שהמחשבה אינה מעשה כי אם שעושה מה שהוא מזמות וזהו עושה מזמות שיחשב כמזמות לעושה שמחשבת היות רעה עינו תהיה כמעשה:

פסוק ח

הרף מאף כו' הנה כתוב אצלנו כמה פעמים כי אף קשה מחמה כי על כן האף הוא בלשון זכר וחמה בלשון נקבה וכי על כן על מעשה העגל הוא יתברך הוצרך לסלק האף ומשה את החמה. ונבא אל הענין אומר הוא יתברך הלא הזהרתיך לבל התחבר לרשעים והלא תאמר הלא טוב לי אתחבר לו אולי אוכל להשיבו אל אביו שבשמים לזה אמר עשה זאת אפוא בני והרף מאף שבלבך על טובו אם הגיעה הקנאה עד גדר אף ועזוב חמה לגמרי אם לא הגיעה רק עד גדר חמה ואז מה שאומר לך אל תתחר אינו כי אם אך להרע לא להשיבו מה שאין כן אם לא תרף מאף ותעזוב חמה כי אף גם לזה אל תתחר כי לא תוכל לסבול מלקנא ותבער בך חמתך:

פסוק ט

ובמה תתנחם ותרף מאף במה שתדע כי מרעים יכרתון ובמה תעזוב חמה במה שעל ידי סבלך יסורין ותקוה לה' תירש ארץ כי וקוי ה' המה יירשו ארץ:

ח **ואם** אומרו להרע הוא מענין הרעה אפשר יאמר מצות ועצת רז"ל אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו כו' וזה יאמר כאשר צויתיך אל תתחבר לרשע כן אל תתחר להתגרות ולהרע לו כי אם הרף מאף אם הגיעה קנאתך לגדר אף ועזוב חמה אם הגיעה לחמה אל תתחר כשהוא אך להרע לו.

ט כי מעצמו יבא יומו ויום טובת הצדיק כי מרעים יכרתון וקוי ה' המה יירשו ארץ:

פסוק י
ועוד מעט ואין רשע כו' הנה אמרו רז"ל על פסוק האויב תמו כו' כי הרשעים מעשיהם מבלים אותם כי הם כלים וחרבותם קיימים כי האויב תמו וחרבות נשארו לנצח מה שאין כן הקב"ה כי אם ועירים נתשת אבד זכרם המה וה' לעולם ישב. ועל דרך זה יתכן יאמר שיש בין רשעים לצדיקים והוא כי אין צריך לומר שהרשעים כלים וחרבותם קיימות כי אם גם שאין מיתת הרשע כמיתת הצדיק שאחר מותו נשאר שייכות נפשו מרחפת על הארץ כמ"ש ז"ל כי על כן שבעת ימי אבלו של מתושלח הגין זכותו על העולם ונתעכב המבול עד סוף שבעת הימים והוא מה שכתבנו בביאור מגלת אסתר כי על כן לא ייעד המן גזרתו ביום שביעי לאדר שבו נסתלק מרע"ה עד יום י"ג למען השלים שבעת ימי אבלו שהוא יום י"ג שמקצת היום ככולו ואומרת רוח הקדש כי לא כן הרשע כי אם עוד מעט אחר שואין רשע שהו סמוך למיתתו אם התבוננת ויש לך השגה להבין עד מקומו תכיר כי ואיננו כי נבלע מן העולם לגמרי כי זה הוא יותר מהיות מעשיהם מבלים אותם:

פסוק יא
אך ענוים יירשו ארץ כי הם מבלים את נחלותם כי הם יירשו ארץ כי הארץ כבגד תבלה והם קיימים ובהתחדשה עד עולם יירשוה ועל כן גם מעתה בטרם תבא הזמן העתיד יש לכם יסורין בעולם הזה שמעו אלי והתענגו מעתה על רוב שלום המעותד לכם ואל תחושו אל היסורין אשר עליכם כעת וזה הפי' הוא מוכרח בסוף פסוק זה על אומרו והתענגו ולא נאמר ויתענגו ביו"ד:

פסוק יב
זמם רשע כו' שמא תאמר הלא מכל זה החרשתי אך נוחם יסתר כי זומם רשע לצדיק וחרק עליו שניו ולא יפקד ולא די הקנאה שמרעים יצליחו וצדיקים יצטערו כי אם גם שיצר רשע לצדיק ויהיה הוא יתברך כמחריש:

פסוק יג
אל תחוש כי אין אתה מקפיד כי אם על שאינך יודע יום מפלתו כי לו ידעת מעתה כי יבא יומו היית מעתה מתנחם ומשחק עליו ואם כן אל תחוש אם הוא יתברך מתנחם ומשחק כי הלא אדני ישחק לו ויתנחם במה שמעתה ראה כי יבא יומו מה שאין אתה רואה ומעתה הוא לפניו כאבוד וגזוז ומת ולא יעשה מעתה על כי לכל חפץ יש עת כפי גזרת חכמתו יתברך:

פסוק יד

והנני מביא לך ראיה מאברהם עד נמרוד והוא כי חרב פתחו רשעים וכו' והוא כי הנה ארז"ל בבראשית רבה חרב פתחו רשעים ויהי בימי אמרפל וכו' שהתחילו בחרב תחלה להפיל עני ואביון זה לוט לטבוח ישרי דרך זה אברהם. וראוי לשית לב מה ענין אמרפל במזמור זה אך הוא להביא ראיה אל האמור כאשר נבאר בס"ד. והוא ככתוב שם אצלנו בביאור המאמר כי זה הוא כמ"ש ז"ל בב"ר בסמוך שכוונו להתחיל בלוט כדי שיצא אברהם להצילו ויהרגוהו כי לא היה כבודם ללכת ארבעה מלכים אחרי איש אחד על כן החלו בסדום שהיתה עיר גדולה לקחת את לוט מתוכם בעבור אברהם שיצא אליהם ויהרגוהו ונהפוך היה למו כי חרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה ואחשוב יתקשר הענין פה על פי דרכנו כראיה אל האמור והוא בשום לב על מה זה רדף נמרוד אחר אברהם ולא עוד אלא שארז"ל בפר"א כי בעת שנולד אברהם והיה נמרוד מלך על בוני המגדל בקש להרגו ונטמן בארץ כך שנים ואח"כ חבשו ובהיותו בן מ"ח שנה עבר וראה אותם בונים ואמר להם למה תבנו נגד ה' ולא תצליחו אמר להם נמרוד אל תחושו כי הוא פרדה עקרה כו' אז קללם בשם ה' ונתפלגו והלא כמו זר נחשב למה הניח הוא יתברך את נמרוד הרשע ולא הרגו בהיותו זומם לאברהם ובקש המיתו וחרק עליו שניו והוצרך ליטמן בארץ כך שנים אלא שהוא יתברך מאז שתק כי ראה כי יבא יומו שאחרי כן עתיד יבא אמרפל הוא נמרוד יפתח בחרב לבקש את אברהם ואז יפול ביד אברהם על כן מעתה שתק הוא ית' על מה שכבר היה כמת נמרוד מעתה כי נגזר דינו לעתיד ולא עשה מיד על דבר היות להם אחדות כנודע. וזה שעור הכתובים זומם רשע לצדיק כו' אל תתמה על החפץ אם יסבול הוא ית' כי הלא ראה כי יבא יומו ומעתה סבל כאשר לאברהם עם נמרוד כי הנה חרב פתחו רשעים כו':

פסוק טו

ואז חרבם תבא בלבם כי הלא לאברהם זמם נמרוד וחרק עליו שניו ואם לא הרגו הוא יתברך את נמרוד מיד הלא לא נעדר עונשו מהביא רעה עליו וגלגלה לאטו עד עת גזרת חכמתו ית' ואומרו ודרכו קשתם וכן וקשתותם תשברנה שיראה שאינו עיקר הענין שבירת הקשת יהיה כי הוא הכח והשר המושל על מלכות נמרוד בשמים או כחות טומאתו שממנו נמשך כח נמרוד כחץ היוצא מן הקשת ובו חשב להפיל את אברהם והוא יתברך שבר קשתותיו בפניו ומזה יביא ראיה אל כל האמור בל יקוץ הצדיק בהצלחת הרשע כי הלא הוא לרעת הרשע כי הוא ית' ראה כי יבא יומו:

פסוק טז
ואחר הביאו ראיה מאברהם על מאי דסליק מניה שהוא זומם וכו' הביא גם כן ממנו על מאי דפתח ביה על קנאת צדיק כי דל הוא ועושה עולה עשיר ואמר טוב היה מעט לצדיק הוא אברהם שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח כו' ויגעל בהמון רשעים רבים של סדום:

פסוק יז
כי ראה כי זרועות רשעים של סדום הם נכסיו תשברנה וסומך צדיקים אברהם וביתו בלי עושר מלך סדום הוא ה' כי הוא סמכם והעשירם הנה הביא מענין אברהם אל שתי החלוקות כמדובר:

פסוק יח
יודע ה' ימי תמימים כו' אחרי אומרו וסומך צדיקים ה' הוקשה לו כי אחר שהם מקבלי יסורין כל ימיהם היכן הוא הסמיכות לזה אמר הנה יודע ה' ימי תמימים שיודע ומשפיע בימיהם קדושה שהם מתקדשים וקונים הויה וקיום באיכות רוחני שעל ידי כן הם חיים וקיימים כמאמר ספר הזוהר על פסוק ויקרבו ימי ישראל למות כי הימים עצמם חיים וקיימים ומתקרבים וזהו יודע ה' ימי תמימים ואמרו יודע הוא כד"א וידע אלהים וכאומרו רק אתכם ידעתי כו' שהוא השפעת קדושה ורחמים כלומר ידעתי כי יודע ה' ימי תמימים אך תלונתי היא כי למה לא תועיל נחלתם אלא לעתיד והראוי הוא כי ונחלתם של הימי תמימים שהיא הקדושה שנחלו לעולם תהיה שאין צריך לומר בעולם הבא שמתקרבים שם ברוחניותם כי אם גם תועיל צדיקים נחלת קדושתם:

פסוק יט
במה שלא יבושו בעת רעה הבאה לעולם כי להיות אותה העת מכלל הימים שלהם שקנו קדושה אין כח לגזירת עת הרעה לשלוט בתמימים להרע להם יען כי גם אותו העת גם היא קנתה קדושה לנחלה ולכן לא יבושו בה וגם בימי רעבון ישבעו יען כי הימים ההם נחלו בהם קדושה להנאתם ולא תהיה מארת הרעבון שבימים ההם מבטלת ברכת קדושת נחלה שנחלו בזכותם לטובתם כי נחלתם לעולם תהיה וזאת היא תלונתי:

פסוק כ
כי על טובת הרשעים איני חושש כי רשעים ידעתי כי יאבדו על ידי טובם בעולם הזה וכן אויבי ה' המכעיסים אותו ומתענגים בעולם הזה הוא לרעתם כי יהיו כיקר כרים שהוא הכבש שנשמן הרבה כי מרוב שומנו אם יותן על האש לצלות ניתך ריבוי שומן על הגחלים ומעלה עשן ולא יניח את הלבת אש לעלות כי השומן יורד בשופע ומעלה

עשן וכל כך. הוא שומנו שאינו כדרך צלי אש שאחר שעה או שתים נעצר השומן מלירד בשופע ואז האש בוערת ונצלה שאר הבשר כי אם שכל הכבש כלה בעוד שהעשן של השומן עולה וכן אויבי ה' אלו הם כלים בגיהנם טרם ימשול בם האש כי עשן שומנם אשר שמנו עשתו ויתגאו כעשן העולה בעולם הזה מספיק לכלותם עד בלתי השאיר מהם דבר ושמא תאמר אם יכלו איך ישלמו את נשים הוא כי מחזיר אותם פעמים אחרות כענין בטיטוס שארז"ל שבכל יום נשרף ונזרק אפרו בשבעה ימים וז"א כלו פעם שנית כי אחר שכלים חוזרים ליכלות:

טז **או** שיעור הענין שאמרו טוב היות מעט לצדיק מהמון של רשעים רבים:

יז והטעם הוא כי זרועות רשעים הם זכיותם תשברנה ע"י עשרם וסומך צדיקים ע"י דלותם ה' ולא עוד אלא שע"י התנהגם בתמימות על ידי דלותם יזכו שגם ימיהם חיים וקיימים כי יודע ה' כו' כדלעיל:

יט ושמא תאמר אם כן למה אמרתי טוב מעט והלא טוב טוב יהיה שגם מעט לא יהיה לו שכ"ש שיזכה לזה אמר מה שאמרתי כך הוא כדי שלא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו ע"י המעט שיש להם מה שאין כן אם יחסרו כל שיבושו ויבואו להרהר שהוא ית' געל בהם חלילה.

כ ושמא תאמר והלא גם טוב מעט היה ראד לרשעים כי הלא מתענגים ומשתמנים ומכעיסים כל ימיהם. וכמו רגע יאבדו בגיהנם ונשארים חייבים ברוב רשעתם לזה אמר הן אמת כי רשעים יאבדו כמו רגע בגיהנם ומה גם אשר הם אויבי ה' עושים להכעיס אלא מה עושה הקב"ה הלא הוא כי הם כיקר כרים כדלעיל:

פסוק כא

לוה רשע ולא ישלם כו' הלא אמרתי שלא תחוש על עוני הצדיקים ועושר הרשעים והלא תאמר לפחות יראה השגחתו יתברך בזה כי לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ומלוה לדל ואחר כך נותן ללוה במתנה מה שהלוה לו לב. יבוש אם נתן לו במתנה מעת הקבלה מידו.

פסוק כב

ועל הו היה ראוי כי מבורכיו יתברך הם נותני צדקה המתברכים בשש ובי"א ברכות יירשווייי ארץ כמאמר ישעיה הנביא כי שם נאמר ובנו ממך חרבות עולם אך ומקולליו הם הבלתי משלמים ועושקים כרשעים הנזכרים יכרתו:

פסוק כג

לזה משיבה רוח הקדש מה' מצעדי וכו' לומר הנה מצעדי גבר נדיב או כילי וכדומה במדות מה' כוננו אך דרכו אם ילך בדרך ה' או הפכה יחפץ הגבר הנז' כי תלוי בבחירתו ואם כל גבר יראה שהלוה רשע יכרת והצדיק יירש ארץ לא יעבוד בבחירה רק מהכרח ראות עימו.

כא או קרוב אל האמור יאמר ראו מה בין צדיק לרשע כי הרשע לוה מן הצדיק ולהרע לו לא ישלם וכראות המלוה הצדיק שגמל חסד עמו כי לא ישלם ויחטא על ידו חונן ונותן לו במתנה מה שהלוהו. או יאמר שאומר דוד לפני הקב"ה למה אמרת שאל אקנא ברשעים המושפעים טוב בעולם הזה לא כל הצדיקים כי הלא לוה רשע ולא ישלם על ידי שידו תקיפה ואלו נתת הממון ביד צדיק היה אדרבה חונן בהלואה ונותן במתנה ובו יחסו ענייי עמך:

כב באופן כי מבורכיו הם הצדיקים יהיו הם נותני צדקה ויירשו ארץ ע"י תתם צדקה ומקולליו הם הרשעים שהם בארור אשר לא יקים וגם עתה לוין ולא משלמין יכרתו מה שאין כן עתה שאין הצדיקים זוכים לתת צדקה כי אך דלים הם ויעדרו ירושת הארץ ומכל שכן מקולליו.

כג משיבה רוח הקדש ואומרת מה' מצעדי גבר כו' לומר אם תראה צדיק שהיה חונן ונותן שהוא מחוסר לחם ושכנגדו עשיר אל תתמם על החפץ כי הנה דע לך כי מה' כו' והוא כי ידמה הוא יתברך לרופא שרפא ירפא שני חולים ולאחד יצוה להשביעו מכל מאכל אשר יאכל ולשני יצוה להרעיבו בלתי אם דבר קל ומועט מאד האם נאמר כי לאחד יאהב ולשני ישנא לא כן הוא כ"א נדבר ונאמר אין זה כי אם שהוא רופא אומן ובקי בדפק ומרגיש כי לפי איכות כחו וחליו תרופתו הוא אכול ושבוע ולפי איכות השני תרופתו הוא הרעיב אותו כן הדבר הזה כי הנה אין ספק כי איש אין בארץ אשר לא יהיה חולה לנפש והוא יתברך יוצר כל יודע מורת נפש כל אחד מהם כי הוא רופא אומן ונאמן ויודע אלהים כי רפואת ראובן תלויה לפזר ותת לאביונים על כן יעשירנו עושר גדול ורואה כי תקון שמעון הוא הכנעה לענות מפניו יתברך ומה גם אם בגלגולו הראשון כדעת רשב"י היה גאה ורם ויחטא ואשם בגאוה וגאון ודרך רע כי זה תקונו חסרון לחם כי אז יכנע לבבו וישוב אל ה' וירחמהו נמצא שעשיר ורש נפגשו מפני תקון שמהם זה בתת לדל וזה בהכנע לקבל ממנו וזה מאמר רוח הקדש פה מה' מצעדי גבר כוננו אם דל ואם עשיר כי אל. דעות ה' ראה והנה מצעדי ראובן הראויות אליו הוא עשות צדקה וחסד כונן מצעדיו בתת לו עושר וכן ראה והנה מצעדי זולתו המיוחדות לו לתקונו הם

הכנעה וענוה כונן מצעדיו בגזור עליו עוני. כלל הדברים כי מה' מצעדי גבר כוננו כדי שדרכו יחפץ לפניו יתברך מה שלא היה כן עד כה כי היה לו יתבכך חפץ בדרכו ועתה יחפץ באשר יתקן כמדובר ולכן אל תחוש על דלות הצדיק:

פסוק כד

ושמא תאמר הלא אלו לא היה רעת החסרון כיס החרשתי אך הלא שלשה הן דאגותיו א' כי יראה לעיני הרואים כי געלת בו. והפלתו כמאמר טורנוסרופוס הרשע שאמר אם ה' אוהב עניים למה אינו מפרנסן משל למלך שכעס על עבדו וגזר שלא יאכילוהו ושלא ישקוהו המאכילו אינו עובר מצות המלך שנית אולי העשיר לא יתן לו מאומה וימות ברעב. או יהיה לוקח לו קלון לחזור על הפתחים. שלישית על זרעו שאין לו להנחיל את זרעו ויהיו דלים כמוהו ואולי לא יוכלו לסבול על כן על שלש אלה בא ויאמר על הא' כי יפול לא יוטל כלומר לא יוטל מאתו יתברך כמי שכועס על עבדו ומשליכו לארץ בכעס כדעת טורנוסרופוס שהזכרנו כי אם אדרבה במה שהעני אותו הוא סומך ידו והוא כתשובת רבי עקיבא אליו שאין המשל אלא כאב שכעס על בנו ומנע ממנו לחמו שהנה יחזיק טובה אל מאכילו כי לא עשה כן אביו רק לטובתו שיקבל מוסר על אשר חטא לו וישוב להרבות ולהיטיב לו וזהו כי ה' סומך ידו על ידי הדלות כענין ואני יסרתי חזקתי זרועותם:

פסוק כה

ועל השנית והיא כי לא נפיק מיניה חורבה אם העשיר יקפוץ ידו וימות ברעב מי שמזונותיו בידו לזה אמר נער הייתי שאומר שרו של עולם אל תחשוב שלגמרי עזב יתברך הצדיק בבחירת העשירים כי אם מכין לו הוא יתברך מי שיפרנסהו בכבוד אם לא יהיה על יד ראובן יהיה על יד שמעון באופן שלא יהיה נעזב מאנשי חסד. ועל השלישית אמר כי גם לא יתמיד דלות הצדיק גם לזרעו כי גם לא ראיתי זרעו יבקש לחם כי זרעו לא יבקש לחם כי לא ימשיך הוא יתברך דלות הצדיק מדור לדור:

פסוק כו

כי אחר שהוא היה כל היום חונן ומלוה לכן יעשה יתברך שיהיה זרעו לברכה ולא מבקש לחם. או יאמר כל היום חונן וכו' לומר הלא תאמר לפחות יחוש הוא ית' לתת לצדיק נכסים לבל תחסר ממנו מצות צדקה לזה אמר אל תחוש על זה כי הלא כל היום חונן ומלוה והוא ענין מאמר הכתוב מלוה ה' חונן דל שהוא כי החונן דל שנותן לו צדקה ב' מצות בידו הלואה לה' ומתנה לדל וזה מלוה ה' חונן דל ואומר כי זה גם כי טוב מעט לו הוא חונן דלים ומלוה לה' ושמא תאמר הלואי שיזון ביתו איך נותן צדקה לזה אמר

דע כי וזרעו יהיה לברכה שתהיה לו ברכת רבוי בניו ועל כן בפרנסו אותם בטוב מעט שיש לו הוא חונן להם ומלוה ה' שהוא עושה צדקה בכל עת וזהו כל היום חונן ומלוה דהיינו בכל עת על ידי היות לו זרע רב:

פסוק כז

סור מרע ועשה טוב כו' אחר שהפליג ברעת הרשע ראה רוח הקדש כי הלא רשע יראה ויתייאש מן התשובה ויאבד באמור כי מאס בו ה' ולא כן הוא כי אדרבה במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד על כן הפכה פניה רוח הקדש כמדבר אל הרשע שישוב בתשובה וירבה להיטיב לו וזה אמר סור מרע כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל בגמרא במסקנא כי השב מאהבה זדונות נעשים כזכיות וזה תאמר לו רוח הקדש לרשע הלא נאמר עליך שלא תשכון בעולם כי אם שתכרת ממנו ואני אומר לך סור מרע הוא מדרכך הרעה או עון שהורגלת בו ועשה אותו טוב שתשוב מאהבה ותהפכנו לזכות ובזה אין צריך לומר שלא תכרת כי אם תשכון לעולם ולא תמוט:

פסוק כח

כי גם כי ה' אוהב משפט והמשפט יחייב שלא יעזוב את חסידיו למה שלעולם נשמרו מלחטוא שהם צדיקים גמורים שלא חטאו מתחלתם וכן יחייב המשפט כי זרע רשעים נכרת והוא משפט כל מלכי הארץ כי אין תשובה מועלת לעוברי רצונו ומורדים בו והלא תתמה איך אקבלך אחרי היותך רשע למות ולא עוד אלא שאזכה לחיי הע"ה והלא כמו זר נחשב:

פסוק כט

או לפחות תאמר כי גם שלא יהיו חסידים כי אם צדיקים בלבד כיון שלא חטאו כי אם שלעולם נשמרו ראוי הוא יירשו ארץ כו' אך לא כן הרשע גם בשובו כדרך המלך ב"ו שאין תשובה מצלת למורד בו להציל נפשו:

פסוק ל

משיב הוא יתברך ואומר פי צדיק כו' לומר דע בני כי יותר יש להחזיק טובה לרשע השב מלצדיק כי הלא פי צדיק יהגה חכמה היא חכמת התורה ולשונו תדבר משפט ודין ממשפטים ישרים של תורת אמת:

פסוק לא

וגם תורת אלהיו בלבו א"כ הנמשך מזה הוא שלא תמעד אשוריו לחטוא ואין להחזיק לו כ"כ טובה:

פסוק לב
וגם כי הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו עכ"ז אין להחזיק לו טובה בעצם כי הלא צופה רשע הוא היצה"ר כמאמרם ז"ל לצדיק כו':

פסוק לג
ולולא הקב"ה עוזרו היה נופל בידו ועכ"ז אליו ית' יש להחזיק טובה וגם שלא ירשיענו בהשפטו לאמר הלא לולא עזרתיך חטאת עכ"ז ולא ירשיענו בהשפטו כלומר אך הרשע שכבר נשתעבד תחת יצרו ועצר כח לשוב להכניע את יצרו ולשעבדו תחתיו זה גדול מלוכד עיר וגדולה מעלתו מהצדיק הגמור:

פסוק לד
ושמא תאמר כי נעשה יצרך בעל הבית ולא תוכל לו קוה אל ה' כו' לומר לכן אתה אשר אמרתי לך בדברי לנוכח אתך סור מרע כו' הנני חוזר ואומר לך קוה אל ה' כו' כלומר התחיל ליטהר וקוה אל ה' יסייעך בהבטחה זו שתשכון לעולם ושמור דרכו תמיד בל תמוט ולא בלבד תירש ארץ בצדיקים גמורים אשר לא חטאו אשר הזכרתי באמור צדיקים יירשו ארץ כו' כי אם גם וירוממך לרשת ארץ העליונים והוא כי בצדיקים לא אמרתי רק יירשו ארץ אך אתה וירוממך עליהם לרשת ארץ והוא כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ולמען תכיר אשר הגדלתי להיטיב עמך הפך בקשת הצדיקים להכרית את הרשעים על כן זאת אעשה לך שבהכרת רשעים תראה למען תשכיל כי כך היה ראוי לעשות לך ותכיר אשר היטבתי לך או כענין ריש לקיש רואה מג"ע את חבריו בגיהנם וזהו בהכרת רשעים תראה:

פסוק לה
ראיתי רשע עריץ כו' משיב דוד ואומר הנה ראיתי רשע עריץ ואחר היותו רשע ראיתיו מתערה ופורח בכשרון וצדקות כאילן שלא נעקר מעולם משרשו והוא כי כל צדיק נטוע במקום קדושה למעלה ואם ירשע יפרד כי תפרד נפשו אשר בו משרשה הדבק בשכינה ובשובו בתשובה הוא כשב אל מקורה לידבק בה ואין לה כ"כ לחות להפריח במעשים טובים כאשר מעולם לא נפרדה נפשו כי הוא הנקרא אזרח וז"א כי היה מתערה כאזרח רענן הוא אשר מעולם לא נפרד משרשה מפליג במעשים טובים:

פסוק לו
ובמקום שהיה ראוי יאריך ימים אדרבה ויעבור והנה איננו שגם זרע לא השאיר במקומו שזה כאלו לא היה ואבקשהו מהיכן בא לו ההכרת הזה ולא נמצא ואם כ"כ חשוב השב לפניך כמאמרך למעלה הלא כמו זר נחשב וכי זו תורה וזו שכרה:

פסוק לז
משיבה רוח הקדש ואומרת שמר תם שהוא שמור מדת היותך תם מלהרהר בלבך כי תם אתה שבכל טלטוליך אחר יעוד ומשיחת שמואל הנביא לא הרהרת וראה ישר הוא הקב"ה כי צדיק וישר הוא ועמוד על זה כי ישר הוא ולא יעות צדק והטעם הוא כי אחרית לאיש שלום והוא כי איש שלום נקרא הבעל תשובה כד"א שלום שלום לרחוק ולקרוב וארז"ל שהיה רחוק ונתקרב והוא כי תואר שלום הוא קירוב נפרדים וזה היה רחוק שעונותיו היו מבדילים בינו לקונו ונתקרב היינו שלום נמצא בו שהפסוק מפרש השלום. ונבא אל הערן אמר דע כי כל שב יש לו גבול ותכלית עד היכן סוף גדר שלמות צורך נפשו ובכן לא נתמה אם לצדיק א' יאריכו ימיו ולצדיק אחר יתקצרו אולי זה בקרוב שמם הגיעו אל תכליתו והוא מאמר רז"ל על רבי בון שמת בקצרות שנים כי השלים ר' בון בזמן מועט מה שאחר היה צריך זמן רב וזהו כי אחרית לאיש שלום שהוא אחרית ותכלית וגבול יש לכל איש שלום הוא השב וזהו השיג תכליתו במהרה:

פסוק לח
ואשר תראה פושעים נשמדו יחדו ולמה לא האריך להם הוא יתברך עד בא להם אחריתם דע לך כי אותם היו מסוג אותם שאין מספיקים בידם לעשות תשובה שאחרית רשעים והיא התשובה ותקון שהוא יתברך מאריך ומחשב מחשבות לבלתי יאבדו נכרתה מהם והוא להיותם כת של פושעים ומורדים וזהו ופושעים כו' הוא על כי ראה ית' כי אחרית ותשובה של רשעים נברתה מהם כענין היות מאותם שאין להם תקנה:

פסוק לט
ותשועת צדיקים מה' כו' כהתימו ענין המזמור שנמשכו הדברים עד כה חזר אל אומרו צופה רשע כו' שעם שאם לא היה הקב"ה עוזר לו נגד יצרו היה נופל בידו ואמר שעכ"ז לא ירשיענו בהשפטו באמור איך אזכך ואני עשיתי עתה בא להוסיף עוד ב' הדרגות ואמר עם שותשועת צדיקים מיד יצרם מה' הוא שעזרו עכ"ז מחשיב לזכות כל כך המצוה ההיא עד גדר היות מעוזם בעת צרה שהוא בעת יחייב המזל לפי העת צרה יהיה מעוזם עד שידוד המזל בעבורם כעובדא דבת רבי עקיבא:

פסוק מ
ולא עוד אלא שעם היות שויעזרם ה' להיות צדיקים כאמור ויפלטם מהצרה. עוד שמת יעשה למו הוא יתברך והוא כי יפלטם גם מרשעים עם היותם בעלי בחירה בל יפול בידם ואם כבר נפלו ג"כ ויושיעם כאשר חסו בו לבדו כענין ומן ידך מלכא ישזיב. או יאמר ויעזרם כו' הוא ענין מאמרם ז"ל שבהצלת בתו של ר' עקיבא בליל חופתה מן הנחש יצא

ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא אפילו ממיתה עצמה שהוא שהיה נראה שהיה די שתהיה זכות הצדקה מספקת להציל מהיות ממיתה משונה ע"י נחש כי אם שתשתנה לטובה שתמות מיתת עצמה כמות כל האדם אך במה שנשארה בחיים נראה כי גם ממציאות מיתה תציל הצדקה ועל דרך זה יאמר פה אחרי אומרו שיהיה מעוזם בעת צרה שהוא עת שגוזרת צרה על פי המזל כענין בת ר' עקיבא שלא בלבד מציאות עזר לזכות ממיתה משונה למיתה עצמה כי אם גם פלטה לגמרי וזהו ויעזרם ה' שהוא מציאות עזר שהוא ממיתה משונה למיתה עצמה וגם ויפלטם פלטה גמורה ממציאות מות לחיים ומזה תוציאו אל גדולה מזו שהוא כי גם יפלטם מרשעים עם היותם בעלי בחירה וגם יושיעם אם כבר ברשת זו טמנו נלכדה רגלם כי חסו בו לבדו בלי שום פניית עזר הצלה מצד אחר וזהו כי חסו בו:

פרק לח

פסוק א

מזמור לדוד כו' למה שבמזמור הלז הוא מזכיר עונותיו ויסורין וחלאים קשים ממרקין באופן כי לפי הצרה קינה מבעי' ליה למימר ולא מזמור. אך אמר דוד למה שאני חפץ בתשובה ובלתי בועט ביסורין מזמור ושיר הוא לי ולא קינה וז"א מזמור כו' לומר מזמור ראוי למה שאני דוד להזכיר ולא להזכיר קינה וזהו מזמור לדוד להזכיר:

פסוק ב

ה' אל בקצפך כו' הנה ידוע כי יש מלאכי רוגז למרק עון על ידן כאף וקצף וחמה וזעם ודומיהם והם הנקראים חציו יתברך והם בלתי מרחמים בדין לכן אשר יאהב ה' יוכיח ע"י עצמו וזו בקשת דוד ואמר ה' אל בקצפך שהוא גדול מחמה תוכיחני אפילו תוכחת שהיא קלה מיסורין וגם אל בחמתך שהיא קלה מקצף כי על כן נזכרת בלשון נקבה תייסרני כי לא אוכל לסבול:

פסוק ג

כי הנה חציך הם מלאכי הרוגז כקצף ואף וחמה וזעם ודומיהם נחתו בי והורדו בי מן השמים למרק אשמותי ועם היות שלא התחילו למרק כי אם שהורדו בלבד וגם לא היו לבדם כי אם ותנחת עלי ידך על שמך הנז' של רחמים לרחם ולחבוש מחץ מכותם:

פסוק ד

ועם כל זה כ"כ התפעלתי כי אין מתום בבשרי מפני זעמך והוא כי עם היות שלא החל למרק מהמשחיתים כי אם הזעם שהוא קל מקצף וחמה וגם לא החל למרק העון המזיד

כי אם החטא ועכ"ז אין מתום בבשרי מפני זעמך אין שלום בעצמי מפני חטאתי כלומר ומה יעשו הקצף והחמה הקשים מזעם ומה אעשה במירוק עון אם על החטאת אין שלום בעצמי:

פסוק ה
ושמא תאמר במה ידעת שהיה על החטאות ולא על העונות הלא הוא כי אלו עונות היו עוברים ראשי למרק כמשא כבד היו כבדים ממני מכח יכולתי לסבול:

פסוק ו
אך הנני רואה כי הבאישו נמקו חבורותי שמיד שהבאישו נמקו ולא נתקיימו הרבה על כן אני גוזר ואומר כי לא היה רק מפני אולתי שהוא על אשר חטאתי באולת שהוא שוגג ולא על המזיד כי אם כן היו מתמידים הרבה ולא נמקו מיד:

פסוק ז
ואם תאמר נא אלהי א"כ אפוא מה תעשה על העונות שלא התמרקו מיד הלא הוא כי מעת נעויתי ונפתלתי בהעותי מיד על עוני שחותי עד מאד עד גדר שגם כל היום מרקב עצמותי הפנימים מהדאגה עשה רושם גם בחיצוניות וקודר הלכתי:

פסוק ח
כי מאשר כסלי מלאו מבפנים נקלה נמשך שאין מתום בבשרי ומראה פני הוכיח כי קודר הלכתי ורמז באמרו נקלה על כח טומאת העון שנזכר בלשון זכר שדבק בכסילים ודעתו על דבר בת שבע ואמר כי הכסלים שעיקר כח התשמיש מהם מלאו נקלה:

פסוק ט
ואל תאמר נא אלהי כי כל צרתי ודאגתי אינה רק על צרת גופי ביסורין ולא על היותי רחוק מה' כי לא כן הוא כי הנה אחר שאין מתום בבשרי נפוגותי כי רפו יסורי ממני כד"א מאין הפוגות ואלו דאגתי לא היתה רק על צרת גופי היה לי לנוח ולשמוח אך אז אדרבה בהבדל היסורין ממני נדכיתי עד מאד כי השלכתי אחרי גווי דאגת צרת הגוף ושאגתי מנהמת לבי:

פסוק י
ותהי קול שאגתי אומרי ה' נגדך כל תאותי בל תסתלק ממני וז"א שם אדנות היא שכינה ואין זה מן השפה ולחוץ כי הנה אין צ"ל שאגה שבקול כי אם גם האנחה שבלב שממך שהיא עליך בל תרחק ממני ואם נדקדק אומרו נגדך ולא אמר עליך אדני יאמר במה שידענו כי ע"י זכות הצדיק למטה יש יחוד למעלה לשם הויה הגדול עם שם אדנות משא"כ ע"י עון שיש פירוד בין שניהם חלילה ובזה יאמר בדבר דוד עם שם ה' באמרו

ה' אל בקצפך כו' אמר עתה לשם ההויה אשר עמו מדבר הנה היות אדני הוא שם אדנות נגדך לפניך שיהיה ביחוד פנים בפנים עמך היא כל תאותי ע"י סליחת עוני משא"כ אם לא ימחלו עונותי שיגרמו פירוד כי על הנוגע אלי איני חושש עם היות כי נשבר גופי כי הנה ואנחתי השוברת חצי גופו של אדם ממך לא נסתרה:

פסוק יא

וגם לבי סחרחר מסבב ברעיוניו על אשר עויתי והייתי משתומם ועזבני כחי ואהיה כנופל ממצבי משולל כח כמת ואור עיני כי נתעלפתי ואצ"ל המאור עיני כי אם שכהו ממש מכעס עיני כאלו גם הם העינים ממש אין אתי כ"כ נתפעלתי בעלופי מנהמת לבי עכ"ז לא שמתי לבי על כל הנוגע אלי כי אם על העדר יחוד עליון כמדובר:

פסוק יב

ואמר כי כ"כ הייתי משתומם חשוב כמת עד כי אוהבי ורעי בהסתפקם אם מתי או נתעלפתי מנגד נגעי שהיה לי כאמור למעלה יעמדו ויתייצבו באמרם כי לא היו רואים בנגעי שהיה בו כדי להמית כי הלא נפוגותי ונרפיתי מהם כי החלו להבריא וקרובי מרחוק עמדו לראות מה יאמרו אלו האוהבים שנגד נגעי אם יאמרו שהיה מיתה ויטפלו בעסקי המת או אולי הוא עילוף:

פסוק יג

ואז וינקשו ונכשלו מבקשי נפשי ודורשי רעתי כי היו מבקשי נפשי ודורשים הם רעתי דורשים מאהבי ורעי מה היתה רעתי וחליי ולא היו ממתינים עד ישיבו אותם דבר כי אם דברו הוות שהוא שדברו ואמרו כי רעתו הוא הוות כלומר עוותים ועונות שיש לו מוגנים מלבד כי ומרמות לומר שהיו לדוד מרמות זה לא היה עתה חדוש כי זה כל היום יהגו זה הוא מה שנוקשו וחטאו מבקשי נפשי כו':

פסוק יד

והנה מה שחטאו לדבר כן בפני הבטחון הוא כי ואני נדמיתי בעלופי שהייתי כחרש לא אשמע כלל וכאלם לא יפתח פיו שהייתי בלתי מרגיש:

פסוק טו

אבל לא כן האמת כי אם שואהי כאיש אשר לא שומע שהוא בלתי חרש כי אם שלא שומע שאינו מטה אזנו ואינו שומע וכמי ששותק מפני שאין בפיו תוכחות שאינו יודע מה להשיב להוכיחם עם היות שיש בפי תוכחות:

פסוק טז
אלא שלא השבתי למען תענה אתה אלהי במקומי כי לך ה' הוחלתי אתה תענה כי לי אתה כי אתה ה' אלהי. או יאמר שבזכות צרותי וסבלנותי תענה ותאמר אלי כי שם אדנות הוא חלי כי שכינה דבקה בי ולא רחקה ממני וזהו אתה תענה אדני אלהי:

פסוק יז
כי אמרתי פן וכו' הלא אמרתי שהייתי כאיש אשר לא שומע ואין בפיו תוכחות ושהיה הטעם על כי לך ה' הוחלתי וכו' ועוד טעם אחר והוא כי מה שהייתי כאיש אשר לא שומע היה כי יען כי אמרתי פן ישמחו לי בהגיד להם בדרשם רעתי החולי שלי פן ישמחו לי כי הלא במוט רגלי בלבד עלי הגדילו מה יעשו באמור להם גודל חליי הנז':

פסוק יח
וכן כי אמרתי להם כי אין זה העילוף חולי כבד והייתי אומר כי אני לצלע נכון כי נכון הייתי לבת זוגי כי צלעתי היתה ועם כל זה אני מצטער כי ומכאובי על מה שלפנים נראה דבר קשה נגדי תמיד ומזה נתעלפתי שעזבני כחי כו' אך אינו חולי כבד כלומר שלא חטאתי אלא שאני מתפעל מפני הכבוד:

פסוק יט
או לאידך גיסא להודות להם כי העויתי ואומר להם שחטאתי ומוגגני עוני וזהו כי עוני אגיד שאומר שעוני הוא שעויתי הנה אדאג מחטאתי שהייתי חוטא באמרי כך להחזיק נפשי לנפש החוטאת ואיננה כי כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה. או יאמר אדאג מחטאתי שעון שבין אדם למקום אסור להודיעו לבני אדם שעליהם נאמר כסוי חטאה וזה הוא טעם למאי דסליק מניה למה איני מגיד להם שעויתי:

פסוק כ
ולמה דפתח ביה שאינו אומר להם כי הוא לצלע נכון ושלא חטא אמר זה אי אפשר כי הנה אויבי חיים עצמו האומרים שחטאתי ואדרבה בזה ירבו לי שונאי שקר ירבו שונאי מחמת שקר זה שהייתי אומר לדעתם וזהו ורבו שונאי שקר:

יח או שיעור הכתובים לא אדע מה אומר להם כאשר ישמחו לי אם אומר אני כי לצלע נכון כי צלעי בת זוגי היא ולמה תשמחו לי הלא מכאובי שהוא חליי נגדי תמיד ויאמרו שלא על חנם הוא:

יט ואם מה שאגיד להם יהיה כי עוני הוא ואודה להם וזהו כי עוני אגיד הלא אדאג מחטאתי שהאומר דוד חטא הוא חוטא:

כ ואם אומר שמה שאני חולה הוא מראות כי אויבי חיים עצמו אז ירבו שונאי שקר בראות כי צר לי על טובתם:

פסוק כא

ושמא תאמר כי לא כן הוא כי הלא יראוני תמיד רודף טוב תורה ומצות וחסידות ועל כן יגזרו אומר כי זה יוכיח כי צדיק אני הנה נהפוך הוא כי אדרבה למה שהם מורגלים להיות משלמי רעה תחת טובה לא יעשו עיקר מאשר אני רודף טוב לדון מה שנראה לכף זכות כי אם אדרבה ישטנוני תחת רדפי טוב כי יאמרו עלי שטנה על רדפי טוב כי מעשה הרע הוא עיקר ומעשה הטוב הוא כאומר ראוני שאני טהור באופן כי גם מעשה הטוב יאמרו כי רע הוא וז"א ישטנוני ולא אמר ישטמוני:

פסוק כב

אל תעזבני ה' אמר ידעתי כי אל תעזבני ה' שתקרא עזובה לגמרי ומצד היותך אלהי ידעתי שאל תרחק ממני:

פסוק כג

אך מה שאני צריך לבקש הוא חושה לעזרתי ואל תאחר וראה כי איני מבקש טובות העולם הזה כי אם אדני תשועתי כי התשועה שאני מבקש אינה אלא שאדני הוא שכינה תהיה עמי וזה תאותך כנודע מרז"ל כי מעת שברא הקב"ה את העולם נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים וכמו שכתבנו בביאור התורה בס"ד כי לא אמרו למטה כי אם בתחתונים שהוא בבני האדם כי היכל ה' המה:

כב **או** יאמר כי שלש בחינות בדיינים עליונים מדת רחמים ומדת הדין הקשה ומדת הדין הרפה היא שכינה כי מעמד שלשתן הם ב"ד של שלשה על כן אמר מה שאצטרך לבקש הוא לומר למדת רחמים אל תעזבני ה' שהוא אל תעזבני ביד מדת הדין לבדה כי אם שתשתף מדתך עמה ואל מדת הדין הקשה אני אומר אלהי אל תרחק ממני שלא תדיינני כ"כ בקושי שתרחק קדושתך ממני כמואס בי.

כג כי אם חושה לעזרתי כי משם אדנות הוא שכינה איני צריך לחלות כי ידעתי כי אדני תשועתי:

פרק לט

פסוק א

למנצח וכו':

פסוק ב

אמרתי וכו' לומר בראותי דבר שלבי בא להרהר אמרתי בלבי אשמרה דרכי מחטא בלשוני פן אטיח דברים חלילה בראות רשע וטוב לו ודי לו שמור דרכי בעוד שאין רשע לנגדי אך בעודו לפני אין די זה כי אם כאלו כבר החטא בלשוני ובא לדבר וצריך לשים מחסום בפי אל יצאו הדברים מפי כי בראותי אותו לפני אין מעצור לרוחי לעכב מלדבר תלונותי וזהו אשמרה לפי מחסום וכו'.

פסוק ג

אך בראות עצמי ביסורין עד גדר שנאלמתי דומיה שהוא כי יש בהם ביטול תורה כד"א האנק דום שהוא דממת תורה אז אמרתי הנה החשיתי מטוב הוא מלקח טוב ביסורין וכאבי שהיה לי על טוב הרשע נעכר בקרבי שעתה הוכפלה הרעה טוב הרשע ויסורין עלי עד גדר ביטול תורה:

פסוק ד

אז חם לבי בקרבי בהרהורי בהגיגי תבער אש שלא יכולתי לשמור דרכי מחטוא בלשוני ואז דברתי בלשוני ומה דברתי הלא הוא אמר הודיעני ה' קצי שהוא כי כל אדם יש לו קץ ותכלית אשר להשתלם בו הביאו יתברך אל העולם ומי ומי יספיקו לו מדת ימיו למלאות התכלית הצריך לו כי אלו ידע איש מה שצריך להשתלם לא היה מטפל בדברים אחרים וזה יאמר הנה לא אוכל לבלתי דבר על זולתי כענין רשע וטוב לו אך הודיעני ה' קצי הוא תכליתי שבאתי להשלים ומדת ימי מה היא כי ע"י כן אדעה מה חדל אני שחדלתי עד כה מלהשלים ובזה לא אשית לבי להרהר ולדבר על זולתי כי אהיה עסוק על הנוגע לי:

פסוק ו

הנה טפחות וכו' הנה נמנעתי מלדבר בלשוני על טוב הרשע אך אדרבה על המין הבלתי רשעים איך הולכים מהעולם בלתי שלמים כי לא יחושו על הוצאת ימיהם בעבוד את ה' והשלים עצמם כי אני הנה טפחות נתתה ימי כלומר גם שהם קמצים קומץ מאברהם וקומץ מיעקב וקומץ מיוסף כנודע מספר הזוהר כי מהם נתן לו יתברך שבעים שנה הנה גם שהיו טפחות כבר נתת ימים שנתת לי ויש לי ע' שנה בטוחים ועכ"ז וחלדי שהוא חיי בעולם לפי צורך תיקוני הוא כאין נגדך ומה יעשו כל המון העולם שאין להם בטחון שום קצבת שנים כי הנה אך כל הבל כלומר כמעט כל בני אדם הבל במה שכל אדם חושב כי הוא נצב סלה ולא ימות כי לא ישים לבו להשלים עצמו טרם מותו:

פסוק ז

וכ"כ הם שטופים בהבלי העולם כי אך כללם כו' והוא כי בספר הזוהר אמרו פרשת ויחי כי משלשים יום קודם סילוק האיש אפילו הצדיק שנקרא איש צלם שלו מתמעט והולך וכן אמרו שמה ב' צללים אין לו אז רק א' והראוי היה כי אשר לו מוח בקדקדו אז יתבטל מכל עסקי העולם ויתבודד בתורת ה' וישוב ויתקן כל מעשיו אמר ראו נא עד היכן הגיע סכלות בני האדם השוכחים מיתתם ותיקונם כי אין צ"ל במיטב ימיו כ"א גם כאשר אך בצלם שלו שכבר יתהלך מן העולם שהוא תוך שלשים ליום המות עם היות שאך הבל יהמיון שהומים ואומרים כי אך הבל העולם הוא וכל רואיו במיעוט צלם עכ"ז לא ימיש מלצבור ממון כ"א יצבור ואין צ"ל אשר לו בנים ויצבור בשבילם כ"א גם אף אשר לא ידע מי אוספם:

פסוק ח

ועתה מה קויתי כו' אמר הלא אמרתי כי באו עלי יסורין עד שנאלמתי דומיה שנתבטלתי מד"ת והנה עתה שכבר באו עלי יסורין מה קויתי אדני כלומר איני כצוברים הון כי אם מה קויתי הלא הוא אדני שהוא השכינה היא שם אדנות שיהיה דבק בי והנה תוחלתי זאת לך היא שגם אתה ה' שאני דובר בך באמרו הודיעני ה' קצי גם תוחלתי זו לך היא כי גם אתה ה' מיחל תמיד ותאב יהיה שם אדנות מתייחד ודבק בך ולא יהיה פירוד חלילה באופן שאין קווי חביב לפניך כזה ותרצני. או יהיו דבריו ענין פסוק חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו והוא כי הנה טבע החלק להיות חושק לידבק אל הכל שממנו נאצל באופן כי יותר ראוי הוא תהיה נפש האדם באדם חושקת את קונה לידבק בו יתברך מאשר הוא יתברך יכסוף לידבק בה ועל כן יאמר המקונן אם מאשר אני שאני החלק בלתי חושקת להקב"ה הייתי שופט שמכ"ש שהוא יתברך אשר הוא הכל לא יחשוק לידבק בי ואם כך הייתי גוזר אומר הייתי אובד תקוה ולא אוחיל לו יתברך אך חלקי ה' אמרה נפשי לומר הנני רואה כאלו הוא יתברך מתנהג עמי כאלו הוא החלק ואני הכל כי הוא חושק בי יותר ממה שאני חושקת בו ועל כן אוחיל שאם לא כן הייתי מאבד תוחלתי בך וזהו חלקי ה' אמרה נפשי לכן אוחיל והוא מאמרנו על פסוק אני לדודי ועלי תשוקתו שאומרת כנסת ישראל אני לדודי כלומר אנ שלו חלק ממנו והיה ראוי תהיה עליו תשוקתי ונהפוך הוא כי אדרבה עלי תשוקתו שהוא יתברך המשתוקק אלי וזה יאמר פה שאומר לפניו יתברך האיש כאשר בצלם יתהלך ורואה כי קרבה פקודתו וכל יגיעו לא ימצאו לו רק מה שצבר ולא ידע מי אוספם משלים דברו ואומר ועתה מה קויתי אדני הוא השכינה אני מקוה שתדבק בי כי הנה ידעתי כי זה חשקך כי תוחלתי

הראויה לי לידבק בך על היותי החלק ואתה הכל לך היא מה שראוי להיות לי כי אתה הוא הכוסף לידבק בי יותר ממה שאני חושק כלומר ולכן בזה בטחתי:

פסוק ט

מכל פשעי הצילני כו' חוזר אל ענין היסורין שאמר שהיו עליו כאמרו נאלמתי דומיה כו' אומרו אם עוני שעל כן יסורין עלי הוא על שהתעלמתי עיני מן הצדקה והיה בי חרפת נבל הוא שקול כע"א כמאמרם ז"ל נאמר כאן כי יהיה דבר עם לבבך בליעל ונאמר להלן יצאו אנשים בני בליעל כו' מה להלן ע"א כו' הנה על כן אני אומר כי מכל פשעי הצילני בל יקטרגו עלי כי תמחול אותם וחרפת היותי נבל ידעתי שאל תשימני כלומר כי לא חטאתי בזה כי אדרבה הייתי תמיד עושה צדקה:

פסוק י

ואם הוא על ביטול תורה כי נאלמתי דומיה שהוא מן התורה כמדובר למעלה וקיימא לן פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה הנה אין עלי אשם כי אם נאלמתי לא אפתח פי בתורה הוא כי אתה עשית ביסורין שיש בהם ביטול תורה שנתת בי:

פסוק יא

והנה זאת בקשתי והיא הסר מעלי נגעך כו' והוא כי במזמור הקודם חלה פני אל אל יוכיחנו ע"י מלאכי הרוגז כקצף וחמה ואף וזעם וכיוצא כי אם בידו יתברך וכן עשה יתברך ואין ספק כי כח איזה רוגז מעין עונו והוא מצפה עליו ישליטנו בו הוא ית' וידוע כי כחות חיצונים נקראים נגעים כד"א ובנגעי בני אדם וזה יאמר הסר מעלי נגעך הוא כח חיצוני שתיחס לעוני אשר חפץ למוגגני כי הלא מתגרת ידך הקדושה שיסרתני בה אני כליתי מה יעשה ע"י כח חיצוני אכזרי שלא אוכל לסובלו:

פסוק יב

ואם מה שתיסרני הוא למען יראו בני אדם ויקחו מוסר מאשר עלי מה בצע אחר שאינו מועיל ואין לוקחים מוסר כי הנה כבר בתוכחות על עון יסרת איש ותמס כעש חמודו ועשרו ולא לקחו מוסר כי עכ"ז אך הבל כל אדם סלה כי לא משו מלימשך אך הבלו של עולם סלה:

פסוק יג

שמעה תפלתי ה' כו' הנה למדונו רז"ל כי שמיעה מרחוק והאזנה מקרוב ושעל כן משה שהיה קרוב לשמים מלארץ אמר בשמים האזנה ובארץ שמיעה משא"כ ישעיה שאמר שמעו שמים כו' ונבא אל הענין אמר דוד הנה יש תפלה ויש גדר שועה ויש דמעה אם גם כי אתפלל עודך רחוק ממני שמעה תפלתי אך אם אשוע שהיא תפלה יותר עיקרית מלב

ומנפש תספיק גדר שועה להתקרב אלי ולהתייחס להאזנה וזהו ושועתי האזינה אך אם אבכה לא אצטרך לומר שתקרב אלי כי הלא ידעתי כי מאליך אל דמעתי אל תחרש כי דבק אתה בי כי הלא מפאת הנפש גר אנכי בעוה"ז עמך כי להיותי עמך כי נפשי מרכבה אליך אני גר בארץ ואם מצד הגוף אני תושב אינו כגדר מלך הרודה עמים ועושה עיקר מהעוה"ז כ"א ככל אבותי אשר לא מלכים היו ואם יחזור אל האבות יאמר תושב ולא כמי שהיה בלתי מטולטל בארץ כי אם ככל אבותי כאברהם שלא שקט ולא נח מעבר הירדן לחרן ומשם לארץ ומשם למצרים ואחרי כן נטע אהלו בפרשת דרכים וגם יצחק היה מטולטל והיו מגרשים אותו ממקום למקום וגם הוא יתברך האומר אליו גור בארץ הזאת ונאמר בארץ מגורי אביו וגם יעקב רבו ויעצמו טלטוליו ואמר דוד כי גם אומרו מה שהיה תושב לא כגדר מלך ולא כגדר אחד העם השקטים רק ככל אבותיו:

פסוק יד

ושירש שאלתו ובקשתו ואמר השע ממני ואבליגה והוא לומר איני שואל שתסיר היסורין ממני לגמרי כי שמח ביסורין אני אך השע ממנו שיעור שאבליגה שתהיה לי הנפשה להתחזק בין צער לצער בטרם אלך ואינני שהוא בטרם אקוץ בכבדותן ואהרהר ואהיה תוהה ומיצר עליהם ואפסיד צדקתי נמצא שאלך מהעולם ואינני אשר אני הוא עתה כי אם אחר שעתה אני צדיק ואקנה תואר אחר.

או יאמר על דרך זה בטרם אלך כו' במה שידענו מרז"ל כי הרשע בחייו קרוי מת נמצא מהלך בחוץ והוא כאלו מת וזה יאמר בטרם אלך ואינני שאקוץ בצדקי ואהיה הולך בעוה"ז שהחיים בו נקראים הליכה כד"א כי הולך האדם אל בית עולמו וכאלו אינני כי אהיה כמת משא"כ בהשעך ממני ואעמוד בצדקי תמיד:

פרק מ

פסוק א

למנצח וכו':

פסוק ב

קוה קויתי כו'. הנה על פסוק אשרי אדם שומע לי לשקד כו' כי מוצאי מצא וכו' כתבנו ענין מאמר ספר הזוהר על פסוק מדוע באתי ואין איש כו' שידברו על העומדים בבית ה' בבתי כנסיות ובתי מדרשות כי שם בית מועדו יתברך להמצא עם בניו ונשאו משל למלך המייעד אנשי עצתו להמצא אתו במקום פלוני שאם בבא שם המלך ימצא שקדמו ובאו שמח עמהם וכשאינו מוצא אף גם אחד כועס ואם מוצא אחד מתנחם בו על השאר

ומשתעשע עמו עד בוא האחרים וקושר עמו אהבה רבה וזה כתבנו על פסוק לשקוד על דלתותי יום יום כמפורש שם בס"ד וזה יתכן אמר דוד פה הנה יום יום קוה קויתי ה' שהייתי אני לבדי מקוה כי הייתי ראשון לכל זולתי וגם קויתי ה' שגם לא היה ה' מקוה אותי כי אם אני אל ה' שהייתי משכים ומקדים הרבה ועל כן ויט אלי שהיה נוטה אלי להשתעשע בי ולהתנחם על כל זולתי ועל ידי כן מאשר קשר אהבה עמי לא על ידי סרסור באה שועתי לפניו כי אם הוא יתברך ע"י עצמו וזהו וישמע שועתי. או יאמר כי ידענו כי שם אדנות הוא פתח קבלת התפלות ומעלה אותם אל השם הגדול אמר קוה קויתי ה' בחשק וקווי כפול ועל ידי כן לא נתן ביני לבינו שם אדנות כמנהג כי אם ויט אלי ה' הגדול עדי וישמע בעצמו שועתי. או יאמר ראה מה בין המקוה לאיש אם מלך או שר יהיה למקוה את ה' כי הנה אם יקוה איש לאיש פעם אחת ויתעלם ממנו לא יקוה שניה כי ידע כי לבו בל עמו אך לה' קוה פעם אחת ואם עדיין לא יענני לא אמיש מלקותו כי ע"י הבטחון ההוא שוה לי כי עם היותי רחוק ויט אלי בפעם הראשונה וישמע שועתי בשנית ויעניני כו':

א **או** יאמר בשום לב אל אומרו לדוד בין למנצח למזמור ולא אמר למנצח מזמור לדוד כדרכו במקומות אחרים. אך הנה בספר הזוהר שאלו למה בקצת מזמורים אומר מזמור לדוד ובקצתם אומר לדוד מזמור ואמרו כי כאשר היה הוא עושה הכנה והתבודדות שתבא אליו רוח הקדש אומר לדוד מזמור וכשרוח הקדש היתה מקדמת מאליה ובאה אליו הוא אומר מזמור לדוד והנה ע"פ הדברים האלה יתכן כי קרה לו ענין מאמרם ז"ל על ויעתר יצחק לה' ויעתר לו ה' משל לבן שהיה חותר בכותל לראות את אביו שבעבר הלז ואביו היה חותר מהעבר האחר למצוא שם בנו כך היה יצחק חותר בתפלה לבקש את ה' והקב"ה חותר למהר להמציא עצמו לו כך יתכן יאמר כי בכלי נגון הנקרא למנצח היה יתברך מנשב ע"י רוח צפונית במיתריו לעורר את דוד ודוד היה מכין עצמו שתבא אליו שיחול עליו רוח הקדש למזמור וזהו למנצח לדוד מזמור:

ב ופירש ואמר מה שאמרתי למנצח לדוד מזמור שלא כסדר הנהוג הוא כי קוה קויתי ה' שהוא כי הוא יתברך משתוקק ומקוה לי ואני מקוה לו וזה אמר קוה ה' אלי ואני קויתי ה' ומפאת כל החשק הזה נמשך כי ויט אלי ומהטיה בלבד טרם אקרא שמע שועתי כדרכו יתב' לאוהביו שנא' טרם יקראו ואני אענה עוד שנית כי לפעמים התפלה מעלים אותה שרפי קדש או השכינה לפניו יתברך ועתה נוסף לי חסד גדול והוא כי דשמע שועתי השם הגדול הזה:

פסוק ג

ועוד שלישית והיא מעין יציאת מצרים שעברת אתה ה' בעצמך שנאמר ועברתי וכו' וכמו שאמרו ז"ל אני ולא מלאך אני ולא שליח אמר כי כן עשה לי השם הנז' כי ויעלני מבור שאון הוא גלית הדבק בע"א והוא בור שאון שהיה משמיע קול שאון חירופים כלפי מעלה חלילה הנה משם העלני הוא יתברך בעצמו ולא ע"י שליח וגם ממקום טומאה אחר הוא מתוך טיט היון הוא מאכיש אחיו של גלית וזהו מטיט היון שאכיש היה טיט של היון של בור הנז' הוא גלית כי אחיו היה וגם משם העלני בעצמו ועוד רביעית והיא ויקם על סלע רגלי כו' והוא על סלע המחלקות והענין כי ברודף שאול אחרי דוד ואנשיו והיה דוד על הסלע שבמדבר מעון כי שם נאמר וילך שאול ואנשיו לבקש ויגידו לדוד וירד הסלע וישמע שאול כו' וילך שאול מצד ההר כו' ומלאך בא אל שאול לאמר מהרה ולכה כי פשטו פלשתים על הארץ וישב שאול מרדוף כו' על כן קראו למקום ההוא סלע המחלקות והנה אין ספק כי בשמוע דוד כי שאול היה סמוך לו והוא עודנו עומד על הסלע כי ודאי מת לבו בקרבו ולא היו רגליו מתנשאים מעל הארץ מרפיון הלב פן יהרוג ויהרג ואם היה נשאר במקומו ולא היה יורד מהסלע היה מגיע אליו שאול והיה נופל בידו טרם הגיע המלאך אל שאול לאמר מהרה ולכה כי פשטו פלשתים כו' אך מה' יצא שנתן כח והתעוררות את דוד לישא את רגליו לרדת מהסלע אשר על כן בא לו שאול אל עבר ההר לסבב את דוד ואנשיו ובהתארך הדבר בין כך ובין כך מלאך בא אל שאול וישב מרדוף אחרי דוד וינצל ועל כן אמר דוד לולא השם הגדול שהיה לי אשר נתן חיות ברגלים חשובות כמת להתנועע ולרדת מהסלע הייתי מת וזהו ויקם על סלע כו' כי לא היה כח ברגלי לינשא ללכת לולא ה' שהקים בהיותם בסלע רגלי ועצרו כח ללכת באופן שנתארך הפגישה אל המלאך שבא אל שאול והחזירו מאחרי דוד ומי הקים רגלי בסלע מי שהוא כונן אשורי מאז נתן כח והתכוננות ברגלי לפסע בילדותי כלומר כי כך היה פלא זה כאשר מאז כונן אשורי כי גם פה לא הייתי עוצר כח להלך על רגלי לולא ה' היה לי ויקם על סלע רגלי כמדובר:

פסוק ד

ויתן בפי שיר חדש כו' הנה עד כה אמר כי הוא יתברך בשמו הגדול של הויה עשה לו את כל הגדולות האלה והנה מי יגיד שכך הוא לזה אמר הנה העד כי הלא ויתן בפי שיר חדש היא וידבר דוד לה' וכו' והוא מזמור י"ח אשר הוא שיר אשר נתן ה' בפי להללו יתברך על כל הטובות הנז' כי לא המצאתי וסדרתי דברי השיר ואח"כ שרתי אותו בפי כ"א שבהיותו בפי היה חדש שלא היה מציאותו מקודם מלבי רק מאת השם הגדול

יתברך ניתן בפי כל השירה ההיא אות באות ובזה מצאנו ראינו טוב טעם אל אומרו אשר דבר לה' את דברי השירה כי אשר שר היה ראוי לומר וכן בנביא כתוב וידבר דוד ולא אמר וישר דוד אך הוא להודיע כי כל דברי השירה ברוח הקדש נאמרה ולא היה דוד רק מדבר בפיו דברי שירת ה' והכוונה פה לומר כי מהשירה שנתן ה' בפיו הנה יראה כי ה' הנז' פעל ועשה את כל הגדולות האלו כי הנה שם יתאר וייחס הכל אל השם הגדול הזה כי י"ט פעמים נזכר שם וכל פרט ופרט מייחס אליו ואם יאמר איש כי גאה גאיתי באמור כי השם הגדול שם בפי שיר ולא משם אדנות הלא הוא תהלה לאלהינו שלי ושל כל ישראל כי בה תועלת לרבים בכל ישראל וליחיד כמוני ועל כן היה ע"י הגדול כי בשירה הזאת יראוה רבים וייראו ויבטחו בה':

פסוק ה

וגם ליחיד כמוני כי אשרי הגבר וכו' והוא כי כאשר ביארנו בה ענין שבח לה' שהציל את כל אישי ישראל שעם שאול בל יחטאו בו להרגו ושבח לה' על שהציל אותו מלהרוג בהם וע"י כן יראו רבים וייראו מלחטוא להרוג נפש מישראל ויבטחו בה' שיצילם מליהרג וכן ממנה ילמד יחיד כמוני כי אשרי כו' וזהו יראו רבים דברי השירה ויקנו שני דברים א' יראת השם וזהו וייראו שנית בטחון וזהו ויבטחו בה' וגם היחיד כי אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו כדוד שנשמר ולא שלח ידו בשאול ולא פנה אל רהבים האומרים לו בגודל לבב הבא להרגך וכו' ולא אל שטי כזב כאשר עשה שאול שפנה אל מליצי רעה על דוד שהיה להם זה מהיותם שטי כזב האומרים אליו כי ראוי לרדוף את דוד למען תהיה הגדולה לזרע שאול ושדוד לא היה ראוי כי גם על בואו בקהל שלחו פיהם באופן שהם שטי כזב בלי ספק ובזה יקנו יראה לבלתי עשות כשאול:

פסוק ו

רבות עשית כו' אחרי אומרו כל הנסים אשר עשה לו ה' אמר רבות עשית כלומר פעולות רבות עשית ולא כמלך ב"ו שעושה הטבות לעם מה שלא יעשה בשביל יחיד והוא כי לא תהיה תפארתו בהשתרר על איש ולא יעשה מלוכה על כן לא יעשה לאיש אחד מה שיעשה לעם אך הוא יתברך עושה פעולות רבות בשביל איש אחד כאשר יעשה בשביל רבים והוא כי אין אלהותו ית' תלויה ברוב עם כי אם יקרא אלהי יחיד ויחשיבנו להיות כל העולם נברא בשבילו וז"א רבות עשית עם היותך אתה ה' שענין השם הזה יורה על היותך מהוה ויוצר הכל ונחשבת לי לאלהי שתתרצה ליקרא אלהי עם היותי יחיד כי אינך מבקש רבים לכנות אלהותך כלומר שעל כן גם בשביל יחיד תעשה רבות והנה על מאמרו זה הלא יתחמץ לבב אנוש תחת שלש. א' כי יאמר למה אמרת רבות עשית

ולא אמרת נפלאות רבות עשית כי אם רבות סתם כאלו על דברים קלים תדבר. ב' אומרו עשית שיורה שצריך מעשה ולא תספיק מחשבה. ג' למה אמרת סתם רבות ולא ספרת אותן אחת לאחת על כן על השתים הראשונות אמר נפלאותיך ומחשבותיך אלינו לומר הטבתי אשר אמרתי רבות עשית ולא אמרתי נפלאות וגם יחסתי אל עשיה והוא כ"א הם נפלאות הוא אלינו בני אדם ששנויי הטבעים יראה אלינו פלא אך לפניו ית' כך הוא לפניו זה כזה כי מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק ואם כן אין דבר יתייחס לפניו ית' לפלא ועל כן לא אמרתי נפלאות רבות וגם אשר אמרתי עשית שיורה כי צריך עשיה הוא כי כאשר נפלאותיך הם אלינו אך לא אליך כאמור גם מחשבותיך שנצייר מחשבה הוא אלינו אך אתה אינך צריך לחשוב כי מיד תעשה ועל כן אמרתי עשית כלומר כי אינך צריך מחשבה כי אם מיד עשית מעשה ועל שני הדברים אמר נפלאותיך ומחשבותיך אלינו לומר כי התיחס הדברים לנפלאותיך וכן מחשבותיך הוא אלינו בני אדם אך לפניו יתברך אינן נפלאות וגם אינם צריכין קדימת מחשבה ועל השלישית שלא ספרתי הנפלאות שעשית הוא כי אין ערוך אליך כו' והוא מאמר ר' יוחנן להוא תלמידא שירד לפני התיבה והפליג בתארים הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק העזוז והאמיץ אמר לו סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך כי למה שאין סוף לשבחיו של הקב"ה אין למנות ולספר וטוב לחשות פן יראה בהשלים התארים שגמרנום ואין להם סוף לפי האמת וזה יאמר מה שאמרתי סתם רבות עשית ולא ספרתי אותם הוא כי אין ערוך אליך כי אינך כמלך בשר ודם שלשבחיו יש סוף ועל כן יפרטו אותם אך אתה אין ערוך אליך כ"א אמרתי אגידה ואדברה אותם לא אוכל לסיים כי הלא עצמו מספר וזהו אגידה ואדברה עצמו מספר. או יאמר הנה אמרתי אשרי הגבר כו' שהוא כי גם אם יחיד הוא אשריו ומה הוא אושרו הלא הוא כמוני היום כי הנה רבות פעולות עשית בבריאת עולם שמים ושמי השמים והארץ הם שלשת העולמות ועכ"ז תכנה אלהותך בי עם היותי יחיד כי אתה ה' אלהי תקרא וכאלו כל העולמות כדאי הם לי ועם היות כי נפלאותיך ומחשבותיך שכל הנפלאות וגם המחשבות בתכלית האושר העתיד הם אלינו שהוא אל כללות אומתנו ולא ליחיד על כל זה אין ערוך אליך לחסידותך כי הלא גם בשביל יחיד הפלגת לעשות כי הלא מה שאני לבדי מאשר עשית לי אגידה ואדברה עצמו מספר וא"כ אגזור אומר כי אשרי הגבר אפילו יחיד שידבק בה' וישם ה' מבטחו כי עד כנות שמו עליו להיות כל בריאתו כדאי לו יחשיבנו. או שיעור הענין רבות עשית בהשגחה פרטית שהוא אתה ה' להיותך אלהי כי עשית לי את כל הגדולות הנז' וגם השגחה כוללת כי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שהוא אל כללות ישראל באופן שלא יכילך תואר רק דרך שלילה

לומר אין ערוך אליך ומה גם שאפילו ארצה לפרט ולהגיד כל גדולותיך לא אוכל כי מה שאגידה ואדברה אינו כי אם אמור עצמו מספר. או מעין זה רבות עשית כו' במה שאתה ה' אלהי שהוא בשבילי ואינך כמלך בשר ודם שמטיב לעם ומחשבתו הוא לעצמו כדי שהם ייטיבו לו אך אתה נפלאותיך ומחשבותיך הוא אלינו בני אדם אך לא אליך כמלך בשר ודם באופן כי אין לומר מלכותא דארעא מעין מלכותא דרקיעא בזה כ"א שאין ערוך אליך ומה שאמרתי רבות עשית לי ואיני מספרם הוא כי אירא מלספר נפלאותיך שעשית לי בל יאמרו לי סיימתינהו כו' כי אם מה שאגידה ואדברה הוא לאמר עצמו מספר. או יאמר רבות עשית לי לבדי עם היותי יחיד למה שאתה ה' אלהי עד גדר שאלו נפלאותיך ומחשבותיך שעשית לי היו אלינו בשביל רבים כל כך גדלו שאין ערוך אליך ואתה עשיתם בשבילי עד גדר שאם אמרתי לספרם שאגידה ואדברה לא אוכל כי הלא עצמו מספר:

פסוק ז

זבח ומנחה כו' הנה שמואל הוכיח את שאול באמרו כי חמל העם על מיטב הצאן לזבוח לה' ואמר לו החפץ לה' בעולות כו' הנה שמוע מזבח טוב כו' כי עיקר חפצו יתברך הוא יפתח האדם את אזנו לשמוע בקול ה' לבלתי יחטא ולא שיחטא ויקריב קרבן וזה מאמר דוד פה לומר הלא ספרתי כי רבות הטבות ונפלאות עשית לי והנה מכיר אני שהם חסדים טובים כי אינך כמלך מבני אדם שמטיב לעם והעם מכירים טובתו וייטיבו לו כי הלא אפילו זבח ומנחה לא חפצת אחר שכבר אזנים כרית לי כד"א כי יכרה איש בור לשמוע בקולך כי הנה שמוע מזבח טוב וזהו זבח ומנחה וכו' אזנים כרית כו' ואם יאמר איש כי שאלת קרבנות כענין קרבן פסח ותמידין ומוספין הלא הוא קרבנות הבלתי באים על ידי חטא כאלה הנזכרים או תודה או שלמים אך עולה וחטאה הבאים על חטא עולה על הרהור הלב או למ"ד על מצות עשה וחטאה על לא תעשה אלה לא שאלת:

פסוק ח

אז אמרתי הנה באתי כו' הנה כתבנו כי על גלית אמר ויעלני מבור שאון שהעלהו יתברך מבור שאונו עתה כהתימו לדבר דרך כלל חזר אל פרטי אמריו ואמר אז אמרתי כו' והוא כי הלא יאמר איש מה זה היה לך כי שמת לבך עודך נער לסמוך על הנס ולהסתכן ביד איש מלחמה מנעוריו ולולא ה' הפליא חסדו לך היית מערה למות נפשך ומי יודע אם נכו לך מזכיותיך לזה אמר הנה אז אמרתי כו' לומר אז בזמן שאמרתי ויעלני מבור שאון אמרתי הנה באתי למלחמה ושמתי נפשי בכפי לא סמכתי על הנס כ"א באתי בשביל מגלת ספר כתוב עלי בתורה גור אריה יהודה כו' כי על דוד נאמר שיהיה על האומות

כגור אריה ושידיו בעורף אויביו כלומר ובזה סמכתי כאשר באתי במגלת ספר שכתוב עלי כי עלי נכתב:

פסוק ט

ולא שעשיתי בשביל כך כדי שיתקיימו בי דברי מעלתי הכתובים עלי בתורה כי אם שלעשות רצונך אלהי חפצתי שהוא לינקם ממחרף אלהים חיים וזו היתה כוונתי חפצתי בשיתי נפשי בכפי לינקם ולהלחם עמו היה בלבי חפץ וכוונה לעשות רצונך ומה שאמרתי שבאתי במגלת ספר הוא כי תורתך שבה ידך בעורף אויביו שכתוב עלי בתורתך היתה בתוך מעי לבל ירותחו מיראה אך בלב לא היה רק לעשות רצונך לא למען קנות מעלה שבמגלת ספר כתוב עלי:

ג **ואם** נפרש אומרו למעלה ויעלני וכו' ענין מאמרם ז"ל שאחר נצחון גלית שאל שאול בן מי זה הנער ששאל אם מפרץ ויצלח למלוכה או מזרח ולא ימלוך ושאמר דואג עד שאתה שואל אם ראוי למלוכה שאל אם ראוי לבא בקהל שבא מרות המואביה ויארכו הדברים עד קום יתרא הישמעאלי ואמר כך מקובלני מבית דינו של שמואל עמוני ולא עמונית מואבי כו' ובזה אפשר כי באמרו למעלה ויעלני מבור שאון על הצלתו מגלית אמר שעל מה שנמשך מהדבר ההוא שהוא שנצול מליפסל מבא בקהל אמר מטיט היון שגם מהיותו נשקע בטיט היון של עמוני ומואבי העלהו ה':

ח לפי זה יתכן שאמר עתה על זה כאשר כתבנו שעתה חוזר אל מה שאמר למעלה ויעלני כו' אמר הנה אז אמרתי בענין מה שבקשו לשקעני בטיט הפיסול על נצחון גלית הנה באתי כלומר באתי בקהל במגלת ספר הוא מגלת רות שאותו ספר כתוב עלי על ידי שמואל כנודע שכתבה להודיע איך מה' יצא בא דוד לעולם למשול בישראל ומה גם למ"ש ז"ל על ואלה תולדות פרץ כו' שהוא ככובר בכברה עד מצא המרגלית ונוטלו וזורק החול כך ואלה תולדות כו' עד מצא את דוד ואמר וישי הוליד את דוד וזה יאמר דוד הנה אז אמרתי הנה בטוח הייתי כי הנה באתי בקהל במגלת ספר וכו' שהיה לי לעד והמה בקשו לפסלם על קנאת נצחוני את גלית:

ט ואולי חשבו כי למען יקרבוני לקהל על ידי שהרגתי את גלית שחירף מערכות אלהים חיים הייתי מבקש יקרבוני ועל כן שמתי נפשי בכפי מעין ענין פנחס שנתכהן על שהרגו לזמרי לא כן הוא כי אני לעשות רצונך אלהי חפצתי ולא לכוונה זו כי הלא ותורתך שכתוב בה לא יבא עמוני כו' אמיתתה היתה בתוך מעי שלמדתי משמואל עמוני ולא עמונית באופן שלא הייתי צריך לעשות הכנות לכך כי הדבר היה פשוט בלבי. או יאמר לא לכוונת מה שכתוב בתורה ששעה עומדת לי עשיתי כי היה לי לירא שמא יגרום

החטא כי אם לעשות רצונך בלבד כו' ולא לבלתי מאמין מה שכתוב בתורה כי האמת הוא כי ותורתך בתוך מעי כ"א שמא גרם החטא:

פסוק י

בשרתי צדק כו' הלא אמרתי כי לעשות רצונך אלהי חפצתי ולא לסמוך על זכותי ואם יאמר איש אם לא סמכתי על זכותי איך בשרתי צדק בקהל רב שאמרתי ה' אשר הצילני כו' הוא יצילני מיד הפלשתי הזה לא להתייהר כוונתי שיעשה בגיני כמאז כ"א שלא מלבי אלא שצללו שפתי לאמרו ולא עשיתי אלא רק שלא מנעתים וזהו הנה שפתי לא אכלא מלאמרו שלא מנעתים והלא ה' אתה ידעת האמת שהוא כדברי שלא לכתחלה אמרתי שה' שעשה בזכותי בארי והדוב יעשה גם עתה ושמא תאמר למה לא מנעתי שפתי מלומר מה שהכה את הארי ואת הדוב ושיהיה הערל הזה כאחד מהם שיורה כי באשר אז זכותו עמדה לו כן יעשה גם עתה ה' אתה ידעת כי כן הוא:

פסוק יא

ושמא תאמר שעל כל זה היה לי למונעם בל אחשד למתייהר הנה מה שצדקתך לא כסיתי בתוך לבי כ"א שהוצאתי הדבר בשפתי שהכיתי הארי והדוב ולא שמרתי וכסיתי הדבר בלבי לא להתפאר ולומר כי רב זכותי ושתגין זכותי גם עתה לא להראות שצדקתי עמדה לי כי אם אמונתך ותשועתך אמרתי שלא כוונתי רק לומר כי אל אמונה וישועה אתה כאשר עשית לי אך לא להתפאר על זכותי ושמא תאמר הן אמת כי ה' הוא המושיע אך לא אמרת בזכות מי יעשה זאת והיה לך לומר שיעשה כן בשביל עמו ישראל לזה אמר גם שבשפתי לא ספרתי זה לא מפני שלא הזכרתיו כחדתי שבזכות קהל עדת ישראל יעשה ה' וזהו לא כחדתי היות חסדך ואמתך לקהל רב שהוא למ"ד בעבור שהוא בשביל הקהל רב יעשה לי ה' חסד ולא לישען על עצמי כי יחיד אני:

פסוק יב

אתה ה' כו' הנה לשתעזור לאדם מדת רחמים צריך זכות משא"כ למדת חסד ואמת ובזה יאמר מה שאני צריך לבקש הוא שלא תכלא רחמיך ממני שיעמדו לי עם שיחיד אני כי חסדך ואמתך איני צריך לבקש כי ידעתי כי חסדך ואמתך תמיד יצרוני. או יאמר אתה ה' לא תכלא רחמיך ממני ומה הם הרחמים הלא הוא כי חסדך ואמתך שהוא בתורת חסד ואמת בלי נכוי שכר תמיד יצרוני ולא ינכו זכיותי:

פסוק יג

כי אפפו עלי רעות כו' הנה אמרו רבותינו ז"ל אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו . עוד ידענו מרז"ל כי עונות האדם הם המטמטמים עיניו וגוררים לו עוד עונות

ועבירות והם המתלבשים בצרות וממרקים אותו כד"א ותמוגנו ביד עונינו. ונבוא אל הענין אמר הנה אפפו עלי רעות עד אין מספר ואל תאמר אלי למה משראית הרעה הראשונה באה לא פשפשת במעשיך והיית מתקן מיד כי הלא מיד טרם בא הרעה השיגוני עונותי וטמטמו עיני באופן שלא יכולתי לראות הרעה ואם כן לא יחשב לי עון לומר שמשראיתי יסורין באים עלי למה לא פשפשתי כי לא יכולתי לראות ועוד רעה חולה שאם הייתי רואה מיד והייתי מפשפש במעשי הייתי שב מעונות דקים וקלים שלא חשתי עליהם ולא היו מתעבים בהיסח דעתי אך ע"י שלא יכולתי לראות לא פשפשתי ולא שמתי לבי ואותם הדקים נעשו עבים וגסים ועצומים תחת היותם דקים כחוט השערה כי על ידי שלא פשפשתי לא מצאתים והסחתי דעתי ונתעבו וזהו עצמו משערות ראשי כי מהיותם שערות ראשי שהיו כמותם דקים מתחלה נעשו עצומים ועבים וזהו עצמו משערות ראשי ואין עלי אשם בעצם כי לבי עזבני שלא הביאם במחשבתי מאז היו דקים שלא היו חשובים וידועים. או ענין הכתוב קרוב לזה והוא כי הנה יש צרות לגוף ויש צרות לנפש צרות הגוף כענין היות איש לפני הבאים להרגו כי אם גופו הם ממיתים ולא את הנפש כי אם המומת איש צדיק תאיר נפשו באור החיים אחרי מותו אך הממית לנפש הוא העון כי הוא משחית נפשו כי על כן הוא יתברך את אדום ואת מצרים שבקשו להרוג בחרב את ישראל אמר עליהם לא תתעב אדומי לא תתעב מצרי אך למדין שבקשו להחטיא אמר צרור את המדינים כו' ועל דרך זה אמר דוד הנה לי שני סוגי אויבים א' מבני אדם הבאים להרגני. ב' עונות הבאים להחטיאני ועל הסוג הא' אמר כי אפפו עלי כלומר עלי ולא בי בעצם רק בגוף החיצון. והסוג השני הוא כי השיגוני עונותי אותם שלא יכולתי לראות שהיו דקים והייתי בלתי שם לבי ועל כן עצמו מהיותם דקים כשערות ראשי והיה כי ולבי עזבני מתחלה כי דקים היו:

פסוק יד

רצה ה' כו' אמר מה שירא פן יחטיאוהו הוא כי שתי כתות אלו נמצאו יחד בהיות אויביו עליו להמיתו האויבים להרוג את גופו והעונות לשים בלבו שיקום הוא ויהרוג באויבים והם מישראל ולא יבצר מהיות בהם דם צדיקים על כן על הסוג דסליק ממה אמר רצה ה' להצילני ולא שאהיה אני המציל עצמי בנפשותם ועל הראשון אמר ה' לעזרתי חושה והוא שלא תמית אתה את שונאי כי אם שתעזרני נגדם שלא יוכלו לי או לעזרתי חושה ולא תאריך זמן פן בהארך לא יניחני יצרי לסבול ואכם:

פסוק טו

ובזה העונות שמבקשים נפשי לספותה על ידי החטיאם אותי יבושו דחפרו יחד שהם מבקשי נפשי לספותה ועל בני אדם האויבים הבאים להרוג את גופי שאני מבקש שלא תהרגם הוא שאיני מבקש רק שיסוגו אחור מאשר בקשו לעשות ויכלמו בראותם כי אתה עמדי ועון היו עושים והיא תשובה מעולה כנודע כי אין תשובה כאשר בהיות החוטא בוש ונכלם מאשר זמם לעשות או מאשר חטא כי הן זאת היתה לשאול כמאמרם ז"ל איך זכה שאול להיות במחיצת שמואל שאמר לו מחר אתה ובניך עמי מפני שבוש ונכלם על עון נוב שאמר גם בחלומות גם בנביאים ולא אמר גם באורים ותומים כי בוש מלהזכירם על הורגו את לובשי אורים ותומים על דרך זה אמר דוד לא אחפוץ במות רודפי ואויבי כי אם בשובם מדרכם ויחיו שיסוגו אחור מעשות הרע ויכלמו מאשר זממו לעשות חפצי רעתי כי מישראל הם ויבושו על אשר בקשו לשפוך דמי והנה זה יהיה לאשר היו כ"א חפצי רעתי בלבד שעקב חפצם רעתי יהיה להם בושתם שיכלמו:

פסוק טז

אך אשר אמרו לי האח האח שהיתה שמחתם כפולה שעל זה אמרו האח זה פעמים על רעתי ועל שזכו נראותה בעיניהם כד"א האח האח ראתה עיננו על כן אבקש ממך שתתן בלבם תשובה יותר גמורה שמלבד בושתם על אשר יזמו לעשות ישומו ויתמהו על מה שאיחרו עד כה מלהתבייש על זאת וזהו ישומו על עקב בשתם שישומו על איחור בשתם ויהי עקב כמ"ש המתרגם על תשופנו עקב כד"א עקבות משיחך ורבים כאלה שהוא לשון סוף ואיחור וכ"ז צריך להשלים תשובת האומרים האח האח:

פסוק יז

ישישו וישמחו בך כו' הנה מאז החל המזמור אמר קוה קויתי ה' והוא כי שתי הדרגות יש שם אדנות ולמעלה ממנו שם ה' אמר הנה קוה קויתי ה' לומר מהקווי הראשון היה שקויתי ה' ולא התחלתי באדנות ושוה לי ויט אלי מלמעלה השם הגדול וישמע שועתי שלא על ידי שם אדנות כי אם השם ההוא נטה אלי וישמע וכן בסוף המזמור אמר רצה ה' להצילני כו' שהוא על ידי שם ה' אמר עתה ישישו וישמחו שמחה כפולה כל מבקשיך כי מבקשי ה' הנזכר אין צריך לומר שיצליחו כי אם גם שתכפל שמחתם שבו ממש ישמחו ולא במה שלמטה הימנו בלבד. ושיעור הכתוב ידעתי כי ישישו וישמחו בך השם הגדול כל מבקשיך ה' שלא יבקשו את שם אדנות כי לא יאמרו יגדל אדני כי אם מרגלא בפומייהו תמיד יגדל ה' שמה שהשם בלתי שלם כ"א י"ה נפרד מו"ה יגדל בהתחברות

אוהבי תשועתך שהיא הוציא שם אדנות מגלות כ"י שעם שהעיקר הוא של שכינה הוא אדנות הם אין מזכירים רק שם ה':

פסוק יח
אך לא כן אנכי כי ואני עני ואביון מי יתן ואדני הוא שם אדנות יחשב לי שיחשבני כי לא אלך בגדולות ושאלתי היא כי היותך אלהי מכנה זה השם עלי אל תאחר.

פרק מא

פסוק א
למנצח מזמור לדוד כו':

פסוק ב
יאמר ענין בת ר' עקיבא שהיה נגזר עליה מיתה משונה בליל חופתה וע"י תתה צדקה לעני שהיו כלם מטפלים בעסקי חופתה והמשתה והיא הניחה הכל ושתה לבה אל עני והניחה הכל ותרץ ותתן לו לאכול ותנצל נפשה והיה לה נס כפול כי גם שלא הקדימה צדקה לצרה רק ביום הרעה עצמו נצולה על ידה ויצא ר' עקיבא ודרש וצדקה תציל ממות יכול ממיתה משונה אלא גם ממות עצמה והוא כי היה מספיק תציל הצדקה מרוע הגזירה בל תהיה משונה המיתה אך תמות אז מיתת עצמה אחר שלא היה לה עוד חיות כי אם גם ניתנה לה חיים וזה יאמר פה אשרי מי שמשכיל אל דל שמשמעו שפונה מעסקיו ומשכיל ושם לבו לפקח על הדל כי זה אין צ"ל אם יקדים זכות זה ליום הרעה הנגזרת עליו כי אם גם אם מה שהוא משכיל אל דל הוא ממש כבר ביום רעה עכ"ז ימלטהו ה' כאשר קרה לבת ר' עקיבא כמדובר וגם כוון באמרו ביום רעה כפשוטו שהוא יום של רעה שהיום הוא של גזרה רעה לפי מזל היום כבת רבי עקיבא כמדובר ועכ"ז ימלטהו ה' השודד המזלות.

פסוק ג
ולא בלבד ממיתה משונה כי אם גם ממיתה עצמה שיתוספו לו חיים וזהו ה' ישמרהו מהרעה וזולת זה ויחייהו אפילו ממיתה עצמה ועוד תשתלם הטובה כי יאושר בארץ שזולת הזכות השמורה לו גם יאושר בארץ מפרי הצדקה ולא תהיה מתנת חייו משוללי טובה בעולם הזה הנה עד כה ספרתי שלא לנוכח האושר אשר למשכיל אל דל ועוד אני מחלה פניך ה' שואל תתנהו בנפש אויביו שלא תאמר אחר שהיה יום רעה של גזרת מיתה משונה די לו שלא ימות כי אם מיתת עצמו אך אעשה לו חסד שיכפר על דורו לז"א ואל תתנהו בנפש אויביו שגם אם לכפר בעד אנשי עירו יצטרך לתתו כפרה בעד

נפש דורו או בני עירו אם הם אויביו אל תתנהו בעד נפשם לכפרתם גם שהוא היה עתיד למות כמדובר שזהו ביום רעה וה' יחייהו ע"ד נס שבין כך ובין כך היה מעותד למות אל תתנהו ברפש אויביו:

פסוק ד

ה' יסעדנו על ערש כו' אמר הנה עד כה דברתי על מי שהיתה עליו גזרת מזל והוא היה בריא אולם אך אם הגזרה היא מאת ה' מן השמים והיה משכיל אל דל אל תאמר הנה זה די לו שתועיל הצדקה לו שילך לכפרת הדור גם שיהיו אויביו לז"א ה' יסעדנו על ערש דוי והוא מאמרנו על פסוק בחלותו ויחי מחליו שברצות ה' דרכי איש מביא עליו חולי כאשר עשה לחזקיה וע"י מירוק החולי וישוב מחטאו יגזור עליו חיים וינכו לו החולי במקום מיתה וזהו ויחי מחליו כי ניתנו לו חיים מחמת חליו כי נהפכה גזרת מיתתו ליסורי החולי וזה יאמר פה ה' יסעדנו על ערש דוי כי ה' יסעדנו ויחזיקנו במה שמתמרק על ערש דוי כי תתרפא נפשו בחולי גופו כאלו כל משכבו שהיה עתיד לשכב עם אבותיו הפכת המשכב לחיים בחליו. או שיעור הכתוב שאמר אם הצדיק הזה חלה בעונו כי אז קשה לחיות כי אז הוא כנמסר לסרדיוט לידון וצריך זכות רב ליפטר עכ"ז לא תחליפהו ותתנהו בעד כפרת נפש אויביו שבעירו אם יש לו אויבים בתוכם כי אם ששם הרחמים יסעדנו ויקימנו וזהו ה' יסעדנו דחזיקנו על ערש דוי שיקום ויתחזק כי על העדר המיתה אין צריך לבקש כי כבר כל משכבו הפכת לחיים בחליו ע"ד הנז' ולכן אל תתנהו בנפש אויביו:

פסוק ה

אני אמרתי ה' כו' הלא אמרתי שטוב לצדיק יתמרק על ערש דוי מלהיות כפרת אויביו והיה מקום לומר הלא טוב הוא יכפר בעדם כי ישובו אל ה' ויאמרו אם לעושי רצונו כך לעוברי רצונו עאכ"ו כי הלא מי יתן והיה כך אך אדרבה יתפקרו יותר נגדו ויהפכו הדבר לומר כי בעונו חלה ובחטאו מת והנה מבשרי אחזה מאשר קרה לי עם אויבי כי הלא בחליי בהיותי על ערש דוי אמרתי ה' חנני כי לא הייתי מבקש לרפואת גופי ואדרבה הייתי אומר הנה ידעתי כי גופי איננו לחן בעיניך על שחטאתי באבריו על כן אל תרפא גופי רק תמרק אותי עד יהי לחן בעיניך אך מה שאבקש שתרפה בעצם הוא הנפש רפאה נפשי שע"י החולי תנקה אותה מחלאתה והטעם כי היא לא חטאה כי קדושה היא כי הלא חטאתי לך אני ולא היא כי חומרי הוא אשר התאוה תאוה. או ע"ד זה אם תרפא את הגוף יהיה בתורת חן אך את נפשי תרפא בדין והטעם הוא כי חטאתי לך אני ולא

היא באופן שלא הייתי עושה עיקר מרפואת גופי רק מהנפש וגם זה בתורת חן בעלמא כבלתי מקפיד במות הגוף:

פסוק ו

ושמא תאמר כי הלא זה וזה טוב לי כי בהיותי חולה אני סובל עון הדור והוא זכות גדול מאד ואם אמות אהיה מכפר בעדם כי הצדיק הנתפש על הדור עולה במעלה לפניו ית' עד אין קץ כנודע הנה זה היה אם יכירו כי צדיק אני ובכל חליי אני מגין על רעתם ושאם אמות אני כפרתם אך אויבי לא יאמרו כי רע להם ואני סובלו בחליי כי אם יאמרו כי הרע הוא לי ואני מתמוגג ביד עוני וגם אם אמות לא יאמרו כי אני כפרתם ואעלה במעלה בעולם הבא על זה כי אדרבה מעתה יאמרו מתי ימות ואבד שמו שהוא אשר יקרה לרשעים הגמורים שאחר מותם אפילו שמם יאבד והם עצמם לא ידעו שמם כנמצא בספר הזוהר וזה יאמר ואבד שמו באופן שבחליי ובמותי מרבים לפשוע ואיך יהיה חליי או מיתתי כפרה עליהם:

פסוק ז

ומי יתן והיה תוכם כברם כי הלא אם בא לראות כלומר אם בא שמורה שבא לבקר את החולה לא כך הוא רק לראות ברעתי וזה אמר ואם בא לראות כלומר אינו לבקר אותי רק לראות בלבד ואשר יאמר צר לי עליך אחי ומי יתן מותי אני תחתיך כי בצלך נחיה וכיוצא הנה שוא ידבר כי אדרבה הוא מתאוה מיתתי והנה לא יבצר ממנו מהביע רעות רבות כאשר בלבו כי אם שלהיותו יחידי אתי אין לו עם מי ידבר רעה ואדרבה מחפה אך מה יעשה לבו יקבץ און לו ומחשבות רעות כי מחשב רעות ומקבץ בלבו להגיד בחוץ ושומר אותם בלבו עד יהי בטנו כיין לא יפתח כאובות חדשים יבקע עד יוציא מפיו מלין ומה יעשה יצא לחוץ ידבר עם ששלחו אותו לראות וירוח לו כי לפני לא היה יכול כי היה יחידי אתי:

פסוק ח

וכל זה הוא בהיות אחד מאויבי אתי לבדו כי אז יקוה להביע רעות עד יצא לחוץ אך אם אויבי הנז' הם יחד עלי שבאו לראות לא יקבצו מחשבות און בלבם לדברם בחוץ כי אם שם ידברו ולבל אשמע יתלחשו כי ידברו בלחש כל שונאי וראו רעתם רבה כי בהיותם עלי יחשבו רעה לי או מי יתן להיותם עלי יחשבו הרעה לי ולא ידברו אותה:

או יאמר ומה שלא נשמרו ממנו שאשמע בהיותם עלי הלא הוא כי יחשבו כי רעה לי ולא אעצור כח לשמוע וזהו טעם שבמלת עלי לומר שמא תאמר הלא הם עלי ואיך יתלחשו ולא יחושו שאשמע לז"א כמרים קול כהוראת הטעם שעל מלת עלי ואומר עלי כלומר

עלי שהוא כמו זר נחשב יתלחשו אינו מן התימה כי הלא הוא יחשבו שרעה לי ולא אוכל לכוין:

פסוק ט

ומה שיאמרו בלחש זה לזה ומקבלין דין מן דין הוא דבר בליעל יצוק בו לומר אל תחשבו שהמצוקות של החולי הוא על דבר עון בת שבע באופן שיהיו יסורין ממרקין ויקום אחר כך מחליו כי אם כעת אינו אלא כי איזה דבר בליעל אשר דבר יצוק בו מצוקות החולי כי אין יסורין בלא עון אך ואשר שכב הוא אשר שכב את האשה הידועה לא יוסיף לקום מן המשכב על כי גם שם היה חילול ה' ולא יכופר עד ימות:

פסוק י

אמנם ה' לא אאשים בעצם את המכבידים על עונותי כאלה כי הלא גם איש שלומי הוא יואב אשר בטחתי בו בשלחי הכתב שישים את אוריה במקום אשר ידע כי גבורים שם בחשבי שיסתיר דבר ואדרבה הוא הגדיל עלי עקב בהראותו הכתב לכל כמ"ש ז"ל על ואתה ידעת את אשר עשה לי יואב באופן שאם היה קצת חילול השם בדבר שהיה פתחון פה לעם לזלזל בכבודי הוא הגדיל עלי עקב כי מעט אשר הייתי למרמס תחת עקבות רגלי אויבי הגדיל עלי עקב אז יותר לידרס כי הגדיל עקב שעלי ואם נפרש לשון עקב כמו סוף כדעת המתרגם על תשופנו עקב יאמר כי תחלה היה לזות שפתים על שלקחה אך בהגלות כי הוא צוה שיהרג הגדיל מה שהיה בסוף על כל הקודם כי זה שם החותם וכלה רעת החילול ומאשר איש שלומי עשה לי כך איני מאשים כ"כ את אויבי כי הוא עשה להיות כי רע עליו המעשה ולא יכול לסבול כן אפשר אלה גם הם נראה הענין חמור בעימהם:

פסוק יא

לכן ואתה ה' חנני כו' והוא בשום לב אל יתור מלת ואתה ועוד היתכן כי חסיד כדוד יאמר חנני והקימני כדי שאנקם מהם לשלם רעתם ואין זו משנת חסידים אך יאמר לא ארצה בצרתם רק שאתה ה' הוא אשר תחנני ותקימני ואשלמה להם גמול חיי וקימתי כאלו הם הקימוני כי בסיבתם נתגלגלה קימתי:

פסוק יב

כי הלא בזאת ידעתי כי חפצת בי כי לא יריע אויבי עלי שלא ישמח במותי נמצא שבהראותם ששמחים לאידי הם סיבה שאתה ה' תקימני להורות כי חפצת בי נמצאו הם מסבבים קימתי וגם לא אחפוץ תצר למו על דבריהם כי הלא כל טובי תלוי בתומי כי

ואני בתומי תמכת בי שלא אעשה דבר יפסק מלכותי מלהיות תמיד נצב מלך ותציבני לפניך לעולם שכרת בריתך אתי שכסא כבוד דוד יהיה נכון לעולם:

פסוק יג

ושמא תאמר הלא מה שהצבתני לפניך הוא למלוך על ישראל ומי יודע אם יזכו ישראל להיות חמיד לפניך שמא יגרום החטא ובעלי בחירה המה לז"א ברוך ה' אלהי ישראל כלומר הלא ברוך ומשובח הוא ה' להיותו אלהי ישראל מהעולם כלומר מאז נברא העולם טרם הבראם כמ"ש ז"ל בב"ר שטרם יברא העולם היה שבח לה' בישראל והי' כתוב בתורה דבר אל בני ישראל צו את בני ישראל כמ"ש ז"ל משל למלך שראה באסטרולוגיא שהמלכה תלד בן והיה קונה קלמרין וחפצים לבנו וא"כ אמור מעתה אי מאי דלא הוה הוה מאי דהוה לא כ"ש ואחר שהוא ית' ברוך להיותו אלהי ישראל וזה מהעולם מאז נברא טרם היות ישראל א"כ ועד העולם ודאי שהוא אמן ואמן אמנה אומן כי מאי דלא הוה הוה מאי דהוה לא כ"ש שיתקיימו ולא ימוטו מלפניך לעולם:

י **או** שיעור הכתובים ע"ד הקודם מאשר ראיתי איש שלומי אין לתמוה על אלו כי רע עליהם המעשה ובראותם חליי או מותי יתחזקו בחטא:

יא לכן ואתה במה שאתה ה' מרחם וחפץ בתשובת החוטאים חנני והקימני שע"י כן ישובו מחטוא נגדי כי יראו כי אתה עמדי נמצאת קימתי למען ישובו וע"כ ואשלמה להם גמול חיי:

יב כי להפך השיטה ולהענישם על מה שחטאו נגדי לא אחפוץ כי אדרבה בזאת ידעתי כי חפצת בי במה שלא יריע מצרתו אויבי עלי בשבילי שלא יענש על ידי כי ענוש לצדיק לא טוב:

יג ועוד כי גם אתה חפץ במדת התמימות לעבור על פשע כי הנה ואני בתומי תמכת בי לומר שלא אכשל בעון שיבטל יעוד העמדתי לפניך לעולם כי ע"כ דברת לבית עבדך למרחוק להיות נכון עד עולם וזהו בתמי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם מה שלא עשית לשאול על שהיה עתיד ליכשל הנה כי בתום אתה חפץ ולכן חנני והקימני שישובו ולא להענישם על מה שחטאו:

פסוק יד

ועוד כי הלא מה שברוך הש"י הברכה היא ברוך ה' אלהי ישראל וזה אפי' מקודם היו ישראל בעולם שהוא מן העולם כאמור בקודם וכן עד העולם ואין זה מתקיים בעצם לכנות שמך עליהם עד העולם אם לא במה שתחזירם ותכין להם דרך תשובה וזאת היא אמונה ועתה תתחזק האמונה במה שתכין לאויבי דרך תשובה ותמחול להם במה

שתחנני ותקימני כאמור וזהו אמן כי כאשר תעשה עתה תתפרסם מדתך זו בישראל ותחזק אמונת היותך אלהי ישראל גם עד עולם כי ע"י עשותך כך לא יבצר הטוב העתיד שתגלה כבוד מלכותך עלינו להיות אלהי ישראל בעצם לעיני הכל והוא מאז"ל שכבר הבטיחנו הוא ית' שיחזירנו בתשובה בסוף הגלות למלוך עלינו וימלא כבודו על כל הארץ במהרה בימינו אמן סלה:
תם ונשלם ספר ראשון של תהלים:

פרק מב

פסוק א

למנצח משכיל וכו' כאיל וכו'. הנה בתחלת הספר הקדמנו כי משכנו ידינו מלהעלות הערות על ספר פן כמשא כבד יכבדו עלינו ובמדת הקיצור אחזתי ולא ארפנה והמשכיל יבין לאשורו כי בדרכנו יהי' כל עקוב למישור בעזר משדי:
הנה המזמור הלזה ייסדו בני קרח על בני הגלות החיל הזה לעורר לבבות עם בני ישראל הבלתי מרגישים אבדתם ורעתם כי מר כי אוי להם שגלו מעל שלחן אביהם ולו חכמו ישכילו חין ערך האושר הגדול אשר היה להם בבואם לראות פני אלהים כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים זכו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו שלש פעמים בשנה כמונו ומי עם בבד עון החפץ חיים ואחרי זאת ולא יבחר מחנק נפשו מדאגה מדבר זה ולא ישקוט עד ישוב עד ה' וירחמהו ואל אלהינו וירבה לסלוח וארמון על משפטו יושיב והנה הן אמת כי נפש עם בני ישראל אשר חלק ה' היא יודעת מאד חין ערך הטובה הגדולה ושאיבת הקדושה אשר היתה לנו בעלותנו שלש פעמים בשנה לראות פני אלהים אך הגוף בער לא ידע בין ימינו לשמאלו ועל כן כל איש ישראל אשר גלינו מארצנו יעצרנו הגשם מהכיר גדולות ונועם האושר אשר היה לנו ולהביט ולראות את חרפתנו על אבדתנו על כן רוח ה' דבר בבני קרח נשא המשל במזמור הלז כאלו כל נפשות עם בני ישראל החשובות כאחת נצבת לעומת חלק הגופים ומצטערת על גויותינו על אבדתנו ומשתוקקת מתי נזכה עם רוחנו גויותינו לעלות לראות פני אלהים כי כן דרך נפש הקדושה כי גם לה גם לגוף המלבישה תדרוש שלום ואמת לקרבם אל ה' אלהי ישראל והוא לומר כי על עצמה לא תרבה הדאגה כי הלא לא יבצר ממנה כי עלה תעלה אל האלהים אשר נתנה ושם תשמח בה' אך לא כן החומר כי ישוב אל הארץ כשהיה ולא ישמח אל גיל הראות פני אלהים עד יחיו מתינו על כן תשוח ותהמה הנפש היודעת חין ערך האושר ההוא על גויותינו מתי יזכה ויראה פני אלהים בעוד אשר נשמה באפו

ותהי המצאת המשל כי חלק הגופים עורכת תחנה לפניו יתברך ומספרת תשוקת נפשנו בחמלתה על גויותינו ומחלה פני אל יעשה בגינה ולמענה אם לא למעננו כי חלקו היא והיא המשגת איכות הטוב ההוא ולא החומר ולכן גם אתה ה' חמול על עמך כחמלתך על הנפש והשב ארמון על משפטו:

פסוק ב

והן אלה דברי חלק הגופים לפניו ית' כאיל תערוג כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל כי בשנת בצורת יצמאו כל החיות ותלכנה אצל האיל חסיד שבכולם שיבקש רחמים עליהם והוא חופר בקרקע ונועץ קרנו וגועה והקב"ה שומע קולו ובוקע מים לפניו. ונבוא אל הענין אומרים עם בני ישראל אשר בגלות החיל הזה לפניו ית' הנה אני כח החומר לא אדע ערך מעלת דבקותך המושג בבקר בהיכלך כאשר נפשי יודעת מאד והנה יקרנה כמקרה האיל כי גם שהוא גם הוא שותה כיתר חיות כי גם הוא היה צחה צמא ועכ"ז כל ישעו וכל חפץ הוא להטיב את החיות הקרובים אליו ובאים לבקש מלפניו כי על כן לא יעשה דבר עד בואנה אליו הנה כמשל הזה הוא מה שנפשי משתוקקת להראות לפניך בבית מקדשך וזהו כאיל תערוג על אפיקי מים שכל ישעו וכל חפץ להיטיב לזולת כן נפשי תערוג אליך לא בעצם למענה רק להיטיב לי.

פסוק ג

בי הלא צמאה נפשי לאלהים כו' לא למענה רק מתי אבא אני החומר ואראה פני אלהים בחיים חייתי ולהתכת התיבות יאמר כי הנה המבקש בקשה מאת מלך בשר ודם ידאג על האיחור פן ימות הוא או המלך ההוא בטרם יבא הדבר אל הפועל אמנם הנפש המבקשת התקרב אליו ית' להראות פני אלהים לא יקרנה אסון מות ומה גם המלך הקדוש שממנו יתברך בקש כי הוא אלהים חיים ומלך עולם באופן שאין לה להצטער על האיחור על עצמה כי אם עודה בחומר האדם לא תאושר בארץ לא יבצר ממנה אחרי מותו וז"א צמאה נפשי לאלהים על הראותי לפניו ית' בבית מקדשו עם היות שאינה מתה ואדרבה אחרי מותה לא יבצר ממנה דבקותו יתברך וגם הוא לאל חיי כי הוא בעל החיים הנצחיים ולכן לא תהיה צמאונה למענה כי לא יבצר אחרי כן ממנה אך מה שנפשי צמאה הוא למען עצמי מתי אבא בגוף ונפש ואראה פני אלהים בטרם אמות וזהו ואראה המתייחס אל הגוף כי הנפש בהפרדה רואה פני שכינה אך הגוף פה מתראה לפניו ית':

פסוק ד

ואם תאמר אלי ה' כי אחר שחננתני ה' דעה והשכל בעוד שבי נשמת חיים למה לא ארגיש גם אני חסרוני על גלותי כי אם הנפש לבדה לז"א היתה לי דמעתי כו' ולומר הנה

זה יתרון הנפש כי גם מה שאינו נגלה לפני תרגיש ותבחין אך הגוף גם כי רוח אלהים בקרבו וכי דעת וכי שיג לו לא יתפעל ממה שאינו נגד עיניו כי הנה נא דבר אחד שאני מרגיש כמות על היותי רואה בעיני עד רדת דמעותי מצרתי והוא כי היתה לי דמעתי כו' הלא הוא מה ששם שמים מתחלל חלילה באמרם לישראל איה אלהיך כלומר בגלות הזה שאינו מושיעך וח"ו מטילים פגם כלפי מעלה ובזה אפילו החומר ירגיש וזהו היתה לי דמעתי כו' באמור אלי כו' ולהגדיל הדבר אמר יומם ולילה לומר כי אני בוכה יומם ולילה על מה שאומרים לי ביום לבד איה אלהיך וז"א היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה בעד אמור לי כל היום כו' כ"כ אני מצטער עד סור ממני תאות האכילה מרוב הבכי כי אשר אוציא אש דאגתי חוצה הוא לי לשבעה במקום לחם.

או יאמר כל כך אני בוכה על זה כי אין לי זכות לאכול לחם בעה"ז כי אם על זה וזהו היתה לי דמעתי לחם כו':

פסוק ה

וכן אני מעורר את כללות הנפשות הנקראות נפש אחד לאחדות שרשם להשתפך ולהתפעל עלי כלומר בשבילי לפרי קונה והוא כי אלה אזכרה בפי וע"י הזכירי אותם אשפכה מיד לפני ה' את נפשי לבקש עלי ואלה שאמרתי שאזכרה הוא כי אעבור בסך בהזכירי ימים ראשונים כשהייתי עובר בסך הגדול לרגל ומה שאשפכה עלי נפשי הוא באמרה בהתעוררי לזכור הנה אדדם עד בית אלהים והוא אמרה כי סך גדול מאד מישראל בעלותם לרגל מקצוי ארץ ישראל לא היה משיגם לאות ועמל אך היה כי אנכי הייתי מדדה אותם כאשה שמדדה את בנה כי הנפש היתה מנשאה את הגוף ובזכות מה בזכות קול רנה ותודה של זכות רבים מהמון חוגג שהיו הולכים בקול תודה ושירה לה' בדרך:

פסוק ו

הופך פניו צד החומר אל הנפש ואומר מה תשתוחחי נפשי עלי כלומר בשבילי על הנוגע אלי שאזכה בגוף ונפש להראות פני אלהים אל תתמרמרי על הדבר כי משכון גדול לי והוחילי לאלהים כי איחלה לאל כי עוד אודנו בגוף ונפש ישועות פניו והוא כי הלא שכינה בגלות כ"י והיא כביכול בהעדר הארת פנים כי על כן בקש דניאל מה' ויאמר והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני הוא שם האדנות הוא השכינה המשוללת הארת פנים והוא ישועתו של הקב"ה שתלויה בו ישועתן של ישראל וזהו כי עוד אודנו כו' כלומר הוחילי לאלהים הוא השכינה שתעלה גם שם זה כי עוד אבטח שאודנו ישועות פניו שישיע ויאר פניו ואגבו גם אני אושע:

פסוק ז
ואחרי כן שב כללות ישראל כלפי ה' ואומרים אלהי עלי כו' לומר היתכן שבהיות אתה אלהי כאב לי יהיו לי דורשי שלומי ודואגים על צרתי זולתך ומי קרוב לבן יותר מאביו וזהו אלהי בהיותך אלהי היתכן עלי תהיה נפשי תשתוחח שעל בניך ועל פועל ידיך יהיו אפוטרופסים זולתך על כן אזכרך כו' לומר אם מה שהרחקת ממני הוא על העדר זכותי הלא אזכרך מארץ ירדן בערבות מואב על ירדן ירחו סמוך לעון שטים הכנסתני לא"י ולמקדשך וגם חרמונים הם סיחון ועוג שבהר חרמון הוא שריון שנתתם בידנו בנסענו מהר ההר הוא הר מצער שהוא הר קטן ומצער שעל הר גדול כי שם פשענו ומרינו ונשוב מצרימה שמונה מסעות כנודע לולא חרב נוקמת של שבט לוי שהפילה כמה מישראל ולגמרי כמה משפחות משמעון ובנימין וגם נסענו מהר מצער לא מנעת ממנו מלכבוש את החרמונים סיחון ועוג כלומר וגם אתה אל תפן אל רשענו ומהר לגאלנו ונראה פני אלהים:

פסוק ח
ולמה נגרע מטפות גשמיך כי תהום אל תהום קורא כו' והוא כי ארז"ל בב"ר שכשיורדים מימי תהום העליון בהברה ההיא הם קוראים אל מימי תהום תחתון יעלה לקראתם לקבלם ואומרים לגיון של הקב"ה אנו קבלונו כו' וזה יאמר הנה תהום אל תהום קורא לקול צנוריך שיקבלום להיותם לגין של מלך ומי לגיון של הקב"ה יותר ממנו בני ישראל ולמה לא תקבלנו ואם חטאנו הלא כל משבריך וגליך עלי עברו בגליות:

פסוק ט
ואם תאמר שניחל עוד זמן ועדן כי אם יתמהמה הקץ לא יכזב הן אמת כי ידעתי כי יומם יצוה ה' חסדו הוא בבא הגאולה הנמשלת ליום ע"י מה שבלילה של גליות שירה עמי היא תורתו ית' כמ"ש ז"ל על ויכתוב משה את כל דברי השירה כו' אך אוי מי יחיה לראות הבקר ההוא כי הלא צריך תפלה לאל חיי יאריך חיי עד הזמן ההוא כי כל ישעי וכל חפץ הוא שיהיה בימי:

פסוק י
אומרה לאל סלעי כו' ראוי לשים לב מה זה השינוי כי למעלה אמר ישועות פניו ופה אמר פני ואלהי אמנם אחר הפלג חלק הגופים לפניו יתברך על דאגת הנפש עליו בדברי שאגתו הפך פניו נגד הנפש ויאמר לה הנה נא לי נחמה אחרת להשקיט דאגתך על הנוגע אלי והיא גדולה מאד מהראשונה אשר אמרתי לך מה תשתוחחי כו' הוחילי כו' ישועות פניו כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא

נענה תחלה כו' והוא כי הנה שכינה בגלות וכביכול מחוללת בגוים באמרם כל היום איה אלהיך וגם אני בגלות ואיני עושה עיקר להצטער על גלותי כי אם על גלות שכינה כי הנה על גלות עצמי אומרה למה זנחתני למה קודר אלך בלחץ אויב:

פסוק יא

וכ"י על גלות שכינה וכבודה המחולל כו' אני אומר לפניו יתברך ברצח בעצמותי כו' באמרם אלי כל היום איה אלהיך הנה על הנוגע אל לחץ גלותי יקל צערי שלא אומר אלא למה קודר אלך שתוכי לא יתפעל רק מראיתי החיצון שקודר אלך מחמת לחץ אויב בגלות אך מה שהוא ברצח בעצמותי שישיבני עד דכא כמרצחים אותי עד החלל אפי' לעצמות הוא על הנוגע אל דבר כבוד שמך באמרם אלי כל היום איה אלהיך שעם שמרגלא בפומייהו כל היום לא אמעט בהתפעלות שיעשה לי אמירתם כטבע דכיון דדש דש רק שעם כל זה הוא רצח בעצמותי:

פסוק יב

וע"י כן הנני חוזר ואומר לחלק הנפשות מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי בשבילי הוחילי לאלהים כי אצ"ל שעל ישועות פניו אבטח כמאמרי למעלה שעל פי דרכו יושיעני גם אני כ"א שקודם יעשה בגיני ממה שיעשה בגינו ית' כי הלא בראותו ית' שאומר אליו באמת שיותר אני מרגיש מה שנוגע אל כבודו מהלחץ שילחצו אותי על כן גם הוא יתברך ישיב לי גמול שיותר בעצם וראשונה שיעשה על הנוגע אלי מהנוגע אל ישועות פניו וזהו כי עוד אודנו ישועות פני תחלה שיושיע פני שאני הולך קודר שקדרותי בפני יענה מלחץ אויב ואחרי כן על בחינת היותו אלהי שיאמרו אלי איה אלהיך והוא עינן כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה כך על הרגישי יותר גלות שכינה כ"י מגלותי יעשה תחלה על ישועות פני ואח"כ על ישועות אלהי:

פרק מג

פסוק א

שפיטני אלהים וריבה ריבי כו' הנה ראשונה אמר טענת בטחון אל נפשו שאבא ואראה פני אלהים כי הנה ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל כי לא יעזוב שכינתו בגלות כ"י ומחולל כבודה בעולם וזהו כי עוד עודנו ישועות פניו ועוד הוסיף אחר כך כי לא בלבד נבטח שיושיענו כי אם גם נקדים ישועתנו לישועותיו מטעם שנכוה יותר על כבוד אלהים מעל לחצנו ועל זה אמר הוחילי כו' ישועות פני ואלהי והנה אין הזכות שלם לגמרי כי אינו רק מחמת טענת היותנו חשים על כבוד השם מעל צער גלותנו אך עדיין

לא הטהרנו בעצם מכל יתר הדברים ולא נתקדשנו לאלהינו בקדושה הראויה להשרות שכינתו עלינו כי אז לא היה צריך טענה זו כי אם שמחמת היותנו קדושים יעשה בגיננו יותר מאשר יעשה על כבוד עצמו על כן בא במזמור הזה לומר לפניו יתברך יעשה לנו מבוקש אחד ובו נהיה נכונים ליטהר ולהתקדש עד נהיה ראוים ורצויים לפניו יתברך שמחמת שלמותנו הוא ייטיב לנו טרם יעשה על דבר כבוד שמו והוא כי הנה הדבר המרפה ידי עם ה' בגלותם מלשוב תשובה שלמה הלא היא כי נראה כי המלכיות המגלים ולוחצים אותם הם המצירים ומכבידים עול הגלות שלא כרצונו יתברך אך אם הוא יתברך ישפוט אותם לפי מעשיהם וגם אותנו אתם לפי מעשינו. הלא אז תקל תקנתנו וזה אמר שפטני אלהים כו' לומר שפטני שתהיה אתה הדיין גם שאלהים הוא מדת הדין וגם היה אתה הבעל הדין עלינו וזהו וריבה ריבי וזה בין מגוי לא חסיד הוא גלות בבל כי הם גוי לא חסיד כי היה מראה פנים כי שליחותו יתברך היה עושה שבכל יום היתה בת קול יוצאת לאמר לו ילך ויחריב ב"ה והשם ית' קראו גם כן נבוכדנאצר עבדי אך לפי האמת הוא לא חסיד כי לא לעשות רצונו ית' על אשמותנו הרעו לנו הגוי ההוא כי אם להשמיד בלבבם וגם מהגלות השני הוא מהמן שהוא איש מרמה ועולה תפלטני כי הוא היה עושה מרמה להפילנו בענין סעודת אחשורוש ואחר כך עשה עולה לכתוב הספרים והגזירה:

פסוק ב

ועל הגלות השלישי הוא יון תשכיל אל היותך מעוזי באמור לך למה זנחתני בגזרותיו ותשפטני מיד ותריב ריבי וכן בגלות הרביעי הארוך שעליו נשוע למה קודר אתהלך כי בו לא אומר אלך כי אם אתהלך שהוא לאט כי ארוך הוא:

פסוק ג

ועוד אני אומר למה תצרני אל כל הד' גליות והלא טוב הוא כי מהראשון שלח אורך כו' כי מתחלת הגליות תשלח לנו מיד רועים כלבך והוא כי הנה למדונו מרז"ל מרע"ה שהיה רועה נאמן הוא יהיה גם הוא הרועה אותנו לעתיד ומלך המשיח יהיה גם הוא תחת ידו כאשר למדו רז"ל מהכתובים והקבלה שבידן וזה אחשוב כוונו בני קרח פה באמרם שלח אורך וכו' שהוא שלא יניחנו באורך הגלות ביד רועים קלי הזכות כי אם על ידי שני אלו שעל ידי זכותם נזכה מיד אל כל האושר העתיד כי המה ינחוני בדרך אמת כי זכותם תעזור וזהו שלח אורך ואמתך שהוא משה הנקרא אור ה' כי על כן בהולדו נתמלא הבית אורה כמ"ש ז"ל וגם קרן עור פניו ומלך המשיח מתייחס אל אמתו יתברך בי על בשורת מלך המשיח אמר דוד לה' יאמן נא דברך בו' ויגדל שמך עד עולם כו' וכן אמר לו

הוא יתברך ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם ועל שניהם יאמר שלח אורך ואמתך המה ינחוני באופן שלא נצטרך להאריך הרבה בגליות כי מיד המה ינחוני בדרך אמת יביאוני אל הר קדשך בעודו הר טרם יהיה בו הבית המקדש השני והוא אשר כתבנו פעמים רבות כי הבית הראשון נבנה בזכות אברהם ועל כן אברהם קראו הר כי נעשה הר כי על צאת ממנו ישמעאל לא נתקיים ונפלו שמונים אלף פרחי כהונה ביד ישמעאל והשני בזכות יצחק ונעשה שדה על צאת ממנו עשו איש שדה ועל כן נפל בידו ושדה נחרש ע"י טורנוסרופוס העמלקי אך השלישי הוא בזכות יעקב וקראו בית אלהים לשני סבות א' כי לא יחרב להיות הר או שדה כי אם תמיד יהיה בית קיים כי מטתו שלמה. ב' כי יהיה בית רוחני מן השמים על כן קראו בית אלהים וזה יאמר שלח אורך ואמתך בגלות הא' שנקרא בית המקדש הר שהוא קבוץ גליות שהם יקבצונו שמה ועל ידם נזבה שיביאוני גם אל משכנותיך הוא בית המקדש העתיד שהוא מלמעלה אותו הרוחני כמאמר ספר הזוהר נמצאו פה שתי משכנות כאחד התחתון אשר ירד שהוא מעין הנשאר שם כי אין דבר יורד משם שלא ישאר מציאותו כי הדבר הרוחני מתרבה ואיננו חסר כענין הנשמות שכל א' נשאר שרשה למעלה וברדת מלאכי מרכבה לשליחותו לא יתכן תשאר המרכבה שם חסרה הימנו חלילה:

פסוק ד

ואבואה אז אל מזבח אלהים שלא כמאז שהייתי בא אל מזבח מעשה ידי אדם והיית מעלה עלינו כבאים בבית המקדש של מעלה כנודע מרז"ל כי אם שממש ואבואה אל מזבח אלהים הוא העליון שעל כן יעקב קראו בית אלהים כי אבא שמה בגוף ונפש שאינו כבית של אברהם ושל יצחק שהיה בהם עיכוב כ"א אל אל הוא יעקב שנקרא אל כד"א ויקרא לו אל כו' והוא שמחת גילי שאינו כאברהם שיצא ממנו ישמעאל או כיצחק שיצא ממנו עשו שלא היתה מטתם שלמה וע"י כן אודך בכינור משמיע לבל בי אלהים הוא אלהי כי אפילו מדת הדין הוא שלי ומכנה שמו עלי:

פסוק ה

ועל ידי כן מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי על חלק גופים על גאולתי מתי אבא וארא פני אלהים כי אחר שכל אלה לי וגם תחלה צריך הכנתי וגאולתי אל ישועת אלהי אם כן ודאי הוחילי לאלהים ובטחי בו כי עוד אודנו תחלה על ישועות פני ואח"כ על ישועת אלהי:

פרק מד

פסוק א
למנצח לבני קרח כו'

פסוק ב
אלהים כו' הנה המזמור הלזה יוסד על בני הגליות המתחננים לקונם ישוב ירחמם וממצוקותיהם יושיעם. ולבא אל הענין נזכירה מאמרנו בביאור התורה בשערים כי בעשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים הוכרה בריאת העולם בעשרה מאמרות ומה גם למה שכתבנו שם כי מעשה כל מכה ומכה היה דוגמת מעשה כל אחד ואחד מעשרה מאמרות ועל כן לא הוצרך הוא יתברך להודיע במתן תורה כי אם אנכי ה' אשר הוצאתיך כו' כי הן המה ראו את מעשה ה' בארץ מצרים כמעשהו בבריאת העולם והנה כל דורות עולם שמעו מפיו יתברך אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך כו' גם אנחנו בני הגליות כי שם ישבנו כל רוח ונפש משוללי גוף אך עדיין בריאת עולם היתה האמנה כי אשר לא ראו את מעשה ה' בארץ מצרים לא השכילו נפלאותיו כי הן המה היו מעשה ה' בבריאת עולם אך הנה אבותינו אשר ראו את ה' במצרים סיפרו לנו כי אשר פעל ועשה ה' במצרים הוא מעין מעשה בראשית כי על כן צוה ה' ויאמר ולמען תספר באזני בנך כו'. ונבא אל הענין טרם יתחננו על צרת הגלות המר הלז שיעלנו יתברך לארצנו ראה הנה נגד פנינו מאמר הגוים לומר לסטים אתם שכבשתם ארצות גוים ועודכם שבים לדרוש אלהים לעשות כן גם עתה כמאמר ר' יצחק שעל כן לא התחילה תורה מהחדש הזה כו' אך עדיין אין ההתחלה ההיא מספקת כי עדיין יאמרו מי יאמר בשבילכם נברא העולם ולא בשביל זולתכם כי כלם בני אדם וחוה המה על כן אמר המשורר הנה נא לנו ב' ראיות כי בישראל בחר ה' א' כי מי גוי שמע קול אלהים כמוני וזהו אלהים עצמו באזננו שמענו משא"כ זולתנו רק הקולות וברקים כמ"ש ז"ל שעל החרדה חשבו שהיה בא מבול והלכו אל בלעם ואמר להם אינו אלא שהקב"ה נותן תורה לישראל. ועוד שנית הלא היא כי יו"ד מכות שעשה הקב"ה בשבילנו במצרים הם לעומת עשרה מאמרות שבהם נברא העולם הרי הורה יתברך שבשביל עובדיו נברא העולם ואם כן כשנתן הארצות לזולתנו פקדון היו בידם ועל הא' אמר אלהים באזנינו שמענו ועל הב' אמר אבותינו סיפרו וכו' והוא כי הנה באמור אנכי ה' אשר הוצאתיך כו' שתלית אלהותך במה שהוצאתנו ממצרים ולא אמרת אשר בראתי העולם שהוא יש מאין דבר גדול מיציאת מצרים אך אבותינו סיפרו לנו כי פועל פעלת בימיהם במצרים הוא עצמו אשר היה בימי קדם הם ימי הבריאה:

פסוק ג
ובזה ידענו כי מאשר שמענו באזנינו אנכי ה' כו' אשר הוצאתיך כו' הוא חדוש העולם ובמופתיו הנה נתאמת כי אתה ידך כלומר אתה שבאת בעצמך כביכול תוך מצרים אתה עצמך ידך שיסדה ארץ או בהפך אתה שבראת את העולם ידך שעשית נפלאות במצרים שראו היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים נמצא כי בשביל מי שעשית הנפלאות במצרים שהם עבדיך בראת העולם ואם על ב' הדברים האלו סרה מעלינו תלונת הגוים האומרים לסטים אתם שכבשתם כו' כי אינו אלא שאתה בראת העולם כלו בשביל עובדיך אלא שכשרצית גוים הורשת שירשו ארץ ותטעם בה ואחר כך תרע לאמים הם שלשים ואחד מלכים ותשלחם ממנה. או שיעור הכתוב אתה ידך לומר אתה הוא ידך שיסדה ארץ ועל שאתה עשית את הארץ על כן גוים הורשת מהארץ ותטעם את אבותינו הנזכרים תחתם וגם הגרגשי שפנה והלך וסיעתם ממוראך היה כי תרע לאמים ותשלחם מהארץ:

פסוק ד
ועוד כי לא בחרבם ירשו ארץ וכו' כדי שיצדק לומר לנו לסטים אתם כי ימינך להיטיב להם וזרועך להפיל השונאים ואור פניך ההולך לפניהם כד"א פני ילכו והנחותי לך שהיה יתברך בעצמו הולך לפניהם באור פניו שבארון ההולך לפניהם כל זה היה כי רציתם לעשות על ידי עצמך. או יאמר כי עשית על זכות אבותם וזהו כי ימינך שהוא אברהם המתייחס אל הימין והוא שלו יתברך וזהו כי ימינך וגם זרועך של שמאל הוא יצחק ואור פניך הוא יעקב שדיוקנו תמיד מאיר לפניך להאיר לנו בזכותו ועשית בשביל שלשתם כי רציתם:

פסוק ה
אך אתה בגלותנו שתמה זכות אבות אין לנו אלא אתה מלכי אלהים ואמר מלכי לומר שהוא עלינו בבחינת דין כמלך כי תואר מלך הוא על הוראת דין שעל כן בימים הנוראים אנו אומרים המלך הקדוש וזהו אתה הוא מלכי בבחינת אלהים שהוא דין ואין זה רק על היותנו בלתי כשרים שלא נתייחס לתואר ישראל כי אם לתואר יעקב אך עשה זאת כי אם בהיותנו ראויים היית עושה על ידי עצמך כאומרו גוים הורשת כו' עתה שאנו בשם יעקב בלתי ראוים צוה ישועות יעקב ע"י זולתך כי הרבה שלוחים יש לך להושיענו:

ג **או** יאמר אתה ידך כו' לומר אין אתה כמלך בשר ודם שהוא דבר אחד וידו שפועל בה דבר אחר ואינו פועל בעצמותו אם אינו שולח את ידו אך אתה ידך כי אתה עצמך בלי שליחות יד תפעל ועל כן כאשר במציאותך כלול דין ורחמים כי יד סתם היא שמאל כך בפעולותיך ועל כן נמצאים יחד שני הפכים כי גוים הורשת שהוא דין ותטעם את

אבותינו הנזכרים שהוא רחמים וכן תרע לאמים כי הטלת בהם מורא ותשלחם את הגרגשי שלא נפלו ביד ישראל שהוא רחמים:

ד והוא כי לא היה כבשר ודם שפועל בפועל ע"י פעולה ולא ע"י רצון שעל כן לא ייטיב וירע בבת אחת כי אתה ימינך להיטיב להצילם וזרועך לפעול רוגז בגאים ואור פניך להשפיע בישראל שפע טוב קניני זולת ההצלה אינו ע"י פעולות שונות כ"א ע"י רציתם ומרצונך טוב בנו נמשך הכל כי הרצון המשיך הכל:

ה **אתה הוא מלכי כו'** נוסף על האמור יתכן יאמר אתה הוא מלכי אינו אומר אתה מלכי כ"א אתה הוא לומר אינך כמלך מבני אדם שאם ימלוך על יחיד אינו מלך כי אם אתה הוא מתייחס מלכותך על יחיד ליקרא מלכי עם היותך אלהים שהוא תואר כולל כלומר אתה הוא בהוייתך כי לא שנית לייחס היותך מלך גם ליחיד צדיק מישראל ועל כל זה אין אנו אומרים תעשה בשביל איזה צדיק יחיד מהדור כי אם הלואי תעשה בשביל כלנו מה שעשית בשביל יחיד הלא הוא צוה ישועות יעקב שהוא כי ליעקב לא הפלת אתה את שרו של עמלק ויעקב את עשו כי אם הב' ישועות עשה הוא שנאמר כי שרית עם אלהים הוא שרו ועם אנשים ותוכל כן גם אתה תתן בידינו את השר וחילו הוא עמלק:

פסוק ו

שבך צרינו ננגח ובשמך נבוס קמינו הם עמו והתכת התיבות כי את השר שהוא למעלה לא נשיגהו כי אם נגיחותינו שהוא בקרני הוד אורות זכיותינו שבהם תכה למעלה וז"א בך ואז על הקמים למטה לא יצטרך רק בשם אלהינו נזכיר וזהו בשמך נבוס קמינו:

פסוק ז

ומה שאמרתי בך ובשמך הוא כי לא בקשתי מרחוק אל השר אבטח רק בך שאסייע בנגיחות כאמור וחרבי לקמי לא תושיע על כן אמרתי בשמך:

ה או יאמר לא ימנע או אנו בעלי אחדות או לאו אם יש בו אחדות אתה הוא מלכי אלהים מכנה מלכותך אלי ולכן אחלה פניך אל תראני בצרת ותגרת אויב גם שתפיל את שונאי על ידי עצמי בחרבי וז"א בלשון יחיד אתה הוא מלכי אלהים ולכן צוה ישועות יעקב שהוא כי ישועות שעשה יעקב אשר עשה על ידי עצמו באמרו אשר לקחתי בחרבי ובקשתי איני כדאי על ידי עצמי כמוהו כי אם צוה על ידי זולתנו כמלאך ודומה לו:

ו ואם יש בנו פירוד אין לנו תקנה אלא עמך כי בך צרינו ננגח כמקודם ובשמך שיגדל להיות שלם ע"י נקמת עמלק נבוס קמינו הם עמלק שקמו עלינו שנבוס ונסחוב אותם כמד"א אם לא יסחבום צעירי הצאן:

ז ומה שאמרתי שאם יש בי אחדות צוה ישועות יעקב הלא הוא כי אני לבדי איני כיעקב שאמר בחרבי ובקשתי כי אני לא בקשתי אבטח ומכ"ש שוחרבי לא תושיעני כי אינו נגד אמורי רק נגד מי שהחרב היא שלו ואיך אוכל לו בשלו:

פסוק ח

ומה שאמרתי שאם יש בי פירוד שאצרף עזר בשמך שישתלם אז מה אעשה שאזכה ששמך יעמוד לי הלא הוא הודאה תמידית מק"ו והוא ומה אם כאשר הושעתנו מצרינו שהוא ממצרים עם שלא הרגתם רק שמשנאינו הבישות:

פסוק ט

באלהים הללנו כל היום בזכור כל היום יציאת מצרים ביום ובלילה כ"ש עתה שהוא בשביל שמך המתגדל בישועה זו שלעולם נודה סלה וזהו רמז שלשלת שעל מלת ושמך לרמוז שלשלת של גלות שכינה כ"י שנתקן שודאי נודה סלה שהוא יותר מכל היום האמור:

פסוק י

אף זנחת כו' מתחיל לספר צרת הגליות ואומר הנה אף שהוכפלו צרות שזנחת ותרחק ממנו ותכלימנו ולא תצא בצבאותינו:

פסוק יא

וגם תשיבנו אחור מני צר בהיותנו במחנה נגד אויבינו הלא נתנחם כי כל הרעה לא היתה כי אם שבשובנו אחור נטשנו כלינו וכל אשר היה במחנה ואויבינו שסו למו את כל נכסינו אך גויותינו היו לפלטה:

פסוק יב

אך מה שאנו מצטערים הוא כי תתננו כצאן מאכל בגלות בבל כד"א נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ואמר צאן מאכל כלומר כי נהפך עלינו כי תחת היותנו צאן מרעיתו יתברך באופן שיאמר עלינו אדם אתם בי צאנו יתברך הם בגדר אדם אצל כל האומות שהיו כבהמות עתה נהפך שתתננו לגוים כצאן מאכל כצאן שהוא מאכל להם ואח"כ ובגוים זריתנו בגלות מדי בשבע ועשרים ומאה מדינה:

פסוק יג

ואז תמכור עמך בלא הון בי נמכרנו להשמיד להרוג ולאבד ובלא הון כי נאמר לו הכסף נתון לך שנמצינו מכורים בלי ההון והוא במה שכתבנו במקומו כי המכר נשאר עשוי אלא שאמר שהכסף החזיר נתון במתנה ושמא תאמר אחר שמתנה היתה הרי היה בהון

לז"א גם שנחשוב כאלו קבל לא יבצר שלא רבית רק במחיריהם שקצבת בצאתם ממצרים מחצית השקל כמ"ש ז"ל כי זה חשבון המן:

פסוק יד
ואחרי כן בגלות יון תשימנו חרפה לשכנינו כי היינו בארצנו והיינו חרפה לשכנינו הרואים את קלוננו ביד יון כי שלחו יד בהיכל ובבנות ישראל כי אשר ראו את קלוננו כאשר גלינו לבבל לא היתה חרפה לנו כי הכשדים יושבי הארץ לא ראו תחלה את כבודנו אך כאשר יון הרע לנו ואנחנו בארצנו היינו חרפה לשכנינו שראו את כבודנו אחר בנין בית שני לעג וקלס לסביבותינו:

פסוק טו
ואחרי כן בגלות אדום תשימנו משל ושנינה בגוים מנוד ראש בלאמים:

פסוק טז
והנה מהיותי משל בגוים ומנוד ראש בלאמים כל היום היתה כלמתי נגדי ועל כל זה לא הגיע ההתפעלות רק על גדר היות כלמתי נגדי אך לא היה ההתפעלות הרבה מאד כי היה על הנוגע אלי אך ובושת פני כסתני מכף רגל ועד ראש:

פסוק יז
מקול מחרף ומגדף כלפי מעלה כענין אמרם איה אלהיך וכיוצא בזה והתפעלתי מזה מהקול בלבד ששמעתי יותר מראות בעיני פני אויב ומתנקם ממני בפועל ביסורין רעים נגד פני יותר בושת פני כסתני מקול המחרף ומגדף יותר מראות פני אויב ומתנקם ממני בפועל כי מ"ם מפני הוא מיותר כמו טוב אתה מבלק בן צפור הטובה ממנה ורבים כאלה:

פסוק יח
כל זאת באתנו כו' בשני כתובים כקודמים דבר בלשון יחיד יתכן כי לא על כללות ישראל דבר בהם רק על שלומי אמוני ישראל החרדים על כבוד ה' מיוחדים שבעם ועליהם דבר בלשון יחיד ואמר כי יותר היו נכוים על הנוגע אל כבוד ה' מהנוגע אל כבוד עצמם כמדובר ועתה שב אל כללות המון ואמר גם שלא הגענו אל גדר היחידים ההם לפחות לא יבצר ממנו כי כל זאת באתנו בגליות ולא שכחנוך בגלות הראשון עם היותנו משוקעים שם שבעים שנה וגם לא שקרנו בבריתך במדי בגזרת להשמיד להרוג ולאבד והוא מאמרנו על פסוק ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי בתיקון הגזרה היו מתיהדים הגוים אך בעת הגזירה לא המירו ישראל לינצל ממנה וזהו ולא שקרנו בבריתך. או יאמר כי הלא אמרת בתורה לא מאסתים לכלותם להפר בריתי אתם והנה בראות ישראל גודל הגזירה ההיא היה מקום חלילה להתפקר ולומר איה דבר ה' אשר אמר שלא יפר בריתו

והיה אפשר להטיח דברים ולייחס שקר בדבר חלילה אמר לא כן עשינו כי אם לא שקרנו בבריתך:

פסוק יט

ועל הגלות יון שהיה כמ"ש ז"ל בב"ר שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל שהוא כמפורש אצלנו שישובו אחור להתחזק בעון העגל שהוא להמיר את כבודם בתבנית שור ועל זה אמר לא נסוג אחור שהוא אחור למעשה העגל שקדם וגם לא תט אשורנו מני ארחך והוא כי גם שלחו יד בבנות ישראל כי אז היה ענין ההגמון בבתולות שהוא ענין המתייחס לאורח ודרך הארץ אמר לא תט אשורנו מני ארחך לאורח הגוי המר ההוא כי אדרבה היו מוסרים נפשם על הדבר:

פסוק כ

ועל הגלות טיטוס שהגלם לרומי שהיה מקום תנים הוא סמאל שרו של טיטוס התנין הגדול אשר שם ירבץ וכח גדול לו שם לשלוט להחטיא כי הוא שטן הוא היצה"ר והנה שם היו גזרות גדולות וכל אשר הפליגו רז"ל על דור הגזרות והיו מעבידין את קצתם אלהי נכר על זה אמר אל תגדל אשמתנו על הדבר כי הלא דכיתנו ביסורין רעים במקום תנים הוא מקום שליטת סמאל וכחותיו העצומים ותכס עלינו בצלמות והוא כי היו מדכדכים אותם עד דכדוכה של נפש והמכסה שהיו מכסים עלינו להגן מהדכוי והיסורין היה צלמות שהיו אומרים עבוד עבודת אלילים והפטר ממות ומיסורין רעים כי היו חפצים לעשות להם מכסה מצל טומאת עבודת אלילים הוא צל מות וזהו ותכס עלינו בצלמות שהבאתנו בעונותינו לנסיון כסוי חטאה והוא מאמר הכתוב ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן:

פסוק כא

והנה גם שעבדו ממש קצתם או רבים מעמי הארץ לא היה רק מהשפה ולחוץ ולא מלבנו כי אם שכחנו שם אלהינו גם כאשר נפרוש כפינו לאל זר:

פסוק כב

הלא אלהים יחקר זאת כו' ואם יאמר איש הלא עכ"ז היה ראוי למסור עצמכם על קדוש השם לזה אמר כי עליך הורגנו כו' והוא בהזכיר מאמר מדרש חזית וז"ל א"ר חנינא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקב"ה אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד אבל בדורו של גזרה איני יכול לסבול ומה היו עושים בדורו של גזרה היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותם באש ונותנין אותם תחת שיחיהם ומשיאין נפשותם מהם ומביאין קרטיות של קנים ונותנין אותם תחת צפרנם ומשיאין נפשותיהם מהם

הוא שאמר דוד אליך ה' נפשי אשא ע"כ. הנה כי גם בחפצים למסור נפשם על קידוש השם יקשה עליהם במיתת יסורין קשים וארוכים ויקל להם לעבור בשלח כי רגע ימותו בלי צער מתמיד ויתכן כי הן זה מאמר בני קרח לתת התנצלות מה לאשר לא מסרו עצמן על קידוש השם שאמרו כי דכיתנו בדכדוך שהם יסורין המדכאים וכו' על כן עבדנו ע"א ואם שכחנו כו' בפרוש כאינו לאל זר הלא אלהים יחקר זאת ומה שלא מסרנו עצמנו למות על זה אנו אומרים כי הוא יתברך יודע תעלומות לב:

פסוק כג

כי אלו עליך היינו נהרגים שהוא הריגה כמו רגע הנה כל היום היינו עושים ושמחים שהיינו מוסרים עצמנו להריגה כל היום בלי קפידא ולא היינו מרגישים כי נחשבנו כצאן טבחה שהיו חותכים סימננו בסכין חריף ומתים מיד מה שאין כן על ידי מה שדכיתנו בדכדוך יסורין כנדוך במכתש ומצטמק ורע לו ויסלד בחילה עד שתצא נפשו וזהו כי עליך הורגנו כו':

פסוק כד

עורה למה תישן וכו' אמר לא יבצר או מה שאנו מאריכים בגלות הוא שבעונותינו אתה כמתנמנם מלהשגיח עלינו או הדרגה רבה מזו עד גדר שינה שתתייחס לישן או חלוקה שלישית והיא שאינך לא כישן ולא כמתנמנם כי אם מסתיר פנים לפנים בלבד עד נחזיק בך בתשובה שלמה בעצם אם הוא החלוקה האחת שאתה כמתנמנם עורה למה מגדר זה תבא לישן כי בהעדר השגחה מגדר תנומה נבא להרהר ונוסיף לחטוא בינתים ותבא לגדר שינה וזהו עורה למה תישן אדני ואם כבר אתה כישן הקיצה אל ימשך שתזנח לנצח פן נתייאש מן הרחמים ונכביד בחטאים ותאריך ותזנח לנצח הוא עד עת הקץ שהוא בעתה ולא לאחישנה ואולי אם לא תישן יזכו בצד מה לאחישנה.

פסוק כה

ואם היא השלישית שהיא הסתר פנים לפנים אי אפשר כי למה פניך תסתיר האם תשכח עינינו ולחצנו כי לו היה הסתר פנים של העדר טובה החרשנו כי היה אפשר שלא נתפקר לחטוא ונשובה אך יש לנו עוני הבלתי מניח מדה טובה לישראל ויש לנו לחץ אויב שלוחצים ביסורין ומביאים להרבות לפשוע כמאמרם ז"ל אלמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא וא"כ איך ע"י מה שהוא לפנים יהיו לנו דברים המרשיעים אותנו או יאמר אין זה הסתר פנים כי האם תשכח עינינו ולחצנו שהעוני הוא קשה מכל היסורין כמ"ש ז"ל בשברי לכם מטה לחם כו' זו קשה מכולם והלחץ שאלמלי נגדוה כו' וא"כ אין אלו דברים המתייחסים להסתר פנים כי אם לדברים שבקום עשה ולא לפנים.

או שיעור הכתוב אם אינו כבודך לומר שתישן ואינו רק הסתר פנים גם השכחה אינה לפי כבודך והלא תשכח ענינו וכן לחצנו באופן שעל כל בחינה יאות למהר גאולתנו. או יאמר למה פניך תסתיר כו' והוא כי הנה ידענו כי גלות שכינה כ"י הוא העדר ממנה הארת פנים שעל זה בקש דניאל בתפלתו באמרו והאר פניך כו' למען אדני שהוא שם אדנות הוא שכינה שיאר פניו למען השכינה שלא זזה מהמקדש והיא בהסתר פנים ובזה יאמר הקיצה אל תזנח לנצח ואם חטאנו אנחנו למה פניך תסתיר משכינתך שנגד פניך באריכות הגלות ומי יתן תשכח ענינו ולחצנו ואל תצטער בצערנו והוציאה פניך מהסתר וגלות וזהו למה כו' תשכח כו' ואם הוא שמדת רחמיך הוא לרחם עלינו ולא תוכל להסתפק מלהצר על צרתנו אלא שתייחל עד נכנע ונשוב הנה כי שחה לעפר כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

כד או יאמר בשום לב אל שם שבלמה תישן באדנות שהוא שם אדנות שהוא שכינה שבגלות כ"י ואנו אומרים על מה שעליך הורגנו כל היום החרשנו כי אין אנו שמים על לב כי כבר הורגלנו ונחשבנו כצאן טבחה אך מה שאין לנו נחמה הוא על שכינה שבגלות כ"י שהוא שם אדנות ועליו אני אומר עורה למה תבא עד גדר שינה אדנות הוא שכינה אל תזנח עד לנצח הוא עד קץ של בעתה:

כה כי למה פניך מהגלות בעולם תסתיר כעניה סוערה אם הוא בעבורנו תשכח ענינו ולחצנו ואל תחוש עלינו והאר פמך כי מה אנו שעלינו תסתיר פניך חלילה:

פסוק כו

כי שחה כו' יאמר הנה חיבור האדם מגוף ונפש עשה אלהים למען הגבה למעלה את הגוף לאיכות הנפש כי בחברתה עם תורה ומצות יזדכך כנודע לא כן הרשעים כי יהפכו שישפילו את הנפש ויביאוה לאיכות הגוף ובזה יאמר ראה נא ה' כי אשר נתערבנו בגוים היה סיבה שנלמד מעשיהם ומה גם בלחץ אויב באופן שע"י כן תחת השלים את החומר השפלנו את הנפש והבאנוה אל איכות החומר וזהו כי שחה לעפר נפשנו כי הושפלה אל העפר הוא החומר נפשנו וגופנו שכל הבריות הם מאכל לגוף האדם כנודע כי הצומח מאכל לחי בלתי מדבר והבלתי מדבר מאכל לבעל חי מדבר עתה בטננו שהמאכל יתייחס אליו דבקה לארץ שגם הבעל חי היה לו למאכלו עתה אבד שלמותו עד שדבקה לארץ גדרו ויחשב עם הצומח הדבק לארץ ולהיות גרוע אפילו מהבעל חי בלתי מדבר והוא מאמרם ז"ל שאם לא זכה האדם אומרים לו יתוש קדמך וזהו דבקה לארץ בטננו. או יאמר כי הנה אמרו רבותינו ז"ל על פסוק כל הנשמה תהלל יה כי הנשמה שבאדם כל שעה מבקשת לצאת אלא שרואה את הקב"ה וכו' וביארנו שם כי למה שהיא

חלק אלוה ממעל תקוץ באדם שעפר יסודו אמר עתה הנה כ"כ נכנעה נפשנו בגלות ששכחה יתרונה להשתוקק לצאת מתוך העפר כי כבר שחה לעפר הוא חומר האדם ולא יגבה לבה לצאת וגם החומר הושפל גדרו בעיניו עד כי בטננו אשר היה קץ אדם הראשון שלא הרשוהו לאכול בעל חי כי אם צומח מהארץ עתה לא יתאו בטננו לאכול רק דשא מארץ עשב השדה כי כאשר הנפש דמתה עצמה לאדם כך האדם דמה עצמו לבהמה. או יאמר סמוך לפסוק שאח"כ הנה דרך העולם הוא שבהיות איש בתכלית השפלות תקרב העליה כי גלגל חוזר אמר הנה באנו עד תכלית השפלות כי שחה וכו' ואם לאט נתחיל לעלות יחשבו כי גלגל הוא שחוזר והמזל עושה ולא אתה:

פסוק כז

לכן מיד קומה עזרתה לנו ועשה קצה אחר שלא כדרך הגלגל שחוזר לאט אלא שתקימנו ותפדנו שתתן עמלק תחתינו ולאמים מ"ה תחת רגלינו וזהו ופדנו למען חסדך שאין הגלגל מתהפך מן הקצה אל הקצה במהרה אלא לאט לו וידעו גוים כי יד ה' עשתה זאת:

פרק מו

פסוק א

למנצח כו' אפשר קרא לנשמות ישראל עלמות וישורר על מעלתן לפניו ית' כמד"א עלמות אהבוך וזהו על עלמות שיר:

פסוק ב

אלהים לנו כו' יאמר מה שנבקש הוא יהיה לנו שם אלהים מחסה לבל נפול. ועוז להפיל שונאינו כי להיות עזרה בצרות אין צריך לבקש על זה כי עזרה בצרות כבר נמצא מאד שע"י הצרות שמתנהג עמנו במדת הדין הוא עזר לנו:

פסוק ג

כי על כן לא נירא בהמיר ארץ כאשר הארץ כבגד תבלה וגם במוט הרים שהוא כאשר ההרים ימושו והגבעות תמוטינה לעתיד כאשר יראו האומות כי אנו נכו בצרות כל אשמותינו משא"כ האומות שיבא להם הכל כאחת.

א או יהיה הענין כי למה שנשמות עם בני ישראל הן עלמות חלק אלוה ממעל הוא מטיב לנו ע"י עצמו ועם היותו אלהי הצבאות לא ייטיב לנו על ידם לא בלבד בזמן חירותנו כ"א גם בגליותינו כאשר יבא:

ב והנה ידוע כי בכל גלותנו שכינה עמנו כ"י הוא שם אלהים כנודע והוא כח דין ואמר המשורר כמצטער על הגלות אלהים לנו כו' והוא כי הוא היה בזמן הבית שעדיין לא

היה גלות ישראל ולא גלות שכינה ואמר הנה אלהים הוא לנו קודם הגלות מחסה מצרה ועוז נגד שונאינו וגם עזרה בצרות הוא בגליות כי שם נמצא מאד כי בכל גלות גלתה שכינה ונמצאת עמנו:

ג אך אמנם העזרה לא מיד בגלות תהיה שאם היתה עוזרת היה הגלות מתבטל ואנו צריכים אותו לכפרתנו ואינה עמנו ביני וביני רק לבלתי האבד בקרב אויבינו אך מה ששם אלהים הוא שכינה יהיה עזרה בצרות הגלות הוא בסוף בצאתה מהגלות עמנו בזמן שהארץ כבגד תבלה וז"א על כן מה שלא נירא הוא בהמיר ארץ איכותה שכבגד תבלה וזמן שההרים ימושו כו' שהוא במוט הרים בלב ימים:

פסוק ד

כי אז הלב ימים יהמו יחמרו מימיו כי יעשו עצמן חמרים חמרים כמו נד הפך טבעם וזהו יחמרו מימיו וכן ירעשו הרים הנזכרים בגאותו של אלהים סלה כי כלם חרדים ממנו:

פסוק ה

ושמא תאמר והלא גם בימי הגלות אלהים בירושלים כי לא זזה שכינה מכותל מערבי ומקל וחומר ראוי כי גם מעתה תהיה לנו עזרה משם אלהים והוא ומה אם נהר פלגיו הוא הירדן שקמו מימיו כמו נד ונעשה פלגים מכונסים ישמחו עיר אלהים שהיתה הוראה כי עיר אלהים התאיבה להיות לישראל לשכון יה אלהים מאז שמחוה פלגיו עם היות שעדיין לא היה אלהים שוכן בעיר כ"א בעיר שכנגדה בשמים היא ירושלים שלמעלה וזהו קדוש משכני עליון שהוא על קדוש משכני עליון ועל כל זה להיות של מעלה מכוון כנגד של מטה נהר פלגיו שמחוה על שם העתיד שיהיה בקרבה ואם כן אמור מעתה כי כ"ש עתה אשר הוא שוכן בתוכה:

פסוק ו

אך לא כן הוא שעל שאלהים בקרבה בל תמוט שהוא סילוק היזק אך לומר שג"כ יעזרה אלהים נגד שונאינו שהוא הבאת תועלת זה אינו עתה רק לפנות בקר הוא בבקר אור הגאולה שאחר חשך הגלות:

פסוק ז

כאשר עשה בבקר גאולת מצרים במתן תורה שנאמר ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות כו' כי אז המו גוים מטו ממלכות כאשר שם זה נתן בקולו תמוג הארץ שהוא במתן תורה בהיות הבקר ויהי קולות וברקים והוא מאמרם ז"ל שרגזו וחלו כל הגוים והלכו אצל בלעם ואמרו לו שמא הקדוש ב"ה מביא מבול לעולם אמר להם אינו אלא שה' עוז לעמו יתן שאין עוז אלא תורה והיה בשם אלהינו כד"א השמע עם קול אלהים

כאשר שמעת אתה ויחי וכן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אנכי ה' כו' הנה כי שם אלהים לפנות בקר מרגיז העולם:

פסוק ח

וא"כ אין לנו בזמן הגלות בטרם בקר הגאולה כי אם שם הרחמים הגדול וזהו ה' צבאות עמנו שלהיות נפשותינו עלמות עם היותו ה' צבאות פמליא של מעלה לא ע"י מלאך מהם יהיה לנו עזרה בצרות כי אם ע"י עצמו שיהיה עמנו ומה שיעשה לנו שם אלהים הוא בלבד שיהיה בתוך הגולה משגב לנו שלא נאבד בקרב הגוים עם היותנו בלתי הגונים נקראים בשם יעקב וזה יהיה סלה גם טרם זמן הגאולה או כוון באמרו אלהי יעקב כלומר שם אלהים משגב ליעקב סלה כאמרו האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה כי היה רואה אותו מעודו עד סילוקו עם היות כי שם ה' היה עליו כד"א והנה ה' נצב עליו וארז"ל על יעקב כן גם אנחנו יהיה ה' צבאות עמנו ויהיה משגב לנו מכל צרה מי שהיה אלהי יעקב סלה הוא האלהים הרועה אותו:

פסוק ט

ושמא תאמרו כי הלא טוב טוב יהיה שם אלהים לנו שיהיה מחסה מהצרה לינצל מהגוים ועוז להפיל אותם כי מדת הדין הוא אך שם הרחמים בהיות עמנו גם כי ברחמיו ירחף עלינו יהיה לנו מחסה לרחמנו אך לא יפעול רוגז וצרה להם כי אינו ממדתו לזה אמר אל יעלה על רוחכם הדבר הזה כי הלא לכו חזו מפעלות ה' בעל הרחמים ואשר תחזו הוא אשר שם שמות בארץ כענין המבול שנעשה ע"י שם זה כד"א ויאמר ה' אמחה את האדם כו' וכן בסדום גפרית ואש מאת ה' מן השמים והוא מאמרם ז"ל ארורים הרשעים שמהפכים מדת רחמים למדת הדין וזהו לכו חזו מפעלות ה' שעם היותו שם של רחמים שם שממות בארץ ופועל דין ורוגז וא"כ גם עתה בהיות ה' צבאות עמנו בל יעלה על רוחכם שלא יפעל רוגז כ"א השבית צרה מעלינו בלבד:

פסוק י

כי הלא גם בהשבית מלחמות עד קצה הארץ לבל תבא רעה עלינו שהוא הטוב הכולל המקווה אל תחשבו שלא יעשה רעה לאומות שאינו מדתו כ"א שגם קשת ישבר וקצץ חנית ועגלות ישרוף באש להפיל שונאינו בפעולת רוגז ואפשר שמאמרו עגלות ולא אמר ועגלות הוא שמביא ראיה מקריעת ים כי ה' הגדול שהיה נלחם בהם סר את אופן מרכבותיו שהוא כי שרפם בעמוד האש והוא מאמר הכתוב וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם כו' ויסר את אופן מרכבותיו ששרפם בעמוד האש וינהגהו בכבדות שלחלח הקרקע בעמוד ענן וזה יאמר הנה כאשר ישבית מלחמות גם כן קשת ישבר וכו'

כמדובר והראיה כי הנה עגלות ישרוף באש שהוא מה שעשה השם הגדול הזה ומזה תלמדו אל העתיד:

פסוק יא

והנה אחרי דברי בני קרח להורות כי טוב לנו יהיה ה' צבאות עמנו מהיות שם אלהים והביאו ראיות כי גם שם הרחמים פועל דין באה רוח הקדש ואומרת כאלו שם הרחמים הוא המדבר ואומר הרפו ידיכם מלהביא ראיות להוכיח כי גם שם הרחמים פועל דין כי הוא אשר שם שמות בארץ כו' שנראה כי שם אלהים יהיה לבד בהיות עמכם שם ה' כי שם ה' יפעול לכם רחמים ולשונאיכם יפיל כי הרפו ידיכם מזה כי לא זו הדרך כי אם אנכי אלהים ואין פירוד בין שתי השמות חלילה כי ה' הוא האלהים וכל מה שאני ה' עושה ע"י שם אלהים המתפשט למטה בעולם השפל אני עושה שאם לא כן הלא ארום כו' והוא כי רם ה' כי השם הגדול הזה הוא עליון נורא מאד מעלה מעלה ואיך יפעל למטה שהוא כמו זר נחשב משתי בחינות אחד מהיות הפעולה בגוים אשר היו חיצונים מכח הטומאה המה שנית להיות פועל בארץ הלזו העכורה אך אין זה כ"א שגם פעולות שם אלהים הוא המתפשט ועושה והוא הנודע כי במקומות שמתייחס הדבר לשם הגדול הוא שהשפע מבחינתו היא עוברת דרך שם אלהים כמים בצנור שהם הנכנסים והיוצאים:

פסוק יב

על כן אחרי זאת עושה מסקנא ואומר כי הדרך הנבחר הוא היות ה' עמנו כו' ה' צבאות כו' שע"י כן יש לנו שם אלהים כי משגב לנו אלהי יעקב סלה:

יא או יהיה כי שם אלהים הוא המדבר ואומר הרפו ממני שאהיה כי מחסה ועוז לכם ודעו כי אנכי אלהים כלו' כהויתי אז עושה גבורות אך עד הסוף לא אחשוף זרועי כי אם כאשר ארום בגוים בתת נקמתו בהם אז ארום בארץ היא בארץ הידועה סתם היא א"י להיטיבכם בה:

יב אז משיבים אם כן אפוא נחזיק במאמרנו שהוא ה' צבאות עמנו וכו' כמדובר. או שיעור הכתוב ה' צבאות עמנו בגלות ואם יש לנו צרות בזה הוא משגב לנו מגיהנם סלה:

פרק מז

פסוק א

למנצח לבני קרח כו':

פסוק ב
ענין מזמור זה יסוב על הקדמה אחת ידועה מרז"ל הלא היא כי טוב לאומות העולם הקדמונים שעבדו לאלילים היות הוא יתברך מלך עלינו והיות מלכיהם תחת מלכינו ומלכותנו כי מתמצית טובתנו מצו שתו כלם יותר מאשר בהיות העולם להם לבדם והוא ית' מלך העולם והבית שלו חרב וכסברת שמואל כי אין בין הזמן הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ונבא אל הענין אמר הנה כל העמים ראוי תקעו כף והכנעו לאלהים בקול רנה ושמחה:

פסוק ג
כאשר ה' עם היותו עליון נורא מלך גדול על כל הארץ:

פסוק ד
ידבר עמים תחתינו של ישראל ולאמים עובדי אלילים שאין להם אלא מלכות יהיו תחת רגלינו:

פסוק ה
אך אין זה מתמיד לא בזמן בית ראשון המתייחס לאברהם ולא בבית שני המתייחס ליצחק כי לא יתמידו רק בזמן הבית השלישי הנבנה בזכות יעקב שהוא קיים לעד שהוא כאשר יבחר לנו את נחלתנו שתהיה לעד נחלה לנו שהוא את גאון יעקב אשר אהב להיות סלה הוא בית המקדש הנקרא גאון סתם כד"א ושברתי את גאון עזכם זה בית המקדש ואמר על הבית השלישי שנקרא גאון יעקב שנבנה בזכות יעקב שהוא הנקרא בית שהוא קיים לעד כנודע מרז"ל כי אברהם קראו הר יצחק קראו שדה יעקב קראו בית וזהו את גאון יעקב אשר אהב להיות סלה כי מתמצית אותו השפע של הבית המקדש ההוא ייטב לאומות מ"ה יותר מאשר להם בזמן היותו חרב וישראל הולכים בגלות ביניהם כי שפע הקב"ה ההוא זולת ריבוייו הוא מתמיד מה שאין כן בבית ראשון ושני הנקראים הר ושדה שלא אהבו להיות סלה כי אם שמאז נבנה נעשה מקום תחתיו לגנוז הארון בהחרב הבית ונרמז בתורה בזאת יבא אהרן כמנין בזאת וכן השני מתחלתו חסרו חמשה דברים וכמפורש במזמור אם ה' לא יבנה בית כו' כי גם בבתים הראשונים שארז"ל אלו ידעו האומות מ"ה כמה טובה חסרו לא החריבוהו לא היה סלה ועל כן אמר מה שאמרתי תקעו כף כו' ושמחו בהכנע תחתנו הוא כאשר יבחר כו' את גאון יעקב כו' הוא ב"ה השלישי אשר אהב סלה וזה יצדק בעצם במאמר שמואל אין בין הזמן הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד שלא יהיה ביניהם ובין האומות אלא שיבחר לנו את נחלתנו והאומות יהיו במקומותם שלוים והוא דעת הרמב"ם ז"ל.

פסוק ו
ושמא תאמרו והלא גם אפשר נחטא לה' וגם בנו יהיה קצף ומה גם לאומות מ"ה ואיך יבטחו שייטיב להם בשבילנו הנה אין מזה פחד כי הנה זה דרכו יתברך בהיות מדת אלהים היא מדת הדין עלינו בחטאינו כי בתרועה וקול שופר תעלה מדת הדין מעלינו ע"י מה שנכנע בקול התרועה ותתהפך לרחמים ע"י התקיעה וזהו עלה אלהים הוא שם אלהים הוא מדת הדין בתרועה ויעשה הוא ה' שיתהפך לרחמים בקול שופר הוא קול הפשוט של שופר הוא תקיעה שהיא רמז אל הרחמים וזהו עלה אלהים וכו' ה' בקול שופר כלל הדברים כי מתמציתם ייטב לכם טובה רבה שראוי לכם לתקוע כף ולזמר לה':

פסוק ז
זמרו אלהים כו' הנה אפשר שבהיות לכם הטובה ע"י היותו יתברך מלך עלינו ואתם האומות עובדי האלילים תחת ידינו מהנאת תמציתנו אפשר תזמרו את ה' לאחד משלש בחינות או שתזמרו לו ית' סתם בלי החזיק טובה לנו שבאמצעותנו באה לכם הטובה או שתכירו כי במה שה' הוא מלכנו והוא מטיב לנו נמשך לכם אגב טובתנו טובה או דרך ג' שתחשבו כי גם ה' מלככם אשר הוא מלכנו ולא מתמציתנו תאכלו כי אם דרך כלל שהוא ית' מלך על כל הארץ כמונו ככם ומשביע לכל חי רצון אומרים ישראל הנה בשלש אלו הבחירה בידכם אם דעתכם היא הסברא הראשונה שהיא כי תזמרו לאלהים סתם זמרו ואם היא השנית והיא כי תזמרו למלכנו שתכירו כי ה' מלכנו ועל ידנו נמשכו לכם הטובות זמרו וזהו זמרו אלהים זמרו זמרו למלכנו זמרו:

פסוק ח
ואם הדרך השלישי שהוא כי מלך על כל הארץ אלהים שתקראוהו מלך על כל הארץ דרך כלל כמונו ככם גם בלשון זה זמרו משכיל כלומר בכלי שיר הנקרא משכיל ג"כ תזמרו כי הלא בכלל הוא ישראל שכל הארץ בשבילם נבראת:

פסוק ט
אמנם אל יעלה על רוחכם כי מלככם הוא ולא מלכנו כי זה אין לו שחר כי הנה דעו כי התייחסו ית' למלך הגוים בלבד אינו לטובתכם ולא יצדק כי הלא כאשר מלך אלהים על גוים הוא קודם בא אברהם וזרעו לעולם אז לא היה שם אלהים הוא מדת הדין מסתלק ועולה מעל כסא הדין רק אלהים ישב בקבע על כסא קדשו המיוחד לו והיו שפטים גדולים תמיד בנו בדור אנוש הוצף שלישו של עולם ואחריו דור המבול ודור הפלגה באופן שאינו טוב לכם התייחס הוא ית' למלך עליכם:

פסוק י

וטוב לכם תגררו אחרינו לאכול מתמציתנו כי הלא אין פחד תהיה כסא מדת הדין יושב בקבע כי הנה כאשר נדיבי עמים נאספו אז נמנו וגמרו ואמרו כי עם אלהי אברהם הוא עם כ"כ חשוב עד גדר כי לאלהים הוא מדת הדין הם מגני ארץ הם מגויים מהדין וזה במה שהם עושים כי לאלהים שהוא מדת הדין היות מאד נעלה מכסא הדין הנז' נמצא כי עיקר העולם היה עובדי אל אחד. או שיעור הכתוב כאשר נדיבי עמים נאספו יחד באחדות הם הנקראים עם אלהי אברהם כי במה שהם עם לאלהים הם מגני ארץ מהדין והוא שעושים בהתאחדם היות אלהים שהוא הדין ורוגז מאד נעלה מן העולם כאשר אברהם היה מגן ארץ ומעלה מדת הדין ורוגז מן העולם.

עוד יתכן דרך שני בכל המזמור אשר לא כדעת שמואל האומר כי אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד וכוונת בני קרח על זמן הגלות המר הזה אחר אמרם במזמור הקודם כי על צערנו לא יבצר כי ה' צבאות עמנו ואף שיש לנו צרות ע"י מדת הדין משגב לנו הוא אלהי יעקב סלה כי בצער הזה בגלות הוא משגב לנו מגיהנם וכן בכל זמן מדת הדין משגב מצרות גדולות אחרות והלא יתחמץ לבב אנוש באמת באמור מה זכות נערוך לגוים בגלותנו שגדולה הצלחתם וטובתם על כן באו בני קרח במזמור הלזה להעמידנו על האמת כמדברים עם הגוים:

ב ואמור להם כל העמים תקעו כף לומר תקעו כף וגילו בשמחה על הצלחתכם אך הריעו והכנעו לאלהים הוא מדת הדין בקול רנתכם אשר תרננו בתקיעת כף כלומר כי אלמלא מדת הדין על ישראל לא היה לכם טובה כי למען יסרכם אותנו כי חטאנו לה' אתם מצליחים:

ג אך כאשר ה' מדת רחמים שהוא עתה עליון כי בזה הוא נורא כי עלה מן הארץ להניחנו ביד הדין כשיהיה ה' מלך גדול ניכר על כל הארץ:

ד אז תפלו בנופלים ידבר עמים תחתנו כו':

ה ולא שאנו ישראל מבקשים מפלתכם כי הלא כל חפצנו אינה כי אם שיבחר לנו את נחלתנו היא ארץ ישראל וכן את בית המקדש הנקרא גאון כמאמרם ז"ל על ושברתי את גאון עוזכם זה בית המקדש וחשקנו הוא גאון יעקב הוא הבית של יעקב הוא הבית השלישי הרוחני וקיים לעד כי הראשון שבזכות אברהם ונעשה הר והשני שבזכות יצחק ושדה נחרש אינו קיים כאשר של יעקב אשר אהב להיות סלה שהוא קיים לעד:

ו ומה שאמרנו הריעו לאלהים שהוא תרועת הכנעה לטובתכם אמרנו כי דעו נא כי על ידי הכנעה מתהפך הדין לרחמים כאשר קרה לנו כי עלה אלהים ונסתלק מלנהוג דין

עלינו ונהפך להתייחס ה' הוא מדת רחמים על ידי קול שופר וזהו ה' בקול שופר והנה זאת יעצתי הריעו לאלהים שתכנעו בתרועה לפניו ולא תהיה הרנה משוללת הכנעה:

ז ואם העולה על רוחכם הוא לזמר לאלהים בלי תרועה והכנעה עשו וזהו זמרו אלהים זמרו שאם רצונכם זמרו אלהים זמרו ואם העולה על רוחכם הוא כי מלכנו הוא ביחוד אלא שמהיותו כעוס עלינו מטיב אתכם ליסרנו בכם זמרו:

ח ואם העולה על רוחכם הוא כי מלך על כל הארץ אלהים בין על ישראל בין על הגוים הנה זמרו משכיל כלומר מי שהוא משכיל יזמר כך כי יוצר הכל הוא ית':

ט אך לומר כי מלך אלהים על גוים כשכעס על ישראל ולא רצה בישראל להיות מלכם זה לא כן הוא כי אם שאלהים לא עזב את ישראל עמו כי אם שישב על כסא קדשו לדון והוכיח בכסא דינו את ישראל ומייסרם:

י והטעם כי לא יחפוץ בגוים הוא כי הנה כאשר נדיבי עמים נאספו מכל העמים לא נמצאו נדיבים רק עם אלהי אברהם בלבד הם ישראל שלמדו מאברהם לעשות צדקה ומשפט ובהם הוא ית' חפץ כי הנה לאלהים יחשבו מגני ארץ ובהם הוא חפץ וגם בהם שם אלהים מאד נעלה כי מתעלה על ידן לעלות להתייחס והתחבר עם שם ה' והותר כנודע ליודעי חן:

פרק מח

פסוק א

שיר מזמור לבני קרח כו':

פסוק ב

אמר גדול ה' וגם מהולל מאד אשר אמרתי גדול ה' הוא בעיר אלהינו שהוא בהיותו בעיר אלהינו בישובה היה גדול בכל העולם ואמרי ומהולל מאד הוא בחרבנה בהיותה נקראת הר קדשו בל יאמר איש איה גבורותיו וגדולתו חלילה.

פסוק ג

ופירש ואמר הנה יכה נוף משוש כל הארץ כי מתמציתה היה נשפע בעולם שובע שפע גדול מאד כנמצא ברז"ל שאלו ידעו האומות מה חסרו לא החריבוה ויהיה נוף כד"א נופו של אילן והוא כי עיר אלהינו בערך כללות העולם הוא כערך סעיף א' מכללות האילן ואמר הנה יופי של נוף אחד היה משוש כל הארץ כי מתמצית יופי נוף שפע הנוף ההוא מתברכת כל הארץ הוא מיפי עיר אלהינו שהוא כנוף אצל האילן בערך כל העולם הרי שהיה גדולה בכל העולם ביישובה ואמרי שהוא מהולל מאד גם בהיותה הר הוא כי לא

זז מחבבה כשהחריבה כי הלא כשנעשה הר ציון שהוא כשנחרבה אז ירכתי צפון הוא בבל נעשית קרית מלך רב עם היות שמתחלה כשדים זה העם לא היה ועתה גדלה מאד כי שם גלתה שכינה כ"י כנודע:

פסוק ד

ואף על פי כן לא זזה שכינה מציון כי עדיין אלהים בארמנותיה כי לא זזה שכינה ממנה ומה שהוא מהלל על חרבנה עם היות ששלטו בה והחריבוה הוא כי היות אלהים בארמנותיה שהיה בה מדת הדין להרסה ולהחריבה נודע כי למשגב היה להגין על העם ישראל כד"א כלה ה' את חמתו כו' ויצת אש בציון כו' ואין לך הלול גדול מזה שעשה משפט לרחמים גדולים:

פסוק ה

והראיה כי גם למחריביה יפלא מה שיכלו לה כי הנה המלכים עם היות שנועדו לבא להחריבה כי עודם במקומותם ערבו אל לבם להועד לבא להחריבה בלי פחד וגם עברו יחדו ולא אחד אחד שהיה ראוי שלהיותם יחד יתחזקו לבלתי ירך לבבם בהגיעם אליה לשלוח בה יד:

פסוק ו

אך לא כן היה כי אם גם שטרם יראו אותה נועדו בלי פחד על כל זה כאשר המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו:

פסוק ז

ולמה נועדו מאז ולא פחדו לבא שם פחדו פחד הלא הוא כי רעדה אחזתם שם כלומר להיותם שם אשר לא זזה שכינה הטילה עליהם מורא ופחדו ממך:

ג או שיעור הכתובים יפיפית כו' שאומרת רוח הקדש לאדם שהחל להראות חביבותו יתברך אליו כמדובר בפ' הקודם אמר הנה טרם אלמדך את אשר תעשה להיות יתרונך ניכר על כל גוים אקדים לך כי ד' מעלות הם א' עושר ב' חכמה ג' גבורה ד' יראת השם והנני שם לפניך כי בשלש ראשונות אל יתהלל המתהלל כ"א עשיר אתה שגדר העשיר הוא כמ"ש ז"ל על המקדש את האשה על מנת שאני עשיר שהוא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עשרו וע"ז אמר אם יפיפית מבני אדם שיכבדוך ומייפים אור פניך שהוא מחמת עשרך אז הוצק חן בשפתותיך שיפוצו מעינות תורתך חוצה אל תתהלל כי על כן ברכך אלהים לעולם כאמרם ז"ל ארבעים יום קודם יצירת הולד גוזרים על הטפה עשיר או חכם:

ד וגם הגבורה שתתפאר בה כי היא באיכותך משא"כ עושר וחכמה גם היא אינה יתרון בך לומר כי בה יכנע צר ואויב מפניך מהגוים מ"ה כי הלא חגור חרבך על ירך גבור בלבד הוא הודך והדרך כי תתפאר שתחגור חרבך עליו ולא תירא אך אחרי כן מי יודע אם תנצח כי בעל בחירה הוא שכנגדך וכמה פעמים יפול הגבור לפני החלש:

ה אך והדרך לפי האמת שתתהדר בו אינו אלא צלח רכב שהוא יראת ה' וחסידות כי זה תלוי בבחירתך כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והוא מה שבו תתהלל וזהו והדרך צלח רכב כו' כמפורש בקודם:

פסוק ח

פן ברוח קדים תשבר אניות תרשיש אשר בהן ישובו לארצם ויאבדו כאשר עשית למצרים בים ואין זה רק למען ידעו כי עודך שם ומה שהם עושים אתה הוא העושה כי ממך הכל: **או** יהיה ענין אומרו אהבת צדק כו' כי הנה כתבנו שחיבב הוא יתברך את ישראל יותר מהאומות ויותר ממלאכי השרת והנה עד כה דבר על החלוקה האחת איך חיבבם על יתר אומות עתה החל בשניה והוא כי חיבבם על מלאכי השרת והטעם הוא כי אין בהם בחירה להרע או להיטיב כי יצר סמוך אין בהם וז"א אהבת צדק ותשנא רשע שהוא כי יש בך היולאניות לבחור בטוב ולשנא את הרע על כן משחך אלהים זולת הקרא אלהיך ולא אלהי מלאכים שמן ששון היא מעלת בתענוג כי השמן רמז אל המעלה כד"א משח רבותא והוא של ששון יותר מחבריך משרתי ה' כמוך ונקראים חברי ישראל כד"א חברים מקשיבים לקולך שפירשו ז"ל במלאכי השרת:

פסוק ט

כאשר שמענו כן וכו' הנה נא ידענו כמבואר אצלנו במקומות רבים כי בית ראשון נבנה בזכות אברהם והשני בזכות יצחק ועל כן על היות הראשון בבחינת חסד ורחמים היה מתייחס אל בית ה' הוא שם ההויה ישתבח לעד אך השני אשר היה בזכות יצחק היה על בחינת דין ועל כן חסרו ממנו חמשה דברים כנודע עוד ידענו מרז"ל כי ראותנו התקיים הצרות ששמענו מפי הנביאים הוא פתח תקוה להתקיים כל הטובות כי על כן בראות חברי ר' עקיבא שועלים הלכו על הר ציון בכו ור' עקיבא היה מצחק אמרו לו אנו בוכים ואתה מצחק אמר להם ממה שאתם בוכים אני מצחק כי כאשר נתקיימה נבואת הרעה תתקיים הטובה. ונבא אל הענין והוא כי אומרים כנסת ישראל ההולכים בגלות הנה אשר החרבת עירך והיכלך ידענו כי לא מגועל נפשך בהן עשית כי הלא ידענו כי אחר שכאשר שמענו התראות ויעודי צרות מפי נביאינו כענין ציון שדה תחרש וכל יתר הדברים הרעים שבירמיה וביתר נביאים כן ראינו בין בעיר ה' צבאות הוא

בחרבן בית ראשון שהיה מתייחס אל שם זה בין בעיר אלהינו הוא בחרבן בית שני אשר היתה מתייחסת אל שם אלהים בזה אנו בטוחים כי גם מה ששמענו מהטובה יתקיים כי אלהים יכוננה עד עולם סלה כדברי הנביאים כי נחם ה' ציון וכו' וכיוצא אין מספר:

פסוק י

והן אמת כי מה שדמינו וחשבנו אלהים בתחלה הוא כי חסדך יהי תמיד בקרב היכלך שלא תניח ליגע בו יד אויב כמאמר ישראל לירמיה היכל ה' היכל ה':

פסוק יא

אמנם לא יהיה זה לך להעדר כבוד אף בעיני הגוים חלילה מה ששלחת אש בציון ותחריבה כי אדרבה כשמך אלהים מדת הדין שהפלגת לעשות דין ורוגז בה כן תהלתך על קצוי ארץ והוא אמרם כי בזה צדק מלאה ימינך כי בעשותך דין ורוגז בציון נחשב לך לצדקה כי בזה פדית עמך והוא תהלתך באמת והוא מאמרנו על פסוק ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת מה חרי האף כו' שהוא כי יאמרו אם העם חטאו הארץ הזאת מה חטאה וזהו על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת כו' ואמרו אין זה רק אשר עזבו כו' ולכן לקתה הארץ והיה הריוח שוישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה שאין כן אם לא לקתה הארץ שלא היתה ההשלכה מספקת כי אם השמדם עדי עד הנה כי גם הגוים יכירו הדבר ויהללוך על זה:

פסוק יב

ולא עוד כי אם גם ציון ובנותיה שעליהן נשפך כמו אש חמתך להציל את ישראל ישמחו ויחזיקו לך טובה כי ישמחם ה' לעתיד עם ישראל וזהו ישמח הר ציון כו' כי הר ציון ובנות יהודה הן עיירות יהודה הנחרבות והנהרסות כמד"א ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ועל בנות ציון וערי יהודה נאמר ושלחתי אש ביהודה כו' וכיוצא אין מספר כי לנחם אותם ישוב הוא ית' לרחמם ברב טוב ושפע וזהו ישמח הר ציון תגלנה וכו' למען משפטיך וכו' אשר הרבתה בהם כי לעומת הרוגז יופלג אז הטוב או הוא בקשה שאנו מבקשים מאתו יתברך ואומרים ישמח כו' שופע שמחה וטובה למען משפטיך ה' תחת אשר עניתם בשבילנו על מה שלא חטאו המה:

פסוק יג

סבו ציון והקיפוה כו' אמרו בני קרח ברוח קדשם הנה תראו מעתה אשר ייטיב ה' לעתיד עמנו כי הנה סבו ציון כו' והוא כי הנה בבנין ב"ה שהיה בזמן בני קרח בבית ראשון על דרך נס היה ישוב ציון כי שיעור עמה וארמנותיה לפי הטבע היה צריך אלף פעמים

שיעור רוחב ואורך העיר על אשר היתה וזה אמר סבו ציון פעם אחת והקיפוה פעם שנית כדי שתהיו חזקים בדעת שיעורה ואחר כך ספרו מספר מגדליה כמה הם:

פסוק יד

ואחר כך שיתו לבכם לחילה הוא חיל העם שבתוכה כי רב מאד מהכיל אותם שיעור העיר ההיא וכן פסגו ארמנותיה כי זולת מגדליה יש ארמנות לשבת בהן חילי עמה והנה לפי שיעור אורך ורוחב העיר הלואי יהיה מקום למספר מגדליה ונמצא כי הארמנות הם כמרוממים באויר העיר כי לפי הטבע אין העיר מחזקת אותם וזהו פסגו ארמנותיה והוא ענין ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום כו' כי שלא בטבע היה ישוב ירושלים כרז"ל ועל כן אמר כי מאשר היה בבית הזה הוא הוראה מקל וחומר על העתיד בבית השלישי וזהו למען תספרו לדור אחרון שיהיה לישראל אמונה אומן ומבטח על העתיד:

פסוק טו

כי זה אלהים העושה פלא עתה הוא אלהינו עולם ועד להפליא גם כן לעתיד מעין זה ומזה יצא לנו בטחון שהוא ינהגנו עלמות כי כאשר בבית הראשון ובשני היה יתברך מראה לנו שפע טובו בירושלם הוא הוראה שכן ירבה וכן יפרוץ לעתיד גם שביני ביני בחרבן נבלעה וצר המקום על כל זה יחזור ויתרחב לעתיד בלי שיעור כך הוא ינהגנו על דבר המות כי גם שנמות ונפשנו יוצאה גדול יהיה כבוד הנפש בגוף אחר מות בזמן התחיה מאשר היתה באמנה אתנו הנפש טרם מותנו כי מזה נקח לבטחון אושר התחיה כי אשר גזר מות עלינו אינו שפועל בנו ענין נקמה חלילה כי אם כאשר שב ורפא לציון ובנותיה כן יעשה עמנו כי זה יבחן בדורו של משיח בראותם כי בתחלה היתה ציון רחבה וצמקה ובימות המשיח חוזרת להתרחב כד"א הרחיבי מקום אהלך כו' אז יאמרו אין זה כי אם שבהיות ה' בקרבה היתה מחזקת הרבה מחמת הרוחניות ככתוב אצלנו על פסוק ששם עלו שבטים כו' ובהסתלק הקדושה חסר זה ממנה כי אין קדושה להחזיק מועט את המרובה והוא כמי שהיתה נפשו בו ובצאתה ממנו מתייבש ואחרי כן בימות המשיח חוזר הוא יתברך להיות בה כנשמה בגוף היא חוזרת להחזיק מרובה והנה ציון ידוע כי היא חביבה תמיד לפניו יתברך ולא מאשר געל בה מחמתה נסתלק ממנה כן תהיה התחיה אמונה אומן בדור אחרון הוא של משיח כי האמר שקרה לנו בציון היא שהיתה נפש בה ותרחב והוסרה ממנה ובאחרונה שבה כן בנו אם הוסרה נפשנו ממנו תשוב ונחיה כי לא משנאה היה רק כאשר לארץ שהוא דרך הנהגה לפי העת כן הוא ינהגנו על מות כמדובר:

פסוק טז

שבזכותך יעלו גם הן אתך לפני מלך וזהו תובלנה בשמחות וגיל לומר כי עד בואן עדיך תובלנה על ידי אחרים כמלאכים וכיוצא ואחר כך תבואינה הן מעצמן בהיכל מלך והוא כי הפרש גדול יש בין הנפש העולה מאליה אל הצריכה שיעלוה זולתה כמ"ש ז"ל שאמר אליהו לאותו תלמיד שבקש ממנו שיראה נשמות הצדיקים בעלוחן לישיבה של מעלה כי אמר לו בר' חייא אל תסתכל וא"ל ובמה אדע מי הוא אמר לו כל קתדראות השאר מעלים אותם מלאכים ושל ר' חייא עולה מאליה ועל דרך זה יאמר הנה טרם הגיען אליך הם מובאות לך על ידי אחרים שתובלנה בשמחות וגיל אך אחר היותן עמך בזכותך תבואינה מעצמן בהיכל מלך:

פסוק יז

תחת אבותיך וכו' הנה על פסוק בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו כו' ביארנו כי גם שגדולי החכמים לאשבעו לחם בעוה"ז ואיה מלכותם ושררותם אך הוא כי אין לך מלכות ושררה כאמור לשמש בגבעון דום ואמור לחומץ וידליק ורבים כאלה אין מספר לגדודי נסים ונפלאות הנעשות על ידי כל צדיק וצדיק מתופסי התורה עם היותם דלים ואביונים ואין לך מלכות גם על השמים כזה אמר עתה הלא הודעתיך איך על ידי תורתי תשתרר עד היותך עושה נוראות כענין שמש בגבעון ואמור לחומץ וידליק באמרי ותורך נוראות ימינך עד היותך גדול בעיני אלהים ממלאכי השרת ככל הכתוב אמר עתה עוד תזכה בחסידותך שבהיות כי עטרת זקנים בני בנים שהוא כי כאשר העטרה היא למעלה מהאדם כן לפעמים בן הבן הוא למעלה מזקנו כאשר דרשו ז"ל הפ' על יעקב עם אברהם ובזה יאמר אחר כל שלמותך האמור דע האושר אשר יזכו בניך בגינך כי גם שלא יזכו להיות עטרה לאבותיך להיות הם למעלה מאבותיך כעטרה על הראש כ"א שאבותיך יהיו למעלה מהם והם יהיו תחת אבותיך לא יבצר מהם היותם מאשר עושים נפלאות בעולם שיהיו בכלל בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו כר' חנינא בן דוסא וכיוצא וזהו תשיתמו לשרים בכל הארץ:

פסוק יח

אזכירה שמך כו' משיב האדם החסיד שעליו ידבר ואמר הלא בשרתני שאזכה שזרעי יהיה מהמשתררים בכל הארץ לשנות הטבעים בכל חלקי הארץ כר' חנינא בן דוסא וכיוצא בו אמצא חן כי בין אני בדורי בין בני שהוא כרעא דאבוה לא תעשה הנפלאות על דבורי בלי הזכיר שמך בל תהיה תפארתי שאני היכול ועושה רק שיהיה ע"י הזכיר שמך שתהיה תפארת לך מן האדם ויתקדש שמך בפי כל העמים הרואים והשומעים

וזהו אזכירה שמך בכל דור ודור שעי"כ עמים יהודוך וכו' ולא יאמרו כי הוא כח ידי כי לך ה' הגדולה:

פרק מט

פסוק א

למנצח כו' המזמור הלזה חובר ללמד דעת את העם לעורר לב נרדמים בתרדמת הבלי הזמן ולהפיל עטרת גאות שכורי יין הון ועושר הבוטחים על חילם ורוב עשרם השמחים ללא דבר ולא נחלו על שבר יום המות מיום הולדם הרחוקה מכליותיהם ועולה על גביהם והחלו ואמרו למנצח כו' והנה לפי הענין קינה מיבעי ליה ולא מזמור על כן אמר לבני קרח מזמור כלומר כי להיות הלמנצח לבני קרח מזמור יאמר לו כי הלא בני קרח הן הם אשר רחקו בחילם מבטוח בו וברוב עשרם כאביהם כי זכרו יום המות ועל כן ובני קרח לא מתו במות אביהם אשר בו בטח לבו ויחלל כבודו וזהו למנצח לבני קרח מזמור:

פסוק ב

שמעו זאת כל העמים כו' הנה אם באנו להקשות הקושיות הראויות להעיר במקראות ירבו מהתיבות אכן המשכיל להעירן יבין בישובן על פי דרכנו בס"ד. ואומרה כי הנה שמיעה היא מרחוק והאזנה מקרוב כנודע מרז"ל על פסוק האזינו השמים כו' ובישעיה הוא אומר שמעו שמים כו' כמו שאמרו ז"ל כי משה היה קרוב אל השמים מאל הארץ ונהפוך בישעיה ואמר הנה יש שני סוגים בבני האדם יש בלתי שקועים בעניני העולם ויש מחשיבים עצמם כתושבים בעולם בקבע ועל הסוג הא' אמר לשון שמיעה כי לא יצטרכו להתקרב בעצם לשמוע לקבל תוכחת ולהם הוא אומר שמעו זאת כל העמים ועל הסוג הב' אמר האזינו כלומר הגישו עצמכם בעצם כמשמעות האזנה כל יושבי חלד הם אשר הם כתושבים ולא כגרים בעולם וזה בין בני אדם הם ישראל הקרויים אדם או בני אברהם שנקרא אדם כמ"ש ז"ל על לקחת מתנות באדם גם בני איש הוא בני נח איש האדמה הם כל יתר אומות הנקראים בני נח וקראו איש כללות העמים רחוקים מבלתי עשות עיקר מהעולם הזה על כן אמר שמעו כמרחוק אך בישראל הקרובים יותר אמר האזינו ולא אל הצדיקים אשר הם כגרים בעולם הזה כד"א כי גרים אנחנו לפניך כי אותם ידעו וישכילו האמת כי ע"כ לא יעשו מהעולם הזה עיקר אך אדבר עם התושבים בעולם ולא גרים וזהו כל יושבי חלד שיחשיבו עצמם ליושבים ולא לגרים ומתהלכים שהם יושבי חלד עושים עיקר וישיבה בעולם הזה:

פסוק ג

ומה שייחדתי אל העמים באמרי שמעו זאת כל העמים הוא כי שוא לכם התגאות בעה"ז כי הנה גם בני אדם המייחסים עצמם לבנים לאדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה המחשיבים עצמם לגדולי המעלה גם בני איש כמ"ש ז"ל על פסוק כי בער אנכי מאיש כי על נח שנאמר בו איש האדמה ידבר ואשר תשמעו הוא יחד וכו' כי במקום שהם יחד שהוא באותו העולם מה שאין כן בעולם הזה שאין כל הדורות נמצאים בו יחד שם יהיו עשיר ואביון ולא פה כי מי שהוא עשיר פה עני הוא שמה וההיקש בהפכו כמאמר האומר בגמרא ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה באופן שהקרא עשיר או אביון שם הוא:

פסוק ד

פי ידבר חכמות כו' הנה דרך המשורר המדבר ברוח הקדש הוא כי בא רוח הקדש ושם את הדברים בפיו ולשונו תדבר מאתו יתברך ואזן המדבר שומעת מה שמוציא מפיו וכותבם לדורות והוא מאמר דוד רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני. ונבא אל הענין אמר המשורר אשר הושפע בו מבני קרח הרוח הקדש לזמר אותו הנה פי ידבר חכמות כו' לומר אם באתי להגיד כל אשר הושפע בפי ברוח הקדש מאתו ית' על דבר המות הלא רב הוא כי הנה פי ידבר חכמות והגות לבי מתוך הדברים ההם יש תבונות אל כל יושבי חלד אך אין חכמות ותבונות ראויות להמון:

פסוק ה

לכן מה שאטה אזני לשמוע מאשר דבר פי להשמיע אל כל יושבי חלד אינם החכמות כי לא כלם ישכילו אותם רק אטה למשל אזני אשר אשמיע אותו במזמור זה ולהיות כי הנושא שאני בא לדבר יתן עצבת ופי ידבר בדאגה ובשממון והרוח החדש צריכה שמחה על כן אפתח לפחות פתח דברי בכנור ושמחה חידתי. או שיעור הענין אם תראוני מזמר וקינה מבעי' לי אינו כי אם אפתח בכנור פתיחה בלבד חידתי להחזיק ברוח הקדש שצריך שמחה כנגן המנגן:

ג או יהיה שיעור הכתובים בשום לב אל אמרו משל וחידה מה הוא שהוא ואל מי אמרתי שמעו והאזינו כלכם הלא הוא יחד עשיר ואביון שהוא שתשמעו העמים ותאזינו יושבי חלד שאני ממשל משל שיחד הם בויכוח עשיר ואביון והמשל וחידה הוא כאלו שניהם עשיר ואביון בויכוח:

ד וגם שפי יכול לדבר חכמות והגות לבי תבונות נוספות על החכמות שיצאו מפי ולא למשל משלים וחידה הלא הוא כי שמוע הזכיר המותה אין דרך אנשים לחפוץ לשמוע:

ה לא בלבד המון עם כי אם גם אני המוכיח אמרתי אטה למשל אזני והוא לומר כי אין צ"ל המון העם שלא יטו אל דברי חכמות ותבונות לדבר כזה כי אם אפילו אני כי חכם לבי אטה למשל אזני יותר מאל החכמות לקבל מוסר ועל פי דרכו אומר כי לא לייסר אתכם אני בא ולא לי אדרבה את עצמי אני בא להוכיח ועל כן יותר אטה אל המשל אזני מלדבר חכמות כלומר ועל כן נשאתי משל וחידה כאלו עשיר ואביון מווכחים יחד ולהורות היותי עצב ומבקש גם לעצמי הנהגה ומוסר להתנהג וגם למען קרב לשמוע דבר זה להטות אזני אמרתי אפתח בכנור חידתי:

פסוק ו

ומתחיל האביון ואומר למה אירא בימי רע לומר משבח אני דלותי ויסורין שעל ידי שעלי כן למה אירא בהיותי בימי רע הממרקים עון כי בהכנעת דלותי איני חוטא בחמורות כעשיר שנשמן ובועט כי אם במה שאדם דש בעקביו והנה עון עקבי כבר יסובני ומתנכה בעניי כי הוא המסובבני ובכן אז ינוח לי במותי ושם הוא משוש דרכי כי אז ינוח לי לאור באור החיים כלומר אך שוא לך העשיר כי לא תתמרק בעה"ז וסופך לירש גיהנם:

פסוק ז

והנני אומר אליכם הבוטחים על חילם וברוב עשרם יתהללו הביטו וראו רעתכם וסמיות עיני העשיר בעשרו:

פסוק ח

כי האם אח לא פדה יפדה איש כלומר אם איש יראה את אחיו בשביה האם לא יפדנו פעם ושתים וזהו אח לא פדה יפדה איש בתמיהה כי ודאי יפדנו ואם כן איש העשיר האם לא יתן לאלהים כפרו של עצמו כאשר יתן פדיון אחיו וזהו לא יתן לאלהים כפרו אתמהה:

פסוק ט

מה תאמר כי אינו דומה מה שפודה את אחיו שהוא פדיון הגוף אל פדיון הנפש כי הלא יקר הוא פדיון הנפש הנה לא יתכן מאמר זה לומר ויקר פדיון נפשם כי האם וחדל לעולם האם מפני זה יהיה חדל לעולם מליתן לאלהים שום כפר ולא יתן אל לבו לתקן מעט:

פסוק י

משיב העשיר ואומר בעד העשיר שלא יפדה את עצמו ואומר לא ימנע או יפדה עצמו לחיות בעה"ז או מגיהנם לאחר מותו אם לחיות בעה"ז ויחי עוד לנצח לומר אם בתת לאלהים כפרו היה חי לעולם היה עושה אך לא כן הוא כי ויחי עוד לנצח בתמיהה כלומר לא תועיל צדקה שיחי לנצח כי סוף סוף שימות ואם הוא לפדות עצמו מגיהנם

לא יראה השחת כלומר כי אם היה העשיר רואה בעיניו הוא הגיהנם היה נותן לאלהים כפרו ברוב צדקה אך במה שלא יראה בעיניו לא ישית לב:

פסוק יא

משיב האביון ואומר כי יראה כו' לומר הנה אינך עושה מאימת השחת כי אינך רואהו עשה על קנות אושר אשר בעיניך תראה וזהו כי יראה לומר כי הלא העשיר יראה חכמים ימותו מתוך שמחה שארז"ל על פסוק ותשחק ליום אחרון כי כשהצדיק נפטר מן העולם מראין לו שכרו ושמח ומשחק כד דמך ר' אבהו הראו לו י"ג נהרין דאפרסמון ואמר כל הני לאבהו כו' וכן רבים ספרו רז"ל מאשר הורו שמחה לעיני העומדים לפניהם בסלוקן כלם או רובם לא כן הרשעים כי אם מראין להם גיהנם ומתעצבים ועל כן מת מתוך שחוק סימן יפה לו מתוך בכי סימן רע לו ובזה יאמר כי יראה חכמים ימותו שיראה ימותו מתוך שמחה ושחוק כרבי אבהו משא"כ זולתם וכסיל ובער העשירים מבלי שית לבם אל האושר ההוא יאבדו ולא דעת ולא תבונה לקנות בממונם אושר לנפשם בצדקה כדי שימותו גם הם מתוך שמחה שיראו גם להם טובה במותם ואין לומר שיעזבו לבניהם כי זה הוללות רעה כי הלא ועזבו לאחרים חילם הוא שעזבוהו לבניהם שלגבי דידיה אחרים הם ולא לעצמם שאם היו נותנים אותו לצדקה לא היו אבודים ולכן הרואה שהחכמים ימותו למה יעזבו לאחרים חילם יקנו דעת ויאמרו כי קרוב אדם אצל עצמו לבלתי הסתכל רק על עצמם ולא להניח ממון לבניהם ויעשו כן ויתן אל לבו ויתקן מעשיו וחטאיו בצדקה יפרוק ולא אמר שיראה רשעים ימותו מתוך בכי כי לא לכל רשעים יהיה להם כן כאשר הצדיק ימות מתוך שמחה אז טוב לב:

פסוק יב

משיב העשיר ואומר קרבם כו' לומר מה שמתהוללים העשירים הוא כי קרבם כלומר מה שבקרבם יבלבם הוא כי בתימו שיש להם בעה"ז הם לעולם כי הלא משכנותם כבר הם לדור ודור כי גם בניהם ובני בניהם שוכנים בם ועיניהם רואות וכ"כ גדלה הצלחתם כי קראו בשמותם עלי אדמות והוא כענין האמור בגמרא כשהיו קונים קרקעות היו כותבים בשטר שם ריש גלותא מפני המערערים עם שלא היה אלא להם כי כ"כ היתה מעלתו גדולה כי מי יערב אל לבו לערער ע"ד זה יאמר כי העם קראו בשמותם של עשירים אלו עלי אדמות שהיו קונים עם שלא היו לעשירים כי אם לזולתם כלומר כי על זה מתהללים ברוב עשרם ולא יתנו לב לשוב ולתקן מעשיהם וימשכו אחר שטופו של ממון. או יאמר בתימו על בניהם וזרעם כד"א כי הארון בית דוד ושיעור הענין כי קרבם הוא מחשבתם בקרב לבם הוא כי בתימו יהיו לעולם והוא כאלו הם עצמם קיימים וגם משכנותם לדור

ודור ומה עושים למען יהיה נזכר שמם קוראים שמם על קרקעות מסויימים למען יהיו שמותם נזכרים תמיד בעולם כאבשלום שעל שלא השאיר בן קרא למקום יד אבשלום ובזה יאמר הנה המשולל בן קורא שמו על אדמה והם זה וזה יש להם כי בתימו הם זרעם לעולם כו' וגם קראו בשמותם לא על מקום אחד כאבשלום כי אם גם עלי אדמות רבות. או שיעור הכתוב שבקרב לבם הוא אמרם כי הם בתימו הם זרעם לעולם ומקום מתנחמים באמרם הנה יש אשר אין להם רק משכנותם לדור ודור כלו' כי אין להם לדור ודור זרע רק משכנותם כאבשלום וקראו בשמותם עלי אדמות ויתנחמו כל שכן הם שבתימו הוא זרעם הוא לעולם:

פסוק יג

משיב האביון ואומר הנה זה היה אם ע"י שטופו של ממון היה להם מנוחה שע"י כן ימנע ויחשבו כי הוא השלמות אך אין אחד מהם מת וחצי תאותו בידו והוא טרוד כל היום וגם בלילה לא ישכב לבו וזהו ואדם ביקר כו' והוא כי האביון בעל עניות ודלות נותן דופי לעשיר בעשרו ואומר ראו עתה עד היכן יד העושר מגיע כי הלא מה שהיה ראוי שאדם יאהב העושר הוא לנוח בו אך אדרבה ואדם ביקר עשרו בל ילין כי יתלהב בעסקיו עד שגם בלילה לא ישכב לבו כי השבע לעשיר איננו מניח לו לישון ועמל וכעס לא יסורו ממנו באופן שנמשל כבהמות וכו' לומר הנה שם העצם לו הוא אדם כד"א אדם אתם ועכ"ז נקראים צאן כד"א ואתן צאני כו' והענין הוא כי הקראם צאן הוא משל כמ"ש ז"ל מה צאן סובל הכאות ואינו בועט כו' וכן מה צאן נמשכים אחר הרועה כך ישראל משכני אחריך נרוצה כו' כמ"ש ז"ל בויקרא רבה נמצא כי הבהמות הם משל והאדם הוא הנמשל ועתה ע"י עשותו עיקר מעסק העולם עד שבל ילין נהפך הדבר וזהו נמשל כבהמות כי האדם הנז' היה עד כה נמשל כבהמות כי היה הוא נמשל והבהמות משל ועתה נהפך כי הנה נדמו הבהמות הנז' אליו כי כשנבא לומר שהבהמות כל עסקן הוא לאכול בעה"ז עד ימותו והאדם הלהוט שלא ישקוט מעסקי העולם גם בלילה לא ילין את מי נדמה למי מי הוא העושה עיקר מהעולם הזה האדם או הבהמות כדי שנדמה הטפל אל העיקר הוי אומר כי הבהמות גם שכל ישעם וכל חפץ הוא אכלם בפיהם אך ילינו בלילות וגם לא ישאירו לאחריהם אך האדם גם לא ילין ויגע להניח נמצא כי בבואנו לדמות ההולך אחר העה"ז אל הסוג האחר את הבהמה נדמה אל האדם לומר שגם יש לה הדמות עם האדם כי אדם עיקר במדה רעה זו באופן כי קל הוא האיכות מהבהמה כמדובר וז"א נדמו ולא אמר נדמה כי חוזר אל הבהמות הנז' שנדמו אל האדם. או יאמר כי הנה ארז"ל סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה כמפורש אצלנו כי האדם שלמות

תכליתו במות והבהמה שלמותה שחיטה שבה נאכלת ועולה להיות חלק אדם ואין זה רק לבהמה טהורה לא כן חיות הטורפות אשר גם נקראות בהמה כנודע כי חיה בכלל בהמה נמצא כי לא נדמה אדם לבהמה הנאכלת כי הלא זה סופו מיתה וזו סופה שחיטה אך נדמה אל חיות הטורפות שאין בהן שחיטה רק מיתה ובזה יאמר נמשל זה הלהוט אחר הנאת העה"ז לבהמות שנדמו אליו הם הטורפות שכל מגמתן הוא לטרוף טרף בלי תועלת אחר מותן כן האדם הלא אין לו רק יכסוף לטרוף והולך בלי חמדה:

פסוק יד

זה דרכם כסל כו' עוד האביון מדבר ואומר מה אדבר לו ולא ידע ולא ישוב עם יודעו כי דברי אמת כי זה הדרך אשר הוא הולך בו להרבות לו טובות העה"ז הוא סכלות וזהו זה דרכם כו' לומר מי יתן והיה שדעה חסרו מהשכיל כי עשות עיקר משטופו של ממון ועזוב לאחרים חילם הוא מחמת סכלות כי לא יאשמו כ"כ אך הנה זה דרכם גם להם יראה כסל וזהו כסל למו ולא ישובו מדרכם זו כי אם אדרבה בפיהם אומרים שאחריהם בדורות שאחריהם שהוא בניהם ובני בניהם ירצו יהיה כך סלה שגם בניהם יעסקו להעשיר לעזוב לבניהם ובן בני בניהם לדור אחר עד סלה:

פסוק טו

כצאן לשאול כו' אומר עוד הנה כלל הדברים כי כצאן שמשמינים אותם לשחיטה כך העשירים האלו הבוטחים על חילם שמשמינים אותם לשאול שיאכלו זכיותיהם פה ויובנו לשאול. או יאמר כמאז"ל שהזכרנו למעלה כי סוף אדם ושלמותו למות וסוף בהמה כצאן הנאכל ושלמותו היא שחיטה ובכן אם יצוייר ימות הצאן ויקבר מה שלמותו כך האיש הזה ישולל במותו משלמות וזהו כצאן לשאול כי כצאן שלא נשחט לקנות שלמות בהאכל לאדם רק שנשמן לשחיטה ומת ונקבר בשאול שהוא הקבר כך שתו אלו שנשמנו בעה"ז והושמו בקבר כי סוף אדם למות שהוא לקנות שלמות במות לא נתקיים בהם כי כך להם המות בדרכם זה כצאן שלא נשחט רק מת ונקבר כלומר כי לא יזכרו יום מיתתם יוליכו בידם שהיה ראוי שהמות ירעם כי מה שלא ידעו להתנהג ולא ישכילו בסברא לפחות בראות ימותו רבים ובהם ימות גם הוא שהמות שיראו ירעם וינהגם כי ראותם המות הווה יקנו בזה הנהגה והדרכה שיהיה המות כרועה אותם לקנות דעה והישרה ושמא תאמר אם לא ישכילו מעצמם יוכיחום ישרים בהזכיר להם יום המיתה ועונש שאול וישמעו וייראו הנה לא יועיל למו כי הנה כאשר וירדו בם ישרים לבקר כענין שפטו בבקר משפט לא יועיל למו כי הנה וצורם הוא ממונם צור חסיו בו יתן בלבם מה שעל ידו יהיו לבלות שאול שהוא לידון בו לעולם וזה עם היות שהממון שהוא צורם

לא ימיש ולא ינוע ממדור שהוא בו משם מקנה בו חוטר גאוה לבטוח בעשרו עד גדר שיבלה את שאול ממקום שהוא בו וזהו מזבל לו שהוא מזבל לו לצור הנז' כלוא בבית יתן אל לבו משם יבלה את שאול והוא מאמרם ז"ל כי משלשה אוהבי האדם שהאחד הוא הממון שאומר לו איני זז מהבית וז"א פה שעם שאינו זז מהבית שהוא זבולו משם יהוללנו לבלות שאול:

פסוק טז

אך אלהים יפדה כו' הנה כתבנו משל וחידה שנשא כאלו אביון ועשיר מווכחים שהעני שמח ביסוריו ומתנחם כי בזה יתמרקו אשמותיו וינצל מדינה של גיהנם לא כן העשירים הבוטחים על חילם וסיפר בגנותם ואיבודם עד כה עתה בא האביון ויתן קנצי למליו ויאמר אך אלהים יפדה כו' לומר גם שאין לי זכיות וצדקות כי הכסף איננו אתי רק יסורי עוני הקשה מכלם מי יתן שיקל מעלי שיהיה אך אלהים כי אכין ורקין מעוטים וזהו אך אלהים היא מדת הדין ויסורין אשר עלי אחלה פניו יפדה בם נפשי מיד שאול וגם שלא אצטרך להתגלגל כי אם שיקחני סלה אליו ולא ישלחני מאתו אל העה"ז כי אם שאנוח ואעמוד לגורלי לקץ הימין וזהו כי יקחני סלה. או יאמר אל יחשבו העשירים שאני קורא תגר עליהם שאין פודים נפשם בצדקה שהוא כדי שיתנו לי מממונם צדקה ואזכה אני גם כן כי יותר ממה שב"ה כו' העני עושה עם ב"ה. איני חפץ לזכות על ידם כי אין לי אך אלהים שאני בעניי אצטמק ויפה לי כי בזה תכפל טובתי שיפדה וכו' וגם כי יקחני סלה כבקודם:

פסוק יז

אל תירא כי יעשיר וכו' ראוי לשית לב מה יתן ומה יוסיף לזולת שהיה לו לירא כי יעשיר איש אך הוא כי עד כה דבר בשבח אשר יתהלל איש עני בעניו כי אז טוב לו כי הוא לטובתו אמר אל תירא כי יעשיר איש הוא החשוב הצדיק הנקרא איש ככל אנשים שבמקרא כנודע מרז"ל שהוא צדיקים כי על כן הוצרכו רז"ל לומר על כלם אנשים האמור במרגלים צדיקים היו באותה שעה וא"כ בראות הדל השמח בדלותו על חלקו בע"ה ע"י יסוריו כי יעשיר איש חשוב וצדיק הלא יירא באמרו אוי לי על עונותי כי הלא פלוני הצדיק העשיר ואני רש אין זה כי אם שלא טוב אנכי לפניו יתברך אל תירא כי יעשיר איש מהענין הזה.

פסוק יח

כי הלא טוב חלקך מחלקו וחפץ בך ה' מבאיש ההוא כי הלא האיש ההוא לא במותו יקח כל מה שעשה מתורה ומצות כי לפחות הפירות יאכל פה ואתה תקח הכל כמפורש

אצלנו שם בפסוק להנחיל אוהבי יש ובמאמר אמרה תורה לפני הקב"ה כתיב בשמאלה עושר וכבוד למה בני עניים בעולם הזה כו' כי הוא ית' לחביבים לפניו ישמור למו גם פירות מעשיהם לע"ה לעשות מן הפירות קרן וגם על הכבוד שירבה כבוד ביתו בעולם הזה טוב לך כי זה לא ירד אחריו כבודו הראוי לו בכלל פירות מעשיו ואתה גם כל כבודך הראוי לך פה ירד אחריך לע"ה:

פסוק יט

ואל תחוש לומר הלא הצדיק העשיר טוב לו כי נפשו בחייו יברך וישפיע בה טובה גדולה ע"י צדקה שיעשה מממונו כי הלא אחר היותך אביון ואין צדקה גדולה מהניתנת לך ואתה מפרנס עצמך בדלותך כר' חנינא בן דוסא ודומה לו נמצא עליך זכות צדקה שאין כמותה בעולם שתאכל גם זכות העשיר אשר היה לו לפרנסך וזהו ויודוך כי תיטיב לך ותפרנס עצמך כמדובר כלומר יודוך על יתרון שלך עליו כי לך יודו ולא לו כי גדולה צדקה שלך משלו בהיטיבך לך:

פסוק כ

ולא עוד כי אם שע"י דלותך בעולם הזה תבא עד דור אבותיו של הצדיק העשיר והוא כי כל צדיק עולה במעלה בעולם העליון לפי צדקתו וכלם למטה מאתו ית' שהוא גבוה על הכל ואומר הוא ית' לדל הלז הנה תבא אלי ותגיע תחלה עד דור אבותיו שהוא עד מקום שיד הארתם מגעת ומשם עד נצח כו' שהוא עד מקום בחינת נצח שלא יראו אבות אבותיו שם אור מגודל הארתו לא יוכלו לראותו לרוממותו עד שם תבא עתה בזכות יסוריך שתעלה על גביהם:

פסוק כא

ועל דבר אשר באת להוכיחם הם העושים עיקר מהבלי העולם אל תחוש אם לא הועלת להביאם אל האמת כי הם בהמה המה להם כי אדם ביקר שכלו ולא יבין לית דין בר נש כי אם נמשל כבהמות נדמו:

פרק נ

פסוק א

מזמור לאסף כו' כללות כוונת המזמור להסיר תועה מלב שוגה ומפתי הרואה את כל החרדה אשר חרד ה' לארצו ועל עמו כי בחר ה' בציון ויבחר בעמו ויתן לנו תורה ומצות וחלק רב מהן תלויות בארץ כי הלא ימצא מקום תועי לבב להרהר ולומר אנה עזב את שאר עולמו ממזרח שמש עד מבואו וכל שבעים אומות אם יוצר הכל הוא ויבא לחשוב

כי אין אלהותו חלילה רק בארצו ועמו אך שאר ארצות ויתר גוים אדונים לאלה זולתו ית' והיה להם למופת כי הלא כאשר מרדו בו בענין העגל למה לא החליפם באומה אחרת אם כלם שלו וגם אותם לא כלה על המירם כבודו בתבנית שור אוכל עשב כי אם אדרבה עשה להם משכן וישאל מהם קרבנות ריח ניחוח לפניו ואשר כל העולם כאין נגדו והכל שלו למה לא יכלם על מרד גדול כמוהו וגם מי שלו תבל ומלואה יחפוץ בשור או כשב או עז מישראל על כן לטהר לב עם בני ישראל מטומאת הרהורי עבירה זו הקשים מעבירה בא אסף ברוח קדשו ויאמר דעו אפוא גדולתו יתברך כי הלא לא לצרכו חלילה ברא העולם כי אם בתורת חסד עם ברואיו כענין עולם חסד יבנה והראיה כי שיתף מדת רחמים עם מדת הדין ולא בראו במדת הדין למען יהיה לו מקום לרחם על ברואיו כמאמרם ז"ל כי מתחלה עלה במחשבה לברא העולם במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים שיתף בו מדת רחמים וזהו אומרו בראשית ברא אלהים ואח"כ הוא אומר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים והוא ככתוב אצלנו כי מאמר בראשית עם היות כי בראשית נמי מאמר הוא עכ"ז לא נאמר ויאמר כי על המחשבה ידבר אך בצאת הדבור כד"א בדבר ה' שמים נעשו היה בשיתוף שם הרחמים גם הוא וזה מאמר אסף ברוח קדשו הנה אל שהוא מדת החסד כד"א חסד אל כל היום הנה היה ראשית הכל ותכלית הבריאה כי עולם חסד יבנה ועל כן אלהים שהוא מדת הדין נשתתף עם שם הרחמים כדי לדבר דברו לברא כד"א בדבר ה' שמים נעשו עם היות שהמחשבה היתה לברא בדין וז"א אלהים ה' דבר ויקרא ארץ שע"י התחבר אלהים עם ה' היה הדבור ובכלל כונתו הוא לומר כי לא לדבר גדול היה לפניו יתברך בריאת העולם כ"א דבור בעלמא וכמאמרם ז"ל לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את העולם כי אם בדבר ה' וכבר שמים נעשו והנה לא קרא ארץ כאמרו ויקרא אלהים ליבשה ארץ אל ציון וירושלים או א"י כי אם ויקרא ארץ את כללות העולם שהוא ממזרח שמש עד מבואו:

פסוק ב

ואשר תראוהו עושה עיקר מציון לא שאין הכל חלילה שלו רק כי למה שציון כלול יופי העולמות העליונים שהוא לעומת ציון העליון וב"ה של מעלה כי שם שער השמים על כן מציון להיותו מכלל יופי על כן משם אלהים הופיע משם הופעת אורו יתברך ושפע כל כללות העולם לה שאין שאר העולם שלו חלילה רק שההופעה משם כלומר ולכן מן המקום ההוא יעשה עיקר הנוי.י כי כל העולם שלו יתברך:

פסוק ג
ועל הדבר השני שמכנה שמו עלינו ולא על יתר אומות מ"ה עם שיוצר כלם הוא הביטו וראו כי לא אנו בלבד שלו ויתר אומות מ"ה לאדונים זולתו חלילה כי הלא בבואו יתברך לסיני לא בא בחשאי כי אם יבא אלהינו ואל יחרש כי אם בקולות וברקים שנשמע בכל העולם כמ"ש ז"ל שנתקבצו כל האומות והלכו אצל בלעם ואמרו לו שמא מביא הקב"ה לעולם אמר להם אינו אלא שנותן תורה לעמו וכן אמרו ז"ל שאמר הוא יתברך הנה אני אומר אנכי ה' אם יש ח"ו זולתי יענה ויאמר וכן אמרו שלא היה לקולו בת קול שלא יאמרו שההברה הוא רשות אחר חלילה והיה אש מפניו תאכל מהצד שהיה לפני ישראל פנים בפנים וסביביו בכל שאר רוחות העולם נשערה מאד כי רעשה כל הארץ כמסודר בתפלת ימים הנוראים באמור כל העולם כלו חל מפניך ובריות בראשית חרדו ממך בהגלותך מלכנו על הר סיני ואם חלילה היה זולתו לאומות בח"ל למה רעשו מפניו יתברך במדבר ולא התחזקו באלהיהם אך יורה כי גם שהוא אלהינו ביחוד יוצר הכל הוא ואין זולתו:

פסוק ד
יקרא אל השמים כו' אחרי אומרו כי גם שהוא יתברך שוכן בציון אלהי כל העולם הוא ועם שהוא אלהינו כל העמים תחת רגליו כי יוצר הכל הוא ומבלעדיו אין אלהים ראה והנה חל עליו חובת ביעור הקושי הנופל על זה כמו שהזכרנוהו והוא כי אם כן אפוא למה בהמירם אותו יתברך בתבנית שור עבר על פשעם ולא המירם באחד מהאומות אחר כי כלם ברואיו המה ויעשה להם נפלאות ככל אשר עשה לישראל במצרים ויעבדוהו על כן אמר הנה אלהי משפט ה' ויקרא אל השמים מעל הוא ב"ד של מעלה ואל הארץ הוא ב"ד של מטה לדין עמו והוא כי על פי ב"ד של מעלה היה מה שויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל על אותם שהיו בלי עדים ובלי התראה ואשר בב"ד של מטה היה ע"י משה שבדקן כסוטות בהשקאה וע"י בני לוי משער לשער הזקנים ואם לא ע"י יתברך מה עשה משה ומה היה לו יתברך לעשות האם יעבור שורת הדין:

פסוק ה
ושמא יאמר איש כי לדבר הרע ההוא מי יוכל לסבול והראוי היה לכלות את הכל והוא מאמרו יתברך הניחה לי כו' ואכלם לז"א כי אז בקוראו יתברך את הב"ד של מעלה ושל מטה אמר הוא יתברך אל תכלו את הכל כי אם אספו לי והשאירו לי חסידי אשר לא חטאו בעגל כי הלא המה חביבים לפני שהם מקדשי שמי במצרים שכרתו בריתי ונמולו במצרים עלי זבח פסח שעם היותם בסכנת מות כי זבחו את אלהי מצרים לעיניהם והערו

למות נפשם כי היזבחו את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלום ועם כל צערם על הזבח אז נמולו ולא אמרו הלא אם יקומו עלינו איך נעמוד על נפשנו בהיותנו כואבים שלא יקרם כעיר שכם עם שמעון ולוי נמצא קדשו את ה' בבטחון עצום והאמונה ועל כן ראוי לרחם עליהן ולבלתי כלותם על דבר הפרטים החוטאים וזהו אספו לי חסידי אשר לא חטאו בעגל ולא יוכללו עם החוטאים לעשות כלה כצדיק כרשע רק להרוג החוטאים על פי ב"ד בלבד ומה שקראתי חסידים את הבלתי עובד ע"א הוא להיותם כורתי בריתי עלי זבח וקדשו שמי:

פסוק ו

והלא על כל זה יקשה כי הלא סוף סוף היה להם למחות ולא מיחו כי אלו קמו ששים רבוא על שלשת אלפי איש יהיו מבטלים אותם ועון מי שיכול למחות ולא ימחה גדול כחוטא ואין מספיקים בידו לעשות תשובה ואיך אדרבה היו עושים העגל והמן יורד מן השמים כד"א ומנך לא מנעת מפיהם על כן באה רוח הקדש ותאמר אל תתמה על החפץ כי הוא כי ויגידו שמים צדקו יתברך במה שעם עשותם את העגל דגן שמים לא מנע מפיהם באופן כי השמים הגידו צדקו בהמטיר להם מן עם עשותם העגל ומה הוא צדקו הוא במה כי אלהים שופט הוא סלה כי דיינותו מתמיד סלה שהוא ענין וביום פקדי ופקדתי וכו' כמ"ש ז"ל שאין לך פקידה שאין בה מעון העגל ומאז לא מנע המן על שעלה במחשבה לעשות צדקה שאמר בסוף לחלק העונש:

פסוק ז

שמעה עמי כו' הנה כתבנו כי גם שהוא יתברך יוצר הכל ממזרח שמש עד מבואו בחר בציון ובישראל עמו ואחר שדבר על ציון הגיד איך גם שחטאו בעגל לא עשה בהם כלה כי אם אדרבה ירחם ויחלק העונש מעט מעט בכל דור ודור והיה מקום לחשוב כי נתפייס על ידי המשכן כי חביבים עליו הקרבנות ואדרבה אחד מהדברים שיפלא אדם עליו הוא ענין הקרבנות שיורה כאלו נהנה יתברך מהם ומוכיח את החוטא למען יקריב לפניו קרבנות והלא כמו זר נחשב כי מה יתן ומה יוסיף לו ית' בהם על כן אמר שמעה עמי כו' לומר הנה בישראל יש שני סוגים אחד המון העם כי עמו ית' יקראו עם שיש להם חטאות ויש סוג שני צדיקים אשר בשם ישראל יכנו הבלתי צריכים להקריב קרבנות על חטאים ועשה יתברך ברוח קדשו כמדבר עם כל כת מהם ואל הסוג הראשון אמר שמעה עמי ואדברה לך משפט כמשמעות לשון דבור כנודע ואל הסוג השני אמר ישראל ואעידה בך ופירש ואמר מה שאדבר אל עמי הוא לומר אלהים לומר כי מדת הדין אני ומה שאעידה בך ישראל הוא כי אלהיך אנכי מכנה שמי עליך:

פסוק ח
וחזר למאי דפתח ביה שאמר שעם הנקראים עמו הוא מתנהג בדין אל יעלה על רוחך שאני כמלך ב"ו שכועס על מי שחטא לו כדי שיביא לו דורון כך אני מוכיחך עד תביא קרבן שאם לא כן אם חטאת מה תפעל בי כי הלא לא על זבחיך אוכיחך למען תביאם לי כי הלא אין צ"ל מה שיש בו חלק לבני אדם כ"א גם עולותיך שכולן כליל הבאים על הרהור בעלמא ומביאים עולות כלן לגבוה גם עולותיך נגדי אחשיבם כמנגדים אלי בהיותם תמיד רק פעם ביובל כי הרהר תמיד ברעה והביא תמיד עולות רק רע הוא:

פסוק ט
כי לא יעלה על רוחך יש לי הנאה בקרבנותיך כי לו הונח הייתי נהנה מהם לא אקח מביתך כו' בהמות בייתיות שיראה בעיניך שאני צריך לך

פסוק י
במקום שיש לי מן ההפקר כי לי כל חיתו יער וכו' ולא אמר ממך כי אם מביתך כלומר כי גם לא שלך המה אלא שהם בביתך משלי:

פסוק יא
ואם הוא להיות יותר עריבות הבייתיות הלא ידעתי כו' וזיז שדי שארז"ל שנקרא זיז שיש בו מכל טעמים שבעולם מזה ומזה:

פסוק יב
וכ"ש שאם הונח שארעב חלילה ואצטרך אליהם האם לא אומר לך שתהיה האמירה אמור לך כי לי תבל ומלואה אתה ומקנך ולמה אניח הדבר ברצונכם אדם כי יקריב כו' לרצונכם:

פסוק יג
ומה גם עתה כי אעיקרא דדינא פירכא כי האוכל בשר אבירים כו':

פסוק יד
זבח לאלהים כו' הנה הזבח המתייחס לאלהים הוא מדת הדין צריך שבר ברוח כד"א זבחי אלהים רוח נשברה ונבא אל הענין אמר הלא אמרתי לך כי מה חפצי בפר ואיל במזבח כי דע שמה שאני חפץ בקרבן שצויתיך להקריב לא על הבעל חי כי מה חפצי בו כי אם על מה שמתודה האדם על ראש קרבנו בשברון רוח כמזבח את עצמו וע"י כן מקבל הוא יתברך את הב"ח תחתיו וזהו זבח לאלהים שהוא זבחי אלהים רוח נשברה שהיא התודה שאתה מתודה בקרבן כד"א ותן לו תודה האמור בעכן שהוא וידוי וזה הוא בבאים על חטא ועל הבאים בנדר גם הם איני שואל תנהוג עצמך בהם הרבה כי אם

בעת צרה כיעקב וכישראל וידר ישראל נדר כי תראה כי ה' עליון כמסולק ממך אז תדור ותשלם וזהו ושלם לעליון נדריך מה שלעליון הם נדריך. או יאמר כי אחר שדבר על הסוג הנקרא עמי שעליו אמר שהוא יתברך אלהים ולא אלהיו כי לא יכנה שמו עליו בא לדבר אל השני הנקרא ישראל שכנה שמו עליו ואמר אלהיך אנכי ואמר במה יודע תום ויושר החסידות אם לא שכאשר יביא איש קרבן תודה על ישועתה לו יביא קרבן תודה על בא עליו יסורין כי יכיר כי דורון נתן לו ה' כי זו טובה גדולה היא לו וזה יאמר זבח לאלהים הוא מדת הדין זבח לו תודה כי בהתנהגו יתברך עמך במדת אלהים שיביא עליך יסורין תביא לו קרבן תודה כי תחזיק לו טובה וע"י כן ימצא כי תשלם לעליון נדריך כי בהביאך קרבנות נדריך על גבי המזבח תשלם אותם לעליון והוא הנודע מחכמי האמת כי בהיות ישראל רצוים לפניו יתברך היו רואים צורת אריה על גבי המזבח וכשלא היו רצויים היו רואים צורת כלב והוא כי אריה הוא כח עליון מצד הקדושה וכלב הוא כח תחתון ובזה יאמרו בהיותך מתנהג בחסידות כי גם על מדת יסורין תביא קרבן תודה בזה ושלם לעליון נדריך כי לכח עליון תשלם אותם וזהו זבח כו' ושלם כו':

פסוק טו

ואם ככה את עושה להתנהג בחסידות אז וקראני ביום צרה שאפילו שלא תרבה תפלה כי אם קריאה בעלמא וגם אף שלא תקדים תפלה לצרה כענין היערוך שועך לא בצר כי אם גם שלא תקראני רק ביום צרה עכ"ז אחלצך אני בעצמי ולא ע"י מלאך ולא יהיה עלי כעושה לך טובה כי אם כמקבל כבוד ממך וזהו ותכבדני והוא כי על ידי חסידותך שע"י כן אחלצך בקוראך יהיה לי לכבוד ולתפארת ולקדוש השם בעיני הכל כי יראו השגחתי הגדולה לעושה רצוני:

פסוק טז

ושמא תאמר כי אחר שאני שומע תפלת כל פה גם לרשע אעשה כן לז"א אל תחשוב כך כי הלא ולרשע אמר אלהים קצה אחר כי אין צ"ל תפלה כדרך סתם תפלה כי שתם תפלתו כי אם גם אם יספר חקי או יזכיר לפני ברית שלש עשרה לא אעננו. ולבא אל הענין נזכירה שני מאמרי רז"ל האחד במדרש הנעלם והובא בספר הזוהר פרשת וארא עובדא דרבי אחאי ועדות אליהו ז"ל כי בעידן ריתחא דמותנא ע"י הזכיר פטום הקטרת ומעשה הקרבנות המגפה נעצרת וכן ארז"ל שנתעטף הקב"ה כשליח צבור ואמר י"ג מדות ואמר למשה בעת צרה עשו לפני כסדר הזה וברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם והנה על זה הקשו כי הרבה עשו כן בי"ג מדות ולא הצליחו ושמעתי בשם לבנת הספיר שעל כן לא אמר אמרו לפני כסדר אלא עשו לפני כסדר הזה שכוון לומר כי לאו

באמירה לבדה תליא מילתא אלא במעשה כי אותן המדות שזוכרים רחום וחנון ארך אפים כו' תעשו אתם כסדר ההוא ועל ידי כן לא ישובו ריקם והנה ההיקש בזה יהיה בסיפור פטום הקטורת ומעשה הקרבנות שצריך יהיה גם המזכירן כקרבן לפניו יתברך כנושא את נפשו כקרבן לפניו. ונבא אל הענין אמר הלא אמרתי כי אם תעשה עצמך כקרבן לפניו יתברך בהכנעה וחסידות כי אז קריאה לבדה שתקראני אחלצך ותהיה כמכבדני אמר לא כן הרשעים כי אם ולרשע אמר אלהים אין צ"ל ע"י תפלה כי אם גם כי יספר סיפור פיטום הקטרת וקרבנות וסדר י"ג מדות לא אענה כי אם אומר אליו מה לך לספר חקי בקטורת וקרבנות וגם ותשא בריתי הוא ברית הי"ג מדות אחרי שהוא על פיך בלבד ולא במעשה שע"כ לא אענה לא בזה ולא בזה באופן כי לא אחלצהו ולא לכבוד יהיה לפני.

פסוק יז

ופירש ואמר כי אתה שנאת מוסר כי שונא יסורין אתה ומה גם עתה שלא תמסור נפשך כקרבן שארצך בספרך חוקי הקרבנות וגם ותשלך דברי הם הדברים המיוחדים לי"ג מדות רחום וחנון כו' אחריך שלא תעשה אותם כי אם שתשאם בפיך ולא בלבבך לעשותם כי אם תשליכם אחרי גוך:

ואתה שנאת מוסר ותשלך כו' זולת הכתוב בפסוק יאמר נמשך עם הבאים אחריו כי בא לתת טעם למה החריש הוא יתברך מלשמוע בתפלת הרשע בהזכירו חקיו וי"ג מדותיו עם היות להן ברית כרותה שלא ישובו ריקם ואמרו רז"ל שכשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה אומר ה' ארך אפים א"ל לצדיקים והשיב לו הקב"ה אף לרשעים כו' על כן באת רוח הקדש בשמו יתברך להוכיחו על פניו ולומר לא על חנם החרשתי מלענות על תפלתך כי הנה אתה שנאת מוסר ותשלך כו' אם ראית גנב כו' פיך שלחת ברעה כו' תשב באחיך כו':

פסוק כא

על כן אלה עשית והחרשתי עליהם מלהשיבך בהתחננך אלי ולמען תשכיל לשוב ולא יראה לך כי כלתה לך הרעה כי געלתי בך על כן עשיתי מה שאין מדרכי לדבר לנוכח עם הרשע כמדבר בו פנים בפנים באמרי ואתה שנאת כו' אם ראית כו' וזה דמית היות אהיה כמוך שמה שלא עניתיך הוא שגעלתי בך לבלתי קבל תשובה כדרך בשר ודם וזהו דמית היות אהיה כמוך על כן שתים עשיתי לך אוכיחך וגם אערכה לעיניך שהוא לנוכח אותך ולא כמדבר שלא עם אשר לפניו לומר והוא שנא מוסר כו' אם ראה גנב וירץ עמו כו'. ועוד שלישית עשיתי שערכתי עריכה וסדר חטאתיך איך לא התפקרת

בבת אחת לעשות את הרע כי אם קו לקו היה היצה"ר נעשה לך בעל הבית כאשר יבא ביאור הכתובים בס"ד וזהו ואערכה לעיניך כי ערכתי מערכת אשמותיך וסדרם למען הקל מאשמתך למען תשכיל כי לא געלתי בך ותשוב עדי:

פסוק כב

ולא לך בלבד אני מכוון בזה כי אם גם לכל הדומים לך ואומר דרך כלל בינו נא זאת שוכחי אלוה בשטף עסקי העה"ז תשכחו אלוה מלשוב בינו נא זאת שהוכחתי וערכתי לרשע לעיניו למען תשובו בראות כי לא געלתי העושה רע ככל הכתוב בטרם תבאו עד גדר שאטרוף ואין מציל שיכלו כל זכיותיכם לגמרי או שתהיו תוהים עליהם ולא ישאר גם אחד מליץ בעדכם ומציל אתכם מהיות טורף וזהו פן אטרוף ואין מציל ולרמוז שבכל יום הולכים ומתפקרים יותר אמר שוכחי אלוה שהוא לשון הווה שבכל יום הולכים ושוכחים יותר באופן יבאו עד אין זכות מציל כמדובר. וביאור התכת הכתובים מפסוק

כב **ואתה שנאת מוסר כו'** שהוא כי אין דרך היצר הרע לפתות אם האדם יתפקר נגד קונו בבת אחת חלילה כי אם כעני המחזר ועומד בחוץ ופושט ידו לפנים עד שקו לקו מתקרב ונכנס עד שנעשה בעל הבית כדברי נתן אל דוד מההלך שנעשה בעל הבית והוא כי לא יתחיל רק לאמר לו אל תעשה את הרע בפועל כי אם בשב ואל תעשה אל תטרח לשמוע מוסר ותורה מהעומדים על הפקודים חכמי הדור להשמיע תורה ומוסר כי מה ידעו ללמדך וליסרך ולא ידעת מעצמך באופן כי יתחיל בשב ואל תעשה וזהו ואתה שנאת מוסר ועל ידי כן נמשך כי ותשלך דברי אחריך שלא תחשוק בעניני השם רק כמשא ותתרשל מעשות:

כא ואחר כך בקום עשה עין רואה והלב חומד כי אם ראית גנב שהוא עין רואה מיד ותרץ עמו מחמדת הלב ואחר כך אין צריך לומר שתפעול באברים גומרים לגנוב עמו כי אם גם עם מנאפים תשים חלקך מהמגיע לך מאשר תגנוב עמו תפזר תתן בזמה כי הם שני דברים קרובים שיצרו של אדם חומדם ונעשים בחשאי המרבים חשק היצה"ר לעשותם ותתחיל בגנב אחד ותגמור במנאפים רבים:

כב ואחרי כן ישקע אותך בדברים ישנאך ה' לאט לך קו לקו והוא כי אמרו רז"ל פרק חלק כי ארבעה כתות אינן מקבלות פני שכינה כת חנפים כת שקרים כת לצים כת מספרי לשון הרע והנה החנופה קלה מהכל בעיני בני אדם שמשלח רסן לשונו לכבד יותר מדאי ואינו רק שלוח לשון ועל זה אמר תחלה פיך שלחת ברעה וממנה תבא להיות גם מכת שקרנים כי ולשונך תצמיד מרמה לרמות בכזביך:

כ ואחר כך להיות מכת לצים והוא שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה וזהו תשב באחיך שהוא שנים שיושבים אתה עם אחיך ולא תעסוק בתורה רק תדבר שהיא שיחה בטלה שהוא מושב לצים ומזה תבא לרביעית והוא לשון הרע שאפי' בבן אמך תתן דופי:

יח **או** יאמר אם ראית כו' שאמר השלשה דברים שהזכיר דוד בראש ספרו באמרו אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים כו' וארז"ל כי מההליכה בעצת רשעים יבא לעמוד בדרך חטאים ואם עמד סופו לישב במושב לצים וזה יאמר פה כי אחר ששנאת לשמוע מוסר ותשלך על ידי כן דברי אחריך כדבר עראי תבא להלך במרוצה בעצת רשעים שאם ראית גנב ותרץ עמו לסתיר עצה ואחר כך מגזל תבא אל עריות ששניהם יצרו של אדם חומדן ותלך בדרך חטאים ממש שהוא שעם מנאפים חלקך:

יט ומזה תבא אל ליצנות שהוא אחד מהכתות שאינן רואות פני שכינה שהוא ובמושב לצים לא ישב והנה ארז"ל על הפסוק ההוא שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים שנאמר ובמושב לצים לא ישב והלא על זאת יתחמץ לבב אנוש באמת באמור האם בשבתם יחדו ולא עמדו את לוצצים על העדר ד"ת למה יחשבו כמתלוצצים אך הוא כי קרוב הדבר מאד בפיהם ובלבם לעשותו כי להורות אחד אל אחד שאוהבו כנפשו יתן דופי בזולתי לדבר ולומר רק אותך אהבתי ולא לפלוני כי פגום הוא ומתלוצצים עליו וההיקש בזה ויתכן כי זה ענין הכתובים לומר בבואו לדבר על חלוקת הליצנות שלעומת פסוק ובמושב לצים לא ישב אמר הן אמת שאם פיך שלחת ברעה להתחיל מיד להתלוצץ שאם ידעת ויש בראובן דבר טוב ודבר רע ואתה לא שלחת פיך אל הטוב כי אם פיך שלחת ברעה להתלוצץ עליו הנה זו רעה חולה כי ממנה תבא עד שולשונך תצמיד מרמה:

כ אך לא זו אף זו אני מודיע כי אם אפילו בשבתך לדבר שהוא דבור בעלמא בלא ד"ת יקרא מושב לצים כי ודאי ימשך ליצנות והוא כי הלא כאשר תשב באחיך תדבר שתשב עם אחיך לא לעסוק בתורה כי אם לדבר שהוא לדברי חול שאינו לדברי תורה מיד ימשך ליצנות כי בבן אמך תתן דופי ותתלוצץ עליו והוא ממש שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים והוא כי קרוב ונמשך זה מזה אפילו באחים שאם תשב לדבר עם אחיך סתם שהוא בן אביך להורות לו כי הוא שלם ואותו אהבת תתן דופי בבן אמך שהוא אחיך מצד האם לאמר לו כי אותו אהבת מאל בן אמו וההיקש ביתר אנשים כמדובר:

כא **אלה עשית כו'** בינו נא כו' מפורשים למעלה ועוד יתכן שמסיים מאמרו ית' אל הרשע ואומר הנה אלה מיני עבירות עשית והחרשתי שלא פקדתי עליך עונך הנזכר שעשית

והנה דמית היות אהיה כמוך שהשלכתי דבריך אחרי כמוך שתשלך דברי אחריך על כן הנני מעיר לך אוזן ומודיעך כי יבא זמן שאוכיחך ואערכה לעיניך שהוא אחרי מותך כי אז עיניך תחזינה מה שאוכיחך וגם אערכה כל חטאתיך לעיניך כי כל כחות הטומאה משחיתים וקטיגורים שעשית בהם אערוך אותם לפניך באופן שמה שאוכיחך ואשר אערכה הכל יהיו לעיניך כי עין בעין תראה ותבוש ותצדיק את הדין:

כב והנה זה הוא דבר נכון ואמת למבין אלא שאינו נראה לעיני בשר בינו נא זאת בדרך בינה דבר מתוך דבר שוכחי אלוה כי תתעתדו לתת לפניו יתברך דין וחשבון פן אטרוף אתכם מן העולם ושם בב"ד של מעלה אין מציל מזכיותיכם כי בהיותכם שוכחי אלוה תרחקו מתשובה ומעשים טובים ואז תצעקו ולא אענה כי אם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת:

פסוק כג

זבח תורה כו' אלא אמרתי בינו נא זאת כו' ושובו בתשובה פן אטרוף אתכם מן העולם ואין מציל מלאך מליץ אחד מני אלף כי לא שבתם ועשיתם מצות ה' יליצו עליכם ושמא תאמר הלא התיקון אזל משוכחי אלוה אשר התרפו מן התשובה והרבו לפשוע כי גם בשובם ימאסם אלהים על כי פשעו בו כי גם אחרי שובם יזכר עונם ולא ימצאו חן בעיניו ק"ו מבשר ודם חרש מחרשי אדמה להבל דמה שאם יחטא לו אחד האדם פעמים שלש גם כי ישוב מעונו לא ימיש מקרב לבו צד הקפדה באמרו איך העז איש רשע בפניו להכעיסו ומה גם עתה אדון הכל כי יכעיסנו הבל נדף עפר מן האדמה ובשובו מחטאיו איזה הדרך יפרוש כנפיו יתברך יקחהו יחנהו ויברכהו באופן כי הרהורין אלה על משכבו יעכבוהו מלשוב על כן בא האלהים והודיענו כי אדרבה גדול זכות השב מאשר לא חטא כי במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד וזה אמר זובח תודה שמעולם לא הוצרך להביא חטאות ואשמות כי לא חטא על הנפש ואינו זובח רק תודה הנה יכבדנני. ועכ"ז אשר הוא שם דרך שאחר היותו משוכחי אלוה הנזכר עד גדר שנסתם ממנו דרך תשובה והוא שם דרך שמתחיל לשוב כי דרך נאמר על תשובה כד"א יורה חטאים בדרך הנה אבחר ואקרב אותו ביותר כי אראנו בישע אלהים כי בזכותו יבא ישע אלהים יותר מאלו לא חטא מתחלה והוא ענין מאמרם ז"ל גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה וזהו אראנו בישע אלהים. או יאמר אל תתיאש מן הרחמים בנשאך ק"ו לומר האם טרם אחטא עצר כח יצר סמוך להחטיאני עתה שחטאתי ונעשה בעל הבית איככה אוכל לו ועל כן אומר כי אשרי מי שלא חטא ולא יצטרך רק לתודה לגמול טובה ולא לחטאת ואשם כי דע אפוא כי הן אמת כי זובח תודה יכבדנני אך עכ"ז

אתה שחטאת ואשמת אל תתיאש מן הרחמים כי איני שואל רק תבא ליטהר ואחר כך אסייעך ואושיעך מיצרך הרע כי הנה ושם דרך שאינו עושה רק שמשים דרך בלבד שבא ליטהר אז מיד אראנו בישע אלהים שיושיענו אלהים מהמלך זקן וכסיל אשר הוא מושל עליו עד כה. או יאמר בהזכיר מאמרם ז"ל וז"ל אריב"ל כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך אל תקרי ושם אלא ושם דרך אראנו בישע אלהים. ר' ינאי הוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוי מקשי לי' בשבתא דריגלא לא הוה מקשי קרי עליה ושם דרך וכו' ע"כ. ראוי לשים לב איך מתיחס השכר לזכות. ועוד שהמחשב הפסד מצוה ושכר עבירה עובד מיראת העונש ואהבת השכר ואינו מאהבה אמיתית. ועוד איך ידרוש ר' ינאי ושם דרך על היות התלמיד נשמר מלביישו שאינו מחשב הפסד וכו' כראשון לשון שומא לזה דקדק אומרו זוכה ורואה ולא אמר רואה וכו'. אך הנה בב"ר פרשת וישלח אמרו שעד אחרית הזעם לא יקום אלהים כ"י שהוא צאת שכינה מהגלות כ"י והנה בעת ההיא שהיא ישע אלהים באמת לא ישאר רק אשר קדוש יאמר לו ואמר כי השם אורחותיו מחשב וכו' מזה בהדרגה יעלה עד קדוש יאמר לו כי מדה זו הכנה לעלות בסולם הקדושה וזהו זוכה ורואה שעי"כ עוד זוכה עד גדר שרואה וכו' שהוא שקדוש יאמר לו ודקדק באמרו אראנו ולא אמר יכתב לחיים בירושלים וכיוצא. הנה בזה נבין מרז"ל על פסוק קדוש יאמר לו שעתידים שיאמרו לפניהם קדוש כמו שאומרים לפני הקב"ה שנאמר קדוש יאמר לו כי הלא לאמר שיקראו קדושים כמלאכים הוא דבר מתקבל אך גדר כזה שיאמרו לפניהם קדוש כמו זר נחשב. אך הנה אין ספק כי גם שכעת השכינה בגלות כ"י ואז תושע שהוא ישע אלהים כמדובר. הלא בגוף ונפש יראה בלתי אפשר לראות ולהכיר יתרון השכינה במציאותה מאשר בתחלה רק לרואה את כבודו יתברך כי זולתו לא יכיר רק מצד פעולותיו הנמשכות למטה אמר זה אראנו שעין בעין יראה בישע אלהים שיראה וירגיש ההפרש מצד עצמו יתברך ואין זה כ"א דבקות נמרץ ואיש כזה ודאי כי למעלה ממה"ש השואלים איה מקום כבודו הוא וראוי יאמרו לפניו קדוש באמת. והנה לדעת ריב"ל אין מקרא זה מתקיים במחשב הפסד מצוה ושכר עבירה רק על הנגושך ומשתלשל ממדה זו כאמור. אמנם ר' ינאי אמר ששם אורחותיו אינו לחשב הפסד מצוה ומקיימה מפני השכר ושכר עבירה והנאתה כנגד הפסדה בגיהנם שא"כ אומרו אראנו לא יהיה עליו כמות שהוא רק שהוא זוכה ועולה עד גדר שיראנו וכו' אך הוא במדקדק ומחשב בעשותו המצוה באופן ובזמן לא יהיה פנייה זרה בה ובל ימשך ממנה דבר בלתי הגון כההוא תלמידא שבכל יומא הוה מקשי ליה והוא מצוה לחדד את הרב ואת עצמו ולברר וללבן האמת כי על כן בכה רבי יוחנן על סילוק רשב"ל וביומא

דריגלא שהיו באים פנים חדשות הרבה היה נמנע מהקשות לבל התגאות בעיניהם ולבל יתבייש הרב נמצא שם הזמן והעת לעשות המצוה שתהיה משוללת מכל סיג וחלאה ומה הרויח בזה כי על ידי כן לא נצטרך לומר שהוא מוכן לשכר הכתוב רק שעליו ממש ששם דרך בעת ראוי יראנו בישע אלהים וזהו אומרו קרי עליה ושם דרך וכו' כי עליה ממש מתקיים זה ולא נצטרך אל מה שנמשך:

פרק נא

פסוק א

למנצח כו' בבוא כו'. הלא כמו זר נחשב שתחת הוראת הכנעה בכי ואנקה על בשורת העבירה ואשר קצף עליו ה' לא די שאמר למנצח או מזמור כ"א למנצח ומזמור שיורה שמחה כפולה עם שמהראוי קינה מיבעי ליה על כן אמר בבוא אליו כו' והוא כי דרך אנשים המוצאים תואנה להקל אשמתם שתתקרר דעתם מלתקן עותתם וישאר עונם על אשמותם אך ע"י התעוררות איש נביא וכיוצא שיעיר לו אזן כי אשר לא טוב עשה מה יקר חסדו יתברך בזה כי ע"י כן יתן אל לבו לשוב עד ה' ויחיה ולא ימות וזה אמר למנצח ומזמור יאות לדוד לזמר שהיא שמחה כפולה על שני דברים:

פסוק ב

א' בבא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע כלומר כי להיות על דבר בת שבע כי בת זוגו היתה וגם היה לה גט כריתות היה הדבר קל בעיניו באופן לא ישוב ויתקן מה שאין כן עתה שהעיר לו הנביא אזן והשנית כי אלו היה הוא יתב' גם בשליחות הנביא מתנהג עמו כמאמרו אחרי כן אתה עשית בסתר ואני אעשה נגד כל ישראל והיה משלח הנביא שיוכיחהו לפני העם הלא יהיה לו מר ממות על כן זימר על שחס עליו הוא יתברך ולא שלחו כי אם אליו לבדו שלא יכלם וזה כוון באמרו בבוא אליו כי אליו לבדו בא ולא לזולתו גם רמז לפי זה באמרו כאשר בא כו' לומר כי אשר הוכפלה שמחתו לא היה על עריבות בשורת אומרו אחרי כן גם ה' העביר חטאתך לא תמות שהוא על בשורת החיים כי אם על מציאות בואו כאשר בא אל בת שבע שהוא על מציאות תוכחתו על ביאת בת שבע והוא מהטעמים שרמז שהעיר לו אזן לתקן אשמתו ועל הוראת היותו חפץ בו ולא ביישו ברבים כמדובר:

פסוק ג

חנני אלהים כו' הנה בהיות על איש חטאות ואשמות אשר חטא למלך ויחייב את ראשו עליהם ואין לו תקנה אם לא לבקש מאת המלך ימחול עונו ויסלח חטאתו אך אם ראה

והנה אין רצון המלך טוב עמו כי אדרבה נהפך לו לאויב על אשר חטא לו ואיככה יוכל לעמוד לפניו לבקש על נפשו מלפניו והוא אויב לו על כן טרם ידבר שוחר טוב יבקש רצון מאת המלך עד יהיה לחן בעיניו ואחרי כן יבקש מלפניו יכפר בעדו כי אחר היות לב המלך טוב עמו יקל בעיניו לכפר חטאתו ועונו נמצא כי עיקר צרכו לעשות מבוקשו תחלה הוא להיות לחן לפניו תחלה כי אחרי כן קל מהרה יכפר עונותיו ויעבור על פשעיו כי כן לבו עמו והן זאת דברי המלך דוד לפניו יתברך לומר הנה נא לי עונות וחטאות ואם אין אתה חפץ למחול ולסלוח אותם לי מת אנכי אך איככה אוכל לבקש על נפשי עליהם ולבך בל עמי ואיך יהיו לרצון אמרי פי על כן קודם כל דבר אשאלה ממך בתורת חסד תתנני לחן בעיניך שהוא הדבר הקשה ואחרי כן בהיותי לחן בעיניך איני צריך אל מדת חסד למחול פשעי כי מדת רחמים הקלה מהחסד תספיק לכך וזה יתכן בכוונת הכתוב באמרו וחנתי את אשר אחון שאתנהו לחן בעיני ואחרי כן ורחמתי את אשר ארחם לכפר בעדו וזה אמר חנני אלהים תחלה שתתנני לחן בעיניך כי זה דרכו יתב' שהוא עצמו נותן את חן השב בעיניו כמאמרנו בכל יום תמיד ותננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך כו' ולזה צריך מדת חסד וזה אמר כחסדך שיתקיים בי וחנתי את אשר אחון ואחרי כן כרוב רחמיך הקלים מחסדים מחה פשעי שהוא ענין ורחמתי את אשר ארחם. עוד כוון נמשך אל הכתובים שאחריו והוא בשום לב כי על הפשעים הקשים מכלם מיקל יותר ואומר מחה פשעי ועל העונות הקלים מהם מצריך כבוסים ואומר הרב כבסני. ועוד כי אינו מזכיר טהרה רק בחטאת. ועוד כי בפשעים אמר לשון רבים ובעונות וחטאות אמר לשון יחיד באמרו מעוני ומחטאתי. ועוד כי על הפשעים אמר אני אדע ולא אמר כן בעון וחטא וגם אומרו אדע לשון יחיד. ועוד שמדבר בפשעים כאמרו כי פשעי אני אדע ומשמיט העון ומדבר בחטאת ואומר וחטאתי נגדי תמיד. ועוד כי למה לא יהיה גם העון נגדו תמיד. אמנם הנה בענין בת שבע שעליו ידבר יש שני פשעים ועון אחד וחטאת אחד כמפורש אצלנו על פסוק חטאתי אודיעך כו' השני פשעים הם בדבר אוריה אחד מציאות הריגתו שעליו נאמר לו על ידי הנביא את אוריה החתי הכית בחרב והשני היות בחרב בני עמון ומה גם לחכמי האמת שאמרו שהיה שם ע"א חקוק בה ועל זה חזר הנביא ואמר ואותו הרגת בחרב בני עמון אחרי אומרו תחלה את אוריה החתי הכית בחרב והעון הוא החילול ה' שבא עליה בעוד היות אוריה חי כי בזה נבאש בעיני העם עד אמרם לו הבא על אשת איש מיתתו במה עם שלפי האמת גט כריתות היה לה אלא שהיה בכוונה לחזור עמה בשובו מן המלחמה והחטאת הוא מציאות החמידה וקראו חטאת כי היה כשוגג כי היה בלבו כי בת זוגו היתה וראויה היתה לו אלא שאכלה

פגה ושגג בזה כי את אשתו חמד. ונבוא אל הענין אמר הנה הזדונות תשע או עון יסורין ממרקין ואמר אם ימרקו יסורין זה וזה לא אוכל אך אעשה כמי שחייב למלך זהב וכסף ונחשת ואומר לו אם תתפרע מהכל לא אוכל אך אחלה פניך תמחה שטר חוב הזהב לגמרי וחוב הכסף אפרע מעט מעט אך לא בבת אחת כי אזלת ידי אך חוב הנחשת אפרע בבת אחת כן אמר דוד הנה נא לי שלשה שטרי חובות פשעים ועון וחטא אם תמרק ביסורין שלשתן או השנים הגדולים לא אוכל לסבול אך עשה זאת אפוא השטר של פשעים מחה אותו:

פסוק ד

ושל עון אפרע אותו קו לקו ולא יהיו יסורין קשים למרקו פעם אחת וזהו הרב כבסני מעוני שאתייסר פעמים רבות שהם הרבה כבוסים מעט מעט לבל יכבד בפעם אחד ומה גם שהם במקום מיתה שהוא חילול השם והחטא בבת אחת טהרני משא"כ העון שצריך כבוסים הרבה עד יטהר ועל היות השאלה גדולה אמר הנה שם אלהים השופט עם שעיקר ענינו הוא מדת דין לא יבצר ממנו היותו כלול מחסד ומרחמים וע"כ אחלה פניך כי במעמד שלשתן תעשה עמי.

ג בבחינת חסד שבשם אלהים אני אומר חנני אלהים כחסדך כי להיותי לחן בעיניך חנני כחסדך בבחינת החסד שבך ובבחינת רחמים למחות פשעי על ידי בקשתי בטענותי שאני מסדר:

ד ועל ידי בחינת הדין שבך המייסרני על העון הרב כבסני ביסורין שהוא כבוסים הרבה ולא בבת אחת כי יכבד החולי והוא ע"ד הכתוב למעלה שהוא בפעמים רבות ומחטאתי טהרני בבת א' כי קל הוא ובבת אחת תגמר הטהרה:

פסוק ה

והנה על דבריו אלה יפלא איך הקשה לשאול כי הפשעים שמחול ימים יכבדו אמר שימחם וכן בחטאת אמר שבבת אחת יטהר אולי יצטרך יותר לזה אמר מה שאמרתי מחאה בלי יסורין על היותר חמור הוא הפשע וגם החטא הקלתי בו ליטהר כאחת כאלו צריך מעט אל אאשם כמיקל אשמתי כי הלא פשעי אני אדע לא אמר אני יודע רק אדע לומר לא אומר שכשתמחם אשליכם אחרי גוי רק אני אדע אותם תמיד להיות דואג ומתקן תמיד ואשר אני זוכר אתה תעביר מלפניך כנודע ממדתו יתברך שהעון שהאדם שוכח הקב"ה זוכרו ואשר אדם זוכר הוא יתברך מעבירו וכן חטאתי שהעברת מלפניך כמאמר הנביא גם ה' העביר חטאתך שהוא הקטיגור שנעשה מהחטא שלא יהיה לפניו ית' לקטרג הוא נגדי תמיד הפך המהבילים את השוגג באמרם לא נתכוונתי. או יאמר

על דרך זה כאשר הפשעים אמרתי אני אדע באופן כי זכורים לי תמיד בצער מתחולל כן חטאתי לא אוכל לשוכחו כי הוא נגדי תמיד בהיותי נשוי לבת שבע כי בראותי אותה אזכור ענינה באופן שחטאתי נגדי תמיד ולא אשכח מהיות מתקן תמיד. או יאמר במה שכתוב אצלנו על פסוק אעשה לו עזר כנגדו שהוא לא טוב היות האדם לבדו כ"א עם אשה אפילו שלא יקח בת זוגו אך זאת אוסיף להיטיב לו כי אעשה לו עזר כנגדו כלומר אותו שהוא כנגדו הוא בת זוגו שהוא מקביל אל נפשו בעולם העליון וזהו כנגדו ובזה יאמר דוד אליו יתברך אל יכבד עלי חטאתי לבל יטהר כאחד כי הלא מה שהוא חטאתי שהוא לקיחת בת שבע היא נגדי מקביל אלי בת זוגי היתה תמיד מאז נבראת נפשי ונפשה וגזל היתה ביד אוריה אפילו בהיותה עמו באופן כי אין חטפי ודידי חטפי:

פסוק 1

לך לבדך כו' הנה כתוב אצלנו על דרוש הידיעה כי יש הפרש בין ידיעה לדבור כי מה שאינו יוצא מפיו יתברך רק ידיעה בלבד אינה מכרחת מן הטעם הכתוב אצלנו שם אך הדבור לא ישוב ריקם וזהו מאמר הכתוב כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כו' והוא מאמרם ז"ל ואלו צדיק ורשע לא קאמר וכמו שכתבנו על פסוק מי זה אמר ותהי ה' לא צוה מפי עליון לא תצא כו'. ונבוא אל הענין אמר הנה נא ה' אל תשת עלי חטאת לא על בחינת אוריה שלקחתי את אשתו ולא על הנוגע אליך על דבר אשת אוריה אין בו דבר כי לך לבדך חטאתי ולא לו והוא כי גט כריתות כתב לאשתו וגם על הנוגע לך איני כבד עון כי הלא מאז אמרתי לך שתשוה אותי אל האבות ואמרת שלא נסיתני כהם ידעת שאחטא כי עיניך הרואות העתיד ראו שאחטא אך עדיין אם לא היה רק מראה עיניך שהיא הידיעה לא הייתי עושה כי אין הידיעה מכרחת אך נצטרף הדבור שאמרת לי לא תעמוד בנסיון ועל כן הוכרחתי כי הדבור עושה רושם והוא מה שמאז ראו עיניך ושיעור הכתוב מה שהרע בעיניך שראית מאז שלא אעמוד בנסיון עשיתי הלואי לא היה רק מראה עיניך כי לא הייתי עושה אך מה אעשה כי אמרת שלא אעמוד בנסיון ועשיתי למען תצדק בדברך ולכן ראוי הוא שתזכה אותי בשפטך. או יאמר למען תצדק בדברך באמרך ארבעים יום קודם יצירתי בת פלוני לפלוני כי מאז אמרת שהיתה שלי כי ראויה היתה לי כי בת זוגי היתה על כן לא בלבד תפטרני מן הדין רק גם תחשבהו לי לזכות וזהו תזכה בשפטך שהצלתי עשוקה מיד עושקה כי היתה לאיש אחר אשר לא בת זוגה היא ולא פשעה ולא חטאתה ועשיתי מצות דברך אשר יצא מפיך בת פלוני כו':

פסוק ז

הן בעון חוללתי כו' הנה על פסוק בחנת לבי כו' כתבנו שאמר דוד אם באמרי בחנני ה' היה לבי פתלתול ובלתי מסכים לעמוד בנסיון כ"א מן השפה ולחוץ ואין פי ולבי שוין אז אשום אשמתי אך לא כן הוא כ"א אז בחנת לבי כי שלם היה עם מאמר פי אלא שהפועל לא יצא מתוקן למען תצדק בדברך וכיוצא בטעם זה כענין מאמרם ז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם יחטא יחיד כו' ובזה יאמר הנני רואה כי אינך עושה עיקר כי אם מהלב והכליות כי הלא הן בעוון חוללתי מאז גזרת הולדתי על ידי עון בת לוט ששכבה את אביה שהיא זמה והוא עון פלילי ומאז חוללתי כמו שארז"ל מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום וכן ובחטא יחמתני אמי היא רות הנקראת אם כמאז"ל וישם כסא לאם המלך לאמה של מלכות בית דוד ואז אשר נתחממה לשכב מרגלות בועז היה חטא חילול השם מריב לשונות כי על כן אמרו רז"ל שהתפלל בעז ויאמר אל יודע כי באה האשה הגרן:

פסוק ח

ולא החשבת אתה ה' הדבר לרעה כי הן אמת חפצת בטוחות ובחנת כליותיהן כי טובות הנה כלומר ולכן גם לי אל זה תביט כי הן אמת היה לי בטוחות באמרי בחנני ה' ומאשר בם תעשה עיקר והראיה כי בטוחות שלי חפצת כי הלא במה שהוא סתום מתורתך שמת לי בטוחות חכמה כענין אברהם שארז"ל שהיו כליותיו נובעות חכמה ואם לא שהיו טוחותי נאמנים לפניך לא הודעת לי על ידם חכמה ואפילו בדבר סתום כי אשר אמרתי בחנני ה' ונסני שאעמוד בנסיון אמת היה בטוחות כי פי ולבי שוין ולא הייתי מדבר מפי ובלבי הייתי מכזב לך חלילה:

פסוק ט

תחטאני כו' ראוי לשית לב מה ענין האזוב ואמרו ואטהר שהוא מיותר. ועוד שמיחס הטהרה אל עצמו ואם הוא מחטאו הוא החטוי. וגם למה משנה הלשון מחטוי לטהרה. אך הנה ארז"ל על אזוב המצורע שהוא למען ישיב אל לבו שהוא שפל כאזוב ולא יגיס לבו לדבר לשון הרע כי גסות הרוח ולשון הרע הם משבעה דברים שמביאים הנגעים ועל דרך זה יאמר הנה אתה ה' חפץ נתחיל ליטהר ותסייענו זה אחלה פניך תתחיל בזה שתחטאני באזוב ואטהר כמו שהחטאת את המצורע באזוב שיתן בו אל לבו הכנעה כן תטע בלבי הכנעה ושפלות להכיר חסרון האדם ושפלותו לפני קונו אשר חטא לו ואשר נגרע ערכי על ידי העותי ובזה ואטהר אני מעצמי קרוב אל מאמרנו על השיבנו ה' אליך ונשובה שעל ידי התחלתו יתברך אגמור אני התשובה ואחר שאטהר מחלאת העון על

ידי הכנעת לבי לא אצטרך שהרב תכבסני שהוא פעמים רבות כ"א פעם אחת תכבסני ובה משלג אלבין שזולת הטהר מחלאת העון אקנה בו ליבון שאעשנו זכות שעל ידי קדימת ההכנעה אשוב מאהבה עד עשות מהזדון זכות כמפורש בגמרא כי השב מאהבה זדונות נעשים מזכיות וזה אמר אלבין שאלבין את הכתם מהיותו נמשל אל שחרות או אודם על ידי ההכנעה אלבין אותו:

פסוק י

תשמיעני ששון כו' אחת שאלתי אותה אבקש מאתך והיא כי לא תעזוב בשורת קבלת בקשתי זאת שסלחת לעונותי ככל האמור עד אחרי מותי כ"א כאשר השמעתני ע"י הנביא מה שקצפת עלי בעוני כן תשמיעני ששון ושמחה שתודיעני ע"י הנביא איך סלחת העון וגם איך משלג הלבין ונעשה זכות. ועל הא' אמר ששון ועל השני אמר שמחה ושמא תאמר מה בצע בהשמיעך זה ברבים אחר שהוא יתברך עושה כן ודי לי שאדע אחר מות בעולם הבא בעת השכר לזה אמר תגלנה בהודיעך אלי בחיי עצמות דכית באמרך אלי אתה האיש כו' אחרי אומרי שימות האיש ואת הכבשה כו' וגם שדכית על ידי סיגופי תשובתי:

פסוק יא

הסתר פניך מחטאי כו' אחרי אומרו יכבסהו מעונו קשה איך יאמר עתה שימחה אותם וכן בחטא אמר טהרני ועתה אומר יסתר פניו מהם אך לזה נדקדק אומרו למעלה עון וחטאת לשון יחיד ופשעים לשון רבים ועתה אמר חטאים ועונות לשון רבים ופשע לא יזכיר אפילו אחד. אך אמנם עד כה דבר על דבר בת שבע כי בענין זה היו כלם כמפורש אצלנו במזמור ל"ב עון א' וחטא א' ופשעים שנים ועליהם דבר עד כה ועתה נעתק לדבר על יתר חטאים ועונות אך לא פשעים שלא היה לו סוג זה רק בדבר אוריה החתי ועדיין קשה כי יראה כמו זר יאמר יסתר פניו מחטאיו וגם ימחה העונות והלא קב"ה לאו ותרן הוא. ועוד שאם כן חמורים הם החטאים מעונות כי על החטאים יסתר פניו בלבד והעונות ימחה לגמרי. אמנם במאמר רשב"י ע"ה בספר הזוהר על פסוק גם ה' העביר חטאתך לא תמות שהקטיגור הנעשה על ידי העון הוא הנקרא חטאת ואותו העביר הוא יתברך מלקטרג על דוד ועל כן לא ימות וכן כתבנו על פסוק וחטאתי נגדי תמיד שהקטיגור הנעשה מהעון עומד נגדו למעלה לקטרג ועל דרך זה יתכן יאמר הסתר פניך מחטאי הם קטיגורים שעשיתי בעונותי בל תראה להם פנים בבואם לקטרג ועי"כ וכל עונותי מחה בתשובתי בהעדר מזכירי עון ליתפש:

פסוק יב

לב טהור כו' יקשה על שאלתו זאת שאם כן מה טובה יחזיק לו הוא יתברך אחרי זאת בכשרותו אך אפשר במה שאמרו הן בעוון חוללתי כו' שתכונתו בלתי מוכנת להיטיב על כן לב טהור ברא לי עם שלא תעשה כן לזולתי כי תכונתי גורמת וזה אומרו לי ואם להיות תכונתי רעה יטמא הלב טהור בקרבי כאשר יקרה לנשמה טהורה שתטמא בגוף החוטא לזה אמר רוח נכון לקבל הלב טהור בל יטמא חדש בקרבי. או יאמר בשום לב אל אומרו בלב בריאה וברוח חדוש והוא כי רוח יאמר על רוחו ונשמתו שבקרבו והוא כי הנה אין ספק כי נפש האדם באדם ע"י העון נפגמת וכן מכ"ש הלב ואין ספק כי אין תקון שניהם שוה כי הנפש להיותה חלק אלוה ממעל קלה לקבל טהרה ע"י שפע עליון מהלב כי בשר הוא על כן על הלב אמר לב טהור מפגם ברא לי אלהים מחדש שלא יספיק הרקת שפע מה בו אחר שנפגם אך רוחי איני אומר ברא מחדש רק שתשפיע בה רוח טהרה שתתחדש עודנה בקרבי וזהו חדש בקרבי הכוונה לומר שלא תצטרך לקבל חדוש אל התגלגל באיש אחר וז"א חדש בקרבי ובאמרו נכון כוון לומר אל תאמר נא ה' כי אחר כי הכל תלוי בלב כמאמר שלמה תנה בני לבך לי וכו' א"כ בבריאת לב טהור אין פחד לבא לידי חטא לזה אמר הנה בהיות הרוח נפגם אין בו הכנה לקבל קדושה מלב טהור כי גדול פגם הרוח ומה גם כאשר הוא גדול כשל דוד ע"כ אמר ורוח נכון לקבל טהרת פגמה ע"י לב הטהור חדש בקרבי:

פסוק יג

ויתן טעם לשאלתו זאת בפסוק שאחריו והוא בשום לב אל אומרו אל תשליכני מלפניך היתכן שיושלך מלפניו יתברך ומי לנו כדוד נכבד למלך הקדוש אך הנה ארז"ל על הפרש שבין האבות שנאמר בהם התהלך לפני אשר התהלכו אבותי לפניו ובנח נאמר את האלהים התהלך נח כי אברהם לא היה צריך סעד לתומכו והיה כמהלך לפניו שלא היה צריך יחזיק בידו הוא יתברך להדריכו משא"כ נח שהיה כמהלך אחריו יתברך כאלו היה הוא יתברך אוחז בידו והוא נמשך אחריו ודוד היה טרם יחטא התהלך לפניו יתברך כאבות והיה ירא פן אחר שחטא נתעכר איכותו עד יתהפך להיות כנח שלא ילך לפניו יתברך וכן היה ירא פן תתמעט השגת רוח הקדש שהיתה בו טרם יחטא על כי לא נתקן רוחו לקבלו על כן הקדים ואמר לב טהור כו' וגם רוח נכון ואמר לא יפלא מה שהקשיתי לשאול שני דברים אלו כי לו שאלתי להעדיף על אשר היה לי היה קשה אך לא אשאל רק לבל אחסר מאשר היה לי וזהו מה שאמרתי לב טהור וכו' הוא כדי שאל תשליכני מלפניך שהוא מהתהלך לפניך כאשר הייתי כאבות ולא כנח והנה כתבנו ענין אומרו

נכון שהוא לקבל מהלב טהור או ימשך אל סוף הפסוק לומר מה שאמרתי ורוח נכון הוא כדי שרוח קדשך אל תקח ממני להעדר רוח נכון מוכן לקבלו. ואם נשים לב אל אומרו נכון ולא אמר נכונה כי נקבה היא יהיה כנודע מספר הזוהר כי נפש אדם היתה באבות קודם היותה בדוד והחל ליתקן וגמר התיקון בדוד ובזה יאמר אלו מאדם היה בא אלי שבאה פגומה היה קשה לחדשה אך עתה שהיתה באיש נכון לכך אינו קשה כי כבר באה בתיקון וזהו ורוח של נכון חדש בקרבי כאשר היתה טהורה:

פסוק יד

השיבה לי ששון ישעך וכו' הנה מה שרם לבבו להתעורר יצרו עליו לחמוד האשה בלבבו היתה שמחת הצלחת מלחמותיו שכן כתיב ויהי לתשובת השנה לעת צאת המלכים וישלח דוד את יואב וכו' וישחיתו את בני עמון ויהי לעת הערב ויקם כו' וירא אשה רוחצת כו' כי שמחת ישועה במלחמה מעוררת את היצה"ר לחטא אמר עתה בבקשו על סליחת החטא אל תמנע מלהשיב לי ששון ישעך מאויבי כאשר בתחלה על היותו סיבת עוני כ"א השיבה לי ששון ישעך כבתחלה ואל תמנע פן יקרני כענין בת שבע כי הנה בכלל בקשתי הוא כי ורוח נדיבה תסמכני שהוא כי כל מלחמות דוד לא הין רק לפרנס העניים באמרם אליו עמך ישראל צריכין פרנסה והיה מחלק שלל לעניי ישראל ואמר אוחילה לפניך שרוח נדיבה תסמכני שרוח נדיבה שיש בי בישועה שאתה מושיעני בנצחי את אויבי היא תסמכני מלהתפקר לחטוא שזכות הנדיבות שאני עושה ע"י הישועה תסמכני לבלתי צאת תקלת עון ממה שבא על ידו זכות. או יאמר השיבה לי ששון כו' על דרך מאמרם ז"ל מזמור נ"ד על פסוק ה' בסומכי נפשי וז"ל עד שאני במעי אמי כבר נתנבא עלי איתן האזרחי מצאתי דוד עבדי וכו' הוי ה' בסומכי נפשי ע"כ. הנה שמוציא סמך לטובו מאיתן האזרחי הוא אברהם אבינו ועל דרך זה יאמר פה הלא נדרת לי ששון ישעך לעתיד שתהיה גאולתך ע"י כמפורש במזמור שני ואני נסכתי מלכי כו' אספרה כו' שאל ממני כו' ועתה ע"י החטא הלז כשל זכותי על כן אחלה פניך להשיב לי ששון ישעך העתיד ואם אין תשובתי מספקת לזה רוח נדיבה תסמכני הוא רוח אברהם הוא רוח נדיבה כי הוא נקרא נדיב ורוחו רוח נדיבה שהתנבא במזמור הנזכר איתן האזרחי הוא אברהם מצאתי דוד עבדי כו' ואמונתי וחסדי עמו ובשמי תרום קרנו ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו כו' שהוא מעלת מלך המשיח כי ע"י דוד תהיה תשועה נמצא כי רוח אברהם תעזור ותסמוך ידו שלא תשוב נבואתו ריקם:

פסוק טו

אלמדה פושעים וכו' אם תעשה לי החסד הזה אעשה שלא יתייאשו הפושעים באמרם כי מאסתם על גודל עונם שהם הפשעים או שלא תעלם במקום מחיצת צדיקים או במקום ששאר בעלי תשובה עומדים כי הלא מאשר תפליא לעשות עמי אלמדה את הפושעים דרכיך לקרבם כל כך עד גדר שהחטאים שעשו כמאמר ברוריה מי כתיב חוטאים חטאים כתיב הם כחות הטומאה הנעשים מפשעיהם כמאמר רשב"י על פסוק גם ה' העביר חטאתך וכן כתבנו למעלה על מלת חטאי שלא די שלא יקטרגו עליהם רק שיעשו כחות קדושים ודבקים בך שזדונות יעשו כזכיות וזהו אליך ישובו:

יב **או** שיעור הכתובים קרוב אל האמור שאמר דוד ירא אני פן יקרני כדאמרי אינשי גמלא אזלא למבעי קרני אודני דהוו ליה גזיין מניה כך אני שאלתי שיאמרו אלהי דוד ועי"כ צרפתני בל תמצא על כן ירא אני פן לא בלבד לא אשיג היתרון ששאלתי כי אם גם מה שהיה לי אפסיד על כן מה שאני שואל מחדש הוא כי לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי אך בשאר דברים איני שואל כי אם שלא יחסר לי אשר היה לי מתחלה כי איני אומר להשיג מה שהשיגה יד אברהם שתקרא אלהי דוד כמוהו כ"א שלא אפסיד ממה שהיה לי מתחלה שלא תגרום מה ששאלתי יותר מאשר היה לי להפסיד מאשר לי והוא שלשה דברים אחד שאל תשליכני מלפניך כמפורש בסמוך. ב' שרוח קדשך אל תקח ממני. ג' השיבה לי ששון ישעך כבתחלה כמדובר.

טו ושמא תאמר ולמה שאלת מחדש לב טהור ורוח נכון הלא הוא כי ע"י כן אלמדה פושעים כו' והוא ענין מפורש אצלנו במקומות רבים כי הכנס תורה ומוסר בלב השומעים תלוי בלב המשמיע כ"א לב המשמיע ונפשו טהורים גם אל לב ונפש המקבלים יכנסו ויעשו פועל משא"כ אם יוצאים ח"ו מן השפה ולחוץ ולבו בלתי טהור כי גם לשומע לא יעשה בו רושם בקרב לבו. ונבוא אל הענין אמר דוד הלא ע"י עון זה נתמעטה טהרת לבי והכנת רוחי ואיך יכנסו דברי תוכחות מוסרי אל לב הפושעים לשילמדו כי עתה אפשר לא ישמעו ולא ישובו אליך ע"י באמרם בלבם יוכוח את עצמו כי הוא כבד עון ואיך יאמר לנו טול קיסם מבין שניך והלא נאמר לו טול קורה מבין עיניך אך עתה שלב טהור תברא לי אלהים ורוח נכון תחדש בקרבי דברי יעשו רושם בלב השומעים עד גדר שאלמדה פושעים דרכיך וכ"כ ישובו שאפילו החטאים שהם העונות עצמם כמאמר ברוריה מי כתיב חוטאים חטאים כתיב כי הזדונות עצמם ישובו אליך אל הקדושה יהפכום לזכיות כי ישובו מאהבה כמסקנת הגמרא שהשב מאהבה נעשים לו כזכיות וזה יהיה לי מהיות לי לב טהור כמפורש אצלנו במקומות רבים כי המוכיח לאחרים ולבו לא נכון עמו אין

דבריו עושים רושם בעיני שומעיהם ואשר לו לב טהור יכנס בלב שומעו התוכחת כחצי גבור שנונים ויצליחו:

פסוק טז

הצילני מדמים כו' הנה על פסוק אל תירא אברם אנכי מגן לך וכו' ארז"ל בבראשית רבה שלשה דברים אחד שהיה מתייירא אברהם אולי בקרב הגוים אשר הרג היה איש או אנשים כשרים ויאשם בדם נפשות נקיים אמר לו הקב"ה אל תירא אברם כי נקי וצדיק לא הרגת. עוד שנית אמרו שהיה ירא פן יקומו גואלי דמים על אברהם ויסתכן בידם דלאו כל שעתא מתרחיש ניסא ואמר לו הקב"ה אל תירא וכו'. עוד שלישית אמרו שהיה ירא שמא נכו זכיותיו כאשר נפלו תחת רגליו הארבעה מלכים ואמר לו הקב"ה אל תירא וכו' ואפשר כי מעמד שלשתן יחד בפ' שעל הא' אמר אל תירא אברם ועל השנית אמר אנכי מגן לך ועל השלישית אמר שכרך הרבה מאד ויתכן כי גם שלש אלה רמזן דוד בפסוק זה על הא' אמר הצילני מדמים אלהים שהוא מעון דמים פן יש בקרב הנופלים תחת ידי נקי וצדיק ועל השנית אמר אלהי תשועתי כי להיותו יתברך מכנה אלהותו בישועת דוד לא ייירא מרבבות יקומו עליו בשום זמן ועל השלישית אמר תרנן לשוני צדקתך כי צדקה תעשה עמי בתורת צדקה ולא בנכוי זכות:

יד **ואפשר להמשיך הענין באמרו השיבה לי ששון כו'** והוא כי הנה נתבשר דוד להיות הגאולה העתידה מהמלכיות על ידו כאשר דבר נתן אל דוד וגם הוא החזיק לו יתברך טובה באמרו ותדבר על בית עבדך למרחוק כו' וכן אמרו רז"ל על פסוק ואני נסכתי מלכי כו' שאל ממני ואתנה גוים נחלתך כו' והנה היה ירא פן הוסרה ממנו התשועה ההיא מלהיות על ידו על אשר בא אל בת שבע ואת אוריה הרג בחרב בני עמון על כן אמר השיבה לי ששון ישעך שהוא הישע שלך כי אז הוא ישועת שכינה מהגלות על ידי נקמת הגוים ההם אשר יפלו אז כל המלכיות הרמוזים בצלם ע"י אבן די לא בידין והדקת פרזלא נחשא כספא ודהבא שהם כל הד' מלכיות כמפורש במקומו ואמר אם ימעט זכותי לכך רוח נדיבה היא רוחו ונשמתו של אברהם הנקראת נדיבה כנודע כי על כן נקראו ישראל בני אברהם בת נדיב ונאמר נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם כמדובר למעלה. והנה ארז"ל בבראשית רבה כי ד' מלכים שנפלו ביד אברהם הם ד' מלכיות אמרפל מלך שנער זו בבל אריוך מלך אלסר זו מדי כדרלעומר מלך עילם זו יון ותדעל מלך גוים זה עמלק ושם כתבנו במקומו כי איך יתכן ועמלק לא היה עדיין בעולם אך אין הענין כ"א שמאז בהפיל הוא יתברך ד' מלכים ביד אברהם היה דוגמת ד' מלכיות שימשלו בישראל והראה לו מאז כי זכותו יעזור למו להפיל אותם תחת ישראל כאשר

עתה נפלו ד' מלכים האלה תחת ידו ובזה יאמר נא דוד הלא שאלתי תשיב לי ששון ישעך העתיד המתייחס לכך כי ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל ואם יש לי מעט זכות רוח נדיבה של אברהם תסמכני כי זכותו הוא הסומך כי על כן מאז נפלו בידו ד' מלכים גדולים ומה גם לנודע מחכמי האמת כי גלגול אדם שבדוד גם היה באבות ועל ידי אותו היחס היו לו גם משנות אברהם וגם יצדק יסמך בזכותו:

טו ואם תאמר נא ה' כי אברהם שאני שהיה לו זכות הנפש אשר עשו בחרן לזה אמר גם אני אלמדה פושעים דרכיך כו' ואקנה נפשות רבות ואביאם תחת כנפי השכינה:

טז ובכלל אשר זכות אברהם תסמכני הוא כי השלש בשורות שבשרתו אז באמור אל תירא אברם כו' ג"כ תעשה עמי והוא הצילני מדמים אלהים כו' כמפורש בסמוך:

פסוק יז

אדני שפתי תפתח כו' אפשר יאמר ענין רבי חייא ובניו שבאמרם משיב הרוח נשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא טרם ישאלו רק בהזכרה בלבד שלא היו עדיין שואלים רוח וגשם רק מגידים שבחו של מקום בלבד וזה יאמר שתים תעשה עמי א' שאתה שפתי תפתח שתלמדני ותעזרני להתפלל. ועוד שנית שלא תצריכני עד אשאל רק בעוד שפי יגיד תהלתך בלבד שבאמרי שאתה משיב הרוח ותשיב זיקא וההיקש בכל שאר הדברים. או יאמר וימשכו כל שאר המקראות כי אחרי אומרו את כל הטובה אשר שאל נוסף על מחילת חטא וסליחת עון ופשע אמר במה אקדם ה' להחזיק לו טובה על זה אם אמרתי לשבחו בכל מיני גדולות מלבד שאם אבא לספר יאמרו לי סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך עוד אני מוסיף ואומר כי אין צריך לומר תהלות רבות כי אפילו אין בי כח לאחת כי ה' צריך ששפתי תפתח כדי שפי יגיד תהלתך שהיא תהלה אחת. ומה גם עתה רבות אשר שאלתי מאתך ותקיימם:

פסוק יח

ואם אמרתי שאקדמנו בעולות ועגלים בני שנה מה המה לפניו ולכן מה שהיה נראה ראוי הוא לבא ברוח נשברה עם הקרבן בהרהור תשובה ומחשבה טובה לומר בלבי כי כל הנעשה בקרבן היה ראוי לעשות בי ויחשיב לי הוא יתברך כאלו נעשה בי ואת עצמי הקרבתי כאשר המיר הוא יתברך אילו של יצחק ביצחק עצמו אך ידעתי ה' כי לא תחפוץ בזבח ואתנה והוא בשום לב אל אומרו ואתנה בוי"ו והל"ל כי לא תחפוץ מתן זבח אך יאמר כי הנה הזבח שהאדם מביא אין עיקרו שור או שה רק מה שהאדם נכנע עי"כ בעלות על לבו שכל הנעשה בבעל חי ההוא היה ראוי לעשות בו והוא הזבח האמתי כד"א אדם כי יקריב מכם כי ההקרבה אמתית היא האדם עצמו ואם יצויר ישבר רוח

האדם בלי קרבן ככל הראוי שהוא הזבח האמתי כשיעור מה שנשבר על ידי הזבח לא היה חפץ הוא יתברך יותר מזה וימחול לו השה כענין עולותיכם ספו על זבחיכם וזהו כי לא תחפוץ שני הדברים יחד זבח ושגם כן אתנה כ"א יצויר זבח מבלי אתן יספיק כי אינך כמלך בשר ודם שחפץ לקבל כי הלא אין קרבן שהכל יהיה עולה השמימה כליל לה' כעולה ועל כל זה עולה לא תרצה:

פסוק יט

ואשר אמרתי שיש זבח מבלי אתן הוא כי זבחי אלהים אינו הקרבן רק רוח נשברה שנשברת על ידי הקרבן לא הקרבן עצמו ועל כן אמרתי שלא תחפוץ שעם זה גם כן אתנה וזה כבר ישנו פה וראה נא ה' כי גם שלא נשברה רוחי בעצם הלא נשבר לבי ואם ימעט גדר שבר בלב משבר ברוח קבל נא כפל שברון בלב במקום שברון א' ברוח כי ברוח נשברה בלבד תחפוץ והנה בלב יש שברון ודכוי וזהו לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה:

ב **היטיבה ברצונך כו'** הנה כעת אינך חפץ בזבח רק בהכנעת החוטא היטיבה ברצונך את ציון שיהיה מחמת רצון שתזכנו להיות דור שכולו זכאי ולא להיותנו דור שכולו חייב כי אז נהיה צדיקים ויתקיים בנו מקרא שכתוב כלם נקבצו באו לך הן כלם כעדי תלבשי כמפורש אצלנו שהוא מפאת צדקתם ואז תבנה בעצמך חומות ירושלים כד"א אנכי אהיה לך חומת אש סביב כו':

פסוק כא

כי על ידי כן רוח הטומאה המחטיאה תעבור מן הארץ כי אז נהיה משוללי עון ולא נצטרך הכנעה רק אז תחפוץ זבחי צדק כד"א כי נחם ה' ציון כו' ששון ושמחה כו' תודה כו' שיהיו עולה ומנחת כליל כי אז לא יהיו פרים הנשרפים מחוץ למחנה שהם פרים הבאים על עון פר ע"א ופר בא על כל המצות וכהן משיח רק כלם יהיו עולים עולה על מזבח ולא יבאו על עון.

או יאמר אז יעלו כי בשני הבתים ומשכן היו פרים נקרבים על המזבח הולכים ומתמעטים למה שלא יצדה העולם מהאומות מ"ה ותרבה עלינו חית השדה אמנם כאשר תבנה חומות ירושלים ואין פחד מהם אז לא ירדו על מזבחך ויתמעטו רק יעלו ויתרבו כי לא יהיו רק כליל לה' ולכבודו יתברך לא יהיו יורדים ומתמעטים כ"א עולים ומתרבים:

פרק נב

פסוק א

למנצח משכיל כו':

פסוק ב

בבוא וכו' הנה אומרו ויגד ויאמר הוא כפל ענין ובמלות שונות שהם שתי קושיות למה כפל הענין ולמה שינה הלשון ומה גם שהיה לו לומר תחלה בא דוד אל בית אחימלך ואח"כ יאמר מה שהגיד לו. אמנם הנה דואג היה במשכן כמאמר הכתוב ושם איש מעבדי שאול נעצר לפני ה' ושמו דואג כו' והנה גם שהיה מגיד כל אשר עבר בין אחימלך ודוד במקום ההוא לא היה דבר רע ולא הוראה שידע אחימלך כי מלפני שאול היה בורח כי אדרבה שם אמר אליו מדוע אתה לבדך ואין איש אתך ויאמר אליו דוד לאחימלך הכהן ויאמר המלך צוני דבר ויאמר אלי איש אל ידע מאומה כו' ואת הנערים יודעתי אל מקום פלוני אלמוני שיורה מכל זה כי לא ידע אחימלך כי מפני שאול היה בורח ועוד שכעני המחזר שאל ממנו מה יש תחת ידך חמשה לחם כו' ואם כן אין בזה דבר רע לחייב את אחימלך כי אפילו מה ששאל לו באלהים יכול לומר כי להיותו חושב שהיה שליחות שאול ומה גם שהיה צורך הצבור בו ומהיכן יצא לשאול שקשר אחימלך עם דוד אך אחשוב כי זה גלה דוד באמרו ויגד כו' ויאמר כו' לומר כי ויגד לשאול את אשר שמע בבית ה' אשר היה דואג עצור שם ומפני שאין מהדברים ההם הוראה שהיה קשר בין שניהם על שאול חזר ואמר לו בא דוד אל בית אחימלך לומר לו אלו לא נמצא דוד עם אחימלך אלא במשכן אשר שם דואג אפשר שלא המתיקו סוד לעשות קשר ביניהם אך הנה בא דוד גם כן אל בית אחימלך אל ביתו ממש ולמה הלכו ממש שם אם לא להמתיק סוד הקשר מה שלא היה אפשר בבית ה' אשר שם דואג ועל כן שאול יגזור אומר כי כל אשר דברו במשכן שיורה כי לא ידע אחימלך בדבר תחבולה היתה להסתיר דבר בפני דואג וזהו ויגד לשאול כלומר ועדיין כל זה אין רע אלא שויאמר לו בא דוד אל בית אחימלך:

פסוק ג

מה תתהלל ברעה כו' אמר מה עלה בדעתך בדבר ההוא האם גבורה תחשב לך עשות רעה שיהיה לך הלול ממנה ודאי שאינה גבורה ואם הוא על מה שאמר שאול אין חולה מכם עלי ואין גולה את אזני והיה בדעתך שהיית עושה חסד עם שאול להורות כי היית חולה עליו ומצטער בצערו והיית בעיניך כעושה חסד הלא בזה עשית חסד אל כל היום והוא כי הנה אל זועם בכל יום ששיעור רגע כמימריה אל זועם בכל יום ויום והוא הרגע שהיה יודע בלעם לכוין לקלל בו והנה על זה אמרו וכי זה החסד שעושה שם האל בעל החסד להיות זועם והוא הפך מדתו אך הוא כי אם היה הזעם בא פעם אחת לא היה אפשר לעולם לסובלו על כן חסד גדול עושה שמחלקו רגע אחד בכל יום ובזה יאמר דוד

לדואג אם חסד חשבת לעשות עם שאול הלא אדמה אותו לחסד אל שעושה בכל יום שזועם בכל יום אך הוא רגע ואתה עשית החסד אל שהיא הזעימה כל היום שהיה כלה זעם על כל כהני ה' להמיתם ביום תמים כי חסד אל שהוא שיהיה רגע בלבד אתה עשית חסד שעושה אל מתמיד כאלו כל היום הוא ולא כמו רגע:

פסוק ד

ואם תאמר שלא נתכונת על הנוגע אלי רק על אחימלך שנראה לך שהיה בן מות על ששאל לי באלהים ואין שואלין אלא למלך וקנאת על הדין ועל האמת גם זה שקר כי האמת הוא כי הוות תחשוב לשונך שהן שתי הוות עלי וגם על אחימלך לאחימלך היית כתער מלוטש לשוחטו ולי היית עושה רמיה שכונת לשיחרה אפו עלי ויתחמם לרדפני בכל תוקף המצאות שבעולם וזהו הוות כו' כתער מלטש כו':

פסוק ה

אהבת רע מטוב כו' אמר אם תאמר שלא היתה כונתך רק להחזיק במדת דבר אמת ועל כן ספרת כל המאורע כאשר היה אין זו טענה כי הנה אהבת כו' לומר מי יתן ובתום לבב ספרת האמת אך לא היה כי אם שאהבת רע מטוב ומה הוא הטוב שלא אהבת הלא הוא כי שקר הוא טוב בעתו מדבר צדק ואמת סלה והוא כי מותר לשנות מפני השלום והאמת בקצת מקומות הוא חורבן עולם שהוא לשון הרע באופן שטוב הוא שקר לפעמים מפני השלום מהיות מדבר אמת וצדק סלה בלי השקפה אל הפרש העתים וזהו אהבת רע מטוב ומה הוא הטוב הלא הוא שקר שטוב לשעתו מדבר צדק סלה כלומר שהיה לך לומר שקר לשנות מפני השלום אך אהבת הרע יותר מהטוב:

פסוק ו

ולא עוד אלא שביררת פסולת מתוך אוכל וזהו אהבת כל דברי בלע והוא שאמרת וישאל לו בה' וגם חרב נתן לו וגם צידה נתן לו ואשר עבר בינתים ששאל לו מדוע אתה לבדך ואין איש אתך ואשר השיב לו דוד המלך צוני דבר ויאמר אלי איש אל ידע מאומה כו' שיורה מזה כי בתום לבו עשה אחימלך וכן מאשר שאל דוד מה יש תחת ידך חמשה לחם למלא נפשו כי ירעב ולא הודה לו כי אם אדרבה אמר לו שלא היה לו רק לחם קדוש ועכ"ז לקחו דוד את כל זה לא הגיד כי אם השמיט ענין שאלת אחימלך ותשובת דוד לבל הראות כי בתום לבו עשה וכן ענין הלחם כי אם אמר וצדה נתן לו וזהו אהבת כל דברי בלע לאמרם לבדם וזה יורה היות לשון מרמה ולא להגיד אמת מה שראה בתמימות לב:

פסוק ז
גם אל יתצך לנצח כו' אמר אצ"ל מדת אלהים או מדת ה' כי אם גם אל שהוא מדת חסד יתצך ויסחך מאהל הוא בית המדרש כד"א זאת התורה אדם כי ימות באהל ופירשו ז"ל על בית המדרש ויתכן רמז מאמרם ז"ל ששיכח הב"ה את תורתו ממנו וגרשוהו מבית המדרש וזהו יחתך שהוא ע"י השכחה שנשאר ניחת ונכנע ועל ידה ויסחך מאהל ובהעבירך ממנו יהיה מקום להשתרש מארץ חיים סלה כי עץ חיים אין אתו כי נעקר מן שרשו וזהו ושרשך כו' ואם יאמר איש הלא טוב היה לבקש עליו רחמים שיחיה אולי ישוב אל ה' והוא יתברך לא יחפוץ במות רשע כי אם בשובו ולא עוד אלא שאמרתי שגם אל הוא מדת חסד יסכים לנותצו לנצח כו':

פסוק ח
ואיזה חסד נמשך לעולם במותו הלא הוא כי יראו צדיקים כו' והוא לומר הנה חסד גדול עושה הוא יתברך עם כל הצדיקים במיתתו של זה כי אם יתקיים וחי בעולם אף צדיקים אפשר ח"ו יהרהרו ויתפקרו באמרם מי שע"י רשעו נהרגו כהני ה' שלמים וכן רבים והוא שלאנן ושלו ואיה אלהי המשפט חלילה אך עתה בהכרתו ימשך חיים לצדיקים כי יראו צדיקים וייראו מה' כי יקנו יראת שמים ואדרבה ועליו ישחקו באופן שחסד גדול לעולם הוא הכרתו שהוא כחולי הידוע שאם יבא ביד כריתת היד היא חיים לכל הגוף בל יתפשט עד הלב:

פסוק ט
ומה הוא השחוק שעליו ישחקו הוא אמרם הנה הגבר כו' והוא כי יאמרו בראותם מפלתו הנה לפנינו הגבר אשר לא ישים אלהים מעוזו כו' יעז בהוותו בזה שחשב לו יהיה עוז ע"י הותו בהלשנותו כלומר ראו נא מה היה סופו ובזה ייראו פן יקרם כמוהו ויכשירו מעשיהם:

פסוק י
ואני כזית רענן כו' הנה אמרתי שע"י מפלת דואג הוא טוב לעולם כי יראו צדיקים וייראו שיקנו יראת שמים ואם יאמר איש למה ייחסתי הדבר אל זולתי ולא אל עצמי שע"י מפלת דואג אירא ואקנה כשרון יותר ולא אבא להרהר אם יחיה ויתמיד טובו לז"א ואני כזית כו' לומר מה שלא אמרתי שגם אני אקנה יראת שמים יתירה תחת מה שהיה אפשר לי להרהר הלא הוא כי אני אצ"ל שלא אהרהר על הדבר כי אם אדרבה ואני כזית רענן שהזית ידוע שטעמו מר והוא רענן ומפריח תמיד כך אני בבית אלהים והוא כי צדיקים בעה"ז דומים לאילן נטוע במקום טהרה הוא בעולם העליון במקום שורש

הנשמה הנקרא בית אלהים לא אירא שאיבש מלחלוחית הפרחתי בהרהורי לבב כי הלא ע"י מרירות יסורין כזית בטחתי בחסד אלהים הוא חסד של מדת הדין שאני סובל יסורין שהוא חסד עולם ועד כי יסורין מקנים עה"ב כנודע שלא בלבד אבטח להיות בן הע"ה כי אם עולם ועד שהוא גם עזר מן עולם זה ועד הוא ע"ה ואמר כזית מה זית מקיץ גם חורף עלהו לא יבול כן ימי טובה כימי צרה לא אמוט ע"י שאטעם מרירות רוגז ולא אתפרד משרשי. או יאמר הנה שאלתי מפלת דואג והנה לא על שמיצר אותי אני חושש כי גם אני איני חפץ במנוחת ואושר העה"ז להיות שלו בביתי ורענן בהיכלי כי הנה די לי שאני כזית רענן בבית אלהים במקום שאני נטוע למעלה כי מה שבטחתי שאני כזית רענן במקום שאני נטוע למעלה במקום טהרה הוא בחסד אלהים הוא מדת הדין שעלי שהוא לי חסד מה שמתנהג עמי בתואר שם זה בו בטחתי שאני כזית רענן עולם ועד ושעור הכתוב ואני כזית כו' בטחתי בחסד אלהים שיהיה רעננותי עולם ועד מה שאני כזית רענן בבית אלהים:

פסוק יא

וראה נא איך אני חפץ ביסורין שהיא מדת אלהים כי הנה אודך לעולם כי עשית לי חסד אלהים הנז' שהוא שנתת לי יסורין ולא בלבד אשר עשית והבאת עלי מאליך כי אם גם ואקוה שמך של אלהים הנז' שיבואו עלי יסורין המיוחדין לשם אלהים אקוה אותם כענין בואו אחי כי טוב הוא לי אך לא שיהיו היסורין נגד מבקשי נפשי מריב לשונם כי יהפכו ללענה משפט רק נגד חסידיך שאדרבה ינחמוני ויחזיקוני בל אקוץ בם. או יאמר אודך כו' ענין נותן הודאה על העבר וצועק על העתיד לבא כאמור במשנה וזהו אודך לעולם על העבר כי עשית ואקוה שמך שעזרני עד כה שכן יעשה להבא ולא שאני כדאי רק ששמך זה שהוא דין עכ"ז הוא טוב נגד אשר הם חסידיך באופן שבין אם תעשה או תחדל לא אקפיד כי איני גוזר אומר שודאי תעשה לי כן רק שלחסידיך גם שם אלהים טוב להם. או יאמר הנה אודך לעולם שם אלהים הנז' כי עשית המיוחד לך שהבאת עלי צער ויסורין ועוד אני מקוה כי שמך זה יהפך לי לרחמים כאשר היסורין קבלתי על ידו כן אקבל הטוב בשם אלהים כדרכו יתברך לחסידיו להפך להם מדת הדין למדת רחמים וזהו ואקוה שמך כי טוב ומטיב הוא כי גדר טוב הוא שמטיב כנודע הוא נגד חסידיך שהוא. שמהפכים מדת הדין לרחמים כן אזכה להיות אני מגדרם:

פרק נג

פסוק א

למנצח על מחלת כו' אמר נבל כו' הנה מזמור זה משונה קצת הוא ממזמור י"ד והנה שם כתבנו שהוא מדבר על הגלות החיל הזה ודרך ויכוח מתחיל בגלות מדי והוא מקושר אל המזמור שלפניו כי פה דבר בד' גליות ופה אחשוב שהובא בכונה אחרת מקושר אל הקודם וידבר בגלות מדי בעצם והוא כי התלונן דוד על לשון הרע של דואג ואמר גם אל יתצך לנצח כו' ונגד שאול שקבלו והרג נוב עיר הכהנים על לא דבר אמר במזמור הזה רואה אני כי ה' לא מאס בשאול ובזרעו כי הלא אביא לך ראיה ממקום שהיה נראה שה' געל בו ואדרבה משם יראה דבקותו יתברך בו והוא בענין אסתר המלכה שיראה שהיתה נדחית חלילה בהנשאה לנכרי ואדרבה על ידה הצמיח ה' תשועה לכל ישראל עמו והוא צפה כל זה והשכיל ברוח הקדש כי על כן לא הרג את שמעי כמאמרם ז"ל עד יוליד מי שיצא ממנו מרדכי ואסתר וזהו למנצח על מחלת שהיה על מחילה שמחל לו הוא יתברך לשאול וזה משכיל לדוד כי מאז השכיל זה ברוח הקודש וזהו על מחלת משכיל לדוד והוא על שנתבייש שאול וקבל בסבר פנים יפות הריגתו והריגת בניו במלחמה שידע הדבר והוליכם עמו כמי שמוליכם לחופה:

פסוק ב

ואמר הנה אמר נבל הוא המן כמאמרנו על ונבל כי ישבע לחם אמר אין אלהים כמאמרם ז"ל שאמר לאחשורוש אלהיהם של אלו כבר הוא זקן ואינו יכול כו' והנה ישראל השחיתו בצלם וסעודת אחשורוש אלא שהתעיבו עול שהיו מתעיבים העול ומכירים האמת כי בזה לא יסכלו היות כפי הדין מה שנגזר עליהם ועם יודעם כן אין עושה טוב לתקן העוות ולבטל הרעה:

פסוק ג

ואז ה' משמים השקיף השקפה לרעה על בני אדם להביאם במצור ובמצוק ע"י המן לראות היש משכיל על מה זה ועל מה זה דורש את אלהים לתקן הדבר כלומר עד נמצא דורש את אלהים הוא מרדכי כמ"ש ז"ל ששאל משה ע"ה את אליהו יש איש באותו עולם צדיק ואמר לו יש מרדכי אמר לו יבקש רחמים הוא משם ואני מכאן ויתוקן וזהו ומרדכי ידע את כל אשר נעשה בשמים אז וילבש וכו' הרי שבזכות מרדכי בא משאול עמדה לו:

פסוק ד
וגם זכות אסתר כי הלא עם מה שעשה מרדכי לא היו שבים כל המון ישראל עד שעשתה היא ומה שעשתה במשתה המן שאלמלא זה אין צ"ל באגרות ראשונות כ"א גם כאשר כלו סג אחור שכתבו בשניות לסוג אחור גזרת הראשונות לא היתה תקנה כי אם יחדו נאלחו כי כתב אשר נכתב בשם המלך כו' כראשונות אין להשיב ועל כן היו הראשונות קיימות באופן כי אז אין עושה טוב אין גם אחד כי עדיין לא שבו ישראל בתשובה על כל מה שראו שעשה מרדכי בשוקים וברחובות

פסוק ה
עד שהזמינה אסתר את המלך והמן אתה והוא דעת ר' נחמיה שטעם שהזמינה אסתר את המלך והמן היה שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך ולא ישימו בה' בטחונם וכן היה כי אז אחזתם רעד באמרם הנה המן בעצה עמה ועל מי נבטח אז קראו את ה' בחזקה ואלמלא כן היו מתרפים נמצא שכל זכות הגאולה תלוי בה וז"א הלא ידעו כו' ויהיה הלא כמו אם לא כד"א הלא הוגד מראש הלא ה' זו חטאנו ואמר אם לא ידעו פועלי און שבישראל הצריכים תשובה שאוכלי עמי הם המן והמלך אכלו לחם יחד שהוא בסעודת אסתר אם לא שידעו כן ה' לא היו קוראים וזהו ה' לא קראו נמצא שכל הזכות עליה:

פסוק ו
כי בזכות ששם פחדו פחד על כן לא היה פחד אחרי כן בהגיע עת אגרות ראשונות כי בעת ההיא כבר אלהים פזר עצמות חונך הוא המן החונה אתך בשושן הבירה ובזה היה מורך בלבבם וגם שרי עם ועם לא היו עוזרים רק את היהודים עם שאין להשיב הראשונות כי הלא הבישותה כי אלהים מאסם כי אתה ה' הבישותה את שונאי ישראל שבכל עיר ועיר מעמו של המן כי נבאשו בעיני העמים להורות כי אלהים מאסם:

פסוק ז
ושמא תאמר הלא לזה סיוע מה שהיתה כבר אז שכינה שרויה בציון כי שלמו השבעים שנה של גלות בבל ועל כן עזר מעט היה צריך ולא היה כל כך מה שנעשה ע"י זרע שאול לז"א אם מעט הוא בעיניך רב הוא בעיני כי מי יתן מציון ישועות ישראל העתידות גם הן שלא יקוה יתברך עד ישובו ישראל ע"י חבלי משיח כי אם שמציון אשר נגד שער השמים יערה עלינו רוח קדושה לשוב אליו יתברך להושע שיהיו כזאת משוללי צרות שבשוב ה' שבות עמו שהתשובה הראויה לישראל להתחיל לשוב ישיב לנו ה' וזהו בשוב אלהים שבות עמו כי אז יגל יעקב ישמח ישראל שלא יהיו חבלי משיח כאשר היה בזמן

ההוא כי נגאלו מיד ע"י אסתר ועלו ישראל לירושלם בלי התמדת צרות ובזה יבא על נכון השינוי שבין מזמור זה למזמור י"ד וגם אומרו פה אלהים במקום ה' כי פה כוון כי גם הכל היה בשורת הדין ועכ"ז לא קטרגה מדת הדין על שאול להיות התשועה ע"י זרעו וגם להיות על ידי אסתר שלבשה מלכות כנודע שנתלבשה בה שכינה:

ו **או** יאמר הבישותה כו' לומר מה תאמר מה שהבישות את המן היה כי אלהים השרוי בציון שלא זזה שכינה מכותל מערבי מאסם והמן ובניו היו שלוחים ומשתדלים לבטל הבנין כנודע מרז"ל.

ז לז"א עם כל זה מי יתן כו' כמדובר כי עכ"ז זכותה הועילה. או יאמר הנה בהיות השכינה כ"י בגלות אתנו צריך הרבה יסורין ליגאל כי עונותינו יעכבוה אך מי יתן שנהיה זכאים באופן שתשרה מיד שכינה בציון ומשם תושיענו שבשוב אלהים היא השכינה שבות עמו שהיא כבר בציון ומשיבה את שבותנו כי אז לא יהיו חבלי משיח רק יגל יעקב כו' והוא מ"ש באיכה רבתי כי בכל צרות ישראל מרגיש יעקב אבינו שנאמר ויבער ביעקב כו' אמר כי עתה יגל יעקב על העדר הצרות ישמח ישראל על הגאולה ויתכן שעל שני אלה אמר ישועות לשון רבים על ענין יעקב ועל ענין ישראל. או יאמר במה שנאמר על ידי הנביא כי עם היות שציון וישראל בצרה אין תקנתם שוות כי ציון במשפט תפדה ובדין הוא שתפדה כי לא חטאה כי מה שלקתה היה לאשמת העם אך ושביה הם העם יהיו בצדקה בתורת צדקה מאתו יתברך ובזה יאמר מי יתן ומבחינת ציון תהיינה ישועות ישראל שיזכו בתשובה שלמה מאליהם שתהיה גאולתם במשפט ולא יצטרכו ליגאל בתורת צדקה שהוא ענין זכו אחישנה כי לענין כן לא יהיו חבלי משיח ולא ימותו הבלתי צדיקים וישארו קצתם בלבד אשר קדוש יאמר לו כי אם ישארו וישמחו יחד כלם בין אשר לא שלמים המה אשר בשם יעקב יכנו בין שלמים שבשם ישראל יכנו כלם ישמחו וזהו בשוב ה' שבות עמו אז יגל יעקב ישמח ישראל שהם השני סוגים:

פרק נד

פסוק א

למנצח כו':

פסוק ב

בבוא כו' אמר כי למה שהיה לו עצבות מצרת הלשנת הזיפים הוצרך להשראת רוח הקדש יהיה הלמנצח בנגינות רבות למען יהיה משכיל לדוד ושיעור הכתוב למנצח כו' למה הוצרך נגינות להיות בבא הזיפים:

פסוק ג

אלהים בשמך כו' הנה אין צרה גדולה כהיות ביד בעלי בחירה ושם נכפלו שאול מקודם וזיפים מאחור שאמרו להסגירו ביד שאול וידוע כי אין זכות האדם מספקת לינצל מידם כמפורש אצלנו בחבצלת השרון ובביאור משלי על כן אמר אין לי תקנה רק בעבור שמך תושיעני ואם יש בי עון המחייבני אל יהיה בידי אדם רק יהיה בגבורתך שהוא אפילו בדין הקשה ויהיה על ידך ממך אלי ויהיה תדיינני על פועל הדין הנעשה על העון ולא על הדיינות לזכות או לחייב כד"א דן אנכי לא ידון רוחי.

או יאמר מעין זה בשביל שמך הושיעני כמדובר ואחרי כן ובגבורתך תדיינני אם אני חייב אחר צאתי מידם כי אז גם שיהיה במדת הדין הקשה לא אחוש אחר צאתי מידי בשר ודם כי אתה ה' תזכני בדין אך לא תדיינני עודני בידם כמי שנמסר לסרדיוט כי לא אזכה להנצל מבעלי בחירה רק הושיעני טרם תדיינני למען שמך בלבד ואחר כך תדיינני גם שיהיה בגבורתך:

פסוק ד

אלהים שמע תפלתי כו' עוד אבקש אל תמתין מלשמוע תפלתי עד גמרי אמרי פי רק מיד שמע תפלתי עוד אני מדבר ואתה תשמע ותקבל ואחר כך האזינה לאמרי פי אחר שטרם אקרא או בקראי אתה תענה ותשמע אחר כך גמור והאזינה כל אמרי עד תומם כי יערבו לך כמדובר למעלה על פסוק תאות לבו כו' וארשת כו'.

פסוק ה

והטעם כי בשתי כתות אלה הזיפים שהם זרים קמו עלי למסור אותי ועריצים שבקשו נפשי להרגני כת שאול אלו ואלו לא שמו אלהים לנגדם סלה ועל כן לא יהיו מתונים לדבר ואולי טרם תקבל תפלתי עד שלא אגמרנה פתע יקומו עלי על כן שמע מיד כאמור.

או יהיה אומרו כי זרים כו' נמשך עם מה שאחר והוא שאומר הנה ראוי הוא שעם היותם בעלי בחירה תצילני מידם כי לא אותי מאסו כי אם אותך מאסו כי הנה הם שני סוגים זיפים המלשינים וסיעת שאול מבקשי נפשי לספותה הנה לא ראי זיפים שהם זרים ואינם מבקשי נפשי להרגני רק למוסרני חי כאומר להסגירני ביד שאול כראי עריצים כי בקשו נפשי אך הצד השוה שבהם הוא כי לא שמו אלהים לנגדם סלה כאלו לית דיין חלילה:

פסוק ו
והנה אלהים אשר לא שמו לנגדם ודאי שהוא עוזר לי הוא מדת הדין הקשה והיה ממית אותם אלא שאדני הוא מדת הדין הרפה למה שהוא בסומכי נפשי לבל תענש על כן שם זה לא יחפוץ מיתתם בל תענש נפשי במותם בשבילי:

פסוק ז
כי אם הנוגע לי ישיב הרע שבי לשררי שיהיו נרדשים כמוני די לי אך לא שימותו על מה שעשו לי פן אענש אך בשביל אמתך שכחשו שלא שמוך לנגדם הצמיתם ולא בשבילי ועל בחינת המסורת שכתוב ישוב יאמר במה שידענו כי העון ההוא עצמו הוא המלקה את עושהו כד"א ותמוגנו וכו' יאמר ישוב מעצמו הרע שעשו לשררי אך אחלה פניך שלא תצמיתם על מה שעשו לי כי גם ענוש לצדיק לא טוב כי אם באמתך הצמיתם כמפורש בסמוך:

פסוק ח
בנדבה אזבחה כו' הלא חליתי פניך שאם תצמית את המלשינים הללו לא יהיה על אשר עשו לי מפאת עצמי כי אם גיל הנוגע אליך כאמור אמר הנה מתוך כעסי דברתי אך הנני חוזר בי ואומר כי אדרבה בנדבה אזבחה בלב נדיב לך וגם אודה שמך ה' הוא שם הרחמים כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו כי תרחמם כשמך ה' של רחמים עם שאלהים עוזר לי ויחיו:

פסוק ט
ומה שאודה שמך הוא שאומר כי תמיד מכל צרה הצילני בלי המית שונאי כי אם בהיותי מביט בהם בעיני והם לפני חיים וקיימים כאשר היה זה פעמים שבהיותו רודף אותו שאול וחילו ובעיקר הרדיפה נתראו פנים והצילו ה' והוא רואה ומביט באויביו ולא השליטם ה' בו וגם לא מתו הם וזהו כי מכל צרה הצילני ה' ובעת ההצלה באויבי ראתה עיני בחיים ולא נתנם ה' להרע עמדי וזה טוב לי שלא נענשו על ידי כלל:

פרק נה

פסוק א
למנצח בנגינות וכו' מרוב שיחו על יגונו המקנה עצבות הוצרך כלי ניגון ביותר לעורר שמחה לחול רוח הקדש וזהו למנצח בנגינות כדי שתחול משכיל לדוד:

פסוק ב
האזינה וכו' הנה אתפלל ואחרי כן אשוב להתחנן על הדבר עצמו אל תאמר שתאזין את התפלה לעשות את שאלתי ואחרי כן מה בצע להקשיב התחנה שאחרי כן אחר ענות התפלה אל תעש כן כי אם האזינה תפלתי ולא על שכבר שמעת תפלתי תמנע משמוע גם התחנה וזהו ואל תתעלם מתחנתי:

פסוק ג
ושמא תאמר לא ימנע או תעניני בתפלה לבדה או לא תענה עד התחנה אם התפלה לא תספיק בודאי שצריך לשמוע גם התחנה ואם תספיק גם אנכי ראוי אחשוך פי מהטריח בתחנות ללא צורך הנה הוא כי מרוב שיחי וכעסי על יגוני לא אעצור כח לומר לעצמי די בתפלה לבדה כי אחרי כן עודני מתלהב בתחנה ודאגת לבי הולכת ומתמעטת על ידי שאשיחנה לפניך ברוב תחנה וזהו הקשיבה לי התפלה הנזכר וענני ועל כל זה לא אוכל לשתוק מהתחנן אחרי כן כי מרוב שיחי צריך כדי שאריד בשיחי ואמעטנו שואהימה אחר התפלות בתחנות:

פסוק ד
מקול אויב כו' נראה מרז"ל וכן הסכימו המפרשים כי מזמור זה אמר בברחו מפני אבשלום בנו ובזה יאמר מקול אויב הוא שמעי האומר צא צא איש הדמים כו' מפני עקת רשע הוא אחיתופל במועצותיו בא אל פלגשי אביך והצד השוה שבשניהם הוא כי לא ימיטו עלי און לומר כי תחת און שפעלתי היה זה לי על כן זה אומר השיב ה' עליך וכו' וזה מייעץ בא אל פלגשי אביך וכו' שהוא כמ"ש ז"ל שאמר לו אבשלום וכי זה מותר א"ל מצות ה' אתה עושה על עונו כי כה אמר ה' על עון בת שבע הנני מקים רעה מביתך כו' ושכב עם נשיך אתה עשית בסתר וכו' ומי יתן ויאמרו כי על ידי האף והצרה שיתקוממו עלי ינוכה עוני ולא אמות כמאמרו גם ה' העביר חטאתך לא תמות ואלו גם עם האף אשר עלי ישטמוני שעדיין אמות:

פסוק ה
זה אומר והנך ברעתך כי איש דמים אתה שעדיין רעת מיתת אוריה קיים עד אמות ואחיתופל מייעץ להמיתני באופן שעם שלבי יחיל בקרבי מן הצרה על כל זה ואימות מות אשר הובטחתי בה נפלו עלי. או שעור הכתוב על עקת רשע שייעץ לבא אל פלגשי עם שלא ראיתי הנה לבי יחיל בקרבי שהוא הלב שמרגיש ומקול אויב שקמים עלי להרגני אימות מות נפלו עלי שהן שני אימות מות שמא אהרוג ושמא אהרג:

פסוק ו
ועל כן יראה שמא אהרוג ורעד שמא אהרג יבא בי באופן שיש צער בלבי וגם לנפש מאימות מות ועדיין שניהם בקרבי ועוד מעט ויתפשט גם לבשרי כי יראה ורעד יבא בי ואח"כ נתפשט גם אל העור ותכסני אל כל עצמי פלצות שהוא סימור בכל עורי שאני מכוסה בו:

פסוק ז
וכ"כ התפעלתי שאמרתי בלבי מי יתן לי אבר כיונה כו'. מי יתן כו' ראוי לשית לב אל אומרו כיונה בפת"ח הכ"ף. ולא בשו"א שיורה כיונה הידועה. אך הנה בהמצא איש צר וזעף נרדף מאויביו מבקשי נפשו ומגועל נפשו אומר מי יתן ימות וינוח לא מחכמה ידבר כי לא ידע אם יתן ה' לו וימצא שם מנוחה אך איש כר' יהושע בן לוי שהלך עם רוחו גויתו בגן עדן וישאר שם אם היה אומר בברחו מי יתן ואלכה לי בגוף ונפש בגן עדן ואנוח שם לא לפתיות יחשב לו מאמרו זה והן זה מאמר דוד בזעם אפו מרודפיו מי יתן לי אבר כיונה הידועה בתורה היא היונה ששלח נח מהתיבה ששלחה לדעת הקלו המים ובאה בעלה זית טרף בפיה וארז"ל מגן עדן הביאה ואמר בראות עצמו בורח בצער גדול מי יתן לי אבר כיונה שהלכה עד גן עדן כי לא הייתי עושה כמוה שהלכה ושבה רק אעופה ואשכנה שם בגן עדן לעולם כי שם ינוח לי:

פסוק ח
כי הבריחה הזאת אשר אני יוצא מירושלים הנה שארחיק נדד מאויבי מה הועלתי האם אלין במדבר סלה לא יתכן כי אצטרך לשוב לארצי והלא בכל עת שאשוב הצרה במקומה:

פסוק ט
אך אין הכונה רק הצלה פורתא לצאת לפי שעה מתוך רתיחת הסער והסערה וזהו אחישה מפלט לי מרוח סועה מסער הוא רוח סועה מסער פתאומיית רעת אבשלום הנושב כעת להחבא כמעט רגע:

פסוק י
בלע אדני וכו' הנה האויב ורשע הנזכר עם שלא תהרגם יאות שתבלע אותם כקרח או לפחות פלג לשונם שכל העם יראו ויקחו מוסר והטעם הוא כי ראיתי חמס כדור המבול וריב כעדת קרח:

פסוק יא
ועל ידי רשע האנשים האלה אין תקנה כי הלא יומם ולילה יסובבוה על חומותיה לשמרם מהבאים מהחוץ להחריבה והאון ועמל בקרבה שהם ב' דברים גורמים חרבנה:

פסוק יב
כי אחר שהוות בקרבה מאנשים אלה לא ימיש מרחובה בפרהסיא תוך ומרמה והוא כי אלו עושים רשעה והם אנשים רשומים מתפקרים כל השאר ומה גם כי אומרים שהמלך עושה רעה ואיך יוכל המלך להוכיחם כי אדרבה יעיזו באמרם כי ראשם בחמימי כלומר שעל כן עשות דבר רשום באלו הוא תועלת כל שאר עדת ישראל כאשר בקרח כמפורש במקומו שיראו ויקחו מוסר:

פסוק יג
והנה על זאת הי' אחיתופל יוכל להשיב מה זה כעסת עלי כל כך עם היותי קרוב זקנו של בת שבע ורע אהוב ואתה חסת על שמעי שחרפך ולא הנחת לנגוע בו יד וגם שאול היה מבקש נפשך ובא לידך וחננתו ע"כ בא כמדבר עם אחיתופל ואומר הנה יותר מרגיש אדם עקיצת מחט מהאוהב מהכאת רומח האויב וזהו כי לא אויב יחרפני כשמעי היית לי כדי שאשא ולא אשית לב וגם לא משנאי כשאול שעלי הגדיל היית לי שהייתי נסתר ממנו ואעשה כאלו לא ראיתיו:

פסוק יד
אך ואתה אנוש כערכי שעם היותך גרוע מגדר איש או אדם רק בגדר אנוש חשבתיך כערכי ולא עוד אלא שהעליתיך עד גדר אלופי ומיודעי:

פסוק טו
אשר יחדו נמתיק סוד כאשר נדברנו על סוד מסודות התורה ונבקש טוב טעם אל הסוד כמוני כמוך היינו ממתיקים הסוד ולא העדפת עלי ועכ"ז הגדלתיך כי בבית אלהים נהלך ברגש כי הלא דרך המלך ללכת לבדו בדרך והעם אחריו ולא מצדיו ומה גם דוד כי זולת מלכותו היה ראש הסנהדרין וראש הקבלה שזקני עם וחכמיו היו מלוין אותו מאחריו והראוי שגם אחיתופל יהיה מהם אמר אני לא עשיתי כן רק כאשר הרגש והקבוץ הולך אחרי המלך כן היו אחריך כי היינו הולכים צמדים והרגש וקבוץ מגדולי ישראל אחר שנינו וזה לא יעשה המלך אם לא לרבו אלופו כנודע ועל כל זה היית כפוי טובה:

פסוק טז
ישיא מות עלימו וכו' הלא אמרתי בלע אדני פלג לשונם שהם ב' דברים רשומים או שיבלעו כקרח או לפלג לשונם אמר עתה אם רב בעיניך ה' הדברים ההם לפחות ישיא

מות עלימו שלא יהיו כקרח משוללי מות רק שמה שהם חייבים מיתה מהיום לא ימותו כעת כי אם יאריכו ימים ושנים ותשאר המות חוב עליהם עד זמן רב אך כל מה שהיה להם להתייסר והתמוגג בגיהנם ככל העונש ההוא יהיה להם פה באופן כי ירדו שיהיה להם גיהנם פה שירדו שאול עודם חיים שיהיה לאות ולמופת בישראל ולא שיענשו על ידי רק על כי רעות במגורם בקרבם והוא כמאמר שמואל לרב יהודה שיננא טינא היתה בלבם ואין רשעתם ניכרת לעם וע"י כן ידעו הכל כי נאצו האנשים האלה את ה':

פסוק יז

ושמא תאמר כי הלא טוב לי שימותו כי כל עוד שיהיו חיים יצרו אותי איני חש על עצמי כי אני אל אלהים אקרא וה' יושיעני הוא ובית דינו כי כן דרכו יתברך להושיעני מיד כי הנה ערב ובקר כו' וישמע קולי כאשר יתבאר בס"ד:

טו **או** יאמר ישיא כו' אין המות למו רק לשעה כי לא יתמידו בה להיות נפרדים הנפש והגוף כי אחרי מותם בהתנצל הגוף מהעונות אם לא היתה בו נפש והנפש אם לא היה הגוף שב הקב"ה ומחברן כמשל החיגר והסומא באופן שישאר להם המות שהוא פירוד הנפש מהגוף לחוב עד תום זמן העונש ואס כן אחר שישיא מות עלימו שעתידה מות להיות נושה בם לכן מעתה ירדו שאול חיים שיקבל בחיים עונש שאול ולא ימותו להתחבר מיד ולשוב ליפרד אחר זמן או כפשוטו שירדו כקרח שאול חיים והשאר כמדובר:

פסוק יח

ערב ובקר כו' הנה כתבנו על פסוק והיה טרם יקראו כו' שהוא כי חייב אדם לסדר תפלתו קודם שיתפלל ואמר והיה טרם יקראו בתחלה ואני אענה והוא כי עוד הם מדברים דברי סידור התפלה ואני אשמע מאז ובזה יאמר הנה אני אל אלהים אקרא שעדיין לא קראתי וה' טרם אקרא יענה ויושיעני ואיך הוא זה שטרם אקרא יענה הלא הוא כי ערב ובקר וצהרים הם ג' תפלות אשיחה טרם אתפלל בלחש אני מסדר אמרי בקשתי בקול וזהו אשיחה ואחר כך ואהמה תפלתי בלחש וישמע כבר קולי מעת שאשיחה בקול טרם אהמה בלחש כד"א עוד הם מדברים הוא דבור העברת תפלה טרם אתפלל ואני אשמע:

פסוק יט

ולא עוד כי אם פדה בשלום נפשי כי דמי הפדיון היה השלום כי סר השלום ממני והיו לי יסורין ועל ידי כן פדה בשלום נפשי מקרב לי אויבי עם היות כי ברבים היו אויבי עוזרים אותם בהיותם עמדי בהתפללי ואלו לא היה יתברך עונה ופודה אותי טרם אתפלל מעת היותם עמדי טרם אגמור תפלתי איך לא היו מתקרבים לי אך זה יורה כי מטרם אתפלל

היה פודה אותי כמדובר. או יאמר פדה בשלום נפשי שלא פדאני אחר שהחלה בי הצרה כי אם מקודם עודני בשלום הוא טרם אקרא בתפלות הנהוגות לי שערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה כבר פדה בשלום נפשי מקרב לי אויבי כי טרם תבא המלחמה כבר אני נפדה מטרם אקרא מה שאין כן לזולתי אפילו לרבים צדיקים המתלוים עמי שלא יענה אותם עד אחר תפלה וזהו כי ברבים מאשר היו עמדי ברבים מהם לא יתנהג כן:

פסוק כ

רק ישמע אל ואחר כך יענם והנה בזמן ההוא שהוא בברחו מפני אבשלום בנו ג' היו אויביו דואג אחיתופל ושמעי כהתימו הנמשך מאומר ישיא מות עלימו אמר ויושב קדם כו' לומר לא את שלשתן אני אומר בלע ה' כו' כי אם את אשר אין חליפות למו שאין עתידים להוליד בנים צדיקים מה שאין כן לשמעי והוא מאז"ל כי מה שלא הרג דוד את שמעי היה על שהיה עתיד להוליד מי שממנו יצאו מרדכי ואסתר על כן יושב קדם סלה לא יקח רק אשר להם שני דברים אחד אשר אין חליפות למו וגם שלא ירא אלהים הוא אפילו ממדת הדין והתכה התיבות הוא כי מי שהוא הווה ועבר ויהיה שהוא יוצר הכל יתברך שהוא יושב קדם סלה שהוא יושב בהווה וקדם שעבר וסלה בעתיד שהכל גלוי לפניו יתברך אשר יודע אשר אין חליפות למו שאם יחיו לא יחליפו במקומם בן צדיק ורואה שלא יראו אלהים הם הראוים למות שהיא בהם והוא למען השאיר את שמעי בן גרא כי היו חליפות לו שהיה עתיד להוליד מי שיצאו ממנו ומזרעו מרדכי ואסתר וכן היה כי האריך ימים עד הוליד כמ"ש ז"ל שעל כן לא המיתו דוד הנה טעם אחד שיושב קדם סלה אשר רואה שאין חליפות למו ולא יראו אלהים:

פסוק כא

ושמא תאמר למה תליתי הצלת שמעי בחליפות והלא בלעדי זה חזר בתשובה ובא ראשון לכל בית יוסף להקביל פני דוד ולהתחנן לו וגם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול יספיק להאריך לו עד זמן שלמה לזה אמר שלח ידיו כו' לומר הנה אשר שלח והרים ידיו בשלומיו הוא דוד שהיה לו שלום עמו כי על כן היה רבו של שלמה בנו מאז חלל בריתו לגמרי:

פסוק כב

וגם שחזר ופייסו לא בכל לבו כי אם חלקו מחמאות פיו וקרב לבו כו':

פסוק כג
ומה היה מחמאות פיו אמור לו השלך על ה' יהבך אם רוששת בקרב ומלחמה זו וכאשר נוצלת הוא אות כי צדיק אתה ולא בלבד עתה כי אם לא יתן לעולם מוט לצדיק הפך אומרו בתחלה והנך ברעתך כי איש דמים אתה:

פסוק כד
ושמא תאמר כי הלא אמרת שלא ימותו רק יקבלו גיהנם בחיים ואיך עתה אתה אומר שימותו תרי מגו תלתא הלא הוא ואתה אלהים ידעתי כי לא תבחר ותקרב לחת להם יסוריהם בעה"ז כי אם שתורידם לבאר שחת לידון ולא תאריך להם פה כי אם אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם שקצבת להם ואני שלא קצבת לי כלום כי הייתי עתיד להיות נפל אבטח בך שתתן לי חיים והוא כי בקש לו מהאדם ומהאבות כנודע או יאמר איני אומר שלא יחצו ימיהם כדי שהחצי שתסיר מהם תתנם לי כי אני אבטח בך ממקום אחר:

פרק נו

פסוק א
למנצח על יונת אלם כו' משבח בשיר ולמנצח לה' על מה שנפשו היתה יונה תמה נאלמת מלהרהר אחר מדותיו ית' אחר המשחו מאתו ית' למלך ומה גם שיש לשבח על היותה יונת אלם למה שעתה לה שני רחוקים א' מיד שאול ב' מיד פלשתים שנראה כאלו היה הוא ית' רחוק ממנו בשני הענינים ואין צ"ל שהיה נאלם רק היה מכתם וכתר לדוד מחשב לו יתברך למעטיר אותו כי את אשר יאהב ה' יוכיח ואיך היו שתי רחוקים באחוז אותו כו' כי נס מתוך פחד שאול וילכד בפח פלשתים להמיתו:

פסוק ב
ואמר חנני ה' בתורת חן כי אינני רואה יהיה לי שום זכות ומליץ בשמים בעדי כי הלא עד כה כאשר שאפני אנוש הוא שאול גם שהייתי כנבלע בידו כי שאפני אין רע כ"כ כי הנה גם כי היה כל היום לוחם היו תרתי לטיבותא א' שלא היה לי רק לוחם א' ועוד כי לא היה רק שילחצני בלבד בצער אך בסוף לא היה ממית כי אם אדרבה מדבר על לבי כי הלא את ה' הוא ירא.

פסוק ג
אך עתה שאפו שוררי כל היום כי גדר שאיפה ובליעה כל היום תהיה ולא כאשר בשאול כי לא היתה השאיפה רק כמו רגע ומה שהיה כל היום: לוחם לא היה רק שילחצני על כן אגזור אומר כי אין זה כי אם שרבים לוחמים לי מרום כי בשמים רבו מקטרגי ועל כן

נמשך שגם בארץ קמים עלי כנודע כי אין אדם נוקף אצבעו כו' ועל זה נוחם יסתר כי אראה הסתר פנים מלפניך חלילה כי אינו כשאול שלא היה לי רק לוחם א':

פסוק ד

יום אירא וכו' ראוי לשים לב שהל"ל בך אבטח או עליך אבטח אך יאמר אין צרה זו כזולתה כי הנה דרכי הוא שיום אירא במה שאני אליך שאיני כזולתי שעושים עיקר מעניני העולם אך אני אליך כי אליך אני מקודש לשמים ובזה אבטח ויוסר מוראי:

פסוק ה

ואם אני באלהים שלא בלבד אירא אלא שכבר אני במדת אלהים שהצרה ויסורין כבר עלי איני מהרהר על דבר אלהים אשר דבר עלי ידך בעורף אויביך כי עלי נאמר כי אני נמשחתי מיהודה והם דברי השכינה הנאמרים באמת על פי יעקב וז"א דברו כי דבר אלהים הוא כי אדרבה אהלל דברו ואשבחהו על מה שדבר טוב עלי וע"י כן שמורה כי באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי הם גוים אלו שהרי גוים הם בשר ולא רוח ונשמה:

פסוק ו

אך מה שאני דואג הוא כי כל היום דברי יעצבו כי היה פי מלומד להוציא דברי תורה ומצות ואז היו יוצאים דברי שטות בהיותי מתהולל לפניו ואין מניחים אותי להלל דברו כדי שבזכות ההלול לא אירא ממה שיעשה בשר לי כי אם אדרבה דברי שטות והוללות ושמא תאמר למה הוצרך להתהולל כל היום ולא די שעה אחת שהייתי לפני המלך הלא הוא כי עלי כל מחשבותם לרע כי מחשבותם עלי היו כי לרע הייתי מתכוין בהתהולל ולא שהייתי ממש שוטה:

פסוק ז

וע"כ יגורו ויתקבצו כתות עלי יצפונו וימתינו אולי אחר שעה או שעות יצאו מפי דברי דעת ויתגלה כי ערמה עשיתי וגם המה עקבי ישמורו לראות איזה הדרך אלך אם אחזיק בדרך ארצי שיורה כי בן דעת אנכי ובערמה התהוללתי או אם אעשה כדרך שוטים שלא יכוונו בלכתם ואלך נע ונד בקרבם כי הנה כל זה היה לי כאשר אם קוו נפשי בהיותה יוצאת ממני כי כמקוים נפש אדם צאתה לא ימושו מעליו עד צאתה כך אלו לא יניחוני כמו רגע באופן שלא אפנה להלל דברו לבטוח בזה לינצל כלומר ובכן העלה עלי כאלו עשיתי והצילני:

פסוק ח
על און פלט וכו' הלא ספרתי את אשר הגיעוני פלשתים בגת עד שערי מות אוחילה לפניך אל תפקוד עליהם כעת חטאתם כי אם על און שעשו פלט למו עד בא הדין כולל לכל העמים כי באף של העמים המעותד להם אז הורד אלהים את אלו אגב העמים כולם:

פסוק ט
והטעם הוא כי הנה נדי ספרתה אתה וכו' והוא כי הנה ארז"ל כי המוריד דמעות על אדם כשר שהקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו וגם שלא נכניס עצמנו אל ביאור המאמר פה הנה אין ספק כי מה שסופרן הוא להורות חביבותן לפניו כענין מאמרם ז"ל על ישראל מרוב חיבתם לפניו מונה אותם כל שעה ועל כן אינו מנכה זכותן על טובות העולם הזה כי אם מניחן בבית גנזיו לעולם הבא. ונבא אל הענין אמר הלא אמרתי שאון שעשו לי פלשתים בגת שלא יענשו עתה על הדבר כי על און פלט למו כו' כמדובר הנה הטעם הוא יען כי נודי הם דמעותי שיצאו ממימי ראשי שהוא כנאד שהורק הנה ידעתי שכל כך דמעות נודי חביבות לפניך שספרת אתה אותן ולכן אבקש ממך שתשימם בנאדך הוא בית גנזיך לאושר העתיד ולא תנכה אותן במפלת אלו וקרא לאוצרו יתברך נאדך ואיזה הוא האוצר שאני קורא נאדך הלא הוא אשר בספרתך שהוא מ"ש ז"ל על פסוק אני אעביר כל טובי כו' שהראה לו הקב"ה למשה כמה אוצרות והראה לו אחד גדול מכולם ואמר זה למי שאין לו וחנותי כו' וזהו הלא בספרתך שהוא באותו אוצר הכתוב בספרתך כלומר כי על כן איני חפץ שיענשו פלשתים כעת על מה שעשו לי לבל יצאו דמעותי שבכיתי אז בזה כי אם יהיו לי שמורות לעולם הבא אחר שחביבות הן לפמך שספרת אותם. או יאמר על דרך זה שימה דמעתי בנאדך הוא אוצרך הטוב לאיזה דבר תשמרם לי לאשר הוא בספרתך הוא מלכות הבא מיהודה שהוא גור אריה יהודה שהוא על המלכות היוצא ממנו כנודע:

פסוק י
והנה עדיין אפשר כי מה שנאמר שם גור אריה יהודה כו' ואומרו ידך בעורף אויביך שהוא המלכות לא עליך דוד נאמר ויהיה על אחר לז"א הנה אקח בידי סימן והוא כי הנה גם בצאתי מתחת יד אכיש עדיין אני נרדף משאול וסיעתו כי בורח אנכי מהם והנה לא יבצר שיפגע בי כאשר היה פעמים והנה בזה אנסה ויהיה לי לסימן אם בפגעי בו ואקרא אותו אדוני המלך ישוב מלרדוף אותי ולא ימיתני הוא סימן כי המלכות שלי היא ואלהים עמדי וזהו אומרו אז ישובו וכו' לומר אז כשישובו אויבי אחור ביום אקרא זה ידעתי לסימן כי אלהים לי כי אחר שחרד את כל החרדה לבקשני ובבואי לידו שב אחור

אין זה כי אם שאלהים לי והוא סימן מלכותי הכולל שהגוים גם המה יהפכו עורף אחור וינוסו מפני והוא מאמר הכתוב כפשוטו באמרו ידך בעורף אויביך שישובו אחור ויפנו עורף לנוס ואכה אותם עורף ולא פנים ויתכן כי גם בתורה רמוז זה באמרו יהודה אתה יודוך אחיך ידך וכו' והוא כי בשוב שאול אחור דבר לו דברים טובים ושיבחו באמרו הקולך זה בני דוד ושיבחו באמרו יקרה נפשי בעיניך היום וכו' ברוך אתה בני כו' זה יהיה סימן שקמה בידו ממלכת ישראל ושגם הגוים יפנו אליו עורף וינוסו מפניו וזה ירמוז הכתוב יודוך אחיך ויהיה סימן כי ידך בעורף אויביך כמדובר:

פסוק יא

באלהים וכו' יאמר מה שכתבנו על משנת כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכו' שכתבנו כונת הענין כי טוב לגבר מדת יסורין כי על ידם גם כי יעשיר לא ישמן ויבעט כי נשאר נכנע מהעוני וזהו כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר שגם כי יעשיר לא יבעט מה שאין כן העושר שאם מבטל התורה מעושר גם כי יעני לא יספיק העוני לדכאו לקיימה כי רב הוללות שהקנהו העושר שגם כי יעני לא תסור מעליו אולתו באופן כי טוב לגבר המעותד לשררה שיבאו עליו יסורין ועוני תחלה למען יקיים את התורה מעושר וזה יאמר דוד עם היות שבי חפץ ה' להמליכני הביא עלי יסורין תחלה כדי שאקיים התורה גם מהעושר כי בהיות שבאלהים הוא מדת הדין ביסורין אהלל דבר יהיה ודאי כי גם אחרי כן בה' הוא מדת רחמים וטובה שיהיה לי אהלל דבר ולא אשמן ואבעט:

פסוק יב

באלהים בטחתי וכו' הנה אמרתי למעלה כי באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי שהוא על אכיש שהוא בשר ולא אדם כי נכרי היה ולא אדם הם כמאמרם ז"ל אתם קרויים אדם כו' אמר עתה אחרי אמרו כי ה' דבר טוב עלי בתורה באמרו גור אריה יהודה שעתיד למלוך ושכאשר ראה בצרת היסורין שבמדת הדין כן יראה ברחמי שם ה' בטוב אשר ייעד לו אמר עתה אל יחשדני שומע באמור כי במה אבטח בכל הטוב ואני עודני עצור ואסור ביד שאול שיעטרני מנוחה ירדפני ומי יודע אם אמלטה מידו שאינו כאכיש הפלשתי על כן אמר על דרך הקודם כי אשר על שבטחתי בו הצילני מה יעשה בשר לי שהוא אכיש הנקרא בשר ולא אדם כך אני בוטח על שאול כי באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי שהוא שאול שהוא מישראל הקרויים אדם כי מי שהצילני מבשר בבטחוני בו יצילני גם מאדם על ידי בטחוני בו יתברך:

פסוק יג

עלי אלהים נדריך כו' הנה ידעתי אלהים כי עלי היו ולא על אחר נדריך אשר נדרת על ידי נבואת יעקב בתורה ידך בעורף כו' ישתחוו לך כו' גור אריה יהודה שהוא מלכות שבא מיהודה וכן לא יסור שבט מיהודה כו' עלי היו נדריך ועל כל זה לא אייחס מה שהצלתני מפלשתים בגת ומשאול אל נדריך לבל יצאו ריקם ושלא אודך באמור כי שלמת נדריך כפורע חובך כי אם שאשלם שתי תודות לך על נדליך ועל ההצלה. או יאמר עלי אלהים נדריך בתורה להוציא מלכותי מיהודה אך מה שאחזיק לך טובה בעצם לשלם תודות אינו על המלכות:

פסוק יד

כי אם על כי הצלת נפשי ממות שלא באתי עם אויבי למלחמה בפועל באופן שאז היתה הצלתי ע"י הרוג אלו מאלו והיה איבוד נפשי אם הייתי הורג מישראל שבכללם יהיה דם נקי וזהו כי הצלת נפשי וזה יהיה לי סימן כי הלא גם את רגלי מדחי תציל והוא להתהלך כו' והוא כי הנה ארז"ל על פסוק את רגלי מדחי שהסיח משה עם נפשו ואמר לה תאמר שבקשו לדחות אותך בגיהנם אמרה לו את רגלי מדחי וביארנו שם שהוא כי דרכו יתברך להעביר צדיקים בסילוקן דרך גיהנם שימשכו עמהן נפשות רבות מגיהנם ויעלו אתם ועל זה שאל משה אולי מדי עברה ראתה שיש במה יתלו מדי עברה להעלות רשעים לדחות אותה לגיהנם והשיבה שלא היתה יראה מזה כי את רגלי מדחי על דרך זה יאמר הלא כאשר בקש לי יתברך דרך הצלה באופן תנצל נפשי כך בעלותי בסילוק יציל רגלי מדחי והוא שלא יעבירני דרך גיהנם פן ימשך לי מדחי רק יזכני להתהלך לפני ה' באור החיים ולא דרך חשך המתים שבגיהנם. או יהיה בשום לב אל אמרו להתהלך שהוא לשון טיול ולא אמר להלך והוא כי הנה ארז"ל שאמר הקב"ה לירבעם חזור בך ונטייל אני ובן ישי בג"ע כו' הנה כי דוד הוא מטייל לפני אלהים בג"ע ובזה יאמר מה שאשלם עיקר תודות לך לא על המעלה שבעולם הזה שקיימת נדריך עלי והמלכתני רב עוד לי שתי תודות א' על הצלת נפשי ממות גיהנם שהוא מות הנפש על ידי השררה המחטיאה כאשר החטיאה את ירבעם ואיבדה ממנה טיול ג"ע כי אם אני אודה לה' כי גם הצלת נפשי ממות. שמת שזולת ההצלה תציל אפילו רגלי מדחי מלהיות נדחה כי אם מוכן להתהלך ולטייל לפני אלהים באור החיים הוא בגן עדן:

פרק נז

פסוק א

למנצח אל תשחת כו' הנה מהראוי היה יאמר בברחו מפני שאול אל המערה כי במערה אדרבה היה שאול ביד דוד וגם אמרו חנני ב' פעמים והשם בין שניהם. אך יאמר הנני מזמר ואומר למנצח למי שהיה כמעכב בידו בהשגחתו וכאומר לו אל תשחת את משיח ה' ועשה מכתם ומזמור כי עודנו דוד במערה עם אנשיו ושאול לבדו שם שהיה כמת תחת ידם עכ"ז היה כבורח דוד מפני שאול בהיותו במערה עם שהיה כנמסר בידו ואדרבה היה אז דוד כבורח מפניו פן ימות תחת יד שאול שהוא כן ימית את שאול ויסתכן דוד על שלחו יד במשיח ה' וימות תחת ידו ובבחינה זו היה במערה כבורח דוד משאול:

פסוק ב

ואמר חנני אלהים חנני לומר חנני מאתך שלא אהרגנו ואחטא כי צריך אני למצא חן בעיניך לעזרני וזהו חנני אלהים ושמא תאמר הלא זה בא להרגני ואם לא אהרגנו עתה בצאתו מן המערה ויהיה עם כל חילו ואתודע אליו כי אי אפשר להסתר ממנו כאשר הי' הלא יהרגני ומה בצע בבלתי שלוח בו עתה את ידי לזה חזר ואמר חנני כלומר תנני לחן בעיניו בל ימיתני וכן עשה לו אלהים כמפורש שם בכתובים שאדרבה פייס הוא את דוד וז"א אלהים בין חנני הא' לשני כי הא' הוא היות דוד לחן בעיני אלהים והשני בעיני שאול ונתן טעם על כל אחד על הראשון שיתנהו לחן בעיניו יתברך פן יחטא ויאבד נפשו בהרוג את שאול אמר הטעם הוא כי בך חסיה נפשי ויאות לך לסייעה ולהצילה מן החטא. ועל השנית שהיא חנני בעיני שאול פן יהרוג את גופי אני אומר הטעם שהוא כי ובצל כנפיך אלהים הנז' שאתה ממה"ד ומייסרני בצער בריחה וכיוצא בזה אחסה לנכות הוותי אסתופף בצל כנפיך עד יעבור הוות שעשיתי שיושלם ויעבור הוותי מלפניך שהוא כהתם גבול היסורין הצריך למרקם כי אחר תום העון אין פחד אויב:

פסוק ג

אקרא לאלהים כו' הלא אמרתי חנני אלהים שלא אהרוג את שאול במערה וחנני שלא יהרגני בצאתו ושמא תאמר כיון שהוא בא להרגך תניח שמדת הדין יהרגנו אחר שיחנך שלא יהרגך ושלא תהרגנו בידך כי איך תוכל לעכב ביד מדת אלהים שלא יעשה את שלו לז"א אקרא לאלהים הוא מדת הדין שיהיה עליון מסתלק למעלה מעל שאול בל יפקוד עליו רדיפתו אותי ויהרגהו ושמא תאמר אחר שמדת אלהים מתחיל לחון אותך כאמרך חנני אלהים שלא תהרגנו בידך הוא יגמור הדבר להצילך בצאתך ע"י הרוג אותו לזה

אחלה פני אל הוא מדת החסד יגמור עלי הדבר כי אקרא לאל יהיה גומר עלי הדבר או שבחסד שהתחלתי אני לבלתי הורגו במערה יהיה גומר האל לבל המיתו גם הוא ויצילני:

פסוק ד

ואין לתמוה איך אמרתי כי שם אל אשר הוא עליון מאד הוא יבא עלי להצילני וגם איך ע"י חסד יצילני כי איך יניחני שאול כי איני אומר שיבא הוא כי אם שישלח משמים מאתו ויושיעני ותהיה ההצלה שלא ימית את שאול שהוא שואפי סלה כי אם ישלח לו געזרה וחרף את שואפי סלה על דרך ואל זועם בכל יום שמדת אל זועם את מדת הדין כך ישלח חרף וזעימה בשאול ושמא תאמר אחר ששם אלהים מתחיל לחונן אותך תניחהו שיגמור ואם ירא אתה פן יעשה את שלו וימיתהו לזה ישלח אלהים חסדו ואמתו הם מלאכי בחינת חסדו הם הבלתי נוטים אל הרוגו כי אם אל בחינת חסד שבו כי גם הוא כלול מכל הבחינות ובהיותם כך לא יתמלאו רוגז על שאול רק שיגינו עלי:

פסוק ה

גם זה לא יתכן כי הלא עתה נפשי אשר היא בתוך לבאים הם עמי המתלוים אלי ובצער גדול אני יכול לעכבם בל יקומו להמית את שאול ומה גם במערה שהיו כלבאים קמים על שאול לולא עיכבם דוד בחזקה וגם בלשונם היו אומרים לו הבא להרגך השכם והורגו באופן שעתה נפשי בתוך לבאים ואם אשכבה לוהטים הם מלאכים שהם לוהטים כי גם שהמלאכים לא ימיתו את שאול בהיותי נעור הלא כאשר אשכבה יהיו לוהטים אותם שאהיה בלתי יכול לעכב בידם ועוד כי בני אדם שעמי אין כחם בפיהם כי אם שיניהם משל אל הידים אברי הפעולה אך הלוהטים הנז' נוסף עליהם כי ולשונם חרב חדה ובלשונם יהרגוהו ולא ארגיש כמעט עד אם כלו הדבר כי גם שהם מבחינת חסד ואמת שבמדת אלהים סוף סוף מכללות מדת אלהים הוא מדת דין המה:

פסוק ו

על כן בחרתי בחלוקה זו שהוא רומה על השמים אלהים שהוא אשר אמרתי אקרא לאלהים שיהיה עליון כמדובר ושיהיה האל גומר עלי במדת חסדו בל יהרגם ושמא תאמר אם לן אפוא איך אמרתי ובצל כנפיך אחסה עד יעבר הוות אם מסתלק למעלה הלא הוא כי גם בהסתלקך על השמים לא יבצר כי על כל הארץ כבודך הם כנפי השכינה המחופפים בעולם והשפע הנשפע על ידו בארץ לקיים העולם שאם לא כן היה העולם הווה ונפסד:

פסוק ז

רשת הכינו לפעמי כו' אחרי אמרו אלהים יחנהו ויצילהו משאול וסיעתו אשר השיגוהו והוא בסכנה עצומה וסיפר דרך הצלתו ראה והנה קושיא עומדת לעומתו והיא כי איזה הדרך יושיענו ה' והמה בעלי בחירה ואחד מפנות האמונה היא כי אין מציל מידם לבלתי יכרת איש מלהיות חפשי בבחירתו בל תבטל מדת שכר ועונש לזה אמר רשת הכינו לפעמי כו' והוא מאמרנו על פסוק אל תירא מפחד פתאם ומשואת רשעים כי תבא כי ה' יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד שאומר מה שאמרתי אל תירא משואת רשעים ויקשה לך איך יבטל הוא יתברך בחירתם אינו ביטול בחירה כי הלא יניחם עד עשותם הלכד ללכדך ולא יעכבם אלא שאח"כ ישמור רגלך מליפול בלכד שעשו ועל דרך זה יאמר פה שהוא לומר אל תתמה על אמרי שיצילני יתברך מבעלי בחירה כי הלא זה דרכו ית' אשר התנהג עמי עד כה כי הנה רשת הכינו לפעמי ולא ביטל בחירתם כי אם הניחם עד הכינם הרשת שהוא עד תום הכנת מחשבת רשעם ואין מוחה על בחירתם ואח"כ על אשר כפף נפשי לפניך בראותי רעתם ושבתי עדיך אז אשר כרו לפני שיחה אין צ"ל ששמר רגלי מלהלכד כי אם שגם נפלו בתוכה וזה סלה בכל פעם כענין מאה ערלות פלשתים למען ימיתוני ונהפוך היה שאז נפל בשחתו כי על ידי כן נמצאת בתו מקודשת וכן כאשר וישמרו את הבית להמיתו הכין הרשת והוא נצול ונפלו בחטא שנשאר בידם וההיקש בכל פעם כענין התקוממות דואג על אומרו שהיה פסול לבא בקהל וקבץ סנהדרין לפוסלו ואדרבה עד אז היה הדבר רופף ואז נתחזק הכשרון וכן עתה נפל שאול בידו במערה:

פסוק ח

נכון לבי אלהים כו' אמר הנה עלי לשבח לאדון הכל כי עם היות הטרדה הזאת גדולה עד מאד שהשיגוני רודפי וכפשע ביני לבין המות כי לא יבצר מהתראות פנים קל מהרה ועם כל זה לא נתערב בלבבי ולא דבקה בו טרדה כי אם נכון לבי כו' לומר שכאשר הי' נכון לבי אלהים מקודם לצרה כך נכון לבי גם עתה וע"כ ראוי אשירה ואזמרה להודות גם על זה לה':

פסוק ט

ושמא תאמר ומי יגיד כי כן הוא הלא הוא כי הנה נס נא ה'ועורה כבודי היא שכינה שקראה כבודי ומרים ראשי וגם עורה הנבל וכנור שהוא על ידי רוח צפונית שמנשבת בהם ומנגנים מאליהם שהם התחלות השראת רוח הקדש גם מקודם לצרה ותראה כי ואני אעירה שחר כדרכי תמיד אחר ההכנות הנז' כי לא יהיה מצדי שום עיכוב כאשר

קודם לצרה כי נכון לבי אלהים כמדובר. או יאמר כבודי על נפשו ואמר כל כך קנתה נפשי אורה והתעוררות על ידי הצלה זו שאעדיף על הקודם כי אומר לכבודי עורה ואומר עורה הנבל וכנור כדרכך לעוררני ועל כל זה אקדים אני על ידי כבודי כי אעירה שחר כי אהיה אני המעורר השחר קודם לנבל וכנור:

פסוק י

אודך בעמים כו' במזמור השמים מספרים הכרחנו כי לדעת רז"ל ששבעה רקיעים הם וילון רקיע שחקים כו' כי עולם הגלגלים כלול בשני ושחקים השלישי הוא התחלת עולם המלאכים מן הוא והלאה. ונבא אל הענין והוא כי הנה למעלה אמר שהיה מבקש משם אלהים הוא שכינה שירום על השמים כבודו שהוא על מדת דינו שיסתלק למעלה ולא ישאר בעולם השפל רק כבוד התפשטות כנפיו להשפיע בארץ וזהו רומה כו' על כל הארץ כבודך. והנה אשר לא תשיג ידו לדעת האמת הלא יקשה איך יתחלק שיהיה על השמים ושיהיה על כל הארץ כבודו ועוד כי אין כבודו יהיה על הארץ ועוד יקשה עליו אמרו רומה על השמים כי מי הביאו לארץ שיסתלק וירום ממנה על כן אמר הן זאת סברת גוים אשר יומרוהו למזמה כי על כן אם הייתי מודה ומשבח אותך בגוים אדני שהוא שכינה ואזמרך בלאמים לא אערב אל לבי לומר האמת כי לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי:

פסוק יא

כי אם אמור כי גדול עד שמים הוא עולם הגלגלים חסדך ולא עד בכלל כי העולם מתנהג על ידי הוברי השמים כי רם ה' מהשפיע בארץ וגם היותו בא מערבות עד שם הוא חסדך כי ועד שחקים בלבד הוא אמתך בבחינת האמת והצדק שאינו רק מזבול ומעלה שהוא עיקר עולם המלאכים כי יומרוהו למזמה ושהארץ תתנהג על ידי הוברי השמים:

פסוק יב

אך שקר נחלו אבותם כי האמת הוא אשר אמרתי רומה על השמים כי שכינה בתחתונים וגם כשתרום על השמים על כל כבודה המתפשט ומשגיח כמדובר ועל כן חזר לומר רומה כו':

פרק נח

פסוק א

למנצח אל תשחת כו' ארז"ל שהיה אבנר אומר לדוד כי כנף המעיל בסירה נכרת בקוצים ושעל זה ידבר המזמור ובזה יאמר למנצח למי שהי' כאומר לי אל תשחת את שאול

בכרות הכנף ועל זה לדוד הוא מכתם לה' המכין לבו או לדוד היה זה מאתו יתברך כנותן לו כתר בראשו וזהו לדוד מכתם שעל ידי כן לא היה זה לו לפוקה לאבד מלכותו נמצא כמעטרו כתר מלכות:

פסוק ב

האמנם אלם כו' הנה על אבנר וכיוצא בו אשר עם שאול לא בלבד היתה התלונה על דברו כזב כי אם גם יאשמו על שתיקתם מלומר למלך למה ישלם רעה תחת טובה ואמר האמנם כו' והוא מאמרנו על מאמר לא מצאתי לגוף טוב משתיקה שאם השתיקה טובה מהדבור הוא על עסק הגוף אך לא במילי דשמיא וזהו האמנם אלם הוא טוב וראוי אך צדק תדברון במה שהוא לשפוט צדק ולדון את כל האדם לכף זכות וזהו מישרים וכו' כמ"ש ז"ל על פסוק בצדק תשפוט עמיתך שתהא דן את כל האדם לכף זכות:

פסוק ג

ולא תאמרו כי בשב ואל תעשה בשתיקה מזה לא תאשמו כי דעו כי אף בלב בלי דבור רק במחשבה בלבד נמצא שעולות תפעלון כי כחות טומאה הנעשים על עולות תפעלון בשמים כי אין זה דומה לכל מחשבה רעה שאין הקב"ה מצרפה למעשה כי הלא בשתיקתכם יעמוד שאול בסברתו להמיתני ואני ועמי ג"כ נהרוג בהם נמצא כי עולות רבות אתם פועלים ולא עוד כ"א שגם עבירה זו שבמחשבה תביאכם שבארץ בגלוי אפי' חמס ידיכם תפלסון כי אפילו חמס ידיכם שתעשו בפועל לא תדמו בלבבכם שהדבר רע לשוב ממנו כי אדרבה תפלסון בפלס בחינות וחלוקות כי טוב הוא כאשר בזה לא תכירו גדר רוע מחשבתכם בשתיקה כי עבירת השתיקה זו תגרור גם עבירת הקל במעשה ולכן מחשבה כזאת למעשה תחשב:

פסוק ד

זורו רשעים וכו' אמר עד כה דברתי על השותק מלומר למלך שיחזיק לי טובה שיקרה נפשו בעיני שעל השותק אני כועס וגם יותר מזה על המלגלג שאמר לו כזב כ"כ ניכר כי בסירה נכרת כנף המעיל מה שניכר לעין הפרש כריתת סכין או מספריים לקריעת הסירה ועל זה אמר זרו רשעים מרחם כו' והוא כי אמר במה אייחס ענין אשר ערב אל לבו לדבר שקר וכזב אם אומר שמתכונת הולדתם מבטן יצאו בני תרבות רעה הלא זה יצדק ברשע במעשיו כשטוף בזמה ודומה לו כי נאמר כי שלא לשום שמים היה הזווג בהוליד אותו וכפי רוע החבור יצאת התולדה וכמאמר הנביא באמרו בה' בגדו כי בנים זרים ילדו אך אשר לו מדת דבר כזב יראה דבר בלתי מתייחס אל ההולדה כי אין בגידת האב בחיבור מתייחס אל מדה זו וזה אומרו זרו רשעים מרחם כו' לומר הנה מה שזורו

רשעים שנעשו זרים במעשיהם הנה נייחס הדבר לומר מרחם כי מהרחם בא להם מרוע החיבור בכונתם אך נאמר גם כן שתעו מבטן דוברי כזב מחמת הבטן באופן היה כדבר טבעי עליהם ולא יבצר מהם הלא תימה הוא כי איננו צודק כי איננו רשע של הנאה ורוע תאוה:

פסוק ה

ואם הוא כי מזוהמת נחש שהטיל הנחש וכו' שנשארה בכל יוצאי ירך אדם ובכל אדם נדבק מאותה הזוהמא לדברי עונות לכל אדם בחינה מוחלקת מזולתו ובאלו נדבק לדבר כזב כי זה הוא מתייחס אל הזוהמא ההיא כי באה על ידי שקרים ששיקר לחוה הנחש בפתותו אותה כמ"ש ז"ל להטיל בה כו' וזהו חמת למו שהיא ארס זוהמא כדמות חמת נחש שהיתה ע"י כזבים חמת זוהמתו שהטיל בה הנה לא יתכן כי האם נשאר בו כח יותר מהנחש עצמו שיקבל לחש לבלתי הזיק בלשונו אך אלו עושים כמו פתן חרש שיאטם אזנו:

פסוק ו

אשר לא ישמע כו' אפילו יהיה חובר חברים מחוכם אך לא כן הנחש כי אם הפתן חרש שהוא מין אחר כן אלו שאמרו שבסירה נכרת שהוא כזב גדול למה לא ישמעו בקולו האומרים ולוחשים כי לא כן הוא לחזור מסברתם אפילו בדברי טעם וכמ"ש ז"ל שאמר דוד לאבנר באמרו הלא תענה אבנר שאמר לו הנה החנית וצפחת המים בידי האם תאמר עתה כאשר אמרת בכנף המעיל שבסירה נכרת הנה כי לא היה שומע גם על דברי סברא שהוצרך להביא ראיה מהחנית וצפחת. או יאמר במה שאמרו רז"ל על פסוק אם ישוך הנחש כו' שאומרים לנחש אני דורס ואוכל זאב טורף ואוכל את מה הנאה יש לך משיב ואומר ואין יתרון לבעל הלשון ובזה יתכן כי זה מאמר דוד הנה חמת למו כדמות חמת נחש כלומר מה הנאה היה לאומרים כי בסירה היה נכרת שהיה סיבה להבעיר אש המלחמה אחרי שנכבית האם בהרוג שאול את דוד האם ימלוך אבנר תחתיו על אומרו כך אך הוא כי הנה חמת למו כדמות חמת נחש שנושך בלי הנאה לעצמו אך מי יתן והיה כנחש מקבל לחש ולא כפתן חרש כו' כמבואר בקודם:

פסוק ז

אלהים הרס שנימו כו' הנה דרך חוברי חברים שתופסים הנחש בלטיהם ועוקרים שניהם ועוד לא יטילו ארס ובזה יתכן שאחר שהמשילם לנחש אמר התיקון הנעשה לנחשים לבלתי תצא עוד מפיהם חמס נחש וזהו הרס שנימו בפימו למען יתנו אל לבם כי לנחש ידמה אותם ה' וזה הוא אל כת היועצים רע בפיהם בלשון הרע ואל כת שני שהם בחורי

מלחמה המזרזים עצמם להרוג ע"י פתוי הלשון הרע אשר ידמו למלתעות כפירים שהם חדים כחרב הבחורים ההם נתוץ מלתעותיהם ה' בלבד כי לא יאשמו כ"כ כי בזה כל כת יתן אל לבו הדוברים כי נעשה להם כאשר לנחש:

פסוק ח

והכת השני כי בראות בהשגחה מלתעות הכפירים החדים נתצו יתנו אל לבם כי חרב חדה שבידם מאס ה' וע"י רמז זה ימאסו בעיני עצמם באמור כי מאסם ה' ויהיו נשמטים מהיות עם שאול וכמו מים יתהלכו למו מאתו והוא בראות אנשיו מאתו נשמטים ירפו ידיו שאפילו אם ידרוך חציו לא יפעלו כי כמו יתמוללו ונכרתו החצים שיהיו כרפויים כנופלים מידו:

פסוק ט

והנה זאת ראויה להם תחת שרואים שכמו שבלול תמס יהלוך שהולך וניתך ונמס לחותו ומתמעט חיותו בלכתו כן הולך ונמס מי שהוא נפל אשת כמוני כי לולא ה' היה לו היה דוד נפל אשת ואמר שברודפם אותו והוא הולך אנה ואנה היה הולך ונמס באימות מות שהיו רודפים אותו להמיתו ולא ירחמו שתמס יהלוך על ידם והנה זה להם כי בל חזו שמש והוא ענין מאמרנו על פסוק טובה חכמה עם נחלה ויותר לרואי השמש והוא כי טוב לגבר יאושר בחכמה ועושר שהוא חכמה עם נחלה אך ויותר יצדק זה לרואה ומסתכל בשמש שכשבאה הירח וקטרגה עליו ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד ושמע השמש וסבל ושתק וה' קינא לו ומיעט את הירח ואמר כי שתי יתרונות יחד חכמה ועושר טובה היא לאדם אך ויותר יהיה לרואי השמש ולמדו ממנו לסבול שאם לא כן אפשר יתגאה ויאבד ובזה יאמר פה הנה אלה שרודפים אותי שתמס אהלוך ואני שפל בעיני כנפל אשת אין זה להם כי אם שבל חזו שמש שאלו היו רואים ומסתכלים בענין השמש לא היו מסתכלים עלי כירח על השמש כי היו יראים פן האלהים יענה את שלומי כאשר עשה לשמש וימעט אותם כאשר עשה לירח כי שאול וסיעתו ענינם כענין הירח לומר שאי אפשר לשני מלכים יחד ורוצים לבטל מלכותי מפני מלכותו ולא חזו ענין השמש וזהו בל חזו שמש:

פסוק י

בטרם יבינו סירותיכם כו' הלא כמו זר נחשב לייחס אל הסיר תבונה ויתכן כי הנה נתרעם על השומעים כי בסירה נחתך כנף המעיל אשר לשאול אמר עתה כמדבר אל כל המון החיל אשר עם שאול דעו אפוא כמה רעה היה הדבור ההוא כי הלא האם בטרם יבינו השומעים לומר האם ילדים היו השומעים בטרם היות להם תבונה כי סירותיכם

שהם מיני הסירה שאמר שנכרת בה הוא אטד בעלמא האם הוא כמו איש חי שכורת בתער או מספרים כי הלא לו יונח שהיה כח בסירה לקרוע לא היה כריתה שוה רק כמו חרון כאשר יעשה החי בחרון וכעס שאוחז וקורע בחרון שהיא קריעה בלתי שוה כך ישערנו ויתקפנו וישברנו לא ככורת בתער או מספריים כאשר היה ניכר במעיל כי כן עשה דוד:

פסוק יא

ישמח צדיק כו' תשיב רוח הקדש לדוד ואומרת הלא אתה חסת על אלו ולא שאלת מיתה עליהם רק הריסת שנימו על דרך האמור והלא טוב הוא ישמח צדיק כי חזה נקה ממש שימות עושה הרעה וימשך טובה לצדיק כי יתן אל לבו ופעמיו ירחץ מכל חלאת פסיעות בלתי טובות בראות דם הרשע ויתכשר הצדיק יותר כלומר וטוב יהיה שימות עושה הרעה:

פסוק יב

משיב דוד ואומר הלא נפיק מניה חורבה שהנה ויאמר אדם הרואה נקמת הרשע הנה בזה נתמעט זכיות הצדיק כי אכל בזה פרי מעשיו בעולם הזה במה ששמח במות הרשע וזהו ויאמר אדם הנה אך פרי לצדיק לומר אך שהוא מיעוט פרי לצדיק עתה כי נתמעט בזה והוא כי אכין ורקין מיעוטין משיבה רוח הקדש ואומרת הנה לעומת האך זה יש אך אחר והוא כי אך יש אלהים שופטים בארץ לומר טוב הוא שיחזה נקם מהרשע שאם לא כן יאמר אדם אך יש אלהים שופטים בארץ בעה"ז כי אם בשמים אחרי מות האדם שהוא אך מיעוט שימעטו בהיות אלהים משגיחים ושופטים בארץ אך בנפול הרשע לא יאמרו אך יש כי אם שודאי יש אלהים שופטים בלי מיעוט ולא יצא מזה אבנר ריקם כי ירד בדם שאולה:

פרק נט

פסוק א

למנצח אל תשחת כו' אמר הנני אומר למנצח למי שודאי השגיח כאלו מנע ואמר אל תשחת לדוד מכתם בעל כתר מלכות ובמה היה כאומר אל תשחת הלא הוא בשלוח שאול וישמרו וכו' שהוא כי גם שלהיותו בעל בחירה לא מנע בחירתו לא יבצר השגיח במה ששלח שאול וישמרו את הבית בלילה להמיתו בבקר כי אם כאשר אמר ישמרו את הבית היה אומר יביאוהו פתאום מיד בלילה או יצוה להמיתו מיד בבית היה מומת אך במה שצוה ישמרו בלילה היה פנאי שהרגישה מיכל בדבר ותגד לו ויברח דרך חלון

באופן שלא הרגישו שומרי הפתח כי זו היתה השגחה מאתו יחברך שלא נמנעה בחירת שאול ויפרוש מצודתו ושמר הוא ית' רגלי חסידו מלכד:

פסוק ב

הצילני מאויבי וכו' הנה יש שני סוגי אויבים האחד הם העונות אויבי הנפש והשני הם בני אדם אויבי הגוף והנה כאשר אין מהסוג הראשון אויבי הנפש בעולם אין כחד מאויבי הגוף כי לא ישליטם ה' ואמר הנה הראוי הוא לסלק הסוג הא' תחלה אך אמנם בכל צרה הבאה על האדם לא כל כללות העונות הם המתקוממים כי בכל צרה מתקומם עון אחד או שנים או יותר המתייחסים אליה לנגדו ולקטרג עליו והנה אמר דוד הנה איני יודע אי אלו הם העונות המתקוממים עלי בצרה זו לכן דרך כלל אני אומר על כללות העונות אשר הם משחיתים הצילני מאויבי אלהי כלומר מן האויבי' שבהנצל מהם תקרא אלהי שהם העונות ובהיותך מצילני דרך כלל מאויבי אלה בכללם ממתקוממי הם העונות המיוחדים בצרה זו שמתקוממים כעת עלי תשגבני כי גם שלא ידעתי המיוחדים המתקוממים כעת לא יבצר כי בכלל אויבי המה ותשגבני שאנצחם ואשגב עליהם:

פסוק ג

ואחר כך הצילני מפועלי און שומרי הבית ומאנשי דמים שאול וסיעתו החפצים לשפוך דמים שהם דמי ודם זרעיותי כמ"ש ז"ל על קול דמי אחיך צועקים כו':

פסוק ד

כי הנה ארבו לנפשי וכו' מה שהקדמתי ואמרתי כי קודם כל דבר תצילני מאויבי הנפש הם העונות הלא הוא כי הם עיקרי העומדים על נפשי ואלמלא הם לא היו קמים עלי למטה על גופי וזה אמר כי הנה ארבו לנפשי שהוא אויבי הנפש ארבו למעלה בב"ד העליון ועל ידי כן נמשך שיגורו עלי עזים שהוא על הגוף עזים להמיתני והנה סוג אויבי הנפש הם שלשה. חטא ועון ופשע ובזה ידעתי כי לא פשעי הוא האורב לנפשי כי לא מרדתי בך בכונה למרוד חלילה וגם לא חטאתי ה' כלומר גם אין זה על חטא שוגג כי הלא אתה ה' בעל הרחמים ולא על חטא שוגג היית מביאני לידי שיגורו עלי עזים להמיתני וזהו לא חטאתי ה':

פסוק ה

אך מה שאפשר הוא על איזה עון ועליו אמרתי הצילני מאויבי אלהי כי על ידי כן שאהיה בלי עון לא אחוש אם ירוצון ויכוננו כי לא יצליחו ולא אשאל שתמית את רודפי אלה שקמו עלי כי אם עורה לקראתי שבבואי אליך לבקש ממך ההצלה תתעורר הערה מה וראה והשגיח בי אך לא שתמית את שאול וסיעתו כי מישראל הם וזהו עורה לקראתי

וראה אם בן מות אני להצילני כלומר אך לא תתעורר לקראתם לראות אם הם חייבים כי תמיתם ולא אחפוץ יענשו על ידי ואם היה גדר הקצה לא יבצר שיענשו כי אם הערה מה באופן כי שני דברים כוון א' שלא תהיה גדר הקצה כי אם הערה וגם לא לקראתם כי אם לקראתי וראה והשגיח בלבד:

פסוק ו

ואתה ה' כו' מה שאמרתי שאיני מבקש רק הערה מה להצילני ולא שתמית אויבי הלא הוא כי חביבין ישראל לפניך כי הלא ואתה ה' אלהים של כל הצבאות ועל כל זה לא תכנה שמך רק על ישראל סבא ליקרא אלהי ישראל וזהו ואתה ה' אלהים צבאות אלהי ישראל ואם תאמר נא ה' כי הלא לא יבצר היות התעוררות מה על מה שעושים לי ואם כן מהערת מה שאמרתי עורה לקראתי תבא גם הקצה ולא תשוב ריקם מלעשות בהם משפט ואיך תבקש הצלה לי בלבד הנה התיקון הוא כי הקיצה שהיא הקצה שלמה לפקוד כל הגוים שהם עוברי רצונך והוא על דרך מאמר הכתוב שפוך חמתך אל הגוים וכו' לומר אם יש על ישראל חמה שפוך אותה על הגוים אשר לא ידעוך ועל דרך שסידרו לנו תפלת הימים הנוראים ובכן תן פחדך כו' לומר אם היום הוא נורא והיה פחד תנהו על כל מעשיך שייראוך כל המעשים הם האומות עובדי כוכבים ועל דרך זה הוא אומר פה אם הערה שאמרתי עורה לקראתי תרגז רוגזך על שאול וסיעתו הקיצה לפקוד כל הגוים שהוא גדר גדול מהערה ושפוך עליהם התעוררות רוגזך כי ישראל אם פעם אחד יחטאו לך פעמים אחרות עושים רצונך אך הגוים עובדי כוכבים אל תחנם כי הם בוגדי און סלה וזהו אל תחון כל בוגדי און סלה כי תמיד בוגדים בך בפסילי אלהיהם:

פסוק ז

ומי יתן ולא יוסיפו לחטוא על מה שבוגדים עתה כי גם עוד ישובו לערב הוא בזמן הערב שמש אור ישראל שהוא בעת החרבן שהוא גם כן חסרון הלבנה ואז יהמו ככלב נגד ישראל ויסובבו עיר היא ירושלים:

פסוק ח

ואין צ"ל אחר שיכבשוה כי אם גם מעת סבבם העיר הנה יביעון בפיהם והס שלא להזכיר אשר יביעון שהוא כי ידברו סרה על ה' אלהי העיר ויושביה ואחר אשר יביעון בפיהם מה שמתחרטים מאשר דברו הוא חרבות בשפתותיהם לומר כי מי שומע כלומר אין אנו מתחרטים כי מי שומע כי יכחישו שמיעתו יתברך אשר דברו כענין ויאמרו לא יראה יה כו':

פסוק ט
והנה ואתה ה' לא מהעדר השגחה תחריש כי אם ידעתי כי תשחק למו ולא תפקוד עליהם כדרכך כי תלעג על כל גוים תמיד על עוברם רצונך ומתהללים באלילים וזהו ואתה ה' כו' תלעג כו':

פסוק י
והנה מצדי לו היה לי עזר משדי הייתי מכלה אותם אך עזו של אלהים הנזכר באמרי ה' אלהים צבאות אליך ה' שם הרחמים שהזכרתי עתה אשמורה ואקוה שתתהפך לעוז מדת הדין לכלות את הכל כי אלהים הוא מדת הדין הוא כבר משגבי אלא שהייתי משמר ומקוהלשמך של רחמים תתלבש עוז דין:

פסוק יא
ולמה לא כליתים מפני שאלהי חסדי הוא אלהי אברהם יקדמני ולא יניחני לכלותם כנזכר והוא מאמרם ז"ל על פסוק וירד העיט כו' כי רצה דוד לכלות את כל האומות מ"ה ולא הניחו אברהם שנאמר וירד העיט כו' וישב אותם אברם שהוא אצלי כי למען ישלטו ארבע מלכיות על ישראל להצילם מגיהנם כמ"ש ז"ל שאברהם בירר לנו את המלכיות תחת גיהנם ואמר חסדי ולא אמר אלהי החסד על כי גם אברהם חלקו הוא כי דוד הוא אדם וגם האבות כנודע ליודעים חן ואם כן מה ששוה לי מה שאלהים משגבי הוא מדת הדין הוא על הנוגע אלי שהוא שיראני בשוררי מהאומות אך לא לכולם דרך כלל וזהו אלהי חסדי כו' אלהים יראני בשוררי:

פסוק יב
אל תהרגם וכו' אמר הלא אמרתי כי התעוררות הרוגז והדין אשר תתעורר על רודפי שהם ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים שהם עוברי רצונך אמר אשר תפקוד עליהם כעת לא לכלותם מן העולם כי אל תהרגם פן ישכחו עמי ולא ידעו כי על עוברם רצונך לקו כי נשכח המת מלב כי אם הניעמו בחילך וכחך שיהיו נעים ונדים והורידמו מגדולתם ולא נירא שהיותם בחיים יהיה לנו צר כי הלא מגננו אדני:

פסוק יג
ועד כמה זמן תאריך להם בצערם הלא הוא עד שחטאת פימו דבר שפתימו שהוא כי בתחלה בחרבן כשיסבבו עיר היא ירושלים לכובשה יביעו בפיהם ואחר שיטיחו דברים יהיו חרבות בשפתותיהם שהוא אמרם כי מי שומע אותם כי סילקו השגחתו ית' עתה לא יוציאם הקב"ה מן העולם עד שמלאכים רעים יענו אמן בעל כרחם ויאמרו כי חטאו במה שאמרו נגד ה' כאשר הביעו בפיהם ואמרו כי מי שומע וזהו חטאת פימו כו' לומר

כי חטאת פימו יהיה דבר שפתימו שבשפתם יאמרו כי חטאת פימו היה מה שדברו בשפתם והנה זה להם גאוה שלא יאמרו שהיה רק חטאת כי שגגה היתה ואז ילכדו בפורענות יתירה בגאונם שנתגאו לומר כי חטאת שגגה בלבד היתה ואז על ידי כן ומאלה ומכחש שהיו מאררים חלילה ומכחישים בו בזדון יספרו כי יודו כי בזדון דברו:

פסוק יד

ואומר עתה דוד אחר שענו אמן על כרחם לא תמחה רעתם שכסדום הגידו לא כחדו וילקו עליהם לכלותם וזהו כלה בחמה שהוא את מחריבי בית ראשון וגם כלה ואינמו מחריבי השני וידעו כי אלהים מושל כו' עד סוף האפסי ארץ סלה ולא יחשבו שממשלתו יתברך רק בא"י בלבד היא וגם לא יחשבו שלא היה מושל בארץ רק בזמן הבית אך לא אחרי החרבן כי אז סילק שכינתו והניח ממשלת הארץ לשרים ולהוברי השמים כדעת קצת הגוים בימים ההם כי אם שולטניה עם דר ודר וז"א וידעו כו' סלה:

פסוק טו

וישובו לערב כו' הנה מאשר היה מדבר על מה ששלח שאול וישמרו את הבית להמיתו נמשך לדבר גם על קללות הגוים מפסוק ואתה ה' אלהים כו' ועתה חזר אל ענין ראשון והוא בשום לב אל פסוק האמור בספר שמואל ויפטר מפני שאול כו' ודוד נס וימלט בלילה הוא וישלח שאול מלאכים אל בית דוד לשמרו ולהמיתו בבקר ותגד לדוד מיכל כו' כי אם אומרו ודוד נס וימלט בלילה הוא היה כי כשנפטר משאול לא הלך אל ביתו כי אם שנס וימלט איך הבריחתו מיכל אחר כך מביתו אך ודאי כי מה שאומר אחר כך וישלח שאול כו' ותורד מיכל את דוד בעד החלון כו' הוא פירוש על מה שאמר ודוד נס וימלט בלילה הוא שמספר איך היה ואומר כי וישלח כו' ותורד כו' והוא כי הלך דוד אל ביתו מבעוד יום כשנפטר מלפני שאול וטרם יחשיך עודנו שם או עם חשיכה שלח מלאכים לשמור הבית עד הבקר והוא לא הכיר בהם ותגד לו מיכל אם אינך ממלט את נפשך הלילה כו' ואז טרם יחשיך הרבה ברח ושמא תאמר איך יכול לברוח שלא ראוהו סובבי הבית וגם למה לא המתין עד חצי הלילה בנפול תרדמה על השומרים ולא מיד כשהוגד לו על כן אמר וישובו וכו' שהוא לומר הנה מהפעם ראשונה שבאו לשמור בהערב שמש לא פחדתי כי אם מהשנית כי אמרתי הנה ירא אני כי וישובו לערב בעוד לילה פעם שניה לבקש אותי לראות אם עודני במקומי ויהמו ככלב כשלא ימצאוני ויסובבו עיר לבקש היכן נחבאתי לברוח:

פסוק טז

על כן מה עשיתי בעוד שהמה יניעון לאכול בתחלת הלילה שיניעון השומרים מהיותם מסבבים בבית לאכול במקום אחד יחד עם שאול טרם ישובו לערב פעם שנית יחדו ולא בכונה לאכול לשבעה נעו לאכול כי אם לבם לבל התאחר אז טרם ישבעו ששבו וילינו סביבות הבית בין האכילה הנחוצה טרם ישובו היתה ניסתי והאלהים עשה כי בשובם לא נכנסו לבקר אם הייתי בבית כי אם וילינו סביב לבטח כי לא שמו לב שבאותו המעט שנעו לאכול ולא לשבעה הספקתי לברוח:

פסוק יז

ובזמן שוילינו בחשבם שהייתי במצודתם ואני הייתי שר עוזך וזה ואם לא ישבעו וילינו אז אשיר עוזך במקום שברחתי שם כי אשיר על העוז שהיה לי מאתך להתאפק לנוס ולהמלט ואומרו אם אינו לשון ספק אלא כמו אם כסף תלוה אם תקריב אם יהיה היובל ובהגיע עת בקר שנועדו להמיתני ואמצא את עצמי במקום בטוח אז ארנן לבקר בעת מועד שנועדו להמיתני אז ארנן חסדך ואין לומר כי הניסה אינה עוז וגבורה רק הוראת חולשה כי הלא מדמה אני הניסה בעתה אל התקוממות המלחמה בזמנה וזהו כי היית משגב לי בעתות שהשגבתני מהארי והדוב ומגלית ומפלשתים וזה אשוה אל מנוס ביום צר לי כ"א לא הייתי נס גם כי אנצח והייתי שופך דמי ישראל וע"י ניסה נמנעתי:

פסוק יח

וגם אם יונח שעוז והתאפקות הניסה לי הוא ועזי יקרא ולא אל ה' עכ"ז עזי אליך אזמרה ואייחסנו אליך בבחינת מה שאלהים משגבי שלא פגע בי איש בברחי ואחז בי ותפשני כי בזה מדת אלהים שהי' מצערני בצער ההוא. כי אין יסורין בלי עון נעשה לי אלהי חסדי שנתהפכה לי מדה"ד לרחמים:

פרק ס

פסוק א

למנצח על שושן וכו'. הנה יראה מרז"ל כי על בני הגלות ידבר המזמור וראוי לשים לב לפי זה איך יאמרו בהצותו את ארם כו' אך לזה נשית לב אל אומרו וישב יואב ויך את אדום וכו' כי הלא לא נמצא בספר שמואל שיואב הכה באדום כי אם בדברי הימים הוא אומר ואבישי בן צרויה הכה את אדום בגיא המלח שמונה עשר אלף ובספר שמואל נאמר סתם ומייחס הדבר אל דוד שהכה באדום י"ח אלף אך אחשוב שאחר שאבישי עם דוד או בשליחותו הכה את אדום בגיא מלח י"ח אלף כמפורש בספרים הנז' אך

עתה כי לא בלבד היה מה שהכה אבישי באדום הי"ח אלף כי אם גם שב אחרי כן יואב ויך במקום ההוא עצמו י"ב אלף אחרים באדום גם מפורש בכתובים שם כי אשר הכה באדום היה על פי דרכו בשובו מהכות את ארם והוא מאמר הכתוב ויעש דוד שם בשובו מהכות את ארם בגיא מלח י"ח אלף וישם באדום נציבים כו'. ונבוא אל הענין והוא כי ראה דוד כן תמה שני דברים אחד מה זה היה שה' אנה לידו להכות על פי דרכו בשובו מהכות את ארם י"ח אלף מאדום ועוד פעם שנית הנה אדום ע"י יואב והפעם הא' היה על פי דרכו בשובו מארם והפעם השנית היה לכתחלה ששב יואב לגיא מלח להכותם על כן אמר דוד כי זה סימן להכותם על העתיד כי עם היות כי ד' מלכיות הם המשעבדים את ישראל בבל ומדי יון ואדום עכ"ז על פי דרך אחד מהשלשה ראשונים ילקה עמלק כאשר על פי דרך הכות את ארם הכה את עמלק והפעם השנית תהיה בהתם שעבודו על ישראל כי יהיה לכתחלה ולא על פי דרך מלכות אחר והוא כי הפעם הא' היה כענין מה שהכה הי"ח אלף בהצותו את ארם שהיה על פי דרכו והפעם השנית כנגד מה ששב יואב לכתחלה על אדום ופשר דבר הוא כי בגלות מדי כי אז אין הגלות מתייחס לאדום כ"א היה למדי שם בשושן הבירה נפל שדוד המן וכל אומתו אדום אשר מאדום והוא שלקה על פי דרך לקות בבל שהיה בימים ההם ע"י מדי וגם על פי דרכנו בהציל ה' אותנו ממדי הכינו את עמלק שהוא מעין הכאת הי"ח אלף אגב הכאת ארם ומה שילקה אדום כהתימו לבגוד הוא מעין מה ששב יואב על אדום ויכהו פעם שנית וגם בענין מפלת המן ועמו היה חלק לדוד בדבר כאשר יבא בס"ד. וזה ענין הכתובים למנצח על שושן הוא שושן הבירה על גאולת ישראל שהוא במפלת המן ועמו שהוא מעמלק שהוא למנצח על היות עדות וראיה מוכרחת וסימן לדבר מעתה וגם מכתם לדוד ללמד גם על העתיד שיום נקם העתיד יהיה על ידו:

פסוק ב

ופירש ואמר מה שאמרתי שהוא על שושן עדות הוא מה שהיה בהצותו את ארם נהרים ואת ארם צובה אגב מלחמת ארם שהוא מה שבהצותו אותם על פי דרכו עשה לו שם ויך י"ח אלף מאדום ולא הוצרך לפרשו כי מפורסם הוא בספר שמואל ובדברי הימים ומה שאמרתי מכתם לדוד ללמד שהוא על העתיד שיהיה על ידו הוא כי וישב יואב והכה פעם שנית את אדום בגיא מלח שנים עשר אלף:

פסוק ג

אלהים זנחתנו כו' הנה אמרתי כי מה שאירע לי ששני פעמים נפלו אדום בידי רמז אל נפילת עמלק במדי ואל יום נקמת ה' בעמלק בסוף אמר הנה העיקר שאנו צריכין

לבקש תשועה הוא על האחרונה כי על הראשונה לא היתה הצרה אלא לפנים כמאמר רשב"י לתלמידיו שהיה על הצלם ומה הם לא עשו אלא לפנים כך הקב"ה לא עשה אלא לפנים למען החזירם בתשובה שלמה על ידי הצער שאם לא כן לא היו נושעים כקושיית תלמידיו את רשב"י וכי משוא פנים יש בדבר וז"א אלהים זנחתנו כו' לומר אם בזמן שושן היה שזנחתנו ממש היינו נפרצים אך לא זנחתנו כ"א שאנפת בלבד כדי להשיבנו בתשובה אליך בשלמות וזהו אנפת תשובב לנו:

פסוק ד

כי אז גם שהרעשתה ארץ פצמתה בגזירה העצומה לא היו לה שברים רבים כ"א אחד וזהו פצמתה פצימה אחת כלומר שבירה כוללת אל כל הארץ בכל ישראל שהוא עון הצלם אך בגלות עמלק הלז האחרון רפה שבריה כי כל כך רבו כי נוכל לומר כי מטה וצריך תעשה ככל נפלאותיך:

פסוק ה

כי גם שאמרתי שבזמן גלות מדי לא היה רק שאנפת בלבד הלא היתה הרעשה גזרה קשה עד מאד לא היה אלא לפנים וזהו הראית עמך קשה כלומר שלא היה רק קושי למראה עינים שהוא לפנים ולשלא נתמה שאם כן למה הוצרכו לצום שלשה ימים לילה ויום כל הנמצאים בשושן הלא הוא כי גם השקיתנו יין תרעלה כי גם אשר בשושן ששתו יין תרעלת סעודתו של אחשורוש הוצרכו לשתות כוס רעל וצומות לענות יין משתה אחשורוש וזהו השקיתנו כו' שהשקיתנו כוס חמה של יין תרעלה ששתינו בסעודת אחשורוש והוא ככתוב אצלנו בביאור המגלה כי גם לרשב"י שעושה עיקר מעון הצלם לא יכחיש שהוצרכו למרק גם עון הסעודה:

פסוק ו

ואז לא בלבד חלצת נפשם ממות כ"א גם נתתה ליראיך נס של נצחון להתנוסס בדגל מעלה ורוממות וזהו מפני קושט סלה קושט אמרי אמת שיהיה סלה להם הקושט היא התורה כי אז קבלוה בעצם על ידי אשר רוממם ה' תחת היותם להשמיד להרוג ולאבד כמאמרם ז"ל קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שכבר קבלו וזהו מפני קושט סלה באופן כי אז בפעם ראשונה ששלטנו באדום לא היתה צרת הגלות כל כך קשה:

פסוק ז

אך עתה בגלות הצרה גדולה עד מאד כי למען יחלצון ידידיך צריך תחלה הושיעה ימינך שהוא לגאול תחלה את השכינה כ"י ואחר כך יעננו כי אני הלוחם בעד ישראל כי הוא

דוד הוא משיח והוא כי רבו שברינו ואשמותינו וקשים ליתקן בזכותנו אם לא שתושיע ימינך ואגבה תושיע גם אותנו:

פסוק ח

אלהים דבר בקדשו כו' אחרי אומרו על הגלות הושיעה ימינך ועניני שמורה כי בו תלויה הגאולה אחרונה שתהיה על ידו כי הוא מלך המשיח על כן אמר אל יחשדני שומע ויתנני למתגאה כי הלא לא מלבי אני אומר כי הנה אלהים דבר ברוח קדשו ומה שדבר הוא שאעלוזה כי אני אחלקה שכם כל שבט ושבט בנחלת הארץ ושעמק סוכות אמדד שהוא לצד דרום עד נחל מצרים שהוא לדעת הר' סעדיה גאון עמק סוכות שהוא להלאה מתחום דרומה של א"י שנתחלקה הארץ בימי יהושע הרבה מאד:

פסוק ט

עוד נאמר ברוח הקדש כי לי גלעד כו' והוא כי הנה מכל השבטים לא היה פחד יקח המלכות כ"א מבני יוסף שיתקיים מקרא שכתוב בכור שורו הדר לו וקרני כו' שהם רבבות אפרים ואלפי מנשה כן היה אפשר יתקיים גם לעתיד כי ראובן אבד כהונתא ומלכותא וגם אם מיהודה היה אפשר שלעתיד יהיה אחר ולא דוד לז"א מיוסף שהיה ממנשה או מאפרים איני ירא כי הלא לי גלעד הוא אליהו מתושבי גלעד כי עמי יהיה לעתיד ובזה לי מנשה יושבי ארצו כי גלעד היתה למנשה ובהיות לי גלעד בטחתי כי לי מנשה כ"א היה מארצו המולך לעתיד לא היה אליהו לי כי אם לו ואפרים שהוא משיח בן אפרים לא יכנס בגבולי כי אדרבה הוא יהיה מעוז ראשי ושמא תאמר הלא יהודה שהוא מלך המשיח אם אתה חי וקיים והוא גוף אחר הלא הוא ימלוך ולא אתה לז"א יהודה מחוקקי כלומר אני אהיה עיקר והוא יהיה מחוקקי והוא מפורש פרק חלק מהכרח הפסוקים ושלאחד קורא מלך ולאחד נשיא ומפרש בגמרא גדר כל אחד ועל כן נאמר ודוד עבדי ימלוך עליכם ואיך מנחם או צמח שמו והוא נולד ביום החורבן ואין זה חולק אל המסורת כי דוד הוא משיח כי נפשותם אחת אותה של אדם אלא שארז"ל שנולד יום החרבן ומוכרח שהוא גוף אחר זולת דוד שהוא חי וקיים:

פסוק י

ושמא תאמר אולי תמצא שנשאר בנפשך איזו חלאה מזמן אדם ולא נטהרת עדיין להיותך גואל ישראל לעתיד אין מזה עיכוב כי הלא מואב סיר רחצי כי היה לי מואב סיר כסיר שרוחצתי במים בתוכה והוא נפשי שיצאה לעולם מקרב מואב הוא שנתרחצה נפשי מחלאת איזו בחינת זוהמא שקבלה באדם הראשון ותשאר דבוקה בפסולת מואב ותצא נפשי משם כרחוצה מהבחינה ההיא ועל כן יאות תהיה גם נחלתו לי ואם יש בי איזה

עון עקבי שנעשה ממנו כח טמא מתייחס לנעל מבעקב שעדיין לא טהרתי ממנו על אדום אשליך נעלי כמה ד"א ואתן אדם תחתיך אל תקרי אדם כו' והסימן שיש לי מעתה לזה הוא כי עלי פלשת היה צודק שתתרועעי שהרגתי בהם הרבה ולא אדום. אך הוא סימן לעתיד כי מי יובילני עיר מצור לעתיד שתנתן בידי עיר מצור שלו מי שנחני עתה עד אדום שלא במתכוין כי בהצותי על ארם נהרים וארם צובה שהם לעבר האחד של ארץ ישראל מי נחני עד אדום להרוג י"ח אלף בהם על פי דרכי וישב יואב ויך י"ב אלף אך אין זה כ"א סימן עדות על העתיד בתת ה' נקמתו בעמלק שיהיה על ידי כמדובר וזהו מי יובילני עיר מצור שהוא כרך חזק להפילו לעתיד מי שעתה נחני עד אדום וכך פירשו ז"ל עיר מצור עליה כמפורש במדרש:

פסוק יב

הלא אתה אלהים כו' הנה מדברי דוד עד כה יראה כי אליו תתייחס התשועה העתידה ובזכותו ייסדנה על כן באה רוח הקדש לדבר בעד ישראל כאלו הם המדברים ואומרים לפניו יתברך מה זה הלא יראה כי אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו חלילה כלומר ולמה לא תושיענו אתה:

פסוק יג

ואם תאמר נא ה' כי אחרי שתושעו גם שיהיה על ידי אדם מה בכך יבא הטוב ויבא מכל מקום אין אנו חפצים לא זכות זולתנו ולא על ידי בן אדם כ"א הבה לנו עזרת מצר הוא היצה"ר שנשוב בשלמות כי תערה עלינו רוח ממרום עד שאפי' היצה"ר יעזרנו לעבוד את ה' שהוא לעבדך בכל לבבנו שהוא ביצר הטוב וביצר הרע וכמו שארז"ל על ומצאת את לבבו נאמן לפניך שאף יצה"ר של אברהם היה נאמן לפניו יתברך וזהו הבה לנו עזרת מהיצה"ר שהוא הצר שבעזרו נעבוד את ה' ונעשה מעשים טובים ונזכה בזכותנו וגם אח"כ לא נרצה על ידי אדם יהיה הקרב והנצוח כ"א על ידו יתברך וזהו על הא' אמר הבה לנו עזרת מצר ועל השנית אמר ושוא תשועת אדם:

פסוק יד

כי אם מה שאמרנו הבה לנו עזרת מצר הוא כי באלהים שנעבוד נעשה חיל הם שרפי קדש הנעשים על ידי מצות ומעשים טובים שהוא חיל כי זה יהיה ע"י תת לנו עזרת מצר ומה שאמרנו ושוא תשועת אדם הוא שלא נושע אחר כך ע"י הלחם אנו או אדם זולתנו עם צרינו כ"א הוא יתברך האלהים הנזכר מעצמו יבוס צרינו כי בזה תהיה התשועה ודאית ועולמית. או יאמר באלהים יתברך עצמו נעשה חיל ע"י מצות ומעשים טובים כד"א ואנכי מלאתי כח את רוח ה' והוא הפך ענין צור ילדך תשי ועל כן אחר שבאלהים

נעשה חיל יאות יעשה את בקשתנו זאת שיבוס צרינו הוא בעצמו. או יאמר והוא החיל הנז' שנעשה בו יתברך יבוס צרינו.

פרק סא

פסוק א
למנצח כו':

פסוק ב
הנה יראה מרז"ל כי על גלות החיל הזה ידבר ויתכן שהם דברי בני ישראל הדואגים על הגלות עודם בארץ ואומרים הנה עתה עודני בארצי המוכנת לקבלת התפלה אבקש מלפניך ואומר שמעה אלהים רנתי כו' והוא ענין מאמרנו על פסוק והיה טרם יקראו כו' והוא שני ענינים גדולים בקבלת התפלה א' ענין רבי חייא ובניו שכשאמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא שהוא כי טרם שאלת המטר באמצעיות כ"א בשלש ראשונות עודנו מספר שבחו של מקום וזהו טרם יקראו שאתן להם שאלתם כ"א שעדיין הם בשלש ראשונות שהן שבח לה' ואני אענה כענין משיב הרוח ונשב זיקא והדבר הב' הוא כי לפי זה כשאחרי כן מתחילים לשאול ומשלימים התפלה עד תומה היה ראוי שלא יטה אזנו להיות שומע דבריו כיון שכבר נענה אמר כי כ"כ אתענג ואשתעשע בשמוע דברי פיכם שעם שטרם תקראו אתם נענים עכ"ז מה שעוד הם מדברים עד סוף התפלה ואני אשמע וענין זה אפשר הוא כוונת הכתוב והוא כי הנה ארז"ל על פסוק בשמך יריננו אין רנה אלא קלוס כמה ד"א קול רנה וישועה כו' הנה למדנו לפי זה כי פסוק לשמוע אל הרנה ואל התפלה הוא אל הקילוס שבג' ראשונות שהם קילוס ושבח לה' ואחר כך ואל התפלה הם האמצעיות שהם שאלה וע"ד זה יאמר שמעה אלהים רנתי הוא הקילוס שקודם השאלה כר' חייא ובניו שאמרו משיב הרוח ונשב זיקא ואח"כ אל תמנע מהקשיב דברי התפלה עם שכבר עניתני כ"א הקשיבה תפלתי שהוא ענין עוד הם מדברים ואני אשמע כמדובר:

פסוק ג
מקצה הארץ אליך כו' הנה אמרתי מה שבקשתי ממך כי עודני בארצי המוכנת לקבלת התפלה שטרם אקרא ואתה תענה אל תאמר כי אך כאשר מקצה הארץ כשאהיה מפוזר ומפורד בגלות בקצה הארץ מקום רחוק מארצי המוכנת לקבלת התפלה כי אהיה בארץ בבל אדמה טמאה לא יהיה כן כ"א גם שם אליך אקרא כי עמי אתה אלהים כי בכל גלות שכינה עמהם ולא אצטרך רק קריאה וזה מב' טעמים א' שהוא בעטוף לבי מהגלות

שהוא בלב נשבר ועוד כי לא אשאל לבטל הגלות כ"א בצור ירום ממני הוא המלכות המושל בי בגלות שירום ממני כי למה שרוממותו היא לו ממני מצדי כי עונותי רוממוהו למען יהיה לי רצועות מלקות על כן איני מבקש ביטולו כי פורע חובי אני כי אם שתנחני ותנהלני שיקל עול סובלו שאוכל לסובלו. או יהיה שיעור הכתובים כלם כי אומר איש ישראל העתיד להגלות במלכיות שמעה אלהים רנתי כו' על דרך הקודם ומה היא תפלתי ובקשתי הלא היא כי למה אחלה בחלי כבד שאקרא אחרי כן ותרפאני הלא טוב טוב היה תעשה לי מתחלה שלא אחלה והוא כי הנה מעותד אני בעונותי ללכת בגלות מפוזר ומפורד ושם מקצה הארץ אליך אקרא בעטוף לבי כי אז יכנע ואז מזרה ישראל יקבצנו הלא טוב טוב היה לתקן מעתה קודם הגלות שתתיש כח היצה"ר והוא הנודע מרז"ל כי היצר הרע בתחלה נעשה כאורח ועני המחזר ואחר כך נעשה בעל הבית משתרר על האדם ומחטיאו בעל כרחו אחר שהחזיק בו ויתנהו תחת רגליו וזהו בצור חזק הוא היצה"ר שירום ממני שמשפילני להיות אני כאורח וירום עלי לעשות בעל הבית מי יתן ובו תנחני שלא ירום עלי או בצור ירום והוא ממני מקרבי תנחני עם היותי בצור ההוא תנחני בדרכיך:

פסוק ד

כי הנה אם היית מחסה לי מיצה"ר לא הייתי גולה תחת מלך מהמלכיות כי היית לי מגדל עוז מפני אויב באופן הייתי נצול משעבוד מלכיות:

פסוק ה

וגם ע"י כן אפילו חירות ממלאך המות היה לי אם היית מחסה לי מיצה"ר כי אגורה באהלך הוא העוה"ז ב' עולמים ולא אראה מות כי אין המות לי אלא מהיותי תחת חלאת טומאת זוהמת נחש משא"כ אם תהיה מחסה לי מהיצה"ר כי אגורה באהלך הוא העוה"ז עולמים שאגור בשני עולמות כאחד כי עודני באהל שמיך הוא העוה"ז שתחת השמים הנקראים אהל כמה ד"א וימתחם כאהל לשבת שהוא כאדם הראשון טרם יחטא שהיה בשני עולמים כאחד חי בגן עדן חירות עדיין ממלאך המות ואל תאמר נא אלהי אולי יקרני כאדם שחטא ויצא מצל כנפיו יתברך כי בעונו נסתלקה שכינה לרקיע ראשון כמ"ש ז"ל לזה אני נודר להכשיר מעשי עד שאחסה בסתר כנפיך סלה.

פסוק ו

ואל יקשה לפניך עשות חירות משעבוד מלכיות וממלאך המות על נדרי זה כי אין זה לך חדש עמדי כי הלא אתה אלהים שמעת לנדרי כאשר וידר ישראל נדר לאמר והחרמתי קדש את עריהם שהיה יושב הנגב צד מא"י ועל ידי הנדר נתת ירושת האבות הם יראי

שמך ואומרו לנדרי לרמוז שגם נדר עתיד כענין יריחו ששמע לנדר העתיד אחר הכבוש ועליו הקדמת ונתת כו' וזהו מעין חירותנו משעבוד:

פסוק ז

ועל חירות ממ"ה כבר עשית כיוצא בזה כי ימים על ימי מלך דוד תוסיף שדוד מלך ישראל חי וקיים חירות ממלאך המות על מה שהיו לו שנותיו שבעים שנה שהוא כמו כל דור ודור שימי שנותם כך:

פסוק ח

וגם ע"י שאלתנו זאת יש כבוד אלהים שאם ישאר העולם כך בשעבוד ומיתה יהיו חורבנות ובכל חרבן שכינה הוא שם אלהים מסתלק מן העולם ואלו תעשה שאלתנו ישב עולם תמיד לפני אלהים והוא כבודו יתברך שע"י עזר לנו מיצה"ר הג' דברים שהעולם עומד שבהם נשמר לא יעדרו כי חסד שהוא הא' ואמת הוא תורת אמת שהוא הב' דבר מוכן הוא שינצרוהו:

פסוק ט

ועל הג' שהוא עבודה אז יהיה עבודה משובחת שלא תהיה על עון כי על כן אזמרה שמך על שלמי נדרי שלא יהיו חטאת ואשם רק נדרים יום יום:

י **כי אתה אלהים כו'** הנה כתבנו דרך שכל הפסוקים אלו הם דברי ישראל עוד יתכן שמכאן הם דברי דוד שאומר הנה שאלת עם בני ישראל שעל ידי הכשרון שתהיה עמהם נגד יצרם ויתבטלו שעבוד מלכיות וזה במה שנודרים לחסות תמיד בסתר כנפיך ולא בזולתך אינם מקשים לשאול ועשה להם כאשר אתה אלהים שמעת לנדרי שלהיות מדתך שטרם יקראו תשמע כן שמעת לנדרים שאני הייתי עתיד לידור לבנות בית המקדש שזהו אומרו לנדרי ולא אמר נדרי והוא אשר נשבע לה' נדר וכו' עד אמצא מקום לה' וכו' על כן מאז נולדתי עם שהייתי עתיד להיות נפל נתת לי ירושת יראי שמך הם אברהם יעקב ויוסף והוא הנודע מספר הזוהר כי שבעים שנה שניתנו לדוד משלשה אלה ניתנו משנותיהם:

יא ועוד ימים על ימי מלך דוד תוסיף שהיה דוד מלך ישראל חי וקיים על מה שכבר שנותיו הם כמו דור ודור כלומר כשיעור כל דור שהוא ימי שנותינו בהם שבעים שנה כלומר כי גם להם היה מקום לעשות כאשר עשה לי:

יב אך מה נעשה שה' חפץ ישב עולם כו' שהוא כי אשר שואלין ודורשין העם המצטערים על הגלות שתנחם בצור ירום מהם הוא היצה"ר שתכניעהו לפניהם באופן שיהיה להם חירות משעבוד מלכיות וממלאך המות לגמרי אי אפשר זה כעת כי הלא ישב עולם לפני

אלהים כו' והענין כי הנה שלשה מדות הן חסד לאברהם אמת ליעקב פחד הוא אלהים ליצחק כד"א ופחד יצחק היה לי והנה מה שהוא יתברך חפץ הוא כי ישב עולם לפני אלהים כי יהיה התיישבות העולם על פי שם אלהים שגם בדין נזכה לקיימו שהוא ע"י שאנו בבחירתנו נכניע יצרנו ונעבוד את ה' שהוא על פי מדת הדין מדת יצחק כי חסד ואמת שהם מדת אברהם ויעקב שהוא אם הוא יתברך מכניע יצרנו והוא עושה הכל ולא אנחנו דבר מוכן הוא בעצמו שינצרוהו את העולם ב' מדות אלו כלומר ומה יהיה להחזיק טובה את בני האדם אם לא שיעשו באופן יזכו בדין וישב עולם על פי מדת הדין בהכניע הם את יצרם:

ט **כן אזמרה שמך כו'** אחרי אומרו שישב עולם לפני אלהים שנזכה שאפילו במדת אלהים יתיישב עולם שנהיה כשרים עד גדר שנזכה בדין אמר כי בהיות כן אזמרה שמך לעד שיהיה הזמר לשם אלהים לעד בלי הפסק שלא יהיה הפסק שלא יהיה עוד חרבן וגלות שכינה כ"י שהוא שם אלהים וזה יהיה ע"י שלא יהיה בנו חטא ועון שלא נצטרך להביא קרבנות הבאים על חטא כ"א לשלמי נדרי יום יום. או הוא שמדבר על זמן הבית שהיה נבנה בימי דוד כן אזמרה שמך לעד בלי הפסק שום חרבן בהיות שנכנע יצרנו לבלתי נחטא ויהיה קרבנותינו נדרים ולא על חטאים וזהו לשלמי שהוא בשביל שלמי נדרי ויהיה יום יום כלומר שלא יהיה חרבן באופן שלא יהיה נודר על מנת לשלם כשיבנה בית המקדש כ"א יום יום נופל לשלם כי יהיה בנינו נמשך תמיד:

ח ורז"ל פירשו מן בלשון ארמי ולא חשו אל חסרון האל"ף ואמרו שאמר דוד ישב עולם לפני אלהים כלומר על פי הדין שלא יהיו עשירים ועניים כי אם שיתחלק מן השמים לכל בשוה והשיבה רוח הקדש אם כן יהיה חסד ואמת מי יצרם כ"א אין עניים אין עם מי יעשו חסד ועל פי דרכם תאמר רוח הקדש ישב עולם לפני אלהים שיתנהג העולם על פי מדת הדין משיב דוד אם כן יתבטלו שתי מדות חסד ואמת מן ינצרוהו לא ה' ולא ישראל:

ט וגם יתבטלו זמירותי על שילום נדרי על חסדים טובים שאתה עושה תמיד כי הנה בהיות כן שיש חסד ואמת אזמרה שמך לעד בשביל שלמי נדרי יום יום:

פרק סב

פסוק א

למנצח על ידותון כו'. יתכן יאמר כי רוח הקדש ששרתה על ידותון היה גם הוא מזמור לדוד שהופיע לשניהם בסגנון אחד:

פסוק ב

אך אל אלהים כו' יהיה ענין המזמור ללמד לאדם דעת אלהים בארץ כי הוא יתב' לבדו אשר כח ואל לו להפליא לעשות ומרבה להיטיב ועליו יתברך לבדו הוא הבטחון ולא על בשר ודם ואשר מן המצר יקרא לו ית' יושיענו הוא יושיענו ויגאלנו כי מגן הוא לכל החוסים בו ואשר אותו יתברך יעזוב וישים בשר זרועו וילך אל איש שר וגדול אשר בארץ להציל לו מרעתו בוכה ומתחנן לו יעשה עמו ככל צדקותיו מלבד אשר לא יצליח הוא משחית נפשו ונלכד במצודת ארור הגבר אשר יבטח באדם וזה אמר אך אל אלהים לבדו ולא לאיש שר ואוהב דומיה נפשי להושע כי ממנו ישועתי כלו' כי גם אם יקרה תהיה לי תשועה על ידי אדם ממנו יתברך לבדו היא ולא מבשר ודם כי אם שהוא יתברך מגלגלה ע"י בני האדם וזהו ממנו ישועתי:

פסוק ג

כי אך הוא לבדו צורי מלבא עלי צרה ואם כבר באה הוא ישועתי להצילני ממנה ואחר ההצלה גם הוא משגבי להיטיב לי ולרומם אותי זולת ההצלה אך בזאת שלא אמוט רבה שלא אחטא עד יהיו לי רובא עונות כי בהיות הרוב זכיות הוא יתברך צורי והנה כל זה הוא לי מאתו יתברך מבלי הרבות תפלות ותחנונים רק בהיות כי אך לו יתברך דומיה נפשי בלבד בלי שתוף בטחון בזולתו ושיהיה בטחון נפשי וזהו דומיה נפשי בידעי כי ממנו תשועתי כי אז ודאי אך הוא לבדו צורי כו':

פסוק ד

ואחר שכן הוא עד אנה תהותתו על איש כו' לומר שוא לכם משכימי קום בצרה לכם אל נשיא בעמכם יושיעכם מצרתכם בהיות לאל ידו לעשות בגופו או בממונו מאחרי שבת בביתם שופכים נפשם בבכי ונאקה במר שיחה להתמרמר ולומר הושיענו כי באו מים עד נפש משפילים ומפילים עצמכם תחתיו לאמר תיקר נפשכם בעיניו לעשות את שאלתכם ובקשתכם וזהו עד אנה תהותתו ותכנעו על איש החשוב ככל אנשים שבמקרא תהותתו ותכניעו עצמכם לפניו וזהו על איש שהוא אצל איש כד"א ועליו מטה מנשה על יד הירדן עד אנה אתם הבוטחים בבשר ודם תהותתו על איש ותכנעו תחת רגליו בבכי ובתחנונים להיטיבכם ולהועילכם מממונם ועזרתם בצרתכם והנה תרצחו כלכם ותסתכנו כי תכנסו בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם וימשך כי ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו נמצא מסתכן בנפשו ומרצחה כי האיש הנז' הוא לכם כקיר נטיו כי שום עצמכם תחת בטחונו הוא כמשים עצמו תחת קיר נטוי שהוא בסכנה ואם עושים לו נס הוא לו מזכיר עון לנכות זכיותיו ומה גם שע"י מה שתרוממוהו יבוש מלומר שאין לו

ויודה האמת אלא שדוחה מיום ליום ומחדש לחדש כגדר הדחויה והיא תוחלת ממושכה באופן שהוא לכס גדר הדחויה וטוב היה לכם שלא תהותתו ותכנעו לפניו ותרוממוהו כל כך כי הלא עתה יבוש מאשר רוממתם אותו ויאמר לרחמכם ותבטחו בו והיו עיניכם תלויות ימים או עשור ולא תצליחו והלא טוב היה למעט ברוממותו לבלתי רוממו והכנע כל כך תחתיו שעי"כ מיד יחתוך התקוה ויכזב ויאמר אין לאל ידי לא תוסיפו לראות פני שאז טוב לכם כי תתייאשו מלהתמיד אחריו ותבקשו מה':

פסוק ה

כי הלא תדעו כי אשר זולתכם מהבאים לבקש בצר להם ממנו ולא יעשו ככם כ"א שמרוממותו יעצו להדיח שלא רצו לרוממו ככם כ"א אך משאתו ורוממותו נועצו להדיח ולמעט מעט משאתו כמשמעות מלת אך שהוא שלא להחניפו כל כך כ"א למעט מרוממותו כי הנה אלה קנו דעת יותר מכם כי הלא ירצו כזב כלומר יותר ירצו כזב בפיו שיאמר להם אין לאל ידי להיטיב לכם כי היה באמור להם כך בשביל מאמר פיו שאיבד תקוה ונטו עוד מלטרוח אחריו יברכו כי בהאביד תקוה מישועתו יתייאשו משוב אליו ואל על יקראוהו יתעשת למו ואז טוב להם ויברכוהו על שפעם א' הסירם מעליו ולא ילאו יום יום לריק אך הן אמת שבקרבם יקללו סלה באופן כי כלל הדברים הוא כי בין המגדיל בכבוד הנשיא ועשיר מעם שיעשה חפצו בין הבלתי נכנע כ"כ הצד השוה שבהם כי אין בו מועיל אלא שהמכבדו יותר הוא הנלאה לריק בעיניו תלויות ימים רבים ורעתו רבה יותר וא"כ אפוא מלכם תדכאו עצמכם לפני אנוש כערככם ואנה תעזבו כבוד אלהי ישראל שהוא מעוזכם והוא מעריצכם ומושיע אין בלתו כאשר הקדמתי באמרי אך אל אלהים דומיה נפשי כו' אך הוא צורי כו':

פסוק ו

אך לאלהים דומי נפשי כו' אחרי אומרו מה רב טוב הבוטח בה' שהוא יתברך צור ישועתו משא"כ הבוטח באדם ראה והנה יוכל איש לדבר לומר כי הלא המכשלה הזאת תחת ידי בני האדם יען יבקשו מאת ה' ולא יענה אותם על כן מלאם לבם לבטוח באדם והוא כי המה לא ידעו מחשבות ה' וגם לא ישיתו לב אל משארות אשמותם אשר על שכמם המעכבים את התשועה עד יתקנו את אשר עותו על כן לדבר על לבם אמר כמדבר עם נפשו ואומר אך לאלהים דומי נפשי כו' לומר שמעי בת וראי איעצך אלמדך להועיל והוא כי הנה מאשר אמרתי לך דומי נפשי כי ממנו ישועתי היה מקום להבין כי טוב לגבר יתפלל לה' יושיענו מצרה לו באמרו כי ודאי יעשה ה' מבוקשו כי הוא יתברך שומע תפלה וידום לה' כי ממנו תבא ישועתו מיד אך לא זו הדרך ישכון אור חלילה כי

הוא נסיון ואם לא יעשה מבוקשו יבא להרהר וימשך לבטוח באדם חלילה לכן השמר פן ואל תעשה כדבר הזה כ"א אך לאלהים דומי נפשי כלומר לא תשאל לו רק הנוגע אליך נפשי שימחול על אשמותיך ויקרבך לידי זכות וכיוצא כי אך ממנו יתברך מאליו ישלים תקותי של גופי כי אעשה את שלו והוא יעשה את שלי:

פסוק ז

ושמא תאמר ומה אשיב אל לבי שכשאקרא ואדום לה' ולא אענה שתאמר אלי שתמיד אייחל ולא אובד תקוה חלילה הלא זאת תשובתך והוא כי הן אמת כי הוא יתברך שומע ומייחל ומציל בלי ספק ובלי איחור כי עוד אני מדבר והוא ישמע אמנם זה יהיה כשאין לי עון אשר חטא שמעכב וזהו אך הוא צורי וישועתי כו' אך בזאת כשלא אמוט כלל אז ודאי אבטח בו שיענה מיד וזהו כי פה לא אמר לא אמוט רבה כי שם ידבר על כשהרוב זכיות לא יחסרון עונות שאפשר שבמיעוט לא יהיה א' מהמעכבים ויענה מיד וכן אפשר יהיה ביניהם עון מעכב ומאריך עד התיקון אך עתה דבר על שגם מיעוט עונות אינם כי אפשר שאם היה מיעוט שיש ביניהם מה שמעכב התפלה לענות מיד:

פסוק ח

אך עתה כשלא אמוט כלל על אלהים מוטל ישעי וגם כבודי שאענה מיד בישע שהוא כבודי ועליו מוטל לחוש על כבודי אך בזאת שלא אתערב בטחון באדם כ"א שצור עוזי הוא היות מחסי באלהים לבדו:

פסוק ט

בטחו בו בכל עת כו' הלא אמרתי כ"א אל אלהים דומי נפשי אל אשית לבי שודאי יענוני פן איזה עון יעכב ואבא להרהר כ"א שאם יתמהמה אחכה לו אמר עתה דעו אפוא כי אין דברי אלה אמורים כ"א ביחיד כאשר עד כה דברתי לשון יחיד ושלפעמים איזה עון מעכב כי מדקדקין בתפלתו ומהפכין בה אם ראויה או בלתי ראויה היא ומבקרין פנקסו אך לא כן תפלת הרבים כי הן אל כביר לא ימאס וזהו בטחו בו בכל עת לומר אם רבים אתם אל תיראו כ"א בטחו בו בכל עת כו' והוא מאמר ספר הזוהר על פסוק פנה אל תפלת הערער כי אל תפלת היחיד פונה ומביט אם ראויה להתקבל או לאו אך כשהם רבים לא בזה את תפלתם וזהו בטחו בו בכל עת והוא מאמרם ז"ל בגמרא כתיב דרשו ה' בהמצאו וכתיב בכל קראנו אליו אלא כאן ביחיד כאן בצבור כי ליחיד צריך עת רצון כעשרת ימי תשובה וכיוצא אך רבים נענים בכל עת וזה יאמר בטחו בו בכל עת ועכ"ז אל יעלה על רוחכם שמבלי הכנעת הלב בתפלתכם יענה עתירתכם להיותכם רבים כי לא כן הוא כ"א עם שפכו לפניו כו' וטעם רביעי שבמלת עם מורה זה כמדבר עמהם

ואומר עם היותכם עם ראויים להתקבל לפניו יתברך לא הרבוי הוא העיקר רק שפכו לפניו לבבכם שכולל גם היצר הרע ואז אלהים מחסה לנו סלה גם מדת הדין. או יאמר קרוב אל הקודם בטחו בו אתם ישראל בכל עת גם בעת צרה אך בזאת שתהיו לאחדים וזהו אומרו עם וגם שפכו לפניו לבבכם ולא אבטיח זה רק לישראל כי אלהים מחסה לנו סלה:

פסוק י

אך לא לאומות מ"ה וזהו אך הבל כו' והוא כי האומות מאדם ועד נח היו תלוים בזכות אדם הראשון ונקראים על שמו ומנח ועד אברהם היו בשם נח נקראים בני נח ולא עמדה לראשונים זכות אדם ולא לשנים זכות נח כי ראשונים נמחו במבול זולת מה ששליש העולם הציף הים ולא שוה למו ברית אדם וכן ברית נח לא עמד לזרעו בדור הפלגה ולא עמד רק זכות אברהם יצחק ויעקב לזרע יעקב וכמאז"ל בב"ר שאמר אברהם להקב"ה כרת ברית עם אדם ובא נח ודחה בריתו לברית אדם באתי אני ודחה בריתי לברית נח לא יבא אחר ותדחה בריתי מפני בריתו כו' הנה מזה יורה שכללות שאר אומות היו בשם אדם ובשם נח עד בא אברהם ובזה יאמר אלהים מחסה לנו סלה לעם אלהי אברהם יצחק ויעקב וזהו סלה שלא תדחה ברית זולת אבותינו לבריתם אך הבל ב"א הם דורות המתייחסים לאדם כי הלא נדחה בריתו ויצף ה' שליש עולמו בדור אנוש וכלו במבול וכזב המה גם המה בלתי מתקיימים כי כל דבר בלתי מתקיים נקרא כזב כמד"א היו תהיה לי כמו אכזב וכן אל תכזב בשפחתך כן כזב המה בני איש הם בני נח הנקרא איש צדיק ולא בלבד היות המתייחסים אחריהם משוללי אחדות כ"א שבשית אותם בכף מאזנים הם מתעתדים לעלות למעלה הכף מאזנים אשר המה בו לקלותם המה עולים יותר מהבל גם בהיותם יחד באחדות כי הלא דור הפלגה עם אחדותם לא שוה להם ויפץ ה' אותם:

פסוק יא

וגם שאמרתי בטחו בו בכל עת ע"י אחדות אך בזאת שאל תבטחו בהיות בידכם עושק וגם בגזל אל תהבלו אם גזל בידכם אל תהבילוהו לחשוב שלא יעכב בידכם כענין רחקי מעושק כי לא תיראי כו' ועל ידי כן שלא יהיה לכם עושק וגזל והיותכם לאחדים כמדובר אז חיל כי ינוב ויתחדש עליכם אל תשיתו לב:

פסוק יב

ועל מה שאמרתי כי אלהים שהוא מדת הדין מחסה לנו סלה שיראה כמו זר נחשב שמדת הדין יהיה מחסה הפך ענינו אל תתמהו על החפץ כי שתי הבחינות אחת כי ה'

הוא האלהים כי הלא אחת דבר אלהים בסיני שתים זו שמעתי שהוא זכור ושמור שדבור אחד היה ושתים שמענו כי בדבור אחד נאמרו ונודע כי זכור ושמור שבדבור אחד נאמרו הם דין ורחמים כנודע ומי יאמר כי מדת אלהים היה המדבר אז שאמרתי דבר אלהים שהיא השכינה הלא הוא כי עוז שהיתה בקולות וברקים הלא לאלהים הוא ועכ"ז שתים זו שמעתי גם ענין רחמים כי אינך משולל מבחינת רחמים:

פסוק יג

ולא בלבד רחמים כ"א לך שם אדנות הוא האלהים הנזכר גם חסד שהוא יותר מרחמים כי הלא אתה תשלם לאיש כמעשהו מדה כנגד מדה ולצריך תהיה לו נוצר חסד על היותו גומל חסדים וכיוצא אתה הוא המשלם כנודע כי הכל ניתן ע"י השכינה נמצא כי גם החסד ניתן על ידו מה גם הרחמים וא"כ צדקתי באמרי אלהים מחסה לנו סלה. או ולך ה' חסד כי לא תצרף מחשבה רעה למעשה ולא תשלם כמחשבתו רק כמעשהו. או כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בערך היות האיש חוטא ולא בערך למי חטא. או כי אתה תשלם העון לאיש כמעשהו ולא פירות כאשר במצות שיש פירות. או כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ממש מדה כנגד מדה למען יבין לשוב ע"י מה שלוקה. או כמעשהו ולא כפגם הנמשך ממעשהו למעלה. או יאמר מאמרנו על פסוק ועבדתם כו' וברך את לחמך כו' שאינו כמלך מבני אדם שאם מאה יעשו לו עבודה אחת ויתן להם אלף דינרים בשכרם יחלק בשוה עשרה לאחד אך הוא יתברך לא כן שאם מאה יעשו מצוה אחת אין שכר שום אחד דומה לשל חבירו כי פלס ומאזני משפט לה' וא' היה פנוי וחברו הניח מלאכתו א' עשה בזריזות יותר מחבירו וחבירו יותר מחבירו עד כלם וכן א' עשה ולא בשמחה וחבירו בשמחה יתירה ממנו ועד"ז עד כלם ע"כ כל אחד יקבל לבדו לפי שיעור עבודתו וזהו ועבדתם לשון רבים כי אינו דומה מועטים העושים את המצוה למרובים אך בשכר לכל אחד בפני עצמו וזהו וברך את לחמך בלשון יחיד וזה יאמר פה הלא חלקתי בין תפלת יחיד לתפלת רבים אך זה הוא לענין קבלת התפלה אך לא יהיה השבר בשוה לכל אחד כי לך ה' חסד מה שאינו למלך מב"א כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בפרטות ולא כבשר ודם שמשלם בשוה.

או יאמר מאמרנו בביאור התורה כי כשהוא יתברך פוקד ע"י מלאך אינו מבחין בין צדיק לרשע משא"כ כשהוא יתברך פוקד על ידי עצמו וזה יאמר ולך ה' חסד זולת האמור כי גם בעשותך עם היותך מדת הדין כי כאשר אתה משלם בעצמך ולא על ידי מלאך כי אינך כמלאך שלפעמים אינו מבחין ופוגע באיש שלא כמעשהו כ"א אתה על ידי עצמך

תשלם לאיש כמעשהו אף ליחיד שבין המרובים משא"כ כשאין אתה משלם כי אם ע"י משחית כי השגחתך פרטיית:

פרק סג

פסוק א

מזמור לדוד בהיותו במרבר וכו' הנה מזמור זה יסד דוד המלך להורות כמה מעלות טובות לנמצא בא"י גם שיהיה גולה ממקום למקום כי טוב להודות לה' כי נתן גלותו תחת כנפיו יתברך בארץ ולא בארץ העמים. שנית נמשכת מזאת ללמד דעת את העם ישימו לאל כל צרות הגוף אחר שנפשו דבקה בקונו ורצון מלכו של עולם טוב עמו ולא בלבד נפשו כי אם גם בשרו ישמח ויגל מאד ויתעלס באהבו יתברך אותו גם כי צר לו לגופו ובראשון החל ואמר מזמור כו' והוא כי הלא אחרי כי בורח מאימות מות איך יזמר וקינה מיבעי ליה אך הן זאת תחלת דבורו והוא כי הלא ידענו כי כל איש ישראל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה באופן כי אשרי תמימי דרך ההולכים בארצות החיים גם שיהיו גולים וז"א מזמור לדוד כו' והוא כי הלא דוד הוא אשר אמר בברחו לח"ל כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים שהוא כי להיותו בח"ל היה כמי שאין לו אלוה ועל כן עתה יאמר הנה גם כי ברוח הוא וקינה מיבעי ליה עכ"ז מזמור יאות לדוד לומר בהיותו במדבר יהודה שגלותו הוא בא"י גם כי מדבר הוא:

פסוק ב

והטעם כי הלא עתה אלהים אלי אתה כי לא יאמר עלי כאשר אם הייתי בח"ל שאדמה למי שאין לו אלוה כי אם עתה אלהים אלי אתה בהיותי במדבר יהודה כי א"י הוא ועל כן היטבתי אשר אמרתי מזמור לדוד כי זמרה מיבעי לי למימר וגם שאני בצרה שאין יסורין גדולים מהיותו בורח ממות וזהו אלהים שהוא מדת הדין ויסורין אלי אתה מכונה עלי ולבחינת חסד אל אחשבנו לזמר כמדובר והראיה שאלי אתה כי אתה עמדי גם בהיותי נרדף במדבר באימות מות כי הלא אשחרך כו' הוא כי השראת רוח הקדש לא תמצא במרי לבב כי בעיא צלותא ושמחה כנבואה ובח"ל וא"כ איככה יוכל לשחר אל אל בשירי זמרה והיותו במדברות בורח מאימות מות נפלו עליו ואכ"ז אשחרך כי שורה בי שכינה ורוח הקדש כי זה הוראה כי אלי אתה ולא זולת ממני על היותי בא"י ולא יפלא לומר כי גם כי נפשי היודעת מאד מעלת קרבת אלהים תשמח בך ולא תדאג על צרת אימת מות אך בשרי שהוא הגוף הלא יתעצב ויתמרמר בצרה לי ויעכב השמחה מלשחר אל אל ומלהקביל שכינה הבאה אלי הנה לא כן הוא כי הנה צמאה לך נפשי וגם כמה לך בשרי

ולא בלבד לא יחוש גופי על תגרת האויב הרודף להרגני משמחת הדבקי בך כי אם גם בהיות עלי מות טבעית לעיניו שהוא בארץ ציה ועיף בלי מים שבטבע ימות בצמא ודרך הגוף לעשות עיקר מזה עכ"ז את מיתתו ישליך אחרי גוו גם הוא בערך הדבקו בך וישמח עם נפשי לשחרך:

פסוק ג

ועדיין יפלא היתכן כי גדר השגת השראת שכינה ורוח הקדש תהיה לך פה כאשר היה לך בישובך בעיר הקדש או כאשר היית בנוב עם שמואל אך תאמר כי מחזה שדי תחזה אך לא כמדרגה אשר ראית שם כי אם לפי ערך המקום לא כן הוא כי מה שאמרתי אשחרך הוא כמדרגה שהייתי משיג בהיותי בקדש כי כן במדרגה זו היה מה שבקדש חזיתיך ואם יאמר איש א"כ אפוא למה צמאה לו יתברך נפשי וכמה בשרי כיון שלא חסרת דבר כי הכל יש לך הלא הוא לראות עזך הוא ארון התורה הנקראת עוז כמ"ש ז"ל על פסוק ה' עוז לעמו יתן כי פה אני רואה כבודך אך לא עזך אך בהיותי במקומי זה וזה אראה ועל כן צמאה וכו' וז"א לראות לשון עתיד:

פסוק ד

ועל אשר אמרתי כמה לך בשרי שלא יחוש הגוף מיתתו הטבעית בצמא בלי מים בערך חשק הדבקה בה' והוא בשר ולא רוח כי הלא יפלא שיתאוה גם כן דבקותו יתברך גשמי ומה גם עד גדר שלא יחוש לא על מיתת אויב ירדפו ולא על מיתה טבעית שהוא בארץ ציה ועיף בלי מים וישמח על דבקות ה' וישליך מיתתו אחרי גוו על זה אמר כי טוב חסדך מחיים כו' הנה בשרי כ"כ דבקה בך עד גדר כי טוב חסדך מהחיים הטבעיים במה ששפתי ישבחונך כי גדול הוא חסדו יתברך עמי יותר מהחיים במה שתחשיב שפתי החומריים שישבחוך כי אין לגופי אושר גדול מזה ומחזיק לו יתברך טובה ממה שנותן אתה לו חיים ועל כן אין לתמוה שלא יחוש בשרי העדר החיים בארץ ציה ועיף בלי מים וישמח לשחרך ולידבק בך שרוח ה' ידבר בי ומלתך על לשוני ושפתי כי שמחת זכותך את חומרי ששפתי ישבחונך גדול לו מחייו ואם כן למה יעצב על חסרון המים וימנע מלשמוח בדבקותך:

פסוק ה

ואם יאמר איש כי הלא עדיין כמו זר נחשב תעשה את גופך כגדר נפש רוחנית אל תתמהו על החפץ כי הנה אין גופי כזולתו כי הנה כן אברכך וכו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל בגמרא כי בעת סילוקו של רבי שזקף עשר אצבעותיו למעלה ואמר גלוי וידוע לפניך שלא נהניתי מן העה"ז אפילו באצבע קטנה שהוא שכל מה שנהנה היה שלא לכונת

הנאת הגוף רק בכונת הנאת הנפש כי על כן נתקדש גם גופו כנודע שיכול אדם לעשות כל הנאותיו כמאמר או מאכל ומשגל וכל השאר לכוונת עבודת שמים ובזה יאמר דוד אחרי אומרו כמה לך בשרי שאפילו גופו תאב ודבק בה' והמשיך בזה השני כתובים הבאים אחריו אמר עתה הנה בהיות הדבר כן שגם בשרי דבק כך אברכה בחיי עודני חי לפני מותי כי אברכך שזכיתני בכל ימי חיי שבשמך אשא כפי למעלה ולומר שלא נהניתי מן העולם הזה בכל עשר אצבעותי כלומר כי היו כל הנאותי לשמו יתברך וזהו כי בשמך אשא כפי על כן לי נאה לברך על זה. או יאמר כן אברכך וכו' נמשך אל פסוק שאחריו כמו חלב ודשן כו' והוא ענין מאמר ב"ר על פסוק וימת אברהם זקן ושבע ארז"ל כי כשהצדיק נפטר מן העולם מראין לו מתן שכרו ומאשר מתענג אז בדשן נפשו שבעה והוא ישן כמפורש אצלנו שם כי ע"י מה שמראים לו בעודו מחובר עדיין עם הנפש נהנים הגוף והנפש יחד וע"י כן הנפש שבעה ולא תדאג על מה שלא יעסוק עוד בתורה ומצות והגוף מאותו עריבות נשאר כישן ולא כמת כי עוד בחינת קדושת נפשו בו להיות לו עריבות וקיום שלא יכלה וכענין רבי אחא בר יאשיה וכשמזכירין דברי תורה משמו שפתותיו דובבות בקבר וזה יאמר פה דוד אל יראה לשומע לי כי אני מן המתמיהין בספרי חשק גופי בחברת נפשי כי כאשר צמאה לה' נפשי אז כמה לה' בשרי כי הנני מביא דוגמא מאשר יקרני שהוא כי כאשר בעת סילוק הנפש מאשר מקבל הנפש הנאה ועריבות מראות אור המתן שכר שנפשם שבעה נמשך גם לגוף שנשאר ולא כמת שעל כן שפתותיו דובבות בקבר כך כשאני בחיים חייתי מברך ומשבח את ה' מאור השפע הנשפע לנפש נמשך גם לגוף וע"כ כאשר צמאה נפשי כמה לה' גם בשרי וזה אמר כן אברכך כו' לומר אל תתמהו מהמשך מהנפש שפע קדושה אל גופי כי הנה כן אברכה עודני בחיי כי בהזכיר שמך אשא כפי הגשמיות:

פסוק 1

כמו החלב ודשן שתשבע נפשי כשתסתלק שמחמת היות נפשי שבעה ימשך גם לפי החומרי ששפתי רננות יהלל פי שאהיה כישן ששפתותיו יהיו דובבות ומרננות כן הוא מה שאברכך בחיי טרם הסילוק שאשא בשמך בהזכירי שמך בברכה כי ה' עצמו בו אשא כפי שקונות קדושה כמו החלב ודשן שע"י שתשבע נפשי שנמשך גם לגוף שאז שפתי רננות יהלל פי כך נשיאות כפי החומריות אני נושאן בשמך כי ה' הוא ככלי שבו אני נושאן שקונות קדושה ואומר רננות יאמר כי אצ"ל התורה כי אם גם הרננות שהיה מזמר בזה העולם הם המזמורים והרננות שלי למה שפי היה אומרם פה עם הנפש גם אז תהיה פי דובבת אותם כשיאמרו אותם בעה"ז וזהו ושפתי רננות יהלל פי:

פסוק ז

ועוד לי ראיה שבשרי דבק עם נפשי כי הלא אם זכרתיך על יצועי בבואי לישן שאני אומר בידך אפקיד רוחי שאיני מזכיר רק את הרוח באשמורות אהגה אני לבדי בך כי בא הרוח אלי מוצאה את פי הוגה מאליה ואין זה רק משייכות רב אשר לבשרי עם רוחי שממה שנפקדה בידו יתברך הושפע גם בגופי:

ה או יאמר כי מאשר כן אברכך בחיי על ידי חברת הגוף כי בשמך אשא כפי בזה אבטח שגם בסילוקי יהנו יחד:

ו שכמו חלב ודשן שתשבע נפשי הוא ענין נפשם שבעה כך גם הגוף יהיה כישן ולא מת וכמו שהיה גופי מברך ומהלל עם נפשי כך אז ושפתי רננות יהלל פי כענין שפתים דובבות:

פסוק ח

כי היית עזרתה כו' הנה כתבנו בתחלת המזמור כי ענין המזמור יסוב על שני דברים אחד להורות מעלת ארץ ישראל ושעל כן היה משבח לה' שמה שהיה גולה במדבר יהודה היה שהיה בארץ ישראל כי שם יכונה הוא יתברך עליו לאלוה מה שאין כן אם היה בח"ל שהיה דומה כמי שאין לו אלוה כי שם היה תחת צל טומאה ובא"י תחת כנפי השכינה והענין השני הוא כי אגב נפשו גם בשרו וגופו היה דבק בה' כאמרו צמאה לך נפשי כמה לך בשרי כו' ועתה בא ופירש שתיהן על האחד אמר שתים היטבת לי בבריחתי במדבר יהודה א' כי היית עזרתה לי מאויבי ב' שלא היה העזר על ידי ברחי ח"ל כי אם ובצל כנפיך שהוא בארץ ישראל תחת כנפי השכינה ארנן מה שלא היה בחוץ לארץ:

פסוק ט

ועל הב' אמר דבקה נפשי אחריך והנה היה נמשך מזה שתצא נפשי מגופה לידבק בך ולא תהיה תוך החומר אלא שבי בגופי תמכה ימינך כי גם בבשרי שחשק בך כמדובר הושפע בו הופעת קדושתך באופן שעל ידי כן עם שדבקה נפשי אחריך בי תמכה ימין חסדך לעצור כח לסבול הנפש בקרבי עם היות שדבקה נפשי אחריך וזהו בי תמכה ימינך שתמכה ותתן סמך וחוזק בי להתקיים נפשי בקרבי:

ח או יהיה שעודנו מדבר בענין שבח גופו שגם הוא קדוש ואמר כי היית וכו' והוא כי במקום שהשכינה שם נפשו של אדם תאבה לצאת לידבק בה כי זה היה ענין צאת נפשות כל ישראל בסיני שדבקו אחר ה' וכענין ג' שמתו באידרא של רשב"י אך משה שגם גופו היה קדוש לא יצאה נפשו בסיני ממנו אמר ראו נא קדושת גופי כי כאשר היית עזרתה לי ובצל כנפיך שהיית חופף עלי ארנן ע"י שפע הנשפע בי מצלך:

ט כ"כ היתה קדושת הצל ההוא עד כי דבקה נפשי אחריך ובקשה לצאת לידבק בך וכאשר קרה למשה שעל קדושת גופו לא יצאה ממנו כך בי קדוש גופי תמכה ימינך לקיימה בגופי ואם נדקדק אומרו בי יהיה כי הנה ארז"ל בשוחר טוב כי הנשמה שבאדם בכל עת מבקשה לצאת אלא שרואה הקב"ה שכל הארץ מלא כבודו וחוזרת לאחוריה ושם ביארנו שחושקת לשרשה וכשרואה שהקב"ה לא עזב הארץ גם היא מתנחמת בחומר נמצא שבהסתכל אל הגוף רוצה לצאת ועל ידי מה שחוץ ממנו נתמכת לישאר בו אמר דוד זה יתרוני כי בי תמכה לישאר בגופי ולא במה שחוץ ממני שבשרי קדוש:

פסוק י

והמה לשואה יבקשו נפשי כו' אמר הנה נפשי לרוב מעלתה דבקה אחריך באופן שתחוייב לי המות כי תצא נפשי ותדבק למעלה בשרשה וימינך תומכה בקרבי שלא אמות והמה שאול וסיעתו לשואה שהוא למען תהיה להם מעלה במותי יבקשו נפשי להסירה ממנו כדי שימלוך בנו שאומרו שואה הוא כמה ד"א אם יעלה לשמים שיאו ועל כן תחת בקשם נפשי כדי לעלות אדרבה יבאו בתחתיות הארץ מדה כנגד מדה:

פסוק יג

יגידוהו על ידי חרב כו' אחר דברי דוד תשיב רוח הקדש ותאמר יגירוהו על ידי חרב כו' לומר הלא דוד חס עליהם ואמר שלא ימותו רק שיבואו בתחתיות הארץ שיהיה להם שפלות אך יותר מזה הוא ראוי כי אחרי שיגירוהו שעושים יהיה דוד גר וגולה על ידי חרב שרודפים אותו בחרב לכן מנת שועלים יהיו שימותו ויהיו דומים לשועלים בחרבות ומדברות תחת אשר עשו יהיה הוא במדברות:

יב ואחר מותם אז המלך ישמח באלהים המלך הוא דוד ישמח באלהים הוא מדת הדין כי חלף יסוריו אשר לו היום ישמח אחרי כן:

יא או יאמר בדרך אחרת ויהיה אומרו יגירוהו כמה ד"א יגורהו בחרמו כו' שהוא לשון גרירה ואסיפה והוא כנודע מרז"ל כי בתחלת רודפם את דוד אחרי הכותו את גלית ויקנאו בו פן ימלוך וישאל שאול אם היא מפרץ או מזרח באמרו שאם מפרץ יתעתד למלוך ואז השיב דואג ואמר אין פחד שימלוך כי הלא עד שאתה שואל על המלוכה שאל אם ראוי לבא בקהל שהוא ממואב ואז השיב אבנר ואמר מואבי ולא מואבית ויארכו הדברים עד נתקבצו הסנהדרין ולא מצאו מענה על קושיות דואג עד שקם יתרא הישראלי וחגר חרבו כישמעאל ואמר מקובלני מבית דינו של שמואל הנביא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ומי שלא ישמע ידקר בחרב הזה ואחרי שלא יכלו לפוסלו רדפוהו להמיתו והיה בורח במדבר יהודה ועל שני הדברים היה הוא יתברך כועס על הא' אמר יגירוהו על ידי

חרב אפילו אם יגירוהו שיגררוהו ויאספוהו אל הקהל לא הודו רק ע"י חרב שהוא ע"י חרב יתרא שחגר חרבו כישמעאל ועל כן לא בלבד יבאו בתחתיות הארץ שהוא שפלות כי אם גם מנת שועלים יהיו שהם בקשו להחריב בית דוד המה יהיו לחרבה ושממה והוא מנת שועלים שהמנה שלהם הוא חרבות ושממות כד"א על הר ציון ששם שועלים הלכו בו והוא ברמאות כשועלים באו עליו עם יודעם האמת:

יב **והמלך כו'** עוד אומרת רוח הקדש הנה כאשר היו מביישים את דוד שנים היו מתעצבים דוד ובעז בע"ה אומר בלבו לשוא התהללתי שנשבעתי ליצרי חי ה' שכבי עד הבקר אם בקחתי אותה אחרי כן היה באיסור אומרת רוח הקדש אחר שאלו מנת שועלים יהיו ודוד ימלוך אז והמלך ישמח באלהים כלומר די לו להיות כרבו כי גם אלהים שהוא שכינה שעם דוד גם הוא כביכול היה לו צר ואז ישמח גם המלך די לו שישמח עמו וגם בעז שהיה צר לו גם הוא אז ישמח ויתהלל כל הנשבע בו הוא בעז וכל אשר למדו ממנו לישבע ליצרם וזהו יתהלל כו' הוא בועז שנשבע ליצרו באמרו שכבי עד הבקר גם הוא יתהלל מה שא"כ אם היה כדברי הפוסלים נשואי עמונית או שיומת ולא יצלח למלוכה כי אז כל ענין בועז היה להוציא מלכות דוד לריק אך עתה בראות שהמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו כי יסכר פי דוברי שקר האומרים כי גם הנקבות נפסלו דלא עביד קב"ה ניסא לשקרי ונותן מעלה לפסולים עתה יוכל להתהלל. בועז גם הוא כי היתה שבועתו להוציא פרי צדיק יצלח למלוכה:

פרק סד

פסוק א

למנצח כו':

פסוק ב

שמע כו' גם שלא יהיה טרם אקרא לפחות שמע בשיחי אך מפחד אויב לא תייחל עד שאתפלל כי אם תצור מאליך חיי כי לפעמים יתעלם ממני כאשר יבאר:

פסוק ג

תסתירני מסוד מרעים וכו' יש שני סוגי מרעים יש בעלי סוד לעשות רע ובבא עת מוכנת יפעלוהו ויש לא יעצרו כח להתאפק בסודם רק מיד ישננו לשונם לדבר סרה ולהוציא מפיהם אשר יזמו לעשות והנה יותר ראוי לירא מן הסוג הראשון מבעלי הסוג השני כי השני אפשר תתקרר דעתו בזעף לשונו ולא יפעל מה שאין כן הראשון ועל כן אמר דוד מה שאשאל ואבקש ממך הלא הוא תסתירני מסוד מרעים הבלתי מגלים לדבר סרת רעתם

רק בסוד שהוא הסוג הראשון שהוא מרגשת פועלי און המתקבצים באחדות בהתייעץ לפעול און:

פסוק ד
כי הסוג השני הם אשר שננו כחרב לשונם בגלוי אין כל כך פחד כי אין רעתם רבה ובאה אל הפועל כל כך כי הלא כל מה שדרכו חצם אינו זולתי דבר מר אשר דברו שקרוב הדבר שרעתם כלה בדברם דבר מר שנח רוגזם בצד מה באופן שלא יפעלו ולא ישאר כי אם הדבר מר:

פסוק ה
אך אשר יסתירו סוד שהוא לירות במסתרים תם מהם אירא כי פתאם יורוהו כו' בפועל ולא ייראו פן יעמדו על נפשם מקבלי הרעה כי הלא לא גלו הענין ואין יודע לישמר כי לא ידעו עד עשותם רעתם ואז אין תיקון:

פסוק ו
ואמר הנה עוד טענה אחרת והיא כי אשר יחזקו למו דבר רע שהוא הסוג השני למה שכל העם מחזקים אותם בחזקת דבר רע אשר דברו לעשות על כן גם כי יספרו דברים לטמון ולהסתיר המוקשים שהכינו לבל תורגש רעתם פן ישמרו מהם ויספרו לעשות באופן יהיה המוקש טמון ונסחר על כל זה אמרו מי יראה למו שחוששים ויראים פן יראים ואומר מי יראה למו כלומר היש רואנו שיחושו וייראו שתגלה רעתם וזה מאימת אשר גלו רעתם יחושו פן ישמרו שכנגדם וישימו מארבים לישמר מפח מוקשים באופן אפשר ימנעו בחששתם:

פסוק ז
אך הסוג הראשון יחפשו עולות בלבם לפעול סוג עולות כל כך בסתר עד שתמנו והשלימו החפש מחופש אשר יחפשו לגלות הדבר שכנגדם וקרב איש ולב עמוק שיתמו גם קרב איש ולב עמוק עם החפש עצמו בחשבם מבטן מי יצא הפועל ההוא ולא יוכלו להשיג מי עשהו כל כך יחפשו עולות מיוחדות של הסתר לבל יורגש שאין צריך לומר שלא יבין מיד כי אם שיכלה החפש עצמו לגמרי אשר חפשו וגם הקרב איש ולב עמוק ברעיונם ולא ימצאו כל כך יעשו באופן בלתי נרגש מי עשאו:

פסוק ח
ולא עוד כי אם יהיה ההסתר עד גדר שויורם אלהים חץ פתאם אשר לפי האמת היו מכותם כלומר מיוחדות למו מדה כנגד מדה מתייחס אל העולות אשר פעלו.

פסוק ט
וכל כך יחזיקו בהסתר כי ויכשילוהו את החץ הנזכר עלימו לשונם שיאמרו הרואים כי מקרה ומכשול היה זה עליהם ולא מאתו יתברך בהשגחה כי המה לא חטאו בכיוצא בלקות ההוא כל כך הסתירו רעתם אשר היתה מעין חץ מכותם ולא הם בלבד כי אם גם יתנודדו כל רואה בם שיהיו נודדים ברעיונם תחת מה בא עליהם החץ ההוא עם היותו מעין רשעתם כי לא יוכלו לכוין מרוב הסתירם הרעה אשר עשו. או יאמר אלו מן השמים היו מכשילים עלינו לשונם שיעשו שמה שעושים בסוד תכשל לשונו להוציאו בגלוי על כרחם כאשר היה בבלעם שפיהם יכשילם שלא בכוונה אז בבא עליהם חץ מכותם יתנודדו כל רואה בם ינידו ראש באמור כי רעתם בא להם כפי מדתם :

פסוק י
וימשך מזה כי וייראו כל אדם שיהיו יראים מעשות כמעשיהם ויגידו לזולתם פועל אלהים מדה כנגד מדה ומעשהו היו משכילים בכל דבר לישמר ופן ישלם להם בעניניהם כמעשהו יתברך באלה:

פסוק יא
לזה רוח הקדש תשיב אמריה לו ותאמר כי טוב לצדיק ישמח בה' ולא יהרהר על פועלי הרעה אם יפקדו אם לאו וחסה בו יתברך כי נאמן הוא ויבטח בו כי הוא יעשה באופן שיתהללו כל ישרי לב הם הבלתי מהרהרים גם כי יראו רשע וטוב לו וכיוצא בזה כי קב"ה לאו ותרן הוא ועתיד הוא לשלם שכר גדול וטוב לישרי לב הבלתי מהרהרים אחר מדותיו יתברך עד גדר שיתהללו כל ישרי לב על מדתם זו שיאמרו אשרינו שלא הרהרנו וסבלנו כי גדול ורב ורם זכותנו מאתו יתברך.

פרק סו

פסוק א
למנצח כו' ידבר על בני הגלות החיל הזה המר והארוך ונעלם קצו מבני האדם כי לבא לפומא לא גלי' והנה על עוצם הגלות הלז ואריכותו ימצא מקום יצר סמוך לחמץ לב עם בני ישראל להרהר נגד כבודו יתברך ומה גם בשית לבם אל אשר היו גוים מרקדים בהיכלו ויאמרו איה גבורותיו איה נוראותיו ומי יתן והיה הרהורם כענין ירמיה ודניאל שאחד השמיט הנורא ואחד הגבור כי הלא המה לא כוונו רק כי לא היה הוא יתברך אז משתמש מהמדה ההיא כמפורש אצלנו במקומו ועל כן באו אנשי כנסת הגדולה ואמרו כי אדרבה משתמש היה מהן כי הן הן נוראותיו הן הן גבורותיו שראה ועצם כחו

וגבורתו לסבול למען יכופרו עמו ישראל על ידי הניחו לשלוח יד בהיכלו ויכפר אדמתו עמו אך הגוים אויביו יתברך החליטו הרעה לאמר כי מבלתי יכולת חלילה היה אשר סבל ולא פקד וכמאמרם ז"ל שהיה דבר המן אל אחשורוש אלהיהן של אלו שהוציאם ממצרים כבר הזקין ותשש כחו שהרי היו מרקדים בהיכלו ולא שלח בהם יד והנה בגלות החיל הזה שרבו בו גזירות ובאנו באש ובמים גדולים וטובים מישראל וגם הוא ארוך מאד ונעלם קצו מבני אדם על כן מלא לב בני האדם להרהר ולומר כי חלילה עזב ה' את הארץ ביד השרים וגווייהם כי על כן לא פקד על אשר עשו בביתו ובחומותיו ואחרי כן בקדושיו כי כמה שרפו במו אש וכמה צללו כעופרת במים אדירים כמפורש במסכת גטין מהילדים והילדות וכהנה אין מספר כנודע מעניני הגזרות והנה בהרת עזה כמות היא פן יהרהרו ישראל עצמם חלילה ויחפרו ויאבדו שניה לה מריב לשונות המנגדים כי יתפקרו לדבר על ה' תועה כאמרם אלינו כל היום איה אלהיכם אמת ונמצא שם שמים מתחלל מלבד מה שעל ידי כן מצאו מקום להעמיס על צרות ישראל אשר בקרבם על כן אחשבה כי המזמור הלזה אשר על הגלות הלז ידבר חילק הענין על ישראל ועליהם והוא כי ישראל עצבים על רוב צרה וצריך לשמחם והם מתהוללים מרוב שמחה בשעבודם אותם וראותם כי הוא יתברך סובל וידברו סרה מרוב שלוה וצריך להכניעם על כן על ישראל אמר למנצח שיר מזמור שהם שלשה מיני זמר ושבח לומר שיתו לבכם אל שלש ישועות אשר הושיעכם ה' מבבל וממדי ומיון כי על כן למנצח ושיר ומזמור יאות לכם לזמר כי ה' אשר הצילכם זה שלש רגלים הוא יבא ויושעכם גם מזה האחרון עם שהקץ נסתרה דרכו מעיניכם ועל האומות עובדי כוכבים המתהוללים על ה' ועל משיחו ומתגדלים עליהם אמר הריעו לה' כל הארץ כלומר הריעו והכנעו לפני אלהים הפועל דין עם ישראל ונתנו בידכם כל הארץ ועל שתי הכתות נכלל המזמור מפסוק שאחר זה זמרו כו' ידבר על ישראל ומפסוק לכו חזו מפעלות כו' ידבר עם העמים כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק ב

והחל לדבר בישראל ואמר זמרו כבוד שמו כו' והוא כי הנה ידוע כי אברהם בירר לנו את המלכיות להשתעבד בנו להנצל מגיהנם ולנחול כבוד העולם הבא באופן כי התנהגו יתברך בתואר שם אלהים בגלות המר והנמהר הלז לכבוד יחשב לנו כי לטובתנו הוא שכבוד העולם הבא ננחל וזה יאמר זמרו כבוד שמו שהוא זמרו והללו כבוד הנמשך לכם משמו הוא שם אלהים הנזכר שהוא ענין רוגז הגלות שהוא מתייחס אל מדת הדין ומה שיפתה לבבכם לבלתי עשות כן שהוא בראותכם כי גוים מרקדים בהיכלו וכן עניני צרות

נוגעות אל כבודו יתברך והוא שותק באופן שתהרהרו נגד יכלתו חלילה לזה אני אומר הזהרו ושימו כבוד תהלתו שהוא כי מה שהוא תהלתו שימו אותו לכבוד ולא להפכו שהוא כי מה שיש להללו על גבורתו שסבל אל תייחסוהו חלילה להעדר כבוד כי הנה זה הוא כבודו:

פסוק ג

ולא בלבד ביניכם לבין עצמכם כי אם גם אמרו לאלהים לנוכח אותו יתברך מה נורא מעשיך כו' לומר כי במה שגוים מרקדים בהיכלך לא נאמר איה נוראותיך שנבוא לשלול תואר הנורא כי אם אדרבה מה נורא מעשיך כי אדרבה הוא הוראת גודל עוזך לסבול אלא שהגוים ההם לא יבחינו כי הן הן נוראותיך ואדרבה יכחשו בה' ויאמרו לא הוא כו' וזהו אמרו כו' מה נורא כו' לומר אמרו בני הגלות לאלהים מה נורא מעשיך המתייחסים לשם אלהים בדין שאתה עושה לשעבדנו ביד האומות כי לא נאמר איה נוראותיו שמניחנו בידם כי הן הם נוראותיך שתסבול דבירך ובניך בידיהם וזהו מה נורא מעשיך כי אם שברוב עוזך שהוא בסבלנותך שהוא רוב עוז ותעצומות יותר מהנקימה אז יכחשו לך אויביך ויאמרו לא הוא חלילה:

פסוק ד

אמנם כאשר כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך שהוא בהיטיבך עמנו לימות משיחנו אזי למפרע יזמרו שמך הוא אלהים הנזכר סלה שיאמרו שגם מה שעד כה שעבדונו שמך אלהים עשתה זאת וז"א סלה שגם העבר יודו למפרע שהדין היטיב לנו למען מרק עונותינו:

פסוק ה

לכו וראו כו' הנה כתבנו בפסוק ראשון כי כנגד שתי כתות ידבר אחד על ישראל הגולים שנית על הגוים שוביהם והנה עד כה דבר עם ישראל הנוגע אליהם בשלשה כתובים הנאמרים ועתה החל לדבר נגד השובים ואומר להם לכו וראו כו' לומר אל תתהוללו בראותכם שאתם בשלוה ומעלה איך ימשך זה מהדין ואתם בשמחה רבה כי איך יתייחס לנורא בעשותו דין בנו ולא יטיל מורא בעולם כי איה נוראותיו כי הלא לכו וראו מפעלות שם אלהים שעושה כאחת שתי פעולות שכולל רחמים בהיותו נורא עלילה א' על בני אדם:

פסוק ו

שהוא כאשר הפך ים ליבשה כי אז היה פועל נורא מאד על כל העמים כד"א ונשמע וימס לבבנו כו' והיה רוגז גמור שזולת הדין שעשה במצרים גם הכניע שרו של ים ושרו

של מצרים כמו שאמרו ז"ל וירא ישראל את מצרים מת כו' וארז"ל מתים לא נאמר אלא מת כו' העביר ישראל בתוכו והצילם שהוא רחמים וכן מאז היה סימן לישראל כי הן בלכתם לכבוש הארץ שהוא דין יעשה להם כן כי בנהר יעברו ברגל שיכניע השר ושם גם כן נשמחה בו הנה שבעשותו רוגז לזולתנו שמחנו שהטיב לנו בפעולה אחת שהם ב' מפעלות בעלילה ופעולה אחת שאת המצריים טבע ואנו היינו שמחים כן גם עתה בעשותו יתברך רוגז ודין בנו אתם בשמחה ושררה רבה:

פסוק ז

עוד נודיע אתכם אומות העולם שלא יעלה על רוחכם שבהחריב ביתו והגלנו לבין האומות שסילק שכינתו והשגחתו מהארץ והניח השררה לשרים כי אם מושל בגבורתו שגם בגבורתו המיוחדת לו שהוא במה שסובל מה שעשו בהיכלו ובעמו בחרבן והגלות הוא מושל עולם ועיניו בגוים תצפינה ותשגחנה לראות איך יתנהגו בישראל כי הסוררים לישראל אל ירומו למו סלה כי יתעתדו למשפט לאחר זמן והוא כעין מאמרם ז"ל שאמר אברהם לבני קטורה דעו כי כל המצר לישראל בעולם הזה לא ייטב לו לעתיד לבא לכן התרחקו והתעתדו לימים ההם למשפט וזהו הסוררים כו':

פסוק ח

ברכו עמים כו' אחר הודיע את הגוים המשעבדים אותנו בגלות כי לא מבלתי יכולת חלילה שתק ברקדם בהיכלו ובהעמיס צרת הגלות על ישראל כי אם שהן הן נוראותיו ושיודע בגוים כי לא לעולם חוסן כי הסוררים את ישראל אל ירומו סלה ראה והנה יהיה להם פתחון פה לדבר ולומר אם כן אפוא למה מסרם בידם אם את ישראל אהב ועוד למה יאשם את הסוררים לישראל באמור כי הסוררים אל ירומו סלה ולמה לא יחזיק להם טובה על שאינם מכלים את ישראל כי הלא בידם ניתנו ובחיריים המה לזה מסיימים ישראל דבריהם אל האומות ואומרים להם על האחת ברכו עמים אלהינו ועל השנית והשמיעו קול תהלתו:

פסוק ט

ופירש ואמר מה שאמרתי ברכו עמים אלהינו הוא על כי הוא ית' השם נפשנו בחיים לומר כי מה ששעבדנו לא מאהבתכם רק לשום נפשנו בחיים כי על כן אברהם מכרנו וה' הסגירנו ועל כן אמרנו ברכו ה' אלהינו כי על פי דרכו הגדיל אתכם עלינו ואשר אמרנו והשמיעו קול תהלתו הוא כי ולא נתן למוט רגלנו הם גויותינו שלא כליונו ביניכם כי מאתו יתברך הוא לנו והללוהו אתם כי זה תועלתכם גם אתם כי אם אין ישראל סבא אין עולם כמאמרם ז"ל על פסוק כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם כו' כי אילו

היינו כלים בגלות היה הוא ית' מאביד אתכם ומכלה העולם כי כל חפצו הם ישראל לקיים עולם:

פסוק י

כי בחנתנו אלהים כו' כהתימם ישראל על פי רוח הקדש מלדבר עם הגוים המשעבדים אותם באמור להם כי גם בגלותנו ה' אלהינו עמנו מדברים עמו ית' ואומרים מודים אנחנו לפניך כי לא געלת בנו רק כי בחנתנו אלהים לומר לא קצפת עלינו להנקם ממנו בעונותינו בגליותינו רק כי בחנתנו אלהים בגלות בבל על ידי הצלם שנבחנו בו חנניה מישאל ועזריה וכל השאר שהשתחוו צרפתנו כצרף כסף תוך הכור עד מרק אותו שמתמעט על ידי האש כך נצרפנו:

פסוק יא

על ידי מה שהבאתנו במצודה בימי אחשורוש שמת מועקה במתנינו בתעניות על ידי המן ליטהר מעון הצלם כמי שמטהר הסיגים המעורבים בכסף כן מה שחטאנו לפנים העברת העביר אותה חלאה שנדבקה בנו כי זאת היתה כונתך ולא לינקם ממנו עד נשארנו כסף נקי כנודע מרז"ל כי כל עולי גולה עם עזרא היו צדיקים גמורים:

פסוק יב

ואחרי כן הרכבת אנוש לראשנו הוא יון שבא עד בית המקדש הוא ראש לישראל ולהעבירה על דת שלהמלט ממנו באנו באש ובמים לקדש שמך ותוציאנו לרויה על ידי חשמונאים:

פסוק יג

וכן עתה ברביעית איחלה לך אבוא ביתך אשר תבנה לנו מלמעלה בו אבוא בעולות אם הרהרנו דבר באורך הגלות אשלם לך נדרי:

פסוק יד

אשר פצו שפתי בגלות בתורת נדבה ואשר דבר פי בצר לי בתורת נדר על ההצלה מהצרה:

פסוק טו

והעולות שאמרתי יהיו עולות מיחים עם קטורת אילים ומה שאשלם לך נדרי הוא שאעשה בקר עם עתודים סלה שהוא בעין יפה:

פסוק טז

לכו שמעו ואספרה כו' אחר כל הויכוח הלז על תקות חוט של חסד גאולתו יתברך בא דוד לדבר על לב בני ישראל לאמר להם כמבטיח את אסירי התקוה שיתחזקו בה

ולא ייראו כי קרובה ישועתו יתברך לבא בשובם עדיו וקראם אליו כראוי כי לכו שמעו ואספרה אשר עשה ה' לנפשי עם היותי יחיד מה גם עתה שיעשה בזכות כל ישראל:

פסוק יז

והוא כי אליו פי קראתי כו' כי טרם אקרא היה עונה אותי ומזכה אותי להשתעשע בשמוע בקולי עם שכבר ענני וגזר הצלתי כענין שכתבנו על פסוק תאות לבו נתתה לו וארשת וכו' ואמר אצ"ל בהיותי מתפלל מעצמי שלבל דחות אותי היה מקשיב תפלתי אחר שתאות לבי נתן לי כי אם גם כאשר אליו פי קראתי כו' והוא כי שלשה חלקים יש בתפלה א' קודם לכל לשאול ממנו ית' מענה לשון והוא ענין אדני שפתי תפתח כו' שני שלש ראשונות שבח ורוממות אל שלישי שאלת צרכינו. ונבא אל הענין אמר כאשר אליו פי קראתי שקראתי ית' פי שאמרתי לו וחליתי פניו יהיה הוא פי שאשאלה ממנו מענה לשון שישים הוא את הדברים בפי שהיה אפשר יאמר לי הנה עניתיך ולמה אשים דברי בפיך שתבקש ממני שאלתך ואף על פי כן טרם אדבר אצ"ל דברי הבקשה שבאים אחר השבח ורוממות אל שבשלש ראשונות כי אם בעוד שרומם הוא רוממות אל עדיין תחת לשוני שלא יצא עדיין מכח הדבור אל הפועל רק במחשבה לבד:

פסוק יח

עם היות שאלו הייתי מחשב און בלבי לא היה שומע ה' ומצרפה למעשה וזהו און אם ראיתי בלבי שלא ראיתיו בעיני לעשותו רק בלב כלומר בראיית הלב לא ישמע ה' להחשיבו לחטא:

פסוק יט

אכן במדה טובה שהוא בעוד היה רומם תחת לשוני במחשבה בלבד כבר שמע ה' וטרם אדבר ענני ותאותי נתן לי ועל כל זה הקשיב בקול תפלתי שעם שלא היה לצורך כי כבר נעניתי ערבה לו תפלתי וישתעשע לשמעה אחרי כן לשמוע בקולי בלבד שאוציאנה מן המחשבה אל הקול כענין וארשת שפתיו כו' באופן ששתים הנה טובותיו ית' אתי א' עשותו החסד שנית שומעו תפלתי אחר כך ולא הסירה ומנעה ממני כי ערבו לו מאמרי:

פסוק כ

וזהו ברוך ה' אשר לא הסיר תפלתי מלשמעה באמור כלך מדברותיך וגם חסדו מאתי כי שקולים הם אצלי החסד והשמיעה אח"כ ובמה שלא הקדים חסדו לתפלתי אפשר כוון כי זו הגדולה שהקשיב תפלתי וגם חסדו מאתי עם שעשה החסד מתחלה כמדובר:

פרק סז

פסוק א

למנצח וכו'. הנה מזמור זה ידבר על ימות המשיח והנה אז יוכללו שני דברים אחד שפע ברכת טוב לישראל שנית אשר יתקדש שמו יתברך בעולם כי ישפוט עמים מישור ועל ב' הדברים אמר מזמור שיר מזמור על הראשונה שיר על השנית:

פסוק ב

אלהים יחננו כו' החל בטובת ישראל ואמר אלהים כו' והוא כי הלא יתחמץ לבב אנוש באמת באמור איזה הדרך יברכנו אלהים אם לא נהיה לחן בעיניו כי לא יבצר מהמצא בנו אשמת דבר והנה בנוהג שבעולם כי הנה אם איש אשר לא טוב בעיני המלך ויבקש מאתו ברכה מתת ידו לא יערב אל לבו לדבר לפניו עד חרש חכם יבקש לו מאוהבי המלך יזכירהו לפניו כאשר טוב לב המלך ובמתח לשונו יתנהו לחן בעיניו ובהודע הדבר אל האיש ההוא אז יחרץ לבא אל המלך להתחנן לו יעשה את שאלתו ויצו את ברכתו אך אם טרם יותן חנו בעיני המלך יערב אל לבו לשאול שאלתו ובקשתו יביא עליו קללה ולא ברכה ועל פי הדברים האלה יהיה כמו זר נחשב נבקש מאת האלהים ייטיב אחריתנו בשופע ברכה אם לא נהיה לחן בעיניו ומי יעלה לנו השמימה יחלה פניו יתברך נהיה לחן בעיניו למען נאותה לו יתברך להיטיב עמנו על כן בא דוד ברוח קדשו ויאמר מה לנו לבקש מי שיהיה לעם מול האלהים יחננו לחן בעיניו למען אחרי כן נשא ברכה מאתו יתברך והלא אלהינו הוא אבינו ובשתים יתחתן בנו כי הוא בעצמו יהיה הנותן חננו בעיניו ואחרי כן הוא יברכנו וזהו אלהים יחננו ויברכנו והן הם דברי קדמונינו מסדרי ברכותינו באמרם ותננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך כו' והוא כי אינו כמלך בשר ודם כי הלא חפץ חסד הוא יתברך ומרבה להיטיב ועוד שנית יוסיף להפליא והוא כי דרך המלך או נשיא בעם כי את אשר יאהב הוא ייטיב ברצי כסף או הנמצא אתו אך לא תדמה הארת פניו אתו אשר לו טרם ירבה להיטיב לו כאשר היתה מתחלה כי טרם יהנה אותו או טרם ירבה לו מוהר ומתן יביט בו בפנים צהובות מאד אך אחרי כן כל עוד שהולך ומרבה להנותו יהיה הולך וחסר בהארת פניו אתו אך הוא יתברך לא כן כ"א שהוא יתברך יחננו וגם יברכנו ואחר הברכה אור פניו לא יפיל ממנו כי אם אדרבה יאר פניו אתנו סלה. או יאמר כי לפעמים מדת הרחמים היא תיטיב ולפעמים גם מדת הדין שמתהפכת לרחמים וההפרש כי בהיות ע"י מדת הרחמים בלבד לא יתמיד כי אפשר תקטרג מדת הדין אך בהיות שגם מדת הדין מסכמת תתמיד בעצם הטובה וזה יאמר אשר נבקש הוא

כי מדת אלהים שהוא מדת הדין יחננו וגם יברכנו וע"י כן תתמיד הטובה כי יאר פניו אתנו סלה. או יאמר כי הנה דרך המלך ברצות דרכי איש ויחפוץ להיטיב עמו שיחננו לברכו אך לא יהיה הפועל על ידי עצמו אם לא ע"י מלאך או שליח וגם אם יעשה בעצמו למענו יהיה לעצמו אך לא יעשה בגינו גם לזולתו ואם גם את הדבר הזה יעשה לא יתמיד לעולם אמר כי את כל אלה נבקש מאת האלהים והוא יעשה אחר שיחננו ולא ירצה להיטיב אך לא ע"י מלאך או שליח כ"א ויברכנו על ידי עצמו והיא שאלת יעקב כמפורש אצלנו באמרו ונתן לי לחם לאכול כו' שגם בחוץ לארץ לא יותן לחמו ולא לבושו ע"י מלאך כ"א על ידי עצמו יתברך ואף גם זאת כי לא בלבד הוא ייטיב לנו כי אם גם למעננו ייטיב ויברך את העולם וזהו יאר פניו אתנו שהוא כי יצרף רחמנותו עם זכיותינו להאר פניו אל העולם וזהו שלא אמר לנו כי אם אתנו לומר שאתנו יתלוה להאר פניו דרך כלל לכל ועוד שלישית שיהיה מתמיד וזהו אומרו סלה.

או יאמר בשום לב מה זה היה כי בברכת כהנים קדמה הברכה אל החן באמרו יברכך ה' כו' ואח"כ הוא אומר יאר ה' כו' ויחנך ופה בחן התחיל באמרו אלהים יחננו ואחרי כן הוא אומר ויברכנו וגם הארת הפנים נאמרה שם קודם אל החן ופה אחרי כן. אמנם הנה לא כל אדם זוכה למצוא חן גם בעיני אלהים הוא מדת הדין כי הלא בנח שהיה צדיק תמים כתבנו במקומו בס"ד כי ראשונה מצא חן בעיני ה' הוא מדת רחמים אך לא בעיני אלהים ושעל כן ויאמר אלהים לנח שהוא מדת הדין קץ כל בשר בא לפני שאני מדת הדין באופן שלא תמלט גם אתה אך עשה לך תבת עצי גפר וע"י צער התיבה אסכים עם מדת רחמים והקימותי את בריתי אתך וזה גם הוא מאמר שם הרחמים באמור אליו אחרי כן בא אתה וכל ביתך אל התבה ולא תחוש אל צער התיבה כי הלא אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה כלומר אך לא בפני מדת הדין ע"כ צריך צער תיבה ולא הצלתיך בדרך אחרת בלי צער עד שאחרי היות כל הזמן ההוא בצער התיבה גם מצא חן בעיני אלהים וזהו ויזכור אלהים את נח באופן שאין הכל זוכים למצא חן בעיני אלהים על כן בברכת כהנים אשר צוה ה' לדורות עולם אם היו מקוים לבלתי התברך עד עת מצוא חן בעיני מדת הדין מי ומי יהיה בכלל הברכה על כן הוא אומר יברכך ה' לומר על פי מדת הרחמים ועוד יעשה השם הנז' כי ישמרך מן החטא כמ"ש ז"ל לבלתי תמצא מקום מדת הדין לקטרג אם רוב טובה יחטיאהו ואחר כך עוד יוסיף שם הרחמים ידו עליך כי יאר ה' פניו אליך שהוא שפע אור פניו לקדשו לכהנו לו יתברך במצות עשה נוסף על שמירה מן החטא ואז עי"כ ויחנך שיתנהו לחן גם בעיני מדת הדין אך פה ידבר על דורו של משיח שוהיה הנכשל בהם כדוד על כן מתחלה אלהים יחננו אפי' מדת הדין וגם

לא נצטרך להתברך ע"י מדת רחמים לשיצטרך אחרי כן שישמרנו מן החטא בל נשמן בברכה ונבעט כ"א האלהים הנזכר ויברכנו וגם לא נצטרך לומר שיאר ה' פניו אלינו כאמרו יאר ה' פניו אליך כ"א אתנו והוא כי הנה שם אלהים הנז' הוא שכינה. והנה ידוע כי כשעושים ישראל רצונו של מקום הוא העולה למעלה בהארת פנים להקביל פני השם העליון וזה יאמר הנה אז לא יצטרך לומר כי שם הרחמים יאר לנו שפע אורו שנעשה מצותיו כי אם אז שם אלהים הנזכר יאר פניו אתנו שעל ידנו יהיה לאלהים הנז' הארת פנים בהראותו את עושר כבוד מעשינו הטובים אשר נעשה בהיות אתנו תמיד וזהו יאמר פניו אתנו ולא אמר לנו וזה יהיה סלה כי לא נמיש יום ולילה מעסוק בתורה ומצות. או יאמר והוא יותר בפשיטות וימשך בו היטב כל מה שאחריו והוא כי נבקש מאתו יתברך שבהתנהגו במדת אלהים ורוגז בעולם בכל הגוים לעתיד אז יחננו שם הדין עצמו ויברכנו שיפעול דין בעולם ורחמים אתנו כאחת ואם ייטיב לעולם אחרי כן שהוא ע"י הארת פנים יהיה אתנו סלה שיהיה בזכותנו סלה שיתברך העולם על ידנו:

פסוק ג

ואם תאמר נא אלהי כי אחר שאחנך ואברכך מה בצע שיהיה בעשותי דין ורוגז בעולם ושיהיה על ידי מדת הדין הלא הוא לדעת בארץ דרכך כי עד כה איננו נודע היות שם אלהים פועל רחמים וגם שני הפכים דין ורחמים יחד שאינו נודע כ"א על השמים ועתה יודע גם בארץ וזהו לדעת בארץ דרכך כי יודע בארץ דרכך זה שהוא לפעול אלהים דין ורחמים וגם כאחת והנה זה יהיה בישראל אשר ישכילו זאת אך בכל עובדי כוכבים אשר לא יבינו אם מדת הדין תהיה הפועלת רחמים לפחות יודע בגוים מציאות ישועתך וזה לא יוכר כ"א בפעול להם דין ולנו רחמים כאחת וזהו בכל גוים ישועתך. או יאמר כדי לדעת בארץ דרכך זה שבעשותך דין תפעול רחמים צריך יודע בכל גוים ישועתך שידעו שאתה מושיע את עצמך והוא שקימת השכינה שקימתה עושה רושם בהם כד"א קומה ה' כו' וכמפורש במזמור שאחר זה יקום אלהים יפוצו אויביו כו' כהנדוף עשן כו' כהמס דונג מפני אש הוא שהוא בקום אלהים בקומו מהגלות המיוחס לגלות שכינה כ"י אז בראותם ישועתך את עצמך ועם עשותך דין בהם תחננו כו' יכירו כי זה דרכך לפעול דין עם רחמים לנו:

פסוק ד

יודוך עמים אלהים כו' הנה ראוי לשים לב אל שינויי התארים בפסוק אחד כי תשפוט עמים ואחר כך קורא אותם לאמים וגם בעמים אומר כי תשפוט ובלאמים אומר שינחם סלה מה נשתנו אלו מאלו. אך הנה במסכת סופרים ארז"ל כי כאשר לבני הפילגשים נתן

אברהם מתנות וישלחם הוא שאמר להם הנה תדעו כי כל גוי עובד כוכבים אשר ייצר לישראל סופו ליפול ע"כ אתם לכו למרחקי ארץ לבל יהיו בכלל המצרים את ישראל והקיפם חומה וצוה עליהם שלא יבאו עד ימות המשיח לשרת אותו ואת ישראל עמו וכן ארז"ל כי זהו ומלכת שבא שמעה את שמע שלמה ותבא כו' אל תקרי מלכת שבא אלא מלכות שבא כי בשמעם את שמע שלמה חשבו שהוא מלך המשיח ובאו המלכים נועדו לבא אל מלך המשיח ובידעם כי לא היה כן עדיין חזרו למקומם עד ימות המשיח. והנה מדבריהם ז"ל יראה כי בעלי מלכות המה במקומם ויבאו לשרת ואפשר שעליהם הנביא דבר והיו מלכים אומניך כו' אפים ארץ ישתחוו לך כו'. ונבוא אל הענין והוא כי הנה כלל בידנו כי אין לאום אלא מלכות ובזה יאמר הנה שאלתי אלהים יחננו ויברכנו כו' באופן שמברכתנו ימשך לדעת בארץ דרכך שהוא כי שם אלהים יפעול דיניו ובכלל הדין נתברך אנחנו שיכירו דרכך שאתה פועל שני הפכים דין להם ורחמים לישראל על ידי שם אלהים אמר עתה הנה מלבד מה שיכירו היותך פועל דין להם ורחמים לישראל כאחת גם ענין זה יכירו העובדי כוכבים ממה שתעשה בהם וזה משלש סוגים אחד שתעשה בהם משפט ורוגז שהם אשר הרעו לישראל ומהם יש שלא תצר להם רק שלא תיטיב אותם כאשר לא היטיבו את ישראל ויש אשר תיטיב להם הם אשר כתבנו מרז"ל הם המלכים נועדו מבני הפילגשים במצות אברהם אשר עליהם נאמר ומלכת שבא שהוא מלכות שבא שבשם מלכות יכנה אותם הכתוב. באופן שמהם ובהם יראו ויכירו עכו"ם היות שם אלהים עושה כאחד שני הפכים וזהו אומרו יודוך עמים כו' והוא בשום לב אל אומרו יודוך עמים שני פעמים בפסוק אחד ואומרו שם אלהים בין שניהם אך הוא כי על הסוג הא' אשר הרעו לישראל אמר יודוך עמים אלהים הם אותם אשר מדת הדין הוא שם אלהים ישפוט בהם כי יודו משפטו ודינו מעין הרשעים בגיהנם שגדול השבח היוצא מהם באמרם יפה דן יפה חייב כו' ועל הסוג השני אשר תואר אלהים פועל הדין אינו עליהם רק שרואים ישרו יתברך כי ישלם לעושה הרעה כרעתם ולהם שלא היטיבו ולא הרעו לא יצר רק שימנע מהם הטוב אמר יודוך עמים כלם.

פסוק ה

ועל הסוג השלישי הם הבאים לעמוד לשרת למלך המשיח אשר יקראו לאמים שבשם מלכות יכנו אותם כמאמר רז"ל מלכת שבא מלכות שבא אמר ישמחו וירננו לאמים ומה שישמחו הוא כי תשפוט עמים מישור שישמחו בראות יושר משפטו יתברך לתת לכל העמים לפי מעשיהם למרעים את ישראל יעשה בהם משפט ולמנוע טוב מאשר לא

היטיבו להם וזהו כי תשפוט כו' ומה שירננו נוסף על מה שישמחו הוא כי ולאמים בארץ תנחם סלה שתנחם ותנהלם בארץ ברב טוב כעבדים אשר חפץ בהם המלך לעשות יקר:

פסוק ו

יודוך עמים כו' אמר הנה אמרנו שאלהים יחננו ויברכנו כו' שהוא כי בעשותו דין עמהם הוא יתברך ייטיב לנו והלא היה מקום לומר כי אחר שהטוב הבא עלינו הוא ענין נפרד מהרעה הבאה עליהם אלא שהוא בזמן טוב טוב היה שיהיה הכל בנושא אחד והוא כי ארצנו הנקראת ארץ סתם תתן יבולה ולא שאר ארצות ובזה יכירו כי הנותן מטר על פני ארץ ישראל הוא המונעו מעל פני חוצה לארץ וזה יפורסם לכל העמים שיצטרכו כלם לאכול מלחם הארץ שלנו וזה מאמרנו אליו יתברך הן אמת כי יודוך עמים אלהים יודוך עמים כלם:

פסוק ז

כאשר ארץ שהיא ארץ ישראל הנקראת ארץ סתם כמ"ש ז"ל על הנותן מטר על פני ארץ יראו שנתנה יבולה ולא שאר ארצות אך אין זה מספיק כי הלא זה לא היה מורה רק שיברכנו אלהים למה שהוא אלהינו ועל כן הוא מיטיב לנו ולא להם:

פסוק ח

אך לא נחפוץ כ"א שגם יכירו שהוא אלהים סתם כולל כל העולמות וכל הגוים ועל כן נבקש שיברכנו אלהים ולא באופן שלא יורה רק היותו אלהינו כ"א שהוא אלהים סתם וזה במה ששאלנו שיברכנו באופן שייראו אותו כל. אפסי ארץ שהוא כי יעשה משפט בכל הגוים ואותנו יברך כי בזה ייראוהו כל המעשים וידעו כי אלהותו בכל משלה:

א **או** יאמר למנצח כו' כי הנה בגאולה יוכללו ד' גאולות או להיות שאז נגמר השתלם ה' בד' אותיותיו או כי אז נופלים ארבעתם כי באדין דקו כחדא דהבא כספא נחשא פרזלא חספא שהוא כמאמרנו במ"ש רשב"י שעתיד הקב"ה להביא את כל אשר הצרו את ישראל בגליות וליסרן בפני ישראל ועל כי מזמור זה על הזנון ההוא ידבר על כן כלל בו ד' זני זמרא למנצח ונגינות מזמור ושיר ואמר כי אז לא בלבד נאושר בבני חיי ומזוני כ"א גם יהיו על ידו:

ב וגם על ידי בחינת הדין כי אלהים יחננו בבני כד"א הילדים אשר חנן ויברכנו במזוני כד"א ברכת ה' היא תעשיר ובחיי כי יאר ה' פניו כו' משא"כ אם נמות שאינו רק בהסתר פנים וגם סלה שבלע המות ובכלל הוא ביטול השעבוד דבהסתר פנים איתיה:

פרק סח

פסוק א

למנצח לדוד כו'. הנה מזמור זה יוסד על מעלת השכינה הוא שם אלהים הכולל שני דברים א' כי כאשר שם הרחמים פועל שני הפכים כמפורש בשירת הים כך שם אלהים פועל שני הפכים ועוד שנית כי גם בגלות המתייחס לגלות שכינה כ"י הוא רם וגדול ומשגיח בשמים ובארץ ועל שני הדברים הנאמרים באמת אמר מזמור שיר מזמור על הא' ושיר על הב':

פסוק ב

ועל הא' החל ואמר יקום אלהים כו' והנה ראוי לשים לב אל היות פסוק זה שלא לנוכח ושלאחריו לנוכח וגם כי בתורה נאמר ויפוצו אויביך ופה נאמר יפוצו אויביו בלא וי"ו אך הנה ארז"ל כי לעתיד במה שמכלה את הרשעים ומלהט אותם ושורפם הוא מרפא ומענג את הצדיקים שנאמר הנה יום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש ולהט אותם כו' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה כו' וארז"ל כי מה שמלהט ושורף את הרשעים הוא עצמו מרפא ומענג את הצדיקים שאמרו לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה ושורפת הרשעים והיא עצמה תרפא את הצדיקים ועל הדרך הזה יהיה פה ענין הכתובים כי אלהים שהוא אש אוכלה תלהט הרשעים מלפניו ומשמחת ומענגת את הצדיקים שלפניו והוא שאמר דוד הנה מאמר משה היה קומה ה' ויפוצו אויביך כו' כי האויבים יפוצו והשונאים ינוסו אך ישארו בחיים אלו ואלו אמר הנה ידעתי כי יקום אלהים מגלות שכינה לעתיד שהוא שם אלהים ואז לא יבצר ממה שאמר משה רע"ה כשיקום אלהים שיפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו:

פסוק ג

אך שאלתי ובקשתי אינו זה בלבד ושישארו חיים כי אם שכהנדוף עשן תנדוף אשר ידפנו רוח סועה מסער באופן בל יראה ובל ימצא רמז מנהו כן יהיה פזורם כפזור העשן כי לא שמאליהם יפוצו מלפניך כ"א שתנדוף אותם בעצמך לבל ישאר למו שורש וענף ועל הסוג השני הם משנאיך הנסים מפניך לא תתן להם בית מנוס רק ימסו מלפניך כהמס דונג מפני אש כי תהיה אתה להם לאש והם לדונג לפניך שמלא כל הארץ כבודך והמס ימסו בכל מקום שהם כהמס דונג כו' מפני אלהים:

פסוק ד

אך צדיקים שמהפכים מדת הדין לרחמים במקום שהגוים ימסו מפני אלהים שם ישמחו ויעלצו שהוא לפני אלהים מקום אשר אויביו יתברך נמסים כדונג מפני האש כענין הנה יום בא בוער כתנור וכו' וזרחה לכם יראי שמי שמש וכו' שהחמה מנרתקה שורף לזה ומרפא לזה וישישו בשמחה כי לא יצטרכו לגיל ברעדה כד"א עבדו את ה'בשמחה וגילו ברעדה כ"א וישמחו בשמחה והוא כי אז לרוב השלמות אין פחד בא לידי חטא מרוב שמחה כי לעתיד יגדל בישראל הכשרון. או יאמר באשר נדקדק כפל הכתוב באמרו ישמחו יעלצו וגם מה שחזר ואמר וישישו בשמחה וגם אומרו לפני אלהים בינתים ולא אחרי כן לומר ישמחו יעלצו וישישו בשמחה לפני אלהים. אך יאמר מאשר אתה שם אלהים תנדוף האויבים ותמס מפניך כדונג את השונאים שהכל לפני אלהים על שני אלה הצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים ישמחו על האויבים יעלצו על השונאים ולא יאשמו על כי בנפול אויביהם ישמחו כי אם אדרבה וישישו באותה שמחה ששמחים לאיד הרשעים ההם:

פסוק ה

שירו לאלהים וכו' הנה טרם נבוא אל הביאור נזכירה מאמרם ז"ל פרק אין דורשין כי שבעה רקיעים הם וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וילון נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש כו' רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות שחקים שבו מלאכי השרת שוחקים מן לצדיקים לעתיד לבא זבול שבו ב"ה של מעלה כו' מעון שבו כתות מלאכים כו' מכון שבו רוח סערה כו' ערבות שם נשמות וגנזי חיים כו' וכסא הכבוד כו' ע"כ ענין מאמרם. והנה כתבנו כמה פעמים כי אין שבעה רקיעים הללו שבעה גלגלי כוכבי לכת חלילה שא"כ הוא איך אומר שחמה ולבנה כוכבים ומזלות שהם שבעה כוכבי לכת וגלגל שמיני וגלגל יומי כלם ברקיע השני וגם איך יתכן יהיה ב"ה של מעלה בגלגל חמה והוא בעולם המלאכים ששם מיכאל מקריב נשמותן ומה גם כי כדי בזיון הוא שיהיה בית המקדש של מעלה שובב סובב עם גלגל חוזר יום יום ביום על הארץ ובלילה מתחת לארץ ומה גם לאומרים במדרש שבכל יום עולה השמש לזבול להשתחוות לה' ואם הזבול הוא גלגל חמה שם הוא ואיך עלה להשתחוות ואיך יהיו כל כתות מלאכים מלאכי השרת משוררים לפניו יתברך במאדים ולמה ירדו מעולם המלאכים להלל את ה' עליון ונורא ומי נתן מלאכים שוחקים מן לצדיקים בכוכב נוגה ומי נתן נשמות הצדיקים וכסא הכבוד וגנזי חיים במזל שבתאי האם יהיה מושב כסא הכבוד למטה מעולם המלאכים ולמטה מגלגל המזלות ולא עוד אלא שהגלגלים דרכן להתנועע ומה גם שרובם הפך

תנועתם הטבעית ע"י גלגל היומי שבכל יום אי אפשר אם לא שיהיו סמוכים זה לזה והשבעה רקיעים שמנו רז"ל הם אמרו שבין רקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה אך אין זה כי אם גלגלים לחוד ורקיעים לחוד והמה כוללי כל התשעה גלגלים ברקיע שני והשלישי הוא תחלת עולם המלאכים ועולה כמה מעלות טובות עד השביעי העולה על כלם בספיריות ורוחניות שבו כסא הכבוד. ונבוא אל הביאור והוא בשום לב אל שנותו את טעמו כי בפסוק הקודם אומר לשון עתיד ובזה לשון הווה אך יאמר הלא אמרתי כי לעתיד יקום אלהים לכלות את הרשעים ולהפליג בטובת הצדיקים שישמחו יעלצו כו' והנה ממוצא דבר יצא עתק מאיש שומע לדבר ולומר ולמה יעשה כן לעתיד ולא מעתה בזמן הגלות ויבא להרהר ביכלתו חלילה על ענין שכינה בגלות או מענין צור ילדך תשי על ידי עונות ישראל או יאמרו כי סילק שכינתו למעלה ועזב השגחת והנהגת העולם לשרים של מעלה ומלכיהם נהוגים על פיהם על כן להסיר תועה מלבות בני האדם בא ויאמר שירו לאלהים לומר מה שאתם בצרת הגלות ויתר יסורין אל תחושו ותחשבום לצרה כי אדרבה שירו לאלהים הוא למדת הדין אשר יתנהג אתכם כי לטובתכם הוא וגם אל תגרעו מיכלתו חלילה כ"א זמרו שמו כי אין בשמו שינוי על ידי הזמן ח"ו וגם אשר היה אפשר להרהר על הסתלקו עד רקיע שביעי שהוא ערבות אשר שם כסא הכבוד כאשר כתבנו מרז"ל והוא סוף שבעה עליות שעלתה שכינה מאדם עד אברהם שהורידה לששי אל יעלה על רוחכם כי עזב ה' את הארץ חלילה כי הלא דעו אפוא שאם הוא בערבות אין שם מושב הדרו כ"א סלו ורוממו למי שהוא רוכב בערבות ומה הוא הרוממות שתרוממו אותו יתברך הלא הוא כי לא יעצרנו הסילוק עד ערבות מלהתפשט והשגיח בעולם השפל וזהו סלו לרוכב בערבות שהוא ברקיע השביעי ועל כל זה ביה שמו כי בשני עולמות שנבראו בשתי אותיות אלו עולם הבא ביו"ד ועולם הזה בה"א בשניהם נמצא שמו כי לא יעצרנו הסלוק מהשגיח למטה בארץ וזה לו רוממות גדולה ואם כן ועלזו לפניו כלומר עלזו כי לפניו אתם כשתשוררו ותזמרו אותו פה בעוה"ז כי גם פה הוא יתברך והעיר אזנינו להבין בדבר כאמרו רוכב בערבות ולא אמר יושב והוא כי איך יתכן יהיה מושב אלהים בארץ ומה גם בהסתלקו לערבות אך הוא ענין מדרש רבה על פסוק מעונה אלהי קדם כו' משל לרוכב על הסוס וכליו משופעים למטה כי מה ענין משל הרוכב עם אומרו כליו ולא אמר רגליו שאחשבה בכוונתם כי כאשר רוכב הסוס אינו כמי שהוא בעגלה שכל עצמו למעלה כי אם שמתפשט למטה כך בהיותו יתברך בערבות התפשטותו למטה בעולם השפל ולא נשא המשל ברגלים על כי גם הם מעצמיות הרוכב כי אם אל שוליו לרמוז כי בנמשל אינו בבחינת עצמות מה שמתפשט

כי אם כערך בחינת השולים אצל הרוכב כי כאשר אינו דומה איכותו שעל הסוס אל שולי בגדיו המשתלשלים למטה כך מה שהוא למעלה בעליונים הוא איכותו יתברך ופה התפשטות התלבשותו יתברך המשתלשל עד הארץ הלזו שהם נקראים כנפי שכינה וזהו אשר נשא המשל פה אל רכיבה בערבות ולא אמר יושב בערבות כי הוא להעמידנו על משל רז"ל כמדובר ואף גם זה יהיה אשר הנביא דבר באמרו יושב על כסא כו' ושוליו מלאים את ההיכל שהוא כי מה שהוא על השמים הנקראים כסא כד"א השמים כסאי הוא רם ונשא באיכות אך שוליו יקראו מה שממלאים את ההיכל שבעולם הזה הוא בית המקדש של מטה כמפורש אצלנו במקומו בס"ד:

פסוק ו

אבי יתומים כו' הנה אמרתי כי גם אחר שסילק הוא יתברך שכינתו שהוא שם אלהים שעלה למעון קדשו עם כל זה הוא בעוה"ז גוזר ומקיים אמר הנה אלו הדברים הידועים לכל ומזה נקח אל כל השאר והוא כי הנה אבי יתומים ודיין אלמנות הוא אלהים עודנו במעון קדשו שהוא גם אחר שנסתלק למעלה למעון קדשו וא"כ אמור מעתה כי גם אחר הסילוק לא זזה השגחתו והתפשטותו מן העולם השפל:

פסוק ז

וכן אלהים מושיב יחידים ביתה כו' והוא מאמרם ז"ל בבראשית רבה שאלה מטרונה את ר' יוסי לכמה ימים ברא הקב"ה את העולם א"ל לששה ימים א"ל ומאז מה הוא עושה א"ל מזווג זווגים בת פלוני כו' שנאמר אלהים מושיב יחידים וכו' מאי בכושרות בכי ושירות זכו משוררים לא זכו בוכים ד"א בלשון הזה השיב לה עושה סולמות מעשיר לזה ומוריש לזה שנא' ה' מוריש ומעשיר כו' ויתכן כי שני הדברים אמת ושניהם בכתוב זה ויהיה אומרו בכושרות כמשמעו לדעת המפרשים מבלי נחלק התיבה לשנים והוא לפי דרכנו שאומר כי גם עתה שאלהים במקום קדשו אומנותו תדירה כי הוא מזווג זווגים וזהו מושיב יחידים ביתה כי גם אשר אינם זוגות כ"א שהם יחידים זה מבת זוג אחד וזה מבן זוג אחר ומתפרדים על פי מעשיהם שהיה לפי הטבע בלתי אפשר להיות יחד וכעובדא דההיא מטרוניתא שזווגה אלף עבדים עם אלף שפחות ויהי בבקר והנה עבדיה מוכים אך הוא יתברך מושיבן בעל כרחן ביתה ועל השנית והוא שמעשיר לזה ומוריש לזה אמר מוציא אסירים בכושרות בשלשלאות אשר אסרוהו הנושים בו או אשר שבו אותו שהוא תכלית העוני מוציאם לרוחה אך סוררים שהיו דשנים רטובים לפני שמש מביאם לידי עוני עד שכון צחיחה מרוב עוני לפי מעשיהם שהוא ענין מוריש ומעשיר

משפיל אף מרומם ואמר אך לשון מיעוט כי לא לכל הסוררים יעשה כן כ"א לקצתם כי לא יעדרו רשעים וטוב להם על פי אל דעות ה':

ה **או** יאמר הלא אמרתי שפועל כאחת דין לאומות עובדי כוכבים ורחמים לישראל אמר עתה לכן שירו לאלהים על הטובה עם שהוא הפך המתייחס אליו כי הוא דין וגם זמרו שמו שהוא על מה שהוא שמו בעולם שהוא פעולת דין כי גם על מה שעושה דין בגוים עלינו לזמר ואל יראה כמו זר לכם מה שפועל רחמים שהוא הפך מדתו כי דעו לכם כי אינו כדבר שפועל בטבע שא"כ כל מה שיהיה קרוב ימשך רוגז ודין לאשר לפניו אך הוא בהפך כי בהיותו קרוב הוא רחמים וכשהוא רחוק הוא דין כי סולו ורוממו לרוכב בערבות אלהים הנזכר הוא שכינה כשהוא מסולק עד ערבות כי אז ביה שהוא בשני העולמות שנבראו בשתי אותיות אלו הוא פועל מה שהוא שמו בעולם שהוא היותו דין אך ועלזו כשאתם לפניו שהוא בהיות השכינה בתחתונים כי אז רחמים ושמחה ימשך לכם וזהו ועלזו לפניו:

ו ומה שאמרתי שבהיותו מסולק למעלה פועל דין בשני העולמות אין הכוונה שאינו פועל אז בארץ ג"כ רחמים כ"א שפועל זה וזה כי הנה גם בזמן הסילוק פועל דין ורחמים בעולם כאחת שהרי הוא אבי יתומים שעשה דין בהם שסילק את אביהם מעל ראשם ומרחם על בניהם וכן מרחם על היתומים כאב ופועל דין במצר לאלמנות וזהו ודיין אלמנות עם שאינו בתחתונים כ"א אלהים במעון קדשו העליון בזמן שהוא מסולק למעלה ברוחניות וכן פועל הפכים כי אלהים מושיב יחידים כו' כדלעיל:

פסוק ח

אלהים בצאתך כו' חוזר אל ענינו אשר אמר כי שם אלהים עושה שני הפכים והוא כי אלהים בצאתך לפני עמך שהוא בעמוד ענן לנחותם הדרך וכן בצעדך בישימון סלה בכל נסיעה ונסיעה שהיתה שכינה נוסעת עם ישראל ממקום למקום

פסוק ט

ארץ רעשה בנסיעתו יתברך שע"י אלהים שהיה בפניהם היתה הארץ מתרעשת וכל תל היה נעשה נמוך וכל גיא מתנשא אף שמים מאימת אלהים הצועד שם היו שמים נוטפים שכנגדו למעלה וזהו אף שמים נטפו מפני אלהים שהיא הוראת מוראת רוגז וחתת אלהים בהטלת מורא על העולם וזה יורה אומרו אף שמים נטפו כי אף ורוגז היה מה ששמים נטפו מפני אלהים הוא שם מדת הרוגז ועל כל זה שארץ רעשה ושמים נטפו טיפות רוגז זה סיני נשתנה משאר מקומות כי שם מפני אלהים להיותו אלהי ישראל היושבים שם לקבל אלהותו לא היו טיפות רוגז ומחמת אימה

פסוק י

כי אם אדרבה גשם נדבות מאתך הנפת ברצונך דרך נדבה לרחמם והוא מאמרם ז"ל במכילתא פרשת יתרו שהיו ישראל בסיני משולהבים מאש של מעלה ואמר הקב"ה לשמים הזילו על בני טל כו' וכן אמרו רז"ל שיצאה נשמתם ומתו ע"י שמוע שתי הדברות שנאמר נפשי יצאה בדברו וצוה הקב"ה להטיף עליהם טל שעתיד להחיות בו את המתים וזה יאמר גשם נדבות תניף אלהים והיה למה שישראל הנז' הם נחלתך וחסת עליהם להשיב נפשותם בהם וגם היתה נלאה מקבלת הנבואה הגדולה אשר השיגו בהקיץ המדכאה את החומר וגם כמ"ש ז"ל שהיו חוזרים לאחוריהם י"ב מיל ושבים למקומם י' פעמים שהיו נלאים על כן על היות ישראל נחלתך והיותה נלאה אתה כוננתה:

או יאמר כי הנה גשם מטרות עזו ית' נקנה בשלשה דרכים או יתן ה' מטר על הארץ בעבור האדם העושים רצונו של מקום כד"א אם בחקותי תלכו כו' ונתתי גשמיכם כו' והיה אם שמוע כו' ונתתי מטר ארצכם כו' או יהיה בזכות הארץ כד"א ויקנא ה' לארצו ויחמול על עמו ויען ה' ויאמר לעמו הנני שולח לכם את הדגן כו' . והנה יראה מרז"ל שארץ הקדושה נהנית משפע עליון ע"י המטר או יהיה בזכות הבהמות כמאמרם ז"ל אדם ובהמה תושיע ה'. והנה אין ספק כי אוי לו לדור שיאכילם ה' בזכות בהמה כי לחמם לחם אונים להם כי זו לעגם כי טובים היו חמוריהם מהם מר ממות אך אם היו אוכלים בזכות הארץ הקדושה תקל חרפתם כי הארץ הקדושה למטה מכוונת לארץ העליונה וגדול כבודה מהב"ח ליודעי דת ודעת כי אין א"י ככל ארצות ארץ העמים שהיו אדמה טמאה אשר לב"ח עליה ב' מעלות צומח וב"ח אך עכ"ז אינו לפי כבוד עם בני ישראל יהיו צריכים לאכול בזכות אדמתם כי גדול כבוד איש הישראלי כי חלקו ה' אמרה נפשו ואיככה ישח אדם וישפל לזון בזכות אדמת עפר ואשרי הדור אשר בזכותם תהנה הארץ במטר השמים ומתמצית זכותם יצמיח הוא ית' חציר לבהמה וכמאמרנו על מקרא שכתוב ואספת דגנך ותירושך ויצהרך ונתתי עשב בשדך כו' שאומר הוא ית' והיה אם שמוע כו' שתעשו רצוני ואספת דגנך כו' כאלו שלך היא והנה לא היתה ארצך מוציאה עשב וקש כי אם יהי פסת בר בארץ אלא שמה שונתתי עשב בשדך הוא לבהמתך למה שהיא שלך כי תאכל הבהמה בזכותך אך אתה העיקר כי ואכלת ושבעת. או שיעור הכתובים ע"ד זה ונתתי העשב שבשדך בלבד יהים בשביל בהמתך כלומר אך לא הדגן כי לא יהיה בשביל הבהמה כי אם דגנך לך שלך בשבילך ועל כן ברכת השבע שתהיה אוכל ושבע אינו אלא לך וזהו ואכלת ושבעת שלא תצטרך לאכול הרבה לשבוע כי אם מהחלך לאכול תהיה אוכל ושבע כענין ואכלתם אכול ושבוע. והנה מלבד האושר

והכבוד אשר יהיה לאדם יתרון על הבהמה ועל האדמה בתת ה' אלהים גשם על הארץ בזכות בני האדם עוד יש רב טוב לכל העולם והוא כי אגב פותחו יתברך את אוצרו הטוב את השמים יפתחו ארובות וצנורות כל מימי ברכות והצלחות עד אין מספר כמאמרם ז"ל בב"ר שע"י גשמים כל העולם מתברך ואפילו עוברות מתרווחות ועוברים במעי אמם ואפילו דגים שבים ואפילו כו' ואפילו חולים מתרווחים כאשר האריכו רז"ל בב"ר לומר שכל עניני העולם מתברכים כי הוא מקור שפע מושך אחריו כל מיני ברכות אך בהיותו בזכות הארץ ויעדר זכות האדם לא יספיק רק אל הדגן שיהיה בשופע בלבד וז"א הנה כאשר פקדת הארץ שהפקידה היא מחמת הארץ מצד עצמה עם שותשוקקה כל הטוב אינו רק כי רבת תעשרנה ברב תבואות אמנם עדיין נשאר פלג אלהים העליון מלא מים הוא משל אל השפע הנשפע מלמעלה כי אין מריקים רק שפע ברכת רוב תבואות אך מה שאחלה פניך הוא כי תכין דגנם של בני אדם למען עצמם באופן יתייחס הדגן אליהם יש תועליות רבות א' שאגבן תתברך ותהנה הארץ וגם הבהמות. ב' שהאושר ושופע הברכות אשר יהיה בכל הסוגים בהיות בזכות האדם משא"כ כאשר הוא על זכות הארץ או הבעלי חיים ועל הא' אמר כי כן תכינה כי כן בהיות שתכין דגנם שהוא בזכות עצמם תכינה גם כן את הארץ:

פסוק יא

והיה ההתכוננות שחייתך הם הנפשות המכונות בלשון יחיד ישבו בה בנחלה הנ"ל שהם ישראל כי לגודל השגת נפשותם שהשיגו חיות יתירה משפע עליון נורא ודבקות עצום עד שלא היה אפשר להשאר בגויותם ועל כן רמז אל החיות ורוחניות העצום קורא אותם חיתך ואמר כי בהיות שלא עצרו כח להתעכב והשאר בגויותיהם וידבקו בשכינה ויצאו חוצה ונשארו הגופים פגרים מתים והוא יתברך ע"י טל המחיה את המתים בהכין החומר כאשר לעתיד שמכין החומר בטל הרוחני לקבל הנשמות בתחיה כן אז הזיל על גויותם והכינם להתיישב בם נפשם וזהו אתה כוננתה את נחלתך באופן שחייתך הם הנשמות המכונות בלשון יחיד להיותם נשמות ישראל כנודע ישבו בה בנחלתך שיכלו הגופים לסובלם במה שהכינות אותם וזיככתם ע"י הטל והוא כי כן דרכך כי תכין בטובתך לעני אלהים כן עשית עם חומרם שעני היה מהכנה לקבל הנשמות אחר שקבלו השפע וההארה הגדולה בצאתן והדבקן בשכינה הכינות אותו באותו טל לקבל הנשמות אשר נתקדשו ודבקו בשכינה. או יאמר תכין בטובתך כו' כמ"ש ז"ל על פ' כחסדך זכר לי אתה למען טובך ה' שאמרו כי אמר דוד גם שאיני שלם הכשרון בעצם זכרני בכלל מקבלי טוב האושר שאתה מטיב לצדיקים ולא תעשה בגיני רק למען טובך

ה' כי רב טובך אשר צפנת ליראיך ואם אינך נותנו רק לגדולי השלמות ממני מה תעשה מכל הטוב ההוא לכן למען טובך ה' שלא תאבד להעדר הראוי' זכר לי אתה ועל דרך זה יאמר כי גם שחומר עם בני ישראל עני היה באותה שעה מזכיות כי כמעט עדיין לא הטהרו מע"א שהיו עובדים במצרים אך תכין בשביל טובתך שלא יאבד למי שהוא עני הוא חומרם להחיותם ולהשיב נפשותם בגויותם:

פסוק יב

ואיך היה הגשם נדבות הלא הוא כי ה' יתן אומר והוא שכתבנו מרז"ל שאמר הקב"ה לשמים הזילו הזילו על בני טל כו' ואז כ"כ רבתה השמחה שהמבשרות שהקב"ה רצה להחיותם היו צבא רב האיכות מלמעלה:

פסוק יג

ואז מלכי צבאות הן ד' ראשי מחנות שכינה שהיה עולה בדעתם שלא יחזרו נפשות ישראל בהן ותנתן דת למלאכים אז ידדון ידדון ממחשבתם ומקבוצם ונשאר הדבר כי נות בית הם נפשות ישראל הנקראים נפש אחת תחלק שלל התורה בעולם כאשר יבא ביאור הכתוב לפנים בס"ד:

יב **אדני יתן אומר כו'** מלבד האמור יתכן כי הנה בביאור ספר משלי הערנו על שאלת המלאכים שתנתן להם התורה כי מה זו שאלה מי מעכב בידם שלא ילמדו התורה ושלא ישמעו מכל הישיבות של מעלה כי לא מעשה היו מבקשים כ"א למוד כי רוחניים הם ושם כתבנו והכרחנו כי מה שהיו מבקשים הוא ענין מאמרם ז"ל בשמות רבה שאמרו שכל מה שחדשו החכמים בכל דור ודור בכל בחינות חלקי התורה הכל קבלו נפשותם בסיני וכל אחד מחדש בעולם מה שקבלה נפשו מאז והוא כי כל נפש ונפש יש לה שייכות עם התורה בכל סעיפי חלקיה וכל אחת דבקה בה מעין בחינתה בתורה דבקות עצמיי והיא חלק נפשו ועל כן האומר דבר שלא בשם אומרו אמר רשב"י שעליו נאמר אל תגזל דל כו' וקבע את קובעיהם נפש כי את נפשו הוא גוזל באמור הדבר בשם עצמו והוא מחבירו כי חלק נפשו הוא גוזל ועל כן הוא יתברך גם מימי משה היה אומר הלכה בשם ר' אליעזר פרה בת שנתה כו' כי חלק נפשו של ר' אליעזר היה וענין זה כתבנו בס' הנז' שהיה מה ששאלו מלאכי השרת שתנתן להם התורה שהוא להיות שייכות להם בה לחדש כי תדבק בחינת סודותיה בהם כאשר דבקה בחכמי כל דור ודור לחדש עניניה היוצאים משייכות נפשותם ע"י עסוק בה אחרי בואם לעולם אך מלאכים אין להם מצד עצמם רק מה ששומעים מישיבות של מעלה או מחכמי ישראל כמ"ש ז"ל שנתמלאה הבקעה אש בדרוש רבי אלעזר בן ערך במעשה מרכבה כי באו מלאכי עליון לשמוע

מפיו. ובזה נבוא אל הענין והוא שאומר ה' יתן אומר כו' לומר כי כאשר ה' יתן אומר בדברות התורה בסיני אז המבשרות שהם נפשות חכמי הדורות המחדשות בכל דור ודור חדושי התורה שהן כמבשרות חדושיו יתברך אשר מעולם העליון היו צבא רב אז על הר סיני כי כל נשמות העתידות שם נמצאו ושם היו :

יג ואז מלכי צבאות אשר בקשו התורה ידודון שהוא כי הן אמת שלא בקשו שייכות בדרך פשטה רק בדרך הסוד אלא שהוא יתברך דחה אותם כמ"ש ז"ל באמור להם אדם כי ימות באהל כלום מיתה יש בכם כו' וכן באמרו אשר הוצאתיך כלום למצרים ירדתם כו' שהוא כי אחר שדרך פשט התורה אין להם שייכות בו גם דרך סודה לא תנתן להם כי יתפרדו חלקיה אך בני אדם שיש להם חומר ונפש יש לו שייכות לשתיהן וזה יאמר מלכי צבאות על ידי מה שידודון מהדרך הפשטיי ידודון מהסודיי וזהו ידודון ידודון ואז ונות בית תחלק שלל כי נות בית היא התורה כמו שאמרו ז"ל במכילתא פרשת בא אל פרעה תחלק שלל שהוא כי לכל נפש ונפש מהמבשרות הנז' הם הנשמות העתידות לחדש בכל דור תחלק חלקי בחינות כל אחד ואחד שיחדשו בכל דור ודור שהוא מה שכתבנו שבקשו מלאכי השרת ולא ניתן רק לישראל:

או יאמר מלכי צבאות ידודון ידודון מישיבה אל ישיבה לשמוע מה שנות בית היא נשמת הצדיק תחלק ותשמיע שלל סודות התורה בישיבות של מעלה וגם למטה כענין אשר באו לשמוע מרבי אלעזר בן ערך ודומים להם כי נפשו היתה נות בית ה' ובאה לעולם לחלק שלל וידודון שרפי קדש מלמעלה לשמוע מנות ביתו יתברך היא נשמת הצדיק:

פסוק יד

והנה על ענין זה שאמרנו שאמרו רבותינו ז"ל כי כל מה שחכמי הדורות אומרים בכל דור ודור מחידושי התורה הכל קבלו בסיני הלא יקשה אם כן אפוא היה ראוי כי בלי עמל ובלי יגיעה בתורה יחדש כל אחד מה שהופקד לנפשו מאז ואיככה נוכל וראינו מאמרם ז"ל באמרם יגעת ומצאת האמן והוא מאמר שלמה בחכמתו אם תבקשנה ככסף וכו' אז תבין כו' אך הנה הוא כי אז קבלו הנשמות עודם משוללות גופים ועל כן צריך להוציא מה שקבלו הנפשות אל הפועל בהיותן מלובשות חומר להתישו ביגיעת בשר בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואז ע"י התשת החומר תגבר הנפש להוציא אור חדושיה אשר בקרבה חוצה כאשר נתבאר אצלנו בספר רב פנינים באר היטב ועל כן אמרו רז"ל לא מעבר לים היא כי אין התורה מתקיימת בעמלי הון ועושר העוברים מים אל ים וזה יאמר אם תשכבון כו' לומר אשר אמרתי כי התורה חילקה לכל נפש חלק בתורה לחדש בעה"ז אל יראה לכם שהוא גם כי תעסקו בעניני העולם כי לא כן הוא רק אם תשכבון בין

שפתים כישׁשכר הרובץ בין המשפתים כי אז ע"י כן תזכו להריק חלקי חדושי התורה לישׂראל וזה ע"י השכינה שתפרוש כנפיה שם בבית המדרש אשר אתם שם להעירכם להוציא אל הפועל קבלת נפשותיכם וזהו כנפי יונה שהיא השכינה אלא שאינה נראית כי אם נחפה מן העין ואשר היא אתכם שם הוא בכסף שהוא בהיותכם בלתי מטפלים לצבור כעפר בצר ועפרות זהב כי אם כסף בלבד לשבוע לכם לשובע הנפש אך ואברותיה שהן הנוצות שבהן פורחת יהיו לה בירקרק חרוץ שהוא בהיותכם פונים אחר גוון הזהב יגעים להעשיר כי אז אברות לברוח יהיו לה לבלתי המצא אתכם ואז ימנע מכם כל אשר קבלה נפשכם ובזה יצדק השינוי לשון כי אומרו כנפי אמר על מהות הכנף בעצמה הפרושה על עמלי תורה ואברותיה הן הנוצות הגדלות בה לפרוח בהן:

י **או** יאמר במה שאז"ל בפרקי ר"א כי לפעמים הארץ שותה מלמעלה בהיותנו צדיקים מהאוצר הטוב והוא שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' ואז יש ברכה עצומה מאד כד"א כי כאשר ירד הגשם וגו' והולידה והצמיחה וגו' ואז הארץ כאשר הרה מבעלה ושעל זה נאמר כי כאשר ירד הגשם וגו' והולידה וגו' וכשאין אנו זכאים תשתה מלמטה ע"י העבים המעלות מים מהים ואז הארץ היא כאשה הרה לזנונים וגו' ובזה יאמר הנה פקדת הארץ רביעה אחת ותשוקקה עוד ב' לא יבצר שרבת תעשרנה ע"י פעמים רבות אך שאלתי היא מפלג אלהים הוא העליון שהוא מלא מים העליונים אשר לא יגרע ממנו כל מה שימטיר משם תכין דגנם כי בהיות כן תכינה את הארץ הכנה רבה:

יא מבלי צורך אל פעמים רבות כי אם תלמיה רוה פעם אחת כדעת האומר כן כי על גשם נאמר כי כאשר ירד וגו' ושמה לא ישוב כ"א הרוה כן מיד תלמיה רוה נחת גדודיה הם כחות הקדושה המתייחסים אל הארץ הקדושה הם גם כן ירדו וישפיעו כל טוב כי מאשר תלמיה רוה ברביבים תמוגגנה בלבד בלי השקאות רבות צמחה תברך:

יב ומאשר תנחת גדודיה ימשך שעטרת שנת טובתך באופן שכל מעגליך ירעפון דשן מכל צנורות השפע לכל דבר ודבר ירעפו וגו' כדלעיל:

פסוק טו

בפרש שדי מלכים וגו' הנה על פסוק בי מלכים ימלוכו שהם דברי התורה ארז"ל מאן מלכי רבנן הקשינו על דבריהם כי איזה מלכות יערכו לר' חנינא בן דוסא או לר' אלעזר בן פדת או לרבה בר נחמני ובביתם אין לחם ואין שמלה והשבנו כי הוא ענין מאמר ספר הזוהר על פסוק כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך שיראה כי בחכמי ישראל יש כמוהו יתברך והוא דבר שיתחמץ לבב כל השומע כדבר ההוא אך השיבו ז"ל שהוא כי בכל חכמי הגוים אין עושה על ידו מעין מעשיו יתברך כעין חכמי ישראל כענין שמש

בגבעון דום וכענין ר' חנינא בן דוסא שאמר לחומץ והדליק ורבים כאלה אין מספר נמצא שבבחינה זו ידמו לקונם לומר שבחכמי ישראל יש כמוהו יתברך וממוצא דבר מצאנו ראינו טוב טעם ודעת אל מאז"ל מאן מלכי רבנן שהתורה אומרת בי מלכים ימלוכו כי אין מלוכה גדולה כהשתרר על העולם לשנותו ולעשות בו כרצונו להעמיד השמש וכיוצא בכל שינויי הטבעים כאלו הם מלכי העולם לעשות בו כרצונו ע"י התורה ובזה יאמר פה בפרש שדי כו' לומר הלא אמרתי כי התורה חילקה בסיני חלק לכל נפש ונפש מישראל לחדש בה היגע בתורה אמר עתה ראו נא כמה מעלות טובות לעוסק בתורה כי הלא בפרש והתפשט מדת שדי בעולם לשדד ולהכניע אותו אם אז שמלכים בה שהוא מלכים בתורה הנזכרת אשר הם רבנן אז התורה בשבילם תשלג ותלבין כל חשך וצלמות כל צרות שבעולם כי תקים דבר עבדיה ועצת מלאכיה תשלים. או שיעור הכתוב ענין ר' חייא ובניו שטרם ישאלו מטר כי אם בהזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים שהוא בספר יכלתו יתברך באמרם משיב הרוח נשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא כי אין זה רק שבתורה מלכים ימלוכו בעולם ליעשות רצונם וזה יאמר בפרש שדי כו' לומר בפרש תואר שדי שהוא יכלתו ית' שפירשו והזכירו בפיהם הנקראים מלכים בה שהם אשר הם מלכים בתורה הנזכרת למעלה אז התורה תשלג במקום צלמות ואפלת חורב וצרות כענין מוריד הגשם ואתא מיטרא.

או יאמר אם כ"כ מעלות יש בתורה למה מלכיה עושי פלא על ידה יש להם יסורין והכנעה לזה אמרה רוח הקדש אל תתמה על החפץ כי הם סובלים צרות הדור כי בפרש תואר שדי את מלכים בה מאן מלכי רבנן שהם מלכים בה שפרשה הוא כד"א פרשה ציון בידיה אז הוא כי התורה תשלג תקרר ותלבין בצלמות אשר לדור:

פסוק טז

הר אלהים הר בשן כו' הלא יקשה כי אם הוא הר אלהים איך הוא הר גבנונים. ועוד שמזכירו פעמים. ועוד כי אחד הוא ואומר תרצדון לשון רבים. ועוד כי אמרו רבותינו ז"ל שהיו הרים גבנונים תבור וחרמון שהיו מסוף העולם שבאו. ועוד אומרו אף ה' ישכון לנצח כי לא לנצח שכן בסיני רק בזמן מתן תורה. אך יאמר כי הנה בבא השני הרים הגבוהים שתנתן בם התורה וה' לא רצם אמר הר בשן שהוא בחלק ראובן וגד והוא גם הוא גבוה ותלול שיקרא שמו גם הוא הר גבנונים ואמר הלא הר אלהים הוא הר בשן שהוא נחלק לשבטים מה שאין כן תבור וחרמון כלומר וטוב טוב הוא תנתן התורה בהר אלהים מבהר ח"ל ואם הכונה להיותם הר גבוה הלא הר גבנונים ג"כ הר בשן כי גם הוא. גבוה:

פסוק יז
על כן השיב הוא יתברך ואמר על הב' ועל הר בשן למה תרצדון הרים גבנונים התחשבו שעל ההר אני משרה שכינתי ח"ו לא כן הוא כי האם ההר חמד אלהים לשבתו בתמיהה והוא כתמיהת שלמה באמרו האמנם ישב אלהים על הארץ ועוד שנית כי האם אף ה' תחשבו שישכון לנצח בסיני שתקנאו בו לנתר ולומר שישכון בכם הלא לא יהיה כי אם בעוד שתנתן דת עליו בלבד:

פסוק יח
ועל הא' שאמרתי ותמהתי שהאם ההר חמד אלהים לשבתו אל תשיבוני מסיני שנאמר בו וירד ה' על הר סיני כי הלא אינו כפשוטו כי הנה רכב אלהים כו' הם מרכבת מלאכיו ה' בם כלומר ולא בסיני כי לא יעלה על לב יבא אלהים מבלי מרכבתו שתשרה בה ועל השנית שאמרתי שלא היה לשכון שם לנצח אמר סיני בקדש לומר כי אין זה רק בעוד שסיני בקדש אך לא אחרי כן. או יאמר סיני בקדש ענין הנה מקום אתי לומר שהוא יתברך הסובל את המקום אך לא שהמקום סובלו וזהו רכב אלהים כו' ה' בם ולא בסיני ושמא תאמר סוף סוף לא יבצר כי ה' במלאכיו ומלאכיו בהר הרי כי גם הוא יתברך בהר כי אם שהוא באמצעות מלאכיו לא כן הוא כי אם שאדרבה סיני הוא בקדש לא שהקדש אפילו מלאכיו יתברך הם בסיני כי הקדש סובל את ההר ולא ההר את הקדש:

פסוק יט
עלית למרום כו' יאמר ענין הכתוב אצלנו בביאור התורה על פסוק ומשה עלה אל האלהים שהזכרנו ענין אליהו ז"ל לאותו תלמיד שהראה לו עליית הצדיקים מג"ע לישיבות של מעלה ואמר לו בכל העולם הסתכל בר' חייא לא תסתכל ואמר לו במה אדע איזה הוא ר' חייא א"ל כל אחד משאר המלאכים מעלים קתדרא שלו ושל ר' חייא עולה מאליה וכתבנו שם שהודיעה לנו התורה שמה שזכה ר' חייא אחר מותו משולל גוף זכה משה בגוף ונפש וזהו ומשה עלה אל האלהים כי עלה מעצמו מבלי שיעלהו מלאכים כאליהו שהעלוהו רכב אש וסוסי אש בסערה השמימה. וזה יאמר פה על משה עצמו עלית למרום לומר הלא אמרתי כי רכב אלהים רבותים כו' כי מלאכי השרת הם מרכבה אל השכינה כי אדני בם ושמא תאמר נא ישראל אם כן אפוא שכ"כ גדלה מעלתם שעליהם שורה השכינה א"כ למה בחר באדם לתת לו את התורה ולא במלאכים אשר בקשו אותה מאתו יתברך ועל כן היה מקום לומר כי אולי מה שנתן לבני אדם לא היה רק דרך פשט התורה אך סודה ותוכיותה הבלתי מתייחס לבעלי חומר מתן למלאכי השרת לז"א דע וראה כי גדול אתה איש ישראל מכל מלאכי מרום כי הלא אתה עלית

למרום שאין צ"ל שעל ידי מלאכים שהעלוך היתה עלייתך כי אם כקתדרא של ר' חייא אחר מותו משולל גוף עלית אתה בגוף ונפש שהוא עלית למרום שהוא עלית מעצמך למרום וגם לא שבית דרך הפשט של תורה הבלתי מתייחס לשבי אצל בעלי חומר כי אם שבית מה שהוא שבי באמת שהוא גם דרך הסוד אשר הוא זר לאיש חומרי כשבי אצלנו וגם לקחת מתנות הן שני הלוחות מידו יתברך עם היותך באדם שהיתה הנפש בגוף הנקרא אדם על שקורץ מן האדמה מה שלא היה מן התימה אם היה מפשט מהחומר בקבלו הלוחות מידו יתברך ושמא תאמר ומה הועיל כל זה אחר שמיד חטאו בעגל וחזרה המיתה והשעבוד למקומן ואיה ההדמות שנדמו למלאכים לז"א גם אחרי כן נדמו להם כי הלא ואף סוררים שסרו מהר מן הדרך וסררו בעגל לא נעדרו מלהיות משכן לו יתברך כי צוה אחרי כן ואמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שהוא בתוכם וקרבם של ישראל כי בתוכו לא נאמר כי אם בתוכם כי היכל ה' המה וזהו ואף סוררים לשכון יה אלהים שהוא מעין מלאכי השרת שהם רכב אלהים. או יאמר כנודע מרז"ל כי גדול הצדיק לפניו יתברך כמלאכי השרת ובה יאמר הלא אמרתי כי איני משרה שכינתי כי אם ברכב אלהים שהם מלאכים אל תאמר איש ישראל כי גרעת בעיני מהם כי אדרבה אתה בן אדם עודך מלובש בחמר עלית למרום ולא עוד אלא ששבית מה שהיה שבי ביד המלאכים שהיו מחזיקים בתורה אשר גם בערכם היא שבי כי איכותה למעלה מאיכותם כי היא חכמתו יתברך והלא תאמר הלא זה לא היה רק במשה ולמה ע"י יתרונו תייחס יתרון כללות ישראל בזה לז"א לקחת מתנות באדם כי גם במין האנושי כל איש ממך ישראל לקחת שתי מתנות באדם כי גם כל אדם מישראל עטרוהו מלאכי השרת שתי עטרות והוא מאמר ר' סימאי במסכת שבת שבשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ששים רבוא מלאכי השרת וקשרו שני עטרות בראש כל אחד ואחד מישראל אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע הרי כי באדם עצמו ניתנו שתי מתנות שהן שתי עטרות ושמא תאמר הרי פירקום מעליהם ע"י העגל באמור להם הוא יתברך הורד עדיך מעליך והוא לשון סוף המאמר ההוא בחורב טענו ובחורב פרקו השתי עטרות שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אם כן מאז שחזרה זוהמת נחש למקומה בטלה מבן האדם מדרגת היות האדם כמלאכי השרת לז"א עם כל זה לא ירדו אחרי חטאם ממדרגת המלאכים כי מה היא מעלתם שהם מרכבה אל השכינה הנה אף סוררים שהוא ישראל אחר שהיו סוררים בעגל זכו לשכון יה אלהים בם ממש כמו שכתבנו מאמרו ושכנתי בתוכם ולא אמר בתוכו כי היכל ה' המה:

פסוק כ

ברוך אדני כו' אחרי אומרו את כל אשר חיבבנו יתברך כמלאכי השרת הלא יתחמץ לבב אנוש לדבר ולומר אם כן אפוא למה ידכאנו בצרות כי אין יום שאין לאישי ישראל יסורין ומה גם בגליות לזה אמר ברוך ה' יום יום כו' שהוא שאומרת רוח הקדש כאלו ישראל המדברים ואומרים אין צריך לומר שלא נתלונן על יסורינו כי אם אדרבה נברך אלהינו ונאמר ברוך ה' יום יום כו' כנודע כי שם אדנות הוא מדת דין ושיעור הכתוב ברוך שם אדנות שהוא דין יום יום שבכל יום נותן לנו יסורין אלא שלפי רצונו יעמס לנו היסורין ויש לנו להחזיק טובה לשם אל שמקל אותם בכל עת שלא יעמיסו הרבה כי האל ישועתנו סלה והוא מאמר חכמי הקבלה האומרים כי פירוש ואל זועם בכל יום הוא מדת חסד אל זועם את מדת הדין בל יכביד הדין עלינו נמצא כי על מה ששם אדנות היה מעמיס הדין עלינו האל ישועתנו סלה יום יום בזעום את מדת הדין יקל ידו ולא יעמיס עלינו.

פסוק כא

והלא יאמר איש הלא האל למה לא יושיענו לגמרי אלא להקל ולא עוד אלא שנברך את שם אדנות על שמייסרנו בכל יום והלא טוב היה העדר היסורין לגמרי. לזה אמר הן אמת כי האל לנו אל למושעות רבות בשלמות ולא לישועתנו א' להקל בלבד אך מדת שם אדנות המביא עלינו מיני יסורין יום יום הוא כדי שעל ידי כן יהיו לנו אחר מות יציאות לעלות למעלה אחר שביסורי העולם הזה יסירונו משאול מטה כי פה ינוכה הראוי לנו לידון בגיהנם וזהו אומרו ולה' אדני למות תוצאות והוא בשום לב אל אומרו לאלהים באותיות הויה ונקודות אלהים וגם אומרו ולאלהים ולא אמר ואלהים אדני כי מה טעם אל אות הלמ"ד הזאת וגם אל אומרו אחריו שם אדנות שהוא השם שאמר עליו שיעמס לנו והוא כי הנה ידוע כי שם הויה בנקודות אלהים היא היא מדרגה גדולה עליונה כנודע ליודעים חן ומי יעלה שמה אם לא בעלי יסורין בעולם הזה וזהו אומרו ולאלהים הוא שם הויה בנקודות אלהים אדני שהוא שם המעמיס לנו יסורין שהוא שם אדנות גורם שלאלהים הנזכר לעלות אליו הנה היא המדרגה ההיא היא הכנה להיות לעת מות תוצאות לעלות לאלהים הנזכר שהיא למדרגת הויה בנקודות אלהים כי לא יעלה איש אל המדה ההיא אם לא על ידי שמדת אדני יביא לנו יסורין יום יום ושיעור הכתוב האל לנו גם שזועם למדת הדין לא יזעום לנו כי לנו הוא למושעות אלא שכדי לעלות לשם הויה בנקודות אלהים לזה אדני שהוא שם אדנות ביסוריו יום יום עושה שלמות העתידה לאדם יהיו תוצאות לצאת משאול וגם מתחת כנפי השכינה עד מדת שם הויה בנקודת

אלהים הנזכר. או שיעור הכתובים מעין האמור ברוך ה' על כי יום יום יעמס לנו יסורין וגם האל במה שזועם בכל יום בעולם דרך כלל גם הוא ישועתנו סלה שגם הוא יום יום יקל לנו שם אל מעט מעט בכל יום:

ושמא תאמר אם כן אפוא באיזה דבר ישמור לעשות חסדו שם האל לבדו שיהיה בלי יסורין משם הדין הלא הוא כי הנה האל לנו אל למושעות לעתות בצרה יושיענו למען חסדו ואם יאמר איש אם כן יהיה הכל על ידי שם אל שבמה שזועם בכל יום לא יעדרו יסורין וצרה בצד מה ולעתות בצרות יהיה לנו אל למושעות ואם כן למה זה שם האדנות יעמס לנו יסורין גם הוא לזה אמר כדי שעל ידי היות היסורין רבים ע"י שם אדנות לעלות לאלהים שהיא הויה בנקודות אלהים יהיה סיבה אדני במה שיעמס לנו שיהיה נשאר לנו למות תוצאות לצאת משאול מטה אל השם הנזכר שהיא הויה בניקוד אלהים שהיא למעלה למשכיל וזה אמר לאלהים אדני כו' כי לעלות למדרגת אלהים יהיה שם אדנות סיבה שיהיה שמור לנו למות תוצאות אל האלהים הנזכר:

פסוק כב

אך אלהים ימחץ ראש כו' גומרים מאמרם עם בני ישראל ואומרים הנה ברכנו ה' על שיעמס לנו יסורין כמדובר בשני הכתובים הנאמרים אך אבקשה כי מי יתן אך אלהים לפחות ימחץ ראש אויביו בעולם הזה המצרים את ישראל כי גם שלא ימחץ את כלם לפחות את הראש שלהם הוא מלך או שר שלהם המכה ומצר אותנו לפחות קדקד הראש הנזכר כמלא שער כי הלא מתהלך מן העולם הראש הנזכר באשמיו שלא יפרע מהם כלום ולמה זה יסבול הוא יתברך שיעשה הרעות כל ימיו ולא יראנו ברעתו ולקותו כלום:

פסוק כג

ועל כן משיבה רוח הקדש ואומרת אמר ה' כו' לומר תדע מה אמר ה' על שאלה זו הלא הוא אל יעלה על לב איש שאני ותרן לאשר הרע לבני כי אם טרם ימות היה זמן שלא זכה עדיין לראות מקבל הרעה להנקם לא לעולם ישאר כך כי הנה מבשן אשיב אשיב ממצולות ים והוא מאמר ספר הזוהר כי לעתיד יביא בגלגול את כל אשר הצרו את ישראל בכל גלות וגלות ויראנו בהם נקמות כי הצובאים לא נאמר אלא אשר צבאו כו' וזה יאמר כי אמר ה' כו' אשיב ממצולות ים גם את השקועים אשיב לעולם הזה ליום הדין:

פסוק כד

למען שתמחץ רגלך בדם הנוטף מלשון כלביך באכלם את אויביך אשר הצרו לך בעולם הזה כי כל כך כלביך דמם ישכרון שמהדם הנוטף מלשונם תמחץ רגלך אתה ישראל לעיניך מכל אשר עשו לך וזה מאויבים מנהו הוא מנהו של ה' הנזכר כי לא ינכה ה'

אשר חטאו לה' כי לא יעשה עיקר רק מאשר עשו לך כי אז תנקם מהם ועדיין יהיו אויביו יתברך כי לא יעשה בהם שפטים רק על מה שהצרו לך והוא מאמר ספר הזוהר כי לעתיד לבא יאמר הוא יתברך לכל אחד מאשר הצרו לו האומות הנה אשר הצר לך הנקם ממנו כו':

פסוק כה

ראו הליכותיך כו' הנה למעלה באמרו עלית למרום כו' סיפר חיבתו ית' עם בני ישראל כמלאכי השרת ונמשך הענין עד כה ועתה חוזר אל ענינו ואומר הנה עוד הורית מאז חיבתך עם ישראל כי לא בלבד ביום מתן תורה שכבר הטהרו מזוהמתן אלא גם בצאתם ממצרים סמוך אל זמן עבדם ע"א הראיתם חיבתך כי ראו הליכותיך אלהים שעשית להם י"ב הליכות שהיו י"ב דרכים מוקפות חומת מים ובכל א' שבט א' מוחלקים לשבטים כאשר בהיותך עמהם בארץ הקדושה שהיה בה כל שבט בפני עצמו וזהו ראו הליכותיך אלהים שהם י"ב הליכות שהיו מעין הליכות אלי כשהיה מלכי בקדש שהוא בארץ ישראל שנחלקה לי"ב שבטים כל אחד בגבול בפני עצמו:

פסוק כו

ועוד חיבבת אותם שקדמו שרים הם ישראל לומר שירה קודם לנוגנים שהם מלאכי השרת אפילו הנשים כי בתוך שהוא בין האנשים ומלאכים היו עלמות תופפות כד"א ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה כו' והוא פירושם ז"ל באמרו בתוך עלמות כו' כי הנשים שוררו בין ישראל למלאכים:

כה **או** יאמר הנה ישראל חמדו לדמות למלאכי השרת ואתה ברוב חסדך הקדמת מתחלה להחשיבם יותר מהם והוא כי על פסוק ודגלו עלי אהבה ארז"ל שראו ישראל בסיני ד' מחנות שכינה בבחינת ד' דגלים וחמדו יעשה מישראל כך וכן עשה שעשאם ד' מחנות בד' דגלים. ונבא אל הענין אמר הנה ישראל ראו הליכותיך אלהים מתהלך בד' מחנות בד' דגלים מיכאל בדגל חסד והשאר על דרך זה ויהי להם כן כי הליכותם במדבר היו הליכות מלכי בקדש של מרכבתו הרי כי בקשו להדמות למלאכים וברוב חסדך קודם לזה העדפת יתרון לישראל על מלאכי השרת כי הנה קדמו שרים כו' כדלעיל. או יאמר ראו הליכותיך אלהים של מדת הדין למצרים ובענין עצמו ראו הליכות אלי הוא מדת חסד לישראל כי עשית ב' הפכים לאהבת ישראל כענין מכת הדם שהיה המצרי שותה דם וישראל מים עד שהעשירו מזה ישראל וכן בכל מכה ומכה ומה גם בקריעת ים סוף ועוד שנית כי הורית חיבתך לישראל יותר ממלאכי השרת כי אין צריך לומר בהיותך בסיני

שעשית מרכבה לישראל כי אם גם על הים שהיה מלכי בקדש הם מלאכים הרוחניים כאמרו למעלה סיני בקדש על המלאכי מרכבה:

פסוק כז

כי עם היות המלאכים אז מרכבת מלכי ולא אני על כל זה אז חיבב אותי מהם כי קדמו שרים לשורר הם ישראל ואחר הנוגנים הם המלאכים שהיו מרכבתך וגם הנשים הם עלמות תופפות שוררו קודם למלאכים שהוא בתוך בין ישראל למלאכי השרת:

כה **או** יאמר ראו כו' כי בשני דרכים ראו פעולת מדת הדין הוא שם אלהים שהוא עשות דין במצרים ועשות דין בשרו של מצרים שהוא ענין וירא ישראל את מצרים מת כו' כי מתים לא נאמר אלא מת שהוא על השר כמ"ש ז"ל והוא מה שכתבנו במקומו כי הפלא חסדו להם הוא יתברך כי נתן כח בעיניהם לראות לקות שר רוחני ושזה לא השיגו רק הנקראים ישראל לא הנקראים בשם עם הוא הערב רב וזהו וירא ישראל כו' ועל שבח זה הוא אומר ראו הליכותיך אלהים הנה כי נתן בהם יתרון על בני אדם אשר לא ישיגו לראות בלקות השר רוחני ומה גם לספר הזוהר שמה שראוהו מת על שפת הים היה על שפת הים העליון שעל השמים כבודו אמר שגם נתן להם יתרון על מלאכי השרת כי התנהג בדרכים והליכות חסד הם הליכות אלי שעם היות מלכי בקדש הם רכב אלהים מלאכים הרוחניים על כל זה החשיבני מהם כי קדמו שרים כו' כבקודם:

כז **במקהלות ברכו וכו'** אחרי אומרו שלא בלבד אנשי ישראל זכו להקדים לשורר ולברך את ה' קודם למלאכי השרת כי אם גם הנשים הלא תתפלא לאמר איזה טעם מצא הקב"ה להשתיקם גם בשביל הנשים כי הלא יראה מן התימה דהני נשי במאי זכיין למעלה זו אל תתמה כי כה אמר ה' לישראל לפני המלאכים אז במקהלות בין קהלת אנשים בין קהלת נשים ברכו אלהים תחלה כי לא גרעו הנשים של מצרים ואדרבה העדיפו כי הלא אדני הוא שכינה היות בישראל שעמה זכו לצאת לא היה להם אלא ממקור ישראל הוא הנשים כי היו טהורות משום פיסול וכמאמרם ז"ל על פסוק גן נעול כו' ועל פסוק תחת התפוח כו' שבזכות נשים צדקניות יצאו ישראל ממצרים שאלמלא הן לא היתה יציאה וכל שכן שירה ובכן אל יפלא מה שאחר האנשים אמרו שירה קודם המלאכים:

פסוק כח

שם בנימין צעיר כו' אחר אומרו שמעלת ישראל היתה בזכות טהרת מקורם הם אמותם והלא מזה יתחמץ לבב דוד באמור כי הלא רות אם זקנו היתה מבת לוט מאביה ופרץ מתמר עם חמיה לזה דברה בו רוח הקדש ותאמר שם בנימין כו' צוה אלהיך כו' לומר דע כי במקום אשר עשה ה' בשביל טהרת מקור אמותם שהוא בים סוף שם נתן לך ה'

עוז המלכות והמעלה והוא ענין מאמרם ז"ל כי בנימין היה שהתחיל ליכנס בים סוף וקנאו בו נחשון בן עמינדב וסיעתו וירגמו בבנימין אבן עד שהוציאם חוצה ונכנסו נחשון ושבטו ואמרו ז"ל רדם אל תקרי רדם אלא רד ים ויתכן לפי דרכם מבלי נפרש רדם רד ים כי אם שרצה להיות רודה ומושל להקדים לכל אחיו ונחשון על ידי רגום אותם הוציאם ואחריו שרי זבולון כו' שאלו היה פגם במקורך אדרבה את בנימין היה לו יתברך לעזור ולא את שבט יהודה הבאים מתמר:

פסוק כט

ואדרבה שם צוה אלהיך עוזך שהוא עוז מלכות כד"א יתר עז שהוא מלכות מתמיד עד מלך המשיח כנודע מרז"ל כי משם זכה וכמאמרנו על היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו משיב דוד ואמר עוזה אלהים כלומר מה אני שתעשה עיקר ממני לצוות עוז לי כי אם עוזה אלהים לצאת מגלות שכינה כי בזה אשר תעשה פעלת לנו שעל פי דרכך נושע גם אנו כי ישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל:

פסוק ל

מהיכלך על ירושלים כו' אחרי אומרו שלא נבקש ישראל לעתיד עוז לנו כי אם עוזה אלהים תחת היות שכינה בגלות כ"י תעוז מלכות שמים בא ואמר הנה ברוב עוזך לעתיד מלכי גוים יביאו מנחות ודורונות אחלה פניך אל תחזיק להם טובה כי הלא ממנו הוא והוא במה שידענו כי הצדיק נקרא היכל ה' וגם נזכירה מאמרם ז"ל כי את דיוקן יעקב נטל ה' והעלהו לפניו לרחם על ידו על ישראל עוד אמרו רז"ל על פסוק מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו יביאו לא נאמר אלא ישיבו מלמד שהמנחה שנתן יעקב לעשו עתידים להחזירו לעתיד לבא ובזה יאמר מהיכלך שהוא הצדיק שהוא היכלך ומי הוא שנקרא היכלך אותו שהוא על ירושלים שהוא יעקב שדיוקנו למעלה מירושלים בעליונה לפניך ממה שלקחו ממנו הוא מה שלך יובילו מלכים שי הם מלכי תרשיש:

פסוק לא

ואחר שכן הוא אל תחזיק להם טובה כי אם אדרבה גער חית קנה היא צור שארז"ל כשנשא שלמה את בת פרעה נעץ גבריאל קנה בים ועליו נבנה כרך גדול של צור שהוא שבים העליון היתה לו אחיזה וכח לסיטרא ההיא ולהיות על ידי גבריאל יהיה מה שאמרו ז"ל על פסוק זה שאמר הקב"ה לגבריאל שלא יקבל עמלק למה שעל ידו נבנתה ואחשוב יתן טעם הכתוב באמרו עדת וכו' והוא כי אין לך אומה שהחטיאה את ישראל בע"א כעמלק ובזה יאמר גער חית קנה שעדת אבירים הם ישראל בעגלי עמים כלומר שהצמידו בעגלי עמים ועתה מתרפס ברצי כסף שמביא שי לפייס ויהיה מתרפס ברצי

כסף כמתמיה והנה ארז"ל שמצריים ייראו מהביא מנחה על שעבדם את ישראל ואמר הקב"ה שהיו אכסניא לבניו ויביאו ובזה יתכן שאחר אמרם ישראל שיגער בעמלק אומר שגם לא יחפוץ לקבל מהמצרים ועליהם וכיוצא בהם אמרו בזר עמים קרבות יחפצו כמצרים שזולת אומר נתחכמה למושיען אחר כל האותות רדפו אחר ישראל להלחם בם בים:

פסוק לב

משיב הוא יתברך יאתיו חשמנים מני מצרים כי היו אכסינא לבני וכוש תריץ ידיו לדברי הכל שיהיו לרצון לאלהים שלא הצרה את ישראל:

פסוק לג

ממלכות הארץ שירו כו' אחר אומרו כי לעתיד יובילו מלכים שי ולא יקבל מחית קנה ודומה לה אשר שעבדו את ישראל אומרת רוח הקדש כמדברת עם האומות הם המלכיות המשעבדות את ישראל ממלכות הארץ שירו לאלהים הוא מדת הדין הפועל דין ושעבוד על ישראל תחת ידיהם בהיותם בגדולה ולא יעלה על רוחכם כי שריכם או מזלכם הוא הנותן לכם כח לשעבד את ישראל כי אם האלהים ובזה שתהללוהו שיורה כי לא תשעבדוהו רק לעשות רצונו על כי חטאנו לו כי תרויחו כי לא תבכו לעתיד מאשר יצר לכם מאתו כי אם זמרו ה' סלה כי תהיו מאשר יקבל דורונכם כי מאשר תכירו כי הוא מאתו יתברך לא תשעבדום בקושי כי אם לכפר עונם:

פסוק לד

ואל תאמרו איך נשיר לאלהים והוא סילק השגחתו מהארץ מאז שכינה עלתה ונסתלק מיום החרבן ועזב הנהגת העולם לשרים של מעלה כי מה שאמרתי שירו לאלהים הוא לרוכב בשמי שמי קדם שהוא כי לא נסתלק לגמרי חלילה כי לא בלבד על השרים כי אם על כל עולם המלאכים שעולמם הם שמים של שמי קדם הם הגלגלים והוא כרוכב על הסוס והוא מאמר רז"ל בבראשית רבה על פסוק מעונה אלהי קדם שהוא יתברך בשמים כרוכב על הסוס שכליו משופעים מכאן ומכאן שהוא ככתוב שם אצלנו שהוקשה למו כי האמנם ישב אלהים על הארץ לכן אמרו כי הוא כרוכב על הסוס ובגדיו משולשלים עד למטה כך הוא יתברך על השמים אלא שהתפשטות מלובש מאתו הוא המשופע ומשתלשל למטה לארץ כמשל שולי בגדי הרוכב המשופעים עד למטה לארץ וזה יאמר פה אל תקשו לבבכם לומר כי סילק שכינתו והניח ההנהגה לשרים ואיך נשיר לאלהים כי לא כן הוא כי אם לרוכב בשמי שמי קדם כלומר כי לרוכב ידמה על השמים כי גם שהוא שם שוליו מלאים את העולם השפל והשגחתו עומדת לעד ואשר אמרתי זמרו

ה' סלה שעל ידי כן שמעתה תשירו לאלהים ימשך שתזמרו לאדני סלה גם לעתיד הוא שאם לא תעשון כן הן יתן בקולו קול עוז שהוא פן בקולו הידוע שהוא קול ה' שובר ארזים עוד יוסיף ויתן בקולו הידוע קול עוז באופן שלא ישאר מעמלק הארץ המשעבד את ישראל שריד:

פסוק לה

ושמא תאמרו הממלכות כי הנה תראו כי לכם עוז להשמיד ולאבד ולרקד בהיכלו ואין מכלים וישראל עם ה' אך נכאים כי הלא זה יורה כי משר צלם העוז נתן למו ותתנו תפלה לאלהים חלילה קנו דעה ותנו עוז לאלהים לומר כי העוז שלכם תנו אותו לאלהים כלומר הבינו כי מאתו יתברך הוא לכם ולא לכם הוא משלכם כי אם תנו וייחסו אותו לבעליו כי הוא הנותן לכם כח לשעבד את ישראל ולעשות חיל ולמרק אשמותם ולא מאהבתו אתכם נותן עוז לכם כי על ישראל גאותו כי אין אצלו יתברך לכבוד ולגאוה כי אם בהיותו שורה על ישראל אך לא עליכם כי במה נחשבתם לפניו ואשר תרקדו בהיכלו ושותק אינו מבלי יכולת חלילה כי אם שאדרבה הן הן גבורותיו שסובל וזהו ועוזו בשחקים כי עוז מתייחס לו יתברך היותו בשחקים שהוא למעלה מהגלגלים כי שחקים הוא רקיע ג' וכל הגלגלים בשני כמפורש במזמור השמים מספרים כלומר בשחקים ולא במקום גשמות שמהגלגלים ולמטה כי מסתלק למעלה וכובש גבורתו ושותק כי תרקדו בהיכלו:

פסוק לו

נורא אלהים ממקדשיך כו' הנה ידענו כי אם היות שלא יבצר מהיות כי שכינה עלתה למעלה בעת החרבן על כל זה יש בחינה שלא זזה מכותל מערבי כנודע מרז"ל אמר כי ממלכות הארץ המשעבדים את ישראל אל תחשבו כי אחר שעיקר שכינה עלתה שמה שנשאר בכותל מערבי אין לירא ממנה כי דעו כי נורא אלהים גם אשר הוא ממקדשיך למטה כי כל כך הוא נורא שאל ישראל הוא הנותן עוז כו' שאלמלא חסד אל לא היה להם כח לסבול הגלות כי גם שהעיקר למעלה חלק הנשאר הוא מושפע מהעליון וזהו ברוך אלהים כי הוא מושפע החלק הנשאר למטה מכחותיו יתברך העליונים וזהו משמעות ברוך ליודעיו שהוא מושפע וברוך מאל ישראל הנזכר.

או שיעור הכתוב נורא אלהים ממקדשיך עד"ה ונעשה אל ישראל הוא חסד לישראל כי הוא האלהים הנזכר נותן עוז כו' לסבול הגלות על כן ברוך אלהים יאות לנו לומר ובזה מלת הוא אינה מיותרת כי הכוונה הוא לומר כי האלהים הנז' אל ישראל הוא:

פרק סט

פסוק א

למנצח על שושנים כו' הנה רז"ל פירשו מזמור זה על בני הגליות ויתכן לפי דרכם זה יכלול בו כל ארבעה גליות כאשר נבאר בס"ד ואומרה כי ייחס הדבר אל השושנים על כי שתים הן בחינות השושנה אחד בגוון ואחד בריח והוא כי רז"ל בכל מקום מייחסים השושנה אל האודם כמאמרם ז"ל על סוגה בשושנים ובמקומות אחרים והוא על כי סתם שושנה אדומה שנית בחינת ריחה כי טוב ועל כן ימשל הגלות שהוא דין ורוגז אל השושנה אדומה לפי המראה אך טוב לישראל שע"י כן עולה מהם ריח טוב לפניו יתברך שמתמרקין עונותיהם ועל כן יתכן קרא דוד אל הגליות שושנים ואמר למנצח על שושנים לדוד:

פסוק ב

הושיעני אלהים כי באו וכו' הנה כי ארבעה המה הגליות בבל ומדי יון והד' ובראשון החל הוא גלות בבל ואמר הושיעני וכו' והוא כי דרך שעבוד המלכיות את עבדיהם אינו כי אם אל גויותיהם בכל עבודת עבודה ועבודת משא אשר יעמיסו עליהם אך לא יגעו בנפש והנה גלות בבל בגופים החל עד להשחית ואח"כ זדון לב נבוכדנאצר השיאו לגזור ישתחו לצלמא די הקם אשר היא צרה מגעת אל הנפש להאבידה ועליה יאמר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש ולא אל הגוף לבדו.

פסוק ג

ועל גלות מדי אמר טבעתי ביון מצולה הוא רפש וטיט והוא מאמרם ז"ל במדרש חזית שעושים עיקר מה שנתחייבו ישראל בדור ההוא על שנהנו מסעודתו של אחשורוש שהיה סיבה ראשונה המן להחטיאם כי מלא סאת עון הצלם ואמרו ז"ל במדרש הנזכר שאמר משה לאליהו אם בדם היא תתומה אין תפלתנו נשמעת אבל אם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעת וביארנו במקומו שהוא אם בדם כו' שאם חתימת הגזר דין הוא על עון הצלם שעל בחינת ע"א היתה חתימת הגזירה שהוא נוגע אל הנפש וזהו אם בדם כי הדם הוא הנפש אין תקומה אך אם בטיט שהוא על הסעודה שהוא על הנאת החומר שהוא טיט תפלתנו נשמעת ועל זה יאמר טבעתי ביון מצולה הוא טיט של מצולה שבטבעו קשה לצאת ממנו הנטבע בו כך היה קשה לינצל כי היו בו יין נסך ומאכלות אסורות והיו לפניהם זונות ואין מעמד מפני שמתחבר אליו עון הצלם כאשר הכרחנו במקומו כי בין למ"ד שנתחייבו על עון הצלם בין למ"ד על עון הסעודה הצד השוה שבהם

כי שני העונות היו ולא נחלקו רק על מה נחתמה הגזירה וז"א תדע למה הספיק המן לגזירה ההיא במה שהוא עשה ענין הסעודה כמפורש במדרש חזית עם היות עון בלתי כולל כי אם לשל שושן הוא על כי בתחלה באתי במעמקי מים של עון הצלם ומפני זה הספיק אח"כ שבולת מים לשטפני וזהו באתי במעמקי מים וע"י כן שבולת של הסעודה שטפתני כמבואר אצלנו בביאור המגלה באר היטב:

פסוק ד

ועל גלות יון אשר כל ענינם לא היה רק על הדת כמאמרם ז"ל שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל על כן לא שמו נגד פניהם רק תפלה לאלהי ישראל יבא ויושיעם מהבאים להסיר אלהותו מעליהם וממיתים אותם על כך כענין ז' בני חנה ועל הגלות ההוא אמרו יגעתי בקראי כו' כלו עיני מיחל לאלהי הפך אמרם שאינו אלהי:

פסוק ה

ועל גלות טיטוס שלא בלבד טיטוס היה בעוכרנו בחרבן בית שני כי אם הביא מכל לשונות הגוים כמפורש בספר בן גוריון על כן על הגלות ההוא אמר רבו משערות ראשי אויבי חנם כו' ועוד העולה על כלן והוא ענין עשרה הרוגי מלכות בתואנה שמכרו את יוסף בעשרים כסף ואינו דין של מטה להשיב גזילת אבות אבותיהם וזהו עצמו מצמיתי כי עצמו כח מצמיתי אויבי שקר שאומרים שהם אויבי על עשותנו גזל ושכונתם לעשות משפט והוא שקר כי אין עושים רק משנאתם אותנו להנקם ממנו כי אשר לא גזלתי אז אשיב ומלת אז היא לומר כי אז לא גזל כ"א בדור שהי' יוסף חי אלא שנתגלגלו אז והוא שלא כדין בדיני אדם:

פסוק ו

אלהים אתה ידעת כו' הנה חילקנו הדבור על ארבע גליות שעל גלות בבל שגזרו להשתחוות לצלם אמר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש והפסוקים שאחריו אל שאר הגליות ועתה חוזר לדבר על כל אחד מהם ובראשון החל ואמר מה שאמרתי הושיעני אלהים אל תאמר אלי כי עונותי הסבו רעתי כי אלהים אתה ידעת לאולתי הוא אשר חטאתי שוגג ואנכי לא ידעתי ואיך אתודה עליה אם אתה ידעת ולא אני וזהו אתה ידעת לאולתי ואשמותי המה הזדונות ממך לא נכחדו כי התודיתי עליהם ולא כחדתי אותם ואמר ממך להיות כי עונות שבין אדם למקום אסור לגלותם לבני אדם כי אם לה' לבדו בינו לקונו כמ"ש ז"ל על פסוק אשרי נשוי פשע כו' וזה כוון באמרו ממך לא נכחדו לומר כי גם כי לא גליתים לבני אדם ממך לא נכחדו ממני ואליך:

פסוק ז
וגם שאפשר שלא הספיקה תשובתי עם כל זה על השוגג שהיא אולתי שאיני מתודה עליה רק מקוה ישועתך עשה לבל יבושו בשבילי קויך בראותם כי אינך מושיעני עם היות שאין בי זדונות ולא שגגות ידועות ויאבדו תקוה גם הם על עצמם ועל האשמות בזדון שהתודיתי ובקשתי מחילה הושיעני אל יכלמו בי מבקשיך שיהרהרו כי אינך מקבל שבים ואתה אלהי ישראל כאב לנו:

פסוק ח
ועל אשר השתחוינו לצלם שהוא מה שאמרתי כי באו מים עד נפש והוא עון הגדול שאפי' הגוים היו מחרפין אותנו ורוקקים בפנינו כמ"ש ז"ל כי בצאת חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש היו כל הגוים רוקקים בפני כל איש ישראל ומחרפין אותם ואומרים היה לכם אלוה כזה ועבדתם ע"א על זה אומרים ישראל כי עליך נשאתי חרפה עליך על כבודך באופן שאבל אשמים אנחנו אפילו בעיני הגוים הנה תנוכה אשמתנו במה שכסתה כלמה פני והיא תשובה גדולה כמ"ש ז"ל שעל שנכלם שאול מעון נוב נכנס במחיצת שמואל הנביא:

פסוק ט
ולא בלבד כסתה כלמה פני מאשר היו הגוים מכלימים אותי ברקקם על פני כי אם גם מישראל אלו באלו והוא כי לפי האמת כל ישראל לא עשו אלא לפנים ולא מלבם חלילה והיו חושדים זה את זה אולי חבירו השתחוה מלבו והוא כי מוזר הייתי לאחי כי אחי בני אבי המחבבים אותי ביותר לא חשדוני בהשתחויתי לגוי גמור כי אם למוזר כמי שממיר ונעשה זר שאעפ"י שחטא ישראל הוא ויש לו בחינת לב יהודי אך לבני אמי הייתי נכרי ממש שהתנכרתי לע"א כגוי בעיניהם באופן שהיו מכלימים אותי באמרם שבכל לב השתחויתי נמצא כי גם מעמי וקרובי הייתי נכלם כלומר ואחר שכן הוא די לי כלמתי והייתי צריך להתנצל מחשדם כי לא עשיתי אלא לפנים:

פסוק י
כי קנאת ביתך וכו' עודם מדברים בני גלות בבל ואומרים אל ימעט בעיניך ה' מה שכסתה כלמה פני על עון הצלם כמדובר כי הלא באה על היותנו כנשרפים על צרת חרבן ביתך כי הנה אש קנאת ביתך שהחריבו אכלתני ושרפתני ועל מה שהיה בי יקד יקוד כיקוד אש חרפות חורפיך נפלו עלי. או במה שכתבנו כי אומרו עליך נשאתי חרפה הוא מה שהיו הגוים מכלימין ומחרפין ורוקקין על פני כל איש ישראל בצאת חנניה וחביריו מכבשן האש באמרם היה לכם אלוה כזה ועבדתם ע"א ובזה יאמר הנה אלה רשעים

הם היו אויב מחרפים תוך ביתך ושורפים ומחריבים עד שהייתי נכוה כי קנאת ביתך אכלתני ושרפתני כי עזבתי צרת גלותי ואשר הרגו ממני והייתי נכוה מחורבן ביתך על כבודך ונהפך עלי כי חרפות שהיו מחרפים חורפיך אשר עד כה היו חורפיך מחרפים אותך בהחריב ביתך עתה נפלו עלי שהפכום נגדי לומר כי אני הוא אשר הייתי נגד ה' ומחרפין אותי שלא חסתי על כבודו אחר שהייתי נכוה עד כה על כבודך כמדובר:

פסוק יא

ולא עוד כי אם שואבכה בצום נפשי כו' והוא כי על עם בני ישראל באה צרה בגופם במכת חרב והרג ואבדן ושבי ובזה וגם היתה להם צרת הנפש כמו שכתבנו שעליה אמר כי באו מים עד נפש שהוא על עון הצלם שגזר נבוכדנאצר להשתחוות לפניו אמר עתה הנה דרך אנשים לבכות על צרת עצמם מעל העון שהיא צרת הנפש אך אני לא עשיתי כך כי אם ואבכה בצום נפשי לא הייתי בוכה כי אם את נפשי ולא עם רוחי את גויתי וכ"כ הייתי מתפעל בצום ובכי כאחד עד שנשחת מאיש מראיתי ותהי נפשי לחרפות לי כי אם מתי היה טוב לי כי בהיותה בקרבי הייתי חרפה בעיני כל רואי נמצאת היותה בקרבי שהיא לחרפות לי.

או יאמר בצרת הגלות לא אדע מה לעשות ליתקן כי הנה החלתי ואבכה בצום נפשי שהוא כי עזבתי צרת גופי מהגלות ואבכה על צרת הנפש על אשר חטאתי וטמאתיה וארא כי הנה ותהי הנפש לחרפות לי כי בהיותי בוכה ואומר אוי לי על נפשי שאבדתי בהשתחויתי לצלם היו מחרפין אותי בגוים באמור הלא זו היא חרפתכם שהיה לכם אלוה כזה ועבדתם להבלי הגוים והיו רוקקים בפני ואלו לא הייתי מזכיר רק צרת הגלות לא היו מחרפין כי הייתי להם בזה למזכירי עון:

פסוק יב

על כן חשבתי דרך אחרת והוא כי ואתנה לבושי שק משתיקה ולא שוה לי כי הנה ואהי להם למשל כי האויבים אמרו כי אין זה כי אם משל עלינו סימן רע להם באמרם כי אין העבד לובש שק רק על צרת בעליו או שעושים סימן להם שיהיו כהם באופן שהיו מונעים אותי מללבוש שק:

פסוק יג

אז לקחתי דרך אחרת והוא להתפלל לה' אך אמרתי מה אעשה ותהיה תפלתי עת רצון על כן מה אני עושה בעת שאני רואה כי ישיחו בי יושבי שער והוא כי דרך הגוים הדשנים ומעונגים כי בשערי החצרים או בשערי העיר יכינו מושבות קבועים לשבת שם להתלוצץ על קשי יום העוברים לפני שער מושבם ויאמר זה בכה וזה אומר בכם וימלאו

אז שחוק פיהם בהלעיגם עליהם ואומר איש ישראל הגולה הנה ישיחו בי יושבי שער וגם ונגינות שותי שכר שישתו שכר על שמחת צרתי וגלותי:

פסוק יד

אז ואני תפלתי לך ה' עת רצון היא ודאי עת רצון כי הלא אז שמחים על נפילתנו והוא ענין בנפול אויבך אל תשמח כו' והשיב מעליו אפו ולכן בעת שמחם לאידי אמרתי כי אז ודאי עת רצון כי תשיב מעלי אפך ותרצני אך עדיין אין זה מספיק רק אל בחינת שם ה' הוא שם הרחמים כי הוא המשיב אפו בשמוח האויב לאיד אויבו כאומרו פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב כו' ועל כן אז אמרתי הנה על בחינת שם הרחמים היא עת רצון וזהו לך ה' עת רצון אך מה אעשה אם לפי מעשי יהיה לי נגוד משם אלהים הוא מדת הדין על כן אני גומר ואומר אלהים ברוב חסדך כי גם בשם אלהים לא יבצר ממנו גם כן בחינת חסד וברוב חסדך עננני ולא שאני כדאי מצד עצמי כי אם באמת ישעך כי ידוע כי שכינה בגלות כ"י וגם ידענו כי ישועתו של הב"ה ישועתן של ישראל שאגב ישועתו יושיענו לומר אם ישועתי מסופקת מצד עצמי עננני באמת של הישע שלך שהיא אמתית שאגב ישעך תעננני גם אני:

פסוק טו

הצילני מטיט כו' הנה כתבנו שאחר שסידר הד' מלכיות המשעבדות את ישראל שעל בבל אמר הושיעני אלהים כו' ועל מדי אמר טבעתי ביון מצולה כו' ושאחר הזכירו ארבעתן חזר על כל אחד ואחד ועל מה שאמר על בבל הושיעני אלהים כו' חזר לדבר בו ואמר אלהים אתה ידעת לאולתי כו' עד סוף פסוק הקודם בא עתה לדבר על הגלות הב' אשר עליו אמר טבעתי ביון מצולה כו' שהוא על המן שהחטיאם בסעודת אחשורוש שהיא הנאת החומר הנמשל לטיט כמו שכתבנו שעל כן אמר משה לאליהו אם בטיט היא חתומה ועל זה חזר ואמר פה הצילני מטיט ואל אטבעה כו' והוא כי הנה כתוב אצלנו בביאור המגלה כי בין למ"ד שמה שנתחייבו כליה היה על כיון הצלם ובין למ"ד שהיה על עון הסעודה לא יבצר שהיו שם שני גופי עבירות ואין ההפרש רק על איזו מהם נחתם הגזר דין שעל כן הוצרכו שני גואלים כמפורש אצלנו שם בס"ד ועל כן על אשר אמר טבעתי ביון מצולה שהוא על עון הסעודה שאחר מעמקי מים של עון הצלם שהוא על גלות מדי בא ואמר הצילני מטיט כו והוא כי הנה כתבנו בפסוק טבעתי ביון מצולה כו' שמדמה הדבר אל מי שטבע במים שבעמק מצולה ועדיין היה אפשר לו לשחות ולעלות אך בא אח"כ שטף מים בכח על ראשו ומחמת כח הכאת שטף המים על הראש נשטף והנמשל כי בבבל הנקראת מצולה כד"א והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה

שם השתחוו לצלם והיו כבאים במעמקי מים אך ע"י תשובה היו יכולים לשחות ולעלות כי מים זכים המה שהוא כי לא עשו אלא לפנים אך אח"כ בא שבולת מים הוא המן הרע שהוליכם לסעודת אחשורוש וע"י כן נטבעו בטיט היון שאחר עון הצלם כי הסעודה ההיא נקראת טיט שעל כן אמר משה אם בטיט היא חתומה כו' ועל זה אמר למעלה טבעתי ביון כו' אמר עתה פן יאמר איש מה זה תשאל על עון הסעודה הנמשל לטיט כאמור והלא גם כי תנצל מעון הסעודה הלא גם לפניך עוד שני דברים קשים אחד היות לך שונאים בני אדם המן ואחשורוש כמ"ש ז"ל כי יותר היה שונא המלך מהמן משל לבעל התל ובעל החריץ והם בעלי בחירה ומי ינצל מידם כי אין הקב"ה מונע הבחירה. ועוד שנית כי הלא יש גם כן עון הצלם הנמשל למעמקי מים כמפורש למעלה בפסוק טבעתי כו' על כן אמר הצילני מטיט הוא עון הסעודה ואל אטבעה בחתימת הגזירה ואחר שאני נקי מעון זה אנצלה משונאי עם היותם בעלי בחירה וממעמקי מים הוא עון הצלם והוא כי מי גרם שטבעתי בטיט היון שבולת המים הוא המן כמפורש למעלה שהוא קבצן אל הסעודה כמ"ש ז"ל ועל כן בהסיר מעלי טביעת הטיט שהוא עון הסעודה אנצלה משונאי וגם ממעמקי מים של עון הצלם כמו שכתבנו למעלה כי עון הצלם לבדו היה קל לינצל ממנו כי לא עשו אלא לפנים:

פסוק טז

וזהו אל תשטפני שבולת מים שהוא עון הסעודה שע"י המן כמדובר ובזה אל תבלעני מצולה שהוא עון הצלם של המצולה היא בבל כמו שכתבנו שאם לא היה שבולת מים של המן לא היו נבלעים בעון הצלם שהיה במצולה היא בבל ושמא תאמר ומה אעשה והם בעלי בחירה ומי ינצל מהם הלא לעומת זה יש טעמים א' כי ואל תאטר עלי באר פיה שהיא אסתר הצדקת שהיא כבאר מים חיים כך מפיה אנו חיים נגד בעלי בחירה שתבעה בפיה אל המלך ותהפך לבבו נגד המן נמצא שיהפך המלך לאוהב ויהרוג את המן השונא האחר ויתוקן הדבר וזהו אל תאטר עלי באר פיה שהוא מלדבר אל המלך כי תהיה עמה בל תאטר פיה ובזה יצדק אומרו באר שאם כדברי המפרשים שהוא על גיהנם או הגלות היה ראוי לאמר בור:

פסוק יז

ואל יחשדני שומע לומר שאני בוטח באשה ולא בך כי לא במה שהיא נשאה חסד לפניו אני בוטח שעתה גם כן תמצא חסד ונושע בדרך טבע כי אדרבה אני אומר ענני ה' כי טוב חסדך כלומר טוב הוא מדת חסדך מהחסד אשר היא נושאת בעיני המלך כלומר שלא אמרתי שאל תאטר כו' כי אם שתגלגל זכות על ידי זכאית ואם העון גורם הסתר

פנים כמאמרם ז"ל בגמרא מנין לאסתר מן התורה שנאמר ואנכי הסתר אסתיר כו' כי פנה כו' וביארנו במקומו כי לאסתר היה הסתר פנים כי הוצרכה לינשא לערל ובבואה לפני המלך נסתלקה שכינה ממנה בבואה לבית הצלמים ורמז הכתוב הטעם שאנכי הסתר אסתיר פני הוא לכפר בעד עון הצלם שהיתה פניה מה אל אלהים אחרים עם שלא היה בעצם כי אם לפנים והוצרך תכפר היא בעד עון זה למה שע"י המן שבא אל העולם ע"י שאול שהניח את אגג לילה אחת שהוליד בלילה ההוא את אבי אבות המן שהרטיא את ישראל בסעודה ונתעורר על ידו עון הצלם לחייב גם את כל כללות ישראל כאמור בסמוך ומפורש אצלנו במקומו באר היטב. ונחזור אל הכתוב אמר הנה אמרתי עניי ה' כי טוב חסדך שאם העון גורם לאסתר הסתר פנים כרוב רחמיך פנה אלי שהוא הפך ההסתר פנים:

פסוק יח

ואם גם אני ישראל ראוי שתסתיר פנוך ממני ואין אתה עושה בגיני עשה בגין מרדכי וזהו אל תסתר פניך מעבדך ולא תאריך עד יום מועד שהוא עד י"ג לאדר כי הלא צר לי מעתה וכמ"ש ז"ל על פסוק והעיר שושן נבוכה שהיו הגוים מאז מצרים את ישראל ואומרים מחר אני חונקך כו' לכן מהר ענני:

פסוק יט

קרבה אל נפשי גאלה כו' עודם מדברים עם בני ישראל שבגלות מדי על צרת גזרת המן ואומר בלשון יחיד כללות ישראל שבגלות קרבה כו' והוא כי כל צרות מות של המלכיות הם לגוף אך אם היו שומעים אליהם להמיר כבודם בתבנית אליליהם תהיה רעתם אל הנפש ומה רב טוב לבית ישראל שבכל צרתם שגזר עליהם המן לא המירו את כבודם מאימות מות מה שאין כן בהתהפכות שרבים מעמי הארץ מתיהדים. ונבא אל הענין והוא כי הנמצא בנסיון קדש את ה' באמרם אליו אבד נפשך או בהרוג גופך מהנפש יעשה עיקר ויחלה פני אל ויחננו יהי' עם נפשו להחזיק את לבו בל יאבדנה בהמיר טוב ברע בהשליך את גופו מנגד למות תחת נפשו ואם הוא יתברך יפליא חסדו לו להציל גם את גופו כאשר עשה לאברהם ולחנניה וחביריו ישלם תודות לה' וענין זה יכוין פה באמרו קרבה אל נפשי התקרב אתה ה' והדבק אליה שע"י דבקותך תתחזק לעמוד בנסיון וגאלה בגוף שילך תחתיה כי דרך העובדי כוכבים לומר או תן לי הנפש ועבור על דת או תהרג גופך וזהו קרבה אל נפשי גאלה בגוף כי במה נחשב גופי בערך נפשי אך אתה ה' למען אויבי פן יעלצו לי אם ימיתו את גופי פדני גם את גופי ותתן אותם תחתי שיהיו דמי פדיוני והוא ענין חנניה וחביריו שגם גויותיהם נפדו באותם די הסיקו יתהון דאכל

יתהון שביבא די נורא וכדניאל שניצל גופו ונפדה באותן דאכלו קרצוהי דכל גרמיהון הדיקו וכן היה אז כי נפדו ישראל בהמן ובניו וכל הנלוים אליו:

פסוק כ

אתה ידעת כו' הנה אחרי אומרו אנצלה משונאי והוקשה לו על עצמו איזה הדרך ינצל מהבעלי בחירה אחרי שכלל גדול הוא שאין הקב"ה מונע שום בחירת אדם להרע או להיטיב ואמר טענה שהוא על ידי אסתר כי תהפך רצון המלך שהוא אחד מהשונאים להרע את המן הוא השונא האחר ולהיטיב לישראל כמדובר על ואל תאטר כו' ונמשכו כמה פסוקים שאחריו בא עתה ויתן טעם שני והוא כי הנה אתה ידעת חרפתי כו' כלומר כי לא הייתי שם על לב מה שהיה נוגע אל עצמי כי אם על הנוגע אליך כי על נוגעם בכבודך היה מה שהייתי מוחפר ובוש ונכלם באופן כי נגדך הם כל צוררי ולא נגדי כי לנגד ולחלוק עליך הם מכוונים ואויביך יקראו בעצם ואויבי במקרה כלומר ולכן אין ענין הבחירה מעכבת מלמנעם מלהצר אותי כי לא ינקה המנגד אותך ולוחם בך:

פסוק כא

חרפה שברה לבי כו' עוד בני גלות מדי מדברים לפניו ית' בלשון יחיד על כללות האומה והנה בביאור המגילה כתבנו לתת טעם אל משתה השני למה היה ולא גלה הענין בראשון כאשר עשתה בשני שהוא כי ישראל שבשושן נהנו מסעודת אחשורוש ז' ימים בלא לילות כי אי אפשר להיות גם בלילות כי הוא בלתי אפשר להיות ז' וימים וז' לילות בלי שינה ומה גם לשבעים ושכורים והנה בשלשת ימי הצום כוונה אסתר למרק בם אוכלם ושותם והיו שלשה ימים ושלשה לילות לעומת ששה ימים מהז' של המשתה שהיו בלא לילות ותאמר אסתר בלבה אם היום השלישי שהיה בו המשתה הראשון שעשתה למלך והמן תגלה הדבר נמצא שעדיין לא השלימו ישראל ימי מרוקי עון הסעודה כי בג' הצומות עם הלילות מירקו ששת ימי המשתה ועדיין נשאר מלהתמרק יום השביעי על כן מה עשתה אמרה למלך שיבא המלך והמן אל המשתה אשר תעשה גם מחר אז בהשמע הדבר אל כל היהודים אשר בשושן נסתמו עיניהם ולבם ונהפך לאבל מחולם באמרם הלא זאת אסתר מודעתנו אשר אמרנו בצלה נחיה וחשבנו תדבר אל המלך להשמיד את המן במשתה אשר עשתה לו ותהי להפך כי אדרבה חזרה והזמינתו פעם שנית עם המלך אין זה כי אם גם היא עם המלך והמן בעצה ומעמד שלשתן לעכרנו ותהי להם הלילה ההוא שאחר שלשה ימי הצום עם שלשה לילות כיום מר ואכילתם להשיב נפש שאכלו אז אחר הצומות נהפך ללענה וראש ויין משתה לחומץ בבטנם כי יתחמץ לבבם על רעתם והיא עשתה זאת יהי להם הלילה ההוא תחת אשר נהנו ביום השביעי מסעודת

אחשורוש כי הלילה כשיעור היום בלא לילה כמדובר ואחר הלילה ההוא שהושלמו ימי מרוקיהם אז גלתה הדבר במשתה השני ויושע ביום ההוא את ישראל וזה ענין הכתובים כי ישראל אחר אשר ענו בצום נפשם שלשת ימים לילה ויום וירא והנה שמחתם לתוגה נהפכה כי במשתה שביום השלישי לא הגידה אסתר למלך את רעת המן האגגי ואדרבה זימנתו ליום מחר אז אמרו חרפה שברה לבי איך צמנו שלשה ימים ושלשה לילות ואנחנו לא נושענו ואנושה מכאב לב ולמנחמים הם מרדכי ואסתר כי בעצתו עשתה היא בשלחו אליה כי אם החרש תחרישי ולא מצאתי כי אדרבה חזרה לזמנו ליום מחר:

פסוק כב

אז ויתנו בברותי ראש כשהחלתי לאכול להשיב נפש בלילה אחר הצומות ולצמאי שהייתי שותה היתה לי התהפכות המנחמים כמשקים לי חומץ כי היגון היה מחמץ המשקה שלי במזון כאלו ישקוני חומץ:

פסוק כג

באמרם יהי שלחנם כו' לומר מי יודע אם יהיה שלחנם לפניהם במשתה השני לשניהם לאסתר והמלך והמן לפח לנו כי שלשתן בעצה עלינו ופח הם פורשים על ישראל ולא כן היה לפי האמת כי אם לשלומים הם המן וכל סיעתו ורוב בניו ועמו שהיו שלומים בלי צער כישראל להם היה למוקש מאתו יתברך על ידי אסתר ככל הנמצא כתוב במגלה:

פסוק כד

תחשבנה עיניהם כו' עודנו מדבר על גלות מדי על רעת המן ואמר תחשכנה כו' והוא כי הנה אמרו רז"ל כי הקב"ה הראה לאברהם ד' מלכיות והם אימה זו בבל כמה ד"א ואמתני ותקיפא חשכה זו מדי שהחשיכה פני ישראל בצומות ותעניות כו' הנה כי גלות מדי נקרא חשיכה על שהחשיכה פניהם ועל כן אפשר שאמר בגמר דבריו כי לעומת מה שהחשיכה פני ישראל תחשכנה עיניהם מראות וכנגד מה שהיו מתאזרים נגד ישראל מתניהם תמיד המעד:

פסוק כה

שפך עליהם זעמך כו' כהתימו לדבר על גלות מדי החל על גלות יון אשר הזכיר למעלה באמרו יגעתי בקראי כמפורש למעלה על אשר הפליגו בכל מיני צרות לישראל על כן אומרים בני הגלות ההוא שפך עליהם זעמך שהיא טרדה רבה כאחד בל ישעו אל הצרות הרבות והרעות והנה אשר חל עליו זעם ה' בעצם רגע ימות ושוב לא ירגיש צער אם לא בבא הזעם לאט לאט אמר שפך עליהם זעמך בבת אחת ויהיו באופן שלא יכלו רק תתן

להם כח לסבול באופן שיהיה חלק גם לחרון אף לחול עליהם טרם יכלם הזעם וזהו וחרון אפך ישיגם שלא ימותו טרם יבא עליהם החרון אף:

פסוק כו

ועל אשר שלחו ידם בהיכל ה' שהיא טירתו יתברך כנגד זה תהי טירתם נשמה ולא תמגר טירתם ותהרסה לכלות בה החרון אף האמור רק תהי טירתם נשמה מאין יושב שיכלו בזעם וחרון האף כי אם שלא יהרס וישום שלא יהיו מהם מגורשים מטירתם ויהיו אהליהם קיימים כ"א גם באהליהם אל יהי יושב:

פסוק כז

כי אתה כו' אחרי דברו על ג' מלכיות אשר הגלו את ישראל מהד' שהזכיר למעלה בא ודבר על הד' הוא אדום אשר עליו אמר למעלה רבו משערות ראשי אויבי חנם אמר עתה עליהם כי אתה כו' והוא פן יהיה פתחון פה להם לומר כי הלא מצות יצחק אבינו עליהם באמרו והיה כאשר תריד כו' והסכים הוא יתברך עמו שכאשר יעברו ישראל על פתגמי אורייתא שיהיה אדום רצועות מלקותם ואם כן אדרבה אחר שעברנו מצות ה' ראוי היה כל מה שהצרו אותנו בעת החרבן לזה אמר הנה זה היה אם לעשות משפט בעוברי רצונו יתברך היו עושים אך אדרבה להכעיס את ה' היה עם לבבם כי הלא אתה ה' אשר הכית רדפו שהוא אשר הכית בעוני ושביה וביסורין לא חסו מלרדפם על רעתם ולא עוד כי כדי להכאיבם היו מספרים לפניהם את מספר ההרוגים וזהו ואל מכאוב כלומר ולבעבור תת מכאוב שהוא להכאיבם חלליך יספרו אשר היו חלליך חללים שלך מעמך יספרו להתפאר ולהכאיב לב הנשארים. או יאמר בשום לב כי הראוי היה יאמר כי אשר הכית אתה רדפו אך אמר ענין האמור פרק הנזקין על בר דרומאי ועל בן כוזיבא שאמרו האויבים אי לאו דאלהיה קטליה לדין מאן הוה יכיל ליה והוא כי כל הרוגי הגליות לא הגוים הם המכים או ההורגים לפי האמת כי אם האלהים בעונותם ואמר כי האויבים אין צריך לומר שאין מודים כי מה' היו מכותם כי אם שידברו נגדו יתברך וזהו כי אתה אשר הכית ולא הם כי ממך היו מכותם להם אתה אשר הכית הוא אשר רדפו ולא את עמך כי ממש כביכול אותך רדפו והוא כמאמרם ז"ל על טיטוס ודומה לו כי נגד ה' היו מדברים כרודפים אותו יתברך וזהו כי אתה אשר הכית הוא שרדפו ובשביל מכאוב שאתה כביכול כואב ומצטער על חללי בת עמך שהם חלליך שאלמלא אתה הרגתם לא יכלו להם כי ודאי הוא ית' כואב ומצטער כד"א מי יתן ראשי מים כו' ואבכה כו' על חללי בת עמי בשביל מכאוב שיש לך על חלליך יספרו הריגתם תמיד כמקהה שני הכואב עליהם חלילה וזהו ואל מכאוב חלליך יספרו:

פסוק כח

תנה עון כו' הנה אין מדרכו יתברך אפילו לאומות עובדי כוכבים לתת עון על עון. ועוד שאם הם שתי עונות שלהם למה האחד אמר סתם ועל השני אמר עונם ואפשר יאמר כי הנה דרכו יתברך לעשות צדקה עם האדם להעביר ראשון ראשון שהוא שהעון הראשון אינו נמנה וכן השני עד השלישי ומשלישי ואילך נמני' אמר תנה עון על עונם שהוא על עונם היחידי שהוא הראשון שימנה גם הוא ויחשבו זה על זה שלא יבואו בצדקתך שהוא בכלל הצדקה שאתה העושה להעביר ראשון ראשון:

פסוק כט

ועל ידי כן ימחו מספר חיים שאם נכתבו בר"ה בספר החיים להיות להם רוב זכיות ועל ידי תתך עון על עונם יהיו הרוב עונות ימחו ואם לא נכתבו עדיין והם בינוניים על בלתי תת להם עון על עונם תנה עון על עונם באופן שעם צדיקים בדינם אל יכתבו:

פסוק ל

ואני עני וכואב כו' משיב עם בני ישראל שבגלות הזה האחרון המר ואומר ואני עני ודל במצות ואין לי זכות ליגאל וגם כואב על אורך הגלות ואין בי ישוב הדעת לעשות תשובה הראויה לכן אין לי נחמה רק שישועתך אלהים שתושיע עצמך בלי ספק זה תשגבני שאגבך תושיעני גם אני או על ידי היותי עני וכואב עני מממון וכואב ביסורין בזכות שני מיני יסורין אלו ישועתך אלהים תשגבני כמדובר:

פסוק לא

אהללה שם אלהים כו' אחרי אומרו כי ישועת השכינה תשגבני שאושע גם אנכי אמר אז אעשה שני דברים א' שאומר שיר חדש על תשועת השכינה ואקריב תודה על גאולתי והנה יותר יחשיב הוא יתברך התודה שעל גאולתי מהשיר שעל תשועת השכינה שהיא שם אלהים כי הנה כל ענין השיר אינו אלא שאהללה שם אלהים בשיר כי דברי השיר אינן כי אם הלול שם אלהים בלבד וזהו אהללה שם אלהים בשיר אך יותר מזה הוא עשותי התודה על ישועתו כי הנה ואגדלנו בתודה כי על ידי זכות מה שאחזיק לך טובה יגדל אלהים כענין ועתה יגדל נא כח אדני והוא ענין ואנכי מלאתי כח את רוח ה' שמתמלא שפע מהשם הנזכר הגדול כענין הנזכר הפך ענין צור ילדך תשי וזהו ואגדלנו בתורה:

פסוק לב

ובזה ותיטב לה' תודה זו משור פר שהקריב אדם הראשון כי שם היה מקרין מפריס שקדמו קרנותיו לפרסותיו כי תחלה קדמו אשמותיו ולתקן היה הקרבן וזה רמז באמרם

קדמו קרנותיו שהם נגיחותיו שהם משל אל החטאות לפרסותיו שהוא משל אל התיקון שהוא פרסות סדוקות כי הקרבן היה תיקון אל העון מה שאין כן התודה שאינה באה על חטא:

פסוק לג

דאו ענוים ישמחו כו' אחרי אומרו ואני עני וכואב שיהיה פירושו ואני עני ליושע בזכותי וכואב על גלות שכינה כ"י שהוא שם אלהים ועל כן ישועתך אלהים תשגבני שעל ידי ישועתך הושע גם אני משיבה רוח הקדש כאלו הוא יתברך מדבר בנו ואומר הנה ראו ענוים בחינה זו כי טוב לדאג ולהצטער על כבוד אלהים היא שכינה בגלות מעל כבודם וישמחו על זה והנה גם אשר לא ראו בחינה זו היו גם אתם דורשי אלהים ולא דורשי צרת עצמכם ויחי לבבכם החשוב כמת בצרתכם:

פסוק לד

כי דעו אפוא כי הוא יתברך בראות מתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר עונה את המתפלל תחלה וזה יאמר דעו כי שומע אל אביונים ה' הם בני הגלות תחלה ואחר כך ואת אסיריו היא שכינה וכל פמליא שלה כאשר ראה אותה יחזקאל בכל מרכבותיו בתוך הגולה אחר ששומע אל אביונים המבקשים עליהם אחרי כן ואת אסיריו לא בזה:

פסוק לה

יהללוהו שמים כו' אמר ענין תכבדני חית השדה כו' כי נתתי במדבר מים להשקות עמי בחירי כי הוא יתברך עשה למעננו והב"ח שנמשך להם טובה מאליה יהללו את ה' וזהו תכבדני חית השדה על כי נתתי במדבר מים כו' עם שלא בשבילם עשיתי רק להשקות עמי בחירי כן יאמר הנה יהללוהו כו':

פסוק לו

על כי אלהים יושיע ציון עם היות ששאר העולם אינו מתיישב ונבנה רק ויבנה ערי יהודה וישבו שם שתהיה להם ירושה שהיא בלי הפסק לעולם מה שלא היה כן בגאולות הראשונות שהיתה בחינת מתנה שיש לה הפסק:

פסוק לז

עם היות כי אין לשאר העולם הנאה במה שה' יושיע ציון כי הלא זרע עבדיו ינחלוה ולא שאר העולם שהוא על מה שנמשך להם על פי דרכו יתברך יהללוהו ומה גם עתה ישראל המקבלים בעצם וראשונה והטוב הנמשך לשמים וארץ כו' והוא כי אם אין ישראל חלילה נפרדים והיה העולם אבד מבלי ישראל:

פרק ע

פסוק א

למנצח כו' בגמ' א"ר חסדא משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו צאן וכעס עליהם הסיר את הצאן ואת הדיר ואת הרועה אחר ימים חזר המלך לצאנו התחיל מכנסם ובונה את הדיר ולרועה לא הזכיר אמר הרועה הרי הצאן מתכנסת והדיר בנויה ואני איני נזכר כך אמר דוד למעלה כי אלהים יושיע ציון כו' הרי הדיר בנויה וישבו שם כו' הרי הצאן ואני הרועה איני נזכר למנצח לדוד להזכיר עכ"ל. והנה אחרי דבריהם לא אשנה כי נעמו:

פסוק ב

אלהים להצילני כו' אמר הנה מדת הדין מוכן להצילני ואם כן יאמר נא ישראל איזו הטבה תעשה לי מדת רחמים הלא הוא למהר הדבר וזהו ה' לעזרתי חושה ושעור הדבר אלהים כבר מוכן להצילני לכן אתה ה' לעזרתי חושה:

א **או** יאמר וימשך בו כל המזמור בענין מה שכתבנו מרז"ל בפסוק ראשון כי כל ישעו וכל חפץ בזה הוא על העתיד שהוא ירעה את ישראל כי הוא דוד הוא משיח ויתיישבו הערות רבות שבמזמור והוא כי הנה רז"ל אמרו כי על מלך המשיח נאמר עני ורוכב על חמור כי הוא כעני ואביון תאב אל ישועת ישראל ויש מאמרי רז"ל ידברו על זה כי הוא כעני ומצטער ונחלה על ישועת ישראל. ונבא אל הענין אמר דוד ה' תאבתי ליזכר להיות רועה ישראל לעתיד כאשר ייעד לי הוא יתברך וכמ"ש ז"ל שהיה מצטער על שלא נזכר במזמור הקודם בישועת ישראל כנזכר מרז"ל בפסוק הקודם אמר עתה הנה שתי ישועות אני צריך א' בזמן הזה כנודע שהיה נרדף מאויביו שנית לעתיד לבא בימות המשיח אמר הנה יותר בטוח אני על הזמן ההוא שישועתה לי באלהים יותר מבזמן הזה:

ב כי הלא עתה אלהים הוא מדת הדין להצילני ואיני חפץ יהיה מדה"ד המצלת אותי פן תעשה דין באויבי והם ישראל ואיני חפץ רעתם כי בכל צרתם לי צר ואיני רוצה יענשו אישי ישראל על ידי כי גם ענוש לצדיק לא טוב ולכן אני אומר ה' מדת הרחמים לעזרתי כלומר לעזרה לי ולא להצר לאויבי חושה באופן שאויבי לא יסתכנו כי אם שישובו בתשובה כי חפץ אני בתשובתם ולא במיתתם:

פסוק ג

והנה על ידי מה שתחוש לעזרתי לעיניהם שני סוגי אויבי בין מבקשי נפשי חפצי מיתתי בין חפצי רעתי שהוא יסורין ורעה בלי מות שני הסוגים ישובו בתשובה כי הנה יבושו ויחפרו מבקשי נפשי שהם הרוצים במיתתי בראותם פרי חפזון התשועה שבהיותך חש

לעזרתי שיבושו ויחפרו בראותם כי ה' עמי וכן יסוגו אחור ויכלמו הסוג השני שהם חפצי רעתי שהיא רעה בלבד:

פסוק ד

וע"י כן ישובו על עקב בשתם שהוא כי ישובו בתשובה ולהיות שכל תשובה צריכה עזר משדי שעל כן צריך יבא אדם ליטהר ויתחיל לשוב כדי שיסייעוהו מן השמים לכן אני אומר שישובו ויזכו לתשובה בשכר בשתם שיבושו ויכלמו על היותם מבקשי נפשי אז חפצי רעתי אחרי ראותם כי אתה עמדי וחש לעזרתי כי היא התחלת תשובה שיבושו ויכלמו תחת אמרם בתחלה האח האח ועתה נהפכו להכלם והנה הבוש על אשמתו היא חוטר תשובה חשובה כמ"ש ז"ל שעל שבוש שאול לבלתי אמור שלא ענהו ה' באורים ותומים לבל יהיה מזכרת עון נוב נושאי אפוד זכה להיות במחיצת שמואל הנביא נמצא כי בשכר בשתם ישובו כי יעזרו מן השמים וכפל האח האח על כל א' מהשתי סוגים בין על מבקשי נפשו בין על חפצי רעתו שכל אחת היתה אומרת האח בראותם אותו בצרה:

פסוק ה

והנה כל זה הוא על ישועתי על הזמן הזה כי הייתי מבקש בל תהיה הצלתי בשם אלהים פן יעשה דין על אויבי אך עתה אין צ"ל אני כי אם גם כל העם מבקשים אותו כי הדין שימשך לאויבינו היא שמחתנו אם עובדי כוכבים המה ולא ישראל באופן שישישו וישמחו בך כל מבקשיך שתצילם ויותר מזה אשר הם סוג בלתי מבקשים אותך להנאתם כי אם אוהבי תשועתך שכל ישעם וכל חפץ אינו כי אם שתצא שכינה מהגלות היא שם אלהים שאלה כל מאמרם תמיד הוא לומר יגדל אלהים בעולם שתוכר גדולתו מהרה בעולם שהוא אחר צאת שכינה מהגלות וזהו ויאמרו תמיד יגדל אלהים אוהבי ישועתך מהגלות באופן שהוא הפך הזמן הזה שאיני חפץ הצלתי בשם אלהים כי אם אדרבה מבקשים אותו:

פסוק ו

ועוד כי בזמן ההוא זולת מבקשך גם ואני עני ואביון כי מלך המשיח לעני מתייחס כי אז לא אומר אלהים להצילני ה' לעזרתי חושה כי אם שגם אלהים חושה לי כלומר בשבילי עם שגם הוא צריך לאותו דבר כי שכינה בגלות כ"י ידעתי כי יחיש על הנוגע אלי והטעם כי להיותי עני ואביון עזרי ומפלטי אתה אך זה הוא על הנוגע לי כי מה שלא הזכרתני ברוח קדשך במזמור הקודם שאהיה אני הרועה בישועה העתידה ידעתי כי בשלי גם שם אלהים יחיש לי כי עזרי ומפלטי הוא כי שכינה מתייחסת לנפש דוד שעל כן אמרו המורד במלכות בית דוד כמורד בשכינה אך מה שאני מתיירא הוא פן על העדר זכות

ישראל ליגאל תאריך הגלות לכן אחלה פניך ה' מדת רחמים אל תאחר התשועה כי אם יגולו רחמיך באופן שאל תאחר:

פרק עא

פסוק א

בך ה' חסיתי כו'. הנה יראה מהמפרשים כי על צרת אויביו מבקשי רעתו ידבר המזמור וביחוד יראה מהרד"ק שהיה על זמן ברחו מפני אבשלום בנו ויתכן יאמר הנה ידעתי כי מבלי שאתפלל רק שאחסה בך די לי לשלא אבושה לעולם וזהו בך ה' חסיתי אל אבושה לעולם.

פסוק ב

אך עכ"ז כ"כ תאבתי לדבר עמך ושתהיה שומע דברי מפי שעם היות שבצדקתך תצילני ממות ותפלטני מצרה למעלה שתגזור הצלתי ותפלטני וזהו בצדקתך תצילני ותפלטני אחלה פניך שלא תפעול התשועה למטה עד תשמע דברי תפלתי וזהו הטה וכו' והושיעני ע"ד הכתוב אצלנו על וארשת שפתיו כו' שאם טרם אתפלל היית עושה התשועה בפועל לא הייתי מתפלל.

פסוק ג

ועוד שנית אבקש ממך שלא יהיה על ידי שליח רק היה לי. שלישית שלא תהיה לי כמחסה סלע שאין נסתר רק מאחוריו אך מלפניו אפשר יבא האויב דלחם בו אך היה לי לצור מעון מסובב מאיכותך כמי שבתוך מעון ובית. ועוד רביעית שלא יהיה המעון בלבד בעת הצרה כמי שמאימת אויב ברדפו אחריו יתחבא בתוך מגדל ומצודה כ"א לבא תמיד שהוא כי תהיה איכותך מעון שתמיד אהיה בא ונכנס בפנימיות קדושתך כנודע כי אין קץ לפנימיות קדושתו יתברך שאינו כבא תוך בית שאחר שהוא בפנים נגמר השגת פנימיותו כי בקדושתו יתברך יכול אחד קדוש להיות נכנס תמיד תוך פנימיות קדושתו יום יום אלף שנים ולא יבא עד קץ פנימיותו כי אין לו קץ וזהו לבא תמיד ואחר אומרו כל שאלותיו אלה פירש ואמר מה שאמרתי היה לי הוא כי עד כה צוית להושיעני על ידי שליח ומה שאמרתי לצור מעון הוא כי עד כה סלעי שהייתי נשמר מצד אחד כחוסה בצד שן סלע כי הייתי נשמר שלא אהרג והייתי ירא שמא אהרוג ומה שאמרתי לבא תמיד הוא כי עד כה גם שלפעמים הייתי נשמר מכל צד הייתי כמי שהוא במצודה נטמן בעת הצרה שאינו נטמן במצודה רק בעת הצרה בלבד וזהו ומצודתי אתה כי לעומת שני

הדברים האחרונים שהם מעון לבא תמיד אמר כי סלעי ומצודתי אתה שהם שני דברים שהיו לו תחלה:

פסוק ד

אלהי פלטני כו' הנה רז"ל פירשו פסוק צופה רשע על היצר הרע ועל דרך זה יאמר פה אלהי פלטני מיד רשע הוא שטן המקטרג לפניך יותר מכף בשר ודם המעול וחומץ כי מ"ם מכף כמו הטובה ממנה שהוא יותר וכמוהו אין מספר:

פסוק ה

כי מן אדם לא אירא כי אתה תקותי שאמרת לא תמות אלא הנני מקים רעה מביתך כו' יורה שיצערני ולא ימיתני. ועוד כי ה' אלהים מבטחי מנעורי שהבטחתני עד למרחוק ככתוב בתחלת מלכותו:

פסוק ו

ולא עוד כ"א גם עליך נסמכתי מבטן לבלתי השאר נפל יותר מעל אדם או אבות שנתנו לי משנותם שבעים שנה וכן אמרו רבותינו ז"ל שהוא יתברך סתם בדבר מימי אדם והוא כ"א אתה לא היית מוציאני ממעי אמי מה היו מועילים לי שנותם כי אין לאל ידם רק להאריך את החי לא להחיות את המת וזהו ממעי אמי אתה גוזי לכן בך תהלתי תמיד ולא באדם ואבות ואלו חפצת להמיתני עתה לא עשית את כל זאת:

פסוק ז

כמופת הייתי לרבים כו' כל כך היה מציאות הויתי וקיומי על דרך נס כי מתחלתי הייתי ראוי להיות נופל וגם שנות חיים לא היו לי וקיימתני ע"י נסים ונפלאות והצלתני מכמה צרות ורדיפות ואימות מות עד כי אפילו אם היו לי אלפים ורבבות זכיות נתמעטו ונתעכלו עד גדר כי כמופת הייתי לרבים כי הייתי בעיני רבים כדוגמא ומופת בעלמא מתקיים על דרך נס להיות אות ומופת להורות לעולם גדולתו יתברך והשגחתו והיטיבו את בני האדם ומקיימני שלא בטבע ושלא בזכותי רק למען הראות השגחתו בלבד אך לא כן הוא כי אם שאתה מחסה של בשבילי וזהו ואתה מחסי והראיה כי הלא אין החסות השאר אני קיים בלבד כי אם גם הוא היות לי עוז ואם לא היה שמצאתי חן בעיניך כ"א שהייתי מופת בעלמא עם היותי בלתי כדאי לא היה לי מחסה בעוז:

פסוק ח

ימלא פי וכו' אחרי אומרו כי הוא יתברך מבטחו מנעוריו ושעליו נסמך מבטן כו' כי רבו נסיו ונפלאות אשר עשה עמו אמר עתה שומע דברי אלה אפשר יעלה על לבו כי מה שאני מחזיק טובה אליו יתברך ומהללו הוא כי על הרבה לעשות הטובות ונפלאות רבות

אך לא על כל אחד ואחד על כן אני אומר כי לא כן כ"א אין צריך לומר על תהלות רבות על הטובות רבות שעשה לי כי אם אפילו על אחד בלבד אפילו אם ימלא פי תהלתך וגם אתמיד בהלול כל היום לא אגמור ולא יראה כמפליג יותר מכדי באופן שיתייחס להעדר תפארת לבעל ההלול כי לא כן הוא כי גם אם על הטובה אחת שיעשה מלך מבני אדם לאיש אם האיש יפליג להללו על הדבר יום אחד אינו תפארת למלך כי א"א מלך מבני אדם דבר שסיפור הלולו יצטרך זמן ואם יפליג הרבה המקבל יהיה גנאי למלך ששומע הילול יותר מהראוי ושותק אמר דוד אינך כמלך מבני אדם ואין הטבותיך כהטבותיו כי אתה גם כי ימלא פי תהלתך ושיהיה כל היום היא תפארתך כי לא יכיל פה ולא זמן אפילו לאחד מהלוליו יתברך:

פסוק ט

אל תשליכני לעת זקנה כו' הנה יש שני מיני אויבים אל האדם הא' הם אויבי הגוף הבאים להרגו והשני הם אויבי הנפש המשחיתים אשר ברא בכל עון אשר חטא על הנפש ומיחלים מיתתו לידבק בנפשו והנה נפילת ביד אויבי הגוף תלוים באויבי הנפש כי בהיות עונות וחטאים יפול ביד אויבי גופו ויהרגוהו למשחית עוד ידענו כי הוא יתברך שומר רגלי חסידיו ומרחקו מן החטא והיה מקום לומר כי ככלות כח האדם ימעט הוא בשמירתו אותו מן החטא באמרו כי אז שנתקררה דמו וכשל כחו מזוקן יספיק הוא בטיב בחירתו לשמור את עצמו כ"א עם שנצרר דמו וכשל כח יצרו גם ה' יהיה עמו לשמרו אם כן נמצא כאלו אין האדם עושה דבר בכשרותו אשר יכשר בעת זקנה. ונבוא אל הענין והוא כי אחרי הפליגו לדבר מתגרת אויביו בכתובים הקודמים אמר עתה אל תשליכני לעת זקנה ביד אויבי ובמה יהיה מה שאומר שאל תשליכני הלא הוא שככלות כחי אל תעזבני מלהיות עמי לשמרני מן החטא כלומר שאם תעזבני מטעם שעל ידי מה שכלה כחי כשל כת יצר סמוך מלהחטיאני ועל כן היה אפשר תעזבני כי באמרך כי בזקנה אין צריך שמירה מה' היית כמשליכני ביד אויבי להרגני כי איני בוטח בעצמי גם בזקנה ועל כן אמרתי אל תשליכני כו':

פסוק י

כי זה תלוי בזה כי בהיות אויבי הנפש בעולם אויבי הגוף מצליחים כמתיעצים יחד אלו עם אלו וזהו כי אמרו אדבי לי הם אויבי הגוף ושומרי נפשי הם אויבי הנפש השומרים ומקוים מיתתי לאחוז ולידבק בה נועצו יחדו:

פסוק יא
ומה שאמרו אויבי לי כלומר בשבילי הוא לאמר אלהים עזבו כלומר מה שראוי לאמר הוא אמור כי אלהים עזבו שהוא כי בראות אויבי גופי אותי נרדף ובורח אמרו מה שראוי לאמר הוא כי אלהים עזבו להיות כי כבר הזקין שהיה זה ככתוב למעלה בברחו מפני שאול בנו וטעמם לומר כי בהיות עת זקנה עזבו מלשמרו מן החטא ועל כן לא נעדר מלחטוא ונלכד בעונו והוצרך לברוח ומה שנועצו שומרי נפשי יחדו הם המשחיתים שעשה בעונותיו שהם מסיעת היצר הרע מפתים כמיעצים את אויבי הגוף ואומרים להם רדפו ותפשוהו כי אין מציל כי אלהים עזבו באופן כ"א תעזבני נמצאת כמשליכני ביד רודפי להרגני:

פסוק יב
ושמא תאמר כי אם יש לי עונות אויבי הנפש איככה אוכל לינצל מהם שלא יתחזקו אויבי גופי עמהם הלא הוא כי יש שני דברים אחד הצלה מן המות עם שעדיין ישארו מיני יסורין ויש הצלה גם מיסורין מה שאני מבקש הוא כי אלהים שהוא מדת הדין אל תרחק ממני כ"א ישארו לי יסורין בצד מה כי אם במה שאתה אלהי לא תעזבני כי אם לעזרתי מן המות ביד רודפי חושה באופן שאנצל ממות וישארו יסורין:

פסוק יג
ועל ידי כן יתוקן הכל כי ע"י יסורין הממרקין כל עון אשר חטא יבושו יכלו שוטני נפשי כי בתחלת היסורין יבושו ובהמשכם יהיו הולכים וכלים המשחיתים עצמם שהם שוטני נפשי ועל ידי מה שאלהי לעזרתי. חושה יעטו חרפה וכלמה חפצי רעתי הם רודפי אויבי הגוף:

פסוק יד
ואני תמיד איחל כו' הנה חליתי פניך כי לעזרתי חושה אמר לא על שבקשתי שתחיש הוא שאם אראה שאתה מתאחר אתייאש מן הרחמים כ"א ואני תמיד איחל ובזה והוספתי על כל תהלתך שחוננתני דעה והשכל לייחל ולבלתי התייאש כי אם להשכיל שיש איזה עון ואתה מאריך עד אגמור איזה תיקון שאצטרך. או יאמר ואני תמיד איחל כי אין לי יום שאין לי דבר צרה שאצטרך תמיד היות מיחל לישועתך ובזה והוספתי על כל תהלתך הפך בשר ודם:

פסוק טו
ומה הוא תוספת התהלה הלא הוא כי פי יספר צדקתך והוא כי בו יתברך לא נוכל לומר כך וכך צדקות או כך וכך תשועות עשה לי ה' כי הלא למה שתמיד בכל רגע איחל שאין

רגע שלא אצטרך תשועה ומי יוכל למנות כי אין מספר על כן פי יספר צדקתך אחת כאלו כלה אחת היא וכן כל היום עם היותם רבות הם תשועתך חשובות כא' שכל כך הם רבות וסמוכות כי לא ידעתי ספורות שאין לי ידיעה לספור אותם כי אין מספר:

פסוק טז

ולא להעדר דעתי כעת אני אומר שלא ידעתי ספורות כ"א אפילו לעתיד בשובי להיות רועה עמך כמאמר יחזקאל ודוד עבדי יהיה עליהם למלך כי אז אין ספק כי תגדל ידיעתי כי מלאה הארץ דעה ומה גם לדוד עכ"ז לא אדע רק אומר כי אחת היא וזה אומר אבא בגבורות ה' אלהים לעתיד בגבורות העתידות אבא אני וגם אז עם היותם רבות לא אזכיר צדקותיך רק צדקתך כי לאחת אחשיבם וגם לא אעצר כח להזכיר צדקות ב' שמותיך אלה כי אם צדקתך לבדך.
או יאמר לבדך שעם שהייתי עושה צדקה לא אזכיר את שלי לומר שעליה גמלת לי רק צדקתך לבדך:

פסוק יז

אלהים למדתני מנעורי כו' הנה אלהים למדתני מנעורי וגם עד הנה ומה הוא מה שלמדתני הלא הוא אגיד נפלאותיך אל העם:

פסוק יח

אמנם הנה שאלתי כי וגם עד זקנה כו' אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל יבא לפני ומה הוא שאחפוץ להגיד לדור נוסף על מה שהגדתי עד כה שעל כן אחפוץ בחיים שאל תעזבני הוא גבורתך לומר שהכל הוא גבורחך גבורה אחת ושלא נייחס הדבר לגבורות רבות כי להיותנו צריכים תשועה בכל רגע ורגע והם רבות תכופות עד אין חילוק כלם לאחת יחשבו:

טו **או** יאמר פי יספר כו' ענין רבי חנינא בן דוסא שכשהיה מתפלל על החולים היה אומר זה חי וזה מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף וזה יאמר כאשר פי מאליו יספר צדקתך ששגורה תפלתי בפי אז אין צריך לומר בעתות הידועות לתפלות שהן עת רצון כ"א כל היום בכל עת שיהיה היא תשועתך שיודע אני שהתפלה מקובלת והתשועה ודאית אך כאשר לא ידעתי ספורות שאין תפלתי שגורה בפי שמסתתם פי שלא אדע מה אומר שזהו כי לא ידעתי ספורות:

טז אז אני יודע כי אבא בגבורות כו' שהוא אני בא בב' גבורות של אדנות ושל אלהים שהם שתי בחינות דין עליונות מתוחים על הדבר ועל כן אין תפלתי שגורה בפי והנה אין

זה רק כאשר אזכיר צדקתך לבדך שהוא בהתפללי ביחיד שאזכיר צדקתך כלומר ולא צדקת שלש עשרה מדותיך הבלתי נאמרים רק בעשרה שברית כרותה שלא ישובו ריקם:

יד **או** יאמר ענין מאמרם ז"ל בגמרא על רבי חייא ובניו שבהוסדם יחד להתפלל טרם ישאלו מאת ה' מטר בברכת השנים כי אם בהזכרה בלבד בברכת גבורות אמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא ורגש עלמא שלא יאמרו מחיה מתים קודם זמן התחיה ויתכן כי את זה שאל דוד מאתו יתברך שאמר הנה אין צריך לומר טרם אשאל שאלתי כ"א גם טרם הזכיר תהלותיך בשלש ראשונות אני שוהה שעה א' והוא כחסידים הראשונים שהיו שוהין שעה א' ומתפללין כדי שיכוונו לבם למקום וזהו ואני תמיד איחל שאני שוהה ומיחל עד כוון לבי וגם בג' ראשונות אני ע"י טוב הכוונה אני מוסיף וזהו והוספתי על כל תהלתך שבשלשתן:

טו לכן מה שאחלה פניך הוא שלא אצטרך לשאול כדי שתעננני כי אם שפי יספר צדקתך שהוא טרם אשאל תשועתי באמצעיות שאחר שלש ראשונות שאינני שואל עדיין כי אם שבעוד שפי יספר צדקתך בברכת אבות באמרי מלך עוזר ומושיע ומגן שהוא סיפור צדקתך כנודע מרבותינו ז"ל כי התשועה מתנה לעולם שנאמר ותתן לי מגן ישעך בתורת צדקה ואמר כי מאז פי יספר צדקתך אין צריך לומר בעתות קביעות התפלה כי אם כל היום בכל עת ממנו מיד תשועתך שהיא הצדקה הנזכרת כי מיד תושיעני ע"י הסיפור בלבד בהזכיר צדקת ישועתך תבא מיד וזהו בברכת אבות:

טז וכן כשאבא בגבורות אדני אלהים היא ברכת גבורות שבה גבורות גשמים ותחיית המתים גם שם לא אצטרך בקשה כ"א אזכיר צדקתך לבדך שהיא הצדקה אשר היא לך לבדך היא מפתח גשמים שלא ניתנה לזולתו יתברך והזכרה בלבד תספיק בלי שאלה ולא אמר צדקותיך לבדך שהם שני הדברים הנזכרים בברכת גבורות ושניהם בידו יתברך לבדו שהם מפתח של גשמים ושל תחיית המתים כי חש דוד פן יחוש הוא יתב' על התחיה קודם זמנה כאשר רגש עלמא על תפלת ר' חייא שלא יאמר מחיה מתים על כן אמר דוד כאשר אבא בגבורות שהיא ברכת שתי גבורות תחיה וגשמים לא על שתיהן הנזכרים שואל אני כ"א על האחד וזהו אזכיר צדקתך לבדך היא צדקת הגשמים אך לא של התחיה וזה כוון באמרו צדקתך לשון יחיד ולא צדקותיך על שתי הגבורות שהזכיר:

יז **אלהים למדתני כו'** זולת מה למעלה יאמר מעין ענין חנוך לנער וכו' כי בלמוד הנערות ישאר מלומד תמיד אמר אלהים למדתני מנעורי ועל ידי כן עד הנה אגיד נפלאותיך:

יח אך ירא אני פן לא יועיל לי גם עד זקנה ושיבה מחמת חולשה על כן אחלה פניך כי גם עד זקנה ושיבה אל תעזבני מללמדני כבנערות עד גדר יהיה בי כח להגיד זרועך לדור

כלו שהוא ברבים מאד ואל אלאה לבלתי אגיד אחרי כן לכל יחיד ויחיד אשר לא הבין בהשמיעי לרבים ויבא אלי שאשוב ללמדו נפלאות אל וזהו לדור לכל יבא כו':

פסוק יט

וצדקתך אלהים כו' אחרי אומרו כי הוא יתברך עושה נפלאות גדולות ומראה גודל זרועו וגבורתו בעבור האדם וחלה פני אל יחנהו להגיד זרועו לדור כו' אמר עתה והנה זולת זה עוד תפליא לעשות בעד עמך שהוא כי חיבבתנו על כל עולם המלאכים כי הלא כל מדת צדקתך אלהים אינה אלא עד מרום שהוא לבני אדם משא"כ למלאכים שבמרום כי אינן צריכין צדקה הנה יורה כי מבני אדם עושי רצונו הוא עושה עיקר ולא שמה שבמרום הוא תפל אל מה שלמטה כי הלא אשר עשית גדולות מהמרום ולמעלה בעולמות לא יכילם דבור להגידם כ"א דרך כלל לאמר אלהים מי כמוך ועל כל זה כל זרועך וגבורתך וצדקתך הם עד מרום לבני אדם. או יאמר עם היות כי צדקתך אלהים גדלה עד מרום על כל זה אשר עשית גדולות מכל צדקתך הנזכרים עד גדר שלא יספר כ"א אמור אלהים מי כמוך:

פסוק כ

הלא המה אשר הראיתנו צרות וכו' שעל יסורין אלו נעלה למעלה מהמרום כי גדולות הן המעלות הנקנות ע"י יסורין שעל ידן תשוב תעלנו כי הלא אשר הראיתנו צרות כו' הוא סבה שתשוב תחיינו בתחיית המתים ומתהומות הארץ והשפלות שאנו בגליות תשוב תעלנו כי מחמת תהומות הארץ מעוצם ירידתנו או לפי המקרא שהוא על צרת דוד ימשך שתשוב תעלני כי ע"י הצרות ינוכה כל עון:

פסוק כא

ולא עוד אלא טובה כפולה והוראת חיבה יתירה שעם היות צרותי סבת גדולתי על כל זה ינחמני הוא ית' אחרי כן על צרותי וזהו תרב גדולתי ע"י היסורין ותסוב תנחמני עליהם כענין נחמו נחמו כו' אנכי הוא מנחמכם כו' כאיש אשר אמו כו' הנה שאין צדקה גדולה מזו. ועל היות בין על ישראל ובין על עצמו וגם על כפל הטובות שע"י היסורין אמר עשית גדולות ששיעור הכתוב וצדקתך אלהים עד מרום אך אשר עשית גדולות עד גדר שאין להם שיעור רק לומר מי כמוך שהגדולות הן אשר הראיתנו וכו' תשוב תחיינו תשוב תעלנו וכו':

פסוק כב

גם אני אודך כו' אחרי אומרו שיסוריו ויסורי ישראל היו סיבה אל התחיה ואל המעלה אמר על התחיה אין צריך לומר ישראל כ"א גם אני שאני חי וקיים אודך על התחיה

בכלי נבל להרים קול על היות אז אמתך אלהי כי גם שעתה קראתיך אינו בעצם כי על כן שאל שיקרא יתברך אלהי דוד כאבות אז בזמן ההוא שתרבה קדושתי תהיה אמתך היותך אלהי ועל המעלה אזמרה בכנור ולא בנבל בהרמת קול בל יראה שאני מתגאה במעלה שנתת לי שאני אמלוך בעצם כי הלא אתה מלכם קדוש ישראל משא"כ אני כי אני כאחד מהם. או יאמר על הנוגע אלי אודך על היותך אז באמת אלהי אך על הנוגע אל ישראל אשר תמיד אלהיהם אתה יהיה שאזמרה על יחס הדמותם אליך אז בקדושה שיהיה נכון שם הקראך קדוש ישראל:

פסוק כג

תרננה שפתי וכו' ראוי תרננה על שזכו שאזמרה לך עם שמחומר קורצתי ונפשי שראויה היא מה שתרנן על כי אזמרה הוא על כי בזמירותי פדית אותה כנודע כי זמירות דוד פדו נפשו מאשר הוטמאה באדם כי ע"כ אמר אדם טוב להודות לה' ולזמר כמפורש שם:

פסוק כד

גם לשוני כו' יותר עיקרי הוא שבח המתואר אל הלשון מהמתואר אל השפתים ובזה יאמר יותר בעצם אשבחך כי אין צריך לומר שפתי כי אם גם לשוני תהגה צדקתך במה שמבקשי רעתי שעם אבשלום בושו על כי חפרו לנפשי שוחה ללכדני מבקשי רעתי כי שבו אליה ויתחרטו כי מידך היתה זאת להם וכן תזמר לך נפשי אשר פדית מלחטא שלא שלחתי יד במבקשי רעתי ולא הרגתים ועוד צדקה גדולה אחזיק לך עליה טובה והיא כי אין צריך לומר בלילה בהעיר רוח הקדש בנבל וכנור כ"א גם לשוני מעריבות שירי זמרת הלילה נשארת כל היום הוגה צדקתך על כי בשו מרעתם כאשר חפרו ולא יכלו לי מבקשי רעתי באופן שאליך ישובו ולא יענשו על ידי כי גם ענוש לצדיק וכו' כאשר כתבנו כי גם כל העם אשר עם אבשלום בושו אחרי כן והיו ממהרים להשיב את המלך קודם לאיש יהודה:

פרק עב

פסוק א

לשלמה אלהים וכו'. הנה מזמור זה יוסד על שלמה שהוא מילוי הירח חמשה עשר מאברהם עדיו ועל מלך המשיח שהוא חזרת חידוש הירח במילוי מתמיד לעתיד לבא והם דברי דוד ואמר לפניו יתברך הנה לשלמה בני שני דברים אני שואל שתתן לו אחד למה שהוא מלך ואי אפשר בלתו והשני תתן לו להיותו בני ושניהם לעבודתך והם שני דברים שהעולם מתקיים בהם שהם משפט וצדקה ופירש אותם אחד שתתן בו ידיעת

משפטיך לשפוט את העם שלא יצא משפט מעוקל מתחת ידו והשני הוא צדקה מאתך כענין היות הון ועושר בביתו וז"א לשלמה אלהים שהוא מדת הדין תסכים משפטיך למה שהוא מלך תן כי המלך צריך לשפוט את העם ולכן יחוייב לדעת משפט ועל השנית אמר וצדקתך לבן מלך שהוא צדקה מאתך בשופע רב טוב למה שהוא בן מלך שהוא בני שיצטרף זכותי לזה:

פסוק ב

ושני הדברים לעבודתך מה ששאלתי משפטיך הוא על כי ידין עמך כלומר כי אין עמך כיתר עמים כמו שאמרו ז"ל שאמר שלמה מי יוכל לשפוט את עמך הרב כי אם היה עם אחר כי אטול מאחד שלא כדין אינו כל כך קשה אבל הנוטל מישראל פרוטה שלא כדין הוא מתחייב בנפשו וזהו אומרו ידין עמך כלומר כי להיות עמך המיוחד צריך דעת משפטיך כי אינן כיתר עמים ומה שאמרתי וצדקתך לבן מלך שהוא שתעשה עמו צדקה בהון ועושר הוא כדי שידין עמך בצדק שיעשה בן מלך כמלך אביו והוא מאמרם ז"ל ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו כיצד הוא משפט וצדקה אם היה מחייב את העני בדין ולא היה לו לשלם היה עושה צדקה עמו ופורע משלו וז"א בצדק כי יעשה משפט וצדקה כי ידין עמך בצדק שיהיה הדיינות בצדקה שהוא לפרוע בשביל העני ואם יאמר אומר יזכהו בדין ולא יפרע בשבילו כי אי אפשר כי בכלל הדיינות הוא שישפוט ענייך במשפט ודל לא יהדר בריבו על כן צריך לחייבו ולפרוע בשבילו. או שיעור הכתוב שמתחיל במאי דסליק מניה מה שאמרתי צדקתך לבן מלך הוא כי ידין עמך בצדק שיעשה צדקה ומשפט כאביו ומה שאמרתי משפטיך למלך תן הוא לשפוט את העני במשפט לחייבו בדין אם הוא חייב ודל לא יהדר בריבו:

פסוק ג

ושמא תאמר לא יצטרך הון ועושר כי הלא הוא לבנה במילואה ויהיה רב טוב בעולם ויהיו כלם עשירים ורב שלומם ולא יצטרך לפרוע בעד העני כי כלם יהיו עשירים לז"א גם כי ישאו הרים שלום לעם ברוב תבואות כי השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך וכן וגבעות ישאו שלום לעם בצדקה מאתו יתברך על כל זה צריך תתן צדקתך לבן מלך שהוא עושר גדול בל יצטרך לעם:

פסוק ד

כדי לשפוט ענייי עם שהוא כי גם שלא יהיה לעם עוני מצד עצמם לא יעדרו עניים מחמת העם שיעשקו אותם ויטלו ממונם ובהיות מלך עשיר ישפוט אותם מיד עושקם ולא ייירא מהם וז"א למעלה ענייך ואחר כך עניי עם ולזה צריך צדקתך לבן מלך וגם על ידי צדקתך

שתעשה עמו לתת לו ברכת הון ועושר יושיע לבני אביון שבהיותם בני אביון הוצרכו ללוות מעשירים ואין להם לפרוע להתחייב בדין והמלך יושיעם כי יפרע בעדם וגם על ידי עושר יהיה לו כח שידכא עושק שישבר מתלעות עול:

א **או** יאמר במה שאמרו ז"ל בגמרא על ויהי דוד עושה ומשפט וצדקה לכל עמו איזהו משפט שיש בו צדקה הוא הביצוע ונבוא אל הענין אמר משפטיך שהוא ידיעת המשפטים למלך שהוא שלמה הנזכר תן וצדקתך בהון ג"כ תתן לו כמדובר למעלה

ב ופירש ואמר מה שאמרתי שתתן לו חכמת ידיעת משפטיך וגם צדקתך שיהיה לו הון ועושר בביתו אין עיקר השאלה בשביל המון העם אשר ידם משגת כי הלא לנקראים עמך סתם אפשר ידין בצדק שיהיה דין בצדק שהיא פשרה ואין צריך לדעת משפטיך בעצם ולא להון ועושר כי אפשר יעשה פשרה ביניהם אך הנה ועניך הבאים לדין צריך במשפט בדין התורה בעצם כי אך דלים הם ואין שום אחד מוותר שוה פרוטה לכן צריך לדעת המשפטים לבל יטעה כחוט השערה:

ג ומי יתן שעניים לא יהיו כ"א שיהיו כלם עשירים ויהיה שלום ביניהם ולא יבאו לריב כי ישאו הרים שלום כו' ברב תבואות:

ד ויהיה אשר שאלתי שמשפטיך למלך תן כדי שישפוט עניי עם הם עניים מחמת העם שיעשקו אותם ויביאום לידי עוני וישפוט ביניהם אם יהיה דבר למשפט ואשר שאלתי תתן צדקתך לבן מלך ויעדרו עמים למלאות חסרונם יועיל העושר לבן מלך שע"י היות לו צדקה מאתך ברכת עושר ונכסים להושיע לבני אביון ולדכא עושק:

א עוד יתכן שיעור הכתובים כי מעתה שאל על שלמה ועל מלך המשיח כי שמהם שקולים כמאמרם ז"ל במדרש רבה על קרבן נחשון בן עמינדב כי אומרו שניהם מלאים כו' ירמוז על שלמה ומלך המשיח וכן יתכן שדוד הוא אומר לשלמה אלהים משפטיך למלך תן חכמה לדעת משפט וצדקתך שהיא רב טוב ומעלה עצומה אשר נדרת לו בתורת צדקה ככל מה שייעד לו הוא יתברך ע"י נתן הנביא מעוז ותעצומות על כל העולם תן לבן מלך הוא משיח בן דוד:

ב ובא ופירש מה שאמרתי כי לשלמה תתן משפטיך הוא למען ידין עמך בצדק הוא דין אמיתי ויותר ידקדק בעניים עד תכלית המשפט שאינם מוותרים דבר לעניותם וזהו אומרו בעם סתם בצדק שהוא שאם יראה שאינם עניים ולא יקפידו אם יקרב הדין אל הצדק ידין בצדק אך ועניך במשפט:

ג ומה שאמרתי וצדקתך לבן מלך הוא משיח הוא כי ישאו הרים שלום לעם כו' כי תרבה הברכה עד בלי די כי יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב ויהיה שלום רב בישראל

ולא יצטרך לשפוט את כללות העם כ"א צריך ממשלה גדולה להציל עשוקים ולדכא עושקם בכח גדול וביד חזקה:

ד כי מה שישפוט אינו רק עניי עם אם יעשקם אחד העם וכן יושיע לבני אביון וידכא עושק:

פסוק ה

ייראוך עם וכו' אחר בקשו על שלמה ועל מלך המשיח ככל הכתוב חלה פני אל על ישראל יזכו אל ימות המשיח בשובה ונחת ורב טוב לבית ישראל ואמר ייראוך עם שמש והוא כי הנה ידענו מרז"ל כי זכו אחישנה לא זכו בעתה עוד קבלנו מרז"ל כי לעתיד משיח בן יוסף נופל במלחמה בסובלו אשמות ישראל על שכמו ומלך המשיח הוא בן דוד שואל מאתו יתברך יתן חיים למלך בן יוסף המשיח וזהו חיים שאל ממך נתת לו כו' עוד למדונו רז"ל מה הפרש בין בא הגאולה בזמן אחישנה לזמן שהוא בעתה כי בבוא מקודם ע"י זכות שתהיה בשובה ונחת שיהיה כטל לישראל ובבואה בעתה בדור חייב יבאו חבלי משיח וימותו רבים שיערוף כמטר זמן הגאולה. ונבוא אל הענין והוא בשום לב אל אמרו עם שמש ולפני ירח כו' כי היתכן שיש דור דורים לפני ירח והוא בכל לילה ואם הוא כי על תפלת שחרית וערבית ידבר שיהיה לדור דורים למה השמיט תפלת מנחה. ועוד שכמו שאומר עם שמש יאמר ועם ירח . ועוד אומרו ירד כמטר ולא אמר מי הוא אשר ירד. ועוד אומרו יפרח בימיו צדיק ולא אמר יפרחו בימיו צדיקים. ועוד אומרו עד בלי ירח והאם יש זמן שיהיה העולם בלי ירח. אך הוא כי על יתרון הגדולה שבין זכו אחישנה ללא זכו בעתה פקח עיניו דוד ואמר ייראוך כו' לומר יהי רצון שייראוך עמך הנזכר עם שמש שהוא שיקנו יראת ה' כי תערה עלימו רוח ממרום עם שמש בטרם יחשיך שמש בית המקדש באופן שלא יהיה גלות לעולם ואם לא יתקיים זה כ"א שיהיה החרבן שיבא השמש כד"א אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב לפחות ייראוך לפני ירח דור דורים שהוא לפני בא זמן שוב הירח למקומה הוא מלך המשיח ונקרא כה כי הנה ידוע כי מלכי בית דוד נמשלו לירח כי הלך הלוך וגדול עד שלמה שהיה הירח במילואה שהיה החמשה עשר וממנו והלאה היו הולכין הלוך וחסור עד צדקיה שהיה התשעה ועשרים ואז חשך אור הירח והיה החרבן ויחזור הירח לאיתנה לעולם כי אז יהיה אור הלבנה כאור החמה ולא יחסר לעולם ועל כן יקרא את מלך המשיח ירח ואמר שבקש דוד שלפחות לפני ירח הוא לפני עת קצבת צאת הירח שהוא זמן של בעתה דור דורים מקודם ייראוך כי יזכו ישראל להחיש הזמן על ידי יראת ה' ואומרו ולפני הוא כאמרו או לפני כד"א ומקלל אביו ואמו והוא כמו שכתבנו שבקש תחלה ייראוך

עם שמש שהוא קודם החרבן או לפני ירח וכו' לפחות דור דורים כלומר דור מהדורים שלפני הירח ולא סיים כ"א דור אחד מהם כי אין לבחירה קצבה שהוא זמן זכו אחישנה:

פסוק ו

ומה יהיה הריוח שייראוך ויזכו לאחישנה הלא המה תועלות רבות אחד כי תהיה ביאת המשיח לישראל כמטר על גז שהוא סמוך לכריתת השבלים שהיא האספסתא שעוד לחותו בו ומהרה יצמח מה שאין כן אחר תום הקץ וכל לחות זכות ישראל יחרב ויבש כי הוא ענין לא זכו בעתה וזהו ירד כמטר על גז שנית כ"א ייראוך קודם הקץ לא יהיה כמטר הבא בזעף כ"א כרביבים זרזיף ארץ הם רסיסי נחת משא"כ אם יהיה בעתה בהעדר זכות שיערוף כמטר צער חבלי משיח שהוא צער קשה:

פסוק ז

ועוד ג' משיח בן יוסף לא ייצטרך לסבול עונות ישראל וליפול במלחמה ויצטרך משיח בן דוד לשאל מאתו יתברך יתן לו חיים בעד משיח בן יוסף כמדובר כ"א מיד יפרח בימיו של ירח הוא בן דוד צדיק הוא משיח בן יוסף ולא שיפול בימיו והוא יקימנו וזהו יפרח בימיו צדיק כו' הכל תהיה הפרחה בימיו וגם יהי לו רוב שלום לבן יוסף בלי הפסק כ"א עד שהוא תמיד כד"א שוכן עד בטחו בה' עדי עד וגם לא יצטרך לחיות ע"י משיח בן דוד הנקרא ירח שיבקש רחמים שינתן לו שלום כ"א שיהיה לצדיק הנזכר הפרחה ורוב שלום מתמיד לעד בלי ירח שהוא בלי היות צריך אל הירח שיתפלל עליו כי אם שמעצמו יהיה לו שלום רב בלי ירח שלא יצטרך אל הנקרא ירח:

פסוק ח

וירד מים וכו' אמר כי תבא ממשלתו בהדרגה כי תחלה ירד מים עד ים הוא מים סוף ועד ים פלשתים הוא תחום ארץ ישראל כד"א ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים ועוד מעט ימשול גם מנהר פרת שהוא סוף תחום א"י מן הצפון כד"א מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת אמר כי משם יתפשט עד אפסי ארץ:

פסוק ט

ותתפשט ממשלתו עוד מעט עד המדברות יושבי ארץ ציה שהוא מדבר גם שם ימשול כי לפניו יכרעו ציים יושבים בארץ ציה ואויביו הם זרע שוכני המדבר אשר האכילו את שמונים אלף פרחי כהונה מלוחים ובמקום מים שמו בפיהם נאדות נפוחים ויבקעו כרסם בצמא אותם אויבים מיושבי הציה עפר ילחכו מדה כנגד מדה:

פסוק י

מלכי תרשיש ואיים כו' אמר אחרי כן עוד יתפשט עד להביא מנחה הרחוקים מלכי תרשיש ואיים ואחר כך מלכי שבא הרחוקים יותר והנה במדרש על אומרו ישיבו ולא אמר יביאו אמרו בשם עם הארץ אחד שהוא כי מנחה ששלח יעקב לעשו ישיבוה למלך המשיח ועל דרך הפשט אפשר יאמר והביאו את כל אחיכם מנחה לה' שהוא כי אותה המנחה שהיא אחינו שהיו עמנו וגלו ישיבום אלינו מנחה לה'. או יאמר כי מלכי תרשיש ואיים יביאו מנחה ובראות את מלכי שבא וגם מלכי סבא האשכר שיקריבו יבושו מלכי תרשיש ואיים ממנחתם כי הלא מצער היא בערך אשכר של מלכי שבא וסבא על כן ישיבו מנחתם אחור כי יבושו וזהו מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מחמת כי מלכי שבא כו' אשכר יקריבו:

פסוק יא

ועוד מעט יגדל כבודו כי לא בלבד יביאו לו מנחה כי אם שגם הם יבאו וישתחוו לו כל מלכים בעצמם ואחר כך כל גוים יעבדוהו ממש כעבדים לאדוניהם:

פסוק יב

כי יציל כו' הנה כמו זר נחשב שלא יציל רק את המשוע שיורה כי גם שידע מי הוא עשוק אם לא ישוע לא יצילנו. ועוד למה באביון משוע לא אמר ואין עוזר לו כאשר בעני וכן באביון אמר משוע ולא כן בעני. ועוד למה אמר הענין בעני ואביון והיה די באחד מהם. ועוד דליערבינהו ולימא כי יציל אביון ועני משוע ואין עוזר למו. ועוד כי כל שבחיו של מלך המשיח אינן אלא שמציל עני וחס על דל ואביון והם דברים שכל איש ישראל מחוייב בהם. ועוד אומרו ונפשות אביונים יושיע כי הלא בכלל כי יציל אביון כו' הוא ולמה יצא וגם למה בתחלה אמר אביון ועני ואחר כך אמר נפשות. ועוד אומרו מתוך ומחמס יגאל נפשם כי גם זה בכלל כי יציל אביון כו'. ועוד אומרו ויקר דמם בעיניו האם אחר אומרו שיחום עליהם צריך לומר שייקר דמם בעיניו. אך אמנם הנה תכלית המדות טובות הם הענוה שמכל מדות טובות שהיו במשה לא נזכר בתורה כי אם היותו עניו. שנית מדת ואהבת לרעך כמוך אפילו את העני שאינו אנוש כערכו ולא בלבד בטובות הגוף כי אם גם בטובות נפשם ובראשוו החל ואמר הלא הגדתי כמה מעלות טובות למלך המשיח על כל מלכי הארץ כי הנה וירד מים עד ים וכו' לפניו יכרעו ציים וכו' מלכי תרשיש וכו' וישתחוו לו כל מלכים וכל גוים יעבדוהו עם כל רוממותו הלזה ראה שפלותו וענותנותו אשר מזה ראוי אליו כל רוממותו כי הנה עם כל גדולתו יציל הוא בעצמו את אביון משוע כי אין צריך לומר אשר לא הגיע לגדר אביון וגם לא החשוב

וצנוע אשר בוש מלצעוק על עושקו כ"א גם את המזולזל אשר הלוך ילך ומשוע על כל זה לא ימיש מלך המשיח בכל תוקף גדולתו מלהצילו על ידי עצמו ועדיין היה מקום לומר כי להיות העשוק אביון תאב לכל דבר רש מגדר עני על כן עגמה נפשו להצילו מה שלא היה עושה כן לנקרא עני סתם על אשר לא הגיע לדלות האביון. לזה אמר ועני לומר כי כאשר יציל האביון כן יעשה אם יהיה עני משוע ולא אביון ולא תאמר כי מה שיציל על ידי עצמו לא שהוא לבדו יעשה את הכל כ"א יהיה אחד מעבדיו עוזר לו והוא מציל עמו כמסייע לדבר מצוה בלבד לזה אמר אין עוזר לו כי יציל בעצמו אביון כו' מבלי היות עוזר לו כ"א יציל הוא בעצמו לבדו זה הוא על מה שאמר וישתחוו לו וכו'. תועלת סיפור זה הוא שעל כל זה יציל בעצמו וכו':

פסוק יג

ועל מה שאמר מלכי תרשיש וכו' שהיה מקום לומר האם הוא יהיה צריך מתנות לזה אמר יחוס על דל וכו' במתנות ההן או יקושר אל האמור כי יציל אביון וכו' כי ראה והנה דרך המציל עשוק שהוא בשבר מתלעות עושקו אמר כ"א העושק הוא דל או אביון והיה עושק למלא נפשו כי ירעב יחוס עליו וירחמהו גם הוא מכספו ומזהבו ולמה יעשה כן והוא חטא על הנפש הלא הוא כי ונפשות שני האביונים יושיע האביון העושק והאביון משוע הוא העשוק שהוא כי ימלט נפשותם מיד שאול:

פסוק יד

והוא כי מתוך ומחמס יגאל נפשם שהוא כי על ידי מה שיחוס וישיב לעושק ולעשוק אשר שניהם אביונים יגאל נפשם מתוך ומחמס כי אשר היה עושה תוך ומרמה להיות עושק וחומס לא יעשנו עוד וגם העשוק יושיע שיחוס עליו ויתן לו גם כן משלו ולא יחטא גם הוא עוד שעל ידי מה שחס עליו גם הוא כי דל ואביון הוא גם הוא לא ירמה ויחמוס לשבוע לחם באופן שעי"כ נמצא אוהב אותם כמוהו בין להיטיב אותם את גופם בין להיטיב את נפשם ועם היות דרך בני אדם כי בהרבות להיטיב פעמים רבות רב ושליט את גבר עמיתו אשר אהב בכל פעם הולך וממעט מאהבתו אותו ולא יאר פניו אליו כאשר בתחלה טרם יהנה אותו אמר כי המלך הנזכר לא כן היה כי אם על כל אשר היטיב היטיב עם הדל והאביון עכ"ז לא ירד חין ערך הדל בעיניו מערך עצמו כ"א אדרבה וייקר מאז דמם בעיניו שיהיה דמם יקר וחשוב מדמו בעיניו:

פסוק טו

ויחי ויתן לו וכו' עתה ידבר בלשון יחידי ויהיה הענין כי הלא כתבנו כי לא בלבד ירחם על העשוק להצילו כ"א גם על העושק יחוס אם הוא דל ואביון שיתן להם משלו ושמא

תאמר הלא אחר שיתן לו כדי חייו שהוא על מאתים זוז שוב לא יוכל לקבל מן הדין ואם דרך מתנה יתן לו הלא יתבייש לזה אמר ויחי כו' לומר כי אחר שיחי שיתן לו די חיותו יתן לו מתנה וזהו ויתן לו ושמא תאמר הלא יתבייש על כן מה יעשה לבלתי יתבייש בקבלו מידו לא יתן לו משל עצמו כי אם מזהב שבא אשר אשכר הקריבו לו כאומר לו לא משלי אני נותן שתתבייש כי אם מאשר הובא אלי גם אני אכול ממנו גם אתה ועל כל זה להיות כי בצד מה לא יבצר מלהצר לו שנהנה ע"י בשר ודם וגם כי המתנות אין בהן ברכה על כן ויתפלל המלך בעדו תמיד בעדו של המקבל שמי שהוא תמיד שהוא הקב"ה כל היום יברכנו את האביון ההוא ולא יצטרך למתנות בשר ודם.

או יאמר ויחי כו' כי הוא יתברך משעה שיחשוב איש לחוס על עני ואביון להחיותו גוזרים לו חיים מלמעלה כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ועוד שנית כי הנותן נותן משל אחרים ולא בהתמדה ועל ידי העני מברכותיו יתברך תמיד כל היום וזהו ויחי כו' לומר ראה נא גודל מצות וזכות הנותן מלחמו לדל כי הלא טרם יתן לו יגזרו עליו חיים על טוב המחשבה כי באורח צדקה חיים וזהו ויחי ואחר כך יתן לו ולא עוד אלא שהוא נותן לדל פעם אחת ומשל אחרים וע"י העני יבורך תמיד מן השמים כי הלא ויתן לו כו' שעם שלא יתן רק מזהב שבא מהמנחה ואשכר הקריבו ומה גם עתה הנותן מלחמו אשר עמל בו וגדלו אותו הדל יתפלל בעדו של נותן תמיד וכל היום יברכנהו כי חמרא דמריה טיבותא לשקייה באופן שע"י תפלת הדל יבורך הנותן מן השמים ע"י ברכות הדל תמיד:

פסוק טז

יהי פסת בר כו' הנה אמרו רז"ל עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות כו' שנאמר יהי פסת בר וכו' והלא כמו זר נחשב לאזן שומעת וגם היכן הגלוסקא בכתוב אמנם אומר כי אין כוונתו כמו שהיא אפויה כי אם שכאשר הארץ תוציא תאנים וענבים גם תמר ותפוח הנאכלים כאשר המה בלקיטתן כי ילקוט הלוקט אותם ובעודם בכפו יבלעם ככה אין מעצור לה' להוציא לחם מן הארץ בלא מוץ וקש וסובין ומורסן או קמח כ"א כסולת נקיה ושיערב לפי אוכל בצאתו מן הארץ כיתר פירות מבלי טחינה לישה ואפיה והיה טעמו כטעם גלוסקא יפיפיה וכמאמר רבותינו ז"ל בבראשית רבה כי הלפת היה פת בתחלה ונתקלקל ונעשה לפת וזהו עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות שהוא שתוציא לחם נקי כטעם סולת אפויה משוללת תבן וסובין ומורסן וקמח ונאכל כמות שהוא וזהו יהי פסת בר בארץ ויתפרש כל הכתוב על פי דרכם זו והוא כמדובר שיהיה בארץ מצמח האדמה דבר נאכל כמו פסת בר שהוא בהגיע הבר להיות נעשה חתיכה שהוא אחר הלישה ואפיה ואצ"ל בבקעה אשר רבו מימיה והוא מקום דשן ושמן כי אם

גם בראש הרים אשר היובש מצוי שם ומפני שלא יבצר מלתמוה איש שומע אמר כי גם בעיני כל רואה אז יתמהו ורעשו מראות שכל כך יפלא בעיני הרואים שירעשו מראות וזהו ירעש כלבנון פריו כי כקול רעש ארזי לבנון כי ינשב בם הרוח כן יהיה רעש פריו שישמיעו רואיו והנה רז"ל פירשו ויציצו מעיר על תחית המתים וצריך לדעת איזה קשר יש לסוף הפסוק עם ראשיתו לפי דבריהם ז"ל ונראה שהוא ענין מאמר אחר מרז"ל והוא אמרם שעתידין המתים לקום בלבושיהם בתחית המתים ק"ו מחטה שנקברת ערומה ויוצאת לבושה המת שנקבר בלבוש לא כל שכן. ובזה נבוא אל הענין נמשך אל האמור והוא שאומר יהי פסת בר בארץ שהוא משולל קש ומוץ ותבן המכסה את החטה וסובין ומורסן ולא בלבד בבקעה הדשנה ורעננה כ"א גם בראש הרים וירעשו לראות פריו כרעש עצי לבנון המשמיעים רעש ככה יתרעשו וישמיעו קולם הרואים ושמא תאמר א"כ אפוא למה עד כה לא עשה כן הוא יתברך ולא יוציא לחם מן הארץ בקש ומוץ ותבן הלא הוא ללמד דעת את העם למען ילמדו כי ככה יציץ הוא יתברך את המתים כעשב הארץ המכסה את הבר שהחטים יוצאים לבושי עשב עם שנזרעו ערומים כן יציץ ה' את המתים לבושים מק"ו שהוא להחזיק עיקר גדול מעיקרי הדת אמונה אומן מאשר יראו בחוש כמדובר כי מהחטה הנזרעת ומתעפשת ויוצאת בלבוש ק"ו לאיש שיוצא בלבוש וזהו ויציצו מעיר כעשב הארץ הוא קש ומוץ שהם עשב הגדל עם הפרי:

פסוק יז

יהי שמו לעולם כו' אמרו רז"ל במדרש שוחר טוב למה נקרא שמו ינון שעתיד לינן ישני עפר ויהיה ענינם שעל ידי מה שיהיה מזכה את ישראל בימות המשיח ימהר יחיש תחית המתים שיקומו כגבור מתרונן מיין. וראוי לדעת איך יסמך זה אל הקודם. ולמה יעשה עיקר מאשר נקרא שמו כך כי השם אין נראה שמעלה או מוריד אך הנה כתבנו בפסוק הקודם כי לעתיד יבא הבר משולל קש ומוץ ותבן המכסה את הגרגירים ומה שעד הזמן ההוא הוא ימות המשיח הארץ תוציא צמחה מלובשה שהעשב על החטה יתיצב כמו לבוש הלא הוא לרמוז כי המתים יציצו מעיר כעשב הארץ כי החטה היוצאת אחר שנתעפשה בארץ ובמלבוש בעשב עם שנקברה ערומה כך האדם מק"ו שנקבר לבוש שיקום אחר עפושו וגם לבוש כחטה על כן עד ימות המשיח התבואה יוצאת באופן ובדרך יתנו לב אל ענין האדם כי ימות שיקום גם בתחיה ויתיצב כמו לבוש ע"כ עד הזמן ההוא רצה יתברך בל תצא החטה רק מלובשת עשב וקש כמדובר על כן עתה חל עליו חובת ביעור קושיא אחת והיא שא"כ אפוא בימות המשיח שיהי פסת בר בארץ איזה דבר יהיה רמז וזכר אל תחיית המתים כי הלא ידוע הוא כי מהחל ימות המשיח עד

זמן התחיה יש לממעיט הזמן ארבעים שנה לזה אמר הנה יהי שמו לעולם רמז לדבר כי הלא לפני שמש שהוא מקודם לבריאת עולם ינון שמו כמו שאמרו ז"ל שהוא אחד מהדברים שקדמו לעולם ינון שמו של משיח שהוא על שעתיד לינן ישני עפר הרי כי בשם המשיח הנמשך לעולם יש לעולם זכר ורמז לתחיית המתים ושמא תאמר כי אינו דומה ראות העין לרמז השם שיעשו בני אדם עיקר מרמז שלו לזה אמר אל יקל בעיניך גודל חשיבותו בעיני הבריות שלא יעשו עיקר מרמז שלו כי הלא דע כי והתברכו בו שכל ברכות שפע העולם יודע לכל כי בו יהיו או שכל כך יגדל בעיני כל ישראל שיתברכו בו שיאמרו הכל לבניהם ישימך אלהים כינון ואפילו כל גוים יאשרוהו שיאמרו אשרי איש זה שאין כמוהו. כלל הדברים כי לגודל חשיבותו בעיניהם יעשו עיקר מרמז שמו גם הוא. או יאמר בתחלה נקרא אדם ואחר כך נקרא דוד אך השם שיקרא לעתיד יהיה לעולם שלא ישתנה עוד לעולם והוא מה שאמרו רז"ל שלשה נקראו בשמו של הקב"ה צדיקים משיח וירושלים כו' משיח דכתיב זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו זה יהיה לעולם ושמא תאמר כי כאשר קרה לאדם שחטא ונשתנה אולי יקרה לו ג"כ וכאשר דוד לא היה מאז לעולם כך יקרה לו לא כן הוא כי הלא לפני שמש ינון שמו שהוא כמו שאמרו ז"ל שעתיד לינן ישני עפר ולמה נקרא מאז בשם זה אם לא לרמוז כי המיתה שבאה ע"י אדם עתידה היתה ומעתה נקרא שם המתקן וא"כ אין לומר כי גם הוא אפשר יקלקל כי הלא מאז נתעתד לתקן אשר עוות אדם ואם ע"י אדם נתקלקלו עולם ומלואו אז יתהפך כי הנה ויתברכו בו וגם יגדל כבודו מדוד בזמנו כי דוד לא היו מאשרים אותו כל גוים כי אדרבה היו שונאיו ואז כל גוים יאשרוהו:

פסוק יח

ברוך ה' כו' אמר הנה הגוים יאשרוהו בימות המשיח בחשבם כי הוא העושה הגבורות ונפלאות אשר יראו בימיו יוצאות מתחת ידו אך לא כן הוא כי ברוך ה' אלהים בין בזמן שהוא מכונה לאלהי ישראל שהוא קודם החרבן והגליות שאז שתי שמות אלו מתאחדים להקרא אלהי ישראל שהוא עושה הנפלאות לבדו כלומר שגם הנסים הנעשים על ידי אחד מהצדיקים הוא יתברך לבדו העושה אותם אלא שהם כאמצעיים לעשות על ידו ועל פי דרכו רמז כי בין הנס של ענין רחמים בין הנס של דין שני השמות אחד כי על שניהם ראוי לאמר עושה לבדו בלשון יחיד:

פסוק יט

וכן ג"כ בזמן שאינו מכנה שמו על ישראל כ"א שם כבודו בלבד שהוא בזמן הגליות גם אז הוא יתברך עושה נפלאות לבדו וזהו וברוך שם כבודו לעולם כאשר עשה על ידי

חנניה וחבריו ועל ידי מרדכי ואסתר וכן בזמן השלישי שהוא לעתיד לימות המשיח וימות התחיה שהוא זמן שימלא כבודו את כל הארץ כי בשלשת הזמנים האלה יאות לומר ברוך עושה נפלאות גדולות לבדו ולמה שהוא יתי מקומו של עולם אמר וימלא כבודו את כל הארץ כלומר אך לא הארץ מכבודו ועל שני הזמנים הסמוכים שהם זמן ימות המשיח וזמן התחיה על שניהם אמר אמן ואמן אמן על האחד ואמן על השני:

יז או יאמר יהי שמו כו' לומר יהי שמו הידוע שהוא ה' כמו שאמר רשב"ן ג' נקראו בשמו של הקב"ה צדיקים כו' משיח שנאמר זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו זה יהי אז לעולם כי כעת שהוא לפני שמש הוא לפני אור בקר העתיד ינון שמו שהם ד' אותיות של ה' אלא שבמקום הב' ההין יש ב' נונין שנמצאת כל א' מההיין נסתרת תוך נון שכמספרה על כי שכינה בגלות כ"י בהסתר פנים ועל כבודה גם ה"א ראשונה מסתתרת שהיא שכינה עליונה עד יבא שמש אורה ותקום תאיר כי בא אורה והנה בהיות שמו לעולם שהוא בגלוי ההיין אז והתברכו בו שכמו שמתברכים מהקב"ה כך יתברכו בו ע"י ה' שיקראוהו כן מהשפע אשר יושפע בו מאתו יתברך אך דוקא כל גוים יאשרוהו להתברך בו כי לא יבחינו בין הנקרא בשם ה' לה' עצמו:

יח אך אנחנו בני ישראל לא נאמר כך כ"א ברוך ה' אשר הוא אלהים כי ממנו נעשה עיקר ולא מהנקרא בשמו ומה שנברכהו הוא על ד' גאולות על של בבל הוא אמור אלהי ישראל כי שם נתפרסם בעולם היותו אלהי ישראל שכל האומות אמרו כי ה' אלהים אמת הוא אלהי ישראל בראותם הצלת חנניה מישאל ועזריה מאתון נורא יקידתא עד היותם רוקקים בפני כל אישי ישראל באמרם היש לכם אלוה זה ועבדתם ע"א ועל גאולת מדי נאמר עושה נפלאות לבדו לומר כי גם שאחות היה לנו בבית המלך היא הצילתנו האמת הוא כי לבדו יתברך עשה לנו הנפלאות שאם לא כן כאשר עשה לאחת היה עושה לשניה:

יט ועל גאולת יון נהלל ונאמר וברוך שם כבודו לעולם הפך דברי יון האומרים כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל שהוא כמפורש אצלנו שיכתבו שבעשותם בחורב תבנית שור סילקו מעליהם שם אלהי ישראל על כן נברך ברוך שם כבודו לעולם בלי הפסק ועל הגאולה העתידה נברך ונאמר וימלא שמו על כל הארץ כי עליה נאמר ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו' אמן על הגאולה ואמן על התחיה או על כי זאת ליבא לפומא לא גלי' אנו אומרים כי כאשר ראינו האמנה בשלש ראשונות יאמן האחרונה וזהו ואמן:

פסוק כ

כלו תפלות כו' אחרי הזכירו זמן העתיד שימלא כבודו את כל הארץ בימות המשיח והתחיה שהוא זמן שכבוד ה' יהיה מלא שתהיה לבנה בלי פגימה אחר צאת שכינה מהגלות כ"י ויתוקן העולם וזהו וימלא בחירק היו"ד אז כלו תפלות דוד בן ישי שלא יצטרך תפלה רק תהלות בלבד כי כל תפלותיו לא היו רק למען תקן עונות אדם כי הוא הוא ולהביא המילוי הזה אל הפועל לכן אז כשימלא כבודו את כל הארץ אז כלו תפלות כו' כי בא המכוון אל הפועל והיה זה שלום:

תם ונשלם ספר שני בשם ה':

פרק עג

פסוק א

בסיעתא דשמיא נתחיל ספר שלישי:

מזמור לאסף כו' הנה על תלונת צדיק ורע לו רשע וטוב לו ישומו ישרים שלמים וכן רבים וגדולים ויתפוצצו הררי עד באמת באמור על מה עשה ה' ככה על הארץ הזאת לכל מראה עיני כל בשר איש גומל לחייבים טובות ולישרי לב אך להרע והן אמת כי לא דרך כל המתמיהין שוה כי יש יתקע יתד תמיהתו על צרות הצדיקים ויש על שלות הרשעים ויש על שתיהן באמרם על מה זה ועל מה זה ונהפוך הוא הראוי כי טוב לא יהיה לרשע ואך צדיקים ישמחו יעלצו והנה אסף במזמור הלזה הוא מן המוצאי מנוחה על יסורי הצדיקים וכל דברי שאגתם הוא כי טוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים וזאת מנוחת קושית צדיק ורע לו כי האלהים עשה למען הגין על בני דורו ככל מאמרי ישעיה בפרשת הנה ישכיל עבדי והן יסורי אהבה וזאת היתה עצבת רוח ר' חייא באמור אליו כי עלתה ארוכת רבינו הקדוש ויחי מחליו בכה ויאמר צר לי על עוברות א"י שלא הפילה אשה כל ימי יסורי רבי ולא עצר ה' את השמים אך לא שליו אסף ולא נח מקושיית שלות הרשעים וזה מאמרו מזמור לאסף כו' לומר לא כדברי האומר כי קינה מיבעי לן על צרות הצדיקים כי אדרבה מזמור יש לאסף כי הלא אך טוב שיש לישראל בעה"ז כי זה מעט טוב שיש להם אינו אלא מטעם כי אלהים שהוא מדת הדין ורוגז הוא לברי לבב הם הצדיקים הישרים בלבותם כי היות אלהים הוא דין לברי לבב הוא סבת היות טוב לישראל כי הם יגינו ביסוריהם על הדור:

פסוק ב
אך על זאת יחרד לבי מפני הרואים בל יהרהרו ויאבדו כי הנה ואני כמעט כו' כי כמעט רפו רגלי מלכת בדרך ה' וכאין שופכו אשורי הן כל פסיעות מצותיך אשר עשיתי עד כה כמעט היו נשפכות מרום מצב זכיותי ארצה שהסתכנתי להיות תוהה על הראשונות ושופך אותן ארצה.

פסוק ג
כי קנאתי בהוללים הבלתי מרגישים כי מי יתן ולא הייתי מרגיש כי לא נצטערתי כי יוסיף דעת יוסיף מכאוב והוא על כי שלום רשעים אראה כלומר הן ידעתי כי אל דעות ה' אך צר לי על ראות עיני כי שלום רשעים אראה :

א **או** יאמר מזמור לאסף יאות לו לזמר על כי אך טוב לישראל שהוא על היות מיעוט טוב לישראל דרך כלל כי אכין ורקין מעוטין כד"א יאה עניותא לישראל כי ברזא סומקא לסוסיא חוורא לבל יבעטו ולכלות פשע ולהתם חטאות אך לא דין ורוגז בעצם רק העדר רב טוב בלבד פן יבואו להרהר וכן אזמרה כאשר אלהים הוא רוגז ודין לברי לבב שבישראל הבלתי קצים ומהרהרים כי רוב יסורין טובה להם כי לבם נכון מלהרהר על כן על בחינה זו אזמר:

ב אך ואני כמעט כו' והוא כי דרך הלמודים הוא בהקיש הנחות ומושכלות ראשונות ולהוציא מהן תולדה והנה ההנחות ימשלו לרגלים והתולדות לפסיעות אמר הנה ברעיוני על לבבי סליקו ואערכה משפט ע"י הנחות ועיקרים ידועים להוציא נפקותא והנה כ"כ הייתי נדח בהרהורי לבי עד שכמעט נטיו רגלי שגם ההנחות שהם רגלי עיקרי האמת מושכלות ראשונות היו כנוטות ממני והטעם כי כאין שופכו אשורי הם התולדות הנמשלות לפסיעות היו כאין נשפכות ומתבטלות לפני כי מהנחות האמת לא היה יוצא רק היות ראוי ליעשות הפך מה שהיה נראה לעין ועי"כ גם ההנחות היו כמעט נוטות ממני וזהו כמעט נטיו רגלי כאין כו' והוא כי קנאתי כו' כמדובר בקודם:

פסוק ד
ואם יאמר איש על מה אתה נאנח הלא ידעת כי כה יעשה הוא יתברך למען האכיל לרשע כל זכיותיו בחייו כמקרא שכתוב לא יאחר לשונאו אל פניו ישלם לו הלא גם זה ידעתי גם אני אך לא שקטתי ולא נחתי יען ראיתי כי איין חרצובות למותם כו' והוא כי הלא ידוע כי יום המות הוא יום התחלת דין לכל חי ועת למות בחיים לא תתחשב ואם הרשע אשר יאכל זכיותיו המועטות בעולם הזה חרצובות רשע ואגודות משחיתים אשר ברא לאיזה זמן הם נועדים ומתי יבואו לו אם לא אל עת מותו כי אז מראים לרשע רעתו

ובוכה הפך הצדיק הרואה אז מתן שכרו ושוחק ואם כן אפוא הרשע אשר אכל כל טובו בחייו היה ראוי כי בעת מותו חבלי יולדה יבואו לו ויתמרמר וחרצובות רשע יתקשר בו לבלתי הפרד הנפש מן הגוף בנחת כי אם כאלו היא מקושרת בחרצובות וקשרים קשים שעל ידי כן העברים יביטו לראות כי טוב לא יהיה לרשע אשר אכל בטובה בעולם הזה כי צרת מותו אות ומופת על מה שאחר. אך הנה אלה רשעים אין חרצובות למותם ואלו לא היה כן רק לאשר תשש כחו הרבה מרוב ימים או מאריכות וכובד החולי החרשתי כי אמרתי אין זה כי אם אספו כחותיו ויחלש ויגוע כמו רגע ולא הורגש צערו אך לא כן הוא כי אם ובריא אולם כי אשר אמרתי כי אין חרצובות למותם הוא על מי שבמותו הוא עדיין בתוקפו בריא עולם:

פסוק ה

בעמל אנוש וכו' הנה אמרו רבותינו ז"ל בגמרא כי שאל משה מאתו יתברך למה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו ויש רשע וטוב לו ורשע ורע לו ואמרו שהשיב לו הקב"ה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע והנה נגד עינינו צדיק בן צדיק ורע לו וצדיק בן רשע וטוב לו ורשע בן רשע וטוב לו ורשע בן צדיק ורע לו על כן ביארנו כרשב"י מאמר זה בקצת מקומות שהוא צדיק בן צדיק כי נפשו היתה באיש צדיק בגלגול הקודם שזה עתה לבן הראשון יחשב ועל כן אין לו עתה עון אשר חטא לקבל יסורין לא מהפעם הראשונה ולא מהשני אך כשהוא צדיק והיה בראשונה רשע שהוא צדיק בן רשע יסורין ממרקין אשר חטא בראשונה ואומרו רשע וטוב לו רשע בן צדיק כו' הוא שהיה צדיק בראשונה ואוכל מהזכות הראשון רשע ורע לו רשע בן רשע שהיה רשע גם מאז. עוד אמרו במסקנת הגמרא כי תשובתו יתברך למשה היתה צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור ויתכן כי ראה אסף שני הטעמים האלה אשר אמרו שאמר הוא יתברך למשה ובא לשלול כל אחת מהן ובשני החל ואמר בעמל אנוש אינמו כו' לומר הלא התלוננתי על רשע וטוב לו והלא לאלהים פתרונים והמה הנאמרים בגמרא אמנם בשלום רשעים שאני רואה לא יצדקו טעמים אלו שאם הוא כי טובם הוא להיות שאינן רשעים גמורים לא יתכן כי הלא אלו בעמל אנוש אינמו שהוא פורש מן הצבור אינו מצטער בצערן ואין לך רשע גמור יותר מזה שאין לו חלק לעולם הבא כנודע שהוא מן היורדין ואינן עולין וגם אין לומר הטעם השני כי רשע וטוב לו רשע בן צדיק שהוא כי נשמתו היתה כשרה טרם הגלגול הלזה כי הלא אין צריך לומר בבא צרה על הבלתי צדיקים המתוארים בתואר אנוש שלא ינוגעו גם המה כי אם

אף עם אדם שהוא תואר אל צדיקים בבא נגעים על צדיקים לא ינוגעו בכללם ואם הוא על היותו בן צדיק למה יגן אביו עליו יותר מאלו היה בחיים שאם היה חי לוקה בכללם ועתה שמת להיות בגוף רשע מגין עליו. או יאמר כי דרך הבטלנים המעונגים לינגע אך אלה בעמל אנוש אינמו כי בטלנים המה ועל כל זה ועם אדם לא ינוגעו:

פסוק ו

לכן כו' בראותם שגם בבא צרה כוללת עם אדם לא ינוגעו לבן ענקתמו הגאוה שיאמרו אין זה כי אם שלא נשוה ליתר אנשים כי גדולים אנו מכל אדם לכן תהיה הגאוה בעיניהם נאותה להם כענק על צואר כעדי וזהו ענקתמו גאוה עד גדר שאשר יעטף שית מהם שישית עצמו עטוף ושפל יחשב חמס למו כי כל כך הגאוה נאותה להם בעיניהם. או יאמר עד אמרם כי אשר זולתם יעטף שית לבוש גאוה ויהיה שית כמו שית זונה לשון עדי חמס הוא בידם מהם כלובשים מלבוש נכרי כי גאוה הוא לבושם הטבעי:

ה **או** יאמר כמאמרם ז"ל במסכת ערכין כי על כמה דברים נגעים באים ומביא לכולם ראיות מפסוקים על לשון הרע ועל גסות הרוח ועל ג"ע ועל צרות עין ועל גזל והנה כלם בקום עשה זולתי הצרות עין והנה הרשעים ההם מיראת עונש נגעים לא ינסו בתחלה רק בקלה בשב ואל תעשה והיא צרות עין וזהו בעמל אנוש אינמו לסבול צרתם אתם לרחמם כי יאמרו שלום עליך נפשי ויד עני ואביון לא יחזיקו ובראותם כי על זאת עם אדם לא ינוגעו שנגעים שנאמר בהם נגע צרעת כי תהיה באדם לא ינוגעו כי לא יבואו עליהם:

ו אז יתחילו להתפקר בשאר ויתחילו בגסות הרוח שאינו כל כך קום עשה כשאר וזהו לכן ענקתמו כו' לומר אחר שבחנו אלהים בצרות עין ולא נגעם לכן ענקתמו גאוה ואחר כך בגזל כי גם מאשר יעטף שית שהוא עני כי יעטוף גם העני ההוא יהיה חמס למו:

פסוק ז

ואחר הגזל עריות והוא אומרו יצא מחלב כו' והוא כי אין עון זמה באה רק מרוב תענוג וחלב הוא משל אל התענוג והוא כי יש מתענג בהנאות הגוף כאכול ושתה ויש בהזנת עיניו בדברים נחמדים למראה וראות ברע ותענוג זה יקרא חלב עינימו ופרי היוצא מזה הוא שהעין רואה והלב חומד ואברים גומרים אמר כי הפרי שיצא מחלב עינימו לא יכיל רעיון כי עברו משכיות לבב כי בשוטט עיניו בעריות הופלג בזמה.

או יאמר מי יתן ולא יחמוד לבם רק מה שתראה עינם אך עברו משכיות לבב את מה שיצא מחלב עינימו לשוטט ולראות:

פסוק ח
ואחר הגלוי עריות. יבא בלשון הרע ולא בלבד על אנשים רק כלפי שמיא ומה יעשו להמתיק בפיהם רעה ולשישמעו דבריהם יבאו כממקים את עצמם אשר חמס בידיהם כמדובר ונותנים דופי בעושק וחמס למצא פתח לדבר לשון הרע גם כלפי מעלה וז"א ימיקו ובמה ממקים את עצמם הלא הוא כי ידברו ברע עושק הוא העושק שכר שכירו וכיוצא שידברו על עושק כי יאמרו כמה מדה רעה היא העושק וזהו וידברו ברע עושק לגנוב לב השומעים שיקבלו הנמשך ממאמרם והכונה היא כי ממרום ידברו לרמוז כי רע זה הלא ממרום יעשו כן כי הלא יש איש ראוי והגון עובד את ה' ולא ניתן לו שכר והוא מת ברעב ומן השמים באפס עשקוהו ולפלוני הבלתי ראוי הון רב ופלוני עשק את פלוני ומן השמים לא מנעוהו.

פסוק ט
ואחר דברם ברמז התפקרו לדבר בפירוש כי מן השמים חלילה עשקו שכר עושי מלאכת ה' וזהו שתו בשמים פיהם הנה כי דברו לשון הרע גם כלפי שמיא חלילה ומי יתן ולא היו דבריהם אלה מתפשטים בעם הארץ לדבר סרה כהם כי אם שלהם לבדם היה חטאם וזהו שתו בשמים פיהם ומי יתן לא החטיאו לזולתם כי הלא ולשונם זה אשר דברו תהלך בארץ מתפשט בארץ בפי העם כי ילמדו ויהרהרו על השגחתו יתברך אשר שמו פתחון פה לומר חלילה כי מן השמים יעשקו ח"ו מונעים בר מהראוי ומצרים לבלתי ראוי:

פסוק י
לכן ישוב עמו כו' הלא היתה תלונתי על רשע וטוב לו ואפליג בדבר באמרי כי גם הרשעים האלה בעצמם ידברו ברע עושק ממרום באומרו כי ממרום יעשקו את הצדיקים וייטיבו את הרשעים ואומרה כי היותר קשה הוא שלשונם זה תהלך ותתפשט בארץ לכל העם לדבר סרה כהם והנה הן אמת כי לדברי שאגתי אלה יש תשובה לומר כי למה לא יעשו העם השומעים את דבריהם כמעשה יוסי בן יועזר כי באמור אליו קרובו שהמיר דתו והיה רוכב הסוס במעלה גדולה ואת יוסי בן יועזר שהיה צדיק היו מוציאין בקולר ואמר לו קרובו חזי סוסיא דארכבך מרך וחזי סוסיא דארכבן מרי ואמר לו אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה א"ל הרי שאתה יוצא ליהרג ועושה רצונו א"ל אם לעושי רצונו כך לעוברי רצונו על אכ"ו מיד שב מרשעו וקבל על עצמו ד' מיתות בית דין וקדמו שעה אחת לרבי יוסי בג"ע הנה כי אדרבה ממקום שבא הדובר סרה משם היא תשובתו ואח"כ באמור אלה רשעים אל העם כי רע עליהם העושק כי הצדיקים משוללי טובה הלא ישיבו להם אם לעושי רצונו כך כו' ובאמרם כי הרשעים

מוצלחים פה ישיבו להם אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו ובזה אדרבה ישובו בתשובה גם הרשעים אשר ממרום ידברו כאשר קרה ליוקים איש צרורות ששב על ידי תשובת יוסי בן יועזר ואם כן אפוא מה זו תלונה שלשונם תהלך בארץ ומחטיאים את עם הארץ במאמרם והלא תשובתם בצדם ואדרבה על ידי כן ישובו עד ה' בזה לז"א לכן ישוב כו' לומר הנה אמת הוא כי הנפקותא הראויה לצאת מדבריהם הוא תשובה עד ה' כי מדבריהם ראוי לומר לכן היוצא מזה הוא שהוא משמעות מלת לכן שהוא הנפקותא היוצאת היא באמת שישוב עמו של אלהינו הלום שהוא להלאה עד ה' ולא יסוג אחור מאחרי ה' על ידי דבריהם אבל מה נעשה כי ילפי מקלקלתא ומה גם כי מים הרעים מלב או מפה שהוא מלא כאלה לדבר רעות לא יבצר מהם שימצו ישתו אותם שלא בלבד יקחו מאמרם כי אם גם ימצו לטעום על ידי חקירה כמוצץ בתוך חכו עד הוציא תוכיות הדבר הנמצץ וזהו ומי מלא ימצו למו:

פסוק יא

כי יכנסו בחקירות שיאמרו העם הנזכרים השומעים מהרשעים האלה איכה ידע אל כו' כלומר איכה יתכן ידע אל מעשה בני אדם החומרים והוא רוחני וגם אינו גם למטה כי אם הוא עליון ואיך יש דעה בפרטים בעליון:

פסוק יב

והנה עד ממהר כי הנה אלה רשעים בפנינו ושלוי עולם שלוים מפאת עולם שנולדו במזל עושר בלי עמל ויגיעה השגו חיל הנה יורה כי לא מן השם הוא זה כי אם חס ושלום מהוברי השמים וכסיליהם וכיוצא בזה:

פסוק יג

אך ריק כו' הלא אמרתי כי לא על עצמי אני מצטער על שלום רשעים כי אם על המון העם כי צרבת סברתם רעה על השגחתו יתברך עד אמרם איכה ידע אל מתפשטת בעם והיא רעה חולה שיכשלו רבים באמונת האמת והנה על דברי אלה יוכל איש לדבר ולומר כי אשמת דבר היא עלי שאיני משחרם מוסר ומוכיח את העם להעמידם על האמת או יאמרו לי כי אם הוא שאני מוכיחם ואין מקבלים ממני אולי הוא כי לבי לא נכון ועל כן אין דברי נשמעים כנודע כי קבלת תוכחת מפי המוכיח תלוי בלב פי המדבר כי אם זך וישר לבו ישמעו דבריו ויעשו רושם כי מן הלב יצאו ואל לב השומעים יכנסו מה שאין כן אם הלב בלתי זך וישר כי אין דבריו מתקבלים על כן אני אומר כי איני אשם בדבר כי בלב זך וישר הוכחתי יום יום ולא שוה לי כי על כן אני מצטער ואומר אוי לי כי אך ריק

זכיתי לבבי למען יקובלו דברי תוכחתי כי כאשר מטהור לב יצאו עד קירות לב יכנסו כמדובר אצלנו בספר משלי וכן וארחץ בנקיון כפי והייתי מוכיחם בכל עתות היום:

פסוק יד

אלא שואהי נגוע כל היום על כן היתה תוכחתי לבקרים שהיא עת שהחולה מתחזק מעט אז הייתי מוכיחם ומשחרם מוסר ואיננו שוה לי:

פסוק טו

עד גדר שאין צריך לומר אם אומר לספר ממש מה שמתפקרים העם לחטוא על ההשגחה בסיבות שלום רשעים יראו כי אם גם אם אמרתי אספרה כמו מעין מה שמתפקרים וזהו אספרה כמו שהוא דמיון בלבד הנה דור בניך בגדתי כי תקפיד עלי על הטילי פגם בדור שהם בניך והוא פן יקרני כאשר קרה למשה באמרו והן לא יאמינו לי. או יאמר עד גדר שאם עליהם אומר שהם דור בניך בגדתי בך על שייחסתים לבנים לך הגיעו ואם כן אפוא למה תמנע מהרשעים מוסר רע ולא יתפרצו עמך ישראל אשר הם זונים אחריהם:

פסוק טז

ואחשבה לדעת וכו' הנה כתבנו כי שתים רעות היו אחד שלות הרשעים שנית חלקת לשונם גם כלפי שמיא כי ממרום ידברו שתו בשמים כו' אמר הנה מהאחד לא אחוש כל כך כי גם שקשה הדבר מאד הנה שמתי לבי לחשוב מחשבות על מה היטבת למו וכבר אחשבה לדעת זאת טעם לדבר במחשבת לבי תחת מה עשית כך כי לא על חנם הוא כי מה שקבלתי ונצטערתי על הדבר אינו מבלי היות טעם נכון לפי האמת אלא שעמל הוא בעיני כלומר לכל מראה עיני בשר לי:

פסוק יז

ואף גם העמל הזה אינו מתמיד כי אם עד אבא אל מקדשי אל שיבנה בית המקדש בימי כאשר היה כי אסף היה מהמשוררים כשנבנה הבית ואמר הנה אז בבואי אל מקדשי אל יתוסף בי שפע רוח הקדש עד הבין בחיי מה יהיה אחרית אלה בגלגוליהם ואשר ימצאם אחרי מותם כי אשקטה ואביטה במכון לשבתו יתברך השגה רבה על רוח קדשי אשר השגתי עד הנה הוא כי בית המקדש של מטה מכוון כנגד של מעלה וידוע מרז"ל כי הנכנס היה כנכנס בשל מעלה וכמו שכתבנו על פסוק נבואה למשכנותיו וזה אמר אבא אל מקדשי אל לשון רבים לומר כי אבא אל ב' מקדשים כאחת ועל כן תשיג ידי רוח הקדש יתירה ואז ינוח לי הקושי והעמל אשר הוא בעיני מדוע דרך רשעים צלחה כי אבינה לאחריתם מה שאין כן עתה כי לא באתי עד עתה אל המנוחה ההיא:

פסוק יח
אך על הדבר השני אשר שתו בשמים פיהם על ההשגחה ויחטיאו את העם עד אמרם איכה ידע אל חלילה הנה על אלה לא תתאפק ה' וזהו אך בחלקות וכו' כלומר גם שתחריש על הנמשך מראות העם שלום רשעים אך בחלקות לא תחרש כי אם תשית למו כי תסדר פקודתם כמה ד"א אשר תשים לפניהם שהוא לשון סידור שהוא שלא ימותו ברגע כי אם לאט תפקוד עליהם ביסורין ממרקין שתוכר פקודתם לעיני הכל כי אלו הפלתם למשואות כלומר אם היית מפילם כרגע:

פסוק יט
הלא תהיה להם למשואות ומעלות בעיני העם כי יאמרו איך היו לשמה כרגע אין זה כי אם שספו תמו מן בלהות כי מחמת בלהות שהיו מתעתדות לבא בסבב הגלגל אשר עלו עד כה על כן מתו לבל יראו ברע ובלהות העתידות:

פסוק כ
אך מה שתעשה להם הוא כי יהיו כחלום מהקיץ שהוא כי כאשר יקרה לאדם שיהיה כחולם חלום בהקיץ שהיא תרדמה קלה נים ולא נים תיר ולא תיר ומתדמה לי דבר בחזיון חלום שהוא כאיש נדהם כן יהיו האנשים האלה הולכים ונדהמים על רגליהם שיהיו לאות לבני מרי באמת באמור ברוך אלהים הגומל לחייבים מנת כוסם על פי מדתם כי נפתו בדעתם הסכל כי דעת וכי שיג למו עד מפיהם הוציאו מלין לאמור איכה ידע אל כו' על כן אלהי עולם ה' פקד עליהם ארצה ויבהל דעתם וירדים שכלם ויהיו כאיש נדהם וכגבר עברם יין הולכים ומתדמים כחלום שהוא מהקיץ שיהיו לבוז בעיני הכל באופן כי כל רואיהם יכירו כי יש אלהים שופטים בארץ ומלא כל ארץ כבודו הפך מאמרם באמרם ויש דעה בעליון וזהו אדני בעיר צלמם תבזה כי יודע כי אדני שהוא שם אדנות שהוא שכינה הוא בעיר כי יש אלהים שופטים בארץ ולא עזבה כי מלא כל הארץ כבודו במה שצלמם תבזה שיהיה צלמם לבוז בהיותם כנדהמים כמדובר .

יח או שעור הכתובים ידעתי ה' כי אפילו לא תפקוד עליהם מה שהחטיאו את הרבים ושאר רשעותם כי אם אך בחלקות שלשונם החליקו בלבד תשית למו היית מפילם למשואות ושממות:

יט שישומו רואיהם איך היו לשמה כרגע ודאי כלומר שהיתה רעתם נפלאת אמנם מבחינה אחרת ספו תמו מהיות להם בלהות כי לא יצטערו כי אם כמו רגע:

כ על כן טוב טוב הוא כי כחלום מהקיץ שהוא כאדם שהוא נים ולא נים תיר ולא תיר שמתדמה לו בחלום דמיונות של הבל כך כחלום שהוא מהקיץ כך יתדמה להם העולם

והם הולכים על ורגליהם כנדהמים בלי דעת שכל רואיהם יצדיקו אלהי המשפט ויודע כי אדני בעיר הפך אמרם ויש דעה בעליון שאינו בעולם השפל עתה יודע כי אדני בעיר במה שצלמם תבזה בהחסיר דעתם שהוא הפרש שבין אדם בעל צלם לבהמה:

פסוק כא

כי יתחמץ לבבי כו' כהתימו לדבר דברי שאגתו על רשע וטוב לו ואשר יתפקרו הרשעים בעשרם כי שתו בשמים פיהם כו' אמר עתה הנה אודה את ה' אשר החזיק בידי בל אמוט מאמונת ההשגחה בראותי דרך רשעים צלחה ככל הכתוב כי הנה תמה אני כי בראותי כי יתחמץ לבבי שהוא השתי יצרים יצר הרע ויצר הטוב ובהיות מתחמץ לבבי שגם שניהם היו מתחמצים משלות הרשעים וכמעט הייתי עדי אובד מיד וכליותי אשתונן שיעצוני כחצים שנונים נגד יצרי להלחם בו בל יטרידני ויתקנוני בעצה טובה:

פסוק כב

ולא מן חכמתא די איתי בי מכל אנשי עצרתי כח להשתונן נגד יצרי כי ואני בער מצד עצמי ולא אדע כי לא למדתי חכמה שהם שני מיני העדרים נמצא כאלו שתי בהמות הייתי עמך:

פסוק כג

ועם כל זה ואני תמיד עמך דבק באמונתך ולא מטו פעמי ממך כאשר נתחמץ לבבי להרהר בהשגחה על כן אגזור אומר כי אין זה כי אם שאחזת ביד ימיני בל אמוט כי היית עזרתה לי שלא בטבע כי בהשגחה מאתך החזקת בידי בל אהרהר וימוטו פעמי חלילה באופן כי לך ה' הישועה והתהלה שהעמדת להררי עוז בל אמוט מהאמת מה שבלעדיך לא עצרתי כח לבלתי הרהר כמדובר:

פסוק כד

בעצתך תנחני כו' הנה טעם שעל מלת ואחר יורה היותה תיבה נפרדת ממלת כבוד כמו שכתב הרד"ק. ונבא אל הענין במאמר הכתוב והלך לפניך צדקך כו' שהוא כי אחרי לכת לפני האדם צדקו כבוד ה' היא השכינה הנקראת כבוד יאספך ובזה יאמר הנה ירא אני מיצרי פן יפתני לכן אוחילה לפניך כי בעצתך אשר יעצתני בתורתך באמור לי ראה נתתי כו' ובחרת בחיים אל תבטח בי שאתהלך בעצתך כי אם שאתה תנחני בה בדרכי שהוא העולם הזה שהוא דרך לעולם הבא כנודע ולא אשאל זמן רב כי אם שואחר שתנחני בעצתך ואשתלם מיד אתה שנקראת כבוד תקחני מזה העולם שהוא ענין כבוד ה' יאספך וזה אומרו ואחר כי כל אחר סמוך כנודע והוא מאמר הפייטן רצונך אשאלה

רגע ואגוע וזה שיעור הכתוב בעצתך תנחני שהוא לעשות רצונך ואחר שהוא סמוך מיד כבוד תקחני ויאספני מן העולם הזה:

פסוק כה

ואם תאמר נא ה' למה שאלתי תנחני בעצתך ותקחני שאין קיחתך צודקת רק בנפש ולמה לא שאלתי אהיה בגוף ונפש על השמים כאשר היה משה בעלותו השמימה או למה לא שאלתי תניחני על הארץ ותהיה עמי בה ולא שתפריד נפשי מגופי ותעלנה השמימה ותשאיר את גופי על הארץ מתחת בהיות שביגיעת שניהם נעשו זכיותי כי הנה הטעם הוא כי מי לי בשמים שאשאל להיות אני גם כן שם עמו וגם לומר שתשאר לעולם נפשי בגופי ותהיה עמי הנה עמך לא חפצתי בארץ:

פסוק כו

והטעם כי הלא מה בצע בהיות בארץ הלזו העכורה אם לא לעבוד את ה' במעשה או במחשבה והנה לא זה ולא זה יהיה לי אם אהיה תמיד על הארץ כי הלא ככלות כחי מה אעשה וזהו כלה שארי ובטל המעשה ולבבי ובטלה המחשבה ואם יאמר איש שאשאל מאת ה' יחזיקני את שארי ולבבי לעולם הנה זה אי אפשר לבעל חומר כי מי שהוא צור לבבי מצד הגוף וחלקי מצד הנפש כמה וד"א חלקי ה' אמרה נפשי הוא אלהים לעולם כלומר הוא לבדו המתמיד לעולם ואין זולתו מה שאין כן בשר ודם נמנע ההתמדה אחר עון אדם הראשון עד ישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה וזהו צור כו' אלהים לעולם ואין דומה לו מתמיד לעולם כמדובר:

כה **או** יאמר מאמרם ז"ל שנמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא וזה יאמר מי יתן לי והייתי בשמים שלא היה יתברך מורידני ארץ בקרב איש כי גם שאני עמך שאתה שומרני מן החטא על כל זה עמך לא חפצתי בארץ כי גם שבהבראי אני זוכה לשכר העולם הבא ירא אני שלא אתקלקל:

כו כי הנה כלה שארי ולבבי מדאגת ראותי שלות רשעים וכשל כח לבבי במלחמת הב' יצרים שנכללים באמרו לבבי עד שלא נשאר כח בלבבי להתחזק לבלתי הרהר כי גם שעד כה אתה צור לבבי מחזיקו שלא יחטא וגם אתה חלקי שנעשית לי כחלק שלי שכדרך החלק לחשוק הדבק בכל כך אתה עם היותך הכל ואני החלק שהיה ראוי אהיה אני החושק לידבק בך ונהפכת לי ליחשב חלקי חושק לידבק בי להחזיק ביד ימיני שלא אחטא על כל זה איני בטוח שבהיות עמך בארץ שלא אחטא כי האם אלהים לעולם יהיה צורי וחלקי כלומר אולי יגרום החטא ואהיה עדי אובד חלילה:

פסוק כז

כי הנה רחקיך כו' אמר סוף דבר בשאלתי ותלונתי אגזור אומר ותהיה לי למסקנא כי אין ספק כי רחקיך הם הרשעים שטוב להם יאבדו ולא אקפיד על טובם כי הוא לאבדם והראיה כי הכל בהשגחה ולא ינקה כל עושה רע הלא הוא כי הצמתה כל זונה ממך כי הכרתה אותו ממך כי כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרולומוסיא כו' כי על הזנות איננו מאריך בשום מקום ושטים יוכיח ואם כן ילמד סתום מן המפורש ומי שפוקד על הזונה יפקוד על אלו אלא שלזה מקצר ולזולתו מאריך ויצדק אומרו ממך כי הכריתה הוא מהמקור העליון הדבק בשכינה.

פסוק כח

וגם על יסורי הצדיק לא אחוש כי הנה ואני עם היותי צדיק קרבת אלהים לי טוב שהוא קרבת מדת הדין לי אינו רק טוב כי על ידי כן הוא שתי באדני אלהים מחסי ולא בטובות העולם הזה שעל ידי כן תזדכך חלאת חומרי ותהיה לי לעזרה לספר כל מלאכותיך שהפלגת לי רוח הקדש שאספר כל שליחותיך שאתה משלח להודיע לישראל על ידי מה שאין כן אלו התענגתי בדשן תענוגי העולם הזה. או יהיה מלאכותיך מענין נבואה כמה ד"א מלאך ה' במלאכות ה' ואמרו רז"ל שהנביא נקרא מלאך מפסוק זה ושליחיותיו על ידי נבואתו יקראו מלאכות ה' ואפשר יאמר שחוסה בה' יעלה מרוח הקדש לנבואה לספר כל מלאכותיו הצריכות בימיו:

פרק עד

פסוק א

משכיל לאסף כו' הנה אסף ברוח קדשו ידע מאז את כל אשר נעשה בחרבן ב"ה ובשבי ישראל בידי אדונים קשה ומאז השכיל ויתחנן לפני המלך ה' על צרותינו ועל פדיון נפשנו ועל חרבן ביתנו ויאמר למה אלהים כו' ולבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל באיכה רבתי שאמרו כי בעת חרבן בית ראשון נשבע הקב"ה שלא לשוב לישראל עד עת קץ לולא בכתה רחל ותתחנן לו יתברך ואז אמר לה הוא יתברך מנעי קולך מבכי וכו' כי יש שכר לפעולתך ושבו מארץ אויב וכן כתבנו על פסוק למה לנצח תשכחנו כו' לומר למה תהיה השכחה עד עת קץ הנקרא נצח עוד ידענו מרז"ל כי ה' כרוב רחמיו לבלתי השחית שארית ישראל לא השליט חמה אפו על ישראל רק בעצים ובאבנים כד"א כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון וכן אמרו ז"ל שעל כן זימר אסף ואמר מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך כו' והוא כי אף וחמה הם מלאכים רעים חיצונים אכזרים.

ונבא אל הענין והוא כי הנה ארבעה המה גליותינו בבל בחרבן ראשון מדי על ידי המן הרע יון ואדום בחרבן בית שני וכנגד ארבעה גליות אלו דבר אסף ובראשון החל ויאמר למה אלהים זנחת לנצח והוא מה שכתבנו מרז"ל כי נשבע ה' שלא ישוב לישראל עד עת קץ הנקרא נצח ועל גלות ההוא אמר המקונן למה לנצח תשכחנו וגם הוא מאמר המשורר למה אלהים זנחת לנצח והביטה וראה כי אם ככה את עושה להתרחק ממנו הלא יעשן אפך בצאן מרעיתך והוא כי הלא לחוש על עמך שפכת אפך במה שהצתה אש בציון כד"א שפך חרון אפו ויצת אש בציון ומה הועלת בתקנתך כי הלא אם לנצח תזנחנו אחר שתצת באפך אש בציון אם לא נושענו באש ההוא יראה שעשן אש האף ההוא עדיין נשאר מהאש ההוא והלא יעשן בצאן מרעיתך ויכלו בעשן וזהו למה אלהים כו' יעשן כו':

פסוק ב

ועל גלות ב' שבקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אמר זכור עדתך ישראל כי אם אין ישראל אין עולם כי על כן הם משבעה דברים שקדמו לעולם כמ"ש ז"ל תורה וכסא הכבוד והאבות וישראל וכו' והוא ככתוב אצלנו במקומו שהם שבעה דברים הוצרכו להתקיים בהם העולם ובלעדם אין עולם ובזה יאמר אל תזנחם ביד המן הרע כי הלא בהם עולם כי הנה זכור עדתך קנית אותה קדם לעולם אשר לא קניתם מאז אם לא שבלעדם אין עולם ואם הוא על שהשתחוו לצלם נ"נ הלא אח"כ גאלת שבט נחלתך כי שמת לבך אל חנניה וחבריו שלא השתחוו שהם משבט יהודה שהוא נחלתך כד"א ונחל ה' את יהודה חלקו באופן שגאלת שבט נחלתך ואיך אומר גאלת אחר שעתה הם בכלל כל ישראל להשמיד כו' ועוד כי אם כן למה אחר החרבן שציון נעשה הר שכנת בו כי לא זזה שכינה מכותל מערבי ואלו גזרה חכמתך לכלותם במדי היה לך להסתלק מהר ציון אחר החרבן כי האמנם ישב אלהים על הארץ אלא להורות כי יש תקוה וחפץ להחזירם אליו שמה וזהו הר ציון זה שכנת בו כלומר ולכן אתה ה' תשמרם מהמן הרע:

פסוק ג

ועל גלות יון אמר הרימה פעמיך כו' והוא באשר ידעת כי כל ישעם וכל חפץ יון בגלותם היה נגד הקדושה בין מה שפירצו פרצות בהיכל בין מה שנגעו בשבת חדש ומילה בין במה ששלחו יד בבנות ישראל בין במשאז"ל בב"ר שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל כל כוונתם היתה חלילה לשחת בקדש ולא לבצע כסף וכיוצא בו ועל כן עליהם הוא אומר הרימה פעמיך ומהר פסיעותיך למשואות

ושממות נצחית כי כל הרע אויב זה כל מה שהרע היה בקדש ולא להנאת עצמם לנגוע בקדש כמדובר:

פסוק ד

ועל גלות ד' בחרבן בית שני אמר שאגו צורריך כו' כמו שאמרו ז"ל בהנזקין שדרשו פסוק זה על טיטוס וניקוט מהא שעל חרבן שני ידבר ויאמר הנה אלה רשעים התפקרו נגדך והוא כי הנה ידענו מרז"ל כי בכל יום שואג כ"י על חרבן ביתו שנאמר שאוג ישאג על נוהו ועל כן הרשעים האלה רצו לעשות אות ומופת על תוקף ידם והוא כי שאגו בקרב מועדך כלומר הנה אלהי ישראל ישאג על נוהו ואם עוד גבורתו בו לקול שאגתנו גם הוא ישאג ויחרדו אויביו ואם לא נדעה והוא מאמרם ז"ל שאמר המן אלהיהם של אלו זקן הוא ותשש כחו חלילה ובראות ששאגו צורריך בקרב מועדך ותשתוק שמו אותותם שהם היותם מחריבים והיותם שואגים אותות והענין בשום לב אל היות אותתם חסר וי"ו בין ב' התיוי"ן ובמלת אתות הוטלה וי"ו בין שתיהן אך הוא כי בראות שהוא יתברך שתק היה להם לאות והוא אות חסר כי אדרבא הן הן גבורותיו והן שמו הדבר כאלו הן שתי אותות מלאים ושלמים כי לא בלבד אמרו שנסתלק כי אם שהיה חלילה מבלתי יכולת כאמרם זקן הוא כו' כמאמרם ז"ל:

פסוק ה

יודע במביא כו' הנה אמרו כמביא לא יצדק רק במוריד או במוליך ומביא לא במעלה למעלה וגם מה הוא מה שיודע כמביא ומה ענין בסבך עץ וענין הקרדומות. אך הנה דרך המכה בקרדום על העץ או כיוצא כי מעלה הקרדום למעלה ומביאה דרך ירידה בכח לבקע מה שרצונו לבקע נמצא שהעליה היא הכנה בלבד וההובאה היא העיקר בכוונת הבקוע אמר יודע באמת שבהכותם בביתך בקרדומות והגרזן כי כמו שהוא המביא שהוא עיקר כוונת פועל הבקוע למטה כן היה אצלם למעלה כי העלאתם הגרזן למעלה להביאה היה להם עיקר המכוון כמו שהוא דרך במביא למטה לבקע כי כל ישעם וכל חפץ לא היה כחפצים להכות למטה רק למעלה בלבד חלילה כלפי הקדושה כאלו בסבך עץ הוא יד הקורדום היו שתי קרדומות אחד בכוונה ואחד בפועל הכוונה למעלה והגביה הקרדום כלפי מעלה ופועל הנראה למטה:

פסוק ו

ובמה יודע שאמרתי יודע כמביא כו' הלא הוא כי ועתה פתוחיה יחד וכו' והוא כי אין צריך לומר בעת החרבן כי אם גם עתה שכבר נחרב מה שנשאר באבנים הנהרסות

ובעצים המצויירים אחר ששרפום במה שנשאר בעצים או באבנים מפתוחי הציורים ההם יחד יתקבצו ובכשיל וכילפות יהלומון:

פסוק ז

ומה בצע להם בזה הרי שלחו באש מקדשך כו' ומה להם עוד אלא שכלום הם עושים אלא להכעיס על דבר שהפתוחים הם רמזי דברים עליונים של מעלה כנודע כי לא היה דבר ריק למטה רק שלאיכות עצום מקביל אל העליון ואם באנו לדקדק בלשון שהל"ל שלחו אש במקדשך או שלחו מקדשך באש וגם שמה ענין שליחות באש כי הלא באמרו יתברך ושלחתי אש כו' הוא כי הוא יתברך משלח אש על ידי מלאכיו אך הגוים בעצמם יעשו ואיך יאמר שלחו והוצרכו המפרשים לומר שהוא ענין השחתה כד"א וישלחו את כתנת הפסים בשלח יעבורו. ואחשוב יאמר ראה נא רעתם רבה מאד כי הלא בהיות מקדשך באש בוער היה עדיין נקל בעיניהם נקמתם זאת והיו בשלח מכים במקדש וזהו שלחו באש מקדשך כד"א וישלחו את כתונת יוסף ושמא תאמר למה בשלח ולא בדבר אחר הלא הוא כי לארץ חללו משכן שמך כאלו היו משליטים חלילה חרבם שהוא כחם כד"א ועל חרבך תחיה הוא כח סמאל שרם כד"א חרבך הנפת עליה ותחללה והיו כמדכאים חלילה משכן שמך בזו כחם:

פסוק ח

אמרו בלבם כו' הנה ישראל אין כחם אלא בפיהם כי הקול קול יעקב ומה גם בהתאחדם בבתי כנסיות כנודע כי אין קול יעקב מועיל לנצח אם לא על ידי אחדות לכן מפחד פן בקולם יוכלו נגדם אמרו בלבם נינם ונכלם מהיותם יחד לכן מה עשו שרפו כל מועדי אל בארץ לבל יהי להם בית ועד תפלה להתאחד:

פסוק ט

אותותינו לא ראינו כו' אומרים בני הגלות הלזה המר והארוך הנה בידנו אותות של טובה של קץ הימין וב' של העדר טובה שהם תאבד תורה מכהן ודבר מנביא וכן הוא אומר לא רעב ללחם ולא צמא למים כ"א לשמוע את דבר ה' שהוא כמאמר רשב"י על ידיעת התורה שלא תמצא הלכה פסוקה וכן הוא אומר אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם ובזה יאמר כי זו היא התלונה כענין רבי עקיבא ששמח בראות בציון שועלים הלכו בו באמור כי מי שקיים נבואת הרעה יקיים הטובה על דרך זה יתלונן ויאמר אסף כאלו מדברים בני הגלות החיל הזה למה ראינו אותות הרעה ואותותינו של טובה אינם כי הנה אותותינו של טובה לא ראינו רק השתים של רעה כי אין עוד נביא וגם כי ולא אתנו יודע עד מה כלומר ולמה תאריך עד נאבד יותר :

פסוק י
ולא תעשה למעננו כי אם על דבר כבוד שמך כי עד מתי את אלהים יחרף צר ולא על שמחרופו ידבק בידך מאומה חלילה כי אין הדבר רק שינאץ אויב ויכעיס. אך שמך הוא לנצח שלא ישתנה ולא יגרע מכבודו וממנו חלילה וזהו ינאץ אויב שמך לנצח כי מה שאת אלהים יחרף הצר אינו כי אם שינאץ אויב אך שמך הוא לנצח:

פסוק יא
למה תשיב ידך כו' הנה ידוע כי יד סתם היא של שמאל נמצא כי על שתי ידים ידבר באמרו ידך וימינך ויהיה הענין כי שתי בחינות הנקראות שמאל וימין שהן הגבורה והחסד נסתלקו בחרבן החסד כמקרא שכתוב השיב אחור ימינו מפני אויב והגבורה סילק למעלה לבלתי עשות משפט באויבים למען יצא אל הפועל אשר דבר על ישראל על כל רעתם אשר עזבוהו ועל כן הנביא ירמיה לא אמר רק הגדול והנורא ולא אמר הגבור באמרו גוים מרקדים בהיכלו איה גבורותיו כלומר כי סילק בחינת גבורתו ולא היה פועל בחינת הגבורה עד שאנשי כנסת הגדולה החזירוה באמרם כי עם שנסתלק לא יבצר מלפעול גבורה כי הן הן גבורותיו. ונבוא אל הענין אומר אסף בשם בני הגלות הלא צר לנו מאד על דבר כבוד שמך עד מתי אלהים יחרף צר כו' והנה אפשר תשיב ותאמר עד נרחץ נטהר מחלאת אשמותינו ויהיה העולם ראוי לשוב שתי המדות האלה שמאל לפקוד על שונאינו וימין לעשות עמנו חסד על כן אנו אומרים עשה על דבר כבוד שמך אשר יחרף צר חלילה ולא תאריך עד שוב ידך וימינך אל הארץ יעמנו כאשר נכשיר מעשינו כי הלא למה תשיב ידך וימינך אל העולם כדי לפעול בהן ולא מקרב חיקך מלמעלה עודן תוך המסכים שביניהם ובין העולם הנמשכים למלבוש המפסיק בין האדם לחוץ כמסך שבין הלבוש לחזה הנקרא חיק משם כלה כל צר ואויב מחרף שמך כי אין מעצור לכלותם משם או יכוין באמרו מקרב חיקך על המחשבה המתיחסת ללב שבתוך החיק לומר ידענו כי יום נקם בלבך כי לבא לפומא לא גלי' אך למה תמתין עד תגלה לפומא עוד הנקם בלב משם מקרב חיקך כלה וכלל שני הדברים אחד שעם היות מסך בינתים כי נסתלק למעלה יכלה אותם מלמעלה ולא בידים כ"א במחשבה שהיא בקרב החיק וזהו מקרב חיקך כלה:

פסוק יב
ולא בלבד לפקוד צבא המרום במרום ושאנחנו נלחם למטה בעם כי אם כאשר אלהים היה מלכי מקדם שלא בלבד היה פוקד למעלה על צבא המרום במרום כ"א גם היה פועל ישועות בקרב הארץ למטה על אויבינו בשר ודם כמאמר הכתוב ימינך ה' תרעץ אויב:

פסוק יג
וזהו אתה פוררת בעזך ים בים סוף שברת ראשי תנינים הם שרו של מצרים וגדולי חיילותיו ושרי פרעה למטה שכלם נקראים תנינים וכל זה היה על המים למטה בים שבעולם השפל בקרב הארץ כמאמר הכתוב וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וארז"ל מתים לא נאמר אלא מת הוא שרו של מצרים כו':

פסוק יד
אתה רצצת כו' הנה ידוע מרבותינו ז"ל כי הוא יתברך הכין את לויתן לחלק לצדיקים לעתיד לבא ושסירס את הזכר ושהרג את הנקבה ומלחה כמפורש פרק הספינה לחלקה לצדיקים לעתיד לבא ובזה יאמר הלא נתרעמתי ואמרתי עד מתי אלהים יחרף צר כו' כלומר שימהר יחישה מעשהו להביא את הקץ ושיקרב קצו ויכלה אותם אמר עתה הנה רצצת ראשי לויתן שמחצת ראש הנקבה וראש גוית הזכר במה שסרסת אותו והמתחיל ומכין אומרים לו גמור כי למה רצצת ראשיהם לא לחלקו לישראל האם תתנהו מאכל לעם לציים אשר אין בהם לחות עבודת שמים כלומר ודאי כי לנו היה מה שהכנת אותם לתתו לנו למאכל לכן מהרה חושה כי הלא לנו הוא ולמה תאחר יעודך וזהו תתנהו וכו' בתמיה:

פסוק טו
אתה בקעת מעין כו' הנה כפולה היא שאלתנו מאתו יתברך בשני דברים נגדיים דין לאומות עכו"ם ורחמים לישראל על זה אמר איני מקשה לשאול כי הלא פועל ב' הפכים אתה כי הנה אתה בקעת מעין ונחל להוציא מהם מים כענין יבקע צורים כו' וגם תמנע מים ממקום רבויים כי אתה הובשת נהרות איתן:

פסוק טז
וכן לך יום היא מדת יום שהיא של רחמים אף לך לילה שהיא לילה של דין והראיה כי אתה הכינות מאור הוא הירח ושמש שזה ממשלת היום וזו ממשלת הלילה והענין הוא מאמרם ז"ל היאך הכיר אברהם את בוראו כי ראה את השמש אמר אולי זה הוא אדון העולם כשראה שבא השמש אמר אינו זה בא הירח אמר אולי הוא זה ראה כי עבר גבולו וחזר היום ויצא השמש אז אמר הנה אין ספק כי אדונים לאלה המסדר ומוציא אותם לכל א' בזמנו במכונתו וסידורו הנה כי מאשר הכין מאור ושמש כל אחד ואחד בזמנו וסידורו יורה כי אל אחד לכולם הוא מניעם מוציאם ומביאם ואם חלילה וחס היה ליום רשות אחד ולילה רשות אחר לא היה הסידור ביניהם כאשר הוא אך יורה כי שניהם

תחת רשות אחד נמצא כי מדת יום ומדת לילה אחת היא על כן אמרתי לך יום אף לך לילה והראיה כי אתה הכינות מאור ושמש:

פסוק יז

וכן אתה הצבת כל גבולות ארץ שיש גבול שטבעו חם ויש שטבעו קר אל אחד בראם והראיה כי קיץ וחורף אתה יצרתם ומי שיצר הקיץ חם והחורף קר ודאי שגם הוא ברא גבול אחד מקצה הארץ חם מעין הקיץ וגבול אחר קר מעין החורף והכרח ענין קיץ וחורף הלא הוא מאשר אמר אתה הכינות מאור ושמש כי מאשר הכינם ע"פ סדורם וסיבובם נמשך הקיץ והחורף ומזה ג"כ ימשך היות חלוק בגבולות ארץ זה חום וזה קר על פי סיבוב השמש שיש מקום ששולט חומו יותר מבזולתו כנודע לבעלי התכונה.

או ענין שיעור הכתובים ואלהים מלכי מקדם וכו' לומר הלא אמרתי

י עד מתי אלהים יחרף צר כו' כי גם שצר לי בגליות איני חש רק על כבודך כי עד מתי את אלהים יחרף צר כו':

יא ואם תתעכב עד השיבך אל העולם ידך שהוא שמאל לעשות דין בעכו"ם וימינך להיטיב את ישראל ואי אפשר עד נשוב עדיך ונתקן מעשינו הנה זה היה אם היה בלתי אפשר לעשות הדבר עד תשיב מדותיך אלה בעולם אך אין זה צריך כי למה תשיב ידך וימינך אל העולם בשביל זה הלא מקרב חיקך בעודך מסולק למעלה מקרב חיקך הוא מבפנים אל המסכים שבינתים כלה מלמעלה:

יב ומה שאני שואל שתעשה על כבוד שמך שחלל הצר לא מבלתי הייתך עושה נפלאות גדולות למעני כי הלא כאשר אתה היית מלכי מקדם היית עושה נפלאות ביבשה ובים ביבשה כי היית פועל ישועות בקרב הארץ בארץ מצרים:

יג וגם בים כי אתה פוררת בעזך ים בים סוף שברת ראשי תנינים על המים וכן אתה רצצת כו' כמפורש בסמוך:

טו וכן אתה בקעת מעין ונחל כמו שאמרו ז"ל ותבקע הים לא נאמר אלא ויבקעו המים מלמד שכל מימות שבעולם וכל מעינות ונחלים נבקעו וזה יאמר אתה בקעת מעין ונחל וכן אתה הובשת נהרות איתן כירדן ועל ידי אליהו על ידי אדרתו ויחצו המים:

טז והטעם הוא כי לך יום כו' לומר בשבילך שיהיה לך יום לעסוק בו בתורתך שיהיה היום לך וגם שיהיה לך לילה כענין והגית בו יומם ולילה וזה אינו כ"א על ידי ישראל כד"א אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי לומר שאם לא בשביל התורה שנקראת ברית יומם ולילה שיעסקו בה חקות שמים וארץ להיות סדר שמש וירח להיות מדת יום ומדת לילה לא שמתי והוא מאמר פסוק זה לך יום אף לך לילה

שהוא להיות בך להוציאם בתורתך ע"כ אתה הכינות מאור ושמש למדת יום ומדת לילה שהוא ענין חקות שמים וארץ ואמר לך כו' אף לך לילה למה שעיקר עסק התורה הוא ביום כמו שאמרו ז"ל אנן אגירי דיממא אנן יזפינן ביממא ופרעינן בליליא ע"כ אמר לך יום בעצם ואף לך גם לילה:

יז וגם למען היות לך יום כו' שהוא לך יום ולילה לעסוק בתורתך היה מה שאתה הצבת כל גבולות ארץ קיץ וחורף אתה יצרתם שכל זה הוא ע"י ישראל כי הכל בראת בשבילם שיעסקו בתורתך ועל כל זה גא אמרנו שתעשה למעננו כ"א זכר זאת שהוא מה שאויב חרף ה' כו' שהוא מה שאמרתי עד מתי אלהים יחרף צר כו' וגם זכר עם נבל נאצו שמך ועשה אשר בקשתי ממך באמרי מקרב חיקך כלה:

יח **או** יאמר עד מתי אלהים יחרף צר כו' שידבר על טיטוס שחירף אלהים חיים זה פעמים אחד בבית המקדש שדבר תועה ובעל שם זונה על ספר תורה וגידר את הפרוכת ואחרי כן בסערת הים אמר אלהי ימים ומים אלהיהם של אלו שכל כחו על המים בהם הטביע את פרעה והביא את המבול יצא אתי ביבשה וארא מה כחו גדול. עליו יתכן דבר אסף ברוח קדשו ואמר עד מתי את אלהים יחרף צר שסבלת מה שחירף בבית המקדש למה איחרת פקידתו עד שב ונאץ שמך הגדול אשר הוא לנצח כי נאץ באמרו שהוא יתברך אלהי ימים ולא של יבשה עם היות שממזרח שמש עד מבואו גדול שמך בגוים כמאמר הנביא וזהו עד מתי יחרף שימשך שגם ינאץ שמך אשר הוא לנצח:

יט ושמא תאמר כי השבת אחור ימינך מפני אויב הלא זה הוא על ימין חסדך מלהיטיב את ישראל בזמן ההוא אך למה ידך הפועלת דין למה תשיבנה גם היא וזהו למה תשיב ידך וימינך והיה די להשיב הימין לבדה ושמא תאמר כי היית כמי שידו תוך חיקו עד יוציאנה תגלה ותראה כחה כך היתה ידך בלתי מתגלית למעלה כי יעכב הגלותה מסך אשמות ישראל כי היה השפע צפון ובלתי מתגלה על כל זה מקרב חיקך כלה:

כ כי אין מעצור לך כי הלא ואלהים מלכי שמלך עלי במתן תורה כי מאז היה לי לאלהים ואני לו לעם ועל כל זה מקדם היותו מלכי היה פועל ישועות בקרב הארץ שהוא עד שלא יצאנו ממצרים שעדיין לא היינו כדאים והיו לנו עונות וחטאות כמו שאמרו ז"ל על פסוק לבא לקחת לו גוי מקרב גוי כו' הללו עובדי ע"א והללו עובדי ע"א:

כא **או שיעור הכתובים בדרך הזה למה תשיב ידך וימינך** כמדובר ושמא תאמר הלא פקד על טיטוס ארצה אחרי כן ע"י יתוש שנקר את מוחו ע"כ אמר למה איחרת כ"כ מקרב חיקך שהוא במקום שהיתה שכינה כי לא זזה מכותל מערבי אלא שהיתה כעוטיה בהסתר כדבר שהוא בקרב חיק למה תיחל עד יצא לחוץ ידבר סרה פעם שנית ואחרי

צאתו מהים ללקוחתו ע"י יתוש. מקרב חיקך תוך ביהמ"ק שהיתה שם שכינה כמלובשת ששם חירף משם כלה זה הוא על מה שחירף אויב בבית המקדש:

יב ועל אשר נאץ שמך באמרו כי יכלתך הוא בים ולא ביבשה שעל זה אמרתי ינאץ אויב כו' תפח רוחו כי הלא ואלהים מלכי מקדם במצרים ושם היה פועל ישועות בקרב הארץ שהוא ביבשה בארץ מצרים:

יג ומה שנתלה לומר שאת המצריים לא הלקה כ"א בים גם זה לא כן הוא כי הן אמת שאתה פוררת בעזך ים שעשית אותה פירורים שהוא שהיו י"ב חלקים במחיצות מים להם חומה בין כל שבט ושבט בי"ב שווקים על כל זה מה ששברת ראשי תנינים הם שרו של מצרים וראשי חילותיו כמו שכתוב בספר הזוהר כי היו עמו ראשי חיילות כחות חיצונים אלפים ורבבות ושלישים על כלו הנה מה ששברת את ראשי תנינים ההם לא בים היה רק על המים שהוא למעלה מן המים באויר הנה שלא היתה פעולתו במים בלבד:

יד ואפילו מה שרצצת ראשי לויתן מאז נברא העולם גם שהיה בים הנה הפעולה היתה לצורך יושבים ביבשת שהוא למען תתנהו מאכל לעם לציים הם יושבי ציה שעל בן סירס את הזכר והרג את הנקבה:

טו ועוד כי אתה בקעת תוך היבשה מעין ונחל שהוא במבול שנבקעו מעינות תהום וגם מהמים עשית יבשה כי אתה הובשת נהרות איתן כי כל פעולות אלו אל היבשת יתיחסו:

טז ולא בלבד אתה עושה דין ורוגז בים וביבשה ובאויר כמדובר כי גם בעולם הגלגלים במאורות כי הנה לך יום בעצם המאיר לארץ ולדרים עליה שהוא מתייחס אל היות לך רצוי לך כי אור בהיר הוא השמש אך לא הלילה בעצם כ"א בלשון אף כלומר כי אף לך לילה כי מיעטת את היחס באופן שהיות לך הלילה נאמר בלשון אף וזה לא היה כן מתחלה כי הנה אתה הכינות כאחד מאור ושמש כי יחדו היו תמים כלומר אלא שעשית רוגז עם היחס.

או שיעור הכתוב למה סבלת מרשע א' מה שחירף שמך והלא לא כן עשית עם היחס עם שלא חירפה כ"א שדברה נגד השמש וזהו לך יום בעצם ריצוי לך ולא כן הלילה כ"א אף לך כלומר אף ולא בעצם כי לקתה עם היות כי אתה הכינות בכוננות אחד את שניהם כי אתה הכינות מאור ושמש בשוה כלומר ויהי נא אויב זה כיחס שלא הארכת לה כ"א לקתה מיד בדברה ולמה תעשה כה:

יז ואין לומר שטעה במה שראה כי הים היה סוער עליו משא"כ ביבשה ועל כן תקל אשמתו זה לא כן הוא כי הלא דבר בלתי נעלם הוא כי כל הארץ אתה בראתה כי הלא אתה הצבת כל גבולות ארץ כי הים הוא אחד מגבולי הארץ ולא יתכן כי גבול אחד לה

והשאר לזולתו חלילה שאם כן איך בעל הים אינו מציף כל הארץ בהיות שהים גבוה מן הארץ למה ירחם על הארץ שאינה שלו אך יורה כי אתה הצבת והעמדת כל גבולות ארץ פן יציפם הים ואם הוא כי היתה דעתו כי ים ויבשה הם נגדיים ועל כן ייחס הדבר אל שתי רשויות זה אינו כלום כי הנה קיץ וחורף הם שני נגדיים ואתה יצרתם ע"י סדר מאור ושמש וסבובם. כלל הדברים הוא כי הנני שב אל מאמרי אשר אמרתי עד מתי אלהים יחרף צר כו' .

פסוק יח

וזהו אומרו עתה כנותן קנצי למלין זכר זאת שהוא מה שאויב חרף כו' ועשה על כבוד שמך:

פסוק יט

אל תתן לחית כו' לחית הוא מלך בבל הנקרא אריה כד"א עלה אריה מסובכו נפש תורך הם ישראל הנקראים לתומם תורים. להשתחוות לצלם אל ימסרו ביד החיה רעה ההיא ובימי המן חית ענייך אל תשכח לנצח.

פסוק כ

ובימי השלישי הוא יון הבט לברית שהיה מבקש לבטל וכאשר מלאו מחשכי ארץ נאות חמס בגלות הרביעי כד"א אמלאה החרבה לא נתמלאה צור כו' ונשארו בניך עניים:

פסוק כא

אל ישוב דך נכלם הוא מלך המשיח הנקרא עני ורוכב וכו' ובכל עת מבקש לבא אל ישוב נכלם כי לא יבעטו בניך על ענים כי אדרבה עני ואביון יהללו שמך על שאמונה עניתם.

פסוק כב

לכן קומה אלהים ריבה ריבך עם נ"נ שענין הצלם ריב הנוגע לך הוא וגם במדי זכור חרפתך מני נבל הוא המן האומר לאחשורוש אלהיהם של אלו זקן הוא ישן הוא ככתוב אצלנו על נבל כי ישבע לחם שהוא המן :

פסוק כג

ועל יון אמר אל תשכח קול צורריך כי אליך כוונו להצר בשלוח יד במקיימי מצותיך ומקדשך ועל הגלות הלז הארוך אמר ראה שאון קמיך עולה תמיד והוא מאמרם ז"ל שראה יעקב השלש מלכיות עולים ויורדים ואת מלכות רביעי עולה ואינו יורד ונתיירא וזהו שאון וגאון קמיך הוא עולה תמיד ולא יורד לכן קיים עליו אם תגביה כנשר כו':

יט או יהיה שיעור הכתובים שהזכיר המלכיות מלמטה למעלה והוא במה שארז"ל כי עמלק נקרא חית קנה כי נאמר על טיטוס וידוע כי שרו הוא סמאל הוא שטן הוא יצר

הרע הוא מלאך המות ובזה יאמר הנה שני דברים צריכים ישראל שבגלות האחרון א' חירות ממלאך המות הוא שרו של טיטוס הנקרא חית קנה שנית משעבוד מלכיות ועל ב' הדברים אמר על הא' אל תתן לחית נפש תורך שתשלוט בנפש תורך תמימם כתור אל תתן בידו הנפש כ"א שיהיה להם חירות ממלאך המות ועל חירות משעבוד מלכותם אמר חית ענייך אל תשכח לנצח שלא תשכחם לזמן הקץ האחרון הנקרא נצח כ"א שתחישנה:

כ ואם יש בהם עון בצע אשר הוא דבר שהוא יתברך מתלונן תמיד עליו כמאמרו באמרו בעון בצעו קצפתי ואכהו כו' והוא עון המקטרג ראשון לכל עון כמ"ש ז"ל על פסוק ובצעם בראש כלם והוא עון שבו נחתם גזר דין המבול ואותו עון אינו חסר בגלות טיטוס בקרב ישראל לזה בא אסף ויאמר הבט לברית ורחמם על זה כי עניותם גרם להם וזהו כי מלאו מחשכי ארץ נאות חמס כלומר כי להיותם עניים מחשכי ארץ גרם שמלאו נאות שלהם חמס. או יאמר הבט לברית אשר כרת לגאלם כי מלאו מחשכי ארץ הם האומות עכו"ם נאות חמס מבניך וחתום גזר דין האומות על הגזל:

כא ועוד טעם אחר אל ישוב דך נכלם הוא ישראל ועני ורוכב על חמור וגם אביון הוא משיח בן יוסף התאב לגאול את ישראל יהללו שמך שיהיה שלם בימים ההם משא"כ עתה כי אם שתי האותיות לבדן כמאמר רז"ל על פסוק כי יד על כס יה:

כב ועל גלות יון שלפני גלות טיטוס אמר קומה אלהים ריבה ריבך שכל ריבם הוא נגד ה' כנזכר למעלה ועל גלות מדי שלפניו אמר זכור חרפתך מני נבל כבקודם:

כג ועל הראשון הוא בבל שהחריב בית ראשון אמר אל תשכח קול צוררך הוא קול שנתנו בבית ה' כיום מועד כי מאז נתפקרו כל קמיך נגדך מאז כי שאון קמיך עולה ונתוסף תמיד:

פרק עה

פסוק א

למנצח אל חשחת כו' ראוי לשית לב אל אומרו למנצח ומזמור ושיר אך יאמר הנצוח והעוז לבל תשחת העולם ותקיימהו הוא מזמור שיזמרו לפניך על טובותיך ועל נפלאותיך ולא נהיה כפויי טובה ועם היות שהוא יתברך מחזיק לנו טובה במה שנזמרה לך עכ"ז לאסף שיר שאומר שיר והודאה לה' על שזיכהו לזמר לו:

פסוק ב

והן הם דברי שירו הודינו לך וכו' והנה שמעתי אומרים הודינו לך אלהים הן ג' ראשונות של תפלה הודינו הן ג' אחרונות וקרוב שמך כר' חייא ובניו אין צריכין בקשה באמצעיות

אלא ספרו נפלאותיך משיב הרוח ונשב זיקא כו' וקשה שהודינו היינו ספרו נפלאותיך. ועוד שהוי ליה למימר שהכלל אומרים אמצעית וקרוב שמך ספרו כו' אך אחשוב יאמר ענין מאמרם ז"ל בגמרא שעיקר הנוסחא כששליח צבור שוחה לומר הצבור מודים אנחנו לך על שאנו מודים לך כי כל שאר הדברים הם תוספת על זה ופירושו מודים אנחנו לך על שזיכתנו להיות מודים לך וזה מאמר אסף הודינו לך אלהים הודינו שהוא הודינו לך אלהים ועל זה הודינו שזכיתנו לכך כי מה האדם שיחשבהו יתברך להשתבח מפי מי שמחומר קורץ ולא עוד אלא שקרוב שמך אל אותם שספרו נפלאותיך שאתה עושה להם שעם שהוא העושה מחזיק להם טובה על שמספרים אותם להורות שמחזיקים טובה אמר המשורר הלא זה הוא שהחשיב אותנו בזה:

פסוק ג

אך גדולה מזו היא שע"י מצוה אחת שיחיד עושה כראוי הוא מחשיב אותי כאלו קיימתי העולם בכל עמודיו והוא מאמר ז"ל כל הדן דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף להקב"ה בברייתו של עולם שהשותפות הוא שהקב"ה בראו וזה מקיימו וזה יאמר כי אקח מועד לכוין הדין אני מישרים אשפוט שהוא לאמתו:

פסוק ד

אז עי"כ אפילו נגזר שיהיו נמוגים ארץ כו' שהוא חרבן עולם אנכי כאלו תכנתי עמודיה סלה:

פסוק ה

אמרתי להוללים כו' אמר הלא הגדתי כמה וכמה מעלת האדם לפניו יתברך שזיכהו ה' להודות לו ולימצא עמו שמו יתברך ושכח ביד האדם לכונן עמודי הארץ סלה אמר עתה הנה מי גבר ידע הדבר הגדול הזה ויטפל בהבלי העולם ולא ידבק תמיד בו יתברך שזולת רעתם כמה הם אובדים טובה ע"כ אמר אמרתי להוללים כו' והוא בשום לב שהל"ל אל תהוללו אך הוללים הם העוסקים כל ימיהם בהבלי העולם שהוא הוללות חושביהשבחריצות תלוי העושר אל תהולו הוללות אחר גדול מזה שהוא לסלק ההשגחה ולא תהיו סיבת הרים הרשעים קרן שלהם וזהו ולרשעים אל תרימו קרן במה שתהולו שעי"כ תארך פקודת הרשעים ותרומם הצלחתם משא"כ אם לא תהולו:

פסוק ו

ומה שאמרתי אל תהולו הוא אל תרימו למרום קרנכם שהוא שאל יעלה על רוחכם כי הצלחתכם ומעלתכם מהוברי השמים היא לכם וזהו אל תרימו למרום הוא עולם הגלגלים קרנכם לומר כי משם הוא לכם כי זו קשה מהראשונה כי במה שהייתם הוללים

חושבים שיש בהשתדלות ממש אינו סילוק השגחה לגמרי אך בתת ההשגחה למזלות מזה ימשך לכם תדברו דברי קושי בצואר עתק כי תשמנו ותדברו נגד ה' כמאמר שלמה פן אשבע וכחשתי שהוא סילוק השגחה מה' חלילה וזה אומרו תדברו לשון קושי כטבע לשון דבור כד"א דבר הריש כו':

פסוק ז

כי האמת הוא כי לא ממוצא שלא מחמת המוצא שיצא אדם לעולם אם היה במזל המורה רוממות וגם לא ממערב מעבור ימים שבמערב להסתחר ולא ממדבר מהליכה במדברות נמשך הרים קרן ומעלה:

פסוק ח

כי אלהים שופט זה ישפיל כלומר אלהים זה שהזכרתי ישפיל וזה שהוא האלהים זה עצמו ירים לפי משפט כל איש ואיש לפי מעשיו בכל זמן וזמן כמו שאמרו ז"ל כי משנברא העולם הקב"ה עושה סולמות משפיל לזה ומרים לזה ולא מהוברי השמים ולא מהשתדלות כי הכל בהשגחה מאתו יתברך באופן שטוב לכם אל תהולו ובטחו בה' ולא תוציאו ימיכם על מה שאינו בידכם כ"א בידו יתברך:

[1] **או שיעור הכתוב על דרך זה אל תרימו כו'** לומר ירא אני פן מאשר תהולו תבאו להתגאות עד הרים למרום נגד ה' קרנכם שתדברו נגדו בצואר עתק כי תשמנו ותבעטו כי אל יעלה על רוחכם כי ההצלחה תלויה במזל או בהשתדלות כי לא ממוצא וממערב כו' כי אלהים שופט כו' כמדובר בקודם:

פסוק ט

כי כוס ביד ה' כו' שמא תאמרו אם אלהים שופט והכל בהשגחה מאתו יתברך למה ישפיל את הצדיק וירים את הרשע כי הלא נגד עינינו יסורי הצדיקים והצלחת הרשעים אל תתמהו על החפץ כי הנה דעו אפוא כי כוס ביד ה' כו' שהוא כי כוס יין חמת הדין והרוגז הוא מעוכב ביד ה' הוא בעל הרחמים שלא ימהר להשקותו ולמעלה משמרי הרוגז והדין יש בה יין צלול חמר הוא אדום דין אך מלא מסך היא מזיגת מימי רחמים ואשר תראו יסורי הצדיקים הוא כי דגר מזה שמה שמגיר ומשקה הוא מהמזג שהוא לצדיקים יסורין מזוגים ברחמים שהם לטובתם לרחמם באחריתם אך שמריה בלי מזיגת מימי רחמים ימצו ישתו לעתיד כל רשעי ארץ באחרונה אחרי טובם אשר להם כעת ולא אמר ישתו ימצו להורות שעל ידי מה שאכלו זכיותם פה כשיבאו לקבל ענשם לא יהיה רק עב טיט הדין שיצטרכו למצוץ לשתות שהוא נמשל שמתוך עביות השמרים לא יוכלו לקבל רק מעט מהנמצא רך מתוכם ויספו טרם קבל עובי הרוגז:

פסוק י

ואני אגיד לעולם כו' יאמר הלא אמרתי להוללים ההולכים אחר טובות העולם הזה אל יהולו ושלא יתנו זו כחם להוברי השמים כי הכל בהשגחה והן אמת שחוששני שלא ישמעו אך מה אעשה אני אעשה את שלי כי אגיד דבר זה לעולם וגם אקבל מוסרי לעצמי כי אזמרה לאלהי יעקב הנותן בלבו להסתפק בלחם לאכול ובגד ללבוש:

פסוק יא

וכל קרני רשעים אגדע כו' משיבה רוח הקדש ואומרת בשמו יתברך על ידי מה שאר מאריך לרשעים הוא לרעתם כי הלא תרבה רעתם שאקום בעצם בקום עשה שכל קרני רשעים אגדע וממה שדחקו הצדיקים יהיה סיבה שיזדככו ויתלבנו כל כך עד שמאליהם תרוממנה קרנות צדיק. או יאמר כל קרני רשעים אגדע במה שתרוממנה קרנות צדיק שמקנאת טוב הצדיק יכנעו ויוגדעו רשעים רבים:

א **והנה** מרז"ל ומהמפרשים יראה כי המזמור הזה על הגלות ידבר ולפי זה יתכן יאמר הנה למנצח על העדר השחת כאלו צוה יתברך אל תשחת בגלות את ישראל יאות מזמור שהוא כי הטיל הקב"ה האף וחמה על ציון וביהמ"ק כד"א כלה ה' חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון ועי"כ לא השחית האף את ישראל והנה לאסף על זה שיר ביחוד כי כן קרה לו גם הוא כי הטיל הוא יתברך כעס קרח על כספו וזהבו וכל כלי ביתו וכל קנינו ואשתו והציל את בניו מהם אשר אסף מהם כי ובני קרח לא מתו:

ב **הורינו לך כו'** הן זה פתח דברי בני הגלות החיל הזה לפניו יתברך בהיותנו אסירי התקוה נוגי ממועד אשר לא נגלה קצו ואין עוזר על אריכותו עד יערה עלינו רוח ממרום הנה הודינו לך אלהים בגלות מצרים אשר הוצאתנו ממנו בהלל מצרי וכן בגאולת בבל הודינו בשתי תודות חגי זכריה ומלאכי כו' מסבבים ארץ ישראל לקדשה ובזמן היות קרוב שמך כאשר הוצאתנו והושעתנו מהמן לא הוצרכנו להלל כ"א לספר נפלאותיך כי קריאתה זו היא הלילא וקרא לתשועה ההיא קירוב שמו יתברך למה שהוא יתברך אמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק כי על ידי מפלת עמלק שמו יתברך מתרבה ומתקרב חציו על חציו שהוא מעמלק שמתחיל ליפול ובזה יאמר וקרוב שמך בזמן ששמך קרוב ולא רחוק חציו מחציו כאשר היה עד כה עם שלא נגמר הסמיכות עד דור אחרון הוא מתקרב בהתחלת מפלת עמלק ואומרים כי אז לא הצטרכו להלל רק ספרו נפלאותיך כי קריאתה זו הלילא ועל כל זה שהודינו בהלל ביציאת מצרים וכן ביון וסיפר נפלאות במדי על כל זה בזה האחרון הגדול והארוך על העדר השחתתנו יהיה מזמור ושיר כאמור.

ג משיבה רוח הקדש בשמו יתברך ואומר אם מה שאתם כל כך אסירי התקוה בזה האחרון הוא על בלתי היות לו מועד ידוע כי ליבא לפומא לא גלי' אל תשיתו לב כי הלא גם כי אקח מועד לאו בזמן תליא מלתא כי אני מישרים אשפוט לפי מעשיכם לקצר כי זכו אחישנה.

ג כי הלא כאשר היו נמוגים ארץ וכל יושביה במצרים אם הייתם משלימים מועד הת' שנה כנודע מספר הזוהר כי אם היו שוהין שם יותר היו נשקעים בטומאת מצרים עד אפס תקוה ונאבדים המה וכל העולם הנברא בשבילם על כן אז אנכי תכנתי עמודיה סלה בקצר הזמן והחשב חשבונות מיצחק הנה כי לא במועד תלוי הזמן.

ד או יאמר ראו כי לא מחשבותי מחשבותיכם כי כאשר נמוגים ארץ וכל יושביה במבול אז תכנתי עמודיה סלה על ידי כחי וקיום השבועה והברית כן אל תשיתו לב אל הצרות ואריכותם כי לטובתכם יהיה ואל תיראו.

ה כי הנה אמרתי להוללים אל תהולו לומר מי ה' ולעכב את ישראל נגד מאמרו יתברך ולרשעים כנ"נ האומר השמים אעלה אל תרימו קרן כי אך אל שאול תורד:

ו ולהמן וסיעתו אל תרימו למרום קרנכם בדברם על ה' חלילה באמרו כבר הוא זקן כו' כבמדרש ועל יון אמר תדברו בצואר עתק נגד ישראל להעבירם על דת כנודע מתוקף גזרותם על כך:

ז ועל שר אדום אשר ראהו יעקב עולה ואינו יורד אמר כי הלא ממוצא שהוא מצד אברהם שהוא ממזרח אבי אביו של עשו ולא ממערב שהוא מיצחק אביו שהיה בארץ פלשתים מערבה של ארץ ישראל ולא ממדבר שחטאו ישראל בעגל באה לו הרוממות לאדום כי הלא ביצחק ולא כל יצחק נקרא לאברהם ויצחק זרע וגם לא ממדבר שחטאו בו תבא לך הרמה כי לא מאסם שם כי שם שב את שבותם ויצו עשות משכן ויקרבנו אליו:

ח אך כל גדולתך אינה תלויה רק עד יקום יעקב כי כשזה נופל זה קם וזהו כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים כי כשזה נופל זה קם:

ט ומה שישראל סובלים הגלות וכל האומות הצרים אותם בנחת הלא הוא כי כוס כו' והוא כי יש דין וצרה נעשה על ידו יתברך ויש על ידי כלי זעמו כחות הטומאה חרשי משחית כאף וחמה כו' ואמר הנה בהוה בצרת ישראל כוס ביד ה' שממנו תשתו ולכן אם היין חמר ודין ואדום הוא מלא מסך מימי רחמים שתוכלו לסבול זעם כל המשך גלותכם אין כל הכוס עד השמרים הנז' תשתו רק ויגר מזה המלא מסך הנזכר ולא עוד אלא שיבא לכם נגר ורק בלתי עב וקשה לשתותו אך שמריה הם כלי זעמו יתברך הנקראים שמרי הדין והרוגז של כוס הדין אשר למטה הם ימצו ישתו כל רשעי ארץ הצרים אתכם ולא

יספיקו לשתות כל השמרים כי הם יכלו וחצם לא יכלו כענין ויסרתיך למשפט כו' הפך האומות מ"ה להיות כל רעתם שמור להם יחד וזהו ימצו ישתו כי מציצה אחת תספיק להאבידם וכל השמרים ישארו:

י משיבים ישראל כמתלוננים ואומרים ואני האם אגיד לעולם אזמרה לאלהי יעקב אשר היה עמו עם הכנעו לפני עשו הוא אדום האם אעשה כן גם אני תמיד ומתי תכלה הרעה מעלי כי הלא תאבתי אזמר לאלהי יעקב:

יא משיב הוא יתברך ואומר וכל קרני כו' ואז מאליהם תרוממנה כו' והוא באחרונה יקים אלה שמיא אבן די לא בידין ומחת לצלמא והדקת פרזלא נחשא חספא כספא ודהבא שכל המלכיות יגדע אז כאחת ואז תרוממנה קרנות צדיק:

פרק עו

פסוק א

למנצח בנגינות כו':

פסוק ב

נודע ביהודה כו' במדרש אמר רבי יוחנן בן נורי בשעה שגלו עשרת השבטים שבט יהודה ובנימין לא גלו התחילו אומות העולם לומר אין זה אלא חניפות פנים לפי שהם בני אכסניא שלו נשא להם פנים ולא הגלם הודיע הקב"ה נאמנותו בעולם שנאמר בשבטי ישראל הודעתי נאמנה אותה שעה נודע ביהודה אלהים עכ"ל. ודעתם ז"ל שפירושו נודע במה שעשה דין ביהודה שם אלהים באומות שאינו נושא פנים אך לפי זה אומרו בישראל גדול שמו בלי צודק כי האומות היו האומרים שהי' משוא פנים בדבר. אמנם באיכה רבתי אמרו רז"ל כי העשרה שבטים היו האומרים כשגלו הם ולא שבט יהודה פנים הקב"ה נושא לבני אכסניא שלו אבל כשראו שגלתה יהודה אז הודו כי אין לפניו ית' משוא פנים חלילה אך שם באיכה רבתי לא הזכירו פסוק נודע ביהודה אלהים ואפשר להמשיך הכתובים לפי המדרש ההוא באר היטב שאמר אסף דברי רז"ל בעצמן שאמר הנה כאשר נודע ביהודה תואר אלהים שהוא עשות שם דין ורוגז בחרבן אז בישראל הם עשרת השבטים גדול שמו יתברך שאינו נושא פנים:

פסוק ג

עם היות כי שם היתה אכסניא שלו כי ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון ואף על פי כן נודע ביהודה אלהים:

פסוק ד
ואדרבה באכסניא שלו שהוא בציון הנזכר שמה שבר רשפי קשת שהם חצים של קשת הרוגז הם מלאכים רעים משחיתים אף וחמה פועלי הפורענות והוא מאמר רז"ל כי ראה הקב"ה כי אף וחמה אם היו פועלים הפורענות על ישראל לא היה נשאר שריד על כן מה עשה השליט את האף וחמה על ציון להתיך בה כחם וזהו כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו במה שויצת אש בציון וזה יאמר שמה שבר רשפי קשת שהוא בציון הנזכר כי שם שיבר כח אש רוגזם הנה זה עשה באכסניא שלו עצמה והטעם היה למען יהיה לישראל מגן כי כאשר המגן סובל הכאות שמכים את בעליו כך ציון סבלה מכות בעד ישראל ועם כל זה לא פטר לגמרי את יהודה חלקו כי לא הספיק זה רק לבל יכלו ישראל ביד האף והחמה אך עדיין נשאר על ישראל חרב ומלחמה סלה הנה בזה גמר אומר כי לא נשא פנים לבני אכסניא שלו כי אדרבה האכסניא עצמה אבד ושבר בה רשפי קשת וגם בבני האכסניא לא חסר חרב ומלחמה סלה:

פסוק ה
נאור אתה אדיר כו' אומרים בני הגלות החיל הזה כשמעם מאמר רוח הקדש כי שמה שבר רשפי קשת כי כלה ה' חמתו שפך חרון אפו במה שלא השליטם רק על ציון לבל ישלחו בישראל ידיהם הנה מזה מצאנו ראינו תשובה גדולה על קושית האומרים גוים מרקדים בהיכלו איה נוראותיו כי על כן ירמיה לא אמר הנורא ודניאל אמר גוים מרקדים בהיכלו איה גבורותיו ועל כן לא אמר הגבור אך הננו אנחנו מודים ואומרים כי ב' התארים שהם נורא וגבור אדרבא היו אז בתקפם וזהו נאור אתה שהוא נורא כדעת המתרגם שתרגם דחיל את וגם גבור וזהו אדיר במה ששמה שברת רשפי קשת יותר מהררי טרף כלומר יותר מאשר בהרי א"י כאשר כבשו ל"א מלכים שהיית טורפם לפניהם יותר היית אז נורא אדיר והוא כי אז לא היו אף וחמה נגד ישראל כי אם אדרבה נגד הגוים אך עתה הראית היותך נורא ואדיר ששברת רשפי קשת הבאים ברוגזם לפקוד על ישראל ושברת אותם שלא ישלטו רק בעצים ובאבנים:

פסוק ו
והנה קושיא זו שמצאנו לה תירוץ היא כל כך גדולה כי עליה אשתוללו ורפו ידי אבירי לב ירמיה ודניאל בראותם גוים מרקדים בהיכלו ואחד לא הזכיר נורא ואחד לא הזכיר גבור באמרם שלא היה הוא יתברך בזמן ההוא משתמש במדות ההם אמנם כאשר נמו שנתם ויהיו ישני עפר כי נסתלקו האבירי לב הנזכרים אז ולא מצאו כל אנשי חיל הם אנשי כנסת הגדולה ידיהם של אבירי לב הנזכרים כי מה ידים למו לומר כך והוא מאמרנו

אנחנו ועל פי דרכו רמז כי לא מהיותם מהרהרים אחריו יתברך אמרו כן האבירי לב הנזכרים לומר אולי לקו במותם כי אם ששינה היתה מיתתם ולא עוד כי אם קלה משינה מתייחס לתנומה וזהו נמו שנתם כי כוונו כמדובר שלא היה הוא יתברך משתמש אז ממדת גבורותיו:

פסוק ז

ומה שלא מצאו כל אנשי חיל ידי המתמיהין הוא באמרם כי אי אפשר שלא היה נורא בעת החרבן כי הלא מי הפיל תרדמה על כל גבורי ישראל שהיו כרדומים בשינה הם וכל רכב וכל סוס שלהם שלא עצרו כח להתקומם נגד אויביהם אם לא שחתת אלהים ומוראו נפלה עליהם בעונותם וזהו מגערתך אלהי יעקב שהוא בהיות ישראל חייבים שנקראים יעקב ותכונה לאלהי יעקב אז בעת החרבן מפאת גערתך אלהי יעקב היה מה שנרדם יעקב הנזכר הם עמך אז שבשם יעקב יכונה וגם רכב וסוס שלהם:

פסוק ח

ואם כן יוכרח לומר כי לא חסרה מדת נורא מאתו יתברך ואם כן אמור מעתה כי אתה נורא אתה שהוא אתה שהיית נורא מתחלה גם נורא אתה גם עתה מי יעמוד לפניך כי אתה ה' לא שנית ואם כן למה היה אריכות אפים ההוא לראות גוים מרקדים בהיכלך וששאגו צורריך בקרב מועדך ושתקת הנה היה שאלו היית מעכב בידם היית פוקד כל אשמות ישראל בראשם והיו כלים חס ושלום על כן סבלת למען הטיל הכעס על ציון ובית המקדש וזה הענין מבאר במה שמודיע בפסוקים עם שאמר קצת ממנו למעלה וגם ישיב על מה שאמר למעלה שעם ששמה שבר רשפי קשת הם אף וחמה ששיבר כחם במה ששפך חמתם בציון עם כל זה לא הספיק כי נשאר חרב ומלחמה לאט עד שמירק הכל:

פסוק ט

ויתן טעם איך לא פקד השארית מיד וזה בפסוקים אלו מאומרו מאז אפך משמים השמעת דין וכו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל בפסוק משמים כו' וזה לשונם כי בשמוע הארץ שהיה יתברך מצוה דינים לישראל יראה ותאמר על מצוה אחת שצוה לאדם לקיתי אני כד"א ארורה האדמה בעבורך עתה על מצות רבות הלא אלקה וזהו משמים השמעת דין ארץ יראה ואחר כך כששמעה אנכי כו' שקטה הנה חלקו אומרו יראה ושקטה לשנים יראה ואחר כך שקטה שאל"כ אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה שהוא הכרח האמור בגמרא ואף אנו נאמר על דרך זה והוא כי בשטים בערבות מואב אשר היה אז אפך לכלות את שונאי ישראל לולא עמד פנחס ויפלל והנה אין פנחס בכל דור על כן מה

עשה הוא יתברך מאז השמיע על ידי מרע"ה בתורתו אשר יעשה לבלתי כלות את ישראל שהוא לכפר אדמתו עמו שיטיל חרון אפו בארץ לכפר בעד עמו והוא האמור בפרשת נצבים וראו את מכות הארץ ההיא ואת תחלואיה אשר חלה ה' בה כי שם ביארנו כי הגוים הרואים אשר חלה ה' בארץ יתמהו בראות הארץ שלא חטאה גפרית ומלח שרפה כמהפכת סדום אך ישיבו לעצמם ויאמרו אין זה כי על אשר עזבו את ה' וילכו אחרי ההבל אשר אשמת דבר זה ודאי תחייב כליה על כן הטיל כעסו בארץ ועל שארית חמה נתפייס במה שוישליכם אל ארץ אחרת וישארו קיימים כיום הזה וזה יאמר הנה מאז אפך בערבות מואב על עון השטים משמים השמעת דין להחריב הארץ ועל כן יראה באמור וראו את מכות הארץ ההיא ואת תחלואיה גפרית ומלח שרפה כו' כמהפכת כו' הלא מאז יראה אך אחר כך ושקטה בסוף הענין שהיה להשאיר לישראל שארית:

פסוק י

באמור כי בקום למשפט אלהים על הארץ הוא להושיע כל ענוי ארץ סלה והוא כי אם לא היה משפט על הארץ עתה בפעם ההיא יכלו שונאי ישראל ואפילו דורות ענוים בני ציון העתידים ימנעו מן העולם והיא תרצה את בניה כי תאהבם כי כלם יקבצו יבואו לה ועל כן טוב לסבול עתה רוגז זה שעל ידי כן ישארו שארית בישראל ויושעו וישארו על ידי כן כל ענוי הארץ סלה שבכל דור ודור כי ישראל השפלים בין האומות יקראו ענוי ארץ וזהו בקום למשפט אלהים עתה הוא כדי להושיע על ידי כן כל ענוי ארץ סלה שהוא בכל דור ודור וייחס אותם אל הארץ כי לציון יאמר איש ואיש יולד בה ותאהב ענוים שלה ולכן תסבול הצרה עתה משום הריוח העתיד סלה:

פסוק יא

כי חמת כו' אמר הלא אמרת למעלה כי גם ששמה שבר רשפי קשת שכלה ה' חמתו שפך חרון אפו במה שויצת אש בציון על כל זה לא הספיק זה על כל פשעיהם ועל כל חטאתם כי נשארו שארית חמות שעל כן לא חסרו מדורות הבאים חרב ומלחמה סלה כמפורש למעלה ועל כן הלא יפלא איך האריך להם הוא יתברך ולא פקד עליהם ביום אפו על כן אמר כי חמת אדם תודך וכו' והוא ענין מאמרם ז"ל במדרש מהו נוקם ה' ובעל חמה ב"ו החמה מושלת עליו אבל הקב"ה הוא בעל ואדון על החמה מעכבה כשירצה ופועל בה כשירצה הנה כי חמת ה' מוחלקת מחמת אדם כי האדם לא יעצר כח בעת חמתו לעכבה מלפעול מיד ככתוב אצלנו על פסוק כי קנאה חמת גבר וכו' כי להיותה חמת גבר לא יחמול ביום נקם משא"כ הקב"ה כמפורש אצלנו על פסוק ויחר אף ה' בם וילך כי אם היה יתברך נחרה מיד על אהרן בדברם במשה היה נוזף אותם

ולא היה מדבר אתם אך סילק חמתו עד כלותו לדבר אתם ואח"כ ויחר אף ה' בם וילך מאתם ובזה יאמר כי אם היתה מדתנו כמדתו יתברך לשלוט על החמה לסלקה בעת הרוגז ולהחזירה לפעול בה אחר כך לא היינו נותנים הודאה להשי"ת על שכשפקד קצת אשמותינו על ציון ונשארו עוד ליפקד לא פקד אותם מיד בנו שארית החמות באמור כי גם לנו כמדתו לסבול והאריך בעת הרוגז אך בהיות כי חמת אדם הוא לפקוד מיד על כן עלינו לשבחך שלא פעלת לנו כמדתנו לבלתי פקוד מיד שארית אשמותינו נמצא כי חמת אדם היא סיבת ההודאה כאלו היא עצמה תודך וזהו כי חמת אדם תודך על אשר לא התנהגת בה באויביך כי אם שארית חמות של ישראל תחגור שהוא מה שנשאר מלפקוד על מה שהצרו להם אויביהם לא תפקוד להם כי אם תחגור אותם בל ישמטו לשלוט עליהם לכלותם חס ושלום מה שאין כן אם היית פועל מיד ובלתי מעכבה על הגוים כי בישראל היית עושה כן:

פסוק יב

נדרו ושלמו כו' ראוי לשים לב על אומרו למורא ולא אמר לה' או לאלהים וכן תחלת הפסוק לנוכח וסופו שלא לנוכח אך יאמר ענין בצדקה תכוונני ואומר ושביה בצדקה על כן אחר אומרו ענין תשועת ישראל אמר דעו ישראל כי בצדקה תכוננו אך הזהרו מלאחר נדריכם כי אם נדרו ומיד שלמו לה' אלהיכם כל סביביו הם הצדיקים כד"א וסביביו נשערה מאד או שכולל בזה כל ישראל כד"א ועמך כלם צדיקים ויאמר מאמר ר' אלעזר וזולתו פ' השותפין אם נתת צדקה מוטב ואם לאו באים אומות העולם ונוטלים בזרוע וזה יאמר נדרו ושלמו לה' כו' ואם תעשו כן אני מדבר אתכם לנוכח ואם לאו מלבד שאני הופך פני מכם ומדבר שלא לנוכח מה שהיה לכם לתת צדקה יובל שי למורא שהוא למי שמוראו עליהם הם האומות:

פסוק יג

ולא עוד כי אם שאם רוח נגידים בעלי הממון לא יהיה לתת מממונם צדקה ויהיה איש מנהיג ובוצר רוח נגידים לתת צדקה כ"כ יהיה זכותו שאין צריך לומר שלא יהיה עליו מורא מהאומות כי אם שאדרבה יהיה הוא נורא למלכי ארץ כי גדול המעשה:

פרק עז

פסוק א

למנצח על ידותון כו':

פסוק ב

קולי אל אלהים כו' הנה כל המפרשים הסכימו כי מזמור זה על בני הגלות החיל הזה המר והנמהר והארוך ידבר כי כל איש ממנו הוא כמדבר לפניו יתברך על צרת הגלות במר נפשו ואומר קולי אל ה' כו' והוא כי יקרנו בגלות כי נתפלל על גלותנו וצרותינו המתהוות תמיד ולא נענה ונשוב נצעק על שברנו ואין עונה והיה מקום חלילה להרהר אחריו יתברך על כן אמר חלילה לי להרהר אחרי ה' כי הנה ידעתי כי מה שלא תעננו בפעם הראשונה הוא כי לא צעקנו אליך בכל לבנו כי אם תפלה בלי כוונה והוא יתברך האומר אלינו ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך כו' וז"א קולי אל אלהים כלומר קולי בלבד היה אל ה' אך לא לבי ועל כן לא תענה ואצטרך לשוב ולצעוק במר נפשי על שלא תעננו וגם בצעקי קולי אל ה' כי גם בצעקה לא תהיה כונת הלב בה כי אם קולי אל ה' וכמאמר הנביא ולא צעקו אלי בלבם וזהו ואצעקה קולי אל ה' ועם כל זה אחלה פניך שלא תתפשני בצערי כי חסרתי הכוונה כי אם והאזין אלי כי בצרת הגלות לבי בל עמי. **או** יהיה אומרו והאזין אלי לומר מעתה אקבל מוסר ולא קולי בלבד יהיה אל ה' כי אם כל עצמי קולי ולבי ונפשי וזהו והאזין אלי שהוא את כל עצמי כי אומרו אלי הוא כולל את כלו. או יאמר הנה בגלות בבל שהיו נוגעים באלהותו יתברך שהשתחוו לצלם אז קולי אל אלהים אמת ובגלות מדי שהיה אל עצמנו ובשרנו אמר ואצעקה ובגלות יון שהיה גם כן אל אלהותו יתברך היה גם כן קולי אל אלהים ועתה בגלות החיל הזה והאזין אלי כי עיקרם על הנוגע אלי. או יאמר תחלה קולי אל אנהים ואצעקה על שלא עניתני ואחרי כן אוחילה כי בשוב קולי אל אלהים שתאזין אלי כי ראוי הוא:

פסוק ג

ובא ופירש דבריו ואמר מה שאמרתי קולי אל אלהים הוא כי הנה ביום צרתי אדני דרשתי אדני הוא שכינה שעמי בגלות כ"י דרשתי כנודע כי שם אדנות הוא שכינה ודרשתיו יצילני מצרתי וראיתי כי אדרבה במקום תרופה ידי היא מכת צרתי אפילו לילה שאמרתי תנחמני ערשי כי אישן אז ינוח לי ואדרבא תכבד עלי ידי נגרה ולא תפוג על כן מאנה הנחם נפשי ולא עצרתי כח לסבול לומר כי זה היה מה שואצעקה:

פסוק ד

ומה שאמרתי אחר כך קולי אל אלהים והאזין אלי הוא כי אחרי כן שבתי וראה כי הדין עמו יתברך שלא עננו כי הסכלתי עשה כי איך על צרתי שלי את אדני דרשתי היא שכינה שעמי בצרה שבצרתי לה צר ואני בצרתה לא צר לי וטוב היה אצעק על גלות שכינה כ"י כי צר לי כי אנכי הסיבותי גלותה והיא אז תחרץ להצילני בראותה כי על גלותה

נצטערתי ולא על עצמי כענין המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה על כן אז אזכרה אלהים שהוא שכינה שבגלות שלא זכרתיה מתחלה ואהמיה על עניניה רמז גם כן באמרו ואהמיה כי היא גם כן הומה על שם יה שהוא נפרד מהשתי אותיות של ה' שהוא ענין כי יד על כס יה כו' שנשבע הוא יתברך שלא יתחברו אלו עם אלו עד ינקם מעמלק וזה ירמוז באמרו ואהמיה ולא אמר ואהמה וראוי לנו להצטער על הדבר שאינו כבודו יתברך והוא למעננו בעונותינו וכל כך עזבתי צרתי ודאגתי על כבוד גלות השכינה כי אשיחה להעביר הדאגה כד"א דאגה בלב איש ישחנה ישיחנה לאחרים ואדרבה תחת העביר הדאגה על ידי שיחה הייתי מתפעל בדברי על הדבר עד גדר שותתעטף רוחי סלה מרוב מצוקת יגון כי אעורר חרפתי ורשעי כי גרמתי גלות שכינה באשמתי ואחר ששמתי לבי על צרת שכינה דבקת בי עד שאחזת שמורות עיני כי השלכתי צרתי אחרי גוי בערך צרת שם אלהים שאני דובר בך כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק ה

אחזת שמרות עיני כו' הנה המפרשים פירשו שמורות על העפעפים ואם כן הל"ל שומרות ואחשבה הוא על בת עין ואמר שמורות לשון רבים על השנים שבשתי העינים שהן שמורות מהעפעפים ומקרא מלא הוא שמרני כאישון בת עין מכלל שהבת עין היא שמורה ויאמר הנה מתחלה לא הייתי מביט רק בצרתי ולא במה שאתה עמי בצרה אך עתה אחר נוחנו לב אליך אחזת שמורות עיני אחריך שכל עיקר הבטתם עליך עד גדר שאשבה משומם כי נפעמתי ולא אדבר אז כל כך גדלה צרת גלות שכינה בעיני שנפעמתי ולא אדבר על גלותי:

פסוק ו

אך במחשבתי שמתי לבי וחשבתי ימים מקדם הם שבעת ימי בראשית שהם שנות עולמים שהם לעומת שיתא אלפי שני דהוי עלמא הדין ויום שבת כנגד אלף שביעי שהוא עולם שאחר התחיה שגם הוא נקרא ע"ה בדברי רז"ל הוא עולם של שבת באופן שאותם הימים כוללים ב' עולמים זה והבא באלף השביעי כלומר ועל כן צר לי מאד שאם כן מעת נולד אדם לפי החשבון ראוי לבא בן דוד טרם לא הרבה מהאלף הששי כי כשיעור שבין תחלת היום ליצירת אדם הוא שיעור בוא בן דוד באלף הששי ובעונותינו יצאו מהם מה שיצאו ועל אלה אני בוכיה:

פסוק ז

ושמא תאמר הלא התיקון הוא מה שאמר המקונן קומי רוני בלילה לראש אשמורות שעל ידי זכות תורה בלילות נזכה אך מזה אני מצטער כי הרי אני עושה כן כי אזכרה נגינתי

בלילה היא רנה של תורה שעיקרה בלילה ואם על העדר קריאה ודרישה בכל לבב שהם השני יצרים ובכל נפש הוא מה שהוא יתברך בלתי מקבל תפלתי מה שאין כן אם בכל לבב ובכל נפש הייתי דורשו כי היה ממציא עצמו אלי כדבר שנאמר בצר לך ומצאוך כו' ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך שהם שני יצריך ובכל נפשך הנה גם ב' הלבבות והנפש היו עמי לבקש את ה' והוא כי דרך השלם לתקן מעשיו לשוב עד ה' כראוי הוא להתבודד ולהסיח נפשו עם לבו על חשבון אשר יתנו לה' הרוח והגוף לזכור כל אשר חטא ואיך יתקן לבל יבוש לפני מלך מלכי המלכים ולהיות כי האדם הוא הנפש ולא הבשר כד"א על בשר אדם לא ייסך על כן על אשר הנפש תשיח עם הלב אומר עם לבבי אשיחה כי הלא עם לבבי הם השני יצרים אשיחה ביני לבינם לעשות חשבון הזכיות והעבירות ולברר וללבן הנשאר מלשוב ולתקנו הרי כי שבתי בשני הלבבות ולהיות כי המחפש דרכיו הוא הנפש כנר הזה כי נר אלהים נשמת אדם חופש כל כו' אמר ויחפש רוחי לקיים מה שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה:

פסוק ח

הנה כי שבתי ואדרשנו בכל לבב ובכל נפש ועל כן תמהתי ואומרה הלעולמים יזנח אדני ולא יוסיף לרצות עוד והלא ה' האומר ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך:

ז או יאמר עם לבבי אשיחה ולא עם בני אדם בל יבואו להרהר או להטיח דברים ויחפש רוחי חיפוש ודרישה על מה זה האריכות והם כל החקירות והחלוקות שמכאן עד סוף המזמור:

ח והחל ואמר מה שעם לבבי אשיחה הוא מה זאת אם אני בלתי ראוי יעשה בשביל שם אדנות הוא שכינה שבגלות כ"י אשר תקותנו היא להושע עמה וזהו הלעולמים יזנח אדני הוא שם אדנות היזנחהו לעולמים לבלתי הוציאו מהגלות זה לא יעלה על לב ולא יוסיף לרצות עוד גם זה א"א כי הלא הוא יתברך אמר והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וכו' ושב ה' אלהיך את שבותך וכו' וכן בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים וכו' כי אל רחום ה' אלהיך וכו':

פסוק ט

ואם הוא כי כל מה שנדר לנו היה על זכות אבות ובעונותינו הרבים נוכו עד שתמה זכות אבות גם זו אינה טענה כי אם זכותם תמה חסדו יתברך לא תם כי האפס לנצח חסדו זה אי אפשר כי הלא גמר אומר לדור ודור כי אמר כי יד על כס יה מלחמה כו' מדור דור אך לא לעולם חלילה וידוע כי ביום נקם עמלק היא הגאולה שנאמר כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה:

פסוק י

ושמא תאמר כי אין אנו כדאים ולא ראוים גם זה אינה טענה כי הלא כתוב בתורה וחנותי את אשר אחון שהוא אף על פי שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו ראוי והאם שכח חנות אל אשר אמר וחנותי את אשר אחון אם קפץ באף רחמיו שאמר ורחמתי את אשר ארחם כי לו יונח שלהיות שאין כח ברחמים להיטיב כאשר בחסד והספיק האף לקפץ אותם האם יספיק להיות סלה חלילה. או יאמר בהזכיר מאמרם ז"ל על פסוק וזכרתי את בריתי יעקוב וכו' כי הנה אמרו רז"ל למה ביעקב לא נאמר אף ובאברהם ויצחק נאמר אף אלא אברהם שיצא ממנו ישמעאל ויצחק שיצא ממנו עשו נאמר בהם אף אבל יעקב שהיתה מטתו שלמה לא נאמר בו אף ע"כ. והענין כי זכירת זכות יעקב מגינה ביותר שאין בה עיכוב אף כאשר באברהם שהאף מצד ישמעאל וביצחק מצד עשו. ונבא אל הענין והוא במה שכתוב אצלנו על פסוק תתן אמת ליעקב חסד לאברהם שהוא כי כל אחד מהאבות על ידו מתעוררת מדתו חסד מצד אברהם גבורה מצד יצחק רחמים מצד יעקב ואומר הנביא לאברהם תתן לכל אחד מדתו אמת ליעקב חסד לאברהם אך לא גבורה ליצחק כי אין אנו צריכים למדת הדין. והנה על דרך זה יאמר איש הישראלי המצר בגלות המר הזה היתכן ששם אל בעל החסד שכח חנות לא יעלה על לב וזה אמרו כמתמיה השכח חנות אל וגם אין לנו זכות אבות לנצור חסד לאלפים כי אם יאמר איש כי באברהם וביצחק יש אף זה מצד ישמעאל וזה מצד עשו ועל כן יש עיכוב הנה לזה יש ב' תשובות א' כי לא סגר מפני זה הוא יתברך הגנת זכות אברהם ויצחק אלא שמפני האף שבאברהם ושביצחק הקדים להם את יעקב אך גם על שניהם אמר שעם היות בהם אף יזכור וזהו אומרו אם קפץ באף בתמיהה כלומר שלא סגר והחליט שלא תועיל זכותם כלום. ועוד ב' כי הלא זכות יעקב שהוא בחינת רחמים אין בו עיכוב לעולם כי אין בו אף כי מטתו שלמה וזה אמר רחמיו סלה כי מדת רחמיו הם סלה כי אין ביעקב עיכוב וזה יורה היות במלת באף רביע שהוא מן המפסיקים. או יאמר אם יאמר איש כי אין לו יתברך רצון טוב עם בני הגלות הזה כי הלא יורה היה לו יתברך רוגז עמנו והראיה כי קפץ באף ולא גלה הקץ כאשר בחרבן ראשון שפירש שבעים שנה הנה משם ראיה וזהו אם קפץ באף אדרבה הנה זה יורה כי רחמיו סלה שאלו היה מיעד קץ היה נראה שאין להקדים שאמרתו גזרה על. כן הניחו בלבו וזה יאמר כי יום נקם בלבי ועל כן שנת גאולי באה באחישנה אם תאבה על כן סתם להורות כי בכל יום הוא קץ שיחישנה:

פסוק יא

על כן אחר החקירה העליתי ואומר חלותי היא שהחולי המסבב האריכות ממני היא שימנעני מלקבל הטוב ולא מצדו יתברך כי הלא ימינו יתברך פשוטה להשפיע תמיד טוב וחסד וחלותי שאמרתי הוא שנות ימין עליון שבעונותי הייתי סיבה לשנות ימין עליון שבמקום השפיע עלינו משפיע על שונאים בארץ גלותנו ומשלומם יהיה לנו שלום וזה גלות שכינה כי אנו הסבונו גלות שכינה ולשנות חסד ימין עליון הנשפע על ידי השכינה אל ישראל קדושים ובארץ הקדושה להשפיע בחיצונים אשר אמרו חכמי האמת שהוא לשכינה מר ממות זה די אל טעם אריכות הגלות והותר. ועל פי דרכו רמז כי עליון הוא ית' תמיד כי לנו הפסדנו אך אם חטאנו מה נפעל בו כי אם גלות שכינה כ"י לא יבצר מהיות עליון:

פסוק יב

אזכור מעללי יה כו' אחר אומרו טעם אל אריכות הגלות החיל הזה מדבר דבר שמתנחם בו ועושה לו תקוה כי לא לנצח ישכח מאתו יתברך כי יעשה ככל נפלאותיו אשר עשה להוציא את ישראל ממצרים כי מאז ברא העולם לא עשאו כי אם בשביל ישראל וזה החילו אזכור כו'. והוא כי הנה גם שלא ראינו חדוש העולם הנה על ידי מה שעינינו ראו הנסים שנעשו במצרים ומה גם למאמרנו בביאור התורה כי עשר מכות הן דוגמת עשרה מאמרות הרי הוא כאלו ראינו חידוש העולם עין בעין וזה יאמר אזכור מעללי יה הם מעללי שני העולמות אשר ברא אלהים הנכללים באותיות יה כי ביה ה' צור עולמים העולם הבא ביו"ד ועולם הזה בה"א כאשר אזכרה מקדם פלאך שהוא כי אזכרה מה שהיה מקדם אלו פלאיך שהוא במצרים כי הם דוגמת החידוש ואין מי שיוכל לשנות הטבעים אם לא מי שעשאם:

פסוק יג

ואם לא היה על ידי מה שעשית פלא לא הייתי יכול להשיג על ידי חקירה חידוש העולם ואמתו כי אין כח בחכמת אדם לכך כי על כן אמרו רז"ל מבראשית עד ויכלו כבוד אלהים הסתר דבר ומויכלו ואילך כבוד מלכים חקור דבר וזה יאמר מה שאמרתי שעל ידי פלאך אזכור מעללי יה הוא חדוש העולם ולא על ידי חקירה הוא כי בסיפור כל פעלך אין לי רשות לחקור שהוא מבראשית עד ויכלו כי אם והגיתי בכל פעלך הגיה בלבד ובעלילותיך שאחרי כן בלבד הוא שאשיחה ואם כן אין לחקור כי אם שבעלילותיך שמויכלו ואילך שכולל גם ספר שמות שבו עלילותיו יתברך שמהם תתאמת ותתחזק אמונת החידוש ככל אשר עולל במצרים כמדובר:

פסוק יד
כי אם לא כן שכל אדם לא היה גוזר שבראתי עולם גשמי כי הלא אלהים בקדש דרכך הוא הרוחניות ומאין לאין היה לך מבא בגשמיות ועוד כי מלך מבני אדם צריך לעמו ולארצו מה שאין כן אתה כי מי אל גדול כאלהים ולא לצורך בראת אותו באופן שעל ידי הפלאות ניכר חידוש העולם לא על ידי חקירה כי הלא השכל היה מנגד כמדובר:

פסוק טו
ואין להשיב כי לומר שאתה האל בעל החסד כי עולם חסד יבנה ואם כן אמור מעתה במי חפצת מברואיך אם נאמר שהוא על כללות האומות ושבשביל כלם בראת העולם. לא כן הוא כי הלא בהיותך עושה פלא שעל ידו ניכר בריאת העולם אינך עושה חסד לגוים עכו"ם כי אם אדרבה כשאתה עושה פלא הודעת בגוים עזך הוא מדת דינך כי אתה מכה בהם ואיך עולם שבנית לעשות חסד היה בשביל הגוים:

פסוק טז
אך החסד שעשית הוא לישראל כי הנה גאלת בזרוע עמך שהוא מדת הדין כנודע שבגוים עשית שפטים לגאול את עמך יראה בודאי כי בשביל ישראל סבא בראת העולם כלו אם כן אפוא זאת נחמתנו כי אחר שכל בריאת עולמך היה בשביל ישראל סבא ודאי כי לא לנצח תשכחנו ואמר בני יעקב ויוסף סלה לומר איך יתכן לומר שכאשר גאלנו בחר בנו מכל הגוים והרי אז בכל הגוים היו עובדי ע"א ואיך קראתים עמך ושמאז בחרת בם לזה אמר בני יעקב וכו' והוא מאמר רז"ל האומרים כי בזכות ד' דברים שהיו אז לישראל שאין כל העולם כדאי להם נגאלו שלא שנו את שמם ולא שנו את לשונם ולא נחשדו על העריות ושלא היו מגלים סוד שהסתירו י"ב חדש ענין ושאלה אשה משכנתה וכו' וזה יאמר על מה שלא שנו שמם ולשונם אמר בני יעקב כי היה ניכר תמיד היותם בני יעקב לכל כי לא היה להם שמות גוים ולא לשונם באופן שכל רואיהם יכירום כי מישראל הם ועל העריות וגלוי סתרים אמר ויוסף כי נתנסה באלה עריות באדונתו וגלות דבר כי כ"ב שנה שהיה במצרים לא שלח לאביו לאמר כי היה חי לבלי הלשין את אחיו ולבלתי הכזיבם שאמרו לאביהם שמת עד שעל ידי עצמם שלח שיהיו הם המבשרים לאביו שעל ידי כן לא יקצוף עליהם ואחר שכל בריאת העולם למעננו היה כי על כן בגלותנו הראית חידוש עולמך וטעם הבראו עודנו גם עתה ומה גם כי טובים אנו מהדור ההוא כי ע"א אין בידנו ודאי שתשוב תרחמנו ותגאל אותנו:

טו ועל פי דרכו רמז כי כל מדה יש בה דין ורחמים כי מדת אל שהוא חסד יש בה עוז דין שעושה בעמים כאשר עשה במצרים וזהו אתה האל כו' הודעת בעמים עזך ומדת דין

פועלת גאולה וחסד וזהו גאלת שהוא חסד לישראל בזרוע עמך שהוא מדת הדין הקשה הנקראת זרוע גאל עמו שהוא אשר הוציאם ביד חזקה:

פסוק יז

ראוך מים אלהים כו' אחרי אומרו כי בריאת עולם והנסים ונפלאות אשר עשה הוא יתברך עשה על אודות ישראל אשר גאלם מיד צר בא ויאמר איך הורה בנסים אשר עשה בהוציאו אותם כי הוא יתברך ברא עליונים ותחתונים למענם כי בכלם עשה פלא בעבור ישראל יורה כי בשבילם נבראו העולמות ובדבר הראשון החל והוא כי הנה הדבר הא' אשר ברא היה המים כמאמר רש"י ז"ל באמרו כי על כי אפשר לפרש בראשית ברא אלהים כמו בראשונה ברא שהרי המים קדמו כי מאש ומים נעשו השמים ולמ"ד ממים לבדם כמ"ש ז"ל בבראשית רבה שמים שא מים ועל כן בא ויאמר כי בקריעת ים סוף היה אות לראשית חידוש העולם וזהו ראוך כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל בבראשית רבה כי לא היה הים רוצה ליקרע עד שהקב"ה נתן ימינו על ימין משה וזהו הים ראה וינס ראה את הקב"ה ואמר למשה מפניך איני נקרע אלא מפני אלוה יעקב. ונבא אל הענין אמר המשורר הנה בזה הראיתנו חידוש העולם והוא כי כאשר ראוך מים אלהים שהיתה רוח אלהים מרחפת על פני המים כך כאשר ראוך מים על ים סוף יחילו ונקרעו וכמו שאז הרגזת תהומות שהיו על הארץ ואמרת שיקוו אל מקום אחד ותראה היבשה כך אף בים סוף ירגזו תהומות להראות יבשה בין הגזרים הרי נראתה בזה עשות ה' אלהים ארץ:

פסוק יח

וגם עשות רקיע במה שכאשר זורמו מים עבות קול נתנו שחקים והוא כי הנה בשמים נכללים עולם המלאכים ועולם הגלגלים ותחלה החל בעולם המלאכים שהמלאכים הם בכלל מעשה בראשית כמאמרם ז"ל שלא נחלקו אלא אם נבראו בשני או בחמישי ועולם הגלגלים ועולם השפל ואת הכל הורה יתברך ביציאת מצרים שהוא הבורא את כלם וזה במה שנקדים מאמרינו במזמור י"ט ובמקומות רבים כי רקיע הנקרא שחקים שהוא השלישי שבו שוחקים מן לצדיקים לעתיד לבא הוא התחלת עולם המלאכים כאשר הכרחנו שם בראיות עצומות וברורות כי ברקיע השני שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות נכללו בו כל הט' גלגלים לדעת רז"ל כי על כן לא נקרא גלגל כי אם רקיע כי הוא כולל הגלגלים כלם ושחקים שבו שוחקים המלאכים מן לצדיקים וזבול שבו בית המקדש של מעלה ומה גם הרקיעים שעליהם הכל הם שמי השמים שהם עולם המלאכים. ונבא אל הענין והוא כי בא אסף להורות איך עשה ה' באותות מצרים הוראת שליטתו בג' העולמות להורות כי הוא בראם ולהיות כי ראשית הכל היו המים להורות כי עולם חסד

יבנה על כן החל בפסוק הקודם לאמת ענין מה שרוח אלהים מרחפת על פני המים וממנה נמשך עשות ה' אלהים ארץ בא עתה להוכיח גם מה שהיה ביום השני שהוא יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים והוא באמרו זורמו מים עבות והוא כי בברד נאמר ורב מהיות קולות אלהים וברד כי אומרו קולות אלהים וברד יורה שהיו למעלה מעולם הגלגלים והראיה כי היו למעלה מטבע עולם גשמיי כי הלא היה אש בתוך כדור הברד והוא האש שתהלך ארצה בכח גדול כי לא נכבתה במימי הברד כי כח אלהי היה עמו ועל כן בקולות אמר קולות אלהים שהיו קולות מעולם רוחני הנותן כח בברד ואשו שבתוכו וזה מאמר הכתוב זרמו מים כו' לומר הנה כאשר נעשה זרם בזעף מים עבות שהם הברד שהם מים עבות טיפין עבין נקפים הנה אז קול נתנו שחקים כי קולות אלהים שבאו עם הברד נתנו שחקים שהם מעולם המלאכים ולא מעולם הגלגלים שהוא עולם גשמי ולמה עשה ה' ככה שיהיו אז קולות משחקים שהוא עולם המלאכים אך הוא כי רצה יתברך להורות כי מי שעשה זה הוא אשר אמר ויעש יהי רקיע שהוא אש בתוך המים וכו' כי כן במים עבות ההם היה כדור חלול ובתוכו אש והיה האש מבדיל בין מים שמצדו הא' למים שבצדו השני דוגמת יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים ועל כן להיות בדבר ההוא רמז אל הברא עולם המלאכים ומה גם לפרקי ר' אליעזר כי יהיה רקיע וכו' נאמר על רקיע שעל ראשי החיות שכלו אש על כז אז קול נתנו שחקים כו' שהוא התחלת אותו עולם והנה הדעת היותר צודק הוא כי אז נבראו גם המלאכים ויהיה רמוז ברבוי האת שנאמר ויעש אלהים את הרקיע ועליהם ירמוז באמרו אף חצציך יתהלכו והוא כי הנה אף חצציך הם חציך כד"א מקול מחצצים אשר החצים שלך הם של אש כד"א לאור חציך יהלכו והם חצציך שהיו של אש בתוך כדורי הברד יתהלכו כי ותהלך אש ארצה שהורה בפי' כי האש ההוא היה רוחני ומהלך כי על כן לא אמר בו לשון התפשטות כ"א לשון הליכה והוא רמז אל המלאכים עצמם שנבראו ברקיע המבדיל בין מים למים המהלכים ארצה כאשר היה באברהם ודומה לו כי הליכות עולם להם:

פסוק יט

ואם יאמר איש כי אותו הקול לא היה מעולם המלאכים כי אם מעולם הגלגלים כדרך הרעמים וענין חצציך שהם חצי אש שהיו בתוך הברד ותהלך ארצה היו ברקים שגם הם משם זה לא יתכן שאם היה קול רעמך בגלגל שהוא עולם הגלגלים ולא בשחקים שהוא עולם המלאכים אם כן היו מאירים ברקים תבל כנודע כי אין רעם בלי ברק אלא שהוא כדעת חכמי הטבע כי להיות שחוש הראות משיג יותר מחוש השמע על כן עם

שהרעם יוצא תחלה הברק נראה קודם וזה יאמר אם קול רעמך היה בגלגל הנה אם כן היו מאירים ברקים תבל תחלה שהוא באויר העולם ואחר כך היתה מתרגשת ותחל הארץ מהרעם אך בברד לא ימצא הארה באויר כי לא היו ברקים כלל כי אם ותהלך אש ארצה בהשתבר האבן ברד ואם כן ודאי שגם הקול לא היה רעמך בגלגל כי אם קול נתנו שחקים והאש שבתוך הברד חצציך שלך שהם אש רוחני מאתך היו ולא ברקים כמדובר. או יאמר הנה ביארנו איך על ידי נסי מצרים הורה יתברך בריאת ב' העולמות עולם השפל ועולם המלאכים ומלאכיו ומהיכן יורה כי גם ברא עולם הגלגלים לזה אמר קול רעמך כו' לומר זה אין צריך ללמוד משם כי אם מאשר אנו רואים בעולם דרך לחזיז קולות כי כאשר קול רעמך עדיין בגלגל טרם ישמע בארץ האירו ברקים תבל כאשר הזכרנו כי סידר הוא יתברך שאין רעם בא מעולם הגלגלים שלא יבא תחלה ברק להאיר על הארץ וזהו קול רעמך בגלגל האירו ברקים תבל ולמה עשה ככה הוא יתברך ולא רעמים לבדם שמועילים לעולם לפתוח מקורות המים כנודע אך הוא לבל יבא לעולם הרעם פתאום ויבעתו הבריות על כן מקדים ומראה להם הברק בהארה כוללת למען ידעו כי יבא רעם ולא תהיה ביאתו פתאום בל יבעתו וזהו רגזה ותרעש הארץ לומר כי אפילו על ידי קדימת הברק רגזה ותרעש מה היו עושים בלי קדימת ברק כלומר כי על כן ראה יתברך ויסדר כן לבל יבעתו ואין זה כי אם שגם ה' פעל ועשה עולם הגלגלים ואין הדבר טבעי:

פסוק כ

והנה נתפרסם בכל העולם כי הכל בראת בשביל ישראל כי הנה בים דרכת כו'. ולבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל באמרם ויבקעו המים ויבקע הים לא נאמר אלא ויבקעו המים מלמד שכל מימות שבעולם נבקעו. וראוי לשים לב אם בקע הים לעשות דרך לעבור גאולים כל מימות שבעולם למה נבקעו. והנה הטעם הראשון אשר יפול לב האדם עליו הוא למען פרסם הדבר בעולם. עוד אחשבה טעם שני והוא במה שכתבנו כי מה שטעה פרעה וחילו לבא במים אחריהם בים ולא זכרו את כל מעשה ה' כי נורא הוא ויתנו לב לחשוב כי גם זה מעשה אלהים הוא ואם עשה נס לא בשביל פרעה וחילו עשה כי אויבי ה' המה אך הנה אין זה כי אם שהוא יתברך משגיא לגוים ויאבדם ויולך את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויעלה על לב פרעה וחילו כי הרוח קדים עזה קרעה הים ולא ידע כי מה' היה הדבר והנה מזה היתה יוצאה תקלה פן גם עדת ישראל ישגו ויעלה על רוחם גם המה כי רוח קדים עשתה זאת וימעטו וישוחו נס קריעת ים סוף על כן מה עשה הוא יתברך בקע כל מימות שבעולם בהבקע הים כי על ידי כן יכירו

וידעו כל שוכני תבל ויושבי ארץ כי האלהים עשה ולא רוח הקדים כי הלא בכל מימות שבעולם לא עבר בם רוח הקדים ומשם ילמדו גם הם על הים והנה טעם זה השני יתכן הוא מאמר אסף באמרו בים דרכך כו' לומר הנה בים היה דרכך בכונה להעביר את ישראל ולשקע את המצרים אך ושבילך בלתי רחב כשל הים הנקרא דרך עשית במים רבים שהוא בכל מימות שבעולם בקריעה בעלמא כשביל צר אמנם עשית אותו יען כי ועקבותיך שפסיעותיך עשו דרך בים לא נודעו כי אדרבה חשבו כי רוח הקדים חרבה הים ונעשה דרך על כן היה שבילך בשאר מימות כי בם יודע האמת בישראל ובכל העולם זולת המצרים טרם הגלות להם מה שנבקעו שאר מימות:

פסוק כא

וכל הפרסום הזה לא היה כי אם על אודות ישראל שהוא כי נחית כצאן עמך וכו' כי שם הורית חיבה יתירה והוא מאמרם ז"ל בפסוק לא חסרת דבר כי אפילו כל פרי מגדים שהיה בלבבם היה מזומן לפניהם ומכל מאכל אשר יאכל וזה יאמר נחית כצאן עמך שהוא כצאן שדרך לנחותם במרעה שמזונם לפניהם עמם כך נחית את עמך שלא חסרו דבר וגם שלא היו כדאים היה בזכות רועיהם שהיו ביד משה ואהרן כלומר ואם כן גם עתה בטוחים אנו תתן לנו רועים כהם כי לא גרענו מיוצאי מצרים ליגאל כהם:

יז או יהיה ענין הכתובים לומר גדולה הוראת בוראך את העולם שמבלי הרעשות אתה משנה אותו כרצונך כי האם ראוך מים אלהים בתמיה כלומר כי אינן רואות ולו יונח שראוך מים האם יחילו כי הלא דומם המה ואיך יתפעלו ליגזר ועוד שאפילו אם נאמר שהמים המגולים בים סוף ראוך האם אף ירגזו תהומות התחתונים שמתחת ללב ים כי הלא גם המה קפאו בלב ים:

יח ואחר שקפאו ונעשו מים עבות זרמו על המצרים וכל זה נעשה בלי תתך קול ועשות הרעשה כי אם כנעשה מאליו והוא פלאי עצום מאד כי הלא בהתראותך בסיני שלא היה להלחם קול נתנו שחקים שהוא קול השופר וגם חצציך יתהלכו הם הלפידים:

יט ואין צריך לומר בהגלותך בעולם בעצמך כי אם אפילו קול רעמך כאשר הוא בגלגל למה שהוא רעמך טרם ישמע בעולם האירו ברקים תבל לפרסם כי קול רעם יבא מיד לבל יבעתו ועל כל זה בבאו אחר כך רגזה ותרעש הארץ:

כ וכאשר היה בים דרכך בעצמך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו בעולם כי לא היו לא קולות ולא הרעשות כי אם כנעשה מאליו כי זה יורה כי למה שיוצר הכל עתה נעשה רצונך בלי עשותך הרעשות כמכריח את הזולת לקיים גזרתך כי הכל בידך כחומר ביד היוצר לעשות חפצו:

כא וכל זה עשית בשביל ישראל כי נחית כצאן וכו' כן נבטח תעשה עמנו גם בגלות הזה:

כ או יהיה שעור הכתובים על דרך זה בים דרכך וגם שבילך במים רבים הם כל מימות שבעולם כי היית מפליא לעשות למענם ועם היות שבעוד שעקבותיך לא נודעו שעדיין לא ידעו כי תעשה להם בים דרכך שהם פסיעותיך ודרכיך הם י"ב דרכים לי"ב שבטים בעוד שלא נודעו עדיין:

כא נחית כצאן עמך בתמימות ונכנסו תוך הים עד חוטמם כי בטחו בך ותאמר כי אין לנו אנחנו הבטחון ההוא הנה היה ביד משה ואהרן וזכותם היתה מסייעתם כן בשכר האמנה תושיענו. או יאמר מעין הדרך הראשון שהוא ית' החשיב לישראל לזכות עצום מה שיצאו ממצרים אחרי משה ואהרן בלי צדה לדרך בארץ לא מקום זרע כו' ולא אמרו איה מאכלים נאים לזקנים וחולים ועוללים ויונקים ועוברות ומיניקות כי אם יצאו במשארותם צרורות בשמלותם בבצק שלא הספיק להחמיץ ועל זה החזיק להם טובה הוא יתברך באמרו זכרתי לך חסד נעוריך כו' לכתך אחרי במדבר כו' וגם אמר אני ידעתיך במדבר בארץ תלאובות וזה יאמר נחית כצאן עמך כי יצאו בתום לבב כצאן שהוא זכות רב כלומר וגם אנו יש לנו זכות האמנה ובזה נבטח שתושיענו:

פרק עח

פסוק א

משכיל לאסף כו' בא להוכיח את ישראל יראו ויקחו מוסר בל יקרם כאבותם שלקו בעונם ככל הכתוב בתורה ואשר קרה להם אחרי כן עד מלכות דוד המלך ע"ה והנה המוכיח כמוהו מדבר עם הטובים בעצם הבלתי צריכים תוכחת ועם יתר ההמון והנה השלמים שבישראל והקרובים אל ה' הלא יאמרו מה ידעת ולא נדע ומה תחדש לנו ומה בצע לנו בתוכחתך על כן בהם החל ואמר הקרובים אלי אשר צדיקים אתם ונקראים עמי האזינו תורתי עם שאינכם צריכים תוכחת כי שכר האזנה בידכם ולהמון הצריכים תוכחה ולא הוסרו מראות מה שכתוב בתורה כשמוע מפי מוכיח לכם אני אומר הטו אזנכם לאמרי פי. או יאמר גם שקצת דברי כתובים בתורה האזינה עמי תורתי ועל מה שאני מוסיף זולת הכתוב הטו אזנכם לאמרי פי כלומר לא ממנו אתם שומעים כי אם מאשר משים האלהים בפי והוא כי דרך רוח הקדש כי שם ה' הדברים בפי הצדיק כד"א רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני וזהו הטו אזנכם לאמרי פי כלומר כי אינן דברי עצמי כי אם דברי פי הוא אשר ישים ה' בפי בלי בחירתי כי אם ברוח הקדש:

פסוק ב
ושמא תאמרו מה בצע באמור לכם מה שכתוב בתורה וטוב טוב היה להגיד דברים הבלתי כתובים מאשר ארעו בעולם ולא נכתבו לז"א הנה אם אפתחה במשל פי לומר דברים אשר ארעו בעולם שיהיה לכם למשל בל יקרכם כאשר לכמה בלתי כשרים שלקו בעונם לא יבצר ממני מלהגיד כי הלא אביעה חידות מני קדם אמתיות:

פסוק ג
אשר שמענו ונדעם ואבתינו ספרו לנו כלומר אך אני לא אבחר להביא רק מהתורה :

פסוק ד
ושמא תאמרו האם לספר לנו מה שכתוב בתורה לא יבצר זולתך רבים יספרו ועוד כי הלא כתוב הוא בתורה לפנינו הנה לא נכחד שמבניהם של אבותינו הנזכרים כמוני לדור אחרון מספרים עניני התורה אך הנה לא יספרו להוכיח ולקחת השומעים מוסר בל יקרם כאבותם רק לספר תהלות ה' ועזוזו ונפלאותיו אשר עשה אך לא כמוני שאוכיח בדברים:

פסוק ה
ושמא תאמרו הלא העד העיד בנו ה' בתורה והיתה השירה הזאת לך לעד כו' ודי לנו זה לקבל תוכחת הנה אשיבכם כי גם שויקם בתורה עדות ביעקב וגם תורה שם בישראל שממנו יראו וכן יעשו עם כל זה אנחנו חייבים לאמרו להוכיח כי הלא אשר צוה ה' את אבותינו להודיעם היה לבניהם כד"א ולמען תספר באזני בנך כו' וידעתם כי אני ה' והגדת לבנך וכו' וכמה כתובים כאלה מה גם במשנה תורה:

פסוק ו
ולא היה הצווי רק למען ידעו דור אחרון בנים יונדו אשר לא ראו את מעשה ה' ולא ישכחו כו' ולא יהיו כו' ולא להזכיר ולספר תהלות ה' רק ללמדם מוסר לקיים מצוה זו עתה באתי ברוח הקדש והלמודים הם ג':
אחד הוא וישימו באלהים כסלם ולא יבטחו בכחם. ב' ולא ישכחו מעללי שם אל אשר עשה בתורת חסד אל מבלי היותנו ראוים ועל ידי כן כאשר יזכרו מה שקבלו בתורת חסד ישמרו חקיו למה שהם חקיו ותורותיו למה שהם תורותיו שלא על מנת לקבל פרס:

פסוק ח
שלישי ולא יהיו כאבותם כו' ושמא תאמרו איך נחשד להיות דור אחד סורר ומורה כי אפילו על בן אחד קשה עד שיש אומר שלא היה כי הלא דעו אפוא כי אין היצר הרע מאביד את האדם פעם אחד רק קו לקו כי אשר היו דור סורר ומורה לא מתחלה היו כך רק החלו מעט מעט כי תחלה דור לא הכין לבו לעבוד כראוי אך רוחו עדיין שלם

עם ה' ואשר לא הכין לבו ומזה נמשך שלא נאמנה את אל רוחו הוא גם נפשו ונגעו באמונה חלילה:

פסוק ט

ובראשון החל הוא אומרו וישימו באלהים כסלו כו' אמר בני אפרים ששמו כסלם בהיותם נושקי רומי קשת ולא בה' על כן הפכו ביום קרב לפני פלשתים:

פסוק י

כי בטחם בעצמם גרם שלא שמרו ברית אלהים ויהי' שמרו כד"א שמר את הדבר שלא המתינו ברית אלהים אשר כרת להוציאם לסוף הד' מאות שנה והקדימו ל"ו שנה ושמא תאמר טעו למנות ממראה בין הבתרים הלא ובתורתו שכתוב בה פקוד יפקוד אלהים אתכם שהיתה מסורת בידיהם שבהיות פקידה כפולה בפי הגואל הוא האמתי ולא עשה כן רק מאנו ללכת בתורתו זאת ולא המתינו עד בא משה שאמר כי אמר ה' פקוד פקדתי אתכם שהוא פקידה כפולה.

פסוק יא

ועל המוסר השני שהוא ולא ישכחו מעללי אל הלא תאמרו אם כתוב אצלנו בתורה איך נשכחהו כי תצטרך לומר לנו ולא ישכחו כו' כי הנה לזה אני אומר וישכחו כו' לומר אל תתמהו לאמר מה בצע בהזכיר מה שכתוב בתורה כי ידוע הוא כי הלא וישכחו כו' כי היה דור של יוצאי מצרים ששכחו מה שעיניהם ראו ולא זר וזהו וישכחו כו' אשר הראם ואמור מעתה אם שכחו מה שראו בעיניהם מה גם מה שכתוב ולא ראוהו על כן טוב לספרו למען יזכר ואמרו עלילותיו ונפלאותיו יהיה כי בכל פלא היה ענין אחר גם כן נמשך כמכת דם שהיתה להכות את מצרים ומעשירים ישראל וההיקש בשאר או כענין הכתוב אצלנו על אשר התעללתי במצרים ואת אותותי כו'. או יאמר שאם הם נפלאות הוא למראה עינינו אך בבחינתו יתברך הוא כיתר פעולות וז"א עלילותיו כלומר פעולות בלבד הם מפאת עצמו כי אין הדבר פלא בעיניו יתברך ואם הם נפלאותיו הוא בבחינת אשר הראם למראה עיניהם וזה יאמר פסוק נורא עלילה על בני אדם שמה שהוא עלילה נורא על בני אדם:

פסוק יב

נגד אבותם עשה פלא כו' הנה אמרו רז"ל שהיו יולדות בשדה תחת התפוח והוא יתברך בורא לכל אחד בחלל הארץ כשני דדין אחד של דבש ואחד של חלב והיה הוא יתברך מגדלם שם ובגדלם היו באים בשדה עדרים עדרים רוכל אחד מכיר אביו וזה יאמר נגד אבותם הרואים בניהם באים כנגדם עשה פלא שהכיר כל אחד אביו ואיזה פלא עשה

נגד אבותם בארץ מצרים שדה צוען כאלו ראו בעיניהם מה שנעשה בשדה כאשר על גבם חרשו חורשים ובאו רבבה כצמח השדה וזהו בארץ כו' כי בבא הבנים נגד אבותם עשה פלא שהכירו אבותם כאלו בארץ מצרים בישוב היתה שדה צוען וגדלו שם עם אבותם ולא זזה ידם מתוך ידם:

פסוק יג

בקע ים כו' הל"ל בקע ים ויצב מים כמו נד ויעבירם אך הנה אמרו רבותינו ז"ל על והמים להם חומה חמה כתיב שהים נתמלא עליהם חמה לטבעם אחר שעברו ונכנסו בו לולא ה' מנעם מלשטפם וזה יאמר בקע ים ויעבירם ביבשת ואחרי כן שהים מתמלא חמה לשטפם כשהיו בתוכו על אשר המרו על ים בים סוף ויצב מים כמו נד שיעמדו נצבים ולא ישפכו עליהם:

פסוק יד

וינחם כו' ראוי לשית לב אל אומרו באור אש ולא אמר באש כמו שאמר ביום בענן וכן אמרו וכל הלילה מה שביום לא נאמר כל היום והנה אפשר לומר כי ביום לא נאמר בכל כי טרם כלות היום היה מקדים עמוד האש ונאותים לאורו בערב יום אבל אם היה עמוד הענן מקדים טרם הסתלק עמוד האש והיה מסתלק מיד עמוד האש היו משוללים מעט בסוף הלילה מהאור כי אם וכל הלילה באור אש באופן כי לא היתה קדימת עמוד הענן לילה כי אם לכבוד בעלמא אך עמוד האש היה מאיר כל הלילה עוד כוון באמרו באור יש בשום לב אל אומרו בתורה להאיר להם ללכת יומם ולילה שיראו מלות יתירות אך כוון הכתוב להודיע בל יראה שלא היה אור עמוד האש מאיר רק ליושבים ראשונה במחנה אותם שהעמוד בפניהם אך לא לכל אשר במחנה עד סופו באופן שאם היו חפצים ללכת בלילה לא יאיר להם עמוד האש רק להולכים ראשונה במחנה הראשון אך כל יתר העם בחשך ילך על כן אמר להאיר להם כו' לומר שהיה מאיר להם באופן שיאותו לאורו ללכת כלם יומם ולילה כי אור האש היה פרוש בכל המחנות מאיר להם כמו שמאיר להם אור היום וזהו הזכירו מדת יום בלילה באמרו להאיר כו' יומם ולילה כי אומרו יומם הוא מיותר אך הוא להקיש ולומר כי אור עמוד האש היה מאיר להם בלילה עד שיכלו ללכת לאורו כאשר ביום וז"א להאיר להם ללכת יומם ולילה וזה יאמר פה באמרו באור אש שהוא כי לא היה עמוד אש לפניהם מעובה שלא יהנו ממנו רק אשר העמוד בפניהם כי אם באור אש שבאורו היה הוא יתברך מנחה אותם כאשר בענן ביום. עוד יתכן יאמר כי לא היה העמוד אש מחמם להם באופן יצר להם חומו ומה גם בימות החמה לז"א באור אש לומר שאור אש היה להם ולא חומו וזה גם כן כוונה תורה לפי

זה באמרו בעמוד אש להאיר להם. עוד יתכן באמרו וכל הלילה ובאמרו באור והוא כי עמוד אש היא מדת לילה שהוא דין והיה קשה כי לפחות מחצי הלילה והלאה היה ראוי להתחיל במדת הפכה על כן אמר וכל הלילה באור אש לומר שאדרבה גם תחלת הלילה לא היה בעצם כאש כי אם באור אשר בו שהוא הדקות והבהירות שבעמוד האש כלהבת היוצאה מהגחלת כי הלהבת דקה כך דקות מדת הדין הוא אור שבאש היה המאיר להם הוא החסד ורחמים שבאש וזה כל הלילה אפילו תחלת הלילה וזהו וכל הלילה כו':

פסוק טו

יבקע צורים כו' הנה מהראוי היה יאמר יבקע צור כי הלא אחד היה וגם ראוי לשית לב כי בפסוק זה אומר בקוע ובשני אומר ויוציא נוזלים מסלע ולא אמר בקוע ובזה ובזה נאמרה הכאה בצור הוא אומר והכית בצור ובסלע נאמר ויך את הסלע כו' וגם בצור הוא אומר וישק כתהומות רבה ובסלע הוא אומר ויורד כנהרות מים וגם בסלע נאמר נוזלים ולשון ירידה מה שאין כן בצור שלא אמר לא זה ולא זה והנה במדרש אמרו וז"ל יבקע צורים במדבר אמר רבי יהודה בר' סימון בשם ריב"ל משה מכה את הצור להוציא מים וכל הצורים שבמדבר נבקעו והיו מוציאים שנאמר יבקע צורים לאגרדמיס שיצא לשער את המדות ומצא את החנונים מנועלים מה עשה נטל את הראשון והכהו ושמעו כלן ופתחו מאליהן עד כאן. והנה יראו דברים משוללי הבנה כי מי נתן בזה חנונים וחנויות ומדות ואגרדמיס לשערן ומי סגר החנות והלא הצור מאליו הוא סגור ומסוגר ומה גם כי היה צור החלמיש. ולבא אל הענין נשים לב מה צורך הכאה בצור כי האם חפץ ה' להוציא מים מצור מבלי הכאה יוציאם.

אמנם הנה ידוע מחכמי האמת כי המדבר מלא כחות חיצונים וכל שפע הנמצא בו לשוכנים בו הוא בהשתלשלות שרים חיצונים והנה דרכם וטבעם הוא להריק בצרות עין כי גם המים הנמצאים במקומות ידועים במדברות הלא מזער הם והנה רצה הב"ה להשפיע מים לישראל בהשתלשלות השר של המדבר ההוא והיה רוצה לשער המדות שהוא שלא יתן המים לישראל רק במדה גדושה ורבה אשר לא כטבע וכן בכל צנורות כחותיו שיושפעו בהם המים אך המה סגרו מוצאיהם כי אינם רוצים להריק בשופע לישראל על כן צוה יתברך לשבר כח חיצוניותם במטה האלהים הקדוש והכה את הראשון הוא הראש הוא השר ומיד כל כחותיו נבקעו והזילו מים כל צנוריו ובזה יובן צורך אומרו יתברך הנה אנכי עומד לפניך שם על הצור לומר כי להכניע את השר צריך אהיה אני עליו כי לא את אבן צור אני מכה כי אם את כח חיצוני קשה שמלובש בו והנה מרז"ל נקח כי כח חיצוני היה ונמשך אחר פשט הכתוב כי צור אחד נבקע ולא

כל צורי המדבר נאמר כי הן אמת שלא יבצר כי צור חלמיש היה הצור ההוא אך בעון תלונת ישראל כי על כן מסה ומריבה קרה ה' למקום ההוא על כן מצא מקום עונם הקשה ההוא שהוא כח חיצוני הנעשה בעון והיה סוגר מבוא שפע המים בצור נמצאו ב' צורים יחד אחד רוחני חיצון וטמא ואחד צור החלמיש טבעי ובזה יתיישב אמרו בכתוב צור זה פעמים הנני עומד לפניך שם על הצור והכית בצור כי והכית בו היה ראוי לומר כי הצור כבר נזכר אך אומר הוא יתברך הנה שני צורים המה ואלו היה הצור הטבעי אין מעצור להוציא מים אך הוא כי יש צור אחר הוא קשי עונם ועל כן להכניעו צריך אהיה נצב לפניו ומפני ששופט כל הארץ אני ויאות עשות משפט על כן זכותך משה תעזור להם להחליש קושי עונם וזהו הנני עומד לפניך כי היותי לפניך סבת בלתי מנעי מים כי זכותך תעזור ועל כן המטה אשר הכית בו את היאר שהוא את השר של יאר גם בו תכה את הכח החיצון הזה הוא הנעשה בעון וזהו והכית בצור בפת"ח שהוא כמו בהצור לומר כי אחר שזכותך תסייע גם את הכח ההוא תלך בכחך זה והכית אותו ומאליו יבקע הטבעי ובזה מצאנו ראינו טעם אומרו יבקע צורים ולא אמר צור כי שנים היו כמדובר ולא תתייחס ההשקאה אל הצור כי אם אליו יתברך וז"א וישק כתהומות שחוזר אל ה' הנזכר למעלה שהוא יתברך היה המשקה בעצם ומוציא מים כתהומות רבה כי חוץ מן הטבע הוא והנה זה היה בצור:

פסוק טז

אך בסלע לא היה כן כי אינו קשה כצור והוא מאמרנו בביאור התורה כי עון הנעשה ברפידים היה גדול שהוא עון ביטול תורה שהספיק לחרבן בית ראשון שויתר הב"ה על ע"א כו' ולא ויתר על ביטול תורה על כן נברא מהעון כח קשה כצור מה שאין כן בקדש כי על כן היה כסלע הבלתי קשה ולא חיצוני בעצם רק בכסוי בלבד ולכן צוה יתברך שבדבור יתן מימיו כאלו הסלע עצמו הוא הנותן כאמרו ונתן מימיו ועל כן לא נאמר בקיעה בסלע רק בצור לשבר קליפה קשה חיצונית ועל כן נאמר ויזובו שזבו מתוך הצור מה שאין כן בסלע שאמר ויוציא נוזלים מסלע כאלו מהסלע עצמו היו יוצאים כי היה כמכסה בעלמא בלתי טמא ככתוב אצלנו במקומו שהיה על שהתעצלו מהטפל בקבורת מרים שהבאר בזכותה ועל כן הקפיד הוא יתברך בהכאה במטה ולא הניח מתחלה לצאת אלא טיפין טיפין והנה ארז"ל מהו ויך את הסלע פעמים כי בהכאה ראשונה לא יצאו אלא טיפין טיפין חזר והכה ויצאו מים רבים וזה יאמר על הראשונה ויוציא נוזלים מסלע ועל השנית ויורד כנהרות מים כי להורות ההקפדה על שלא היה בדבור היה בלתי צאת הרבה מתחלה ומטעם האמור בצור אמר כתהומות ובסלע אמר כנהרות כי הצור היה

על המים כארץ על התהום שצריך ליבקע הארץ כדי שיצא כד"א ויבקעו מעינות תהום אך בסלע היה כדבר הנוזל כנהר:

ויוסיפו עוד כו' אמר שעם ראותם השגחתו הגדולה לא משו מלהוסיף לחטא לו למרות עליון בציה והוא אמרם כי עליון הוא והציה מקום חיצונים ואין לו יתברך מבוא לבא במקום ההוא להשגיח בקדושתו יתברך ואין זה כי אם ששכחו וכו' על כן אני מצוה ולא ישכחו וכו':

פסוק יח

וינסו אל כו' אחר דברו על הב' מוסרים בא אל הג' והוא ולא יהיו כאבותם דור סורר ומורה על ידי תאות אוכל שקו לקו מתפקר ועל זה אמר וינסו כו' לשאל אוכל כו' והנה כתבנו בביאור התורה שאומרו התאוו תאוה הוא כי ב' תאות היו להם אחד בשר שנית עריות אך של עריות הסתירו בלבם ולא ערבו אל לבם לבטא בשפתים רק אכילת הבשר וז"א ויאמרו מי יאכילנו בשר כי מה שאמרו בפה לא היה רק לשאל אוכל לנפשם וזה יאמר פה וינסו אל בלבבם בתאוה שבלב אך מה ששאלו בפה הוא אוכל לנפשם כלומר שלא למלא בטנם רצו רק להחיות נפש והוא אמרם ועתה נפשנו יבשה כו':

פסוק יט

ואף גם מה שדברו בפה קו לקו נתפשטו להרע כי תחלה וידברו באלהים לומר שהיתה מדת הדין מונעת הטוב מהם ומזה נתפשטו לומר היוכל כו' גם מדת חסד אל לערוך שלחן במדבר מקום שאין המבט שלו גוזר בו שפע לחם ומים ועל כן קראם למעלה דור סורר ומורה שמתחילים במעט כמוהו:

פסוק כ

והביטו וראו איך רעה בלבבם ואין רעתם מה שיוציאו בשפתם כי הלא אין עיקר תביעתם רק עריות שבלבבם כי הלא ק"ו הדברים כי הן הכה צור דזובו מים כאשר ראו בעיניהם וניכר שלא בטבע היה כי הלא ונחלים ישטופו והגם לחם כלומר אין צריך לומר המן שהוא לחם מן השמים כי אם הגם לחם גשמי מכ"ש שיוכל תת כי האם מה שהוא גם לחם כמן יוכל ודאי תת מקל וחומר ואם כן האם יש ספק אם יכין שאר לעמו בתמיה שאין צריך בריאה והויה חדשה רק הכנה כי הב"ח או עופות ישנם בעולם כלומר שודאי יכין אם כן אמור מעתה כי אין זה רק דבר אחר שבלבבם:

פסוק כא

לכן שמע ה' ויתעבר והוא מה שכתבנו על פסוק וישמע ה' ויחר אפו ובעיני משה רע שה' למה שהשי"ת שומע ומבין כד"א שמעני אדוני לומר כי הוא יתברך למה שהוא

רואה מה שבלב על כן ויחר אפו שהבין כי רעה בלבבם על דבר העריות אך ובעיני משה רע שהאדם יראה לעינים היה רע כלומר רע בלבד ולא חרון אף בעצם כי לא ראה רק ענין הבשר וז"א פה לכן שמע ה' ויתעבר לומר שלמה ששמע ה' מה שבלב כאשר הכרחנו ויהיה מעין טרם יקראו ואני אענה שיודעו מה שבלב הוא כאלו שמע מפיהם על כן ויתעבר מה שאין כן משה ועל כן עם היות שאש נשקה ביעקב הם קצה המחנה בתבערת מתאוננים וראו ולא לקחו מוסר ויבכו גם על הבשר על כן גם אף עלה בישראל והוא מה שכתבנו בספר תורת משה כי במתאוננים לא הניח את האף לשלוט בם רק הוא יתברך בעצמו ובבשר הניח גם את האף וזהו וגם אף עלה בישראל:

יט **או** יאמר וידברו באלהים כו' בשום לב כי אומרו ויאמרו הוא מיותר שאמר אוי למי שכח דבורו לדבר דבר הוא מאת האלהים ומוציא דבורו לדבר נגד האלהים וזהו וידברו באלהים בעזר אלהים שנתן להם דבור ויאמרו היוכל אל כו' כי מאשר נתן בהם כח לדבר היה להם לדעת כי גם ישגיח לערוך שלחן במדבר ומה שאחר פסוק זה על דרך הקודם:

יח **או** שעור הכתובים מלמעלה וינסו וכו' והוא במה שכתבנו בביאור התורה וזכרנוהו בסמוך כי שתי תאות היו להם אחד עריות כמו שאמרו ז"ל על בוכה למשפחותיו על עסקי משפחות ב' תאות בשר ועל האחד נאמר וינסו אל בלבבם. והנה לפי זה ראוי לשית לב למה נענשו על המחשבה אחר שלא הוציאו בפיהם ענין העריות והכתוב מורה כי על זה נענשו כמו שאמרו ז"ל בוכה למשפחותיו על עסקי משפחות ועל כן ויחר אף ה' כו' לכן אחשוב שבכלל הנסיון היה אם ישגיח ה' לדעת מחשבת לבם וזהו וינסו אל בלבבם שהיה ענין תאות עריות אם יתגלה לפניו יתברך ומהשגחה זו יתגלה גם לזולתה אך מה שאמרו בפה לא היה רק לשאל אוכל לנפשם:

טו ומה עשו להראות פנים לשאלת הבשר אמרו היוכל אל כו' והוא בשום לב אל שינויי השמות שאומר וידברו באלהים ואחר כך אומר היוכל אל אך הנה אלהים שהוא שכינה שמלא כל הארץ כבודה אינו מן התימה תערוך שלחן במדבר כי היא מדה התחתונה וקרובה אל העולמות התחתונים מכל השאר אמנם מדת אל שהיא למעלה בה אמרו שנסתפקו אם השפע הבא ממנו מבלי יתעבה איכותו בהשתלשלו לבא דרך המדרגות בכל מדה ומדה כי אם שכאשר יוצא ממנו יהווה למטה במדבר דברים גשמיים והוא כי גם שלא יבצר שיבא דרך המדרגות על כל זה לא ישמשו המדות שלמטה ממדת אל רק למעבר בלבד לא שיתעבה בכל מדרגה מעין איכותה וזהו היוכל אל לערוך שלחן במדבר וזה אינו כ"כ קשה כי אינו נגד השגחתו יתברך כי אם שהעולם השפל לגשמיותו לא יוכל לקבל שפע עליון מבלי יתעבה ועל כן מעיד הכתוב כי לפי האמת וידברו באלהים

לומר מה שוידברו קושי לפי האמת באלהים היה בלבם אלא שלא אמרו אלא היוכל אל לערוך שלחן כו' שלא פירשו רק שבמדת אל הגבוה היה להם הספק היוכל לערוך שלחן שהוא בלי השתלשלות המדרגות כמדובר כלומר כי באלהים שהוא המדה האחרונה לא הסתפקו בה שודאי תוכל לערוך שלחן:

כ אך לפי האמת גם באלהים הסתפקו באמרם בלבם הן הכה צור כו' לומר הנה מה שהיה עד כה היה קרוב אל הטבע כי הן הכה צור ויזובו מים שהוא בטבע ולא היה מה שעשה האלהים רק כי במה שזבו מעט צוה את ברכתו לעשות שונחלים ישטופו וכן מודים אנו כי הגם לחם טבעי יוכל תת כי היא ה"א הידיעה כלומר הידוע שהוא גם לחם יוכל להוות כאשר נתן לחם מן השמים אך הספק הוא אם יכין שאר לעמו לכן גם שלא פירשו שמע והבין ה' כי גם באלהים שהוא על ידי השתלשלות שם אלהים הסתפקו והוא כי נגעו בהשגחה לחשוב שיתעלם מבוחן לב מה שמשלים מכוונתם:

כא לכן שמע ה' מה שבלבם עם היות במחשבה התעבר ועוד טענה על מה שצירף המחשבה למעשה על כי בא זה נוסף על מה שבתחלה כבר אש נשקה ביעקב ותבער בם אש ה' בהמון העם שהיו כמתאוננים הנקראים עם כאומרו ויהי העם כו' עוד הוסיף עתה שגם אף עלה בישראל שהם אשר הוסיפו ויבכו גם בני ישראל שרדה אותם באף:

יט או יהיה אומרו וידברו באלהים כו' שלא היו אומרים אלו לאלו או למשה מי יאכילנו בשר כ"הוידברו באלהים כי עם השכינה ההולכת לפניהם דברו אמרו לה היוכל אל הוא שם אל לערוך כו' הן הכה צור כו' כבסמוך:

כא לכן שערכו אל לבם לשאול לשם אלהים על שם אל היוכל כו' שהוא עזות לשאול את קונם עצמו התוכל לעשות שאלתי שמע ה' ויתעבר כי הלא כל השמות אחדות א' המה ואין פירוד חלילה שאל"כ על שאלת בשר לא היה קוצף כ"כ ואש כו' כדלעיל:

פסוק כב

כי לא האמינו וכו' אמר הנה עוד ראיה שכך היה ולא על שאלת בשר בעלמא יצא הקצף קשה מלפני ה' כי הלא גדולה מזו סבל הוא יתברך ולא עוד אלא שהיטיב להם טובה גדולה והוא כי לא האמינו באלהים כאשר המרו על ים בים סוף ולא בטחו בישועתו שהושיעם שיגמור הישועה כאשר הושיעם ממצרים לתת להם לחם.

פסוק כג

ועכ"ז ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ובזה לא יקשה עלינו סמיכות זה אל הקודם וגם היפוך הסדר כי זה היה קודם וגם שמפסיק בזה תוך ענין הבשר ולבא אל ביאור הכתובים נעיר אל שנוי וכפל שחקים ושמים ומה צוה אל

שחקים ומה ענין הדלתות ובאמרו עליהם על מי הוא שלא יצדק על העם ומה המן ומהו דגן שמים ומהו לחם אבירים ומה היא הצידה אך במזמור י"ט הכרחנו כי ז' רקיעים אינן ז' כוכבי לכת כי הלא בג' כוללו חמה ולבנה כוכבים ומזלות ושם הכרחנו כי השלישי הוא שחקים ששם שוחקים מן לצדיקים הוא התחלת עולם המלאכים ומה ששוחקים שלהיות המן רוחני עליון מלבישים בצד מה ומכינים אותו ליאכל כטוחן חטים ומכינם ליאכל וע"ד זה הוא ויצו שחקים ממעל יעשה מלאכתם להכין מן לישראל ואמר ודלתי כו' הוא כי דרך הדברים המשתלשלים דרך העולמות עד לארץ שבכל עולם שיורד אליו מתהפך ומתעבה כאיכות המקום אשר עובר בו באופן כי בבואו משחקים שהוא עולם המלאכים אל רקיע השני אשר הוא עולם הגלגלים שבו חמה ולבנה כוכבים היה ראוי יתלבש המן ויתגשם מעין העולם ההוא ועד"ז בבואו דרך הראשון הנקרא וילון אמר כי השמים שלמטה משחקים לא ישמשו להתהוות המן כאיכותם כ"א למעבר בלבד שדלתותיהם פתח כי דלתי שמים הם הב' פתח שלא ישרתו רק למעבר בלבד לשיבאו כאיכות הג' שהוא למעלה מכל הגלגלים כמבואר אצלנו מזמור י"ט:

פסוק כד

ולא כל המן שירד היה כך כי מלבד היורד דרך הדלתות שמים גם וימטר עליהם של שמים הנז' מן שלא בדרך הדלתות רק בם שיתלבש בהם יותר כאיכותם שיוכשר בו לאכול ופירש מה שאמרתי תחלה ויצו שחקים ושלא היו השמים רק למעבר ועתה אמרתי וימטר עליהם הוא כי כמו שנתן להם משחקים מן רוחני מאד כן ודגן שמים שהוא שבהם הוא מתהוה ליקרא דגן שמים כדגן היוצא מן הארץ גם זה נתן למו:

פסוק כה

ולמה היו ב' מינים לזה אמר לחם אבירים ששוחקים מלאכים בשחקים אכל הנקרא איש כמשה ודומה לו אבל לשאר צידה שלח להם כו' שהוא כדבר מבושל שמכין הסיר אותו לנאכל כצידה שהיא דבר מבושל נתן להם לכלל לשובע כי אין ההמון שבעים בדבר רוחני עד יתגשם ולרמוז כי בני עליה הם מועטים אמר אכל איש לשון יחיד או שעל פי דרכו רמז כי היה מה שאכל האיש משה במרום שאינו לא לחם ולא מים כ"א שמ"ה נהנים ממנו:

כג או יאמר ויצו כו' לומר ראו כי רעה נגד פניהם כתאות עריות כי הלא לא' מז' טעמים אדם רוצה לשנות מאכלו א' לבקש מאכל קל האיכות ממנו מפני העיכול ב' להיות השני קרוב המציאות מהראשון ג' להיות בלתי צריך טורח להכינו ליאכל כבישול וכיוצא ד' להנאת העין שהשני טוב למראה והעינים נהנים ממנו ה' להיות השני מחזיק מהראשון

ו' אם הראות הוא נא והאדם תאב למבושל ז' שהראשון אינו משביע כשני אמר הנה מכל זה לא היה גם א' כי על הא' הנה המן היה רוחני כי ויצו שחקים כו' למעלה מעולם הגלגלים שאין קל העיכול כמוהו:

כד ועל הב' אמר וימטר עליהם שהוא קרוב שעליהם הוא כמו ועליו מטה מנשה ועל הג' אמר מן לאכול שהוא מוכן מעצמו לאכול כמו שהוא ועל הד' אמר ודגן שמים שהוא שכהפרש שבין דגן הארץ לגוון הארץ שנתהוה בה כך לדגן שמים ספיריות במן על גוון עצם השמים:

כה ועל הה' אמר לחם אבירים כו' שעושה לאוכליו אבירים ועל הו' אמר צידה נתן להם שבמה שנתן להם יש טעם כל מבושל כצידה שאדם עושה מכל בישול שתאב ועל הז' אמר לשובע אך אין זה כ"א שתואנה היו מבקשים. כלל הדברים כי כל אלה יורו שרעה בלבבם על דבר העריות כמדובר ועתה חוזר אחר הראיה מהמן אל הענין הראשון מקברות התאוה ואמר:

פסוק כו

יסע קדים כו' אם אומר יסע הוא שהסיע את השליו אומר בשמים אין לו הבנה ועוד מי הכניס תימן בזה ועוד שא"כ ב' רוחות היו ובתורה אינו אומר אלא א' ורוח נסע מאת ה' ועוד אומרו כעפר וכחול ימים ועוד כי יראה ששני מינים היו שאר ועוף כנף ובתורה אינו רק מין אחד אמנם הם אמרו היוכל אל הוא שם אל המתייחס לתימן כנודע על כן הוצרך שע"י רוח תימן יבא השליו ואיך התורה אומרת ורוח נסע מאת ה' ע"כ אמר ברוח הקדש כי רוח קדים המתיחס אל שם ה' הסיע השליו מים סוף השמימה כדי להמטיר לארץ במחנה וע"כ אחר היותם למעלה נגד הים היה צריך לנחותו באויר עד המדבר כנגד מחנה ישראל על כן וינהג משם רוח תימן המתיחס אל אל עד כנגד מחנה ישראל וזהו וינהג בעזו יתברך את רוח תימן יביאם שלא בדרך טבע ולא עוד אלא שרוח תימן הוא חזק מאד שאלמלא נץ מגין היה מאבד העולם מזעפו שלא ינהיג באופן שינוחו במקום א' רק ישאם בזעפו והוא יתברך בעוזו בו נהגם ובהגיעם אל מחנה נגד ישראל עצר הרוח המוליכו בעוזו

פסוק כז

וימטר עליהם בלבד. על הרבוי אמר כעפר שאר ועוד נס שני כי עוף פורח שהיה השליו מי יורידהו ארצה ואחר שהורד הלא ידא על כנפי רוח ע"כ אמר וכחול ימים אשר חול ימים יכבד כך היו אלו עם היותם עוף כנף:

פסוק כח

עוד נס אחר והוא ויפל בקרב מחנהו סביב כו' אשר דרך עוף כנף לברוח ממקום שיש אנשים ואלה הראי' שה' הפילם הוא היותם בקרב מחנהו סביב למשכנותם וגם באמרו בקרב מחנהו כלל הכוון בהשגחה ולפי זה פירוש הכתוב הוא ורוח נסע מאת ה' הוא להסיע מהים לשמים ומכלל שהיה עוד רוח אחרת אשר לא מאת ה' והוא תימן כמדובר אשר הנחהו אחר שעלה מן הים:

כו עוד יתכן יסע קדים שאם רוח הקדים שמים סוף שבמזרח היה מביא השליו מהים היה מביאו למערב ולא היה בא נגד מקום מחנה ישראל לכן ויסע ה' את רוח קדים למעלה בשמים ואחר שנסתלק רוח הקדים למעלה בא רוח תימן וינהגהו עד לעומת מחנה ישראל מים סוף והשאר כבקודם:

פסוק כט

ויאכלו וישבעו כו' הנה דרך המתאוה תאוה גופנית אשר לא כדת שיקוץ בה אחר מלאת תאותו כמעשה דאמנון עם תמר אחותו אמר הלא אמרה תורה לא יום אחד תאכלון ולא יומים עד יהיה להם לזרא ואלו ויאכלו וישבעו מאד ולא קצו בתאוה כי אם אדרבה ותאותם היתה שיביא להם יותר:

פסוק ל

כי לא זרו מתאותם על כן לא האריך להם עד כלות אכלם מפיהם כ"א עוד אכלם בפיהם ואף אלהים מיד עלה בהם כו' וזהו וישבעו מאד ותאותם יביא להם לא זרו כו':

כט או יאמר במה שכתבנו על מאמרו יתברך התאוו תאוה כי שתי תאות היו אחת תאות עריות והשנית תאות בשר אך בושו מלגלות של עריות ולא אמרו בפה רק מי יאכילנו בשר ובזה יתכן מאמר הכתוב לא יום אחד תאכלון כו' עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא שאמר מה שאמרתי להם עד חדש ימים הוא עד אשר הבשר יצא מאפכם שתקוצו בו אך בזאת שהתאוה שהיא לכם בקרבכם שהיא של עריות תהי לכם לזרא שהוא לתאוה זרה ורעה שהיא חרטה ותשובה וז"א לכם כלומר שאם מתחלת בא הבשר לא תהיה לכם התאוה אחרת לזרא לא אאריך לכם ואמר פה הנה ויאכלו מיד וישבעו מאד ותאותם של בשר היתה שעוד יביא להם:

ל וגם התאוה האחרת של עריות לא זרו מתאותם כי לא היתה להם לזרא ע"כ לא האריך להם כ"א עוד אכלם בפיהם כלומר שמה שהוא עוד אכלם כד"א אכלה ומחתה פיה היה בפיהם המחשבה הרעה של עריות היו מוציאים בפה ולא בפירוש ממש אלא אמור עוד

אכלם זהו מה שהיה בפיהם כלומר כאשר ניתן למו אוכל זה מי יתן עוד אכלם יותן כי בפיהם היה אמור עוד אכלם מיד ואף ה' עלה כו':

פסוק לא

ואף אלהים כו' הנה בתורה נאמר ואף ה' חרה בעם ויך ה' בעם מכה רבה מאד ויהיה ענין הכתוב כי אף ה' שהוא אחד משלוחי רוגז של ה' חרה בעם ואם היה מניחו הוא יתברך היה מכלה את העם כלו כי כשניתן רשות למשחית אינו מבחין או שהיה מוצא טענה גם אל אשר לא התאוו על שלא מיחו ביד המתאוים על כן לבל יכלה האף את הכל סילקו ויך ה' בעצמו מכה רבה מאד כי טוב הוא היות מכה רבה בעם מלמות כל עם ועל כן קרא יתברך למקום ההוא קברות התאוה להורות כי שם קברו את העם המתאוים כלומר ולא יותר כאשר אם היה ע"י האף שהיה מכלה גם מה שהם בלתי מתאוים וזה יאמר פה ואף אלהים עלה בהם שהוא שעלה בהם לעשות משפט ולא עלה בידו כ"א ויהרוג האלי"ם הנזכר במשמניהם של הנקראים עם. והנקראים בני ישראל אשר גם הם שבו ויבכו עם האספסוף כד"א וישובו ויבכו גם בני ישראל הכריע והכניע בלבד משא"כ אם ע"י האף היה נעשה הדבר שגם את הכל היה מכלה. או יאמר ואף אלהים הוא המשחית עלה בהם ומה שהניח אלהים את האף הוא כי ויהרוג במשמניהם הם האספסוף ששמנו עשתו זהו מה שעשה האף ומה שעשה האלהים הנזכר הוא כי ובחורי ישראל הכריע שמנע האף לפעול בהם והכריעם ולא הרגם משא"כ אלו הניח את האף לגמור גם בישראל:

פסוק לב

בכל זאת חטאו וכו' כי ממש בכל הקודם שבו וחטאו שנית שנסו אל בלבבם בהשוות עבד לקונו ע"י שאלת אוכל בפיהם באמרם אשר אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל דהיינו לשאל אוכל לנפשם ועוד אחרת אחריה והיא לא האמינו בנפלאותיו במרגלים והוא מאמר הכתוב כי כל הרואים את כבודי ואת אותותי וכו' ולא אמרו ללבבם כי מי שעשה נסים במצרים יעשה להם כן בארץ ישראל:

פסוק לג

ועל כן על דבר המן ויכל בהבל ימיהם ע"י הנחש כי הבל הוא היה נושכם וממיתם ושנותם של מרגלים בבהלה כי כל הדור ההוא היו מתים בהשלים ששים שנה ואשר לא היו לו שנים כ"א שנים שהם אשר נכנסו בשנת הס' היה כלה בהבל ימיהם שלא היו ממתינים להם עד מלאת השנה כ"א קצת מהימים כי לא נאמר את מספר ימיך אמלא כ"א בצדיקים וזהו דכל בהבל ימיהם ואשר היו להם עדיין שנים לחיות עד ששים היו שנותם בבהלה כי היו כל ליל ט' באב חופרים קבריהם ונכנסים איש איש בקברו מספק

אם הגיע לו משנת הס' ואשר לא הגיעו היו קמים נמצאו שנותם בבהלה כי היו תמיד בבהלה מפחד לבם שמא כלו ימיו בשנה ההיא והיו כמבוהלים עד תשעה באב ואפילו הקמים היו בבהלה עד הט' באב האחר ועל דרך זה כל שנותם וזה מוכרח שהרי כלם מתו בט' באב והיתכן שכלם נולדו בט' באב אלא שהימים הראשונים יפלו:

פסוק לד

אם הרגם ודרשוהו כו' ושמא תאמר למה כלה שנותם בבהלה ולא קבלם בשחרם בבקר כד"א וישכימו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו ועלינו כו' כי חטאנו הנה היה ראוי יכנעו וישובו בתשובה ואחר כך יעשו זה אך לעלות ההרה בלי דעת הננו וכו' לא זו הדרך וממה בא זה להם כי ראו כי חס עליהם ויגזור מלאת ששים שנה לכל אחד שהלא אלו הרגם שהיה גוזר להם הריגה ביומם אין ספק כי היו דורשים אותו יתברך ושבו ושלשו ושחרו אל כל זה היו עושים אך בראות האריכות חשבו לרפאות שברם על נקלה:

פסוק לה

והיה להם לזכור כי מה שלא הרגם מיד הוא כי אלהים צורם ולא מזכותם ויחשבו כי על ידי תשובה והכנעה אל עליון יהיה גואלם:

פסוק לו

אך לא עשו כן כי ויפתוהו בפיהם באמרם הננו ועלינו וכו' ובלשונם פנימה יכזבו כי לא יעשו בפועל:

פסוק לז

ואשר אמרו כי חטאנו לבם לא נכון כו' כי מי יתן והיה לבבם שלם כי הלא אם הרגם מיד לעשרה מרגלים שכלה בהבל ימיהם כמדובר:

לד **או** יאמר אם היה יתי' הרגם לכל הדור ההוא שיצאו ממצרים בני עשרים שנה ולא היה מאריך ודרשוהו כל הנותרים ולא היו נעים במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור ההוא כי היו שבים מאשר לא מיחו בגדולים והיו שבים בכל לב כי צדיקים היו ואחר התשובה היו משחרים אל אל אך הדור ההוא לא שבו מלבם ולא שחרו לאל:

לה ואף שויזכרו כי אלהים צורם וכו' לא מלבם כי ויפתוהו וכו':

פסוק לח

והוא רחום יכפר כו' ושמא תאמר אם פתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו למה לא הרגם מיד כי חטאו חטאה גדולה כלפי מעלה עד אין קץ ולא היה די מה שחיו כל שנותם בבהלה ואם אינו שם על לב מה שחטאו לו אם כן גם כלות שנותם בבהלה לא יעשה לזה אמר והוא רחום יכפר וכו'. לומר כי הלא והוא יתברך רחום לא שיוותר כי מאן

דאמר דקב"ה ותרן הוא יותרו מעוי כ"א שיכפר עון ע"י יסורין ששם שנותם בבהלה אך רחמנותו היא שלא ישחית להיות תם ורשע מכלה כמשחית שכיון שניתן לו רשות להשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע אך הוא יתברך לא ישחית כ"א יביא יסורין לאטו לכפר עון וגבי דיליה ורב טוב לבית ישראל כי והרבה במה שעשה להשיב אפו הוא המשחית הנקרא אף לא הניחו לפקוד העון כי הוא היה משחית הכל כי כשניתן רשות כו' ועל כן משיב האף מעל ישראל בל יפקד הרע על ידו ואפילו כשמניח את החמה שהיא קלה מהאף כי על כן סלקה משה בעגל והוא יתברך את האף אינו מעיר אותה לגמרי כ"א קצתה וזהו ולא יעיר כל חמתו:

פסוק לט

ולמה ירחם כל כך ומה גם בעון גדול כזה שיפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולא יכלה את שונאי ישראל הלא הוא כי הנה ויזכור כי בשר המה כו' והוא מאמרם ז"ל שכשבא לדון את האדם בגוף הגוף פוטר עצמו באמרו כי בשר הוא וגוש עפר שבלי נפש לא יחטא והנפש אומרת בלעדי הגוף לא אחטא כי הנה בצאתי ממנו לא שבתי לכסלה והוא ית' משיב ואומר כל אחד לבדו לא חטא אני מביא את הנפש בגוף כאשר בהעותכם ואדין אתכם כמשל החיגר והסומא שהיו נוצרי תאנה ואכלו פריה והן אמת כי גם שאין טענת כל אחד מספקת להציל את הגוף והנפש מן הדין הצלה פורתא לבלתי השחית לגמרי כ"א להרבות להשיב אפו כו' יספיק וזה יאמר ויזכור כי בשר המה והיא טענת הגוף כי בשר הוא ובלי נפש לא יחטא וגם טענת הנפש כי הלא הוא רוח הולך מאת הגוף ולא ישוב לחטא נמצא כי הרוח לבדו איננו חוטא ועל כן יועילו טענות זה וזה לבלתי הכביד את העונש גם שלא יועילו לפוטרו ממנו:

פסוק מ

כמה ימרוהו כו' הלא יאמר איש אלו היה יתברך מתראה להם היו בושים ויראים מלחטא לו אך הסתרו גורם לבלתי זכור גדולתו ולחטא לו לזה אמר אין זו טענה כלל כי הלא ראה כמה ימרוהו במדבר וכו':

פסוק מא

וישובו וינסו אל העושה חסד אתם עם היות כי וקדוש ישראל התוו שראוהו על הים והתוו אותו כי כביכול התוו וסיימו אותו יתברך כמורים אותו באצבע כד"א והתוית תיו פירוש והתוית כמו תסיים ותצייר תיו כך סיימו והראו אותו באצבע שאמרו זה אלי ואנוהו:

פסוק מב

ושמא תאמר כי מאז שראוהו על הים עד אחר היותם במדבר עבר זמן והיה ראוי יראוהו בקרוב כפעם בחדש וכיוצא לזה אמר אוי לנו כי ביום עצמו שראוהו שכחוהו וחטאו לו שהמרו על ים בים סוף כמ"ש ז"ל שאמרו שנגב המים ולא הטיט וזהו לא זכרו את ידו היא היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים הוא השר שראוהו מת על שפת הים כי שם ראו את ידו וביום עצמו שכחוהו ולא זכרוהו וחטאו לו והוא כי את ידו הוא כח הנקרא יד ה' אשר עשה ה' במלאך רוחני שהוא כביכול בראיית עצמו ומה גם לחכמי האמת ששפת הים שראו בו מיתת השר היה בים העליון כי אין מלאך נידון בשפת ים גשמי הרי שביום שראו את ידו שכחוהו ביום עצמו אשר פדם מני צר כ"א וימרו על ים בים סוף אחרי הכנסם בים שלא עבר זמן לשכח וזהו כמה כו' יום אשר כו' לומר כמה ימרוהו כו' וישובו כו' שוה אל מה שלא זכרו את ידו יום אשר פדם מני צר:

פסוק מג

אשר שם כו' יאמר כי הנה במצרים היה המכות ומופת אל היותם מאתו היה ניכר בשדה צוען כצאתו משרע"ה את העיר ופורש כפיו היתה המכה מסתלקת. או יאמר אשר שם במצרים אותותיו הם אשר עשה תוך העיר ומופתיו בשדה צוען הוא אשר עשה בשדה ופירש מה שאמרתי אשר שם במצרים אותותיו כי ויהפוך לדם כו' ישלח בהם כו' ומה שאמרתי ומופתיו בשדה צוען הוא כי ויתן לחסיל יבולם יהרוג כו' ויסגר כו':

פסוק מד

ויהפוך לדם כו' הנה למה שאינו מזכיר כנים שחין וחשך אפשר על כי הם סוף כל כת מדצ"ך עד"ש באח"ב שכל כת משלשתן ענין בפני עצמו כמפורש במקומו ולא הוזכרה אשר היא סוף להיותה גמר דבר כאשר בתורה לא נאמרה התראה בשלש אלה מטעם זה ועם שמכת בכורות היא סוף באח"ב הזכירה למה שבה יצאו עם היות שבשלישית שבכל כת נגמר הנרצה בכת ההוא כמבואר אצלנו במקומו ועוד טעם שני נמשך מביאור כוונת הכתובים והנה תחלה הוא השגחה בדם והוא כי גם שהמצריים היו עושים דם בלטיהם הלא היו ב' הפרשים א' כי הם היו עושים להט שהיה מראה דם ולא היו מהפכים המים לדם ממש ועוד כי מה שהם עשו בלהט היה במים שהיו פועלים בם הלהט בלבד אך לא בשאר מימות אך הוא יתברך ויהפוך לדם יאוריהם ממש היה נהפך להם. שנית כי לא בלבד היאורים של נילוס שהכה במטה כ"א גם ונוזליהם וכו' עוד כוון כי במה יודע כי מעשה ה' היה דם ממש כי הלא גם נוזליהם בל ישתיון מה שאין כן שלהם כי בם הכה המטה ולא בנוזליהם זולתו עכ"ז ונוזליהם בל ישתיון:

פסוק מה

ישלח בהם כו' ראוי לשים לב אל שנותו את סדרי המכות שמקדים הערוב לצפרדעים והארבה אל הברד ועל פי דרכנו יתיישב מה שהשמיט כנים ושחין וחשך זולת מה שכתבנו והוא מאמרנו על פסוק אשר התעללתי במצרים ואת אותותי כו' והוא כי כל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצרים במצרים היה בה נס כפול ומכופל והוא בשום לב כי מה שעשה הערוב היה יכול לעשות על ידי הצפרדע שקדם והיה ע"י בריה יותר קלה והוא כי הצפרדעים שהיו מקרקרים בכריסם ומה גם לספר הזוהר שכל מים שהיו שותים היו משריצים צפרדעים בקרבם ולכן אשר נתן כח בצפרדעים לסרסם למה לא נתן להם כח לבקע כרסם האם קשה היה כח בשר כרסם מהשיש שברצפת הקרקע שהיה נבקע מפני הצפרדעים בעלותם הביתה ולמה לא תמית הצפרדע כאשר המית בהם הערוב כמו שאמרו ז"ל כי לא היה מצרי שלא היו צפרדעים בבטנו כי כלם היו שותים מים וכן למה השאיר הוא יתברך מהברד החטה והכסמת שלא נכו ומה גם לרז"ל האומרים כי פלאי פלאות הוצרך הוא יתברך לעשות בהם להשאירם והוא מן התימא למה יעשה הוא יתברך ניסא לשקרי וכן למה עצה טובה קא משמע למו במכת הברד באמרו ועתה שלח העז את מקנך ולמה לא הניחם ולא ישאיר מהם שריד כי רחמי רשעים אכזרי אך הורה הוא יתברך נס במה שמכה ונס במה שמעכב המכה מלהתפשט והוא ענין מאמרם ז"ל נוקם ה' ובעל חמה אמרו אין הקב"ה כבשר ודם שהאף והחמה מושלים בו ואין כח באדם לעכבה כי חמת אדם בוערת בו ועושה מה שאחר כך מתחרט אך הקב"ה הוא בעל ואדון על החמה לעשות ממנה מה שהוא חפץ אם למנעה אם לאחרה אם לומר די במקצתה ולהשיבה אחור מלגמור פעולתה והן אלה עשה הוא יתברך בעשר מכות שהביא על המצרים במצרים שלא השליט הצפרדעים להמית רק להשחית ולסרס בלבד ואם היה נותן בהם כח להמית כל אשר צפרדע בבטנו לא נצול גם אחד כי כלם שתו מן המים ושרצו צפרדעים בקרבו ולא מת אחד וגם בברד עשה פלאי פלאות לבלתי השליט המכה ההיא גם בחטה וכסמת כ"א עשה בהם פלאי פלאות ועיכב ביד המכה בל תתפשט הרבה וכן בברד התרה להאסף הביתה בעירם ומקניהם ולא השליט הברד בכל מקנה הירא את דבר ה' ולמה עשה כל זה לקצר כל יד מכה מאלו מלהתפשט עד מקום שידה מגעת הלא זה הדבר בא אסף וביארו והוא כי גזרה חכמתו יתברך להביא עשר מכות במצרים ככתוב אצלנו כי בם רצה הקב"ה לזכות את ישראל עין בעין יראו חידוש העולם שהיה בעשרה מאמרות אשר המכות האלו היו לעומתן כמבואר אצלנו באר היטב והנה ראה יתברך שאם הצפרדע היה משחיתם במי יתקיימו שאר המכות

ומה יאכל הערוב ומה גם לרבותינו ז"ל האומרים כי היה איש מצרי משלח עשר בניו עם איש יהודי לטייל עמו בגן ה' בארץ מצרים וריקן ישוב לביתו והיה המצרי מחזיק בכנף איש יהודי ואמר לו בני היכן הם אשר מסרתי בידך והיה משיב לו שב בני שב ואגידה לך אנכי בדרך נחני ה' והנה תערובת חיות רעות באו לקראתנו ובא הארי ונטל שנים והזאב א' והנמר א' והדוב א' כו' עד כלותם והנה אם הצפרדע היה ממית הכל מה היה אוכל הערוב על כן לא השליט ה' את הצפרדע כ"א לסרסם היא השחתה בלבד כמ"ש ז"ל וזה יאמר הכתוב ישלח בהם ערוב וכו' והוא בשום לב אל אומרו ישלח לשון עתיד ולא אמר שלח אך הוא לומר כי על אשר היה עתיד שישלח בם הוא יתברך ערוב ותאכלם על כן מתחלה צפרדע ותשחיתם בלבד שהוא סירוס ולא הרגם למען תחול מכת הערוב:

פסוק מו

וכן מה שלא השליט הקב"ה את הברד גם בחטה וכוסמת היה למען תחול מכת הארבה שאל"כ מה יאכל והוא מאמרנו על מקרא שכתוב ויאכל כל אשר השאיר הברד כי מהראוי היה יאמר נשאר מהברד אך הוא כי האלהים עשה להשאיר בשביל הארבה כאלו הברד משאירו להאכיל את חבירו וזה יאמר ויתן לחסיל כו' לומר שעל מה שנתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה

פסוק מז

היה מה שיהרוג בברד גפנם ושקמותם בחנמל ולא החטה ומכוסמת כי נשאר לתת לחסיל כו' ולא אמר שהכה הפשתה והשעורה בברד כ"א גפן ושקמה להכריח הענין והוא כי הנה מאמרנו זה יצדק במאמרם ז"ל שפלאות עשה ה' להשאירם ולא היה בטבע אך פשטו של מקרא יראה כי להיותם עדיין לחים לא שברם הברד ע"כ אמר לא כן הוא כי הלא ויהרוג בברד גפנם כי אין יחס הריגה בגפן אך הוא ששרף כל לחות שרשם כהרוג שהוסר לחות גופו וכן שקמותם ששורש שקמה יורדת למטה בארץ כמה אמות כמ"ש ז"ל בבראשית רבה ועם כל זה על ידי מכת הברד באש מתלקחת בתוכו נשרף כל לחותו הרב שבקרב הארץ א"כ צא ולמד כי ק"ו הדברים כי מכ"ש שהיתה מכת הברד שורפת באש שתהלך ארצה כל לחות החטה והכוסמת והברד מכה וגו' אך הוי אומר כי פלאי פלאות נעשה בהם להשאירם ואין זה רק בשביל הארבה שיהיה לו מה יאכל ומה מתקו מאמרם ז"ל בזה בחנמל שהוא כשלש תיבות בא נח מל שמיד שבא ונח כרת שהענין יהיה להורות מה רב כח הברד ההוא שהשקמה שרטובה היא הרבה בבואו הכריתה כלומר ומה יעשו חטה וכוסמת וזה כתבנו על פסוק אשר התעללתי כו' לומר כי העולה על לב פרעה המצרי כי קצר כח המכה מלהתפשט עד אם כלה הכל והיה מוצא מקום

להכביד את לבו אך ה' ישחק לו וזהו אשר התעללתי במצרים להשגיא לגוים כי לא מבלתי יכולת לגמור הדבר היתה המכה מתקצרת כ"א כדי שעי"כ ואת אותותי אשר שמתי בם שהוא כל אחד היתה מנחת מקום לחול המכה הבאה אחריה כמדובר:

פסוק מח

ועוד זאת עשה אלהים על הדרך הזה והוא כי הנה ויסגר לברד בעירם כו' והוא כי צוה להעז ולהסגיר בעירם ומקניהם הביתה מפני הברד ולמה עשה כן ואדרבה היה לו יתברך להסתיר דבר למען כלותם מהר וזה יאמר אסף הלא תראה כי ויסגר לברד שהוא בשביל הברד בעירם ומקניהם בשביל הרשפים הם רשפי אש מתלקחת בתוך הברד התרה להסגירם הביתה באמרו ועתה שלח העז את מקנך כו' ולמה עשה ככה:

פסוק מט

ואדרבה היה ראוי ישלח בהם חרון אפו עברה כו' ולא לצוות עליהם יסגרו לינצל:

פסוק נ

אך אין זה כי אם שיפלס נתיב לאפו והוא כמאמרם ז"ל מרכבות פרעה וחילו ירה בים והלא כל המרכבות הכה הברד אלא מן הירא את דבר ה' הניס כו' כי טוב שבהם הרוג וכו' נמצא כי נמצינו למדין למפרע כי על כן צוה ה' מאז להעז את המקנה אל הבתים למען תחול בהם מכת הים וזה יאמר פה למה ויסגר כו' תחת היות ראוי ישלח בם חרון כו' הלא הוא כי מעתה יפלס נתיב בברד בשביל יום אפו הוא יום שע"י אפו מרכבות פרעה וחילו ירה בים כמד"א וברוח אפיך נערמו מים ובזה יתכן אומרו ישלח בם לשון עתיד ולא אמר שלח בם כו' והנני מביא ראיה לזה מן התורה והוא כי הלא לא חשך ממות נפשם כי במכת הדבר האם לא ראינו חשך ממות נפשם של מצריים וחיתם בלבד הם בהמתם לדבר הסגיר ולמה לא המית בדבר גם האנשים ויכלם אך אין זה כ"א שהאלהים עשה למען הביא מכת בכורות אל הפועל כי בה הכירו גדולתו יתברך וגם ראו כי המכה ההיא נגעה עד הנפש משא"כ הקודמות שלא היו באנשים ואלו היה הדבר מכה באדם טרם בא מכת בכורות היו משלחים את ישראל על כן למען תחול בם גם מכת בכורות התעלל בהם לבלתי השליט הדבר באדם כמדובר וזה מאמר התורה באמרו כי עתה שלחתי את ידי כו' ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתיך למען הראותך את כחי כו' שהוא הלא בדבר הייתי מכחיד גם האנשים ולא משליטה בב"ח בלבד אך בעבור זאת העמדתיך בעבור הראותך את כחי כו' שהוא ע"י מכת בכורות כאמרו כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי כו' שהיא מכת בכורות כמו שאמרו ז"ל מכאן ששקולה מכת בכורות ככל המכות כמבואר אצלנו במקומו בס"ד והרי מפורש בתורה בזה מעין האמור

בשאר מכות וזהו כמביא ראיה באמרו לא חשך כו' כלומר לא חשך ממות נפשם של בני אדם וחיתם בלבד שהוא בהמתם לדבר הסגיר:

פסוק נא

כי אם על מה שויך כל בכור במצרים כו' שתחול המכה ההיא כמדובר ומשם נקח אל השאר כי השאיר מקום בא' לכנות מקום לשאחריה כי ילמד סתום מן המפורש וכפל ואמר ראשית אונים כו' וגם שינה התואר באמרו אהלי חם למה כי שני מיני בכורות לקו בכור פטר רחם וראשית אונו של האב וארז"ל שהיה בית שהיו בו עשרה בנים וכלם היו מתים הגדול שבכלם שהיה בכור לאמו והשאר שהיא זינתה עם ט' רווקים וילדה ט' בנים וכל אחד היה ראשית אונו של אביו וזה יאמר ויך כל בכור שהוא פטר רחם וגם ראשית אונים ושמא תאמר למה ריבה חלליהם שכלל ראשית אונים ולא פטר רחם בלבד לז"א באהלי חם לומר מה שהכה גם ראשית אונים הוא להיות באהלי חם שהוא בעון אבותם חם שכשנתגלה אביו בתוך אהלו נאמר וירא חם כו' שסירסו או ריבעו או ב' הדברים כאחד למ"ד על כן באהלי חם הכביד ה' מכת ילדיו. או יאמר מעין זה מה שאמרתי ראשית אונים ולא אמרתי ראשית און שהוא לרבות ראשית אונים רבים בבית אחד כענין רווקים רבים שזינו באשה אחת הלא הוא להיות באהלי חם כי שם מקום זמה למודי חם אביהם ומזרעו שטופי זמה וע"כ אינו מן התימה המצא בזרעו ראשית אונים רבים כאחד שתזנה אשה עם רווקים רבים:

פסוק נב

ויסע כצאן עמו כו' הנה על פסוק מה תצעק אלי דבר אל בנ"י ויסעו כתבנו שפירושו מה תצעק ותתפלל אתה בעד בני כאלו הם מחוסרי זכות ליעשות להם נס דבר אל בנ"י בדבור קל ויסעו תוך הים ולא יחושו כי גדלה האמנתם ובזכות האמנה ואתה הרם את מטך כו' ובקעהו וזה יאמר ויסע כצאן כי הסיע הוא ית' את ישראל ע"י משה באמרו דבר אל בנ"י ויסעו והסיעם כצאן בתמימות לב ע"ד מאמרם ז"ל בויקרא רבה על פסוק אדם ובהמה תושיע ה' שאדם המתנהג כצאן בתמימות תושיע ה' וזהו ויסע כצאן עמו ומה שהסיעם על ידי אחר הוא בנסיעה בלבד אך אחרי כן וינהגם הוא יתברך בעצמו כעדר במדבר והוא בשום לב אל פתח הכ"ף של כעדר שהוא כאומרו כהעדר הידוע ויהיה כי איזה עדר ידוע היה במדבר הוי אומר אלו ישראל שעליהם נאמר בנאות דשא וכו' שלא חסרו דבר וזה יאמר וינהגם תוך הים כעדר הידוע במדבר שלא חסרו דבר כך בים לא חסרו דבר מכל טוב העולם כאשר הפליגו רז"ל בזה ובזה:

פסוק נג
ושמא תאמר ומה צורך בזה האם אשמורה בלילה היו חסרי מעדנים מה בכך לז"א וינחם וכו' לומר כי הלא בראות ישראל את מצרים טובעים בים והמה יודעים שגם המה חטאו וכמו שאמרו ז"ל שאמרו למשה מצרים מלאה מע"א שלהן היאך אנו נגאלים ועל כן תפול עליהם אימתה ופחד פן גם עליהם תעבור כוס הטביעה אך בראותם כי הקב"ה מנחה אותם בתענוגים ברוב כל תנוח דעתם באמרם לו חפץ ה' להמיתנו לא הראנו את כל זאת שאין הקב"ה נותן מעדנים למתים וזהו וינחם כו' לומר כי במה שוינהגם כעדר במדבר היה סיבה שוינחם לבטח ולא פחדו בראות שאת אויביהם כסה הים שעל ידי הטוב ההוא לא פחדו יהיה להם כן. או יאמר כי עם היות שוינחם לבטח שעל ידי היות הוא יתברך המנחה אותם היה מה שהיו לבטח עם כל זה נתן להם שכר על מה שלא פחדו ובאו תוך הים עד חוטמם במים כאלו מעצמם היה כי בשכר האמנתם שלא פחדו זכו שואת אויביהם כסה הים וז"א וינחם לבטח הוא יתברך ועם כל זה על מה שנמשך מזה שולא פחדו ואת כל אויביהם כסה הים:

פסוק נד
ויביאם כו' לא אמר ויוליכם כי אם ויביאם להורות כי מושב שכינה בא"י היא ויביאם אצלו אל גבול קדשו הוא תחום א"י שארץ העמים היה גבול חיצונים ואל יעלה על רוחך כי לא יקרא גבול קדשו רק הר המוריה אשר שם האלהים כי הנה הר זה תואר גדול מזה יש לו שהוא כי הר זה קנתה אותו ימינו יתברך אך כל שאר א"י לא יבצר מהקרא גבול קדשו. או יאמר אל תתמה אם ראשית גבול א"י אני קורא גבול קדשו כי דע אפוא כי אין צריך לומר הר המוריה כי אם גם הר זה שבגבול א"י קנתה ימינו והוא ענין מאמרם ז"ל על פסוק עד לא עשה ארץ וחוצות כי תחלת ברייתו של עולם לא היה כי אם א"י ואחר כך נתפשטה חוצה לארץ וזהו עד לא עשה ארץ וחוצות כי תחלה עשה ארץ ואחר כך חוצות וידוע כי עולם חסד יבנה שהוא ימין נמצא שבהברא העולם בימין חסדו הר זה קנתה ימינו באופן כי גם הר זה שבתחלת תחום הארץ גבול קדשו יקרא:

פסוק נה
ומשם החל הוא יתברך ויגרש מפניהם גוים על ידי עצמו ולא על ידי מלאך להיות כי שם גבול קדשו ויאמר על הגרגשי שפנו מלפני ישראל והלך למרחקי ארץ והנשארים משבעה גוים ויפילם חללים בחבל נחלה שהוא בארץ ישראל עצמו וישכן באהליהם של אלו ואלו את שבטי ישראל:

נד או יאמר ויביאם אל גבול קדשו כו' במה שאמרו ז"ל כי בית המקדש קנין אחד שנאמר הר זה קנתה ימינו ובזה יאמר כי זכות ב"ה הביאם וכבש לפניהם הארץ וזהו ויביאם וכו' מי הביאם הר זה כו' הוא זכות ב"ה. ושמא תאמר כי אין כל הקדושה ההיא רק אחר שנבנה בית המקדש אך לא מקודם אשר עדיין לא היה שמו כי אם הר הוא הר המוריה דע לך כי לא כן הוא כי הר זה עודנו הר להיותו הר זה ביחוד קנתה ימינו אותו. או יאמר ויביאם אל גבול קדשו הוא הר המוריה ושמא תאמר האם לקדשו יש גבול חלילה כי הלא מלא כל הארץ כבודו לז"א אמת הוא אך מה שקראתי לזה גבול קדשו על יתרון שיש לו על השאר כי הר זה קנתה ימינו:

נה ושמא תאמר למה תאמר ויביאם שיורה שהיה המקום כבוש ובטוח ולא הוצרך כי אם הבאה אל הר המוריה והלא הם כבשו הארץ שבע שנים בחרב וקשת ומלחמה לז"א האמת שלא היתה רק הבאה כי הנה לא בחרבם ירשו ארץ כי הלא ויגרש מפניהם גוים וכו':

פסוק נו

וינסו וימרו כו' אמר כי מעט מעט עזבו את ה' כי תחלה וינסו בענין ההשגחה ואחר כן וימרו את אלהים באמרם כי הוא עליון כי על השמים כבודו ואיננו משגיח למטה בארץ וזהו וימרו את אלהים עליון ועדיין היו שומרי מצותיו אך עוד מעט נמשך כי גם עדותיו לא שמרו הן המצות שהן עדות לישראל על השגחתו כענין שבת עדות על חדוש העולם וכיוצא בה:

פסוק נז

ויסגו ויבגדו כו' ויסגו אחור אל אבותם להדמות אליהם ככל הנזכר למעלה אשר עשו אחרי צאתם ממצרים מ' שנה במדבר ומי יתן והיה מה שנסוגו אחור אל דור שלפניהם כי אם שהיה ההתהפכות רב עד אבותם הקודמים במצרים והוא כי אבותם אשר נחלו הארץ כשרים היו כי אם נהפכו אחור ביותר עד דורות הרבה כקשת רמיה והוא כי דרך בעלי קשתות למען יבטחו העוברים ולא ישמרו מקשת דרוכה יעבירו היתר מהקשת ויניחו שתי ראשי הקשת כפולות אל העבר מזה אשר לא כדרך יריית חצים אשר יראה הרואה ויבטח לבו באמרו כי אנשי אמת שונאי בצע המה ומדי עברם מנגד פניהם יהפכו קשתם על מתכונתו מהעבר האחר וישימו היתר על מושבו ויכוננו חצם על יתר לירות במו אופל לנקי חנם לשלול שלל ולבוז בז וזהו קשת רמיה שהיא הפך דריכתה לרמות ומהפכין אותה אחר כך אל הקצה האחר והנה נשא פה המשל הזה כי אחר היותם מהופכים אל האמת והצדק כקשת שהוסר היתר וראשי הקשת מהופכים אל העדר דריכת חצים

נהפכו אל הקצה האחר כקשת רמיה וכן נהפכו ולא מעט אל הדמות אל דור שלפניהם כי אם אל שלפני פניהם שהוא היפוך רב כמדובר:

פסוק נח

ויכעיסוהו בבמותם כו' תחלה הכעיסוהו בבמותם להקריב בם לשמים אחר איסור הבמות בזמן משכן שילה ומזה נמשכו כי בפסיליהם יקניאוהו עשו שיהיה מקנא במה שהמה הבל:

פסוק נט

אז שמע אלהים היא שכינה השורה במשכן שילה ויתעבר וימאס מאד בישראל:

פסוק ס

ועל כן ויטוש משכן שילה להיות שורה שם ואם יאמר איש האם יאבד משכנו מפני השוטים כי אם מאס בישראל שחטאו משכנו מה חטא להחריבו לז"א אל יעלה על רוחך כי הוא יתברך מכין מושבו בבית או באהל כי אם באדם כי היכל ה' המה וזה מאמרו יתברך באמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כי בתוכו לא נאמר אלא בתוכם כי לא באהל ובמשכן עושה יתברך מושב לו כי אם באנשים אם שלמים וראויים המה אך אם יעברו רצונו יטוש בית מקדשו כי גם בעשותם רצונו לא מהמשכן עושה מושב כי אם מהאדם וזהו אומרו ויטוש משכן שלו תדע למה הלא הוא כי אהל שכן באדם הוא ולא בעצים ובאבנים. או יאמר כי על שוימאס מאד בישראל היה מקום לעשות כליה ח"ו לולא שהטיל כעסו במשכן כי ויטוש משכן שלו והטעם הוא כי ישראל חשובים לפניו יתברך מהמשכן כי אם אהל שכן היה באדם שהוא בעבור האדם ועל כן טוב הוא כי המשכן יכפר בעד עמו בל יכלו: והנה בבמדבר רבה אמרו רז"ל כי כאשר הוקם משכן למטה הקים הקב"ה משכן למעלה הוא משכן הנער ובזה יאמר ויטש משכן שלו לא המשכן המכוון נגדו למעלה הרוחני של מטטרון כי אם אהל שכן באדם שהוא של מטה:

פסוק סא

ויתן לשבי כו' אמר כי נתן לשבי עזו הוא ארון הברית ולא חש על כבוד ארונו יען כי הלא ותפארתו של ארון היה בהיותו ביד צר כו היו מפארים ומחשיבים הצרים אותו באמרם אלה הם האלהים האדירים המכים את מצרים בכל מכה וכן אחרי כן בבואו כמפורש בשמואל היו מחשבים אותו כלומר ביד צר היה תפארתו משא"כ יתברך בהיותו אתם כי אדרבה בפסילים הקניאוהו על כן ויסגר וכו'. או שעור הכתובים עד סוף ז' פסוקים מפסוק ויתן לשבי עזו כו' לומר ראה והביטה כמה זכות איש או אשה מועיל לפי העת כי הלא וימאס מאד בישראל ואיך נהפך הדבר שהכה את פלשתים בעפולים והשיב

שבות יעקב ושב הארון בכבוד הלא הוא זה זכות אלמנת פנחס בן עלי הכהן כי באה לה שמועה ממות חמיה ואישה שהיא מיתה ממש ולא בכתה ולא שתה לבה וכשמעה כי נלקח ארון האלהים חרה לה ותבכה עד צאת נפשה כי מתה עם היות כי ארון האלהים לא היה לבוז ח"ו כי אם אדרבה כבדו אותו וזה ענין הכתובים ויתן לשבי עזו הוא הארון ועם היות כי לא היה לבוז כי אם אדרבה ותפארתו היה ביד צר:

פסוק סב

אך צרת העם עצמה מאד כי ויסגר לחרב עמו כו' בחוריו אכלה אש כו':

פסוק סד

וגם כהניו הם חפני ופנחס בחרב נפלו ועם כל זה אלמנותיו לא תבכינה את בעליהן כי אם אל הלקח ארון האלהים:

פסוק סה

על כן נכמרו רחמיו יתברך ויקץ כישן אדני הוא שם אדנות הוא שכינה שבארץ הקיץ כישן שהוא כי בראות כי גוים כבדוהו ולא ישראל היה ישן מלפקוד את עמו ומלהצר את צריהם אך על ידי זכות אשת פנחס הקיץ כישן והוא בשום לב אמרו השינה אחר ההקצה ולא אמר וכישן הקיץ לומר כי לא הספיק זכות להתעורר בעצם צריו על כי צריו פארוהו על כן לא היתה ההקצה שלמה כי אם עודנו כישן מעט ולא כגבור מתרונן משמחתו לינקם רק כמתרונן מיין שאינו מתאמץ כנקמה:

פסוק סו

על כן לא הרגם רק הטיל הכעס בבייש אותם בעולם ולהניחם בחיים שהוא כי ויך צריו אחור שהוא טחורים באחוריהם שלא היה רק כי חרפת עולם נתן למו בלבד:

פסוק סז

ותחת אשר מאס מאד בישראל עתה לא מאס רק באהל יוסף והטיל בו הכעס והטעם כי בשבט אפרים ששם היה משכן שלו לא בחר והוא מה שכתבנו למעלה כי השראת שכינה אינה במקום כי אם באדם ועל כן כאשר לא היתה הכנה בשבט אפרים להשראת שכינה מאס באהל יוסף ועל פי דרכו כוון מאמרנו כי שב אפו ותחת מה שהיה לו על ישראל גדר מאיסה נהפך להעדר בחירה בם בלבד וזהו ובשבט אפרים לא בחר:

פסוק סח

ויבחר את שבט כו' הנה מהראוי יאמר ואת הר ציון או בהר ציון כי ציון עיר היא ולא אדם אך הנה ציון מחלת שבט יהודה היא ואחרי אומר כי מאס מהיות משכנו בשבט אפרים אמר עתה כי בשבט יהודה בגבול נחלתו בחר והוא כי אומר את הוא כמו עם

כד"א משחיתם את הארץ ואמר כי נתחבר זכות שבט יהודה עם זכות ציון אשר אהב כי על כן מבריאת העולם שרתה בה שכינה כנודע והיא מיהודה בהר ציון אשר אהב:

פסוק סט

ויבן כמו רמים כו' לבא אל הענין נקדים מה בין משכן לבית המקדש והוא כי הנה ידוע כי אין השראת שכינה בבנין בית של מטה תלוי אלא בשל מעלה והוא כי ב"ה של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה וכל פרטי מציאות של מטה היכל ואולם וכל חדרי משכיתו וכל כליו דוגמא לכל מה שבב"ה של מעלה וע"י כן בחכמת הבנותו על פי כל הדברים שבעליון יורק שפע העליון בתחתון ותשרה בו שכינה מעין העליון לעולם ועד כאשר השראתה בעולם העליון לא תמוט לעולם ועל כן גם בחרבן לא זזה שכינה מכותל מערבי אך המשכן אינו כנגד ב"ה של מעלה אך הוא כמאמר רז"ל במדבר רבה שהוא כנגד משכן עליון המשמש בימי הגלות הנקרא משכן הנער וכל מה שבמשכן של מטה הוא דוגמת כל פרטי משכן של מעלה עצמותו וכליו וכמו שמבואר אצלנו על פסוק ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן שהוא תבנית המשכן של מעלה ואת תבנית כל כליו של מעלה וכן תעשו למטה והנה אין ספק שאינו דומה אשר הוא דוגמת ב"ה של מעלה לאשר הוא דוגמת משכן הנער לא ברוממות ולא בהתמדת השראת שכינה שם כי על כן בחרבן בית המקדש שהוא לעומת של מעלה לא זזה שכינה משם ובהבטל משכן ממקום מושבו לא נשארה שם שכינה. ונבא אל הענין אחר אומרו וימאס באהל יוסף כו' הוא משכן שלו אמר ויבחר כו' את הר ציון כו' ומה בין בית המקדש שביהודה למשכן שהיה בתחלה הלא הם שני דברים אחת כי ויבן כמו רמים מקדשו שלא היה כמשכן שהיה כמו משכן הנער כי אם כמו רמים הוא רוממות עולם האצילות ואמר רמים לשון רבים שהוא מה שבזבול ברקיע רביעי ואשר הוא דוגמתו בעולם האצילות מה שאין כן במשכן שנית שהיה כארץ כו' שהוא כאותה ארץ שיסדה לעולם כך בית זה היה כאותה ארץ שיסדה לעולם כך בב"ה יסדו לעולם כי גם אחל החרבן לא זזה שכינה ממנו כנודע:

פסוק ע

ואם תאמר ואיך יהיה לעולם והלא היה עתיד ליחרב פעמים ואם יגרמו העונות לבלתי התקיים אחרי כן לעולם מה בצע במה שלא תזוז שכינה אם הבית הוא חרב לזה אמר הנה ויבחר בדוד כו' כלומר החנם הלך אלהים לקחת לו מושל בישראל ממכלאות צאן ולא לקח מהבעלי שררה חשובים לעם:

פסוק עא
כי אם שמאחר עלות הביאו אך אין זה כי אם כי יודע אלהים כי אל דעות הוא כי זה לבדו הוא הראוי לרעות את ישראל בזמן הזה ולעתיד לבא וזהו לרעות ביעקב עמו שהוא בזמן הזה ובישראל נחלתו בימות המשיח:

פסוק עב
וכן היה כי וירעם בזמן הזה כתום לבבו ובתבונתו כפיו ינחם לעתיד לימות המשיח:

סט או שיעור הכתובים מעין זה ויבן כמו רמים מקדשו דוגמת הרמים ושמא תאמר והלא גם הוא נחרב לזה אמר כארץ שיסדה לעולם שהוא שיסדה על יסוד אחד שהוא צדיק יסוד עולם:

ע כך ויבחר בדוד עבדוכו' להיות לו יסוד לקיום המקדש ועל כן ויקחהו ממכלאות צאן כו':

עא שהוא יסוד לזמן הזה לרעות ביעקב עמו ולעתיד כדי שובישראל נחלתו:

עב וכן היה כי וירעם כתום לבבו ובתבונות כפיו ינחם לעתיד והוא כי במלכו בזמן הזה יצטרך לרעותם בחכמת לבו לתומו אשר ישים ה' בתום לבבו בהתבודדו אך לעתיד לא יצטרך לכך כי אם בתבונות כפיו ינחם מעין מלמד ידי למלחמה כי אם שיהיה אז יותר כי את אשר יהיה ראוי לשלוח בו יד הן למות הן ליסורין ידיו מאליהן יתקוממו לעשות ואת אשר יהיה ראוי להיטיב לו ולתת לו מתנות וכיוצא גם הוא יתקוממו לעשות כי אז תמלא הארץ דעה את ה' ומה גם למלך המשיח:

פרק עט

פסוק א
מזמור לאסף אלהים כו' אנשי כנסת הגדולה שהחזירו העטרה ליושנה לומר הגבור והנורא נתנו טעם ואמרו כי ראות גוים מרקדים בהיכלו כו' הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו שהיא גבורה עצמית וזה יאמר אלהים באו כלומר הוראת מדת אלהים ותגבורת היה מה שבאו גוים בנחלתך וכן נתנו את נבלת עבדיך כו' שפכו כו' וכל כך אזרת כח וגבורה עד שאני קץ בדבר ואומר עד מה ה' תאנף כו'. או יאמר בשום לב אל לשון מזמור שאמרו רז"ל קינה מיבעי ליה ותירצו שהוא על שהטיל כעסו יתברך בב"ה או שזימרו בני קרח שמי שיעלה שערי ב"ה שטבעו יעלה את אביהם. ויתכן יאמר בשום לב אל אומרו באו גוים בנחלתך כי אחר שטמאו ועשו הרעה מה צורך להזכיר מציאות הביאה אל הנחלה כי מה יתן ומה יוסיף בואם בנחלה יאמר מה שטמאו ובכלל היא הביאה ועוד כי הלא

שרפו כל מועדי אל בארץ והציתו אש בהיכל ובדביר ולא מצא אסף בידם רעה כי אם שטמאו את היכל קדשו. ועוד אמרו שמו את ירושלים לעיים כי הלא גם במקדש שלחו את ידם ולמה לא יזכיר כי אם את ירושלם בענין הריסה או שריפה. אך לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל בפסיקתא כי במקדש ראשון אשר היה כבודו גדול מהשני כנודע לא השליט הוא יתברך את הגוים לשורפו בידם באש כי אם על ידי משרתי עליון וז"ל פתיתני ה' ואפת בשעה שהגיעה קצה של ירושלים ליהרס א"ל הקב"ה לירמיה קום לך לענתות וקח השדה מאת חנמאל דודך אותה שעה חשב ירמיהו בלבו שמא נותן חן המקום על בעליו ונושאים ונותנים בתוכו א"ל הקב"ה קום לך קנה השדה כיון שיצא ירמיה מירושלים ירד מלאך מן השמים ונתן רגליו על חומת ירושלים ופרצו קרא ואמר יבואו השונאים ויכנסו לבית שאדונו אינו בתוכו ויבוזו אותו ויחריבו אותו ויכנסו לכרם ויקצצו את גפניו שהשומר הניחו והלך לו שלא תהיו משתבחים ואומרים שאתם כבשתם אוחו קריה כבושה כבשתם עם הרוג הרגתם באו השונאים וקבעו בימה שלהם בהר הבית הלכו ועלו להם בבימה האמצעית מקום שהיה המלך יושב ונוטל עצה מן הזקנים משם שנשתכלל ב"ה. שם ישבו השונאים ונטלו עצה היאך לשרוף בית המקדש עד שנמלכו ביניהם נטלו עיניהם והנה ד' מלאכים יורדים ובידם ד' לפידים של אש ונתנו בד' זויות של היכל ושרפו אותו ירמיה הנביא יצא מענתות לבא לירושלים נטל עיניו וראה עשן ב"ה עולה אמר בלבו שמא חזרו ישראל בתשובה להקריב קרבנות שהרי עשן הקטורת עולה בא ועמד לו על החומה וראה כו' עד כאן. הנה כי בבית ראשון לא השליט הוא יתברך את הגוים לשלוח יד בב"ה רק לבא אל תוך נחלתו להתייעץ היאך ישרפו אותו. ובזה נבא אל הענין והוא כי בד' גליות לא בכלן יהיה לגוים שליחות יד בב"ה כי אם בשלשה מהם נ"נ ויון שנכנסו להיכל וטימאו הטהרות ואדום שלא בלבד ב"ה כי גם כל ירושלים אמרו ערו ערו עד היסוד בה אך בגלות מדי עדיין לא נבנה בית המקדש וגם שעיכב אחשורוש את הבנין היה מניעת טוב לא הבאת נזק והנה על מעמד שלשה רגלים שהצרו בבית המקדש בא אסף ויאמר הנה מזמור ראוי לזמר על הנוגע אל ב"ה וירושלים כי לא היתה לקות גדולה כי הלא הפעם הראשונה לא היתה שליטתם רק כי באו גוים בנחלתך שהוא להתייעץ בלבד איך ישרפו את ב"ה כי זה הורה כי לא געלת במקום כי אם שלעולם היא נחלתך כי לא זזת ממנה וכן בפעם השנית בימי יון טמאו את היכל קדשך שנכנסו וטמאו הטהרות אך לא החריבו וגם עדיין הר קדשך יקרא כי גם בחרבנן יש להם קדושה כמ"ש ז"ל ממקרא שכתוב והשמותי את מקדשיכם שהוא ממה שלא נאמר ואת מקדשיכם אשומם וכל שכן בימי יון כי מיד חזרו וטהרו הכל וז"א

את היכל קדשך ואפי' בפעם השלישית ששלט אדום בב"ה לא שמו לעיים את ב"ה רק את ירושלים והוא מאמר הכתוב זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה אך לא השליטם ה'ביסודות ב"ה כי אם עדיין קיימים כי אשר בנה דוד לא שלטו בו אויבים כנודע מרז"ל אך הצרה הגדולה שאין לזמר כי אם קינה מיבעי לן הוא על בניך כי רעתם רבה כי נתנו את נבלת עבדיך כו' שפכו כו'. ועל דרך רז"ל האומרים כי מה שזימר אסף הוא על כי הטיל כעסו יתברך על הבנינים ולא על האנשים ימשך הענין לפי דרכם שאומר מזמור יזמר אסף על כי באו גוים בנחלתך כו' כי בב"ה וציון וירושלים שפכת כעסך שהוא ענין כלה ה' את חמתו כו' ויצת אש בציון כו' אך הזמר היה גמור אם על ידי כן היו ישראל נצולים מחרב אויב אך הנה נתנו את נבלת כו' שפכו כו' כי בזה ודאי נהפך לאבל מחולנו:

פסוק ב

נתנו את נבלת כו' אמרו רבותינו ז"ל פ' נגמר הדין מאי עבדיך ומאי חסידיך אמר רב חסידיך ממש עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא וכיון דאקטול קרי להו עבדיך דכיון דלאו כי אורחיה מת הויא ליה כפרה עד כאן. וראוי לשים לב מי דחקו לומר שעבדיך אינם צדיקים וחסידיך כמשמעו אך הוקשה למו אומרו בעבדיך לבלת ובחסידיך בשר אך הוא כי את הבלתי צדיקים קורא אותם נבלה ומעין זה חילקו ז"ל בפסוק יחיו מתיך נבלתי יקומון שאמרו רז"ל שמתיך הם מתי א"י נבלתי הם מתי ח"ל ועל שלא מתו בתשובה ווידוי אמר דכיון דלאו כי אורחיה מית הויא ליה כפרה עד כאן. ועל דרך הפשט נמשיכהו אל הכתוב שאחריו שפכו כו' בשום לב כי הלא תחלה היה ראוי לומר שפיכת הדם ושאין קובר ואחר כך נתנו את נבלת כו' וגם בכלל אמרו נתנו את נבלת כו' הוא שאין קובר. ועוד היתכן שההורגים היה להם לקבור הרוגיהם. אך יהיה על דרך מאמרם ז"ל על פסוק ושלחתי דבר בתוככם ונתתם ביד אויב כי על ידי הדבר היו נתנים ביד אויב כי במות המת ואין מלינים המת בירושלים ועל ידי כן היו מוציאין אותו לקוברו והאויבים שחוץ לעיר היו לוקחים אותם להרגם וזהו ונתתם ביד אויב ועל דרך זה יאמר נתנו את נבלת כו':

פסוק ג

ושמא תאמר למה לא היו יוצאים מהעיר לקבור הרוגיהם ולא יניחום לעוף השמים ולבהמת הארץ לז"א שפכו דמם כמים סביבות ירושלים ועל כן ואין קובר שלא היו יוצאים מישראל לקבור ההרוגים פן ישפכו דמם סביבות ירושלים והנה אמרו רבותינו ז"ל מאי כמים שלא נהגו בדמם כדם צבי ואיל שנאמר בהם ושפך את דמו וכסהו בעפר

אלא כמים ואחשוב לפי דעתם שעל כן יאמר ואין קובר לומר שאין קובר את הדם הנזכר שהוא הכסות בעפר שהוא מעין קבורה:

פסוק ד

היינו חרפה לשכנינו כו' אמר כי שכנינו הדשים בנו לא היינו חשובים בעיניהם להיות לועגים עלינו כי היינו חרפה בעיניהם אך סביבותינו הרחוקים קצת היו מלעיגים ומקלסים עלינו וזהו לעג וקלס לסביבותינו ונמשך אל מה שאחר ואמר היינו חרפה כו' בשום לב אל אומרו גוים ואמרו ממלכות וכן אומרו אכל לשון יחיד והשמו לשון רבים. ועוד אומרו נוהו שאם הוא של יעקב אין ב"ה נקרא אלא נוה של הב"ה ואם חוזר אל הקב"ה נוך היה ראוי לומר כי כל הכתובים לנוכח אתו יתברך ידברו אך יאמר כי הנה נאמר בנפול אויבך אל תשמח פן כו' והשיב מעליו אפו והרי שכנינו וסביבותינו שמחים לאידנו שמשמחתם היינו לעג וקלס:

פסוק ה

ואם כן השב מעלינו אפך כי אחר ששמחו אויבינו עד מה ה' תאנף לנצח ולא תשב אפך ממנו ומה תעשה מהאף תשיב מעלינו תבער בם כמו אש תבער כמו אש קנאתך שתקנא על שמחתם.

פסוק ו

ואם יכלו ולא ימרקו אשמותינו בגלות כי אינם שפוך חמתך אל הגוים שכנינו וסביבותינו אשר לא ידעוך כי ידך עשתה זאת כי על כן היינו חרפה ולעג וקלס להם ועל ממלכות הם שתי ממלכות נ"נ בבית ראשון ואדום בבית שני אשר בשמך לא קראו בעשותם החרבן לא אמרו שעל כבוד שמך אשר הכעסנו היו עושים ולשמו יתברך היו מצרים אותנו:

פסוק ז

ומה שהיה להם לקרוא בשמך הוא לומר כי שמך הנזכר אכל את יעקב כי ה' איש מלחמה ה' שמו פעל כל זאת ואדרבא היו אומרים ידם רמה ולא בלבד נמנעו מלקרוא בשמו יתברך לומר כי הוא העושה על ידם ולכבודו שחיללו ישראל הם עושים אדרבה ואת נוהו של שמך הנזכר השמו כי ב"ה נוה שמו יתברך קראו ה' באמרו כי אם אל המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם. או יאמר כי אכל כו' לומר אם יאמר אין אשם אדום גדול כי הלא הוכן לרצועת מלקות לישראל כמאמרם ז"ל על והיה כאשר תריד וכו' שאמר לו אם תראה שעוברים בני יעקב על התורה עשה בהם שפטים וכן אמרו רז"ל בב"ר שצוה יצחק לעשו אם יעבור זרעי על התורה גזור עליהם גזרות לז"א הנה זה היה קצת התנצלות על מה שהצרו את עצמם אך לא על הממון ועל בית המקדש והנה

אצ"ל בני עשו המחריבים כי אם עשו הוא אדום אכל את יעקב כמו שאמרו ז"ל שמלבד המנחה ואשר לקח מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות נטל אחר כך את כל נכסיו לגמרי כמו שאמרו ז"ל על בקברי אשר כריתי לי שנטל כל נכסיו ועשה מכל ממונו כמין כרי של תבואה ונתן לעשו על חלקו שבמערה וז"א בלשון יחיד כי אכל את יעקב שהוא על עשו ואחר כך בניו את נוהו יתברך השמו ומפני כבודו יתברך לא אמר נוה ה' כי אם נוהו סתם:

פסוק ח

אל תזכר לנו כו' הנה בית ראשון נחרב על ע"א ג"ע ש"ד ובית שני על מדות רעות אמר כדי לגאלנו אל תזכר לנו עונות ראשונים כי על האחרונים שהוא רוע מדות מהר יקדמונו רחמיך על כי אין אשמתנו רבה כי הלא דלונו מאד ועניות לא הניח מדה טובה לישראל. או יהיה כי יאמרו ישראל שבגלות החיל הזה הנה שנים הם עונות ראשומם לכל שאר עונות כי הם הנתבעים ראשונה בתת דין וחשבון למעלה שהם קבעת עתים לתורה נשאת ונתת באמונה ואמר כמדברים אל שם אלהים הנ"ל הנה אנחנו בדלותנו בצרת הגלות זאת שואלים מאתך מדת הדין והוא אל תזכר לנו עונות ראשונים אותם ב' עונות ראשונים לא שתותר אותם רק שתרפה מעט כדי שעל ידי כן טרם יזכרו מהר ימצא מקום מדת רחמים לקדם ולהליץ טוב וזהו מהר יקדמונו רחמיך להליץ בעדנו ולומר כי לא אשמים אנחנו סובלי הגלות על ב' עונות אלה כי הנה דלונו מאד ועל כן עניות לא הניחנו לקבוע עתים לתורה כי אם אין קמח אין תורה וגם לא לשאת ולתת באמונה כי בקשנו אוכל לנו ודלונו מאד ועל פת לחם יפשע גבר כי רש עושה כף רמיה כי אין בית הבליעה פנוי ולא יחוש אם מותר או אסור לשבוע לחם והענין הוא כי כאשר הדיין מוצא זכות לנדון בתביעות ראשונות מקיל בכל שאר תביעות:

פסוק ט

עזרנו אלהי ישענו כו' אמר אם נאמר לפניך תצילנו למען שמך הלא תאמר איך ארחמכם למען שמי ואתם חטאתם על דבר כבוד שמי וחללתם אותו כי בעונותינו שם שמים מתחלל בגוים על כן אמר עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך לשוב לתקן עותתנו בדבר הזה ואחר כך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. או יאמר והוא הנכון אם בגלות נצטרך למות על קדוש שמך עזרנו אלהי ישענו ואמץ את לבבנו נשים את עצמנו למות על דבר כבוד שמך לקדש שמך כענין חנניה מישאל ועזריה אך אחרי כן והצילנו כאשר הצלת אותם וחיו ושמא תאמר אם אצילכם במה יכופרו חטאתיכם לזה אנו אומרים אחר שנמסור עצמנו למות גם שלא נמות כפר על חטאתינו למען שמך:

פסוק י
למה יגעו הגוים בכבוד שמך שיאמרו הגוים אם לא תצילנו מהמות במסור עצמנו איה אלהיהם וזהו למה יאמרו הגוים כו' אך בזה שתצילנו יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך כי בראותם כי אתה עמנו על מוסרנו את עצמנו ידעו מה יקר דם עבדיך כי עשית פלא להצילנו מידם על מוסרנו עצמנו על קדוש שמך ומזה ידעו כי לא השלכת אחרי גוך נקמת דם עבדיך השפוך כי מה שלא הצלתם מידם להיות עת רוגז ולא יבצר כי עבדיך היו ולא יותר דמם:

פסוק יא
ושמא תאמר אם חטאתם על דבר כבוד שמי וחללתם אותו חלילה בגוים למה לא תמותו כי לא יכופר עד תמותון לזה אמר תבא לפניך אנקת אסיר והוא כי כל המקדש את ה' ומוסר את נפשו הוא אם יתפש ויאסר תחת ידם להעבירו על דת או יהרג וזה אשר תעשה כי תבא לפניך אנקת אסיר הנתפש אשר ינאק כי שמוע תשמע נאקתו כי צרת מאסרו ונאקתו יספיקו כי גם אם בני תמותה יהיו תתיר אותם מן המות.
או יאמר תבא לפניך כו' ענין מאמרם ז"ל שאמר אליהו ז"ל לריב"ל כי היה המשיח בפתחא של רומי עצור ואסור נגוע מוכה מתיר ואוסר נגעיו ונאנח על ישראל ובזה יתכן שאומרים אנחנו בני הגלות החיל הזה המר והארוך תבא לפניך אנקת אסיר הוא מלך המשיח האסיר בפתחה של רומי שהוא כפרש"י ז"ל שהוא ברקיע כנגד פתחה של רומי ואם אין אנו כדאים כגודל זרועך הותר בני תמותה:

פסוק יב
והשב לשכנינו כו' הנה על אשר חרפו אותנו והצרו אותנו לא נבקש כי אם העדר מות כי תתיר בני תמותה אך והשב לשכנינו שבעתים כו' על אשר חרפוך ה' ולהתכת תיבות הכתוב ראוי לשים לב אל אומרו אל חיקם מה ענין החיק בהשבת חרפתם ועוד היתכן לשלם שבעתים שהם י"ד על חרפתם והיה די כפלים כי אין דרכו ית' להכפיל העונש כ"כ ועוד כי מלת חרפתם מיותרת. אך יאמר והשב לשכנינו שבעתים ומספר זה הוא אל חיקם ומחשבת לבם שבחיקם כי נותנים אל לבם לפי הנראה להם כי שבעתים הוא אך אינו כי אם חרפתם שהוא שיעור חרפה אחת כי הלא הוא אשר חרפוך ה' ולגדולתך ה' אין קץ לענשם ושבעתים א' המה. או יאמר הנה שני דברים תעשה בגודל זרועך אחד הותר בני תמותה וגם בזרועך שהיא יד שמאל שפועלת דין תשיב להם שבעתים כמנין יד וזהו והשב לשכנינו שבעתים ולא שדבק בך חלילה אשר חרפוך כי אם אל חיקם שהוא על מחשבת לבם שמחרפים אך אדרבה לפי האמת אדרבה חרפתם היא כי את עצמם הם

מחרפים כי חרפתם היא אשר חרפוך ה' ולא חרפה לך חלילה במה שאתה ה'. או שיעור הכתוב חרפתם היא למה שגם אחר שחרפוך אתה ה' בהויתך ולא כב"ו שמשתנה על ידי מה שיחרפוהו. ויתבן במאמרם ז"ל על פסוק יען אמור מואב ושעיר ככל הגוים בית יהודה שאמרו על הכרובים שראו בחרבן ככל הגוים עובדי צורות בית יהודה ונבא אל הענין והוא כי השכנים הרעים אשר ידבר בם פה הם במואב ושעיר שהם שכנים לא"י שהם מכלל עשרה עממים שאמר הקב"ה לאברהם לתת לנו והשאיר שלשה עד לעתיד והם של שעיר ומואב ועמון ואמר וכן בגודל זרועך הנזכר תן כח לשכנינו לקבל שבעתים אל חיקם שהם שתי פעמים שבעה כמנין יד ה' שהוא הזרוע הנזכר והוא כענין טיטוס שכלה ומשיבים אותו לאיתנו לידון וזהו והשב להם שבעתים ז' בשביל מחשבתם וזהו אל חיקם וז' על הדבור וזהו חרפתם כו' שהוא על הנוגע אליך ה' שהוא באמרו ככל הגוים בית יהודה:

פסוק יג

ואנחנו עמך כו' הנה אלה שתחת שר יפלו המה ושריהם אך ואנחנו עמך שאתה אלהינו מצד נפשותינו וגם צאן מרעיתך שאין עלינו שר ורועה ירענו מתחת ידך כי אם אתה האלוה והרועה את גופינו בעה"ז על כן למה שאתה קיים לעד נתקיים גם אנחנו ועל בחינת נפשנו הקיימת נודה לך לעולם ועל גופינו שאתה רועה אותנו בחיינו לדור ודור לבנינו ובני בנינו נספר תהלתך כמד"א ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי כו'. או יאמר הלא שאלנו השב לשכיננו שבעתים כו' אל יאמר איש שכל ישענו וכל חפץ הוא למען באבוד רשעים יהיה כל העולם לנו והיה כל הטוב אשר תיטיב את עולמך לבדנו כי הנה לא לבנו הלך במחשבה זו כי אם ואנחנו עמך כי אתה אלהינו וגם צאן מרעיתך שלא תרעה אותנו על יד שר כמלכי האומות כי אם על ידך כי אנו צאן מרעיתך באמת וזה די לנו ועל שתי אלה נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך אם מעט ואם הרבה נאכל כי הנה קרבת אלהינו לנו טוב. או יאמר ואנחנו עמך שאתה אלהינו וגם הרועה וזן אותנו על ידך שאנו צאן מרעיתך וגם שיש דור שאינך רועה אותנו שהוא בגלות בארץ אויבינו שאנו נזונים מתחת שר צלם עכ"ז לדור ודור אפי' בדור שאנו בארץ אויב יש לנו לספר תהלתך על מה שאתה עתה בארצך אנו עמך וצאן מרעיתך. או יאמר על דרך כי טוב חסדך מחיים וכו' כי טוב החסד שאתה עושה לנו יותר מתת לנו חיים במה שזכיתנו ששפתי החומריים ישבחונך עד"ז יאמר נודה לך לעולם גם אחרי מות על מה שזכיתנו שבדור ודור בגוף ונפש לדור ודור לבנינו נספר תהלתך:

פרק פ

פסוק א

למנצח אל שושנים וכו' כוונת אסף לבקש רחמים על הארבע גליות להיות מעיר לעזור על תיקונם אחד לאחד ועל תקותו יתקן הוא יתברך את כל אחד אמר מעתה על כל סוג אחד זמר מיוחד על תיקון גלות בבל אמר למנצח שהוא יתברך יעשה למענו ועל השנית שיהיו שני גואלים מרדכי ואסתר אמר אל שושנים כי כן יתייחסו הצדיקים כמ"ש ז"ל על פסוק ללקוט שושנים ועל יון שהורה הוא יתברך היות עמנו ולא נטשנו בעדות נס שמן המאור אמר עדות כי הוא עדות לישראל ועל תיקון האחרון אמר לאסף מזמור כי אז אל עצמו יהיה מזמור כי יבנה בית שלישי ב"ב ואז מה שזימר הוא עצמו באמרו מזמור לאסף אלהים באו גוים כו' שארז"ל שהוא על שקרח אבי אבותיו יתעתד לשוב לעלות בבטחון השערים שטבעו בארץ ויעלו והמזמור ההוא לא יתקיים רק בשוב ה' את שביתנו בבית האחרון במהרה בימינו על כן אמר לאסף מזמור על תיקון גלות הרביעי:

פסוק ב

ואמר אתה שהיית רועה ישראל בבית ראשון נזונים על ידך וכשגלינו לבבל היית נוהג כצאן יוסף שכאשר יוסף אשר הקדים בגלות מצרים עם השכינה כמ"ש בספר הזוהר כי גלו למצרים שכינה עמהם על ידי יוסף שהיה מרכבה אליה ועל כן הוא הנהיגם למצרים כרועה את צאנו כך שכינה עשתה כך שהלכה לבבל וניהגה אותנו שמה כרועה עדרו כאמרם ז"ל כי כשעולליה הלכו שבי לפני צר הם תינוחות של בית רבן יצאת שכינה עמהם וזהו ותצא מן בת ציון כל הדרה ועל כן עצרו כח ללכת לפני צר וכן היו שריה מזי רעב כאילים לא מצאו מרעה וילכו הליכה לאט כטבע הליכה עם היותם בלא כח לפני רודף שעם היות הרודף רץ והנרדפים מהלכים ולא רצים על כל זה היה הילוכם די למרוצת הרודף ואין זה כי אם שהשכינה שיצאת עם העוללים הלכה אתם כרועה עדרו שאינו עוזב עדרו וכן אמרו בספר הזוהר כי זה היה ענין מראה יחזקאל ליישב דעתם באמור להם כי אתם היתה שם השכינה וזהו נוהג כצאן יוסף ואחר הגלות ההוא חזרת להיות יושב הכרובים שנבנה בית שני והיית בו יושב הכרובים נחלה פניך הופיע לבנות השלישי כאשר הופעת בשני:

פסוק ג

ואם חלושי זכות אנחנו להתעורר בגיננו זכור את רחל שהיתה מצרה ומבכה על בניה כמאמרם ז"ל באיכה רבתי ועליה נאמר מנעי את קולך כו' כי יש תקוה לאחריתך וכו'

ומדגל מערבי אשר שם שכינה אשר שם היו בני רחל אפרים ובנימין ומנשה בזכותה עוררה עתה את גבורתך שלא תהיה גבורתך כישנה כאשר בראותך גוים מרקדים בהיכלך והיית כישנה בעיני הרואים אם היות שהן היא גבורתך עתה תהיה גבורתך בהתעוררות וזהו עוררה את גבורתך ולא למעננו תעשה כי אם למענך כי תצא שכינה מהגלות כי הנוגע לך הוא ישועתה לנו כי זה חפצנו יותר מישועתנו כאלו הושעתנו כי חביבה ישועתך לנו:

פסוק ד

אלהים השיבנו כו' הלא אמרנו ולכה לישועתה לנו כי היות לכה הישועה שתצא מהגלות הוא כאלו הישועה היא לנו עתה אנו אומרים כי גם תשועתנו קלה מאד והוא כי א' שאלנו מאתך והוא אל נא תיחל עד נתחיל ליטהר ותסייענו אחרי כן כי אם אלהים השיבנו אתה כי טרם נתחיל לשוב אתה השיבנו ואחרי כן מיד נסגל מצות ומעשים טובים ואז האר פניך והוא הנודע מספר הזוהר כי המצות שישראל עושים בהם מאירה פנים השכינה ומקבלת פני עליון באור המצות ההן ואז היא עת רצון עד אין קץ ועל כן אנו אומרים אלהים השיבנו ואחרי כן והאר פניך כלפי מעלה במצות שנעשה ע"י מה שתשיבנו ואז תהיה עת רצון שמיד נושע בלי חבלי משיח:

פסוק ה

ה' אלהים כו' אמר אם מה שתזניחנו בגלות הארוך והמר ודחוק הלזה הוא כי שמת לבך להסתפק בעליונים הם מלאכי השרת כמ"ש ז"ל במדרש חזית כי זו היתה עצת שרפי קדש לפני הקב"ה בימי המן שיסתפק בעליונים ולדחות שברא זו בא ויאמר אם מה שהארכת הזמן והרבית הצרות הוא כי נעשית ה' אלהים של הצבאות של מעלה עזבת אותנו זה אי אפשר כ"א ה' הוא אלהים של הצבאות בלבד ומסתפק אלהותו בהם א"כ עד מתי עשנת בתפלת עמך כ"א כך היית עושה היית מניחנו כיתר הגוים וכאשר ראית ותתר גוים כן היה ראוי תעשה לנו וזה אי אפשר שא"כ עד מתי עשנת בתפלת עמך כי סכות בענן לך הדומה לעשן להסתיר פניך מתפלתנו:

פסוק ו

ולא הנחת רק שערי דמעה שלא ננעלו ואפי' הלחם אשר הם אוכלים תעצר את השמים ולא יהיה מטר ע"י תפלה עד שתרדנה עינינו דמעה ותענינו על כי שערי דמעה לא ננעלו באופן שאפילו הלחם אשר הם אוכלים הוא לחם דמעה והמים אשר הם שותים לתת להם מי בורות שיחין ומערות הם בדמעות שליש ואם הנחתנו ככל הגוים למה הבאתנו בסער הזה ולא כגוים אשר טוב להם בעה"ז:

פסוק ז
וכן למה תשימנו מדון לשכנינו ואויבינו ילעגו למו על עצמם שמכנה מפני כבוד עליון כלומר כי ילעגו כלפי מעלה לומר איה אלהיכם ואלו בחרת בצבאות לכנות שם אלהותך על מלאכי השרת אם כן היה לך להניחנו בנחת בגוים אך בצער אשר אנו מצטערים הלא יורה כי בנו בחרת והבאתנו במצודת צרות למרק אשמותינו להיטיב אחריתנו:

פסוק ח
ועוד טענה אחרת והיא כי אפי' להיותך אלהים צבאות של העליונים צריך תשיבנו וזהו אלהים צבאות השיבנו והוא כי אם אין ישראל גם בעולם המלאכים לא יבחר כי הלא המה לא בראם ה' רק לשלשל על ידם שפע מעולם העליון בהשלשלות עולם המלאכים שבינתים על ישראל ועל העולם שנברא בשבילם שאם לא כן מה בצע לו יתברך במלאכים ולפיכך הננו שבים לשאלתנו לומר והאר פניך אחר שתשיבנו ונושעה כמדובר למעלה ובזה מצאנו ראינו טוב טעם אל אומרו למעלה אלהים השיבנו ופה אלהים צבאות השיבנו וגם אל מציאות אומרו פעם שנית:

פסוק ט
גפן ממצרים וכו' הלא דחיתי עתה בל יעלה על לב שבחרת בצבאות מלאכים לכנות אלהותך עליהם ואם יאמר איש למה לא שמתי בסוג חלוקה אם בחרת באומות אחר שחטאנו עוינו והרשענו וגרשתנו מארצך הנה זה לא יתכן לשומו בטבע שום חלוקה כי הלא לאין דמית האומות בערכנו כי הלא גפן ממצרים תסיע שהוא מקודם הסיעתך את ישראל ממצרים כי אם שגזרה חכמתך להסיע נועדת שתגרש גוים מארץ ישראל ותטעה כי כל הגוים היו כאין נגדם של ישראל:

פסוק י
ולא עוד אלא שפנית לפניה להקל מעליה שהוא כי שמת בלבם לפנות משם וללכת אל ארץ רחוקה הוא הגרגשי שפנה מפני ישראל. או יאמר כשגזרת לגרש גוים כבר פנית לפניה את השר של הגוים מטרם תסיע את ישראל שמה והוא מז"ל על פסוק סר צלם מעליהם שהוא השר כי מאז שהיו מ' שנה קודם לכבוש הארץ פנה אותו משם ויהיה שיעור הענין ללמדנו ב' דברים א' מה בין ישראל קדושים לאומות שני קדושת הארץ כי אין האומות מתקשרים בה כאשר ישראל כי שרשי נפשותם הן בארץ העליונה שלמעלה מארץ ישראל:

[ט] והוא כי הנה בהיות ישראל במצרים טרם קבלם התורה היו שם עובדי ע"א וכמעט היו מתאחזים בכח הטומאה שלמעלה ממנה כי עדיין לא קבלו התורה וגם שדבקו בע"א

וזהו גפן ממצרים תסיע שהוא יתברך הסיע אותם כי היו כנאחזים אבל האומות שבא"י לא דבקו בה כי מי יתן טהור מטמא והעיר אותם הוא יתברך משם לא היה כמסיע אותם מדבקותם כי מעולם לא הושרשו בה וזהו תגרש גוים כי אינו רק גרושין ממקום הוייתם בלבד אך לא כן ישראל כי אם ותטעה כי הם אשר נטעים שם:

י מה שלא היו כן הגוים כי לא היו כנטועים בה כי אם כמכשולות הנמצאים שם המעכבים את ישראל מלבא לידבק בשרשם כראוי שהוא בהסתופף בארץ קדושה שתחת ארץ עליונה אשר בה שרשי נפשותם וזהו פנית לפניה שפנה המכשולות המעכבים מלפניה כדי להשריש שרשיה כמדובר כי כל שרשי נשמות עם בני ישראל הם בארץ העליונה שכנגד א"י שלמטה הנגדיים אל שרשי נפשות הגוים באופן כי היו מכחות הטומאה והם זרים אצל ארץ ישראל ואין להם שייכות כלל כי מה לתבן את הבר כי הן מהחיצוניות ועל כן שרשיהם היו בלתי מתדבקים באיכות הארץ אך ישראל בבואם שמה התקשרו בשרשם הקדוש ושרשיהן העליונים אשר לכל נפש מישראל בארץ העליונה השרישו בהתדבק נפשותם בשרשם העליון ולא היו כנפרדים משרשם כאשר בהיותם חוץ ממנה וזהו ותשרש שרשיה שהוא למעלה ועל ידי כן ותמלא הארץ היא ארץ ישראל התחתונה ופרו ורבו והצליחו עד מלאת הארץ כי השרשת הקדושה בקדושה הפליגה ההפרחה וההצלחה.

או יאמר כי הנה שרשי נפשות ישראל הם נגד ציון למעלה כי על כן נאמר ולציון יאמר איש ואיש יולד בה אמר שעם שותשרש שרשיה שהוא בציון על כל זה ותמלא ארץ מקדושת שרשם כי פשטו הם בכלה.

פסוק יא

ולא בלבד בהרי ארץ ישראל שהיו תחת הקדושה היה שפע הטובה כי אם גם כסו הרים צלה כי בצלה של גפן זאת חיו כל ממלכות גוים המשולים להרים והוא מאמרם ז"ל אלו ידעו האומות כמה הפסידו בגלות ישראל וחרבן בית המקדש לא החריבוהו כי מתמצית שפע ארץ ישראל היו אוכלים מכל הטוב אשר להם עתה וגם ע' פרי החג היו ישראל מקריבים שלא יצדה העולם מהם נמצא כי כל הרי האומות בצל ישראל היו מסתופפים ולבל יאמר איש איך יתכן תהיה הגפן בארץ ויכסו הרים צלה בחוץ לארץ כי הלא וענפים הם ארזי אל הם ארזים שצלם הולך למרחוק משם אל הוא שם החסד שבו נברא כל כללות העולם כי עולם חסד יבנה והוא כי נפש כל צדיק מישראל הוא כענף גפן המצל כארז כמדובר כי זכיותם הן המצלים על כל העולם:

פסוק יב

עם היות שלא יצאו לחוץ לארץ כי אם תשלח קציריה עד ים שהוא תחום ארץ ישראל מן הירדן עד הים הגדול ומנהר מצרים עד נהר פרת וזהו ואל נהר יונקותיה:

י **או** שעור הכתוב פנית לפניה כו' כי אם היות תחלה מלאה הארץ גוים לא היתה נחשבת ארץ ישראל כמלאה למה שהיא מהקדושה והם חיצונים אך כמלאה מכשולות וריקה מעם אך כאשר פנית לפניה הגוים ותשרש שרשיה של גפן ואז ותמלא הארץ משפע יניקת שרשיה ממקומן:

יא ואחר שנתמלא ארץ היא א"י כסו הרים צלה מהעודף מתמצית ארץ ישראל הרים הם שרי האומות צלה של גפן ושמא תאמר ולמה לא נתפשטו על כל ח"ל אחר שהם מצלים על כל העולם הלא הוא כי הנה ענפיה ארזי אל שכלם קדושים ואיך יתפשטו למקום טומאה רק בא"י בלבד וזהו וענפיה הם ארזי אל באיכות:

יב לכן לא שלחת קציריה רק עד ים הוא גבול ים ואל נהר הוא ירדן גבול מזרח יונקותיה ולא אמר עד נהר ולמה שמהעבר הלז הם שני שבטים וחצי על כן אמר ואל נהר יונקותיה כי גם הם יונקים מארץ ישראל ולא רצה יתברך יתפשטו יותר מטבור הקדושה כלל הדברים כי אין הדעת סובלת שגעלת בנו ובחרת באחד מהאומות כי הלא הבל היו ולאבן נגף ולצור מכשול היו לפני ישראל כי אתה פניתם מלפני ישראל יען כי ישראל מהקדושה מושרשים בארץ העליונה ואדרבה על ידי ישראל היו מתקיימים כל האומות אך החששא לא היתה רק אולי בחרת בעליונים כמדובר למעלה:

פסוק יג

למה פרצת כו' אחר כל אשר החשבת את ישראל כל כך הלא צר לישראל מאד למה פרצת כו' ויתכן יהיה מאמר פסיקתא על פסוק פתיתני ה' ואפת שבא מלאך מאתו יתברך וישם רגל אחד בחומות ירושלים מכאן ורגל אחד מכאן ופרץ חומותיה והיה קורא קול גדול בואו לכרם שאין השומר בתוכו השחיתו אשכול כו' שבעליה הלך לו ועשה כן למען יערבו אל לבם ליכנס כי אלמלא כן לא האמינו מלכי ארץ וכו' כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים וזהו למה פרצת גדריה שעל ידי כן נתפרקו וארוה כל עוברי דרך לשלול שלל ולבוז בז והיתה למס ועל מדי אינו מתלונן כי לא נפקד מהם איש ולא מממונם ואדרבה נהפוך היה אשר שלטו היהודים המה בשונאיהם:

פסוק יד

אך אחר שפעם אחד נפרץ גדרה הקל להיות שליטת חיצונים בהם גם בהיותם על אדמתם ובבית מקדשם הוא בימי יון שפשטו ידם בממונם ובבנותיהם ובהיכל כי בא

לכרסמנה חזיר מיער תוך ירושלים וקראו חזיר מיער על שגם שתואר חזיר נאמר על עמלק כמאמר רז"ל על פסוק ואת החזיר כו' לזה אמר כי חזיר זה שהואיון אינו הנזכר שהוא חזיר בייתי כי בא מיצחק ואח עשו ליעקב כי אם חזיר מיער שהוא חזיר הבר שהוא מהחיצונים ועליו אמר יכרסמנה חזיר מיער הוא עמלק שבא לכרסם הגפן ואחרי כן וזיז שדי הוא אדום איש שדה בגלות האחרון ירענה. הנה כלל דברי הוא שאין הדעת סובלת בחרת באומות:

פסוק טו

אך מה שאפשר הוא היותך בוחר בעליונים כאשר בקשו ממך בבריאת עולם ובמתן תורה ולא רצית ועל זאת אני אומר אלהים צבאות כלומר אם חפצת להיות אלהים של צבאות שוב נא מזה כי הלא הבט משמים שהוא מעולם המלאכים וראה בכל העולם עד הארץ מתחת בכל בריותיך ופקוד גפן זאת בודאי כי אין ספק שלא תמצא מן שמים עד למטה כמוה והוא כי אין מקשר שלשת העולמות עם העליון לקיימם אלא ישראל כנודע כי בד' חלקיו הגוף מהעה"ז והנפש המתנועעת מעין עולם התנועה והרוח מעין עולם המלאכים והנשמה מהעליון ומהתקדש חלקי האדם על ידי התורה מתקדשים הד' עולמות ויוכנו לשלשל השפע להתקיים וזהו הבט משמים וראה והשפיע עד למטה ובודאי תפקוד גפן זאת כי בלעדה אין מתקיימים:

פסוק טז

וכנה אשר נטעה כו' כוונת אסף להזכיר לפניו יתברך שלשה זכיות זכות ישראל שנמשלו לגפן וזכות בית המקדש וזכות דוד שבזכותו נבנה כמאמר ספר הזוהר על פסוק לא בחרתי בעיר כו' ואבחר בדוד ועל כן הוא בנה את היסודות והנה זכות ישראל כבר הזכירו מפסוק גפן ממצרים תסיע עד כה. ועתה בא להזכיר זכות בית המקדש וזכות דוד שעליו נסמך הבנין ואמר וכנה הוא בית המקדש אשר נטעה ימינך והוא כד"א את הכיור ואת כנו כי כאשר כנו של כיור מקבלים מימיו כך בית המקדש של מטה הוא כנה לקבל שפע עליון והוא אשר נטעה ימינך כמה ד"א הר זה קנתה ימינו שנאמר על הר המוריה ואם ישראל חטאו זכור על בן אמצתה לך כי אמצת כח קיום המקדש על מי שקראת אותו בן כמד"א ה' אמר אלי בני אתה הוא דוד שעד בא דוד לא בחרת בבהמ"ק למטה כי עליו אמצת יהיה לך בית פה הוא הכנה הנז' וכמאמר ספר הזוהר על פסוק לא בחרתי בעיר כו' ואבחר בדוד שעד מצא את דוד לא בחר בירושלים:

פסוק יז
והנה הכנה הזאת שרופה באש כסוחה וכרותה מדבקותה בבית המקדש של מעלה שכנה זו כסוחה מהכיור העליון כלומר וחוסה ועשה על מקדשך השמם ושמא תאמר שאם תפקוד על ידי עצמך מגערת פניך יאבדו כלם ואולי צריך שהות עד נטהר מעונותינו שנשוב טרם יכלו שמאימתן נשוב ומה גם לאומר אין בין הזמן הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד:

פסוק יח
על כן לא תעשה על ידי עצמך כי אם תהי ידך על איש ימינך והוא מאמרם ז"ל כי פסוק נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך נאמר על מלך המשיח שיאמר לו הוא יתברך שב לימיני עד אשית וכו' ועליו יאמר פה תהי ידך על איש ימינך שתהיה ידך על איש ימינך אשר אמרת לו שב לימיני וענין היות ידו יתברך עליו יהיה על דרך מאמרם ז"ל על משה שכשהלך לקרוע את הים לא רצה שרו של ים עד שנתן הקב"ה ימינו על ימין משה שנאמר מוליך לימין משה זרוע תפארתו כו' ועל דרך זה יאמר פה על מלך המשיח תהי ידך על איש ימינך שאתה אומר אליו שב לימיני כו' ומי הוא זה שאמרתי תהי ידך עליו הוא על בן אותו אדם שאמצת לך הוא בן מי שאמרתי בפסוק הקודם עליו ועל בן אמצת לך שהוא דוד כאשר ביארנו בו בס"ד. והנה זה הוא לדעת האומר כי נאם ה' לאדוני שב לימיני נאמר על בן דוד ולדעת האומר שעל אברהם נאמר נאם ה' לאדוני שב לימיני יהיה ביאור אומרו תהי ידך על איש ימינך על משה שנתן הקב"ה ימינו על ימינו בקריעת הים שנמצא כי משם הוא איש ימינו והענין כי הנה אמרו רז"ל כי מרע"ה שהיה רועה ישראל בראשונה הוא ירעם באחרונה ויהיה על ידי משיח בן דוד ב"ב ויאמר לפי זה תהי ידך על איש ימינך כאשר בים סוף אמרו רז"ל שנתן הקב"ה יד ימינו על ימין משה מיד ראה הים וינס ויאמר תהי נא עתה גם כן ידך על משה כמאז ושמא תאמר הלא אז הוא זמן מלכות בן דוד ואיך ניתן הממשלה לזולתו לזה אמר על בן אדם וכו' לומר הנה זה משה האיש הוא מושל על בן אדם שאמצת לך הוא על דוד אשר דוד הוא אדם שאמצת לך הנזכר בפסוק על בן אמצת לך כמבואר בסמוך והוא כי גם שבן דוד הוא מלך משה יהיה כאב ופטרן עליו כנודע מחכמי האמת וגם רז"ל אמרו מי שהיה רועה תחלה יהיה באחרונה:

פסוק יט
ולא נסוג ממך וכו' הנה במעמד הר סיני נדבקנו בה' יתברך והיה לנו חירות מן שעבוד מלכיות וחירות ממלאך המות אמר עתה אחרי שתהי ידך על איש ימינך הוא מלך

המשיח עד שית אויביו הדום לרגליו או שאמר על משה שהוא ינהגנו כמאז נמצינו על ידי כן בני חורין משעבוד מלכיות והלא תאמר מה יסכון לנו כי אולי נעשה כאשר בסיני שהיינו בהכנת חירות ממלאך המות וממלכיות וקלקלנו הכל על ידי העגל לז"א אין פחד מזה כי הנה לא נסוג ממך שלא נעשה כאשר במתן תורה ששבנו אחור על ידי העגל ותשוב בנו זוהמת נחש ותשוב המותה למקומה אך כי עתה לא נסוג ממך לאחור כי הלא עתה תחיינו שיבולע המות לנצח ובהסיר השטן הזה מעלינו שהוא שטן הוא מלאך המות הוא יצר הרע על ידי כן לבד בך נזכיר שמך וזהו ובשמך נקרא. או יאמר שמא תאמר מה יסכוו לנו שתהי ידך על איש ימינך אולי יקראנו כמאז שאחר שיצאה נפשנו בסיני והחייתנו מפחד שלא נשוב למות הנחנו אותך ואמרנו למשה דבר אתה עמנו וכו' אמר עתה לא נסוג ממך כי אם כשתחייני כמאז ובשמך נקרא ולא בשם איש. או יאמר כל כך נהיה צדיקים ונדבק בך עד גדר שבשמך נקרא שהוא מאמרם ז"ל עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה שנאמר כל הנקרא בשמי כו' שהוא כי יקרא אל רעהו צדיק כמותו בשם הקב"ה וזהו ובשמך נקרא או התכת התיבות שבהיותנו בשמך שגם שמך בנו כאמור נקראך את השם עצמו:

פסוק כ

והנה מדרגה זו איננה במלאכי השרת ובכן אפילו תהיה ה' אלהים צבאות שתכנה אלהותך עם מלאכי השרת שתקרא אלהים צבאות עם כל זה אל תעזוב אותנו בודאי כי גדולים אנו מהם לכן השיבנו ולא תיחל עד נתחיל ונבא ליטהר האר פניך במצות שנעשה נגד פני עליון כי כן דרך השכינה להראות מצות ישראל לפני השם העליון כנודע מספר הזוהר ובזה שאחר התשובה מיד ונושעה וז"א ה' אלהים מה שלא נזכר ה' למעלה אך הוא להיות שם ה' בנו עם היותך אלהים צבאות השיבנו כמדובר. או שיעור הכתוב ובהיות בנו שמך נקרא ונאמר ה' אלהים צבאות ולא כאשר עד כה שלא. היינו מזכירים שם ה':

פרק פא

פסוק א

למנצח על הנתית כו':

פסוק ב

הנה אמרו רבותינו ז"ל גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת רחמים ועל דרך זה יאמר הרנינו לאלהים הוא מדת הדין ושבחוהו כי הוא עוזנו ומרחמנו ואם אינכם צדיקים

רק מתייחסים ליעקב אל תרנינו בקול שהוא הוראת שמחה ואיננה למחוסרי כשרון רק הריעו והכנעו לאלהי יעקב כי גם הוא אלהיכם ויכפר בעד תרועתכם והכנעתכם:

פסוק ג

ועל אומרו הרנינו כו' שהוא בהיותכם צדיקים אמר שאו זמרה בפה בקול רם כלכם ותנו תוף לנגן ביד היודע לנגן כי כל כך תשאו קול שעם שהתוף קולו גבוה תשמע קול זמרתכם אך אם ליעקב תתייחסו להעדר כשרונכם כנור נעים כלומר הכנור שקולו נמוך הוא נעים ונאות כי לא תשאו זמרם בקול רם ועמו נבל גם הוא שקולו גבוה מעט מהכנור אך לא תוף שהוא הרמת קול גדול. כלל הדברים הוא שהכל נשורר ונשמח במדת הדין ואין ההפרש בין דור צדיקים לדור זולתם רק להרמת קול או לקול נמוך:

פסוק ד

תקעו בחדש כו' הלא אמרנו כי שם אלהים הוא מדת הדין הוא טוב לישראל וממנו ישועה לה' לישראל עמו והיוצא מזה הוא כי יום ר"ה כי לאלהים הוא היום ההוא לטוב לישראל הוא ואם כן אפוא היה ראוי נשיר בו לפחות בכנור עם נבל אך מצות ה' עלינו בשופר המורה תרועה לזה בא ויאמר גם שאמרתי כי גם מדת אלהים לנו טוב עם כל זה תקעו בחדש הידוע שופר כי בר"ה אפילו נהיה צדיקים יום תרועה והכנעה הוא ואין בו כי אם שופר תרועה ולא מפני שיוה צרה הוא ליעקב כי אדרבה יום שמחה ונצחון הוא אלא שהוא יום מכוסה ענינו ליום החג כי אז ביום חגנו של סכות מתגלה והוא מאמרם ז"ל שבר"ה עומדים לדין ישראל ואומות העולם ודומה למלך שדן אנשים רבים ואחר צאתם מהדין לא נודע מי מהם נצח אלא במה שהנוצח נושא כלי המלך לפניו כן בבא חג הסוכות וישראל בלולביהם בידיהם מכר שהם נצחו וזהו יאמר תקעו בחדש שופר והטעם הוא שעם היות שהאלהים הוא מדת הדין שבר"ה הוא עוזנו אז הוא ביום נכסה ליום חגנו שאז יודע ויגלה על כן מאחר שהוא נכסה כעת נריע כלנו:

פסוק ה

ועם היות שהתרועה בשופר הוא להכינע ולהחריד כד"א אם יתקע כו' ועם לא יחרדו והלא תאמרו אם אחר שאנו צדיקים מה צורך לשופר כי עם כל זה אין השופר חנם בזמן ההוא כי הנה בהיותכם צדיקים ונקראים ישראל לישראל הוא השופר לחוק כמו כל חוק להכניע כי סוד נסתר יש בו ואם הוא משפט הוראת דין הוא בזמן שהוא יתברך אלהי יעקב שאנו בלתי כשרים:

פסוק ו

עדות ביהוסף כו' שמא תאמר הלא אמרת כי גם יום ראש השנה שהוא יום דין הוא עוזנו אלא שהוא בכסה ליום חגנו ואם נראה שמצות היום בשופר המורה הכנעה ותרועה הוא כי הדבר הוא חק לישראל אך יש סוד בדבר אמר עתה אם יאמר איש מי יאמר שכך הוא ואינו שיום ר"ה להיותו יום דין הוא עת צרה רק עוז וטובה לישראל הנה עדות לזה כי היום של ר"ה עם היותו דין הוא רחמים וטוב לטובים הנה ביהוסף שמו עדות זה הוא יתברך למה ששם יה המורה ומעיד על העדר זמה כנודע כי על כן נאמר החנכי הפלאי כו' להזכיר שם יה על כל משפחה כי שם יה עדות לישראל שהם בני אבותם שהוא לדעתי על כי שם זה באיש ואשתו יו"ד באיש וה"א באשה וזהו ביהוסף שמו שבו שם יה מעיד שלא חטא באדונתו והוא במ"ש ז"ל כי בר"ה יצא מבית האסורין וראה אשר עמד לו הוא יתברך כי היה עוזו לפנים משורת הדין כי הלא בלי הדרגה היה כי בצאתו מהסוהר מיד היה על ארץ מצרים מושל עליה ומה גם שמזל מצרים היה מחייב שאין עבד עולה לגדולה לעולם ואינו לובש בגדי מעלה הנה כי מדת אלהים שבר"ה היה עזו ומה היתה העדות שהיה מעיד יוסף שאמרתי עדות ביהוסף שמו להורות כי מה' היתה לו ולא מפרעה על פתרון חלומו הוא הנה הוא אומרו שפת לא ידעתי אשמע כי מה' היתה לו כי לא היה עולה לאותה גדולה אם לא היה מלמדו גבריאל ע' לשון באופן ששפת לא ידע שמע ועם היות אותו היום מיוחד לשם אלהים הוא מדת הדין כי ראש השנה היה הכינו באותה הלילה להצליח למלוכה בשלוח מלאכו ללמדו שפת לא ידע שע"י כן מבית האסורים יצא למלוך:

פסוק ז

הסירותי מסבל כו' אחר דברי אסף האומר שבראש השנה שהוא יום דין פקד ה' את יוסף באה רוח הקדש אחריו ותמלא את דבריו ותאמר בשמו יתברך הסירותי כו' לומר שלא בלבד יום צאתו מבית הסוהר היה בראש השנה כי אם גם כאשר הסירותי מסבל שכמו בתחלת מאסרו שענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו גם צאתו מהסבל שכמו היה בראש השנה וכן כאשר כפיו מדוד תעבורנה אחר שהוסר מהסבל וישימוהו לשרת שם לבשל תבשילם בדוד כשהסירוהו מדוד גם כן היה בראש השנה כי מאז היה המוציא והמביא וזהו הסירותי כו' כפיו כו'. או יאמר כי גם בסוהר לא היה לו צרה כי אדרבה היה משתרר שם לז"א הסירותיו מסבל שעבוד שלא היה רשאי לצאת ועוד כי גם שלא היה אז בכבלים לא יבצר שהיה מבשל להם בדוד ואחר כך כפיו מדוד תעבורנה:

פסוק ח

בצרה קראת כו' אחרי אמור רוח הקדש אשר היטיב הוא יתברך עם יוסף על שלא טימא בריתו והנה היה מקום נענה בתריה ונאמר הלא אתה ה' עזרת אותו לבב יחטא שאלמלא כן הלא הוא כבר נפתה והלך לעשות מלאכתו וזה חסדך שאתה עוזר לבל יחטא הצדיק ואחר כך נותן לו שכר כאלו מעצמו עשה למה לא עשית כך לעמך ישראל אשר היו בסיני להגן להם ולעזרם בל תצא תקלת העגל מתחת ידם כי לפי הנראה לא היו בלתי ראויים בלבותם שתבא תקלה זו מתחת ידם לזה בא רוח הקדש כאלו הוא יתברך מדבר עם עמו ישראל ואומר בצרה קראת כו' לומר לא מבלי אהבתי אותך לא עזרתיך כי הלא בצרה מבלי מקדים תפלה וגם בלי תפלה כי אם קראת בלבד ואחלצך כי כאשר ויצעקו בני ישראל אל ה' וכמו שאמרו רז"ל שלא היה ממתין הקב"ה רק עד שיקראוהו ואף על פי שדברתם קשות המבלי אין קברים וכו' לא כעסתי עליכם רק אענך בסתר רעם בהסתר והעדר זעימה שאמרתי למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ופירוש רעם הוא כד"א בעבור הרעימה כי זה יורה כי אהבתיך וגם אתה אלי כי הלא אבחנך על מי מריבה שאמרתי בתורה שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו ויאמר אם שמוע תשמע וכו' ואותו הבוחן נשאר בך סלה שקבלת לעשות כל הכתוב בפסוק ההוא על מה ששם נסהו ואם כן מה היה שלא עזרתיך מעון העגל:

פסוק ט

לז"א שמע עמי ואמידה בך וכו'. ולבא אל הענין נשים לב אל דברי התורה במתן תורה באמרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' מהו כפל שמוע תשמעו ועוד מהו אומרו באמצע דבריו יתברך ואתם תהיו לי כו' כי מלבד שמלת ואתם מיותרת גם יקשה כי ידוע שעמהם ידבר ועוד אומרו אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל שהוא מיותר שודאי שאל בני ישראל ידבר על כן אומר כי רוח הקדש מפרשת לנו הפסוקים ההם ובו משיב אל הענין והוא בהנחת רז"ל בש"ר כי הערב רב עשו את העגל ופתו את בני ישראל באמור להם אלה אלהיך ישראל אשר העלוך כו' אך ישראל שלמים היו כי על העת ההיא של מתן תורה אמר ה' מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה כו' וגם הוא יתברך התרה באלה ובאלה בע"ר שלא יהיה להם אל זר ולישראל שלא ישמעו מהע"ר וזה ביאור הכתובים ועתה אם שמוע העם הוא הע"ר תשמעו בקולי הם ישראל כלומר בקולי ולא בקול הע"ד ופירש מה שאמר לעם הוא ושמרתם את בריתי שהוא להיות לו לאלהים ולא לאלהים אחרים ועל ידי כן עם היותכם מהעמים תהיו לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ולא לשרים שלהם בכל העולם כי לי כל הארץ ולא לשריהם עד כה דבר עמהם אשר

כנה אותם בתואר בית יעקב כי בית יעקב הם הע"ר ואל בני ישראל אשר עליהם אמר ותגד לבני ישראל להם אמר ואתם תהיו לי כלומר ידעתי אלו ישובו לסורם אך אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כלומר ולא תשמעו לאלו ועל כן אמר אלה הדברים האחרונים מואתם והלאה הוא מה שתדבר אל בני ישראל כי הם מלכים לפני וגוי קדוש הפך האחרים שלא מבני ישראל המה ואלי תשמעון ולא להם. כלל הדברים שהע"ר החטיאום עם היות לבבם שלם וגם ה' התרה בע"ר שלא יעברו בריתו לעבוד אלהים וגלה אזן ישראל וזה מאמר אסף ברוח הקדש כאלו פיו יתברך מדבר ואומר אל יקשה בעיניך ישראל שלא שמרתיך בעגל כי הלא בהתחברך לשכנים רעים באה הרעה הזאת לך וגם אני התריתי בם גם גליתי אזנך ומה לעשות עוד ולא עשיתי וזה החילו כמפרש מקראי קדש התורה אם שמוע תשמעו כו' שאומר שמה שאומר שם שמוע שאמר לע"ר הנקראים עם שמע עמי ואעידה ואתרה בך ומה שאמר תשמעו בקולו הוא ישראל אם תשמע לי כלומר אתם ישראל אם תשמע יהיה לי ולא לאלו:

פסוק י

ומה שהעדתי בך עמי הוא הע"ר באמור ושמרתם את בריתי הוא לא יהיה בך אל זר כו':

פסוק יא

ומה שאמרתי לישראל ואתם תהיו לי כו' וגוי קדוש הוא לומר אנכי ה' אלהיך ביחוד המעלך כלומר ולא לאלו והוא מה שאמרו ז"ל כי הע"ר לא היה חפץ ה' שיעלו ומשה בחשבו כי טוב להכניסם תחת כנפי השכינה חלה פני אל ימחם וז"א וגם ע"ר עלה אתם כלומר כמאליהם ולא מן ה' ומה שאמר וגוי קדוש לומר הרחב פיך ואמלאהו קדושה שתהיה בגוף ונפש גוי קדוש שהוא כי פה אל פה אדבר בך והוא מאמרם ז"ל במדרש חזית שכל דבור ודבור מעשרת הדברות היה הדבור עצמו מדבר עם כל אחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך ואומר הן כך וכך מצות יש בי ואומר הן כך וכך עונשים יש בי ואומר הן מקבל את אלהותי ואומר הן מיד היה הדבור נושקו על פיו הוי ישקני מנשיקות פיהו והענין כי בזכות רוב קבלות פיו באמרו הן על כל דבר ודבר היתה קדושת הדבור מתדבקת עם נפשו המתייחסת אל הפה כד"א ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא וממלאה שפע קדושה וזהו אומרו נושקו על פיו וזה יאמר פה שאמר אז הוא יתברך לישראל הרחב פיך לנדור נדרי קבלתך לומר הן על כל דבר ואמלאהו שפע קדושה על ידי נשיקה כמדובר:

פסוק יב
ומסיימת רוח הקדש אמרי ה' ואומר הלא התריתי בעמי הוא הע"ר ובישראל ולא שוה לי כי ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי כי אם לעמי.

פסוק יג
והנה לעכב בעמי שלא יחטאו לא יצדק כי בא ליטמא פותחין לו ועל כן ואשלחהו בשרירות לבם וישראל ילכו במועצותיהם של עמי באמור להם אלה אלהיך ישראל אשר העלוך ומה גם למ"ש ז"ל שאמרו שלוח זהב שהושלך ליאור מצרים שכתוב בה עלה שור שעל ידה עלה יוסף הטילו באש ויצא העגל שבזה מצאו פתחון פה ליעץ את ישראל לעבדו:

פסוק יד
והן אמת שהייתי מכלה אותם אלא שאין עיקר האשם על ישראל כי הנה לו עמי הוא הע"ר היה שומע לי בהתראה שהתריתי בו ישראל בדרכי היו מהלכים ולא בדרכי הע"ר כי בזה הקל אשמתם:

פסוק טו
על כן גם עתה בכבוש הארץ כדבר מועט בקלות אויביהם הם שרי ז' עממים אכניע במרום כד"א יפקוד ה' על צבא המרום במרום ולא אניח את ישראל שבזרועם יהרגו את אנשיהם למטה כי אם גם את צריהם אשר הם למטה הצרים אותם למטה אשיב ידי גם בהם אחרי הכניעי העליונים שלא אעשה כמקרא שכתוב ויגרש מפניך אויב למעלה ויאמר השמד אתה למטה כי אם גם זה וזה וכמאמרנו שאמר מלכי צדק לאברהם וברוך אל עליון אשר מגן צריך שהוא גם התחתונים והוא מאמרו יתברך ואיבתי את אויביך למעלה וצרתי את צורריך למטה כי גם שעשו ישראל מלחמה בעם הרוג הרגו:

פסוק טז
והטעם הוא כי אין אשמת ישראל גדול כי הלא משנאי ה' הם הע"ר היו אשר יכחשו לו באמרם ישראל כי ה' העלם ואומרים לו אלה אלהיך ישראל אך הם אז היו צדיקים בין בצאתם ממצרים שנאמר והנה עתך עת דודים בין ביום מתן תורה שעליהם אמר הקב"ה היטיבו כל אשר דברו מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים כ"כ היה לבבם זך וטוב שאמר ה' מי יתן ויהיה כך לעולם וזה מאמר ה' כי משנאי ה' היא הע"ר כי יכחשו לו אך ישראל מי יתן ויהי עתם זה לעולם:

פסוק יז
על כן ויאכילהו בהביא אותם אל הארץ מחלב חטה ועוד תהיה הוראת היות עתם לעולם כי עודני מעותד שומצור דבש אשביעך לעתיד כי מחלב חטה שיהי פסת בר בארץ גם מצור אשביעך דבש שהוא נוסף על ענין יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וכו':

פרק פב

פסוק א
מזמור לאסף אלהים כו' כל המפרשים דעתם שאלהים ראשון קדש והב' לשון דיינים אך עדיין קשה כי למאמרם ז"ל כי עדת אל הם עדת הדיינים מהראוי יקראם עדת אלהים כי הוא לשון דיינות ומדת הדין ולא שם אל שהוא הפך הדין אמנם הנה בספר הזוהר אמרו כי אומר ואל זועם בכל יום הוא כי מדת החסד זועם את מדת הדין מלפעול רוגז ודין ובזה יתכן כי עדת הדיינים למה שעל ידם נמנע ב"ד של מעלה מלפעול כי כשיש דין למטה אין דין למעלה יתייחסו אל שם אל הזועם ומונע הדין והרוו.ז ממדת הדין העליון וזה יאמר אלהים אשר הוא דין עליון נצב ומתעכב מלפעול בחינת מדתו בשביל עדת אל הם עדת הדיינים הנקראים אל שמציבים אותו ומעכבים בידו מלפעול דין ולא עוד אלא שבקרב הדיינים ישפוט עמהם ומה שיצא ממשפט האמת ממנו הוא שמדריכם לפי הכנתם בל תצא תקלה מתחת ידם. או יאמר בקרב ותוכיות לב הדיינים ישפוט אם לבם לשמים כי אם ימצאם שלמים הוא נצב מלפעול מדתו בשבילם וזה אפשר כוונו רז"ל באמרם שאמר הקב"ה לאברהם שב בני שב כי אתה סימן לבניך כו' כי ראוי לשים לב איך הוא יתברך עומד והדיינים יושבים ומה גם כי אין עמידה כלפי מעלה אך אפשר שיכוונו כי בעדת הדיינים הוא יתברך יהיה נצב מלפעול וממתין עד ישפטו הם ולא יעשה משפט וגם שבאברהם לא היה רק ישיבה בו ובו יתברך לא היה עיכוב פעולת דין רק התעכבו אצלו ע"כ אמר סימן ולא דומה בעצם:

פסוק ב
עד מתי תשפטו כו' אומר אסף ברוח קדשו אחר שבקרב אלהים ישפוט א"כ אפוא תפול חתיתו ומוראו עליכם כי גם שלא תכוונו לעות אדם בריבו עכ"ז לפעמים יצא משפט מעוקל מפני עקת רשע וזהו עד מתי כו' לומר עד מתי יהיה שתשפטו העול ותאמרו פלוני עשוק כי עול עשה לו רעהו כפי הדין אך מה נעשה כי בעל דינו רשע ואלם הוא ולא נוכל לו נמצא שתשפטו שהוא עול ואחרי כן ופני רשעים תשאו סלה:

א **או** יאמר כי גם שאלהים הוא מדת דין אינו פועל מדתו כי אם לפי הכנת המקבלים כי בהיותו בעדת אנשי חסד הם חסידים הנקראים עדת אל הוא נצב מלפעול דין אך בקרב דיינים ישפוט על פי שורת הדין כי אינו מוותר כמלא נימא אם מטים כחוט השערה:

ב לכן אתם הדיינים עד מתי תשפטו עול כו' כבקודם כלומר וטוב טוב כי בראותכם דין אלמים הבאים לעשוק להסתלק מלדונם:

פסוק ג

ושמא תאמרו אם כן על דרך זה גם בבא דין דל או יתום או עני או רש עם איש עשיר טוב להסתלק ממה נפשך אם הם צדיקים בדינם לא ישלמו להם ואם הם חייבים בדין אין להם לשלם ויכבשום לזה אמר שפטו דל הוא החלש בממונו כי מעט לו או יתום וגם עני שהוא ירוד מהדל או רש שאין לו כלום כד"א ולרש אין כל שאם הם צדיקים בדינם הצדיקו כי עתה אומר מה עוד לדיינים לעשות הרי הצדיקו אותי בדין משא"כ אם לא תדונו את הרש הזכאי על שלא תוכלו להצילו מיד רשעים כי אז ישחית נפשו הדל כי יחשוד את הדיינים שנושאים פנים:

פסוק ד

ואם א' מד' הנז' הם חייבים בדינם אל תחושו מלחייבם על שאין להם לשלם כי הלא פלטו דל ואביון מדינה של גיהנם שלא ישאו עון חובם לגיהנם וזהו פלטו דל ואביון כי ישאלו על הפתחים וישלמו והזכיר דל ואביון שהוא מהראשון עד הרביעי לכלול את ארבעתם ואם אין להם דרך לשלם והנושים רשעים ואין שומעים לכם באמור להם כי מי שאין לו פטור מלשלם מדין התורה אז מיד רשעים הצילו והוא שתעשו כאשר היה עושה דוד שהיה נותן צדקה לכל המחוייב בדין לשלם את בעל חובו וזהו מיד רשעים הצילו כי ותעשו צדקה זה עם זה ממה שתצילו מידם כי העשוק בידם לא יקפיד מלסייע את הדל ואביון ממה שמצילים מיד הרשעים כי אבוד היה בידם. או שעור הענין שפטו דל כו' פלטו דל ואביון ועל ידי זכות זה מיד רשעים הצילו כי יהי ה' עמכם:

פסוק ה

לא ידעו ולא יבינו וכו' אמר הלא אמרתי אל תמנעו מלשפוט ומלהציל מיד רשעים דעו אפוא כי אם לא תעשו כן גדול עונכם מעון הרשעים העושקים כי הנה הרשעים הנזכרים לא ידעו עונשם ולא יבינו לאחריתם ותקל אשמתם אך במה שאתם שותקים ימוטו כל מוסדי ארץ כי אחד מעמודי עולם הוא המשפט ועתה בהסירכם עמוד אחד יהיה העולם רותת שימוטו גם כלם כדרך רז"ל לומר כך על המשפט בזולת מקום זה:

א **או** שעור הכתובים בדרך אחרת שאומר אסף הנה במשפט תלוי גאולת השכינה וגאולת ישראל וקיום העולם זולת עונש הדיינים והוא כי אסף בכל המזמורים שאמר עד כה ידבר בגלות שכינה וגלות ישראל אמר עתה אל תתמהו אם הגאולה מתעכבת כי דעו אפוא כי הכל תלוי בדייני ישראל כי ציון במשפט תפדה והוא כי אלהים הוא שכינה נצב מלבא להושיעכם בשביל עדת אל כי הלא הדיינים ישפטו את העם והאלהים את הדיינים כי בקרב אלהים ישפוט בקרב איש ולב עמוק אם זך וישר פעלם:

ב והוא כי לא ימנע או יודעים לדון ויצא משפט מעוקל על משוא פנים או על בלתי ידיעה שיהיו דיינים בלתי בקיאים ודנים ומעוותים משפט על שגגת גמרא אם מהסוג הא' עד מתי תשפטו עול כי. תדעו לשפוט ותכירו מה הוא העול אלא שפני רשעים תשאו סלה שהוא כמו שכתבנו למעלה שאומרים מה נעשה כי לא נוכל עם האלמים כי הנה אם כה תעשו תשאר לכם מדת משוא פנים תמיד אף במקום שתוכלו נגדם וזה אמר סלה כי פני רשעים תשאו ישאר זה לכם סלה:

ג לכן הזהרו מזה כי אם שפטו דל ויתום כו' והצדיקים נגד הרשעים ולא תיראו:

ד ועל ידי זכות זה פלטו עם עני ואביון מיד רשעים הצילו כי בזכות זה יצאו מהגלות כי ציון במשפט תפדה:

ה ואם הוא כי יש דיינים ודנים כל מה שיראה להם אלא שלא ידעו שלא למדו ואינם בקיאים או שלא יבינו דבר מתוך דבר ולדמות מלתא למלתא או שידעו ויבינו וילכו אחר כל החומרות שהוא כמ"ש רז"ל מי שעושה כחומרות של בית שמאי ובית הלל עליו הכתוב אומר הכסיל בחשך הולך ועל זה יאמר פה בחשכה יתהלכו אמר הנה בשלש אלו ימוטו כל מוסדי ארץ כי על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום והנה מעמד שלשתן תלויים במשפט אמת כי גם בו שלום כמאמר הכתוב אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם נמצא כי בהבטל המשפט אמת כל שלשה עמודים שהעולם עומד בם שהם מוסדי ארץ ימוטו כאחת וזהו ימוטו כל מוסדי ארץ:

פסוק ו

אני אמרתי כו' אומרת רוח הקדש בשמו יתברך על הדיינים הבלתי ראויים הנה אני אמרתי בתורתי עליכם הדיינים אלהים אתם כאומרו עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעון אלהים וכן את כללות ישראל אמרתי בני עליון כלכם כאומרו בני בכורי ישראל וזהו ובני עליון כלכם כמלאכי השרת ואם כן היה נמשך מזה היותכם בני חורין ממלאך המות ומשעבוד מלכיות כי הנקראים אלהים או בני עליון לא תשלוט בהם לא מות ולא שעבוד:

פסוק ז
אכן על ידי משפט מעוקל כאדם תמותון שהיה לו חירות ממות ובחטאו מת וגם תפלו בשעבוד תחת רגלי המלכיות ולא יועילכם היותכם בעלי נפש רוחנית קדושה מאת ה' מן השמים כי הנה כאחד השרים של מעלה הנופלים ומשתעבדים כד"א יפקוד ה' על צבא המרום במרום שעם היותם רוחניים נופלים למה שהם חיצונים כך אתם על ידי העון נטמאתם ונדבקתם בחיצונית והייתם כאחד השרים החיצונים ותפולו כהם ויהיה לפי זה אומרו השרים כמקרא שכתוב בספר דניאל שר מלכות פרס שר יון שהוא על שרי האומות שהם שבעים כנודע מרז"ל:

פסוק ח
כהתימה רוח הקדש לדבר אל העם כאלו פי ה' המדבר תשיב אמריה לו יתברך ואומרת קומה אלהים שפטה הארץ כו' לומר הלא אמרת ה' כי משפט הבלתי ראוי מאבד העולם על כן אחלי יכונו לפניך כי תקום ה' בעצמך שפטה הארץ לתת לכל אחד הראוי לו לפי בית דינך בכל הפרטים כי אם לא תעשה כן ותניח המשפט לבני האדם בין בישראל גוי אחד בארץ בין ביתר גוים הלא כלם יאבדו על העדר המשפט ואתה לבדך תנחל בכל הגוים כי מהגוים לא ישאר מאומה על העדר משפט ראוי ואתה תהיה לבדך הנוחל בכלם ועל ידי כן יאבד העולם הלז כי מה בצע לך בעולם הזה האמנם ישב אלהים על הארץ והנה אדם אין לשבת בה והארץ נתן לבני אדם.
או יאמר קומה אלהים שפטה הארץ בעצמך כי על ידי זה אשר תעשה אתה תנחל בהיות כל הגוים בעולם מה שאין כן אם המשפט תעזוב לבני האדם שלא יהיה לא נחלת ארץ ולא גוים כי יאבד הכל:

[1] או יאמר מפ' אני כו' שאומר הוא יתברך הנה אמרתי כו' והוא במה שידענו מרז"ל כי הדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה בברייתו של עולם נמצא שהדיינים הם כאלהים בוראי עולם ועל זה יאמר אלהים אל הדיינים אני אמרתי אלהים אתם כי אני בראתי העולם ואתם מקיימים אותו ומחיים כל ברואיו שותפים לו ובני עליון מתייחסים אליו יתברך כבן עם אביו כך דבקותכם עמו והוא כי תחלת הרקת השפע אל כל יצורי עולם אליכם יהיה על ידי היותכם לי כבנים ומכם ישתלשל לעם:

[2] אכן על ידי משפט מעוקל תחת היותכם כאלהים בוראי עולם ומקיימים ומחיים את הכל עתה תגרמו הפסד ומות את הכל כי כאדם שגרם מיתה לו ולכל יצורי עולם כך תמותון שתהיה מיתתכם מושכת את הכל עמכם וזהו אכן כאדם תמותון ועל השנית שהייתם כבני עליון דבקים אליו יתברך כבן עם אביו שתחלת שפע כל טוב העולם יורק

על ידכם אל כל השאר עתה יתהפך כי כאחד השרים של שבעים אומות תפולו מה שרי מעלה נופלים תחלה ואחריהם אומתם כד"א יפקוד ה' על צבא המרום במרום שמפיל את השר תחלה ואחר כך ואת מלכי האדמה על האדמה כך אתם דייני העוות תפלו תחלה לפני העם והעם המעמידכם אחריכם וזהו וכאחד השרים תפולו ואומר השרים הוא כמד"א אחד מהשרים הראשונים האמור בדניאל שהוא על שרי האומות:

ח **קומה אלהים כו'** משיבה רוח הקדש אל תלונתו יתברך ואומרת אל תביט לשפוט את ישראל לבדם כי לא יצדקו לפניך וימוטו כל מוסדי ארץ כי אין משפט ראוי אך קומה אלהים שפטה הארץ דרך כלל ובזה נחלתך ישראל שהם עמך ונחלתך וכמאמר הנביא ונחל ה' את יהודה חלקו כו' אם היא בלתי ראויה לפניך אז בהביטך יתר אומות יחד אתה תנחל אותם לנחלה לך כי בערכם בהוסדם יחד יראה מראיתם טוב וזהו כי אתה תנחל וזה בכל הגוים כלומר בשביל כל הגוים כי על ידי שתשפוט את כלם יחד תראה יתרונם כי אין האור ניכר אלא מתוך החשך כי טוביהם ידועים מישראל בהיותם גם משוללי כשרון ותבחר בישראל:

פרק פג

פסוק א

שיר מזמור לאסף כו' אמר שיר ומזמור אומר שיר הוא כי באבוד רשעים רנה כי זה ענין המזמור ואמר כי ענין זה לאסף שהוא מבני קרח הוא מזמור כי באבדן האומות תשועת ישראל ויעלו שערי המקדש שטבעו ואגבן אביהם כמו שאמרו ז"ל על מזמור לאסף אלהים באו כו':

פסוק ב

ואמר אלהים היא שכינה ידעתי שאל דמי לך לבקש דין על אלה לכן מה שאזעק הוא אל מדת חסד אל ואומר לפניו אל תחרש למה שאל דמי לך ואל תשקוט על בקשתי אתה אל:

פסוק ג

כי אם על עמך היו הומים כמה ד"א הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון החרשתי אך הוא עליך כי נגד כבודך שהם אויביך יהמיון וכן אם משנאי ישאו ראש החרשתי כי ידעתי היו צרינו לראש אך ומשנאיך נשאו ראש נוחם יסתר:

ב **או** יאמר אלהים שהיא שכינה שבגלות כ"י כמונו אל דמי לך ומה שלא תדום הוא אמור אל אל נקמות אל תחרש כו' אל והוא כי אמרו רז"ל מהו אל נקמות הוא ב' נקמות

אחד על הדם ואחד על החמס ועל האחד יאמר אל תחרש ועל השנית אל תשקוט אל כי שתיהן מתוארות לשם זה או יאמר אל תחרש על חרבן ראשון ואל תשקוט על השני:

ג כי מי יתן ויאמרו שהם אויבי ישראל כי אם אמור שהם אויביך הוא מה שיהמיון ביניהם והוא כי אויב יקרא אשר איבה בלבו גם שלא יפעל רעה אך תואר משנאיך הוא הפועל צרה וזה יאמר הנה היות אויביך הוא מה שיהמיון דרך כלל ומה שיערבו אל לבם לומר כך הוא בראות כי משנאיך פועלי הרעה נשאו ראש או שמה שאויביך יהמיון הוא כי ומשנאיך נשאו ראש כלומר ועל כן יתפרקו גם לפעול רעה:

פסוק ד

והתחיל על הגליות ואמר על עמך יערימו סוד בבבל שישתחוו לצלם לשעבדם לדור דור לשר צלו ולא יהיו עמך כמפורש שם אצלנו ויתיעצו על צפוניך כענין חנניה וחבריו ואשר אתיעטו כל סרכי מלכותא על דניאל:

פסוק ה

וגם אשר יעץ המן בגלות מדי ואמרו הוא ואחשורוש לכו ונכחידם מגוי להשמיד כו' והיו שניהם בענין כמשל בעל התל ובעל החריץ וגם יון שכל כוונתם היתה להחטיאם כמאמר רז"ל שהיו אומרים כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל חלילה למען לא יעזרם ה' וזהו ולא יזכר שם ישראל עוד:

פסוק ו

הנה כל זה כאין לפניו בערך מה שעתה בגלות נועצו לב יחדו ואין עיקרם על עמך רק כביכול עליך ברית יכרותו עמים רבים עם אדום כי מכל האומות באו בעצה עמו כמאמר בן גוריון בספרו:

פסוק ז

ופירשם שהם אהלי אדום וישמעאלים וכו':

פסוק ט

גם אשור נלוה עמם היו זרוע לבני לוט אשר לא באו רק לחלל כבוד שמים חלילה כמ"ש ז"ל שלא פשטו ידיהם רק בספרי התורה כמה ד"א ידו פרש צר כו' אשר צויתה לא יבואו בקהל וגם אשור נלוה למו בחלול הגדול הזה באמרו סלה יורה כי כן עשה הנער מאותו זרע רע בשני החרבנות כמפורש בספר הנזכר:

פסוק י

ואחר הזכירו אשר עשו לעם ואשר עשו נגד כבודו יתברך אמר על הנוגע אלינו עשה להם כמדין כי תשים חרב איש ברעהו כאשר עשית בם כמאמר הכתוב ויתקעו כו' וישם

ה' חרב איש ברעהו כי אנו לא נוכל למו וכן כסיסרא כיבין שמגן אם יראה ורומח במ' אלף מישראל ולא נשאר מהם ונחל קישון גרפם

פסוק יא
שנשמדו בעין דאר היו דומן לזבל האדמה בדמם וספו תמו:

פסוק יב
ולא נרצה ימותו על ידנו רק נסיכיהם למען יוכר לכל הגוים כי למעננו היה הדבר וזהו וכזבח וכצלמונע כל נסיכמו שהרגם גדעון בידו הנה זה הוא אשר תעשה למתקוממים על עמך:

פסוק יג
אך אותם אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים הם אשר עליך ברית יכרותו שכל כוונתם נגד כבוד שמך:

פסוק יד
אלהים התמידי גם בזמן גלותי אל תהרגם מיד רק שיתמו כגלגל שיהיו מתגלגלים ברעה ומתקיימים תמיד ולא כגלגל הסובב מלמטה שקצת הגלגל לא יבצר מהיותו לצד המעלה רק כקש המתגלגל וסובב לפני רוח שבא לפעמים הרוח ופוגע בקש על הארץ ומסבבו סובב ולא מלמטה למעלה רק מתגלגל כלו על הארץ סובב סובב נגד ד' רוחות העולם למטה בארץ ולא בצד עליה כלל כן יהיו אלו מתגלגלים והמה נבזים ושפלים מאד ולא כגלגל הסובב על ידי סבה רבה כגלגל הטחנה על ידי מים או בהמה רק לפני רוח שדבר קל מאד יספיק לגלגלם תמיד בצער מתחולל:

פסוק טו
ואין שאלתי שתפטור אותם בלא כלום כי הנה ידעתי גם אני כי כאש תבער יער כו':

פסוק טז
כן אתה עתיד שתרדפם בסערך ואש תאכלם אך לא ארצה רק צער בלבד רע ומתחולל ומתגלגל כקש לפני רוח והם קיימים עד יבושו ויבהלו מאד:

פסוק יז
וזהו מלא פניהם קלון כדי שיבקשו שמך ה' שתרחמם כי הם שבים אליך מה שאין כן אם ימותו מיד למען יודו כי אבל אתה אדון הכל כי אם כל הדברים קלים גלגלום כקש לפני רוח:

פסוק יח
ואחר כך יבושו על מה שהיו קמים נגדך ואחר שיכירו סכלות רשעם אז יבהלו עדי עד ויחפרו שהוא גדר גדול מבושה ואז ויאבדו אז תן להם מה תתן להאבידם מהר.

פסוק יט
ולמה לא יהיה מיד לזה אמר וידעו כי אתה שמך ה' כו' טרם יאבדו והוא כי אין צריך לומר בזמן הבית שהיה הוא יתברך שוכן אתנו אף כי בזמן הסלוק שאין בארץ רק שמו יתברך עם כל זה כבודו והשגחתו תמיד הוא על הארץ וזהו כי אתה עם היות פה שמך ה' לבדך בהיותך עליון עם כל זה אתה על כל הארץ וזהו טעם רביע שבמלת עליון שאינו נמשך למה שאחר. או שעור הכתוב וידעו כי עם היות שאתה שמך ה' לבדך ואין מי שיצדק בו זה השם חלילה כי רם על כל אלהים אתה עם כל זה עם היותך עליון שנסתלקת מיום גלות הארץ אתה על כל הארץ משגיח ומשפיל ומרים לאיש כמעשהו :
או יאמר בענין מאמר ר' שמואל בר נחמני שג' יקראו בשמו של הקב"ה צדיקים דכתיב כל הנקרא בשמי וכו' משיח דכתיב זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו ירושלים דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה. ונבא אל הענין אמר אל תאמרו כי אין הקב"ה נמצא בעה"ז כי אם בזמן שיתקדש העולם ויקרא שמו בירושלים וצדיקים הם ישראל ומשיח כי לא כן הוא כ"א כאשר אתה שמך ה' לבדך ולא נקרא שמך עדיין בישראל ומשיח וירושלים כי אתה הוא כי עליון מסולק למעלה אתה על כל הארץ. או יאמר וידעו כי אינך כמלך מבני אדם הצריך לשריו עמו כי אתה בהפיל לעתיד והכניע כל העובדי כוכבים כי באדין דקו כחדא כו' שאין ספק יכניע שריהם של מעלה תחלה ואת כל גוייהם כאחת אז בעשיתך משפט כולל ידעו כי אינך צריך שרים או עמים כי שמך ה' גם בהיותך לבדך אתה עליון על כל הארץ:

פרק פד

פסוק א
למנצח על הגתית כו':

פסוק ב
מה ידידות יאמר ענין ידוע מרז"ל כי משנברא העולם נתאוה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים וזה יאמרו בני קרח מה ידידות כו' לומר מה שיש להפלא מחביבותיך עם ב"ה של מטה הוא עם היות העולה הזה ויושביו חומרים ואתה אלהי צבאות העליונים שרפי קדש רוחניים ועכ"ז חיבבת משכנות העולם הזה שהוא דירה בתחתונים וזהו מה ידידות

משכנותיך הם ב"ה של מטה החלוק למשכנות כנודע עם היותך ה' צבאות שאתה אלהי צבאות עליונים ועם כ"ז עצמו ידידות משכנותיך אלה.
או יאמר משכנותיך כמשמעו על ב"ה של מעלה ויהיה הענין בשום לב אל אומרו לחצרות ה' כי נכנס במשכנות ויצא בחצרות והוא כי ב"ה של מטה בערך של מעלה המכוון נגדו הוא כערך שבין החצר אל הבית מעין התקן עצמך בפרוזדור שהוא עולם התחתון כדי שתכנס לטרקלין שהוא העליון. ונבא אל הענין אמר המשורר הנה מה ידידות משכנותיך הם אשר למעלה בעולם העליון המתייחסים אל היותך ה' צבאות כי הנה נפשי מידידות המשכנות ההם עושה עיקר יותר ממשכנות העה"ז הוא ב"ה של מטה הנקרא חצרות של ב"ה של מעלה.

פסוק ג

כי הנה אם נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' הם ב"ה של מטה לא שנפשי עושה עיקר ממנו על עצמה כי טוב לה אז בעלותה מזה העולם כי תעלה אל בית המקדש של מעלה כי אם כל מה שנכספה וגם כלתה אל התחתון הוא על גופי לבד ובשרי שעודנו בעולם הזה לא יבצר ממנו המצא בב"ה התחתון וזהו לבי ובשרי ירננו כו' כי על כן נכספה נפשי על הנאת הגוף. או יאמר בדקדק אומרו ירננו על איזו בחינת רנה ידבר וימשך גם כן פסוק גם צפור כו' עם פסוקים אלו וגם נשית לב מה ענין שית צפור אפרוחיה אל מזבחות ה' מה יתן ומה יוסיף מעשה צפור כי לא בדעת יעשה ואיך יתייחס אומרו מלכי ואלהי אחר מעשה הצפור וגם ימשך פסוק שאחריו והוא כי בני קרח מייסדי המזמור הלז משוררים בבית המקדש היו כשנבנה בית המקדש על ידי שלמה כנודע אך לא היו נכנסים בהיכל או בקדש הקדשים רק בעזרות אשר בחצרות בית המקדש:

ב ובזה יאמר מה ידידות משכנותיך הם של מעלה ובית קדש הקדשים אשר אתה שוכן בתוכם:

ג ועם כל זה נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' הם העזרות והטעם הוא על כי חשקה אל הנאת גופי שיזכה כשיבנה הבית לשורר שם בעזרה וזה אמר מה שנכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' עם שהמשכנות ה' גדולי האיכות ונפשי נהנית שם בעצם הלא הוא כדי שלבי ובשרי ירננו אל אל חי כי בני קרח היו עתידים להיות משוררים בעזרות בית המקדש:

פסוק ד

ושמא תאמר כי לא מחכמה חשקה בהנאת הגוף אשר הוא בשר ולא רוח ולא יטעם מב"ה כי אם הנפש ואם כן טוב טוב היה לה לחשוק אל משכנות ה' לז"א איך לא יתאוה לבי

ובשרי אל בית המקדש של מטה כי הנה גם צפור הגרועה מבשרי מצאה בית וגם דרור מצא קן לה בלי ספק חוץ מבית המקדש ועם כל זה אני רואה כי חשקה לשית אפרוחיה את מזבחותיך ומה יתן ומה יוסיף לה לשית אפרוחיה שם מבמקום אחר כי הוא יתברך הוא ה' צבאות של מלאכי מעלה וגם מלכי ואלהי אך לא אלהי צפור דרור אך אין זה כי אם שאל עליון ה' מלפנו מבהמות ארץ נתן חשק בדבר טבעי בצפור דרור אשר דרכו ליקרב על מזבח ה' לשית אפרוחיה שמה כמתאוית להיות נשחטים אפרוחיה לשמים על מזבח ה' ומזה נשא ק"ו ומה האם צפור קלה אשר לא שיח ולא שיג לה ולא דעת לה חשקה נפשה לתת אפרוחיה אל מזבח ה' ומה גם עתה לבי ובשרי שיתאוו לרנן שירי זמרה בבית המקדש אל אל חי כי לא תבצר הנאה גם לגוף בשירי זמרה לה' בחצרותיו והנה הדבר הזה הוכחת הוראת מאת בורא כל כי דבר גדול הוא גם בית המקדש של מטה ואשרי אדם זוכה לבא בו:

פסוק ה

ועוד טעם שני אל תאותי והוא כי אשרי יושבי ביתך בעולם הזה בבית המקדש של מטה כי בזכות זה יזכה גם לעתיד שעוד יהללוהו סלה וישיבה היא בגוף ונפש:

ד או שעור הכתוב שגם בפסוק זה גומר הקל וחומר שאומר הנה גם צפור עם שמצאה בית חוצה עם כל זה חשקה בטבעה לשית אפרוחיה את מזבחותיך עם היותו יתברך אלהים צבאות של שרפי קדש וגם הוא מלכי ואלהי שמכ"ש שראוי לתאב שארנן בבית המקדש הלזה וגם בכלל הלמוד הוא כי מקל וחומר יאות לחשוק ב"ה הלז כי ומה אם הצפור שאין לה בטחון אל היותה יושבי ביתך תזכה לעתיד אל מזבחך ה' ועם כל זה כדבר טבעי חשקה ושתה אפרוחיה אל מזבחך ה':

ה ומה גם עתה כי יש ללמוד ולומר כי אשרי יושבי ביתך הוא בן האדם כי הלא יהי' בטוח בודאי כי עוד יהללוך סלה בזכות ישיבתם פה בבית המקדש של מטה ובו ידבקון עתה: **אשרי** יושבי ביתך כו' מלבד האמור בפ' הלז עוד יתכן להמשיכו עם הכתובים שאחריו בשום לב אל דברו בפסוק הזה בלשון רבים ובשאחריו בלשון יחיד ופ' שאחריו ראשו לשון יחיד וסופו לשון רבים ופסוק השלישי ראשו לשון רבים וסופו לשון יחיד ופסוק רביעי ראשו לשון רבים וסופו לשון יחיד והוא במה שאמרו רז"ל שבית המקדש נקרא עוז ושעליו נאמר ושברתי את גאון עוזכם והוא כי רז"ל למדונו בפסוק אשרי נשוי פשע וכו' אשרי אדם וכו' שהשני עולה על האחד שאמרו אשרי נשוי פשע וכו' אך יותר מאושר הוא אשר לא יחשב ה' לו עון שלא הוצרך להתכפר על דרך זה יאמר אשרי יושבי ביתך וכו' שקנו האושר על ידי היותם יושבי ב"ה:

פסוק ו
אך יותר מאושר הוא אשר הוא בעצמו ב"ה וזהו אשרי אדם שעוז הוא ב"ה לו ואיך יש לו עמו ב"ה הלא הוא בהיותו בך שהוא מרכבה אליך באופן שהם עמך כאבות שהן הם המרכבה וההפרש יהיה כי הנה אלו ואלו מסלות בלבבם ששתי מסלות ודרכים שיש לצדיק בלכתו מזה העולם אחד בדרך ישר ואחד בדרך גיהנם להעלות בזכותו קצת מאשר שם וכל אלו ב' המסלות הם בלבבם שמהרהרין בלבם באיזה דרך יוליכוהו כי צר להם פן יאחזו או יצטערו כריב"ז שהיה מצטער ואומר איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי וזהו מסלות בלבבם:

פסוק ז
וההפרש הוא כי אלו שאמרתי בלשון רבים אשרי יושבי ביתך כשהם עוברים בעמק הבכא הוא גיהנם מעין ישיתוהו שאין להם זכות להעלותם עמהם אלא על ידי בכיה שהם בוכים והם רואים אותם בוכים ובוכים עמהם כשאלת משה אל נפשו שמא ראית אותן בוכים ובכית עמהם וזהו מעין ישיתוהו בין היושבים שם והעוברים אך זה שעוז לו בך שהזכרתיו בלשון יחיד אשרי אדם עוז לו בך זה אין צריך לומר שלרוב זכותו לא יצטרכו לבכות כי אם שגם ברכות יעטה למה שהוא מורה ליושבי העמק דרך לעלות עמו משם כי בזכותו נמשכים אחריו ועולים מגיהנם בלי בכיה רק שמורה להם הדרך שילכו עמו והם יברכוהו עד עשות לו מעטה ברכות שיעטה בו:

פסוק ח
ועוד הפרש שני כי הצריכים סעד מב"ה בעלותם לא יעלו מיד אל המנוחה הגדולה אל המקום הנקרא ציון של מעלה רק ילכו מחיל אל חיל בהדרגה מחיל מדרגת צדיקים אל אשר למעלה מהם אך היחיד הנז' שעוז לו בך מיד יעלה ויראה אל אלהים בציון:

פסוק ט
ה' **אלהים צבאות כו**' הנה יש מלאכים מיוחדים לשמוע ולהעלות תפלה ויש אשר רב זכותו והוא יתברך בעצמו השומע לו והן זאת בקשת בני קרח ה' אלהים כו' לומר עם היותך ה' אלהים של צבאות העולם כלם אשר בצבאות יש מקשיבים לקול תפלה עם כל זה לא תרחיק מהיותך שומע בעצמך תפלתי ואחרי שומעך לא תאמר הרי שמעתיך כלך מדברותיך רק האזינה למה שאתה אלהי יעקב כי כך עשית לו שעם שבשרתו ואמרת לו והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך כו' וכן שלח לפניו מחנה אלהים לשמרו עם כל זה לא נמנע מהקשיב בקול תפלתו כאומרו הצילני נא מיד אחי וכו' והוא כי

ערבים עליו יתברך דברי דודים וזהו אומרו סלה שאף אחר ששמעת וענית תמיד תקשיב ותשמע כענין הכתוב אצלנו על פסוק תאות לבו כו':

פסוק י

מגננו ראה וכו' מחלה פני אלהים הוא מדת הדין ואומר בבואך לדון מגננו הוא שם ה' בעל הרחמים ראה אלהים והוא כי מלבד מה שאמר דוד ואתה ה' מגן בעדי גם על זה מפרש אחר כך כי שמש ומגן ה' אלהים כאשר נבאר בס"ד כי את ה' קרא מגן וגם אחר כך הבט פני משיחך שתסייע לנו זכותו באופן שעל ידי כן תהיה לנו רחום בדין ולא שעל ידי כן ארפה ידי מתשובה על סמך זה כי הלא כי טוב יום וכו'. ולבא אל הענין נזכירה משנת ר' יעקב העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא התקן עצמך וכו' הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה עד כאן. ראוי לשית לב שאם הכונה הוא שעולם הזה הוא עולם המעשה ושם עולם השכר יאמר בפירוש ולא ימשל משל פרוזדור וטרקלין וכן מה שמפרש התקן וכו' היה מובן מעצמו ועוד אומרו הוא היה אומר איך מקושר אל הקודם כי לשון הוא היה אומר דרכנו לפרש שהוקשה לו קושיא בקודם ואומר אל תתמה כי הוא היה אומר כך וכך שעל ידי מה שהיה אומר יתורץ האמור כי לטעמיה אזיל ועוד איך יאמר יפה שעה אחת וכו' שאין המעשה מסוג השכר לומר שיפה מעט מעשה מכל השכר והענין בעצמו הלא כמו זר נחשב ועוד איך סותר דבריו במה שמוסיף ואומר יפה שעה א' של קורת רוח וכו'. אך אמנה הנה אין דרך תשובה לאדם אם לא על ידי זכור יום המות להיות נגדו תמיד וכמאמרנו על פסוק החיים יודעים שימותו וכו' ועל פסוק מי גבר יחיה ולא יראה מות וכו' שהוא מי גבר יחיה בעולם הזה ולא יהיה תמיד רואה לפניו מות שיוכל להיות ממלט נפשו מיד שאול סלה כי גם שבלעדי זה אפשר ישוב בתשובה לא תהיה תשובה מעולה כל כך שתספיק למלט נפשו מגיהנם סלה כי לא יבצר מהיות שם ימים או עשור להתם חלאת שיורי אשמתו והנה לזה יש אמר שוב יום א' לפני מיתתך ומקשו בגמרא וכי ידע אנוש כמה חיי ותרצו ישוב היום שמא ימות למחר באופן שהכונה שהחי יתן אל לבו שחייו הם יום א' וישוב בכל יום על זה בא ר' יעקב ואמר לא כדברי האומר שתעלה על רוחך שחייך שיעור יום כי אם שתצייר שאין לך מהחיים רק כשיעור כניסה מן הפרוזדור לטרקלין וזהו העולם הזה דומה וכו' על כן תמהר תחיש בכל עת לגמור תשובתך בשעה א' להרהר תשובה וחרטה ותקון בכל פרטים ככל האפשר כי אם לא תשער רק שיעור יום אולי תתרפה במלאכתך נמצא כי באומרו התקן עצמך וכו' הוא פירוש אל האמור לומר מה

שאמרתי העולם הזה דומה לפרוזדור פירושו שתתקן עצמך בשיעור שיש כדי שתכנס וכו' והוקשה לתנא כי הלא טוב טוב היתה סברת האומר שישער יום א' או יותר שעל ידי חושבו שיעור בלתי קצר כל כך יתיישב בדעתו לתקן מעשיו בחפש מחופש משא"כ בשערו שעה קלה שבחפזון הנמרץ הזה לא יפנה לעשות תשובה ראויה על כן אמר אל תתמה על מאמרו זה כי הלא אזיל לטעמיה כי הוא אומר יפה שעה אחת שהוא כשיעור הכנס מהפרוזדור לטרקלין מכל חיי העולם הבא והענין כי בעולם הבא יש ב' דברים אחד אריכות הימים ב' התענוג והקורת רוח. ונבא אל הענין אמר לו יצוייר היות שם אורך ימים בלי תענוג בבחינה זו יפה שעה אחת בתשובה פה כי בשעה מרויח זכות ותיקון מה שאין כן שם שמי שטרח בערב שבת יאכל בשבת וזהו מכל חיי שהוא בבחינה מציאות החיים ארוכים אך אל תחשוב שעל בחינת התענוג שבחיים הם אמרתי כי חלילה לי לומר כן כי בבחינה ההיא יפה שעה אחת של קורת רוח ועונג העולם הבא מכל חיי העולם הזה. כלל הדברים כי עם היית טוב לגבר לחשוב שיש לו יום חיים לשוב בו יותר טוב הוא לחשוב שהוא בפרוזדור שלפני הטרקלין .:

פסוק יא

וזה אחשוב כוון המשורר לומר עם היות כי טוב יום בחצריך הוא העולם הזה שהוא כחצרות שלפני טרקלין העולם הבא שקורא לעולם הזה חצרות ולעולם העליון בית כענין שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו שכתבנו שהוא כי למה צדיק דומה לאילן שהוא נטוע במקום טהרה שהוא בעולם העליון ונופו הוא גופו נוטה ומפריח בעולם הזה וזהו בחצרות אלהינו יפריחו. ונחזור אל הענין אמר עם כי טוב יום בחצריך שהוא שביום א' שישער שיש לאדם בעולם הזה הוא טוב מאלף בעולם הבא בבחינת מציאות החיים כי כאן הוא מרויח בתשובה ומ"ט ושם אין ריוח שהוא סברת האומר שוב יום אחד וכו' אך אני לא בחרתי בהשערה זו כי אם בחרתי הסתופף בבית אלהי שהוא החשיב עצמי כאלו אני בסף בית ה' שהוא סברת ר' יעקב לשער שאני בפרוזדור שלפני הטרקלין ובחרתי כשיעור הקצר הזה מדור באהלי רשע שהוא שאם הייתי עולה על רוחי שביני ובין המות יש שהות יותר מזה הלא אתרפה מהתשובה וימצא היצר הרע מקום להחטיאני ומכל עון אשמה שאעשה יעשה מסך מבדיל ביני לבין אלהי כד"א עונותיכם היו מבדילים ביניכם וכו' ובהעשות עון על עון נעשה מסך על מסך שהם כאהלים על עושיהם נמצא אשר הוא בלתי טהור מעונות שהוא דר באהלי רשע שהם אהלים שנעשו מהרשע וזהו בחרתי הסתופף שעל ידי כן אני מסלק כל מסך עון מדור באהלי רשע אם הייתי מתמהמה מליתקן כמדובר ושיעור הכתובים שאחר אומרו למדת הדין שיראה

מגננו הוא שם הרחמים וגם זכות משיחו דוד שהיה בימי קרח איני אומר זה לסמוך על כן ולהרפות מתשובה כי הלא כי טוב וכו' בחרתי הסתופף וכו' שהוא גדר תשובה גדולה:

פסוק יב

ומפרש ואומר מה שבקשתי את שם אלהים שיראה את מדת ה' לרחם בדין הלא הוא כי טוב להיות מדת ה' עם מדת אלהים ולא אלהים לבדו כי הנה שמש ומגן וכו' שהוא כמשל מי שהוא לפני שמש שמכה בו ולהיות נסתר מחמתו שם מסך למגן מהכאת השמש כן הוא ה' אלהים ששם אלהים ישרוף את הנידון ושם ה' מגן לו ושמא תאמר האם שם ה' יוותר לנו מעונינו אי אפשר כי הלא שופט כל הארץ יעשה משפט ומאן דאמר קב"ה ותרן יותרו מעוי לז"א מה שיעשה הוא כי חן וכבוד וכו' כי ג' הטבות יעשה שם ה' א' כי יתן חנות בעיני קונו כמאמרנו יום יום ותננו לחן ולחסד בעיניך כו' וגם יתן כבוד כי מה שיהא נגזר עליו מיסורין וכיוצא יותן לו דרך כבוד ולא בביזוי. עוד שלישית והיא כי לא ימנע טוב להולכים בתמים שאם יהיה איש הולך תמים נזהר מחטא אך לא יהיה לו זהירות לעשות כל מה שהיה אפשר לו לעשות כי על פי מדת הדין ימנעו הטוב ממנו אך ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים והוא ענין וחנותי את אשר אחון שאמרו רז"ל שאוצר גדול הוא לתת למי שאין לו אף על פי שאינו הגון שהוא למי שאין לו כי הוא שעבירות אין לו אך אין לו זכיות כי הלך בתמים כי ה' יחננו לא מדת הדין:

פסוק יג

ואשר אמרתי והבט פני משיחך הלא הוא כי ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך אשר מדה זו היתה בשלמות בדוד כי היו פלשתים בחרבם על ראשו וברוב בטחונו אסף ידיו עד יראה צעדה בראשי הבכאים שהערה למות נפשו כמ"ש ז"ל שאמר אם ימיתונו נמות זכאים איש כזה זכותו יעמוד לנו על כן אמרתי עליו והבט פני משיחך:

י **או** יאמר כי הנה אמרו רבותינו ז"ל על פסוק שמחתי באמרים לי כו' שליצני הדור היו אומרים לדוד מתי יבנה ב"ה ונלך שמה והיה כאומרים לו מתי תמות כי ידעו מאמרו יתברך האומר רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך כו' ועם כל זה אמר שמחתי עם היות דבורם וכונתם שלא בטובתי כי גדלה בעיני שמחת ב"ה בבנינו נמצא כי כל מתפלל בימי דוד שיבנה ב"ה הוא כמתפלל על פי דרכו שיסתלק דוד מהרה מן העולם על כן אמרו בני קרח הנה ב"ה הוא מגן לישראל מהצרות והעונות כנודע ממאמרם ז"ל גאון עזכם זה ב"ה וכן במקומות אין מספר והנה אתפלל כי מגננו הוא ב"ה ראה אלהים אך לא באופן יסתלק דוד משיחך מלעמוד לפניך במקדש הנז' רק והבט פני משיחך והוא כי בני קרח אלה בימי דוד היו שהוא חלקם במשמרותם:

יא והטעם כי טוב יהיה משיחך זה יום א' בחצריך להגן על הדור מאלף ימים שיהיה מקדש מבלעדו וקרוב לזה נרמז ברז"ל שאמר הוא יתברך לדוד על שאלתו שיקדים מיתתו יום א' ולא ימות בשבת טוב לי יום אחד שאתה בחצרי מאלף עולות יעלה שלמה על הבמה כו' ועל פי דרכנו נאמר שבני קרח אמרו כן על דוד עצמו שלא יעביר משיחו כי טוב הוא לתועלת הדור יהיה משיחך הנז' שהוא דוד בחצריך מאלף יום שיהיה ב"ה בלעדי דוד כי גם הוא מגן הדור יותר מהמקדש עצמו ומה שאעשה עיקר מהמקדש ולא אשאל מענין משיחך שתאריך ימיו הלא הוא כי בחרתי הסתופף בבית אלהי כו' והוא כי הנה זה הפרש בין היות המגן לנו ב"ה להיות איש צדיק כי הלא בהיות איש צדיק גם שיגן בעדנו מלבא צרה הלא לא יטהרנו מאשמותינו כאשר בהיות המגן בעדנו ב"ה כי נביא כפרותינו והחמידין גם הם לא יניחונו ללון בחטא בידינו כמ"ש ז"ל לא לן אדם בירושלים וחטא בידו וז"א מה שעשיתי עיקר מהב"ה יותר מהחלוקה השנית הוא כי בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור כו' והוא כי כל עון שיעשה איש נעשה עליו אוהל ומסך מבדיל בינו לבין אלהיו כד"א עונותיכם היו מבדילים כי נמצא שהמתמיד בלי נקיון אשמותיו מעליו נקרא דר באהלים של רשע המאהילים עליו ועל כן טוב לי אבחר למגן לנו בנין ב"ה מחיי הצדיק בלא מקדש ועם כל זה לא אמיש מהיות תפלתי שיהיה באופן לא יפקד גם מושבו של צדיק כאמרו והבט פני משיחך:

י או שעור הכתובים והוא כי הצדיק ביסוריו מגין על הדור אך אינו מכפר העונות כי אם שמאריך ואפשר שעל ידי ההגנה והאריכות יתקן החוטא ביני וביני אך בית המקדש אינו מגין על הבלתי שבים אך יש תיקון האשמות על ידי קרבנות והנה אחרי בקשת בנין ב"ה אמר עתה מגננו ראה אלהים שהוא הצדיק מגן הדור והבט פני משיחך לקיימו כי הוא המגן כמו שכתבנו שהוא על דוד שהיה בימי בני קרח אלה קודם הבנין ב"ה:

יא ומה ששתים זו שאלתי בנין הבית וקיום הצדיק מגן הדור ביסוריו הלא הוא כי יש דבר שאין הצדיק מועיל והמקדש מועיל והוא כי טוב יום בחצריך הוא ב"ה מאלף בלי מקדש גם שיהיה מגן לי מהצדיק והוא כי בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע כי על ידי המקדש יוסרו מסכי טומאת עונות האדם מלהאהיל עליו שהם אהלי רשע כי על ידי הקרבנות יסתלקו מה שאין כן על יד הצדיק:

יב כי הן אמת ששמש ומגן שהוא הכאה והגנה הוא ה' בהתחבר עם שם אלהים המייסר כי האלהים מכה וה' מגין על הדור כי חן שהוא שיהיה לו חן בשפתיו שתהיה תפלתו נשמעת כרבה שהיה בעל יסורין ומצלי ואתי מטרא להגין מרעת רעב שנית שהן דרך כבוד כי אין יסורין באופן יתבזה שיחזר על הפתחים וכיוצא כי אם דרך כבוד וזהו חן

וכבוד יתן ה' כי על ידי שתי אלה יורה כי שם ה' בעל הרחמים משותף בדבר ולא משם אלהים לבדו אך זה הוא לסילוק היזק אך לא להבאת תועלת כי מה שלא ימנע טוב קניני הוא להולכים בתמים אך לא לחוטאים מה שאין כן על ידי ב"ה שלא ימנע טוב גם לחוטאים על ידי הקרבנות שיתכפרו בהם: או יאמר ב' מינים יש ביסורי אהבה א' שמש ומגן שמש מכה לצדיק ומגן לדור והוא על ידי ב' שמות שהם ה' אלהים יחד שמצירוף שניהם באו ולפעמים יתייחסו לשם ה' לבדו שהם יסורין של אהבה יותר בשלמות ובמה יודע הלא הוא אם הם בחן וכבוד שיתן חן בשפתיו בכל קראו אליו וגם שיהיו יסורין דרך כבוד ולא דרך בזיון כי זאת היא הוכחה שיתן אותם ה' לבדו בלי צירוף אלהים וזהו חן וכבוד יתן ה' וגם הוכחה שנית והוא כי לא בלבד יהיה לדור מגן מצרה כי אם גם הבאת תועלת כי לא ימנע טוב לדור בשביל הולבים בתמים:

יג **ה' צבאות אשרי כו'** הלא אמרתי כי בחצרות ה' הוא ב"ה טוב להסתופף כי הוא סמך גדול לישראל וגם הצדיק כי מגן הוא לישראל אך ה' צבאות אשרי אדם הבלתי שם מבטחו לא אל מקדש ולא אל צדיק כי אם בוטח בך שהוא כי מחזיק בך באופן כי הוא בוטח בך כי ודאי שתהיה עמו מאשר הוא יודע כי שלם הוא עמך ואומרו תואר צבאות יהיה כי השר שעמו מתי מספר גם היחיד חשוב אצלו אך מלך גדול שרב עמו וחילו לא יחשיב איש א' בפני עצמו לעשות הרבה למענו כי במה נחשב הוא כי יחיד הוא אך אתה ה' עם היותך אלהי הצבאות כלם עליונים ותחתונים אתה מחשיב אפי' איש יחידי וזהו ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך כי עם היותו יחידי יהיה מאושר מאתך:

פרק פו

פסוק א

תפלה לדוד וכו' הנה דעת המפרשים כי מזמור זה אמר בברחו מפני שאול ועליהם נסמך וראוי לשים לב אל אומרו ענני כי אומרו הטה ה' אזנך הוא לשמוע ואומרו ענני הוא קבלת התפלה וא"כ הראוי היה יאמר וענני ויתכן יאמר כי הנה מדתך היא כי טרם יקראו אתה תענה לכן מה שאוחילה לפניך הוא כי לא תיחל עד אערוך דברי בקשתי כ"א מאז אומר לפניך הטה אלי אזנך לשמוע מיד טרם תשמע תעננני. ושיעור הכתוב בהיות תפלה לדוד לאמר הטה אלי אזנך מיד ענני והטעם כי עני ואביון אני וכמקרה העני ותאב ללחם אין להשהות מלתת לו פת פן תצא נפשו מיד כאשר קרה לנחום איש גם זו עם האביון שאמר לו האכילני ובעוד שהיה מפרק משאו יצאה נפשו אמר כי כן הוא בענין שאלתו מחרב רודפו שאם יאחר מלענותו תצא נפשו מצרתו דזהו כי עני ואביון אני. או יאמר

מעין זה כשתהיה תפלה לדוד לאמר לך הטה אלי אזנך מיד ענני כי אין הכוונה שתקרב אלי ותטה אזנך אלי כי הנה עני ואביון אני וידוע כי תעמוד לימין אביון וא"כ אין הכוונה שאומרו הטה אלי שתקרב כ"א שתענני אלא שבדרך ענוה אינו אומר דבר שיורה שהוא עמו והוא כי בברחו מפני שאול עני היה באותה שעה:

פסוק ב

שמרה נפשי כו' לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל בגמרא שאמרו על פסוק מי יתן והיה לבבם זה להם כו' שאמר הקב"ה כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמרתי לכם מי יתן והיה כו' היה לכם לומר תן אתה כו' והלא כמו זר נחשב נגד כלל גדול שבידנו כי הבחירה חפשית בידו של אדם להרע או להיטיב והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ואיך היה להם לומר תן אתה. אמנם אין ספק כי יש הפרש בין קודם הגיע אדם אל גדר חסידות שעדיין לא הכניע יצרו להיות עם היצר טוב. לעבוד את ה' כי מאז והלאה אינו להטות הבחירה כ"א לקיים והתמיד מה שכבר הוא וזה אומרו לבבם זה כי לבבם כולל שני היצרים כאחד ליראה את ה' והוא מאמרם ז"ל על רגלי חסידיו ישמור שהקב"ה שומרם מן החטא וכן אמר רבי מאיר כל העוסק בתורה לשמה כו' מרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות וכן על חמורו של ר' פנחס בן יאיר אמרו ומה בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כל שכן. ונבוא אל הענין כי בראות דוד את עצמו בשתי אשות בברחו מפני שאול אומר בלבו אוי לי מנפשי אם אהרוג אוי לי מגופי אם אהרג ע"כ בקש רחמים על שניהם ובחשוב ועיקרי החל הוא הנפש ויאמר שמרה נפשי מן החטא כי כבר חסיד אני ולאשר הוא חסיד דרכך הוא לשמרו כי רגלי חסידיו ישמור כמדובר ועל הגוף פן יהרגני שאול וזה תלוי בבחירת שאול כי בשמרך את גופי פן יהרגני צריך לבטל בחירתו והוא ברדפו אותי החל בחטא ואינך שומר מן החטא את מי שהחל בו על זה אני אומר טעם אחר והוא הושע עבדך כו' והוא בשום לב כי הראוי היה יאמר הבוטח בך ולא בוטח אליך אך יאמר אל תושיע גופי מליהרג למעני כ"א למענך כי הלא אני עבדך ואתה אלהי ואיככה תוכל וראית את עבדך ביד הורג ולא תצילנו מידו כי אין הצר שוה על בחינת בחירתו בנזק המלך באבדן עבדו כי ע"כ שלח ידו במצרים על עכבם עבדי ה' לעבדים ולא הניחם בבחירתם וגם שבהציל אותי אני נהנה ונמצא שההנאה היא לי זה היה אם אחפוץ בחיים על הנוגע לי אך אני בוטח אליך להיות עובד אותך תמיד נמצא כי אינך בהציל אותי רק מציל עבד שלך וזהו אתה אלהי הבוטח אליך כי אתה אלהי הבוטח להיות גם אני אליך כאשר אתה אלהי. או יאמר שמרה נפשי למעני כי חסיד אני במה שאיני שואל תשמור את גופי כי

זה לחסידות יחשב לי כי לא אחשוב את גופי בערך נפשי ובזכות זה תעשה את שאלתי לשמור את נפשי שהיא חלקך ואיני שואל על חלק אבי ואמי הוא גופי כ"א אומר הושע עבדך הוא הגוף לא מחמת תפלה כ"א להיות כי אתה אלהי על כי הוא הבוטח שכאשר אתה אלהיו יהיה גם הוא אליך משא"כ אם יהרג שלא יזכה להיות אליך שלא ישתלם. **או** יאמר שמרה נפשי מלחטוא פן אשלח ידי במשיח ה' הרודף אותי ואעפ"י שהבחירה ביד האדם זה היה אם הייתי שואל שתצילני מעשות עבירה שיצרי בא לעשותה אך אדרבא מן הדין מותר לי להרגו כי בא להרגך השכם והרגו כנלמד מואם במחתרת ימצא הגנב כי בשאלתי זו חסיד אני ולעשות חסידות לפנים מן השורה אני שואל ועל דבר כזה רגלי חסידיך תשמור ועל הגוף פן יהרגני הוא הושע עבדך שאול מבא בדמי כי אתה אלהי כו' ויגדל עונו מנשוא שהורג את מי שאתה אלהיו. ועוד שאל ינגדני ענין ביטול הבחירה כי הלא לעומת המדה ההיא יש אחרת שהיא היותך מושיע חוסים בך ותדחה זו את האחרת נוסף על הטעם הקודם וזהו הבוטח אליך . או יאמר שמרה נפשי כו' כי חסיד אני שעוזב צרת גופי ודואג על הנפש שהוא חלקך והנה היוצא מזה הוא כי תענה את גופי תחלה שמא אהרג כי כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה וא"כ היה נראה כי תחבולה אני עושה למען תעננני תחלה על כן אני אומר מה שתושיעני לא על בחינה זאת כ"א הושע עבדך להיותי עבד לך וזהו הושע עבדך על כי אתה אלהי ואל תאמר איך תכנה שמי עליך בחייך אין זה עיכוב כי הלא תחת מה אין הקב"ה מכנה שמו בחייהם הלא הוא שמא יחטאו אך אין בי פחד כי הלא אלהי הנזכר הוא הבוטח בי שאהיה תמיד אליך ולא אחטא:

פסוק ג

חנני ה' כו' הנה אמרו רבותינו ז"ל למה היו האמהות עקרות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים על כן מאחר לידתן כדי שיתפללו ובזה יתכן שאמר דוד הלא אמרתי הטה ה' אזנך ענני שאל תאחר מלענות אותי חנני ה' בשאלתי זאת שמהרה תעננני ואל תאחר כדי שאתפלל ואתה מתאוה לתפלתי כאשר עשית לאבות כי הלא גם שמיד תעננני לא אמנע עצמי מלהיות מתפלל תמיד כי הלא אליך אקרא כל היום. או יאמר חנני ה' כמאמרך בתורה וחנותי את אשר אחון וזה הוא את גופי שלא אהרג ואם הדבר תלוי בקרא בשם ה' לפניך כאמרך וקראתי בשם ה' כו' וחנותי וכו' הלא גם אנכי אליך אקרא כל היום כי אקרא בשם ה' לפניך:

פסוק ד

ועל הנוגע את נפשי שלא אהרוג את ישראל שעם שאול ויהיה עצבות לנפש כי תחטא אמר שמח נפש עבדך בהעדר החטא כי אליך אדני נפשי אשא ואיך אשאנה וחטאה בה וכל זה אני צריך להיותי יחיד:

פסוק ה

אך בהיות רבים קוראים אין צורך לכל זה כי הלא אתה אדני טוב וסלח כו' לכל קוראיך הרבים:

ג או יאמר בהזכיר מאמרם ז"ל בבראשית רבה כי כשהצדיק נפטר מן העולם מראים לו מתן שכרו ונפשו שבעה ושמחה הה"ד ותשחק ליום אחרון והביאו עובדא דרבי אבהו שהראו לו י"ג נהרין דאפרסמון ואמר כל הני לאבהו כו' ובזה יאמר חנני ה' כי אליך אקרא כו':

ד וקריאתי היא לומר שמח נפש עבדך כאשר אליך ה' נפשי אשא שהיא בסילוקי ומלת כי כד"א כי תבא כי תצא כלומר חנני כי לזה אחפוץ בחיים להשתלם להיות זוכה נפשי לאותה שמחה ומה שלא שאלתי רק על הנפש שתשחק ותשמח ליום אחרון והלא צריך ג"כ לגוף שיערב וישאר כישן שכך אמרו רבותינו ז"ל נפשם שבעה והם ישנים:

ה לז"א איני צריך כי הלא מלבד שאתה ה' טוב וסלח אתה הוא רב חסד ביותר לכל קוראך וא"כ אני כי אליך אקרא כל היום בפי החומרי ודאי הוא שתעשה עמו כרב חסדך ושלא יאמר הלא לא קרא פיך רק הנפש ע"כ אמר כל לרבות גם הקורא על זולתו שיענה על עצמו:

ד **או** יאמר שמח נפש עבדך ובמה תשמחנה הלא הוא כי לא ע"י בני אדם כשאול הבא להרגני ולא ע"י מלאך המות ולא ע"י מלאך קדוש תקח אותה ממני כ"א שאני בעצמי ממני ואליך ה' נפשי אשא שהיא מיתת נשיקה:

ה ואם חוטא אנכי אל תאמר הלואי תספיק תשובתי לסלוח אך לא לשאלה זו כי הלא בטחתי כי אתה ה' טוב כו':

פסוק ו

האזינה ה' תפלתי כו' הנה בכל יום יש דרך תפלה כוללת לכל איש ישראל והיא תפלה תחלה ואחר כך תחנונים אמר הנה בתפלה הכוללת לכל שאינה על צרה פרטית מיוחדת אלי האזינה ה' תפלתי בעצמך וגם הקשיבה לאט בקול תחנונותי ולא אחוש אם תאחר מלהודיע כי עניתני כי ידעתי כי תפלת צבור נשמעת תמיד:

פסוק ז
אך ביום צרתי המיוחדת לי אל תאחר מלענות אותי עד שמוע לאט כל התפלה ותחנוני כי אם בקראי מיד תענני וז"א אקראך כי תענני כי להיות צרת יחיד לא אבטח בי ולא אאמין אזכה שתעננני על כן הסר ממני מיד דאגתי ועננני בקראי:

ה **או** יהיה נמשך עם הפסוק של מעלה שאומר כי אתה ה' וכו' והוא מאז"ל בגמרא כתיב כה' אלהינו בכל קראנו אליו וכתיב דרשו ה' בהמצאו כו' אלא כאן בצבור שהוא בכל זמן כאן ביחיד שהוא בעשרת ימי תשובה שהם ימי סליחה ובזה יאמר כאשר אתה ה' טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך שהוא בזמן סליחה לכל קורא איני צריך לשאול שתעננני:

ו כי אם שתאזין תפלתי והקשיבה בקול תחנונותי:

ז אך ביום צרתי שלי שהיא של יחיד על זה אקראך כי תענני כי אין היחיד בטוח כ"כ שלא יעכב עון אשר חטא בכל ימות השנה ע"כ אצטרך לבקש על זה.
או יאמר גם שלא אקדים תפלה לצרה כ"א ביום צרתי אקראך כי תענני ובכלל הדבר הוא כי לא יהיה ע"י מלאך לא שמיעת התפלה ולא המענה כ"א אקראך כי תענני:

פסוק ח
ומה שאני מבקש כל זה ע"י שם ה' הוא שם ההויה הגדול אינו מחשבי חלילה כי שם אדנות אינו גדול אצלי לחלות פניו יאזין ויקשיב ויענה תפלתי חלילה כי הנה אין כמוך באלהים ה' שם אדנות ואין כמעשיך:

פסוק ט
וכל גוים כו' יבאו ישתחוו לפניך אדני שם אדנות וישתחוו לשמך הנז':

פסוק י
כי גדול אתה שם אדנות ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך בלי צורך לזולת:

ח **או** יאמר בשום לב אל יתור אומרו אדני כי היה די יאמר אין כמוך באלהים וידוע כי עם ה' ידבר אך יאמר כי הנה דרך הגוים לקנות אמונת אלהותו ית' מצד מעשיו ומזה לא יגיעו להכיר כי הוא אלוה לבדו ואין זולתו כ"א כי גדול ה' אך את אלהיהם הם עובדים באמרם כי גם המה אלהים כי אם שאינם גדולים כה' אלהינו אבל אנחנו עם בני ישראל מאמינים בני מאמינים יודעים כי כאשר הוא יתברך אלוה ואדון על בני אדם כך הוא אלוה ואדון על כל אלהים באופן כי אין אלוה זולתו ואמונה זו מבלי השקפה אל מעשיו ללמוד אלהותו מהם כ"א שמתחלה האמונה מושרשת בנו ואחרי כן אנו מביטים נוסף על האמונה כי אין כמעשהו הפך הגוום וזה יאמר אין כמוך ולא שיש אלהים זולתך אלא שאתה גדול מהם כ"א שבאלהים אתה אדני אדון עליהם כמו על האנשים וזהו באלהים

אדני בשם אדנות לומר כי באלהים הוא אדון כי זולתו לא אלהים הוא וזה לנו מפני שאין אלהותו מתחדש לנו ממעשיו כ"א שאחר ידענו כי אין כמוך באלהים ה' נוסף על זה אנו רואים כי ואין כמעשיך הפך וזה הפך הגוים:

ט כי הנה כל גוים אשר עשית עם היות שאתה עשיתם ולא זולתך יבאו וישתחוו ולא מצד אמונה כ"א לשמך אשר שמעו את שמך:

י באמרם כי גדול אתה ועושה נפלאות שהוא מפאת מעשיך ועל ידי כן לא יאמרו כי אין זולתך כ"א כי גדול אתה אך לא ישוללו אלהות מזולתך כ"א שאתה גדול מהם וזהו כי גדול אתה כו' אך שקר הם אומרים כי האמת הוא כי אתה אלהים לבדך כאמונתנו:

פסוק יא

הורני ה' דרכך כו' הנה כתבנו בפסוקים הקודמים כי הגוים אומרים כי הוא יתברך גדול מכל אלהים ושגם להם זה על פי מעשיו ונפלאותיו ועל הא' פירש ואמר אתה אלהים לבדך ועל השנית והוא מענין ההכרה ע"י חקירה או מצד פעולותיו אמר הורני ה' דרכך מאתך שאלך בה ולא ע"י חקירת שכלי וארויח בזה שאהלך באמתך ולא אשגה לפי שכלי רק באמתך ואחרי כן יחד לבבי שגם היצר הרע יודה ואל יהי נוקף על האמנה בלי ראיה רק גם הוא יתייחד עם היצר הטוב. או יחד לבבי וכו' שאהיה כיעקב שאחר היותו שלם והולך באמתו יתברך היה ירא תמיד ובלתי בוטח בצדקו כן אחר הלכי באמתך לא אבטח בי ולא אחזיק טובה לעצמי רק בכל לבבי אירא שמך תמיד מבלי יודעי שחטאתי אחוש שמא יגרום החטא:

פסוק יב

אודך ה' כו' אמר שיקרנו כענין תכבדני חית השדה וכו' כי נתתי במדבר מים כו' והוא כי נתינתו יתברך מים במדבר היה בעצם בעד עמו ישראל כאמרו להשקות עמי בחירי והיה נמשך במקרה טובה לחית השדה ואמר שהמקבלים במקרה הם חית השדה היו מכבדים אותו יתברך על המים בעצם עם היות להם הטובה נמשכת מהעם כן כל עיקר שהוא יתברך עוזר את האדם לעבוד את ה' ולשרתו הוא בעצם בעבור הנפש ונמשך גם לגוף וזה יאמר אודך ה' אלהי בכל לבבי כו':

פסוק יג

כי חסדך שתעשה עמי במה שתורני דרכך כו' גדול וחשוב עלי שהוא על גופי עם היות שהעיקר הוא הצלתך נפשי כי היא חלקך משאול תחתיה וזהו כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי כו':

יא **או** יאמר הורני ה' דרכך שלא תאמר אלי אבא ליטהר ותסייעני כ"א הורני תחלה ואחר כך אהלך באמתך בעצם וגם יחד לבבי הם הב' יצרים ליראה שמך.

יב ושמא תאמר נא ה' אם אורך דרכי תחלה ואחר כך תהלך באמתי ולא להפך שתבא ליטהר ואחר כך אעזרך וגם שאחר לכתך באמתי איחד לבבך ליראה שמי אם כן מה טובה אחזיק לך לזה אומר כי הוא כי אודך ה' בכל לבבי גם ביצרי הרע שאחזיק לך טובה גם במלאך רע. שמת כי אם אני הייתי בא ליטהר תחלה ויצרי מנגד לא היה נמנע איזה חטא והייתי שב אחרי כן נמצא הייתי מחלל חלילה בתחלה שמך ואחר כך שב ומכבדו וטוב טוב הוא דרך זה כי ואכבדה שמך לעולם:

יג ועוד כ"א הוא זה חסד גדול הוא עלי שהוא על החומר הבלתי כדאי לקבל הטבה כזאת מאתך אבל לענין בחינת הנפש הקדושה הבלתי מתאוה לחטא והיא עשוקה שמורידין אותה שאולה תחת היותה מתחת כנפי השכינה עשותך זה ראוי אליה למען הציל אותה וזה כי חסדך גדול עלי אך ראה כי הנה והצלת נפשי משאול תחתיה:

פסוק יד

אלהים זדים כו' בהתקומם אויבים על האדם הוא כי עונותיו הם הקמים בעצם למעלה ונמשך הקמת האויבים למטה אמר הנה ידעתי כי זדים הם קטיגורים שעשיתי בעונותי במזיד הם אשר קמו עלי וקראם זדים כד"א גם מזדים חשוך עבדך ועל ידי כן ועדת עריצים למטה בקשו נפשי והן לו כוונו העדה ההיא לקנא לשמך על הזדים אשר פעלתי החרשתי אך ולא שמוך לנגדם לבקש נפשי על שחטאתי לך רק לשם קנאה ואיבה:

פסוק טו

לכן אתה ה' על פי מדותיך שעל ידן תחון את אשר תחון כד"א וקראתי בשם כו' וחנותי את אשר אחון אעפ"י שאינו הגון במדות ההם שהם אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת האריך לעריצים בל תפנה אליהם להענישם בעבורי:

פסוק טז

כ"א פנה אלי וחנני להצילני מידם אך לא להרע להם והענין אשר לך להאריך להם אחלה פניך תנה עוזך המיוחד לך לעבדך הוא עצור כח לסבול כענין מאמרם ז"ל על גוים ומרקדים כו' הן הן גבורותיו וכן עם כל יחיד או רבים בל אקצוף ואהרגם וכן ניתן לו זה כי על כן התאפק לבלתי הרוג את שאול במערה בקחתו החנית והצפחת ובדואג ואחיתופל באמור אליו הבא על אשת איש כו' ואחר כך לא תצילני על ידי הפיל אותם כי לא אחפוץ בצרת זולתי רק והושיעה למי שבהושעו ידמה אל היותו בן אמתך היא תמר שיותר היתה חפצה ישליכוה לתוך כבשן האש מלבייש את יהודה והוא מ"ש ז"ל

ישליך אדם עצמו אל כבשן האש ואל ילבין פני חבירו כי עד היות האש מתחלת בה לא דברה שהוא אצלי שפירשו היא מוצת כד"א ויצת אש בציון מה גם עתה להושע ע"י מיתת זולתי מישראל:

פסוק יז

ואם תאמר נא אלהי אם כן במה יודע אפוא כי נאצו האנשים האלה את ה' ברדפם אותי הלא הוא כי תעשה עמי אות שאתה מחבבני בטובה שתתן לי תחת מה שצערוני ולא אות ע"י רעה במפלת אנשים מישראל וז"א לטובה שיהיה האות לענין טובה שתהיה לי באופן שיראו שונאי טובתי ויבושו ולא שתמיתם ולא יראו בטובתי וזה טוב כי יבושו וישובו בתשובה בראותם כי אתה עזרתני להנצל מהם ונחמתני בטובה שתעשה עמי כמנחמני על צרתי או על הטובה שאתה עתיד להיטיב לישראל לעתיד שהיא נחמה על הצרה כד"א נחמו נחמו כאיש אשר אמו כו' דוגמת הטובה תעשה מעתה אות בי כי תביא עלי טובה שתהיה בה נחמת הצער שצערוני והשאר כקודם.

טז או פנה אלי וחנני דרך חן והוא תנה עוזך אשר תושיעני בו במתנה לעבדך שלא תנכה זכיותי אשר עבדתיך רק למה שהוא בן אמתך היא רות כי לא תהיה תוחלתה נכזבת אם ימיתני שאול.

או יאמר העוז שהיה לך לפעול על ישראל העריצים תנהו לי שיהיה לי על עורף אויבי והושיעה לבן אמתך רות הנז' הוא פרץ הוא עובד הוא מלך המשיח כנודע משא"כ אם יהרגני שאול שיתקלקל הדבר וזהו והושיעה לבן אמתך:

פרק פז

פסוק א

לבני קרח מזמור כו' למה שענין זה הוא לבני קרח הוא מזמור ושיר והוא כמאמרם ז"ל על פסוק מזמור לאסף אלהים באו גוים כו' קינה מבעי' ליה אלא משל לעניה שהלכה לשאוב מים מן הבור ונפל הדלי והיתה בוכה שלא היה מי שיעלה לה את הדלי באה בת מלך והשקיפה מעל פי הבור ונפלה לתוכו שלשלת זהב מעל צוארה התחילה בעלת הדלי לרקד ולזמר אמרו לה עד עתה היית בוכה ועתה מה לך תזמרי אמרה עד כה לא הי' מי יעלה הדלי שלי כי אין דואג עלי אך עתה מי שיעלה שלשלת בת המלך על פי דרכו יעלה הדלי שלי כן בני קרח שאסף מכללם היו בוכים על טביעת אביהם בארץ באמרם מי יעלה לנו את אבינו אך בראותם שטבעו בארץ שערי ב"ה כמאמר הכתוב טבעו בארץ שעריה התחילו מזמרים כי מי שיעלה השערים יעלה את אביהם וזהו מזמור

לאסף אלהים באו כו'. ובזה יתכן יאמרו פה בני קרח למה שפתח מאמרם הוא אוהב ה' שערי ציון שלא הניח את הגוים ישלחו יד בהם כי כן הוא אומר חשב ה' להשחית חומת בת ציון כו' טבעו בארץ שעריה והנה בזה מגיד מעלת קדושת הארץ ששעריה חשובים לפניו ית' וגם בו בשורה לבני קרח שיעלה אביהם כהשערים כמדובר ועל שני הדברים נאמר לבני קרח מזמור שיר לומר למה שמזמור זה הוא לבני קרח הוא מזמור ושיר אחת על קדושת וחיבת הארץ שנית על הנוגע אליהם ואמרו אל יעלה על רוח השומע ישמע מאמרנו זה שמה שאנו עושים עיקר הוא על מה שנמשך לנו על דבר אבינו כי הלא נעיד כי יסודתו של מזמור זה ועיקרו שעליו יסדנוהו לא בשביל הנוגע לנו היה רק בשביל הררי קדש להורות חיבתם אצלו יתברך:

פסוק ב

והתחיל ואמר אוהב ה' שערי ציון שחמל עלימו בל ישלחו יד בהם מכל משכנות יעקב ששלחו בהם יד והוא כנודע מארז"ל על דבר שחלקו כבוד לתורה בענין כניסת הארון:

פסוק ג

ואם תאמרי ציון אם כל הררי קדש של כל ישראל נחשבו לפניו ית' מה יתרוני על כלן דעי אפוא כי את עלית על כלם כי הלא שתים הנה קוראותיך אחת כי הלא הנכבדות הן נפשות עם בני ישראל מדובר בך כי כל מקום שיהיו מדובר שהם בך וממך. שנית כי נקראת עיר האלהים סלה שלא בלבד שבית המקדש קיים אלא אף אחר החרבן שמו יתברך נקרא עליך כי תקרא עיר האלהים סלה ולא נסתלק ממך שם זה בסילוק שכינה בחורבן:

פסוק ד

והביא ראיה אל אומרו נכבדות מדובר בך כמעט מהחוש ומפורסם והוא כי הנה הפסוק משולל הבנה מתיישבת אך יאמר הנה ישראל נתיישבו ברהב רד"ו שנה ובבבל שבעים שנה ועם כל זה לא נעשה איכותם מזגם ומראיתם כמקום תרבותם ליקרא מצריים או בבליים מה שאין כן יתר אומות כי בהיותם שקועים שבעים שנה או יותר בעיר אחת שאינה מולדתם יתערבו בבני העיר ההיא והיו כעם אחד ושם העיר ההיא תקרא גם עליהם גם אם יהיו בעלי קצוות בטבעם ומזגם הגרים עם התושבים אחר השתקעם כל כך שנים יהיו לאחדים וזה אמר כמדבר איש ישראל על עצמו ואומר הנה אין צריך לומר אשר לא ידעוני שגרתי משך זמן במצרים ובבל כי אם גם ליודעי שידעו בזה ואזכיר להם כך ודבק להזכרתי יתמהו ויאמרו יודעי בהזכירי להם רהב ובבל שנתיישבתי בתוכם מה זאת כי הנה פלשת וצור שהם הנאים וחשובים בעלי הדר וקומה מאד עם כוש שהם

שחורים ונבזים וכעורים מתערבים לאחדים בהיותם בהמשך זמן רב וזהו הנה פלשת וצור עם כוש כלומר יתערבו להיות אחדים עם כוש באמנה אתם וזה המזכיר לנו רהב ובבל הוא הישראלי לא יאמר עליו רק זה יולד שם בעיר האלהים היא ציון הנז' כי כל מה שנשתקעו ברהב ובבל לא הספיק ליראות בהם תואר מצרי או בבלי ליקרא עליו שם העיר שנשתקעו שם רק תמיד יראה כאלו יולד שם בירושלים או ציון גם שהיה זמן רב ברהב ובבל:

פסוק ה

וש"ת הלא ולציון יאמר איש ואיש יולד בה בין יהודי או ארמאי כי הלא כל האומות מאדם הראשון יצאו והוא ממקום המזבח נברא ואם כן גם כל בני העולם נולדו בה בבחינה זו כי כל כך דבקה ציון למקום שיצאו ישראל כאשר למקום שיצאו האומות ומה בין זה שאמרת עליו זה יולד שם ליתר עמים הלא הוא כי והוא כלומר אותו שהזכרתי מיוחד לא ישוה ליתר אומות כי הוא יכוננה את ציון שירימה ויקים מעלתה למעלה כי יקדשנה למה שהוא עליון שנפשו מלמעלה עליון על כל גויי הארץ חלק אלוה ממעל ועל כן יש בו כח ואל לכוננה בשפע אשר יערה עליה ממרום מה שאין כן יתר האומות שנפשם היתה מלמטה מהחיצונים ועל כן לא יקראו על שמה כי אם ישראל שנפשם מציון עליון שכנגד התחתון שמשם ישראל כמדובר:

פסוק ו

ולא עוד כי אם הלא כאשר ה' יספור בעברם בר"ה כל באי עולם א' א' לפניו כבני מרון שהיא בכתוב עמים כלם בשלשה ספרים לא יכנה את ישראל בזמן הבית לירושלים או לבן ציון ובימי הגלות והם בארץ אויביהם לבבליים וכיוצא על היותם שם רק בספור בכתוב עמים יאמר זה יולד שם סלה אף אחר החורבן:

פסוק ז

משיבה רוח הקדש ואומרת הנה אין צריך לומר בני ישראל הזכרים כי אם גם הנקבות והוא כמאמרם ז"ל על פסוק קדמו שרים אחר נוגנים כו' שרצו מלאכי השרת לשורר תחלה על הים ולא רצה הקב"ה אלא שיקדמו שרים הם ישראל ואמרו שירה ואח"כ נוגנים הם מלאכים ובתוך כלומר בין השרים והנוגנים היו העלמות תופפות הם הנשים כמד"א ותקח מרים הנביאה כו' ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות הנה שהחשיב הוא יתברך את הנשים כאנשים להקדים למלאכי השרת וזהו ושרים שהם ישראל כמד"א קדמו שרים כחוללים שהם הנשים כמד"א ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות לחשיבות הנזכר ועל שרים וחוללים אומר כל מעיני בך בבריאת

עולם וקיומו ולא כיתר אומות ואל אנשים ונשים אמר בלשון יחיד כל מעיני בך כלומר כי לאחדים אחשיבם כי זכר ונקבה יקרא שמם אדם אחד כמד"א דקרא את שמם אדם וההיקש בכולל כי כל ישראל גוי אחד ועם אחד וכן רז"ל פירשו מחוללים על אותן נשים:

פרק פח

פסוק א

שיר מזמור כו' לפי הנראה מרוב המפרשים כי על בני הגלות החיל הזה האחרון ידבר וכה נדבר בדרך הראשון בס"ד אמר כי הנה שיר מזמור זה היה לבני קרח שהיו מזמרים אותו בשירי זמרה בכלי שיר והוא כי כל תאות בני קרח תיקון הגלות הזה האחרון כי עליית אביהם משאול מטה תלויה בו כנודע על כן בבכי סיפור צרות גלותנו זה ישוררו הם כי התקיים הרעה הוא פתח תקוה שיתקיימו כל נבואות הטובה וכעובדא דרבי עקיבא כי במה שהיו חבריו בוכים בראות בהר ציון שועלים הלכו בו היה הוא משחק וזה שיעור הכתוב שיר מזמור היה לבני קרח מה שלפי האמת הוא למנצח על מחלת לענות שהוא על מחלת כלומר בשביל מחילת עון הוא טוב לזמרו לענות נפש ע"י ספור הצרות באופן שהיו בני קרח כר' עקיבא שהיו משוררים במה שהוא אדרבה לענות ואך השיר מזמור היה לבני קרח שיהיו מזמרים אותו אמנם מי שהשכיל אותו ברוה"ק היה הימן האזרחי וזהו משכיל להימן האזרחי:

פסוק ב

ה' אלהי ישועתי כו' הנה כתבנו כי המצאת דברי המזמור הזה הוא כאלו אנו מדוכאי הגלות הזה האחרון מדברים עמו יתברך והוא כי יזכירו לפניו ית' אשר הפליא חסדו בגלות ראשון ויעש לפנים משורת הדין לכן גם עתה כמאז יהיה לנו מושך חסד ואומרים הנה ה' היה אלהי ישועתי והוא כי בגלות מצרים השם הגדול הזה היה אלהי ישועתי כמד"א ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים שהי' היום שצעקתי בלילה נגדך שנא' ויצעקו בני ישראל אל ה' בליל קריעת ים סוף עם היות הצעקה נגדך כמטיח דברים כלפי מעלה חלילה המבלי אין קברים כו' כי כ"כ חפצת בישעותי שלא הבטת אל דברי כ"א אל מציאות הצעקה והושעתני בשם הנז':

פסוק ג

אך עתה בגלות החיל הזה תבא לפניך תפלתי כלו' ולא שיעלנה מלאך כ"א שהיא תבא לפניך כי ראויה היא נגדך ושאלתי היא שיפתחו שערי תפלה שננעלו שיוסר מסך שסכות בענן לך מעבור תפלה באופן שתבא לפניך ממש תפלתי שאמרתי שתם תפלתי ואם יגדל

צערי ואצטרך גדר רנה שהוא יותר מתפלה אז לא בלבד תמתין שתבא אליך תפלתי כי אם שאתה תקדים ותטה אזנך לרנתי כי מושיע אין בלתי ע"י תפלתי שתשמע ותעניני כי הנה תמה זכות אבות שעמדה לי אז:

פסוק ד
כי הלא כאשר שבעה ברעות נפשי במדבר על דברי עונות כעגל וזולתו עד גדר שחיי לשאול הגיעו

פסוק ה
ולא היתה לי תקומה כי נחשבתי עם יורדי בור עם עדת קרח והייתי כגבר אין איל לבקש תיקון

פסוק ו
אז במתים הם האבות בזכותם הייתי חפשי כענין זכור לאברהם כו' וכיוצא אך עתה המתים הנז' שנזכרו אז האם כמו חללים חלילה נחשבנו שוכבי קבר הנז' כמד"א ושכבתי עם אבותי אשר לא זכרתם עוד להצילני כאשר בימים ההם והמה המתים הנז' האם מידך נגזרו:

פסוק ז
הנה כי שתני בבור תחתיות הוא גלות בבל שהיה בור של שני תחתיות זה למטה מזה תחתית ראשון הוא גבול גלות בבל והב' הוא גלות מדי כי לא היה הפסק בינתים רק זה יוצא וזה נכנס כבור של שני תחתיות אך הנה היו גבולים לתחתיות ההם לסוף שבעים שנה בבנין בית שני שהיה אור אמנם אח"כ בגלות יון וגלות אדום הייתי במחשכים במצולות. והעיקר על זה האחרון שגם שביון לא היה נודע גבול לא היה כזה שהוא בור עמוק עמוק וארוך עד אין קצו נגלה כי לבא לפומא לא גלי':

פסוק ח
ומי יתן והייתי כימי המדבר שהיה לי מי שעליו תסמך חמתך שהוא משה המשיב וסובל חמה ומסלקו מעל עמך בזכותו כד"א לולא משה בחירו כו' להשיב חמתו באופן שעליו סמכה חמתך אך עתה עלי סמכה וסבלתיה כי אין מגין עלי וגם עד כה כל משבריך ענית סלה כמ"ש ז"ל על הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון כגל הזה שכל אחד אומר חברי לא יכול לכסות הארץ אני אבא אחריו ומלאתי את העולם וכשמגיעים לחול שקט כן כל אומה תקום ותאמר הגוי אשר קדמני לא יכול על ישראל אני אבלעם ובהגיעם לחול הם ישראל הוא ית' מצילנו מידם ומכניעם כך במצרים עניתם במכת בכורות ובים וכשדים ככתוב בירמיה והמן ואנטיוכוס וזהו וכל משבריך ענית סלה משא"כ עתה כי

לא ענית את המרעים לי כי אם שמתו מיתת עצמם וקמו כמה דורות אחריהם ובעמדם יעמודו ימים אין מספר:

פסוק ט

הרחקת מיודעי כו' לבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל באיכה רבתי וז"ל כל רעיה בגדו בה אלו מיכאל וגבריאל הנה כי רעים ומיודעים לישראל יקראו. ונבא אל הענין אמר הלא אמרתי כי טוב לי אז בגליות ראשונים מבגלות הזה האחרון והלא נגד עיני הוא כי תוכל השיבני כי בגלות הראשון הרחקתי מיודעיך ממך הם מיכאל וגבריאל כי אשר אמרו לנפשך אל תיראו מבא צר ואויב בשערי ירושלים כי אני אסבבנה מים רבים בהשביעי את מיכאל שר המים ואחר יאמר אני אקיפנה אש ע"י גבריאל שר האש והוא ית' שינה משמרת כל אחד כמד"א חלל ממלכה ושריה ולא עוד כ"א גם אז את ב' המלאכים האלה צוה ית' להצית היכלו באש וא"כ אפוא איככה תאמר אלי כי טוב לך בגלות הראשון מבזה האחרון ע"כ מקדים ואומר איש ישראל אשר בגלות המר הזה הן אמת כי הרחקת מיודעי ממני הם מיכאל וגבריאל בראשון כי חשבו מישראל אחד לעשות חומת אש סביב ע"י גבריאל וא' לעשות חומת מים סביב ע"י מיכאל והרחקתם ממני כד"א חלל ממלכה ושריה ולא עוד אלא ששתני תועבות למו שהם הציתו את האש במקדש ועכ"ז כל צרתי בגלות ההוא לא היה רק היותי כלא ולא אצא אך הייתי משולל עוני וחשיבות כי החשיבוני בגלות ההוא עד גדר ששרי העמים היו רדופים להתחתן בישראל הגולים:

פסוק י

אך עתה בגלות החיל הזה עיני דאבה מני עוני ועכ"ז שדלונו מאד לא ייחסנו הדבר אל רוגז ודין כ"א לרחמים וזהו קראתיך ה' בכל יום כי לא קראתיך אלהים כי אם ה' להורות כי העוני לא מבחינת תואר אלהים היה לנו כ"א ממדת רחמים כענין כי הוא יכאיב ויחבש שהוא כי אינו כבשר ודם שכשמכאיב אינו חובש כי אם שבמה שיכאיב יחבש וזה יאמר עם שעיני דאבה מני עוני עכ"ז קראתיך אלהים וזאת שנית עשיתי והיא כי לא ייחסתי הדלות אל האויב אשר הגלני ויחלצני או אל מזל מקום גלותי או אל השר השורר באומה שאני בקרבה להתחנן אל איזה ממעמד ג' אלה אשר היה אפשר לייחס עניי אליהם כ"א שטחתי אליך כפי כי הכרתי ממך הכל ואין זולתך:

ד **או** יאמר כי שבעה ברעות כו' לומר לא אכחד כי רעות ויסורי הגוף בגלות הוא שובע וטובה לנפש וזהו כי שבעה ברעות נפשי אך עצמו מאד מלסבול צרות הגוף כי הנה וחיי לשאול הגיעו:

ה כי הלא נחשבתי עם יורדי בור שהייתי חושב בלבי אוי לי כי נוסף על דוחק הגלות גם יחטיאוני הגוים ההם באופן שמלבד צרת חיי שלשאול הגיעו גם במותי ארד גיהנם בחשבי כך הייתי כגבר אין איל כגוע ומתעלף מרוב דאגה:

ו וכ"כ גדלה רעתי בשעבוד הלז שאלו הייתי במתים הייתי מייחס עצמי חפשי אפילו אם הייתי כמו אותם חללים שהם כשבויים תמיד שוכבי קבר תמיד אשר לא זכרתם עוד לא לג"ע ולא לגיהנם לא נהנים על חטאתם ולא נדונים על כי והמה מידך נגזרו מהעולם ותהי מיתתם תחת גיהנם:

ז **שתני בבור כו'** לבא אל הענין נזכירה מארז"ל על פסוק והמים להם חומה חמה כתיב מלמד שהיו מתמלאים חמה לשטפם אלא שזכות שבימינם הוא מזוזה ומשמאלם תפילין שבזרוע הגינו עליהם. ונבא אל הענין והוא שאומרים בני הגלות החיל הזה זכור נא ה' זמן שהיתה חמתך מתוחה עלינו באשמותינו וממקום שהיתה החמה עלינו משם היטבת לנו ויהי נא גם עתה כמאז והוא כי הנה על ים בי"ס שתני בבור תחתיו מוקף מארבעה צדדין כנתון בתוך בור כמשז"ל מב' צדדים מדבר וים מלפניהם ומצריים מאחריהם ואח"כ במחשכים שהם הענן והחשך במצולות ים:

ח ואז היית מפליא לעשות כי חמתך שהיתה מתוחה ע"י המים לטבענו כמ"ש והמים להם חומה חמה כתיב נהפך להם לטוב שאדרבה המים ההם היו בסומכי נפשנו כי חומה היו עלינו מכל צד וזהו עלי סמכה כי אחר היותם עלי נעשתה סמך מה שהיה חמתך וגם זולת זה מדתך היא כי גם משבריך הבאים לשטוף העולם ענית סלה בהגיעה אל החול מש"כ עתה כדלעיל:

ט **הרחקת כו'** אומרים בני גלות המר הלז הלא אמרתי שלחיים האלה טוב ממנו המות כי אשר הוא במתים חפשי יחשב עכ"ז בראותי עצמי בגלות אדום שהרחקת אותם עם שהם מיודעי אחי אבינו ממנו עד גדר ששתני תועבות למו וממוראם הייתי כלוא ולא אצא:

י והלחם אזל ואין כסף באופן שעיני דאבה מני עוני ודלות כי אין לחם והיינו מתים ברעב באופן שמחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה ועוני רעב ע"כ בהיות לנו צרת מות ע"י אויב וצרת רעב מה עשיתי כי הלא לאו אורח ארעא נבקש על ב' דברים כאחת אך נועצתי לבקש מאת ה' על הלחם לבדו כי בתת ה' לחם לא למתים הוא נותן ומאליו הוא כי גם יציל ממות והוא עצת ר' פלוני בגמרא וז"א עיני דאבה מני עוני ועל העוני קראתיך ה' בכל יום שטחתי אליך כפי ולא על מיתת חרב:

פסוק יא
ולמה עשיתי כן ולא שאלתי על צרת אויב הוא באמרו הלמתים תעשה פלא בתקנך חרפת רעב אין ספק דפיתא לשכבי לא יהיב ולכן מאליה תבא תיקון המות וזהו הלמתים תעשה פלא לתת להם לחם ודאי לא כן הוא כ"א שתבלע המות ומה גם היות חללים ע"י אויב כי הרפאים יקומו יודוך סלה:

פסוק יב
ולמה לא בחרתי למות ברעב כיון שבמתים חפשי הלא הוא כי אמרתי היסופר בקבר חסדך והן אמת כי הצדיקים אין מפסידים בקבר כי גם בקבר יפליא חסדו למו הוא יתברך כי גם שם יתענגו כמעשה דר' אחאי בר יאשיה וגם שם שפתותם דובבות ואשר הם בלתי כשרים ונדונים בגיהנם לא יבצר כי גם שם יהללו את שם ה' באמונת מאמרם באמרם ה' אמת ותורתו אמת ודינו אמת ועל שתי הבחינות אמר אם צדיקים אנו ואתה עושה לנו חסד בקבר האם יסופר בעולם החסד ההוא להללך עליו לא כן הוא וזהו היסופר בעולם מה שבקבר חסדך ואם אנו בלתי צדיקים הלא אמונתך שמצדיקים אמונת דינך הלא זה הוא באבדון אך לא יתפרסם לחוץ וזהו אמונתך באבדון כ"א יסופר הוא באבדון:

פסוק יג
וכן על דבר הגלות המתארך מה בצע כי האם יודע בחשך בגלות הדומה לחשך פלאך שבראת את העולם לא יודע רק בבקר אור תשועתנו בזמן יאמר עלינו קומי אורי כי בא אורך וכו' נפשי לה' משומרים לבקר ולא עוד כי אם הצדקה שאתה עושה בעולמך אינה בארץ הצבי רק בארץ נשיה כי נהפך השפע לארץ העמים המתייחס אל ארץ נשיה.

א עוד יתכן דרך אחר בכל כללות המזמור והוא כי בשפע רוח הקודש הימן האזרחי השכיל מזמור נאות על מחלת לענות שהוא על דבר מחילת אשמות בני האדם על ידי תשובה לענות נפש ע"ד אז"ל על מחלת בת ישמעאל שמחלת לשון מחילה שלמדו שהנושא אשה מוחלין לו עונותיו והוא כי ע"י אמרי שפר סדר תחנה לפניו ית' כי גוף ונפש האדם באדם יכונו יחדו על שפתם אמרות הכנעה והתנצלות כל חלק וחלק בפני עצמו על אשר חטא על הנפש באופן כי גם ה' ישקיף וירא בחינת כל א' בפני עצמו ויכמרו רחמיו גם על שניהם כא' ואמר כי אשר השכיל הימן האזרחי ברוח ה' דבר בו היה מזמור לבני קרח על פי הנבל וכנור וזה החלם:

ב **ה' אלהי ישועתי כו'** והוא במה שכתוב אצלנו כי עיקר תשובת האדם הוא בהתבודדות בלילה בינו לקונו ועל ענין זה אמר כי אומר האדם עם רוחו גויתי הנה ידעתי כי אתה

ה' אלהי ישועתי כי תושיעני ביום שצעקתי בלילה שלפניו נגדך אך עכ"ז אוחילה לפניך כי גם שהתבודדתי בלילה ושועתי נגדך ואני בטוח שתושיעני

ג עכ"ז תחזור ביום לשמוע אל התפלה ואל תקוץ מלשמוע פעם שמת כ"א שתבא לפניך תפלתי ולא לפני מלאך מקשיב ומעלה התפלה כ"א לפניך ממש כי תטה אזנך ממש גם אל הרנה שאחר התפלה שהוא ריבוי התחנות שאחרי נוסח התפלה שגם זה לא יהיה עליך למשא:

ד ופירש הענין ואמר כי שבעה כו' והוא כי נפש וגוף מתלוננים ומתאוננים נגדך על אימות מות יום הדין על דברי עונות אשר בידם ומתלונן כל א' וא' לפניו ית' איש לעברו מקצהו כי הנפש קצה על רעות רבות מצאוה וזהו כי שבעה ברעות נפשי והוא כי הנה ארז"ל בב"ר כי תכלית הצדיק בעה"ז הוא למען בסילוקו תאושר נפשו ועם רוחו גויתו כי ביום הסילוק מראין לו מתן שכרו ונפשם שבעה והם ישנים כי הנפש שבעה בטובות שמראין לה וגם הגוף קונה עריבות מעין העולם הבא ועל נגדיות שני הדברים אומר האיש החוטא אויה לי כי שבעה ברעות נפשי תחת היותה שבעה במראה מתן שכרו וכן הגוף תחת היותו ישן מעריבות העה"ב ולא יהיה כן עתה אדרבה וחיי לשאול הגיעו ליקרא בחיי מת כנודע כי הרשעים בחייהם קרויים מתים וזהו וחיי לשאול הגיעו:

ה **נחשבתי עם יורדי כו'** מתחלת הנפש במר שיחה ואומרת אויה לי כי תחת היותי אצלו ית' אמון משחקת לפניו מתעלסת באהבתו יושבת בהיכלו והנה עתה אשר הורידוני ארצה בחרש מחרשי אדמה כלי מלא כלמה נחשבתי ברדתי אל גוף האדם כיורדי בור ולא יוכל לעלות ככה ירדתי מרום היכלי מלך עולם אל בור שאון טיט היון ומי יתן והייתי בחיריית לשוב לעלות אל מקומי הראשון כאיש גבור חיל היורד אל א' הבורות כי צועה ברוב כחו עד עלותו מתוך הבור החוצה מעלה מעלה אך הייתי כגבר אין איל היורד הבור והוא בלי כח כמת מוטל בו ולא יוכל לעלות כך אומרת הנפש הנה הן אמת שלא הפילוני כ"א ברצוני לתועלתי לעשות רצון קוני ירדתי אל הגוף הזה הנמשל לבור אך הייתי כגבר אין איל לעלות כי לא אעצר כח לעלות אל מקומי הראשון והוא מאמרם ז"ל על פ' כל הנשמה תהלל יה כי בכל נשימה ונשימה נפש האדם רוצה לעלות אל. מקומה אלא שרואה את הקב"ה שכל הארץ מלא כבודו וחוזרת לאתוריה שהוא ככתוב אצלנו כי כל דבר אל יסודו שואף ע"כ נפש האדם באדם שואפת עלות אל מקומה הראשון לצאת מבור שאון טיט היון אשר היא בו אלא שרואה את הקב"ה שעם היותו קדוש על הארץ כבודו עם שהארץ עכורה ככה היא מתנחמת להיות בחומר האדם כי דיו לעבד להיות כרבו הנה כי טבע הנפש לשאוף ותשתוקק עלות מהגוף העכור ואין לאל ידה והדבר

הזה הוא מאמרנו שאומרת הנפש הנה הייתי כיורדי בור ולא כיורד הבורה ויכול לעלות כ"א הייתי כגבר אין איל לצאת ממנו. או יאמר הייתי כגבר כו' שמתלוננת ואומרת מי יתנני והירי בי כח להכריחו לעשות רצון קוני כ"א הייתי כגבר אין איל לעשות רצון אלהי כ"א כגבר אין איל מסורה ביד הגוף הנגוף חומר עכור לא יתנני הדבק בקוני כי על אפי ועל חמתי יכריחני ומשכי אחר הבלו ולא אוכל לו:

ו ומי יתן ובצאתי ממנו במותו היו אהיה כאשר במתים נעשה חפשי בפרט כשהוא כמו חללים שלא הספיקה הריגתם להעלותם לגן עדן כי אם להיות שוכבי קבר על שקבלו ענשם בעולם הזה שהיו חללים שעל כן הם שוכני קבר לא נדונים וגם לא נהנים כי אם מהסוג אשר לא זכרתם עוד להחיותם על עבירות שבידם ומה שלא נדונים הוא כי והמה מידך נגזרו:

ז הנה גם מזה אנכי מקנאה כי הנה הוא יוצא חפשי אך אנכי נפש החוטאת מצטערת כי לא די לי כי שמני בבור תחתיות הוא גוף חומרי כי אם גם בצאתי ממנו ארד אל גיהנם במחשכים הם כחות הטומאה במצולות הם מצולות ים חלאת טומאת שאול שהן בחינות עמקי שאול ומי נתן לנפש חלק אלוה ממעל יורד שאול גאונה והמונה ושאונה:

ח ושמא תאמר כי גם הגוף מקבל עונש כמ"ש ז"ל כמשל החיגר והסומא על כן עוד תוסיף ותאמר עלי סמכה חמתך לומר כי אויה לי כי עיקר העול והעונש הוא עלי כי החומר במה נחשב הוא אך כל חמתך על דברי עונות אשר יחטא האדם על הנפש היא כד"א הכרת תכרת הנפש ההיא ונכרתה הנפש כו' וכל עיקר גיהנם אליה הוא וגם כל משבריך ביסורי העולם הזה לא סבלם הגוף לבדו כי גם לי ענית סלה באופן נשאר עיקר העונש אל הנפש אחרי כן בהסתלקה:

ט ולא עוד כי אם זו רעה חולה כי הלא אם בצאתי מן העולם כאשר ידבקו בי כחות הטומאה קטיגורים שעשיתי בהעוותי למוגגני בגיהנם אם היו כך כחות הקדושה מלאכי קדש סניגורים אשר בראתי בזכיות אשר עשיתי היו מתקרבים לי ועוזרים אותי להקל אשמתי או ליהנות מהם בצד מה החרשתי אך לא כן הוא כי אם הרחקת מיודעי ממני וקראתם מיודעים שהם כחות קדושים כמוה ומאיכותה והוא כי הוא ית' נותנם באוצר עד ישלים מירוק כל עון ופשע וחטאה בגיהנם והוא במאסר וכל אורות זכיותיו במקום הקדש שמורות לו עד מלאת ימי מירוקי אשמותיו בגיהנם וזהו הרחקת מיודעי ממני והנה שתני שתי תיעובים והרחקות א' האמור שהרחקתם ממני והב' כי גם אני לא נתתני לצאת מגיהנם חוצה להתקרב או לראות באור זכיותי ושרפי קדש אשר פעלתי בהן וזהו

כלא ולא אצא והם שתי הרחקים אחד שהרחקת אותם ממני. שנית שאסרת אותי מצאת וראות בהם:

י **עיני דאבה כו'** עד כה דברה הנפש דברי שאגתה לפניו יתברך לפרש מאמר כי שבעה ברעות נפשי החל החומר לענות אחריה גם הוא דברי נאקתו ביאור אל אומרו למעלה וחיי לשאול הגיעו וזה החלו עיני דאבה מני עוני לומר הלא תקנא נפשי בי כי קדושה וטהורה היא ואוי לה כי היא ניתנה בבור שאון טיט היון חומר עכור ואין לאל ידה לימלט ממה שאני מחטיאה והיא סובלת גיהנם כי עליה סמכה חמתך כו' ואני הגוף מה אענה בתרה כי אני סובל כל היסורין הבאים על האדם כי עיני דאבה מני עוני והיא מתלוננת עלי וגם התפלה לה' מי הוא העושה אם לא אני כי קראתיך ה' בכל יום בפי ושפתי ולשוני וגם שטחתי אליך כפי:

יא ואיך לא תחזיק לי הנפש טובה כי כל יגיעי למענה כי כל מה שאני סובל יסורין וקורא אותך בכל יום ושוטח אליך כפי לא לי אני עושה כי עפר מות אני והלמתים תעשה פלא על ידי יסורי ותפלתי שהוא לגופים כלומר כי כל יגיעי עליה לטובתה והראיה שאין עיקר האדם רק הנפש שאם היית עושה עיקר מהגוף אם כן גם הגוים אשר בגוף לא נפרדו מישראל כי כלם מחומר אדם הראשון והאם רפאים יקומו יודוך סלה לא כן הוא ואם כן הוי אומר כי העיקר הוא על הנפש כי בה נפרדו אישי ישראל מיתר אומות עובדי כוכבים כנודע ליודעים חן:

יב וגם לא ימנע או אני איש צדיק או רשע אם צדיק אני והנפש עולה והגוף נשאר בקבר עד זמן התחיה למי הוא כל עיקר הטוב לא לגוף הנשאר בקבר הוא כי היסופר בקבר כו' לומר האם השכר טוב שאתה עושה עם עושה רצונך אשר הוא חסד בודאי האם יסופר בקבר לא כן הוא כי שם ישב בדד וידום גוש עפר כאבן דומם כלומר אך הנפש היא העולה ומספרת ומשבחה לקונה יתברך כל חסדך ואמתך אשר אתה עושה עמה וזה הוא אם האיש הצדיק שזוכה הגוף להיות קיים ואין רמה שולטת בו ואם לא צדיק הוא והגוף כלה ואבד האם אמונתך תסופר באבדון הרי הוא אבד שם כלומר אך למעלה תסופר מה שאתה עושה עם נפש החוטא כי תחשוב מחשבות לבלתי ידח ממך נדח כי רבה אמונתך:

יג ושמא תאמר כי גם לי תעשה פלא כי תחייני בזמן התחיה הנה זה לא יודע עד תקימני ממחשך הקבר ולא מעתה כי היודע בחשך פלאך וזהו אם צדיק אני ואם רשע אני האם וצדקתך תעשה להחיות כמו שהוא ארץ נשיה חומר שכוח שאולי תחשוב מחשבות

לבלתי תדח הנפש על ידי גלגולים ואולי החומר הראשון שלא פעל שום זכות כי אם רשע לא יקום בתחיה שיהיה מהבלתי קמים וזהו וצדקתך האם בארץ נשיה:

פסוק יד

ועוד אני החומר מוסיף ואומר כי מה תשתוחח נפשי ומה תהמה עלי כי הלא לא די שיהיה כל יגיעי על אושר הנפש כי אם גם שכל תפלותי לילה ויום לקוני אינם אלא שלא ירחיקנה הוא יתברך מאתו וכל הגיהנם הראוי לה שמה יתננו לי החומר בעולם הזה להציל אותה וז"א ואני אליך ה' שועתי וגם בבקר תפלתי תקדמך לא שתטיב לי כי אם בשביל הנפש

ט **או** יהיה ענין הכתובים מעין זה בדרך אחרת ויצדק בו מלת אך קרוב כי לשון אך איננה צודקת בעצם והוא בהזכיר מאמרם ז"ל כי הקב"ה עם ישראל ידמה לחתן שמביא לארוסתו ב' תכשיטין והארוסה ב' אחרים וכל עוד שהיא שומרת את שלה גם הוא מעמיד לה את שלו כך הקב"ה נתן לישראל חסד ורחמים וישראל שני תכשיטין אחרים והם צדק ומשפט כמה ד"א כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכו' לעשות צדקה ומשפט ונעשה האירוסין בארבעתן שנאמר וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וכשאבדו ישראל שני תכשיטיהם נטל הקב"ה את שלו שנאמר אספתי את שלומי כו' את החסד ואת הרחמים עד יתקנו ישראל את שלהם שציון במשפט תפדה ושביה בצדקה אז יחזיר הוא יתברך את שלו כמפורש במאמרם ז"ל. ונבוא אל הענין והוא כי עגמי נפש בני הגלות החיל הזה המר והנמהר אשר סיבת גלותנו היא שנאת חנם כנודע ע"כ באות נפשם אומרים הלא כל אומתנו מוכנת לקנות שלמות עד השגת נבואה שאשמעה מה ידבר האל ה' וזה בחסד וברחמים מאתו וע"כ רמזם בתארים אלו אל ה' שהם שתי מדות חסד ורחמים כנודע ובמה הייתי משתלם עד הגדר הנזכר הלא הוא כי ידבר שלום דרך כלל אל עמו ואל חסידיו ובזה אל ישובו לכסלה הוא כסילות שנאת חנם ונושע מהגלות כי יתרפא הנגע:

י משיבה רוח הקדש ואומרת מה להם לבקש מאת האלהים יתן להם שלום באופן כי מה זכות יחשב למו במה שהאלהים עושה ואין זה רק שיראה להם כי רחוק הדבר מאד לתקן הם ע"י עצמם והלא יתעו כי אך קרוב ליראיו ישעו אפילו ישע השכינה מהגלות לשכון בארצנו קרוב הדבר ליראיו לעשותו וגם ישועת ישראל רמוזה באמרו בארצנו כמפורש בקודם:

יא ואיך הוא קרוב הלא הוא כי הנה חסד ואמת שהם הב' של הקב"ה כי אמת ורחמים אחד הוא נפגשו ונתאחדו להיות לישראל מאתו יתברך כשצדק ושלום שהם שתים של ישראל נשקו ונדבקו כי משפט הוא שלום כמה ד"א אמת ומשפט שלום שפטו כו':

יב ולכן יראיו יתברך זאת יעשו שאמת מארץ תצמח כי יעסקו בארץ בתורת אמת וגם יעשו צדקה העולה היא השמימה כמאמר מונבז אני גנזתי למעלה שנאמר וצדק משמים נשקף:

יג וע"י עשותם שתי אלה גם ה' יתן הטוב מאוצרו הטוב מן השמים על מה שצדק משמים נשקף וארצנו שאמת ממנה תצמח תתן יבולה וע"י ברכה הזאת יהיה שלום מאליו ע"י מעשיכם ולא תשאלו מה' כי ידבר שלום:

יד ועי"כ תשכון כבוד בארצנו כי צדק לפניו של כבוד הנזכר יהלך משמים עם השכינה שעלתה גם היא שם וישם לדרך פעמיו הכבוד הנזכר לבא לשכון בארצנו כי אין מעכב כי השלום ישנו גם הוא:

פסוק טו

לומר למה ה' תזנח נפשי כי אם תסתיר פניך יהיה ממני הגוף ויסרני בהסתר פניך מהחומר לבל תזנח נפשי כי יסורי התומר יכפרו בעד הנפש כי איני קץ ביסורין בעד הנפש:

פסוק טז

כי הלא היסורין היותר קשים שבעולם הוא העוני כמאמרם ז"ל כי עני חשוב כמת וגם אמרו רז"ל בשברי לכם מטה לחם זו קשה מכלם וכן אמרו שאמר איוב כי טוב לו שאר יסורין מעוני כי בעוני הוא מת בכל עת וזה אמר הנה עני אני ועל ידי העוני אני כמת בכל עת וזהו וגוע מנוער כי מנעורי אני חשוב כמת כי מאז גדלני העוני ועם כל זה לא קצתי בהם בשביל שלא תזנח נפשי ואדרבה על העוני סבלתי גם צרות אחרות כי נשאתי כו' והנה הכרתי מה גדלו חסדיך בתתך לי הצרות בהדרגה ושנתת בי כח לסבלם והוא כי חרון גדול מאימה והנה תחלה נשאתי אמיך שהיו באים עלי אימות של צרות הבאות בשמעי שמען ואומרה טוב לי לסבלן פן יבואו קשים מהם וזהו נשאתי אמיך על ידי מה שאפונה אך לא באו אלי בפועל כי בצער האימות מות אמרת די:

פסוק יז

ואחרי כן עלי עברו חרוניך הקשים מאימות ולא בלבד היה שמוע האימות היותן באות כי אם בפועל ראיתי הצרות אלא שלא חלו בי רק עברו עלי דרך העברה וכ"כ היו עצומים כי גם שעברו ולא חלו בי בעותיך צמתותוני מהצרות והחרונות ההם עם עברם דרך

העברה והנה היוצא מזה הוא כי אם לא היו דרך העברה כי אם באים עדי בעצם ומה גם אם יהיו רבים כי לא עצרתי כח לסבול כי אמות מיד כי הלא בעותיך בלבד צמתותוני ומה גם עתה הצרות עצמן:

פסוק יח

ואחרי כן סבוני את עצמי בעצם כמים שהייתי בתוכן כמי שהוא נתון בתוך מים וזה כל היום ולא באו מעט מעט כי אם הקיפו עלי יחד ואני סובלן ולא צמתותוני כאשר הבעותים לבדם בתחלה כי דמלפא תיכלא לא מבהתא כי תחלה החלו אימות ואחר כך ביעותי חרונות ונבהלתי עד נעשה לי כטבע קו לקו ועתה אני מסובב מהם וסובל:

פסוק יט

ואחר זאת טעמתי מהם לכפרת עון שאדרבה אני מצטער בהרחיקך יסוריך ממני והוא כר' אלעזר בר' שמעון שהיה אומר בואו אחי בואו רעי כי חביבין עלי יסורין עד שכאשר אתה מרחיקם ממני אני מצטער ואומר עליהם הרחקת ממני אוהב ורע הם היסורין כמאמר ר' אלעזר בר' שמעון כי אז מיודעי הם המלאכים שעשיתי בזכיותי כמפורש למעלה באמרו הרחקת מיודעי ממני אז בהרחיקך היסורין ממני נראה אלי כאלו מיודעי אתה חושך ממני כי על ידי היסורין מתקרבים כלם אלי וגם אני עושה יותר על ידי הכנעת היסורין כי ההכנעה מביאה לידי זכיות הרבה אך בהרחקת היסורין מיודעי הם נעדרים ממני כי איני עושה מצות כמדובר. או יאמר על דרך זה כי הנה המיודעים הם קרובים והאוהב ורע הם דחוקים אמר כאשר הרחקת ממני אוהב ורע הם היסורין אני מעלה על עצמי כאלו מיודעי הם הנעדרים ממני שהן קרובים מהאוהבים ורעים מחשך:

פרק פט

פסוק א

משכיל לאיתן כו' הנה קבלו רז"ל כי איתן האזרחי הוא אברהם אבינו שהעירו יתברך ממזרח להעמיד על האמת כל יושבי תבל ושוכני ארץ כי הקריא שמו של הקב"ה בפי הכל כי בפיו ובשפתיו יסד יסוד אמונת מציאותו יתברך וחידוש העולם והשגחתו ושכר ועונש כמפורש ברז"ל והיה גומל חסדים לכל עובר ושב וטרם אכלם בפיהם היה משרישם בשרשי האמונה ואחרי כן היה גומל להם חסד כמפורש בבראשית רבה שאחר ערוך השולחן בפני האורחין היה אומר להם עד שלא תאכלו תנו כבוד לבעל הסעודה ואז היו מתחילים לכבדו והיה אומר להם איני בעל הסעודה כי אם יש אלהי אמת בורא כל ולו יתברך הכל ואחר השריש האמונה בלבם היה מאכילם וגומל להם חסד והוא

כי על פי דרכו רצה אברהם לרמוז להם כי עולם חסד יבנה כי לא בראו יתברך לצורך עצמו רק גזרה חכמתו לעשות חסד עם ברואיו והיה זה להסיר מלבם אמונת קדמות אשר המחזיקים באמונה ההיא היה להם כן באמרם שאם לא כן למה בראו כי אין לו צורך בו. ונבא אל ענין הכתובים הנה אמרו רז"ל בגמרא מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו וכשמת תלאה בגלגל חמה ע"כ. וכוונתם בלי ספק היא כי עודנו אברהם חי היה מאיר לעולם כלו בגרונו שהיה קורא בגרון לכל העולם היות אדון ובורא כל ומנהיג העולם כלו אלהי השמים ואלהי הארץ ומסביר להם האמונה בהכרחיות מתקבלות לכל וזהו היא מרגלית טובה שבצוארו הוא גרונו וכשמת נשאר הדבר תלוי בגלגל חמה כי ממנו יראו ויאמינו בה' ובחידוש עולמו והוא מאמרם ז"ל כי תחלת האמנת אברהם באמונת האמת היה על ידי גלגל חמה כי בראותו אותו מאיר לארץ ולדרים עליה מלא כל הארץ אמר בלבו מי יודע אם השמש הזאת הוא אדון הכל אך בראותו ששקעה ושימשה ירח בלילה ואחר כך ראה שבקר היה וחזרה החמה והביט בשיעורי עתותיהם ואופני גלגוליהם על פי הסדר אמר בלבו אין ספק כי יש מנהיג עליהם המשליטם בעולם איש על משמרתו ונותן גבול מסודר להם שלא ישנו את תפקידם וזה מאמרם ז"ל כי במותו נשארה מרגלית אברהם תלויה בגלגל חמה כי מאשר העמידם על האמת על ידי הוראת גלגל חמה נשאר אחריו הדבר מסור ותלוי בגלגל חמה כי ממנו ראו ולמדו כל בני עולם מעשהו בראשיתו:

פסוק ב

וזה אחשוב יאמר פה שאמר אברהם לפניו יתברך הנה עודני חי חסדי ה' כו' לומר היות חסדי ה' מציאות העולם אשר לגמול חסדים בראת אותו אשירה ביני לבינך וגם לשני דורות שהם לבני דורי ולדור הבא אחרי שהם דור בנינו שהם בחורים בדורי לשני דורות אלו אודיע אמונתך בפי שהוא מרגלית טובה שהיתה תלויה בצוארו וזהו לדור ודור שהם הב' דורות אודיע בפי ובגרוני כי אמרתי לשני הדורות שלא ידחו אמונת מציאות הבורא וחידוש העולם באמרם מה צורך לבוראו:

פסוק ג

כי אמרתי דעו כי עולם חסד יבנה כי בראו יתברך בתורת חסד בלבד והנה זה היה בשני דורות שהיו בחיי אך אחרי כן מי יאמר במקומו אך הוא כי שמים שבהם גלגל חמה תכין אמונתך בהם על ידי מה שסדרת בגלגלי השמים סדר חמה ולבנה ותקופתם יוכלו להאמין אמונתך וזהו תכין אמונתך בהם וזהו וכשמת תלאה בגלגל חמה:

פסוק ד

כרתי ברית כו' אחרי אומרו כי עולם חסד יבנה שהוא לעשות חסד עם שוכני ארץ נברא העולם והלא יאמר אומר ואיה חסדיו יתברך כי הלא העולם נברא בשביל בנו בכורו ישראל והמה גולים מגוי אל גוי והעולם לקוי בששה דברים מאז חטא אדם כמ"ש ז"ל שלקו זיוו חייו וקומתו מאורות פירות הארץ פירות האילן שעל ששה דברים אלו שני תולדות שהם אלה תולדות השמים ואלה תולדות פרץ מלאים וכל שאר תולדות שבמקרא חסרים שהוא כי אז ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים היו הששה דברים הרמוזים בוי"ו במילואן וכן יהיו בבא בן פרץ שהוא מלך המשיח אך בינתים הם חסרים ואם כן איה החסד שנברא העולם בחסד ואדרבה הוא בקלקול ומי יודע אם יגרמו העונות וישאר העולם בקלקול לזה אומרת רוח הקדש בשמו יתברך הנה כרתי ברית לבחירי לומר כי כאשר כרתי ברית היה בשביל בחירי הוא מלך המשיח והברית היה כי נשבעתי לדוד עבדי הוא מלך המשיח לאמר כי

פסוק ה

עד עולם אכין זרעך שלא יהיה הפסק על ידי עונות מלבא הטוב העתיד כי עד עולם אכין זרעך ולא עוד כי אם גם בהפסק מלכות בית דוד מהגלות והלאה אבנה לדור ודור מציאות כסאך סלה ולא יסור שבט מיהודה כו' עד כי יבא שילה באופן שבטוח הוא בלי ספק חסדו יתברך בעולם לעתיד בימות המשיח כי מאז לא יפסק החסד ויבא אל הפועל חסד אל שהיה תכלית כונת הבריאה:

פסוק ו

ויודו שמים כו' לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל בספר הזוהר והוא כי שאל גוי אחד כתיב כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך וכי בחכמי ישראל יש כמוהו והשיב כי בכל חכמי האומות אין בהם מי שעל ידו נעשה פלא כאשר בחכמי ישראל כי מי מחכמי הגוים יאמר לשמש וידום או לחומץ וידליק כאשר בחכמי ישראל כי צדיק מושל בעולם לעשות כרצונו כי הוא יתברך מקים דבר עבדו. עוד הקדמה ידועה לכל יודעי דת ודין והוא כי אין בכל מלאכי עליון עושה פלא כאשר יעשה איש צדיק כי אם יאמר מלאך מבלי מלאכות ה' בשליחותו כי אם מעצמו לשמש וידום וכיוצא לא יקים דברו וישים לאל מלתו אך אם איש צדיק מחכמי ישראל הוא ככל היוצא מפיו יעשה באשר ה' אתו ויקים דבר עבדו ככל הנמצא כתוב בספרי תורתנו כל הנסים ונפלאות אשר נעשו בשמים ובארץ על ידי חכמי ישראל עד אין מספר. ונבא אל הענין והוא כי משיב לפניו יתברך ואומר הלא אמרתי כי אמונת אלהותך וחידוש העולם שהיתה מרגלית טובה

תלויה בצוארו היא תלויה בגלגל חמה כי שמים תכין אמונתך בהם על ידי גלגל חמה וסדר תנועתו ותקופתו כמדובר ושנעשה העולם על ידי החסד שיתקיים לעתיד כמאמרך ה' כרתי ברית לבחירי כאמור עוד אני אומר כי עשה זאת אפוא אלהינו ותגלה ותראה אמונתך בארץ בקהל קדושים הם ישראל עם קדוש לה' והוא כי תגזור אומר שיודו שמים פלאך ה' כי בבא איש צדיק לגזור על השמים לשנות טבעם כענין העמדת השמש וכיוצא שלא יעכבו השמים מעשות הפלא ההוא כ"א שיודו לדבר להקים דבר עבדו יתברך ובזה אף תמצא אמונתך בקהל קדושים כי באמור יהושע שמש בגבעון דום אם השמש היה מעכב והיה לאל ידו לעכב לא היה נעשה הפלא ההוא כמ"ש ז"ל שהשמש התחיל לעכב באמרו אני נבראתי ברביעי ואתה בששי ולא שוה לו כי הקים ה' דבר עבדו ועשה לשמש שיודה בדבר וזה יאמר ויודו שמים פלאך ה' ועל ידי כן אף תהיה אמונתך מצויה בעולם בקהל קדושים כי כל הרואים יכירו אמונתך במציאותו יתברך אלהי ישראל ושהוא יוצר הכל כי המשנה טבע העולם על ידי עם קדושו הוא יתברך חידשו:

פסוק ז

והנה עדיין היה אפשר לומר כי הן אמת שעל ידי שלא יוכלו גלגל חמה וכל גלגלי מעלה לעכב ביד צדיק מחכמי ישראל לשנות טבעם תוכר אמונתך בעולם אך עדיין לא יוכר אמונתך שגם בראת עולם המלאכים ושהם שלך לזה אמר גם זה יודע ויוכר כי הלא מי בשחק בכל מלאכי עולם המלאכים יערוך לה' לעשות כמעשיו כמו שכתבנו כי אין לאל יד מלאך לעשות שינוי בעולם כמלא נימא מעצמו אם לא בשליחותו יתברך אך אמנם ימצא מי שידמה לה' בבני אלים הם בני אברהם יצחק ויעקב כנודע מרז"ל על הבו לה' בני אלים ואמר כי בני האבות יעשו מה שבו ידמו לה' שהוא אמור לשמש דום ולירח עמוד והוא מאמר שהזכרנו מספר הזוהר כי בחכמי הגוים אין כמוהו יתברך אבל בחכמי ישראל יש כמוהו שהוא על ידי עשותם פלא שידמו לה' אלא שבפסוק זה מוסיף כי גם במלאכי השרת אין כח כאשר בעם קדוש לה' ואם כן אפוא אמור מעתה כי גם עולם המלאכים מכ"ש כי לה' המה כי הלא אין כחם אפילו כאנשים עבדי ה' מה גם עתה שלא אלוהות המה כי אם יצוריו ית' ככל שאר העולמות:

ו **או** שעור הענין ויודו שמים שהוא גם מלאכי השרת אשר בשמים כבודם יודו וישבחו שני דברים א' פלאך ה' בעשותך פלא אף יודו בפלא שאתה עושה אמונתך בקהל קדושים שישבחו המלאכים כי אמונתך ניכרת בקהל קדושים אשר בארץ המה כי כל פלא אין נעשה רק למענם ועל ידם:

ז והוא באמרם המלאכי השרת כי מי מהם בשחק יערוך לה' אך יראו שיש ידמה לה' בבני אלים הם ישראל בני אברהם יצחק ויעקב כמדובר בקודם:

פסוק ח

ועוד ראיה כי גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת כי הנה אל נערץ כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל בפרקי רבי אליעזר באמרם כי בבא כל מלאכי מרום יחד לומר לפניו יתברך שלש תיבות ק' ק' ק' יגדלו הרתת והזיע והחלחלה כי מזיעתם נהר די נור נגד ונפק כו'. ונבא אל הענין אמר אברהם הנה ראיה כי גדולים צדיקים ממלאכי השרת כי הנה בהיות אל נערץ בסוד קדושים רבה אז הוא יתברך נורא הוא על כל סביביו שתגדל רעידתם ומוראם עד להפליא כלומר מה שאין כן צדיקים שעם היותם מרכבה אל השכינה והיא דבקה בהם יותר מבמלאכים ועל כן בהתפללם או בהעריצם על ידי סדר קדושה לא תפול חתיתו יתברך עליהם ועד ממהר אברהם עצמו המדבר שהיה מרכבה אל השכינה והיה מדבר עמו יתברך ואמר לו אל נא תעבור מעל עבדך שהוא מהיותי מרכבה אליך וכן עשה יתברך שהי' שורה על עצמו והוא מתעסק עם האורחים והלך ללותם ושכינה עליו עד סוף תפלתו על סדום כי אז נאמר ויעל אלהים מעל אברהם ולא חל ולא זע בדברו אתו והיא עליו מה שאין כן מלאכי השרת שרעדה אחזתם בדברם לפניו יתברך אך אמור מעתה כי אין זה כי אם על כי נפשם חלק אלוה ממעל הוא מה שאין כן שרפי קדש שמעולם המלאכים ועל כן מצד נפשם הם כמין במינו ואדרבה יחליפו כח:

פסוק ט

ה' אלהי צבאות כו' אחרי אומרו מי מהם בשחק יערוך לה' אך יראו שיש לה' ידמה בבני אלים אחרי אומרו למעלה כי עולם חסד יבנה להמשיך מדת חסדו יתברך בעולם אמר עוד הנה עוד טעם אחר והוא כי הנה לפי הנראה היה יותר תפארתו יתברך היותו אלהי צבאות עליונים שרפי קדש רוחניים בעולם רוחני העליון ולא היות אלהי איש האדמה בארץ הלזו העכורה כי על כן ימלא לב האדם באדם להרהר ולומר היתכן מי שהוא אלהי השמים העליונים ברא הארץ הלזו העכורה ושיבחר בצאצאיה החומרים עם שלו כל פמליא של מעלה מלאכי צבאות על כן אמר הנה זאת אמת כי ה' אלהי צבאות עליונים ותחתונים ואין לתמוה על היות העולם גשמי לך רחוק רחוק מאיכותך ולהיות צבאות עם הארץ הלזו העכורה ב' הפכים מן הקצה אל הקצה על כן מלא לב האדם בהם לאמר אולי אלהי עולם העליון הוא בעצם אך השפל הוברי השמים ינהגהו על כן אמר זו היא גדולתך לשלוט על ב' הפכים כי מי כמוך חסין יה שהוא בב'עולמות שנבראו בשתי

אותיות יה ומי יגיד אמונה זו לזה אמרואמונתך סביבותיך שהוא כי בעולם השפל אשר הוא חוצה סביב אל הרוחניות המתייחס אליך תוכר אמונתך זו:

פסוק י

והוא כי הנה אתה מושל בגאות הים הוא שרו של ים שעל כרחו ראה וינוס ויבקע הים לא נאמר אלא ויבקעו המים מלמד שכל מימות שבעולם נבקעו ונתפרסם בכל העולם כי מעשה אלהים הוא שהכניע את השר ומזה הוכר בעולם כי גם בשוא גליו הוא בכל עת שגלי הים בזעף כנודע מרז"ל לשטוף את העולם והם נוחים בחול שעל שפת הים נודע על ידי מה שמשלת בשרו של ים כי גם בשוא גליו אתה הוא שתשבחם ותשקיטם כי המושל בשר הוא המושל גם בגליו והים הגשמי:

פסוק יא

וכן כאשר אתה דכאת כחלל רהב שרו של מצרים כי ראו ישראל את מצרים מת על שפת הים שהוא השר כמ"ש ז"ל מתים לא נאמר אלא מת מלמד ששרו של מצרים מצרים שמו וראוהו מת כחלל על שפת הים מזה הכירו כי בזרוע עזך פזרת אויביך הם דור הפלגה והוא כי אמרו רז"ל בפרקי רבי אליעזר כי על ידי שנתפלגו חלקם ה' לע' שרים שהוא ענין בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם על ידי מה ששרו של מצרים דינהו כחלל יראה שהוא יתברך אדוניו והוא מינה אותו בהפלגה ומי שמינה אותו מינה את כל האחרים שהוא פיזרם וחלק להם שריהם וזהו בזרוע עזך פזרת אויביך הרי מזה שאתה מושל בשמים שהכנעת שר הים ושר מצרים וגם מושל בארץ בין בחלק הים כי בשוא גליו אתה תשבחם ובקריעת הים וביבשה כלה כי בזרוע עזך פזרת כל גויי הארץ:

פסוק יב

ואם כן אחר שלך שמים אף לך ארץ אין צריך ראיה אל מה שביו השמים לארץ כי מן הסתם ודאי שתבל ומלואה אתה יסדתם:

פסוק יג

צפון וימין וכו' ראוי לשים לב כי הלא בכלל אומרו לך שמים אף לך ארץ ואמרו תבל ומלואה אתה יסדתם הוא כי צפון וימין הוא ית' בראם כי בכלל מאתים מנה ועוד כי גם מהראוי יזכיר גם מזרח ומערב ועוד מה ענין תבור וחרמון שבשמו ית' ירננו מכל יתר הרים והנה הראב"ע ז"ל פירש כי הזכיר ארבע רוחות העולם צפון וימין ותבור שהוא לפאת מערב וחרמון שהוא לפאת מזרח והלא כמו זר נחשב כי לו יונח כי כן הוא למה סיים תבור על צד מערב וחרמון על צד מזרח המבלי איו במערב זולת תבור ואין במזרח זולת חרמון הזכיר את אלו. ועוד כי טוב טוב היה לומר מזרח ומערב ויכלול הכל על

דרך אומרו צפון וימין ולא יפרט פרטי הרים. ועוד למה בצפון וימין אמר בראתם ובתבור וחרמון אמר ירננו. ועוד כי לא כוון את הרוחות כי תבור באמצע ארץ ישראל הוא וחרמון הוא בעבר הירדן בארץ האמורי ואיך ייחס מזרחו של עולם אליו. אמנם הנה ידוע כי כאשר מדת רוגז מתוארת אל הצפון הד"א מצפון תפתח הרעה ומדת ימין אל החסד כך יש מקום בעולם שמתייחס אל מדת צפון משולל טוב כצפון העולם שאמרו רבותינו ז"ל שפאת צפון הוא תהו לומר שאם יאמר איש שהוא אלוה אומרים לו שיבננו ויצו בו את הברכה ולעומת זה יש מקום בעולם מתייחס אל הימין בשופע שובע ברכות אשר בו ועל היות שתי בחינות נגדיות על כן רבו המתפרצים אשר יצא עתק מפיהם לאמר שיש חלילה שתי רשויות א' פועל הטובות מתייחס אל הימין ואחד פועל הרעות ע"כ אמר הלא אמרתי כי תבל ומלואה אתה יסדתם ואם יחלוק בעל דין ויאמר הלא בקרב הארץ מקומות נגדיים ובנמשך מהם יש מתייחס אל הימין ושפע רב טוב יורק בו ויש אל צפון שמשם תפתח הרעה ואיך יתייחס תבל ומלואה אל רשות אחת ולא אל שתים ואחד מריק במקום א' מעין ענינו ואחד בשני את הפכו על כן אמר אברהם שקר ידברו כי הלא תבור וחרמון בשמך ירננו והוא כי הנה תבור הוא מושפע טובה בתבואות ואילנות וחרמון הוא שאין בו רק שלג בקיץ ובחורף כי האמורי יקראו לו שניר הוא טור תלגא האם תאמר כי תבור וחרמון עם היותם קרובים א' הוא לה' וא' לרשות אחר ולאלהים הוא אי אפשר כי הלא זה וזה לשמך ה' ירננו כי תבור בהרים אשר שם הפיל ה' את יבין ואת סיסרא אז שוררה דבורה את שמך ה' באמור אנכי לה' אנכי אשירה כי מגן אם יראה ורומח במ' אלף בישראל רק הולכים על דרך שחים תורה ותפלה מזכירים את ה' וה' עשה את המלחמה כאומר ויתן ה' את סיסרא כו' כי ה' עשה המלחמה עם היותו רחמים וכן בחרמון שהיה מהאמורי ונלקח לישראל על ידי שם ה' כי היו האמורים נחבאים במערות צורים בעבר א' לצאת על ישראל בעברם בגיא למטה ועל ידי הארון שהתחיל לעבור סמך ה' את ההר שמהעבר מזה ויכנסו שני הסלעים מהר זה אל המערות ומיעכו את האמורים שבהם וזה היה מעשה ה' כמאמר ישראל על כן יאמר בספר מלחמות ה' כי ראוי לאמר כי על ידי ספר התורה בלי חרב וחנית ובני אדם הם מלחמות ה' עם היותו מדת רחמים ובשמו ירננו על זה כי אז ישיר ישראל שירה לה' שעל ידו כבשו מנחל ארנון עד הר חרמון וזהו תבור וחרמון בשמך ירננו באופן שאין לומר כי תבור רשות אחד וחרמון רשות אחר כי הכל היה בשם אחד ואם ח"ו היה כך ינגד לישראל אדון המקום שהוא כנגדם:

פסוק יד
כי אפילו לא היה שאנשים לוחמים וה' הוא האלהים עוזרם כי אם הכל עשה ה' בב' המקומות וזהו לך זרוע עם גבורה לומר הנה דרך העולם שהמלך מחזיק ידי חילו בתת להם גבורה והם בזרועם עושים המלחמה אך אתה אינך צריך זרוע אומה להפיל זולתה על ידי תתך גבורה בנוצחת רק לך זרוע עם גבורה שמבלי זרועות ישראל אתה לוחם מלחמתם כי לך זרוע עם גבורה ולא שהם הזרוע ואתה נותן הגבורה כאשר היה בתבור כי מגן אם יראה ורומח כו' והולכי על דרך שיחו נצחו וכן בחרמון נצחו את האמורי מארנון עד חרמון באשד הנחלים שמבלי ילחמו ישראל הכניס ה' הסלעים מזה אל פתחי שערי המערות המלאות אמוריים מהעבר הלז ויצאו נהרי נחלי דם אויבי ה' הנה כי לך זרוע הוא שמאל כנודע מלשון זרוע סתם שהוא צפון כח הדין והרוגז. ואם ח"ו היו ב' רשויות אחד בתבור ואחד בחרמון שמאל בא' וימין באחר במקום שתעוז ידך היה ראוי תרום ימינך והם עליו אך ודאי שהכל אחד וה' הוא האלהים ואם כן בטלה דעתן של חושבי און שתי רשויות חלילה כי אם שצפון וימין אתה בראתם.
או יאמר לך זרוע כו' הלא אמרתי כי אין ב' רשויות חלילה כי אם שה' הוא האלהים ואין לתמוה איך יהיה חיבור בנגדיות ואיך לא ינגד א' בפעולה הנגדיית אליו כי הענין הוא לך ה' אשר דובר בך זרוע שכל מדה כלולה מכולן באופן כי לך ה' בעל הרחמים זרוע היא בחינת דין ועל היות שאין מציאותך משולל דין על ידי שייכות זה אתה גם כן עם גבורה שהוא אשר הוא מדת גבורה כי ה' הוא האלהים בלי פירוד ובכן אין למדת רחמים נגדיות בפעולת דין שאינו אלא שכאשר תעוז ידך שתגבר לפעול דין תרום ותסתלק בחינת ימינך כי הכל רצון אחד.
או יאמר ראיה כי ה' הוא האלהים כי הלא ראינו כי כאשר תעוז ידך שתפעול רוגז תתרומם בעולם ימינך שעל ידי מכות מצרים ידעו כי אתה ה' ומה גם בים שנאמר וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי וכו'.

פסוק טו
וראיה אחרת כי צדק ומשפט שעל ידי עשות צדק ומשפט שהוא בחינת אלהים נעשה האדם כסאך כי צדק ומשפט מכינים לעושם להיות כסא ולעושי חסד ואמת יעדיפו כי יקדמו אותו פניך ה' הרי כי ב' המדות לך הם:
או יאמר לך זרוע כו' לומר הנה בנצוח ישראל את אויביהם בפועל ידם במה שאתה נותן בידם גבורה אתה בפועל שתי הפכים והוא כי זרוע איש ישראל המכה באויביהם הזרוע עצמה עם הגבורה שאתה נותן בה לך היא וזהו לך זרוע עם גבורה ואם כן כאשר תעוז

ידך היא יד האיש המכה כי שלך הוא היד בעוז שאתה נותן ביד ההיא אתה מרים ימינך והוא היד שהאדם מכה בה ימינו היא כי בימין מכה ואתה מרים אותה להכות באויב והיא שלך וזה שפע חסד הוא והוא להכות את האויב והפילו ארצה שהוא רוגז נמצא כי ב' הדברים אתה עושה בתתך כח ביד איש ישראל המכה את אויביו דין ורחמים:

צדק ומשפט כו' זולת הקודם יאמר כי הנה ידוע מאמרם ז"ל כי בשתים יתחתן בנו הוא יתברך משלנו ושתים משלו משל למלך שנושא אשה והיא מביאה לו שני תכשיטין והוא מביא שנים אחרים כך הקב"ה מתחתן בנו וישראל הנמשלים לכלה נותנת שני תכשיטין שהם צדקה ומשפט כמה ד"א כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו כו' לעשות צדקה ומשפט והקב"ה מביא ב' תכשיטין על שלנו שהם חסד ורחמים כמה ד"א וארשתיך לי בצדק ובמשפט שהוא משלנו ומוסיף לה מדיליה חסד ורחמים וזהו ובחסד וברחמים אלא שהוא יתברך אינו נותן לנו את שלו אם לא בתתנו את שלנו אך בהעדר ממנו צדקה ומשפט מיד הוא אומר אספתי את שלומי כו' ואת החסד ואת הרחמים ולא עוד אלא שרוצה שנקדים אנחנו את שלנו ואחר כך יתן את שלו כד"א וארשתיך לי בצדק ובמשפט ואחר כך ובחסד וברחמים ובזה יתכן כי אמר אברהם הוא איתן האזרחי לפניו יתברך הנה ידעתי כי ידעתני למען אשר אצוה את בני לעשות צדקה ומשפט שהם שני תכשיטי הכלה שעל שתי מדותם אלה יוכנו להיות כסא ומרכבה אליך באופן שע"י שתי אלה תבא ותשרה עליהם בחסד וברחמים אך אוחילה לפניך שאל נא תמנע מהם החסד ורחמים עד עשותם צדקה ומשפט כ"א שעם היות כי צדק ומשפט הוא מכון כסאך שבהם יוכנו ישראל להיות כסאך ומרכבה אליך שהיא חתונתך אתם ואחר כך תשרה ותבא אליהם בחסד וברחמים אך שאלתי ובקשתי היא כי חסד ואמת שהם חסד ורחמים כנודע כי רחמים ואמת אחת הם יקדמו פניך טרם עשותם הצדק ומשפט כי טרם בואך אליהם ע"י עשותם מכון הכסא יקדמו את ביאת פניך החסד ואמת שהם תכשיטין ולא תאחרם עד בוא פניך ע"י צדק ומשפט המביאים פניך על הכסא שיכינו:

פסוק טז

ועם היות כי לפי הראוי אני מקשה לשאול כי לישראל יאתה להכין הכסא תחלה בצדק ובמשפט להכין עצמם להשרות עליהם שכינה ואחרי כן יבא חתן לקראת כלה ישב על כסא רם ונשא אשר הוכן לו ועם כל זה אני אומר כי עם כי אשרי העם יודעי תרועה שיחסר להם תחלה שפע רב טוב חסד ורחמים כ"א תרועה והכנעה שע"כ יקיימו התורה מעוני בצדק ובמשפט ובהעדר שפע חסד ורחמים ויוכנו לקיים את התורה אחרי כן מעושר שע"י החסד וכמאמרנו על משנת ר' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני

כו' שהוא כי העוני טוב לגבר בראשיתו כי כל המקיים את התורה מעוני יהיה בטוח כי גם אם יעשיר לא ישמן ויבעט כי העוני הכינו להיות נכנע בעבודת ה' משא"כ אשר יעשיר בתחלה שאם העושר יעשה את שלו ויבטל את התורה מעושר סופו שגם כי יעני אחרי כן יבטל את התורה מעוני כי הוללות העושר לא תוסר ממנו באופן שאשרי העם יודעי תרועה ועם כל זה שאלתי שחסד ואמת יקדמו פניך והוא כי ע"י הסתר פנים אפשר ירפו ידי בני האדם מהתהלך אל מהלך מיוחד לעם ה' הוא לע"ה כמד"א כי הולך האדם אל בית עולמו כנודע כי כל ענין העולם הזה הוא מהלך ודרך אל העולם הבא ואמר כי אשר להם הסתר פנים בעוה"ז יהרהר ויתרפה מלהלוך בדרך המיוחד לו אך עתה ע"י אור פניך בחסד ואמת יהיה להם התהלכות כי ינשאו ידיו ורגליו להלוך בדרך אל מחוז חפצו שהוא לעוה"ב וזהו ה' שהוא רחמים עם אור פניך שממדת חסד יהלכון:

אשרי העם כו' זולת הכתוב למעלה בפ' זה יאמר נמשך אל מה שאחריו והוא כי אחר אומרו איתן הוא אברהם כי עולם חסד יבנה אך החסד לא נתקיים עד ימות המשיח כמפורש למעלה ועל כן מצא את לבו להתפלל לפניו יתברך על מלכות דוד הוא מלך המשיח כמפורש בסמוך בכתובים הבאים וירא טרם ידבר והנה נגד פניו מאמר שמואל הנביא כי אחר שאלהי ישראל מלכנו למה לא נכנע תחתיו בעול מלכותו לעבוד עבודתו ולא נבקש מלך ב"ו ימלוך עלינו להדריכנו וליסרנו על כן הקדים ואמר אשרי העם כו' לומר הן אמת ידעתי כי אשרי העם יודעי תרועה להתרועע והכנע תחת מלכנו שבשמים מעצמם מבלי מלך ב"ו כי אז טוב למו כי ה' באור פניך יהלכון ויתנהגו וגם כפשוטו יתכן כי בהיותם יודעי תרועה נכנעים תחת עבודתו יתברך ישיגו מעין יציאת מצרים שהיה מאיר להם ללכת יומם ולילה באור פניו יתברך כי וה' הולך כו' להאיר להם כו'. או כאשר אמרנו על ענין ההנהגה כי לא היו צריכים מלך להנהיגם ולנחותם דרך ישרה כי באור פניך יהלכון:

פסוק יז

וגם יש יחפצו מלך לשמוח ולהתכבד בו אם מלך גדול הוא כי ישישו בשמחת הקרא שם מלך גדול עליהם אמר הנה גם זה לא יחסר ואדרבא בשמך שיקרא עליהם יגילון כל היום וגם יש דבר שלישי והוא כי המלך יתן להם מתנות ויעשירם כענין המלבישכם שני עם עדנים והנה גם זה בהיות ה' מלכם לבדו היה אז יותר כי אין צריך לומר אם ישפיע שופע טובה כ"א אפי' מעט מידו בתורת צדקה בלבד גדול מכל רב טוב שיתן המלך לעמו כי הנה ובצדקתך ירומו.

פסוק יח
וגם יש טעם רביעי לבקש מלך ב"ו והוא כי דרך המלך אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר ילחם מלחמותיהם באופן שהמלך עוז לעמו יתן והנה גם על טעם זה הוא בלתי ראוי והוא כי הלא המלך אשר ימלוך על ישראל שהוא עוזמו של העם תפארתו של המלך הוא אתה ה' כי בך יתפאר תהיה לו למעוז ביום צרה וללחום מלחמותיו ולא יבטח בעצמו וזהו כי תפארת עזמו אתה כלומר וא"כ אפוא למה נעוז במעוז מלך מבני אדם אשר תפארת מעוזו אתה הוא ולא נעוז במעוזך ממך ואלינו מבלי אמצעי בינותינו והן אלה טענות שעליהם היה ראוי לא תרצה להקים עלינו מלך מבני אדם כ"א מלכותך בלבד עלינו אך עם כל זה וברצונך יהיה שתרום קרננו הוא מלכות ישראל עלינו:

פסוק יט
כי הלא לא מבלתי עשותנו עיקר ממך אנו חפצים במלך כ"א אדרבא להיותו צדיק ודבק בך שיהיה לעם מול האלהים נחפוץ בו כי הנה אשר הוא לה' שהוא איש שלך צדיק וישר דבק בך הוא מגננו וזהו כי לה' מגננו ואשר הוא לקדוש ישראל דבק בך ית' הוא מלכנו באופן שעיקר המלך עלינו אתה הוא מעולם ואשר נמליך מלך עלינו הוא להיותו שלך ואדרבא למה שעל ידו יהיה לנו קשר אמיץ עמך והנהגתו אותנו כהנהגתך כי על פיך ישק להנהיגנו ולפי זה יתכן אמר מגננו על דוד ומלכנו על מלך המשיח:

פסוק כ
אז דברת בחזון כו' אחר אומרו איתן האזרחי הוא אברהם ירום הוא יתברך קרננו שהוא על מלכות דוד כמדובר כי על ידו יתקיים עולם חסד יבנה ככל הכתוב למעלה אמר עתה איני שואל מאתך דבר אשר אינו רצונך כ"א שאדרבה אתה בעצמך חפצת ומיהרת לעשותו בעוד שאול בעולם במלכותו שעם שאין מלכות נוגעת בחברתה עכ"ז משחתו למלך בעוד שאול מולך על ישראל כי הנה אז דברת בחזון לחסידך שמואל ותאמר לו בשלחך אותו להמליך את שאול הנה שויתי עזר על גבור הוא שאול שהיה גבור וגבוה מכל העם משכמו ומעלה שויתי עליו עזר ושפע להיות ראוי למלוך כמאמר שמואל אליו וצלחה עליך רוח ה' כו' ונהפכת לאיש אחר וכן הרימותי בחור מעם כמאמרו יתברך אל שמואל ולו היה בן ושמו שאול בחור וטוב:

פסוק כא
ועם כל אושרו הטוב אשר היה לשאול עכ"ז אמרת לשמואל הנה מצאתי דוד עבדי כלומר שעם היות שאול צדיק עם כל זה את דוד מצאתי עבד לי ממנו כי לא מצאתי את שאול שיתואר בתואר היות עבדי כ"א את דוד וע"כ בשמן קדשי משחתיו והוא מאמרם ז"ל

במסכת כריתות כי את שאול משחו בשמן אפרסמון ולא בשמן המשחה הקדוש וזה יאמר בשמן קדשי משחתיו. ושיעור הכתוב כי בעוד שהרימותי בחור מעם שעדיין היה שאול ברוממות מלכותו מצאתי דוד עבדי כמ"ש ז"ל שנסהו בדרך שהיה רועה את צאן אביו שהיה מנהיגם ברחמים בסדר רעייתם ואז מצאו מוכן לרעות את ישראל עמו ולא יחלתי עד תום מלכות שאול כ"א מיד שמצאתי בשמן קדשי משחתיו ולא עוד אלא בשמן הקדש משחתיו שהוא סימן שתמשך מלכותו מעין אשר עשה יתברך בהיות ע"י קרן ולא בפך השמן כרז"ל:

פסוק כב

אשר ידי כו' הנה ידוע כי יד ה' כל ישעה וכל חפץ הוא להריק ברכה ושפע וע"י הצדיקים מתמלאת שפע להריק לא כן הרשעים כי מתישין כח חלילה כמאמר הכתוב צור ילדך תשי אך צדיקים כביכול מוסיפין כח כד"א ואנכי מלאתי כח את רוח ה' והוא כי המדה המריקה למטה ע"י הגורמים שיורק שפע על הארץ הם סיבה שתתמלא המדה מלמעלה הימנה כמשל שדים כי יינק הולד וימלאו הדדים חלב ואם יונק אין יעצר החלב ולא ימלאו הדדים כי אין מריק וזה יאמר הוא יתברך על דוד איש אשר ידי המריקה ונותנת שפע בעולם תכון ותתמלא עמו בסבתו במה שגורם להריק הנה ראוי הוא כי אין צריך לומר מדת רחמים כ"א שאף זרועי היא מדת הדין תאמצנו:

פסוק כג

לא ישיא אויב כו' הנה ידוע כי אשר אין לו עון אשר חטא לא יירא מרבבות עם כי אין ערוד ממית אלא חטא ממית גם ידענו כי כל צרה ויגון ויסורין הבאים על האדם העון עצמו אשר עשה הוא המדכאו ומענהו כד"א ותמוגנו ביד עונינו. ונבוא אל הענין והוא כי אחרי אומרו יתברך כי אף זרועו הוא מדת הדין תאמצנו את דוד אמר עתה הלא תאמר איך תאמצנו מדת הדין ואדרבה מביא עליו יסורין לז"א גם זה אומץ לו שכדי שיהיה נקי מכל עון אשמה כשיהיה הוא מלך המשיח על כן עתה בדוד לא ישיא אויב בו שהוא לא אניח את השטן יהיה נושה בו כ"א שיפרע מיד ביסורין ממרקין באופן שלא יהיה לשטן חוב עליו וזהו האויב שהוא אויב בו בקרבו הוא שטן הוא יצר הרע ועי"כ ובן עולה הכח טומאה הנעשה ע"י העון המענה את עושהו שהוא בנו של העולה עצמה לא יעננו כי ניכה חובו ועי"כ בהיותו מלך המשיח יהיה זך ונקי עד גדר שוכתותי מפניו כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד. או מעין זה ענין עבירה גוררת עבירה כמבואר אצלנו בביאור התורה כי אותו משחית הנעשה בעבירה הוא הגורר עבירה כיוצא בה ומענהו בעל כרחו כי יש לו אחיזה וע"כ טוב לגבר שיפרעו ממנו כל אשר הוא חוטא דבר יום ביומו בל

תשאר בידו עבירה שיענהו לגרור לו אחרת וזה יאמר כי טוב הוא לא ישיא אויב בו הוא יצה"ר אויב שהוא בו לא יהיה נושה שום חוב באדם כ"א שיפרע יום יום ובזה בן העולה הוא בן הנולד ונעשה מהעולה הוא המשחית וכמו שביארנו יפה בעתו כי המשחית הוא הגורר אחרת כי הוא העבירה עצמה לא יעננו לגרור לו אחרת שהוא ענין עבירה גוררת עבירה כמדובר:

פסוק כד

וכתותי מפניו כו' אמר הוא יתברך שתים אעשה לו על אויביו האחד באמצעותו והב' אני לבדי והוא כי יש בהם שני מינים אחד שפועל האיבה בידים שבא אצלו וילחם בו וזה נקרא צר כי מצר הוא בפועל והשני הוא ששונא בלב ולא בפועל על הא' אמר וכתותי מפניו צריו והוא כי ברוב צדקו וקדושת צלם אלהים שעל פניו המטיל מורא מעין ומוראכם כו' כי מזיו פניו אכתת צריו הבאים בפניו להלחם בו וזהו וכתותי מפניו צריו כי תפול עליהם אימתה ופחד מאור שאתן בפניו וזהו לצר הרואה פני המלך הבאים לפניו להלחם בו שהם צריו אך משנאיו ששנאתם בלב ואינן באים לפניו אגוף אני לבדי כי לא לפניו יבא.

פסוק כה

ובכל זאת לא אנכה מזכיותיו כ"א אמונתי שאמרתי לו ומדת חסדי שהוא בתורת חסד בלי נכוי שכר עמו ולא להיותי אני המכתת צריו ונוגף אויביו ימעט גדר רוממות מלכותו על כי לא לו מתייחס הנצחון כי אדרבא ובשמי תרום קרנו כי שמי נקרא עליו והוא מאמר רבי שמואל בר נחמני כי משיח הוא משלשה שנקראו בשמו של הקב"ה שנאמר זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו שעי"כ אני דבק בו ומרוממו עד בלי די:

כד **או** יאמר ענין מאמרם ז"ל על פסוק וירד העיט על הפגרים כו' כי דוד שנקרא עיט במלכו רצה לכלות כל המלכיות אלא שלא הניחו אברהם וזהו וישב אותם אברם ויהיה כמבואר אצלנו כי אברהם בירר לנו את המלכיות במקום גיהנם ואיך נשתעבד למלכיות אם היה הרגם דוד אך אם לא נתקיים לו בזמן מלכותו יתקיים לעתיד לבא וזה יאמר הנה וכתותי מפניו צריו ומשנאיו אגוף כי בשני סוגים אלו נכללו כל המלכיות:

כה אך לא יחוש כעת כי הנה אמונתי שאהיה נאמן במאמרי על העתיד וחסדי עמו כ"א לא עשיתי לו בזמן הזה אעשה לעתיד כי בשמי תרום קרנו שהוא כאשר יהיה שמי שלם בד' אותיות שהוא בהנקם מעמלק כנודע על פסוק כי יד על כס יה אז תרום קרנו של דוד הוא מלך המשיח:

פסוק כו

ואז יתקיים כי ושמתי בים ידו השמאלית לנקום נקם הוא אומה המתיחס אל הים כמ"ש ז"ל כי כשלקח שלמה את בת פרעה נעץ גבריאל קנה בים הגדול ועלה שרטון ועליו נעשה כרך גדול וכו' ועיקר ידו עליו תהיה ועל פי דרכו בשלשה הקודמים כי כל ארבעתם יפלו יחד כנזכר במפלת מלכות הרביעי של הצלם הוא מלכותא דפרזלא והדקת שארית השלשה שקדמו כי במחת לצלמא על רגלוהי די פרזלא הדקת נחשא כספא ודהבא ששלשתם על נהרות כי בבל ומדי הם על נהרות וכן אנטוכיא של יון על נהר גדול היא כאשר ראינו בעינינו אמר על שלשתן ועל נהרות ימינו שלא יצטרך להם רוגז המתיחס אל השמאל כי כבר נפלו בזממהם:

פסוק כז

הוא יקראני כו' הנה כתבנו כי איתן האזרחי בקש רחמים על דוד ומלך המשיח שאחד המה וסיפר כל מה שאמר יתברך לשמואל כמדובר משיב הוא יתברך על פי רוח הקדש ואומר הוא יקראני אבי אתה שאלמלא אתה הייתי נפל ואיני מבקש כ"א תהיה אלי וצור ישועתי בל יוכלו עלי אויבי כי אם שאהיה נושע מהם:

פסוק כח

אך ואני לא בלבד אחשיבנו לבן כ"א גם לבן בכור וזהו אף אני בכור אתנהו ועל אומרו שאינו חפץ גדולות כ"א שאהיה לו לאלוה ולצור ישועתו שלא יהיה משועבד לגוים גם אתנהו עליון למלכי ארץ:

כז **או** יאמר הענין שכתבנו כי רצה דוד לכלות כל האומות ולירש אותם שהוא וירד העיט על הפגרים אלא שאברהם לא הניחו במה שבירר לבניו את המלכיות והנה כתבנו שזה מאמרו יתברך באמרו וכתותי מפניו צריו כו' אך לא עתה כ"א לעתיד כי אמונתי עמו כו' שמורים לעתיד כאשר ושמתי בים ידו כו' אך לא סיפר איך היתה שאלת דוד לכלות כל האומות ולירש אותם ועתה פירש הוא יתברך הדבר ואמר לאברהם הנה הוא יקראני במלכו אבי אתה כלומר אתה ה' בורא כל העולם אבי אתה כמד"א ה' אמר אלי בני אתה כלומר ועל כן להיותי בנך ראוי הוא יהיה כל העולם שהם כעבדים שלי שאכלה את כל האומות ואירשם ואם איני כדאי הנה אתה אלי על צד החסד כמדובר וצור ישועתי המחזיקני להושע:

כח ואומר הוא יתברך אף אני כעת בזמן הזה גם שלא אוריש לו את הכל בכור אתנהו ליקח פי שנים כפלים על כל אחד ממלכי הארץ ושיהיה עליון מכלם וזהו עליון למלכי ארץ:

פסוק כט

אך החסד אשר שאל לירש הכל להיותי אלהי החסד כן אעשה אך לא עתה כ"א לעולם אשמר לו חסדי שהוא לעתיד לבא אניח לו שמור חסד זה ובריתי נאמנת לו כלומר לו בעצמו בריתי נאמנת וקיימת בלי תנאי כי ושמתי לעד זרעו וכו' אך לזרעו צריך תנאי שהוא אם יעזבו בניו כו' כי אז ופקדתי כו' משא"כ לעצמו כי וחסדי לא אפיר מעמו אפילו אם יחטאו הבנים כאשר יתבאר בס"ד:

כז **או** יאמר הוא יקראני אבי אתה בהיותי אדם יציר כפיך אלי בזמן מלכותי שהייתי עתיד להיות נפל והפלגת חסדך לי בחיים ומלכות. צור ישועתי בהיותי משיח נושע ומושל על הכל:

כח ואני הוספתי על שאלתו כי לא בלבד החשבתיו לבן כ"א גם בכור אשר מהיותו בכור ליה חזי בכרותא כהונתא ומלכותא כמאמר המתרגם על בכורי אתה יתר וכו' ועל הבכורה אמר בכור אתנהו נוטל חלק על כל השבטים ועל מלכותא אמר עליון על מלכי ארץ.

כט ועל כהונתא המתיחסת לחסד אמר לעולם אשמר לו חסדי ועוד אוסיף לו להשלים לו גם כתר שלישי והיא כתר תורה כי ובריתי הוא תורה כד"א אם לא בריתי יומם ולילה תהיה נאמנת לו תמיד להכתירו וכל זה מדבר על זמן מלכות דוד שקראו אלי על החסד שעשה עמו ואמר ולא עוד כ"א שאז ושמתי לעד זרעו וכו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק ל

ושמתי לעד כו' ראוי לשים לב מה ענין ימי שמים האם יש ימים לשמים שאינו לארץ. ועוד כי בכלל אומרו אם יעזבו בניו תורתי הוא אם חקותי יחללו ולמה הפרידם. ועוד אומרו אם חקותי כי לא יצדק אומרו אם והראוי יאמר ואם חקותי יחללו. אך יאמר ושמתי לעד כו' וכסאו כימי שמים למעלה שהם ימים אשר אין בין יום ליום חשך משא"כ לימי הארץ שחשך יחשיך בינתים והוא כי לא יהיה כבנין הבית הראשון שיחשיך ויחרב הבית ויחזור ויבנה כי אם כימי שמים שהכל אור והוא כאשר לעתיד כי שני דברים יעשה. אחד שישים לעד זרעו שלא יפסק. ב' שכסא מלכות זרעו הנזכר התלוי בבית המקדש יתמיד כימי שמים כמדובר. וזה יהיה אף אם יעזבו בניו תורתי בשב ואל תעשה ובמשפטי לא ילכון אך אם יכוונו לחלל ממש שהוא אם חקותי יחללו כו' אז ופקדתי בשבט פשעם כו' ומכל שכן שלא ימשך כסא זרעו וגם שאקצוף על זרעו לא על רשעים אפיר חסדי מעם דוד כי וחסדי לא אפיר מעמו והוא כי ג' דברים הם אחד שלא יפסק מציאות זרעו לעולם. ב' כי גם שיפסק מלכותו יחזור לימות המשיח. ג' היות מלכותו

נמשך ממנו עד עולם והנה אם לא יהיה עון אמר כי זאת השלישית הכוללת כלם תהיה לו והוא אומרו ושמתי לעד זרעו וכסא של זרעו כימי שמים:

פסוק לא
וזה יהיה אם יעזבו בניו כו' שבשב ואל תעשה יתרפו מן התורה וגם במשפטי למה שהם משפטי לא ילכון כי אם מצות אנשים מלומדה עם כל זה יתקיים האמור:

פסוק לב
אך אם חקותי יחללו שהוא להכעיס בכוונת חילול ומצותי לא ישמורו שהוא כי יעברום כי שמירה היא מצות לא תעשה:

פסוק לג
אז ופקדתי בשבט אויב פשעם כי תבטל מלכותו ויהיה שבט מושלים עליהם ובנגעים עונם הנה כי תתבטל השלישית:

פסוק לד
אך הב' הראשונות בעמדם יעמודו כי חסדי שהוא שלא יפסק זרעו לא אפיר מעמו וגם לא אשקר באמונתי שהוא במה שנשאר באמונה לעתיד:

פסוק לה
וגם שהיה אפשר להתיר השבועה לא אעשה כן כי אם לא אחלל בריתי וגם לא אשנהו בצד מה:

פסוק לו
ועתה בא ופירש כל האמור ואמר אחת נשבעתי בקדשי כו' לומר גם שהזכרתי ג' חלוקות אחת היא שנשבעתי בקדשי הכוללת שתים כי הנה היתה אם לדוד אכזב:

פסוק לז
וזו כללה שתים אחד כי זרעו לעולם יהיה ולא יפסק מן העולם. שני כי כסאו של עצמו כשמש נגדי שהוא כי כאשר השמש נשקע מבני אדם בערב יום ואין העדרו רק מבני אדם ולא מנגדי כי זורח הוא תמיד למעלה כך כסאו גם שנשקע מבני אדם למטה הוא נגדי להאיר גם למטה לעתיד כשמש שבלילה לפני ה' וחוזר ומאיר למטה לעולם ביום:

פסוק לח
ומה שיהיה כסאו מכונן העולם למטה טרם ישקע לא יבצר מהיות כ"ט דורות כירח שיום כ"ט נסתר מבני אדם וזהו כירח יכון עולם והוא כנודע כי מאברהם עד צדקיהו כ"ט דורות ומסיים אברהם הוא איתן האזרחי כל מאמרו יתברך וקנצי למליו אמר ועד בשחק נאמן סלה לומר כי לכל הדברים האלה לא יש שני עדים לומר כי על פי שני עדים

יקום דבר אך על כל זה הוא יתברך כאלף אלפי עדים דמי וזהו ועד בשחק כו' לומר כי עד אשר הוא בשחק נאמן סלה משא"כ בעדים אשר בארץ המה כי אינם סלה:

פסוק לט

ואתה זנחת כו' כהתימו אברהם את כל דברי אלהים חיים אשר דבר טוב על דוד ועל זרעו ועל טוב העתיד בימות המשיח בא במר נפשו כמתאונן על צרת בניו בגלות להיות מצטער על כי מידו היתה זאת להם שהוא בירר לנו את המלכיות ואמר ואתה זנחת כו' והנה הראב"ע כתב שרבים תמהו על פסוק זה שנראה כאומר לו יתברך חלילה שלא קיים שבועתו אך איני רואה קושי כי מה שנאמר בתורה לא מאסתים היינו לכלותם אך לא מציאות מאיסה ועם כל זה לא יחוייב שיהיה בניחותא אלא שאומר ואתה לו יונח שזנחת ותמאס האם התעברת עם משיחך דוד שאתה מאריך הגלות החיל הזה כלומר והיה לך למהר את הקץ להביא את אשר דברת עליו לעתיד בימות המשיח. ולהתכת התיבות שכופל ואומר זנחת ותמאס יאמר ואתה זנחת ונתרחקת ממנו והיה די הסתלקך כי נעדר כל טוב ונתעתדנו לצרות גם ותמאס באריכות הסילוק והגלות האם התעברת עם משיחך כבקודם:

פסוק מ

ועוד יש לתמוה ולומר האם נארת חלילה ברית עבדך והוא מאמרם ז"ל על פסוק הן אראלם כו' שהיו בוכים מלאכי השרת בחרבן בית המקדש ואומרים נשמו מסילות שבת עובר אורח של עוברי דרכים לגמילות חסד של אברהם הפר ברית האם הפרת ברית שכרת לאברהם וזה יאמר נארת ברית עבדך אברהם בתמיהה האם חללת לארץ נזרו הוא יעקב נזרו של אברהם כמאמרם ז"ל בבראשית רבה על פסוק עטרת זקנים בני בנים כי יעקב היה עטרת לאברהם וזה יאמר חללת לארץ נזרו והוא כי השליך משמים ארץ תפארת ישראל הוא זיו איקונין של יעקב כמ"ש ז"ל וזהו חללת לארץ נזרו:

פסוק מא

ואם תאמר נא ה' כי חטא ישראל והמה גרמו לעצמם הנה הטלת כעסך בציון ובית המקדש וירושלים כמה ד"א כלה ה' את חמתו כו' ויצא אש בציון וזהו פרצת כל גדרותיו שמת מבצריו מחתה שאפי' כל העוברים היו חתים ותמהים ואומרים בראות מכת הארץ ההיא ואת תחלואיה גפרית כו' כל ארצה מה חרי האף הגדול הזה כמפורש במקומו שעל מכות הארץ היתה תמיהתם וזהו שמת מבצריו מחתה:

פסוק מב
ומי יתן והיה חרבן הבנינים מנכה צרות העם כ"א גם שסוהו כל עוברי דרך וכל כך נמאס מהשבי ובזה והרג ורעב ויתר צרות כי לא היו אחרי כן שוסים אותם אלא עוברי דרך כי שכניו לא שסוהו יען היה חרפה להם שכל כך היו מאוסים בעיניהם שלא שמו לב לשסותם גם הם והוא כי הכירום ברוב גדולה ותפארת על כל גוים ועתה ראו הקצה האחר נמאסו בעיניהם:

פסוק מג
הרימות ימין צריו כו' עוד אתלונן כי אמרת לולי כעס אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה וכו' והנה הרימות ימין צריו ולא שמת לבך אל הדבר ההוא. ועוד תלונה שנית והיא כי הלא נודע כי השמח לאיד אויב שב האף מעל סובל הצרה ובא אל השמח לאידו כמד"א בנפול אויבך כו' והשיב מעליו אפו והנה השמחת כל אויביו:

פסוק מד
ומהראוי שאף שהוא אפו האמור בכתוב ההוא תשיב אותו מעל ישראל עליהם ושיהיה האף צור חרבו של ישראל לנקום ואדרבה ולא הקמותו במלחמה:

פסוק מה
השבת מטהרו כו' הנה למעלה אמר כי אור מלכות בית דוד היה כירח יכון עולם שהיה לנו כאור הלבנה הולך ואור עד ט"ו לחדש וחוזר והולך ומתמעט עד כ"ט שאז אורה נסתר כן מאברהם עד דוד היו י"ד ושלמה היה ט"ו מילוי הירח והלך ומתמעט עד צדקיה שהיה כ"ט ששם חשך אורו ונחרב הבית והגלה המלך ולא קם עוד מלך עד כי יבא שילה כמדובר למעלה ובזה יאמר מאז השבת מטהרו שהוא אורו שהוא בדור כ"ט מאז כסאו לארץ מגרתה:

פסוק מו
ומי יתן ולא הקצרת ימי עלומיו והוא כי כאשר מעשרים שנה עד חצי ימיו של אדם הולך בעילוי ונקראים ימי עלומיו וחוזר ומתמעט מל"ה שנים ואילך כן עד שלמה שהוא גמר המילוי יקראו ימי עלומיו של כסא המלכות ויאמר הן לו היה עילוי המלכות נמשך ט"ו דורות החרשתי שהיו ימי עלומיו ארוכים אך לא היו רק ב' כי הט"ו נמנים מאברהם נמצאו נמנים י"ג בלי מלכות הנה שהקצרת ימי עלומיו של כסאו הנזכר והבושה של הגרעון והחרבן העטית סלה:

פסוק מז

עד מה ה' כו' הנה יראה כי יש גבול ובאמרו לנצח יראה שלילת גבול אך יאמר הנה אמרת בתורה ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כ"א ליראה וכו' עד סוף הפסוק אשר המה דברים רבים וגדולים ואמר אם עד מה ה' שהוא עד ישתלמו ישראל בכל מה שבפסוק מה ה' וכו' א"כ אפוא ימשך כי תסתר לנצח כי מי יוכל לקיים כל האמור שם ויש סכנה בדבר כי ביני וביני בראות חמתך הוא אחד ממלאכים רעים הסתר פניך ימצא מקום להצר ותבער כמו אש חמתך:

פסוק מח

והנה זכר אני אברהם המדבר מה חלד שהוא כי חסד יבנה באופן שעל ידי עשות חסד יספיק להתקיים אך אם הוא על מה שהוא על קיום מה ה' שואל ממך וכו' אם כן שוא בחנם בראת כל בני אדם כי מי ומי יוכל לקיים כל מה שבכתוב ההוא כי הלא הבלי העולם יהוללום:

פסוק מט

ואם ימצא איש אחד מני אלף מהביל העולם אינו כ"א בזכור תמיד יום המות כלומר ואין עושה כן כי הנה מי גבר יחיה ולא יראה וישקיף המות תמיד נגד עיניו מעודו חי להתעורר לשוב שימלט נפשו משאול ושיהיה סלה שלא יצטרך להיות זמן מה בגיהנם כו' כי הלא בלעדי זה לא ימלט אדם נפשו סלה ואנה ימצא זוכר תמיד רואה ומביט יום המות כמאמרם ז"ל יזכור לו יום המיתה:

מח **או** יאמר בשום לב שהל"ל זוכר אני ולא זכר אך ארז"ל על פסוק כחסדך זכר לי אתה שאמר דוד אתה צפנת רוב טוב ליראיך ואם תבקש גדולי השלמות יאבד כל הטוב כי בני עליה מועטים לכן זכור לי שאני בינוני וכיוצא בי למען טובך שלא יאבד וזה יתכן אמר אברהם זכור אני בעולם הבא יען כי איני עושה ממש מהעולם הזה רק אומר מה חלד כלומר כי הבל הוא כי המהביל העולם הוא הריצוי לפניך והוא השלם ושבשבילו נברא העולם ועליו מתקיים כמ"ש ז"ל תולהארץ על בלימה אין העולם מתקיים אלא על מי שחושב עצמו כמי שאינו וזהו אומרו מה שאמרתי שתזכרני על כי אני מהביל העוה"ז הוא על כי מה שוא שאומר על עצמו מה שוא אני בראת כל בני אדם שהוא שלפניו תמיד יום המות כי זה ודאי לא ישקוט כי אם כלה תשובה ומע"ט ויתנהג בחסידות:

מט כי בני עליה כאלה מעט מזער ימצאו כי מי גבר יחיה בעוה"ז ולא יראה מות שימלט נפשו סלה מראות גיהנם כלומר ואיננו כי אם ע"צ הפלא כמפורש בקודם. או יאמר

מאמר רז"ל מה יעשה אדם ויחיה ימות וזהו מי גבר יחיה בעולם הבא ולא יראה מות דסורין פה שיוכל למלט נפשו מדינה של גיהנם תמידי וזהו ימלט נפשו מיד שאול סלה:

פסוק נ

איה חסדיך כו' יאמר איה חסדיך הראשונים בחשק עלינו כי הלא מרוב חשקך להיטיב נשבעת לדוד עם אמונתך שלא תמיש ודאי מבלי שתשבע ועל כל זה מרוב חשקך לעשות חסד נשבעת לו ואיה נא כדבר ההוא להצילנו:

פסוק נא

ועוד אמר אברהם הנה נשאתי בחיקי כל רבים עמים שמתברכים בזכותי כד"א ונברכו בך כל וכו' וגם לולא אברהם היה דוד מכלה אותם כמאמרם ז"ל על פסוק וירד העיט כו' שבקש דוד לכלות כל הגוים לולא שאברהם לא הניחם וזהו וישב אותם אברם והיה למען יגלו ישראל בידם כי אברהם בירר לנו המלכיות והייטב ששאתים בחיקי להרע כ"כ את בני ואמר זכור ה' חרפת עבדיך הגולים למהר להצילם והושיעם כי עליה היתה שאתי בחיקי כו':

פסוק נב

אמנם אשר חרפו אויביך ה' ונגעו בכבודך לא על כן נשאתים בחיקי והאריכות סיבב החירוף כי אשר חרפו הוא בזמן עקבות משיחך שהוא בשלהי הגלות שיחרפו על איחור משיחך ולא חלילה שחירופם חשוב בעיניך לעשות רושם ח"ו וגם לא ימשך מהאריכות חלילה לישראל פקפוק באמונת הגאולה כי על דבר חירופם אינו עושה בך רושם כי הלא ברוך ה' לעולם אמן ועל אמונתנו אדרבא אנו כופלים האמנה וזהו ואמן:

נא או יאמר זכור ה' חרפת עבדיך ומה היא חרפתם שאתי בחיקי כל רבים עמים שמתקיימים בזכותי ואת בני לא אוכל להושיע כי תמה זכות אבות ואין חרפה גדולה מזו שאבותם נושא וסובל מי שמצר את בניו ואת בניו לא יושיע:

נב ושמא תאמר למה אזכור חרפת העם ואנה עזבת חרפה אשר חרפו כלפי מעלה זה אינו מתדבק בך כי אשר חרפו אויביך ה' בין בחרבן ראשון בין בחרבן שני הם עקבות ופסיעות משיחך כאלו בכל פעם הוא פוסע ומתקרב קצת פסיעות למהר את הקץ:

פסוק נג

אך בך אין עושים רושם חלילה כי ברוך ה' לעולם בין בזמן הראשון בין בשני והוא כי לעומתם תתרבה הברכה שיגדל כח ה' שימלא כח רוח ה' לסריק על הארץ אמן על הא' ואמן על הב' שיחיש לגאלנו ויתרומם שמו יתברך בעולם ובזה ישמחו.

השמים

ותגל
הארץ:
תם ונשלם ספר שלישי בשם ה':

פרק צ

פסוק א

בסייעתא דשמיא נתחיל ספר רביעי:
תפלה למשה כו' הנה ארז"ל על פסוק ויהי נועם ה' כו' שאמרו משה כשהוקם המשכן בר"ח ניסן יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ועל פי הדברים האלה אחשוב שגם כל המזמור נאמר אז תפלה לה' שישרה שכינתו במשכן בראותו כי בז' ימי המילואים לא שרתה שכינה התפלל ושיתף עמו את ישראל כאלו כלם מתפללים וכונת התפלה לומר לא על צדקת עמך אנו מבקשים שתשרה שכינה עלינו כי אם על רוב חסדיך כי מעולם המה. ולבא אל הענין נזכירה מאמרם על פסוק בשגם הוא בשר שאמרו בשגם זה משה שגמטריא שלו עולה כמספר משה וכוונת הענין כי מאז חס הקב"ה על עולמו על שהיה עתיד משה לבא ולקבל תורה לישראל וזהו לא ידון רוחי באדם לעולם לעשות דין החלטי שלא יהיה עד עולם על ידי רוחי הוא רוח אלהים הוא מדת הדין וזה בזכות משה שהוא בשגם כמדובר וכן בדור הפלגה לא כלה יתברך את העולם בשביל ישראל כנדרש על פסוק בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. ונבא אל הענין והוא כי אומר משה בשם כל ישראל עמו שמכללם הוא חוסה ה' כחסדך מאז כי הנה מעון ומחסה היית לנו כלומר בשבילנו כמה ד"א לא לנו ה' לא לנו שהוא בשבילנו וזה הוא בדור ודור הם שני דורות הנז' שהיה ראוי בהם לבא קץ כל בשר להיות כליון חרוץ שוטף העולם כלו ועם כל זה מעון ומחסה היית לתת לעולם שארית לנו בשבילנו ולא עוד כי אם בטרם הרים יולדו שהוא מטרם היות מציאות עולם והוא כי אמרו רז"ל על פסוק בצקת עפר למוצק כו' מלמד שנטל הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד והשליך תוך המים וכן אמרו כי מן הצרורות נעשו הרים ושאר העפר מישור וזהו בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו. כלל הדברים כי היו ההרים תוך המים כעצמים תוך בטן המלאה ועל כן כאשר גזרה חכמתו יתברך ואמר יקוו המים כו' ותראה היבשה יתייחסו ההרים לעוברים הנולדים בצאתם מרחם אמם ועל זה אמר בטרם הרים ילדו אשר היו קשים גם תוך המים וממשיים וגם ותחולל ארץ ותבל שהיו רכים בצאתם מתוך המים והיית אז כבורא אותם ויאמר ארץ על א"י ותבל על ח"ל והוא כמו שאמרו ז"ל כי תחלה ברא

יתברך ארץ ישראל בלבד ואחר כך חוץ לארץ שהיה התפשטות מחודש שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות הנה מטרם הרים יולדו ומאז תחולל כו' וגם כל ימי משך העולם שהוא מעולם עד עולם העתיד אתה אל כי בחסד אל אתה מתנהג בחסידות המתייחס אל שם זה וכל זה הוא הקדמה אל מה שעתיד לומר שגם עתה יהי מושך חסד להשרות שכינה בישראל כמדובר. או יאמר הנה אדני מעון אתה לכל העולם שאתה מעונו של עולם כי בך מתקיימים כנודע כי על ידי שם זה נשתלשל השפע ונברא העולם הלזה ובו חסים ומתקיימים כי הוא כבוד ה' הממלא את העולם ועל כל זה היית לנו ביחוד בדור ודור עמנו ומגן לנו והוא ב' דורות היה עיקר גלות מצרים כנודע מרז"ל כי אחרי מות לוי שהאריך יותר מכל השבטים החל הגלות שהם מסוף חיי קהת עד שנת מ' למשה כי היתה שכינה עמהם בגלות כ"י ומגן בעדם וזהו היית לנו בדור ודור:

פסוק ב

ועם היותך מדת דין בטרם הרים יולדו וכו' כמפרש בקודם ומעולם וכו' אתה מתנהג בחסד אל כלומר וגם עתה לא תמנע חסדך עלינו:

פסוק ג

תשב אנוש עד דכא כו' הלא אמרתי כי מעולם עד עולם אתה אל מתנהג בחסד אל והלא על זה ימצא פתחון פה בעל דין לחלוק ולומר הלא נגד עינינו כמה בני אדם מתייסרין ביסורין קשים ואיה החסד שמתנהג בו לזה אמר גם זה מפאת חסד הוא כי הנה תשב אנוש עד דכא ביסורין ולא בלבד תכוין להיטיב לו שיתן אל לבו לשוב בתשובה כי אם גם ותאמר שובו בני אדם כי כל רואיו יקבלו מוסר וישובו עד ה' וזהו תשב כו' ותאמר כו'. **או** יאמר בשום לב אל שינוי התארים שנכנס באנוש ויצא באדם. אך הוא כי הנה תואר אנוש יצדק בכל סוג יהודי אוי גוי אך אדם אינו כי אם בישראל כנודע מרז"ל באמור אתם קרויים אדם כו' דהי הענין כי הנה אחד מריסדי הנהגותיו עמנו הוא כי יתן אדם תחתינו טרם ישלח ידו בנו למען נראה ונקח מוסר כמד"א הכרתי גדם נשמו פנותם החרבתי חוצותם כו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר כו' וזה יאמר תשב אנוש עד דכא הוא הגוי אשר יצדק בו תואר זה כדי שעל ידי כן יראו ויקחו מוסר ישראל וזה ותאמר שובו בני אדם שהוא כאשר עשה במצרים ונאמר למען תספר כו' וידעתם כי אני ה':

פסוק ד

כי אלף שנים כו' עוד חסד גדול עשית בראשונה עם אדם הראשון מה שאין כן בשאר דורות והוא כי הנה אלף שנים בעיניך כו' שהארכת לו אלף שנים תחת יום אחד שלנו כי יום אחד שהיה לו לחיות נתת לו אלף שנים כנודע כי השבעים הנותרים נתנם לדוד

או למ"ד לכל דורות עולם כי ימי שנותם שבעים שנה מה שאין דרך חסד זה נמצא בדורות עולם להאריך כמה שנים תחת יום אחד כ"א זרמתם שנה יהיו כו' כלומר ולכן ראוי תשוב תרחם ולא תדקדק עמהם כאשר יבא ביאור הכתובים בס"ד. ולבאר הכתוב והתכת תיבותיו ראוי לשום לב אל אומרו כיום אתמול כי יעבור כו' כי אם הכונה הוא כי אלף שנים בעיניו יתברך כיום אחד שלנו בעינינו מי נתן יום אתמול בדבר והראוי יאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אחד בעינינו. ועוד אומרו כי יעבור כי הנה כי עבר מבעי ליה. ועוד כי גם שנאמר שהוא עתיד במקום עבר מי לא ידע שאתמול עבר. ועוד אומרו ואשמורה בלילה מה ענין אשמורת הלילה בזה. אמנם יאמר ראה נא ה' כמה הטבת חסדם עם אדם הראשון כי הנה כאשר גזרת עליו ביום אכלך ממנו מות תמות והוא כי יחיה יום משלנו והחלפת אותו ביום שלך אלף שנים ותקטן בעיניך החליף יום לאלף שנה כי אם את היום שלנו החלפת והגדלת והוספת עד יהי מקצתו כיום תמים והוא כי הנה אדם מעת חטאו היתה לו מדת חייו ח' שעות כי הלא בשעה א' מהיום הוצבר עפרו בב' גבלו בג' עשאו גולם בד'נפח בו נשמה בתחלת ה' סרח נמצא היה חייו מהחמישית והלאה הם ח' שעות שהוא שליש היום כי כ"ד שעות שהוא יום תמים שלישו ח' ואם כן גם כי יחליפו לו יום שלנו ביומו יתברך הלא יהיה שליש יום שלנו בשליש יומו יתברך שהוא שליש האלף אך השני השלישים יפלו אך מה עשית לו להשלים האלף העלית כאלו יום אתמול שהוא י"ב שעות כאלו לא עבר כי אם שעדיין היה עתיד לעבור והוא על כי בקר אור יום חמישי נאמר תוצא הארץ נפש חיה ואמרו רז"ל זו נפשו של אדם הראשון שהיא נפש החיונית ואחשוב למדו מג"ש נפש חיה מפסוק ויהי האדם לנפש חיה על כן מנה הוא יתברך י"ב שעות של חמישי שבו באה נפשו לעולם עם הח' שעות הנותרות וזהו כיום אתמול כי יעבור הרי כ' שעות ועדיין חסרים ד' על כן הוהפת עוד ד' שעות שהם שיעור אשמורה של לילה שהם ד' שעות כי ג' אשמורות הוי הלילה וזהו אשמורה בלילה שאשמורה א' של הלילה שעבר עשה כאלו עדיין היתה עתידה לעבור והוא כי הנה זה היה על צד החסד והרחמים ולא היתה בשתי אשמורות ראשונות הכנה להריק שפע חסד ורחמים שהן חמור נוער וכלבים צועקים כאשר בשלישית שהיא תינוק יונק כו' כי בה יש שדים כי יינק שפע חסד ורחמים כנודע וזהו ואשמורה א' בלילה שהיא המיוחדת כמדובר. וכונת הענין לומר לפניו יתברך זכור רחמיך הראשונים אשר עשית לאדם כי הארכת ימיו למען יתקן בהם את אשר עוות וחוסה וחמל על אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רוגז וזה אמר זרמתם כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק ה

זרמתם שנה יהיו וכו' הנה אחר כל החסד אשר הארכת ימי אדם למען יספיק ליתקן הנה לדורות עולם לא עשית כן כי אם זרמתם ותשטוף ימיהם שהוא כי לא נשאר רק שבעים שנה כאשר יזכיר בסמוך והן אמת כי לטובה היתה הכונה שהוא כי למען אימות מות הקרובה לבא אליהם כל החי יתן אל לבו לשוב מרשעו וימות צדיק באופן שגם במותו יקרא חי ולא תתייחס פרידתו אל מות כי אם אל שינה כמאמרם ז"ל כי הצדיקים בסלוקם מראים להם מתן שכרן וששים ושמחים ונפשם שבעה והם ישנים וזה יאמר זרמתם והקצרת ימיהם למען שעל ידי כן שנה יהיו ולא מיתה כי בהביט אל המות יתקנו מעשיהם עד היותם במיתתם כישנים שינה ולא מיתה שיקראו ישני עפר וזה על ידי שבבקר שהוא זמן הבחרות מהרה כחציר יחלוף יפריח ויחדש מעשים טובים או שיחלוף וימיר מעשה הילדות אל הפכו הוא מעשים טובים בראות כי זורמו ימי חלדו ומות תבואנו על כן מאז הבקר יחדש טובו:

פסוק ו

אך מה נעשה כי יצר לב האדם רע כי אם שכונתר כך היא בני אדם לא יעשו כן כי אם בבקר יציץ הפרחת מעשים טובים כי לא יבצר מליתן אל לבו פן ימות בנוער אך הבחרות יבטלנו והמר ימיר טוב ברע וזהו וחלף כי בני האדם לא ישכילו האמת כי אם הן אמת כי מאימות מות לא יבצר יתעורר לפעמים ויצץ ציץ איזו תשובה בבחרות מאימת מות פן ימות בנוער או התחלת מעשים טובים כאילן שיציץ ציץ אך לא יתמיד כי אם וחלף שמחליף וממיר הטוב ההוא ולערב שהוא לעת זקנה במקום שהיה לו להשליך העולם הזה אחרי גוו ולדבק בקונו אדרבה במה שמאריך ימים שוכח המות וימולל הציץ שהפריח בבחרות ויבש טוב מעשיו.

או יאמר ימולל לחותו השרשי ולא לאט מעט מעט כי אם כדבר שהולך ונכרת וזהו ימולל ובזה תחת הפריחו תורה מצות אדרבה מה שהוציא ציץ בבקר הוא מתייבש בערב הוא בזקנה כי אז בימי הרעם מתרפה מעבוד את קונו באופן כי לא יתקנו מעשיהם:

פסוק ז

ותחת מה שעשית כדי ששינה יהיו שגם מיתתם אל שינה תתייחס ולא למיתה שהוא במותם על ידי שכינה או כח קדושה נהפוך הוא כי אדרבא כלינו באפך כי עת הסילוק שאנו כלים בו על ידי כח קדושה הוא כי אם באף הוא אחד מן המשחיתים שנקרא אף כי הוא להם מלאך המות בזעף אף ובחמתך שאם אין כח המשחית הנוטל הנפש מתייחס לאף הקשה מחמה ככתוב אצלנו במקומות רבים כי אם במתייחס לחמה לא יבצר שגם

בה נבהלנו כי נפיש בעתותא דמלאך המות כמ"ש ר' יוחנן ורבא על עת שראוהו בסילוקן ומתים בבהלה הפך הצדיקים המתים מתוך שמחה כמד"א ותשחק ליום אחרון:

פסוק ח

ושמא תאמר מה תשתוחח על המות ואדרבא אז ינוח להם כי אין סילוק בלי הראות שכינה כנודע ואז הנפש תצא אליה לז"א שתה עונותינו וכו' והוא כי הן אמת כי אין איש מת מבלי הראות שם שכינה אך מה יסכון לבלתי צדיק כי אחר התיצב נגדו שכינה ותשאף הנפש לצאת הלא כל עונותינו אשר נעשו כחות טומאה חיצונים הלא מתיצבים לעומת השכינה ואז בצאת הנפש החוטאת כל אותם הכחות אשר עשתה בהעוותה ידבקו בה ותסתלק השכינה ואותם הכחות יאחזו בה כאריות שואגים ויקלעוה בתוך כף הקלע וזהו שתה עונותינו וכו' לומר מה בצע בהתיצבות שכינה אם שתה עונותינו לנגדך הוא נגד השכינה לידבק בנפש אשר חטאה ועשאתם וגם אשר אין לו עונות מזיד כי אם שגגות גם הוא לא ישמח בשכינה כי הלא גם שלא יעמדו העונות נגד השכינה לסלקה לגמרי לפחות לא יבצר שיספיקו להפסיק למעט אור פניך כי יתיצבו נגדך וזהו עלומינו הם אשמות העלם שהם השגגות לא יבצר שיושמו למאור פניך שגם שלא תסתלק לגמרי יעמדו מנגד לבל יאיר לנו אור פניך הנה כי לא שוה לנו מה שזרמת את ימינו וקצרת חיינו למען שעל ידי היות המותה נגד עינינו נתקן מעשינו ונישן במות ולא נמות כי אדרבא לא נתקן מעשינו ונכלה בהבל ימינו ונמות לשחת ולא יתהפך לשינה:

פסוק ט

ואם תאמר נא ה' הלא בזה אשמתכם רבה כי לא הספיק מה שקצרתי ימיכם להכשירכם הלא לעומת זה ראה נא ה' כי כל ימינו פנו בעברתך והוא כי אפילו ריקנים שבנו מלאים מצות אלא שהצרות מאבדין אותם כענין הגליות ועניות אשר לא יניחו מדה טובה לישראל וזהו כי כל ימינו כו' והוא במה שידענו מספר הזוהר על פסוק דקרבו ימי ישראל למות כי ימי הצדיק אשר בהם פעל ועשה מצות ה' קנו הויה וקיום רוחני והן הם המתקרבים ובאים לעת מצוא זו מיתה להתיצב ולהאיר לפניו להראות פני אלהים וישישו בשמחה אמר הנה לא יבצר כי ימים רבים קנינו ועשינו אותם ימים שלנו במעשים הטובים שבהם פעלנו טובה ונעשו הויה וקיום רוחני להתקרב לפני ה' בסילוק אך מה נעשה כי כל ימינו שהיו לנו קיימים קיום עצמיי פנו ממקום הוית רוחניותם בעברתך הידועה שהיא בזעת אפיך תאכל לחם כי עניות לא הניח מדה טובה לישראל ועל פת לחם יפשע גבר. או אחר שעל דורות עולם ידבר אפשר יאמר בעברתך על עברת הגליות באופן שתחת היות שנינו חיים וקיימים כלינו שנינו כמו הגה שלא נשאר

מהנעשה בהם כי אם כמו הגה וספור בעלמא שאדם מספר מה שכבר היה בהם של מה לך ושל מה בכך בלי תועלת מה שאין כן העושה בם תורה ומצות שמקנה בשנים קיום רוחני והוא כי בצרותינו לא נמשכנו אחר מעשים הטובים שבהם עשינו ימינו הנאמרים ונהפך השיטה עד בטלנו העמדתם וקיומם:

פסוק י

ועוד טענה שמת לתת התנצלות מה על מה שלא נכלה ימינו ושנותינו בעבוד את ה' והוא כי הנה ימי שנותינו כו' והוא בשום לב אל מלת חיש שהוא שם המהירות ומהראוי היה יאמר כי גז מהרה וכיוצא בו אך נבא אל הענין בהזכיר מאמרם ז"ל במדרש חזית על רבי בון שנפטר בבחרות שאמרו כי ראה הקב"ה שמיהר לעשות מעשים טובים בזמן מועט וסלקו מהר פן יחטא ויקלקל או שמדקדק עם חסידיו כחוט השערה. ונבא אל הענין אמר הנה יש דבר המחטיא את האדם אשר עיני בשר לו ומוליכו דרך לא טוב והוא כי יראה ימי שנותינו שניתנו לדורות והם אשר חסרו מהאלף של אדם שהע' שנה אלה נמצאים בהם בבני האדם ואם בגבורות ימצאו גם שמונים שנה ויראו כי ורהבם של החיים הארוכים האלה הם חיי עמל ואון שהוא לבלתי צדיקים ולעומת זה נראה כי גז חיש והוא הצדיק המת בקיצור ימים על שמיהר להשלים נפשו בימים מועטים שאותו המהירות הכריתו וזהו כי גז חיש שגז אותו החיש הוא המהירות שמיהר להשתלם הכריתו שהוא הצדיק שמיהר לעשות כל מה שהיה ראוי לעשות בשנים רבות ועל ידי כן ונעופה שנחשיך עצמנו בסברת הרהור זה והוא כפירוש השני שפירש הראב"ע ונעופה כד"א ארץ עיפתה כו' והוא כי לעיני בשר לנו יפלא כי נראה בעלי עמל ואון יאריכו ימים וצדיקים יגוזו מהרה והיא שאלת רשע וטוב לו צדיק ורע לו אשר כמה נחלו על שבר שאלה זו:

פסוק יא

ושמא תאמר נא ה' כי הלא החי יתן אל לבו כי כל רעת הרשעים שמורה להם ומשלם לשונאיו בעולם הזה מעשה איזה דבר טוב נמצא בו וההפך בצדיק או שמקדק עם חסידיו כי אין מיתה בלא חטא ולמה יתנו לב להרהר ברע הלא הוא כי עיני בשר למו והאדם יראה לעינים כי מי יודע עז אפך לומר כי מה שאתה מאריך ימים לרשע אשר מאסת לא ידעו בני האדם כי עז אפך הוא כ"כ גדול שמתאפק לסבול האריכות ההוא מבלי יפקוד עליו פשעיו וידמו היו תהיה כמלך מבני אדם שלא יעצר כח להאריך למכעיסיו שבעים או שמונים שנה ולהיטיב לו בינתים על איזה טוב אשר עשה בין הכעסותיו העצומות והרבות כי חמת אדם תפקוד מיד וזהו מי יודע כו' לומר מה שיהרהרו על שמאריך ימים

לרשע הוא כי מי מבני אדם יודע עז אפך להתאפק מלפעול עד יאכלו שבעים שנה איזה מעשה טוב אשר עשו כי גם גדולים וטובים נתמהו על ראות הוא יתברך גוים מרקדים בהיכלו ושותק ולפי האמת הן הן גבורותיו ועזו לסבול עד מלאת סאתם וכן מה שגז חיש שהוא הצדיק שיתקצרו ימיו גם על זה יהרהרו כי גם מי יודע שכיראתך עברתך שכפי גודל יראת אדם ממך כן תרבה עברתך שתדקדק עם חסידיך ועל כן ימצא איש את לבו להרהר כי גז חיש הצדיק כמדובר:

ט **או** יאמר על דרך הנזכר הנה כל ימינו של הכולל פנו בעברתך שהוא בראות עברתך שאתה מתנהג שעל ידי כן נהרהר וכלינו שנינו שלא בדבר קיום שהיא עבודתך הנותנת קיום בימים כמה דאת אמר ויקרבו ימי ישראל כי אם בהבלי העולם שלא נשאר מהם כי אם כמו הגה וסיפור מעשה שהיה בהם והם אינם:

י ופירש מה היא עברתך שעליה באים להרהר הלא היא אשר הם צדיקים כי ימי שנותינו בהם כי ימים של השנים יש בהם בימים בלבד שיעור ע' שנה בימים שבקרב השנים כענין מאמרם ז"ל על ר' בון שמת בקצרות שנים אמרו עליו קנה ר' בשנים מועטות מה שהיה אחר עושה בע' שנה וכענין זה יאמר כי יש אשר ימי שנותינו בהם בקצת השנים יש ע' שנה ואם בגבורות גבר על יצרו יש בהם שיעור פ' שנה וראית ה' כי ורהבם שאם היית מאריך לו הרבה שהוא רובם הנשארים לע' היה עושה בהם עמל ואון על כן טרם יפסד תאספנו ובראותנו איש כזה כי גז חיש מן העולם ונעופה כל הרואים נעוף בהרהור מן העולם והוא פירוש אומרו כי כל ימינו פנו בעברתך שבראות עברתך על צדיק שנכרת בזה נמנעים מעבוד את ה' חלילה והם פונים ימיהם כמעופפים מהעולם:

יא וזה לנו על כי מי יודע עוז אפך שמא להגן על עוז אפך סילקת אותו או אולי וכיראתך עברתך שלפי יראת חטאו דקדק עמו כלומר על כן לך יאתה להרים מכשול מבני אדם ולרחם על נפשם בל יאבדו:

ט **או** יאמר כי כל ימינו פנו בעברתך כמדובר למעלה כי על עברת בזעת אפיך תאכל לחם אנו מוציאים כל ימינו לקבץ ללחם ביתנו ולא עוד אלא שכלינו שנינו בדברי רוח כמו הגה שאדם הוגה ואומר:

י ימי שנותינו כו' וכיוצא בו ופירש ההגה ואמר שהוא שדרך איש להיות הוגה ואומר בבחרותו הנה ימי שנותינו בהם בבני אדם ע' שנה ואם בגבורות פ' שנה כלומר ולפי זה עוד לנו זמן לעבוד את ה' ועתה נוציא זמנינו ובהנאותינו עד שעל ידי כן ורהבם עמל ואון שמוציא רובם בעמל ואחרי כן בראות כי גז ונכרת קודם מלאת ע' שנה אומר מה זאת הנה חיש ונעופה והוא מאז"ל כי פי' ימיו כצל עובר אינו כצל כותל או אילן כי

אם כצל עוף בשעה שהוא עף וז"א חיש ונעופה שאומר חיש הוא מה שונעופה שהוא כעוף הפורח נמצא שעל ידי הגה חשבונות של הבל כלינו שמנו באמור ימי שנותינו כו' ודומה לזה. ואומרו ורהבם ולא אמר ורובם אפשר לרמוז כי לא על צדיקים ידבר כי אם על רהבים ושטי כזב או ירמוז בה"א כי שנות עמל ואון הם חמשה חלקים משבעים שנה הנזכר שהוא להוציא מע' שנה עשרים שאינן בני עונשים לשמים:

יא **מי יודע כו'** ועוד טענה אחרת לשלא יתן האדם אל לבו את אשר יהיה אחר מותו הלא הוא כי הרשעים לא ישיגו בדעתם עוז גיהנם כי לא יראוהו בעין כי מי יודע עז אפך והצדיקים יבטחו בצדקתם ולא ישימו לב כי לפי יראתם את ה' יגדל ענשם כי מדקדק עם חסידיו וזהו וכיראתך כו' חוזר אל האמור כי גם מי יודע כי וכיראתך שיראים אותך תהיה עברתך:

פסוק יב

למנות ימינו כו' אחרי אומרו כי גם שהוא יתברך קיצר ימי בני האדם למען החי יתן אל לבו כי עתיד למות ויירא מן החטא ויתקן מעשיו אך עם היות שאדם ילוד אשה קצר ימים על כל זה הוא שבע רוגז ועל כן לבו בל עמו להתיצב בדעתו לתקן את אשר עותו וגם יבהלהו להרהר אחר מדותיו יתברך ולבלתי התמיד במעשה הטוב כי יראה רשע יאריך ימים ושנות צדיק קצרי יד אמר עתה הנה משתי הטענות האלה תקן נא אלהינו הא' ואנו נתחכמה על השנית והוא כי כל רעת האדם הוא שישכח המות כי מי יתן והיה מעלה על רוחו אחרי יודעו כי ימי שנות אדם ע' שנה שיתן אל לבו להיות מונה והולד ונותן אל לבו קרבת מיתתו כי בהגיעו לארבעים יתן אל לבו כי לא נשאר לו כי אם שלשים וישקיף כי חלף הרוב ובהגיעו לחמשים ידאג כי לא נשארו רק עשרים ויפשפש במעשיו ועד"ז שנה שנה יהיה הולך וזוכר ושב ומתקן וז"א למנות ימינו כן שהוא להיות מונה שהוא כן כשיעור הנ"ל הוא שבעים שנה הודע לבני אדם שתשפיע בו ידיעה למנות כך גם שלא ידע כי בכל יום הוא מעותד למות זה יספיק כי על ידי כן ונביא אנחנו מעצמנו לבב חכמה כי נביא על ידי כן גם את היצר הרע המכניס בנו רוח שטות אל חכמה ודעת עם היצר הטוב וז"א לבב שהם הב' יצרים שיהיו אחדים ביראת ה' היא חכמה כמ"ש ז"ל על אברהם שאפילו היצר הרע שלו היה נאמן לה' שנאמר ומצאת את לבבו נאמן לפניך שהוא על ידי היות המות תמיד נגד עינינו שעל ידי כן לא נטפל רק להשכיל להיטיב ולבלתי הרהר בצדיק ורע לו ורשע וטוב לו כי הרהור קרבת המיתה ויראת הדין וחשבון לא תניחנו להתרחק מן ה' ולהרהר אחר מדותיו כי נחוש על הדין כי קרוב הוא. או יאמר כי קו לקו על ידי מה שלמנות ימינו תודיענו כמפורש ימשך קו לקו כי ונביא מעצמנו

לבב חכמה להשכיל כי גם בכל יום מעותד למות כמאמרם ז"ל על משנת שוב יום אחד לפני מיתתך שהקשו וכי יודע האדם מתי ימות אלא ישוב בכל יום שמא ימות למחר:

פסוק יג

שובה ה' כו' הנה כתבנו שכל ישעו וכל חפץ בתפלה זו הוא שתשוב השכינה ותשרה בעולם השפל אחר העשות המשכן מאשר נסתלקה על דבר העגל ועד כה הקדים ואמר כי אין לתמוה על אשר יחטאו בני אדם ככל הכתוב למעלה למען הקל מאשמת העם בל תהיה אשמתם מעכבת מבוקשו ועתה גלה כונתו שהוא להחזיר שכינתו למשכן אחר שנסתלקה על דבר העגל ואמר שובה ה' אחר סילוקך כי הלא גם שתאחר הלא עתיד אתה לשוב ולכן עד מתי ומה גם במה שידענו שעל ידי צדיקים שבעה היתה עתידה שכינה לחזור הם אברהם יצחק ויעקב כו' תחת עלותה על ידי שבעה שחטא אדם ועלתה לרקיע ראשון ועל ידי אנוש לשני כו' ואברהם הורידה משביעי לששי ויצחק מששי לחמישי ויעקב לרביעי ולוי לשלישי וקהת לשני ועמרם לראשון ומשה לארץ על כן אמר אחר שעל ידי אתה עתיד לשוב לארץ עד מתי תתאחר. ושמא תאמר הרבה עשיתי שנחמתי על הרעה אין זה יתרון שתתנחם בהיותך מעוכב על השמים רק והנחם בהיותך על עבדיך בארץ שנהיה מרכבה אליך. או יאמר כי הלא כל מאמרו הוא עם שם אדנות כאומרו אדני מעון אתה כו' וידוע שהוא מדת הדין אמר שובה ה' כלומר התהפך מדין לרחמים כאלו תשוב תהיה ה' הוא הויה על דרך מאמרנו על פסוק וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני שאני אלהים נהפכתי מדין לרחמים וזהו אני ה' ואם חטאנו לך והנחם על עבדיך הם האבות. או יאמר אם תמאן להנחם על עון העגל ועל כן לא תשוב למטה אחר שנסתלקת מעל הארץ על עון זה הנחם על עבדיך הם הו' שהורידו שכינה עד הרקיע השביעי כי הכל היתה הכנה להשרות שכינה גם בארץ וימצא כל מה שעשית בשבילם בלתי מועיל. או יאמר אם חטאו מישראל בעגל הנחם על אשר היו עבדיך ולא המירוך כי מה פשעו הצדיקים שילקו באשמת הרשעים. או יאמר אתה על ידי מה שעשה עמלק אמרת כי יד על כס יה שלא יהיה השם שלם עד נקמת עמלק שובה ה' כאשר היה שלם ואם אין זכות בישראל הנחם והתחרט מפירוד שמך על זכות עבדיך. או יאמר הנה בנוח הארון אני אומר שובה ה' רבבות ישראל אמר אמור שובה ה' עד מתי אומר כך כלומר עשה זה בבת אחת לעולם ולא אצטרך לאמרו תמיד ואם אין זכות הנחם על עבדיך:

פסוק יד

שבענו בבקר כו' אמר הנה עוד יש טענה אחרת שעליה ראוי תשוב שכינתך אלינו ותפליא חסדך עמנו והוא כי הנה עתה סמוך ליציאת מצרים הוא כעת בקר והתחלת יום

והננו עתידים לגליות ולצרות כי לא נעלם זה ממשה ע"ה ואם עתה אינך משביענו חסד לא נוכל לסבול בימים הבאים באמור כי מעולם לא ראינו טובה אך שבענו עתה בבקר חסדך ובזה ונרננה ונשמחה בכל ימינו תמיד כי תהיה לנו תקוה לאחרית שלום כי נזכור מה שהשבעתנו בבקר חסדך. או יאמר ענין מאמרם ז"ל בב"ר כי בסילוק הצדיקים הב"ה מראה להם מתן שכרם ונפשם שבעה והם ישנים שהוא כי מאור האושר ההוא תשבע הנפש כמאמרם שעל כן נאמר באברהם זקן ושבע וגם הגוף על ידי המות יתייחס לישן מהעריבות ההוא. ונבא אל הענין אמר הנה אם נשאל רב טוב בעולם הזה אפשר נשמן ונבעט לכן שבענו בבקר וכו' לומר למה תניח שביעתנו עד הערב הוא עת הסילוק שבענו בבקר חסדך הוא שתראנו אור דבקות השכינה מעין מה שאתה משביענו בערב שאינו השראת שכינה בעלמא כי אם עד גדר שביעה מאורך העתיד לידבק בצדיקים שהוא גדר שעין לא ראתה באופן שע"י כן לא נחטא כי אם שנגילה ונשמחה בכל ימינו כי נהיה דבקים בך ומוציאין כל ימינו בתורה ומצות וע"י כן כאשר בסילוק הצדיק שש ושמח בימים עצמם שעשה בהם מצות כי הן הם המתקרבים בסילוקן כמ"ש בספר הזוהר על ויקרבו ימי ישראל למות כי קונים ע"י המצות הוית קדושה אלא שלא כל הימים שש אדם בהם רק אשר עשה בהם מצות אמר שבענו כו' וע"י כן בכל הימים נעשה מצות וימצא כי נשמחה בכל ימינו שבימים עצמם שפעלנו מצות בהם נשתעשע. או יאמר במה שידענו כי בית ראשון נבנה בזכות חסד לאברהם ולהיותו אב לישמעאל נעשה הר ועל כן אברהם קראו הר והב' בזכות יצחק ועל עשו שהיה איש שדה על כן שדה נחרש וע"כ קראו שדה ואין שובה ונחת לשכינה עד הבית הג' שבזכות יעקב ע"כ קראו בית ויתכן שאמר משה מעתה שובה ה' מלשון בשובה ונחת ה' בל תהיה מטלטלת שכינה בגליות כי מעתה יהיה כעתיד והנחם והתחרט על עבדיך אברהם ויצחק שגזרת מקדש ראשון וב' בזכותם כי מעתה תבנה השלישי ופירש איך יהיה שהוא שבמקום הבנות הא' בבקר בראשונה שהוא בזכות חסד לאברהם אשר בו כדי שביעה בשלישי שבענו מעתה בבקר חסדך שלך ולא בחסד אברהם ולא יקפידו עבדיך כי תבטל שלהם כי טוב להם שנרננה ונשמחה בכל ימינו מעתה ולא יפסיקו חרבנות בינתים:

פסוק טו

שמחנו בימות כו' אמר אל יקשה בעיניך לשמחנו בהשראת שכינה במשכן באמור כי אבל חטאנו אחרי צאתנו ממצרים ובעטנו בטובה כי הלא ראה והביטה כי כל כך הרגשנו צרה אחרי צאתנו ממצרים במדבר עתה כאשר עניתנו במצרים ולא תתפשנו על צערנו כי הלא יותר נכנענו פה אחר צאתנו ממצרים מבהיותנו שם כי הלא כימות ולא שנים

נחשבו מה שעניתנו במצרים וכשנות נחשבו לגודל הצרה מה שראינו רעה נגד פנינו אחרי צאתנו ממצרים עד עתה במדבר והוא כוכב המורה דם שעליו אמר פרעה ראו כי רעה נגד פניכם ותמיד אנו בדאגה על הדבר כאלו היה שנות רבות מרוב הדאגה שגדלה מהענוי של מצרים. ושעור הענין שמחנו כי כימות יחשבו מה שעניתנו במצרים ושנות יחשבו מה שאחרי כן ראינו רעה עם היות בהפך כי במצרים היו שנות ובראיית רעה היו ימות. או יאמר שמחנו כי רב עצבוננו כאלו ימות עניתנו היו שנות ראינו רעה ולא ימים כי יחשבו כיום לשנה. או יאמר אם אין אנו כדאים לקבל טוב עתה שמחנו מבלי היותנו ראויים כימות עניתנו שהיה העינוי גם כן בלי היותנו ראויים אליו כי שבעים נפש צדיקים גמורים ירדו מצרימה והוא שנות ראינו רעה והוא כי ב' זמנים היו במצרים אחד טרם הכביד הגלות רק היו רואים הרעה ממשמשת ובאה והיה זה עד תום כל הדור ההוא שבאו מצרימה כי אז היו צדיקים אך אחרי כן שנטמעו וילמדו מעשיהם אז היה כובד העול שלא היתה ראיית רעה לבדה כי אם גם פועל וזהו שמחנו עם שאין אנו כדאים כימות עניתנו עם שלא היינו ראויים לענוי ובאלו אמרתי שנות ראינו רעה שאז עדיין לא היינו ראויים לעינוי:

פסוק טז

יראה אל עבדיך כו' ארז"ל במדבר רבה כי כשהוקם המשכן למטה הוקם המשכן למעלה הוא משכן הנער כו' אשר הוא רוחני מעשה אלהים וכמו שכתוב אצלנו שהוא מקרא שכתוב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן העליון ואת תבנית כל כליו וכן תעשו דוגמתם למטה ובזה יאמר יראה אל עבדיך הם האבות פעלך למעלה הוא משכן העליון והדרך על בניהם בתחתון שיתהדרו שיודע לכל איך שבת לסכך בשכינתך עלינו ומה גם למ"ש ז"ל שנעשה המשכן למען ידעו כל הגוים ששב הוא יתברך עם ישראל.
או יאמר הלא אמרתי זכור לאברהם כו' יראה פעלך שמחלת במה שיהיה הדרך הוא שכינתך על בניהם ממש שהם יהיו היכל ה' מרכבה אליך ולא המשכן כי הם העיקר והוא כי ויהי נועם ה' וכו' כאשר יבא בס"ד:

פסוק יז

ויהי נועם אדני כו' אמרו רז"ל שאמר מרע"ה זה כשהוקם המשכן יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם כו' ויאמר לפי זה הנה השראת שכינה על הקרשים ויריעות לא יתכן. אמנם העיקר הוא באנשים וזה ככתוב אצלנו בביאור התורה כי ב' דברים צריך א' שיהיו צדיקים שתשרה שכינה בעצמנו שנית כי המשכן בעצמו שהוא בכל פרטיו מעין המשכן הרוחני העליון על ידי היות עושיו מכוונים אל מה שהוא דוגמא

למעלה אל כל דבר שעושים ממנו למטה קונה כל פרט מהתחתון איכות קדושה מעין מה שהוא דוגמתו למעלה. ועל ידי שני הדברים האלה אחד השראת שכינה בעצם וראשונה באנשים כי היכל ה' המה וגם על ידי מה שעולה ומתכונן איכות המשכן בכל חלקיו כמגשמיות אל איכות רוחני על ידי שתי אלה מתפשטת קדושת שכינה שבאנשים גם אל המשכן ודומה לפניו יתברך כאלו הוא שורה בעליון ממש כי איכות העליון בו וזה יאמר ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ממש שיהיה בנו השראת השפע וממנו ימשך שגם ומעשה ידינו הוא משכן כוננה עלינו שתתן בו שפע למה שהוא דוגמא אל דברים עליונים שעל ידי כן אתה משרה שכינתך בו כאלו תשרה למעלה כי כל חלקי המשכן על פי כונת עושיו עולים באיכות כאלו אינם גשמיים וזהו כוננה עלינו שתכונן אותו למעלה מאיכות גויותינו כי גשמיים אנחנו עם היות גוף המשכן גשמי ואל יחשב כמו זר לפניך כונן מעשה ידינו על עשותנו העגל כי הלא העגל לא היה מעשה כי אם יצא מאליו וגם היה בעצם מידי הערב רב אך זה הוא מעשה ידינו של זרע ישראל ועל כן למה שזה מעשה ידינו כוננהו. או יאמר במ"ש ז"ל בגמרא גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שמים וארץ כתיב ידי יסדה ארץ כו' ובמעשה הצדיקים כתיב מקדש ה' כוננו ידיך ובזה יאמר ויהי נועם ושפע ה' אלהינו עלינו על עצמנו שהוא גדר הצדיקים ששופע עליהם דבקותו יתברך ועל ידי כן שתחשיבנו לצדיקים גם ומעשה ידינו כוננה עלינו כי דרכך לכונן בעצם מעשה צדיקים כמה ד"א כוננו ידיך גם יכוננו ידיך מעשה ידינו וגם כי שם נאמר על בהמ"ק שהוא מכוון כנגד ב"ה של מעלה שהוא שער השמים מה שאין כן במשכן עם כל זה זאת היא שאלתי ובקשתי שעם שאין בו רק מעשה ידינו בלבד ואינו כהר המוריה כנגד שער השמים עם כל זה כוננהו בקשרך אותו עם העולם העליון בכל רמזי חלקיו שעל ידי כן תשרה בו שכינה וזה כוון משה ללמד דעת את העם בל יהיה להם כמו זר שבתו יתברך באהל ובמשכן. שנית בל יעלה על לבם כי להציל את ישראל צריך יהיה דר עמהם ובראשון החל כאשר נבאר:

פרק צא

פסוק א

ישב בסתר עליון כו' הנה לפי דעת רז"ל בשמות רבה כי ידבר מזמור זה על מעשה המשכן שאמרו משה על דבר השראת שכינה אחר אומרו ויהי נועם כו' ויהיה כי למעלה אמר ויהי נועם ה' כו' כמפורש למעלה שעיקר שכינה באנשים היא ולא בעצים ויריעות אמר עתה עם כל זה הלא יפלא היות שכינה בארץ אל יפלא בעיניכם כי הלא לא באמור

שהוא ית' יושב פה יחוייב היות לו ית' גבול חלילה כי הנה ישיבתו פה אינה כישיבת מלאכי השרת שבבואם אל העולם הזה יקנו התלבשות מתייחס אל העולה כמאמר ספר הזוהר כאשר במלאכים שבאו לאברהם כאנשים וכן ביעקב בהאבקו עמו ומחנה אלהים שהיתה ראייתו הגשמית שולטת בהם ושלחם לאחיו כי הלא הוא ית' יושב והוא בסתר בלתי נראה כי לא להיות שכינתו פה יהיה בו ית' שינוי חלילה כי לא יתלבש מעין העולם שהוא בו כי העולם משועבד אליו ולא יתהפך ואין כח זה רק אליו ית' שהוא לבדו עליון וזה אחשוב בכוונת מאמרם ז"ל באמרם יושב בסתר עליון שהוא עליון על כל בריותיו שכוונו לכלול מלאכי השרת. ושיעור הכתוב יושב בסתר בלתי נראה פה הוא מי שהוא עליון הפך המלאכים שיושבים פה נגלים בלי הסתר ועל כן בצל שדי הוא בעולם השפל שתחת צל השמים בעלי גבול כי צל השמים נקרא צל שדי שניתן להם גבול על ידי שם שדי כמאמרם ז"ל שהיו נמתחים והולכים עד אומרו ית' די כי על כן שהוא יושב בסתר לא יפלא שיתלונן בצל השמים בעולם הזה כאמור. או שעור הכתוב אל תתמהו על המשכן שהוא בעל גבול איך תשכון בו שכינה כי הלא יושב בסתר עליון ברוחניות נסתר ועליון בלי שנוי מעליונותו למעלה בלתי ממלא מקום כמדובר והראיה כי בלעדי המשכן בהיות מלא כל הארץ כבודו הלא בצל שדי יתלונן שהוא תחת השמים הגבוליים הנקראים צל שדי יתלונן אלא מה אית למימר כי אם שגם בהיותו פה הוא בסתר בלתי נראה שאין זה רק שלא ישתעבד אל מושבו חלילה כי תמיד איכותו בלי שנוי כך הוא המשכן לגבי דידיה כי אין הפרש בין גבול גדול לגבול קטן:

או תהיה הראיה בדרך אחרת כי הנה העולם הזה הוא צל נעשה על ידי שדי שהיו נמתחים והולכים לעולם ועל ידי שם שדי הרוחני ניתן בהם גבול ואם הגבול מעכב השראתו ית' איך שמו מגביל אך ודאי שלהיות העולם משועבד אליו אין עכוב וזהו בצל שדי יתלונן או יותר בפשיטות כי אחר שהשמים הם צל שדי כמדובר ודאי שאיכותו בו והשכינה בעולם הזה בצלו של שדי היא ובכן לא יפלא. או יאמר אל יראה כמו זר לכם היותו ית' בעולם הזה כי הלא ישיבתו היא בסתר בלתי נראה כמדובר וגם כי בהיותו פה הוא עליון למעלה כי הוא ית' הווה בכל העולמות כאחת ובזה בצל שדי הוא גבול השמים יתלונן ולא יפלא כי הוא סובב את כלם וסובלם והווה בכלן כאחת ולא ישתנה כמדובר:

פסוק ב

אומר לה' כו' אמר מרע"ה כמדבר אל כל אחד מישראל אל יעלה על רוחך שלמען יהיה הוא יתברך מחסה לי אני חפץ בהשראתו במשכן כי לא כן הוא כי הלא אם אומר לה' מחסי ומצודתי אינו שאני חוסה בו כמי שחוסה תוך בית למחסה ומסתור מזרם וממטר

או תוך מצודה מפחד אויב שלא יהיה רק בהיותו תוך הבית והמצודה ולא בהיותו חוץ ורחוק מהם כי הלא הוא ית' לא יתייחס אליו קירוב או ריחוק כי גם כאשר הוא על השמים לא יעדר מהארץ כי בלעדי השפע המתפשט מאתו ית' לא יתקיים העולם וגם לא יצטרך תנועה לפעול הטוב או הפכו כי הלא מה שהוא מחסה לי ומצודתי אינו אלא במה שהוא אלהי בלבד אבטח בו שהוא שכשם המצודה אדם בוטח בה כן אל בחינת היותי בוטח בו כבוטח במצודה אקראנו מצודתי באופן כי מה שאומר לה' מחסי ומצודתי הוא משל אך אינו כי אם במה שהוא אלהי אבטח בו:

א ויתכן שעור הכתובים מהפסוק הקודם שאומר בין בהיותו יושב בסתר למעלה עליון מהעולם השפל בין כאשר בצל שדי יתלונן במשכן או מקדש שתחת השמים שהוא צל שדי כמו שכתבנו בכל ב' המציאות הוא קרוב לקוראיו:

ב כי כאשר אומר לה' מחסי כו' במה שהוא אלהי גם שלא ישרה שכינתו בעולם הזה אבטח בו שיעשה שאלתי ויצילני.

פסוק ג

וראה נא איש ישראל שאני כמווכח בך כי אשר הוא יצילך מפח יקוש אשר יבקש איש ללכדך וגם מדבר הוות.

פסוק ד

האם הוא שבאברתו יסך לך וישת מסך מבדיל בינך לפח יקוש להצילך ממנו או מה שמצילך מדבר הוות האם הוא שתחת כנפיו תחסה כי יבא אליך ויסובבך ועל היותך מסובב מכנפי השכינה לא יקרב הדבר הוות אליך. חלילה שיצטרך לכך רק צנה נגד פח יקוש וסוחרה מקפת אותך מדבר הוות הוא מציאות אמתו כי היות הבטחותיו אמת ולא יכזבו להיטיב לטובים הוא הדבר אשר יהיה צנה וסוחרה:

פסוק ה

כי הנה אשר לא תירא מפחד לילה כו'

פסוק ז

יפול מצדך אלף כחות חיצונים הבאים להזיקך ורבבה מימינך כי לצד ימין הקרוב אל הקדושה יותר שם יזדרזו להרבות לידבק עשר פעמים על הנצמדים אל השמאל ואלה ואלה יפלו ממך בעזרתו בהיותך צדיק הנה לכל זה אליך לא יגש השם הנ"ל להפילם ולהצילך מפחד לילה כו':

ה רק ממכון שבתו ישגיח ויעשה חפצך עד גדר שרק בעיניך תביט כו' והוא מה שמצינו בחכמי הגמרא עושי רצונו ית' שעל ידי תת עיניהם בעוברי רצונו ית' היו עושים אותם

גל של עצמות כאמרו יהב ביה עיניה כו' ואין זה על ידי היות השראת שכינה בבית המקדש ותתפלל שם או שתתפלל ויבא אצלך וימית את הרשע בידיו כי אם שמלא כל הארץ כבודו והשגחתו בכל משלה בכל רגע לעשות רצון יראיו ועל כן כל מקום דיהבי רבנן עינייהו עושה רושם להמית רשע עד העשות גל של עצמות על ידי הבטה בלבד בלי שום הכנה זולתה וזוהו רק בעיניך תביט ושלמת רשעים שתביט בם תראה שילום אשמותם. וידוע כי אכין ורקין מעוטין לומר שמבלי הכנה זולת הבטת עיניך שתביט מיד ושלומת כו':

פסוק ט

לכן העולה מזה הוא כי אם שאתה ה' מחסי עם שעליון שמת מעונך ונסתלקת מהעולם הזה כי מלא כל הארץ כבודך:

פסוק י

לא תאונה כו' עודנו כמדבר משה עם איש ישראל ואומר ראה נא כי לא להצילך מצרה צריך לדור אצלך במשכן כי עד שלא הוקם המשכן ועליון שם מעונו ית' לא תאונה אליך היא הרעה אשר ראה פרעה באצטגנינות שלו באמרו ראו כי רעה נגד פניכם הוא הכוכב ולולא ה' היה לך לא נוצלת וכן ונגע הוא מכת בכורות שנאמר בו עוד נגע אחד אביא על פרעה וכו' לא יקרב באהלך שאין צריך לומר שלא מתו בכוריהם כי אם גם לנגוף את המצריים המתחבאים באהלך שם לא היה הנגע הוא המשחית קרב רק היה הוא ית' עובר ונוגף והוא הידוע מרבותינו ז"ל שהיו המצריים משלחים בכוריהם אל בתי ישראל לישן במטה אצל בניהם באמרם כי לא יבא המשחית בית ישראל לנגוף ושם נגפם ה' והוא מאמרנו על פסוק ועבר ה' לנגוף את מצרים כו' שהקשינו כי לנגוף אתכם מיבעי ליה מאי לבא אל בתיכם לנגוף אך הוא שאומר הוא יתברך אם אעבור בעצמי ולא אשלח משחית לא מהחשיבי אותם אני עושה כי אם למענכם כי הלא אם אשלח משחית מדי עברו אל בתיכם לנגוף את המצריים אשר יתחבאו שם אגבן יקח בכוריכם כי כשניתן רשות למשחית אינו מבחין לכן אעשה בעצמו כדי שאבחין וזהו תדע למה ועבר ה' בכבודו לנגוף את מצרים כדי שלא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף המצריים פן מדי עברו יקח אתכם וכל זה עשה לך הוא ית' מבלי היותו דר ביניכם באהל או במשכן:

פסוק יא

כי מלאכיו כו' הלא אמרתי כי הוא ית' בכל זמן הווה בשמים ובארץ ופודה ומציל מבלי יהיה גר אתך באהל ובמשכן כי ממכון שבתו ישגיח ויציל את שוכני ארץ והלא תאמר אם כן אפוא איך ישלח מלאכיו לשמרם ולא ישמרנו ממכון שבתו אל תתמה על החפץ

כי דע אפוא כי אשר תראה כי מלאכיו יצוה לך הם פמליא של מעלה ששלח הוא יתברך בצאת ישראל ממצרים עם ישראל לשמרך בכל דרכיך:

פסוק יב

לא מן הצטרך הוא ית' לשמרך על ידי מלאך יקרב אליכם כי מן השמים ישמרך הוא ית' בארץ הלזו השפלה רק כדי שעל כפים ישאונך והוא מאמרם ז"ל על ואשא אתכם על כנפי נשרים שהוא מרעמסס סכותה שהוא מהלך כמה ימים ונשאום מלאכי השרת לשעה קלה:

פסוק יג

ולא היה להצילך מחיות המדבר ונחשים ועקרבים כי לזה מבלעדי מלאכים על שחל ופתן תדרוך תרמוס כו' כי מאתו ית' היו מומתים על ידי הענן במה שה' הולך עמך בענן:

פסוק יד

משיבה רוח הקדש בשמו ית' כאלו פיו ידבר ואומר עוד דע לך כי אף גם מה ששלחתי אז מלאכים היה כי לא היה להם זכות כי לא חשקו בי כי דע אפוא כי אשר בי חשק גם שיהיה יחיד לא על ידי מלאך אצילהו וגם לא על ידי תפלה רק כאשר בי חשק ולא בזולתי כן ואפלטהו ע"י עצמו וגם נוסף על הפלטה אשגבהו אם גם על החשק ידע שמי שיודע בסודות שמו ית' וזה מאלי מבלי אהיה למטה משרה שכינה בארץ רק במה שחושק בי ובמה שידע שמי ולא על ידי מלאך:

פסוק טו

ואשר תראה כי אחר שאפלטהו יקראני ואענהו אין הענין שטרם יקרא לא הייתי עמו כי הלא גם בלי תפלה במה שחשק בי בלבד אפלטהו כי הלא עמו אנכי בצרה ומה שאחר שאפלטהו יקראני ואענהו הוא דרך חיבה שעם שאצילנו גם אשמח לשמוע תפלתו כמאמרם ז"ל שמתאוה הקב"ה לתפלתן של צדיקים וכמאמרנו למעלה פסוק תאות לבו כו' והוא כי אם ישאלו שני אהובי המלך ממנו איש שאלתו והמלך ידע מקודם שאלת כל אחד מהם ולאחד יאמר שתוק כי שאלתך נתונה לך ולשני ישמע עד תומו את מי חיבב המלך יותר הוי אומר את השני שמכבדו בהשתעשע לשמו אמרי פיו וזהו תאות לבו נתתה לו ועם כל זה וארשת שפתיו בל מנעת ועל דרך זה אומר הוא ית' אם תראו שיקראני ואענהו ולא הצלתיו טרם ידבר אינו שאני רחוק ממנו עד יקראני כי הלא עמו אנכי בצרה וגוזר הצלתו ומגן לו אלא שאחלצהו וגם אכבדהו שאשמע תפלתו להשתעשע בדברו עמו כי עדיין לא ידע שהצלתיו ולא כמלך האומר לאהובו כלך מדברותיך כי כבר הושעתיך:

או יאמר אם תשיבני אם אשר בך חשק מאליך ימשך שתפלטהו ותשגבהו למה מצינו כמה צדיקים הנחתם בצרה עד התפללו ועניתם כענין יצחק בעקרות אשתו וכיוצא הלא הוא כי מה שתראה מי שיקראני ואח"כ אענהו לא מבלתי היותי עמו בצרתו הוצרך לזה רק עמו אנכי בצרה אלא שאחלצהו ואכבדהו שחפצתי שבלעדי מה שאחלצהו גם אכבדהו והוא מאמרם ז"ל למה היו האמהות עקרות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ואין לך כבוד גדול מזה שאלהי העולמות כלם משתעשע לדבר בו א' מיצוריו אשר בארץ המה ועל כן אברהם הוצרך תפלה באמרו מה תתן לי כו' וכן יצחק ויעתר יצחק וכן יעקב על דבר אחיו הצילני נא כו':

או יאמר כי הנה יש הצלה מצרות ויש טובות קניניים ויוכללו בשלשה והם בני חיי ומזוני כאשר גבלו אותם חז"ל ועל כלם אמר על ההצלה מצרה אחלצהו ועל ג' הקניניים אמר על העושר ואכבדהו כמ"ש ז"ל האומר הרי את מקודשת לי על מנת שאני עשיר אין אומרים כרבי אלעזר בן חרסום אלא כל שמכבדין אותו בעירו מפני עשרו:

פסוק טז

ועל חיי אמר אורך ימים אשביעהו ועל בני אמר וארהו בישועתי והוא כי על מי שיש לו בנים נאמר לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער כמפורש במקומו נמצא כי ישועת ה' לו על ידי בניו מאויביו בב"ה של מעלה וזהו וארהו בישועתי:

טו או יאמר יקראני כו' ענין הכתוב אצלנו על פסוק להנחיל אוהבי יש כו' והוא כי הנה כאשר יהיה צדיק בעל יסורין מה יעשה הוא ית' לבל יחשד בעיני כל רואיו פן אינו צדיק רק לעיני ההמון שעל כן יסורין באים עליו הלא הוא כי יענהו בכל עתות בצרה והוא מאמר הגמרא כי רבה ורב חסדא תרווייהו רבנן חסידי הוו מר מצלי כו' בבי מר סמידא לכלבי ובבי מר גושקרא לאינשי לא שכיח אלא דלאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא וכבר כתבנו במאה שערים כי אין אומרו במזלא כפשוטו כי הכל בידי שמים כו' והנה נינקוט מיהא מהקדמת הגמרא באמרם תרווייהו רבנן חסידי הוו מר מצלי כו' כי לבל יאמר איש כי אשר ידוכא ביסורין אולי לא צדיק הוא על כן ראיה על צדקתו גלוי לכל הוא דמצלי ואתי מיטרא כי תפלתו נשמעת וזה כתבנו שהוא ענין מקרא שכתוב אני אוהבי אהב כו' כאשר כתבנו בארוכה במקומו. כלל הדברים כי כוונתו ית' לעשות מהפירות קרן קיימת לעולם הבא. ונבוא אל הכתובים שאנו בהם שאומרים גם הם ענין זה יקראני כו' שאומר אשר בי חשק שהוא צדיק דבק בי הנה יהיה מובטח שאפלטהו וגם אשגבהו על צריו כאשר ידע שמי כמדובר בקודם וגם יקראני ואענהו שתפלתו נשמעת תמיד כענין מר מצלי ואתי מיטרא אך לא אבטיחהו שיהיה עשיר כי אם שגם שאשמע תפלתו

יהיה בצרה כענין ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על כל העולם ונענה ועם כל זה לא השיגה ידו פת לחם שעורים רק חרובין והטעם כי עמו אנכי בצרה בעצם בהיותו בצרה כי הוא לטובתו כי יעמוד לימין אביון וכענין ויהי ה' את יוסף ויהי בצרה כי ויהי בבית אדוניו המצרי וזהו עמו אנכי בצרה. או שעור התיבות עם שיקראני ואענהו בהתפללו על הכל עם כל זה עמו אנכי בצרה כי דיו לעבד להיות כרבו כי שכינה בגלות כביכול וזהו עמו אנכי בצרה כלו' כביכול אני והוא שוים בבחינת צרה כאחת ולא מבלי היות לי להשפיע בו טובה אני מניחו בצרה כי אם אחלצהו ואכבדהו בעושר וטובה כי יש לאל ידי כי לי הכל:

טז אלא שעל ידי הניח אותו בצרה ואני עמו יזכה שאורך ימים אשביעהו שהוא על ידי היות לו צרה בעולם הזה ישבע בטוב העולם הבא אז יותר שהוא בעולם שכלו ארוך ועוד שנית כי ואראהו בישועתי והוא כי כל המצטער על גלות שכינה או סובל יסורין כמוה רואה בנחמתה כמאמר הכתוב שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה וזהו ואראהו בישועתי שהוא בישועה שלה בעצמה שיזכה לשוש אתה בנחמתה וישועתה:

פרק צב

פסוק א

מזמור שיר כו' טוב להודות וכו'ראוי לשום לב מהו כפל מזמור ושיר. ועוד שנראה שבא לזמר ולשורר את השבת ושוב אינו מזכירו בכל המזמור אלא שאומר כי טוב להודות לה'. ועוד מי לא ידע כי טוב להודות לה' ועוד למה מחלק הדבר לשנים ובמלות שונות טוב כו' ולזמר כו'. ועוד מי לא ידע ששמו ית' הוא עליון. ועוד אומרו להגיד בבקר חסדך כו' למה יחס הגדת החסד אל בקר וגם שיהיה א' והאמונה אל הלילה ושיהיו לילות רבים. וגם למה מפרט עשור ונבל וכנור. וגם אומרו עלי הגיון בכנור כי הלא גם העשור ונבל היה עלי הגיון שהיה הוא הוגה בזמרו. ועוד כי בין למ"ד כי מזמור זה אמרו משה כמזמורים הקודמים בין לאומר שאמרו אדם הראשון לא לזה ולא לזה היו כנור ונבל ועשור. אמנם הנה גם לאומרים שאמרו משה יראה שלא ימעטו שלא אמרו אדם תחלה אלא שחזר ובא לו למשה ברוח קדשו והנה אמרו רז"ל כי כשחטא אדם היה מיד מת אם לא ששבת הופיעה והגינה עליו וכן אמרו בפרקי רבי אליעזר שאמרה שבת בכל ששת ימי המעשה לא נהרג הרג ובי אתה מתחיל ונוצל אדם מדינה של גיהנם והתחיל משורר. ונבא אל הענין בהזכיר שני דברים אחד מפורסם בדברי רז"ל כי כשחטא אדם מיד נסתלקה שכינה לרקיע הראשון ועל ידי כן נתקלל העולם בעשר קללות כמ"ש בספר

הזוהר וחסרו ו' דברים מן העולם והב' מאמרנו בס"ד על פסוק וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום והוא כי קול ה' של רחמים בא לרחמו שלא ימות רק יקבל ענשו ולמה זכה לכך הלא הוא לרוח היום הוא רוח יום השבת שהיה מתחיל להופיע מיום הששי והגינה עליו והנה נמצא שהיה לו לאדם להחזיק טובה לשם הרחמים שקבל סניגוריא מיום השבת וריחם עליו ולעשות תיקון על שכינה שנסתלקה לרקיע. ונבא אל הענין והוא כי אמר הנה מהשבת ומה' נמשך לי חיים אך איני עושה עיקר על מציאות חיי מצד עצמי רק על שבהחיותם אותי אודה את ה' על אשר גמל עלי בל אהיה כפוי טובה לקוני וזה אמר הנה עלי מזמור ושיר בשביל יום השבת שגרם לי הטובה:

פסוק ב

ומה שאייחס לטוב לא על מציאות חיי שלא מתי כי אם מה שהוא טוב הוא להודות כו' כי על ידי הצלתי אודה את ה' מה שאין כן אם הייתי מת מיד כי לא שאול תודה ולא מות תהלל יה:

א **או** שיעור הכתוב גם שיאות מזמור ושיר ליום השבת שהליץ עלי שנמשכו לי חיים ותיקון העולם:

ב אבל טוב הוא להודות לה' שקבל הסניגוריא ומפרש ואומר מה שאמרתי שהוא שיר הוא להודות לה' שריחם עלי במדת רחמיו ומה שאמרתי מזמור הוא ולזמר לשמך עליון שהוא לשמך אותו שעלה ונסתלק למעלה הוא שם אדנות הוא שכינה מדת הדין שנסתלקה למעלה וזהו לשמך עליון שנסתלק עליון מעל הארץ שעל ידי זמירות תשוב תעלה דתוקן העולם.

פסוק ג

ועל הדבר הראשון שהוא טוב להודות לה' אמר זה אין צריך בשש כי אם להגיד בבקר חסדך כי במה יודע כי האריך לו ימיו הוא ית' ולא יקיים אומרו ביום אכלך ממנו מות תמות כי אם הוא במה שיכנס קצת מהלילה ואינו מת אולי הוא ית' כוון באמרו ביום אכלך על יום כ"ד שעות מבקר יום הששי ולא מהלילה שקדם כענין ויהי ערב ויהי בקר כי אם שהלילה הלך אחר היום ותופס לילה שאחר אור היום אך יודע בבקר שכבר הושלם יום ולילה ועודנו חי ואז יודה ויגיד חסדו ית' וזהו להגיד בבקר חסדך שהוא מה שטוב להודות לה' אך על הבחינה השנית הנקראת אמונה שהיא לאחרית הימים שהוא אומרו ולזמר לשמך עליון אינו עתה בבקר כי אם ואמונתך ביהיה הזמר בלילות:

פסוק ד

ואי אלו לילות הם הלא הוא אותם שהם עלי עשור ועלי נבל הוא המנגן בלילות עלי עשור וכו' הוא דוד שבא לתקן כי הוא אדם כנודע ויתקן באשר ה' אתו כי אינו מי שיצטרך להתחיל לנגן בידיו ולהגות בזמר בכלי הנגון כי אם הוא אותו שיזמר עלי הגיון בכנור שהוא שמה שהיה מזמר היה על היות תחלה הגיון בכנור מאליו כי היתה רוח צפונית מנשבת בכנור והוגה מאליו והוא על דוד כי הוא עצמו אדם הראשון והוא מזמר על תיקון השכינה הוא שמך עליון שהזכיר שנסתלקה למעלה ועל ידי מזמורי דוד מתקנת וחוזרת ועל ידי כן מתקיימת אמונת טוב העתיד לאדם במלך העתיד מלך המשיח והיה זה בלילות שהיה דוד מזמר בכל לילה ובזה ביאר אומרו ואמונתך בלילות והיה זה ע"י מה שהאריך לאדם הוא ית' שאל"כ לא היה יוצא שת לעולם שמזרעו יצא דוד לתקן את אשר עותו כי הוא אדם הוא דוד הוא משיח ואדם התחיל לשוב ודוד גמר התיקון להכין לזמן מלך המשיח כמו שאמרו ז"ל אלה תולדות פרץ כו' שאמרו רז"ל כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ מב' אלה תולדות השמים ואלה תולדות פרץ והטעם כי על ידי חטא אדם הראשון לקה העולם בו' דברים שהם זיוו חייו קומתו מאורות פירות הארץ פירות האילן ועל כן אלה תולדות השמים כו' מלא כי ששה דברים היו בו מה שלא היו אחרי חטא אדם ויתוקן על ידי מלך המשיח שהוא בן פרץ ועל כן אלה תולדות פרץ מלא והלא עדיין צריך טעם למה נרמז מילוי בפרץ שם ולא בפרשה שמזכיר לידתו אך הוא כי שם שמספר מביאת דוד לעולם אשר על ידו היה התיקון על כן שם נרמז ועוד אמרו בספר הזוהר כי מלבד אלו הששה דברים הנאמרים גם כן נתקלל האדם עשר קללות ובאת רבקה וגלגלה עשר ברכות ויתן לך האלהים כו' שהן מתקיימות לעתיד לבא כמאמרם ז"ל וגם לזה צריך תיקון והוא ע"י דוד בזמירותיו וכמאמרנו באמרו ותדבר על בית עבדך למרחוק כו' וזה אחשוב כוון פה באמרו עלי עשור ועלי נבל וכו' שהוא כי ישוב אדם בדוד לזמר בלילות עלי עשור שהוא נבל עשור של עשר יתרים לרמוז תיקון לבל יעדרו העשר ברכות ועלי נבל סתם בעל ו' יתרים להכין תיקון הששה דברים שלקה העולם וה' עזרו כי היה עלי הגיון בכנור כי היה שירו על היות הגיון בכנור עצמו מאליו מאתו ית' כמדובר:

ב **או** שיעור הכתובים ענין המשנה שיהיה אדם נותן הודאה על העבר וצועק על העתיד לבא וזהו טוב להודות לה' על העבר שנתן לי חיים ולזמר וכו' על העתיד על היות שמך עליון שנסתלקה שכינה ויהיה העולם הולך ומתקלקל ועל ידי זמירות יתוקן שהם של

דוד כאשר יבא ופי' על הא' להגיד וכו' ועל הב' ואמונתך שאנו מאמינים שתתקן הוא עלי עשור וכו' ככל האמור:

פסוק ה

כי שמחתני כו' אמר אדם הלא אמרתי כי אודה את ה' ואזמר לשמך עליון והלא יחסדני שומע באמת באמור כי לא יתכן כי בכל לבי אני אומר כן כי מי יאמין שלא אתעצב על שלא תבצר ממני המות תחת היותי מוכן לחיות לעולם על כן אני אומר כי חלילה לי מזה כי הלא אדרבה שמחתני ה' כו' והוא כי הנה הטעם היותר צודק אל היות עונש אדם מות ולא יסורין וחי לעולם הוא כי הן האדם היה מרכבה אל השכינה ולכוונה זו בראו ית' אלא שבהעוותו נתקלקל ונתעכר חומרו מלסבול קדושת רוחניות השראת שכינה עד סור ופסוק זוהמת נחש מישראל מה שאין זה מתקיים כראוי עד ימות גבר ויחיה שתתמרק חלאת זוהמתו בכור הארץ ויתחדש החומר זך בלי שמרי זוהמא כיום הבראו בימי בראשית ויוכן לקבל השראת שכינה אז יותר מבמתן תורה כי אז עדיין היה להם יצר הרע אך לעתיד יסיר ה' את לב האבן ויתן לנו בשר באופן כי טובה היתה לנו המות כי בה נבא אל השגת שוב ה' את שיבת היותנו עם רוחנו גויותינו סובלים השראת שכינה עלינו אחרי מירוק החומר במעבה האדמה מה שאין כן אלו נשאר האדם ואשתו חיים כאשר המה כי אז אפי' חיו אלף שנים פעמים לא תוסר מעלינו חלאתנו ולא נשוב עוד אל היותנו כדאים להשרותו ית' כבודו עלינו גם כי נתמרק ביסורין על אשר חטאו ועל כן היטיב אשר דבר ר' מאיר במה שמצאו כתוב בספרו והנה טוב מאד והנה טוב זה מות וזה יאמר אדם לפניו ית' הנה אומר לה' כי שמחתני ה' בפעלך שקנסת עלי מיתה ולא הנחתני בחיים כי על ידי כן במעשי ידיך שהוא כעין הגוף הדק וזך שהייתי מעשה ידיך כשעשיתני במעשה ההוא עצמו ארנן לעתיד שתשוב תחדשני ארנן לעתיד מה שאין כן לו השארתני חי לעתיד שהלא לא אהיה רק עכור ולא כמעשי ידיך ואמר מעשי ביו"ד הרבוי להיות שתי מעשים של בריאה ושל עת התחיה שע"י היות שני פעמים מעשה ידיו יהיה יותר זך וקיים לעד ועל כן ירנן שלא יקרנו כמאז ששלט בו יצר הרע ונתעכר:
או שיעור הכתוב כי שמחתני ה' בפעלך והוא כי הנפש שהיא באדם אומר הנה שמחתני במה שהנחתני בגופי הוא פעלך אשר פעלת אך יותר מגדר שמחה היטבת לי בגזירת המות לאחר זמן ולא השארתני חי לעולם כי עתה במעשי ידיך ארנן לעתיד שהוא בשובך לעשות אותי זך ועל זה ארנן שהוא יותר מגדר שמחה:
או יאמר מעין מאמר רז"ל על התחיה לישב דעת המתמיהין איך יקום מת אחר העשות עפר והשיבו להם מאי דלא הוה הוה מאי דהוה לא כל שכן ומעין זה יאמר אדם הראשון

לראית התחיה כי שמחתני ה' בפעלך שהיה הכל יש מאין דלא הוה והוה אם כן מזה אבטח שבמעשי ידיך דכבר הוה שודאי ארנן בתחיה שתשוב תעלני: או יאמר הכתוב הטעם שכתבנו שטרם יחטא היו גוף ונפש זכים יאותו יחד אך אחר זוהמת נחש ויתעכר הגוף יוכרח למות לזכך החומר להיות בחברת הנפש וחי לעולם וזה אמר איני קץ על המות כי הלא אני הגוף אומר כי שמחתני ה' בפעלך בהיותי עם הנפש שהיא פעלך מזווג עליון כנודע וגם הנפש תאמר במעשי ידיך הוא הגוף יציר כפיך זך לא אקוץ כי אם ארנן בחברתו כלומר מה שאין כן בהתעכרו לכן הנה טוב מות לתקן:

פסוק ו

ואופן התיקון על ידי גלגולין עד גמר הטהרה בתחיה לא יכילם רעיוננו מה שחושב מחשבות לבלתי ידח ממנו ידח כי הלא מה גדלו מעשיך ה' וכו' והוא בשום לב שהל"ל איש חכם לא ידע כו' האם ישבח עומק מחשבותיו ית' שאיש בער לא ידע כו' אך אחרי אומרו כי טוב מות שע"י כן יהיה זך לעתיד כאשר בהיות יציר כפיו והותר אמר לא אוכל לפרטם כי אם לומר הלא ראיה לעינינו מה גדלו מעשיך הנגלים ה' הוא עולם ומלואו שאין איש יכול לראות ולהבין כלו ולא מקצתו עם היותו נגלה מזה נדון מקל וחומר כי מאד מזה עמקו מחשבותיך הבלתי נגלים מלהשיגם ואין להרהר חלילה כי אין משיג:

פסוק ז

כי הלא אפילו מי שהוא בגדר איש חשוב כנודע מכל אנשים שבמקרא אעפ"כ שהוא בגדר איש חכם וחשוב הוא בער לא ידע וכסיל הוא גם הוא האיש הנזכר שלא יבין את זאת ויתמה על החפץ:

1 או שיעור הכתוב הנה אין לאיש להרהר מקל וחומר ומה אם הנגלה יפלא בעינינו כי מה גדלו מעשיך ה' ומה גם מחשבותיך הנסתרים כי מה עמקו מחשבותיך:

2 וזה הוא ק"ו כל כך ברור כי איש בער יקרא אשר לא ידע וכסיל אשר לא יבין את זאת. או יאמר הלא אמרתי שעמקו מחשבותיך בגלגולים במה נדע כי כן הוא לזה אמר איש בער לא ידע מעצמו ענין הגלגול וכסיל מהתורה כי כסיל הוא מקביל אל חכם כמה ד"א בן חכם ישמח אב ובן כסיל כו' לא יבין את זאת הוא ענין כי מאיש לוקחה זאת והוא כי מאי זאת כי לא לוקחה זאת כאשר היא רק עצם צלע אחד אך הוא מאמרנו בביאור התורה כי בתחלה ומה גם למ"ד דו פרצופין נבראו נפש חוה היתה בו ואפילו לדברי הכל כל נפשות אישי ישראל היו בו כמאמרם ז"ל בש"ר ונפשה גם היא וכשהוסרה מאדם לא צלע עצם בלי נשמה הוסר ממנו כי אם בכל הנפש אשר היתה בו כי נפשה הוסרה ממנו גם היא וזהו לוקחה זאת שאל"כ למה על כן תקרא אשה לא לוקח רק עצם אך הוא

כי זאת כמות שהיא לוקח ממנו ואם כן אין לך גלגול גדול מזה וקל וחומר הדברים אם עודנו בחיים יש גלגול כל שכן אחר מות כחז"ל שאל"כ מאי זאת וזהו וכסיל לא יבין את זאת שאלו יבין היה הגלגול נודע אליו. או יאמר הלא אמרתי שהמות הוכרח על כי מתחלה צדקו יחדו הגוף הזך עם הנפש ואח"כ נפגם הגוף והוכרח למות ליתקן בתחיה על זה אמר איש בער וכו' וכסיל לא יבין את זאת הוא זאת התורה אדם כי ימות באהל וכו' כי למה יטמא אשר באהלו אם לא שבמות אדם זוהמת נחש נשארה דבקה בגופו והיא תדבק לאשר באהלו הנה המשכיל בזה יבין כי טוב היה המות לאדם וזרעו ליטהר מזוהמת ההיא לשוב בזכוך בתחיה:

פסוק ח

ואם יאמר איש מה יעשה אדם בראות רשע וטוב לו ויפקפק בהשגחה לזה אמר בפרוח כו' הוא להשמדם כו' או ימשך זה מפסוק הקודם לומר איש בער יקרא וכסיל מי שלא יבין וכסיל ג"כ אשר לא יבין כי בפרוח וכו' הוא להשמדם עדי עד. או יאמר בפרוח רשעים בנכסים כמו עשב ויציצו שהוציאו ציץ הם הבנים שהצליחו גם בבנים הוא להשמדם עדי עד לנכות זכיותיהם:

פסוק ט

ואתה מרום כו' הנה יפול לב אדם על קושי א' לומר כי הלא מרגלא בפומא דגדולי עולם שהחוטא פוגם למעלה ומקרא מלא דבר אליהוא אם חטאת מה תפעל בו אך האמת הוא כי בו ית' חלילה לפגום כי אם ענין מאמר התורה צור ילדך תשי שעל ידי עונות בלתי מקבלת השכינה שפע רב טוב מלמעלה והוא תשות מעין דדי המינקת שבאין יונק יותשו דדיה כי לא יבא חלב בהם אך הפגם האמור בדברי חכמי האמת הוא שהחוטא פוגם בשורש נפשו הדבק למעלה לפי בחינת העון וזה יהיה ענין הכתוב הלז והוא כי אחר אומרו שנראה יפריחו רשעים וכו' ויציצו בנים כו' הוקשה לו שאחר שבהעוותם הם פוגמים למעלה חלילה למה יאריך להם עד ינכו זכיותיהם ולא יכריתם בהחלם לעוות ועוד כי איך אמרנו להשמדם עדי עד שנראה שהוא בדור ראשון או שני והלא לעומת זה ידענו שאדרבה לבלתי ידח ממנו נדח מגלגל פעמים שלש עם גבר על כן להשיב על כל זה אמר ואתה מרום כו' לומר חלילה לאל מפגם כי אתה מרום במעלתך לעולם ה' כמאמר אליהוא אם חטאת מה כו' כי בין יזכו בין יחטאו לעולם אתה ה' בלי שינוי ופגם חלילה ואינך מאבדם מיד כי אם מגלגל עמהם פעמים שלש כי אם אחר שהפריחו רשעים ויציצו פועלי און שיציצו בגלגול פעם שנית:

פסוק י

ותראה כי עדיין הם אויביך בגלגול הב' הנה הנם אויבים לך כבתחלה וזהו כי הנה אויביך עדיין אתה ה' כלומר מתנהג ברחמים ואם חוזרים שלישית ותראה עדיין כי הנה אויביך אז יאבדו לגמרי והאבדון הוא כי יתפרדו מאתך. וילקה שרשם הדבק בשכינה וזהו הפגם כי חלק שורש נפשם הדבק בשכינה שנפגם ואם עד שלשה גלגולים יקלקלו תאבדם ממך שיתפרדו כל פועלי און אך בך חלילה איו פגם. או יהיה יתפרדו כענין הכתוב אצלנו על ממקום קדוש יהלכו כי אחר שהיו רשעים קבורים חזרו בגלגול כרשב"י ובאו במקום תיקון ליקרב אל הקדושה למעלה אדרבה וממקום קדוש יהלכו ויתפרדו עוד מהקדושה כי יוסיפו להרשיע וזה יאמר תדע למה יאבדו הוא על כי במקום שעל ידי הגלגולים היה להם להתקרב אל מקום קדוש אדרבה יתפרדו כל פועלי און בגלגוליהם. או יאמר אויביך שהם מכעיסיך יאבדו לגמרי אך הפועלי און להנאתם לא יאבדו אך יתפרדו בצד מה מן הקדושה כענין עונותיכם היו מבדילים כו':

ח **או** יאמר אם יאמרו לו מה תתהלל אדם והלא יצאו ממך דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה על כן אמר הנה אלה רשעים זרים ופסולת הם אצלו כי הנה בפרוח רשעים הם דור אנוש ויציצו כל פועלי און הם דור המבול להשמדם וכו' כי פסולת היו:

ט ולא פגמו חלילה כי ואתה מרום וכו':

י ואשר בני נח שבחרת בו והנה אויביך ה' שבקשו להלחם בך הנה אויביך הראוי היה מק"ו שיאבדו אלא שעל אחדותם הוכרח שיתפרדו כל פועלי און מאחדותם המסייע כלומר שעל כן הפיצם ה':

פסוק יא

אמנם אין לי חלק בהם כי אחרי כן בימי אברהם אחר שנתפלגו בהיות אברהם בן מ"ח שנה אז ותרם כראים קרני כי מבת לוט והלאה החל עניני כמ"ש ז"ל מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום כלו' כי אני מצד הקדושה ואשר היו חיצונים כבר אבדו ומאז ותרם כראים וכו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

ותרם כראים כו' רבותינו ז"ל בפר"א אמרו פסוק זה על מנחם בן עמיאל שעתיד לנגח לד' רוחות העולם ולפי דרכנו יאמר שאחר ספרו מאבדן הרשעים הרגיש מה היה שהוא לא נגעל לגמרי בחטאו ביום שנצטוה ומה גם למאז"ל מין היה אפיקורוס היה קוצץ בנטיעות מושך בערלתו היה ואדרבה הוסיפו לו ימים ושנים והיה משורר מזמור זה לפניו ית' ברוח הקדש לז"א הנה אדרבה ותרם כו' והוא כי הנה אמרו רז"ל שור שהקריב אדם הראשון קרן א' היה לו במצחו והוא כמפורש אצלנו במקומו שהוא רמז שעל ידי

קרן מלכות דוד שהוא מעם אשר בו האחדות שהיה עתיד לצאת ממנו נתרצה קרבנו וזהו שאומר אדם ותרם כראים קרני הוא מלכות דוד שהוא קרני שלי כי אני אני הוא שבקרבני שהוא קרן מלכות היוצא ממני ושני גדולות עשיתי עמי א' הגדולה והרוממות שנית ההמשך והוא כי דוד נמשח ע"י קרן ובשמן המשחה משא"כ שאול ויהוא כ"א בפך ובשמן אפרסמון שהקרן רמז אל הגדולה ושמן המשחה אל ההמשך והוא כי שמן המשחה אינו מתמעט ואינו מתייבש כי שיעורו עודנו קיים ותמיד הוא רענן שאין יובש שולט בו כמשאז"ל שהיו ב' טיפין ממנו יורדין על זקן אהרן והנמשח ממנו כאשר הוא רטוב ורענן כך גדולת הנמשח בו נמשך תמיד ועל ב' הדברים אמר על הא' ותרם כראים קרני שהיה הרוממות גדול כראם כי היה בקרן וגם היה בשמן רענן הוא שמן המשחה שהוא רענן תמיד ורומז התמדה:

פסוק יב

ואם יאמר איש הלא בנית כל טובך במזמור הלז באמור כי אתה דוד וכל מעשה תוקף תקונו עליך הוא ומי יגיד שכך הוא לז"א ותבט וכו' לומר הלא הוא כי כאשר נדבר עלי בב"ד של מענה בגן עדן שהיה הוא בו הביט עיני בשורי המביטים בי לחייבני בקמים עלי מרעים הם כחות הטומאה להמיתני כמאמרו ית' וארא והנה לעומתם תשמענה אזני מהמיימינים ומהפכים בזכותי שיאריכו לי:

פסוק יג

בזכות מי שעתיד לצאת ממני אמרו צדיק כתמר יפרח הוא דוד שהוא אדם עצמו כתמר שמפריח לע' שנה יפרח שהוא דוד שהוא כתמר שחי שבעים שנה ובחיים חייתו בסוף השבעים יפרח בימיו לו בן הוא שלמה וזהו יפרח והפרח כארז בלבנון ישגה:

פסוק יד

ואחר שיהיו דוד ושלמה שתולים בבית ה' למעלה אחר סלוקן מן העולם לא יסור שבט ומחוקק שבחצרות אלהינו יפריחו הם הנשיאים שנמשכו בלשכת הגזית שהוא בחצרות היכל ה':

פסוק טו

ואחרי כן בדורות האחרונים המתיחסים לשיבה גם שלא תהיה הפרחתם רבה לא יבצר בצד מה שינובון ואחרי כן דשנים ורעננים יהיו בסוף השיבה בימות המשיח או גם אחר סילוק גם הנשיאים ההם עוד ינובון בשיבה שאחר ימי שנותם ע' שנה עוד ינובון בקבר ששפתותם יהיו דובבות בקבר שהלכותם ילמדו ויזכרו ישראל שעי"כ דשנים ורעננים

יהיו נמצא שבזכות דוד והיוצאים ממנו שהם כיוצאים ממני העמידני ה' ועמדה זכותם לי:

פסוק טז

להגיד כי ישר כו' אמר הנה מדברי אלה אני נוגע בכבוד עצמי שאני אומר שהייתי ראוי שלא יאריך לי כ"א שידינני כמשפט רשעים אלא שהביט בבאים ממני לז"א איני חושש על כבוד עצמי כי טוב הוא שיאמרו שהעולה היתה בי ולא שיאמרו שהיא בו חלילה שידברו נגד יתברך שנשא פני ולא קיים מאמרו באמרו כי ביום אכלך ממנו מות תמות כי עתה מאמרי זה הוא להגיד כי ישר ה' ואינו נושא פנים כי בזה שאמרתי שהוא צורי להאריך ימשך שלא היתה עולתה בו כי אם בי בלבד ושעשה בשביל העתיד לצאת משיאמרו חלילה שלא עשה הדין ונשא פנים ליציר כפיו ויחשדוהו:

ח **או** שיעור הכתובים בפרוח רשעים כו' שהם רשעים וייטב להם בעוה"ז הוא להשמדם עדי עד:

ט ואם יאמר איש והלא נפשותם חלק אלוה ממעל ואיך ישמידם ה' והם חלקו אך אין מהשמדם לך פגם חלילה כי הנה ואתה מרום לעולם ה' נקרא ה' כי לא שנית:

י והנה זה אשר תעשה להם שתביאם בגלגול פעם שנית והנה אויביך ה' עדיין עודך עם היותם אויביך שמך נקרא עליך וזהו אויביך ה' כ"א עוד בשלמות הנם אויביך בשלישית אז יתפרדו נפשותם מאתך כי בעצמם פגמו וזהו כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו כל פועלי און כלומר כי אפילו מה שיתפרדו ממך אינו אלא כאשר אין עתיד לצאת מהם דבר טוב כי הכל פועלי און משא"כ לאשר עתיד לצאת צדיק ממנו כי תאריך לו:

יא כי כן עשית לי כי אחר שחטאתי גזרת עלי רוממות בזרעי שהוא דוד וזהו ותרם כראים קרני וכו' כבקודם:

יג אלא שהיה עתיד כי צדיק כתמר יפרח הוא דוד והנה עדיין לא יצא ידי חובת הקושי הראשון איך יאמר על הרשעים שיעשה להשמדם עדי עד ונפשותם חלק אלוה ממעל ואיך יאבדו חלקיו יתברך והנה לזה החל ואמר כי יתפרדו ממנו כאשר בשלשה גלגולים יהיו אויבי ה' ושאין עתיד לצאת צדיק מהם:

יד אך עדיין יתחמץ לבב אנוש איך חלק אלוה יפרד ויאבד על כן גומר מאמרו ואומר שתולים בבית ה' כו' לומר הנה גם אלה שתולים נפשותם בבית ה' למעלה אלא שמה שבעולם הזה הנקרא חצרות אלהינו אינו עיקר הנפש כ"א הפרחה בלבד מעיקר הנפש שהיא למעלה התפשטות ממנה בלבד כלומר כי מזה בין תבין כי מה שיתפרד ויאבד אינו כ"א ההפרחה וההתפשטות לא השורש:

טו ועכ"ז עוד יעשה הוא יתברך לבלתי ידח ממנו נדח כ"א עוד ינובון בשיבה אחר שבעים שנה לא יגעל בהם על שאז אין תשובתם שלמה כי בוטל כחם לחטא ועכ"ז אם עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו לפניו ית':

טז וכל זה שאני בא בטענות לבל יראה ניגוד בהשגחתו הוא כדי להגיד לעם כי ישר ה' כי אני לעצמי איני צריך טענות כי ידעתי כי הוא צורי שלא מתי ביום הראשון ובמה שגזר עלי מיתה ידעתי כי לא עולתה בו:

פרק צג

פסוק א

ה' **מלך גאות** כו'. דרך המלך שבמלכו מראה שפלות וגומל חסדים לעם לשיקבלוהו עליהם כד"א היום תהיה עבד לעם הזה כו' אמר כי לא כן מלך מלכי המלכים כ"א כאשר ה' מלך אז גאות לבש וגם אין גבורתו כגבור בבני אדם שלא יתהלל חוגר כמפתח כ"א לבש ה' עוז מעת התאזר ועם כל גאותו וגבורתו סובל העולם גם בהיות בלתי עושי רצונו כי אף לעומת גאותו וגבורתו תכון תבל בל תמוט וע"כ צריך לסבול והאריך מפני תקון העולם:

פסוק ב

ולא מבלתי יכולת חלילה כי הלא נכון כסאך מאז. שהוא השמים כסאך הוא נכון מאז מלכת בבריאת עולם אך אתה מעולם אתה ואינך תחת זמן ואינך צריך תבל:

א **או** יאמר בשום לב אל החלו שלא לנכח שלא אמר מלכת לבשת ויצא לנכח באמרו תכון תבל והוא בהזכיר מאמר ספר הזוהר שבבריאת העולם עאלת אורייתא קמי קודשא בריך הוא ואמרת אי את בעי דין לית עולם ואמר לה על מגן אתקריתי ארך אפים והנה ידוע כי התורה נקראת עוז כמ"ש ז"ל שבמתן תורה הלכו כל האומות אצל בלעם ואמרו לו מה הן הקולות וברקים אלו האם הקב"ה מביא מבול לעולם אמר להם ה' עוז לעמו יתן הקב"ה נותן תורה שנקראת עוז לישראל עמו ועוד ידענו מרז"ל כי מתחלה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדין ולא היה העולם מתקיים עד ששיתף מדת רחמים ושעל המחשבה הא' נאמר בראשית ברא אלהים ועל המעשה נאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ונבוא אל הענין והוא שאמר המשורר כאשר ה' מלך שהוא עד לא עשה ארץ וחוצות הנה תחלה השם הנז' גאות לבש שהוא להתגאות למעלה מן העולם לבלתי הטפל בו כ"א להניח את מדת הדין הוא האלהים הוא שכינה בלבד היא מדת הדין לברוא את העולם אך כאשר לבש ה' הגאות הנז' אז העוז שהוא התורה התאזר נגדו

יתברך ואמר אף אתה עם מדת הדין ראוי תכון תבל באופן בל תמוט מה שאין כן אם שם הרחמים גאות לבש ועולה ופורש מן העולם שתבל ימוט ואין עולם:

ב ואין צריך לומר תבל שהוא כללות הארץ כ"א גם השמים כסאך הוא נכון מאז שמעולם אתה ה' בעל הרחמים שנשתתפת עם מדת הדין ומעולם אתה ולא למעלה מן העולם כאשר גאות לבשת והיית מניח העולם אל מדת הדין:

פסוק ג

נשאו נהרות כו' הנה רבותינו ז"ל פירשו נהרות אלו על הד' מלכיות ואחריהם נמשכו רש"י ז"ל והמפרשים זולתו ואחריהם כל אדם ימשוך ונאמר לפי דרכנו הנה ע"י היות שמך ה' בעל הרחמים משותף בעולם ולא הנחתו למדת הדין לבדה נתקיים העולם אך הנה לעומת זה נשאו נהרות ה' כי היה להם למלכיות התנשאות בעולם ואין זה רק להיות למדת הרחמים שייכות בעולם כי על פי מדת הדין לא היה להם התנשאות וזהו נשאו נהרות על ידי ה' הוא שם הרחמים ומי יתן ולא היו מתנאים ומרימים קול לומר כי ידם רמה אך הנה נשאו נהרות קולם או יהיה מה שנשאו קולם מאמרם ז"ל על פסוק הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון כי המלכיות מגזימים על ישראל כגלי הים שכל א' אומר אני אשטוף את כל העולם כן כל עם על ישראל ועל כן יהי נא חסדך ועשה שלפחות גם שלא ישאו אשמות גאותם על ראשם ישאו דכים הוא מה שמדכאים את ישראל כלומר וגאלנו והצילנו מן הגוים:

פסוק ד

ואם תאמר נא ה' כי הלא כנגד מה שהמלכיות המשולים לנהרות נשאו קולם ושם שמים מתחלל חלילה צריך להאריך עד נזכה להתקדש שם שמים בזכותנו וכימי צאתנו מארץ מצרים תראנו נפלאות הנה יש כבר עומתו בעולם כי הלא יותר מקולות מים רבים שנשאו נהרות קולם שהוא ממה ששם שמים מתחלל בקולות מים רבים יותר מהמה אדירים משברי ים להתקדש בם שמך הגדול לעומת קולות מים רבים והוא מה ששיבר הוא יתברך ים סוף לי"ב שברים כמ"ש ז"ל על פסוק לגוזר ים סוף לגזרים כי אז לא בלבד הורה יתברך שהוא אדיר על בריות הארץ כ"א שגם אדיר במרום ה' כי שם שיבר עוזא שרו של מצרים כד"א וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים מתים לא נאמר אלא מת מלמד ששרו של מצרים כו' וזהו אדיר במרום ה' אף בעליונים:

פסוק ה

ושמא תאמר הלא אותו הנס כבר נשכח לא כן הוא כ"א כאלו היום היה כי הנה עדותיך שאתה מעיד בתורתך נאמנו מאד ואם אי אתה עושה בגיננו על שדכו אותנו המלכיות

עשה על בית קדשך שלא חטא והוא חרב כי הנה לביתך נאוה קדש העתיד ומה שאחלה פניך הוא כי לא יהיה הבית הזה האחרון כראשונים כי לא שרתה בהם רק קדש שכינה אך עתה יהי ה' הוא שם ההויה הגדול שעל ידי כן יהיה לאורך ימים ולא יהיה לבית ההוא הפסק כי אם יתמיד לאורך ימים וזהו ה' לאורך ימים:

פרק צד

פסוק א

אל נקמות ה' כו' הנה יש ריבוי וכפל ניכר בתיבות הכתוב ויתכן יאמר הנה ידעתי שלרשעת הגוים האלה מדת אל של חסד ומדת ה' של רחמים יהפכו להם לאויבים וזהו אל נקמות ה' והנה ראה חליתי פניך שתהיה אל נקמות בשם א' שהוא בשם אל בלבד עם שהוא חסד שאינו כל כך קשה כמדת רחמים ולא אחוש על קלות הרוגז שתדינם בשם אל במה שתעשה הדבר מיד וזהו אל נקמות הופיע שאתנחם במה שתהיה אל נקמות בלבד ולא תייחל עד מלאת סאתם לדונם בשני השמות במה שתופיע מיד וזהו הופיע:

פסוק ב

והטעם מפני כבודך כי הלא נתגאו הרבה והוא כי אמרו רז"ל על פסוק גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל שאומר הוא יתברך כביכול אני והגאה אין אנו יכולין לדור יחד בעולם לכן הנשא שופט הארץ ולא ינשאו המה גם כן שאי אפשר להיות שני גאים בעולם כלומר ולכן תצמיתם מן העולם:

א או יאמר הנה ידענו שאל שני נקמות על ב' חרבנות ה' אך מה שאחלה פניך הוא שגם שלא תעשה הנקמות כעת לפחות הופיע הופעה מה ביני וביני:

ב ואם אין אנו זוכים עדיין בדין על מה שהרעו לנו הנשא והסתלק מבחינת היותך שופט הארץ ביניני לבינם ובלבד שעל גאותם נגדך השב גמול על גאים מה שראוי להם על גאותם נגדך בלבד כי עד מתי כו' יביעו כו':

א **או** יאמר הנה נקמות הגליות מסורה לשם השם כמד"א ויאמר ה' כתוב כו' מלחמה לה' בעמלק כו'. אמנם בהיות הנקמה מסורה אל שם ה' מאריך שמתנהג בחסד אל על כן אל נקמות הופיע שכמו שבנקמות אתה מתנהג בחסד לגוים הופיע:

ב ומה שתופיע הוא לומר הנשא שופט הארץ הוא האלהים הוא שכינה מהגלות כ"י הוא האלהים מדת הדין והשב גמול על גאים שבאמור לה כך מיד שופט כל הארץ יעשה כי אין לו עכוב רק עד תרום ותנשא מהגלות:

פסוק ג

עד מתי דשעים ה' עד כו' מה שאמרתי כי טוב להיות נקמות הגליות על ידי מדת אלהים הוא כי עד מתי רשעים ה' כלומר כי הלא להיות אתה ה' הפוקד עד מתי רשעים יהיו בעולם כלומר כי תאריך להם בשם ה' ועל כן טוב הוא יהיה בשם אלהים ושמא תאמר כי ראוי הוא אהיה מאריך על כי אין זכות כעת ישראל הלא יש טענה גם על זה והיא עד מתי רשעים יעלוזו והוא כי הלא דרכך ה' שבשמוח איש על נפילת שונאו אתה משיב אפך מעל הנופל ושמו על השמח כמה ד"א בנפול כו' פן יראה ה' כו' והשיב כו' והלא בזה תראה רשעים יעלוזו על נפילת ישראל ומהראוי תשיב מעלינו אפך ותשב עליהם גמולם:

א או יאמר חסד אל יהיו הנקמות כי על ידן תהיה ה' בכל הד' אותיות כי הנה יד על כס יה שלא יזדווג לשתים האחרונות עד יום נקם שבלבו יתברך וזהו אל נקמות ה' ואחלה פני אל הנוקם נקמת ה' לומר לו יעשה חסד גם עם שם אלהים שהוא אל נקמות הופיע והאר שפע:

ב שינשא בו שופט הארץ משפלות הגלות היא סוכת דוד הנופלת היא שכינה שבגלות כ"י וזהו אל מדת חסד נקמות הופיע והאיר שעל ידי כן הנשא שופט הארץ מהיותך נופלת והשב גמול על גאים:

ג **עד מתי כו'** עוד טענה אחרת לבל האריך להם כי הנה עד מתי יש רשעים בעולם ה' הלא הוא עד מתי רשעים יעלוזו שאם היית מונע עליזותם ומייסרם ופוקד על עלילותם ויעצבו היו שבים בתשובה ולא יהיו רשעים ואינם מסוג שתייחל עד ישובו כי אדרבה הם מתפקרים במחשבה ובדבור ובמעשה ואחרי כן יוציאו נפקותא שאין קץ לרעתם והוא במחשבה עד מתי רשעים יעלוזו:

פסוק ד

ובדבור יביעו ידברו עתק ובמעשה יתאמרו בפועל כל פועלי און שעל ידי ראותם שלא תפקוד הרהור ודבור יתאמרו לפעול הפועלי און בפועל:

פסוק ה

וגם בפועל הרע נסו אל בהדרגה ראשונה עמך ה' הם הבלתי קרובים בעצם אליך רק היותם נקראים על שמך ידכאו ובראותם שלא תפקוד נכנסו יותר ונחלתך הם הקרובים אליך קדושים אשר בארץ הנקראים נחלה הנשאר בציון והנותר בירושלים שהם הצדיקים יענו:

פסוק ו
וברואתם שעל אלה לא תפקוד יגעו גם במי שנתייחדת לדיין היא אלמנה כי אתה ה' דיין אלמנות וברואתם שלא תחוש יגעו במי שתאהב הוא הגר כמד"א ואוהב גר כו' וברואתם שלא תפקוד עליהם יגעו גם במי שאתה מיוחד לו לאב הוא היתום וזהו ויתומים ירצחו אשר אתה ה' אבי יתומים:

פסוק ז
וברואתם שלא תפקוד בם אז נמנו וגמרו ויאמרו לא יראה יה לומר שעם שבשם זה ברא שני העולמות עם כל זה עביות העולם הזה שנברא באחד מהאותיות יעצרנו מראות בו ושמא תאמר הלא שם בעולם העליון יעקב אבינו ואמרו רז"ל באיכה רבתי על ותבער ביעקב כו' שכל צרה שעל ישראל מרגיש יעקב ומצטער ואם יאמרו שעכירות העולם הזה ימנע השגחתו ממנו הלא נפש יעקב למעלה מרגשת הצער ולמה לא יחוש עליו ולא יראה הוא יתברך בעולם העליון מה שמרגיש יעקב שהוא שם עמו יתברך ועל ידי כן מתוך מה שיראה שירגיש יעקב למענה יבין מה למטה בזרעו בעולם הגשמי אך ע"כ יוציאו נפקותא ויאמרו ולא יבין אלהי יעקב והנה על כל החלול הזה מהראוי שתפקוד עודם בעה"ז ולא אחר מותן למען הראות השגחתך בעולם:

ג **או** יאמר עד מתי רשעים כו' לומר אם תאמר נא ה' שמה שלא תפקוד כעת הוא על שיש רשעים בישראל ע"כ הנני משיב הנה עד מתי רשעים ה' כלומר בישראל הלא הוא עד מתי רשעים של אומות יעלוזו:

ד כי על ידי מה שיביעו ידברו עתק הגוים יתאמרו כל פועלי און שבישראל לעשות רע:

ה בראות כי הנה הגוים עמך ה' ידכאו כו' ככל הכתוב למעלה:

ז ויאמרו העושים כל הרעות לא יראה יה ולא יבין כו' על כן לא ישובו רשעי עמך שימצא יצרם מקום לקושי ערפם:

פסוק ח
בינו בוערים כו' הנה מהגוים איני חושש על רוע סברתם ודואג אני עליכם עמי פן תדבק בידכם מאומה מן החרם היא רוע סברתם ועל כן אני אומר בינו בוערים בעם והנה באפשריים לטעות יש ב' סוגים אחד בוערים מחוסרי ידעה ב'. מואסי לימוד התורה עם היותם בני דעת והענין אם הגוים הדוברים רע לא יבינו השגחתו יתברן בינו הבוערים שבעם לבל תטעו ואשר אינם בוערים רק כסילים שונאי התורה ורחוקים מלמודה כמד"א וכסילים ישנאו דעת שכמעט אין להם תקוה כי הלא כסילים ישנאו דעת וזהו מתי תשכילו כי תקוה לבוערים מהכסילים.

פסוק ט
הנוטע און כו' אל תחושו במה שתראו גוים מדברים ועושים נגד ה' וה' שותק כי הלא לא מן העדר השגחה חלילה הם מאריכים ברעתם כמאמר הגוים הלא הנוטע אזן האם לא ישמע הדבור כאשר יביעו ידברו עתק הגוים ההם. אם יוצר עין האם לא יביט המעשה מה שעמך ה' ידכאו ואמר יוצר על הצורה כי הראיה מעין רוחניות. או יאמר הלא מרחיקי ההשגחה הוא מטעם כי רם ה' מהגשמיות לזה אמר אי זה הוא יותר גשמי גוף האוזן או מציאות השמיעה הוי אומר האוזן ואם כן אמור מעתה הנוטע אוזן גשמית האם לא ישמע ויבין וכן אם יוצר עין שאין גוון כל העינים שוה זה שחור וזה כתכלת וזה ככרתי הלא יביט לעשותו כרצונו בתוך גשמות קרב בטן המלאה ואם כן ודאי שיראה וישגיח בעולם השפל ואם נשים לב אל אומרו לשון נטיעה שלא תצדק בגוף האזן כי אם עשיה כמד"א אוזן שומעת וכו' ה' עשה גם שניהם אך ידבר על חוש השמע ואמר הנוטע אזן שנטע חוש שמע שהוא מעין רוחניות בחומר הלא ישמע כי אין גדר נטיעה אלא שום אדם יחור עץ שבידו בקרקע ואיך נטע חוש שמע ואיננו בידו וכן היוצר עין שראייתה היא על ידי הבטה באור שתכה הבטת לטישתה באור ושואבת המשכת אור לראות ובכן יאמר היוצר צורת העין לראות על ידי הבטה והוא צא יביט באופן שיבערו ויכסלו האומרים לא יראה יה ולא יבין כו:

פסוק י
ושמא תאמר אם כן למה יסבול את חושבי און וידברו עתק ופועלי רע את ישראל הגולים ביניהם ולא ייסרם אל תתמהו כי הלא היוסר גוים את פרעה וזולתו הם לא יוכיח את אלו תוכחת לפחות גם שלא יהיו גדר יסורין ובהני כבשי דרחמנא למה לכו כי המלמד אדם דעת את קונו:

פסוק יא
כי הלא לא מחשבותיו מחשבותיכם כי דעו לכם מה מחשבותיכם אשר תשיגו במחשבות עיוניכם כי הלא ה' יודע מחשבות אדם כאשר המה הבל שהוא טרם בא המחשבות אל הלב בזמן שעדיין המה הבל כי מלת כי כמו כאשר כמד"א כי תבא כי תצא וכיוצא ואם כן מה ידעתם ולא אדע כי תאמרו אלי למה אאריך לרשעים האם תעבור הסיבה במחשבות שכלכם.
או יאמר אחרי אמרי שיביט בממשות האדם ובמעשיו הגשמיים מכל שכן שה' יודע מחשבות אדם כי הלא המה הבל בלתי ממשיים כי יותר קל הוא לרוחני לדעת מה שאין בו ממש ממה שיש כו ממש:

י **או** יאמר על מה שיאמרו ולא יבין אלהי יעקב אמר המלמד אדם דעת כלומר כי הוא יתברך המלמד את האדם הוא עצמו דעת כי אינו כאדם שדעתו נפרד מאיכותו כי אם הוא יתברך ודעתו דבר א' וזהו המלמד אדם הוא דעת כי המלמדו עצמו הוא דעת ובזה יתכן מה שלא אמר לאדם:

יא ולא עוד אלא שה' יודע מחשבות אדם עם היותם הבל מחמת חומריותם ולא יעצרנו הגשמות אשר לאדם ומה גם עתה יעקב שהוא נפש רוחנית למעלה שמכל שכן שיבין הוא יתברך צערו שיצטער עלינו:

פסוק יב

אשרי הגבר כו' הנה הנקמות העתידות הם בעמלק שעליהם נאמר כי יום נקם בלבי והנה שם יה הוא הפוקד כמה ד"א כי יד על כס יה כמאמרם ז"ל שנשבע שלא יהיה כביכול שמו שלם עד ינקם מעמלק ובמה תלוי הדבר בזכות הדורות וזהו מדור דור ע"כ אמר משה אשר עשה את המזמור הזה ברוח קדשו כמאמרם ז"ל כמדבר עם שם יה ואומר מה יתלונן איש הישראלי כי הלא אשרי הגבר עם היותו גובר ביצרו אשר תיסרנו אתה שם יה המעוכב מלהתחבר עם שאר שתי אותיות השם למענם ויקבלו מוסר ממך כי אתה כביכול סובל הפרד ב' אותיותיך עד יתקנו מעשיהם להיות ראויים לינקם מעמלק שהיא תלונתם באמרם אל נקמות ה' אל נקמות הופיע כו' ואם יסוער לבו על היסורין בגלות מתורתך תלמדנו:

פסוק יג

להשקיט לו מימי רע היסורין ומה כתיב בתורתך הלא הוא כי הדבר תלוי עד כי יכרה לרשע שחת הוא עמלק שתלויה נפילתו מדור דור והוא מקרא שכתוב מלחמה לה' בעמלק מדור דור שהוא כי תלוי מלחמתו מדור דור עד בא דור זכאי שעל ידי זכותם יחפרו לו שחת יפול בה והוא כי אין גוי נופל עד יפול שרו והנה שרו הוא סמאל הוא שטן הוא יצר הרע וכל עוד שיש בישראל דברי עונות הוא חזק ואמיץ כי כל עוד שיש עון ופשע אשר נחטא אנו מוסיפין בו כח ואומץ ואי אפשר לו ליפול עד נשוב מכל אשמותינו כי אז יותש כחו ונגביר צור ילדנו על ידי מצות ומעשים טובים באופן שבתשובה נכרה לרשע שחת ועל כן למען מרק כחות הטומאה המחזיקים אותו צריך יסורין איש על אשמותיו ואיש על עון הדור:

פסוק יד

ועוד תלמדנו מתורתך והוא כי שם תראה כי לא יטוש ה' את עמו והוא כי הלא נראה כתוב בתורה כי יד על כם יה כו' שהוא כי נשבע ה' שלא לחבר שתי אותיות י"ה עם

ו"ה עד בא נקם עמלק התלויה מדור דור כמדובר והלא אם כן תשא ק"ו ומה אם הוא יתברך אינו חושש על שמו בשביל עמו ולא יהפך ליטוש עמו בשביל שמו כל שכן איש ישראל על עמו וזהו כי לא יטוש כו' כלומר בעבור היותו ה' שהוא מלא בארבע אותיותיו לא יטוש עמו בעבור שמו ונחלתו לא יעזוב ומה גם עתה איש ישראל על עמך שתסבול עליהם יסורין וזה אחשוב פירשו הנביא יותר באמרו כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול וכו' שהוא שלא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול שלא יהיה נפרד קצתו מקצתו והטעם הוא כי הואיל ה' לו לעם:

פסוק טו

ואם יאמר איש עד היכן גדר היסורין אשר תחפוץ לא נקוץ בם הלא הוא כי עד צדק ישוב משפט שהוא כי עד גדר עשות אדם צדק שהוא צדקה ישוב משפט הוא היסורין שינוכו כל אשמותיו וישובו יסוריו אחרי כן צדקה שיהיו בעיניו כעושה צדק עמו הוא יתברך בתת לו משפט אך עדיין לא הגיע לגדר שיהיה הוא רודף ומבקש את המשפט הם היסורין שהוא גדר גדול מהיותו חושב שעושים לו צדק בתת לו משפט כי העושים כך יקראו ישרי לב וזהו ואחריו כו' שאחר אומרו שעד צדק ישוב משפט אמר כי ואחריו של משפט הם יסורין כי רדוף האדם אחריו של משפט הוא גדר כל ישרי לב שאחריו של משפט ירדפו כל ישרי לב שיבקשו משפט הוא יסורין לבקש ולומר בואו אחי בואו רעי:

פסוק טז

ובאה רוח הקדש בשמו יתברך כאלו הוא יתברך המדבר ואומר מי יקום לי כו' לומר כל זה שנאמר עד כה שצריך תשובה בישראל ויסורין למרק אשמותם כדי שאל נקמות יופיע הוא כי מי יקום לי שעל ידי זכותו אקרב יום נקמות עם היות בישראל מרעים ומי מצדיקים יתיצב לי עם היות בישראל פועלי און על כן צריך יסורין ותשובה כמדובר:

ח **או** יאמר בינו בוערים כו' לומר הלא קצתם ביסורין ותשאלו נקמות מהמצרים אתכם הנה זאת עשו ותבא שאלתכם והוא בינו הבוערים אשר בעם בינו בבינת התורה וכסילים אשר תשנאו דעת מתי תשכילו אותה כי זכות תורה היא תעמוד לכם והוא מאמר רעיא מהימנא עצמו על מאמר הנביא הנה מלכך יבא לך עני ורוכב על חמור שהוא כי בהיות עוני מזכיות יבא על זכות תורה כמה ד"א ישששכר חמור גרם שיהיה רוכב וסומך על זכות תורה:

ט כי אשר התרעמתם מהגוים אינו כלום כי מה שדברו רעה הנוטע אזן הלא ישמע ואשר עשו רעה היוצר עין הלא יביט:

י ומה שאיני מוכיחם לא מהעדר השגחה חלילה כי היוסר גוים כפרעה וזולתו הלא יוכיח לפחות שהוא גדר קל ממוסר אך אין זה רק מהעדר זכותם ואשר אמרתי שהזכות אשר תעשו הוא עסק התורה הלא שתי טענות הן אשר תתנצלו בהן אחד כי דעה חסרתם להשיג חכמת התורה כי רבה היא מאד שינת כי יסוריכם מעכבים אתכם ומה גם בהיות בגליות על כן על האחד אני אומר כמתמיה המלמד אדם דעת לומר האם אדם הוא המלמד ליגע בתורה דעת שלא יעצר כח להקנות בכם דעת קדושים כלומר הלא אנכי ה' המלמד דעת ליגע בתורת אל ולא אדם כי על כן אמרו יגעת ומצאת האמן:

יא ועל היסורין ומה גם כי התורה היא אחד מהדברים שאין באים אלא על ידי יסורין והלא יתחמץ לבב אנוש לומר למה יעשה לחושק בתורה ליסרם בחסרון כיס ושאר יסורין ושמעתא בעיא צילותא אך הוא מאז"ל שאמרה תורה לפני הקב"ה כתיב בשמאלה עושר וכבוד למה בני עמים א"ל שלא יניחו התורה ויעסקו בדברים אחרים וזה יאמר פה הנה ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל כי כל יצר מחשבות אדם הם הבלי העולם כמשא ומתן ושטופו של ממון:

יב על כן אומרת רוח הקדש אשרי הגבר אשר תיסרנו יה שהוא בזמן הגלות ששם י"ה נפרד מו"ה שדיו לעבד להיות כרבו שעל ידי יסורין יכנע ויהביל עניני העולם ועל ידי יסורין אלו ומתורתך תלמדנו שהיא תורה ביסורין ולא אמר ותורתך שהיה נראה כלה ואי אפשר כי אם מקצתה:

יג ושמא תאמר כי הלא לעומת זה אמרו רז"ל שהתורה מגינה מן היסורין וכל העוסק בתורה יסורין בדלין ממנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף לזה אמר הן אמת כי התורה היא להשקיט לו מימי רע הם ימי יסורין שהיו בו מתחלה שעל ידי התורה בדלין ממנו כי תועיל לו להשקיט לו מימי רע אך לא מיד כי אם עד יכרה לרשע שחת הוא יצר הרע כמד"א צופה רשע לצדיק שאמרו רז"ל שאומרו רשע הוא היצר הרע על דרך זה אומר מתי יהיה ההשקט מימי רע היסורין הלא הוא עד יכנע יצרו כ"כ על ידי התורה עד יכרה לו שחת יפול בה ולא יקום ומאז ישקוט מן היסורין . ובמדדש רבה אשרי הגבר כו' אמר ר' אלכסנדרי אין לך אדם שאין לו יסורין ואשריו של מי שיסורין באין עליו שנאמר ומתורתך תלמדנו ע"כ. ויראו דבריו משוללי הבנה כי מאמרו אין אדם בלא יסורין יראה שהכל מאושרים ואיך יוצא בלשון יחיד ואמר ואשריו כו' וגם היכן אושרו ואיך לומד מאמרו ומתורתך תלמדנו. אך פירושו בכתוב הוא כי הנה יסורין כוללים לא יחסרו מכל אדם כי אדם לעמל יולד וגם לספק צרכיו וחלאים כוללים המתרגשים דרך כלל והנה על זה אין אושר מיוחד כי אם לכל אחד לפי ענינו אך אשרי הגבר אשר מלבד היסורין

הכוללים יסורין עודפים באים עליו ביחוד מה שאין כן לזולת העם כי אשריו ומה יהיה האושר לזה הלא הוא שיזכה לתורה והוא יתברך ישפיע בו למוד תורתו:

יב עוד יתכן בביאור הכתוב שאומר מאמרם ז"ל בתת הפרש מה בין יסורין של תוכחות על עון ליסורין של אהבה ואומרים יסורין של עון הם כשיש בהם ביטול תורה ויסורין של אהבה כשאין בהם ביטול תורה וזה אחשוב יאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה באי אלו יסורין אמרתי כשמתורתך תלמדנו שאין בהם ביטול תורה. או דרך אחרת מה שידענו כי אחד מהג' דברים שהן על ידי יסורין היא התורה יאמר מאושר הוא אשר תיסרנו יה בהיות הריוח שעל ידן ומתורתך תלמדנו כי היא אחד מג' דברים שנתנו על ידי יסורין:

יג ועוד כי גם יסוריו לא יתמידו כי אם אדרבה תועיל התורה להשקיט לו מימי רע הם יסורין שבדלין ממנו ולא בלבד מיסורין שעל ידי בלתי בעלי בחירה כי אם אפילו אם רשע עומד לנגדו שלהיותו בעל בחירה קשה מאד לינצל ממנו כנודע עם כל זה ישקיטנו ה' עד יכרה לרשע שכנגדו שחת והוא מאמר שלמה כמפורש אצלנו במקומו בני אל ילוזו מעיניך כו' אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא כי גם מרשעים בחיריים ינצל ע"י עסק התורה כמפורש שם איך יצילנו מבעל בחירה:

יד **כי לא יטוש כו'** זולת הכתוב למעלה בדרך הראשון יאמר הלא התלוננתם כי אל נקמות יופיע להשב גמול על גאים כי רבה רעת הגאים אשר היינו בגלות ביניהם אלמנה וגר יהרוגו כו' עמך ה' ידכאו כו' והנה אמרתי כי לא מהעדר השגחה אני שותק רק על העדר זכותכם והדבקו בתורה ותעמוד לכם כמפורש עד כה אמר עתה הנה כלל הדברים הוא כי לא יטוש ה' את עמו ישראל וגם נחלתו זה ירושלים ובית המקדש כד"א כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה ואמרו רבותינו ז"ל מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים והוא יתברך נחלתו גם היא לא יעזוב אך שימו לבבכם כי הנה ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה שהוא כי ציון פדיונה הוא דין ובמשפט להפדות כי היא לא חטאה אך שביה הם ישראל צריך בתורת צדקה כי אינן ראויים כי חטאתם מנעו הטוב מהם:

טו ואומר הוא יתברך כי עד זמן שהצדק שאין להם זכות לישראל בדין כי אם בצדק עד שהצדק ישוב ויהיה משפט שיעשה תשובה עד שיהיו ראויים ליגאל במשפט ואחריו של תשובה זו הנקראת משפט יהיו גם כן כל ישרי לב הם אשר היו ישרי לב ולא הוצרכו לעשות תשובה עד הזמן ההוא:

טז מי יקום לי עם מרעים הם האומות ההם שגליתם אצלם זכות מי יעמוד אצלי על כן צריך תשובו עדי כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כו' אין זכות כי גם שיהיה זכות קצת צדיקים מי יתיצב לי עם היות בישראל פועלי און:

טו או יאמר כי עד צדק כו' כי הנה הוא יתברך תלה גאולתנו בצדקה ומשפט כד"א כי ידעתיו למען אשר יצוה כו' לעשות צדקה ומשפט למען הביא כו' שהוא הטוב המקווה וכן הנביא דבר וארשתיך לי בצדק ובמשפט והנה הצדק משמים נשקף כי זכות צדקה רבה בישראל כאשר הביא מונבז ראיה מפסוק זה לומר שהוא גנז למעלה אך משפט איננו ועל כן הגאולה תלויה עד יעשו משפט ויעלה זכותו השמימה עם הצדק והוא מאמר הנביא והוסג אחור משפט וצדקה מרחוק תעמוד שיהיה פירושו כי החלו לעשות משפט והיה זכותו עולה ואחר כך ביטלוהו והוסג אחור וצדקה מרחוק תעמוד כו' על כן וירא ה' וירע בעיניו כי אין משפט ובזה יאמר כי עד צדק ישוב משפט כי המשפט ישוב למעלה עד הצדק אשר משמים נשקף ואחריו גם כן כל ישרי לב סובלי יסורין הנז' למעלה ועד הזמן ההוא מי יקום לי כו' כבקודם.

או יאמר כי אמרו רבותינו ז"ל כי בבריאת אדם צדק היה אומר יברא שעושה צדקות שלום אומר אל יברא שעושה קטטות נמצא שעם היות צדק לא יחוייב שלום אבל במשפט הראוי יש שלום כד"א ומשפט שלום שפטו ואומר על המשפט איש על מקומו יבא בשלום אמר כי המשפט לא היו עושים אותו עד שלום כי אם לא היה שלם רק שב עד גדר צדק שעדיין יש קטטות וישרי לב אשר ישרם מגיע אל חסידות שב אחריו של צדק בלבד שהוא לאחור.

טז ועל כן מי יקום לי עם מרעים כי אלו אין זכותם מספקת נגד המרעים:

פסוק יז

לולי ה' עזרתה כו' הנה כתבנו מרבותינו ז"ל כי זה המזמור עד סוף מזמור לתודה משה אמרם והנה עד כה הוא מצטער על צרת הגליות וכתבנו כי מאמר רוח הקדש בשמו יתברך היה לומר כי צריך תשובה ותורה ויסורין ומשפט שאם לא כן באיזה זכות יפיל האומות ההם משיב משה לפניו יתברך ואומר רבון העולמים עשה למענך כי מבשרי אחזה כי גם שלא היו לי עונות לולי ה' עזרתה לי ויצילני מחרב פרעה כמעט שכנה דומה נפשי ועם היות כי יראה שאדרבה אני עם היותי צדיק הוצרכתי עזרתך מה יעשו ישראל שבין הגוים עם היות כי אני לא הייתי צריך תשובות על עון:

פסוק יח

ואם הייתי אומר לפניך מטה רגלי כלומר הושיעני ידעתי כי חסדך ה' יסעדני עם כל זה להיות בלי תפלה ופרעה בעל בחירה הוצרכתי עזרתה לי ומה יעשו ישראל אשר בגלות ובידם עונות שצריך עזרתך למו:

יז **או** יאמר עם כל צדקתי לולי ה' עזרתה לי נגד יצרי כמעט וכו':

יח ואם אמרתי לפעמים מטה רגלי באיזה שוגג ואני מצטער על חטאי חסדך ה' הוא שמסעידני להצטער שאל"כ לא הייתי שם על לב ואם כן אין לתמוה על המון ישראל ועשה למענך:

פסוק יט

ברב שרעפי כו' חוזר מרע"ה על דבר מה שהיתה מצרה נפשו על צרת ישראל שבגלות ואמר הנה ברוב שרעפי ומחשבותי בקרבי מתי אל נקמות תופיע לנקום נקם. תנחומיך על כעסך בעמלק שכתבת בתורה כי יד על כס יה כו' ישעשעו נפשי כי אמרת כי לא תחבר אותיות יה משמך עם אותיות ו"ה להיות השם שלם עד תנקום נקמתנו שהורית שבטוחים אנו בדור דור לעשות זכיות מספיקים לחבר אותיות ה':

פסוק כ

ובזה ישעשעו נפשי באמור היחברך כסא הוות כו'. לומר כי ודאי לא תחליפנו בשום אומה זולת ישראל כי היחברך מקצת שמך במקצתו כסא הוות של אומה זולחנו כאשר נעשה אנחנו והוא כי ישראל על ידי צדק ומשפט יכינו כסאו יתברך ונתקנה אל"ף של כס ועל ידי כן מתחבר ו"ה עם יה אך כסא הוות האם יחברו שמך והלא כסא האומות ומשפטו הוא היותו יוצר עמל עלי חוק כי יצרו וימציאו לעמך עמל על שמרם חקיך ואתה אדרבא שמירת חקיך היא העומדת לחברך ומי יתן טהור מטמא:

פסוק כא

וראה נא ה' משפטם כי יגודו על נפש צדיק יחד יבואו גדודים עליו להחטיאו לאבד נפשו לאמר לו שיעבוד ע"א וכיוצא שהוא לאבד נפש צדיק ואם לא יאבד דם נקי ירשיעו כי יהרגוהו אם לא יעבור שהוא כי זה דרכם שאומרים לישראל אבד נפשך או נהרוג גופך וזהו יגודו על נפש ואם לא יאבה דם גופו ירשיעו ויחייבו:

פסוק כב

וישוב וידבר על לב בני ישראל הגולים ואומר הנה בה' בטחתי ייטיב אתכם מאשר ראו עיני כי הנה ויהי ה' לי למשגב שהצילני מחרב פרעה והוא מאמרנו על פסוק מגדל עוז שם ה' כו' שהוא כי החוסה במגדל בנין מאויבו הוא כלוא כבסוהר אך החוסה בשם ה' בו ירוץ לפני הכל ונשגב וזה יאמר ויהי ה' לי למשגב שבו רצתי וברחתי מלפני פרעה ועבדיו ונשגבתי ועד שלא ברחתי הייתי ביד בעלי בחירה היה אלהי היא שכינה לצור הוא סלע והוא אמרם שנעשה צוארו כשיש וזה עשה להיות מחסי:

פסוק כג
וגם וישב עליהם את אונם אשר התחכמו על ישראל בהשליך אותם אל המים באמרם כי לא יביא מבול וישב את אונם עצמו עליהם כי הם הלכו אל המבול וישב ה' עליהם את מי הים כך הגוים האלה גם הם וברעתם יצמיתם. משיבה רוח הקדש בשם כל ישראל כאלו הם המדברים ואומרים יצמיתם ה' אלהינו כמחזקים ועונים אמן על הדבר:

פרק צה

פסוק א
לכו נרננה לה' **כו'** הנה קיימו וקבלו רבותינו ז"ל כי י"א מזמורים אלה שלא נזכר בהם מי עשאם משה אמרם שנזכר בראשון שהוא תפלה למשה כו' ונבא אל הענין והוא בהזכיר מאז"ל שאמרו כי דור המדבר שמתו במ' שנה נתעתדו לבא עם משה לעתיד ויהיה כי לדבר על לבם שהיו הולכים בלי חמדת הכנס לארץ עם אחיהם אמר להם לכו לעולמכם ואל תעצבו כי אני ואתם נרננה לה' אך אחר כך לפני צור ישענו הוא שם אלהים הוא שכינה שהיא חוזק לנו להושע בישועתה למה שהוא מדת הדין צריך כריעה לפניו:

פסוק ב
משיבים הם ואומרים למה נלך מהעולם בבטחון העתיד שנרננה כו' טוב טוב נבקש לתקן בהווה לבא עם אחינו לארץ ולזה נהפך השיטה שלא כדברך שנרננה ואחר כך נריעה כי אם שנקדמה פניו תחלה בתודה ווידוים כד"א תן לו תודה ואחר שיקבלנו בזמירות נריע לו לשם הרחמים עצמו והלואי שגם בהיות הזמירות בהכנעה והוא שם רחמים שיועיל לנו:

פסוק ג
ומה שנבטח אחר שקצף הב"ה עלינו כי אל שהוא תואר חסד גדול ה' וגם שבו תואר מלך שיורה דין על כן בי' ימי תשובה שהם ימי דין נתארהו בתואר מלך יתקיים תואר זה לו על כל אלהים כענין ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' כי לא תהיה תפארתו הראות מלכות רוגז דינו:

פסוק ד
ומתודים אנו שחטאנו במה שיראנו את עמלק יושב בארץ הנגב הוא הר כאמרו עלו זה בנגב וכו' ואת האמורי היושב בהר כי אשר בידו מחקרי ארץ שהוא אפי' קצוות שאין מציאותם מושג רק על ידי חקירות כ"ש שתועפות שראינו בהרים הנז' שלו הם ויתנם בידינו וחטאנו בפחד פחדנו:

פסוק ה
וא"י הוא יצרה ובידו לתתה לנו כי הלא אשר לו הים מאז בראה שהיה שליש ים וב' שלישים יבשה והוא עשהו השליש השני בדור אנוש וזהו והוא עשהו מהיבשה ים ולמה לא הציף יותר הלא הוא כי יבשת היא א"י ידיו יצרו שנקראת יבשת על שאפי' כשנעשה ים כל העולם במבול נשארה יבשה כי לא גושמה ביום זעם וזה תרמוז התי"ו שהיא ת' פרסה על ת' פרסה ואותה בלבד ידיו יצרו והוא מ"ש ז"ל כי בתחלה לא ברא הב"ה אלא א"י אלא שאחר כך נתפשט השאר שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות והיא הגינה שלא תתפשט יותר כי בדור אנוש הגיעה עד יפו שהיא סמוכה לארץ שנאמר עד פה תבא עד יפו תבא:

פסוק ו
על כן על דבריהם אלה משיב מרע"ה אליהם ואומר הלא אמרתי אליכם לכו עתה מהעולם כגזרת ה' ונרננה לעתיד ולא אביתם אלא לבקש לבא עם אחיכם וחשבתם לתקן במה שתקדמו בתודה עשו כן ולא כאמרי לכו כי אם בואו אך לא יספיק לכם הקדמת תודה כי אם גם נשתחוה בפישוט ידים ורגלים וכריעה וקידה לפני ה' עושנו אשר אחר צאת נפשנו בסיני חזר ועשאנו ומי שאז החיינו גם עתה לא יקשה בעיניו לרחמכם:

פסוק ז
כי הלא הוא אלהינו וגם של אומות וגם לא יזוננו על ידי שר כי אם ואנחנו עם מרעיתו ולא כרועה עדרו ירעה מדשא הארץ או על ידי מה שימציא לו ריוח והוא מתפרנס על ידי עצמו אלא צאן ידו שמידו ימטיר לנו לחם מן השמים וזאת עצתי באו .נשתחוה כו' הוא כדי שיהיה היום ולא כמאמרי לכו כו' אך צריך היה אם בקולו תשמעו:

פסוק ח
ועל דברי משה על זה משיבה רוח הקדש כאלו הוא יתברך משיב ואומר אל תקשו וכו' לומר הלא במריבה היה ע"י תשובה כזאת שאתם עושים עתה ועסק תורה ותקשו לבבכם ותרפו ידיכם מהתורה ותריבו על המים וכן ביום מסה במדבר:

פסוק ט
ואין לומר כי עתה שתקבלו הטבה לא תשובו לכסלה לא אאמין אתכם כי הלא אשר נסוני אבותיכם היה אחר אשר בחנוני גם ראו פעלי שהיטבתי עמכם כענין ומנך לא מנעת מפיהם אחר עשותם העגל:

פסוק י
ע"כ הסכמתי כי מ' שנה אקוט בדור על כי ואומר עם תועי לבב הם שיצר הרע הכלול בלבב שהם הב' יצרים מתעה אותם ועוד כי גם והם לא ידעו דרכי כי אין אדם יורד עד סוף דעת רבו עד מ' שנה ומה גם דעת דרכי קונו כמ"ש ז"ל על פסוק ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה שהיה בסוף המ':

פסוק יא
אמנם איני מוציאכם ריקה כי יש לכם תקוה כי הנה אשר נשבעתי באפי לא היה רק אם יבואון אל מנוחתי הם בלי מי שמביאם בזכותו כשאר ישראל שנשאר משה והם באים כלומר אך אתם יש מי שמביא אתכם עמו בזכותו הוא משה כנודע מרבותינו ז"ל שבבא משה לעתיד יביאם עמו בזכותו ב"ב:

פרק צו

פסוק א
שירו לה' שיר חדש כו' הנה כל המזמורים האלו ידברו על הגאולה העתידה ב"ב ולבא אל ענין הכתובים נזכירה מאמר הנביא כי בימים ההם לא יאמרו אשר העלה את ישראל ממצרים כי אם מכל הארצות כו' והוא כי הטובה העתידה גדולה על כל הקדומות באופן כי לא נצטרך לשורר ולזמר על התשועות הישנות ולהזכיר השירות הקודמות כי אם השיר חדש בלבד כי הוא יהיה כ"כ גדול כי הוא לבדו שקול כנגד כל הקודמים וזה יאמר שירו לה' שיר חדש כי החדש שהוא על החדוש יספיק וראו נא גדלו כי הלא יספיק לשישוררו כל הארץ והוא כי נסים שביציאת מצרים לא היו רק במצרים וכן בכל מקום שנעשה בו נס לישראל היה מקום פרטי אך אשר לעתיד יהיו נסים כוללים בכל הארץ כמה ד"א ונתתי מופתים בשמים ובארץ השמש יהפך כו' שהם דברים כוללים וגלויים בכל הארץ באופן יאות ישירו כל הארץ על הדבר העתיד וזהו שירו לה' כל הארץ. או יאמר הלא אמרתי שירו לה' שיר חדש והלא גם שירת הים היה חדש בזמנו ושירת דבורה וכל שיר מהט' שקדמו לזה ומה ענין הפרש החדוש הזה שיהיה לעתיד ועוד כי גם שירת הים וזולתה גם כן לה' הלא הוא שירו לה' כל הארץ שהוא כי אז יהיה דבר חדש עצום מאד לכבוד ה' והוא כי בשירת הים הן אמת שנתפרסם שמו יתברך אך לא נתקדש הכל כי מצרים נשארה בטומאתה וכל ארצות כל העמים עובדי כוכבים גם הן כי על כן גם אויר ארץ העמים הוטמא אך לעתיד שאת רוח הטומאה יעביר ה' מן הארץ ותקדש המלאה לה טומאה אין ערוך אל מעלה זו וזהו שירו לה' לומר מה שתשירו הוא אמור

לה' כל הארץ צודקת ונאותה לה' ובכלל הדבר יהיה כי כל הארץ ישובו עד ה' ויהפכו כלם שפה ברורה לקרא כלם בשם ה':

פסוק ב

שירו לה' כו' אחרי אומרו כי לה' כל הארץ מה יהיה היתרון מכר לישראל על יתר אומות לזה יאמר שירו ישראל לה' ברכו שמו שהוא כי יושפע לכם על ידי השיר שפע נבואיי כמה ד"א ונבאו בניכם ובנותיכם כו' מה שאין כן לגוים בשירם כאשר יבא וזה אמר שירו לה' כו' לומר מה שאמרתי לישראל שירו לה' הוא כי ברכו שמו שהוא שעל ידי השיר חדש ברכו שמו שהוא כי תמלאו כח את רוח ה' שהוא המשיך שפע הנקרא ברכה מהמלוא העליון וזהו ברכו שמו ויתכן כי בכלל הדבר הוא כי שמו יתברך שהוא בפירוד אותיות י"ה מאותיות ו"ה על ידי השיר חדש שיעלה השבח למעלה ישפיע ברכה להתחבר האותיות והיא ברכה בשמו יתברך עצמו כי על ידי אותו השפע יכנע כח טומאת שרו של עמלק ויתקיים ענין כי יד על כס יה מלחמה כו' ועל ידי אשר תוסיפו בשיר בחצרות ה' מהתהפכות השפע הנמשך לכם מלמעלה יושפע בכם רוח הקדש עד גדר שתבשרו יום יום מה שעתיד הוא יתברך להוסיף בישועתו מחר וזהו בשרו מיום ליום ישועתו כי אין לך יום שאין תשועה הולכת ונוספת יום יום ואמר כי בכל יום יבשרו ברוח הקדש מה שיהיה במחרתו:

פסוק ג

ספרו כו' אמר המשורר ע"ה הלא אמרתי השיר שתשוררו לעתיד והלא תאמרו ביני וביני בעוד שאנו בין הגוים בגלות בבל ומדי כו' מה נאמר מה נדבר ביניהם להם שיכירו גדולתו יתברך ויקלו מעלינו לזה אמר ספרו בהיותכם בגוים את כבודו ובהיותכם בכל העמים נפלאותיו והוא כי בגלות בבל לא נתפזרו בכל העמים כי אם שבבבל נמצאו עממיא כו' ז' כמו שאמרו ז"ל שהם אחשדרפניא כו' אבל בזמן מדי נתפזרו בעמים כאמרו ומפורד בכל העמים וכן באחרון ועל גלות בבל שהיו שם בין ז' גוים אמר יותר ממציאות נפלאות תוכלו לספר שהוא את כבודו יתברך שהוא כי כבוד גדול נתכבד הוא יתברך באותו גלות בין הז' גוים על ידי חנניה מישאל ועזריה וזהו ספרו בגוים את כבודו ואפשר שמה שמלת את לא קרינן הוא כי אם היינו קורין אותה היה האת מרבה גם כבוד ישראל שנעשה להם נס אך לא היה כבודם שלם כי בבחינה אחת היה להם קלון שהיו הגוים רוקקים בפניהם ואומרים להם היה לכם אלוה כזה והייתם עובדים ע"א על כן לא קרינן לה גם יתכן שבסיפור כבודו ית' בגוים לכל גם ענין דניאל בגובא דאריותא בזמן דריוש שהומלך על מלכות כשדים ועל אתון נורא שבזמן נ"נ וגובא דאריותא בזמן דריוש אמר

ספרו בגוים את כבודו ועל גלות שהיו מפוזרים בכל העמים אמר שיספרו בהיותם בכל העמים נפלאותיו אשר עשה והוא כי ישראל בלי נפלאות רבה אמונתנו בה' אלהינו משא"כ הם צריך לספר ביניהם נפלאותיו יתברך למען ייראו:

פסוק ד

ואם יאמר איש מה צורך לספר לגוים נפלאות אל הלא בכל מקום גדול שמו בגוים כמאמר הנביא לזה אמר הן אמת כי גדול ה' ומהולל מאד בגוים מכל אלהים אבל אין מוראו יתברך עליהם כי על כן את אלהיהם הם עובדים שאם נורא הוא הוא על כל אלהים שהם שרים של מעלה וכיוצא כי למה שיש בהם השכלה ישכילו כי אלהים צורם וייראו ממנו מה שאין כן הגוים עובדיהם על כן למען ייראו צריך לספר להם נפלאותיו יתברך:

פסוק ה

ומה שנורא ה' על כל אלהים הוא על כי כל אלהי העמים אלילים הבל המה ואין בם מועיל ואין אלוה מבלעדו יתברך כלל ושמא תאמר אם המה הבל למה אין הקב"ה מאבדן מן העולם והנה תשובת זה הוא מאמר המשנה שהשיבו הזקנים לשר ברומי בזמן טיטוס אלו היו עובדים לדברים שאין העולם צריך להם היה מאבדם אבל עובדים לשמש ולירח ולצבא השמים האם יאבד הקב"ה את עולמו אשר עשה מפני השוטים וזה יתכן שהרגיש המשורר אחר אומרו כי כל אלהיהם אלילים ראה כי יוכלו להשיב אם אין בהם ממש למה אין הקב"ה מאבדן לז"א וה' שמים עשה לומר שעם היותם הבל הוא סובל ואינו מאבדן מפני כי וה' שמים עשה כלומר אלו היו עובדים למי שאין צורך העולם בהם היה מאבדן אך עובדים לחמה וללבנה שהם מהשמים שעשה ית' לצורך עולמו וכי בשביל השוטים יאבד הקב"ה את עולמו אשר עשה וזהו וה' שמים עשה לומר הנה כל אלהי העמים אלילים ומה שלא יאבדם הוא כי וה' שמים עשה ואיך יאבד עולמו אשר עשה מפני השוטים. או יאמר כי כל אלהי העמים אלילים כו' והוא כי הלא יש עובדים למלאכי מרום והלא כמו זר נחשב אומרו שגם הם אלילים כלומר כי אין בם מועיל והנה באמרו כל מרבה גם המלאכים לזה אמר אל תתמה כי הנה וה' כלומר לבדו שמים עשה והוא מאמרם ז"ל על פסוק אני ה' נוטה שמים לבדי כו' שהכל מודים שלא נבראו מלאכים ביום ראשון שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפונו כו' והקב"ה ממדד באמצעיתו וזה יאמר כי כל אלהי העמים אלילים ושמא תאמרו האם אלילים יקראו גם מלאכים לזה אמר גם המה לא ייטיבו ולא ירעו ואפילו להיות לאמצעיים לעשות דבר כי הלא וה' שמים עשה לבדו פן יאמרו עזרוהו חלילה הרי כי לא עשו שרי מעלה לא שמים ולא ארץ כי שמים וארץ קדמו להם:

פסוק ו

הוד והדר וכו' אחרי אומרו שנספר אנו בגוים את כבודו יתברך ונפלאותיו למען יראוהו ושמא תאמרו כי הלא יהיה לגוים פתחון פה לומר כי הנה ראה יתברך גוים מרקדים בהיכלו ואיה גבורותיו חלילה ולמה לא שפך עליהם כאש חמתו והנה תשובת דבר זה הוא מאמר אנשי כנסת הגדולה כי עצור כח לסבול על העדר זכות בישראל הן הן גבורותיו וזה יתכן יאמר אל תתמהו אם שתק אלהי ישראל בראות גוים מרקדים במקדשו כי הנה זה היה על העדר צדיקים בישראל להגין על העם שהוצרך במקום לקות העם בל יכלו להטיל הכעס במקדש אבל כאשר יהיה הוד והדר לפניו שהוא כי יהיו צדיקים בעיר בפרט במקדש הנקרא לפניו כמו שאמרו ז"ל שאין חצוצרות אלא בבית המקדש שנא' בחצוצרות כו' הריעו לפני המלך ה' והוא כי הצדיק בעיר הוא הודה הוא הדרה וזהו הוד והדר לפניו אז עז ותפארת יהיה במקדשו אך כאשר אין הוד והדר לפניו כיום החורבן שלא היו צדיקים אז היה עוז משולל תפארת שהוא כי היה סובל שהוא עוז והן הן גבורותיו אך בלי תפארת כי אדרבא היו פוערים פיהם שונאי ישראל:

פסוק ז

ואחר אומרו שנספר בגוים כבודו ית' גמר אומר ואמר הבו לה' משפחות עמים והוא לומר אם תראו שלא כל העמים ישמעו לכם לשוב להיות ממנו ית' ולא מאלהיהם איני חושש אם לא יהיו כלם כי הבו לה' משפחות עמים כי קצת משפחות עמים מספיק שתתנו לה' לקרא כלם בשם ה' כמשפחות בני הפילגשים לרז"ל שהם ישרתונו וכיוצא בהם שלא הצרו את ישראל ואתם משפחות עמים אשר יראתם את ה' על נפלאותיו אך לא נתתם לו הכבוד כי אם לאלהיכם עתה הבו לה' הכבוד והעוז ולא עוז בלבד.
או יאמר אל תתעו בחשוב כי העוז לאלהים והכבוד לה' כי אם הבו לה' כבוד ועוז כי ה' הוא האלהים ולא יפרדו בשום בחינה חלילה כי ה' איש מלחמה:

פסוק ח

הבו לה' כו' הנה מעט מעט תקנו האמונה לגמרי שאחר תתכם לה' הכבוד ועוז שלא תתנו העוז לה' והכבוד לאלהיכם לעבדם כי אם תודו כי הכל לה' ושאליו יתברך לבדו ראוי לעבוד ועדיין אפשר כי לא יוסר מפיכם שם אלהים מהם שתקראו אותם אלהים והמה לא אלהים כי גנוב הוא שם זה עליהם אך מעתה הבו לה' כבוד שמו שהוא שלא תתנו כבוד שמו לזולתו לקרא לאלהיכם אלהים כ"א הבו לה' לבדו כבוד שמו המיוחד לו כי אין צריך לומר שלא תכנום בשם אלהכם כ"א אף שם אלהים סתם לא תכנו עליהם ואחר הודיעי אתכם כי הוא לבדו אלהים אל תאמרו מה בצע אם לא תקבלו גרים

לימות המשיח לז"א עשו לפי עצתי ואקרבכם לחצרות ה' כישראל והוא ענין שהנביא דבר והביאו את כל אחיכם מנחה לה' בסוסים וכו' וגם מהם אקח לכהנים ללוים וכו' והפירוש שיראה עיקר הוא שגם מהמביאים יקח לכהנים ללוים אפילו לא נאמר שהוא לשרת את הכהנים כו' לא יבצר מלהיות להם מבוא בחצרות ה' כעזרת ישראל לפחות ככל אישי ישראל וזה יאמר עוד אזכה אתכם משפחות עמים באשר אני מיעץ אתכם ששאו מנחה עליכם או בסוסים בפרדים וכו' ועל ידי כן ובאו לחצרותיו. או יאמר שאו מנחה כו' לומר אל יעלה על רוחכם כי יש לו להחזיק לכם טובה שתבאו לחצרותיו כי נהפוך הוא כי אדרבה אתם הנושאים ומקבלים דורון ממנו ית' במה שיניח אתכם לבא לחצרותיו מעין מאז"ל על המקדש את האשה שאם אדם חשוב הוא אפילו נתנה היא ואמר הוא מקודשת כי במה שרצה לקבל ממנה יחשב כנותן לה הוא ועל דרך זה יאמר כי במה שמניח אתכם לבא לחצרותיו לנושאים ומקבלים דורון ממנו תחשבו וזהו שאו מנחה ובאו לחצרותיו כי מלת שאו לשון קבלה כד"א שאו את ראש כו' שא את ראש כו' שתרגומו קבל:

פסוק ט

השתחוו לה' **כו'** עוד המשורר מדבר עם העמים ואומר להם שאין זולתו יתברך אלהים בכל העולם ושהם מקבלין דורון ומנחה במה שזכו לבא לחצרות בית ה' בבית המקדש והנה מזה אפשר יצא עתק מפיהם כי יאמרו אמור אם אלהי ישראל אלהי כל הארץ יקרא א"כ אפוא בכל הארץ כבודו וא"כ אפוא מה יתן ומה יוסיף הביאה לחצרותיו יותר מכל שאר העולם האם משאר העולם יעדר וגם האם גבול לו חלילה לז"א השתחוו לה' כו' לומר דעו לכם כי אשר אמרתי שתבואו לחצרותיו איני שולל שמלא כל הארץ כבודו אלא שאני אומר שתשתחוו לה' בהדרת קדש שהוא במקום שמתגלה בו הדר רוח הקדש שהוא בבית המקדש לפי הכנת המקום כנודע מכמה נסים שהיו נעשים כענין החזיק המועט את המרובה עומדים צפופים ומשתחוים רוחים וכיוצא שהוא כעין האדם שעם היות שנפש האדם ממלאה את כל אברי הגוף עם כל זה אין ראות בשום אבר כי אם בעין אך הוא כי כל אבר משיג מהנפש לפי הכנתו כך גם שמלא כל הארץ כבודו. מקום שלעומת שער השמים מוכן יותר אך לא יבצר שמלא כל הארץ כבודו וזהו חילו מפניו כל הארץ כלומר כי בכל הארץ בכל מקום שתהיו בפניו אתם עומדים וזהו חילו מפניו כל הארץ לא תחילו ממי שבבית המקדש ולא שם כי אם ממי שבכל מקום שם פניו יתברך וזה בכל הארץ כי בכל הארץ כבודו:

פסוק י

אמרו בגוים וכו' הנה ידוע כי תואר מלך ענינו דין ומשפט כי על כן בימים הנוראים אשר הוא יתברך יושב על המשפט נתארהו בתואר מלך לומר המלך הקדוש המלך המשפט. ונבא אל הענין אחר אומרו כי כל העובדי כוכבים מעתה יאמינו באלהי אמת לבדו ולא ילכו איש בשם אלהיו אמר עתה אמרו בגוים מה ירויחו בזה והוא אמור להם הנה ה' מלך שהוא כי יתואר לעתיד בתואר מלך בקומו לערוץ הארץ לשפוט כל הגוים כי על כן נקרא תואר מלך לכן לה' תהיו מעתה ואם טרם בא יום ה' לא תשובו אל ה' ולא תתנו לו כבוד ועוז וכבוד שמו ולא תכירו האמת הלא יקום לערוץ הארץ ועולם ימוט וידין העמים במדת רוגז ולא ישמחו בבואו לא שמים ולא ארץ אך תשמעו בקולי ככל הכתוב למעלה טוב לכם וטוב לעולם עליונים ותחתונים וזהו אמרו תדעו אשר תרויחו בעצתי שתשובו אל ה' הלא הוא הנה ה' בעל הרחמים מלך ואין צריך לומר בחינת החסד ורחמים כי אם אף תכון כו' שגם לא תקטרג האף והרוגז שלו עם היותו בא לערוץ הארץ כי אם אדרבה אפילו מדת אף ורוגז שלו תכון תבל בל תמוט כי לא יחריב תבל בכלות כל הגוים הכופרים בו כי אם אדרבה תכון תבל כו' והטעם כי הנה ידין עמים במישרים שהוא במדת רחמים וחסידות כי זה ענין מישרים כד"א ועשית הישר והטוב ואמרו רבותינו ז"ל זו לפנים משורת הדין:

פסוק יא

ובזה ישמחו השמים כו' שאלו לא תשובו לקרא כל הגוים שפה ברורה בשם ה'. בבא יתברך לעתיד יעצבו שמים ותאבל הארץ כי מן השמים ירדו דם ואש ותימרות עשן וגפרית ואש אשר גם לשמים יהיה עצב וכל שכן הארץ מקבל הפורענות אך בשובכם עד ה' כמדובר ישמחו השמים משפע חסד ורחמים המשתלשל על ידם ותגל הארץ ולא יהיה רעם מה רק בים ומלואו כי יזכור שרו של הים הפעם הראשונה שבא יתברך אל העולם כי אז נקרע הים ויירא גם עתה וזהו ירעם הים ומלואו. או יאמר כי אין מרגיש צער רק הים בצוד את לויתן שירעים הים:

פסוק יב

אך שאר כל הארץ אין צריך לומר בני אדם כי אם גם יעלוז שדי שתתהפך אירתה לברכה כי אז איררה ה' כמ"ש ז"ל להוציא יתושין ופרעושין וקוצים ודרדרים כי נעצבה כמ"ש ז"ל עתה יעלוז שדי שאדרבה יהי פסת בר זך ונקי בארץ ויתוקן כמ"ש ז"ל ו' דברים שלקתה הארץ שבכללן הוא שלקו פירות הארץ ופירות האילן וכן יעלזו כל אשר בו כי מתחלה חיות השדה שואגים לטרף ומצטערים הן ושור וכשב ועז הנאכלים מהם אך אז

שאריה כבקר יאכל תבן יעלזו אלו ואלו וזהו וכל אשר בו וכן אז ירננו כל עצי יער שהוא כי עתידים כל אילני סרק הם עצי יער לעשות פירות:

פסוק יג

וכל טובה זו למה הלא הוא לפני ה' כי בא שלא בא מדת אלהים כי אם מדת רחמים וחוזר בטעם זרקא כמאריך התנועה ואומר הלא תקשני שהרי כתיב וירד ה' לראות את העיר וכו' והיה רוגז גדול לז"א כי בא וכו' לומר הנה אמרתי שירבה הטוב לפני ה' כי בא והלא תראה כי בא בדור הפלגה והיה רוגז שזרקם והפיצם ה' ותתמה אינו דומה כי אז היה לשפוט הארץ כי היו רשעים אויבי ה' אבל עתה ישפוט תבל בהיות כבר אתם צדק כענין ושביה בצדקה וכן עמים בהיות להם אמונתו שהאמינו כבר בו ככל הכתוב למעלה שמדבר עם האומות שיאמינו בה' בכל הפרטים הנזכרים וייטב להם ולעולם לעתיד במהרה בימינו:

פרק צז

פסוק א

ה' **מלך תגל וכו'** הנה במזמור הקודם אמר מרע"ה בעל המזמורים האלה כי כאשר ה' ימלוך ישמחו השמים ותגל הארץ מאור שפע שיושפע טובה בעולם אמר עתה אשר אמרתי כי בהיות שה' מלך תגל הארץ היינו שישמחו איים רבים הם הרחוקים אשר לא הצרו את ישראל:

פסוק ב

אך לא הקרובים סביב כי אם ענן וערפל סביביו שהם כחות רוגז ודין כנודע לקרובים סביביו כי הם אשר הצרו את ישראל והביטה וראה נפלאות אל אשר יפלא בין הצדיקים לצריו יתברך כי הנה הצדיקים אשר צדקתם בזמן ההוא היא אשר עשו צדק ומשפט כי ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה הם יהיו אז מכון כסאו מרכבה אל השכינה עם היותה אש אוכלה שיתענגו בה:

פסוק ג

והרשעים אין צריך לומר אש השכינה עצמה כי אפילו האש אשר לפניו תלך הוא אש בהיקותו המבהיק ומתפשט לפניו תלהט סביב צריו כי בבת אחת מה שמענג את הצדיק תלהט הרשעים:

פסוק ד
ואל תתמה כי הנה אין כל חדש כי מעין זה היה במתן תורה כי האירו ברקיו תבל שכל תבל היו מאירים ברקי קרני אור השכינה ואז היו ב' הפכים יחד והוא כי ראתה הארץ כי כל יושבי ארץ ראו ויכלו לסבול אשר אין ספק שניצוצות השמש כאין לערך ברקי אורו יתברך ואין סובל ומצד אחר ותחל הארץ וזהו ראתה ותחל הארץ:

פסוק ה
ומה היה חיל הארץ הוא כי הרים כדונג וכו' ולא בלבד מלפני ה' כי אם מלפי אדון כל הארץ הוא אדני הוא שכינה ולא אמר מפני אלא מלפני שהוא ממה שהוא לפני שהוא מהתפשטות ברקי זיוו:

פסוק ו
ושמא תאמר והלא זה יפלא דהא לא עביד קב"ה ניסא לשקרא ואיך ראתה כל הארץ שהוא כל העמים ונתן להם הוא יתברך כח לסבול לז"א שהוא כי רצה ה' לעשות ב' דברים שהגידו השמים צדקו שמה שנמסו הרים כדונג יכלו לסבול ישראל וזה יגידו השמים שהוא מאמר רבי יהודה במכילתא שהיו ישראל משולהבים מאש של מעלה ואמר הקב"ה לשמים הזילו על בני טל וכו' הרי כי הגידו בזה צדקו יתברך ומה שסבלו העמים הראיה עם היותם רחוקים שלא הגיע אליהם שיעור חום שהיה לישראל כי נתן להם ולעיניהם כח לסבול הוא כי רצה ה' לפרסם כבודו בכל העמים וזהו וראו כל העמים כבודו:

פסוק ז
יבשו בל עובדי כו' הנה פסל יקרא של אבן או עץ ואלילים הם מה שלמעלה שהפסל הוא דוגמתו כשמש ירח או שר או מלאך כנראה מאמרו כי כל אלהי העמים אלילים כי שם כלל העליונים שאם לא כן אלא בשל עץ ואבן איך להורות הפרש אמר וה' שמים עשה. ונבא אל הענין אמר כי לבלתי יתבוששו בהשתחוות לפסל נסך חרש יש מהם יתהללו לאמר שאינן כזולתם שלא יכוונו רק אל הדומם כי הם לא יכוונו רק אל האלילים ולא שהם קוראים דוגמתם אלילים רק אלהים כי אם שרוח הקדש מכנה בלשון הבלים והענין שאמר מרע"ה איזה סימן אתן לכם שיתחיל ליתקן העולם שהוא כשיכנעו שרים של מעלה הלא הוא כאשר תראו שיבושו כל עובדי פסל גם כת המתהללים שאין עובדים כי אם העליונים אז הוא הוראה שהשתחוו לו כל אלהים כי מידי איתרע מזלייהו ותשש בטחונם. או יאמר דברים כפשטם כי בימים ההם תגלה ותראה מלכותו לעיני הכל שיראו כי ישראל ישמחו ויעלצו לפני אלהים ואש מלפניו תאכל צריו שאין זה כי אם

גלוי שכינה לעיני הכל והנה בראות שרי האומות כך יראו מאשו יתברך ויבואו וישתחוו לפניו יתברך ברוב ההודאות ואמר שגם בראות כל עובדי וכו' שלהבה תלהט צריו לא יבושו כל עובדי פסל המתהללים באלילים עד ראותם שישתחוו לו כל אלהים שישפילם אז ה' עד יבואו וישתחוו בפועל לפניו יתברך ומי שנתן כח לעיניהם לראות גלוי שכינה מכל שכן שיתן לראות בהשתחויית שריהם:

פסוק ח

ויותר השכלה תהיה לציון ובנות יהודה מהגוים ההם כי הגוים לא יבושו בשמיעה ולא בראות תלהט סביב צריו עד ראותם שישתחוו לו שריהם אך ציון וכו' מהשמיעה האמינו ושמחו וזהו שמעה ותשמח ציון וכו' למען כו' לא על טובת עצמם רק למען משפטיך ה' שידעו גוים משפטיך ה' שהם עשות שפטים עם רחמים כאחת שישראל נהנים מזיו השכינה והם מרכבה וכסא ועם היות אש אוכלה סובלים ומתעלצים וצריו יתברך מאש שלפני ה' מתלהטים.

או יאמר שמעה שהשתחוו השרים ותשמח ציון ותגלנה וכו' וטעם שמחתה הוא למען משפטיך ה' שיודעו בעולם:

פסוק ט

ואל יאמר איש אולי מה ששמחה הוא מפני שבחרבן נסתלקה שכינה והניח הממשלה לשרים ומהם בא מה שהוצת אש בציון ובנות יהודה שעל כן היו גוים מרקדים בהיכלו ושותק ולכן שמחה עתה שחזרה המעלה לה' לזה אמר חלילה וחס שכך עלה אפילו במחשבה כי לא כן הוא חלילה כי אם יאמינו כי גם כאשר עתה ה' עליון מסולקת שכינה למעלה עם כל זה גם אז מאד נעלית על כל אלהים הם אלהי העמים כהוברי השמים ושרים כי הוא יתברך עליהם ומידו נותן להם אשר גזרה חכמתו להצלחה הראויה להם בזמנים הללו אחרי אומרו כי מאז שמעה ציון את אשר יהיה לעתיד שמחה ציון כו' והנה היה אפשר לומר כי מה ששמחו הוא על העתיד כי כעת בזמן הגליות לא יבצר כי יעלה על רוחם כי מאז נחרב הבית נסתלקה שכינה על השמים ותעזוב הנהגת העולם לשרים ולהוברי השמים ועל כן היתה הצלחתם מאז. ואחשבה יהיה שיעור הכתוב לפי זה שמעה ותשמח ציון וכו' והשמחה היא למען יודע משפטיך ה' שמה שנעשה משפט בציון שהיו אומרים גוים מרקדים בהיכלו וכו' עתה יודע כי אלהי העמים אלילים בבואם בהכנעה לפניו שאם בידם היה כח מבלעדי ה' חלילה מה זו הכנעה אלא ודאי כי כאשר אתה ה' היית עליון מסולק על כל הארץ מאד נעלית וכו' כי מלכותך מלכות עולם:

פסוק י

אהבי ה' כו' אחרי אומרו כי גם שלות הרשעים בהשגחה היא גם בזמן סילוק שכינה כי בשום זמן לא עזב ה' את הארץ יוכל איש לדבר איך הכל בהשגחה ודרך רשעים צלחה וידם רמה ותקיפה וצדיקים בחוסר לחם ויסורין וגם מה שאדם אוכל פירות בעה"ז גם זה לא יותן למו ומהיותם אך נכאים יכופו ראשם תחת רשעים מדאגה מדבר פן יצרו להם וה' לא ימחה בידם לבלתי בטל בחירתם על כן על שלות רשע ידבר בפסוק זה ועל חסרון טוב הצדיק בפסוק שאחריו ובראשון החל ואמר אוהבי ה' שנאו את מי שהוא רע ואל תחושו להצלחתו כי אם שנאו אותו ואל תשיתו לב פן תפלו בידם ואין מציל מפני הבחירה כי הנה מי ששומר נפשות חסידיו מן חטא שאינו מניחם ביד כחות סמאל הוא שטן הוא יצר הרע ומכל כחות המחטיאים העצומים מן הרשעים שאינו מניחם בידם לבא לידי חטא כי רגלי חסידיו ישמור שלא תבא תקלה על ידם מכל שכן הוא שמיד רשעים יצילם בל יהרגו אותם ובמה שאמר מיד רשעים ולא אמר מרשעים הורה מה שכתבנו בביאור משלי כי הוא יתברך מניח את הרשע בבחירתו יכין כל הכנותיו עד יפרוש רשת ליד מעגל הצדיק לאספו במכמרתו ואחר כך ממציא דרך לצדיק שלא יפול בלכד ההוא וזהו אל תירא כו' ומשואת רשעים כו' כי ה' יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד שהוא מלכד של שואת רשעים הבחירים וזה יכוון פה כי שומר נפשות חסידיו שהוא כי עם שהיצר הרע עושה כל הכנותיו מרחיק הוא יתברך את חסידיו בל ילכד ברשתו כן גם על דרך זה אומר כאן מיד רשעים יצילם שעם היותם בידם הוא רשת טמנו לו משם יצילם ולא בלבד מרשע אחד כי אם גם מרשעים רבים:

פסוק יא

אור זרוע כו' הנה על אשר יראה הצדיק שלות רשעים שעל ידי כן היה חושש ונופל חתיתו עליו הנה תיקן בפסוק הקודם ועל מה שיראה ביסורי הצדיק בעה"ז ולא יאכילוהו לפחות פירות מעשיו בעה"ז ופירות תורתו לזה בא ויאמר אור זרוע כו' והוא מאמרנו על פסוק להנחיל אוהבי יש כו' לומר אל תשיתו לב אם תראו אוהבי משוללי טובה בעה"ז אפילו פירות מעשיהם כי הנה לא מבלתי היות מה ליתן להם שם אני נמנע מלתת להם טובה בעה"ז כי הנה להנחיל אוהבי יש ודאי מה להנחיל כי אם כונתי הוא כדי שואוצרותיהם אמלא שאוצרותיהם של העה"ב אמלא ע"י מה שאצרף הפירות עם הקרן ואעשה הכל אושר רוחני עד המלא האוצרות על אשר היה בם מקרן הזכיות וזה יאמר פה אור זרוע כו' לומר אור פירות טוב הצדיק זרוע לו כי כזורע כור תבואה ומצמחת ומתרבית עד מלאת אוצרות ממנה כן אור טובם של עה"ז אשר הוא מועט כי גשמי הוא

זרוע לצדיק שמתגדל עד מלאת אוצרות ולישרי לב מקבלי יסורין ביושר לבב ובשמחה אצ"ל שזרוע להם פירותיהם כי אם גם שמחתם על היסורין ששמחים ביסורין מיושר לבם גם זכות השמחה זרוע להם להעשות אושר רוחני גדול נוסף על זכות תורה ומצות אשר להם:

פסוק יב

ואם תאמרו במה ינוחמו הצדיקים סובלי יסורין בעולם הזה הלא הוא שמחו צדיקים בה' כי גם שכינתו בגלות כ"י וכאשר מרגלא בפומייהו דרז"ל האומרים שאומר הקב"ה אני לא שמחתי כביכול בעולמי ואתם תבקשו לשמוח בו וכן אמרו כי בזה יתנחם הצדיק סובל יסורין כי דיו לעבד להיות כרבו וזה יאמר שמחו צדיקים בה' כי במה שהוא יתברך גם הוא אין לו שמחה בעולמו שמחו בה' כי שמחה היא הדמות ליוצרכם או בה' בעולם העליון או לעתיד כאשר ישמח ה' במעשיו כי דיו לעבד להיות כרבו והודו למי שעשה זכר קדשו בכם וזהו והודו לזכר קדשו:

פרק צח

פסוק א

מזמור שירו כו' הנה כתבנו במזמורים הקודמים כי עשרה מזמורים אלו משה אמרם וכל אלו שלא נקרא בהם שמו על גאולה העתידה ידברו והנה במזמורים שבסמוך אמר כי לעתיד נשיר שיר חדש על הגאולה ועל התשועה בין על ישועתו יתברך כי שכינה בגלות כ"י בין ישועתנו הנמשכת ממנה ועתה יאמר למה זה תמתינו מלשורר לה' על הישועה העתידה כי הנה מעתה ראוי כי מזמור שירו לה' אותו שיר חדש העתיד אחר כי נפלאות עשה עד הנה ביציאת מצרים בימין ובשמאל בימין פעולת דין ובשמאל פעולת רחמים בימין כי הושיע לו ימינו שהוציא שכינה מהגלות על ידי ימינו וזהו הושיעה לו ימינו שהוא ימינך ה' נאדרי בכח ובו עשה גם פעולת דין כי ימינך ה' תרעץ אויב ובשמאל רחמים וזהו וזרוע קדשו שהוא נהלת בעזך כו' ואם כן מי שעשה כן אז ודאי יעשה כן גם עתה:

פסוק ב

ועוד טענה שנית כי הלא מעתה ראוי לשורר כי הנה דרכו יתברך למהר את הקץ ושמא יהיה היום אם בקולו תשמעו כי הנה ראו עתה כי כן עשה בגלוי כי הנה הודיע ה' ישועתו באמרו וענו אותם ארבע מאות שנה ואחרי כן יצאו הנה הודיע זמן ישועתו ואחר כך לעיני הגוים גלה צדקתו היא הצדקה הגדולה שהקדים ישועתו ק"ץ שנה לזמן שהודיע

כי גאלם אחר רד"ו שנה ואמרו רז"ל כי זאת היתה צעקת שרו של מצרים אומרו כי עדיין נשארו ק"ץ שנה מהזמן האמור בתורה הנה כי לעיני העמים גלה צדקתו ועל כן מעתה ראוי לשורר מטעם הנזכר.

פסוק ג

ושמא תאמר אם כל כך גדל כחו למה בהסתר עשה שישאלו כלי כסף כו' במרמה עד שוינצלו את מצרים ולמה לא עשה שיתנו בעל כרחם על ידי מכות לזה אמר אם כך היה עושה שיתנו ביד חזקה לא היו נותנים את לבם לרדוף אחרי בני ישראל על נכסיהם ולא היה ענין קריעת הים בא אל הפועל ולא היה מתקדש בעולם שמו של הקב"ה כי בדבר אשר זדו עליהם אך עתה שעשו בערמה שלקחו בשאלה ערבו אל לבם לרדוף אחרי בני ישראל באמרם אם היה כח בידם ליטול לא היו עושים בערמה על כן שמו לבם לרדוף אחריהם באמרם כי בדרך טבע התנהגו ולא בהשגחה עשו כן גם הם ויבאו אל המבול ויקדש בם שם ה' וגם על כן נשתבחו ישראל שהיה הדבר בסוד י"ב חדש שאם היה מתגלה לא היה בא אל הפועל נס קריעת ים סוף וזה יאמר זכר חסדו יתברך אשר נדר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ואמונתו בסוד היה לבית ישראל שישאילום ומזה נמשך שראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בקריעת ים סוף כי נודעת היתה בכל הארץ והוא מאמרם ז"ל ויבקע הים לא נאמר אלא ויבקעו המים מלמד שכל מימות העולם נבקעו באופן שנתפרסמה ונראתה הישועה ההיא עד אפסי ארץ וזה ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו:

פסוק ד

הריעו לה' כל הארץ כו' אחר אמרו כי ראוי ישירו ויזמרו מעתה ישראל שיר חדש על הגאולה העתידה מאשר ראו אשר עשה ה' במצרים כי כן יעשה לכל המצרים את ישראל לעתיד הפך פניו כלפי האומות שבכללם הד' מלכיות ואומר הריעו והכנעו לה' כל הארץ פן יקרכם כמצרים כלומר שלעשות רצון ה' לפקוד עליהם אשר חטאו הם מגלים אותם לא להכביד עליהם ואם יקשה עליכם ההכנעה והשעה משחקת לכם פצחו והתחילו מעט וזהו פצחו ואם תעצבו עתה תשמחו לאחר זמן שלא ירע לכם בסוף וזהו ורננו וזמרו או יכוין שתעשו בהדרגה בתחלה פצחו בתרועה ועוד מעט רננו רנה ועוד מעט זמרו שנתן לכם הממשלה לעשות רצונו בעמו לא לכונת שעבוד:

פסוק ה

ואחר שתוסיפו גם לזמר השמרו פן תתגאו ותזמרו לאלהיכם באמור כי הוא נתן לכם הממשלה כי אם זמרו לה' כי הוא הנותן לכם כח לעשות חיל ולא תתחילו הזמר בקול

רם בנבל עשור או בתוף מתחלה כי אם לאט לאט כי תחלת הזמר יהיה בכנור אשר קולו נמוך שהיא גילה בקצת הכנעה וזהו זמרו לה' בכנור ואחר כך שתפו עם הכנור קול זמרה בפה וזהו שחזר ואמר בכנור וקול זמרה:

פסוק ו

ובזכות שתשפילו גוים עצמכם בזמן שליטתכם ותגילו ברעדה שאף הזמר שלכם בממשלתכם כדרך המלכים יהיה בלחש בכנור בזה תזכו כי כשיבא אלהינו לשפוט הארץ תשישו בשמחה ובחצוצרות המרימים קול מצורף עם הכנעת קול שופר תריעו ולמה יהיה שופר אחר שאז תהיה לכם שמחה מפני שהוא לפני המלך ה' כי יש אז ב' בחינות על כי בא לשפוט הוא תואר מלכות לכן צריך תרועת מלך כי תואר מלך נאמר על המשפט ועל כן בי' ימי תשובה שהם ימי משפט אנו אומרים המלך הקדוש המלך המשפט ולהיות ה' שהוא רחמים שאז יבא לרחם בדין על כן הם החצוצרות כי אז נעשה מעין מה שהיה במקדש שהיו חצוצרות מקצרות ושופר מאריך וזהו שלא אמר בחצוצרות ושופר כי אם וקול שופר לומר שאחר השמעת החצוצרות עדיין קול השופר נשמע והוא כי אז יהיה כיום ראש השנה שהוא יום דין כי אז ה' ימלוך כי תואר מלכות נאמר על המשפט כי על כן בימים הנוראים אנו אומרים המלך הקדוש המלך המשפט והוא ברחמים כנודע וכן יהיה לעתיד וזהו אומרו לפני המלך ה' שהם שתי הבחינות ואם כה תעשו שתריעו לה' כל הארץ שאפי' האומות תכנעו לפני ה' מעתה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד כי אז עם היות יתברך בא בתואר מלך שהוא לדין עמים יהיה ה' שהוא מדת רחמים ולא יהיה רוגז בעולם לכם:

פסוק ז

כי אין ספק שבגלות מלכנו יתברך בעולם כי ירעם הים ומלואו כי הים שנקרע ביציאת מצרים יזכור שרו פן כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו יתברך נפלאות וכן תבל ויושבי בה כי יעשה רושם בעולם השפל כי קדושתו תטיל מורא:

פסוק ח

ואז במקום שד' מלכיות שבא לשפוט אותם היה להם ליראה אדרבה נהרות שהם הד' מלכיות כמ"ש ז"ל שד' נהרות היוצאים מעדן הם משל אל ד' מלכיות אז על ידי היותם לה' ימחאו כף משמחת לבב וכן יחד הרים הם שריהם מלמעלה ירננו:

פסוק ט
והוא כי לא יהיה רוגז בדין כי אם לפני ה' כי בא לשפוט כי בא בשם רחמים כי ישפוט תבל בצדק שהוא בבחינת צדקה ועמים במישרים הוא לפנים משורת הדין כד"א ועשית הישר והטוב ואמרו רבותינו ז"ל זו לפנים משורת הדין:

פרק צט

פסוק א
ה' **מלך ירגזו עמים** כו'. הנה במזמורים הקודמים הפליג משרע"ה בעל י"א מזמורים אלו לדבר על מלכותו יתברך ואמר כמה פעמים ה' מלך וב' פעמים אמר לפני ה' כי בא כו' שהוא לעתיד והוא להשרות שכינתו בבית המקדש בין ב' הכרובים וכל ענינים אלו לא אמרם כמדבר עם ישראל כי אם עם כל העמים והנה אין ספק כי אפי' באמור ה' מלך ירגזו עמים כי הלא כמו זר יחשב להם כי במי שאין בו שנוי הלא כמו זר נחשב איך נאמר שימלוך שיורה היות זמן משולל מלכות וזמן במלכות. ועוד כי יוצר הכל הוא והכל תחת רגליו ומה צורך אליו למלוך ביוצריו ובידו נפש כלם ואם על אמור ה' מלך ירגזו עמים מה יעשו באמור שהוא יושב הכרובים כי הלא תנוט הארץ שהיא תמיהא והרעשה יתירה מהרגזה הנז' כי הלא מאשר יאמרו למזמה ירעשו בשמוע כי ישב אלהים על הארץ ומה גם מי ששמים ושמי השמים לא יכלכלוהו ישב במקום צר בארץ וז"א ה' מלך על זה ירגזו עמים כ"ש באמור ישב הכרובים כי מזה תנוט הארץ:

פסוק ב
אך לא יבינו כי הנה מה שהוא יושב הכרובים כו' אינה קושיא כי הנה ה' בציון גדול כו' והוא כי אשר עולה על רוח המקשים איך ישב אלהים על הארץ הוא חשבם שגשמות הארץ מעכבת מבוא בה רוחניות ית' והן אמת כי במלאכי השרת יצדק ענינם כי על כן בבא המלאך אל העולם השפל מתלבש מכח העולם הלז התלבשות דק מעין העולם ובו מתראה לפני בני האדם כדמות איש אך אין זה רק למי שלא ברא את העולם שאין העולם משועבד אליו אך הוא יתברך שהעולם משועבד אליו לא יעצר כח לעכבו מהיותו יתב' בו בקדושת רוחניות מבלי יתלבש חלילה מעין העולם כמלאך הבא כי על כן לא נמנע מהיות גם העולם הגשמי הלז מעשה ידיו כמקרא שכתוב ויבשת ידיו יצרו ויהיה המצאו בארץ כבריאתו אותה וזה יהיה מאמר הכתוב ה' בציון שהיא ארץ גשמית אינו כמלאך שמתמעט מאיכות גדולתו כי מתלבש מעין העולם כי הוא יתב' בהיותו בציון הוא גדול באיכות גדולת רוחניות קדושתו בלי שנוי חלילה וגם כוון באמרו גדול שהוא בגדולתו

על רכב אלהים וזהו ה' בציון גדול אך אמנה זה הוא לנו בני ישראל אך ורם הוא על כל העמים כי סברא שעל כל העמים הוא כי רם הוא יתברך כי על השמים בלבד הוא ולא על הארץ הלזו העכורה וזהו ורם הוא על כל העמים:

פסוק ג

כי הנה מה שיודו העמים שמך אשר הוא גדול ונורא הוא אמרם קדוש הוא והענין כי אלו היה יתברך על השמים כבודו ומשולל שייכות בארץ לא יראוהו אנשים ולא יפחדו ממנו כי תשולל השגחתו בהם באופן כי היה נקרא גדול באיכות אך לא נורא כי מוראו לא יהיה על בני העולם אך לפי האמת הוא גדול ונורא גדול הרוחניות וגם נורא מבני העולם שלא יעצרנו הגשם אשר לעולם מהמצא רוחניותו יתברך בו להשגיח ולהטיל מורא על עוברי רצונו אך הגוים לא יודו רק לומר קדוש הוא כלומר כי להיותו קדוש אין לו שייכות בעולם השפל כי רם הוא ועל השמים כבודו. ושיעור הכתוב כי העמים הנז' מה שיודו שמך אשר הוא באמת גדול ונורא אינו אלא אמרם קדוש הוא:

פסוק ד

ועז מלך וכו' הנה כתבנו כי על שני דברים יתחמץ לב העמים א' על אמור ה' מלך כי אין בו שינוי ואיך נאמר שמלך שיורה שהיה זמן משולל מלכות והוא שינוי ומה גם כי מאליו הוא היוצר הוא הבורא הוא הכל ומה יתחדש לו במלכו והשני הוא איך נאמר שהוא יושב הכרובים והנה על זאת השנית דסליק מניה כבר דבר ויישב הענין עתה בא למאי דפתח ביה ואמר ועז מלך משפט אהב כו' והוא לומר כי הן אמת כי לא יבצר מהיותו יתברך מאליו מולך בעולם אך הנה דרכו להתנהג בחסידות וגם כי יעשה משפט יצרפנה עם צדקה ויש זמן שלא יהיה רק משפט לבדו שהוא לעתיד בקום למשפט אלהים כי יבא לשפוט את הארץ. והנה ידוע כי תואר מלך הלא יאמר על מציאות משפט לבדו כי זה הוא עוז המתואר לכל מלך ועל כן על העתיד שיהיה משפט לבדו נתאר אותו בתואר מלך לומר על הזמן ההוא ה' מלך משא"כ עתה כי מתנהג בחסד ובצדקה עם המשפט עם שלא יבצר כי מלכותו עולם ועד וזה מאמר הכתוב ועוז מלך כו' לומר הנה עוז המתואר למלך שעליו יקרא מלך הוא היותו משפט אהב שהוא משפט לבדו כלומר ועל כן על זמן המיוחד למשפט נקרא מלך אליו יתברך לומר ה' מלך על העתיד משא"כ עד כה כי הנה אתה כוננת מישרים להתנהג בחסידות הנקרא מישרים כד"א ועשית הישר ואמרו רז"ל זו לפנים משורת הדין וכן בכל הימים אשר תעשה לנו משפט הוא משותף עם צדקה כי משפט וצדקה ביעקב אתה עשית ע"כ לא תארנו תואר מלך על מה שעד כה כ"א לעתיד לומר ה' מלך כמדובר:

פסוק ה

רוממו ה' כו' אחרי דברו נגד העמים אשר יאמרו למזמה באמרם כי רם ה' ועל השמים כבודו ולא בארץ אמר עתה לישראל אתם המאמינים כי לא ימנעהו יתברך הגשם של העולם הזה מלהשרות בו אל יעלה על רוחכם להרהר סלוקו מלמעלה כשהוא למטה או לחשוב שנוי חלילה מהבחינה אשר למטה מאשר ישנה למעלה כי הנה רוממו ה' אלהינו לומר הודו והאמינו כי רם הוא יתברך על השמים אך לא שבהיותו רם למעלה יעדר מלמטה חלילה כ"א והשתחוו להדם רגליו בבית המקדש הנקרא הדום רגליו כי קדוש הוא מה שלמעלה ומה שמתפשט למטה הכל קדוש יאמר לו וזהו קדוש הוא כי כאחת הוא למעלה ולמטה והכל בבחינת קדוש ורוחני עד אין קץ:

פסוק ו

והנה עדיין אפשר לומר כי גם שנודה כי הוא יתברך למעלה ולמטה כאחת הוא בבית המקדש הנקרא הדום רגליו שהוא נגד שער השמים מכון לשבתו יתברך נגד ב"ה של מעלה אך לא בשאר מקומות שבעולם הזה לז"א הנה אעידה לי עדים נאמנים והם משה ואהרן ולא שלא יש זולתם בשבטי ישראל שיהיה להם כן כ"א שאלו נתייחדו בכהניו וכן שמואל בקוראי שמו הנה שלש אלה היה להם כי בהיותם קוראים אל ה' והוא בעצמו יענם מיד שלא עלי די אמצעי:

פסוק ז

ושמא תאמר הנה בשמואל ניחא שנאמר הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ומיד בקראו נענה לעיני כל ישראל וכן משה אמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ויהי כן אך אהרן היכן הוא על כן אמר לא אמרתי באהרן בהיותו לבדו כ"א בהיותו עם משה ואז היה יותר מבלי יקראו שהוא כי בעמוד ענן ידבר אליהם יחד בעצמו יתברך כמפורש בכתובים והוא כאשר דברו אהרן ומרים במשה נאמר להם יחד בעמוד ענן צאו שלשתכם וכו' ואלו היתה שכינה על השמים ולא על הארץ איך ענם מיד אם לא ישגיח בעולם השפל אך הוי אומר כי מלא כל הארץ כבודו והיה זה שלא במקדש הנקרא הדום רגליו כ"א במקומות רחוקים מהקדושה ושמא תאמר למה לא יעשה כן לכל כ"א לאלו לז"א שמרו עדותיו יתברך וחק נתן למו והוא כי אין איש ישראל בא אל העוה"ז שלא יהיה לו חק מוגבל אל כל השגת השלמות הראוי לו לפי בחינת נפשו אלא שמי שיעשנו בפעם הראשונה לא יגולגל עוד כ"א ינוח ויעמוד לגורלו לקץ הימין ומי שלא ישלים חוקו יתגלגל עד ישלימנו ואמר כי כל א' משלשתן שמרו עדותיו יתברך וגם החק שנתן למו כי כל א' אשר הושם לו חק מאתו יתברך שמרו ועשאו שהוא תכלית השלמות ועכ"ז הוצרך עמוד ענן אך הוא

על גודל קדושתו יתברך גם על הארץ הלזו כמדובר ואמרו חק הוא כד"א חק עולם ולא יעברנהו שהוא לשון גבול וכן אשלים חוקי:

פסוק ח

ואם יאמר אולי העונה אותם היה מלאך אך הוא יתברך רם הוא ועל השמים כבודו לז"א לא כן הוא כי אם ה' אלהינו אתה עניתם בעצמך והראיה כי במה שעניתם היית אל נושא להם כלומר בשבילם לישראל כאמרו סלחתי כדברך וכיוצא בזה והנה אם היה מלאך הדובר בם לא היה יכול למחול כי לא ישא לפשעכם כתיב כי אין כח ביד מלאך לישא מה שחוטאים לרבו ית' א"כ ודאי שאתה בעצמך עניתם וכן ראיה כי בכלל מענה שהיה עונה אותם היה נוקם על עלילותם כענין אם בריאה יברא ה' ומיד נענה בעשות נקמת ה' על עלילותם וכן בשמואל כאמרו אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר כו' שהיה סימן קללה על קציר חטים ודרך נקימה על עלילותם ענהו ה' מיד משא"כ במלאך לעשות אך הוי אומר כי ה' היה העונה אותם וזהו אתה עניתם כו' ונוקם כו' וכל זה היה חוץ לביהמ"ק:

פסוק ט

נמצא כלל הדברים כי הראוי הוא לומר רוממו ה' אלהינו כלומר רוממוהו ואמרו כי רם ה' על השמים עד אין קץ הוא ועם כל זה לא יבצר מעל הארץ כי אם והשתחוו ולא בלבד בבית המקדש הנקרא הדום רגליו כמו שאמרתי למעלה כ"א להר קדשו גם שלא יהיה בית המקדש כאשר למדנו ממשה ואהרן ושמואל כי הנה קדוש ה' אלהינו בהחלט בכל מקום ולא יעצרנו הגשם של הארץ גם בהר שאין שם בית:

ו ואם באנו לשים לב אל אומרו ושמואל בקוראי שמו מה ענין קוראי שמו ולמה מזכירם. ועוד כי גם משה ואהרן בקוראי שמו ראוי לכוללם ואפשר יובן במה שאמרו בגמרא שאמר אליהו ז"ל שאם היו ג' האבות מתפללים יחד לא היו צריכים שאלה כי אם בהזכיר שבחיו של מקום היו נענים ואמרו לו יש כיוצא בהם בעולם הזה אמר הן ומי הם ר' חייא ובניו אז העמידום להתפלל יחד אמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא באו לומר מחיה מתים רגש עלמא וכו' וענין זה יאמר פה אם משה או אהרן יתחבר בכהניו שהם אלעזר ואיתמר שהם ג' או שמואל עם ב' קוראי שמו שבדורו לא היו צריכים שאלה כ"א שמיד בהיותם קוראים אל ה' בלבד שהוא בשלש ראשונות שהם כקוראים בלבד אל ה' והוא יענם או יכוין שאפילו לא יצטרכו לספר שבחיו מוריד הגשם וכיוצא כי אם בקראם בלבד אל ה' באמור ברוך אתה ה' מיד יענם בכל ענין התפלה והדרך הראשון נכון מדובר:

פרק ק

פסוק א

מזמור לתודה כו'. הנה התודה היא על שמחת טובה אשר היטיב הוא יתברך לאיש ומביא לפניו קרבן תודה והנה זה דרך מביאי תודה להביאה בשמחה כי שמחהו ה' במה שהיטיב לו ובאמרו כי אשריו שאינו מביא קרבן על חטא והוא קרבן רצוי לפניו יתברך כי זובח תודה יכבדנני על כן אפשר כי רוב שמחה תהוללנו ותביאנו לידי חטא על כן אמר הנה מזמור ללמד איזו דרך התודה והוא הריעו והכנעו לפניו כל הארץ כי גם ראוי תבא בהכנעה לבל הפליג שמחה ואמר כל הארץ לכלול גם הצדיקים כי מי הוא אשר לא חטא וראוי יהיו חטאיו נגדו תמיד וימעט בשמחה:

פסוק ב

אך אמנה זאת אודיע אתכם כ"א מדה אחת תהיה לכם לא תצטרכו בתודה להורות הכנעה והיא עבדו את ה' בשמחה תמיד כמוצאי שלל רב ואם כה תעשו שהורגלה שמחתכם להיות על עבודת שמים לא תזיק אתכם שמחה אשר תשמחו בתודה כי גם היא ככל שאר מצות הנעשות בשמחה כי לא יגבה לבכם בה לחטוא וא"כ הוא גם בה תשמחו ולא תריעו וזהו עבדו את ה' בשמחה וע"י מה שתעבדוהו בשמחה בואו לפניו למקדש בתודה ברננה ולא תחושו במה שלא תריעו לפניו כי אין בטוח שהשמחה לא תהוללנו אם לא העובד את ה' בשמחה והיא מדה היותר רצויה לפניו יתב' כמד"א תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך כו':

פסוק ג

ואם יאמר נא ישראל איך אעבוד את ה' תמיד בשמחה אם אני בעל יסורין כי מדת הדין נמצאת אתי ולא תניחני לשמוח בעבוד את ה' לזה אני מוסיף ואומר שיתו לבכם אל דברי אלה ותוסר דאגה מכם ותשמחו בו יתברך והוא דעו כי ה' הוא אלהים לומר מדת הדין שעמכם דעו אותו כי רחמים גדולים הוא כי לטובתכם הוא יתברך מייסר אתכם לטהר אתכם וזהו דעו כי ה' שהוא רחמים הוא דין הוא אלהים אשר אתכם הוא מדת הדין ואל תקוצו בידעכם דבר זה כי אדרבא תאמרו אולי העושר היה מהוללנו ושמור לרעתנו וא"כ רחמים לנו הוא אלהים ואם תהרהר לומר כי צדיק אתה ולמה תתייסר כי זאת היתה תלונת איוב זאת תשיב אל לבך והוא כי הוא עשנו כלומר כי אין יודע מה שאני צריך לתקון עצמי כאשר יודע מי שעשאני ולכן אחר שהוא עשאנו ודאי שיודע מה הוא התיקון שצריך לשלמות מעשהו יותר מהמעשה עצמו ולמה אקפיד ואם בכל זה יכבד

עליך הצער ולא תוכל שאתו לזה שית לבך כי לו אנחנו כלומר לא שלנו אנחנו כ"א שלו יתברך וכאשר בכל צרת העבד לרבו בה יותר כי ממון שלו הוא ולא של העבד מעצמי גם אנחנו אין אנו מעצמנו כ"א לו יתברך אנחנו ומי יחוש חוץ ממנו וגם לא נטריד עצמנו בבקשת דרכים והמצאות להתפרנס באופן שלא נוכל לעבוד את ה' תמיד בשמחה כי הלא עמו וצאן מרעיתו אנחנו עמו מצד האלהות בבחינת הנפש שהוא העיקר כי בבחינת החומר הדומה לצאן אנו צאן מרעיתו כי הוא מאכילנו ומשקנו ומפרנסנו שלא ע"י שר כאומות מ"ה וכאשר אין בקשת המרעה מוטלת על הצאן כ"א על המרעה אותם כך הוא יתברך שאנו צאן מרעיתו עליו נשליך יהבנו כי הוא היודע באיזה מרעה ירענו שייטב לנו כרועה עדרו צאן מרעיתו והוא יבחר ולא אנו כי הוא יודע איזה דרך נתפרנס בו והוא יתקננו בעצה טובה מלפניו מאליו וזהו וצאן מרעיתו. או על דרך זה כי גם אם תראה דרכים אחרים גדולי הריוח אל תאמר למה אתמיד בעבוד את ה' כ"כ ולא יהיה טוב אתבטל יותר ממה שאני מתבטל עד כה לפרנסתי ואלכה לי אל דרך אחרת גדול הריוח דע אפוא כי עמו אתה והוא אלהיך ומחוייב אתה לעשות עיקר מעבודתו ככל עבד איש שעושה מלאכת רבו עיקר ומזונו טפל ולא עוד אלא שאינו מטיל מזונותיך עליך לומר עשה עמי ואיני זנך כ"א וצאן מרעיתו אתה ולא צאן מרעית עצמך כי אין השתדלותך ומשאך ומתנך מפרנסך וכמאמרם ז"ל אין לך אומנות שאין בה עניים ועשירים ללמדך שאין אומנות מוריש ואין אומנות מעשיר וזהו צאן מרעיתו יתברך אנו ואם כן מה שרצונו יתב' להאכילך באומנות זה הוא מה שירעך ויאכילך בזולת ואם כן למה תיגע לריק ועשה אשר תהיה בו יותר עובד את ה' בשמחה כי הוא יכלכלך כל הראוי לך לתקונך כי אין יתברך מבקש רק שלא תהיה יושב ובטל כמאז"כ יכול יושב ובטל ת"ל בכל מעשה ידך אשר תעשה:

פסוק ד

באו שעריו כו' אחר כל ההכנה הטובה הזאת כשתבאו שעריו הם שערי ירושלים שערי ציון אל יעלה על רוחכם שיש לו יתברך להחזיק לכם טובה שתטרחו לבא שעריו להביא לו קרבן תודה כי אדרבא באו שעריו בתודה לה' שזיכה אתכם לבא שעריו וכשתבאו אחרי כן לחצרותיו היא העזרה תוסיפו על ההודאה תהלה וזהו חצרותיו בתהלה ולא עוד אלא שעל מה שזיכה אתכם להודות לו כי החשיב אתכם לרצות הודאה מפיכם חייבים אתם להודות לו והוא אשר סידרו לנו קדמונינו באמור מודים אנחנו לך על שאנו מודים לך שהוא הודאה אנו נותנים לך על שזכיתנו להיות מודים לך וזה יאמר הודו לו

ברכו שמו כי על מה שתבאו שעריו בהודאה כו' על זה הודו לו וכו' שרצה בהודאתכם כי מה אנו לפניו יתברך שיחשיב הודאת פינו:

פסוק ה

כי טוב ה' כו' הנה כתבנו כי מזמור זה ידבר על טובה שהוא יתברך היטיב לאדם ומביא לפניו תודה ועד כה דבר דרך התנהגו בענין עתה אמר מה המה דברי ההודאה שיודה לה' על מה שהיטיב לי ואומר כי טוב ה' כו' והוא כי הנה הצריכין להודות על נס שנעשה לו צריך לברך ברכה לה' כאשר סידרו לנו ברוך אתה ה' הגומל כו' שנית צריך להודות שאין אנו כדאים אל הנס ההוא כ"א שהוא יתברך עשה בתורת חסד והוא הנוסח המסודר אצלנו שהוא הגומל לחייבים טובות שלישית שאפילו נס של יחיד צריך הוא ובנו ובן בנו לומר ברוך שעשה נס לפלוני במקום הזה וזה יהיה ענין הכתוב והוא כי אחרי אומרו הודו לו כמפורש בסמוך שהוא כי יודה לו על שזיכהו להודות לו פירוש דרך ההודאה והוא ברכו שמו שהוא לומר ברוך אתה ה' ועל השנית והוא להורות כי לא בצדקתנו עשה הוא יתברך כ"א בחסדו שהוא ענין הגומל לחייבם טובות אמר כי טוב ה' כלומר לא בזכותנו רק למה שהוא טוב וגומל לחייבים טובות ואל יאמר איש אשר הוא צדיק למה אייחס הדבר אל חסדו וטובו ולא אל צדקתי לזה אמר כי לעולם חסדו לומר אפילו לצדיק או לאיש בזמן שעשה איזה מצוה או צדקה כבת רבי עקיבא ונצולה גם אז יש חסד וזהו לעולם חסדו כי עושה יותר מהראוי לעושה הטובה ומה גם למה שיצא ודרש רבי עקיבא וצדקה תציל כו' ולא ממיתה משונה אלא אפילו ממיתה עצמה והוא כי היה די תנן הצדקה להצילה מהנחש שהיה עתיד לנושכה ותמות מיתת עצמה כי אם גם ממציאות מיתה ואין זה רק חסד טובו יתברך ועל הג' אמר ועד דור ודור שהם שתי דורות אחרים שהם אב ובנו ובן בנו צריך להודות אמונתו יתברך שהוא נאמן לעשות חסד לאוהביו:

ג **או** יאמר דעו כי ה' כו' הלא אמרתי שאם תעבדו את ה' בשמחה אל תפחדו ולא תעריצו בבואכם לפניו כ"א בואו לפניו ברננה אמר עכ"ז לפחות דעו כי ה' הוא אלהים באופן שעם הרננה לא יבצר מכם צד יראת מדת הדין וא"כ מה תהיה הרננה שנשמת בה הלא היא כי הבדילנו מן העמים כי העמים היו עושים את אלהיהם ולמעשה ידם ישתחוו אך אנחנו הוא עשנו ולא אנחנו ועוד כי הם אינם עמו וגם לא צאן מרעיתו כ"א מתפרנסים על ידי שר משא"כ אנחנו:

ד וע"י שתעבדו את ה' בשמחה לא יקרכם חטא להביא חטאות ואשמות כ"א באו שעריו בתודה בלי חטא כי זובח תודה יכבדנני. וגם חצרותיו בתהלה להללו ברגלים

ולא בקרבנות על עון ובבואכם שמה הודו לו שזכיתם לבא בחצרות ה' כי גם שאין השם הגדול שוכן שם ברכו שמו השוכן שם כמאמר התורה המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם הוא שכינה שעל ידי מה שתודו לו יבורך שמו שתתמלא שכינה משפע עליון שיורק בה ועם שאינכם זוכים כעת לראות את מי תהללו ותברכו אין העכוב ממנו יתברך:

ה כי הנה טוב ה' ולא ימנע כבודו מכם אלא שלא תוכלו לסבול אך חסדו שהוא להיות כאשר ברא העולם בחסד שהיה עם אדם הראשון פנים בפנים טרם יחטא לעולם הוא כי כך הוא חפצו תמיד אך עד דור ודור הוא זמן מלחמה לה' מדור דור נדבר באמונה ולא עין בעין אך אחרי כן יהיה בחוש:

פרק קא

פסוק א

לדוד מזמור חסד כו'. הנה חכמי האמת אמרו מה בין אומרו מזמור לדוד לאומרו לדוד מזמור בזמן שדוד היה עושה הכנות כדי שתחול עליו רוח הקדש לומר המזמור אומר לדוד מזמור וכאשר המזמור היה מקדים ובא לו מבלי הכנות אז הוא אומר מזמור לדוד ובזה יתכן פה שהן הן דברי דוד עצמו שאומר לדוד מזמור וכיצד הוא לדוד המזמור בעשותי הכנה ומה היא ההכנה הלא הוא כי יש הכנה לבא אל השגת שיר ולמעלה הימנה הכנה לבא אל השגת מזמור והוא כי ע"י עשותי חסד ומשפט אשירה שאשיג גדר שאשירה אך עדיין אפשר אכוין להיטיב לעם אך אם אעשה לך ה' לשמך על שאתה צוית ע"י זכות זה נמשך שלך ה' אזמרה שבא אלי המזמור ע"י הכנה זו וזהו חסד כו' לך ה' אזמרה:

פסוק ב

והנה אשכילה בעין שכלי בדרך תמים איזה דרך תמים יהיה שאחזיק בו כדי שעל ידו תבא אתה ה' אלי מבלי אעשה הכנות תחול עלי ברוח קדשך שיהיה מזמור לדוד ומצאתי שהדרך תמים שעל ידה תבא אלי מאליך בלי הכנות שאעשה רק על ידי מדה טובה שאעשה בה ואתנהג בה שהיא כי אתהלך בתם לבבי כו' והוא כי אפנה לבי מכל מחשבות והרהורים והקפדות גם כי יצרו אותי בני אדם או יסורין יבאו אלי השתי יצרים הנכללים באמור לבבי יחד שמהם יהיו הולכים ומתנהגים בתום החלטי והוא מ"ש ז"ל בגמרא שצריך אדם להחשיב עצמו כאלו אינו מרוב התום שיתנהג בו ואין צריך לומר בפני העם שיראה כגונב דעתם כ"א העיקר הוא בקרב ביתי במקום שאין אנשים גם שם יהי לבי תמים לבלתי הרהר והקפיד בשום דבר שהוא תכלית מדת הענוה והשפלות

ואומר דוד הן ידעתי כי זו היא ההנהגה אשר תחפוץ בה ושתשרה על ידה רוח הקדש מאליה בלי הכנות כי ע"י התנהגי בתום תמיד אני מוכן להקדים אלי המזמור כי תבא אלי ברוח קדשך:

פסוק ג

אך אמנה אתיצבה לדעת מה אעשה לקנותי התמימות הלזה אם אמרתי כי אחר ששני סרסורי דעבירה הם באדם עינא ולבי העין רואה והלב חומד ואברים גומרים ואם כן אעשה זאת להנצל מיצרי שלא אשית לנגד עיני דבר בליעל שאעשה באופן לא אהיה במקום שימצא לפני עיני דבר רע שיראו פן אחר עיני יחמוד לבי כי כאשר עין לא יראה לב לא יחמוד ואברים לא יגמרו הנה ראיתי אחרי רואי כי אין העיקר תלוי בעין כי הלא אם עשה סטים שנאתי בלבי שהוא מטוהר הלב גם שעיני יראו לא ידבק בי דבר בליעל אם כן נמצא כי הכל הוא תלוי בלב:

פסוק ד

ואם אמרתי אם כן אפוא אבקשה מאתו יתברך כי לבב עקש יסור ממני גם לא זו הדרך שאם כן לא אזכה במעשה הטוב כי הלא רע לא אדע ואיך יחזיקו לי טובה ואקבל שכר התורה ומצות אם לבב עקש אין בי שינגדני ואכריעהו כי הלא רע לא אדע ואיך אזכה בבחור טוב אם לא אדע הרע:

פסוק ה

אך ראו זה מצאתי והוא להתרחק מבעלי מדוח רעות ולידבק בבעלי מדות טובות והוא כ"א יבא אלי מלשני בסתר רעהו לומר אלי שאני מלך להמית את פלוני כי עשה רעה נגדי לא אקבל דבריו להצמית את רעהו כי אם אותו אצמית כי ניכר בעיני כי רכילות הוא וזהו לאשר הוא רע לבריות וכן אשר הוא רע לשמים גבה עינים לראות ברע ורחב לבב לחמוד מה שעיניו ראו איש כזה ודאי שלא אוכל לסובלו כי ארחיקהו מעלי הרבה והנה זאת אעשה להתרחק מרעים וחטאים:

פסוק ו

וגם אתחבר לטובים והוא כי אין צריך לומר החברים שהיו עמי כי הנה עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי כי עיני לבחור לשבת עמדי משרתים צדיקים כי הולך בדרך תמים הוא ישרתני:

פסוק ז

ולא בלבד זה כי אם אפילו אם במקרה יבא אל ביתי איש רמאי לא אתן לו מנוח להניחו לישב בתוך ביתי כ"א שאגרשהו מיד וזהו לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה ומי שאדע

שהוא דובר שקרים אין צריך לומר שלא ישב בקרב ביתי כ"א גם לא אתן לו התכוננות להמצא לפני מלא עיני וזהו לא יכון לנגד עיני:

פסוק ח

ועוד אעשה למען יתמו חוטאים מן הארץ והוא אם יש רשעי ארץ לא אצמיתם רק לבקרים ולא בבקר א' רק לבקרים רבים ולמה אעשה כך כדי שלעתות הבקר כל אדם יוצא מביתו לעסקיו ורואים בהצמתת הרשעים שהבקר היא עת פרסום וגם בהתמדת בקרים הרבה עי"כ ישמעו וייראו העם עד שיכרתו מעיר ה' כל פועל און כי ישובו מחמת יראה עד שלא ימצאו בכל עיר ה' פועלי און . או יאמר דרך שני בכל המזמור:

א **לדוד כו'** הנה אחת ממדות טובות אשר בו יתפאר הצדיק הוא כי בין בחסד שיעשה לו יתברך בין במשפט ויסורין ישיר ויקבל באהבה אמר הנה מה שהיה נראה הוא כי לדוד יאות לזמר לו ולשבחו על שבין חסד בין משפט ישיר וישמח בהם אך לא אחזיק טובה לעצמי כ"א לך ה' אזמרה שהשפעת בי מדה זו כי מבלעדיך לא היה בטבע איש לשמוח ולשורר על משפט יסורין והנה אמרתי שמדה זו לקבל גם היסורין בשמחה ממך היא לי ולא ממני:

ב והנה אשכילה ואתבוננה בעין שכלי בדרך תמים זה מתי תבא הדרך תמים אלי מעצמה מבלי אצטרך סעד לתומי מאתך והנה ראיתי אחרי רואי כי תבא אלי כאשר יהיה לי תמימות אחר והוא כי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי והוא ענין מוסר רז"ל האומרים כי במה תבחן צדקת הצדיק במה שלא יעשה בביתו שאין רואהו מה שלא יעשה בפני בני האדם ועד ממהר רב עמרם חסידא בעלותו בסולם אל הנערות שפדה ולא יכול לכבוש את יצרו מלעלות עד שבאו בני אדם לקול צעקתו באמרו נורא בי עמרם וזה יאמר פה אתהלך בתם לבבי שהם הב' יצרים יתאחדו לטובה בהיותי בקרב ביתי במקום שאין אנשים כי בהגיעי עד גדר תמימות זה אז תבא אלי גם דרך תמים שחסד ומשפט אשירה כמדובר:

ג **לא אשית לנגד וכו'** משיבה רוח הקדש כאלו פיו יתברך המדבר ואומר לא אשית כו' והוא כי פירוש אומרו דבר בליעל יהיה כאמרו בתורה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל שלבבך כולל שני היצרים ובדבר איזה משניהם אני אומר הלא הוא של בליעל הוא היצר הרע שהיא מחשבה של יצר הרע וע"ד זה אומר הוא יתברך הנני עוזרך בדבר א' ומלמדך דרך נקל למצוא דרך תמים אשר יקרה בעיניך והוא כי הנה הטבה אחת אני עושה לך והוא כי מחשבה רעה איני מביט בה לצרפה למעשה וזהו לא אשית לנגד עיני שהוא מה שהוא נגד עיני ולא נגד עיני בשר ודם שהוא המחשבה כי ה' יראה ללבב כאשר הוא דבר של הבליעל הוא של היצר הרע שהיא מחשבה רעה ועם כל זה דע כי אם המחשבה של

רע הוא שמחשב עשה סטים שהיא מחשבת רמיות ותחבולות ועקושים לרמות בני אדם גם שאיני מצרפה למעשה שנאתי אותה כי היא קשה מכל מחשבת עשות זמה וכיוצא ולא עשאה והטעם הוא כי לא ידבק בי כלומר כי איש אשר הורגל במחשבות רמיה ועקשות קשה לפרוש ולשוב ולידבק בה' יותר מכל יתר חוטאים במחשבה משוללת תחבולות ומרמות וזהו לא ידבק בי שאין לו דרך לידבק בי:

ד כי אדרבא מהיותו חורש מחשבות רע לבב עקש יסור במחשבתו ממני כי מכלל עקשות מחשבתו יבא להתעקש ולחשוב כי לבב עקש סר ממני להבינו ולהשיגו ומזה יחשוב כי גם רע לא אדע כי אין לי מבוא לחשוב מחשבות קרב לבו וזהו יסור ממני ומזה כי גם מציאות רע לא אדע ואם כן איך ידבק בי.

ה וראה והביטה כי יותר מאסתי את העקשיה במטמוניות את חבריהם מחמת עקשות לבם מאשר מאסתי את אשר לו עינים רמות לראות כרע ולב רחב לחמוד בעבירות שבין אדם למקום כי מה שבין אדם לחבירו הוא מעקשות לב והשני הוא מתאוה בהמיית למלא תאות חומרו וזה אמר מלשני בסתר רעהו שהוא עקשות בין אדם לחבירו אותו אצמית אך מי שהוא גבה עימם לראות ברע שהוא לשון האמור אצל השולח עיניו לראות בבנות הארץ וכיוצא כההיא דגמרא שאמרו לו אין אתה כהן והשיב אבא גבה עינים הוה נתן עיניו בגרושה שהוא בין אדם למקום אומר הוא יתברך אותו לא אוכל להצמית כביכול:

ו והטעם כי אחר שכל רשעו אינו רק לתאות גופו ולא בינו לרעהו כי אם נאמן לרעיו והנה עיני בנאמני ארץ הם בני אדם הנאמנים בארץ כלומר לחבריהם גם שאינן נאמנים לשמים כי אוכלים נבלות ודומים להם לתאבון חומרם הנה אלה עיני בהם שיזכו לשבת עמדי כי אלה יזכו לשוב אל ה' עד שבת עמדי כי אחר שיש להם אחדות עם חבריהם אף על פי שבינם למקום בלתי טובים יש תקוה להם לשוב עד שבת עמדי כענין תבור עצבים אפרים כו' והטעם כי מי שהולך בדרך תמים יש לו תקוה שהוא ישרתני כי מתמימות לבו עם רעיו על ידי האחדות ימשך לו שהוא ישרתני כי ישוב עדי:

ז אך מי שהוא רמאי ועקש ויש לו פירוד עם רעיו זה אין צריך לומר שאין לו תקוה לשבת עמדי כי אם גם לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה כי הלא דובר שקרים לא יכון לנגד עיני מה גם עתה עושה רמיה בפועל:

ח ושמא תאמרו הלא זה החילוק יצדק בישראל להבחין בין שתי סוגי רשעים אך באומות היה לך לאבד כל סוג מהם לזה אמר לבקרים הוא בקר ימות המשיח ובקר התחיה אצמית כל רשעי ארץ דרך כלל ולמה אאריך להם עד הזמן ההוא כדי להכרית בין כך ובין כך

מעיר ה' כל פועלי און מישראל ע"י רשעי אומות העולם כי אין האומות משמשים כ"א ליסר בם את ישראל כאשר היה בחרבנות ועוד ידם נטויה עד יערה עלינו רוח ממרום:

פרק קב

פסוק א

תפלה לעני כו'. הנה קיימו וקבלו כל המפרשים פה אחד כי מזמור זה על עניים מרודים בני הגלות ידבר ואחריהם נמשוך בס"ד. והנה דרך ישרה שיבור לו בעל יסורין הלא היא שלא יבעוט ולא יקוץ רק יקבל מאהבה מסותרת והנה לפעמים הם כ"כ רבים ומתמידים אשר לא יוכל איש לעכב בקרבו דברי צרותיו שלא יוציאם חוצה פן כאובות חדשים יבקע על כן העני הדבק אל ה' זאת יעשה יעטוף ויתכווץ לפניו יתברך שהוא כנכנע ומקבל אלא שאומר איני קץ ביסורין כי הנני עוטף ומקבל כי אם כמי ששופך כלי מים כן שופך כל דברי צרותיו שבקרבו החוצה אומר בלבו אדברה וירוח לי והיסורין ישארו במקומם וזהו תפלה לעני כי יעטוף עצמו לקבל מאהבה אלא שלפני ה' ישפוך שיחו כמי ששופך מים לרוקן הכלי לא שישאר לו התפעלות כי בשפיכת שיחו בלבד ינוח לו. או יאמר כי ידבר אשר הוא עני זולת צרת הגלות והענין במאמר המשורר האומר כי יעמוד לימין אביון כי הוא יתברך עומד לימינו של עני והנה אין מדרגה זו אליו אם לא כאשר יכנע ולפניו יתברך יעטוף. ונבוא אל הענין אמר תפלה לעני כי יעטוף ברוב הכנעה והנה זה יתרונו כי אינו כשאר מתפללים שתפלתם יוצאה מפיהם ועולה השמימה כמאמר שלמה ואתה תשמע השמים כו' כי אם ידמה אל מי ששופך כלי מים מלמעלה למטה שהוא גדר לשון שפיכה כך הוא מריק ושופך שיחו מפיו אל ימין עצמו אשר שם האלהים כי יעמוד לימין אביון וזהו ולפני ה' ישפוך שיחו:

פסוק ב

ה' שמעה כו' הנה על בני הגלות נאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי כי שערי תפלה ננעלו ולא בלבד כי אתפלל כי אם גם כי אזעק ואשוע אמר עתה על היותי עני נוסף על גלותי מה שאצטרך לבקש שתשמע ולא תנעול שער לפני הוא על התפלה וזהו ה' שמעה תפלתי כי על השועה או זעקה איני צריך לבקש כי הנה ושועתי אליך תבא כלומר איני אומר אליך תעלה או תלך כי אם תבא שהוא תבא אצלי כי למה שאתה עמי בימיני כששועתי יוצאת מפי אינה הולכת מאתי אליך כ"א באה כי עמי אתה לימיני נמצא לשתשמענה אליך תבא ולא תעלה או תלך.

או יאמר מעין זה במה שידענו כי לשון שמיעה הוא מרחוק כמ"ש ז"ל על מאמר משה שמיעה בארץ וישעיה בשמים באמרו שמעו שמים. ונבוא אל הענין אמר אם רחוק אתה ממני על העדר זכותי אל תצוה עלי מלאך לשמוע תפלתי כ"א אתה ה' בעצמך שמעה תפלתי וכל זה אני צריך לבקש על מה שאינו כ"א גדר תפלה כי מה שהיא ג"כ שועה שהוא בעצם מצרת לבי איני צריך לבקש שתשמענה כ"א שאליך תבא כי תהיה עמי באופן שמפי תצא ולבא ה' אליך תתייחס ולא לעולה כבקודם:

פסוק ג

אל תסתר פניך כו' הנה על פ' אני אוהבי אהב כו' כתבנו כי התורה שהתפארה בכתובים הקודמים שמטיבה ומגדלת לומדיה ראתה והנה יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר כי הלא נראה רוב תופשי התורה חסרי לחם ואיה אהבתה אותם לז"א אני אהבי אהב והראיה כי אהבתים כי הלא ומשחרי ימצאונני כי הלא אם יתפללו בשנת בצורת וכיוצא יהיו נענים הנה הוראה כי אהבתים וא"כ אמור מעתה כי אשר מיעטתי מזונותם היה לטובתם כמפורש שם בס"ד והוא ענין הגמרא רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן חסידי הוו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא ובבי מר שיתין הילולי ובבי מר שיתין תיכלי בבי מר סמידא לכלבי כו' הנה כי במה שרואים שה' ענה אותם בצרות הזולת יתנחמו על צרות שעל עצמכם כי ילמדו סתום מן המפורש וכענין רבי חנינא בן דוסא שהיה ניזון בקב חרובין ולא היה מקפיד ועל צרות הזולת היה שואל ונענה מיד ובזה היה מתנחם וזה יתכן יאמר פה הנה יש ימים שהעוני והצרות דוחקות הרבה ואפשר חלילה לבעוט להרחיק השגחה על כן תפלתי היא שאל תסתר פניך ממני ביום צר לי ולא שתסיר ממני היסורין כ"א שתטה אלי אזנך ביום אקרא מאיזה תפלה שאקרא מהר ענני כי בזה אתנחם כי קרוב אתה אלי ומשגיח באופן לא ימצא יצרי מקום להרהר. או יאמר ענין הכתוב אצלנו על פסוק אשר לא הסיר תפלתי וחסדו ובפסוק והיה טרם יקראו כו' שהוא כי טרם יקראו מהתחיל הצרה ואני אענה שאסכים להצילו ואם עדיין הם מתפללים שלא ידעו כי עניתים לא אמנע מלהיות שומע תפלתם כ"א עוד הם מתפללים ואני אשמע כי אשתעשע בשמוע דברי פיהם עם שכבר תקנתים וזה יאמר פה אל תסתר פניך כו' לומר הן אמת כי בזמן שאיני מקפיד על הצרה וסובל היסורין איני חש שתניחני בצרתי אך ביום צר לי שיבא יום שאדאג ויצר לי ביותר ונפשי קצה בהן אז אל תסתר פניך ממני ביום צר לי מלהצילני פן אבעוט חלילה ואחר שעניתני אם עודני מתפלל הטה אלי אזנך לשמוע תפלתי ביום אקרא שלא תיחל לשמוע תפלתי עד שאקרא כ"א תקדים להטות אזנך ביום שאני עתיד לקרוא ואחר שמוע תפלתי מהר ענני כי מה שהסכמת

להצילני טרם אקרא שהוא אמרי אל תסתר פניך ממני ולא בא אל הפועל עד שקראתי עתה אחר תפלתי מהר ענני והביאהו אל הפועל באופן שאזכה אל התיקון ואל שמוע התפלה כמאמרנו על פסוק אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי:

פסוק ד

כי כלו בעשן ימי וכו' מה שאמרתי אל תסתר כו' כי ביום הצרה שאני מצר ביותר אל תסתר פניך שהוא פן אבעוט ביסורין אמר עתה הלא יחסדני שומע באמור אלי וכי זו היא מדת צדיקים לבעוט שתירא מזה על כן אני אומר שאינו מן התימה כי הלא כלו בעשן כו' והוא כי כמקרה מוקד שיוקד בו אש והעשן עולה ממנה ומעשן ומפסיד מה שלמעלה בעלותו מהמוקד כן יקרני כי הלא הנה עצמותי הם כמוקד שבתוכם יקד יקוד כיקוד אש מצרבת הצרות ועשן האש שבהן שהנמשל הוא הרהורין מאש הצרות עולין עד המוח ומבלבלים אותו לחשוב מחשבות נפסדות על כובד הצרות ביד מרעים ובא עד גדר שאפסיד כל הימים שהיו שלי כי עשיתי בהם הויה על ידי זכיות שעשיתי בהם כמאמר ספר הזוהר על פסוק ויקרבו ימי ישראל כו' כל אותן הימים אני מפסיד אם ח"ו אני תוהה על הראשונות כלומר ועל כן אשאלה ממך אל תסתר פניך ממני וזהו כי כלו בעשן ימי הם הימים שנעשו שלי ע"י הזכיות עתה כלו בעשן ואיזה הוא העשן הלא הוא כי עצמותי כמוקד שבו אש נחרו ומאותו מוקד שהוא בעצמותי עולה העשן אל המוח להרהר עד כלות ימי וזהו כי כלו כו' על ידי מה שעצמותי כמוקד כו':

פסוק ה

הוכה כעשב כו' אחרי אומרו כי על ידי רוב הצרות נעשו עצמותיו כמוקד אש ועשן האש עולה אל הראש ומכלה ימי זכיותיו בהרהרו על צרותיו אמר עתה הלא יאמר איש איכה דברת כדבר הרע הזה כפותה אין לב כי הלא ידעת אם לא שמעת כי היסורין הן הן משוש דרכך למרק אשמותיך ולהגדיל זכותך ולהפריחך לע"ה ולמה תקוץ ביסורין. לז"א אמנם ידעתי כי כן כי הוכה כעשב כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל על פסוק אשר שם משטרו בארץ אין לך עשב ועשב מלמטה שאין עליו מזל מלמעלה שמכה בו ואומר לו גדל עכ"ל הנה כי על ידי הכאתו עליו הוא גדל. ונבוא אל הענין אמר הן ידעתי כי הכאת היסורין שהוכה לבי לטובתי הוכיתי כי הוכה כעשב שע"י הכאת המזל בו הוא גדל ומפריח כן הוכה כעשב להגדילו ולהפריחו בהן ותחת היותו מפריח וגדל אדרבא וייבש לבי מהיות בו לחלוחית דעת להשכיל כי היסורין הן משוש דרכי ואל תתמהו כי הנה אין יסורין גדולים מחוסר לחם כמ"ש ז"ל בשברי לכם מטה לחם זו קשה מכלם וזהו כי שכחתי

מאכול לחמי כי כל כך שנים עברו עלי בגלות כי לא זרעתי אדמתי להיות אוכל לחמי שלי כי ע"כ יבש היה לבי עד הקצה הנזכר:

פסוק ו

מקול אנחתי כו' הנה כאשר ניקבה הריאה ונדבקה לדופן אם נדבקה לבשר שבין הצלעות במצר החזה כשר וכשהוא לעצם ולבשר הוא מחלוקת אך לעצם לבדו אסור כי אין הסיתום ההוא מתקיים כי עתיד להתפרק ובזה יאמר הנה מקול אנחתי היוצא מן הריאה דרך הקנה אשר לפעמים מגודל הרמת הקול בכח גדול מתנפחת הריאה עד שמתדבקת ומתבקעת וניקבת ומי יתן היתה מתדבקת לבשר שבין הצלעות כ"א דבקה עצמי שהם הצלעות לבשרי היא בשר הריאה באופן שאין מעלה ארוכה כי עתידה להתפרק ולמות בגלל הדבר:

פסוק ז

דמיתי לקאת כו' שמא תאמרו מה תתני פוגת לך ותדום מלהתפלל ולצעוק לילה ויומם תמיד לא תדמה כי אם מזמן לזמן תפלה לעני כי יעטוף לז"א הנה אספרה את אשר קרה לי והוא כי הנה תחלה סמוך לחרבן דמיתי לקאת מדבר והוא כי זה דרכו תמיד לזעוק יומם ולילה לא ישבות והוא כי יש בו כח כי הוא עוף שמן שהוא הנקרא קיק שמוציאין ממנו שמן להדליק מרוב שומנו וגם שהוא במדבר במקום שאין אנשים יטרידוהו מלזעוק אך אחר כך נחלש כחי ושמני והייתי ככוס חרבות תש וחלש הכח אשר על כן לא תתמיד יללתו כקאת מדבר כי אם קצת פעמים ביום ובלילה בעת שאין אנשים מצוים:

פסוק ח

וזה נמשך זמן מה אחר החרבן אך אחר שעבר זמן רב הייתי כל היום דוה נאלמת דומיה וזהו שקדתי כו' לומר כאשר שקדתי שקידת זמן רב מאז ואהיה כצפור בודד על גג כך אני שומע ושותק כי נפעמתי מאורך הגלות ואהיה כצפור כשהוא בודד בלי צפור אחרת עמה לצפצף כי בהיותה יחידה שותקת:

פסוק ט

כל היום חרפוני וכו' הנה יש במצרים אותי ב' סוגים יש שעל כל צרותי מחרפים אותי ואיני מתפעל מהם ויש כח שני שבדבריהם מהוללים ומוציאים אותי משכלי והוא באמרם אלי כי מה אני מצר מהגלות כי יותר עשה לי אלהים קודם הגלות והחרבן על ידי הרעב שהביא עלי וטוב לי עתה מאז וז"א הנה כל היום חרפוני אויבי אך אין מהוללים אותי אך יש מהוללי והם אשר בי נשבעו:

פסוק י
ואומרים חייך כי מקודם החרבן גדלה יותר רעתך שהוא באמרם אלי כי מכובד הרעב אפר כלחם אכלתי כאשר מלפת הפת בשאר אוכלים שהרוב לחם כן היה לי האפר. ושקוי בבכי מסכתי שהוא על חד תלת כך היו שלשה חלקי בכי ביין:

פסוק יא
מפני זעמך כו' כלומר מקודם זעמך כי אין זה כי אם כי נשאתני מתחלה עליון ואחר כך ותשליכני אתה מאז כלומר כי אתה עשית ומה אצטער מאויבי כי עמא קטילא קטלי ואדרבא עמהם יש לי לאכול מה שאין כן מתחלה בעודי עמך:

פסוק יב
ימי כצל נטוי כו' הנה לעת ערב כל צללי האילנות בנטיה ארוכים מאד מאורך האילן והנמשל הוא כי איש הישראלי אשר בגלות נאנח באמרו אוי לי כי ימי הגלות נטו וארכו מאד ומי יתן והיה באריכות תועלת לשוב לתקן מעשינו ולהפריח מצות ומעשים טובים אך אדרבה אני כעשב איבש כל לחלוחית כשרוני ומה בצע באריכות הזמן ומה שאמרתי שתמהר על מה שאני כעשב איבש ולא על כבוד שמך המחולל בעכו"ם הלא הוא כי אני אני הוא המשתנה שלא לטובתי כי כעשב איבש:

פסוק יג
אך אתה ה' לעולם תשב בלי שינוי וכן זכרך יהיה לדור ודור והוא כי הנה אמרו רבותינו ז"ל על פסוק זה שמי לעולם כו' שהוא שמי ככתבו לעלם שלא כמו שאני נכתב אני נזכר כי אם נכתב בהויה ונזכר באדנות וזהו זה שמי לעולם לעלם כתיב וזהו זכרי שהוא אדנות לדור דור ועל ב' הבחינות אמר שאין בהם שינוי כי אם כי אתה ה' לעולם תשב ועל שם אדנות אמר וזכרך לדור ודור:

פסוק יד
אתה תקום כו' אומר איש ישראל שבגלות בבל אשר פיו המדבר עד כה אתה תקום תרחם ציון. ולבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל באיכה רבתי שאמרו כי כשנחרב בית ראשון נשבע שלא ליזקק לבית המקדש עד עת קץ שהוא עד ימות המשיח אלא שאחרי כן באו האבות ומשה והאמהות ושמע הוא יתברך לקול רחל ואמר לה מנעי קולך מבכי ועימך מדמעה כו' ושבו מארץ אויב ועל ידי כן היה בית שני ביני וביני. ונבא אל הענין והוא כי דוד המלך עליו השלום מעתה ברוח קדשו התנבא תפלת העני הוא יושב בגלות בבל ומבקש מאתו יתברך שקודם הבית האחרון אשר הוא עתיד להיות רוחני מעשה אלהים יבנה בית שני מאבניה ועפרה הגשמי של ירושלים על דרך שאמר ירמיה הנביא

גם הוא למה לנצח תשכחנו שהוא למה לזמן העתיד לבא שהוא לנצח תשכחנו כלומר ולא תושיענו באמצע הזמן וזה מאמר העני שבגלות בבל כי יעטוף באמרו אתה תקום כו' לומר כי אתה ה' בעצמך תקום תרחם ציון שהוא להשפיע בה רוחניות בנין העולם כי הנה עתה עת לחננה ידוע הוא עת קץ אך אז מה נחזיק לך טובה בעצם כי הלא מה שתעשה אז הוא כי בא מועד שבא עת הקץ כלומר ועיקר מה שנחזיק לך טובה יהיה לעורר את האהבה בקרוב:

פסוק טו

כי גם שהבית האחרון הוא כדכד ואבני אקדח ודברים זכים הנה רצו עבדיך את אבניה אשר לה עתה הנהרסות ושרופות ושפוכות בראש כל חוצות כי כמות שהן הן חביבות אחר שהן שלה ואת עפרה יחונרו כי עם עפרה שלחכה את השרפה שבחרבן יעשו חנינה לשוב לגבל ממנו בית לשכון יה אלהים ותהיה לה נחמה וחנינה וזהו ואת עפרה יחוננו כי עם עפרה יעשו חנינה כאשר היה בבית שני:

פסוק טז

ועוד תועלת שני יהיה בדבר והוא כי על ידי בית שני שיבנה ולא שישאר הדבר עד עת קץ ימשך כי ייראו גוים את שם ה' אשר ראו גוים מרקדים בהיכלו ותסר מוראו יתברך נגד פניהם ונתחלל שם כבודו יתברך בגוים חלילה כמאמרם ז"ל שהיה המן אומר לאחשורוש אלהיהם של אלו שעשה נפלאות במצרים כבר הזקין כי הנה ראה גוים מרקדים בהיכלו ושתק על כן עשה נא ה' ויבנה בית שני למען ייראו גוים את שם ה' כו':

פסוק יז

בראות כי בנה ה' ציון וגם נראה בכבודו כי יראו כי אין ספק ששם היה כי לא זזה שכינה מכותל מערבי כי אם שהיה נסתר על כי לא היה לפי כבודו אך עתה נראה בכבודו והיה זה אחר שבטל הבנין אחשורוש:

פסוק יח

מחמת אשר פנה אל תפלת הערער הוא מרדכי ולא בזה את תפלת כל המון ישראל עם היות שהיו חייבים כל ישראל שבאותו הדור כליה שהתפללו גם הם לא בזה את תפלתם שהצילם מגלות מדי ובנה להם בית המקדש הוא בית שני כי בראות כל הגוים כך ייראו את שם ה' ויתקדש שמו בעולם:

פסוק יט

ועוד תועלת שלישי יהיה במה שתכתב זאת ששמע את תפלת הערער לדור אחרון שהוא להחזיק לבם עד דור אחרון בל יתייאשו מן הגאולה אם לא היו רואים בינתים בנין בית

שני ומה שתכתב הוא מגלת אסתר שענינה כי שמע ה' תפלת מרדכי ולא בזה את תפלת ישראל עמו ועם נברא הוא ישראל שבאותו הדור שאחר היותם עם נבראו מחדש והוא מאמרנו על פסוק לעם נולד כי עשה כי דורו של מרדכי היה כאלו אחר היותם נולדים חזר ה' ועשאם מחדש כי היו כמתים ביד המן והחיים ה' וזהו ועם נברא יהלל יה והוא כי שם יה הוא העומד לישראל נגד עמלק כד"א כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק והנה אז היה מלחמה לה' בהמן כי הוא עמלק ועל כן עם נברא בדור ההוא יהלל שמה שיהלל יה הוא אמור שהם עם נברא כי היו כאלו אז נבראו כי הלא כבר היו כמתי עולם:

פסוק כ

ואם יאמר איש הלא מה שהתפללת עד כה הוא על בית שני שיבנה ה' ציון יראה בכבודו ומה ענין הצלה מהמן אצל הבנין בית המקדש הלא הוא כי הנה הכל אחד כי הלא כאשר השקיף שם י"ה הנזכר שהם ב' אותיות העליונות שהן הראשונות של שם ושלשל השפע אל שתי אותיות אחרונות שהם ו"ה שהיו כבלתי מחוברות אלו עם אלו כענין יד על כס יה ואז על ידי מה שהשקיף שם יה הנזכר ושלשל שפע אל הב' האחרונות באופן שעל ידי הצטרפות כלן ה' שלם הכולל את כלן משמים אל ארץ הביט:

פסוק כא

לשמוע אנקת אסיר הוא מרדכי אשר היה אסיר בצום ושק ואפר בשוקים וברחובות אשר אסירותו היה כדי לפתח בני תמותה הוא כל ישראל שבאותו הדור שנתחייבו כליה כמ"ש ז"ל:

פסוק כב

הנה כל זה הענין לא היה מציאות ההצלה מהמות כי אם לספר בציון שם ה' שהוא קריאת המגילה כי סיפור שם ה' הוא סיפור גדולת הנס שהיא קריאת המגילה היא הלילא שיהיה בציון בהבנותו. ותהלתו בירושלים והוא כי הצלת ישראל שבאותו הדור היה לעלות מיד לירושלים כי אז שלמו הע' שנה של גלות בבל ואז בנה ה' ציון וראה בכבודו ואם כן היטבתי אשר אמרתי כי ענין בנין בית שני תלוי בהכתב לדור אחרון מה שהשקיף ממרום קדשו כו' לשמוע אנקת אסיר כו' כי כל ישעם וכל חפץ הוא לספר בציון כו' על ידי בנין בית שני כמדובר:

כא **בהקבץ עמים כו'** אחר אומרו איש ישראל שבגלות הוא הענין כי יעטוף על תיקון חרבן בית ראשון שהוא לבנות בית שני בא וידבר על תיקון חרבן השני שהוא בנין הג' במהרה בימינו והתחיל ואמר בהקבץ עמים כו' והוא כי הנה ישעיה ומיכה אמרו כי לעתיד נכון יהיה הר בית ה' כו' ונהרו אליו כל הגוים כו' ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל

בית אלהי יעקב כו' שהוא הבית השלישי כמ"ש ז"ל שיבנה בזכות יעקב והנה כתבנו על הכתובים ההם במקומם כי לא כאלה חלק יעקב כאשר פירש ואמר כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו אך ואנחנו בשם ה' כו' ואם כן אומרו לכו ונעלה כו' אינו שעוקרים שם ע"א מפיהם כי אם שאומרים לכו ונעלה כו' ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו לעשות דרכי ה' אם ייטיבו בעיניהם ולא שיעזבו לגמרי את אלהיהם ועל כן לא יבצר מהתחמץ לב עם בני ישראל בראות כל העמים איש בשם אלהיו ילכו לעבוד את קדוש ישראל כי ילבשו קנאה באמרם מאין ולאין יהיה להם חלק ונחלה עם ישראל באלהיהם יתברך לעד וזה ענין הכתובים שאומר איש ישראל שבגלות החיל הזה הנה בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבוד את ה' שהוא כאשר ינהרו כל הגוים ואמרו לכו ונעלה כו':

כא הנה בעלותי אני בדרך אתם ענה בדרך כחי קצר ימי בראות את העמים אשר לא מישראל המה יבקשו להיות להם חלק ונחלה עם ישראל באלהיהם ובית מקדשם:

פסוק כג

עד גדר שאז בראותי הקבץ עמים יחדו כו' אומר אלי אל תעלני בחצי ימי כי מדאגה מדבר בהקבץ עמים לעבוד את ה' מתקצרים ימי ואני מת בחצי ימי וקשה עלי הדבר ולכן אני אומר כי גם שעל ידי מיתתי זאת אני עולה למעלה לעולם שכלו ארוך קשה עלי הדבר וזהו אל תעלני שהיא עליה אל עולם שהוא דור דורים שנותיך שהוא עולם שכלו ארוך עד אין קץ שעם כל זה לא אחפוץ במות כי חפץ אני כי בגוף ונפש אזכור להראות פני אלהים בעולם הזה לזכות עם רוחי גויתי להשתחוות להדום רגליך:

פסוק כד

לפנים הארץ כו' הנה מפסוק שאחר זה נשתנו הדעות אם הדברים כפשוטן ששמים וארץ יאבדו לגמרי והוא כי חכמי המחקר אשר קדמונו המה ראו מקראות חלוקים והוא כי דוד אמר ויעמידם לעד לעולם כו' וכן ירמיה הוא אומר אם ימושו החוקים האלה כו' ואומר והארץ לעולם עומדת ולעומת זה מקרא שכתוב כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ופסוק זה שאנו בו המה יאבדו כו' וראיתי המפרשים דחקו עצמם הרבה כי המחזיקים בסברת ההתמדה דוחקים עצמם בפירוש פסוקים הנגדיים וכן האומרים כי ה' יחדש שמים חדשים וארץ חדשה ואשר הם עתה יאבדו דוחקים עצמם הרבה ליישב פסוקים המורים התמדה ויש עושים פשרה ואומרים כי כללותם קיימים ופרטיהם אובדים כמו שכתב הראב"ע וגם הם דברים בלתי מתיישבים בכתובים. אמנם אחשבה לא כדברי אלו ולא כדברי אלו. והוא בשום לב בכתוב הזה שיראו דברים סותרים אלו את אלו כי אחר אומרו המה יאבדו שיראה איבוד החלטי איך יאמר כבגד יבלו ואם הוא כי

תחלה יבלו ואחר כך יאבדו הוא הפוך. ועוד אומרו תחליפם ויחלופו שיראה שלא יאבדו ולא יבלו כי אם שכלבוש יהיה להם חילוף. וגם ראוי לדעת מה הוא החילוף. וגם נשים לב לבא אל הענין על דבר אשר נתחמצו לבבות ראשונים איך יתכן יבשת ידיו יתברך יצרו והוח חומר עכור איך ידי אלהי עולם היה להן שייכות בחומר עב כזה לייחס הדבר אל מעשה ידיו יתברך ובכלל הדבר מקרא שכתוב ויקח ה' אלהים עפר מן האדמה כו' איזה הדרך ידי ה' תקחנה עפר מן האדמה ויגבלוהו כמ"ש ז"ל כאשה המקשקשת עיסה במים. אמנם לזה נשית לב איך אדם שמחומר קורץ היה זך עד שטענו בו מלאכי השרת שרצו לומר לפניו קדוש לולא ה' צבאות הפיל עליו תרדמה כמ"ש ז"ל וכן ארז"ל תפוח עקבו של אדם היה מכהה גלגל חמה. אך הנה אין ספק כי כשברא הוא יתברך ארץ ושמים זכאי האיכות היו ועל כן יבשת ידיו יצרו ויובן בזה מאז"ל לקח הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד כו' וממנו נעשה הארץ כאשר מבואר אצלנו במקומו בס"ד כי על כן נאמר תוציא הארץ ולא נאמר תצא מן הארץ וע"כ ידיו יתברך צברו עפר מן האדמה וגבלוהו ועשו את האדם זך ובהיר כי היה חומרו מעין לבוש אשר יתלבש אחד ממלאכי השרת בבואו אל העולם הזה ויראה כדמות איש לרואה אותו אך כאשר חטא אדם ונתקללה האדמה על ידי השראת כחות הטומאה בה ונתעכרה עד היותה כאשר היא עתה ונתעכב גם חומר אדם ואשתו וכל יוצאי ירכו עד גדר איכות אשר הם עתה והוא טעם אשר הוצרך היות מות בעולם ליטהר וללבן בכור הארץ זוהמת נפש אשר היא עכירות האדם וסבתו כמדובר במקומו וגם השמים הם עולם הגלגלים אשר הם גשמיים גם בהם שלט כח החיצוני להלבישם עכירות גשמי תחת הגשמיות הדק קרוב אל הרוחניות שהיה בהם והן הם דברי הכתובים האלו והוא כי אחר תלונת איש הישראלי אשר בגלות החיל הזה על אשר נודע אליו הקבץ עמים יחדו לעבוד את ה' לעתיד לבא בבית השלישי ב"ב ויתחמץ לבבו באמרו אלי אל תעלני בחצי ימי כו' שהוא כי מדאגה מדבר היות לאומות חלק באלהי ישראל היה לישראל כמות אמר עתה כמשלים דבריו למה תקבל גוים יבאו לעבוד את ה' לימות המשיח והלא לא מצד הארץ והשמים אשר יהיו זכים וברי האיכות ולא מצד היותך שוכן אתנו ובארצנו יאות יהיה לאומות עמנו חלק בה' אלהינו בארצנו כי הלא הארץ ושמים הם זכים וקיימים מהעמים הנזכרים כי הלא גם כי הארץ היא עכורה עתה הנה לפנים הארץ יסדת כי היתה בעלת איכות ראוי להיות מתייסדת על ידך וזהו לפנים הארץ יסדת וגם השמים הם הגלגלים הגשמיים מעשה ידיך שמים כי היו לפנים מתייחסים ונאותים להיות מעשה ידיך שהיה דקות גשמיותם מעין רוחניות כי אם שנתעבו בהשרות חיצוניות בם כמדובר:

פסוק כה
והנה גדול איכותם מאיכות העמים הנזכרים למעלה באמרו עמים וכו' כי הנה העמים הנזכרים המה יאבדו ואתה תעמוד וכלם הארץ ושמים הנזכרים כבגד יבלו אך לא יאבדו כעמים ולא שיבלו כל מציאותם כי אם שמה שיש בהם כבגד שהוא החיצוניות הדומה לבגד המכסה את האדם יבלו אך לא פנימיותם וגם ישארו רוחניים כי אם שכלבוש תחליפם כו' והוא בשום לב אל אומרו כלבוש בפת"ח הכ"ף ולא בשו"א שהוא כמדבר על לבוש ידוע והוא שיאמר כלבוש הידוע לרוחניים כד"א האיש לבוש הבדים שהוא מלבוש דק קרוב אל הרוחניות כך תחליפם שבמקום העכירות שהיה בם הנמשל לבגד יהיה לבוש דק קרוב אל הרוחניות ולא יהיה כאשר בתחלה בימי אדם כי זכים היו ונתעבו כי אם אדרבא יהיו הולכים ומתחדשים ומזדככים וזהו ויחלופו הנה מצד המקום עכו"ם גרועים ממנו:

פסוק כו
וגם מצד המלך ההוה ונמצא שם כי הלא ואתה הוא כלומר בכל השנויים אשר לגוים ואשר לארץ ושמים אתה ה' לא שנית כי אם אתה הוא תמיד בהויה אחת ושנותיך לא יתמו:

פסוק כז
לכן הראוי הוא כי בני עבדיך ישכונו בלבד בארץ ושמים שתחליפם ויחלופו ועל בחינת היות אתה המלך והרועה אין העכו"ם ראויים להיות לפניך כי אם וזרעם של עבדיך הם זרע האבות לפניך יכון מה שאין כן העכו"ם כי לא יכון זרעם לפניך. או אפשר כי הפסוקים אשר כתבנו שמנגדים אלו את אלו כי מקצתם יראה כי השמים וארץ האלו יבלו וכעשן נמלחו ויהיו במקומם שמים חדשים והארץ החדשה רוחניים והכתובים האומרים שיהיו קיימים זה וזה אמת אך הוא כי האומרים שהם קיימים הוא לימות המשיח והאומרים שיאבדו ויהיו אחרים תחתיהם רוחניים הוא אחר התחיה שהכל רוחניות עצום מאד שהוא באלף השביעי שכלו שבת ובזה יהיה ענין הכתובים:

כד **לפנים הארץ יסדת כו'** לומר הנה מהראוי הוא כי מישראל תעשה עיקר לכל הטוב העתיד כי הלא הארץ והשמים אינם טבעיים בעיקרם שיהיו תמיד ראויים ונאותים אל העמים כי הלא לפנים הארץ יסדת על ידי עצמך אשר לא יצדק רק בהיות דברים רוחניים ויתכן כיון באמרו לפנים לשלול סברת חכמי האומות האומרים איך תעמוד הארץ באמצע חלל כדור השמים ולא יטה אנה ואנה לא למטה ולא לצדדין ואמרו שתי תשובות בדבר אחד כי עצם השמים בכל כללות היקף כדוריותיו הוא קולט ושואב את

גוף הארץ אליו מכל צד בשוה ועל כן תשאר באמצע ויש אמרו בהפך כי כל חלק כדוריית עצם השמים הוא דוחה בכח את הארץ ולהיות דחיית כל חלקי ההיקף בשוה על כן תשאר באמצע והנה לא כן אמונת תורתנו כי אם שה' יסדה כמאמר הכתוב אף ידי יסדה ארץ ואומר כארץ יסדה לעולם וכמקרא שלפנינו באמרו הארץ יסדת ויתכן מביא הכתוב ראיה לדחות סברתם ולהעמידנו על האמת כי הוא יתברך יסדה בידו הנפלאה שלא כדרך הטבע חלילה. ולבא אל הענין נזכיר מאמרם ז"ל על פסוק ויעש אלהים את הרקיע כי הלא שמים בראשון נבראו ואיך עשאו בשני אך אמרו כי לחים ורפים היו בראשון וחזקם בשני ועל תתו יתברך חוזק בהם בשני נאמר ויעש אלהים את הרקיע. ונבא אל הענין והוא כי אלו לא היתה הארץ באמצע אצל הכדור כי אם אחר שנתחזק הרקיע היה אפשר לומר כי על כן היה כח ברקיע לדחות או לשאוב בשוה ועל כן נשארה באמצע החלל אך הנה הארץ מיום הראשון שעדיין היו השמים לחים ורפים ניתנה הארץ באמצע כי ביום הראשון נבראו שניהם במקומם כי גם שנאמר בשלישי יקוו המים כו' ותראה היבשה אינו אלא שתתגלה בהקוות המים אל צד אחד אך היבשה והמים יחד במקומם נשארו בחצי חלל הכדור ואם כן אפוא לא יתכן לומר על היום הראשון עד שנתחזק הרקיע בשני שעצם השמים שואף או דוחה בשוה ושעל כן נשארה באמצע כי עדיין לא עצרו כח השמים לא לדחות ולא לשאוף את גוף כל הארץ ומלואה ואם כן הוי אומר כי אין זה כ"א כח אלהי עצום מאד אשר ידו יתברך יסד ארץ בל תמוט וזה יאמר כתוב לפנים הארץ כו' לומר אין ספק כי אתה ה' יסדת ארץ ולא ע"ד טבע היא במקומה כי הלא הטעם שהיה לומר שהיה בטבע הוא לדחות או לשאוב ולא יתכן לא זה ולא זה כי לפנים הארץ יסדת שהוא ביום הראשון ואחר כך ומעשה ידיך שמים שהוא ענין ויעש אלהים את הרקיע והוא מה שכתבנו כי ביום הראשון נאמר ברא ובשני ויעש כי תואר עשיה הוא על שניתן בהם כח וחוזק ובזה יאמר ומעשה ידיך שמים שנקרא מעשה כמד"א ויעש אלהים את הרקיע היה אחר שלפנים בראשון הארץ יסדת בעוד שעדיין לא היתה נאמרת עשיה בשמים שהוא בראשון שעדיין היו לחים ורפים אשר אין כח בהם לדחות או לשאוף ואם כן אין ספק כי יסדת אתה באמת ולא בטבע ואין זה רק להיותם אז דקי האיכות מעין רוחניים:

כז ועם כל זה המה יאבדו אחר התחיה ואתה תעמוד והשמים שתעשה חלופם יהיו זכים ורוחניים מענין מה שנתלבש הוא יתברך כשבראם והוא מאמרם ז"ל בפסיקתא עשר לבושים נתלבש הקב"ה כשברא את העולם נתלבש בהוד והדר שנאמר הוד והדר לבשת וזה אמר פה כלבוש שהוא כאומר כהלבוש הידוע שהוא כאותו הלבוש שלבש

כשבראם שהוא רוחניות עצום כך יהיו חלופיהם וזהו כלבוש תחליפם ועוד יחלופו יום יום הולכים ומזדככים:

פסוק כח

אמנם אתה ה' אין בך שנוי חלילה כי אתה הוא ודקדק באמרו הוא ולא אמר ואתה שנותיך לא יתמו לומר כי יש בחינה שאדם אומרה לנוכח ויש עליונה שמזכירין אותה שלא לנוכח ועל שתיהן אמר ואתה הוא כי תתאחדו בעלות אז שכינה במעלה ושנותיך באחדות ההוא לא יתמו כי לא יהיה עוד גלות שכינה כ"י:

פסוק כט

בני עבדיך כו' אחרי אומרו מה שהשמים והארץ יהיו זכים ורוחניים ראה והנה כמו זר יחשב לדור בה בני אדם שמחומר קורצו לזה אמר בני עבדיך ישכונו הם הנמצאים אז בעולם שהם בני האבות כי גם הם יהיו זכים מאד גם גופם וזרעם של הזכים ההם שנתהוו בלי חלאה ויצר הרע כ"כ יהיו זכים שלפניך יכון ולא תאכלם האש הגדולה שפחדו ממנה אחר שפסקה זוהמתן במתן תורה:

פרק קג

פסוק א

לדוד ברכי נפשי כו' הנה אמרו רבותינו ז"ל כי לעתיד לבא עתיד הב"ה לעשות סעודה כו' ואחר הסעודה נותנים כוס של ברכה לאברהם שיברך ואומר איני מברך שיצא ממני ישמעאל נותנים ליצחק ואומר איני מברך שיצא ממני עשו נותנים ליעקב ואומר איני מברך שנשאתי שתי אחיות כו' נותנים לדוד אומר אני מברך ולי נאה לברך כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. עוד ידענו מסורת מקדמונינו כי הוא דוד הוא אדם הוא משיח נוסף על מאמר ספר הזוהר כי גם בכל אחד מהאבות היה אחד משלשת חלקי נפש אדם. ונבא אל הענין אומר דוד כמסיח עם נפשו ואומר לה צהלי ורוני כי נתגלגלת בדוד כי הנה לדוד ברכי נפשי כלומר בשביל דוד ברכי נפשי את ה' שעל ידי התגלגלך בה זכית לברך את ה' והטעם כי וכל קרבי הם מעי שההולדה יוצאת מהם הם עם שם קדשו יתברך דבקים כי בי נתקן ענין האבות למנעם מלברך עם שאני והם מאדם כי תקנתי עכובם כי לא יצא מקרבי כעשו או כישמעאל ולא היה בפעולת קרבי שלא כמצות ה' שהוא ענין ב' אחיות שעל טעמים אלו לא ברכו האבות כמאז"ל כמדובר.
או יאמר בשום לב אל כפל אמרו ברכי נפשי זה פעמים ואל אומרו ואל תשכחי כי למה היה לה לשכחם והוא בהזכיר מאז"ל כי עתיד היה דוד להיות נפל לולי ה' שהיה לו

שתיים נפשו בגופו ויחי והנה ראה דוד כי הנה נפשו וקרבו יש להם להחזיק טובה אליו יתברך כי נפשו זכתה על ידי מעשיו הטובים וגם גופו שזכה שלא שלטה בו מיתה כי דוד מלך ישראל חי וקים ואפילו כל ימיו לא ישן שיתין נשמי לבל יהיה לו אחד מס' במיתה וגם יש בחינה שהיא לנפש ולא לגוף והוא מה שגמל לה הוא יתברך טובה תחת רעה כי היא נפשו של אדם הראשון ויש לה לברך את ה' על אשר תיקנה יתברך על ידי דוד ועל ב' הבחינות אמר על האחד שהיא על דוד שהיטיב לו הוא יתברך לנפשו וגופו על שלא היה נפל אמר לדוד ברכי וכו' לומר על הנוגע לדוד ברכי נפשי את ה' שלא הייתי נפל וגם גופי כי אפי' קרבי אשר הם הקרובים להפסד במות יברכו את שם קדשו שהשפיע בם קדושה להתקיים:

פסוק ב

ויש בחינה לברך הנפש לבדה והוא על מה שנתקנה בהתגלגלה בי מאשר חטאה באדם ועליהם אמר ברכי נפשי את ה' פעם שנית ועל כן אמר ואל תשכחי כל גמוליו לומר גם שבי את ראויה לקבל טובה אל תשכחי אשר חטאת והעוית באדם וגמל ליך הוא יתברך טובה תחת רעות:

פסוק ג

כי הוא הסולח לכל עונכי שלך לבדך ולא גופי שהוא בהיותך באדם והוא כי דעו אפוא כי חלאים שבאו עלי ורפאני יתברך תחלואיכי היו ולא תחלואי כי לא כעונותי היו לי כי אם מעונותיך באדם ואני סבלתי למרקם כי הוא יתברך סלח לכל עונכי ורופא בי כל תחלואיכי.

פסוק ד

עוד גמל ליך על ידי כי הוא יתברך הגואל משחת חייכי והוא כי מה גם לאומר כי אדם מין היה אפיקורוס היה קוצץ בנטיעות הי' וכו' היה ראוי להיות נדון בגיהנם תמיד מהיורדים ואינן עולים שהם חיים תמיד בגיהנם נדונים והוא יתברך גאל משחת חייכי מלהיות חי בגיהנם תמיד ולא עוד אלא שתהיה מהצדיקים שהם שבג"ע שהם בעטרותיהם בראשיהם וזהו המעטרכי חסד ורחמים שהוא כמפורש אצלנו במקומו שהוא זכיותם נעשים מכל מצוה ומצוה מלאך והן הם עטרותיהם שלהם בראשיהם ואמר כי עטרה בחסד ורחמים והוא כי הנה ארז"ל שידמה הוא יתברך עם ישראל לחתן שכלתו מביאה לו שני תכשיטין והוא מוסיף לה מדיליה שנים אחרים כך ישראל מביאים לו יתברך צדקה ומשפט כד"א כי ידעתיו כו' לעשות צדקה ומשפט והקב"ה מעטרנו משלו בשני תכשיטין שהם חסד ורחמים כד"א וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים

וכשישראל אבדו שני תכשיטין שהביאו הם אז הוא יתברך נוטל את שלו כד"א ההופכים ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו אספתי את שלומי את החסד ואת הרחמים. והנה דוד היה מוכתר במשפט ובצדקה כמה דאת אמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה ואם כן יחוייב יתעטר מאתו יתברך בשני תכשיטיו הם החסד והרחמים וזהו המעטרכי חסד ורחמים שהוא על ידי עשותי משפט וצדקה בהיותך נפשי בי:

פסוק ה

המשביע בטוב עדיך כו' הנה כתבנו כי נפש דוד אשר דבר בה עד כה ועודנו מדבר עמה היא נפש אדם הראשון אשר ידענו ממאמרי רז"ל שהיא נפש כוללת וביחוד כל עם בני ישראל כי על כן בשבילו נפגמו במות כל יוצאי ירכו והנה אחרי דבר דוד עם נפשו באמור אליה שתברך את ה' על אשר בדוד החל תיקונה מאשר נפגמה באדם ושאל תשכח כל גמוליו וסיפר קצתם כמדובר בא עתה ופירש הגדול שבכלם שהוא החיים תמידים אשר היה הרצון אלהי וכשקלקל נגזרה עליו מיתה והחל ליתקן קצת בדוד שבחייו לא טעם אפילו א' מס' במיתה כמדובר בספר הזוהר וגם הוא תמיד חי וקים ועל זאת אמר המשביע בטוב עדיך והוא כי הנה אין ספק כי עיקר התיקון הוא לעתיד כי אז תבולע המות לנצח ויהיו כל ישראל זכים ובהירים חיים וקיימים כי תפסק זוהמת נחש שהיה באדם והנה לא יבצר מלב איש מלהרהר ולומר במה נבטח שיתוקן לעתיד לימות המשיח הוא דוד המדבר כי גם שבו החל התיקון על ידי המשיח יגמר הדבר ואם אז יבא התיקון על ידי פיסוק הזוהמא הלא גם בהר סיני פסקה זוהמא ותשב לאיתנה על כן אמר הנה אין פחד מזה כי הלא בכלל מה שתברכי את ה' הוא על כי הוא יתברך הוא המשביע בטוב עדיך ועל ידי כן תבטחי כי תתחדש כו' והוא בשום לב מה הוא העדי הלז והנה בביאור התורה כתבנו על פסוק ועתה הורד עדיך כו' שהוא מאמר רשב"י ז"ל במדרש כי בהר סיני ניתן לישראל כלי זיין ושם המפורש חקוק בו ואחר כך נקלף מהם והוא העדי כמפורש כנראה מדבריו ז"ל וכן ר' סימון במסכת שבת אמר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ס' רבוא מלאכי השרת וקשרו שני כתרים בראש כל אחד ואחד מישראל כו' וכשחטאו באו מאה ועשרים רבוא מלאכי השרת ופירקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים. והנה אחרי העיר כל הראוי במאמרים אלו העלינו כי על ידי זכות נעשה ונשמע הושפע שפע כח מאתו יתברך על ישראל שהיה להם מעון עדי קדושה המצילם מן המלכיות ומן המות שהוא ענין חירות מן המלכיות חירות ממלאך המות כי אותו הכח הקדוש יטיל מורא בחיצונים בין מלכיות בין מלאך המות לבלתי ימשלו בישראל וזהו זיין ושם המפורש חקוק בו כי היות להם מגין מן המלכיות

ייחס לזיין העומד נגד פניהם כזין נגד האויב והיות חירות ממלאך המות כוון באמרו ושם המפורש חקוק בו והוא מאמרם ז"ל באלה הדברים רבה כי בהגיע מלאך המות לפני משה ליטול את נפשו היה מזכיר שם המפורש ומבריחו מלפניו על כן מה שהוא להורות עמוד נגדו רמז אותו באמור שם המפורש חקוק בו והנה אם העדי ההוא אשר היה נישראל היה מתמיד בם לא היה להם לא מות ולא שעבוד מלכיות והיתה תקותם בטלה כי לא היו שבים אל הטהרה מזוהמת נחש לגמרי עד ימותו והמות יפרידנה על ידי מירוק וזיכוך בכור הארץ וישוב העפר בתחיה זך ונקי לקבל האושר המקווה בגוף ונפש להיות דבקים בה' כאדם טרם יחטא וגם צריך שעבוד מלכיות טרם המות ואחרי כן המות תגמור הטהרה לזכות אל האושר אחרי כן כי ע"כ בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב והנה טוב מאד והנה טוב מות על כן אמר הוא יתברך לישראל ועתה הורד עדיך מעליך בל יעכב שעבוד מלכיות ומות ועל ידי כן ואדעה שהוא לשון רחמים כי יהיו רחמים מה שאעשה לך לעתיד נמשך מסלוק העד כמדובר. ונבא אל הענין אמר אל תהרהר אולי גם לעתיד יקרה את ישראל כאשר במתן תורה שלא הושלם טובם ותשב מיתתם עליהם כי הלא אז לא היתה שלימותם גמור והוא כמאמרם ז"ל מדרש חזית ששבו ישראל אחרי שמעם הי' דברות ויאמרו למשה תאמר לפניו ית' שיסיר היצר הרע ממנו אמר להם אין זה עתה כי אם לעתיד לבא כו' הנה כי אז לא היה זיכוכם שלם וטעם הדבר כי הלא חטא אדם שהביא הזוהמא לעולם היה על ידי עץ הדעת טוב ורע כי נטה אל צד בחינת הרע ובו נתקלקל העולם ובאה הזוהמא והנה כאשר יצאו ממצרים מעבוד אלהים אלמים גם ששבו עד ה' עד קנות העדי האמור שהוא הכלי זיין שבו שם המפורש שהוא חירות ממלאך המות עם כל זה לא היה רק שנטו אל בחינת הטוב הכרעה מה אך לא שבעו בעצם מהטוב על כן הקל הדבר לשוב אל הבחינה האחרת אך עתה אמר דוד הנה לעתיד לא יהיה כך כי הוא יתברך ישביע את העדי אשר יהיה אז לנו בבטל הזוהמא מבחינת הטוב ועל ידי כן שישביענו ית' מבחינת הטוב יהיו בטוחים מהחיים הנצחיים וזה אמרו המשביע בטוב עדיך הוא מבחינת הטוב שלא תהיה בלבד הטיה מה אל הטוב כי אם שבע גדול מהטוב באופן שיבוטל במיעוטו הרע ומאליך תתחדש על ידי כן כנשר נעוריכי וזהו שלא אמר המחדש כנשר כי אם תתחדש כנשר נעוריכי אל מה שהיתה נפש אדם קודם שיחטא ולהיות שאמרו חז"ל שכל הנשמות העתידות לבא בעולם בו היו כמו שאמרו ז"ל בשמות רבה וע"כ כולן נפגמו ע"כ על כלן אמר נעוריכי לשון רבים ובזה אפשר יכלול גם כאשר נטהרו בסיני שפסקה זוהמתן ואז היה נער ישראל וגם הם מאדם שכלן ממנו יצאו ועל הכל אמר תתחדש כנשר נעוריכי.

או יאמר המשביע כו' כי עוד דוד מסיח עם נפשו ואומר לה אל תחושי על יסורין ותחלואים שבי באמרך איה פירות תורתי ומצותי בעולם הזה כי הלא הוא יתברך משביע ומפליג בטוב שהיה לו לתת לי פירות מעשי בעולם הזה את עדיך הוא קרן השכר שהוא עדי הנפש שהוא כי המצות נעשים אורות ועטרות רוחנים שלך בעולם העליון ונוספו גם הפירות עם הקרן ליפות העדי וגם בעולם הזה תתחדש כנשר נעוריכי כי כאשר הנשר אחר שבעים שנה מחליף נוצתו ונעשה ברי' חדשה שב אל הנעורים כן גם את בעת התחיה בעה"ז אשר תבא בו את מחלפת נוצה ומלבוש חדש הוא גוף זך אז יותר מהלבוש אשר בי עתה ואז תתענגי בכל הטוב אשר לא התענגת עד כה:

פסוק ו

עשה צדקות וכו' ושמא תאמרי נפשי הנה על הנוגע אליך טוב הוא לברך את ה' על כל הטובה ושגם יסוריך אשר הם יותר מאשמותיך הם על תיקון נפשך שהוא על אשר חטאתי בהיותי באדם אך מה תשיב על כל המון ישראל סובלי צרות ועשוקים בשעבוד מלכיות ואין טובה רק לבלתי טובים והם אין סובלים על עון אדם כי אם אתה לתקנו כמדובר האם נאמר העולם מתנהג בשם אלהים הוא מדת הדין ולא בשם ה'. ועוד קשה הלא הודיע יתברך דרכיו למשה שהם הי"ג מדות ואמר לו כל זמן שאתם בצרה עשו לפני כסדר הזה וברית כרותה לי"ג מדות שאין חוזרות ריקם והלא במה פעמים עושים כן ואין נענים על כן על הראשון החל ואמר הנה בשרתי צדק חירות ממות אל תצר מהשעבוד כי דע אפוא כי מדת ה' היא המנהגת אך עושה ב' הפכים בנושא א' על רוב עונות ישראל במקום גיהנם הלא הוא כי הנה דעי וראי כי עושה צדקות הוא יתברך וגם עושה משפטים כאחת לכל עשוקים והוא כי צרות העשוקים שפטים הם מאת ה' על אשמותם ועל ידם עושה להם הוא יתברך צדקות שמנכה אשמותם בעולם הזה תחת גיהנם נמצא כי ה' עושה לעשוקים בעצמם צדקות ומשפטים כאחת ועל השנית דעי כי יודיע דרכיו למשה כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק ז

יודיע דרכיו וכו' הנה אמרו רבותינו ז"ל כי על שאלת משה רבינו עליו השלום הודיעני נא את דרכיך ועשה כן הוא יתברך כמה שאמרו ז"ל שכביכול נתעטף כש"צ ואמר ה' ה' אל רחום כו' ואמר עשו לפני כסדר הזה וברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם והנה על אשר יקשה כי הלא כמה פעמים אומרים י"ג מדות ואין נענים שמעתי בשם בעל ספר לבנת הספיר שמדקדק אומרו עשו לפני כו' ולא אמרו ז"ל שאמר אמרו לפני שרמז כי לא חפץ ה' בהזכיר מדותיו יתברך בפה ולא יעשה אותם בפועל כי אם שגם

יהיו עושין אותם כי המדות הנאמרים רחום וחנון כו' יהיו עושים המזכירים אותן וזהו עשו לפני והנני מוסיף על דבריו למה לא אמר עשה לפני כי אם עשו לשון רבים עם היות שעם משה ידבר אך הוא כי למשה אין צריך רק הודעה לאמרם כי הוא לא חסרו ממנו עשות המדות ההם ובזה נבא אל הענין והוא כי לז"א דעי נפשי כי הן אמת כי למשה לא היה צריך רק הודעת דרכיו אשר שאל הודיעני נא את דרכך שהם הי"ג מדות אך לבני ישראל היה צריך פועל שיעשו ויפעלו אותם כמדובר מלשון אומרו עשו לפני כו' וזהו יודיע דרכיו למשה כי למשה הודעה תספיק אך לבני ישראל צריך עלילותיו יתברך שיפעלו אותן ממש:

ה ופירש ואמר מה הן עלילותיו שבי"ג מדות שאני אומר שצריך יהיו בפועל בבני ישראל הלא הוא רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד שהן הן מדות ה' שבי"ג מדות השייכות בבני אדם רחום וחנון ארך אפים ורב חסד:

פסוק ט

ועוד טעם שני אל סובלי עול היסורין כי הלא בהיות על אדם יסורין שהוא יתברך מייסרו בעולם הזה בצרות עוברות והן לגוף מצילות מצרות שבעולם נצחי וזהו כי לא לנצח כו' והוא כי באותו עולם יש לחוטא שתים רעות א' בושתו בתוכחת כי יתן חשבון ויאמרו מדוע ככה עשית ואוי לה לאותה בושה ואוי לה מאותה כלמה שהוא צער מתחולל ואחר החלחלה ההיא מוסרים אותו ביד מלאכי חבלה אשר פעל באשמותיו ומפרסמים עונותיו בכל העולמות העליונים באופן תכסהו בושה ומורידין אותו לגיהנם ובכן רב טוב לאיש ישראל שנצול משתיהן על ידי יסורי העולם הזה וזהו כי לא לנצח יריב כלומר כי טוב טוב להתייסר פה כי על ידי כן לא לנצח בעולם הנצחי יריב והוא כי בתחלה באים לחוטא יסורין קלים לעוררו מתרדמתו שהוא מעין ריב ותוכחת שבהתחלת דין העליון ואם לא יספיק יביאו עליו יסורין ממרקין מעין עונש גיהנם ועל זה אמר אם לא יהיה לך רק תוכחת קל לעוררך הדומה לריב טוב לך זה פה שהוא עובר מריב ותוכחת לנצח בעולם הנצחי וזהו כי לא לנצח יריב על ידי תוכחתך פה ואם היסורין פה הגיעו עד מירוק מעין גיהנם טובים הם לך פה שעל ידי כן לא לעולם ישמור ויטור אותם לדונך שם שסוף סוף יפקוד אותם כי כל האומר קודשא בריך הוא ותרן הוא יותרו מעוי אלא מאריך אפיה וגבי דיליה:

פסוק י

ואל יעלה על רוחך כי אולי היסורין האלה הם קשים כיסורי גיהנם כי זה לא יעלה על לב כי הלא ה' אלהיך מיסרך והוא אביך קנך ירחמך אך שם הם על ידי מלאכים אכזרים

הם מלאכי חבלה אשר פעלת כי כל חטא או עון שעשית נעשה משחית מלאך אכזרי שבחמה שפוכה יעשה בך שפטים וז"א לא כחטאינו כו' והוא כי הנה בגיהנם החטאים והעונות עצמם הם המסגפים את עושיהם והוא כי הם כחות טומאה אשר נעשו בהעותו ולהיותם כחות טומאה הם אכזרים על הנפשות הקדושות אך האיש אשר ייסרנו יה בעולם הזה באהבתו אותו רחם ירחמנו והענין לומר הלא אמרתי לך כי טובים הם לנו יסורי העולם הזה תדע כי כן הוא כי הלא לא כחטאינו אשר הם כחות טומאה שהם החטאים עצמם הממרקים אותנו בגיהנם עשה לנו הוא יתברך כשמיסרנו פה על ידי עצמו על חטאים שאנו חייבים עליהם ולא כעונותינו שהם כחות הנעשים בזדונות שהן הם העונות שהם המלאכי חבלה הנעשים מהעונות וממרקים בגיהנם גמל עלינו במרק אותם ביסורין בעולם הזה כלומר כי הלא הוא יתברך אב רחמן ומיסרנו ברחמים מה שאין כן חטאינו ועונותינו בגיהנם כמדובר.

או יאמר בהזכיר מאמרם ז"ל במקום אחר שהוא אלו קבלו האבות פירות מעשיהם בעולם הזה מה היה לבניהם בצרותם הה"ד זכור לאברהם כו' עוד ידענו מרז"ל כי אומרו למען ירבו כו' כימי השמים על הארץ הם שנות חיי האבות שהיו ת"ק שנה כימים שמן השמים לארץ:

פסוק יא

ונבא אל הענין אמר דוד מה שלא כחטאינו עשה יתברך לנו הלא הוא על כי כשיעור גבוה שמים על הארץ שהם כל ימי חיי האבות גבר ועלה חסדו יתברך על יראיו הם האבות כי פירות מעשיהם שהם חסד אל גבה למעלה ונסתלק מהם שלא אכלוהו הם ואמרו גבר הוא לשון התנשאות כד"א כי גבר אויב ברכות אביך גברו יהודה גבר באחיו כי לכל א' בשנות חייו נסתלקו פירות מעשיהם אשר הם בתורת חסד שעולה הכל ת"ק שנה שעל ידי כן לא כחטאינו עשה לנו ולא כעונותינו כו' כי היה חסדם עזר לנו:

פסוק יב

ועוד דבר שני עזרנו והוא כי כרחוק מזרח ממערב הרחיק וכו' והוא ענין מאז"ל שהשטן עולה שס"ד לרמוז שמשס"ה ימות השנה שס"ד בלבד שולט להשטין זולתי יום א' הוא יום הככורים וידוע כי מה שהשטן משטין הוא על ידי העונות והפשעים עצמם שהם נעשים מלאכי חבלה והן הם המתראים לפניו יתברך ומקטרגים ואותו היום מרחיקם יתברך מלפניו וידוע כי כל סליחת יום הכפורים וזמן המימינים ומשמאילים הוא ביום ולא בלילה כנודע כי אין משפט רק ביום באופן שמשפט הבינוניים הנעשה ביום הכפורים ביום הוא שהוא י"ב שעות שהוא מזריחת השמש עד בא השמש ובזה הוא עזר

לנו לשלא כחטאינו ולא כעונותינו גמל עלינו וזהו כרחוק מזרח כו' לומר כי כשיעור מה שיש ריחוק בין מזרח למערב שהוא מזריחת השמש עד בואו שהוא י"ב שעות הרחיק ממנו יתברך את פשעינו מלקטרג עלינו שהם י"ב שעות של יום הכפורים ועל כן התחיל ממזרח שהוא סדר השיעור שאל"כ גם מערב רחוק ממזרח וההרחק הוא על דרך מאמר ספר הזוהר על פסוק גם ה' העביר חטאתך שהעביר והרחיק הוא יתברך את קטיגור הנעשה בחטאו של דוד והרחיקו בל יקטרג לפניו יתברך:

פסוק יג

ואשר אמרתי שגבר חסדו על יראיו שהוא שעלה למעלה שמורה שעודנו קיים להם לעולם למעלה והלא כבר האכילום לבניהם לז"א כרחם אב על בנים כו' לומר שריחם יתברך כמו שמרחם אב על במם שמניחים טובם לבניהם ולא לעצמם כן הוא יתברך ריחם על יראיו הם האבות כי גם הם בנים לה' ולא ניכה פירות מעשיהם גם במה שאכלו בניהם כי אם עוד קיימים ונעשים מאיכות הקרן קיימת למעלה כלומר ועל כן אמרתי גבר חסדו שגבה ועלה למעלה:

י **או** יאמר אם יאמר איש הלא אם יחטא איש יהנה מחטאו ואם יעשה מצות לא ייטב לו בזה העולם אפילו פירות מעשיו לזה אמר אדרבא נהפוך הוא כי לא כחטאינו עשה כו' לומר ראו עתה מה בין עושי מצות שבהן פועל כחות קדושה שרפי קדש לעושה עבירות שבהן עושה כחות טומאה מלאכי חבלה כי העושה העונות הגמול אשר כחות הטומאה שהוא בורא אותם משלמים לו הוא כי הן הן עוכריו הממוגגים אותם כד"א ותמוגנו ביד עונינו בעה"ז ובגיהנם והוא מאמרנו על סיפור רז"ל מהאיש שהיה מוליך על עצמו עצים לישרף בהם בגיהנם שהוא כי כחות הטומאה אשר עשה אשר דבקו בו הוא מוליכם עמו לידו על ידם אך העושה מצות ובורא שרפי קדש גם ששכר מצות בהאי עלמא ליכא הלא גדול טובם שמה שעושים פה פעולה ארציית וגשמיית משלם להם שכר רוחני עליון שהוא יתרון כמן השמים לארץ וזה יאמר לא כחטאינו שאנו עושים אותם ולא כעונותינו שאנו פועלים אותם שהם כחות הטומאה וגומלים לנו רעה שמרעים אותנו עשה לנו:

יא כי אם כגבוה שמים על הארץ באיכות גבהותם על הארץ כן גבר חסדו על יראיו כי מחליף לנו פעולה גשמית לרוחנית כמן השמים לארץ ששכר מצות באברים גשמיים משלם אושר רוחני באופן שטוב לנו שלא נקבל שכר פירות מעשינו פה כי שמורים לנו הפירות למעלה ונעשים אושר רוחני תחת פירות טובות העולם הזה שהיו טובות גשמיות שהוא כגבוה שמים כמדובר:

ט **או** יהיה שיעור הכתובים מעין הקודם על פי הקדמתנו כי הדנין ומסגפין את האדם בגיהנם הם החטאים והעונות שהם המלאכי חבלה קטיגורין הנעשים מהם כמדובר. ונבא אל הענין אמר דוד אל תדאגי נפשי על היסורין שעלי כי הלא אם יראה שהוא יתברך מריב ביסרה אותי אז טוב לי כי על ידי כן לא לנצח שהוא בעולם הנצחי יריב כי אם בעולם הזה בלבד ואלו היה מטיב לי פה פירות מעשי והיה שומר אצלו עונש אשמותי לא לעולם יטור וישמור אותו כי הלא באותו עולם יסרני בגיהנם על כן טוב לי לנכותם פה ולהתענג בדשן שם:

י כי אשר אמרתי לא לנצח יריב דעי אפוא מה טוב להתייסר פה מהתייסר שמה כי הלא לא כחטאינו ועונותינו הם המלאכי חבלה הנעשים מהם המסגפים את עושיהם בגיהנם עשה לנו וגמל עלינו שפה במה שייסרנו יה בעולם הזה כי חלקנו ה' הוא ויסרנו ברחמים:

יא ואשר אמרתי לא לעולם יטור שאם ייטיב לנו פה ויאכילני פירות מעשינו פה סוף סוף נתייסר בעד אשמותינו באותו עולם דע לך כי הנה זה טוב לנו כי כגבוה איכות שמים על הארץ כך גבר ויתעלה תסדו הוא פירות מעשינו על יראיו כי תחת טובות העולם הארציי יתן לנו טובות שמימיים רוחניים:

יב ולא עוד אלא שעל ידי יסורי העולם הזה כרחוק שיש בין מזרח למערב כי זה מתחיל להאיר והולך ואור ומתגדל וזה מתחיל להחשיך עד יהיה חושך אפלה בעצם כן הרחיק ממנו על ידי יסורין את פשעינו והוא כי מעת התחיל אדם לפשוע שהם מרדים הלא בדרך טבע יהיה הולך ומתפקר עד אין קץ לאפלת רשעו ועתה על ידי יסורין מתחיל לשוב מהפשע מעט מעט עד קבל היסורין מאהבה בתשובה שלמה עד עשות מהפשע זכות ואור נמצא עושים יסורין מהדומה למערב שידמה למזרח והוא מאמר רשב"ל כי השב מאהבה זדונות נעשים לו כזכיות:

יג ועוד טענה אל בארו ית' לישראל היסורין בעולם הזה מיסורי גיהנם לנכות עון כי הלא כרחם אב על בנים רחם ה' כו' והוא כי כרחם אב הוא אברהם ששאל לו הוא יתברך מה היה חפץ לבניו גיהנם או מלכיות ובירר לנו את המלכיות שהוא כי טוב לגבר צרה בעולם הזה מבאותו עולם כן רחם ה' על יראיו שגם הם בנים כד"א בנים אתם לה' ויבחר לישראל יסורין בעולם הזה תחת יסורי גיהנם ודי לנו יעשה עמנו הוא יתברך כאשר עשה אב בשר ודם לבנים ועם היות כי דרך אנשים לרחם יותר על בנו מעל עצמו כאשר סופר מלסטים שהיו מכים אותו הכאות ויסורין רעים שיודה על ליסטאותו וכחש והביאו את בנו ואמרו ליסרו אם לא יודה וטרם ישלחו יד בבנו הודה האב והערה למות נפשו ואין זה כ"א שחביב לאדם בנו יותר מגופו:

פסוק יד

כי הוא ידע יצרנו כו' אחרי אומרו למעלה כי טוב בעיני ה' להנאת ישראל להביא עליהם יסורין בעולם הזה מלמרק אשמותם בגיהנם ונתן טעם לדבר כמדובר למעלה ובכלל דבריו היה אומר כרחם כו' רחם ה' כו' והלא יאמר איש כי היסורין הלא ידכאו ואין בהם דרך רחמים לזה אמר כי הוא ידע יצרנו כי רע ומה הוא כלומר ועל כן אלמלא היסורין היה יצר סמוך מתגבר עליו ומהוללו ומחטיאו ושמא תאמר הלא בלי יסורין אפשר ליתקן והוא כי יבחר ויקרב עצת התנא להההביל אדם ערכו בזכרו שהוא הולך למקום עפר כמפורש אצלנו במקומו כי הולך למקום שנעשה עפר וגם באמרו הולך ולא אמר ולאן תלך לומר שתמיד הוא הולך מתקרב אל העשותו עפר וכן יתן אל לבו שבא מטפה סרוחה וכמו שכתבנו שם שאינו אומר על זמן ההזרעה כי אם על מה שאחר שלשה ימים שגביל לכי מסרח כי אז נוצר הולד מעין האפרוח ותבואת הארץ שאין מצמחת עד שמתעפש הזרע זרוע ואם כן גם כי היצר הרע ישכיחנו הדין וחשבון כי אינו נגלה לאדם לא יבצר מהסתכל בשתי אלה לשהחי יתן אל לבו ומה בצע ביסורין לזה אמר כי הנה ידע הוא יתברך כמה כח יצרנו שמחטיאנו עם היות זכור לנו כי עפר אנחנו שהוא ולאן אתה הולך למקום עפר:

פסוק טו

וגם שאינו רחוק כי אם שאנוש כחציר ימיו שהוא מה שרמז התנא באמרו אם הולך ולא אמר תלך כמדובר וגם שיהיה לנו זכור שכציץ השדה שאינו צץ רק אחר התעפש הזרע כן אנוש אינו נעשה רק אחר היות הטפה סרוחה שהוא מאמר התנא מאין באת כו' ויאמר כי הוא יתברך ידע יצרנו כי מר עם היות זכור אצלנו מ"ש התנא כי עפר אנחנו ושבאנו מטפה סרוחה עכ"ז כח היצה"ר ידע ה' כי רב הוא להחטיאנו אלמלא היסורין:

פסוק טז

כי רוח עברה כו' אחרי אומרו כי טוב לגבר יסבול יסורין בעולם הזה ונתן טעמים לשבח אמר עתה עוד טעם אחר והוא כי על ידי היותו מדוכא ביסורין עוד לו טובות אחרות א' כי לא יהיו לו חרצובות במותו כי אם רוח ה' עוברת עליו ומיד בלי צער כמתדבק ברוח ה' ואיננו ועוד שלא יצטרך להתגלגל פעמים אחרות כחז"ל כי אפשר שעל ידי יסוריו מירק הכל וינוח ויעמוד לגורלו לקץ הימין וזהו ולא יכירנו עוד מקומו הוא העולם הזה שהיה בו כלומר עד התחיה כי אז יבא זך אשר לא יכירנו מקומו כי יהיה זך למעלה מאיכותו אשר היה בעולמו מתחלה באופן לא יהיה ניכר למקומו:

פסוק יז
ועוד הטבה אחרת והוא כי וחסד ה' הוא פירות מעשיו שהיה ראוי יאושר בארץ בהם עתה יריח אור רוחני נוסע מעולם ועד עולם על יראי עצמם כי החסד שהיה להם לקבל בעולם הזה יהיה עליהם בעולם הבא וזולת החסד שהוא פירות מעשיהם גם בתורת צדקה זולת פרי מעשיהם ייטיב ה' לבני בנים:

פסוק יח
בהיותם שומרי בריתו מלטמאו שאם לא כן אנדרלמוסיא באה והורגת גם רעים וטובים וגם שנוסף על העדר שמירת הברית לא יעשו מצות עשה בעצם כי אם היותם זוכרי פקודיו בכונת עשותם מספיק לעשות צדקה עם בני בניהם:

פסוק יט
ה' **בשמים כו'** הנה כהתימו דוד להסיח עם נפשו בל תתעצב על יסוריו ככל הכתוב אמר עתה הנה עוד ראוי תברך את ה' כי גדולה את מכל שלשת העולמות והוא כי הנה ידוע כי חידוש העולם כלל שלשה עולמות עולם המלאכים ועולם הגלגלים ועולם השפל כמו שאמרו ז"ל כי גם לדברי המקדים זמן בריאת המלאכים הוא ביום שני של ימי בראשית כי לדברי הכל לא נבראו בראשון שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפונו כו' והנה את כל שלשת העולמות כלל ה' באמרו וירא אלהים את כל אשר עשה כו'. ונבא אל הענין אמר דוד הנה אין צריך לומר בזמן ששכינה בארץ על ידי ב"ה כי אם גם כאשר נסתלקה וה' בשמים הכין כסאו עם כל זה לא עזב הנהגת העולמות אל שרים ומזלות כי אם מלכותו בכל משלה שהוא כי בכל הידוע הוא אשר נאמר וירא אלהים את כל אשר עשה שכולל כל שלשת העולמות באותו הכל הנזכרים שם מושלת מלכותו יתברך כי לא מש מהנהיג העולמות בהשגחתו ית' וזה אמר בכל בפת"ח הבי"ת שהוא כאמרו בהכל הידוע:

פסוק כ
ברכו וכו' הלא אמרתי כי מלכותו יתברך תמיד בכל משלה אומר דוד לנפשו אשר היא נפשו של אדם הכוללת הכל ובפרט ישראל כנודע דעו כי גדולה מעלתך ממעלת כל שלשת העולמות והוא כי עם היות שהם גבורי כח שניתן בהם ולא גבורי בחירה כישראל עכ"ז ברכו ה' בשביל שמוע בקול דברו שזכיתם לשמוע ולמ"ד לשמוע למ"ד בעבור.
או יאמר ראוי יברכו ה' מלאכיו על מה שנתוסף בהם כח על ידי היותם עושי דברו וזהו גבורי כח עושי דברו וגם יברכו בשביל שזוכים לשמוע קול מפיו יתברך וזהו לשמוע

בקול ה' דברו או ברכו ה' מלאכיו על שזוכים להיותם גבורי כח בזכות החשק שבעשותם דבר א' הם תאבים ומטים אזנם לשמוע בקול דברו על צווי שני:

פסוק כא

וכן ברכו ה' כל צבאיו שהם צבאות חיל עולם הגלגלים על שזיכם ה' להיותם משרתיו עושי רצונו יתברך עם שאינם שומעים בקול דברו:

פסוק כב

וכן עולם השפל ברכו ה' כל מעשיו על שבכל מקומות מעשיו אפילו בח"ל משפיע ממשלתו כי אשרי העולם החומרי שזוכה להיות בו ממשלתו יתברך אך על כל ג' העולמות גדלת נפשי כי ברכי נפשי את ה' לא לשום בחינה שעליה מברכים שלשת העולמות כי אם למה שהוא ה' מצד עצמו כי בו יש לך חלק כי חלקי ה' אמרה נפשי. **או** יאמר ברכו ה' כל אחד מג' העולמות כל א' לפי בחינתו וכל הברכות האמורות תלויות במה שתברכי נפשי את ה' שעל ידי מה שנפשי תברך את ה' מתקיימים כל שלשת העולמות ומברכים איש אשר כברכתו שאם לא כן אין עולמות כנודע שכלם מתקיימים בשביל ישראל סבא שבשבילם נבראו:

כ **או** יאמר במה שידענו מרז"ל כי הצדיקים מוסיפים כח בפמליא של מעלה שהם המלאכים ובזה יאמר ראו מה גדלה נפשי שהוא להיותה מישראל צדיקים ומה גם כי כל נפשות ישראל אחת יחשבו כנודע כי הנה ברכו את ה' מלאכיו כאשר אתם גבורי כח של עושי דברו הם הצדיקים מישראל שמוסיפים כח בכם שאתם גבורי כחם כי אז גדול שפע הנתוסף בכם כי אז אין הוא יתברך רומז לכם שתעשו השליחות כנמצא ברז"ל רמז לשרו של ים ודומה לו כי אם שאז אתם זוכים לשמוע בקול דברו ממש שהוא מעלה גדולה עד מאד כי הלא בלי שמוע מפיו יתברך דבר כי אם על אמרם לפניו קדוש הם חרדים ורועשים ומתרגזים עד שמרוב חלחלה מזיעים כמ"ש בפרקי ר"א עד שיוצא מזיעתם נהר די נור ומה גם עתה לשמוע בקול דברו ממש אך בזמן שעל ידי זכות ישראל נתוסף כח בהם יזכו לכך. או בשום לב אל אומרו בקול דברו ולא אמר לשמוע דברו יאמר כי זכותם של ישראל בזמן שהם עושים דברו יתברך אותו הדבר שהוא המלאך הנעשה מדברו שעשו כאומר עושי דברו שעשוהו מעשה הוא המלאך הוא אשר המלאכים שומעים קול דברו ההוא לשליחות הנרצה אז כי שמוע מפיו יתברך ממש הוא קשה כמדובר:

כא וכן עולם הגלגלים ברכו ה' כל צבאיו כאשר משרתיו הם ישראל עושי רצונו כי אז יושפע לעולם טובה מאותו עולם מה שאין כן בעברם רצונו כי אז ועצר את השמים כו' כי יד העדים תהיה בם בראשונה:

כב וכן בעולם השפל ברכו ה' כל מעשיו כי תמיד רחמיו על כל מעשיו אך בכל מקומות ממשלתו שהוא בכל שלשת העולמות הנזכר ברכי נפשי את ה' כי את מקיימת את כלם והוא כי האדם כולל את כלם נשמה מעולם העליון רוח מעולם המלאכים נפש מעולם הגלגלים הגוף מעולם השפל כמפורש אצלנו על פסוק נעשה אדם על כן בכלם תברך נפשי ישראל את ה':

פרק קד

פסוק א

ברכי נפשי כו' אמרו רבותינו ז"ל בפסיקתא י' לבושין לבש הקב"ה כשברא העולם נתלבש בהוד והדר כו'. וראוי לדעת מה ענינם ויהיה במה שכתבנו על ז' דברים שקדמו לעולם תורה וכסא הכבוד מה ענין צורך כסא הכבוד אל בריאת העולם ויתבאר גם מאמר רבי אליעזר מלמד שנתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק זיו הדרו וברא את העולם והוא כי הלא יפלא איך היה מבוא אליו יתברך שאין קצה אל גדולת רוחניותו ולא יכילנו רעיון ואיך יפעל עולם גשמי והנה היה אפשר יאמר איש כי ברא מלאכים והם כאמצעים בראו את העולם. אמנם תורה ונביאים וכתובים מכריזים כי חלילה חלילה להאמין כדבר הזה רק ברא אלים ויאמר אלהים יהי אור יהי רקיע כו' וכן הנביא בשם ה' דבר אני ה' נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי מי אתי כתיב ואמרו רבותינו ז"ל הכל מודים שביום אחד לא נבראו מלאכים כדי שלא יאמרו מיכאל מותח בדרום וגבריאל בצפון כו' כמפורש אצלנו בב"ר והכתובים אומרים בדבר ה' שמים נעשו וה' שמים עשה אך על דבר הקושי יתכן כי פה דוד ידבר בו והוא כי הלא הוא יתברך למען יוכל עולם גשמי לקבלו עשה מסכים זה לפנים מזה כלבושים למען יהיה כח בעולם הלזה השפל לסבול כמשל ניצוץ השמש שלא יסבלנו עין אדם אם לא על ידי מסך א' זכוכית ואם יבהיק הרבה ישימו שנים זה בפני זה ועל ידי כן יתעבה הבהיקות המפלש ויסבלנו כן הדבר הזה בבחינת הפכה למען יהיה שייכות אל רוממותו יתברך להוות עולם גשמי מה עשה הוא יתברך ברא כסא הכבוד ויהי כמסך בין גדולתו יתברך ובין העולם השפל והוא אור עב מהעליון ועדיין לא הספיק כי היה הבהיקות עצום מאד על כן יצר עולם המלאכים אשר בו ב"ה של מעלה ויהיו שני עולמות אלו הנקראים לחכמי האמת עולם הבריאה ועולם היצירה כשני לבושים אל האלהות יתברך להיות מסכים כמלבושים שהם ב' מסכים בין הפנימיות אל מה שבחוץ. ועל שני אלה יאמרו בפסיקתא שנתלבש בהוד והדר לפי הפשט עם היות בו דרך גבוה מזה והוא כי אל הראשון הנעלם קרא הוד שהוא ענין התפשטות שפע

כד"א ונתתה מהודך עליו ואל השני המתגלה הדרו יותר אל הברואים כי הוא מושב אל המלאכים קרא הדר כי תואר הדר יאמר על הדבר הנהדר בעיני הרואים והוא הנגלה והוא מאמרם ז"ל שמה שבעה דברים שקדמו לעולם הוא כסא הכבוד מהטעם הנזכר ולא הוצרכו להזכיר שם רק מה שהוא התחלת ההתפשטות וממנו נמשך השני ועל ידי שתי אלה היה מבוא אל השתלשלות עולם העשיה שמים וארץ וכל צבאם וזה ענין נתעטף הקב"ה בשמלה שהוא הלבוש הנזכר הוא לבוש ההוד ואחר כך הבהיק ממנו זיו ההדר הוא המלבוש השני שנקרא הדר וברא עולם השפל עם שעוד לנו דרך שני במאמר זה במקומו בס"ד ונבא אל הענין הכתובים אמר דוד ברכי נפשי את ה' אשר הובאת פה מהעולם העליון אל העולם החומרי הלז וזה נוסח הברכה אשר תברכנו אמור לו ה' אלהי גדלת מאד לומר מה שנקראת אלהי שהוא על ידי מה שבראת את העולם הגשמי שנקיים בו תורתך אינו העדר כבוד חלילה שבראת עולם גשמי חלילה כי על כן היה לך מבוא לברא עולם גשמי כי אדרבא גדלת מאד כי עם כל עוצם רוממותך לא עצרך הגשם אשר לעולם השפל מלעשותו ומלהשגיח בו ואינו מן התימה היות לעוצם רוחניותך מבוא לברא עולם גשמי כי הלא הוד והדר לבשת כי הלא זאת עשית למען שלשל והעבות הרוחניות עד היות מבוא לברא עולם גשמי כי הנה הוד והדר לבשת כי תחלה בראת הוד הוא כסא הכבוד ואחר כך הדר הוא עולם המלאכים עם שהמלאכים עצמם נבראו בשני:

פסוק ב

ופירש ואמר ההוד הוא כי היית עוטה אור כשלמה שהוא מה שכתבנו מרבותינו ז"ל מלמד שנתעטף הקב"ה בשמלה שהוא בריאת כסא הכבוד פרוס כשמלה לפני האצילות באלו האצילות מעוטף בו ומבוסה כאדם שטליתו מבדיל בינו ובין העם שהוא התלבשות אור שמעצמותו יתברך והלאה ואחר כך נוטה שמים כיריעה הוא עולם המלאכים הנקרא עולם היצירה והוא ממה שהבהיק מאור כסא הכבוד הנקרא שלמה ונעשה העולם ההוא ואחר כך עולם הגלגלים ועולם השפל על ידי ההשתלשלות הנזכר וזהו מאמרם ז"ל נתעטף הב"ה בשמלה שהוא כסא הכבוד והבהיק כו' הוא עולם היצירה וברא את העולם הוא הגשמי הכולל הגלגלים והשפל:

פסוק ג

ועל עולם הגלגלים אמר המקרה במים עליותיו והוא מאמרם ז"ל בב"ר על פסוק יהי רקיע בתוך המים כו' מלמד שגילה הקב"ה הטיפה האמצעית וממנה ברא את הרקיע שהוא כמפורש אצלנו במקומו באר היטב כי המים שהיו בעולם לא היו כלם מאיכות א' כי העליונים שהם פני המים שהיתה רוח אלהים מרחפת עליהם היו רוחניים והנקראים

פני תהום הם מים גשמיים אשר למטה ועליהם היה חושך כמד"א וחשך על פני תהום וכאשר אחשוב כוונו רבותינו ז"ל בב"ר באמרם שהיה העולם כלו מים במים שהוא מים עליונים בתחתונים ובין העליונים לתחתונים היה איכות ממוצע וממנו עשה גשם זך הוא עולם הגלגלים וזהו גילה טפה האמצעית או לנוסח אחר הגליד טפה האמצעית וברא את הרקיע ועל כן נאמר המים אשר מעל לרקיע ואמרו רבותינו ז"ל כי כשיעור שבין המים התחתונים לרקיע כך הוא בין הרקיע למים של מעלה שעל הרקיע לא נאמר אלא אשר מעל לרקיע בינים ובינתים ע"כ והנה אין זה כי אם שהמים העליונים הם רוחניים כמאמרנו כמדובר וזה ענין הכתוב המקרה במים שהוא בתוך המים בטפה אמצעית עליותיו הם כל גלגלים הנכללים בעולם הגלגלים קירה אותם במים היא מהטיפה האמצעית כמדובר והנה עדיין יש קושי כי יראה שלא לפי כבודו והוא כי הלא כשנברא אדם אחר העשות עולם השפל היתה בו שכינה כביכול כנודע כי אחר שחטא אדם נסתלקה לרקיע ראשון וכן במתן תורה נאמר וירד ה' על הר סיני והאם עבים הם ד' יסודות העולם שהם עבים בעלי עביות וגשמות ישים רכובו ומה גם במדבר שהיה מהלך ממקום למקום בארץ הלזו לז"א גם שתראה כי הוא יתברך שם עבים רכובו אל תתמה כי אין הדבר כן שממש הוא רוכב על עצם השמים עבים כי אם שמהלך על כנפי רוח שהוא על ארבע מחנות שכינה שהם כנפי רוח שהוא יתברך בם והמה על השמים כאשר בהיותו בסיני כי גם שנאמר וירד ה' על הר סיני אינו על ההר ממש כי אם על מרכבת מלאכיו שעל סיני כד"א רכב אלהים כו' ה' בם סיני בקדש:

פסוק ד

והראיה כי הוא לא ישתמש בגשמיות כי אפילו מלאכיו ומשרתיו הם רוחות ואש לוהט וזהו עושה מלאכיו רוחות כו':

א **או** יאמר ה' אלהי גדלת כו' והוא כי הנה יראה כי טרם עשות ה' אלהים ארץ ושמים כל חלל המציאות היה מלא כבודו יתברך והוצרך לצמצם כבודו למעלה לברא שלשת העולמות בחלל הנשאר אחר סילוקו יתברך והנה אין זה כבוד כלפי מעלה שבמקום התפשטות קדושתו יצומצם ועוד דבר שני והוא כי איזה הדרך הלא רוח ה' לברא עולם גשמי ואם מלאכים בראוהו נמצא כי הוא יתברך ידיו ועיניו מסולקות מהעולם ואם כן הוא תבטל הבחירה חלילה ומדת ההשגחה ושכר ועונש והן הם שרשי הדת על כן על הא' אמר ה' אלהי גדלת מאד כלומר הצמצום אשר התצמצמה הקדושה כלפי מעלה לא להעדר גדולה יחשב כי אדרבה ה' אלהי גדלת מאד והענין הוא כי הנה הוד והדר לבשת והוא כי יש הוד ויש הדר הוד יקרא התפשטות הקדושה העליונה והדר הוא בהיקת

ההוד שמבהיק מההוד והלאה שהוא הדר ולא עצמות הוד ממש והוא כי לא היה ההוד רק עד מקום שהוא עתה ומה שהיה מן הוא והלאה עד סוף כללות ג' העולמות לא היה הוד ממש כי אם הדר שהוא בהיקות היוצא מן ההוד ואז בבריאת העולם מה שעשה הוא יתברך הוא שהעלה וצירף ההדר הוא אותו הבהיקות עם ההוד ועשה משניהם התלבשות בלתי דק כעליון וזהו הוד והדר לבשת שעשה משניהם לבוש א' נמצא כי זה לגדלות יחשב כי ניתן יתרון בהדר שעלה ונצטרף עם ההוד העליון אך ההוד לא עלה ונתצמצם מהמקום שהיה בו:

ב ואיך היה מה שהוד והדר לבש הלא הוא כי היה עוטה אור כשלמה שהוא כאדם שמתעטף בשלמה שמקרב ומחבר כל חלקיה אל עצמו כך אסף כל התפשטות ההדר אליו אך אחר כך נטה שמים כיריעה שהוא כיריעה הנטויה לאהל על מי שתחתיה כיריעות המשכן שהיא כמסך מבדיל בין עולם העליון אל התחתון. עוד יתכן שעל הדבר השני שהוא כי היה הדעת נוטה כי עולמות התחתונים בראום המלאכים באופן יצא עתק מפי איש נגד ההשגחה והשכר ועונש על כן אמר נוטה שמים כו' והוא מאמרם ז"ל בב"ר כי עד כאן לא נחלקו על בריאת המלאכים אלא אם היתה בשני או בחמישי אך לדברי הכל לא נבראו בראשון שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפונו והב"ה היה ממדד באמצעיתו לכך לא נבראו בראשון הה"ד אני ה' נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי מי אתי כתיב ע"כ ומבואר אצלנו במקומו כי להיות השמים בעלי גבול וגם עולם הגלגלים גם הוא גשמי עם שהוא זך על כן הי' מקום לעלות על לב איש כי מלאכים היו עוסקים בשמים ונותנים להם גבול זה בדרומו של רקיע וזה בצפונו אך הכדוריות שאין בו שייכות גבול כי העיגול משולל קצוות היה יתברך ממדד באמצעיתו על כן להסיר פתחון פה לא ברא יתברך את המלאכים עד יום שני אחר עשות ארץ ושמים נמצא כי כאשר ברא יתברך עולם המלאכים לא ברא מלאכים עצמם כ"א אחרי בריאת גם עולמות שלמטה מהם וזה יאמר נוטה שמים כיריעה המשוללת יושבי בה כי אם יריעה בלבד:

ג וגם עולם הגלגלים כי אחר נטות שמים כיריעה הם עולם המלאכים קירה במים עליותיו הם עולם הגלגלים ושמא תאמר אם כן אפוא שאפילו התפשטות הודו סילק למעלה כי אינו לפי כבודו היותו במקום גשמי בעולם הגלגלים והשפל כי עבים וגשמים הם והלא מצינו שהוא רוכב שמים כד"א רוכב שמים בעזרך שהוא עולם גשמי וכן בארץ בהר סיני שנאמר וירד ה' על הר סיני ובמשכן וה' הולך לפניהם יומם וכו' אשר מאז ברא הקב"ה את העולם נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים שיהיו עבים רכובו דע לך שאין

עבים רכובו ממש אלא מהלך על כנפי רוח שהוא כנפי מחנות שכינה שהם כנפי רוח כי אמנם לא ישב אלהים על הארץ ולא על גלגלים כנודע כי במאמר הכתוב וירד ה' על הר סיני לא על הארץ ממש חלילה כי אם על מרכבת מלאכיו כמאמר הכתוב רכב אלהים כו' ה' בם סיני בקדש על כן להיות כי היות עבים רכובו אינו רק להיותו מהלך על כנפי רוח:

ד על כן אז עשה מלאכיו רוחות כו' אך לא מקודם פן יאמרו שהמלאכים היו מסייעים בבריאתו של עולם וזהו השם כו' המהלך כו' עושה מלאכיו כו' שהוא עושה מלאכיו רוחות לפרוח ולעופף בשליחות ושמא תאמר אם הם מלאכי מרכבתו ומשוררים לפניו איך ישלחם אנה ואנה ויעדרו ממרכבתו לז"א גם שהם רוחות מעופפים בהיותם רוחות הם משרתיו עמו ואיך הוא כי הנה הם אש לוהט כגחלת שהשלהבת עולה ומתפשטות והאש נשאר במקומו כן המה כאש הלוהט שעיקרם למעלה וכת לוהט ומתפשט מהם משתלח פה לשליחות כי כן כל דבר רוחני ההולך לזולת מקומו מניח עיקר שורש מציאותו שם כנודע ליודעים חן:

פסוק ה

יסד ארץ כו' אחרי אומרו ענין בריאת העולם שלא עצרו הגשם מלברא יתברך אותו בה לסלק גם קושי אחר הנופל בענין הבריאה והוא כי הלא יפלא איך ברא הוא יתברך עולם מסופק הקיום כי הלא אם יכשירו הדורות מעשיהם יתקיימו ואם לאו יתבטלו כי בשביל התורה שנקראת ראשית ברא הקב"ה את העולם אך תשובת הדבר הוא כי על כן עשה הוא יתברך שבכל דור לא יחסרון שלשים צדיקים שבהם הארץ עומדת וזהו מאמר שלמה בחכמתו דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת וזה יאמר פה יסד ארץ על מכוניה בל תמוט כו' כי יסדה על מכוניה שהם שלשים צדיקים שבכל דור ודור ועל ידי כן בל תמוט עולם ועד:

פסוק ו

תהום כלבוש כו' הנה אמרו רז"ל על פסוק יקוו המים כי מאז ברא הקב"ה את העולם הכינם למה שעתיד לעשות בהם שהוא מה שהציף שלישו של עולם בדור אנוש והמשפט שעשה בהם בדור המבול וזהו יקוו המים יקוו לי המים למה שאני עתיד לעשות בהם וכן אמרו שעל כן העמידם מאז גבוהים מארץ שיהיו מוכנים לישפך על הארץ כי אלהים עשה שייראו מלפניו וכן אמרו על פסוק זה כי גם התנה הקב"ה עם הים שיקרע לישראל וינקם מהמצרים. ובזה נבא אל ביאור הכתובים והוא כי אחר אמרו איך הוא יתברך יסד ארץ על מכוניה באופן שבל תמוט כו' בל תהיה פעולתו בטלה חלילה ומכוניה כתבנו

שהם הצדיקים שבכל דור ודור ששת עליהם תבל ראה. והנה יוכל איש לדבר ולומר כי הלא נגד עינינו מה שהחיל לעשות בדור אנוש ובדור המבול כמעט שנתמוטט העולם כלו לזה אמר דע כי הן אמת כי מאז יסד ארץ רקע הארץ על המים שהוא שלא כדרך טבע שהוא תהום כלבוש כסיתו בארץ שרקע עליו ועשה כן כמתרה ואמר שאם יעברו רצונו יתברך יניח הדבר אל הטבע באופן יתעתד שעל הרים עם היותם גבוהים יעמדו מים כאשר היה בדור אנוש שהציפו שלישו של עולם שהיו בו הרים וגם במבול שנאמר ויכוסו ההרים:

פסוק ז

וגם התנה הוא יתברך קריעת ים סוף להורות גדולתו יתברך וזהו מן גערתך ינוסון כמה ד"א הים ראה וינס והיה על ידי גערה כמד"א ויגער בים סוף ויחרב ואחר כך לשוב המים על המצרים מקול רעמך יחפזון זה הוא מה שהתנה מאז להורות גדולתו יתברך על ידי המים:

פסוק ח

אך זה לא רצה יתברך שיתמיד כי אם שמה שעלו הרים בדור אנוש עשה שירדו בקעות ויתן להם גבולם אל מקום זה יסדת להם הוא כמו שאמרו ז"ל על פסוק עד פה תבא כו' עד פה תבא כי שם היה מאז הגבול אשר שם לים הוא יתברך אחרי הציף שליש העולם באופן שלא היה הענין אך הפעם ההוא:

פסוק ט

כי מאז גבול שמת בל יעבורון כאשר עברו בדור אנוש וכן בל ישובון לכסות הארץ כאשר בדור המבול כי מאז יסד יתברך ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד:

פסוק י

המשלח מעינים בנחלים כו' אמר הנה עוד ראיה על השגחתך הפרטית על כל יצורי עולם אף גם לגלי האיכות כי הלא חסת אפילו על בריות קלות התועלת ואין זה רק להיותם מעשה ידיך והשגחתך מקרני ראמים עד ביצי כנים כי הלא אין צריך לומר שתשלח מעינים במקומות נאותים לישוב עיר כי אם בנחלים הצרים בין הרים שביניהם מקום צר ולא יגורו בם רק חיות השדה שם יהלכון מעינים :

פסוק יא

ומה בצע אם לא שישקו כל חיתו שדי אשר אין בם מועיל וכדי שישברו פראים תושבי המדברות צמאם ולמען יתגלה לפראים יושבי מדברות מקום המים שבין ההרים וילכו שמה לשבור צמאם מה אתה עושה ומכין להם

פסוק יב
שעליהם הוא על המעינים עוף השמים ישכון ושיגדלו שם ערבות וסבכי עפאים למען בין עפאים יתנו קול עופות השמים הנזכ' למען ימשכו הפראים אחר הברת הקול ויגיעו עד מקום המים לשבור צמאם ושיעור הכתוב כדי שישברו וכו' עליהם כו' יתנו קול:

פסוק יג
משקה הרים כו' ראה כמה עושה בעבור האדם כי הלא משקה הרים החומרים ועכורים מעליותיו של מעלה ממים עליונים כדעת רז"ל והן אמת שלא יחסר מהם ברדתם כמו שאמרו ז"ל בבראשית רבה שמזיעתם בלבד ימטיר ולא יחסר למעלה כמה ד"א כי יגרע נטפי מים וזהו מפרי מעשיך היא זיעתן תשבע הארץ:

פסוק יד
עם כל זה יקשה שיעשה כל החרדה הזאת להיות מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם שיש מיני הנאות בעשבים שעולים בלי זריעה עם חציר הבהמה כמו שאמר בן סירא אלוה מעלה עשבים מן הארץ בהם רוקח עושה את המרקחה כו' אך הוא כל המכוון להוציא לחם כו' אלא שעל פי דרכו נהנים כלם:

פסוק טו
ומה שעשיתי עיקר מזה ולא מתבואת הכרם ומהראוי היה לומר להוציא לחם ויין מן הארץ אינו דומה כי הלא ויין ישמח לבב כו' ולא סעיד לבב אנוש אך ולחם יסעד לכן ממנו עשיתי עיקר:

פסוק טז
וכן מה שישבעו עצי ה' מעליותיו עם שאין שם אדם רק

פסוק יז
אשר שם צפרים יקננו ומה בצע באלו אם לא שהוא אגב מה שאמרנו להוציא לחם כו':

יג או משקה הרים מעליותיו העליונים ולמה יעשה כן והלא מפרי מעשיך היה ראוי תשבע הארץ ממעינות ונהרות כארץ מצרים ואמרו רז"ל שני טעמים או כדי שיתלו עיניהם למרום או על שישתו מקומות עליונים ושני הטעמים יאמר פה ושיעור הכתובים כונתו יתברך להיות משקה הרים על כן הוא מעליותיו של מעלה כי הלא אם לא בשביל ההרים רק על מציאות הארץ מפרי מעשיך תשבע הארץ:

יד אך הוא להיות בהרים הנזכר מצמיח כו' וגם עוד טעם שני והוא להוציא שם לחם מן הארץ איני אומר לצאת אלא להוציא ה' לחם מן הארץ שהוא שעל ידי היות הארץ שותה מלמעלה תולין בני אדם עיניהם למרום ועל ידי כן נמשך להוציא ה' לחם מן הארץ מה

שאין כן אם היתה הארץ שותה מלמטה כארץ מצרים כי היו בוטחים בנהרותם ויאוריהם ואל אל על לא יקראוהו ולא יוציא להם לחם מן הארץ כי גם מימי הנהרות בידו יתברך המה ואמרו ויין ישמח כו' כבקודם:

יג או יאמר אתמה כי הוא יתברך משקה הרים מעליותיו העליונות ומי יתן והיה מועיל שיהי פסת בר בארץ שתצמיח מאכל מוכן לאדם כאשר לבעלי חיים ומהראוי שמפרי מעשיך הוא פרי המטר תשבע הארץ בלי עבודה האדם ובהמה:

יד אך לא כן רק מצמיח חציר לבהמה ועשב אשר הוא צריך לעבודת האדם שצריך שהאדם יעבוד שיפתח וישדד אדמתו ויזרענה להוציא לחם מן הארץ ולמה יגרע האדם מן הבהמה שיוכן מזונה מאליו מאתו יתברך:

טו וגם שעל היין יש שאלה זו שצריך נטיעה וזימור ובצירה ודריכה על זה החרשתי כי גם שמשמח אלהים בברכה וקדוש והבדלה וגם אנשים וזהו לבב אנוש הכולל שתי לבבות הנוגע אל אלהים ואל אנשים הנה תועלתו היא שמשמח בלבד אך ולחם לבב אנוש יסעד:

טז אך לזה נקשה קושיא אחרת והוא כי הלא כל ארזי לבנון משוללי תועלת משביע הוא יתברך והנה מהראוי ישבעו עצי ה' לבדם כענין ארבעה מינים שבלולב שבארבעתם נקרא שם ה' כמ"ש ז"ל פרי עץ הדר זה הקב"ה כפות תמרים זה הב"ה כו' אך ארזי לבנון אשר נטע אשר שם צפרים כו'

פסוק יח

הרים הגבוהים משוללי הנאת זריעה וצמח האדמה רק מושב יעלים וכן סלעים מחסה לשפנים מה בצע:

פסוק יט

וכן הנה עשה ירח למועדים לקדש חדשים ולקבוע מועדים ולא להודיע מתי יום ומתי לילה כי הלא שמש ידע מבואו ולא ישנה כירח שלפעמים יצא מיד ולפעמים אחרי שעה ולפעמים בחצי הלילה ולפעמים לא יראה ולא ימצא. או שעור הכתוב על שמש וירח לא אשאל כי הוצרכו שניהם ירח למועדים ושמש להבדיל בין היום ובין הלילה כי ידע מבואו. או יכלול אומרו שידע מבואו יום יום באופן ישלם בהדרגותיו סבובו בשס"ה ימים ויודע בו זמן האביב וקיץ וחורף כי על כן להשוותם יהיה עבור שמם:

פסוק כ
אך אשאלה למה תשת חשך ויהי נא לילה בלי חשך וזהו ויהי לילה אך הוא למען בו בחשך תרמוש כל חיתו יער כי לא ירמושו רק בחשך בטוחים מבן אדם הנה שכל זה עושה בעולמו בעבור הבעלי חיים:

פסוק כא
וגם אז הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם ויענו בחשך שאז עיקר צידתם שאין רואם שמאשר בחשך תרמוש כל חיתו יער מהיות יובנו לכפירים מהם:

פסוק כב
וכאשר תזרח השמש כבר נענו ויאספון וינוחו ואל מעונותם ירבצון הנה שבלי עמל מזמין הוא יתברך לב"ח:

פסוק כג
ולמה יגרע האדם כי יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד ירויח מזונו האם טוב הוא הבעל חי ממנו:

פסוק כד
ואין לומר כי להיותם בריות רבים תרחם עליהם יותר מהאדם כי הלא בהיות שמה רבו מעשיך ה' הלא יגרעו מהאדם כי הלא כלם בחכמה עשית בלי פעולה או בחכמה במאמר ראשון שנקרא חכמה כמאמר תרגום ירושלמי בראשית ברא בחוכמא ברא אלא שיום יום היתה מתמלאת הארץ ממה שכבר היה קנינך בכח במה שנברא בראשון כנודע כלומר מה שאין כן האדם שלא נעשה מאליו עד צברת עפרו וגבלתו במים ונפחת בו נשמה ולמה יגרע מהבעלי חיים:

פסוק כה
ועוד ראיה שחשוב הוא לפמך כי הלא זה הים גדול ורחב ידים מה בצע בו כי הלא שם רמש ואין מספר כו':

פסוק כו
ומה בצע בכולן אם לא במה ששם אניות יהלכון לקצר דרכם מביבשה וגם לויתן זה יצרת לשחק בו לתתו לצדיקים נמצא כי כל תועלת הים תועלת באדם שיהלכו בו אמות ולשמחם בלויתן:

פסוק כז
ואם כן אפוא למה כלם ברואי ים ויבשת אליך ישברון לתת אכלם בעתו:

כה ואתה תתן להם ילקוטון מה שאין כן באדם כאמור שיצא אדם לפעלו כו':

פסוק כט

משיב ברוח הקדש ואומר דוד המלך עליו השלום תסתיר פניך כו' לומר אין זה רק למען ישובו אליך מאשמותם כי כאשר תסתיר פניך ותעצר את השמים יבהלון ואז תוסף רוחם בם ויקנו בינה לומר כי יגועון ואל עפרם ישובון להשתטח על הארץ בתשובה ותחנונים אז

פסוק ל

שתשלח רוחך הטוב יבראון כו' כאשר עתה רואים בעיניהם הסתר פנים ממזונם כשנת בצורת וכיוצא שהרי יראו המות בעיניהם וכשובם ואל על יקראו יחד תחיה אותם כהבראם בריה חדשה ומחדש פני אדמה. והוא כענין מאמרם ז"ל מעולם לא ראיתי ארי סבל וצבי קיץ ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער אלא אני הוא שחטאתי וקפחתי מזונותי:

כז **או** יאמר כלם אליך כו' על בני האדם לומר. מי יתן שכאשר כלם אליך ישברון כבעלי חיים הנז' לתת אכלם בעתו:

כח מיד תתן להם ילקוטון כמן במדבר שלא יצא אדם לפעלו לטרף ביתו שהוא שלא יצטרכו להוציא ימיהם לצאת לפעלו עדי ערב ובוטל מדברי תורה וקנות שלמותו כי לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן ועל ידי הוציא כל ימיהם בתורה יקרם כרבי אחאי בר יאשיה שהיה כחי עד שעה אחת קודם תחיית המתים וזה כי אמרו רבותינו ז"ל כשאדם חי נפשו פקודה ביד קונו מת נתונה באוצר עוד אמרו רז"ל כי בסילוק הצדיק מראין לו טוב המתוקן להם ועל ידי כן נפשם שבעה והם ישנים כמפורש אצלנו שנפשם התאבה לחיות לעשות מצות שבעה ברואה וגופם שקשה לו המות ע"י הטוב שרואים מאותו השפע הם ישנים ולא מתים ממש כרבי אחאי וכיוצא בו ובשלשת מאמרים אלו נבא אל הענין אמר מי יתן והיינו מאוכלי המן שתתן להם ילקטון שע"י כן נוציא כל ימינו בתורה ומצות באופן שכאשר יבא זמן שתפתח ידך לשלח הנפש לאוצר שבחיים פקודה בידך ותפתח להוציאה מידך שהוא בעת למות אז הטוב שאתה היית מראה להם שישבעון טוב שיהיה להם שיהיו ישנים עד שעה א' קודם תחית המתים כמאמר רבי אחאי בר יאשיה:

כט שלא יארך הענין כאשר הוא רק לשעה קלה תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון לטהר זוהמת נחש:

ל ומיד תשלח רוחך יבראון בתחיה ויהיה ג"כ טוב לעולם כיותחדש פני אדמה מעכירות שקנתה בחטא אדם הראשון:

פסוק לא
ונרויח גדול מכל האמור שהוא על דבר כבודו יתברך שיהי כבוד ה' לעולם ולא שיהיה כבודו בבנין ב"ה ולא כן בהחרב בעונות ויחזור יהי כבודו בבית שני ולא כן בחרבן הבית רק מעתה יהי כבוד ה' לעולם כמעותד בשלישי וגם תועלת אחר שהוא כי תמיד ישמח ה' במעשיו ולא יתעצב כביכול ביני וביני בפושעים בו מישראל ובמחריבים בה' מהגוים:

פסוק לב
ואז גם הארץ תזדכך כי מה שעתה אתה המביט לארץ כמ"ש ז"ל שע"י הביטו יתברך בע"א שבארץ הארץ רועשת ואלו היה האמור היתה קדושה בעולם והיתה מיד נטהרת מהיות גלולים בארץ נמצא שעל ידי האמור מה שעתה הוא יתברך המביט לארץ ותרעד מהבטה בלבד כי רחוק ממנה ע"י הטומאה שעל כן תרעש אז יגע בהרים כי ממש תשרה שכינתו על הארץ אחר חדש פני אדמה מעכירות עד גדר תתייחס כביכול לנוגע בהרים ובמה יודע כי כן יהיה הלא הוא כי ויעשנו כאשר היה בסיני כי והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש:

פסוק לג
והנה זה אמרתי על הכלל כי לא על עצמי אני דורש כי על עצמי מעתה טעמתי מאתך מעין זה כי הלא אשירה לה' בשביל חיי שהחייתני תחת היותי עתיד להיות נפל ולא על שאקנה טוב הע"ה בלבד כ"א גם על זמן שאני פה יש לי בו ריוח גדול וזהו אזמרה לאלהי בשביל עודי פה:

פסוק לד
כי מה לי אושר גדול מאשר יערב עליו שיחי שאני מדבר בו ובמה אדע כי יערב עליו שיחי במה שאנכי אשמח בה' כי עודני משיח עמו אני מתעדן ושמח בו יתברך ואין זה רק שמהעריבות שיערב עליו שיחי נפשי מרגשת ונקנית שמחה בקרבי.
או יאמר הנה יערב עליו שיחי יותר משיח סוד שרפי קדש כי הם עונים באימה ואומרים ביראה ואנכי אשמח בה' הרי שיותר הוא קרוב אלי מהם עד גדר שנפשי צהלה ושמחה בו יתברך מדבקותי בו כי חלקי ה' אמרה נפשי. או יאמר מאמר רבי חנינא בן דוסא אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל שהוא יתברך ערבו לו דבריו ומסדר הדברים בפיו וזה יאמר מאשר יערב עליו שיחי שניכר ששגורה בפיו ראיה שאנכי אשמח בה' שיקובל שיחי. או יאמר לא בלבד יגיע טובה אל הנפש כ"א גם אל החומר כי אשירה לה' בשביל חיי שנתן לי בעוה"ז ולא הייתי נפל כי הלא אזמרה למי שבזמן מועט הוא ימי שנותינו שבעים שנה אגיע לגדר יקרא אלהי וזהו אזמרה למתייחס אלהי בזמן עודי

ולא שלא יקרא אלהי עד אחרי מותי ולא בלבד לנפש כ"א גם לחומר כי במה שיערב עליו שיחי הוא שיח שפתותי החומריים אדעה כי גם אנכי הגוף אשמח בה'. או יאמר הלא שאלתי מאת ה' ימהר יחישה מעשהו להחיות מתים שישלח רוחו יבראון ויחדש פני אדמה אמר הנה תשובת שאלתי היא כי על עצמי יערב לו שיחי לעשות שאלתי וזהו יערב עליו שיחי שהוא על עצמי והוא כי לא יקרני עצבון המות כ"א אנכי אשמח בה' והוא כי דוד מלך ישראל חי וקיים:

פסוק לה

אך על הכלל אי אפשר כעת רק עד יתמו חטאים מן הארץ שיתמרקו פה בארץ בתשובה ליגאל ולא למהר מותם באופן יהא המירוק בגיהנם ואחרי כן ורשעים עוד אינם כי יותן לנו לב בשר ולא נחטא ועל עצמי מעתה ומעכשיו ברכי נפשי את ה' מלא בארבע אותיותיו כי מעתה יש לי מן הטוב העתיד בהמלא השם בד' אותיותיו אך אתם לא כן ולכן הללו יה הוא חצי השם אשר הוא עתיד לינקם מעמלק בעת הקץ כי עדיין אין לכם בחינת השם שלם:

פרק קה

פסוק א

הודו לה' כו'. אמר הנה אתם בני ישראל הודו לה' כי אתם לבדכם הראויים להודות לו יתברך ואל תרבו תדברו תוארים רבים פן יאמרו סיימתם לכולהו שבחי דמרן כי אם בלבד קראו בשמו ושמא תאמרו הלא טוב להרבות תוארים כי כל תואר יורה על איזה פעולה מפעולותיו באופן שעל ידי תוארים רבים יודעו עלילותיו יתברך וגם שלישראל אין צורך כי אין עם יודעי פעולותיו כמונו אין התיקון לזה תוארים כ"א הודיעו בעמים עלילותיו כי הלואי ע"י הודעה ושיכנסו הדברים באזניהם ולא על ידי תוארים. או יאמר קודם אמרי שתשירו לה'אני אומר שאל יעלה על רוחכם שיש לו יתברך להחזיק לכם טובה על שתשירו לו כי אדרבא על שמזכה אתכם שתזכרו שמו בלבד אתם צריכים להודות לו וזהו הודו לה' על שתקראו בשמו וזהו מכם לה' אך בעמים אל תקראו פן יקלו בכבודו באמור כי הוא אלהינו והניחנו משועבדים להם אך הודיעו עלילותיו שעל ידם יכירו וייראו. עוד יתכן בשום לב אל אומרו בשמו ולא אמר שמו והוא הודו לה' לא על בחינת התועלת הנמשך לכם ממנו רק על בחינת שמו יתברך וזהו אומרו בשמו כלומר בשביל שמו שהיא בי"ת בעבור לא כן העמים כי לא ישכילו זאת ולא יהללוהו רק על

עלילותיו כי הוא יתברך טוב ומטיב לכל וזהו הודיעו כו' כי על ידי הודעת עלילותיו להם יודו לו:

פסוק ב

שירו לו כו' הנה על ימי הפורים אמרו רז"ל שאין אומרים הלל עם שהיתה גאולה שלמה ממות לחיים משום דמגלה קריאתה זו היא הלילא שהיא פרסום הנס על דרך זה יאמר שירו לו זמרו לו כי שירה וזמרה לו תחשב במה שתשיחו בכל נפלאותיו ששיחת סיפורן היא הלל. או יאמר עצה טובה לעמו ישראל כי יש מוציאים ימיהם בשירות וזמירות ויש בשיחה אמר הנה יעצתי כ"א תשירו יהיה לו ואם תזמרו יהי' לו שיהיו השירות וזמירות במה שהוא שבח לו יתברך ולא בדברי חול ואם תשיחו יהיה בכל נפלאותיו באופן כי גם בעתות שתתעסקו בשיחה או בשירות וזמירות יהיה לכם קדש ולא בדברי חול והוא כי אתם קדש לה':

פסוק ג

כי הלא תוכלו להתהלל בשם קדשו כי התהללו בהיות בכם שם קדשו כי שם ה' נקרא עליכם וגם שכעת אינכם מושפעי טובה עם שכך גדריכם אל תחושו כי הנה יבא זמן שישמח לב מבקשי ה'.

או מעין זה כי ע"י מה שתוציא אפי' זמן שירותכם וזמירותיכם ושיחתכם בקדושה ע"י כן התהללו בשם קדשו והוא כי הלא אין ספק שצדיקים גמורים אתם ולכן אתם נקראים בשם ה' כמאמר ר' שמואל בר נחמני שלשה נקראו בשמו של הקב"ה צדיקים ומשיח וירושלים באופן שתוכלו להתהלל בשם קדשו לומר כי שם ה' בכם ושמא תאמרו איך נהלל עצמנו בכך בפירוש ותראה יוהרא אל תחושו כי הוא למען על ידי כן ישמח לב מבקשי ה' הם המתחילים להיות צדיקים מבקשים את ה' שיקרא שמו עליהם כי על ידי מה שתתהללו בשם קדשו ישמח לבם ויזדרזו בעבודת ה' בשמעם גדולת השגה זו.

או יאמר כי הנה יש זוכים לשתי שלחנות אך לא רבים יהיה להם כן וזה יאמר התהללו בהיות לכם שם קדשו הוא שם מדת הרחמים כי הלא יוכל להתפאר ולהתהלל מי שבו שם קדשו שגם כעת יושפע משם הרחמים עם שלא יבצר כי ישמח לב אשר הם מבקשי ה' שהוא שהם מבקשים רחמים ואין אתם כעת ובכן עצתי היא אל תדרשו מאת ה' רחמים פשוטים:

פסוק ד

כ"א דרשו ה' ועוזו שהוא בשתוף רחמים ועוז דין כי אשרי מי שיש לו מקצת יסורין בעולם הזה כי לא ייראו מלבעוט כאשר לו רוב טוב וגם שינוכו אשמותיו ושמא תאמרו

אולי ע"י היות לנו צד רוגז ויסורין אולי נקוץ באמור איך אוהביו לא יאהב לזה אמר זאת עשו בקשו ממנו יתברך יאר פניו תמיד לכם כענין קבלת תפלותיכם וכיוצא שיראה כי אור בכם הוא כי זאת היתה נחמת ר' חנינא בן דוסא בעניו כי קרוב אליו היה יתברך בכל קראו אליו והוא מאמרנו על ומשחרי ימצאוננני:

פסוק ה

זכרו נפלאותיו כו' הלא אמרתי כי אין לכם לעשות עיקר מהעוה"ז כי כל האושר העתיד לכם הוא ולמה תעשו עיקר מטובות העוה"ז כי הלא זכרו נפלאותיו אשר עשה הוא יתברך מופתיו להורות השגחתו וגדולתו וגם משפטי פיו שהיה הוא יתברך במצרים אומר שלח עמי כו' ואם אינך משלח הנני מביא מכה פלונית וכן בכל מכה ומכה ככל היוצא מפיו היה עושה ואין לך השגחה גדולה מזו וזהו אומרו משפטי פיו:

פסוק ו

והנה זה הוראה כי זרע אברהם עבדו אינן ישמעאל או עשו כי אם בלבד בני יעקב בחיריו כמאז"ל כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק שהוא ביעקב:

פסוק ז

ואל תחושו אם תראו אומות עובדי כוכבים מוצלחים בעוה"ז ואתם בצרות כי הוא ה' אלהינו ביחוד יהיה גלוי לכל כאשר יהיו בכל הארץ משפטיו שהוא לעתיד כי יעשה משפט בכל העמים שבכל הארץ ורק אותנו ירחם ויחד אלהותו עלינו בלבד וזהו הוא ה' כו' בכל הארץ משפטיו:

פסוק ח

זכר לעולם כו' הראיה כי ישראל עיקר העולם כי לבני יעקב בחיריו הנזכר זכר לעולם בריתו שהוא לקיים העולם שהלמ"ד היא למ"ד בעבור ומה זכר הלא הוא דבר צוה לאלף דור זו תורה שלא היתה עתידה לינתן אלא אחר אלף דור וזכר אותה הוא יתברך שהקדימה תתקע"ד דורות קודם כדי לתתה לבני יעקב לקיים עולם הנה כי ע"י בני יעקב בחיריו נתקיים העולם:

פסוק ט

אשר כרת כו' אמר ראו עתה מה רב חשיבות בני יעקב אשר בם בחר ה' כי הלא אשר כרת את אברהם ושבועתו לתת לזרעו את הארץ לא לישמעאל כוון כ"א ליצחק וזהו אשר כרת וגם שבועתו ליצחק:

פסוק י
ויצחק העמידה ליעקב לבל יהיה עשו בכלל השבועה ההיא ויירש את הארץ והוא כי אמר יצחק ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך כו' וזהו ויעמידה ליעקב כי יצחק העמידה ליעקב ולא בדרך משפט כ"א לחק כי עם היות כי גם עשו אחיו היה מאב ואם לא יירש עמו והנה זה היה ע"י יצחק שהעמידה ליעקב שהוא גם בשנקראים יעקב שאינן כשרים שאז היא בבחינת חק אך אחר שיעקב נקרא ישראל אז היתה לו לברית עולם כי אז ברית עולם כרת לו הוא יתברך ממש והוא כי באמרו יתברך לא יעקב יאמר עוד שמך כו' אמר לו את הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ והוא לרמוז כי בזמן הקרא שם ישראל על בניו שהוא בהיותם עושים רצונו של מקום אז לא יתעתדו ליפסק מהם ירושת הארץ כ"א תהיה ברית עולם:

פסוק יא
ושמא תאמר במה יוכר כי ברית עולם שם לו בלי הפסק הלא הוא באמרו הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק למה הזכיר את שניהם ולא אמר את אברהם כי גם בתתה אותה ליצחק ייחס אותה אחר אברהם באמרו והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך אך בהזכיר גם את יצחק יורה כי גם בדין יזכו בה כי הזכיר את יצחק הוא רמז דין כנודע ואמר כי גם על בחינת יצחק נתנה לו וזה מאמרנו בפסוק הלזה באמרו לאמר לך אתן כו' לומר במה נודע כי לישראל היתה ברית עולם הלא הוא כי הנה כדי לאמר הוא יתברך לך אתן את ארץ כנען אמר לו חבל נחלתכם של שניכם של אברהם ויצחק ולמה הזכיר את שניהם אם לא לרמוז שהוא גם על בחינת יצחק שהוא בדין כמדובר:

ט **או** יאמר אשר כרת כו' והוא כי למה זה עשה ה' ככה לבלתי השבע ליצחק כמו לאברהם כ"א שאמר לו והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך משא"כ ליעקב שלא אמר לו והקמותי את השבועה אשר נשבעתי כו' אך הוא כי הנה ידענו כי חסד לאברהם ופחד ליצחק ורחמים ליעקב ואין ספק כי כל מה שנותן הוא יתברך ומייחס המתנה לאחד מהם הוא על פי מדתו על צד החסד לאברהם ועל צד הדין ליצחק ועל צד הרחמים ליעקב והנה ידוע כי הוא יתברך חפץ חסד ורחמים לישראל הוא ולא דין על כן בתתו לאברהם על פי מדתו ובא לתת ליצחק אמר לו איני מיחס הנתינה לך פן תהיה על פי מדתך ולא יזכו לה ישראל בהיותם מכונים בשם יעקב כ"א בהיותם צדיקים גמורים נקראים ישראל על כן לא נשבע ליצחק בשמו כ"א והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם שהוא על צד החסד וזהו אשר כרת את אברהם ושבועתו של אברהם ליצחק:

י ומה הרוחנו בזה שתלה הדבר באברהם הלא הוא כי ויעמידה ליעקב לחוק מתנת אברהם משא"כ אם לא היה מיחסה לאברהם וזה אמר לחוק כלומר בלי טעם ודין בהיותם מתיחסים ליעקב אך לישראל שהוא בהיותם צדיקים הנקראים ישראל בין כך ובין כך ברית עולם שהיא של כל העולם נחלה בלא מצרים כי זה כל העולם:

יא ושמא תאמר איך תאמר שנחלת ישראל היא כל העולם והרי נאמר לו לך אתן ארץ כנען שהוא אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה שנראה שהכוונה היא לאמר לך ארץ כנען בלבד. לא על מתנת יעקב כוון באותו פסוק כ"א על חבל נחלתכם הכוללת לכלכם שהיא שע"י יהושע כלומר אך על יעקב הוא בהיותם ישראל ברית עולם נחלה שניתנה לו בפרטות:

פסוק יב

בהיותם מתי מספר כו' לבא אל הענין נזכיר ענין פסוק כי גר יהיה זרעך כו' ועבדום כו' שביארנו שהם ב' צרות בב' זמנים א' גרות שני עבדות בזמן שאינן רבים כ"א זרע שהוא מלידת יצחק שנקרא לו בו זרע גר יהיה זרעך בארץ שעדיין אינה להם אך בהגיעם לכלל מרובים שהוא בהיותם ע' נפש מאז ועבדום כו' שהוא במצרים וסך הכל ת' שנה. ונבוא אל ענין הכתובים אמר אם כ"כ חיבבם יתברך את האבות איך סבלו כמה צרות בין הגוים גולים ממקום למקום ויסף שגם הוא כיעקב יחשב נמכר לעבד וארעו לו כמה צרות ואם חייב היה איך יצא למלוך על כן אמר בהיותם מתי מספר שלא הגיעו לכלל מרובים להתקיים עבדות רק גרות היטיב ה' עמהם בשני דברים א' שלא המתין למנות הגרות עד היות יצחק גדול שיאמר בו ובאביו מתי מספר רק כמעט שמיום לידתו שלא יצדק לומר בשניהם מתי רק כמעט. שנית שלא היה הגרות ח"ל כי אם בה וזהו וגרים בה לומר כי והגרות שהיו גרים היה בה באופן שאין לומר חלילה שלא חמל עליהם כי אדרבא ריחם עליהם שמאז חשב הגרות ובא"י:

פסוק יג

ועוד כי כאשר ויתהלכו לקיים הגרות בין אברהם בין יצחק לא עזבם ה' להיות לבוז לגוים שהתהלכו מגוי אל גוי ויעקב מממלכה אל עם אחר שהיה לפי הטבע להיות למרמס כי נטלטלו:

פסוק יד

ועכ"ז השגיח ה' עליהם בכבודם ולא הניח אדם לעשקם כענין והיה כי יראו אותך המצרים כו' והרגו כו' שלא שלטו המון העם בה וגם ויוכח עליהם את פרעה ואבימלך

באברהם וביצחק שהיו מלכים וביעקב את לבן שגם הוא היה מלך כמו שאמרו ז"ל שהוא כושן רשעתים מלך ארם נהרים:

פסוק טו

שאמר הוא יתברך לפרעה ואבימלך אל תגעו במשיחי ומפני שאברהם אמרו רבותינו ז"ל שהושוו כל העולם והמליכוהו עליהם ולפי זה שרה גם היא מלכה יקראם משיחי שהוא תואר מלכים וגם אומרו ולנביאי יתכן יאמר על שניהם כי גם היא היתה נביאה ויותר מאברהם או יאמר על לבן ובנביאי אל תרעו באמור אליו השמר לך מדבר עם יעקב כו' שאם היה פוגע ביעקב היו לוקים נביאיו יתברך יעקב ויוסף שגם הוא זכה לרוח הקדש באשר ה' אתו:

פסוק טז

ויקרא רעב כו' אמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה על פסוק לכו אל יוסף כו' כי אמרו המצריים אל פרעה כי יוסף לא היה נותן להם מזון עד שימולו אמר להם פרעה ואתם למה לא אצרתם תבואה אמר לו אצרנו ונרקבה אמר להם מי שגזר על התבואה ונרקבה גם יגזור עליכם ותמותו כו' הנה כי גם התבואה הבריאה כמשענת מטה נשברה וטובה הרקיבה ובזה יאמר ויקרא רעב כו' לא מבלתי היות תבואה לאצור כי אם שכל מטה לחם שהיתה תבואה שהיו יכולים לישען עליה נשברה ונרקבה וזהו כל מטה לחם שבר:

פסוק יז

שלח לפניהם איש כו' הנה פסוק זה היה צודק קודם לפסוק שלפניו כי י"ט שנה קודם הרעב שלח יוסף מצרימה אמנם הנה בביאור התורה כתבנו בס"ד כי מה שקרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ היה סיבה ראשונה יוסף והוא כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל הבאים מצרימה בגלות להקדים ביאת השכינה להם להתיש כח שר של מצרים בל יעצר כח למשול בישראל בהחלט והיה צריך יבא יוסף שמה בגולה שתשרה בו שכינה כמה דאת אמר ויהי ה' את יוסף ולמען התיש כח השר היה שכל תבואות המצרים אשר תחת השר צלם תרקב ואשר אצר יוסף שהיה ע"י שפע השכינה שעמו נתקיים ועל כן היה הרעב לבל יזונו ישראל הבאים רק מהמזון שאצר יוסף בשבע שני השבע שעל ידי השכינה שעמו שיבאו להסתופף תחת צלו יתברך וליזון משלו ולא משל טומאת השר כי על כן שלח לאביו לאמר וכלכלתי אותך כו' כמפורש אצלנו נמצא כי טרם ישלח ה' את יוסף מצרימה קרא והזמין לרעב יבא אל הארץ כי מענין ביאת יוסף היה וזהו ויקרא מאז רעב על הארץ כו' ואחר כך שלח לפניהם איש כו'. או יותר כפשוטו כמאמר יוסף כי למחיה שלחני אלהים לפניכם כי הם היו עתידים להגלות ולא יוכלו לסבול הרעב על כן שלחו

לפניהם בגלות תחלה לכלכלם ברעב וזהו ויקרא רעב על הארץ כו' על כן שלח לפניהם איש למחיה והראיה כי היו עתידים לגלות והוא קדם כי על כן לעבד נמכר יוסף שהחל להיות עבד תחתם. או שמא תאמר אם כל כך רשום ושלם היה ולמחיה שלחו ה' למה נמכר לעבד של מלך מצרים הוא שר הטבחים וגם למה היה כל כך שנים בבית הסוהר והיה די לו גלות לזה אמר מה שתראה כי לעבד נמכר יוסף שהוא לשר הטבחים שהיה עבד הלא הוא להיותו יוסף שהוא לשלם חובה שויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם שבכלל הדבר היה מה שאמר כי אחיו היו מזלזלין בני השפחות וקוראים אותם עבדים על כן לעבד נמכר וזהו שלא אמר מתחלה שלח לפניהם יוסף כי אם איש כדי להזכיר שמו אחר כך סמוך לאמרו לעבד נמכר לרמוז טעם המכרו לעבד כמדובר:

פסוק יח

וכן מה שתראה ענו בכבל רגלו אל תתמה כי הלא ברזל באה נפשו כי הלא היה מתחייב הרג בדיניהם כי כה היה משפט הבא על בעולת בעל והוא כי אמרו רבותינו ז"ל שנתרצה להפיק רצונה וזהו ויבא הביתה לעשות מלאכתו לולא נתראה לו זיו איקונין של יעקב כמו שאמרו ז"ל ושב מלעשות הדבר נמצא כי קרוב היה לבא אל מיתת הרג כי כמעט ברזל באה נפשו ועל כן היו לו עשר שנים מאסרו לעומת עשר טיפין שיצאו מעשר אצבעותיו וזהו ענו כו' לומר מה שענו בכבל רגלו היה על ברזל שבאה נפשו כמעט היה לו כבל רגלו תחת זאת ולא אמר חרב באה נפשו לומר כי היה ברזל הכבל תחת ברזל החרב ויתכן רמז הענין באמרו רגלו לומר ענו בכבל רגלו שבא בו הביתה לעשות מלאכתו לנכות מה שברזל באה נפשו ואומר רגלו ולא רגליו אפשר על כי תקן ברגליו כניסה על כן רמז שתקן החצי:

פסוק יט

ויהי שם עד עת בא דבר יוסף לפניו יתברך לדון בבית דין של מעלה והיה דברו אשר אמר וגם פה לא עשיתי מאומה שהיה בעת הדין בראש השנה וזכו עד עת בא דברו לפני הקב"ה לידון בראש השנה כמו שאמרו ז"ל בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים ולא היה עת הכושר עד הזמן ההוא שעבר עשר שנים כנגד עשר טיפי אצבעותיו ושנתים על ב' זכירות ואז אמרת ה' צרפתהו כי את דברו אשר דבר לא עשיתי מאומה שהיה נראה כמטיח דברים כי שלא כדין נענש על כן ביום ההוא בא דברי לשפוט עליה ואז אמרת ה' צרפתהו את הדבור ההוא לומר כי לא כוון רק אל בית דין של מטה שלא עשה מה שיהיה ראוי לעונש אך לא יבצר שמן השמים הוכיחוהו כמדובר.

או יאמר אמרת ה' בבית דין היתה צרפתהו כלומר בוחן לבות אנכי ויודע כי אדונתו שהביאו לנסיון צרפתהו כי יצא טהור מנסיונו ככסף צרוף בא' מבחינות הנסיון שהוא להזדכך והגו סיגיו על ידי הלחמו והכניעו יצרו נמצא בו כי אמרתו יתברך היתה צרפתה כמה דאת אמר צרפה כליותי ולבי ולבל יהיה עיכוב לא בא דברו עד עת ראויה אחר י"ב שנה כמדובר :

פסוק כ

ואח"כ שלח מלך הקדוש הנקרא מלך בר"ה כי אז היה שהוא על כסא דין ויתירהו ואז מושל עמים הוא פרעה ויפתחהו שאם לא כן היה לו לחקור תחת מה היה בסוהר ואולי היה מסתכן על דבר אדונתו אך מה' יצא הדבר כי יצא זכאי בבית דין של מעלה:

פסוק כא

ולא עוד כי אם שמו אדון תחת היותו עבד שאינו עולה שם לגדולה ועליו תביעה רעה ולא עוד אלא שלא עלה בהדרגה תחלה על העם ואחר כך בבית המלך רק תחלה לביתו ואחר כך ומושל כו' וגם גדר אדון שהיה בביתו היה אדון למעלה מושל:

פסוק כב

אך אין זה רק לאסור שריו בנפשו והוא מה שכתבנו בהקדמת טעם גלות מצרים שהיה לבל יכנעו ישראל תחת כח שר מצרים הוצרך יבא יוסף ושכינה עמו ויהיה האוכל ניתן על ידו ולא על ידי השר ואדרבא הם יאכלו על ידו וגם צוה למול את כלם להכניע כח טומאתם וזהו לאסור שריו של מעלה במה אסרם בנפשו כי נפשו הקדושה נעשתה צנור להריק השפע ואסרם שלא יושפע שפע מצרים על ידי שריה כמו אסורים ע"י הקדושה הדוחקות אותו שאין מאסר גדול מזה ואמר שריו כמו שאמרו ז"ל כי שנים היו רהב ועוזא הוסר אחד והוקם השני וגם על ידי גדולתו קודם לגלות היה לו כח לקבוע למוד במצרים כמ"ש ז"ל כי לא פסקה ישיבה במצרים וזהו וזקניו שהם חכמיו ככל זקנים שבמקרא יחכם על דרך אומרם ז"ל שעל כן קדם גלות יכניה כדי שיהיה להם ישוב קודם גלות צדקיה לקבוע להם שם ישיבות בבבל שלא תשתכח תורה מישראל על ידי צרת הגלות. או כפשוטו עד היכן השליטו עד גדר לאסור יוסף שריו של פרעה בנפשו ורצונו של פרעה ולא ימחה וגם שאת זקניו חכמי המלך מנהו עליהם ללמדם חכמה למען יכנעו תחתיו או יאמר ומה יענה המלך לשריו באמור אליו מדוע אתה עובר הנימוס לבלתי הרים עבד ידו במצרים על כן לאסור שריו מלדבר היה בנפשו ורצונו של מלך במה שזקניו יחכם שעשה יחכים חכמיו מחכמתו למען יסכר פי שריו באמור כי מי שרוח בקרבו כזה לית דין בר נש ולא עליו היה הנימוס שולט או על דרך זה מה ששמו אדון

לביתו לאסור שריו היה בנפשו של מלך כי בראותם כך לא יערבו אל לבם לדבר נגדו וגם עוד עשה להשתיקם כי וזקניו יחכם כמדובר:

פסוק כג

ויבא ישראל כו' אחרי אומרו אשר היטיב הוא יתברך בשלוח מצרימה את יוסף מהטעם האמור אמר כי עוד טובה שמת נמשכה על ידי קדימת יוסף כי על ידי כן ויבא ישראל מצרים כלומר בא מעצמו ולא הובא בשלשלאות של ברזל כאשר היה עתיד אך עתה בהיות יוסף שם נתגלגל ששלח יוסף בעדו ובא בבחירתו וזהו ויבא ישראל מצרים ושמא תאמר ומה בצע כי הלא כלשנות שקדם יוסף לא ימנו בכלל הגלות לז"א ויעקב גר בארץ חם היא ארץ כנען בנו כי שם נתקיים כי גר יהיה זרעך וזהו ויעקב גר בארץ חם והוא כי מלידת יצחק נמנה הגירות והגלות כנודע.

או יאמר בענין מאמרנו על פסוק כי גר יהיה זרעך שהוא כי בהיות זרעך מעטים נזכרים בלשון יחיד יהיה גר ולא עבדות בארץ לא להם כ"א לבניהם אך כשיהיו רבים אז ועבדום וענו אותם שהוא במצרים ובין גירות מלידת יצחק ועבדות במצרים יהיו ת' שנה נמצא הגירות בארץ כנען והעבדות בארץ חם אמר כי ע"י שלא הורד יעקב בשלשלאות של ברזל בעבדות כ"א במעלת יוסף בכבוד הרויח כי כאשר בא"י היה גרות ולא עבדות כך יעקב גר בארץ חם היא מצרים. ועוד זכה יעקב בזכותו כי עם שהגלות ודרך וגירות ממעטת פריה ורביה אדרבא עם שיעקב גר בארץ חם

פסוק כד

ויפר הוא יתברך את עמו של ישראל הנזכר למעלה לבדו מאד מה שאין כן למצרים ולא עוד כי אם ויעצימהו שויעצמו במאד מאד היה מפאת צריו כי כאשר יענו אותו כו' כי מענוי היה מתרבה:

פסוק כה

ולא עוד אלא שהפך פרעה לבם של צריו הנז' הם שריו ועמו לשנא עמו שלו באמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וארז"ל אפילו מהמצרים כדי להתנכל בעבדיו העברים שהוא להתחכם ולהתנכל על ישראל אפילו שימית מעמו וזהו להתנכל בעבדיו שעל פי דרכם יושלך מי שעתיד לגאול את ישראל:

פסוק כו

שלח משה כו' הנה כתבנו למעלה כי כל המשך נסים אלו הוא מה שאמר למעלה שיספרו בגוים עלילותיו יתברך על כן צריך להשכילם כי לא מפאת כישוף נעשו על ידי משה ואהרן כאשר חשבו מצריים תחלה רק על צדקתם היה ה' עמהם ומשה לבדו היה

מספיק לעשות כל המופתים כי שלח משה עבדו בלבד ואם נמצא אתו אהרן לא שהיה צריך כ"א אשר בחר בו משה כאמרו שלח נא ביד מי שהיית משלח על ידו כאמרו שלח נא ביד תשלח שהוא ביד אהרן נמצא כי אהרן משה בחר בו מענותנותו שאם לא כן משה לבדו היה מספיק להושיע את ישראל:

פסוק כז

והראיה כי לא עשו מעשה רק כי שמו בם דברי אותותיו ית' ואומרו דברי יהיה כמאמרם ז"ל כי על המטה היה חקוק דצ"ך עד"ש באח"ב לשלשה עניני הכוונה כמבואר אצלנו במקומו וראיה כי לא מכשוף עשו כי הלא מי יערב אל לבו כשוף בארץ חם כי שם הוא עיקרו כמו שאמרו ז"ל שאמרו להם תבן אתה מכניס לעפריים כו' וא"כ עשות מופתים בארץ חם הוראה כי מה' היה ולא בחיל ולא בכח כ"א על ידי שום בם דברי אותותיו וכן ראו בעיניהם כי לא אחיזת עינים היה ענינם כמעשה ארץ מצרים כי הלא אחר היות מטה ממש בלע את מטותם ונשארו בקרבו ולא נראו עוד מה שאין כן כח בכישוף לעשות ובכלל הדבר כוון לא מבלתי היות יכולת להוציאם בפחות מי' מכות היו עשרה כי אם שרצה ה' לשום בם כל דברי אותותיו.

או יאמר שמו וכו' על דרך מאמרנו בעשרה מאמרות שנברא העולם שדברי המאמר עצמו המה היוצרים כי באמור אלהים יהי אור מאמרו יתברך שהן ב' תיבות אלו היו מהוין האור וההיקש בשאר על דרך אמרם ז"ל על ודברתם אל הסלע היה לכם לומר פרק א' או הלכה אחת ונתן מימיו כי אותיות שהן שמותיו של הקב"ה להודע הכוונה פועלות על דרך זה יאמר שמו בם דברי אותותיו שאמר להם בכל מכה הוא יתברך ומיד היו מופתים נעשים בארץ חם. או יאמר שמו בם כו' כי לו חפץ ה' להוציאם בחצי המכות או אפילו בא' היה יכול אלא שרצה יתברך לשום כל דברי אותותיו כאמרו למען שתי אותותי אלה וגם למאמרנו בשערים שראה יתברך לשים עלינו דוגמת עשרה מאמרות שבהם נברא העולם וזהו שמו בם דברי אותותיו ויהיה מה שאמרו ז"ל שהיה כתוב במטה דצ"ך עד"ש באח"ב וזהו שמו בם הדברים של אותותיו שהם שלשה דברים שבמטה שהם העשר כלן ומופתים שהיו אותות אמתיים הוא בארץ שהיו רוצים לעשות כהם ולא יכלו עד שהודו וראיה עצמית שרצה יתברך לבלתי הוציאם עד סוף העשרה הוא מהחשך על כן מיד החל בה עם היותה שמינית כאשר יבא בס"ד:

פסוק כח

שלח חשך כו' הנה למה שאינו מזכיר דבר ושחין הנה כתבנו שכל זה הוא כמדברים ישראל עם הגוים עלילותיו יתברך באמרו הגידו בעמים עלילותיו ועודם מגידים ובל

יחשבו שהוא בטבע וידעו קצת גדולתו ע"כ בדבר שיוכלו לומר כי דרך העולם היה ומי יגיד למו כי ממקנה ישראל לא מת אחד וגם השחין לא היה מפורסם כח' האחרות לכן השמיטם אך עדיין יש לשית לב אל היפוך סדרן ואומרה כאשר הזכרנו כי יאמר ראו נא כי כוונתו יתברך לא היה שלא יכול חלילה להוציאם עד עשר מכות ולא באחת כי הלא ראינו שלח חשך שהוא כמאמר המתרגם בתר דיעדי קביל ליליא שבעלות השחר אחר ששלח חשך הלילה והלך לו הביא חשך זה וזהו מה שאמרו ז"ל שהביאו מגיהנם ולא מרו את דברו לא נתרעם חשך הלילה שיעשה על ידו ולא האחר שהביאו מתפקידו כי ששני מיני החשך הודו זה להסתלק וזה לבא וזהו לא מרו את דברו ואם כן אפוא לו חפץ ה' להוציאם מיד היה מביא חשך קודם למכת הדם ומוציאם בו שלא ירגישו ואם ירגישו לא יוכלו לעכב וכן כמו שלא מרו את דברו ששת ימים גם כן לא ימרו ימים רבים עד יצאו ישראל וכל אשר להם לאטם ואין מרגיש אך רצה לשים בם דברי אותותיו דצ"ך עד"ש באח"ב כמדובר:

פסוק כט

ושמא תאמר שמה שלא שלחום עד תום העשר מכות לא היה בהשגחה לשום בם דברי אותותיו כי אם שלא האמינו וחשבו שהיה אחיזת עינים או דרך כישוף ועשה עד שהאמינו בסוף לזה אמר הפך כו' לומר לא שהיה ספק למצרים שהיתה השגחה כי הלא על ראשון ראשון הפך את מימיהם לדם כי לא יוכלו לומר שהיתה אחיזת עינים מראה דם ולא דם ממש שאם כן למה וימת את דגתם אך באמת שנהפכו המים לדם ממש ועל כן מתו כל הדגים כמאמרנו בביאור התורה שאמרו יתברך והדגה אשר ביאור תמות היה לומר אל יעלה על רוחכם כי לא היה רק מראה כמעשה המכשפים בלהטים כי אם דם ממש כי הלא הדגה תמות ומי יאמר שמתה הלא הוא כי ובאש היאור וכו':

פסוק ל

וכן שרץ ארצם צפרדעים ולא היאור בלבד כדרכו והראיה היא שהיו בחדרי מלכיהם אשר אין שם נהר ואין ספק שהיו סוגרים בל יכנסו מהחוץ בחדריהם אלא שמן התהום היו עולים ורצפת השטח היתה נבקעת ועולים ועל הכנים לא הוצרך להזכיר כי הם הודו ולא בושו כי אצבע אלהים היא:

פסוק לא

אך על הערוב שהיו יכולים לומר שהיתה שעת משתלחת חיות אמר לא יתכן לשני סיבות א' בואם ברגע כי אמר ויבא ערוב. שנית כי עדיין היו הכנים בכל גבולם שהיתה

עקיצתם גדולה ממחט ודרך חיות לברוח מהם ומהכתובים בתורה נראה שטרם הסרת הכנים מהגבול בא הערוב ועם כל זה לא נמנעו הערוב מלבא בעוד הכנים בארץ:

פסוק לב

וכן נתן גשמיהם ברד בהשגחה ולא שנקפאו המים בארץ בטבע והראיה כי היה אש להבות בארצם כי תחלה תהלך אש ארצה מן השמים ואיך לא חמם יסוד האש את האויר מדי עברו ולא יקפאו המים:

פסוק לג

ושמא תאמר כי לא היתה אש חזקה לחמם יסוד האויר לא יתכן כי הלא ויך גפנם ותאנתם וכו' ואין הברד משבר עץ רטוב רק מקפלו או כופפו ואם עץ חזק ועב הוא גס בו לא ישבר רק קצת ענפיו אך אין זה רק כי האש להטה העצים והקשה הרטובים והכם הברד ושברם וכן בעבים שרפם והברד שברם ואש גדולה כזה איך לא חיממה האויר:

פסוק לד

ושמא תאמר אם כן אש כזה איך הניח חטה ושעורה ולא יבשה ויאבדה לזה אמר ויבא ארבה וכו' ויאכל וכו' והוא מאמרנו על אומרו כל אשר השאיר הברד ועל אומרם שפלאי פלאות נעשו בהם בחטה ושעורה שהוא אצלי שעשה הוא יתברך זה למען ימצא הארבה מה יאכל וזהו אמר וכו':

פסוק לה

ויאכל כו' שהוא כדי שתחול בם מכת הארבה ועל פי דרכו סיפר השגחת המכה בבואה תכף אמר ויבא והיותה בגבול מצרים בארצם ואדמתם בצמצום ושלא אכל גם אחר אכלו מה שבארצם את עשב אדמת כוש הקרובה רק ארצם ופרי אדמתם:

פסוק לו

ויך כל בכור בארצם כלומר אפילו מעמים זולתם וגם אשר לא היו שטר רחם רק ראשית לכל אונם כמו שאמרו ז"ל שאשר היו לה עשרה בנים מעשרה רווקים היו מתים כלם:

פסוק לז

ועוד השגחה אחרת כי גם בהיותם כואבים כי אין בית אשר אין שם מת מי יאמין יתנו כל כספם וזהבם לממיתים אותם והנה ביום ההוא השאילום כספם וזהבם ושמלותם וזהו ויך כו' ויוציאם כו' ולא מדאגה מדבר באמרם כי על כסף וזהב אשר עמהם מהמצרים יחם לבבם לרדוף אחריהם בהתמהמהם יותר משלשה ימים יותש כחם מעתה כי הלא ואין בשבטיו כושל. או יאמר לא שהוצרכו לכך שהיה ביניהם שבט עני וכושל יקימוהו הכסף וזהב של מצרים כי אין בשבטיו כושל אלא לקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול:

פסוק לח

שמח וכו' אמר אל תתמה איך שרו של מצרים שנתאמץ נגדם על ים סוף לא קטרג ביציאה כי הנה שמח מצרים הוא השר שנקרא מצרים בצאתם על כי נפל פחדם עליהם שהוא על השר ועמו פן ימותו כבכורות כלומר אך בראות על הים שלא היו עמו נצולים מפחדם אז נחרץ:

פסוק לט

פרש ענן כו' להמשיך פסוק זה עם הקודם אפשר יחזור אומרו כי נפל פחדם עליהם על ישראל לומר כי על ידי שהוציאם בכסף וזהב שעל כן נמשך ירדפו מצרים אחריהם על כן כאשר נפל פחדם של מצרים עליהם לכן מה עשה הוא יתברך פרש ענן למסך והוא מרז"ל כי עמוד ענן שהיה הולך לפני מחנה ישראל החזירו יתב' לאחוריהם בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל לקבל חצים ואבני בלסטראות שהיו מורים מצרים לישראל ונשאר עמוד האש לפני מחנה ישראל להאיר להם והיו המצרים בחשך אחר עמוד הענן וזה יתכן יאמר פרש ענן למסך שהוא מה שאמרו ז"ל ויבא עמוד הענן ויעמוד מאחריהם שהוא מסך לקבל אבני בלסטראות וחצים ושיעור הכתוב כאשר נפל פחדם עליהם אז פרש ענן למסך לקבל כו' וגם היה המסך מועיל כי אור עמוד האש לא יגיה אורו למצרים כי היה הענן בינתים שהלך לאחוריהם של ישראל למסך וזה שאמר ואש להאיר לילה כמו שאמרו ז"ל ויהי הענן והחשך למצרים ויאר את הלילה לישראל:

פסוק מ

שאל ויבא שליו כו' לא זז מחבבם עד שעשאם כמלאכי השרת שהשביעם ממן הרוחני הבלתי משביע לגשמיים ולא עוד כ"א לרעבתנותם היו צריכים מאכלים גסים למלא בטנם ולא מאכל רוחני הבלתי משביע לאדם רעב ואדרבא עשה ה' לשלח בשר הוא השליו ולא שבעו עם היות בשר גשמי ואחר כך לחם שמים שהוא רוחני ישביעם כי אין זה רק שנעשו כמלאכים וזה יהיה ענין בתת ה' לכם בערב בשר לאכול כלומר ולא לשבע עם היותו גשמי ולחם בבקר לשבוע עם היותו רוחני בלתי משביע לגשמיים להורות האמור:

פסוק מא

וגם מימיהם בלתי טבעיים כי אם בעלי רוחניות כי הלא פתח צור ויזובו מים שהוא זיבה מועטת ודרך העולם שהמעין שמימיו זוחלין והוא צור במקום ציה שהולך ומתמעט עד יבשת המים לגמרי וזה היה בהפך כי מזיבה מועטת היו המים הולכין ונוחלין בציות מדבר ונעשים נהר אך זה יורה כי המים היו רוחניים כנודע מאיכות בארה של מרים:

פסוק מב

כי זכר את דבר קדשו וכו' הנה אמרו רבותינו ז"ל בשמות רבה לא זכו ישראל לומר שירה אלא בזכות אברהם שנאמר תשורי מראש אמנה שהוא אברהם שנאמר בו והאמין בה' זהו יתכן יאמר כי זכר את דבר קדשו שאמר את אברהם עבדו ועל ידי כן לא בלבד הוציא את עמו בששון כי אם גם ברנה את בחיריו שהיא השירה שזכו בחיריו יתברך לרנן ולשורר על זכות אברהם ואם נשים לב אל אומרו ויוציא ולא אמר הוציא ויתכן רמז כי לא בלבד את ישראל הוציא כי אם גם את מלאכי השרת כל פמליא של מעלה כנודע ועוד הוסיף הוא יתברך כי הלא כל מלאכי השרת היו רוצים לומר שירה תחלה והוא יתברך עיכב בידם עד ששוררו ישראל תחלה שנאמר קדמו שרים כו' וזה יאמר כי זכר כו':

פסוק מג

ובזכות אברהם ויוציא שהוא כי זולת ישראל גם הוציא את זולתם שהם המלאכים ותוספת עליהם היה הוציא את עמו בששון וברכוש רב ועוד כי לא הניח ירננו וישירו מלאכיו כי אם ברנה את בחיריו הם ישראל אשר בחר בם ולא את המלאכים שהוא פסוק קדמו שרים כו' כנודע:

פסוק מד

ויתן להם ארצות גוים כו' הנה ראוי לשים לב אל שינוי הלשון שבארצות אומר מתנה ובעמל אומר ירושה. אך הנה ידענו מהגמרא כי אין לשון מתנה דומה ללשון ירושה כי מתנה יש לה הפסק וירושה אין לה הפסק והוא כי הארץ אם לא יכשירו מעשיהם תעזב מהם ותהיה לזרים וז"א בה לשון מתנה שיש לה הפסק אך עמל לאומים שהם הנכסים אכלום ישראל לגמרי כירושה שאין לה הפסק. ונבוא אל ענין הכתוב והוא כי אחר סיפור בעמים עלילותיו ככל הכתוב עד כה מכל ההטבות שהיטיב לנו הוא יתברך אמר עתה כי הנה יאמר נא ישראל בגלות החיל הזה מה יסכון לנו כל הטוב ההוא אחר שנחלתנו נהפכה לזרים בתינו לנכרים לז"א אל תתמה על החפץ כי הלא ויתן להם ארצות גוים במתנה שיש לה הפסק ועמל לאומים יירשו לגמרי:

פסוק מה

וטעם המתנה הוא כי תנאי היו דבריו למען ישמרו חקיו כו' כלומר ועל כן אחר שלא קיימו התצאי נחלתם נהפכה לזרים אך עכ"ז אל תתייאשו מן הטובה והנחלה העתידה כי הלא הללויה שהוא הללו את שם יה כי שתי אותיות הקדושות האלה הם משכון לישראל על הגאולה כמאמרו יתברך כי יד על כס יה כי שתי אותיות השם בלתי מתחברות עם

השתים האחרונות של שם עד יום נקם עמלקים אויבי ישראל והגאולה העתידה מאתו יתברך על כן הללויה:

פרק קו

פסוק א

הללויה הודו וכו' הנה ידוע מאמרם ז"ל על פסוק כי ביה ה' צור עולמים כי בשתי אותיות ברא הקב"ה שתי העולמות העולם הזה בה"א והעולם הבא ביו"ד והנה הצד השוה שבשניהם הוא כי על מציאות הבריאה אנו חייבים להללו על שניהם אך להמשך קיומם לא תשתוה ההודאה כי העולם הבא מאליו מתקיימים אך העולם הזה לולא חסדו יתברך לא היה מתקיים כי יצר לב האדם רע גורם איבודו ובחסד אל מתקיים וזה יתכן יהיה מאמר הכתוב הללו את שם יה שהוא על בריאת ב' העולמות שבשם יה וזהו הללויה אך לענין חסדו יתברך המקיימו אינו על ב' העולמות כי אם הודו לה' כי טוב שהוא על שמטיב כי לעולם כלומר בשביל עולם אחד הוא חסדו כי השני אינו צריך חסד והוא מאמר הכתוב עולם חסד יבנה שהוא על עולם אחד של בנין. או יאמר הללויה כלומר הללו כללות שתי העולמות הנכללים בשם יה את השם ולא תפרטו טובותיו ונפלאותיו או תואריו כי אם סתם הודו לה' כי טוב שמשמעו שהוא מטיב סתם כי בזה נכללות כל טובות עד אין מספר ולא בפרטות כי אין להם קץ כאשר יבאר ועוד שנית והיא כי תאמרו לו שעשה מה שאליו נקראות גבורות כי אם כי לעולם חסדו כי בבחינת עצמו אין דבר מתייחס לגבורה כי הכל נקל בעיניו כי אם נאמר שהוא חסד שעושה כי אין מתייחסת לגבורה רק בערכנו:

פסוק ב

ולתת טעם אל שני הדברים אמר על הא' דסליק מיניה מי ימלל כו' לומר מה שאמרתי כי לעולם חסדו ולא גבורותיו הוא כי מי ימלל ויאמר גבורות ה' כי אינם גבורות בערך ה' ועל מאי דפתח ביה ואמר הודו לה' כי טוב בלי פרטות מעשה טובותיו הוא כי מי ישמיע כל תהלתו והוא ענין ר' יוחנן שאמר לאשר הרבה לפניו בתאריו יתברך סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך וזהו ישמיע כל תהלתו כי מי יוכל להשמיע כל תהלחו כמדובר. או יאמר הודו לה' כי טוב סתם ולא על זמן שמטיב לנו כי אם לעולם גם בעת יסורין הוא טוב וזהו כי לעולם חסדו כלומר בין בזמן הטובה בין בזמן הפורענות כי הלא הוא לנכות עון:

פסוק ג

אשרי שמרי כו' במשפט אמר לשון רבים ובצדקה לשון יחיד אפשר על כי המשפט כולל דיינים ובעלי דינים והצדקה נעשית ע"י אחד ומה גם היותר משובחת שהוא ע"י א' בחשאי והנה אם הם ב' דברים בלתי מקושרים היה ראוי יאמר ועושה וכן איך תהיה צדקה בכל עת. ויתכן אמר שומרי כד"א שמר את הדבר ויהיה ענין רבי אלעזר בר' שמעון שהיה חמיד מייחל היסורין ואומר בואו אחי והוא כי אשרי שומרי משפט הם היסורין שהם משפט אל עליון אך לא כלם יחשבו מאושרים כי אם שומרי משפט על עבירות שבידם למרק חובם אין להחזיק להם טובה בעצם כי. אם אשר באותו משפט שהוא עושה צדקה בכל עת שהוא בהיות יסורין של אהבה שהוא מגין על הדור שחלים הוא נשא ומכאובם הוא סבלם נמצא עושה צדקה עם כל ישראל תמיד ואפשר יכלול גם עת שהוא מייחל שיבואו הוא מקבל שכר ומכש"כ בעת שהן עליו והנה מדה זו היתה בדוד כמאמרנו על פסוק צרות לבבי הרחיבו אך לא אקוץ בתוכחות כי אם אדרבה אשאל שממצוקותי הם מצוקות לבי הבא לקוץ בצרות הוציאני שתתן ותשפיע בי רצון טוב לקבלם בלי מצוקות והעדר חפץ ועל כן אחר אומרו מדה זו שהיתה בו שהוא עושה צדקה בכל עת עם ישראל ע"י סובלו יסורין בעדם

פסוק ד

אמר עכ"ז לא אבטח בזכותי שתזכרני לבדי בשום דבר שאצטרך פן יבוקר פנקסי כמ"ש ז"ל לעולם יצרף אדם עצמו עם הצבור וכענין בתוך עמי אנכי יושבת שלא רצתה שיזכירנה לפני המלך הקדוש או שר צבא עליון להליץ בעדם בפני עצמה פן יבוקר פנקסה כי טוב לה להיות נכללת תוך עמה כי בשלומם יהיה לה שלום משותפת עם הרבים וזה יאמר פה דוד עם היותי סובל יסורין שנראה כי העם צריכין זכותי עכ"ז לא אבטח בי שיעמוד זכותי אפילו לעצמי ועל כן לא תזכירני רק ברצון עמך בעת היותם ברצון עמך שייטיב לי בעבורם כענין בתוך עמי אנכי יושבת וגם תפקדני בעת ישועתך שאתה עושה הישועה למענך כלומר ולא שתנכה מזכיותי. והנה במדרש ארז"ל זכרני ה' וכו' אמר דוד רבש"ע כשתעשה ישועות ע"י מרדכי זכרני א"ל הקב"ה חייך אנא מדכר לך קדמיה איש יהודי שהיה משבט יהודה ואח"כ ושמו מרדכי כו' עכ"ל. וראוי לשים לב איזה יחס היה לדוד עם מרדכי. ועוד כי איש יהודי נאמר על מרדכי ולא על דוד. אך הנה במדרש חזית על קושית מה שקרא למרדכי יהודי שיורה היותו מיהודה וקרי ליה ימיני יאמרו כי להיות שמרדכי לא בא לעולם אלא ע"י דוד על כן קראו יהודי על שם דוד שמיהודה והוא כי צפה דוד ברוח הקדש שהיה עתיד שמעי להוליד את מי שמרדכי יצא

ממנו להציל את ישראל על כן האריך לו כשקללו קללה נמרצת עד בוא אותה הולדה אל הפועל ובזה יצדק שאלתו זכרני ה' וכו' שיזכר שם שתחשב הגאולה ההיא על זכותו. ובזה נבא אל ענין הכתובים בדרך שני והוא כי הנה דוד היה עושה משפט וצדקה לכל עמו שהם שני דברים שכל הטוב העתיד תלוי בהם כנודע ומפורסם ברז"ל והנה אמר דוד הנה על דבר המשפט רבים יש זולתי ועל כלם אני אומר בלשון רבים אשרי שומרי משפט אך היחיד הידוע עושה צדקה בכל עת המשפט שהוא על עצמו שבזה נתייחד הוא לבדו עם כל זה אני אומר על עצמי עם ששתפתי צדקה בכל עת עם המשפט שהם המביאים הגאולה ובנין בית המקדש כד"א ציון במשפט תפדה כו' כי בגאולת מרדכי שעל ידה נבנה בית שני כנודע איני שואל תפקדני לבא אל העולם הזה להמצא בגאולה ההיא רק זכרני בלבד ברצון עמך שהוא ענין איש יהודי אמנם בבנין הבית הג' אשר אז היא ישועתך שהשכינה נושעת מהגלות כביכול אז פקדני והביאני אל העולם והוא כי אז הוא מלך המשיח כנודע וזהו פקדני בישועתך:

פסוק ה

והטעם כי זולת ישועתך אז אזכה לראות בטובת בחיריך הם האבות שיתקיים אז לך ולזרעך נתתי ואומר על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם שהוא לאבות ממש וכן לשמוח בשמחת גויך כי אם אבא בבנין בית שני שעדיין יצר הרע בעולם לא אשמח בשמחת כל הגוי אך אז אשמח בשמחת גויך שיהיו לך או לשמוח בשמחת כל גויך ולא כבנין בית שני שמהם היו שמחים וכל הזקנים בוכים בזכרם הבית הראשון אך בשלישי העולה על כלם אראה בשמחת גויך וגם אז בג' אתהלל עם נחלתך שאתהלל אני בהיותי בנחלת ארצך והיא תתהלל בנו כמו שכתוב אצלנו ע"פ כי כלם כעדי תלבשי ותקשרים וכו' מה שאין כן בבית שני שלא יכלה להתהלל נחלתנו אתנו כי שבה ליחרב כאשר בחרבן ראשון באופן שלא היה הלולנו עמה כאשר לעתיד שנתהלל בה שהוא בהלול שתתהלל גם היא עמנו. או כפשוטו כי לעתיד אשמח בשמחת גויך שלא יהיה עוד עצבון גלות ולהתהלל בנחלתך שעוד לא תעזב ממנו:

פסוק ו

חטאנו עם אבותינו כו' ראוי לשים לב איך חטאו עם אבותם כי הלא כאשר חטאו הבנים אבותיהם אינם וגם אומרו העוינו אחר אומרו עם אבותינו ולא אמר חטאנו ועוינו והרשענו עם אבותינו. ועוד שהיה ראוי לומר והרשענו בוי"ו. ועוד כי גם אומרו העוינו הוא רשע והראוי יאמר העוינו ופשענו. אך לבא אל הענין נשית לב אל סדר הוודוי אשר סדרו לנו קדמונינו לאמר אבל אנחנו ואבותינו חטאנו כי הלא כמו זר נחשב מה לנו

לגלגל עצמות אבותינו ולומר שהמה חטאו שיראה כמלמדים עליהם קטגוריא להזכיר עונם להתפש. אמנם בפנת יקרת אמונת הגלגול כרשב"י יתיישב הדבר והוא כי לא יבצר כי בני דורנו זה היינו בקדמונינו ועל כן באמור אנחנו ואבותינו נכוון אל אבותינו אשר היינו בהם נמצינו מתודים על עצמנו. והנה ענין זה יבא יותר בפשיטות בפ' זה שאנו בו שז"ש חטאנו עם אבותינו שאנחנו אלה פה שבגלות החיל הזה לא עתה בלבד חטאנו כי אם בהיותנו עמהם חטאנו עמהם ועל כן לא יפלא מה שאנו חוזרים להעוות כי עוינו עתה מה שמאז הרשענו כי נשאר כתם עוננו בנפשנו ואותה עבירה גוררת עבירות אחרות כיוצא בהן גם עתה. ושעור הכתובים כי אחר תפלת דוד יפקדנו הוא יתברך בישועתו שהוא בגאולה העתידה כמדובר בא עתה ואמר כמדבר על כל ישראל הגולים ואומר כאלו כלנו מדברים ואומרים אל נא תכבד משא אשמותינו לפמך לבלתי מהר לגאלנו כי הלא מה שעתה חטאנו לא היינו חוטאים אם לא שאנו מורגלים מאז כי חטאנו עם אבותינו כו' ונשארו בנו כתמי החטאים מאז ועל כן שבנו לחטוא בהם כי העוינו מה שכבר מאז הרשענו:

פסוק ז

ואבינו ראה גם ראה כי גדולות מאשמותינו עתה עשו אבותינו מלפנים ולא הבטת אל מעלליהם ותושיעם למען שמך ולמה לא תעשה לנו כן גם עתה כי הנה אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך עם היות במצרים ונעשו לעיניהם כלומר מה שאין כן אנו שאנו משכילים אותם עם שלא ראינו בעינינו ולא זכרו את רוב חסדיך שנצרת חסד האבות לבניהם ותחת החזיק לך טובה הגמול אשר שלמו לך היה כי וימרו על ים ויאמרו המבלי אין קברים וכו' וגם המרו בים סוף בפנים באמרם ית מיא נגב וית טינא לא נגב כדברי המתרגם:

פסוק ח

ועם כל זה ויושיעם למען שמו ולא הביט און מעשיהם שהוא מאמר הכתוב ולמען תספר כו' וידעתם כי אני ה' שהוא כי על ידי סיפור גבורתו יתברך יודע בישראל שמו וזהו ויושעם עם שלא השכילו כו' וימרו כו' עשה למען שמו להודיע את גבורתו שבזה יודע שמו כמאמר הכתוב הנזכר ובפסוק וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה כו' וזהו שלא נאמר ולהודיע בויו והכונה לומר כי אנו בגלותנו בעלי אמנה מהם ויושיענו למען שמו כמאז:

פסוק ט
ושמא תאמר הלא אחרי כן נאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו ובזכות האמנה ההיא הושיעם ה' הנה אין להחזיק להם טובה בדבר כי הלא לא האמינו עד ראו עין בעין והוא כי המה מרו ועצבו באמרם כי ית טינא לא נגב אז מה עשה הוא יתברך ויגער בים סוף שמלבד יבשת המים החריב הים עצמו הוא הקרקע הנקרא ים כמה ד"א כמים לים מכסים באופן שויוליכם בתהומות כמדבר היבש אשר אין קצה לנגיבותו הרי סילק מה שהמרו בים סוף שהוא שטינא לא נגב:

פסוק י
ועל מה שהמרו על ים באמרם המבלי אין קברים כו' בראותם את פרעה רודף ואת השר נוסע אחריהם כמו שאמרו ז"ל נוסעים לא נאמר אלא נוסע שהוא את השר על כן ויושיעם מיד שונא הוא השר והוא מאמר הכתוב ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת שהוא השר כי מתים לא נאמר אלא מת כו' ואחר כך ויגאלם מיד אויב הוא פרעה שעליו נאמר אמר אויב ארדוף כו':

פסוק יא
ועוד הוסיף לעשות כי ויכסו מים צריהם אחד מהם כלומר מצריהם לא נותר כלומר אך מהשונא והאויב הנז' אחד מהם נותר הוא פרעה האויב והוא מאמרם ז"ל לא נשאר מהם עד אחד הא אחד נשאר והוא פרעה:

פסוק יב
אז ויאמינו בדבריו כו' והוא כי הנה היה להם מקום לטעות ולומר אולי מה שהוא יתברך מלקה את פרעה הוא מכעס אומרו מי ה' אשר אשמע בקולו על דבר כבוד שמו אך לא על ישראל עמו ומה שהיה יתברך אומר שלח עמי כו' ואם אינך משלח כו' תואנה היה מבקש אך בראותם שאחד מהם לא נותר כ"א פרעה אז ויאמינו בדבריו אשר היה אומר שלח עמי כו' ואם מאן אתה הנני מביא כו' כי לא היתה תואנה והעיקר היה על אשר נגע כבוד ישראל שאם לא כן פרעה היה ראוי יהיה הראשון כי הוא אמר מי ה' כו' ועל כן ישירו תהלתו כי אמרו אשירה לה' כו' ויהי לי לישועה כי כל כונתו יתברך לא היתה רק להושיעני והענין לומר כי אבותינו לא השכילו ושכחו מעשיו וימרו כו' ועם כל זה רחמתם ותושיעם על כל חטאתם ועם שהיות שלא האמינו עד שראו חמשה דברים עצומים הנאמרים כי החריב הטיט וכי הושיעם מהשונא וגם גאלם מהאויב ד' שכסה מים צריהם ה' שאחד מהם לא נותר כי אם פרעה כמדובר כלומר ומכל שכן שראוי שתושיענו גם אנו בגלות המר הלזה ועוד כוון באמרו ויאמינו בדבריו כו' לומר כי

אפילו במה שהאמינו נתת להם שכר טוב זולת התשועה והוא ישירו תהלתו כי השפעת בהם רוח הקדש שישירו יחד תהלתו שהיה כל תיבה ותיבה באה בפי כל אחד כאחת בלי שינוי ותמורה בשכר האמנה:

פסוק יג

ולא עוד אלא שהאמנתם לא היתה שלמה כי הלא אחר שויאמינו כו' וישירו תהלתו מהרו שכחו מעשיו כי התלוננו על הלחם ויאמרו מי יתן מותנו כו' ועל המים ברפידים ואחר כך לא חכו לעצתו להמתין ארבעים יום כי ראו כי בושש משה וטרם השלים הארבעים עשו את העגל וגם ויתאוו כו' כאשר יבא בסייעתא דשמיא:

פסוק יד

ויתאוו תאוה כו' הם שני תאות במדבר מקום משולל טוב בקשו תאות כפולות עריות ובשר עם היות להם מן מה שאנו (כאשר יאמר בסוף)
לא נבקש רק הושיענו מן הגוים ולא נבקש רק להודות לשם קדשך כאשר יבא בס"ד.
וינסו אל לומר היוכל אל לערוך שלחן כו':

פסוק טו

ויתן להם שאלתם אחד מב' תאותם לא נתן רק אותה ששאלו בפה היא בשר לאכול ולא עריות שלא גלו אותה לשאל בפיהם וישלח אחר אכלם הבשר רזון בנפשם בל תעצור כח לכלכל החומר והיתה נפשם יוצאת הפך אמרם שעל ידי המן היתה נפשם יבשה והבשר יחזיקנה בגוף ותהי להפך ולא שתו לב מה שלא היינו עושים עתה:

פסוק טז

ויקנאו למשה כו' ועוד גדולה מזו עשו כי על הקודם היה מקום לומר כי יצרם התאוה תאוה וחומריי המה אך חטאו במה שאינו מסוג זה והוא אם היתה קנאה לקרח מי הכניס את כל העדה שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה וזה אמר ויקנאו למשה במחנה שהוא כל מחנה העדה בשביל אהרן קדוש ה' מה שאינו נוגע אליהם כי ישראלים המה:

פסוק יז

לולא ה' ריחמם שתפתח ארץ כו' ולא את כל ישראל שנקהלו עליו:

פסוק יח

וכן ותבער אש וכו' ותהי חסדו יתברך למו כי להבה תלהט רשעים ולא את יתר ישראל הנקהלים:

פסוק יט
והגמול היו משלמים למשה בקנאם אותו על אשר הצילם מכליה כי הלא יעשו עגל בחורב כלומר האם היה מקום יעשו עגל בחורב במקום ראותם השכינה כ"י ודבר ה' אליהם פנים בפנים כו' ויאמר להשמידם לולי משה כו' והגמול ששלמו לו היה שקנאוהו במחנה כמדובר ועל ידי כן לא יקשה היות מאוחר ענין העגל שקדם ולהתכת הכתובים יאמר הנה בעגל לא היה בו איכות רק מציאות הזהב אשר בו או תמונת צורתו אם על המתכת היתכן יעשו עגל בחורב מקום אשר נבדלו מכל הטועים ויראם הוא יתברך את אשו הגדולה יעשו עגל ומי יתן וחזרו בהם אחר העשותו באמור הלא כל. רוח אין בקרבו רק הזהב ולא שתו לב רק וישתחוו למסכה הוא המתכת:

פסוק כ
ואם בעבור הצורה היתכן ימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב והמה מאוכלי המן שיתרונם גדול מאד על עבודתם:

פסוק כא
ואם תאמר נא שלא כוונו על עצמו רק מזל שור או פני שור אשר ראו במרכבה כמו שאמרו ז"ל ולא ישתחוו לזה רק להיותו תבנית המזל או המלאך למען יהיה אמצעי וסרסור בינו יתברך וביניהם האם שכחו אל מושיעם עושה גדולות והוא במצרים כד"א ועבר ה' לנגוף את מצרים כמפורש אצלנו במה שלבני ישראל לא חרץ כלב לשונו אם כן מה צורך להם לאמצעי הלא בלי אמצעי עשה אפילו במצרים מלאה טומאה כמשל רז"ל לכהן שתרומתו בבית הקברות וכו':

פסוק כב
ואם נאמר שחששו פן על ידי חכמת כישוף עשה משה ולא מאתו יתברך חלילה. אי אפשר כי הלא נפלאות ודאי היו כי הלא היה בארץ חם כי שם ט' חלקי כישוף שבעולם והמה אמרו אצבע אלהים היא כי לא יוכלו עשות כן גם המה ואם גם על אלה יתאנו תואנה הנה נוראות על ים סוף שראו גם את שרו של מצרים מת כו' זולת גדולת הנס שאפילו כומרים לע"א הכירו בו את גדולתו ית'

פסוק כג
וע"כ היו מחוייבים מן הדין ויאמר להשמידם וכו' וראוי לדעת שהוי ליה למימר ויואל להשמידם לולי משה וכו' אך משה לא עיכב האמירה כי הלא אמר ואכלם וכן אומרו לפניו מיותר. אך הנה ידענו כי כשניתן רשות למשחית אינו מבחין מה שאין כן בעשותו יתברך על ידו ואמר הנה היה אומר לזולת לאחד מן המשחיתים באופן יכלו תם ורשע

לולי משה בחירו עמד וכו' והוא כי אחר אומרו לך רד איך נתעכב ולא ירד מיד אכן מצא פתח והוא אומרו יתברך הניחה לי וכו' כמו שאמרו ז"ל וכי תופס הייתי בך אלא שפתח לו פתח שיחזיק ויתפלל וזהו עמד ולא ירד מיד רק עמד לפניו יתברך היה בפרץ שמצא לעמוד בו לפניו ולא לירד מלפניו מיד כדי להשיב חמתו הוא אחד משלוחיו יתברך המשחיתים שלא יבחינו ויעשו כלה והוא מאמרנו בספר תורת משה שהוא יתברך אמר ויחר אפי שהוא הניחה לי שלא אעשה בעצמי הפקידה ויחר אפי הוא אף א' מן המשחיתים ועל ידו ואכלם על כן השיב משה ואמר למה תסתלק ויחרה אפך הבלתי מבחין עם היות שמסיבה זו היה אשר העלית בעצמך כו' ונשאר הדבר אליו יתברך ואמר וביום פקדי ופקדתי וכן ויגוף ה' ועל ידי נגפו בעצמו לא היה רק לאשר עשו את העגל בלבד ולא לזולתם כי הוא יתברך מבחין כמדובר באופן שהיה להם להחזיק טובה למשה על ככה ואדרבה ויקנאו כדלעיל:

טז **או** שיעור הכתובים כי בא ללמדנו ענין מז"ל בבראשית רבה כי יותר חס הקב"ה על כבוד הצדיק מעל כבוד עצמו כי בכבוד אברהם אמר ומקללך אאור שהוא בקום עשה ובכבוד עצמו הוא אומר ובוזי יקלו שהוא מעצמם וכן למדו זה מספר הזוהר ממה שהיה ירבעם מזבח לע"א ולא יבשה ידו ועל שעודנו מזבח שלח ידו אל הנביא ייבש הוא יתברך את ידו וענין זה יאמר במה שאחר אומרו ויקנאו למשה כו' חזר אל הקודם ממעשה העגל והוא לומר ויקנאו למשה שהיה צדיק וקנא הוא יתברך על צרת הצדיק ותפתח ארץ כו' ותבער אש כו' ועל מה שעשו עגל כו' וימירו כו' אשר שכחו אל מושיעם עם כל זה הספיק משה לבטל כעסו ולהשיבו ממאמרו אשר אמר בפירוש להשמידם:

יט ועל אומרו יעשו ולא אמר עשו בדרך הקודם אמרנו שהוא כמתמיה האם יאות יעשו עגל בחורב מקום אשר שם נגלה להם האלהים. ועוד אפשר רמז מרז"ל על ראה ראיתי את עני עמי שאמר הקב"ה למשה אתה רואה ראיה אחת מהגלות ואני רואה ב' ראיות כי הם עתידים לעשות עגל בחורב ועל כן דקדק לומר יעשו כי מאז צפה יתברך שיעשוהו כמדובר:

פסוק כד

וימאסו בארץ כו' מאשר לא הכירו חמדת מרע"ה בחצרות נמשך שאחרי כן גם לא הכירו חמדת הארץ והנה אלו לא עשו רק מאוסם בארץ חמדה עדיין לא גדלה חטאתם הרבה כי לא היה גדר רעתם רק שלא האמינו לדברו של משה הנזכר אשר דבר ארץ זבת חלב כו':

פסוק כה
אך במה שנמשך שוירגנו באהליהם כמו שאמרו ז"ל שהיה בלילה ההוא כל אחד מעשרה מרגלים גונח ומתאנח ובוכה ומתאבל ואומר אוי לי עליך אשתי איך יבעלוך כנענים ואוי לי על בתולותי בנותי איך יתעללו בהם גוים ואוי לי על בני איך יהרגום אויבים באופן שכל אהלי עשרה מרגלים שהיו אחד בכל שבט היו גועים בבכיה וימשכו לעשות כהם שכניהם אשר סביבותיהם בכל שבט עד שגעו בלילה ההוא כל השבטים קול א' בבכיה גדולה בלילה ההוא ליל תשעה באב והנה זה גדול מהקודם כי גדר הקודם היה לא האמינו לדברו הבא אליהם על ידי זולתו אך מה שוירגנו שהורו כי חס ושלום מבלתי יכולת למושיען של ישראל יפלו ביד גוים חלילה בזה גדל עונם כי בזה לא שמעו בקול ה' אשר השמיעם מן השמים באמור אליהם אנכי כו' אשר הוצאתיך כו' כי לו שמעו בקולי ההוא לא היתה נופלת חתת הגוים עליהם

פסוק כו
אז וישא את ידו להם על עצמם שבמדבר ההוא יפלו פגריהם

פסוק כז
ולדורות להפיל זרעם והוא ב' חרבנות והוא מאמרם ז"ל על ויבכו העם בלילה ההוא שאמר הקב"ה חייכם שאני קובע לכם בכיה לדורות ויהי כן בלילי תשעה באב וידקדקו זה מיתור אומרו ויבכו העם בלילה ההוא וכן אמרו רז"ל שאמר הקב"ה שתי פעמים אמרתי בשבילכם עד אנה שהוא עד אנה ינאצוני ועד אנה לא יאמינו בי חייכם שארבעה פעמים תאמרו עד אנה כד"א עד אנה ה' תשכחני כו' שהם שתי חרבנות ב"ה ועל הא' אמר ולהפיל זרעם בגוים ועל השנית ולזרותם בארצות:

פסוק כח
ויצמדו לבעל פעור כו' ממאוסם בארץ חמדה בארץ הקדושה נמשכו לידבק בטומאה והנה תחלה נצמדו בלבד שעם היותם עם ה' קנו התחברות מה לבעל פעור ומה גם למאמרם ז"ל על ויצמד ישראל כו' שכשישראל כשרים דבקים בה' דבקות ממש כמד"א ואתם הדבקים בה' אך בלכתם אחרי הע"א הם רפויים כצמידים על ידי האשה שהם רפויים בל ידחקו הבשר כן יאמר ראשונה ויצמדו ועודם ברפיון אך אחר ששקצו את נפשותיהם ויאכלו זבחי מתים

פסוק כט
מיד עשו להכעיס את ה' חלילה ולהתרחק ממנו וזהו ויכעיסוהו במעלליהם והוא מעשה זמרי והנה טרם מעשה זמרי היתה מגפה אך קלה ויאמר משה הרגו איש אנשיו כו'

וישוב חרון אף ה' מישראל אך במעשה זמרי חזרה מגפה להפליג לעשות כלה חס ושלום וזהו ויכעיסו כו' ותפרץ כו' ברבוי:

פסוק ל

אז ויעמוד פינחס כו' ויהיה ויפלל כמו ונתן בפלילים שהורה בפני משה רבו שבועל ארמית קנאים פוגעים בו כי משה רפו ידיו ושכח וגם הורה הוראה שבמקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב ועל ידי כן ותעצר המגפה לומר שעם שלפי האמת לולא י"ב נסים שנעשו לו מן הקב"ה לא היה הוא עושה כלום נמצא כי הוא עשה הכל עם כל זה במה שדן וקינא בלבד הספיק שותעצר כו':

פסוק לא

והיה מקום לומר הלא מתחייב היה בנפשו שהורה בפני רבו ויקרנו כשמואל על וישחטו את הפר ויביאו את הנער כו' אך זה אדרבא ותחשב לו לצדקה מה צדקה תציל ממות כן נוצל ממנה כי נתנו לו חיים נצחיים הוא אליהו כמו שאמרו ז"ל על בריתי שלום כמה ד"א בריתי היתה אתו החיים והשלום ותחלה היתה לדור ודור שחיה כמה דורות עד שאחר כך בעלותו בסערה היה עד עולם וזהו לדר ודר עד עולם. הנה שעם עבדם ע"א וג"ע לא די שהספיק קנאת פנחס להצילם כי אם שגם על ידו ניצולו הרבה להיטיב לו ולזרעו ואם כן גם אנו בגלותנו תרצנו ותגאלנו. או הורה כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה כי מעת שויעמוד פנחס ודן טרם עשותו הפעולה מיד מן השמים ותעצר המגפה:

פסוק לב

ויקציפו על מי מריבה כו' מוסיפים בני הגלות ואומרים אל נא תמנע מלאהבה אותנו ולמהר לגאלנו כי הלא אז עם שויקציפו על מי מריבה עם כל זה מרוב אהבתו יתברך אותם הרע למשה בעבורם והוא מאמרם ז"ל כי לא נגזר עליו שלא יבא אל הארץ כי אם למען בזכותו יבאו עמו לעתיד לבא כל דור המדבר שמתו שמה ואין זה כי אם מאהבתו יתברך אותם גם בהקציפם אותו:

פסוק לג

ושמא תאמר הלא הוא לא קיים מאמרו יתברך ויך את הסלע ויאמר להם שמעו נא המורים עם כל זה לא היה חטאו כדאי לזה כי הלא המרו את רוחו ויבטא כו' והוא ענין מאמרנו על ביאור הפרשה כמבואר אצלנו יפה כי הנה לא נעלם ממשה כי על ידי דבור יתן הסלע מימיו כי אם ראה והנה אם מקבלי השפע יחטאו לה' לא יעצר כח משה לתת להם מים על ידי דבורו כענין הבת קול יש ביניכם מי שראוי שתשרה בו שכינה כמשה אלא שאין הדור ראוי לכך וכאלה אין מספר והנה ארז"ל כי בלכת משה לדבר

אל הסלע נעשו ישראל כתין כתין כל כת על א' מסלעי המדבר וכל כת אומרת למשה אם האמת אתך שע"י הדבור בהשגחה יוציא הסלע מים תוציא מסלע זה וכן כל כת וכת היו מורים באצבע כל כת על סלע שלפניו אומרים לו תוציא מזה והיו אומרים מאשר בוחר סלע מיוחד אין זה כי אם שבהיותו רועה את צאן יתרו חותנו ידע סלע מיוחד למים וממנו יעשה כאלו מוציא מים בהשגחה על כן בראות משה כך אמר עתה שחטאתם בזה ושמתם פקפוק ברוח קדשי לומר שיודע אני מקום מים וכל אחד מורה באצבע סלע אחד להוציא ממנו עתה לא יספיק זכותי להוציא מים לכם אשר אינכם כדאים לקבל שפע זה שקלקלתם הכנתכם לשאספיק זה לעשות בזכותי לבדי על כן לקח מטה האלהים וזה אצלי מפורש בכתוב באמרו שמעו נא המורים לומר אתם המורים באצבע כל אחד סלע שלפניו שהוא שומכם פקפוק ברוח קדשי כאלו מלבי אני בודה שהוא עון גדול מעין עון קרח על כן היתכן שמן הסלע הזה צור החלמיש נוציא אנו משה ואהרן לכם כלומר לכם שאינכם כדאים מים לא יתכן על כן ויך כו' בכח אלהי במטה האלהים ולא עשה בעצמו פן יתעכבו המים על העדר בחינתם והכנתם ויתלו במשה נמצא הענין מפורש בדברי משה עצמו באופן כי קטן היה חטאו מאד ולא נתעבר ה' בו כי אם לטובת מתי מדבר ישובו לעתיד עמו כמדובר והן אלה דברי דוד פה ברוח קדשו הלא אמרתי כי לא היה כדאי חטא משה לעכבו מלבא אל הארץ כי אם שוירע למשה בעבורם מהטעם האמור ושמא תאמרו הלא חטא כי הכה את הסלע הלא הענין הוא כי המרו את רוחו של משה הנזכר שנגעו ברוח קדשו באמרם שלא ברוח הקדש היה הענין שלו כי אם שידע מקום מים מהיותו רועה את צאן יתרו חותנו שאם לא כן כל סלע מוכן לכך וכל אחד היה מראה לו סלע באצבעו כלומר ובזה מצא מקום משה להכות את הסלע כמדומה לו שאחר פעולתם זו זה היה רצונו ית' וזהו כי המרו את רוחו וטעם זה היו דברי משה בשפתיו וזהו ויבטא בשפתיו שפירש אותו בשפתיו באמרו שמעו נא המורים כו' לומר גם שהייתם ראויים לכך עתה שהייתם מורים איש סלעו נא אי אפשר כי המן הסלע הזה נוציא אנחנו שיספיק זכותנו לבדו להוציא לכם אשר חטאתם מים באופן שהיטבתי אשר אמרתי וירע למשה בעבורם כי לא היה משה כדאי לעונש ההוא אם לא בעבור ישראל מאהבתו יתברך אותם אחר שהקציפו למען יביאם עמו לעתיד כמדובר:

או יחזור ויבטא בשפתיו אל אומרו וירע למשה בעבורם כי מה שלא היה אשם בדבר בעצם הוא כי המרו את רוחו באופן שהם היו האשמים ואז מה שהרע לו שהיה לו בעבורם הוא מה שבטה בשפתיו והוא אומרו ויתעבר ה' בי למענכם שהוא למען הביאכם לעתיד. ואפשר רמז בסמיכות פסוק לא השמידו כו' לומר דעו אפוא כי לא היה

אשם בעצם משה כי על מה שלא נכנס משה לארץ שהוא מה שהרע למשה על כן היה שלא השמידו את העמים שאם היה נכנס בזכותו לא היה להם פליטה והוא דבר נודע מרבותינו ז"ל כי אם היה נכנס לא נפסק טובם:

פסוק לד

לא השמידו כו' מוסיפים ואומרים בני הגלות לפניו יתברך הלא עוד עשו ראשונים ולא עזבתם כי הנה לא השמידו את העמים אשר אמר ה' להשמידם לא תחיה כל נשמה אז אשר אמר ה' להם והיה אשר תותירו מהם לשכים וכו'

פסוק לה

ומבלתי השמידם נמשך שויתערבו כו' ואחר כך וילמדו מעשיהם ומדותיהם הרעים

פסוק לו

ומזה ויעבדו את עצביהם ובראותם כי ויהיו עצבי הגוים להם למוקש לישראל אמרו בלבם הלא העובדים אותם הם הגוים אינם להם למוקש רק לנו אין זה כי אם שהם עובדים אותם ביותר:

פסוק לז

על כן מה לעשות עשו עבודה יתירה לעצבים על עבודת הגוים זבחו את בניהם ואת בנותיהם לשדים אשר את עצבי הגוים

פסוק לח

ומע"א נמשך למו גם שפיכות דמים כי וישפכו דם נקי כי לבל יגדלו בני בניהם ויקומו על אבות אבותם על שזבחו את אבותם לשדים ויהרגו את זקניהם מה היו עושים הזובחים את בניהם לשדים הורגים את הילדים בני בניהם טרם יקומו בגדלם על זובחי אביהם וזהו אומרו וישפכו דם נקי דם בניהם של אותם אשר זבחו לעצבי כנען באופן שנוסף על הע"א ותחנף הארץ גם בשפיכות דמים:

פסוק לט

ואחר כך ויטמאו גם בגלוי עריות עם מעשיהם הראשונים הם ע"א וש"ד ואחר כך ויזנו גם בכל מעלליהם היו מכוונים לזנות מאחרי ה'. או ויטמאו במעשיהם הנזכרים ואחר כך ויזנו בזמה:

או יאמר המה חשבו כי להיות הגוים ההם בשלוה ולא הם אשר החלו לעבדם היה על כי הם לא היו עובדים אותם כל כך כגוים ועל כן ויזבחו כו' ולא ידעו כי ישראל היו מטמאים עצמם במעשיהם של גוים מה שאין כן הגוים כי הם מין במינו וגם ויזנו ישראל במעלליהם של גוים שבזה הם זונים מאחרי ה' מה שאין כן הגוים כי אינם מתייחסים

לזונים מאחרי ה' כי לא ממנו ית' המה רק להולכים אחרי ההבל בלבד ועל כן אינם לוקים רק ישראל בלבד:

פסוק מ
אז ויחר אף ה' בעמו ביחוד והנה האף הוא אחד משלוחי משחית על שכיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע היו לוקים על ידי האף גם צדיקים הנקראים נחלת ה' וזהו ויחר אף הוא שליח משחית ויתעב גם הנקרא נחלתו.
או יאמר ויחר אף ה' בעמו בעצמם אך בראות כי ויתעב נחלתו בגלוליהם

פסוק מא
על כן ויתנם הוא יתברך ביד גוים שגלות יכפר וזה היה בחרבן שגלו לארצות גוים וימשלו בהם שונאיהם:

פסוק מב
וילחצו כו' ואז ויכנעו תחת ידם מה שלא היו עושים בארצם ושמא תאמר למה עשה כן לגרשם מארצו ולא הניחם בה וייסרם שם פן יתערבו בגוים וילמדו מעשיהם וכמאמר הנביא באמרו מי יתנני כו' ואעזבה את עמי ואלכה מאתם שהיה טוב לעוזבם במקומם ולהסתלק הוא יתברך מאתם ולא לישאר שם כי לא זזה שכינה מכותל מערבי:

פסוק מג
ע"כ אומרת פה רוח הקדש הנה כך היה ראוי לעשות ליסרם והמה על אדמתם אך הנה כבר נסה בזה כמה פעמים כי הנה פעמים רבות יצילם עודם בארצם אך והמה ימרו בעצתם הרע כי היו מתגאים בראות עצמם בנחלותיהם עד שוימכו נעשו מכים ודלים מן המצות עודם בעונם שעליהם אם כן מי יגן עליהם ואם היה מניחם שם ומכה בם כדי רשעתם לא היה נשאר מהם מאומה ח"ו ע"כ הוצרך גלות לכפר עון:

פסוק מד
ושמא תאמר אם כן למה המתין כל כך עד גדר זה שלא היה להם תקומה אם לא בהוציא אותם ולקות ארצם במקומם ויתעב נחלתו מלאה גילולי ע"א כי ז' בתי דינין עבדו ע"א קודם החרבן הלא הוא כי וירא שהשגיח וריחם כד"א וירא את ענינו בצר להם כל עוד שהי' שומע את תורתם היא רנתם כד"א לשמוע אל הרנה ואל התפלה ואמרו רבותינו ז"ל רנה זו תורה כו' כנודע כל עוד שהיה שומע יתברך שהיו עוסקים בתורה האריך וריחם עד עזבם את תורתו ויגעל בם כי ויתר על ע"א כו' ולא ויתר על ביטול תורה כי על ידי התורה ראה בצר להם

פסוק מה
ויזכור להם בריתו וינחם מאשר ויחר אף ה' בעמו כרוב חסדיו שלא תמו כאשר תמה זכות אבות:

פסוק מו
ואחר כך שהיו כל אשמותם על עצמותם שלא נפקדו על התורה שהיו לומדים מה עשה ויתן אותם בשביל רחמים לפני כל שוביהם כי זה היה להם לרחמים כי גלות מכפרת עון וגם הארץ לקתה במקומם וגם שותרץ את שבתותיה שהיתה מקטרגת עליהם:

מה או שיעור הכתוב ויזכור להם בריתו שלא יכלו בגוים שהוא ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים כו' להפר בריתי אתם באופן שאין פחד שיכלו בגלות ואז וינחם כרוב חסדיו מאשר חרה אפו בעמו להמיתם:

מו ויתן אותם בשביל רחמים בגלות כי זה טוב להם כבקודם:

פסוק מז
הושיענו ה' אלהינו כו' אנו גולת ישראל אומרים לפני הקב"ה הנה פעמים רבות הצלת את עמך ושבו לקלקל והנה היית מציל על ידי מושיע ב"ו ושנית היית מניחם בקרב הגוים וקרוב ללמוד מעשיהם אך הושיענו ה' אלהינו בעצמך כאשר עתיד כד"א חשף ה' את זרוע קדשו וראו כו' וכן הוא אומרו ונגלה כבוד ה' כו' וגם וקבצנו מן הגוים פן נלמוד ממעשיהם ואז אחר שנכנענו כל כך בגליות לא נבקש גדולות ויעודים רבים כי אחריך נרוצה כאריה ישאג ולא נבקש רק להודות את שמך בלבד כי גם שאין אנו משובחים וכדאים נחפוץ בזה להשתבח לקנות אנו שבח בתהלתך כי הלא בהיותנו בין הגוים באמור איש ממנו או יחד רבים ברוך ה' אלהי ישראל היו הגוים אשר אתנו שוברים ראשינו ומלעיגים עלינו באמרם איה אלהיך והיו מרפים ידינו ומה גם במאמרם ז"ל שכל אחד מהאומות אומרים כמוץ וקש בשבילי נזרעה השדה וישראל כחטה הטמונה תוך השבולת ויראים לומר בשבילנו נברא העולם לפני הגוים אך אז בהיותנו מקובצים כל ישראל יחד מבין הגוים נשתבח בתהלתך

פסוק מח
אשר היא אמור ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם כי מאז ברא העולם היה בשביל ישראל וכמו שאמרו ז"ל בב"ר כי אלפים שנה קודם שנברא העולם היה כתיב בה צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל ועד הע"ה שהוא בשבילם אז שנהיה מקובצים יחד לא יחרץ גוי את לשונו לנגדנו כי אם ואמר כל העם אמן קול אחד ולא נירא מאויבינו שיקומו עלינו בהשמיע את קולנו יחד קול רם ולרמוז כי הוא יתברך אלהינו מן העולם

ועד עולם שהם ב' העולמות על כן הלליה הללו את שם יה שבב' אותיות אלו נבראו ב' העולמות. או יהיה שמשיבה רוח הקדש עלינו ואומר תהללויה כי בשם של שתי אותיות אלה נשבע כי יד על כס יה ובו תבטחו כי לא ישנה כי אם ישלים שמו במהרה בימינו. **או** במה שכתבנו על פסוק והיה ה' לי לאלהים עם פסוק ויקרא לו אל כו' כי כינה הוא יתברך את שמו על יעקב גם בחייו ומה גם לאחר מותו יאמר ברוך ה' שהוא השם שלם כי נבטח שישתלם בגאולה מה שעתה הוא שם י"ה בלתי דבק עם אותיות ו"ה והנה נבטח כי הנה מאז נקרא השם שלם על ישראל אבינו וזהו ברוך ה' אלהי ישראל ובזה נבטח שיהי כן מן העולם ועד העולם שיהיה שלם ואמר כל העם אמן ובין כך ובין כך הללויה שהוא עדיין חצי השם כי אינו שלם עד לעתיד לבא במהרה בימינו כי הוא בטחון לנו כי נגילה ונשמחה בישועתו:

תם ונשלם ספר רביעי. בעזרת אלהי ישעי

פרק קז

פסוק א

בסייתא דשמיא נתחיל ספר חמישי

הודו כו' הנה מה שהיה הדעת שופטת הוא שעלינו לשבח אל אבות ישראל שבזכותם יצאו ישראל ממצרים אמר הודו לה' לבדו כי טוב הוא שבטובו יצאנו כי לעולם הוא חסדו כלומר בין בהיותנו ראויים בין בהיותנו בלתי ראויים משא"כ הנעשה ע"י זכות ב"ו כי לא תספיק רק לראויים קצת:

פסוק ב

ומי יאמר זה הנה יאמרו אותו גאולי ה' הם יוצאי מצרים שגאלם בעצמו אשר גאלם מיד צר כי כבר היו מסורים ביד שרו של מצרים על ידי קטרוגו באמרו הללו עובדי ע"א והללו וכו' וכמ"ש ז"ל על פסוק ויסע מלאך האלהים שכבר היו ישראל במדת הדין מתוחה עליהם להאבידם ח"ו לולי רחמיו יתברך שהוליך אל מלאך הדין לאחריהם על המצרים שאחריהם וכן אמרו והמים להם חומה חמה כתיב ולא היה מספיק זכות אבות לולא חסד עליון כו' ואם צר יאמר על ב"ו יהיה שיעור הכתוב תדע שהיו גאולי ה' ולא גאולי זכות אבות או שבועת אבות שהרי גאלם מיד צר שהוא בעל בחירה ואין זכות מספיק אם לא בהצטרף חסד אל:

א **או** יאמר ענין שאלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדיין אנו ובנינו כו' נמצא שלא את אבותינו בלבד גאל כי אם כל דורות עולם. וזהו הודו לה' כי טוב לא להם בלבד גאל כי אם לעולם היה החסד מתמיד לעולם לכל דור ודור:

ב וזה יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד המצריים שהם רבים כי אם מיד צר יחיד הוא שרו של מצרים שהיה תוקף בהם מיד ולדורות:

א **או** יאמר במה שידענו שאם אין ישראל אין עולם וכן אם אין תורה אין עולם נמצאו כי בהוציאו יתברך את ישראל ממצרים היה כאלו אז קיים את העולם שאלו היו נשארים שם היו מסורים ביד צר ולא היו ישראל ולא תורה והיה מתבטל העולם וזהו הודו כו' לומר שיכולים גאולי ה' לומר לכל העמים הודו הכל לה' כי טוב כי לעולם חסדו כלומר כי להיות עולם ולא תבטל הוייתו היה חסדו:

ב ומי הם האומרים אל כל העולם כך יוצאי מצרים. ושיעור הכתיב הוא הודו כו' זה יאמרו גאולי ה' שיאמרו אל כל העמים הודו כו' והטעם הוא אשר גאלם מיד צר שאלמלא גאלם היו מסורים בידם לאבדם והיה העולם מתבטל:

א **או** יאמר כי הנה דרך המלך לעשות חסד עם עמו אך לפי האמת אינו מטיב רק לעצמו שאם לא היה הוא מטיב להם גם המה לא היו עובדים אותו ועומסים עול סובלו עליהם ואם כן לא יקרא טוב בעצם בעשותו חסד אך הוא יתברך הוא לבדו יקרא טוב כי כל החסדים שעושה הם לעם ולא לעצמו כי הכל צריכים לו והוא אינו צריך לעולם וזה יאמר הודו לה' כי הוא לבדו הראוי יקרא טוב כי בשביל העולם הוא חסדו ולא בשביל עצמו:

ב וזה בעצם יאמרו ויגידו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר ולא עשה עיקר ממה שנגע הצר בכבודו יתברך באמרו מי ה' אשר אשמע. בקולו כו' כי כל אשר עשה הוא יתברך חסד הוא לעם:

א **או** יאמר כי דרך מלך חסד שחסדיו ימנו כי יעשה אחד היום ואחד אחר חדש ואחד אחר זמן אחר אך בו יתברך נחדל לספור כי אין מספר כי אין רגע בעולם שאין הקב"ה עושה בו חסד ואם כן איפה איכה נאמר כך וכך חסדים עשה ה' ואין להם מספר כי אין הפסק בין אחד לאחד וכאלו כולם חסד אחד וזהו הודו לה' כי טוב הוא דרך כלל כי למנות חסדיו אי אפשר כי הלא לעולם הוא חסדו כלומר חסד אחד יקרא הכל.

או יאמר מה בין מלך הארץ ב"ו למלך מלכי המלכים הקב"ה כי מלך בשר ודם בהיטיבו מטיב ובהצרו מצר אך הוא יתברך תמיד עושה חסד אפילו בהצרו וזהו הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו יקרא:

ב וזהו יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר הוא שר מצרים המעכב כמו שאמרו ז"ל על דבר שלא מלאו הימים ת' שנה עדיין והיתה הגאולה כמדובר במקומו על ידי מה שהכביד עול סבלו באחרונה:

פסוק ג

ומארצות קבצם וכו' אמר הנה לכם ראיה עצומה שהיו גאולי ה' בעצמו כרוב חסדיו ולא על שבועת או זכות האבות שהיה מספיק הזכות או השבועה למה שנדר להוציאם אך הוסיף תוספת גדול כעיקר כי הלא בהוציאו אותם כמו רגע מארצות רבות קבצם כו' והוא כי היו ישראל מפוזרים הם ובתיהם ילדים וזקנים טף ונשים ומקניהם הרועים בכל גבול מצרים ת' פרסה וברגע קבצם ה' למקום אחד ויצאו יחד כי אין זה רק חסד ופלא עצום הנעשה ברוב רחמיו.

או יאמר הנה נס זה של יציאת מצרים הוא בטחון לכל בני ישראל על הגאולה העתידה כאלו ראו קיבוץ גלות של הגאולה העתידה כי מי שעשה זו יעשה האחרת כמה ד"א כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ושעור הכתוב הודו כו' יאמרו גאולי ה' כו' וגם יאמרו ומארצות כו' שהוא כאלו מעתה כבר ומארצות קבצם:

פסוק ה

תעו כו' אחרי אומרו ההודאה כללית אשר כל ישראל חייבים להודות בכל דור ודור אמר כי גם יש ד' מיני הודאות פרטיות שהם ארבעה שצריכין להודות והחל בהולכי מדברות ואמר תעו במדבר כו' הנה אומרו בישימון הוא מיותר וגם מלת דרך היא קצת בלתי צריכה. אך לזה נעיר כי הלא יראה כי הולכי מדברות ולא תעו בדרך יראה שהם פטורים להודות. והנה בגמרא אמרו סתם אחד מהחייבים להודות הולכי מדברות אפילו לא תעו במדבר ולא היו רעבים ולא צמאים חייבים להודות ולפי האמת יותר חייב לה' אשר בא דרך ישרה ולא היה לו רעב ללחם ולא צמא ולא שמע קול נוגש כי לא עצבו ה' בשום צער. על כן אחשוב שהן הן דברי דוד לומר הנה בין אם תעו במדבר שהניחו דרך העולה לישוב והלכו דרך היוצא אל ישימון שמם לגמרי
וגם הם רעבים גם צמאים והוצרכו

פסוק ו

לצעוק אל ה' שממצוקותיהם יצילם בין כאשר מתחלה חמל עליו ה':

פסוק ז

וידריכם בדרך ישרה ללכת כו' ולא שמעו קול נוגש ולא רעב ללחם ולא צמא למים:

פסוק ח

אלו ואלו יודו לה' חסדו וזהו תעו וכו' וידריכם כו' יודו כו' ושיעור הכתוב דעל מאן דסליק מנייהו אמר יודו לה' חסדו שעשה נפלאות לבדו שאין בעל הנס מכיר בניסו וזהו לה' חסדו שהוא לה' לבדו וגם הוא חסד א' ועל מאי דפתח ביה שתעו כו' והיו רעבים גם צמאים כו' שהכירו בני האדם בנס אמר ונפלאותיו לבני אדם שהמה ראו נפלאות אל:

ה **או** יאמר רעבים כו' בהזכיר מאמרם ז"ל בשוחר טוב מהו כל הנשמה תהלל יה הנשמה שבדם בכל עת עולה ויורדת ומבקשת לצאת מן האדם אלא שרואה את הקב"ה שכל הארץ מלא כבודו וחוזרת לאחריה ושם ביארנו שהוא על כי כל דבר תאב אל שורשו ויסודו ועל כן להיות נפש האדם מאת האלהים תאבה לצאת ולעלות אל האלהים אשר נתנה אלא שרואה את ה' שכל הארץ עם היותה חומר מלא כבודו על כן אומרת דיו לעבד להיות כרבו שעם כל רוחניותו לא יבצר מהיות מלא כל הארץ כבודו עם שהארץ עפר וחומר עכור הוא ועל כן לא טובה אני ממנו ובזה תנוח ותסבול היותה מעוטפת תוך חומר האדם. ונבא אל הענין אמר רעבים כו' והוא לומר כי דרך טבע שרוב המאכל מביא צמאה יתירה מה שאין כן הרעבים שלא ירגישו הצמאה כי אם הרעב אמר הנה כל כך גדל חום ויובש המדבר אשר תעו בו שעם היותם רעבים גם הם צמאים וכל כך הוא הצער שגם הנפש המואסת ישיבה בקרב איש החומרי ותאבה לצאת אז אינה מוצאת מנוחה באמרה כי אז יהיה טוב לה כי תצא ותעלה אל האלהים אשר נתנה כתאותה התמידית כי אם אדרבה נפשם בהם תתעטף כי חפצה להיות עטופה מהגוף כי כל כך צר לה על צרתו כי גם נפשו עליו תאבל ובורחת להיות עטופה בתוך לבוש הגוף מה שאין כן דרכה תמיד.

או יאמר כי צרותם היו ב' רעבים וגם צמאים וגם נפשם בהם תתעטף מיראתה פן ישפך הדם הוא הנפש על הארץ אולי יפגעו בהם לסטים וחיות רעות והנה קרה להם כר' פלוני שהיה רעב ודבר בעירו ואמר לאו אורח ארעא להתפלל על שני דברים כאחד אמר אבקש על הרעב ומאליו ילך דבר כי הקב"ה אינו נותן הלחם למתים וזה יאמר הנה שתים היו רעותיהם א' הנמצא בהם שהוא רעב וצמא שנית פחד המות אולי יבואו להם לסטים או חיות שעל כן כי נפשם בהם תתעטף:

ו על כן אמרו לצעוק בשביל הצר שבהם עתה הוא הרעב והצמא וזהו בצר להם שעל ידי כו גם אימת מות לא תהיה שאין הקב"ה נותן פת למתים וזהו ויצעקו אל ה' בצר אשר הוא להם עתה שעל ידי כן משני מצוקותיהם יצילם שבכלל תיקון הרעב הוא גם כן האחרת. או יאמר ראו נא רחמנותו יתברך כי עם היות שלא הקדימו תפלה לצרה

שהיה ראוי כך כמו שאמרו ז"ל לעולם יקדים האדם תפלה לצרה שנאמר היערוך שועד כו' עם כל זה יושר לבם ראה אלהים ויושיעם וזהו ויצעקו אל ה' בצר להם כלומר בהיות הצר להם ולא מקודם ולמה שהיתה התפלה שממצוקותיהם יצילם הם המצוקות שלהם שהוא עונותיהם הגורמים צרותם על כן הוא יתברך הדריכם בדרך ישרה:

ד **או** יהיה ענין הכתובים לומר הנה כאשר תעו במדבר כו' שלש הנה צרותיהם א' היותם

ה רעבים שנית גם צמאים ג' נפשם בהם תתעטף מאימות חרב אויב או שן בהמות וחיות:

ו וכאשר צעקו אל ה' היה על כלן שממצוקותיהם יצילם ואחרי כן האחת עשה ה' כי

ז **וידרכם כו**' ועל ידי כן נתקנו כלן ואם כן היה מקום לומר שעל דבר אחד יודו לה' שהצילם מטעות הדרך מעיר מושב אמר לא כן הוא כי הן אמת:

ח כי ב' דברים יודו א' בערך מה שהוא לה' שעשה חסדו שעל ידי חסד א' תקן הכל אך גם יודו על כל נפלאותיו כי רבות הן לבני אדם המקבלים שהן שלש שבבחינת בני אדם היו נפלאות רבות כי היו ג' דברים ומכלם הצילם ה'. או יאמר מאמרנו על פסוק באדין דניאל בריך לאלה שמיא לומר כי לא המתין עד הבקר אור בבית התפלה לקום בקהל ולברך הגומל לחייבים טובות כי אם מיד שנעשה לו והוא בקרב ביתו ממנו לקונו יודה לה' על מה שהיטיב לו ואחרי כן יודה וישוב ויודה בקהל עם את ה' ובמושב זקנים וזה יאמר כאשר וידריכם כו' ללכת שעדיין לא הלכו ולא הגיעו אל עיר מושב מיד הללוהו וזהו יודו לה' חסדו ואחר כך ונפלאותיו יודו לבני אדם בעיר מושב אשר שם בני אדם שהוא מה שמפרש אחר כך וירוממוהו כו' שהיא ברכת הגומל כו'.

או יאמר יודו כו' לומר אל יעלה על רוחם כי כאשר היה פלא בעיני בשר גם יפלא בעיניו יתברך חלילה כי הלא בריאת עולמות יש מאין נקל בעיני אלהים מה גם עתה היותו עושה פלא אך יהיה בבחינת בני האדם אך לפניו יתברך אינו רק עשות חסד וזה יאמר יודו לה' כי עשה חסד וזהו יודו לה' חסדו כי אם יתייחסו לנפלאות אינו אלא בבחינת בני אדם וזהו ונפלאותיו לבני אדם. או יאמר יודו כו' לומר כי חסד שעושה מלך ב"ו לאנשיו אינו חסד אמיתי כי הלא צריך הוא אליהם ולעצמו הוא עושה כדי שייטיבו לו אך הוא יתברך לא כן חלילה שאינו עושה טוב לשייטיבו עמו כי הכל מעשיו ועל כן יקרא חסד של אמת וזה יאמר יודו לה' חסדו כי לו נאה להודות ולא לזולת כי הלא ונפלאותיו אינם לעצמו כי אם לבני אדם. או יאמר כי כאשר בעל הנס מכיר בנסו כי רב הוא ומודה את ה' ונדבק בו אז יותר מהיום ההוא והלאה כך ראוי יודה וישבח נפלאותיו לבני אדם די עבד עמיה אלהא עילאה שיספר להם נפלאות אל ויודה אותם לפניהם למען הדביקם בו יתברך וזהו יודו לה' חסדו ונפלאותיו גם כן יודו לבני אדם:

פסוק ט

כי השביע כו' מהראוי יאמר כי השביע נפש שוקקה ומלאה טוב וגם מהו הפרש התוארים וגם למה יזכיר השבע ולא ההצלה ממקרים רעים אשר במדבר. אך הנה שני מיני נפשות באדם יש נפש הבהמית התאבה אכל ושתה וכיוצא ויש נפש עליונה שתמיד שוקקה לידבק בקונה וכאשר אין בעליה עושה רצון קונו היא משתוקקת תמיד עניני תורה ומצות וענין הכתוב כי הנצל מצרות ומות אל תהיה הודאתו את ה' על טובות גשמיות שהשביע צמאונו ורעבתנותו וחיי גופו כי אם שעל ידי הצלה זו ישוב עד ה' ויקבל צערו לכפרה על אשמותיו ויכיר השגחתו יתברך ואשר החייהו בקראו אליו ויפליא לעסוק בתורה ומצות נמצא שעל ידי כן השביע ה' את הנפש השוקקה עבודת ה' ואגב אורחיה גם את הנפש החיונית הרעבה ללחם ומים מלא טוב שנתן לה יותר מבקשתה כי עד כה שלא היה האיש ההוא שב אל ה' היתה נפש הבהמית מתמלאת אוכל ולא בכשרון והוא דבר בלתי נקרא טוב אך עתה על ידי תשובה גם מלואה יהיה טוב ושעור הכתוב מה שיודו לה' חסדו וכו' לא על טובות העולם הזה רק על כי השביע נפש שוקקה היא העליונה וזהו העיקר ונם נפש רעבה היא החיונית אגבה מלא טוב:

פסוק י

ישבי חשך וצלמות וכו' הלא יש אסירים שרין מהלכין בגו בית כלא כי ברזל לא באה נפשם כי אם שבמחשכים יושיבום ויש סוג שני אסורים בכבלי ברזל ועל הסוג הא' יאמר ישבי חשך וצלמות ועל השני יאמר אסירי עני וברזל ויהיה כי הסוג הא' יהיה כי תשיג ידם להשחיד בל יחזיקו מוסריהם בכבלי ברזל והשני הוא מאשר אין ידם משגת כי אך דלים המה ואין לאל ידם וזה יאמר על הסוג השני אסירי עני וברזל שהעוני גרם למו את הברזל שתים הנה רעותם:

פסוק יא

ותחת מה לקו בכך הלא הוא כי המרו אמרי אל כו' והוא כי הנה יתברך הוכפלו טובותיו עם האדם אחד כי ישים שני דרכים לפניהם דרך החיים ודרך המות ואומר לנו ראה נתתי לפניך היום וכו' ובחרת בחיים והוא מה שפירשו ז"ל במדרש רבה שאמרו כי הוא משל לשני דרכים האחד מהם יראה הרואה אותו רחב ונאה ובו אילנות וצפרים עפות ביניהם בכל זני זמרא ושם כל פרי עץ הדר טוב למאכל ומים קרים וטובים וסמוך לו דרך אחרת צר ומצוקה מלאה לה מכשולות מהמורות ופחתים והנה אין ספק כי הדרך ישרה הוא שיבור לו האדם ללכת בה ולא הצר ומצוקה ונמצא שם איש חכם ויען ויאמר לאדם השמר לך מלכת בדרך הרחבה והטובה הזאת כי אין כל טובה רק בראשיתה אך

אחריתה מרה כלענה ולך לך בדרך הדחוקה וצרה הזאת כי אין כל צרתה רק בראשיתה אך אחריתה טובה ורחבה כגן ה' כך הקב"ה ראה והנה דרך מהלך שבילי העולם הזה נחמד למראה וטוב למאכל ודרך קנות העולם הבא צר כי ההולך בדרך ה' מלבד היותו פורש מתענוגי בני אדם גם יסורין באין עליו ועל כן אל ה' ויאר לנו באמת באמור ראה נתתי לפניך שני דרכים עשה זאת אפוא בני ובחרת בחיים שהוא של העולם הבא כי אין העולם הזה נקרא חיים זה ענין מאמרם ז"ל במדרש ואין ספק כי לחסד וצדקה תחשב לו יתברך אמור לנו הדבר הזה ולא עוד כי אם שאם לא יעשה האדם הדבר הזה כי אם הלוך ילך אחר אכול משמנים ושתות ממתקים עם רעים אהובים שיבא עד ככר לחם ויעשה קב רשו והנושים נוגשים ישימו אותו בבור. ונבא אל ביאור הכתוב אמר כי טעם אל הביא יתברך את האנשים האלה אסורים בבית הסוהר הלא הוא כי המרו אמרי אל הם אמרי חסד אל אשר הפליא חסדו לאמר לנו ובחרת בחיים ולא בטובות ותענוגי העולם הזה ועצת עליון על כי בהיות בני אדם בלתי כשרים הוא יתברך מסתלק ונקרא עליון ומייעץ את ישראל ישיבו עדיו ועליו הביאם ה' בית כלא למען יכנע לבם תחת אשר נתגאו והלכו אחר טובות העולם הזה והנה זה דרך האוכלים למעדנים ושותים במזרקי יין בשמחת מרעות להורות זה לזה אהבת עולם שכל אחד ישים נפשו מנגד על חבירו והכל מן השפה ולחוץ כי היין בוגד הוא המדבר:

פסוק יב

ומתי יכירו כי כן הוא הלא הוא בהתרושש א' מן החבורה מלחם רב ויין משתיהם ונפל בבית הסוהר כי אז אחרי כן את כל חבריו אשר שתו וישכרו עמו ידרוש למו יהיו לו מעיר לעזור ואין מושיע אז יכיר כי טובות העולם הזה והמתחברים מהנאותיו כלם הבל ואין זולתו ית' לידבק בו כי הוא לבדו האל המושיע וזהו ויכנע בעמל לבם בסוהר ומתוך ההכנעה שתו לבם כי עתה כשלו ואין עוזר מכל רעיו אשר התערבו עמו:

פסוק יג

אז ויזעקו אל ה' ממצוקותיהם שלהם הם אשמותם אשר גרמו להם הרעה יושיעם כי שבים הם מהם עתה

פסוק יד

אז הוא יתברך על ידי צרת הכלא ואשר נכנעו ושבו עד ה' יוציאם מחשך וצלמות הוא גיהנם כד"א ארץ עיפתה כמו אופל צלמות וכו' שהוא גיהנם שעל ידי חשך הסוהר ינוכה להם גיהנם ואז מוסרותיהם של הסוהר ינתק כי תחלה פודה אותם מדינה של גיהנם על ידי התשובה ואח"כ מנתק מוסרות בית הכלא שמסלק העכובים ויוציאם:

פסוק טו
ואז כאשר יודו לה' חסדו כו' לא יאמרו שהוציאם מחשך וצלמות של בית כלא

פסוק טז
כי אם שבר על ידי שמוע צעקתם דלתות נחושת של שערי תפלה שהיו נעולות ועל ידי כן בריחי ברזל שהם עונותיהם שהיו מחזיקים נעילת הדלתות הבריחים גדע וזהו שהביא תחלה שיבור הדלתות ואח"כ גדיעת הבריחים כי תחלה התפלה נכנסת ואחרי כן מגדע כחות הטומאה שפעל החוטא המחזיקים נעילת הדלתות וסיבת יסוריהם כלם:

פסוק יז
אוילים מדרך פשעם וכו' הנה מצינו בחזקיה מלך יהודה שעלה על דעתו שלא היה אשם בהמנעו מלישא אשה על יודעו שהיה עתיד להוליד בנים בלתי כשרים וע"י החולי הכיר כי טעה בדבר והיה חוטא ואז שב מחטאו על ידי החולי ונתקן. ועל דרך זה יתכן כי זה דברו ית' למי שהוא שוגה בעון וחושב שאינו חוטא שמביא עליו חולי שאז נותן אל לבו ושב ורפא לו ויש בחינה שנית והיא מחמת עון למרק אותו וזה יאמר אוילים מדרך פשעם כו' לומר מי שהם אוילים שטועים מדרך פשעם כחזקיהו שחושבים שאינו פשע וגם מסיבה אחרת והיא מעונותיהם למרקם על זה או על זה יתענו בחליים שכל אוכל יתעב נפשם . או יאמר כי לא כל חוטא זוכה להביא יתברך עליו חולי להעירו שישוב עד ה' כי אם אותם שכל כך נכנס בהם רוח שטות להחטיאם עד שנעשה להם פשע אחד ששנו ושלשו בו עד נעשה בהם קנין להחטיאם בעצמם ע"י התמדתם ברעה וזהו אוילים שנעשו אוילים שנעשה בהם הרוח שטות קניני עד הקראם אוילים אשר זה נמשך להם מדרך פשעם שנדרכו בו פעמים רבות וכן אוילים מעונותיהם כי רבו שעל ידי כן שלט השטות בהם ונעשה להם כדבר טבעי אשר אז בלתי מרגישים רעתם שאם יניחם ה' עד שישובו מעצמם אין תקנה. אלא יתענו מאתו יתברך לעוררם מתרדמתם כי בחלים יתנו אל לבם מה שאין כן למרגישים ומכירים אשמותם בבריאותם ואמר יתענו לומר כי תחת אשר היה להם להתענות בבחירתם והמה בריאים יתענו עתה וזהו ומעונותיהם שלא התענו בצום נפשם עתה מאותם עונות שלא התענו יתענו עתה:

פסוק יח
ומה הוא עתה התענית הוא כי כל אוכל תתעב נפשם כי תחת מה שבהיותם בריאים ותאבים לאכול לא מנאו אוכל מפיהם בצום ותענית עתה יתענו בעל כרחם שנפשם תתעבנו כי כל אוכל תתעב נפשם ואומרו ויגיעו בוי"ו פתוחה ולא בשו"א שמורה שהגיעו כבר. והראוי היה יאמר לשון עתיד כאומרו תתעב לשון עתיד אמנם לזה נזכיר מאמרם

ז"ל בספר הזוהר פ' ויחי כי טרם מות האדם שלשים יום הנפש עולה בכל לילה ומראים לה מקומה אם טוב ואם רע ואין האדם יודע מזה דבר. ונבא אל הענין והוא כי דרך טבע האדם הוא שהטבע מתעורר להתחזק ואם כן אפוא מה זה שרוב חולים או כלם מרחיקים האוכל אפילו היותר דק ומתוק שבעולם אך הוא כי הנפש בהיות כי יודעת כי קרבה המות ממה שמראים לה מתעבת האוכל כי מה לה עוד בגוף הלז ומאכליו כי כבר הגיעה עד שערי מות וזה יאמר כל אוכל תתעב נפשם יען כי כבר הגיעו עד שערי מות ומה בצע באוכל להשיב נפש והיא העולה כי יודעת מאד:

פסוק יט

ועם כל זה אזניו יתברך קשובות לקול תפלת החולים כי ויצעקו אל ה' כו' ממצוקותיהם יושיעם כי המצוקות שלהם הם חטאתיהם הם הממיתים אותם ועל כן צועקים אליו יתברך יושיעם מידם וזה אמר יושיעם ולא יצילם או יוציאם כי הם כבר ביד עונות כמסורים בידם ומבקשים להושע מהם:

פסוק כ

אז הוא יתב' ישלח דברו וירפאם כו' והוא כי הנה ידוע מארז"ל שכל חולה המתרפא נגזר עליו מן השמים על ידי פלוני וע"י סם פלוני. והנה ראוי לשום לב האם אותו פלוני או אותו הסם יש בו כח לרפאות אך הנה גם ידוע מאמר ר' יוחנן פרק אין דורשין כי מכל דבור היוצא מפיו של הקב"ה נברא מלאך והוא הפועל כמדובר אצלנו על פסוק יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה כו' כי הדבור עצמו הנעשה מלאך הוא העושה והמצליח. ונבא אל הענין אמר ישלח דברו לומר כי גם שלא יבצר היות איזה יחס לאותו הפלוני עם זה החולה או לאותו סם עם זה החולי עם כל זה אין הפלוני ולא הסם הם המרפאים כי אם אותו הדבור שיצא מפיו יתברך לומר שע"י פלוני כו' יתרפא הוא הנעשה מלאך והוא המרפא אותו בעצם וזה אמר ישלח דברו אשר דבר ה' והדבור ההוא הוא ירפאם והוא בעצמו ימלט משחיתותם והוא כי לא ירפא וישאיר עון שגרם החולי במקומו כי אם שע"י יסורין שסבל בחולי נמלט משחת שהיה גורם לו העון וגם ירפא את החומר. ושיעור הכתוב ישלח דברו הוא המלאך הנעשה בדבור שהוא הדבור בעצמו וירפאם ושמא תאמר כי גם הצועקים לה' בחליים לא כלם יתרפאו מיד כי יש מאחרים עשרה ימים ויש עשרים יום ויש חדש ימים או שנים לזה אמר וימלט משחיתותם והוא כי הקב"ה לאו ותרן הוא אך יש כי למרק אשמתו תחת גיהנם אם היה מת צריך עשרה ימים ויש יותר לכן הוא יתברך ירפאהו אך לא ישאירנו בחוב גיהנם עליו כי אם וימלט משחיתותם הראוי להם באשמותם שגרמו חלים שיאריך להתרפא

עד מירוק משחיתותם. או יאמר כאשר ידענו כי כל התורה כלה שמותיו של הקב"ה וכל דבר מדברי התורה יש בו כח אלהי גדול ונורא מתייחס איכותו אל הענין שידבר בו על כן מאמרו יתברך באמרו כי אני ה' רופאך הדבור ההוא עצמו הוא מאיכותו יתברך יש בו כח לרפא ולמלט מהקטיגורים אשר הוא מתמוגג בידם וזהו ישלח דברו הוא כי אני ה' רופאך וירפאם וגם וימלט משחיתותם הם קטיגוריו אשר עשה המחליאים אותו וכתוב אצלנו מרבותינו ז"ל ראיה שבמקום אשר שם שמו גם איכות ממאמרם על ודגלו אהבה מלך בשר ודם אם יתן איש אצבעו בפניו יהרגנו ותינוק נותן אצבעו על האזכרה ואינו נזוק:

פסוק כב

ויזבחו זבחי תודה כו' ראוי לשית לב אל שנותו את טעמו שטרם הזכיר הענין מזכיר השבח שראוי לזבוח ולרנן לה' ואח"כ מזכיר הצער והצעקה וההצלה וחוזר אל ההודאה באופן שיש הודאה תחלה וסוף מה שלא כן בקודמים. ועוד למה פה ייתר זבח מבקודמים שלא נאמר רק הודאה. ועוד שבכל הודאה אומר ונפלאותיו לבני אדם ופה אמר נוסף על זה גם ויספרו מעשיו. ועוד אומר יורדי הים והלא מרגלא בפומייהו דרז"ל שהים גבוה מן הארץ ואיך יאמר יורדי הים. ועוד אומרו עושי מלאכה מה ענין עשיית מלאכה אצל הודאת ההצלה. ועוד אומרו המה ראו כו' שאם הוא שראו סערת הים והצלתם היה ראוי לאומרו אחר ההצלה. ועוד אומרו המה ראו כי מלת המה מיותרת כי על אי אלו בא לשלול שהמה ראו ולא האחרים. ועוד אומרו ויאמר מי האומר ולמי אמר. ואומרו ויעמד והול"ל ותעמוד רוח סערה. ועוד אומרו ברעה תתמוגג כי מלת ברעה מיותרת כי מי לא ידע כי ברעה הוא שתתמוגג. ועוד אומרו יקם סערה שאדרבא הראוי יאמר ישב סערה והנה על זה כתב הראב"ע וז"ל אמר ר' יהודה בן בלעם היה ראוי להיות תחת יקם ישב והנכון בעיני כי תחלה אמר ויעמד רוח סערה ועתה יקם סערה בלא רוח אז תהיה לדממה עכ"ל והוא דוחק גדול. ועוד אומרו ויחשו גליהם מי לא ידע כי בדממה יחשו גליהם. ועוד אומרו וישמחו כי ישתוקו מי לא ידע שישמחו וגם למה בראשונים לא אמר שישמחו תועי במדבר כי הדריכם ללכת אל עיר מושב וכי שלח דברו וירפאם וכי שבר דלתות נחשת כאשר אמר בים וישמחו כו'. אמנם בא ללמד דעת את העם והוא כי הנה דרך אנשים כי כאשר ילכו דרך אניה בלב ים בנחת ולא בצער כי רוח ה' תניחם וינהלם כל מחוז חפצם בשובה ונחת בישוב דעתם כהולך ביבשת ויגיעו אל מחוז חפצם לא יגדל בעיניהם חסד אלהים כי אז יאמרו היה הזמן טוב והגענו לשלום אך אם יהיה סער גדול בים עד האניה חשבה להשבר ויצילם ה' אז יודו לה' חסדו כי הגדיל לעשות עמהם

אך דעה חסרו כי הלא פי שנים חייבים להודות לה' כאשר נהלם לאטם ובישוב דעתם כי אשר הצר להם לא יבצר כי הרגישו צער גדול ויגיעו עד שערי מות והן אלה דברי המשורר ע"ה והחל ואמר הלא בשפתי ספרתי השלשה החייבים להודות לה' וכן בנצול מסערת הים כאשר יבא אך עוד אני מקדים ואומר בזה כי יש אשר לא בלבד ראוי יודה את ה' בפיו כי אם גם יזבח זבחים לאלהים והוא אשר בשובה ונחת הגיע אל מחוז חפצו דרך אניה בלב ים וזהו ויזבחו זבחי תודה וגם יספרו מעשיו יתברך ברנה מאשר ראו זה הים גדול ורחב ידים והוא יתברך נותן בים דרך ובמים עזים נתיבה וכיוצא מדברים כאלה אשר יראה הרואה בו כח מעשיו יתברך וחייבים להודות לו יתברך ולספר מעשיו ברנה:

פסוק כג

ומי יעשה זה אותם אשר היו יורדי הים באניות שבהיותם באניות הם יורדים תוך הים והוא כי שני שלישיה תוך המים כאלו ירדו תוך המים בהיותם באניות ובאיזה סוג אמרתי אותם שהם עושי מלאכה במים רבים הם אותם שהם בישוב דעתם שיכולים לעשות מלאכה במים רבים שלא יחוגו וינועו כי אם דעתם מיושב והם בנחת

פסוק כד

כי המה אשר לא הרגישו צער כי אם הלכו לאטם כי הן המה אשר ראו מעשי ה' כו' מה שאין כן אשר עתיד לומר שיעלו שמים ירדו תהומות כו' שלבם בל עמם להביט ולראות מעשה ה' כי רב הוא.

פסוק כה

אך כאשר ויעמד רוח סערה כו' שהוא כי ה' הנזכר אמר אל שר הים ויעמד השר שהוא יוצא לשני את רוח סערה ועל ידי כן הרוח סערה תרומם גליו

פסוק כו

שיעלו הגלים שמים כו' אין הטובה כל כך גדולה כסוג הראשון שלא ראו רעה כי אלה לא יבצר שנפשם ברעה תתמוגג והוא כי אין ספק שאין יסורין בלא עון והעון אשר עשו הוא המתלבש ברוח סערה או הוא כמאמרנו על פסוק והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית שהוא הרוח טומאה אשר פעלו בעון שכרותם כד"א ותמוגנו ביד עונינו שאם לא כן לא היתה באה מעבר המדבר ונוגעת בארבע פנות הבית והוא מאמר בלדד אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם כי יד פשעם עשתה זאת. והנה כאשר הרוח טומאה ההוא מדכא את החוטא ביסורין אז בראות צרתו בעיניו נותן אל לבו כי עונותיו ילכדונו ושב ומקבל לכפרת עון ואז כאשר נפשו מתמוגגת בצרתו כך הרוח ההוא שעשה בעונו הנקרא רעה מתמוגג ומתמעט על ידי התשובה והמירוק וזה

יאמר נפשם ברעה תתמוגג כי הנפש בחברת הרעה תתמוגג באופן שגם הרעה תתמוגג עמה. או יותר כפשוטו כי לא יסוד הרוח תתמוגג נפשם כי אם ברעה שפעלו הוא עונם תתמוגג כי הוא הרוח סערה או שנתלבש בה כמדובר:

פסוק כז
ומה שמרגיש יותר מהסוג הראשון הוא על כי בראשון מלבד העדר הצרה גם הי' בדעתם אך אלה יחוגו כו' וכל חכמתם תתבלע עד גדר שאין יודעים לסדר תפלה ולפרט מצוקותם

פסוק כח
כי אם ויצעקו צעקה משוללת סדור תפלה בפרט מצוקותיהם בצר להם וז"א וממצוקותיהם בוי"ו שאם היה אומר בלא וי"ו היה שדברי הצעקה היו ממצוקותיהם יוציאם שמפרטים אותן וצועקים עליהם אך אתה שאינן כראשונים שהם בדעתם אך אלו שיחוגו כו' וחכמתם תתבלע לא יוכלו לכוין רק שיצעקו בצר להם וממצוקותיהם שלא הזכירום יוציאם ה'

פסוק כט
שיקם ויסלק הסערה ויחליפנה לדממה שאין רוח כלל ועדיין הם בצרה שישארו במקומם ולא ילכו אל מחוז חפצם:

פסוק ל
ועם שלא נושעו ללכת אל מחוז חפצם עם כל זה וישמחו כי ישתוקו מבלבול דעתם שאז נחו מאשר יחוגו כו' ואמרו לזה די ועדיין מהקודם לא קנו דעה להתפלל והוא יתברך ברחמיו ריחם וינחם אל מחוז חפצם:

כח או יאמר בשום לב אל יתור הוי"ו בדרך אחרת באמרו וממצוקותיהם שיראה משולל הבנה אך יאמר כי הנה אשר לא התפעל וצעק קודם שתעו במדבר עד אחרי כן הוא כי אינו מצוי וכן החבוש לא ידע מטרם יחבשוהו וכן החולה לא ידע שיחלה ועל כן לא הקדימו תפלה לצרה אך יורדי הים מעת שירדו ידעו שדרך הים לימצא בו סערה והיה להם להקדים תפלה טרם תקום רוח סערה ולמה לא צעקו עד נפשם ברעה תתמוגג כו' אמר שעם כל זה שויצעקו אל ה' בצר להם ולא הקדימו תפלה לצרה עם כל זה הוא יתברך יעשה את שלו וממצוקותיהם יוציאם ולא יחוש כרוב חסדיו

כט ודברי צעקתם הלא המה יקם סערה לדממה כו' לומר הן ידענו כי אין אנו כדאים להסיר הסערה ולהביא רוח נחת המוליכה את הספינה במהרה אל מחוז חפצם שהם שני תועלות גדולות כי אם הסר מעלינו רק את המות הזה ואם אין אנו ראויים להיות הטובה שלמה תחליף הצרה הגדולה בקטנה הימנה שיקם את הסערה בשביל דממה

שלא יהיה שום רוח ותהיה הספינה מתמדת במקומה שעם שגם זה צער אינו כצער הסערה ובהצלה פורתא זו אנו מתרצים כעת וכן החל הוא יתברך שכ"כ היתה הדממה והעדר מציאות רוח עד שויחשו גליהם לגמרי:

ל ועם היות שעדיין הם בצרה עם כל זה לא נתעצבו האנשים על הדבר כי אם אדרבה וישמחו כי ישתוקו לגמרי הגלים שהיא הדממה שבקשו שבערך הקודם לטובה נחשב להם ועם כל זה לא מש הוא יתברך מלהשלים הטובה כי אחרי זה וינחם אל מחוז חפצם.

כט או יאמר כי דברי הצעקה היתה אמרם יקם סערה לומר הנה יש רוח סערה יקם הסערה כלומר וישאיר הרוח לנחותם בו אל מחוז חפצם ומה ששאלו כך הוא לדממה כלומר בשביל הדממה שגם היא רעה בלי רוח כלל. וכן עשה כי לא סר הרוח כי אם שהחשו גליהם שהוא הגלים שהיו להם הרמים ועל כן לא אמר הגלים:

ל אז הוכפלה שמחתם א' כי ישתוקו מבלבולם כי גם בדממה לגמרי יחוגו וינועו קצת אך הוא ית' עשה שישתוקו מבלבול שנית שוינחם וכו' ברוח דקה ונוחה. ובדרך הזה יתכן אמרם ז"ל ארבעה צריכין להודות דמאי לשון צריכים דקאמר. ועוד הקדימם יורדי הים. אך הוא כי היה אפשר לומר כי לא יחוייבו להודות כי אם אשר תעו במדבר ועיר מושב לא מצאו והיו רעבים גם צמאים כו' אך אשר לא תעו כי אם במדבר הלכו בשלום ובמישור ולא חסרו למו לחם ומים שלא גדל נסם וכן חבוש בבית האסורין אם לא היה יושב בחשך וצלמות ואסיר עני וברזל לא יתחייב להודות גם שהיה חבוש בטמון וכן בחולה אם לא היה מהגדר האמור בכתוב שהגיע עד שערי מות וכל אוכל תתעב נפשו לא יחוייב להודות לו וכן ביורדי הים אם לא עמד רוח סערה ויחוגו וינועו כשכור ועלו שמים ירדו תהומות לא יתחייבו להודות על כן אמרו ד' צריכין להודות לומר לא כעולה על רוחך שאין צורך להודות רק כשהוגזם צערם ככל הכתוב במקרא מכפל צרת כל אחד מהד' הנאמרים במזמור אך אשר היה להם א' מהדברים ההם שהלך במדבר דרך ישרה ולא שמע קול נוגש אכל ושתה כי זה אז טוב לו והחולה שלא הגיע עד שערי מות והחבוש שלא במקום חשך ולא עני וברזל ויורד הים ונכנס בשלום ויצא בשלום אינן צריכים כי לא כן הוא כי אם ארבעה צריכין להודות יורדי הים סתם ויצא וחולה שנתרפא וחבוש סתם שיצא והולכי מדברות סתם גם שלא תעו כו' ולכן הקדים יורדי הים כי משם ראיה כי עשה בה שתי חלוקות א' יורדי הים ועושי מלאכה כו' ואחר כך מביא אשר נצטער כמדובר מההכרחיות הנאמרים באמת ואחר כך הולכי מדברות כי גם משם קצת ראיה מאומרו אחר אומרו תעו במדבר בישימון דרך שהיא רעה חולה כי הוא מדבר שממה מזכיר את הקל שהוא עיר מושב לא מצאו שאינו רק העדר טובה

בלבד אך הן שני חלוקות בלא זו אף זו ובאמרו ד' שהם מניינא גם כן לכלול בל נאמר כי שני חלוקות הן ביורדי הים ועל הא' צריך זבחי תודה ועל הב' הודאת דברים על כן אמר ד' צריכין להודות והוא כי אחר כך אומר וירוממוהו בקהל עם כו' לומר גם שאמרתי על החלוקה הא' ויזבחו גם בה וירוממוהו כו' כראשון מספיק והראיות שמביא בשני בבות הראשונות יורו מה שכתבנו. עוד כוונו במאמר בשום לב אל החילו במאמר בלשון רבים בים ובמדברות ולשון יחיד בחולה ובחבוש הלא הוא כי מהכתובים יראה שאין צריכים להודות כי אם בהיותם רבים ולא על ניסא דיחיד כי ארבעתם נזכרים בלשון רבים על כן אמר ד' צריכין כלומר כאחד אלא שאשר הוא דרך להיות רבים הזכיר בלשון רבים ואשר הוא דרך להיות יחיד מזכיר בלשון יחיד כי הלא אין איש אחד הולך לבדו בים ולא הולך במדבר מה שאין כן חולה וחבוש כלומר ועל כן מזכיר כל בבא לפי ענינה אך ד' הם כללות אחדים כי כל אחד לבדו צריך להודות ומינה שגם יורדי הים יהיה כן לכל יחיד מהם אלא שהתחיל הכתוב בלשון רבים בהולכי מדברות והמשיך גם השני ושלישי למה שהראשון והאחרון דרכם להיות מרובים ועל כן התחיל מהאחרון למה שיורדי הים הוא יותר בלתי נמצא יחידי מהולכי מדברות והכתובים סידרו המצוי מצוי קודם ועוד לנו במאמר זה בביאור התורה פרשת צו את אהרן:

פסוק לב

וירוממוהו בקהל עם כו' ארז"ל צריך להודות קמי עשרה שנאמר בקהל עם ותרתי מינייהו רבנן שנאמר ובמושב זקנים יהללוהו ופריך ואימא בי עשרה שאר עמא ותרי רבנן וסליק בקשיא ואפשר שמקום הניחו לתרץ בשום לב אל שינוי השבח כי בעם אמר רוממות ובזקנים הלול. אך יתכן כי המון עם מסכלי רוממותו יתברך אם לא על ידי נסים ונפלאות אמר אליהם וירוממוהו בקהל עם אך החכמים אשר בלעדי זה לא יסכלו רוממותו יתברך לא יאמר בהם רק הלול וממוצא דבר באה תשובת הדבר והוא כי אם היה אומר וירוממוהו ויהללוהו בקהל עם ובמושב זקנים היה מקום לומר אחר שרוממות והלול שייך בעם ובזקנים למה הפרידם ולא אמר בקהל עם וזקנים אך עתה שאומר בעם רוממות ובזקנים הלול אמור מעתה שאין הכרח שהפרידם לומר שיצטרכו תרי רבנן מלבד קהל העם שהם י' כ"א שלא חילקם אלא מפני שלאלה צודקת רוממות ולאלה הלול עם היות הדבר כאחת כלם קהל א':

פסוק לג

ישם נהרות למדבר כו' אחרי אומרו ארבעה שצריכין להודות לפרסם כל א' די עבד עמיה אלהא עילאה למען יכירו כל העם הנמצאים אתם את מעשה ה' כי נורא הוא והלא

עדיין יאמר איש למה מסר ה' הוראת השגחתו יתברך בד' פרטים אלו להודיע לנמצאים בקהלם ומה יעשו כל יתר העם אשר אתם לז תחד כבודם וטוב טוב היה יורה יתברך דברים כוללים מהם יקחו כל העם לדעת השגחתו יתברך. ועוד כי כמה פעמים יעשה יתברך ככל נפלאותיו ולא יבינו הרואים בי מה' יצא הדבר וייחסו אותו לדבר טבעי או מקריי על כן בא המשורר ברוח קדשו ואמר הנני מזכיר לפניך נפלאות אל אשר תאמר כי הוא זה בלי ספק מאת ה' צבאות בהשגחה אלהית והוא כי הנה יש שלשת מיני השגחה יש בדומם בארץ הלזו ומימיה והצומח אשר בה. שנית הב"ח בלתי מדברים ג' בב"ח מדברים ובראשונה החל ואמר ישם נהרות למדבר והוא דבר והפכו כי המקום שהיה כלו משקה הפכו למלחה לרשעים. והמדבר שמם מקום נחש שרף ועקרב וצמאון למבועי מים ולזרוע בו שדות ונטוע בו כרמים. והוא כי הנה הפליגו רז"ל בדשן סדום וחברותיה מבועי מים ועצי פרי עושה פרי עד שמרוב צל אילנותיה קרקעיתה לא שזפתם עין איה ואיכה נהפכו וזהו ישם נהרות למדבר ומוצאי מים שהיה כלה משקה לצמאון שהוא סביב אל ישוב העיר

פסוק לד

וארץ פרי למלחה וזה נתפרסם שהיה מרעת יושבי בה הנה כי עין השגחתו יתברך לעוברי רצונו:

פסוק לה

וגם ההפך בעושי רצונו שמשנה הארץ ממדבר שמם לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים והוא מאמרם ז"ל על פסוק בנאות דשא ירביצני כו' שהיה נשיא כל שבט ושבט בא במשענתו ועושה רושם מפי בארה של מרים עד תחומו והמים נמשכים בשריטה ההיא ונעשה נהר נמצאו י"ב נהרות ואז מנהר לנהר היו המים מתרחבים והיו הולכים מדגל לדגל בציות שנאמר הלכו בציות נהר והיו עושים גנות ופרדסים שדות וכרמים אשר בהם לא היו שנאמר בנאות דשא כו' וזה יאמר פה ישם מדבר לאגם מים כו':

פסוק לו

ויושב שם רעבים הם ישראל כד"א ויענך וירעיבך כו' ויכוננו עיר מושב

פסוק לז

ע"י כי ויזרעו שדות וכו' הרי כי שינה המדבר לאגם וזה לשלם שכר טוב הנה שינה הדומם והצומח בשני קצוות:

פסוק לח

וגם הב"ח כי הנה תחת היות בדרך טבע מקום ששם עלו נחשים כקורות בית הבד ושרפים וחיות רעות הממעטים אדם ובהמה אדרבא שם ויברכם וירבו מאד ושמא תאמר כי מה שלא אכלו בהם חיות המדבר היה מפני שדרך החיות ההם שבמוצאם בהמות לטרוף ולאכול אין שולחים יד בבני האדם לז"א אם כן היה ראוי שימעיטו בהמתם אך הנה ובהמתם לא ימעיט:

פסוק לט

ושמא תאמר הלא במדבר ההוא נחמעטו באספסוף ובשטים אין משם ראיה כי מה שוימעטו וישחו אדרבה הרוב טובה מפאת אשר עצר מהם ית' עריות שהיא רעה שהיו בוכים למשפחותם על עסקי משפחותם וכן מעוצר יגון בשטים שהיו אז ברוב טובה ושמחה שכבשו את כל ארצות סיחון ועוג וכל טובם שעל כן נתגאו וחטאו ומתו כ"ד אלף איש וזהו וימעטו כו' מעצר כו' הנה בזה נתפרסמה השגחתו יתברך בדומם ובצומח ובבעלי חיים שעצרם ה' מלשלוט בישראל ובבהמתם:

פסוק מ

ועדיין יש מקום לומר כי לא כן יהיה בבעלי חיים מדברים כי בעלי בחירה המה ולא ישנה יתברך בחירתם לז"א ראו נא דרכיו יתברך שגם שאינו משנה הבחירה להרע או להיטיב מסכל דעתם לבא לקבל ענשם והיא השגחה גדולה והוא כי הנה מי יאמין יתפתו המצריים לרדוף אחרי ישראל בים דרך ולא דעת ולא תבונה לאמר הלא לא ימנע או קריעת הים היה טבע ע"י הרוח קדים או השגחה אם הוא ע"י הרוח הלא לא יתמיד ואחר שעה ישובו המים למקומם ויכסו את כל חיל מצרים ואם הוא השגחה לעבור גאולים לא יעשה כן ה' למצריים אך הנה זאת עשה ה' כי מאז צוה לשאול ישראל מאת המצריים כלי כספם וזהבם ושמלותם זולת כוונת העשיר את ישראל היה לפניו יתברך למען יחם לבבם אחרי כן בראות כי ברח העם לרדוף אחרי בני ישראל כי נפשם מרה להם על כל הון בתיהם שהשאירו את מצרים כמצולה שאין בה דגים ועל כן בראות שהיו בורחים וחושבים כי לא היה ה' אתם כי על כן נבוכים הם בארץ אז נהפך לבם אל העם לאמר אוי לה לאותה בושה וחרפם כי לקחו את כל אשר לנו והבושת הגדול היה כי לא בלבד את אשר שאלו ישראל נתנו כי אם גם השאילום מעצמם עד בלתי השאיר כד"א וישאילום כו' וז"א שופך בוז על נדיבים שעירה עליהם ממרום רוח בוז שיאמרו ללבבם בזה לנו לעגה לנו שהיינו נדיבים מהשאילם את כל הון ביתנו וע"י כן לא שתו

לב אם דרך הים היתה קיימת או ישובו המים עליהם כי נפשם מרה למו וזהו שופך בוז וכו' ויתעם בתהו לא דרך תוך הים:

פסוק מא

ומהיכן בא לישראל שהשאילום המצריים כל כך הלא הוא כי וישגב אביון מעוני כי על ידי עוני שעינה ה' את המצריים במכת החשך שהיה החשך עב וממשיי שהעומד לא היה יכול לישב והיושב לא היה יכול לעמוד וה' נתן אור לישראל במושבותם של מצריים ואז היה נכנס הישראל תוך בית המצרי ופותח תיבותיו ומוציא כל כלי זהב וכסף ושמלות וכותב בפנקסו כל חפץ וחפץ ומחזירו למקומו ובנסעם ממצרים היה כל אחד שואל על פי פנקסו שישאילו ובאמרו כי אין אז היה מראה לו פנקסו אשר בו זכרון כל חפץ וחפץ והמצרי סוכר פיו באמרו לו חפץ לקחתם חנם היה נוטל את הכל אך הנה נראה כי נאמן הוא ואז היה מוסיף להשאילו עד בלתי השאיר אצלו דבר ולהיות חובתו יתברך שלמה לא בלבד העשירם באופן שתיחם לבב המצריים לרדוף אחריהם בים על רוב העושר אשר לקחו מהם כי אם שמנע מהמשפחות הקרובות מלהחם לבבם לחמוד הכסף והזהב הרב ההוא לצאת אליהם כיושבי כנען ויושבי פלשת ואלופי אדום כי אם נמוגו כל יושבי כנען ופלשת מלרדוף אחריהם לחמדת ההון שהוציאו עמהם וזהו וישם כצאן משפחות:

פסוק מב

ואחר אומרו הענין חזר ופירש מה שאמר וישגב אביון מעוני שהוא כי עשה יתברך יראו ישרים וישמחו שיראו כל הנמצא בבתי המצריים ובתיבותיהם וישמחו באמרם שישאלו כל אשר ראו ולא יוכלו להכחיש כי וכל עולה מהאומרים אין לנו חפצים אלו קפצה פיה על ידי מה שהיו מראים להם הפנקס באופן שנמצא שנשגב אביון מחמת עוני של מצריים כי מאז היו בטוחים שישאילום בעינוי החשך למצריים ולכל בני ישראל אור במושבותם של מצריים:

פסוק מג

וכהתימו לדבר ענין השגחתו יתברך בנפלאותיו אשר עשה גלוי לכל העמים בשני ההפכים פירש כונתו באמרו מי חכם וישמר אלה כו' והוא מה שכתבנו למעלה שאחר אומרו ענין ד' צריכין להודות ראה והנה היה מקום יאמר איש היתכן לא מסר יתברך ידיעת השגחתו כי אם לד' פרטים אלה ולא מסר דרך כולל ניכר לכל ומה גם שעל ידי מה שאינו מראה דבר אשר הכל יאמרו כי הוא זה נס ופלא לא ישיתו לב גם כן אל כל יתר הדברים הלא יקרה יראה איש כמה דברים אשר המה על דרך נס ולא יכיר בנסו

כי לא נסה באלה לזה אמר ישם מדבר כו' שהם דברים נודע לכל אמר עתה מי חכם וישמר אלה בלבו כי מלבד הכירו נסיו יתברך והשגחתו גם כן מהם יראה וילמוד אל שאר חסדיו יתברך כי יתן לבו ויבין כי מחסד אל היו לו וזהו ויתבוננו חסדי ה':

פרק קח

פסוק א

שיר מזמור לדוד נכון לבי כו' הנה על שני הפכים הנמצאים במזמורים פעם יאמר מזמור לדוד ופעם לדוד מזמור אמרו חכמי האמת כי לפעמים היה דוד מכין עצמו בעצם ומעורר את הרוח הקדש לבא אליו ופעם היתה שכינה מקדמת ומעוררתו ומכינתו אל הרוח הקדש שהיה רוח צפוני בא ומנשב בכנור כו':

פסוק ב

ויתכן כי הן אלה דברי דוד שאומר הנה כאשר נכון לבי מוכן בקדושה מעצמי אשירה ואזמרה שאני מעורר ומתחיל שאשירה ואזמרה ומזה היה נמשך היום אף כבודי הוא שכינה שהייתי אני מתחיל והיא מסיימת ומזמרת עמי גם היא וזהו אף כבודי:

פסוק ג

אך מה שאשאלה מאתך ה' הוא כי לא תמתין עד יהיה נכון לבי ואהיה אני המתחיל כי אם שעם שעדיין איני מוכן אתה תעוררני וזהו עורה כבודי על ידי נשיבה בנבל וכנור וזהו עורה הנבל ובכנור ואחר כך אעירה שחר ע"י התחלתך:

פסוק ד

אודך וכו' כמדבר על צרת גלותנו אמר בטוח אני כי אודך בעמים ה' בעל הרחמים מאשר תטיב לי ברוב רחמיך בגאולה שיהיו תחתי ואזמרך בלאמים ובזה אני מתנחם על הנוגע אלי אך מה שאני מצר הוא על ישראל הגולים על צרתם באורך הגלות כי גדול מעל כו' כאשר יבא בס"ד:

פסוק ה

כי גדול כו' הנה בספר רב פנינים ובמזמור י"ט ביארנו מאמר רבי יוחנן ז' רקיעים הם וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית רקיע בו חמה ולבנה כוכבים ומזלות שחקים ששם מלאכים שוחקים מן כו' וכתבנו כי אלו השבעה רקיעים אינם שבעה גלגלים של שבעה כוכבי לכת כי אם שכל הט' גלגלים בכל חלוקי הכוכבים והמזלות את כלם קרא רקיע א' וכלם גשם זך אך מהשלישי ומעלה הוא שחקים מתחיל הרוחניות בהדרגה ועל כן בזבול שהוא הרביעי

שם ב"ה של מעלה. ונבא אל הענין אמר הנה צר לי על אורך גלות האחרון כי השבת אחור ימינך הוא מדת חסד כי גדול מעל שמים אשר שם שרים של מעלה חסדך שהוא מעל גבולם לבל ימנעו מלהצר לישראל ואפילו מדת אמת שהיא של רחמים הרחקת מישראל כי עד שחקים רחקה מהם:

פסוק ו

והנה מי יתן והיה אלהים הוא שכינה למעלה לגמרי כי היה לפי כבודה ולא שלא זזה מכותל מערבי כי עתה עוזב אני את צרת ישראל ודואג לה ואומר רומה על שמים אלהים ממה שעתה על כל הארץ כבודך והוא כי מקום המקדש הוא על כל הארץ שם כבודך: **או** יאמר רומה על שמים שתראה רוממותך על שמים הוא בשרים של מעלה ואז לא תהיה כעוטיה בכותל מערבי כי אם על כל הארץ יהיה שבהשפיל החיצונים בכל הארץ יהיה כבודך שבכלה תהיה הקדושה:

פסוק ז

ואם אין בישראל זכות עשה בשביל צדיקים שבגלות למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך הושב אחור מפני אויב וע"פ דרכך עני על הנוגע אלי וזהו ועננו:

פסוק ח

ואיני חושש אולי אין לי מלכות לעתיד כי אם ליוצא מזרעי כמנחם בן עמיאל ואין לעצמי שררה כי הנה אלהים דבר ברוח קדשו ויאמר לי אעלוזה אני כי אני העיקר אני אחלקה שכם גם שלא נתחלקה לשבטים וגם עמק סוכות שהוא סוף גבול א"י כאשר קבלנו כי אומרו מנהר מצרים הוא עמק סוכות כי גם שעד כה לא הגיע תחום א"י עד סוכות ואז עמק סוכות אמדד לתחום כי אז עד שם יגיע התחום:

פסוק ט

ויש לי זכות אליהו מתושבי גלעד בעזרי וזהו לי גלעד ושמא תאמר כי יש לי ניגוד ממנשה בן חזקיהו שהחריב עולם הנה לי מנשה כי יקבל הוא יתברך תשובתו וגם לא ינגד לי עון ירבעם בן נבט שאיבד את ישראל כי אפרים עתה הוא כנגדי מעוז ראשי הוא משיח בן אפרים ומה גם למסורת שהוא הוא וגם אין ניגוד לי על בואי מתמר שהיתה קדשה בעינים וגם לא בבואי מבת לוט שהולידה מאביה כי על הא' יהודה שבא על תמר הוא מחוקקי לעתיד הנה כי לא לעון נחשב לו:

פסוק י

וגם לא על ענין מואב כי מואב סיר רחצי כי לא היה לי מואב כי אם כסיר לרחוץ שאם איזו חלאה היתה לנפשי מחטא אדם רוחצה שם והחלאה נשארה דבוקה שם ובאה נפשי

רחוצה ומטוהרה וזהו מואב סיר רחצי ועדיין היה מקום לומר כי הלא בראות שמואל את דוד אדמוני היה חוזר לאחוריו באמרו כי מבחינת עשו היה בו עד שאמר לו הב"ה שאם הוא אדמוני שיש בו בחינת דין ורוגז הוא עם יפה עינים שהורג על פי הסנהדרין אך עשו מה שהוא אדמוני הוא להרוג שלא כדין ובזה יאמר גם לא יהיה לי עיכוב על בחינת עשו שאני אדמוני כי אותה הבחינה המתייחסת לנעל שהיא חיצונית אשתמש ממנה על עמלק שהוא לנקום נקמת ה' בם אדמוני בלי צירוף דין ומשפט כלומר כי על כן נתייחסה לי בחינה זו לינקם בם אני שהיא בי על פי הסנהדרין ממי שהיא בה מוחלטת וגם בה עלי פלשת אתרועע:

פסוק יא

ובמה אני בוטח שאזכה למשול בעמלק ומה גם בעיר שנעשתה ע"י קחת שלמה את בת פרעה כמ"ש ז"ל שאז נעץ גבריאל קנה כו' על כן אמר דוד הנסיון שיש לי שאבטח בו הלא הוא שהשליטני ה' בזמן הזה באדום הוא סימן כי כן יעשה לי לעתיד וזהו מי יובילני עיר מבצר מי נחני עד אדום כי מי שעתה נחני עד אדום יובילני הוא לעתיד עיר מבצר:

פסוק יב

הלא אלהים כו' משיבה רוח הקדש כאלו ישראל מדברים ואומרים לפניו יתברך הלא מהאמור יראה כי דוד הוא מושיענו ובו תלויה תשועתנו וצר לנו על זה כי יראה כי הלא אלהים זנחתנו כו'. ולבא אל הענין נשית לב אל אומרו אלהים פעם שנית והיה די בראשון אך אחרי אומרו אלהים זנחתנו הרגיש כי הלא לא כן הוא כי אם גלו לבבל שכינה עמהם וכן בכל גלות לז"א מה שאני מתלונן הוא למה לא תשים מרכבה לאלהותך בצבאותינו כי אם בצבא השמים ד' מחנות שכינה וזהו ולא תצא אלהים בצבאותינו שתהיה אלהותך בצבאותינו.

פסוק יג

ושמא תאמר הלא זה תלוי בכשרונכם לז"א הבה לנו עזרת מצר לומר ידענו כי זה תלוי במה שנדמה לאברהם אבינו שעשית מרכבה ממש ממנו והוא שהיה לו כי גם יצרו הרע היה שלם עם ה' כי גם הוא היה עוזר ליצה"ט כמאמרם ז"ל על אמרו ומצאת את לבבו נאמן לפניך ולא נאמר לבו והנה זאת גם היא תחלת בקשתנו וזהו הבה לנו עזרת מצר כי היצר הרע שהוא הצר האמיתי ממנו תתן לנו עזרה וזהו עזרת מצר כענין מי יתן והיה לבבם זה כו' שאמרו רבותינו ז"ל שאמר הקב"ה היה לכם לומר אתה תן וזה שאלתנו עתה כי לומר שגם זה נעשה אנחנו כי בחיריים אנחנו לא נספיק כי הנה ושוא תשועת אדם:

פסוק יד
ועל ידי כן באלהים הוא שכינה נעשה חיל כי הזכיות שנעשה על ידי כן יהיו מלאכים קדושים לאלהים וכאלו בו יתברך נעשה חיל הוא חיל מלאכים שמכל מצוה נעשה מלאך ואז לא נצטרך לבן אדם יעשה מלחמתנו כי אם והוא שהוא החיל ההוא יבוס צרינו. או ושוא תשועת אדם ליושע מיצרו אך בעזר אלהים נעשה חיל מלאכים במצות שיושיענו נגד היצר הרע לעשות חיל הנז' והוא החיל ההוא יבוס צרינו:

פרק קט

פסוק א
למנצח לדוד מזמור כו' הנה מהנראה מרז"ל כי מזמור זה על עשו המתייחס אל גלות המר הלז ידבר ולפי זה יתכן כי להיות כוונת המזמור על זה יכלול בו כל הצרות שעברו עלינו ע"י זרע עשו הוא עמלק מתחלת מעשיו ע"י המן הרע עד גלות הלזה. ונבא אל הענין אמר למנצח לדוד כו' לומר כי הנה למה שענוש לצדיק לא טוב והוא יוצא יצוא ממחיצתו ומקלל את עמלק כמדובר ראה והנה היה פתחון פה לומר כי על כן אולי לא טוב הדבר בעיניו יתברך וימנע ממנו רוח קדשו באופן שלא ישמיע תהלתו יתברך עוד בפיו לזה החל ואמר למנצח כו' לומר שהוא למנצח שלדוד הוא מזמור ולא הפכו על קללו את הזולת ומה שמזמר הוא לומר ידעתי כי עם שאני מקלל את האויב ונענש על ידי ידעתי כי למה שאתה אלהי תהלתי תמיד כי כל תהלותי מאתך ברוח קדשך שאל תחרש מלדבר בי תמיד על זה. או שעור הכתוב מה שלדוד הוא מזמור הוא כי למה שאתה אלהי תהלתי זאת שאני מהלל ולא מלבי לבדי כ"א מרוח קדשך שעל כן אל תחרש כמדובר. או שיעור הכתוב למה שנצוח אומרי כל זה הוא מאתך ע"י מה שרוח ה' דובר בי ואינו נמנע ממני על היות דברי קללות וזהו למנצח שהוא למי שהוא מנצח לדוד מזמור זה על כן ידעתי כי מהיותך תמיד אלהי תהלתי אל תחרש כי אם שתמיד אהללך במלתך על לשוני שהיות עמלק נענש על ידי טוב בעיניך:

פסוק ב
והטעם כי הוא ראוי לכך הלא הוא כי הנה פי רשע ופי מרמה עלי פתחו והוא כאלו ישראל הגולים בלשון יחיד כאלו יחד כלם מדברים ואומרים כי מאז החל אדום להצר את ישראל שהיה בגלות מדי ע"י המו הרע האדומי כי אז היה עומד על ימין אחשורוש לבלע ולהשחית והוא כי הנה ארז"ל כי המן ואחשורוש שניהם לבבם למרע לאבד את שונאי ישראל כמשל בעל התל ובעל החריץ והוא כי הנה ארז"ל כי נועצו שניהם לאבד

את ישראל ואחשורוש והמן יעצו לרמות אותם להזמינם לסעודת אחשורוש להאכילם והשקותם אשר שנא ה' ולהושיב נגד פניהם זונות. להחטיאם וזה יאמר כי פי רשע הוא אחשורוש שביטל עבודת ב"ה ופי מרמה הוא המן אשר עשה במרמה עלי פתחו ויעשו ערמת הסעודה ושינהם דברו אתי לשון שקר כי המן ארז"ל שהי' מקבצם כמדובר במדרש חזית והיה מדבר על לבם כי לכבדם הי' בלבו וגם אחשורוש היה מדבר בם כי לכבדם היה עושה באמור להם אלהיכם היעשה לכם סעודה כזו שדברי שניהם היו נראים כדברי אהבה והיה לשון שקר כי מה שדברו אתי היה ממש לשון המורה אהבה:

פסוק ג

אך ודברי שנאה סבבוני מבחוץ שלא בפני ועוד מעט וילחמוני חנם על לא חמס להיות כל העמים לוחמים עלי להשמיד להרוג ולאבד:

פסוק ד

ומה שעמדה לי היה כי תחת אהבתי ישטנוני והוא ענין מאמרם ז"ל שהיה המן אומר למלך הנה העם הזה מאבדים ממונם בשהי פהי שבת היום פסח היום כו' ועמד מיכאל לפני הב"ה ואמר כלום בניך מתקטרגין על שעברו תורתך אינו אלא על שקיימו מועדיך באהבתם אותך אמר הב"ה חייך לא שבקית ולא אשבוק וכו' וזה יאמר תחת אהבתי אותך לשמור מועדיך ישטנוני להרע אותי בשביל כך ולא שמתי לבי אל תקונים טבעיים כי אם להתפלל אליך וזהו ואני תפלה וכוון באמרו ואני מז"ל במדרש כי אמר אליהו למשה אל יעזוב את ישראל בעת ההיא ושאמר לו משה מי הוא צדיק בדור ואמר לו מרדכי אמר לו אמור לו שיתפלל הוא משם ואני מכאן וכו' וזה יאמר ואני תפלה כלומר כי אחר היה מתפלל ואני ג"כ שהוא כי ישראל שבגלות דוברים על עצמם בלשון יחיד כאשר כתבנו למעלה:

פסוק ה

והיה על כי וישימו עלי רעה תחת טובה שאמרו שהייתי מכלה ממונו של עולם בשבתות ומועדים ותחת טובה זו שמו עלי רעה שלכלות ממון העולם עשיתי ותחת אהבתי אותך שסיפר שלא הייתי שותה יין שנגע בו נכרי שמו עלי כי לשנאתי את הנכרים לא הייתי שותה יין שהמלך נוגע בו ואם היה זבוב נופל ומת ביין הייתי מוצצו ומשליכו ושותה היין:

פסוק ו

ומעתה התפלל דוד ואמר הפקד עליו רשע כי על בעל פי מרמה המסבב את הכל הוא המן הפקד עליו רשע הוא אחשורוש כמדובר באמרו כי פי רשע שהוא שיתהפך לו

לאויב כאשר היה ושטן יעמוד על ימינו על ימינו של רשע הנזכר בהפקדו עליו והוא מאמרם ז"ל במדרש שעלתה חמת המלך בשמעו איש צר ואויב כו' והיה השטן מבער בו כו':

פסוק ז
בהשפטו לפני המלך יצא רשע בדינו כאשר היה כי בהיות המלך נדון בקרבו אם ידינהו לחיים או למות אמר חרבונה גם הנה העץ כו' יצא דינו לפני מלך להמיתו ותפלתו שהיה מתנפל ומבקש על נפשו מאת אסתר המלכה תפלתו ובקשתו היתה לו לחטאה שחשבו עליו לחטאה שהיה גם לכבוש את המלכה עמו בבית:

פסוק ח
יהיו ימיו מעטים כו' מיעוט רבים שנים כי מיום שעשה רעה והחתים הגזירה שהיה בי"ג בניסן לא חיה רק ב' ימים י"ד וט"ו כי בי"ו נתלה. פקודתו שררותו כמה דאת אמר ופקודת בני גרשון. יקח אותה אחר הוא מרדכי. או יהיו ימיו מעטים מעשותו הרעה עד שפקודתו יקח אחר שהעביר טבעת המלך ממנו ונתנה למרדכי:

פסוק ט
ואח"כ יהיו בניו יתומים והוא כמאמרם ז"ל על פסוק והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים שיהרגום במקום שלא יבאו עדים על מיתתם ולא יניחום לירש נכסי אביהם וע"ד זה יאמר יהיו בניו יתומים מניסן עד אדר שחיו שלא יניחום לירד לנכסי אביהם ועל דרך זה ואשתו אלמנה:

פסוק י
ולא עוד אלא שהנותרים מבניו ימותו ברעב והוא כו קלא אמרו רז"ל כי שלשים בנים היו לו להמן עשרה תלו ועשרה מחזרים על הפתחים וזה יאמרו נוע ינועו בניו ממקום למקום ושאלו שהוא על הפתחים ודרשו מחרבותיהם וקרקעותיהם מאביהם להתפרנס מהם ואינם :

פסוק יא
כי ינקש נושה לכל אשר לו הוא מרדכי שהיה נושה בו כדעת רבותינו ז"ל והמתרגם במגלה כי לעבד נמכר המן למרדכי במלחמה על מה שהיה חייב לו ועל שאר נכסיו ויבזו זרים יגיעו באופן כי משל אביו לא נתנו למו:

פסוק יב
ובתורת חסד אל יהי לו מושך חסד שעשה אביהם עם שום אדם שישלם גמול לבניו אחריו או חונן בתורת צדקה ליתומיו:

פסוק יג
באופן שיהי אחריתו להכרית חללי רעב בדור אחר אפילו שמם לא יזכר כי ימח שמם:

פסוק יד
אך עון אבותיו עמלק ועשו יזכר אל ה' שלא ימח בשם זרעו מבני אדם וחטאת אמו פירשו ז"ל החטאת שעשה עשו עם רבקה אל תמח כי בבטן אמו הפך מטריו שלה או למאן דאמר שגרם שלא תלד י"ב שבטים גם היא:

פסוק טו
ולא בלבד יזכר עון כי אם גם יהיו נגד ה' תמיד עונותם לקטרג עד שגם יכרת מארץ זכרם כאשר מחה את שמם:

פסוק טז
יען אשר לא זכר עשו עשות חסד שעשה לו יעקב בנזיד שהיה עיף כמעט נפשו יוצאה כאמרו כי עיף אנכי וזה הגמול שעשה כי וירדוף איש עני ואביון הוא יעקב ונכאה לבב למותת:

פסוק יז
ושמא תאמר הלא לקח ברכות אינה טענה כי הלא ויאהב קללה שחלקו העולמות בינו ובין יעקב והוא אהב קללה בקחתו הזה ובחר במות הע"ה וזוהמת נחש הכרוכה במות כמאמרנו על פסוק הנה אנכי הולך למות כו' ולא חפץ בברכה של עה"ב על כן ותרחק ברכה של אביו ממנו שהיא לעתיד ולא יעקב פעל בעצם כי היא רחוקה ממנו ומה' יצא הדבר:

פסוק יח
ולא יתואר המות אשר קנה למסבב זולתו כי הלא וילבש קללה בלדתו כמדו שיצא אדמוני כלו כאדרת שער כמלובש ברוגז ודין והענין כי ותבא כמים בקרבו והוא מה שאמרו ז"ל בפסיקתא למה יצא אדמוני שהיה במעי אמו ושתה כל דם נדתה והוא כמפורש אצלנו בביאור התורה כי כל זוהמת נחש וקללת חוה שיהיה לאשה דמים שאב הוא בבטן אמו כמים בקרבו שנכנס בכל פנימיותו כמים לשותם וכשמן הנמשח על העור חוצה שנכנס ויערב לו כן לא היה מה ששאב זר אצלו רק כל כך ערב לו שאדרבא נהנה ממנו כי איכותו הוא מצד חיצוניות נפשו כשמן שעריבות המשיחה נכנס עד בפנים עד תוך העצמות:

פסוק יט
ומה שאקללנו שעם שהוא מלובש כך להיות שוט לישראל יהי רצון שתהי לו לעצמו ולא לזרים כי תהי לו כבגד יעטה להתחמם בה ולא שתצא לחוץ רק ולמזח תמיד יחגרה בל תמוט ממנו:

פסוק כ
ועם היות כי פעולת הקללה והרוגז עלינו לא מעשו וזרעו הי' לנו בעצם רק פעולת שוטני הוא סמאל וסיעתו שרו של עשו ולא מעצמו רק מאת ה' שנתן לו הכח ההוא וכן פעולת הדוברים רע על נפשי כל מיני קטיגורים הנעשים על ידי העבירות עם כל זה אבטח בה' שלא יוכלו לי רק תהי לו כמדובר:

פסוק כא
כי הלא אתה אלהים ה' עשה אתי למען שמך המחולל בעכו"ם אך על הנוגע אלי איני כדאי רק כי טוב חסדך ולא בתורת משפט הצילני:

פסוק כב
כי עני וכו' ידוע כי עני חשוב כמת אך אני בגלות אני עני וגם אביון ולכן לא אחשב כמת בכ"ף הדמיון רק שלבי הנותן חיות לכל האברים הוא חלל בקרבי ואם כן מת אנכי.
או יאמר אם יצטייר היות עני ואביון אינו כי אם אנכי בגלות אדום ולא חשוב כמת רק מת ממש כי לבי חלל בקרבי והטעם כי הלא מי שלא ניסה בעושר ותענוג אינו מרגיש כל כך העוני:

פסוק כג
אך אנכי מענוג ומרוך לא נסתה כף רגלי אפי' לפסיעה גסה רק כצל כנטותו לאט לאט כן נהלכתי כמתהלך ומטייל ועתה כרגע ננערתי כארבה המנתר על הארץ מירושלים עד רומי וכו':

פסוק כד
וגם מתחלה ברכי כשלו כשהייתי צם צום א' מרוב תענוג ועתה בשרי כחש משמן והוא כי דרך הכחש הוא בשומן אך הבשר לא יתך אך אני גם בשרי כחש ואין זה רק משמן שכל כך הייתי רך וענוג שגם בבשר היה שומן ולא היה לי בשר משולל שמן:

פסוק כה
ואני בתחלה הייתי חרפה להם ועתה שבשרי כחש משמן אין צריך לומר היותי חרפה כי אם גם יבוזו בעיניהם לדבר בי אפילו לרעה כי אם יניעון ראשם:

כ **או** שיעור הכתובים אם תאמר נא ה' שלא אקללנו כי הלא זאת הרעה האמורה שהיא פעולת שוטני מאת ה' היא וכן הדוברים כו' לכן לא אבקש על רעתם כי זה מאתו יתברך על ידם הוא:

כא אך על הנוגע על עצמו אבקש הלא הוא שאתה אלהים ה' עשה אתי למען שמך כי טוב חסדך הצילני עם היותי בלתי כדאי:

כב כי הלא ראה כי עני ואביון אני כו' כמדובר עד סוף פסוק ברכי כו' אך אחר שכל כך הושפלתי עד גדר שואני הייתי חרפה להם כו':

פסוק כו

עתה הנני כאלו הגעתי עד פרק המיתה וראוי תקרא אלהי כי על המתים או החשובים כמתים מכנה שמו יתברך ולא עזרני ה' במה שהגעתי אל גדר תקרא אלהי שהוא שעודני בגלות תיטיב לי ומאליך גם הושיעני כחסדך גם שלא תעשה להם דבר:

פסוק כז

והעזר הוא שידעו כי זאת גלותי ורעתי ידך היא שעשתה לי ולא מהם היה לי כי אם שאתה ה' עשיתה פן יאמרו ידם רמה:

פסוק כח

וזה במה שיקללו המה ואתה תברך ויקומו להרע לי ויבושו ועבדך ישמח כי בזה יכירו כי ה' אתנו ועתה יאמרו אם כן אפוא כל אשר הרענו למו מה' יצא על אשמותם והראיה כי עתה שירדו עד דכא מרחם עליהם:

פסוק כט

ואז ילבשו שוטני כלמה על כל מה שהרעו לי כאשר בוש נירון קיסר בפסוק התינוק ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל וגם שלא יודו ויאמרו בפיהם כי בושו ממעשיהם אשר עשו לנו הלא יעטו כמעיל בפנים בושתם שלא ידברו נגדנו:

פסוק ל

ודי לי כי אודה ה' מאד בפי והוא כי טרם הכירם כי ידך זאת כו' באיזה הטבה שהייתי מרגיש מאשר היה מטיב לי הוא יתברך לא ערבתי אל לבי להודות בפה את שם ה' כי ילעיגו לי ויהיה שם שמים מתחלל חלילה בחרופיהם אך עתה בעשותך מלכנו יכירו כי עמנו אתה ויבושו ויכלמו.

אודה ה' כו' אחרי אומרו כל מה שכנסת ישראל שבגלות מחלה פני אל תמיד יחוננו ויצילנו מעקת אויב אמר מה אומר אם כל זה איננו שוה לי והגלות הולך ונמשך על כן מסיים ואומר גם שאיני נענה עם היותי תמיד מבקש ממנו יתברך שיגאלני אין צריך

לומר שלא אקוץ אלא אדרבא אודה ה' על שהוא מאד בפי שזיכני להיות שמו שגור בפי תמיד בהתפללי גם שאיני נענה ועל זה אפילו בתוך רבים אהללנו ולא אבוש פן יאמרו כי לא נחשבתי ליענות:

פסוק לא

והטעם הוא כי הגלות הוא לינצל הנפש ממשפט גיהנם ע"י צרת הגוף וזהו כי יעמוד לימין אביון התאב לכל טוב בגלות כדי להושיעו משופטי נפשו הם המלאכי חבלה העושים שפטים בנפשו בגיהנם מושיעם על ידי הגלות מהם והוא מה שאמרו ז"ל שהגלות הוא תחת גיהנם ואומרו לימין אביון הוא כי הנה אמרו רז"ל על פסוק יפול מצדך אלף וכו' שהם מלאכי חבלה המתדבקים אל האדם בחייו וראוי לשים לב למה אל השמאל נתנו האלף והרבבה אל הימין ואחשבה כי אל מקום היותר קדוש שם החיצונים מתדבקים יותר כנודע מרז"ל הני מאני דרבנן דבלו מנייהו הוי ועל כן מרבים אל הימין והנכון כי הם כחות חיצונים אשר יעשה אותם האדם באשמותיו כי הן הם המסבבים והדנים אותו בגיהנם ועל כן יאמר כי יעמוד לימין אביון אשר שם עיקר שופטי נפשו על אשמותיו ועל ידי הגלות אשר בו הוא אביון יפיל מימינו הרבבה ויעמוד הוא יתברך ויבטלם להושיע אותו מהיותו נשפט בגיהנם על ידם כי יתמרקו בגלות ועוד אינם:

פרק קי

פסוק א

לדוד מזמור נאם ה' וכו'. הנה ארז"ל ששאל שם בן נח לאליעזר ספר לי איך הרג אברהם ארבעה מלכים גדולים וחיילותיהם ויאמר העבד הוא כי נאם ה' היה לאדוני לאברהם שב לימיני וכו' והלא כמו זר נחשב אומרו לדוד מזמור כי מה לדוד בזה על כן אחשבה על פי דרכם כי מעתה היה דוד מתחזק ובוטח על ישועת ה' אשר יעשה לו לעתיד כי הוא דוד הוא משיח והוא במה שכתוב אצלנו בביאור התורה כי אשר נתן ה' ד' מלכים ההם הגדולים ביד אברהם הלא היה לרמוז לו מאז כי ככה יעשה ה' לתת ד' מלכיות המושלים בישראל תחת ידם לעתיד כמקרא שכתוב באדין דקו כחדא פרזלא כו' שהן ד' מלכיות והכרחנו הדבר ממאמרם ז"ל אמרפל מלך שנער זו בבל אריוך מלך אלסר זו מדי כדרלעמר מלך עילם זה יון ותדעל מלך גוים זה אדום ע"כ. והדבר הקשה כי איככה יוכל היות מלך אדום ועדיין עשו הוא אדום לא נולד. אך הוא כי מעתה שם אותם הוא יתברך לעומת הארבעה העתידים עורר לויתן של ישראל ויתנם יתברך בידם כאשר הורה מעשה ע"י אברהם עם שלא יבצר מהיות שריהם של אלו למעלה שרי הד' מלכיות העתידות

כמפורש אצלנו במקום כבודו כמדובר ובגלל הדבר הזה אשר לא נעלם מדוד יתכן נתן זמירות בלילה מעתה על אשר נתן ה' הד' מלכים ההם ביד אברהם כי כן יעשה עמו להבא לתתם ביד דוד הוא משיח הוא אבן די לא בידין די מחת לצלמא על רגלוהי ודקו כחדא פרזלא נחשא כספא ודהבא וזה יאמר לדוד מזמור כו' לומר לדוד ראוי לומר על נאם ה' אשר אמר לאדוני אברהם שב לימיני עד אשית אויביך כו':

פסוק ב

ועוד אמר ה' לאדוני אברהם מטה עזך וכו' לומר מה שהבאתיך אברהם לזה הנצחון הוא על כי מטה עזך המכה בעוז את העמים ישלח ה' מציון לעתיד הוא מלך המשיח על כן אתה מעתה רדה בקרב אויביך רמז והוראה על העתיד והוא מה שהקדמנו:

פסוק ג

ואל תצטער אברהם על מיעוט העם אשר אתך למלחמה זו כי הלא דע לך כי עמך אשר אתך להועילך הן הנדבות אשר לבך מתנדב לעשות כמה זכיות ומחשבה טובה שבכל מצוה מצרפה יתברך למעשה ובהיות נדבות של מצות הרבה יש אורות רבות המתלוים אליך ביום חילך זה ועוזרים אותך והם נוספות עם המעשיות שעשית בפועל שנעשו מלאכים ממש בכל הדורם כנודע מרבותינו ז"ל כי כל העושה מצוה א' בפועל קנה לו וברא ממש פרקליט אחד וזהו בהדרי קדש כי היו הנדבות מצורפות עם הדרי קדש הם המלאכים שכבר נעשו שהאורות שהיו במחשבה נעשו שלמים בהידור שלמותם בהם וזה היה להציל חילך אשר אתך אך להציל את עצמך אינך צריך לזה כי הלא מרחם שחר וקדם לך טל ילדותך מה גם אחרי גדלך והוא כי קבלו רז"ל כי מצאתו מרחם אמו בקשו להרגו ונטמן מתחת לארץ י"א שנה ואיככה יוכל לחיות תחת הקרקע ולא היה כמתי עולם אם לא שטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים עודם מתחת לארץ היה עמו ונותן בו חיות והיה לו זה מצאתו מרחם וזהו מרחם משחר לך טל ילדותך:

פסוק ד

וראה איך כל אשר הרגת אברהם ה' היה העושה ולא אתה שהלא כהן שהרג את הנפש נפסל לכהונה ואתה אדרבא כאשר הרגת אותם נשבע ה' וכו' אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק שהקדים ברכת אברהם לברכת אל עליון וזה אחשבה דקדק ביתור היו"ד כלומר על הדבור הנוגע אלי:

פסוק ה

והיה זה על כי לא אתה היית ההורג בידך שתפסל לכהונה כי אם אדני שהיה על ימינך שהוא השכינה שם זה הוא אשר מחץ ביום אפו מלכים ולא אתה כי כל אשר עשית הוא היה העושה.

או ימשך פסוק זה עם שלמטה והוא שאמר ה' על ימינך כו' כי מסיים דוד דבריי הודאתו לה' על אשר עשה עם אברהם כי ממנו יקח אל העתיד אמר כמדבר עם אברהם הנה אז במלחמת המלכים היה ה' הוא שם אדנות הוא שכינה שורה על ימינך בלבד והוא בעצם מחץ ביום אפו מלכים:

פסוק ו

וכל שכן לעתיד כאשר ידין בגוים מלא גויות והוא כי הנה אמרו רבותינו ז"ל דאית לקב"ה פורפירא א' שרשומים בה כל ההרוגים שהרגו הגוים מישראל ואגב אורחין נשית לב למה קראן גויות והלא הרשום הוא הנפש אך הוא כי אפשר הרגו איש בדור אחד ובא בגלגול בדור אחר וחזרו והרגוהו וכוונו שלא נחשבו שניהם אחד כ"א שנים כי שני גויות היו ולשתים יחשבו נפשותם לענין זה. ונבוא אל הענין אמר אם בימי אברהם שעדיין הגוים לא הרגו למשחית מישראל עשה כך שם אדנות הנז' בימין אברהם. כאשר תהיה על הגוים אשמת דם צדיקים וידין ה' הנז' בגוים הפורפירא שהוא מלא גויות שהתחלתו הוא מחץ את השר וכאשר אז מחץ ראש הוא שרו של טיטוס שהיה ראש ושר על ארץ רבה הוא כרך גדול של רומי והוא במרום:

ועדיין אחר שמחץ ראש למעלה הוא צמא לרוות צמאונו שם זה הנז' הנקרא חרב לה' מנחל דם ארץ רבה למטה בעמו וז"א ישתה כד"א חרב לה' מלאה דם ואומר ורויתי חרבי למטה אשר זה אינו שהוא בעצמו המכה כ"א באמצעות ישראל על כן ירים ראש ירים את אשר הוא ראש הוא דוד שירים אותו על אשר היה מאז שיעמידהו למלך משיח שינקום הוא נקמת ה' בעמלק ואז חרב לה' על ידי אשר יהרוג דוד הוא משיח. החרב הנז' הוא השם האמור ירוה צמאונו כו' כמדובר:

ובמדדש ילמדנו ידין בגוים מלא גויות אמרו רבותינו כל נפש ונפש שהרג עשו מישראל כביכול נטל הקב"ה מדם כל נפש ונפש וטובל פורפוריון שלו עד שצבעה דם וכשיגיע יום הדין ויושב בבימה לדון אותו לובש אותו פורפורין ומראה לו גופו של כל צדיק וצדיק רשום עליה שנאמר ידין בגוים מלא גויות באותה שעה מתנקם הקב"ה ממנו שני נקמות שנאמר אל נקמות ה' אל נקמות הופיע ולעתיד לבא נהרות מדם של רשעים והעוף בא לשתות מנחל של דם שנאמר מנחל בדרך ישתה מהו על כן ירים ראש בא לשתות

והנחל עושה גלים והגל בא לשוטפו והוא מרים ראשו אמר דוד הלל והודאה אני נותן על כל דבר זה לכך נאמר הללויה עכ"ל. והנה אין ספק שאומר המאמר הזה דרשני כי הלא איך דם האדם יותן בפורפירא של הקב"ה. ועוד שאם הוא טובל הפורפוריון כבר נצבעה כלה ומהו עד שצבעה דם. ועוד למה מראה הגוף ולא הדם. ועוד למה מתנקם שני נקמות על עון א'. ועוד שמפסוק שהביא יהיו ד'. ועוד אומרו ולעתיד לבא נהרות כו' כי הלא גם האמור לעתיד לבא הוא. ועוד אומרו והעוף כו' כ"א על שם העון מה מעלה או מוריד סיפור זה שאין בו מועיל שיגידהו דוד ברוח קדשו ואם הוא עוף ידוע כמשמעות הה"א ראוי לדעת מי הוא זה ואיזהו העוף ההוא. ועוד אומרו מנחל של דם ולא אמר מהנהרות. ועוד אומרו מהו הוא על כן ירים ראש מהו זו שאלה יפרש פירושו ולא ישאל כאלו יש קושי מצד האמור. ועוד מה ענין הגלים משא"כ דרך הדם לעשות גלים כ"א אדרבא נקפה וגם איך יתכן יעצר כח גל של נחל דם לשטוף העוף. ועוד אומרו והוא מרים ראשו למה יחס הדבר אל הרמת ראש ולא אמר אינו שותה. ועוד אומרו אמר דוד הלל והודאה למה כפל וגם מה נשתנה דבר זה שלא יתן הלל והודאה שהוצרך לאמרו. ועוד אומרו לכך נאמר הללויה והוא מזמור אחר: אמנם הנה ידענו כי השכינה היא פורפירא של השם הגדול ועוד ידוע כי אין נפש ונפש מכל ישראל שאין לה שורש בה כי משם המה וגם המתייחסות אל בחינה יותר עליונה לא יבצר מלהיות לה מציאות בה. עוד ידוע לנו מחכמי האמת כי אין כל נפש שורש בפני עצמו כי אם נפשות רבות מסתעפות בשורש א' כאילן שענפיו מרובים וכאדם שאבריו מרובים נמצא שעם שהכללות מהשרשים אחדות א' להם עכ"ז שיעור מן המיחד יש יותר בפרטות לכל חלק שורש א' עם בני שרשו לפי בחינתם. ונבוא אל הענין והוא כי ע"כ כל צדיק הנהרג רושם פגמו ניכר במקום שרשו בפורפיריון ההוא וזהו טובל כו' עד שמתמלאת הסאה שאין שורש שלא נמצא בו מי שנהרג ממנו וזהו עד שצבעה דם שבכל שורש מכללותה יש דם וכשיגיע יום הדין מראה לעשו גופו של כל צדיק רשום כו' וארשב"י כי תמצא נפש שנתגלגלה כמה פעמים בדורות מוחלקים ונהרגה בדור אחד ובדור אחר ואם ידון בבחינת מציאות הנפש אחד תחשב ואם בבחינת הגופים הם שנים אמר שמראה לו גופו וכו' ליחשב הריגת נפש א' לשנים וזהו ידין בגוים פורפוריון מלאת גויות וזהו ובאותה שעה מתנקם ב' נקמות שהוא על נפש א' כי נהרגה שני פעמים ושיעור הלשון תדע מה בין הראות נפשות להראות גויות הלא הוא כדי שבאותה שעה מתנקם ב' נקמות שנאמר אל נקמות ה' כו' כלומר אל נקמות של נפשות רבות וגם אל נקמות על נפש אחד על היות הופעה בכל גוף בפני עצמה כמדובר וזהו אל נקמות הופיע. והנה כל זה הוא ליום

הדין ע"י הקב"ה שיתנקם ממי שהוא שורש פורה כל הנמשך מברכתו לזרעו שהוא על חרבך תחיה ואיכות נפשו ישנו בכל ההורגים מישראל מזרעו אך מה שעתיד לעשות ע"י מלך המשיח הוא ענין באדין דקו כחדא פרזלא וכו' שהם הארבע מלכיות שהוא כמפורש אצלנו שגם שבזמן ההוא ספו תמו הג' מלכיות ראשונים יובן בקבלת חכמי האמת שהוא יתברך מביא את כל אשר הצרו את ישראל כמאמרם ז"ל אשר יצבאו לא נאמר אלא אשר צבאו על ירושלים ויודקו ע"י מלך המשיח הוא אבן די לא בידין וזהו לעתיד לבא נהרות יוצאין מדמן של רשעים שהם ארבעה נהרות מד' מלכיות.

או יתכן שאחר אומרו שהקב"ה מתנקם ממנו ב' נקמות שנאמר אל נקמות וכו' הוקשה לו אם כן למה נאמר שתים שהן ד' ולמה נאמר ה' בראשונות לז"א לעתיד לבא וכו' והוא כי על הב' שעושה הקב"ה אמר אל נקמות ה' ועל הנהרות שע"י אבן די לא בידין אמר אל נקמות הופיע. או אפשר שהשיב כי לפי דרכו נרמזו ד' על ד' נהרות של ד' גליות כמדובר ואמר והעוף וכו' לזה נזכירה מאמרם ז"ל על פסוק וירד העיט על הפגרים וכו' העיט זה דוד הפגרים אלו ד' מלכיות שבתר אברהם שהיו פגרים בקש דוד לכלות את כלם וזהו וירד העיט על הפגרים ולא הניחו אברם וזהו וישב אותם אברם ופירשנו במקומו כי במה שאברהם בירר לנו את המלכיות כי בזה בחר לבניו מבגיהנם על כן לא יוכל דוד לכלותם כדי שנלקה על ידם וזה יתכן הוא ענין מאמר זה כי אחר אומרו שעתידים להעשות נהרות לעתיד חל עליו חובת ביאור למה לא הניחו את העיט יכלם כמאמרו ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם לז"א הנה העוף הוא העיט בא לשתות מנחל של דם שלא להמתין עד יהיו ד' נהרות כי אם לעשות מכלם נחל אחד לכלותם יחד:

פסוק ז

וזהו מנחל בדרך ישתה כד"א ואכלתם בשר ושתיתם דם וז"א בדרך שלא היה רוצה להמתין עד סוף הזמן כ"א בדרך הנמשך ביני ובין וייחס לשתיה כי צמאה נפשו לכך ובקש לרוות צמאונו טרם בא זמן שליטתם וז"א בדרך כלומר עודם בדרך שלא הגיע אל מחוז חפצם ולמה לא עשה על כן להשיב על זה אמר הנה יש קושיא על האמור כי מהו על כן ירים ראש כ"א על כן היה מרים ראש למה לא הניחוהו אך הוא כי בא לשתות ולכלותם אלא שהיה עושה גלים וכן מצינו שרז"ל המשילו את כל מלכות הבא להצר את ישראל לגל הים שבא לשטוף העולם וכשמגיע לחול וכו' וכל גל הבא אחריו אומר אותו הגל לא יכול אני אוכל כך כל מלכות ומלכות ושזהו הוי המון עמים רבים כהמות ימים וכו' והוא כי מאז בירר אברהם את המלכיות שהם אימה חשכה גדולה נופלת עליו כמפורש ברבה ניתן להם מאתו יתברך כח וממשלה לכל מלכות בזמנו ומי יוכל לבטל

והד' כחות שניתנו לארבעתם הם הם כגלים נגד הבא לבטלם וזהו והנחל עושה גלים ואין צריך לומר ארבעתם כ"א והגל אחד היה די לשוטפו כי כח ואל לו מאתו יתברך על כן הוא ירים ראשו ורמז בזה כי מה שלא עשה אז יעשה בהיותו משיח שהוא מרים ראש כעת ואמר כי בזה יובן סמיכות המזמור והיות בו הלל והודאה הללויה אודה כי הלל על שלא שטפו הגל והודאה על הרמת ראש לעתיד כי אז יורם ויכלם:

פרק קיא

פסוק א

הללויה אודה ה' בכל לבב וכו'. כללות המזמור שבח לה' שברא שני העולמות כי גם העוה"ז הגשמי לא דבר ריק הוא כי בו נקנים חיי העוה"ב והוא כי הלא היה מקום לדבר ולומר כי מה חפצו יתברך בעולם גשמי והלא טוב טוב היה עולם המלאכים שרפי קדש יהללוהו ולא עולם גשמי ובריות חמריות דלית בהון צרוך אצל גדולתו יתב' אך תשובת הדבר הוא מאמרנו על מאמרם ז"ל העוה"ב אין בו לא אכילה וכו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם שהוא כי גדול מעלת הצדיקים ממלאכי השרת כי מלאכי השרת אין להם קפיצין שפירושו אצלנו שאין להם זמן לשרת וזמן לנוח כ"א ישרתו תמיד ועל כן לא יתואר בהם תואר ישיבה כ"א עמידה כעומד תמיד לשרת לפני רבו בלי הפסק שהוא עומד תמיד אך צדיקים עודם בעוה"ז הם משרתים ובצאתם נוחין וזהו צדיקים יושבין משא"כ מלאכים שאין בהם בחינת ישיבה והטעם הוא כי לבני אדם אשר להם יצה"ר וכובשין אותו ועובדין את ה' קבוע להם עולם לקבל שכרם כי נעשים להם מצותיהם עטרות ואורות גדולים בראשיהם משא"כ למלאכים וזהו ועטרותיהם בראשיהם כלומר עטרות שלהם שהם אורות מצותיהם כי שלהם הם שכבשו יצרם משא"כ המלאכים כי אשר ישרתו לא להם יתייחס בעצם כי אין להם יצה"ר מנגד נמצא כי בני אדם ע"י עוה"ז והיצה"ר אשר להם בו קונים חיי העוה"ב ונבוא אל הענין אמר הללו את שם יה כלומר שברא שני העולמות הלזה בה"א והבא ביו"ד ואל תאמרו מה בצע בעולם חומרי הלא טוב טוב היה עולם המלאכים לבדו הלא הוא כי הנה אני בן האדם אודה ה' בכל לבב כלו' במה שיש לי ב' לבבות ולא יצ"ט לבד כמלאכים וזה בג' זמנים בעוה"ז והנפש בעלותה אחרי מות ובשובה בגוף ונפש בתחיה שלא בלבד אודה אותו בעוה"ז ע"י היותי גדל בו כ"א בסוד ישרים הם מלאכים אשר אין בהם נפתל הוא יצה"ר כ"א הם ישרים ביצ"ט בלבד כי בעולם העליון תשוה נפשי להם כי כהם גם אני אודה את ה' שהוא אחר המות וגם אחרי כן כאשר יחיו מתינו בתוך עדת ישראל עוד אודנו וזהו ועדה:

פסוק ב

ואל תאמרו כי איך יתכן שעל ידי עולם גשמי יקנה איש עולם הבא אל תתמהו הלא תראו מעשי ה' ארץ ושמים הם הגלגלים אשר להיות שניהם בעלי גשם הלא יפלא איש איך הרבה לעשות דברים קטני האיכות אשר לא תהיה תפארת עשות ה' אלהים מעשים קטנים באיכות על כן הוי אומר כי אין זה רק שלפי תכלית מחשבה וחפץ ה' לעשות על ידם גדולים יחשבו וזהו גדולים מעשי ה' אשר עשה כאשר הם דרושים לכל חפציהם אשר היו חפצי הקב"ה לעשות בהם והוא כי גם כי בר לחם ומזון היוצאים מהארץ שהאדם אוכל ומים ויין אשר ישתה דברים גשמיים המה כשאדם דורש אותם לחפציהם אשר היה חפץ ה' לעשות בהם הלא גדולים הם והוא שאם יאכל וישתה איש לקיים נפשו בגופו לעבוד את ה' ולענג בם שבתות וימים טובים לשם קדושת המצוה ולהאכיל לעניים וכן בבגד ללבוש לקיים בו מצות ציצית ועורות לכתוב ס"ת ותפילין ומזוזות ורצועות תפילין ועשר מצות הנעשים בחומר הקרקע עד בוא התבואה ליאכל והמשגל לקיים פריה ורביה ועל דרך זה בכל פרטי חלקי העולם הזה ועולם הגלגלים לאותות ולמועדים כו' שאין דבר שאין נעשה בו מצוה או זכות שבהם עם היותם גשמיים מושג בהם חיי העולם הבא ונעשים גדולי האיכות וזהו גדולים מעשי ה' באיכות כאשר הם דרושים לכל חפציהם לקנות בהם חיי העולם הבא:

פסוק ג

והראיה כי כדאי הוא העולם הזה לקנות בו עולם רוחני כי הלא כאשר פעלו יוצרו ברוחניות עליון מאד בראו וחוזר שרשו וניעור בעשות מצוה בחלקיו והוא כי אמרו רז"ל בפסיקתא עשר לבושים לבש הקב"ה א' כשברא את העולם לבש לבוש הוד והדר שנאמר הוד והדר לבשת כו' הנה כי גם שהעולם היה גשמי בלבוש הוד והדר פעל אותו וזה יאמר הוד והדר פעלו ואל תתמה ותאמר אם כ"כ זוכה הצדיק על ידי העולם הזה למה אינו זוכה לשכר עד העולם הבא כי גם שהשכר צדקה יחשב כי מי הקדימו יתברך וישלם אף על פי כן היה ראוי יזכה בו לשכר מה אך אינו נותנו בעולם הזה שהוא טוב גשמי כי אם וצדקתו עומדת לעד למקום שאין קץ לגאולת איכות שכרו:

א **או** יהיה ענין כוונת המזמור לרומם מעלת ישראל צדיקים. על מלאכי השרת ומתחיל ואומר הללויה בני ישראל את הבורא יתברך שברא ב' העולמות ביה אשר אין למ"ה חלק בהם לא בזה לעבוד ולא בעולם הבא לקבל השכר אין ראיה למעלתנו עליהם גדולה מאשר ברא ב' עולמות בשבילנו והטעם שזכו השתכחת לנו עליהם הוא כי אני בן האדם אודה את ה' בכל לבב ככל הכתוב למעלה עד סוף פסוק שני:

ג ואחר כך אמר הוד כו' הענין בל יאמר איש מה תהלל איש הישראלי ואין אומה שפלה ככם האם מי שמעלתו על מ"ה יהיה למרמס בעולם שנברא בשבילו ועוד כי מאשר חגיכם ומועדיכם נאמר לכם זכר ליציאת מצרים יראה כי זה כל טובכם ולא עולמות שלמים ועוד שאפילו כסף וזהב אשר הוצאתם ממצרים דרך טריפה כגזלנים באו לכם ועוד כ"א ניתנה לכם ארץ כנען לסטים אתם וגזל היא בידכם לכן על האחד אמר אם תראו שאנו נבזים ושפלים בעולם הזה אל תתמהו על החפץ כי הנה כאשר הוד והדר פעלו שנברא העולם בהוד והדר רוחניים מתייחסים ללבושיו יתברך כך וצדקתו הוא השכר שהוא בבחינת צדקה כי מי הקדימו אינו גשמי ליפרע בעולם הזה אלא עומדת לעד בעולם קיים רוחני נצחי:

פסוק ד

ועל הב' כי זכר עשה כו' לא שיציאה מצרים שכחנו רק חנינה ורחמים לזכור כי חנון ורחום ה':

פסוק ה

ועל הג' אשר תראה כי עשקו את המצרים עד שנצלו את מצרים דע כי טרף נתן ליראיו מתנה מאתו יתברך כי אין זה אחד מני אלף חוב שעבודם ועשה יתברך זה להורות על היותו זוכר לעולם בריתו כמו שאמרו ז"ל על פסוק דבר נא באזני העם וישאלו כו' אין נא אלא לשון בקשה אמר הקב"ה בל יאמר אברהם ועבדום וענו אותם קיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים על כן דבר נא וישאלו כו' אין נא אלא לשון בקשה אמר הקב"ה בל יאמר אברהם כו' נמצא כי לזכור בריתו את אברהם עשה לא לסיבה זולתה:

פסוק ו

ומה שלקחו נחלת גוים כגוזלים לא כן הוא כי הלא נשמר הוא יתברך וכח מעשה בראשית הגיד לעמו כדי לתת להם נחלת גוים כמאמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם אלא כדי שיאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עממים כו':

פסוק ז

כי עתה יודע כי אדרבא מעשה ידיו אמת ומשפט אמת במעשה בראשית ומשפט בתת להם ארצות גוים שהוא בהמלאות סאת עון האמורי ושמא תאמר ומי יעיד כי כן הוא והלא גם מישראל נלקחה הארץ הנה לזה עדים נאמנים להעיד הם כל פקודיו כי כל זמן ששמרו פקודיו יתברך נתקיימו בה ובעברם העבירום כמפורסם:

פסוק ח
הלא סמוכים היו לעד לעולם בהיות עשוים פקודיו באמת וישר:

פסוק ט
ולא עוד אלא שפדות שלח לעמו הן לוחות הברית שבהן פדות חרות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות כמו שאמרו ז"ל חרות על הלוחות חרות ממלאך המות חרות משעבוד מלכיות ופירוש שהוא מה שצוה לעולם בריתו היא תורה שנאמר אם לא בריתי שהיא יומם ולילה וכו' שהיא לעולם שעל ידה קדוש ונורא היה נקרא שמו של עמו הנזכר אם היו קיימים בה קדוש על חרות ממלאך המות שלהיותם עם קדוש אין בהם מיתה ונורא שמוראם על האומות שהוא חרות משעבוד מלכיות:
פדות שלח לעמו וכו' לבא אל הענין נקדים כי הנה ב' סיבות נמצאו ברז"ל על חרבן בית ראשון אחד ביטול ברית מילה שנית ביטול תורה מפורסם ברז"ל כי ויתר הקב"ה על ע"א כו' ולא ויתר על ביטול תורה וברית מילה כי אמרו רז"ל באיכה רבתי ליל ט' באב נכנס אברהם לבית המקדש כו' ובסוף טענותיו יתברך אליו היה ובשר קדש יעברו מעליך שהוא עברו על ברית מילה ויהיה הטעם כי על שהגלה אותם לבין הגוים והם עבדי ה' חתומים בחותמו יתברך על כן אמר אברהם היה לך להסתכל בברית מילה שבבשרם שלא יהיו חתומים בחותם מלכו של עולם עבדים לגוים לזה אמר לו הוא יתברך שביטלו המילה. ונבוא אל הענין והוא כי אחרי אומרו שאם שמרו פקודיו ולא גלו אמר אי אלו הפקודים שבקיומם לא ישתעבדו האחד הוא הגלות בעברם הברית מילה ואמר הנה פדות שלח הוא יתברך לעמו במה שצוה לעולם בריתו כמה ד"א אם לא בריתי יומם ולילה למ"ד שעל ברית מילה ידבר והטעם שעל מצוה זו יהיה להם פדות הלא הוא כי עי"כ קדוש ונורא שמו הנז' ששם שדי בקדושה אתו כלומר וע"כ בבטולה נשתעבדו:

פסוק י
ועל הב' אמר ראשית חכמה כו' תדע איך ע"י חכמת התורה יהיה להם חרות משעבוד מלכיות הלא הוא כי הלא מציאותה הוא כי תקדים לה יראה כי ראשית חכמה יראת ה' ועוד שעל ידה יבא לידי מעשה וכשיעשה לא יהיה מצות אנשים מלומדה כ"א שכל טוב לכל עושיהם ועל ידי כן תהלתו של עמו הנזכר עומדת לעד ולא יחולל בגלות: ראשית חכמה כו' אחרי אומרו שעל ידי התורה יהיה חרות ממלאך המות וממלכיות והלא יאמר איש אחר שהבחירה חפשית מי יודע אם יבחר ברע ויתבטל החרות לזה אמר דע כי אין פחד כי הלא אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות ובתורה אין פחד כי הלא ראשית חכמה יראת ה' ועל ידי יראת ה' עם החכמה לא יכנס רוח שטות כי הלא שכל

טוב לכל עושה שתיהם יחד על כן תהלתו מהיות בן חורין תהי העומדת לעד. או יהיה ענין פסוק זה מאמר התנא כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו' וזה יאמר כשראשית חכמה היא יראת ה' שיראת חטאו קודמת אז מלבד שעל ידה יהיה שכל טוב לכל עושי פקודיו הנזכר כמדובר בקודם גם כן תהלתו שהיא התורה עומדת לעד שלא תשכח ממנו שהוא תורתו מתקיימת:

פרק קיב

פסוק א

הללויה אשרי איש ירא וכו' יראה כי דהמע"ה בא ללמד דעת את העם לבל יעבדו את ה' לאהבת טובות העוה"ז או לאהבת שכר העוה"ב וז"א הללו את שם יה שברא ב' העולמות ביה אך זה הוא לענין ההלול שבראם בשביל ישראל אך אמנה לא יקרא מאושר העובד על מנת לקבל אושר העולמות כ"א אשרי איש ירא את ה' למה שהוא ה' זה הוא לענין מצות לא תעשה וכן לענין מצות עשה למה שהן מצותיו חפץ מאד ולא לקבל שכר עם שהשכר לא יחסר כי נאמן הוא בעל מלאכתנו. או יאמר מאמר ריב"ז יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא ב"ו שאדם עובר עבירה בסתר כו' וביארנו במקומו שכיון שלא יקרם כרב עמרם חסידא שלא הספיק ליצרו מוראו מה' עד צעק נורא בי עמרם ובאו אנשים ופירש וזה יאמר אשרי איש ירא את ה' בלי אנשים רק בהיותו עמו לבדו ומה גמול ישיב לו ה' הלא הוא במצותיו של האיש שיצוה שמש בגבעון ידום וכיוצא יהיה ה' חפץ מאד להקים דבר עבדו כי צדיק מושל יראת אלהים:

פסוק ב

גבור בארץ יהיה כו' יאמר ענין מאמר ירמיה הנביא אל יתהלל חכם כו' וזאת תהיה כוונת הכתובים לומר כי אשרי איש ירא כו' לומר זה הוא אשר יקרא מאושר האיש הירא כמו שביארנו למעלה אבל לא חכם גבור או עשיר ובגבור החל ואמר כי אשר גבור בארץ ולא בלבד הוא כ"א גם יהיה זרעו גבור כמוהו אין האושר הגבורה שאפי' יהיה אפשר ימשך ממנו דבר טוב יהיה השלמות אוחו הטוב הנמשך לא הגבורה בעצמה וז"א דור ישרים יבורך לומר שאם הם לא ישתמשו מגבורתם לעשוק דלים רק להציל עשוק וידריכו את העם בדרך ישרה כי יש לאל ידם לא יאושרו ויבורכו מבחינת הגבורה רק מבחינת יושרם כי הגבורה לא תחייב האושר כי אם טוב הבחירה כי מצד הגבורה כי גם אפשר ימשך גבולות ישיגו כו' וע"כ אמר דור ישרים יבורך כלומר מצד יושרם וזה כלול ביראת ה' הנז':

פסוק ג

הון ועושר בביתו כו' גם הממון אף בהיותו רב לא יקרא שלמות ועוד לו חסרון איננו בגבורה והוא היותו חוץ מעצם האדם והענין ע"ד מאז"ל על פסוק והלך לפניך צדקך משלו משל לאדם שיש לו ג' אוהבים כו' כי הממון ישאר בבית. והאוהב השני הם בניו ילוהו עד הקבר אך הצדקה הולכת לפניו וזה יאמר אל יתהלל עשיר בעשרו כי הנה הון ועושר נשאר בביתו כי תפארתו לשבת בית ממקומו לא ימוש ולא יועיל לבעליו באופן ימצאו לו ב' חסרונות שלא יועיל ועוד כי אין לו עמו דבקות אבל צדקתו היא העומדת לעד והולכת לפניו כדברי המאמר על והלך לפניך ובכלל הדבר כוון כי איך יקרא ההון שלמות אחר שטובו הוא בהוציא אותו מביתו שהוא בפזר אותו לצדקה משא"כ בהשאר אתו בבית באופן כ"א ימשך דבר טוב מהממון היא הצדקה לא יתייחס אל בחינת הממון מצד עצמו רק מבחינת יחס נדיבותו והוא נכלל בירא את ה' הנזכר ולרמוז כי לא תתייחס אל הממון רק אל כשרון עצמו אמר וצדקתו ולא והצדקה:

פסוק ד

זרח בחשך אור כו' אמר כי גם החכמה לא תקרא שלמות מצד עצמה עם שלא ימצאו בה חסרונות העושר אך אמר שכל האושר האפשר ימשך מצדה נכלל באושר הנז' בראש המזמור והוא האיש הירא את ה' כו' באופן שהנמשך הוא העיקר לא החכמה מצד עצמה והענין כי העיקר הנמשך מהחכמה זולת עשיית המצות הנז' בפירוש בירא את ה' הוא ללמדה את בני ישראל ולהעמיד תלמידים הרבה. והנה בענין הלמוד ימצאו שלשה מעלות זו למעלה מזו א' ללמדה לבלתי יודע או במקומות שאינה שם כעובדא דר' חייא בהשוכר את הפועלים כי זו מדה גדולה לעשות שלא תשתכח התורה מישראל ב' שמלבד הלימוד במקום ההעדר שאפי' מעטו הוא דבר גדול יהיה מעלת המלמד תורה נקיה וברה מטוהר לב עוד ג' יהיה אם ידקדק ללמדה לתלמידים הגונים שהוא דבר גדול כאשר הפליגו רז"ל על זה והנה שלש אלה רמוזים בפסוק והוא כי דבר ידוע כי התורה נקראת אור וע"כ לימודה יקרא זריחת אור ועל דבר הא' אמר זרח בחשך כלומר שילמד תורה במקום חשך והעדר ועל הב' אמר שאור יאמר על העדר פניות זרות כ"א תורה נקיה מטוהר לב וכהלכה ועל הג' והיא ללמדה להגונים אמר לישרים והכוונה שאף אם ימשך מהחכמה שלשת הדברים האלה לא נאמר שהשלמות היא החכמה יען כי שלשתם הנמשכים בשלש מדות כלולות בירא את ה' ובמצותיו חפץ מאד באופן שנמצא שכל האושר והשלמות הנמשך מגבור עשיר וחכם הלא לאיש הירא את ה' הוא וממנו נמשכו באופן כי לא מהחכמה יקרא שלם מפאת עצמה רק מיראת ה' שבה עושה מעמד שלשת

אושרי הלמוד באופן שלא יתהלל המתהלל רק ביראת ה' שע"י טוב בחירתו משא"כ בהיותו גבור או עשיר או חכם כי הנה אלה מאת ה' היו לו כי הוא חנון ורחום וצדיק שע"י היותו חנון נתן בתורת חן לגבור גבורתו ועל ידי היותו רחום נתן לעשיר עשרו וע"י היותו צדיק נתן לתכם חכמתו במשפט צדק והוא כי כל חכם בעוה"ז אין חכמתו רק מה שקבלה נפשו בסיני וע"י היותו יתברך צדיק לא יגרע מכל נפש חלקה וזה יתכן כוון דניאל באמרו יהב חכמתא לחכימין כו' שיהב חכמתא למי שהם חכמים מסיני ומנדעא למי שקבלה נפשו בחינת בינה:

פסוק ה

טוב איש וכו' אחר שאמר גדר אשר יקרא שלם או מאושר ועל פי דרכו אמר שמהעושר יעשה צדקה כאמרו וצדקתו עומדת לעד ואפשר יאמר אחר שהאדם חונן ומלוה אף עפ"י שלא יתן ממנו לעניים במתנה מוחלטת וגם יתנהג במשאו ובמתנו ועניניו על פי היושר עם שלא יוותר משלו כלום למה זה לא יקרא שלם והדעת נוטה כי זו מבחר המדות יען כי המחזיק בה לא במהרה ינתק ממנה כי לא יחסר כל בה כאשר יחסר לאשר יתן מנכסיו לצדקה בהחלט כאשר עשה נבוכדנצר שתהה על צדקתו אשר עשה בראותו כי רבו ההוצאות וכאשר אמרו אחיו ובית אביו למונבז המלך אבותיך גנזו ואתה מבזבזם וכן אפשר כי המבזבז בכלות ממונו יתהה על צדקתו אשר עשה ויאבד זכותו אך המתנהג על פי היושר והמשפט לא יסור ממנה כאשר אפשר יקרה לעושה לפנים מן השורה והוא החפץ מאד במצות ה' הנז' למעלה אשר קראו מאושר על כן אמר טוב איש כו' לומר הן אמת כי טוב יקרא החונן ומלוה והמכלכל דבריו במשפט לפי ממונו:

פסוק ו

ושלמותו הוא כי לעולם לא ימוט לזכר עולם וכו' כי לעולם יתמיד בצדקתו ויושרו כי יראה ממונו תמיד קיים ולא ישוב מהיות צדיק אך אמנה לא ישתוו בקבול שכרם הירא את ה' הנז' למעלה שחפץ מאד עם החונן ומלוה כו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק ז

משמועה כו' לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל בגמרא דההוא דהוה מירתת אמרו חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים יראה כי המתייראה הוא סימן היות חטא בידו המטיל בו מורא ובזה נבא אל הענין אמר מה שאמרתי כי טוב איש חונן וכו' היינו כשאין בו עון ובמה יודע הלא הוא אשר בשמוע שמועה רעה לא יתפעל ממנה דלא מירתת כי זה יורה כי נכון לבו כי לבו מעצמו בטוח בה' כי אין לו עונות ואם הגיע גדר בטחונו עד שאין צריך לומר שאינו שם על לב להתפעל כ"א נכון לבו בלבד:

פסוק ח
אך אם גם סמוך לבו שלבו נותן לו שיש לו סמך או שמכיר בטוב מחשבותיו שסמוך לבו עם קונו זה לא בלבד לא יגע בו רע כ"א גם יראה בצריו:

פסוק ט
פזר נתן וכו' הנה אמר שטוב הוא החונן שיכלכל דבריו במשפט לפי ממונו אך יגדל אושרו כאשר במצותיו חפץ מאד הנזכר שחפץ ברבוי כי האיש ההוא שפזר נתן לאביונים גדול שכרו כי צדקתו הוא השכר עומדת לעד לע"ה ומהפירות קרנו תרום בכבוד בעולם הזה. או יאמר שאחר שהוא ירא את ה' שכל הבטתו אינה רק למה שהן מצותיו יתברך אין פחד שיהיה תוהה בבזבזו ויחסר לו כי צדקתו תהיה עומדת לעד לא יסור ממנה כי גם ה' יעשה את שלו שקרנו תרום בעושר הנקרא כבוד כמו שאמרו ז"ל המקדש את האשה על מנת שאני עשיר שגדרו הוא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עשרו. והנה יראה כי הנתינה היא הפיזור ואיך אחר אומרו פזר אמר נתן ויתכן כי הוא נמשך אחר מ"ש למעלה חונן ומלוה ואמר כי זה פזר בהלואה שלא יתביישו ואחר כך נתנו להם במתנה וזהו פזר נתן לאביונים או יכוין כי לא מהיות פזרן לביתו עשה כן לצדקה כי אינו כן כ"א מה שפזר הוא מה שנתן לאביונים אך לא עשה כן לביתו:

פסוק י
רשע יראה כו' אחר הזכירו ג' מיני טובות לצדיקים בצדקתם אמר שמזה ימשך עמל וכעס לרשעים כפי הדרגת הטובות כנגד הראשונה והוא משמועה רעה כו' אמר רשע יראה וכעס על כי ה' הצילו ממנה וכנגד הב' שהיא גדולה ממנה והוא עד אשר יראה בצריו על זאת שניו יחרוק ונמס כי מזו יתפעל יותר ועל הג' והוא קרנו תרום בכבוד אמר תאות רשעים תאבד כי בראותו את הצדיק במעלה גדולה כזו לא לבד יקהו שניו כ"א שאף התאוה הכוללת לכללות הרשעים והוא לראות בצרת הצדיקים תאבד וזה אמר רשעים בלשון רבים אבל בשתים הראשונות לא אבדה תאותם כי לא ראו רק העדר צרתם ולא מעלתם:

פרק קיג

פסוק א
הללויה הללו עבדי ה' כו' הנה ידענו כי יוצאי מצרים עבדי ה' יקראו כמד"א כי לי בני ישראל עבדים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים כו' עוד ידענו כי על ידי נסי מצרים נתפרסם חידוש העולם כמפורש אצלנו יפה בעתו. עוד ידענו כי שם ה' מלא בד' אותיותיו

אשר הכחיש פרעה נתפרסמה ידיעתו בקריעת ים סוף כמד"א וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה כו'. עוד ידוע כי בשם יה ברא הקב"ה את העולמות במעשה בראשית כמד"א כי ביה ה' צור עולמים. ונבא אל הענין בשום לב אל אומרו הללו אחר אומרו הללויה שהיה די יאמר הללויה עבדי ה' ועוד כי תחלה אומר להלל שם יה ואח"כ אומר את שם ה'. ג' אומרו יהי שם ה' מבורך ולא אמר מהולל כאשר בפסוק שלפניו ושלאחריו. ד' אומרו מעתה והלא גם מקודם ראוי. ה' אומרו ממזרח כו' יאמר בכל העולם מבלי תת גבולים. ו' איך יקושר פסוק רם כו' עם סופו ועם הקודם והמאוחר. ז' אומרו המגביהי מה ענין יתור ה' יודי"ן בסוף ה' תיבות. ח' אומרו עקרת הבית שהוא משולל הבנה ומה שארז"ל עיקרה של בית אינו פשוטו של מקרא. ט' למה נתייחדו פה ב' דברים הללו הקמת דלים ופקודת עקרות מיתר השגחות.

אמנם הנה יש בהבלי הפילוסופים מגשימים עולם הגלגלים והשפל ושוללים השגחתו יתברך מהם וממוצא דבר ימעטו וישוללו העשותם וחדושם ממנו יתברך על גודל רוחניותו ית' על כן אמר המשורר דרך כלל אל כל העולם הללויה לומר שם שברא ב' העולמות ומי יוכיח חידושם לזה אמר הללו ביחוד את שם יה עבדי ה' יוצאי מצרים כי אתם ע"י נסים שנעשו אז ראיתם חידוש העולמות בכל פרטיהם כמפורש אצלנו יפה בביאור התורה וגם אתם הללו את שם ה' כי אז נתאמת גודלו והשגחתו הפך מאמר פרעה מי ה' כו':

פסוק ב

ובכן מעתה מזמנכם יאות יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם כי על כל הנאה וכל מצוה והודאה תאמרו ברוך אתה ה' כאשר היתה מאתו יתב' מאז כי אז ניתנה התורה כי בכל פרטי העולם השגחתו לברכו עליהם:

פסוק ג

וכל זה הוא לשלול מה שממזרח שמש כו' מהולל שם ה' אשר הלולו הוא בגוים שיומרוהו למזמה:

פסוק ד

כי רם על כל גוים ה' כי ירוממוהו עד סלק השגחתו מעולם הגלגלים והשפל כי על השמים כבודו ולא בשמים ובארץ ויתכן שלא אמר בכל העולם כי אם ממזרח שמש עד מבואו לרמוז מאמרם ז"ל שע"י זריחת השמש ובואו הכיר אברהם את בוראו והוא ענין מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו וכשמת תלאה בגלגל חמה באופן שע"י מזרח שמש ומבואו ניכר מציאותו יתברך להיות מהולל שם המורה על

היותו מהוה ההויות אלא שכל כך ירוממוהו עד יסלקו השגחתו מן השמים ומן הארץ שיאמרו שלמעלה מהשמים הוא כבודו אך לא בגלגלים ועולם השפל כי אם שהוברי השמים וכסיליהם המה מנהיגי הארץ להרע או להיטיב:

פסוק ה

אך הנה כזב ידברו כי הלא מי כה' כו' והוא בהזכיר מאמרם ז"ל כי למה נאמר בפ' פנחס החנוכי הפלואי וכן בכל משפחה אלא להטיל שם יה בכל אחד עדות לישראל שאומר הוא יתברך שם יה מעיד שכל אחד בן לאביו ולא שלטו מצריים בנשותיהם שהוא לדעתי ענין היות יו"ד באיש וה"א באשתו. ונבא אל הענין בשום לב כי היה די יאמר מגביה לשבת משפיל לראות באופן כי ה"א בראש תיבה ויו"ד בסופה הן מיותרות אך הוא על דרך ענין החנכי שהוא לרמוז את שם יה כך יאמר דעו כי בין בהיותו ית' מגביה לשבת בהסתלקו למעלה לאשמת העם

פסוק ו

בין בהיותו משפיל לשכון למטה תמיד בחינת ב' העולמות עמו להשגיח בהם וזהו המגביהי המשפילי ולהיות כי סברת הגוים יראו דברי טעם על כן אמר לשבת לומר כי אין ההפרש בו יתברך כי אם השבת אך לא ישתנה והוא כי במלאך שאין העולם משועבד אליו על כן אי אפשר לו להיות בעולם השפל ברוחניות פשוט כאשר הוא למעלה כי בבואו אל תהום העולם השפל ישתנה כי יתלבש במלבוש גשמיות מעין העולם אלא שהוא לבוש דק אך הוא יתברך שהעולם משועבר אליו לא יעצרנו גשם העולם להתלבש חלילה וזה יתכן כוון הוא ית' באמרו הנה מקום אתי לומר גם שיעבור כבודי על הצור אל תתמה כי הנה המקום הוא אתי משועבד אלי ועל כן לא אצטרך כמלאך להתלבש לבוש מעין גשמיות וזה יכוין פה באמרו לשבת לומר שאינו כמלאך שכשהוא בין למעלה בין למטה יתייחס ליושב שם כי על כן ישתנה אך הוא יתב' לא כן כי אם כאשר מגביהי הוא לשבת כי שם מכון ושבתו וכאשר הוא למטה גם שהוא שם אינו לשבת כי אם לראות כי האמנם ישב אלהים על הארץ כי הלא שמים הם עולם הגלגלים ושמי השמים הם עולם המלאכים לא יכלכלוהו כי אם שהוא מכלכל אותם כי הם משועבדים אליו כ"ש הארץ כי המקום אתו ובכן לא ישתנה חלילה:

פסוק ז

והראיה כי מושל בשמים הוא עולם הגלגלים כי בזמן הסילוק מקימי מעפר דל ורמז מיתור היו"ד על זמן הסיצוק שהוא בהיותו בעולם העליון שנברא ביו"ד גם משם מקים מעפר דל שאין לומר שגלגל כוכבו גלגל והחל לעלוח שהלא היה מקום לחשוב כך על

הדל אך על האביון התאב לכל דבר שהוא תכלית השפלות שאין לומר שהחל גלגל כוכבו לסבב ולהעלותו שאם כן היה ראוי יהיה לאט לאט על פי תנועתו ולא שעם היותו אביון ונתון באשפות בבת אחת

פסוק ח

להרימו עד יהיה עם נדיבים הוי כי אין זה רק מאלהי עולם ה' המוריש ומעשיר ומעלה מתהומא דארעא עד רום רקיע כי לו יתברך היכולת כי יוצר הכל הוא ושמא תאמר אולי הוא כח איזה שר מלמעלה לז"א עם נדיבי עמו כי מי יוכל לשנות לבות בני אדם מטבען אם לא אשר יצרם כי איככה יוכלו נדיבי עמו אשר הכירוהו באשפות ליחדו עמהם ולא יתחמץ לבבם אך אין זה כי אם שאשר בראם היפך לבבם אליו הרי הביא מהיותו יתברך משגיח בשמים הם עולם הגלגלים:

פסוק ט

וראיה כי גם על הארץ השגחתו שהרי מחדש חידוש בחומר בעוה"ז והוא כי מושיבי עקרת הבית אם הבנים והוא בשום לב אל מלת עקרת וגם למה מיחס העקרות אל הבית והראוי יאמר מושיבי עקרה אם הבנים כו' והנה אמרו המפרשים שאין תי"ו זו בעלת סמיכות והוא דוחק והנה לזה דחקו רז"ל שהוא עיקרה של בית באופן שתשתנה הבנת מלת עקרת הבית ואחשבה להבין דבר זה מל' רז"ל בשרה אמנו וז"ל ותהי שרי עקרה אמר רבה בר אבוה שרה היתה אילונית שנאמר ותהי שרי עקרה אין לה ולד אפילו בית ולד אין לה עכ"ל הנה קרא את האם שבו נוצר הולד בית ולד בזה אפשר לנו לומר שזה רצה הכתוב באמרו עקרת הבית מי שהיא עקרת של הבית הידוע לנשים הוא בית ולד שגם זה אין לה כשרה אמנו ודומה לה והוא יתברך עושה אותה אם הבנים שמחה על כן למען יתחזק לבב אנוש תמיד בהשגחה הפרטית בעולם השפל ולא ימוט חלילה יהלל תמיד את שם יה שבו נבראו השני עולמות למען בהיות בריאתו יתברך העולמית לטוטפות בין עיניו יהיה חזק באמונת ההשגחה ולא ישיאנו יצרו אפילו לבקש טעם לדבר כי אם יהיה לפניו כדבר הנראה בחוש וזהו אומרו הללויה:

פרק קיד

פסוק א

בצאת ישראל ממצרים כו' הנה העם היוצאים מעיר אשר גרו בה בין הדרים שם מעם הארץ אם היה להם התקשרות עם העם ההוא יתייחסו ליוצאים מתוך עם הארץ ההיא זולת צאתם מהעיר אמנם אם היו משוללי קשר וקירוב דעת עם העם לא יתייחסו רק

ליוצאים מהעיר בלבד והנה שלומי אמוני ישראל אשר היו במצרים כשבט הלוי ודומיהם אשר לא למדו ממעשיהם ולא נטמעו בהם הלא הם יקראו בשם ישראל אך אשר נטמעו ויתערבו בם ועשו כמעשיהם יקראו בית יעקב ואמר הנה בצאת ישראל הם אשר לא קנו התערבות בגוים לא יתייחסו ליוצאים מקרב עם המצרים רק ממצרים בלבד אך בית יעקב שהתערבו בם יצאו מעם כי בקרבם היו עומדים וגם אלה לא היו משוללי זכות כי הלא לא היה ההתערבות גדול כי הלא לא שינו את לשונם כי יצאו מעם שהיה לועז אך הם לא היו לועזים רק דוברי לשון הקדש ומכל שכן הוא שלא שנו את שמם שגם שמותם היו בלשון קדש ולא היו לועזים אף שם יהידות להקרא בשם יהידות בהבנת הלעז שלו ומה גם עתה שלא שינו שמותם לגמרי ולא הזכיר מה שגם לא נחשדו על העריות ולא על גלוי סוד כי אם דבר נרגש לכל ואינו בשב ואל תעשה. כלל הדברים שהיה להם זכות מה ליגאל:

פסוק ב

עוד זכות אחר היה להם זכות האמנה ובטחון והוא כי נחשון בן עמינדב קדש שם שמים ונכנס במים עד חוטמו להורות הבטחון לעיני הכל וכמעט שנטבע ואמר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וכל ישראל נמשכו אחריו שעל כן מאז זכה למשול זרעו על ישראל כאשר על ידו התנהלו ללכת בים אחרי ה' כי הוא ימלוך עליהם וינהלם וזהו היתה יהודה לקדשו שקדש שם שמים על כן זכה שהיו ישראל ממשלותיו של יהודה שתהיה ממשלותיו בם ואמר לקדשו כאלו הוא דבר מיוחד לו מקודם לזה נדקדק גם אומרו היתה והל"ל היה אך רמז כי יהודה המשיך דרך בור נוקר ממנו הוא תמר כי היא קדשה שם שמים במה שלא גלתה למי היתה הרה עד הושלכה לאור וכן יהודה קידש שם שמים באמרו צדקה והציל ג' נפשות מן האור וזה היתה לרמוז אליה ואומר יהודה לרמוז אל יהודה עצמו לכן עתה נמשך לקדשו הנהוג בו לכן היו ישראל ממשלותיו כמדובר הנה שבצאת ישראל ממצרים היה להם זכות מה. אמנם לנוס הים וליקרע לא בזכותם היה כי מה שקידש נחשון את ה' והמשיכם שלם לו אלהים בהיות ישראל ממשלותיו:

פסוק ג

אך מה שנקרע הים וינוס כו' הלא הוא על דבר שהים ראה מה שעל ידי מה שראה על כן וינס:

פסוק ה

ומה הוא הדבר שראה אמר הנה נשאר מה היה וזהו מה לך הים כי תנוס מה ראית ותשובתו מלפני אדון כו' כי ראתה את השכינה שהתנית עמו מבריאת העולם כנודע

מרבותינו ז"ל ולבא אל ביאור הכתובים נשית לב אל אומרו ההופכי הצור כו' שהוא הפך הנדון והל"ל ההופכי הים לחרבה ומה ענין הזכיר יעקב לומר מפני אלוה יעקב וכן באמרו חולי ארץ אם שואלים לים יענה מפני אדון חולי ים אך בספר השרשים מביא בשם רבינו יונה ז"ל שחולי ארץ הוא לשון בריאה כד"א ותחולל ארץ ותבל. ונבא בזה אל הענין והוא כי ד' שאלות הם אל הים ואל הירדן כי גם הוא נבקע וישב אחור כמו שאמרו ז"ל ויבקע הים לא נאמר אלא ויבקעו המים והוסיף בשובו אחור ואל ההרים ואל הגבעות שרקדו גם הם וענין השאלה מה לך הים כי תנוס שאם התנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני ישראל לא התנה שינוס השר ואם נבקעו כל מימות שבעולם היה די גם כן יבקע הירדן אך לא שגם יסוב לאחור:

פסוק ו

וגם ההרים וגם הגבעות מה להם לרקוד בקריעת הים על כן השיב על ראשון ראשון:

פסוק ז

הים ענה ויאמר מלפני אדון חולי ארץ והוא מאמרם ז"ל בב"ר על יקוו המים ותראה היבשה כי באמרו יקוו רמז אל מה שהתנה הקב"ה עם הים. שיקרע והיה התנאי בהראות היבשה הנקראת ארץ כד"א ויקרא אלהים ליבשה ארץ וז"א מלפני אדון שהתראה פה אשר הוא בורא ארץ שענין בריאתו ארץ סיבב כי התנה מאז עמי ולא אמר שיתראה הוא בעצמו ועל כן בהראותו ראיתי ונבהלתי והירדן השיב ואמר מלפני אלוה יעקב והוא מאמרם ז"ל כי מאז עבר במקלו את הירדן נשתעבד הירדן ליקרע לפני בניו ליכנס לארץ ואמר כי גם מעתה בהגלות אלוה יעקב כי גם הוא נתחייב מאז לשוב אחור מלפני ישראל ולא היה התנאי שיתראה על כן עתה שנתראה זחל וייראו ומעתה שב אחור טרם זמן עבור בו ישראל וזהו מפני אלוה יעקב שנתראה בעצמו כמו שאמרו ז"ל שנתראה על ימין משה:

פסוק ח

וההרים שרקדו גם הם השיבו ואמרו ההופכי הצור אגם מים והוא כי אמרו רבותינו ז"ל כי בים בעברם בין הגזרים הוציא יתברך להם מים מתוקים לשתות מצורים שבקרקע הים וכן ארז"ל כי ג' ימים שתו במדבר מאותם המים ועל כן ההרים והגבעות השיבו ואמרו מה שרקדנו הוא כי אמרנו כי ההופכי הצור אגם מים הוא יהפך גם כן במדבר חלמיש למעינו כענין המוציא לך מים מצור החלמיש על כן מאז רקדו ונזדעזעו ואין ספק כי על השר של הרים וגבעות ידבר. וכללות הענין הוא נמשך אל מזמור שאחריו לא לנו וכו' לומר הלא גם שיציאת ישראל והיות יהודה מלך היה בזכותם הלא קריעת

הים אתה ה' עשית למען כבוד שמך בהראותך כד"א וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה כו' כן גם עתה בגלות האחרון כמו שמאז לא לנו ה' כן גם עתה לא לנו כי לשמך תן כבוד כמאז.

פרק קטו

פסוק א

לא לנו ה' כו' ראוי לשים לב אל אומרו לא לנו זה פעמים ובראשונה מזכיר שמו יתברך ולא בשנית אמנם יאמר כי הנה ידוע כי מאז בא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים נשבע הוא יתברך יד על כס שלא יכנה את שמו שלם בד' אותיות כי אם יה לבד עד ינקם מעמלק והוא לעתיד לבא. ונבא אל הענין והוא על דרך מאמרם ז"ל שעל חבלי משיח שבשלהי הגלות הלז ידבר המזמור ויתכן כפי אשר חנן לנו ה' בכונתו מקושר אל הקודם שהוא כי אמר המשורר הנה בצאת ישראל ממצרים נגלית על ימין משה ועל כן הים ראה וינוס הירדן וכו' כמאמרם ז"ל על פסוק מוליך לימין משה זרוע תפארתו אך מה נעשה בגלות האחרון הלז שלא לנו ה' כאשר היה אז לנו במשה והוטלה מורא בשונאינו וגם אין אנו צדיקים ליקרא שמך בנו כמו שאמרו ז"ל כי ג' נקראו בשמו של הקב"ה צדיקים דכתיב כל הנקרא בשמי כו' משיח שנאמר זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו ירושלים דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה אמר אם ה' למשיח ולירושלים לא לנו הוא כי אין אנו צדיקים שנקרא גם אנו בשמו וזהו שחזר ואמר לא לנו ואם כן איכה נעשה ליגאל אם לא כי לשמך תן כבוד שיתחברו יה עם וה ויהיה ה' שלם ואם צריך זכות מאתנו כי מדת הדין מקטרגת על כן עשה גם על חסדך וכו' והוא ענין מאמרנו על פסוק תתן אמת ליעקב כו' שאומר הנביא הנה ג' מדות הן חסד לאברהם גבורת דין ליצחק אמת ליעקב מה שאחלה פניך הוא שליעקב תתן אמת שהיא מדתו וכן חסד לאברהם אך לא מדת דין ליצחק ואל תאמר שאני מקשה לשאול כי הלא אתה ה' החלות לעשות כן הלא זה היה אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם שנשבעת לאברהם ונשבעת ליעקב אך לא ליצחק כי אם אמרת והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם ולמה עשה כך אלא לומר הנה לכל אחד אני נשבע לפי מדתו אך לא אקים שבועת אביך שהיא ע"צ החסד ולא על פי מדתך וזה הוא מאמרנו על פסוק אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק שהוא ושבועתו של אברהם שהיא על צד החסד ליצחק ולא נשבע ליצחק בפני עצמו פן תהיה על פי מדתו. ובזה יאמר פה על חסדך על אמתך שהוא כי תתן חסד לאברהם ואמת ליעקב אך לא תצרף מדת יצחק ואם נדקדק אומרו על ולא אמר ועל אמתך יתכן כי הכל הוא

על יעקב כי יעקב היתה לו מדת אמת כנודע והוא יתברך הוסיף לו על אמת גם חסד שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל כי קרא את יעקב אל שהוא חסד של אמת ועל זכותו יאמר על חסדך אותו חסד שנוסף על אמתך שהוא אשר הוסיף בזכות חסד על רחמים. או שאמר הלא ספרנו את כל אשר הוא יתברך הפליא לעשות ביציאת מצרים אמר הנה אז שעדיין לא היה ענין עמלק והיה השם הגדול שלם לא היה כמו זר נחשב כל הטובה הגדולה ממנו אלינו אך עתה שכביכול עדיין אין שמך שלם שלא לנו ה' כלומר ה' כמות שהוא שלם לא לנו לא תעשה בשבילנו כי אין לנו זכות כי אם לשמך בלבד תן כבוד שהוא למען יהיה שמך שלם שהוא כבודו ולא על כס יה להחיש הגאולה ואם תאמר נא ה' שאין אנו כדאים עשה על חסדך וגם על אמתך שיודע בעולם כי אתה ה' אלהינו אמת קיים לעד ולא שנית:

פסוק ב

כי למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם והוא בשום לב אל מלת נא המיותרת אך הוא כי אין אומרים הגוים שמעולם לא נגלה כבוד שמך בעולם כי לא נעלם מהם יציאת מצרים וכבוש הארץ אלא שאומרים חלילה שנשתנית והזקנת כמו שאמרו ז"ל שהיה אומר המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שעשה נוראות במצרים כבר הזקין ותשש כחו שאם לא כן איך סבל גוים מרקדים בהיכלו וזה יאמר למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם שלא יאמרו איה אלהיהם אלא איה נא כלומר עתה איה הוא עתה אשר היה בתחלה באופן שעל אמתך שמכחישים צריך תת כבוד לשמך בל יאמרו שיש שינוי חלילה:

פסוק ג

וידענו ה' רשעם שעולה על רוחם שאם נאמר להם שאלהינו על הארץ כבודו יאמרו שנשתנה חלילה ואם נאמר שנסתלק למעלה מעת החרבן יאמרו שנסתלקה השגחתו מעל הארץ גם כן אך כזב ידברו כי האמת הוא כי אלהינו בשמים כי נסתלקה שכינה מעת החרבן אך לומר שנסתלקה ההשגחה לא נסתלקה חלילה כי אם היותו בשמים כל אשר חפץ עשה בארץ כי ממכון שבתו משגיח ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו כי לא היה סילוק החלטי חלילה. או יאמר אל תאמרו שהיה שינוי שנשתנה דעתו ונתחדשה מהקודם שמתחלה סבר להיטיב לישראל ואחר כך שחטאו נתחדשה לו סברא הפכיית לשעבדם למלכיות כי לא כן הוא חלילה כי אם שמעולם ידע את אשר יחטא והיה חפץ להגלותם אחר העותם כנודע כי מזמן אברהם גלה לו ובירר לבניו את המלכיות אלא שהיה ידוע וחפץ לעשותו ועשאו בעתו וזה שאמר כל אשר חפץ עשה כי כל מה שהיה

חפץ מאז הוא מה שעשה אחר כך לא נתחדש לו דבר שלא ידע מתחלה חלילה כי מאז אברהם בירר לנו את המלכיות כי צורם מכרם וה' הסגירם:

פסוק ד

והן לו היה להם פתחון פה לתת ממש באלהיהם לא יאשמו כל כך אך עצביהם כו' ועם כל זה ישלחו יד לשונם באלהי אמת ומי יעצר כח לסבול רעה גדולה כזו. והתכת התיבות הוא עצביהם כסף וזהב כו' פה להם כו' כי זו לעגם כי עצביהם כסף כו' והוא כי אלו מלשון כסף או זהב יעשה צורף קערת כסף לא תקרא כסף אחרי קנות הצורה ההיא רק קערת כסף אך עצביהם יקראו כסף וזהב אחר מעשה ידי אדם שאין מעשה ידיו מקנים בם שבח צורה כאשר בעשותו כלי והוא כי הלא הקערה ההיא תשמש לשמוש הראוי לכל הנקרא קערה וההיקש בכלי זולתה אך העושה צורת אדם אחר שבמעשהו לא ישרתו האברים למה שישרתו אברי האדם למה תקראנו אדם של כסף:

פסוק ה

כי הלא פה להם ולא ידברו וכו' אם כן אפוא אינו רק כחתיכת כסף או זהב ובו חורים ידמו זה לפה וזה לאוזן וזה לנחירים וכיוצא:

ד או שיעור התיבות לא ימצא בהם רק מציאות כסף וזהב ומעשה ידי אדם המעשה בלבד כי כל רוח אין בקרבו ואומרו עצביהם ולא אמר עצבים או פסילים סתם יכוין כי להיות עצביהם של עכו"ם יש בהם כסף וזהב מה שאין כן של ישראל שאין בם כלום שאסורים בהנאה דכתותי מכתת שעוריה:

ג **או** יאמר ואלהינו בשמים כאשר עשה מעשה ידיו יתברך את האדם שצר בו כל צורתו לא כמעשה בשר ודם כי אם יחפוץ צורף לעשות אדם מכסף או זהב וחפצו הוא שידבר וישמע ויתר חושים לא יהיה חפצו בציור להיות בו חושים מרגישים ולא ישאר בו רק פועל הידים אך לא מה שאין ידים יכולים לעשות שהוא בלתי ממשיי שהם החושים אמנם הוא יתברך עם היותו בשמים לא בלבד עשה למטה בארץ במה שנזכר מעשה שהוא נעשה אדם עשיית האברים כ"א כל אשר חפץ שלא היה דבר ממשיי כ"א חפץ בלבד כשמע ודבור הכל נכלל בעשיה וזהו כל אשר חפץ עשה:

ד אך אלה עצביהם שנעשו להם יגרעו מגדר אדם שעשאם כי עצביהם כסף וזהב שאין חפצם נמשך לצורה שמציירין רק הנמשך בלבד מהמעשה כאלו עצביהם הוא הכסף והזהב עצמו:

ה כי הלא פה להם כי מה שמעשה ידי אדם היה עשות פה להם מה יסכון ולא ידברו וכו':

ג ואין ספק כי למה כאשר יגנה העצבים כסף וזהב לא ישית לב לשלול מה שהעצבים הם דוגמתם כשר או מזל כי גם המה הבל לפניו יתברך על כן אפשר כי גם על זאת פקח עיניו באמרו כל אשר חפץ עשה לומר ואלהינו בשמים כל בריה אשר יש בה חפץ וחיוניות עשה באופן שכל דבר חיוני אשר אפשר לומר אליו ישרתו ועצביהם דוגמתם הוא יתברך עשאם לא נשאר אלא עצביהם כסף וזהב וחרפה היא למו כמדובר:

פסוק ז

והנה אומרו לא יהגו בגרונם היה ראוי לסמוך אל אומרו פה להם ולא ידברו אמנם יחזור אל העכו"ם הנזכרים לומר אחר שהחסרונות האלו לאליליהם האם לא יהגו בגרונם כי גם שמפני הקלון לא ידברו בקול למה דעה חסרו שלא יהגו בגרונם בחשאי לומר מה יתרון יהיה לבוטח בם או עושם:

פסוק ח

כי הלא כל מעלת עובד את אלוה הוא להדמות אליו ואם כן אפוא השלמות שיקנו יהיה כי כמותם יהיו עושיהם כל הבוטח בהם והנה הנם כפגרים מתים ומי הם שעליהם אני אומר שלא יהגו בגרונם לומר כמוהם יהיו עושיהם הנה הוא כל אשר בוטח בהם כי היה להם לומר כן לבל יבטחו בם ולא דעת ולא תבונה בהם. או יאמר כי אין אלוה יכול לתת לבוטח בו יותר ממה שיש לו לפיכך כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם שיהיו מחוסרי אלו החושים פה להם ולא ידברו וכו' ועם כ"ז יערבו אל לבם לאמר איה נא אלהיהם על כן נוחם יסתר ועשה אל תאחר:

ז ואומרו ידיהם רגליהם ולא אמר ידים להם רגלים להם כאמרו פה להם כו' יהיה על כי הידים והרגלים הן הם חלקי מציאות הגוף כי לא יצוייר גוף בלעדם ואיך יאמר ידים להם רגלים להם כאלו יש הם מבלעדם אבל פה ועינים וחוטם עיקרם הוא החוש כי האברים ההם בערך מציאות הגוף הלא מצער הם ויצדק לומר פה להם עינים להם אף להם כי יצדק היות הם מבלעדם:

פסוק ט

ישראל בטח בה' כו' משיב הוא יתברך ברוח הקדש ואומר הלא אם תראה הבוטח בהם בהצלחה ומלוכה בעולם הזה אל תהרהר חלילה ואל תחוש כי אדרבא מראותך כי עם היותם מכעיסים והולכים אחרי ההבל הם מצליחים בזה יגדל בטחונך בי וזהו ישראל בטח בה' במה שתראה שהשם הנזכר עזרם של עכו"ם הנזכרים ומגנם הוא באמור האם לעוברי רצונו כך למען יסרונו בעונותינו יש להם השלוה ההיא. לנו עובדי אלהים חיים ומלך עולם עאכ"ו:

פסוק י
וכן בית אהרן וכו' יראי ה' וכו' ובזה יצדק אומרו עזרם ומגנם ולא אמר עזרתכם ומגננכם כאומרו בטח לנוכח:

פסוק יב
משיב דוד ע"ה בעד ישראל ואומר ה' זכרנו יברך כו' לומר מה זה שהוא יתברך כלל הכל תחלה באמרו ישראל בטח ושם יכנסו כהנים גם כן ושב לפרט בית אהרן ואחרי כן יראי ה' אך אין זה רק שה' כיון שזכרנו רוצה לברכנו כמארז"ל על ואברהם היו יהיה כו' כיון שהזכירו ברכו כמה ד"א זכר צדיק לברכה ועל כן היו הפרטים כי יברך ראשונה את בית ישראל שכולל את כלם ואחר כך שנית יכפול בבית אהרן למען הכהנים יבורכו פעמים מפני שהם מברכים את ישראל והקב"ה מכפיל ברכתם כענין ואברכה מברכיך בכלל ואח"כ בפרט:

פסוק יג
ואח"כ ישלש ברכה את יראי ה' בפרטות שהם אשר הם יראי ה' וזה הוא בין אשר הם מכללות ישראל בין אשר הם מזרע אהרן וזהו הקטנים הם אשר מישראל שהם קטנים באיכות עם הגדולים הם אשר מזרע אהרן שהם גדולים מהם באיכות:

פסוק יד
משיבה רוח הקדש ואומרת הלא אמרת שה' יברך ג' הכתות ואני אומרת לכל שלשתן ומדברת לנוכח אתם ואומר יוסף ה' עליכם בנים ואחר כך ישתף את הנולדים עמכם להתברך גם בניכם עמכם זולת הנמשך להם מברכת אביהם:

יג **או** יאמר שמוסיף ביראי ה' שיבורכו הקטנים וצאצאיהם עם הגדולים לכן אמר כי אחר יראי ה' ראוי הוא יבורך כל כללות ביתם הקטנים עם הגדולים:

יד ומשיבה רוח הקדש ואומרת יוסף ה' עליכם לומר אמרת דוד בית ישראל לכלול הקטנים עם הגדולים והוא יתברך יוסף שגם יפרט הקטנים בפי' שיאמר עליכם ועל בניכם וגם לא כמאמרך שיכלול בבת אחת הקטמם עם הגדולים כי אם שיוסיף ה' עליכם הגדולים שתרבו מאד ואחר כך יכלול את כל בניכם עמכם ויברך את אבות ובנים אחרי כן ברבוי כולל שהוא כפל ברכה עד אין קץ וז"א עליכם זה פעמים וזה גם בב' הכתות הראשונות:

פסוק טו
ברוכים אתם לה' וכו' בשום לב אל אומרו עושה ולא אשר עשה לשון עבר יאמר כמאמרם ז"ל על השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה אשר עשיתי לא נאמר אלא

עושה שתמיד הוא יתברך הולך ועושה שמים וארץ רוחניים קיימים לפניו יתברך לתת לישראל וזהו כי כאשר השמים כו' כן יעמוד זרעכם ושמכם וזה יאמר הנה בלי ספק כי ברוכים אתם ישראל לה' ולא זולתכם כי הלא הוא יתברך תמיד עושה שמים וארץ הם החדשים הרוחניים לענוג נפש ושפטו נא בדעתכם למה יעשה אותם כי הלא השמים לא יעשה לעצמו:

פסוק טז

כי השמים שמים שהם שמים ושמי השמים כבר יש לו לה' ומה צורך בעשות זולתם וגם הארץ מעתה נתן לבני אדם ואם כן אפוא למי עושה שמים וארץ חדשים :

פסוק יז

אם לעובדי האלילים לא המתים הם העובדי אלילים יהללו יה שבשם זה נעשו שעל ידי כן יזכו והראיה שולא כל יורדי דומה שאפילו מישראל יש כמה מהנמסרים לדומה במותם שלא בלבד ימסרו לדומה כי אם יורדים בעצם הם אותם שלא יזכו לקום להלל יה הם הנמנים שיצאו מהכלל כאפיקורסים וכו' ומה גם עתה המתים שהם עובדי פסל באופן שלכם הוא יתברך מכין הטוב הוא ואין זה רק ברוכים אתם לה':

פסוק יח

משיבים ישראל ואומרים ואנחנו כלומר מה גמול נשלם לו יתברך כי אם להחזיק לו טובה כי נברך יה על כל הטובה משיבה רוח הקדש ואומרת לא תיחלו לברך עד תגאלו רק מעתה ועד עולם הללויה כאלו כבר קבלתם הטובה כי ודאית הוא ולא תמוט:

פרק קטז

פסוק א

אהבתי כי ישמע ה' וכו' הנה שמיעה הוא מרחוק והטיית אזן מקרוב אמר הנה אהבתי כי ישמע ה' בעצמו יתברך ולא ע"י סרסורים מלאכי השרת שיעלו תפלתי וגם אפי' שלא יהיה רק גדר שמיעה שאינו קרוב אלי בעצם וגם שתחלה אתחיל בקולי והוא ישמע שלא אזכה להיות מאותם שטרם יקראו יענה לא אחוש והן אלה הם תחנוני לפניו יתברך ישמע קולי שלא יהיה שישמעו מלאכי השרת או השכינה ויקרבו ויגישו תפלתי לפניו יתברך רק שאתה ה' תשמעם בלי אמצעי אמנם הנה זה כולל בכל עת ובכל זמן בין עודני באבי בין קרוב אל המות.

פסוק ב

אמנם כי וכו' והוא כי מלת כי תשמש כמ"ש ז"ל א' מד' לשונות אשר דילמא אלא דהא ופה תשמש במקום אשר שאומר אשר הטה אזנו לי שהוא יתברך קרוב אלי שגם מטרם אשמיע קולי מטה אזנו לי טרם אקרא שהוא עת רצון הוא כאשר ובימי אקרא שהוא בקרב ימי טרם עת למות שלא איחל לשוב ולקרא את קוני עד היותי קרוב אל המות כי בהיותי בימי אז אני שבע רצון מאתו:

פסוק ג

אך כאשר אפפוני חבלי מות בהקרב עתה אז ומצרי שאול מצאוני שאני נכוה בשתי אשות דואג על הגוף פן אמות ולעפר ישכב כי אימת מות עלי ומצד אחר מצר אם אמותה הפעם מדינה של גיהנם וזהו מצרי שאול לנפש מצאוני מגיהנם על שעדיין אשמותי במקומם באופן שצרה ויגון אמצא כאחת צרת המות לגוף ויגון גיהנם לנפש ולא אדע על איזה מהם אתבע אם על שלא אמות או על צרת הנפש בשאול אחר המות והיא עת חפזון כי אין פנאי לשוב לאט לי:

פסוק ד

אעזוב צרת הגוף ואדאג על הנפש ואומר אנא ה' מלטה נפשי מהמשחיתים המקוים בצאת נפשי לאחוז בה כי לא אקפיד על צרת החומר דבלי ליה עפר רמה ותולעה רק על הנפש בלבד שהוא עיקר:

פסוק ה

ואומר גם שחנון ה' לא אבטח יוותר לי כי גם אם חנון הוא הלא גם הוא צדיק עושה צדק בלי ויתור אמנם עם כל זה מפאת היותו אלהינו ביחוד הוא מרחם בצד מה באופן תוציאנה ותנהלנה ברחמים:

א **או** שיעור הכתובים אהבתי כי ישמע ה' את קולי באיזה זמן שיהיה אך מה שהוא תחנוני לפניו יתברך בעת רצון

ב כשאני רואה שהטה אזנו לי הוא לחלות פניו יזכרני ויעזרני שבימי אקרא שהוא שאקרא ואשוב עדיו בקרב ימים ולא יניחני בעצלות בני אדם המניחים מלדרוש את ה' ולקראו עד יקרבו ימיהם כי לא טוב הוא:

ג כי כאשר אפפוני כו' אראה את עצמי נכוה בשני אשות ולא אדע על איזו מהן אתפלל אם על רפואת גוף כי אפפוני חבלי מות או שמא אמות וטוב טוב לבקש לינצל מגיהנם כי מצרי שאול מצאוני באופן שצרה מהגוף ויגון מהנפש:

ד אמנם כי אז אהיה נחפז ואצטרך לגעול בחומר ובצרת מיתתו ולומר אנה ה' מלטה נפשי כמדובר בקודם ולא אוכל לנקות עניני ולהכין צדה לדרך הרב בחפזון ההוא:
ה וגם כי חנון ה' אינו מוותר כי הוא צדיק אך אחלה פניו במה שהוא אלהינו שיהיה ברחמים כי אלהינו מרחם וגם שאני עושה עיקר מהנפש:

פסוק ו

עם כל זה לא אסיר הבטחון של רפואת הגוף מקוני יתברך. כי שומר פתאים ה' ולא יבצר ממנו משמור את החומר הנמשל לפתי ואחרי דברי עם ה' אדברה עם נפשי אל תאבל עלי שאבקש עליך ואני הגוף אבלה בקבר עם שיגעתי בעולם הזה בשבילך ואומר לה דלותי אני הגוף ביסורין ובעמל תורה ומצות ועל כן ולי גם כן יהושיע אם לא עתה יהיה בתחיה:

פסוק ז

אך את נפשי מעתה שובי למנוחיכי בעולם העליון ולא תחושי עלי אם תניחני בעפר כי הלא ה' כל מה שגמל עלי והטיב לי הוא עליכי בשבילך אלא שהביאך במלבוש החומר למען תירשי עולם העליון על ידי יגיעי:

פסוק ח

ולהורות הבטחון בו יתברך כי גם הגוף יזכה אמר כמדבר עמו יתברך ואומר כאשר חלצת נפשי ממות וגם את עיני מן דמעה אבטח כי גם את רגלי הוא החומר תחלץ מדחי שהוא מהיות נדחה אחר מות כי אם שגם הוא יזכה:

פסוק ט

ועוד כי הלא אתהלך לפני ה' בא"י כי שם וכפר אדמתו עמו והוא מה שכתבנו כי בני הגלות החיל הזה הם המדברים בלשון יחיד:
ח **או** ידבר הכל על הנפש ויהיה כענין מ"ש ז"ל על משה שהיה מסיח עם נפשו ואומר לה שמא ראית אותן בוכין ובכית עמהם אמרה לו את עיני מן דמעה. שמא בקשו לדחות אותך בגיהנם אמרה לו את רגלי מדחי. ולהיכן את עתידה להלך א"ל אתהלך כו'. ויהיה הענין כי בנסוע צדיק מהעולם ועד העולם מעבירים אותו דרך פתח גיהנם והרשעים בוכים בכי גדול עד שעושין מעין כד"א עוברי כו' מעין ישיתוהו ואז בזכות הצדיק נמשכים אחריו ועולים הראוים והנה לפעמים מצטער הצדיק על בכיתם ולפעמים מצטער אולי מדי עברו תתעורר מדת הדין על הצדיק וידחוהו מליכנס אל גן עדנו ימים מספר ועל הא' אמר שמא ראית אותן בוכין כו' ועל הב' אמר שמא בקשו לדחות כו' ועל כן היו מהגדולים דואגים שלא יוליכום דרך גיהנם מדאגה מדבר אחד מאלו וענין

זה אפשר אמר דוד אחר אומרו שובי נפשי כו' כמדבר אליו יתברך כאשר חלצת נפשי ממות של גיהנם כן גם את עיני מן דמעה מראות את נפשות רשעי גיהנם בוכות פן תבכה עמהן וגם את רגלי מלדחות אותה שם כי לא אעבור דרך גיהנם לעלות

ט רק אעלה בארצות החיים דרך ארצות החיים שאינו בדרך גיהנם וזהו אתהלך כו':

פסוק י

והנה האמנתי כאשר אדבר כי כן יהיה לי כי הלא אני עניתי מאד והעוני ממרק ומציל:

פסוק יא

ושמא תאמר אדרבא שמא למה שענית מאד אפשר הרהרת במדותיו יתברך שהיה מגלה אותך ובצער ואימת מות בחרב רעה הנה חלילה לי מהרהור זה כי הלא אם אני אמרתי והרהרתי בחפזי לא על ה' חלילה רק על דבר שמואל אם נדבר לו אם אין וז"א כל האדם כוזב שאם הוא יתברך היה שדבר לו למה לא היה מתקיים:

י **או** יאמר האמנתי כי אדבר שאתהלך בארצות החיים שהנה אני עניתי מאד בעולם הזה ועולם הבא נקנה על ידי יסורין והוא בהיותו נרדף משאול מהר לגבעה באימות מות ואם תאמר נא ה' הלא לא ענית כי היה לבך בטוח במה שמשח אותך שמואל למלך ובזה היה אמיץ לבך לינצל דקיימא לך שעתא הנה לא כן הוא:

יא כי הלא אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב ולא אמר לי שמואל אמת שלא נאמר לו כך מאתו יתברך ואיך היה לבי בטוח לינצל אם הייתי בלתי מאמין בו:

א **או** יאמר אני הפך האבות כי הם היה הקב"ה מתאוה לתפלתם ואני אדרבה אהבתי כי ישמע ה' את קולי והן תחנוני:

ב ויש זמן שידעתי שתאב לשמוע והוא עשרת ימי תשובה כמה דאת אמר דרשו ה' בהמצאו ואז כי ודאי הטה אזנו ובימי אקרא שבעד ימי שירבה אותם לי ה' שיכתבני לחיים אקרא:

ג והטעם הוא כי אז אפפוני חבלי מות בל יכתבוני אז למות ח"ו אך לעומת זה ומצרי שאול מצאוני שמא לא אכתב לחיים ואלך שאולה ועל כן צרה מהמות ויגון מגיהנם אמצא.

ד על כן בחרתי לבקש על הנפש למלטה משאול מטה שהוא לקבל תשובה מאשמותי ואומר לפניו אנה ה' מלטה נפשי כי טוב זה מלבקש על חיי גופי:

ה ואז הוא יתברך בראותו שאעשה עיקר מהנפש שהוא חלקו ולא מהגוף שהוא חלקי אבי ואמי אז תחלה גוזר חיים לגוף בעולם הזה ואחר כך חיים לנפש וזהו חנון ה' וצדיק והוא כי חנון הוא לפנים מן השורה כענין וחנותי את אשר אחון אעפ"י שאינו הגון וצדיק

הוא למי שהוא הגון אך הוא כי תחלה עושה חנינה שהוא לגוף הבלתי ראוי מצד עצמו ואחר כך וצדיק שהוא לנפש הראויה מצד עצמה ולא בלבד השם הנזכר בעל הרחמים כי אם גם שם אלהים שהוא דין במה שהוא אלהינו הוא מרחם אחרי עשותי עיקר מהנפש ושובי עד ה':

ו ושמא תאמר מי שלא ידע לעשות המצאה זו איך תעלה ארוכתו לז"א שומר פתאים ה' כי דלותי שנתדלדלתי על ידי תשובה ועשותי טפל מגופי הוא כדי שולי יהושיע שהוא לבלתי היותי פתי שעל כן מדקדק עמי:

או יאמר כשהם רבים בלי המצאתי זו שומר פתאים ה' כי דלותי לא היתה רק כדי שולי יהושיע והוסיף ה"א וכן באמרו למנוחיכי הוסיף יו"ד והוא כי העולם הזה הנוגע אל הגוף נברא בה"א ועה"ב נברא ביו"ד על כן בדברו על הגוף הטיל ה"א יתירה לרמוז כי על העולם הזה שהוא חיי הגוף ידבר ובאמרו למנוחיכי שהוא על חיי הנפש בע"ה אמר למנוחיכי ביו"ד יתירה לרמוז שעל מנוחת הע"ה שנברא ביו"ד ידבר:

ז ואחר אומרו כי על שבחר בטוב הנפש היטיב הקב"ה גם לגוף על כן הפך פניו אל הנפש ויאמר לה שובי נפשי למנוחיכי והרבי להתענג בדשן אחר כי ה' גמל לי כי טוב עליכי שהיטיב לגוף בגללך וז"א עליכי כד"א מתה עלי רחל עליך הורגנו:

ח **כי חלצת נפשי ממות כו'** הנה דעת רש"י ז"ל שהיה דוד אומר כל זה במות שאול כשנח מלהיות בורח ובזה יאמר לפניו יתברך על ג' דברים אני חייב להודות על העבר א' כי חלצת נפשי ממות שלה שהצלת אותה מן החטא שלא שלחתי יד בשאול וסיעתו שעל ידי כן חיתה נפשי. ב' את עיני מן דמעה שלא הצרכתני לבכות כדי לשמוע תפלתי בדחקי כי לא שתם תפלתי וגם על הצלת הגוף והוא את רגלי מדחי והנה מדברי שאני תמיד מבקש מאת ה' על הצלת נפשי ואיני בוטח בי לבחור בטוב מעצמי לא הייתי כאברהם שנאמר בו התהלך לפני שלא היה צריך סעד לתומו כי אם כנח שעם האלהים התהלך שהיה צריך סעד לישמר מן החטא ואני אמרתי גם כן כי חלצת נפשי שהוא מן החטא על כן אני אומר כי זה היה לי להיותי מטלטל ובורח לח"ל:

ט אך מעתה אתהלך לפני ה' כאברהם בהתיישבי בארצות החיים הוא בא"י המכוונת כנגד ארץ העליונה ותהיה לו מעיר לעזור אל השגת שלמות כאשר באברהם כי מעתה שמת שאול לא אהיה נרדף:

י ואין זה נדר מסופק הקיום כי אם שהאמנתי בעצם מה שאני דובר על כי אני עניתי מאד וביסורין נכנע יצרי עד שלא אצטרך סעד לתומי:

יא ושמא תאמר לא היה לך עינוי כי נמשחת למלך מאת ה' ובזה בטח לבך שעכ"פ תנצל דקיימא לך שעתא הנה זה היה אם הייתי מאמין למה שהמליכני שמואל אך אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב כו' כדלעיל:

פסוק יב

מה אשיב לה' כו' על כל הטובה הזאת שאני מקוה מאתו יתברך כנזכר מה אשיב גמול לה' כי הוא אינו צריך לזולתו כי הלא כל תגמולוהי מכל מה שגמל עלי מיום היותי כלם עדיין עלי שלא אובל לשלם רק הכיר שאני חייב לו תמיד על הכל ובשום לב שהל"ל תגמולו שמיתר ה"א ויו"ד לומר בין מה שעשה לי בעולם הזה שנברא בה"א בין מה שנדר לי לע"ה הכל עדיין עלי שלא אוכל להשיב לו גמול על כן לא אמנע מלשאול אחר שאם באתי להשיב גמול אי אפשר תהיה מה שאשאל כמו מה שעבר או מעין זה כל מה שאשיב אינו אלא מה שאני מכיר שהכל עלי חוב ואם כן גם מה שאוסיף לשאול יהיה כן:

פסוק יג

ושאלתי ובקשתי הוא כי הנה ידעתי כי עתיד אני לעתיד שכוס ישועות אשא כו' והוא כי הנה דוד הוא משיח והוא אבן די לא בידין שעתידה להפיל ד' מלכיות כאחד כמקרא שכתוב והדקת פרזלא וחספא נחשא כספא ודהבא שהם הד' מלכיות והן אמת כי הלא כמו זר נחשב מאמר הכתוב ההוא כי מי נתן אז נחשא כספא ודהבא אך כתבנו בקצת מקומות כי פשר דבר הוא מאמרם בספר הזוהר על מקרא שכתוב אשר צבאו על ירושלים ולא נאמר אשר יצבאו שהוא שעתידים לקום כל אשר הצרו את ירושלים בזמן ההוא לקבל ענשם עם המלכות האחרון וזהו אשר צבאו ויצדק בזה אומרו אשר צבאו שהוא לשעבר ובזה היטיב אשר דבר והדקת פרזלא נחשא כספא ודהבא כי את ארבעתם ידיק דוד בזמן ההוא נמצא כי גם שבכל הצלה מכל אחד מהמלכיות בסוף שעבודם היו ישראל נושאים כוס ישועה אחת מד' גאולות אך לעתיד כוס כל ד' ישועות אשא בבת אחת באמור והוא ענין מאז"ל לעתיד לבא הקב"ה עושה סעודה לצדיקים ואחר כך אומרים לאברהם שיברך ברבת זימון כו' עד שאומרים לדוד והוא אומר אני אברך כו' וזהו כוס ישועות אשא כמפורש אצלנו במאמר הנזכר כי על היות אז ישועה כוללת ארבעתן קראו כוס ישועות שהם כנגד ד' אותיות שבשם הנשלם אז על ידי נקמתו יתברך מעמלק הוא אדום מה שעד הזמן ההוא לא היה כביכול השם שלם כי יד על כס יה כו' וזהו ובשם ה' אקרא כלומר כי גם שבזמן הזה אין אומרים אפי' לרבוא רק נברך אלהינו אז לעתיד שיושלם השם נאמר ה' אלהינו וזה אחשוב יאמר ובשם ה' אקרא שהוא שלם כאשר כוס

ישועות אשא בזימון ונשוב אל ענין התכת המקרא שאומר דוד ידעתי ה' כי לעתיד כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא:

פסוק יד

אך שאלתי ובקשתי הוא שיבנה בית המקדש עתה בימי באופן שנדרי שהם קרבנות לה' אשלם נגדה נא לכל עמו באחד משלש רגלים או בחינוך הבית וזהו אומרו נגדה נא כלומר עתה והוסיף הה"א באמרו נגדה לרמוז על השכינה השורה על הבית הנמשלת לה"א.

פסוק טו

והלא זו מדתך ה' שיקר וקשה לפניך לאמר לחסידיך שימותו כמאמרם ז"ל על פסוק זה שהיה קשה לפני הקב"ה לגזור מיתה על הצדיקים ואלמלא שהם שואלים מיתה בפיהם לא היו מתים ובזה יאמר אחר שיקר בעיני ה' לתת המותה לחסידיו גם שאיני חסיד:

פסוק טז

אנה ה' כי אני עבדך כלומר ותיקר מיתתי בעיניך והאריך ימי עד יבנה ב"ה ואם אינך עושה בגיני עשה על היות כי אני עבדך בן אמתך רות שהארכת ימיה עד שלמה כמ"ש ז"ל שזהו ותהי משכרתך שלמה אל תקרי שלימה אלא שלמה וכן היה לה ששם הושם לה כסא אצלו שנאמר וישם כסא לאם המלך לאמה של מלכות היא רות כלומר תתחבר זכות היותי עבדך עם היותי בן אמתך והארך לי כמוה עד אז ואבקר בהיכלך כי גם שלא אשא כעת כוס ישועות לקרא עליהם בשם ה' לפחות על אשר פתחת למוסרי שהצלתני מכמה צרות שהיו לי מוסרות שהייתי במאסר על המשכב שהבריחני ממנה מיכל ובקעילה ובמערה עם שאול ואתה פתחת לי:

פסוק יז

על כל אלה אני נודר ב' זבחים א' על כל הטובות שגמלתני וא' על התודה שהוא על שזכיתני להודות לך שהוא על דרך מודים אנחנו לך על שאנו מודים לך וזהו שלא אמר לך אזבח תודה אך הם ב' זבחים ושניהם נדר מעתה ואמר הנני נודר ב' נדרים אלה וגם אני עתיד שבשם ה' אקרא שהוא בשם על ידי הכוס הנזכר והנה ענין ה' אינו עתה:

פסוק יח

אך לענין הנדרים אפשר לשלמם עתה בבית ראשון שיבנה בימי או לעתיד בשלישי והנה אני נדרי לה' אשלם או עתה או לעתיד אך בקשתי הוא שיהיה נגדה נא שיהיה עתה נגד כל עמו שיראו אויבי ויבושו

פסוק יט

שגם המקדש ההוא מתייחס לבית אלהים רוחני שעל כן יעקב קראו בית שהוא מעשה אלהים שהבית ראשון ושני שהם מהעולם הזה מעשה גשמי הוא בערך הבית ההוא כחצר לפני הטרקלין. ובזה יאמר אע"פ שב"ה זה הוא בחצרות בית ה' והיה טוב בשלישי עכ"ז לא יבצר היות בו בחינת ב' העולמות העולם הזה הנברא בה"א והע"ה הנברא ביו"ד וזהו ה"א יתירה בתיבת נגדה ויו"ד יתירה בתיבת בתוככי ועל כן הללויה הן ב' האותיות של ב' העולמות:

יג או יאמר ידעתי כי לעתיד כוס ישועות אשא וגם בהקרא בי שם ה' אז אקרא בזימון כי משיח הוא א' מהנקראים בשם ה' כמאמר רשב"ג:

יד אך שאלתי הוא שנדרי לה' אשלם שנדרי אם אמצא מקום לה' שאבנה בהמ"ק נגדה נא שהוא עתה:

טו והטעם כי יקר הוא וקשה לפני ה' המותה לחסידיו ואם תקרב מיתתי טרם יבנה יאמרו אויבי כי לא חסיד אני:

טז ואנה ה' כי אני עבדך ועשה שיודע וגם ידעו שהיותי בא מרות אינו פיסול כי אמתך היא כמ"ש ז"ל שאמר לה בעז את מן האמהות ולא מן השפחות ואם באתי ממנה הוא כי עי"כ פתחת למוסרי והוא הנודע מחכמי האמת שנפשו היתה אסורה תוך הקליפות וע"י לוט יצאה וזהו פתחת למוסרי וככתוב אצלנו על מואב סיר רחצי לך אזבח כו' כדלעיל:

פרק קיז

פסוק א

הללו את ה' כל גוים כו' הנה ידוע מרז"ל כי אלו ידעו הגוים כמה הפסידו בחרבן בהמ"ק לא החריבוהו והוא כי מבירוצי שפע הבא לישראל היה להם יותר ממה שהיה להם אחר החרבן ובזה יתכן לבא אל הענין והוא כי כל ענין המזמור הקודם על זמן בנין בית ראשון ידבר ועודנו מדבר על זמן המקדש ואומר הללו את ה' כל גוים כו'

פסוק ב

כאשר גבר עלינו חסדו בזמן הבית ואם תראו שאמת ה' שהוא רחמנותו הוא לעולם להם גם אחר החרבן כי זה משמעות אמת דבר הנמשך כענין מים לא נאמנו מה שנמשך לכם רחמים ע"כ את שם יה שנשבע על כס יה שלא יתחבר עם ו"ה עד ינקם מעמלק על ידי זכותנו מזה טוב לכם ליסר אותנו. והנה ארז"ל על המקראות האלו שכשהפילו את חנניה אל כבשן האש אמר הללו את ה' כל גוים כו' מישאל אמר כי גבר עלינו חסדו

עזריה אמר ואמת ה' לעולם הללויה ויהיה כי הוקשה להם מה ראה דוד לומר שיהללו את ה' כל גוים. ועוד היכן היו כל הגוים לפניו שידבר לנוכח אתם הללו כו'. ועוד אומרו כי גבר כי איך על שגבר עלינו חסדו יהללוהו הם. ועוד אומרו ואמת ה' כו' יראה בלתי מתייחס ומתקשר אל הקודם. על כן אמרו שבזמן שהיו כל הגוים יחד כד"א ומתכנשין כל עממיא אמיא ולישניא:

א אז אמר להם חנניה הללו כו' והוא לאמר להם אל יעלה על רוחכם שבקדש אנחנו את שם ה' אין לכללות הגוים רוח והצלה בדבר כי לא כן הוא כי אם שאלו כשאר המון עם מישראל שהשתחוו לצלם היינו גם אנחנו עושים כן לא היו ישראל עוד ולא עולם כי אם אין עובדי ה' אין עולם והיו גם כל הגוים מתבטלים ומה גם למאמרנו בספר חבצלת השרון כי היה הקסם בהשתחות כל האומות שהיו שמים עצמם תחת חלאת טומאת שרו של בבל כמבואר שם באופן שיאות תהללו את ה' כל גוים על מקדשי שמו כמונו היום:

ב והיה אפשר ישיבו ויאמרו אם אתם עיקר העולם איך שהיה לכם טובה היה גם לנו ככם והותר על כן אמר מישאל כי גבר עלינו חסדו שהוא מאשר גבר עלינו נמשך לכם ולבל יענו ויאמרו הלא נגד עינינו כי נהפוך הוא שישראל בגלות וכל הגוים מלאים טוב לזה בא עזריה ואמר ואמת ה' לעולם גם כי יתמהמה אמתת ה' כלומר שלם לעולם יהיה עכ"פ אך בין כך ובין כך הללויה כי בעוד ששם יה נקרא שהוא בזמן גלות ישראל אתם בגדולה עד יום נקם בלבו יתברך שאז יהיה ה' שלם ואז יהיה אך טוב לעובדי ה' בלבד:

פרק קיח

פסוק א

הודו לה' כי טוב כו' . הנה מאשר קבלו רז"ל כמדובר בסמוך שהללו את ה' כל גוים כו' אמרו הכתובים ההם חנניה מישאל ועזריה כשנצולו מכבשן האש נינקוט מיהא שעל גלות בבל נאמרו הכתובים ההם ועל פי דרכם ז"ל יתכן כי על גלות בבל אשר דבר בו עד כה אמר הודו לה' כו' ושלשת הכתובים שאחריו על שלשת הגליות האחרונות ויצדק בזה חלוקי ההודאות עם היות שבאמרו סתם הודו לה' כי טוב שם יוכללו אהרן ויראי ה'. ועוד כי באמרו יאמר נא ישראל יורה כי פסוק הקודם לא על ישראל ידבר אך אמר על מאי דסליק מניה דהיינו גלות בבל על דבר עיקר הגלות שהיה ענין הצלם שגזר נ"נ על כל ישראל שישתחוו לו אז נהיה מה שישראל וכל הגוים יודו לה' שהוא אשר קדשו שם שמים חנניה מישאל ועזריה שעל ידי כן היה קיום לישראל ולכל גויי הארץ שאלמלא כן היה העולם מתבטל וע"כ אמר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו כלומר שלא לשלשה

אלה היה הנס והחסד כ"א לכל שאל"כ לא היה עולם וזהו כי לעולם חסדו שהוא להיות מציאות עולם הוא חסדו ועל כן נאמר סתם שהוא כולל לישראל ולכל האומות כי לכלם היתה טובה:

פסוק ב

אך על גלות מדי שגאלנו יתברך ממנו אמר יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו והוא כי אז לא היה פחד יאבד העולם כי הנה למדנו רשב"י כי מה הם לא עשו אלא לפנים כך הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים משא"כ בבבל שאם לא היו חנניה וחבריו מקדשים שם שמים לא היה העולם מתקיים ולא היה במדי רק צער לישראל:

פסוק ג

ועל גלות יון שישראל לא שמחו בעצם כי אדרבה נשתלחה יד יון עליהם ועל בנותיהם וגם פרצו פרצות בהיכל אז לא שמחו בעצם רק בני חשמונאי הכהנים על כן עליו הוא אומר יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו:

פסוק ד

אך על הגאולה העתידה אשר עליו נאמר והיה הנשאר בציון כו' קדוש יאמר לו עליה הוא אומר יאמרו נא יראי ה' כו' כי אין גאולה עתידה באה רק עד יהיו כל הנשארים יראי ה' שהוא על ידי תשובה על כל פנים כמדובר:

פסוק ה

מן המצר כו' הנה כתבנו כי המזמור הלז על הגאולה העתידה ידבר ונבא אל הענין באשר ידענו כי יהיה השם הגדול שלם ע"י מלחמה לה' בעמלק והוא על ידי מלך המשיח כי ידענו כי הוא דוד הוא מלך המשיח ומעתה בא ודבר כמדבר עם עמו ישראל הנה בטוח אני על העתיד מאשר ראיתי במלכותי כעת ובזה יאמר דוד הנה מק"ו אבטח בישועה העתידה כי הלא כאשר מן המצר בהיותי במערה עם שאול כאשר הוא בבית הסוהר קראתי יה שיצילני יה כי עדיין לא היה השם שלם כמה ד"א כי יד על כס יה ואעפ"כ ענני במרחב כשיצאתי החוץ וקראתי לשאול שהיה במרחב שלא יכולתי להתחבא שהיתה סכנה עצומה באין מנוס עם כל זה ענני באותו המרחב שם יה:

פסוק ו

ואם כן מכ"ש לעתיד שיהיה השם שלם שה' לי שלם שודאי לא אירא לא מאשר חטא אדם הראשון שאני גלגולו כי מה יעשה לי אדם אחר שה' לי כמ"ש למעלה ובשם ה' אקרא והוא כי שם זה הוא שקראו אדם הראשון כמו שאמרו ז"ל אני ה' הוא שמי שקראני

אדם הראשון ואם כן אחר שה' לי שקראהו אדם מה יעשה לי אדם מחמת חטאו אחר שכבר נתקן הדבר:

פסוק ז

וגם לא אירא מעונותי שהם שונאי באמת כי הלא ה' לי בעוזרי והוא כי כל אדם יש לו זכיות ועונות הזכיות הן עוזריו כי על כן נקרא הצדיק איש חיל ככתוב אצלנו והעונות הן הם שונאיו וידוע מאמרם ז"ל אמר רשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשים כזכיות ואוקימנא בגמרא דהיינו כששב מאהבה ובזה יאמר אין לי פחד מאשמותי שהם שונאי כי הלא ה' בעוזרי שהם זכיותי שנבראו מהן מלאכי קדש וה' עליהם בלי ספק ואני ג"כ אראה את השם הנזכר גם כן בשונאי הם העונות כי אני שב מאהבה באופן שיחשבו לי לזכיות ולשרפי קדש וה' עליהם יראה כאשר בזכיות שהם עוזרי כמו שכתוב אצלנו על מאמרם ז"ל שלמדו זה מפסוק ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם חיו יחיה שפי' רז"ל הוא כי ברשעתו שהם הזדונות עם המשפט וצדקה על שלש כתות אלו חיה יחיה כי גם על רשעתו יחיה כי יהפך לזכות כל אחד מעונותיו:

פסוק ח

ועל כל זה אתם בנ"י עשו תשובה ולא תבטחו לא בזכותי ולא בזכות צדקת נדיבי העם באמרכם כי על ידי צדקה ישראל נגאלין כנודע מפסוק בצדקה תכונני כי הנה על זכותי אני אומר שלא תבטחו כי הנה טוב לחסות בה' מבטוח באדם

פסוק ט

וגם לא בעושי צדקה שביניכם שזכותם תעמוד להם כי הלא טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים:

פסוק י

והראיה כי הנה ממני תראו כי הנה כל גוים סבבוני פלשתים ומואב ומלך צובה וארם דמשק הבא לעוזרו ואדום כלם בשם ה' שבטחתי בו היה כי אמילם ולא ע"י בטוח באדם או בנדיבים:

פסוק יא

ולא עוד אלא שאחר כך סבוני גם סבבוני פנים ואחור ארם ועמון וגם אלה בשם ה' כי אמילם:

פסוק יב

וגם אחרי כן ארם והדרעזר נאספו עלי כמו שנאמר וירא ארם וכו' ויאספו יחד כדבורים המסבבים יחד סעיף אילן וכיוצא כך סבוני כדבורים ודועכו לפני כאש קוצים וכל זה

בשם ה' כי אמילם ואם כן אפוא גם אתם בני ישראל בטחו בה' לבדו ותצליחו ע"י עשות רצונו כמדובר:

ה או יהיה כי בני הגלות החיל הזה הם המדברים בלשון יחיד להורות אחדות הלב מורים בטחון על הגאולה ואומרים כי מקל וחומר מגאולת מדי מהמן שהיה מעמלק מסוג בעלי גלות הזה נגאל עתה כי הלא מן המצר שהיינו להשמיד להרוג ולאבד קראתי יה כי שם יה הוא העומד נגד עמלק אשר המן מזרעו ולא קראתי אלא שיוציאני מן המצר לא שירחיב לי להפך לינקם מאויבינו ולהיות לנו מעלה וזה אמר מן המצר הוא מה שקראתי יה שהוא לצאת מן המצר של הגזרה בלבד וענני במרחב שמלבד צאת מן המצר גם הרחיב לי שראיתי בשונאי וכל האומות מנשאים את היהודים:

ו ואם חצי השם הועיל לי כך עתה שה' שלם לי ודאי שלא אירא ושמא תאמר כי גם לי זכות משיח שהוא אדם אין זה כדאי. כי הן אמת שאפשר יספיק להגן אך הטבה קנינית מה יעשה אדם לי:

ז ושמא תאמר כי גם באמרי שהמשיח יעזור לך הוא כאלו ה' לך והוא כי אחד משלשה שנקראו בשמו של הקב"ה הוא משיח לזה אמר ה' לי בעוזרי לומר מה שה' לי בהיותו בעוזרי כמשיחי שהוא עוזר לי וה' לי במה שהוא בו זה הוא לענין היות לי עזר שלא יוכלו לי אבל שאלתי היא כי ואני אראה בשונאי:

ח ולזה טוב לחסות בה' מבטוח באדם על כן צריך יהיה ה' לי מצד עצמי

ט הא למה דבר זה דומה לעני הבוטח בנדיבים ולא בה' שיתן לו כי בוטח בה' ישוגב על זולתו והבוטח בנדיבים הלואי יספיק לו לבל ימות ברעב וזהו שסמך טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים:

ח או יאמר שאומרים בני הגלות החיל הזה הנה כאשר גלינו בבית ראשון רפינו ידנו מתורת ה' שהוא הדבק בה' ונבטח במי שאמר שיקיף ירושלים מים ובמי שאמר שיקיפנה אש ובמי שאמר שיעלנה השמימה ובבית שני שגם היו צדיקים בה נבטחו בשלשה נדיבים נקדימון ובן כלבא שבוע ובן ציצית הכסת שיפרנסו כ"ב שנים במצור לחם ושמן ועצים ונאבד אך עתה טוב לחסות בה' מבטוח באדם כאשר בבית ראשון

ט וכן מבטוח בנדיבים כבבית שני:

י והראיה כי אין עומד לנו אלא ה' שהנה כל גוים סבבוני בצלם נבוכדנאצר עממיא אמיא ולישניא בשם ה' שאמר חנניה הללו ה' וכו' ועזריה ואמת ה' וכו' נתפרץ התנור ונשרפו ד' מלכיות כמו שאמרו ז"ל נמצא כי בשם ה' היה כי אמילם:

יא סבוני במדי בסעודת אחשורוש גם סבבוני בגזרה ובשם ה' אמילם כנרמז בראשי תיבות יבא המלך והמן היום:

יב סבוני יון כדבורים העוקצות בכמה עקיצות בשם ה' היה כאשר אמילם על יד יהודה חשמונאי שנקרא מכב"י שהיה נוצח באמור מי כמכה באלם ה' ר"ת מכב"י:

פסוק יג

דחה דחיתני לנפול כו' אחר דבר דוד עם עמו ישראל מה רב טוב הבוטח בה' כי מושיע אין בלתו להביא ראיה מעצמו הפך פניו נגד יצרו ואמר דחה דחיתני וכו' לומר הנה דחה בנבל להמיתו דחיתני בשאול במערה בשום בלבי להמיתו על היותו בא להרגני והיה זה כדי לנפול שתהיה זאת לי לפוקה וה' עזרני שלא נכשלתי:

פסוק יד

ועם היות כי עזי וזמרת להצילני היה שם יה כי ענני במרחב יה עם כ"ז ויהי לי השם שלם הנזכר לי לישועה מיצר הרע. או יאמר עזי כו' לומר כי הוא יתברך פועל שני הפכים כאחד עזי וזמרת שהוא זימור וכריתה לשונאי ויהי לי לישועה ורחמים שהם שני הפכים וזה היה כי פני היו הולכים בקרב והיה יתב' כורת אויבי ומושיע אותי:

פסוק טו

ואל יאמר איש כי אני הייתי הממית בעם ולא ה' פעל הב' הפכים הכרית אויבי והושיע אותי כי לא כן הוא כי הלא כשהוא יתברך חפץ יעשה כאשר עם חזקיה וכיוצא בו כי היו ישראל תוך בתיהם קורין ההלל וההגדה והיה יתברך מכה בסנחריב וכל חילו בחוץ כי ימין ה' הוא שעושה חיל כי זה דרכו יתברך וזהו קול רנה וישועה שהיו ישראל בקול רנה תוך אהליהם וה' עושה להם ישועה שהיו ישראל מרננים והוא יתברך מושיעם:

פסוק טז

ולא עוד כי אם אפילו בעת שימין ה' רוממה ומסתלקת מן העולם כענין בחרבן שהשיב אחור ימינו וירוממה למעלה היה ימין ה' עושה חיל ומושיע את חנניה מישאל ועזריה:

פסוק יז

לא אמות כו' הלא אמרתי כי ענני במרחב יה ושעם כל זה השם שלם הושיע לי כמדובר אמר עתה אל יעלה על לב שומע כי שם יה אין בו כדאי להושיע והוצרך חלילה השם שלם לכך כי דעו אפוא כי גם אם לא הייתי מת כי אם חי לעולם כל זמני לא יספיק להלל שם יה וזהו לא אמות כי אחיה כלומר לעולם וכל זה שאחיה לעולם תמיד ישאר לי לספר מעשי יה כי אין קצה כלומר ואם כן לא אמרתי כי אם שרצה הקב"ה לכבדני להושיעני בשם שלם עם שבשם יה היה עוז ותעצומות להפליא לעשות גם הוא:

פסוק יח
ולא עוד כ"א אפילו שני הפכים כאחד פועל שם יה כי הנה יסור יסרני יה ועל ידי היסורין היה מצילני מן המות וזהו ולמות לא נתנני:

פסוק יט
ולא עוד כ"א אף בהבנות בית המקדש שלא יפתחו השערים עד שאבא אני כמאמרם ז"ל במדרש רבה שהוליכו ארונו של דוד לפני שער בית המקדש ואמרו בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך ואז נפתחו השערים אמר דוד מעתה אל ימעט בעיניכם גדולת שם יה כי הנה פתחו לי שערי צדק שנפתחים בשבילי אז אבא בם אודה יה אודה את שם יה:

פסוק כ
ולמה אמר אודה יה ולא אמר אודה ה' שלם הלא הוא כי זה השער של בית המקדש יתייחס לה' כלומר שם שלם כאשר יהיה זמן שצדיקים בלבד יבאו בו שהוא בבית השלישי המקווה כי אז לא ימצא בישראל אם לא צדיקים גמורים בלבד כי כל הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו אך קודם לזמן ההוא לא יתייחס ה' בכל אותיותיו רק לשם יה:

יג **או יהיה אומרו דחה דחיתני וכו'** דברי מצפי ישועה האחרונה הזאת באמור אליו יתברך אין אנו משוללי בטחון בה' יצילני מזה כאשר מגליות הקודמים כי הנה ג' פעמים קדמו דחה בבבל דחיתני במדי לנפול ביון כי אז היתה נפילה בעצם שנגעו בדת ה' וה' עזרני בשלשתם. כלומר בזה בטחתי גם ברביעי הזה:

יד אך בקשתי היא שכאשר בזמן עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה שהוא בישועת גלות מצרים

טו שאז בלי קרב ומלחמה רק שהיה קול רנה וישועה באהלי צדיקים שהיו מרננים בביתם ונושעים והיה ימין ה' עושה חיל:

טז כך בישועה זו תהי ימין ה' רוממה לישראל וימין ה' עושה חיל להלחם בשונאיו ואנחנו נחריש והשאר ע"ד הקודם:

פסוק כא
אודך בי עניתני וכו' כדרך המתפללים שאחר שאלותיו נותן הודאה בסוף כך אחר הבקשה שה' יעמוד לנו להבא נותן הודאה ואמר אודך כו' והוא כי הנה הקורא את ה' ויענהו גם כי לא יושיענו מגלותו כי אם שיזכה שיענהו אל רב טוב לו ומה גם אם גם כן יושיענו וז"א הנה אודך כי עניתני גם שלא היית מושיעני מהגלות ותקטן זאת בעיניך כי אם גם ותהי לי ה' הנז' לישועה:

פסוק כב
ובמה נודע כי שמך הגדול בעצמו היה לי לישועה הלא הוא בראות הפלגת העליה כי אבן מאסו הבונים אם היית מטיב לה שלא ימאסוה ותהיה א' מאבני בנין הקיר רב טוב לה ולא לבד עשית זה כ"א שגם היתה לראש פנה:

פסוק כג
הנה טובה כפולה זאת אין ספק כי מאת ה' היתה זאת ולא מפאת מזל או שר ולא שלפניו יתברך הוא פלא כי הלא נקל בעיני ה' אלף אלפים כיוצא בזה כ"א היא נפלאת היא בעינינו אך לא בעיני ה' כי אין נס שיהיה פלא בעיניו יתברך כי הלא יוצר הכל הוא ובריאת כל העולמות שאין פלא גדול ממנו לא נפלא בעיניו כלל ובלא עמל ובלא יגיעה ברא העולמות כלם וכל זה הוא על דוד שהוא מלך המשיח שיהיה הוא ראש גם לעתיד לבא כנודע:

פסוק כד
זה היום כו' הנה ידוע מרבותינו ז"ל על פסוק אני ה' בעתה אחישנה כי זכו אחישנה לא זכו בעתה כי יום הקץ הידוע לפניו יתברך לא יבצר מהיות אז הגאולה עכ"פ אלא שהוא יתברך אם מאלינו נזכה ונשוב אליו יקדים הזמן ב"ב ובזה יאמר הנה זה היום הידוע לפניו יתברך אשר עשה ה' ותיקנו שהוא היום הבא אשר הנביא דבר הנה יום בא לה' ידענו שנגילה ונשמחה בו כי גם שלרשעים ילהט אותם היום הבא הנה הצדיקים ישמחו ויעלצו כדסמיך ליה וזרחה לכם יראי שמי כו' וזהו נגילה ונשמחה בו:

פסוק כה
אך בקשתנו היא שלא יהיה בעתה כי אם שתחישנה וזהו אנא ה' הושיעה נא שהוא עתה שתחישנה וזהו לשני דברים א' לתשועה מרעה ושעבוד וזהו הושיעה נא שנית טוב קנינו וזהו אנא ה' הצליחה נא:

פסוק כו
ברוך הבא כו' אחרי אומרו בקשתנו מאתו יתברך ימהר יחיש תשועתו אשר קוינו שנזכה לזכו אחישנה אשר אין זה כי אם שנחלה פני אל יערה עלינו רוח ממרום להשיבנו אליו יתב' ונשובה באופן נהיה צדיקים ונזכה יחישנה משיבה רוח הקדש ואומרת ברוך הבא כו'. ולבא אל הענין נזכירה מאמר רשב"נ האומר שלשה נקראו בשמו של הקב"ה ואלו הם צדיקים ומשיח וירושלים. צדיקים דכתיב כל הנקרא בשמי וכו'. משיח דכתיב וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. ירושלים דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה ע"כ. ונבוא אל הענין אומרת רוח הקדש הלא שאלתם יחיש יתברך מעתה

והנה על מלך המשיח בעצמו מצדו אין עיכוב כי הנה הוא כבר נקרא בו שם ה' כמאמר רשב"נ מפסוק וזה שמו אשר יקראו ה' וזהו ברוך הבא בשם ה' כי שם ה' בו מעתה כי צדיק הוא כבר אך על הנוגע אליכם אינכם עדיין צדיקים כי אם שתבקשו יעזרונכם לכך מן השמים כמדובר אך מה שאפשר לעשות לכם הוא כי ברכנוכם מבית ה' כי בית ה' שם ה' עליה כי אפי' ירושלים נקראת על שמו יתברך מה גם הבית המקדש עצמו לכן לעזרכם נברך אתכם מן השמים מבית ה' להכינכם:

משיבים ישראל ואומרים אל ה' ויאר לנו לומר הנה שתי מדות לו יתברך א' מדת חסד ב' מדת רחמים וזהו אל ה' כי חסד אל וה' מדת רחמים וזהו אל ה'. ועוד שלישית כי הנה ויאר לנו והוא מאמרנו על פסוק השיבנו ה' אליך כו' שהוא אל תאריך עד נבא ליטהר ואז תסייענו כי אם תתחיל אתה והשיבנו ה' אליך ואחר כך ונשובה ואל יקשה לפניך כי הלא אתה החלות במצרים שעם היותנו עובדים את הטלאים במצרים ואמרנו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו צויתנו לקשור בכרעי המטה את הטלה ולאמר למצריים כי לשחטו לשם אלהינו היינו עושים ונערה למות נפשנו שיסקלונו ומסרנו נפשנו על קידוש השם ומי הביאנו בתכיפות הנמרץ ההוא מן הקצה אל הקצה מהיות עובדי ע"א אל היותנו מוסרים נפשנו על קידוש ה' אם לא שהערת עלינו ממרום וזהו חדש ימינו כקדם שהוא במצרים להתחיל להשיבנו וזה יהיה מאמרנו פה הנה גם שאין אנו ראויים הנה אל ה' בחסד אל וברחמים ה' יקרב צדק מאליו להשיבנו כי הלא ויאר לנו הוא יתברך במצרים באור רוח קדושה להשיבנו אליו באמור אלינו אסרו חג בעבותים ארבעה ימי הביקור עד הגישנו אותו עד קרנות המזבח ביום י"ד בין הערבים וזהו אסרו וכו' עד קרנות המזבח:

פסוק כח

משיב מלך המשיח ואומר הלא אמרת לי ברוך הבא בשם ה' כי אני כבר הייתי בא בשם ה' כי נקרא עלי שם ה' לא אתגאה חלילה בהקרא שם ה' עלי כי האמת הוא שאלי אתה ואודך על החסד שגמלת לי על כל הטובה כמשמעות אלי שהוא שם החסד ועל הקרא שמך עלי שהוא ענין היותך אלהי ארוממך:

פסוק כט

ומשיבה רוח הקדש ואומרת הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו כי לא ימנעני מכם בין בעתה בין אם יחישנה אם תזכו:

כח **או אלי אתה כו'** שאומר מלך המשיח אם תחישנה חסד תעשה לי ואודך וזהו אלי אתה ואודך ואם תתיחס לאלהים לבלתי הביא הטוב עד בעתה גם כן אלהי ארוממך.

כט משיבה רוח הקדש ואומרת הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו בין אם תזכו דעו כי הוא העוזר ועושה חסד בין אם יהיה בעתה גם אז הוא ע"י מדת טובו ולא מרוב חסידותכם:

פרק קיט

פסוק א

אשרי תמימי דרך כו' הנה יש בעובדים ג' סוגים יש שעיקר עסקם תמיד הוא בתורה אך אינם רודפים אחר המצות כי אם הולכים בתום ובהזדמן נידם מצוה יעשו אותה ויש סוג שני והוא רודפים אחר המצות ויושבים על משמרתם תמיד לעסוק במצות ה' ולא יעשו עיקר מהלימוד ויש סוג שלישי שלא יעשו עיקר לא מעסק התורה ולא ממצות שבין אדם למקום כי אם כאשר יזדמן אך עיקר ענינם הוא השמר מעון והטיב לבריות בכל יכלתם שתופסים מדותיו יתברך מה הוא יתברך חנון אף הוא חנון מה הוא יחברך רחום וארך אפים ומעביר על פשע ונושא עון מלביש ערומים ומבקר חולים וקובר מתים וכיוצא באלו שהן הם דרכי ה' כמאמרם ז"ל והלכת בדרכיו מה הוא רחום כו' והנה על שלשת הסוגים דבר דוד אחד לאחד ובראשון החל ואמר אשרי תמימי דרך והוא כי העולם הזה הוא דרך לעה"ב כי בו הולך האדם לבית עולמו ואמר כי אשרי המתנהגים בתמימות בדרך בלתי חוטאים ועושים עיקר מעסק התורה עד היותם מאותם שאמרו בגמרא אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו וזהו אשרי כו' ההולכים מהעולם בתורת ה' בידם היא למודם:

פסוק ב

והסוג השני אשרי נוצרי עדותיו ולא אמר שומרי כי אם נוצרי כד"א נוצר תאנה שיושב ומשמר שמירה עצמית ומתמדת לא ימיש מהיות עיניו פקוחות כך אלו הם נוצרי עדותיו יתברך שכל ישעם וכל חפץ במצות ה' וזה שלא ע"מ לקבל פרס כי אם שבכל לב אפילו ביצה"ר התאב אל הפרס גם בו ידרשו את הש"י ואל אל בצע וחמדת פרס.

פסוק ג

ואמר כי אין צ"ל שני סוגים אלו כי אם אף לא פעלו עולה שהוא הסוג השלישי שענינו שלא פעלו עולה שנשמרים מעון ואינם נוצרים בעצם מצות שבין אדם למקום רק עיקר עסקם במה שבין אדם לחבירו כי תופסים דרכי ה' מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון כו' וזהו בדרכיו הלכו:

פסוק ד

ושמא תאמר אם כן שאף גם סוג זה מאושר יקרא אם כן למה הרבה יתברך לנו תרי"ג מצות הלא בהיות טוב לבריות עם העדר עולה היה די לז"א והנה מה שאתה צויתה פקודיך הוא לשמור מאד והוא מאמר ר' חנניה בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שהוא כי הוקשה לו כי אחר שהעושה מצוה אחת ונשמר מעון מטיבין לו ונוחל את הארץ כו' אם כן למה הרבה לנו הוא ית' תורה ומצות לז"א דע כי הטעם הוא כי רצה הב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שהוא להרבות זכותם בשמור מצות הרבה וגם שלרבויים לא יבצר מהזדמן מצוה תמיד משא"כ אם היו מועטות ועל דרך זה יאמר גם שאף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו גם הם מאושרים עכ"ז אתה צויתה פקודיך כדי שיהיה לשמור מאד ולא מועטות למען זכות את ישראל כמדובר:

א או שיעור הענין כי הנה על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח ואמר שכל תופשי מדה מהם לעשות ממנה עיקר מאושרים יקראו והחל בתורה ואמר אשרי כו' כמדובר בקודם:

ב ועל השנית אמר אשרי נוצרי עדותיו יתברך גם שלא יעשו עיקר מן התורה כי אם שבכל לב ידרשוהו בתפלה שהיא עבודה כנודע מרבותינו ז"ל ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה והיא במקום הקרבנות ותפס מה שהוא נוהג בכל הדורות ואמר בכל לב ידרשוהו.

ג ועל השלישית אמר אף יקראו מאושרים אשר הם משוללי עולה אם בדרכיו הלכו מה הוא רחום כו' שהוא גמילות חסדים בלבד כמדובר בקודם:

א **או** שעור הענין על דרך מאמרם ז"ל על פסוק אשרי נשוי פשע כו' אשרי אדם לא יחשוב כו' שאמרו ששיעור הכתובים הוא אשרי נשוי פשע אך יותר מאושר הוא אשר לא יחשב ה' לו עון על דרך זה יאמר פה אשרי תמימי דרך ההולכים בתומם במעשה לעשות כשיזדמן לתומם כי אם עיקרם הוא לכת בעסק התורה:

ב אך יותר מאושרים הם נוצרי עדותיו עם התורה כי מה שתלמוד גדול הוא על שמביא לידי מעשה וצריך ללמוד וללמד לשמור ולעשות וזהו אשרי נוצרי עדותיו ושמא תאמר אם כן גם מצות לבדן יספיקו לז"א בכל לב ידרשוהו כי על ידי עסק התורה יכנע היצר הרע לעבוד את ה' בכל השתי לבבות והוא כנודע כי על ידי עסק התורה אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ:

ג ועם כל זה יש חלוקה שאפילו לבדה בהיות העדר עון היא גדולה וזהו אף יקראו מאושרים אשר בהיות שלא פעלו עולה בדרכיו יתברך הלכו מה הוא רחום וכו':

ד ושמא תאמר האם כ"כ גדלה מאד מדת ג"ח שככה השבחתיה הלא הוא כי הנה אתה ה' צויתה פקודיך כלומר הפקודים שהם שלך שאתה עושה אותה שהם ג"ח כמו שלמדו ז"ל שהב"ה מלביש ערומים שנאמר ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם מבקר חולים וירא ה' אל אברם שבא לבקר את החולה מנחם אבלים ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו קובר מתים ויקבור אותו בני וכן מה הוא חנון וכו' וזהו אתה צויתנו פקודיך המיוחדים לך שהוא ג"ח כדי לשמור אנחנו כל העולם אשר כללת במלת מאד שאמרת בסוף מעשה בראשית וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והוא כי כאשר עולם בחסד יבנה כך עושי חסד שומרים ומקיימים אותו במדה זו וזהו לשמור מאד. או יאמר במה שידענו כי המצות שומרות את האדם כי כל א' נעשה מלאך ואם היו מועטות לא ירבו שומרים רבים וז"א אתה צויתה פקודיך כדי שלשמור יהיו מאד ולא מעט:

פסוק ה

אחלי יכונו דרכי כו' הנה ידוע כי אין סוג מהמצות שהיצר הרע מוצא מקום לעכב ביד האדם לעשותם כחוקים ועל כן צריך עזר משדי לעשותם על כן אמר אחלי שאני מחלה תמיד הם שיכונו דרכי לשמור חקיך והוא שעם שדרך היצר הרע לעקש הדרך שאדם הולך לעשות מצוה ולהמציא עיכובים אחלי הם שבלכתי לעשות מה שהוא חק שאדרבא יכונו דרכי מאליהם מרוב סייעתא דשמיא באופן אכיר על ידי השגחה זו חין ערכם ואדלג כאיל לעשותם:

פסוק ו

ומכ"ש לעשות שאר סוגים שאין לב אדם מנגדם ואעשה את כלם עד גדר שאז לא אבוש כו' והוא כי בהסתכל האדם בציצית זוכר כל מצות ה' כאלו רואה ומביט כל המצות בהביט בו ובזה יאמר על ידי זה שתעשה לי שיכונו דרכי לשמור החוקים כ"כ אזדרז בכל שאר מצות עד בלתי השאיר אפי' אחד כי בהביטי אל כל מצותיך בהביטי בציצית שלא אבוש על קצתם שלא עשיתי כי ודאי שעל ידי מה שיכונו דרכי על החוקים אזדרז לעשות את כל יתר מצות גם כן באופן שלא אבוש בהביטי אל כולם:

ד **או** יאמר אתה צויתה פקודיך שיעשו לשמור מאד שתהיה כל מצוה גוררת מצוה באופן שמועטות יעשו מאד:

ה מה שאחלה פניך הוא שיגררו לי שיכונו דרכי לשמור חקיך ועל ידי כן אז לא אבוש כו' והוא כי הנה באותו עולם רואה הצדיק המצות ברוחניותן ובוש בהביטו בתוכן אשר לא

קיים מהן בחשק וכראוי אמר איני ירא אלא שבהביטי אז אבוש בהביטי בתוכן החקים על העדר חשק על העלם טעמם על כן אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך:

ו ועל ידי כן אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך שלא יהיה בתוכן חלק שלא עשיתי כראוי:

פסוק ז

וכל כך אהיה שקוע בכל השאר שלא בלבד במציאות מעשה המצות כי אם אפי' בלימוד הלכותיהו אפי' בהלכות המשפטים שהן חמורות ומחודדות שהדעת נותן שאם מתוך למודן הייתי מתפלל לא הייתי יכול לכוין אם לא מתוך הלכה פסוקה מה שאין כן מתוך הלכות לימוד המשפטים אך כל כך אהיה שקוע בהן עד היות כל ההלכות ברורות לפני כהלכה פסוקה שאוכל להודות את ה' ביושר בלי בלבול דעת וזהו אודך ביושר לבב כלומר בלי ערבוב לבב בלמדי משפטי צדקך שהוא בלימוד הלכותיהם:

פסוק ח

את חקיך אשמור כו' הלא אמרתי לפניך שתכין לפני דרך חקיך והנה זה דרכך שעד שאני אתחיל בהם לא תעזרני אך אפשר לא תרצה בהתחלה מועטת על כן אחלה פניך שאני את חקיך אשמור שאתחיל בהם לשמור אך אל תעזבני מלעזור לי עד אשמור מהם מאד כי אם במעט שאשמור מיד תסייעני וז"א אני את חקיך אשמור כאשר הם אל תעזבני להשכיל בם עד יהיו מאד:

פסוק ט

במה יזכה כו' הנה בפסוקים הקודמים בקש מאתו יתברך יעזרהו לשמור חקיו אשר אין הדעת מחייבם ובזה סיים עתה בא לשאול מאת ה' ילמדהו טוב טעמם ולבל יאמרו לו מי הכניסך בזה שמור אותם לתומך כאשר צוך ה' ואל טעמם אל תשית לבך על כן הקדים ואמר במה יזכה כו' לומר כי תשובה זו תצדק לנער אשר לא התבסמה דעתו עדיין כי במה יזכה נער את ארחו של נערות אם לא לשמור כדבריך כלומר כמו שדברת אותם בלי השקפה אל טעמם אך לא כן איש גדול כמוני:

פסוק י

ואל אחשד שלהיות יצרי מפקפק בדבר חלילה אני דורש אחר טעמם כי לא כן הוא כי אם שבכל לבי דרשתיך אך דבר אחד אני שואל והוא אל תשגני ממצותיך והוא בל אשגה אחר ידיעת הטעם במצותיך והוא בל יקרנו כשלמה בנו כמו שאמרו ז"ל שעל שגלה הקב"ה טעם שלילת הרבות נשים באמרו ולא יסור לבבו שגה ואמר אם כן אני שחכמתי

מכל האדם ארבה ולא אסור וזהו אל תשגני שעל ידי ידיעת הטעם אשגה כי אחר שבכל לבי דרשתיך ראוי הוא שאל תשגני ממצותיך:

פסוק יא

והן אמת כי בחוקה אחת אמרת שחוקה חקקת גזרה גזרת ושלא נהרהר אחריה שהיא בפרה אדומה כמ"ש ז"ל שזו היתה אמרת אלוה באמת באמור בה זאת חקת התורה אך ביתר חוקים לא נאמר כך ועל כן אני אומר הנה בלבי צפנתי אמרתך שאמרת זאת חקת התורה שלא נשאל ולא נהרהר אחריה:

פסוק יב

אך על השאר אני אומר ברוך אתה ה' למדני חקיך. וביאור הכתוב הלא הוא כי הנה ברכת התורה היא ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל על כן אומר הנה ברוך אתה ה' מפי על כן ראוי שתלמדני חקיך כי הלא תורה היא וללמוד אני צריך כי בכלל תורה היא ענין החקים והברכה היא שתלמד תורה לישראל.

או יאמר כי הנה ידענו שיש ברכות הנהנין ויש ברכה על כל מצוה כהנחת תפילין וכיוצא וידוע כי כל דבר מברכת הנהנין צריך האדם לדעת בבירור על מה הוא מברך ושיטלנו בידו ושיהיה נהנה ממנו כי מה שאינו נהנה אינו מברך וגם בברכת כל מצוה אף על פי שלאו ליהנות ניתנו לא יבצר מהיות הנאה מה בהבין טעמה. ונבא אל הענין אמר ברוך אתה ה' כלו' דרך כלל בין על הנאת הגוף כברכת הנהנין בין על הנאת הנפש במצות ואם כן למדני חקיך למען שכשאברך על החק אדע על מה אני מברך כאשר בשאר סוגי ברכות שצריך לדעת על מה הוא מברך ומכוון בברכה על טוב טעמה. או יאמר הנה ברוך אתה ה' מפי בכל יום ברכת התורה שנוסחה הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו כו' ובברכת ק"ש ותן בלבנו בינה להבין להשכיל כו' ואחר שאני מברך כך איך יתקיים בחקים איך יערבו בי ואיך יתקיים בהם בינה להבין להשכיל אם לא תלמדני אותם ואשכיל ענינם:

פסוק יג

ומה שאני שואל על אלו יותר מעל שאר סוגי מצות הוא כי על השאר שלם אני בהם כי על סוג המשפטים הנה בשפתי ספרתי כל משפטי פיך ששגורים בפי כנתינתן מסיני כאשר יצאו מפיך:

פסוק יד

ועל העדות הם שבתות וימים טובים שהם עדות על מעשה בראשית ועל יציאת מצרים הנה שלם אני בסוג זה כי הלא גם שבאלה דרך היצר הרע לדאוג על ההוצאה שבת היום

פסח היום אדרבה בדרך עדותיך שהדרך הוא הוצאה ופיזור ששתי לא כמוציא הוצאות כי אם כמי שהוא על כל הון שש על מה שיקחנו לעצמו כך אנכי שש כי ידעתי שזה גורם לי הון כי הוצאות שבתות וימים טובים אם מוסיף מוסיפין לו:

פסוק טו

ועל סוג הפקודים המתייחסים אליו יתברך שהוא עושה אותם כענין בקור חולים קובר מתים וכיוצא שאמרו רז"ל שהוא יתברך ביקר את אברהם בחליו וקבר את משה וברך ברכת אבלים את יצחק אמר הנה למה שאני מלך איני מטפל בדברים אלו בל אתבזה לפני בני אדם אם הייתי עושה כך לכל אדם וצריך שתהי' אימתי על העם אך מה אני עושה בפקודיך אשיחה שאני משיח ועוסק בתורה שבמצות אלו ועל ידי כן נחשב לי כאלו עשיתי.

או יאמר בפקודיך הם מלאכים הנעשים בהם שהן הם פקודיך אשיחה ואדבר בם ועל ידם אביטה אורחותיך העיקריים שהמלאכים הזכים וגדולים הנעשים בהם שיעשו בעשותם יתברך אזכה להביט בם שק"ו הוא אם בעשותם אני אני בורא מלאכים בעשותם הוא עאכ"ו וע"כ אם עם הנעשים כשאני עושה אותם אשיחה הנעשים בעשותם הוא יתברך לפחות אזכה להביטם והם דברים שהוא יתברך עושה אותם ומצונו נעשה כמוהו מה הוא רחום כו' מה הוא מבקר חולים וכיוצא והוא זכות שאהללך בהכיר ענותנותך וחסידותך באופן כי בכל סוגי המצות אני שלם בהם וע"כ לא שאלתי מאתך רק למדני חקיך:

ולא שח"ו אתבטל מעשותם עד תלמדני כי הלא אין הכונה רק שואשתעשע בחקותיך כו' שהוא שטרם תלמדני טעמם איני משתעשע בעשותם רק כמצות אנשים מלומדה אך על ידי מה שתלמדני חקיך ימשך שואשתעשע בחקתיך ועוד שעל ידי כן לא אשכח דבריך מה שאין כן בעשותי מצות אנשים מלומדה אהיה הולך ושוכח איזה דבר מהם אך על ידי שאשתעשע בהם יושקעו בלבי עד שלא אשכח דבר:

פסוק יז

גמול על עבדך וכו' הנה דרך האדון שחפץ יחי עבדו למען יעבדהו אך העבד יחפוץ בחיים ולא בעבודה אמר דוד איני כשאר עבדים שרוצים בחיים אך לא בעבודה כי אם גמול על עבדך אחיה כדי שאשמרה דבריך כי איני חפץ בחיים רק לעבדך בהם או גם שדוד מלך ישראל חי וקיים שגם אחר מותו הוא כחי איני שואל אלא שאחיה באופן שאשמרה דבריך שהוא בחיים טבעיים בעה"ז:

פסוק יח

והנה ידוע כי הת"ח עודנו בעה"ז יעצרנו הגשם מלהשיג נפלאות מתורת ה' עד עלות רוחו אל האלהים משוללת חומר כי אז תשיג והן זה משוש דרכי כי על כך ארז"ל ת"ח אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל על כן אמר דוד הלא אמרתי שאחפוץ בחיים לשמור דבריך והנה מצד אחר אני מפסיד השגת נפלאות מתורתך בזמן שאני מאריך פה במסך החומר המבדיל על כן אוחילה לפניך כי תגל עיני ממסך חומרי בחיים חייתי ואביטה נפלאות מתורתך:

יז **או** יאמר הנני שומר את הדבר שדברת עלי למרחוק ולמה אמות בינתים גמול על עבדך אחיה תמיד וגם שתאריך הזמן אשמרה ואקוה דבריך:

יח ובמה יזדכך גופי לחיות כ"כ על ידי שתגל עיני ואביטה ברוחניות נפלאות מתורתך:

פסוק יט

גר אנכי בארץ כו' הלא אמרתי שתגל עיני להביט נפלאות מתורתך והנה דרך המשיג בעולם הזה נפלאות התורה שמתלהב ומשתקע בתורה בכ"כ התלהבות שימעט במעשה המצות כי אינו רודף אחריהן על כן אמר דוד גר אנכי כו' והוא מאמר ר' מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה כו' עד ומקרבתו לידי זכות שהוא ית' מזמין לו מצות לעשות באופן לא יבצר ממנו מעשה המצות וזה יאמר הנה גר אנכי בארץ שהעה"ז אצלי עראי כי עסקי בתורה היה לשמה ולא על טובות העה"ז ואם כן אל תסתר ממני מצותיך כי אם שתקרבני לידי זכות והוא מאמר התנא שהעוסק בתורה לשמה מקרבתו לידי זכות וזהו אל תסתר ממני מצותיך באמרך כי ת"ת כנגד כלן כי אם שאקיים גם כן מצותיך:

פסוק כ

וראה והביטה עוצם עשותי מהעולם הזה עראי כגר בארץ כי הלא אני תאב ליסורין בעה"ז המביאים לחיי העולם הבא כי משם אני עושה עיקר ואני עושה כאומר תמיד בואו אחי בואו רעי וזהו גרסה ונשברה נפשי לתאבה אשר תתאב אל משפטיך הם יסוריך בכל עת והיא מדת ר' אלעזר בר' שמעון. ואם גרסה הוא לשון גירסא יאמר כל כך אני גר בארץ דבק אל הרוחניות שעם שאין תאוה צודקת אלא במה שהוא מזמן לזמן נפשי גרסה לתאוה במה שהוא בכל עת וזהו בכל עת:

פסוק כא

גערת זדים כו' נמשך אל הפירוש הראשון בפסוק הקודם ואמר אחר שאני תמיד ביסורין ירא אני שלא יחזיקו הרואים באמור שחטאתי בא"א ועל כן אני מדוכא תמיד ביסורין ונמצאו חושדים וחוטאים ושם שמים מתחלל על כן אני אומר כי אתה ה' אשר גערת

זדים ארורים הם אשר ארר משה באמרו ואם בריאה וכו' עם היות כי זדונם היה נגד משה ואהרן כי על מצותיך לא היו רק שוגים שהיו כשוגים אחר שכלם באמור כי בית מלא ספרים יפטר ממזוזה וטלית שכולה תכלת תפטר מציצית:

פסוק כב

ובכן אתה שגערת להסיר חרפה מעל הצדיקים ההם גם גל מעלי חרפה ובוז מהאומרים שחטאתי באשת איש וידעו הכל כי עדתיך נצרתי כי על האשה כל היוצא למלחמה גט כריתות כותב לאשתו וגם אוריה מרד במלכות כמו שאמרו ז"ל בגמרא:

פסוק כג

וראה עד היכן הגיעה החרפה עד כי גם ישבו שרים מגדולי הסנהדרין בי נדברו ואמרו הבא על אשת איש מיתתו במה בהיותי אני משיח בחקיך הם נגעים ואהלות:

פסוק כד

ואז גם עדתיך שעשעי היו אנשי עצתי שמנעוני מבא בדמים ולהמיתם כי אם שהייתי אומר להם דברי עדות ה' שהוא כי הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא והמלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא ושני הדברים הם עדות שמעיד הוא יתברך ששופך דם האדם באדם הוא כשופך דמים שהוא המלבין פני חבירו ברבים שאין לו חלק לעולם הבא וכן עדות מאתו יתברך הוא כי הנהרג בב"ד על עונו כנחנק על עון אשת איש וכיוצא יש לו חלק לעולם הבא כאשר למדו ז"ל נמצא שעדותיו יתברך היו אנשי עצתי שבם נמלכתי והשבתי להם ולא הרעותי את אחד מהם שהנגעים שהיו עוסקים בהם היו אנשי עצתי שבהם הייתי כנמלך לבל הצר להם שהיו כאומרים לי די להם שידבקו הנגעים ההם בם:

פסוק כה

דבקה לעפר נפשי וכו' הנה ידוע כי נפש דוד הוא נפש אדם הראשון והנה מאמר רבי אחאי בר יאשיה שפסוק כי עפר אתה ואל עפר תשוב הוא שעה אחת קודם תחיית המתים ומיד ישוב לחיות ולפי זה אחשוב כי ביאור הכתוב הוא בזעת אפיך תאכל לחם אך לא יהיה זה כי אם עד שובך אל האדמה כי עפר אתה ואל עפר תשוב ומאז שאל עפר תשוב והלאה לא תאכל לחם כי תהיה מיד התחיה ותהיו כמלאכי השרת נמצא שענין הכתוב הוא כי אין המזון גשמי רק עד שובו אל העפר כי מיד יחיה ויהיה כאחד ממלאכי השרת. ונבא אל הענין אמר דוד הנה דבקה לעפר נפשי והנני כאלו אל עפר שבתי וחייני כדבריך שמיד תחייני.

או יאמר במה שכתוב אצלנו כי לא היתה גזרת המות לאדם ולכל הבאים ממנו כצדיק כרשע כי אם לטובה כי הנה טוב מות שעל ידי כן יזדכך החומר ויכול לסבול את הנפש הרוחניות אחר התחיה שיהיה אז דבקות בין שניהם ולא יתפרדו. ונבא אל הענין אמר דוד הנה על ידי תורה ויסורין נזדכך עפר גופי עד היות לו דבקות עם הנפש וזהו דבקה לעפר נפשי הוא חומרי ואם כן חייני כדברך מעתה מבלי שאמות ממש ואמר כדברך כי גם דחיית המתים מן התורה כאשר למדו ז"ל:

פסוק כו

דרכי ספרתי כו' הנה על מאמרם ז"ל שנתעטף הקב"ה כש"צ ואמר עשו לפני כסדר הזה ובריתי כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שמעתי בשם לבנת הספיר שהוקשה לו כי הרבה עשו כן ולא הועילו שהשיב שלא נאמר אמרו לפני אלא עשו שהוא שיעשו הם כסדר הי 'ג מדות מה הוא יתברך רחום אף אתה רחום מה חנון כו' ועל ידי כן אינם חוזרים ריקם ובזה יאמר דוד אם תאמר נא ה' שעדיין אני צריך זיכוך אל החומר לשתחייני הנה להשיג הזיכוך אפשר יהיה על ידי למדני סודות חקיך הרמים ועל כן אני אומר הנה בזכרי דרכיך הם י"ג מדותיך דרכי ספרתי שגם אני הייתי עושה כן ודרכי היו מה שספרתי ועל כן ותעננני ועל כן אני נושא קל וחומר ואומר אם מה שהם דרכי שהוא להיטיב את זולתי שהם דרכי בשר ודם הועילו כל כך על היותם דרכיך אם כן חקיך שהם למעלה מדרכי בני אדם אשר לסודם אין קץ מה תגדל השגתי בהם לזככני על ידי דברי בם וזהו למדני חקיך:

פסוק כז

ואם תאמר אלי שלא אעצר כח להשיגם הנה דרך פקודיך הבינני שלא תאמר אלי ענין אור הסוד לפי גדולת סודם כי לא יהיו לי עינים לראות ולב להבין כי אם דרך פקודיך על פי לשון מקרא הצווי שאתה מצוה החק אשר בלשון פקודיך רמוז סוד כל חק וחק בפקודו בצירוף האותיות והתיבות כנודע כי כל התורה כלה שמותיו של הקב"ה ובהיותך מסביר לי הסוד דרך פקודיך אוכל להבין ויכילם שכלי וזהו דרך פקודיך הבינני ואז אזדכך בגוף ונפש עד שאשיחה בנפלאותיך הם פלאי הסודות שהם כמלאכים רוחניים אשיג עד אשיח ואדבר בהם ומה גם למאמר ר' יוחנן פרק אין דורשין שכל דבור ודבור שיצא מפיו של הקב"ה נעשה מלאך ומה גם דבור פקודיו יתברך באופן יצדק להשיח אני בהם כלומר ובזה יגמר הזיכוך להתקיים מאמרי אשר אמרתי חייני כדבריך:

פסוק כח

ושמא תאמר כי זה אי אפשר עד צאת נפשי תחלה מגופי ואחר כך תשוב תחייני אך לומר שאחייך בטרם צאת נפשך זה אי אפשר לזה אני אומר כי הנה דלפה נפשי וכו' והוא כי הנה משה היה עם ה' ארבעים יום ונתקיים בגוף ונפש והנה אמרו רז"ל כי בכל הארבעים יום היה הוא יתברך מלמדו מפיו תורה וכמו שכתוב אצלנו שעל ידי כן היה מזדכך יום יום ומתקיים בהבל פיו יתברך עד תום המ' יום שהוכן לקבל תורה מיד ליד כמבואר אצלנו שעל כן לא שלחו יתברך עם הלוחות קודם תשלום המ' יום ולא יצא העגל ההוא אך הוא כי כאשר יצירת הולד במ' יום כך התהפכות יצירתו אל הרוחניות צריך מ' יום. כלל הדברים שעל ידי דלף הבל פיו יתברך שהיה דולף במשה היה מתקיים בגוף ונפש ומזדכך. ונבא אל הענין והוא שאומר הנה דלפה נפשי כדלף טורד מאיכות רוחניותה אל גופי לקיימו מתוגה שהוא מחמת תוגה שהיה לו כי רוח איש תכלכל מחלהו או יהיה מתוגה שהוא מדאגתה עליו שימות לשחת והוא כי תשוב אל האלהים ואם כן יהיה נא מה שדלפה ממש ממציאות נפשי אל גופי לקיימו כאשר היו דבריך מקיימים את משה בגוף ונפש וזהו קיימני כדבריך המקיימים ולא תהא הבל דבור גדול מדלפת איכות נפשי חלק אלוה ממעל ואם כן גם שלא תצא נפשי תקיימני בגוף ונפש:

פסוק כט

דרך שקר הסר כו' הנה מאמר התנא כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל כו' ונבא אל הענין אם תאמר נא ה' כי דרך זיכוך החומר אינו אלא על ידי עסק ריבוי תורה ושגם משה מה שהיה מתקיים ומזדכך בשמים היה על ידי שהיה יתברך מדבר לו היו דברי תורה לזה אמר אם כן אפוא מי מעכב אם לא שאין אדם שאין טבעו ממשיכו אחר טוב העולם הזה בצד מה לכן דרך שקר שהוא טוב העולם הזה שהוא שקר הסר ממני ועל ידי כן ותורתך חנני שתתנה לי בדרך חן כי אז תהיה לי דרכה של תורה כראוי ואזדכך בה.

פסוק ל

ומה ששאלתי ותורתך חנני הנה ששה הנה סדריה הרמוזים על פי הנביא באמרו והיה אמונת עתיך כו' אמונת היא סדר זרעים שהוא דרך אמונה שמאמין הזורע בהב"ה שהארץ תוציא צמחה ולא תאבד זריעתו עתיך הוא סדר מועד חוסן סדר נשים ישועות סדר נזיקין חכמת סדר קדשים ודעת סדר טהרות ואמר דוד מה שאני מחלה שתורתך חנני הנה לא על כל חלקי התורה אני מתיירא שיחסר לי ידיעתו כי אם על קצתם והוא כי סדר זרעים שהוא דרך אמונה כבר בחרתי לעסוק בה ואיני ירא יעדר בה דבר ממני וכן

על סדר נזיקין עם שרבים דקדוקיהן דמאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דנזיקין הנה אני משפטיך שויתי שכל חלקי פרטיהם שוים לפני סדורים תמיד לפני תמיד כאמרו למעלה בשפתי ספרתי כל משפטי פיך ואם שויתי הוא מלשון שיתה כמה ד"א שויתי ה' לנגדי תמיד יאמר ענין אשר תשים לפניהם שיהיו המשפטים כשולחן ערוך כדבר ממשיי שאדם שם על השולחן וזה אמר משפטיך שויתי שהוא שמתי כמד"א אשר תשים כן שמתים כשולחן ערוך:

פסוק לא

ועל סדר מועד גם כן אין בזה עיקר שאלתי כי הנה דבקתי בעדותיך שהם מצות שהם עדות שהן שבת עדות לששת ימי בראשית וכל מועדי ה' זכר ליציאת מצרים שהן עדות על הנסים שנעשו המורים על חידוש העולם הנה על שלש אלה אין בהם עיקר שאלתי אך יש סדר אחר שאיני זוכרו בפירוש ומחלה פניך ה' אל תבישני הוא סדר נשים כי בו אני ירא שאם יחסר דבר ממנו אבוש כי יאמר אומר כי עון האשה ההיא מנעני מלהשתלם בסדר נשים:

פסוק לב

ועל סדר קדשים וטהרות שהם נקראים חכמת ודעת אמר מבקש אני שמה שהם דרך מצותיך שהם קדושה וטהרה שדרך הנקנה במצותיך היא של טהרה וקדושה כד"א אשר קדשנו במצותיו שהסדרים שמציאותן הוא דרך מצותיך שהם קדשים וטהרות תזכני שכל כך אשכיל בהם שארוץ ולא אצטרך להתמהמה בעיונם וזהו דרך מצותיך ארוץ כי השתים שהם חכמה ודעת כי למה שדרך זו כי היא עצמה תרחיב לבי עד שארוץ בהם:

פסוק לג

הורני ה' דרך חקיך כו' ידבר עתה על קיום המצות והנה מאמר התנא הוא ששכר מצוה מצוה שהוא כי בזכות שאדם עושה מצוה אחת מזמינים לו מצוה אחרת ומסייעין אותו שיעשנה והוא מאמרנו על פסוק והיה עקב תשמעון כו' ושמר ה' אלהיך לך וכו' שראוי להעיר כי וי"ו שבמלת ושמר בלתי צודקת והראוי יאמר ישמור ה' כו' כי העיקר הוא זה ולא שכר שני אך יאמר והיה עקב תשמעון שכר השמיעה שהיא מצוה יהיה שעל ידי זכות זה תזכו למצוה אחרת שהוא כי ושמרתם ועשיתם בשכר השמיעה כי שכר מצוה מצוה כי שכר זולת זה בהאי עלמא ליכא ונוסף על שכר זה הוא כי ושמר ה' כו' ועל דרך זה יאמר דוד הורני ה' ולמדני דרך חוקיך ובשכר שמיעת מה שתורני שהיא שמיעת ההוראה יהיה שאזכה לשמרם וזהו ואצרנה עקב ששכר מצוה כמדובר.

או יאמר הורני ה' דרך חקיך שהוא דרך רחבה ושמא תאמר שאם כן לא אהיה ראוי לקבל שכר לזה אני אומר ואצרנה עקב שאיני חפץ שכר כי אם שעקב מה שתורני יהיה מה שאצרנה. ושיעור הכתוב ואצרנה עקב ושכר מה שתורני שדי לי הנאת ידיעתם:

פסוק לד

הבינני ואצרה כו' הכנה אל קיום מצות תורתך בל תנגדני שכחת גמרא או לבא ועינא סרסורי דעבירה על כן הבינני שתתן בלבי בינה להבין דבר מתוך דבר ובזה יהיו שתי תועליות אחד שואצרה תורתך שלא אשכחנה שאינו כנלמד מהזולת שקל לשכוח כי אשר יגע בעיון בלבו עד אשר הוציא דבר מתוך דבר לא במהרה ינתק ולא יאטעה על שגגת או שכחת גמרא ומכ"ש שלא אעבור בהשמר אל תשכח וגם לא אירא מליבא שהוא סרסור דעבירה כי אם אדרבה ואשמרנה בכל לב כי איידי דטריד לבא בעיון עד הבין דבר מתוך דבר תמיד לא יפנה אל פניות רעות ולא יתחלק הלב לשנים לטוב ולרע כי ואשמרנה בכל לב:

פסוק לה

ולא בלבד השימור שהוא להשמר מן העבירה כד"א השמר פן ואל הרי הן לא תעשה כי אם גם הדריכני בנתיב מצותיך הוא נתיב צר שהוא דקדוקים דקים לפנים משורת הדין יפוי המצוה וחסידות על כן אל תורני הנתיב ותניחני כי אם גם אחר היותי תוך הנתיב תדריכני בו בל אשמט ממנו והטעם הוא כי זה אינו חיוב כי אם חפץ שבו חפצתי לפנים מן השורה ועל כן נקל הוא להניחו אם לא תדריכני עד תמו:

פסוק לו

הט לבי אל עדותיך כו' הלא אמרתי כי תכשיר לבי ובהכנתו תדריכני עוד אני שואל שעם היות שעל ידי מצותיך יש שכר לעולם הבא ופירות בעולם הזה ואפשר שחפץ הלב אל המצוה הוא על שתי הבחינות אמר הט לבי אל בחינת היותם עדותיך ואל אל בחינת הבצע והממון שעם היות שהפירות ידועים שיבאו כענין עשר בשביל שתתעשר אל יטה אל הבצע כי אם למה שהם עדותיך בלבד. או יאמר כי דרך לבות בני אדם לחמוד ממון כדי לעשות צדקה ולכבד שבתות וי"ט אמר אל תט לבי אל חמדת ממון בשביל העדות כי אם לתאב מציאות העדות בלבד ואל אל בצע הצריך אליהם בל יפנה לבי אל דברים גשמיים כי אם אל המצוה לבדה או פן יראה שאיני בוטח בך שבזכות קיום עדותיך תתן לי הממון אלא שאני שואל תתן לי הממון תחלה כדי שאקיימם אחר כך והנה עד כה דברתי על אחד מסרסורי עבירה שהוא הלב עתה נעתק אל האחר והוא העין ועליו אמר העבר עיני מראות שוא כו' כאשר יבא בס"ד:

לה **או** שיעור הכתובים הדריכני כו' לומר אם יהיו בעיר אשר אני הולך בקרבם שני דרכים באחד תזדמן לי מצוה ובאחד עבירה או העדר מצוה הדריכני בנתיב המצוה כי בו חפצתי:

לו ואחר שתדריכני בנתיב המצוה עדיין אפשר יפנה לבי אל שתי הבחינות אל האושר הרוחני ואל הפירות שבעולם הזה אמר שלא יטה כי אם אל עדותיך בלבד ולא אל בצע כמדובר:

לה **או יאמר הדדיכני כו'** ענין מאמרם ז"ל ראה אנכי נותן כו' ובפסוק ראה נתתי לפניך היום את החיים כו' כי הוא משל לשני דרכים א' רחב וטוב ואחריתו מהמורות ופחתים ולעומתו דרך צר ומצוקה ואחריתו כג"ע הארץ ולא יראה הרואה רק ראשית כל א' מהם וההולך אחר עיניו יבחר באשר ראשיתו טוב ולא ידע כי אחריתו כנחש ישך כך יש שני דרכים לפני איש א' המשך אחר תענוני העולם וטובותיו והוא רחב לכל מראה עיני בשר ויש שלי והוא כי ישא עול תורה ומצות וראשיתו נתיב צר כי אין צדיק בלי יסורין ועין האדם תביט אל הראשון על כן אמרה תורה ובחרת בחיים וענין זה יאמר הדריכני בנתיב הצר הוא של מצותיך הפך הרחב של טובות העולם הזה כי בו חפצתי מברחב כי טוב לי עוני ויסורין בעולם הזה מענוג מאד:

לו ולבל אבחר בענייי לחטוף מצות חנם על כיס זולתי ולא משלי לז"א הט לבי אל עדותיך ולא לעשותם דרך בצע מחברי:

פסוק לז

העבר עיני כו' ושמא תאמר איך יהיה לך זכות אם אני אעביר עיניך מהרע אל תתמה כי בדרכיך חייני כי הלא זה דרכך גם הוא כד"א טהור עינים מראות רע והביט אל עמל לא תוכל וכן ארז"ל ודרך רשעים תאבד איבדה מלפניו:

פסוק לח

הקם לעברך כו' הנה אמרו רבותינו ז"ל שקודם יצירת הולד גוזר ואומר הוא יתברך אם יהיה עשיר או עני גבור או חלש חכם או טפש ואילו צדיק או רשע לא קאמר אמר אם אבקש שאהיה צדיק אינו בידי שמים אך אומר הקם לעבדך אמרתך אשר אמרת חכם או עשיר או גבור אל אשר תמשוך ממנו יראתך:

פסוק לט

אכן על יראה אחרת והיא יראת צרות ואשר הוא ירא חרפה היא לו כההוא דהוה מירתת ואמרו ליה חטאה את כי פחדו בציון חטאים על זה יאמר העבר ממני חרפתי שהיא

אשר יגורתי כי היותי מפחד חרפה היא לי ותן בי שמחה בצרות כי הלא משפטיך שהם היסורין הם טובים ואדרבא ראוי לשמוח בהם:

לח או יאמר כי הנה היה דבר ה' אל דוד לאמר והקימותי את זרעך אחריך והכינותי את ממלכתו כו' אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם אמר דוד הקם לעבדך אמרתך אשר יהיה בשביל יראתך כי אשר יהיה בהעותו לא תקם כי תיישירנו גם הוא:

לט והנה אשר יגורתי על בני חרפה היה לי על כן העבר ומחול חרפתי שהיא אשר יגורתי כי לא היה ראוי לירא כי הלא משפטיך להוכיחו בשבט אנשם טובים הם לנקות העון ולטהרו:

פסוק מ

הנה תאבתי כו' אחרי שאלתו על הכנת עשיית המצוה אמר הנה כל ישעי וכל חפץ אינו כי אם למה שהם פקודיך ולא ע"מ לקבל פרס עד גדר שאפי' חיי לא היו לי רק בתורת צדקה וזהו הנה תאבתי לפקודיך בצדקתך חייני. או יאמר כ"כ תאבתי לעשות פקודיך עד שאין ראוי לקבל שכר כי אם שבצדקתך בתורת צדקה חייני כי אין יצרי מנגדני שאקבל שכר על שאכריעהו שאדרבה מה שתאבתי נעשה בקיימי פקודיך:

פסוק מא

ויבאני חסדך ה' וכו' הנה על משנת אנטיגנוס איש סוכו אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס כתבנו כי התנא נשמר מאשר הבינו צדוק ובייתוס מדבריו שלא אמר היו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ שלא לקבל פרס שהיה נראה שלילת הפרס לגמרי כי אם היו כעבדים המשמשין שלא על מנת לקבל פרס כלומר לא יבצר שודאי תקבלו פרס כי נאמן הוא יתברך כי אם שאתם לא תעשו ע"מ כך שלא יכוונו לקבל הפרס ונבא אל הענין אמר דוד הלא אמרתי בפסוק הקודם שאני משמש שלא ע"מ לקבל פרס כי אם בתורת צדקה אל יובן מדברי שעל שאני איני מכוון לשכר שכך הוא שלא ינתן לי כי הנה ידעתי כי ויבאוני חסדיך ה' וקראם חסדים כי מי הקדימו יתברך וישלם לעתיד שהוא בעת התשועה כי תשועתך תבואני כאמרתך כי דוד הוא משיח וישועת השכינה לעתיד לבא תהיה על ידי דוד מלך המשיח כאשר נדר ואמר לו הוא יתברך באמרו כסאך יהיה נכון עד עולם:

פסוק מב

וכן על סמך כזה ואענה חורפי דבר ותשובה כי האומר אלי הבא על אשת איש מיתתו במה אני עונה ואומר מיתתו בחנק ויש לו חלק לע"ה כו' ובמה ידעתי כי יש לי חלק

לע"ה אם לא כי בטחתי בדברך שאמרת לי בחזיון ההוא כי ימלאו ימיך ושכבת עם אבותיך כי ידוע שאבותיו בע"ה ומה גם ישי שמת בעטיו של נחש:

מא **או** יאמר ויבואוני וכו' והוא כי ידוע כי בחינת ה' היא מדת רחמים ולמעלה הימנה מדת חסד אמר הלא אמרתי שאיני כדאי רק בתורת צדקה וגם אתה ה' המטיב לי אינך מדת חסד חנם אך ידעתי כי ויבואוני גם חסדיך אשר יעדת לי בזמן התשועה כי דוד הוא משיח שהוא בבחינת חסד למעלה ממדתך ה' אשר נדרת לי ואינו מן התימה יבואוני חסדים על ידי מדת רחמים כי הלא תשועתך כאמרתך כי כאמרתך שאמרת והיה העולם היה על ידי ה' אלהים ועם כל זה באו חסדים כי עולם חסד יבנה כך תשועתך ה' של רחמים לא יבצר שגם יבואוני חסדיך והוא כי כל חזיון על טוב העתיד לדוד היה בשם ה' וכל כך בטחתי בזה כי הנה ואענה וכו' כמדובר בקודם:

פסוק מג

ואל תצל טפי כו' הנה ידענו מרבותינו ז"ל כי יסורין של אהבה הן אשר אין בהם ביטול תורה גם ידענו שאחד מהדברים שעל ידי יסורין הוא עולם הבא ובזה יאמר הנה אמרתי שאני בטוח בע"ה שהוא על ידי יסורין שיש לי ועוד אני אומר שבטחתי שלא יהיה לי ביטול תורה שלא תצל מפי דבר אמת עד מאד והטעם כי הלא יסורין שלי של אהבה הן כי הלא אינם מסוג שהם על עון הבאים בעל כרחו של אדם כי אם שאדרבה למשפטיך יחלתי שהוא כרבי אלעזר בר' שמעון שהיה מיחל אל היסורין ואומר בואו אחי כו' וזהו למשפטיך יחלתי כי זה סימו כי של אהבה הם ואם כן היטבתי אשר אמרתי אל תצל מפי דבר אמת שהוא התורה.

או יאמר מאמרם ז"ל על מאמר דואג באמרו ראיתי בן לישי כו' שאמרו רבותינו ז"ל מאי וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום ובזה יאמר ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד שתמיד אכוין אל האמת לפחות הרוב וזהו עד מאד כי הלא למשפטיך יחלתי והתורה נקנית בעצם על ידי יסורין ולהיות מגדר זה שאני מייחל אותם יגדל קנין התורה עד השיג האמת.

פסוק מד

ובזה ואשמרה תורתך תמיד כו' והוא כי הנה מצינו גדולי רז"ל שקודם סלוקם היו מחזרין ומסדרין למודם וכן אמרו רבותינו ז"ל מאי לא ירעיב ה' נפש צדיק שאחר מותו מזכירין לו כל מה ששכח מלמודו וכן ארז"ל אשרי איש שבא לכאן ותלמודו בידו ובזה יאמר אני על ידי שתמיד לא תצל מפי דבר אמת עד מאד ומה גם אם נפרש עד מאד האמור בתורה והנה טוב מאד ואמר רבי מאיר והנה טוב זה מות שיאמר ע"ד זה פה ואל תצל

מפי דבר אמת עד מות אם כן לא אצטרך לסדר למודי כר' פלו' שהמתין לו מלאך המות עד שסידר למודו ולא שיזכירוני אחרי מותי כי הלא מעתה תמיד היא שמורה בקרבי על היות שלא תצל מפי דבר אמת באופן כי תהיה שמורה אתי לעולם ועד וזהו ואשמרה תורתך תמיד לעולם ועד:

פסוק מה

ואתהלכה ברחבה כו' הנה לשון התהלכות הוא לשון טיול והנה אמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר כי מה שהשכינה מטיילת עם הצדיקים בג"ע הוא מה שהיא נכנסת בחצי הלילה לשמוע בג"ע עניני התורה מפי הצדיקים וכן אמרו רבותינו ז"ל שאמר לו הקב"ה לירבעם חזור בך ונטייל אני ואתה ובן ישי בגן עדן ובזה יאמר כאשר אתהלכה ואטייל בג"ע כיון שאני תמיד בדבר אמת ומה גם לדרך השני שהוא בכוון ההלכה יאמר לא אדמה לאותם שאין ההלכה כמותם שעם היות שגם הם דברי אלהים חיים לא יתהלכו דרך רחבה כ"א בנתיבות צרים שאינם על פי כוון ההלכה אך אני ואתהלכה ברחבה ונתן טעם ואמר כי פקודיך דרשתי וע"י היותי תמיד דורש וחוקר על הפקודים ירדתי עד סוף טעמם כי עי"כ מתגלה לי האמת וכמאמר שלמה אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא והוא לכוין אל האמת. או יאמר עוד אני בוטח כי בהתהלכי בחקירות עיוני בכל חלקי הסותר שלא אתבלבל להיות כמוצא עצמו בנתיבות צרים ודחוקים אשר לא ידע היכן יפנה כ"א שאתהלכה ברחבה שיפתחו לי דרכי האמת מרווחים והטעם שאבטח הוא כי פקודיך דרשתי והוא כי כל א' מהפקודים הוא כח עליון חלק אלוה ממעל ואת פקודיך אשר אני מעיין בלמודם אני דורש מאתו ירחיב לי ויעמידני על האמת:

פסוק מו

ואדברה בעדותיך כו' אמר הנה כאשר אדברה בעדותיך בעולם העליון אחר סילוקי נגד מלכים שמאן מלכי רבנן לא אבוש כי בטוח אני שלא אמוט מהאמת:

פסוק מז

ומה גם בסוג מצותיך אשר אהבתי והוא כי אין לך אדם שאין לו מצות בעולם הזה שאוהבם ונפשו דבקה בהם יותר מהשאר כי הוא כפי יחס נפשו וכחו לפי בחינתה ואין ספק כי כ"כ שייכות יש לו אתן כי שם משתעשע ועלז בם בעצם וזהו ואשתעשע במצותיך באותן אשר אהבתי:

פסוק מח

וזאת אעשה כי ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי שהן אורות ומלאכים דבקים בי ואבקש מהן שהן יביאוני ויהיו לי מעיר לעזור עד אשיג גם החוקים וזהו ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי ועל כן ואשיחה בחקיך גם הן נגד מלכים:

מו או יאמר ואדברה וכו' לומר כ"כ אני דבק בתורה ומצות כי בהיותי נגד מלכי ארץ אני מדבר עם עדותיך כי העדות שאני מקיים ונעשים מלאכים כנודע עמהם אני מדבר ולא אבוש כי ילעיגו עלי באמור עם מי מדבר זה כי לא יראו מאומה:

מז ולא בלבד דבור כי אם ואשתעשע בפניהם עם מצותיך אשר אהבתי שיראוני משתעשע שש ומשחק אתם ולא אבוש שיחשבו לי לחסר דעת:

מח ולא עוד כ"א ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי כמי שנושא כפיו אל גדולים שלפניו וכן בחקיך אשיח בם כי גם כל חק הוא מלאך וכח עליון ובהם אדבר נגד מלכים כמדבר עם אנשים ולא אבוש:

פסוק מט

זרכ דבר לעבדך כו' הנה אמרו רז"ל על פסוק וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם בקש דוד לכלות את כל האומות שהם הפגרים שבתר אברהם הם המלכיות ולא הניחו אברם ופירושו שאברהם בירר לנו את המלכיות ואם היה מכלה אותם דוד איך יתקיים בירור אברהם והוא יתברך לא שמע את דברי דוד האומר ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם באמור אליו שייחל עד סוף הדורות כי אז יתנם בידו כמאמרו יתברך שאל ממני ואתנה גוים נחלתך וזה אמר תרועם וכו' שהוא המשיח ובזה יאמר הלא אמרת דבר לעבדך נוגע אליו שהוא אורך ימים בשני העולמות כמה ד"א חיים שאל ממך נתתה לו אורך ימים כו' ועל זה אמר זכר דבר לעבדך ולא על הנוגע אלי כ"א על אשר יחלתני על מה שעשית לי שאיחל והוא שלא אכלה האומות עתה עד גאולת ישראל וזהו על אשר יחלתני להושיע בידי את ישראל. או יאמר על דרך זה זכר דבר לעבדך אשר אמרת בעדו טרם הולדו לאברהם מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו אשר ידי תכון עמו כו' שהוא בזמן הזה אף אני בכור אתנהו כו' לעתיד שהוא המשיח. ונבוא אל הענין אמר זכר אשר אמרת בשביל עבדך ואין העיקר על הזמן הזה כ"א על אשר יחלתני לעתיד באמור אף אני בכור אתנהו כו'.

פסוק נ

ואמר שהועיל לי דבר לעבדך הוא כי הנה זאת נחמתי שנחמתי בעניי כי אמרתך חייתני כי בראותי את עצמי בעוני ומה גם בברחו מפני שאול נודד ללחם שעני חשוב כמת זאת

היתה נחמתי הלא הוא כי אמרתך שאמרת לאברהם מצאתי דוד עבדי טרם בואי לעולם חייתני שאל"כ הייתי נפל משולל חיים וא"כ אפוא טוב לי עניי זה מהיותי נפל.
או כי אמרתך חייתני שכדי שיתקיים הענין ההוא ודאי יצילני ה' דקיימא לי שעתא וזאת היתה נחמתי שגם יצילני ה' מעניי זה כאמרתך להיטיב לי שיתקיים דבר לעבדך:

מט **או** יאמר אשר אמרתי ואל תצל מפי דבר אמת שלא פסיק גירסא מפומי אותו דבר אל תזכר לי לזמן הזה שלא אוכל זכותי כ"א זכר דבר אשר לעבדך שהוא אל תצל מפי דבר על אשר יחלתני לעתיד לבא:

נ וגם שבזמן הזה יש לי צרות כי יש לי עוני מה גם בהיותי נרדף שהייתי רעב ללחם הנה לא אחפוץ לנכות זכות תורה בזה כי זאת נחמתי בעניי כי אמרתך שאמרת שאהיה עני באמור לך טיפה זו מה תהא עליה בה חייתני כי לא גזרת עלי עוני כ"א לתת חיים כמו שאמרו ז"ל על יחלץ עני בעניו:

פסוק נא
ולא עוד כ"א אפילו כאשר זדים הליצוני עד מאד והביאוני במצור ובמצוק מתורתך לא נטיתי לא להרוג ולא להרהר אחר מדותיך:

פסוק נב
והוא כי זכרתי משפטיך ויסורי דיניך כי מעולם הם רחמים כנודע וזהו מעולם ה' כי מעולם הם מדות ה' שהוא רחמים ובזה ואתנחם:

פסוק נג
והן אמת כי מכל סוגי רשעים לא ראיתי כל כך רעים לירא מהם שמהם יראתי כאשר אשר שנו ופירשו והוא כלל רז"ל האומרים שנה ופירש קשה מכלם וזהו זלעפה אחזתני מרשעים אותם שהם עוזבי תורתך שהיו עוסקים בה ועזבוה שהוא ששנו ופירשו ומה הייתי עושה:

פסוק נד
זמירות היו לי כו' כשהיו רשעים עוזבי תורתך שהם הקשים מכלם רודפים אותי והייתי נחבא בבית מגורים והייתי ירא כי אין הוא ית' מסלק הבחירה וקשה לינצל מהם על כן נסיתי לעסוק בחוקי ה' עד שזמירות היו לי חקיך בבית מגורי ופחדותי באמור כי כאשר הם משוללי טעם כך גם שאין טעם לינצל מבעלי בחירה זכותם יצילני:

פסוק נה
ובלילה שאני ישן ואיני עוסק בחקיך זכרתי שמך לינצל כענין שמע ישראל ה' ושאר פסוקי דשמירה מפחד בלילות וכן ואשמרה תורתך בקומי בחצות לילה שאז עיקר רנה של תורה:

פסוק נו
ואך זאת היא שהיתה לי להצילני והוא כי פקודיך הם הפקודים המיוחדים לך שאתה עושם נצרתי והם ג"ח שהוא יתברך רחום וחנון מלביש ערומים מבקר חולים ובזה נוצלתי מדה כנגד מדה על היותי מרחם רחמת עלי:

נד **או** יאמר זמירות משמחי לב היו לי חקיך בבית מגורי שהייתי קורא חקים ושמח כשומע זמירות בבית מגורי שהיה לי בו מגור מאויבי וממה היה זה לי שאם מהחקים עצמם הלא אויבי היו לי בעלי בחירה ואין הקב"ה מונע בחירתם ע"י הלימוד:

נה ואם היה מפני שזכרתי בלילה שמך ה' בקרית שמע מה יתרון תפלה או תחנה היה זה הלא אין זה כי אם שואשמרה תורתך שאני שומר מצות בשכבך ובקומך:

נו אך זאת היתה לי מצד שפקודיך נצרתי כבקודם:

פסוק נז
חלקי ה' אמרתי וכו' הנה ידוע כי כל מה שהוא חלק חושק אל הכל שממנו נאצל ועל כן בהכבות נר אל יסוד האש תעלה השלהבת ואם יזרקו אבן ועפר השמימה אל עפר ארץ ישובו גם ידענו כי רוח איש היא חלק אלוה ממעל והוא יתברך הכל שממנו חוצבה על כן יחוייב תהיה תאות נפש אליו יתברך יתירה מתאותו יתברך לידבק בנו אך הנה ראה נראה כי לא יעשה כן הוא יתברך כ"א נהפוך הוא כי עשר ידות חשק ה' בנו שנדבק בו מאשר תאוה נפשנו לידבק בו כי על כן בעל הבית דוחק שאליו יתברך נשוב בחשק נמרץ עם היותו הכל מה שלא נעשה כן אנחנו החלק עם היות כי טבע כל חלק חושק לידבק אל הכל נמצא כי הוא יתברך מתנהג עמנו כאלו הוא החלק ואנחנו הכל. ונבוא אל הענין אמר דוד הנה כל כך היה יצרי מנגד בי מלימשך אחר קוני עד שהוצרכתי לאמר לו כי חלקי ה' בהוראת חשקו עלי ואני הכל אני רואה ואתחייבה לימשך אחריו והדבק בו כל זה אמרתי כדי לשמור דבריך לנצח את יצרי עם היות כי נהפוך הוא ועכ"ז שהשתדלתי לאמר הפך האמת לשאוכל לו:

פסוק נח
ולא שהאמנתי כך חלילה שאתה חלקי ממש שהרי חלותי פניך בכל לב אפי' ביצה"ר הנכלל במלת כל שתחנני כאמרתך שלגדולתך בכל צדקתי איני כדאי לקבל ממך שכר

כי אם שאני מכלל אשר אמרת עליהם וחנותי את אשר אחון שהוא למי שאין זכות משלו שהוא אע"פ שאינו הגון כמ"ש ז"ל.

פסוק נט

והועיל לי אשר התנכלתי לאמר שחלקי ה' למען קנות בעצמי חשק אחריך ה' מקל וחומר עד שבטלתי עסקי עצמי ללכת אחריך כי יקרני שחשבתי דרכי ללכת אל עסקי עצמי ואני מכריח את רגלי ומשיבם אל עדותיך הוא מקום עסק תורה שנקראת עדות בלא וי"ו:

פסוק ס

ולבל אתחרט ולרוב החשק חשתי אל עדתיך בהשיבי רגלי ולא התמהמהתי מלהשיב רגלי אפי' בהיות שבמקום שהייתי משיב רגלי היה מקום שבהמתנה מעט שם היו מזדמנים לי שם מצות לעשות לא הייתי מתמהמה שם לשמור ולהמתין מעט עד בא המצות אל הפועל פן אתחרט ואשוב אל מקום שחשבתי דרכי בהמתיני עד בוא המצות אל הפועל וזהו ולא התמהמהתי לשמור מצותיך כד"א שמר את הדבר:

פסוק סא

ואין לומר אולי מה שהייתי משיב רגלי אל מקום תורה היה כי היה דבר מהתורה קרוב לישכח ממני וע"כ חששתי והשבתי רגלי אל מקום תורה כי אין לי חשש שכחה שהלא חבלי רשעים המכאיבים אותי באמור אלי הבא על אשת איש מיתתו במה וכיוצא עודוני והכעיסוני והיה אפשר שאשכח תלמודי כנודע כי הבא לכלל כעס אם ת"ח הוא תורתו משתכחת ואני תורתך לא שכחתי כי גדל חשקי ודבקותי בתורה:

פסוק סב

חצות לילה אקום כו' אמר הנה כ"כ הכנעתי את יצרי עד שחצות לילה אקום כו' ויהיה הענין כי עד חצות הלילה אמרו חכמי האמת כי השכינה מחלקת דינים בעולם ובזה יאמר חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך שחלקת עד העת ההיא:

פסוק סג

חבר אני לכל אשר כו' מאשר לא אמר יראיך רק יראוך לשון עבר ושומרי פקודיך לשון הווה. ועוד שלא אמר כל שומרי פקודיך כאמרו כל אשר יראוך. אך הנה אמרו ז"ל בספר הזוהר כי בחצות הלילה נכנסת השכינה לג"ע וכל הצדיקים עוסקים לפניה בתורה וכשהצדיקים שבעוה"ז קמים אז לעסוק בתורה מקשיבים משם ומתחברים עמו נמצא שהקם בעוה"ז אז לעסוק בתורה נעשה חבר לכל הצדיקים אשר שם ולקמים גם הם אז בעוה"ז לעסוק בתורה כמוהו וזה יאמר חצות לילה אקום כאשר חצות לילה אקום כו'

נעשיתי חבר לכל אשר יראוך הם כל הצדיקים אשר שם ולשומרי פקודיך הם הקמים פה כמוני:

פסוק סד

נמצא כי חסדך ה' שאתה עושה עם אותם הצדיקים בלכתך שם מלאה גם הארץ הזאת שמתחברים עמנו אותם הצדיקים ומתמלאה גם הארץ מאותו שפע והארה אך בכל חלקי התורה שאני יודע בעצם אני חבר עמהם שמה שהם ידברו אדברה אני אך בחקים שהם יודעים ולא אני לא יהיה ההתחברות בעצם לכן למדני. חקיך למען אהיה חבר בעצם בכל הבחינות:

פסוק סה

טוב עשית כו' אחרי אומרו חקיך למדני אמר עתה הלא תשיב לי ה' אלהי כי איני משולל ידיעה מה גם בחקים כנודע כי אין נעדר טעמו לגמרי זולתי פרה אדומה שעליה אמר שלמה בחכמתו אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני והלא חכם אתה ומתוך החכמה בין תבין כי יגעת ולא מצאת אל תאמן ע"כ אני משיב ואומר הן אמת כי טוב עשית עם עבדך שלא מנעת ממני חכמה כי חכם אני אך אין להחזיק על זה כ"כ טובה כי הלא זה היה ה' כדברך שדברת שאהיה חכם באמור לך טיפה זו מה תהא עליה:

פסוק סו

אך אני שאלתי היא כי טוב טעם ודעת למדני שטוב טעם החקים שהוא עקר טעמם הפנימי ועוצם האיכות ואם קצר שכלי וכבר ידעתי לפי שכלי שאלתי היא שתחנני דעת כדי להחזיק טוב הטעם וזהו טוב טעם ודעת למדני כ"א הייתי עושה בשאלתי למען האמין בהם ביודעי טעמם היה קשה שתנתן לי שאלתי אך הנה כבר במצותיך האמנתי.

פסוק סז

ואם תאמר נא ה' כי הקשיתי לשאול כי בהני כבשי דרחמנא למה לי ומי יבא אחרי המלך לאמר גלה לי מה שרצונך להסתיר ומה גם כי יותר זכות הוא לקיים באמנה לזה אמר מודינא לך כי שגגה היתה לי שאלה זו אך זאת היתה טרם אענה לשאול וזה אמר טרם אענה שוגג אך ועתה שכבר שאלתי אין ראוי להניחני ריקם ואמרתך שמרתי וקויתי אמרת תשובתך טובה כד"א ואביו שמר את הדבר:

פסוק סח

טוב אתה כו' הנה יש טעם אחר לשלא תמנע מללמד לי טוב טעם חקיך והוא כי הלא אם רציתי לשאול ממך כמה טובות וגדולות טוב אתה ומטיב והיית נותן ועכ"ז אינני שואל כי אם למדני חקיך והוא ענין מאמרו יתברך לשלמה על אשר לא שאלת עושר ונכסים

כו' החכמה והמדע נתן לך ואם תאמר לי אלהי כי הנה דואג ואחיתופל יודעים סודות אלה כמו שאמרו ז"ל שהיו דורשים אלפי הלכות על מגדל הפורח באויר צא ולמד מהם. איך אאמין להם וטפלו עלי שקר במזיד באמור שהייתי אסור לבא בקהל או באמרם עלי שבאתי על אשת איש ומי שמשקר בזה איך יאמן בנסתרות ומה גם בהיותם זדים במזיד כי מי שדומה כמלאך ה' תורה יבקשו מפיהו לכן ללמוד מהם טוב לי אלך בתום שאני בכל לב בלי ידיעת טעמם אצור פקודיך ועוד טעם אחר כי הלא פש כחלב הידוע הוא שומן הלב כחלב ההוא משולל השכלה נטפש לבם והוא מה שאמרו ז"ל שאיבד מהם תורתם או מה שאמר שמואל לרב יהודה שיננא טינא היתה בלבם ואני בהפך כי תורתך שעשעתי ואי זה הדרך ילך רוח ה' מאתי לדבר ומאומרו תורתך ולא אמר בתורתך יאמר לא בלבד הייתי משתעשע בה כ"א שאני הייתי משתעשע אותה:

פסוק סט

טפלו עלי כו' מה שאני מחזיק בשאלת טעם חקיך אינו מפני שזדים ורעים מונין אותי על מה שאין בהם טעם וירא אני שמא יטה יצרי אחריהם לפקפק על החקים כי הנה טפלו עלי שקר זדים ועכ"ז לא הטה לבי אחריהם ואדרבא אני בכל לב אצור פקודיך:

פסוק ע

וגם איני שואל כדי להשכילם טעמם ולהביאם אל האמת כי הלא טפש כחלב לבם מהשכיל ואפילו יונח שיבינו למה שהם חיצונים לא יערב למו כי אני שנפשי ממקום קדושת התורה יערב לי משא"כ הם וזהו אני תורתך שעשעתי:

פסוק עא

ושמא תאמר כי כל מה שאני מפציר כלכך ללמוד החקים הוא על כי עוניתי ונצטערתי עליהם זה כמה ואם לא אלמדם ימצא היות כל עינוי לריק זה אינו כן כי הלא זכות וטובה תהיה לי מה שעוניתי כדי ללמוד חקיך וזהו טוב לי כי עניתי למען אלמד חקיך באופן שגם שלא תלמדם לי אותו הטוב על שעוניתי ללמוד חקיך לא ילך ריקם:

פסוק עב

ואם כן על מה אני מפציר כל כך הלא הוא על החכמה למה שהיא מפיך ה' כי טוב לי תורת פיך וכו':

עא **או** יאמר טוב לי כי עוניתי בראשיתי ביסורי עוני למען ע"י יסורין אלמד חקיך:

עב ושמא תאמר הלא לאיש כמוך שאתה מפזר נותן לצדקה טוב היה לך אם היית עשיר שבזמן שהיית עני היה לך הכנה לתורה ואם היית עשיר היית מרבה צדקה גם שלא היית לומד כל כך תורה לזה אמר טוב לי כלומר לי שאני נותן צדקה הרבה זכות תורה מאלפי

זהב וכסף שהייתי מתן צדקה מרובה והטעם הוא להיות תורת פיך והוא כי אפילו כל מה שתלמיד ותיק מחדש מדעתו הכל נאמר מפיו יתברך בסיני נמצא שכל מה שאני עוסק ומחדש בתורה הכל הוא תורת פיך אך הצדקה גם שמקיים מצות פי ה' עכ"ז בפעולת הצדקה אינו עוסק בדברי פיו יתברך. או יאמר כי הנה אמרו רז"ל על פסוק ואני בעניי הכינותי לבית אלהי כו' שפירושו ע"י התפרנסי כעני בפת ותרדין וכיוצא גנזתי כל הבא בידי אלפי זהב וכסף והנה התענה ענוי רב ולא שוה לו כי קצף עליו כ' על שמנעו מעניי עמו ולא רצה שיבנה בממון ההוא ב"ה נמצא הלך ענויו חנם. אמר טוב לי כי עניתי שאם בא הועיל לי לב"ה יועיל לי למען אלמד חקיך שהוא הכנה רבה כנודע ואיני מצר על שנתחלף לי תועלת העינוי מאצור כעפר בצר לבנין כי אדרבא טוב לי תורת פיך שאקנה בענוי מאלפי זהב וכסף שהכינותי לעשות בהם אשר זמותי:

פסוק עג

ידיך עשוני כו' לכאורה יאמר הלא חשקתי דעת ובין כך ובין כך אני חושש כי אולי גם בשאר מצות לא השגתי למודם כראוי כי לבוש חומרי מעכב ומה גם עתה השגת החקים על כן אני אומר הנה את חומרי ידיך עשוני ויכוננוני כמה ד"א נעשה אדם וא"כ אחרי שגם חומרי מעשה ידיך לא יבצר ממני מלקבל מאתך הכנה לבלתי עכב משכלי ההבנה אשר תערה עלי ממרום לכן הביננני ואלמדה מצותיך כי לא יעצרני הגשם. או יאמר במה שדרכנו לומר על פסוק סוף דבר הכל נשמע כו' כי סוף כללות הדבר אחר שהכל בשמע הלא הוא כי ה' נתן לאדם רמ"ח מצות עשה לקדש בם רמ"ח אבריו ושס"ה מצות ל"ת לקדש בשמירתם שס"ה גידין לקדשם בהם גם הם לכן את האלהים ירא מעבור מצות ל"ת ואת מצותיו הם מ"ע שמור כי זה כללות האדם אברים וגידים לקדש בם ובזה יאמר הנה ידיך עשוני ויכוננוני באברים וגידים לכן לקדשם הביננני ואלמדה מצותיך שהם כמספרם כמדובר:

פסוק עד

יראיך ידאוני כו' הנה יראה מרז"ל כי פסוק

פסוק עט

ישובו לי יראיך שבקרב פסוקי אות זה היה על כי נצטרע דוד ופירשו ממנו והיה מחלה פני אל ירפאנו באופן ישובו לו יראיו ובזה יתכן שעל זה ידברו פסוקים אלו שהיו אברי גופו מוכים:

עג ועל כן החל ואמר ידיך עשוני ויכוננוני הביננני כו' שע"י מצותיך הכוללים מספר אברים וגידים יתקדשו ויהיו מעיר לעזור להדיח מעליו טומאת צרעתו ויתרפא:

עד ואחרי כן בא לבקש מאת ה' יסיר מעליו רק את המות הזה והן ידענו כי יש שני מיני יסורין יש על עון ויש מאהבה ובזאת יבחן כי כאשר הם מאהבה אין בהם ביטול תורה עוד ידענו כי יש הפרש לענין התרופה כי אשר הם על עון אין לאל יד האדם לסלקם מעליו משא"כ כאשר הם מאהבה וכעובדא דההוא דאמר חביבין עליך יסורין א"ל הב לי ידך יהב ליה ידיה ואוקמיה וכתוב אצלנו כי על שהיו יסורין של אהבה כאמרו לא הן ולא שכרן כלומר כי הם לקבל שכר ולא לכפרת עון אלא שהיה בוש לבקש עליהם שיסתלקו עד שעזרו חברו בהתחבר עמו בתת לו את ידו. ונבוא אל הענין והוא כי רצה דוד לומר כי יסורי אהבה היו אלה לו להיותו בעל אמונה שלא יבא להרהר עם שאין בידו עון ובוש פן יראה כמתייהר על כן הקדים כי מפורסם הוא היותו בעל אמונה שעל כן לא יבוש הוא מלאמרו ואמר הנה ידוע ליראיך שאיני מהמהרהרין אחר מדותיך כ"א בעל אמונה שלמה כי הלא יראיך כאשר יראוני ישמחו על כי לדברך יחלתי והוא באמור אלי הוא יתברך בשמעך קול צעדה בראשי הבכאים אז תחרץ ואמרו רבותינו ז"ל שהיו הפלשתים הולכים אליו בכל כלי זיין בחמת כחם והיו גבורי דוד מתלהבים להלחם נגדם ולא הניחם באמרו עד בא דבר ה' לשמוע קול בראשי הבכאים עד שכמעט היו חרבות פלשתים על ראשם ואז שמע את הקול אז נחרץ ויתנם ה' בידו והן אמת כי היתה הוראת אמונה גדולה ועליה יאמר דוד הנה יראיך יראוני וישמחו על כי לדברך יחלתי אשר דברת ליחל עד שמעי קול צעדה שהיה הוראת אמונה:

עה ואחר ההקדמה אני אומר כי הן אמת כי גם שהיו יסורי אלה על עון ידעתי ה' כי צדק משפטיך אך הפעם לא היה על עון כ"א ואמונה עניתני האמונה שיש בי לבלתי הרהר גם שלא יהיה על עון היא ענתה אותי כנודע כי אין הקב"ה מביא יסורי אהבה רק ליישר לב הבלתי מהרהר .

עו ועכשיו שגליתי דעתי שיסורי אהבה הם לי באופן שאוכל לבקש על סלוקן אני אומר הן ידעתי כי ע"י יסורי אלה יהי נא חסדך לנחמני והנחמה היא כאמרתך לעבדך שאמרת לאיתן האזרחי בשבילי אשר ידי תכון עמו אף זרועי תאמצנו שהוא שאף מדת הדין הנקרא זרוע שהיו לו יסורין יהיו לו לאומץ וחזק להגדיל זכותו ומה גם בהיות יסורין של אהבה באופן שתהיה נחמה ואשאר בצלעתי:

עז אך איני חפץ בנחמה זו המתיחסת לחסד כ"א בלבד שיבואוני רחמיך ואחיה שאתרפא מחולי זה שבו אדם נקרא מת כנודע מרבותינו ז"ל כי ודאי אינן על עון כי הנה גם עתה תורתך שעשועי ואלו היו על עון היה בהם ביטול תורה:

עח וינצלו זדים מלחטוא עוד כי יבושו זדים כי שקר עותוני שאמרו כי מעוות הייתי במעשי שעל כן לקיתי ושמא תאמר למה קראתים זדים אולי שוגגים הם ע"י ראותם החולי עלי יחשבוני לחטא הלא הוא כי הלא יראו שהיה שקר כי הלא אני אשיח בפקודיך ואם כדבריהם הייתי בטל מדברי תורה:

עט וכל מה שאני מבקש הרפואה אינו להיותי קץ ביסורי אהבה כ"א כדי שישובו לי יראיך וכו':

ע **או** יאמר יהי נא חסדך כו' ענין מאמרם ז"ל כי אמר דוד לפני הקב"ה במה אדע שנקיתי מעון בת שבע אם לא שבן בטנה ממני ימלוך אחרי והודה לו הוא יתברך ובזה יאמר אחרי יסורי אלה ידעתי כי יהי נא חסדך לנחמני כאמרתך לעבדך:

עא וכן ידעתי כי יבואוני כו' והוא כי אמרו רבותינו ז"ל בשמות רבה שלא היו דלתות בית המקדש נפתחות שיכנס הארון עד שהביאו ארונו של דוד ולא הועיל עד שהחיהו ה' ועמד על רגליו ומפניו נפתחו ואז נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וזה יאמר יבואוני רחמיך ואחיה כו' אחר מותי ואינו נמנע כי הלא תורתך שעשועי גם אז כנודע כי כל ת"ח שפתותיו דובבות בקבר ומה גם דוד שודאי שגם במותו היתה התורה שעשועיו יותר מרבי אלעזר בר' שמעון שהיה דן אחר מותו וכיוצא בו באופן שלא יפלא שאחיה

עח באופן שיתכרכמו ויבושו זדים אשר שקר עותוני באמור הבא על א"א מיתתו במה בהיות שעבדך היה משיח בפקודיך הן דיני נגעים ואהלות:

עט והן אמת כי גם הייתי שמח בחולי ויסורין שלא יסורו ממני כ"א שאחלה פניך ישובו לי יראיך מה שאי אפשר אם לא בהסיר מעלי רק את החולי הזה:

פסוק פ

יהי לבי תמים וכו' הלא בקשתי על הרפואה ואם יהי שלא תרפאני יהי רצון שיהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש על העדר הרפואה כי בהיות לבי תמים בחקים ימשך לדון מהם כי כאשר החקים הם טובים עם שלא אדע טעם להם כך הוא חליי זה ובכן לא אבוש אם לא תרפאני שאומר כי הטעם מסור לך ה' כטעם החקים:

פסוק פא

כלתה לתשועתך וכו' טרם יבקש על תשועת עצמו בל יחשדהו שומע למה עושה עיקר מתשועת עצמו ולא מתשועת השכינה אשר תהיה בגאולה העתידה לזה החל ואמר הנה התפעלתי על ישועתך עד שכלתה לתשועתך שלך ה' נפשי וגם אני הגוף אין תשוקתי על הנוגע אל עצמי שאני אמלוך רק לדברך שאמרת כי יד על כס יה בשביל דברך שיושלם שמך הוא שיחלתי לא על גדולתי:

פסוק פב
והראיה שלא חשתי על עצמי והערתי למות נפשי על דבר כבוד שמך כי הנה כלו עיני לאמרתך שאמרת שלא אשלח ידי בלוחמים עד אראה קול צעדה בראשי הבכאים ואמרו רבותינו ז"ל שהיו בחרבות שלופות נגשים אליו עד למעלה מראשו להכות בו ויצעקו גבוריו לאמר לו עד מתי ניחל והלא כלנו מתים בידם והיה משיב להם ע"מ כך מוטב נמות זכאים ולא נעבור פי ה' ועל זה יאמר פה הנה כלו עיני לאמרתך לא שתהיה אמרתך שלא נמות כי על הנחת מות הייתי והאמירה שקויתי היתה לאמר אלי מתי תנחמני כלומר מתי תהיה לי נחמה על מיתתי האם בהתגלגל פעם אחרת או אם תשוב תחייני או כיוצא בזה:

פסוק פג
ושמא תאמר שבבלתי מצוא בעצמי עון היה לי כ"כ אריכות אפים לסבול לז"א הן אמת כי הייתי כנאד בקיטור מתכווץ נשרף ומתבקע אלא שחקיך לא שכחתי אשר הם שבלי השיג אדם טעמם יש לנו לסמוך על אל דעות ה' ולקיימם בתם לבב כך דמיתי ענין זה לקיים ולמות בתום לבב על קיום מאמרו ולבי אשית לדעתו כי הוא יודע הטעם ולא אני:

פסוק פד
כמה וכו' אחרי אומרו כמה הוא ונפשו עושים על דבר כבודו ית' ימשך שגם ראוי יעשה הוא יתברך על דבר כבוד עבדו כענין עשות משפט בזדים הליצוהו כדואג ואחיתופל על כן אמר אין לי חפץ בזה כי הלא כבר אני כמעט בסוף ימי כי כמה ימי עבדך הנותרים כלומר כי מעט המה ומתי תעשה בהם משפט כלומר כי טוב להניחם פן נמות סמוכים ולא יוכר אך טוב להשאירם למען יבושו ויתכרכמו פניהם כאשר יבא בהמשך הכתובים.

פסוק פה
והוא כי הנה כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך כענין אשר אמרו שהיה דוד פסול לבא בקהל שהיה בא ממואבית והוא אשר לא כתורת ה' כי מואבי ולא מואבית וכן באמרם עליו שבא על אשת איש והיה שלא כתורת ה' כי כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו והן ב' שיחות בגיהנם:

פסוק פו
והנה על הא' אני אומר כי כל מצותיך אמונה שאינם מובנות במקרא רק תלויות באמונת הקבלה איש מפי איש באופן שהקבלה תכריע מואבי ולא מואבית ועל דבר בת שבע שרדפוני באמור שבאתי על אשת איש שקר רדפוני עזרני:

פסוק פז
והראיה שהוא שקר כי הלא כמעט כלוני בארץ ברדוף אותי שאול ואנשיו להרגני שהיה מקום לבלתי דקדק במצות כ"א אדרבא למצוא היתר במערה או בחנית להרגו באמור הבא להרגך השכם להרגו ואני לא עזבתי פקודיך לומר מי שלח ידו כו' והייתי מסתכן לבלתי עזוב פקודיך ואיך הייתי עתה בא על אשת איש שהיא ערוה חמורה:

פסוק פח
אך שאלתי היא כי כחסדך חייני כו' והוא ענין מאמרם ז"ל בשמות רבה כי כשנבנה בהמ"ק לא היה הארון יכול ליכנס והביאו ארונו של דוד ולא היה נכנס עד שהחיה יתברך את דוד וקם על רגליו ואמר בעבור דוד עבדך כו' ואז נתכרכמו פני אויביו של דוד כשולי קדרה שהיה זה עדות לישראל על צדקת דוד בפרט בבת שבע שבזכותו לא הושב פני משיחו בנה וזה יאמר כחסדך חייני אחרי מותי שהוא בהכנסת הארון ולא ארצה תעשה ברודפי משפט כעת כ"א שאמתין עד יראו אז עדות פיך שתגזור שיפתחו שערים על פי וזהו ואשמרה עדות פיך כד"א ואביו שמר את הדבר:

פסוק פט
לעולם ה' וכו' האות הזאת בא ללמד דעת מה גדלו דברותיו יתברך עד אין תכלית כי אינו כדברי פי איש שבצאתו מפיו חלף עבר ואיננו כ"א שהבל מאמרו אש אוכלה הוא מפיו יצא קיים לעד וכמאמר רבי יוחנן פרק אין דורשין שמכל דבור ודבור היוצא מפי הקב"ה נעשה מלאך ועוד הוסיפו ז"ל במדרש חזית שכל דבור ודבור מעשרת הדברות היה יוצא ומדבר עם כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך וכו' מקבל את אלהותי כו' הורה ענין רבי יוחנן ושגם הוא חלק ממנו יתברך שאל"כ איך יאמר מקבל את אלהותי ולא אמר אלהותו. ומזה ימשך ענין מאמרנו על בעשרה מאמרות נברא העולם שהמאמר עצמו הוא הפועל כענין אומרו יהי אור ב' תיבות אלו היו המהוין האור כי הבלו יתברך במאמרו היה המהוה וההיקש בכל השאר שהמאמר היה פועל מה שנדבר בו וכאשר הוכחנו ממאמר פר"א על פסוק וברוח פיו כל צבאם. ועוד שלישית והוא כי אחר פעול דבורו יתברך הנרצה בו שב על השמים כבודו קיים לעד ושלשתן הנביא דבר משמו יתברך כי כאשר ירד כו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כו' הרי שיש לו כח לפעול והוא העושה אשר נשתלח ושב למעלה קיים אחר עשות אשר נשתלח. ונבוא אל ענין הכתובים אמר מה רבה קדושת דבורך היוצא מפיך כי כאשר לעולם ה' כך דברך שיצא מפיך קיים נצב בשמים. עוד יתכן בא להוסיף כי עוד כח בדבורו יתברך לקיים עולם שלא בדרך טבע וגם על ידי דבורו יתברך בזה ניכר כי הוא חידש העולם ושהכל

שלו מעלה ומטה ושעשה כן למען ייראו את ה' מפחד פן בהניח הדבר אל טבעו יאבד העולם ויחזור לראשיתו שהארץ היתה תוהו ובוהו והוא במה שידענו כי מים העליונים תלוים במאמר שהוא אצלי שהמאמר שהוא דבורו אשר אמר יהי רקיע בתוך המים כו' שהוא שיעלו ויהיו בתוך כמשאז"ל ששיעור מה שמהארץ לרקיע כשיעור מה שמהרקיע למים ובכן אלו תגזור חכמתו יתברך ירפה ידו הדבור ישובו המים על הארץ ויהיה העולם תהו ובהו וכן אשר במאמרו רקע הארץ על המים שלא בטבע אם היה יתברך מניח הדבר אל טבעו ישוב העפר תוך המים כשהיה ואומלל כל יושב והאלהים עשה למען החי יתן אל לבו וייראו מקונו ויעבוד עבודתו לקיים עולם כנמצא כזה ברז"ל במקומות חלוקים וזה יהיה מאמר המשורר פה הנה לעולם ה' דברך שהוא מאמר שמים שבשמים תלוים בו הוא נצב ועומד על משמרתו להעמידם שם:

פסוק צ

וכן לדור ודור אמונתך לנו בקבלה כי הארץ לא היתה עומדת על המים כ"א שבמאמרך כוננת ארץ ותעמוד שאל"כ היה לפי הטבע שבים המים על הארץ:

פסוק צא

ולמה עשית להעמיד על דרך נס המים עליונים ומעותדים לישפך וכן הארץ על המים עומדת שלא בטבע הלא הוא כי למשפטיך שהוא בשביל משפטיך ודיניך עמדו היום שהוא גם היום הזה עומדים מים עליונים והארץ למען יודע כי הכל עבדיך עליונים ותחתונים שעל כן המאמר העליון והתחתון לעשות רצונך בעמדם ומקוים לעשות רצונך אם תחפוץ עשות על ידם משפט ומעין זה אמרו רבותינו ז"ל על פסוק יקוו המים כו':

פסוק צב

לולי וכו' פנת יקרת כל האמור הוא כי דברותיו ית' שיצאו מפיו שעיקרם היא תורתנו הן חיות ורוחניות חלק מנהו יתברך אמר הנני רואה בחוש כי כן הוא כי הלא לולי כו' כי בעניי כי רב הוא הייתי מת כמתי עולם וע"י עסוק בתורתך אצ"ל שלא מתי כ"א היתה לי שעשועים יום יום ואין זה כי אם שכח ואל לדברותיך להחלים ולהחיות:

פסוק צג

ובכן בזה בטחתי כי לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני שבעניי וכאשר הייתי נרדף באימות מות שע"ד טבע לא הייתי מתקיים ובם חייתני על כן ידבקו בי לעולם לא אשכחם:

פסוק צד

לך אני וכו' הנה היוצא מן האמור הוא מאמר ר' יוחנן כי מכל דבור היוצא מפי הקב"ה נעשה מלאך היה אפשר לעלות על לב שאלו ידרוש מדברי פקודיו יתברך שיעזרהו שיאשימהו יתברך כמי שדורש אל א' מהמלאכים שעוזב את ה' יקרא ולעובד אלהים אחרים יחשב חלילה אמר הנה זה יתרון דברי פיך שאם אדרוש מהם או כיוצא מאתך כי אם חלקך הם וז"א לך אני ולא למלאך כאשר פקודיך דרשתי שיעזרוני והוא מאז"ל מדרש חזית שהדבור היה מדבר עם כל אחד ואחד אומר מקבלני את עליך היה אומר מקבל את אלהותי שיורה כי הוא הוא יתברך:

פסוק צה

לי קוו רשעים כו' ועוד אני אומר כי אצ"ל דברותיך מלהבות אש אשר יצאו אפיך בפקודיך כי אם גם כלי המצות הגשמיים כציציות הטלית בבא יצרי להחטיאני אם אני מתבונן אז בציציות נעשים לי כעדים עלי ובסבתם אני פורש וכעובדא דגמרא בההוא שהלך לכרכי הים לשמע אשה יפה מאד ובבואו ליקרב אליה פירש וירד מהמטה ירדה אחריו ותאמר לו מה דופי ראית בי אמר לה אין כמוך בעולם אלא שד' ציציות נעשו עלי כד' עדים ועל כן פירשתי. עוד ידוע כי לא היצר הרע בלבד עומד להחטיא את האדם כי אם כל עונות האדם אשר עשה ונעשו כחות הטומאה רוחניים ומתחברים עם היצר הרע לעמוד על ימינו להחטיאו והוא ענין עבירה גוררת עבירה. ונבא אל הענין אמר כאשר לי קוו רשעים הם יצרי ועונותי לאבדני ואני לינצל עדותיך אתבונן אני מסתכל בציציות שהם עדות על כל מצות ה' כעובדא דההוא תלמידא דרבי מאיר שנעשו לו הציציות כעדים ועל היותם כארבע עדים קראם עדותיך וזו גדולה מהקודם כי אין צריך לומר דברותיו יתברך כי אם גם הציציות שהם תשמישי מצות גשמיים יש לאל ידם להכניע היצר הרע וכחות טומאת אשמותיו כמדובר:

פסוק צו

לכל תכלה וכו' הלא אמרתי כי פקודיך הם כחות ממך גדולים ממלאכים והנה ראיה מוחשת שאין תורתך טבעית כי הלא לכל תכלה כו' והוא כי בכל דבר יש רוחב ואורך והן אמת כי לכל תכלה בין לתכלה של הרוחב בין לשל אורך ראיתי קץ וסוף אך למצותיך גם שקרא מקרא המצוה יש לה שהוא האורך אך שיש לה להתפשט ולהתרחב בדקדוקיה וסודותיה יכלו ימים כי בהתרחבות חכמה שבכל תל מהתלי תלים כי בכל פרט יש להתרחב בדרישה ופלפול וסוד ע"כ יורה כי רוחנית היא תורתך וחכמתך שלא תכילנה דעת איש:

צה או יאמר לי קוו רשעים לאבדני שהדעת היה נוטה לפרוש מהתורה דבעיא צילותא ואני מר לי מר כי אדרבה אז אני שם עצמי להתבונן בעיון תורתך שהם שעשועיו בעניו כאשר אמר והטעם שאני נותן אל לבי לעשות כן הוא אמור מה הוא תכליתם הלא הוא בחשבם שבמותי תהיה להם מעלה:

צו ואני אומר בלבי הנה לכל תכלית ראיתי לו קץ שלא יתמיד ואינו טוב לי עשות עיקר ממה שאין לו קץ כ"א אהיה כמוהו חלקו יתברך כי רחבה מצותך מאד:

פסוק צז

מה אהבתי כו' כוונת האות הזאת להורות מה שיאות לאהוב את התורה והנקנה משקידתה והדלגות אשר יקנה הלומד לפני המלמד והתחיל ואמר מה אהבתי שהוא על הפלגת רבוי כמה ד"א מה רב טובך מה גדלו מעשיך והענין לומר כמה רב אהבתי תורתך עם היות כי כל היום היא שיחתי שדרך התערבות הרב מקיל באהבה עם כל זה רבה אהבה עד מאד.

או יאמר ענין מאמרם ז"ל כי משה על שנתן נפשו על התורה נקראת על שמו וכן אמרו ע"פ כי אם בתורת ה' חפצו בתחלה נקראת תורת ה' וכאשר יהגה בה יומם ולילה נקראת תורתו של ההוגה. וזה יאמר שתחלה מה אהבתי תורתך שלך ועל ידי שכל היום היא שיחתי

פסוק צח

ועל ידי כן יותר מאויבי שהיו ראשי הסנהדרין דואג ואחיתופל תחכמני במעשה מצותיך ימשך מזה כי לא תקרא תורתך כי אם תורתי שלי וזהו כי לעולם היא לי.

או יאמר מאשר כל היום היא שיחתי שעל כן היא נעשית שלי בעצם וגם שאויבי ילמדוני מעשה מצותיך כאשר למד מאחיתופל שני דברים לא אייחס למודי אליהם לומר שאני לומד מרשעים כי אם שתורתך היא שתחכמני כי לעולם היא לי ולא להם:

פסוק צט

ועוד טעם שני שלא אחוש ללמוד מהם כי הנה מכל מלמדי השכלתי גם בהיות מהם בלתי ראוים או קטנים מערכי כי לא הייתי מעלה על לבי שהמלמד היה המסיח עמי כי אם כאלו עדותיך שהיו מלמדים היא עצמה היתה מדברת עמי ולא הם וזהו כי עדותיך שיחה לי:

פסוק ק

ואל יחשדני שומע איך לא חששתי פן ילמדוני על פי מעשיהם שיפרשו בתורה שלא כהלכה כי מה שצוה יתברך לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל לא על רשעים

כאלה נאמר רק על צדיקים גמורים לזה אמר מזקנים כו' לומר הנה יש חכמה ויש תבונה חכמה היא מה שקבלו מרבן ותבונה היא מה שהבינו דבר מתוך דבר מה שאמרתי שאלמוד מהם היא חכמה שקבלו מרבן הצדיק ועז"א מאויבי תחכמני שהיא חכמה אך תבונה שהבינו מתוך רעתם איני בוטח בבינתם שמא יבינו לפי מעשיהם ומה גם כי דעת קדושים בינה ואין משפיעים שפע דין כהלכה לשקרי לכן לענין תבונה מזקנים הם זקני הדור הצדיקים מהם אתבונן דברי בינה כי פקודיך שצוית על פי הדבר אשר יורוך לא תסור שדברת בו על צדיקים כך עשיתי ונצרתי שמהם לא קבלתי דברי בינה:

פסוק קא

מכל ארח כו' הנה אמרו רז"ל במדרש אלה הדברים רבה על פסוק ובחרת בחיים משל לשני דרכים אחד רחב וטוב למראה ודרך אחר צר ודחוק כו' והיה אדם אחד רוצה ללכת ברחב וטוב וישר למראה בא פקח אחד ואמר לו השמר לך אל תלך בדרך הרחב כי סופו חשך וצלמות לך בדרך הצר הזה שרק תחלתו הוא כך אך סופו טוב מאד עד אין קץ כך דרך טובות העולם הזה נראים רחבים וטובים ואחריתם ההולך בם יורש גיהנם ולעומתו ההולך בתורת ה' ומצותיו יש לו יסורין ודוחק בעולם הזה והיה האדם למראה עיניו בוחר בדרך טובות העולם הזה על כן באה תורתנו ואמרה ובחרת בחיים הוא הדרך הצר ויסורין כי סופו חיי העולם הבא. ונבא אל הענין אמר דוד הלא אמרתי כי תורתך שיחתי ובחרתי למודה בדרך נבחר אשר כל עושה כך לא יחטא ואם כן ממה יראת שפירשת מכל דרכי טובות העולם הזה וכמאז"ל שאפילו כשהיה דן לפני חכמים היה דן על גבי קרקע שלא כעירא היאירי שהיה על גבי כרים וכסתות לזה אמר הן אמת שאפילו אם לא הייתי פורש מכל דרך טובות העה"ז לא הייתי נכשל אך מה שמכל ארח רע כלאתי רגלי שהוא כל דרך טובות העולם הזה לא עשיתי כך אלא למען אשמור דבריך שאמרת בתורה ובחרת בחיים שהוא לפרוש מדרכי טובות העולם הזה כמשז"ל:

פסוק קב

ממשפטיך כו' הלא אמרתי כי לענין מה שקבלו מרבם אפי' מאויבי אתחכם לפרש מצותיך אך לא מה שמבינים מתוך לבם אך מזקני הדור הטובים גם אתבונן תבונה שהוציאו מלבם דבר מתוך דבר עתה אני אומר כי טוב מזה ומזה הוא מה שאני בעצמי מבין מתוך התורה כי אז יודע אני כי מה' הוא לי ולא אחטא כחוט השערה מהאמת וזהו ממשפטיך לא סרתי כלל כאשר אתה הורתני:

פסוק קג

ובזאת יבחן כי מה נמלצו כו' והוא הנודע מרז"ל בבראשית רבה כי כל מה שאדם מחדש והבין בתורה בעולם הזה הכל קבלה נפשו בסיני ועל ידי יגיעה בתורה ממציאו לו הוא יתברך שיצא מן הכח אל הפועל מה ששמעה נפשו בסיני והיה בו בכח וזה מאמר דוד הנה מה שאני מבין בתורה הוא היה אמרתך ששמעה מפיך נפשי בסיני ולהיות כך איך שכלי טועם בו טעם מתוק עצום בעוד שהענין עדיין במחשבה על ידי השגת עיון וכשאני מוציאו בדבור מפי ימתק יותר מדבש לפי וזהו מה נמלצו לחכי אמרתך ששמעה נפשי בסיני שהוא מה שאני מבין מתוך התורה והוא ערב עי"כ מדבש לפי בהוציאי הדבר בפי:

פסוק קד

והביטו וראו הפרש הכשרון שאני קונה במה שאבין ואלמוד אני מתוך התורה למה שמזקנים אתבונן שעל ידי מה שהייתי מבין מהם לא היה נמשך לי יתר כשרון רק שמכל ארח רע כלאתי רגלי שהוא מכל דרך טובות העולם הזה שעם שהיה לבי בא להטות קצת אחריהם אני הייתי מונע רגלי מלכת בהם אך על ידי מה שמפקודיך אתבונן דבר מתוך דבר על ידי כן איני צריך למנוע רגלי מלכת בהם כי נעשה לי כטבע שנא אותם וזהו על כן שנאתי וכו' שהם אורחות טובות העולם הזה כי המה שקר שיראו טובות וזה אמר על כן שע"כ שהבנתי מתוך דברי פקודיך באתי לגדר זה:

צז **או** יאמר מה אהבתי כו' אומרו מה יהיה על הפלגת הרבוי כמה ד"א מה רב טוב מה גדלו מעשיך ה' והענין לומר כי הנה כמה רב אהבתי תורתך עם היות כי כל היום היא שיחתי וההתערבות הרב מקיל באהבה עם כל זה שיעור מופלג הוא אהבתי אותה:

צח ועל כן אבקשה ממך שאחר שאני אהבתיה אל תבא אלי על ידי אויבי בל אצטרך לדואג ואחיתופל ודומיהם ללמוד טוב איזו מצוה מהם כי אם שהתורה אשר אהבתי יותר מהם אני חפץ תחכמני היא אותי מצותיך לבל אצטרך ללמוד מאויבי וארויח בזה כי לעולם היא לי והוא כי הנה ר' מאיר על שלמד מאחר לא אמר הקב"ה הלכה מפיו עד דור ר' אילא שאמר לאליהו רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק ואז אמר לו השתא קאמר נמצא כי הלומד מן הרשע אין תורתו נקראת על שמו לפניו יתברך עד יעבור זמן ובזה יאמר על ידי שלא אצטרך ללמוד מרשעים כי אם שהיא תחכמני ארויח כי לעולם היא לי נקראת על שמי ולא שקצת זמן לזרה תחשב לי והוא בל יקראנו כרבי מאיר:

צט ואל יחשדני שומע כי אולי מפני הכבוד אני עושה שלא יראה שאני צריך להם כי הלא מכל מלמדי השכלתי בלי השקפה אם הוא קטן מערכי כי איני מעלה עלי כאלו

המלמד הוא הדובר בי כי אם כי עדותיך עצמן הם המשיחים ומדברים בי. ועכ"ז לא אבחר בלמודם מהטעם הנזכר:

ק **מזקנים אתבונן כו'** עוד טעם שני לבל אלמדה מאויבי מצותיך כי אם שהתורה עצמה תחכמני ושמא תאמר הלא מה שמאסת הוא ללמוד מרשעים ועל כן לך ללמוד מצדיקים זקני הדור לזה אמר הן אמת שיש יתרון בלימוד זקני הדור על למוד אויבי כי מכל מלמדי שהוא אפילו מאויבי הרשעים לא הייתי קונה רק השכלה כאמרי מכל מלמדי השכלתי אך מזקנים הם זקני הדור אתבונן שאגיע עד גדר הקרא נבון כי פקודיך אשר הם מקיימים נצרתי ועל ידי כן אזכה לבינה כענין אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא:

קא אך אמנה גדולה מזו היא לי כשאני לומד ממך והוא כי כאשר מזקנים אתבונן אין בלמודם כח לשאשנא מעצמי כל אורח רע כי אם שאני צריך להכריע את יצרי ולכלא עצמי מכלן וזהו מכל אורח רע כלאתי רגלי כו' והוא כי הנה אמרו רז"ל במדרש רבה כי הנה נתתי לפניך היום כו' הוא משל לאדם ששני דרכים לפניו האחד רחב וישר והאחד צר ומצוק ואומרים לו מנע רגלך מזה הרחב כי סופו רע ומר מאד ולך בזה הצר כי סופו טוב מאד כך לפני האדם עניני העה"ז רחבים וטובים למראה עיניו ודרך צדיקים צר ויסורין בעולם הזה ואומר לו הקב"ה ראה נתתי לפניך היום כו' ובחרת בחיים הוא אשר תראנו צר כי אחריתו טוב מאד והנה היה מקום לומר אלך בדרך הרחב של העולם הזה בהיתר וכשאראה שיצרי מוציאני לחטא אז אמנע עצמי כי תחלתו אין רע ואני אלכה לי בתחלתו דרך היתר אמר דוד הנה בלמדי מזקני הדור נמשך כי הנה אנכי מכל אורח רע כלאתי רגלי למען אשמור דברך:

קב מה שאין כן בלמדי ממך שלא יוכל יצרי להתעורר להתענג בעולם הזה שהוא התחלת אורח רע כמדובר כי הלא ממשפטיך לא סרתי ימין ושמאל שום הטיה כלל והוא על כי אתה הוריתני בעצמך:

קג והוא כי מה נמלצו לחכי אמרתך בעצמך שאם אשמרנה תוך חכי אני טועם ערבות רב ואם אוציא אמרתך בפי הם מדבש לפי:

קד כי מפקודיך עצמם אתבונן בינה מתוך אמרתך כי על שפתי אוסיף לקח ועל ידי עריבות הגדול הזה על ידי היות הלמוד על ידך על כן שנאתי מעצמי כל ארח שקר מה שאין כן בלמדי מזקנים שלא שנאתי מעצמי עריבות העולם הזה עד אצטרך ליזהר מהם שהם תחלת אורח שקר כמדובר:

צח או שיעור הכתובים מעין זה מאויבי תחכמני בל אצטרך ללמוד מהם:

צט כדרכי שמכל מלמדי השכלתי אך ירא אני פן אתבונן במעשיהם ואעשה כן גם אני:

ק כי עד כה במה שמזקנים אתבונן במעשיהם היה כי פקודיך נצרתי:
קא כי מכל אורח רע כלאתי רגלי כו' כמעשה הזקנים מה שאין כן אם הייתי לומד מאויבי שהייתי אגב אורחי מתבונן במעשיהם ועושה כהם:
קב **ממשפטיך לא סרתי כו'** הלא שאלתי תחכמני מצותיך בעצמך או התורה בעצמה ואגב אורחי הזכרתי שמזקנים התבוננתי והלא תענני אל אם כן אפוא שאל נא ללמוד מזקנים אשר בדור הכל או מקצת ולא שאחכמך ממני ואליך לגמרי על זה אני משיב ואומר כי הנה פקודיך למדתי מזקנים אך משפטיך הורתני אתה והנה במשפטים לא סרתי ימין ושמאל ואין זה רק על כי אתה הורתני על ידך:
קג והטעם הוא כי מה שלמדתי מזקנים שאמרתי מה נמלצו אך לחכי כי כאשר הייתי שם לבי אל טעמי הדברים כחיך הטעם אך לא בדברי אותם בפי בלי שית לב אל טעמם אך אמרתך של עצמך אשר אתה הורתני היה מדבש לפי אפילו מבלי אבקש טעם הדברים וזהו מה שיש על מלת אמרתך רביע ולא אתנח כי אם רביע כמרים קול ואומר אמרתך לא כדבר זולתו כ"א מדבש לפי מלבד הכנסו בלשון יחיד וצאתו בלשון רבים ועוד שבכלל החיך הוא הפה וגם בתיבת לחכי יש טעם טרחא:
קד ועוד טעם שני והוא האמור בדרך הקודם שעל כן אבחר בלמוד ממך יותר מבזקנים הלא הוא כי כאשר התבוננתי מזקנים היו רגלי חפצים לבא באורח רע והייתי אני צריך למנעם כאמרי מכל אורח רע כלאתי רגלי אך אחר כך מפקודיך בעצמם אתבונן על כן שנאתי כל אורח שקר שבאתי עד גדר שנא אותו שלא אצטרך לכלא את רגלי כי חשקה נפשי בפקודיך עד שנא את כל עניני העולם הזה בפניהם:

פסוק קה

גר לרגלי כו' הנה בסמוך כתבנו כי כל דבור היוצא מפיו של הקדוש ב"ה נעשה מלאך קיים לעד ובהיות הדבור של תורה ומצות אשר צוה לנו יתברך הן הם המסייעים את עושי המצוה אשר נאמרה בדבור ההוא. ונבא אל הענין והוא כי רצה דוד לבקש מאתו יתברך יהי עמו בל יטעה בדין כי הוא דבר קשה עד מאד וכל דיין בסכנה כחרב מונח על צוארו וכגיהנם פתוח מתחתיו והטעות מצוי הרבה מאד כי על כן זחל וייירא רב ואמר בצאתו לב"ד ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבן ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל והלואי שתהא הביאה כיציאה ועל כן אמר דוד הנה אור היום גדול מאור נר והנה כשרגלי מתחיל להלך בדרך מצוה הדבור של מצוה ההיא מתחיל להאיר אך מעט כאור נר אך בהחזיקי בנתיב בעצם אז הוא אור כאור יום וזהו ואור לנתיבתי:

פסוק קו
אך צער אחד יש לי הלא הוא על כי דן אנכי לישראל והדימם קשה לדון דין אמת לאמתו בלי שגיאה כמאמר רב ברעות נפשיה לקטלא נפיק כו' ואפשר כי כל זה לא יועיל לי וירא אנכי פן אעבור על שבועת סיני כי הלא נשבעתי בסיני ואקיימה כי רצוני לקיימה והשבועה היתה לשמור משפטי צדקך שהוא לאמיתן ואם ח"ו אעבור על השבועה מת אנכי.

פסוק קז
והנה נעניתי עד מאד והעינוים וצרות מטרידות מהתבודד בעיון ולכוין האמת ולכן הדיין כחרב מונחת לו על צוארו כמאמר רב לקטלא נפיק לכן חייני כדברך כלומר חייני בל אשגה ואהרג בחרב מונחת הנזכר ועל דברת שבועת אלהים והחיים שאני שואל אינו שתתן בי נפש אלא כדברך אשר הוא אור לנתיבתי כך תאיר חשכי בדינים שלא אטעה ואחשב כמת:

פסוק קח
ושמא תאמר כי כאשר נעניתי בצרות לא אוכל מתוך הצרה דשמעתא בעיא צילותא לזה אמר נדבות פי שאני נודר בפי לעשות כשתצילני מהצרה רצה נא ה' כאלו עשיתים מעתה ואז על ידי כן תוסר דאגת לבי ומשפטיך למדני כי אז תהיה לי שמחה.

פסוק קט
ושמא תאמר כי אולי שכחתי מלמודי ואני פושע ואיך אשאל עתה שתשוב ללמדני לזם אני אומר שמה שאני צריך לבקש הוא שתלמדני מה שאין שכלי משיג אך מיראת שכחה אולי שכחתי ממה שלמדוני איני צריך לזה כי הלא אפילו בהיות שנפשי בכפי תמיד נרדף למות שאין דבר גורם שכחה כזה עכ"ז תורתך לא שכחתי:

פסוק קי
נתנו רשעים כו' הלא שאלתי תלמדני משפטיך בל אטעה בדין ולא תאמר למה לא שאלת על מי שהצר לך ואולי יבא לדון לפניך ויפתך יצרך לדונו ולחייבו בדין עם היותו זכאי או אולי תחשוב שאתה מחייבו בדין ויהיה שיצר האיבה מתעה אותך לזה אמר מזה אינני ירא כי הלא נתנו רשעים פח לי כזיפים שנתנו פח ביד שאול או כנבל שנתן פח בידי ללכוד את עצמי ועם כל זה לא תעיתי למצוא היתר לנקום ולנטור כאשר זמותי נמצא כי אפילו הכעס לא הוציאני ממחיצתי.

פסוק קיא

וגם על סוג עדותיך הם מצות חמורות כשבת וכיוצא לא שאלתי שלא אתעה בהוראה בהם כאשר שאלתי על המשפטים כי ששון לבי המה ובודאי שהם נחלה לי לעולם הבא כי ששון הלב מוכיח.

פסוק קיב

וגם על חלק החוקים הזרים אל השכל לא אשאל כי הלא אותם הקצתי לחלק ונחלה לעולם השכר הוא עולם הבא והוא כי הלב הוא המנגד ברעיוניו באמור כי משוללי טוב טעם המה אך נטיתי לבי לעשות ולימשך אחריהם באמור אליו ראה לבי כי ביתר סוגי מצות אשר הדעת מחייבם יקל זכותי בהם ועוד כי יש בהם פמות אך איזה חלק יהיה שמור לעולם השכר אין לי זולת זה וזהו נטיתי כו' באמור אליו כי אלה הם לעולם של עקב ושכר וזה יהיה חלקי מכל עמלי לע"ה משולל בחינות ופניות רק עשות רצון קוני.

קה או יהיה ענין האות הזאת לשבח ענין סבול היסורין כעצתו יתברך ושאם בתחלה יהיה קשה הדבר לאדם הוא שמח לאחר זמן כשהתחיל לפרגש מדרך טובות העולם הזה להתנהג בדוחח ויסורין ומביא ראיה מעצמו שכל כך התנהג בם עד שלא היה מרגיש צערם והוא במה שהזכרנו למעלה מחז"ל על ובחרת בחיים שהוא אם תראה דרכי טובות העולם הזה רחבים לפניך ודרכי עוסקי תורה ומצות בדוחק ויסורין בזה תדבק כי סופך לקנות חיי העולם הבא וזהו ובחרת בחיים וגם הזכרנו למעלה כי הדבור היוצא מפי הקב"ה נעשה מלאך והוא המדריך ועוזר לאדם בענין הדבור ההוא נמצא כי דבורו יתברך בתיבות אלו ובחרת בחיים הוא נעשה מאז מלאך מלבד כי כל התורה כלה שמותיו יתברך והדבור ההוא מאיר לאדם לבחור בחיים שהוא לפרוש מטובות העולם הזה ולבחור בדוחקו שעל ידי תורה ומצות. ונבא אל הענין שהוא כי אחר שדבר בזה בסוף האות הקודם ששנא כל ארח שקר שהוא דבר ה' ובחרת בחיים כמדובר שם סמך ואמר הנה טרם הכנס בנתיב הצר של דוחק העה"ז להולכים בתורת ה' היה דברך לרגלי כנר המאיר בחשך לאדם שידע לדרוך ברגלו בדרך טובה אך עדיין אינו מאיר כאור יום בעצם לראות עד למרחוק וזהו נר לרגלי דברך וזהו עד החזיקי בנתיב הצר ההוא אך אחר שהחזקתי בו ונעשה נתיב שלי נעשה לי כאור יום שצרותו רחב וערב לי שהסוף שלמרחוק הוא נכון נגלה לפני כאור יום כי שש אני בדוחקי בעולם הזה כי דרך חיים תוכחת מוסר:

קו ושמא תאמר אם כל כך חפצת בצרות העולם הזה לקנות עולם הבא למה אתה נשבע לשמור המצוה הרי נעשה לך כטבע עבוד את ה' ביסורין ולמה תשבע כי אין מנגד לזה

אמר נשבעתי כו' שהוא כי הראוי יאמר נשבעתי לשמור כו' ואקיימה אך יאמר הן אמת שלא היה צורך אך לקיים מצות ובשמו תשבע כי אני לא הייתי נזקק לישבע שבועת ב"ד או שומרים על כן נשבעתי כדי שואקיימה מצותיך בשמו תשבע במה שהוא לשמור כו' כבועז שבדרך אחרת לא היתה מתקיימת:

קז **נעניתי וכו'** מתחלה התחלתי לבלתי לכת בדרכי טובות העולם הזה וכל כך נמשכתי עד שנעניתי ונכנעתי ביסורין ועוני ומה גם אם ידבר על זמן שהיה בורח משאול שאמרו רז"ל שאם היה נותן לו יהונתן ד' או ה' ככרות לחם שיאכל לא היו נופלים כל נוב עיר הכהנים כי היה עד ככר לחם וזה יאמר הנה אמרת בתורתך ואהבת וכו' ובכל מאדך בכל ממונך שהוא עד בלי השאר וזה יאמר הנה נעניתי עד גדר אותו מאד שאמרת בתורתך ובכל מאדך שהוא עד בלי השאר כלום נמצא שאין חשוב כמת יותר ממני ועל כן העלה עלי כאלו מתי כבר בפועל וחייני כדברך שאמרת שאחיה לעולם כאמרך חיים שאל ממך נתתה לו אורך ימים עולם ועד שהוא ענין דוד מלך ישראל חי וקים:

קח הן אמת שירא אני פן אכשל בדין בין בדם נפש בין בממון אשר אדם מקפח חייו אפילו בדין פרוטה על כן אשאלה מאתך כי נדבות פי שאני מתנדב כקרבנות וכיוצא ואין בית המקדש נבנה בימי רצה נא מעתה בצאתם מפי ומשפטיך למדני פן תהיה שגגות הוראה עיכוב לחיים שאמרתי חייני כדברך:

קט **נפשי וכו'** חוזר אל ענינו שנעשו יסורין קנין בו ואמר הנה לי ראיה לזה כי הנה נפשי בכפי תמיד והכעס לחכם עושה שתורתו משתכחת ואני כל כך הייתי בלתי כועס שתורתך לא שכחתי:

קי וכן נתנו רשעים פח לי ומפקודיך כו' כבדרך הקודם:

קיא **נחלתי כו'** עוד אני מוסיף לומר כי לא בלבד נעשה לי טבע יסורין בהשתקעי בתורה ומצות כי אם גם נעשו לי כנחלה עדותיך שאיני מרגיש כובד עול מצותיך כי אם כמי שיורש נחלה ממורישיו ששש ושמח בה שאין לו שכר על קבלו נחלתו כי שמחה וטובה היא כך נחלתי עדותיך כנחלה היו לי אחר שהושרשתי בהם כלומר ומה לי עוד שכר כי הלא ששון לבי המה:

קיב **נטיתי כו'** הנה מאמר בן עזאי הוא ששכר מצוה מצוה ופשט דבריו הוא שבשכר עשות מצוה נותנים לו זכות שיעשה אחרת שמביאים אותה לידו. ובזה יאמר הנה אמרתי שעדותיך ששון לבי המה אמר לא כן החקים שאיני יודע להם טעם כי על כן אינן לי רק עקב ושכר מצות אחרות ששכר אותם מצות הוא הביאך ית' לידי מצות חקים לעשותם שאל"כ לא הייתי מעצמי רודף אחריהם לעשותם:

פסוק קיג

סעפים שנאתי כו' לכאורה יאמר סעפים ומחשבות שנאתי המטרידות את האדם ועכ"ז תורתך שכלה סעיפים ומחשבות עיונה תמיד אהבתי.

או יאמר עיקר ולימוד גדול לכולנו עם בני ישראל בל נעשה עיקר מסעיפים ומחשבות שכל אנושי להתנהג בהם בין בעיקרי הדת בין בהנהגה כי אם אחרי ה' נלך ואמונתו השלמה והאמנת השגחתו על תורתו אשר צוה לנו יתברך בתמימות כאשר היא בל יקרנו כשלמה באמרו אני ארבה ולא אסור וזהו סעפים שנאתי ותורתך אהבתי והאמנתי כי אדבר:

פסוק קיד

כי הלא עשיתי מעשה בעצמי כי הלא סתרי ומגני אתה ועכ"ז לדברך יחלתי בבכאים ומה גם למ"ש ז"ל כי קרבו פלשתים הלוך וקרב והעם אשר עמו אמרו מה ניחל עוד ויכונו בחרבותם עד הגיעם דבקים אליו ודוד אומר גם כי יכוני לא אניף ידי עד שמעי צעדה בראשי הבכאים כדבר ה' אליו ואמרו לו אם ימיתונו אמר להם מוטב שנמות זכאים ולא חייבים והלא דבריהם יראו דברי טעם באמור ה' חפץ חייך או מיתתך וא"כ היתכן שאמר לך שישמיעך קול צעדה בראשי הבכאים כדי שלא ישמיעך ותמסור עצמך לחרב ואם כן ודאי שלא כוון רק בהיות שלא יתקרבו אליך בחרבותם על ראשך כי על גדר זה שימיתוך לא אמר ה' וזה מאמרו לפניו יתברך ראה נא ה' איך התנהגתי בתמימות וסעפים שנאתי לומר הנה סתרי ומגני אתה תמיד ואיך אתה עתה מניחני למות בידם אך ודאי שלא אדעתא שימיתוני כוונת ועכ"ז מסרתי עצמי למות בידם ולדברך שאמרת שתשמיע קול צעדה בראשי הבכאים ע"מ שאם לא תשמיע שנמות הרי קיימתי בעצם לבלתי התנהג בדברך אחר סעפי שכלי ח"ו:

פסוק קטו

ואם תאמר נא אלהי אם כ"כ דבקת בה' ובהשגחתו למה לא תהיה תמיד כנוצר תאנה שלא תמיש תמיד ממצות ה' ותשליך כל עניני העולם אחרי גוך ולא תגור ממלחמות כלל לז"א סורו ממני מרעים שלא יטרידוני ברדיפתם ואז ואצרה מצות אלהי ואם נדקדק אומרו אלהי ולא אמר ה' יאמר סורו ממני מרעים הדלטורין לשאול עלי אשר גרשוני מהסתפח בנחלת ה' כי בהסרתם אצרה מצות הנקרא אלהי ולא בח"ל אשר לא יכונה עלי כך כי כל איש ישראל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה ח"ו . או יאמר ולא אצר וארדוף לשום אדם כי אם אהיה טוב ומטיב וחונן ומרחם לכל שהם מצות שעושה אלהי שהוא חנון ורחום טוב ומטיב ואקיים והלכת בדרכיו מה הוא חנון וכו':

פסוק קטז

ואיני שואל אלא שיסורו ממני אך איני חפץ במיתתם פן אענש כמאמר אביגיל וקמה בידך ממלכת ישראל ולא תהיה לך זאת לפוקה כי תושיע ידך לך וזה יאמר דוד איני חפץ במיתת רודפי רק סמכני אותי מליפול ואחיה בלבד כאמרתך כד"א חיים שאל ממך כו' אך לא שימותו רודפי בשבילי פן אבוש משברי וזהו ואל תבישני משברי הוא המשך המלכות לעד אם יהיה זאת לי לפוקה חלילה כמדובר:

פסוק קיז

סעדני ואושעה כו' הלא אמרתי שתמיד אני מתנהג על פי תורתך מבלי צרף טעם לפי שכלי להפך דברך כענין שלמה באמרו כיון שהטעם הוא פן יסור לבבו אני ארבה ולא אסור ככל הכתוב והן אמת שצריך לזה תשועת ה' מיד יצר סמוך המסביר סברא למען יסיר מאחרי ה' כי זה דרכו תמיד לזה אמר סעדני ה' סעד מה ואושעה מיצרי כי במעט סעד יספיק כי גם אני יש לי עזר ליסמך ולבלתי שמוע אליו והוא כי ואשעה ואביטה בחקיך תמיד והוא כי מהם אלמד לעשות ככל דבריך לבלתי סור מן הדבר ימין ושמאל מפני טעם סברא שכלית:

פסוק קיח

והראיה כי הנה סלית כל שוגים מחקיך הם קרח וסיעתו שהלכו בחקיך אחר דעתם באמור בית מלא ספרים מה צריך מזוזה וטלית שכלה תכלת מה צריך פתיל והיו מבטלים דבריך על אומד דעתם כי שקר היה תרמיתם שבקשו לרמות את ישראל להמשיכם עמהם ומהם נראה ונקח מוסר לבלתי סור מן דבריך מאומדן דעתנו:

פסוק קיט

ואם יאמר איש אם טעם שסלה ה' האבירים ההם היה על שהלכו בחקים לפי דעתם למה לא כתב ית' טעם זה ולא יניחהו על סמיכות פרשת ציצית אל פרשת קרח שמזה נאמר שלא נאשמו רק על המפורש בכתוב כמו שמצינו בכל רשעי ארץ כדור המבול וסדום וכיוצא שפירשה תורה חטאתם לז"א סיגים וכו' לומר גם שם לא היית מגלה אלא להודיע כי סיגים היו ולא היו בכלם צדיקים לכן אהבתי עדותיך שאתה מעיד מעשיהם בל יתמהו עליך לאמר כי תם ורשע אתה מכלה:

קיז או לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל על חלוקי מדות מלכי בית דוד במלחמותיהם כי דוד כל חפצו היה לנקום נקמת האומות בידו כאמרו ארדוף אויבי ואשיגם כו' ואסא היה חפץ ללכת למלחמה ולערוך לקראת אויביו אך לא להלחם בם שה' ילחם ויפילם בעצמו לעיניהם אך חזקיה לא היה חפץ להתראות במלחמה כי אם שיהיה הוא בביתו

ובחומותיו וה' יפיל אויביו בחוץ כאשר קרה לו בליל פסח. ונבא אל הענין אמר הלא אמרתי כי טוב להאמין בה' והשגחתו ולא בהכנה טבעית אמר הנה יחסדני שומע באמרו שאם כן אפוא למה לא בחרתי במדת חזקיה ואסא והורה בזה האמנת השגחה יתירה ולא שאכלם בידי כי אולי אבא לחשוב שידי הושיעה לי לז"א סעדני באופן שאושעה ולא אטפל בקרב ומלחמה כי אם ואשעה בחקיך תמיד כי בזה אשמח יותר והוא כענין חזקיה כלומר סיוע מה בלבד ואושעה בסעד זה על ידי עצמי ולא יעלה על רוחי שידי היא העושה כי אדרבה ואשעה בחקיך תמיד כי לא תהיה הבטתי תמיד להושע רק בחוקיך כי בכל לבי אאמין שכל נצחוני שלא בדרך טבע כחקים ובזכותם:

קיח ומה גם כי בראותי כי סלית כל שוגים מחמת חקיך האמורים כי מהם יבעטו גם בשאר מצות על בלתי ראות טעם לפי שכלם כחקים ועל ידי כן יבטחו בהכנות ומרמות טבעיות ואתה סלית אותם במה שראו כי שקר תרמיתם כי עשו תרמית שכלי ננצח ונפלו בידי:

סלית כל וכו' דרך הצדיק לשמוח בראות אשר עשה ה' שפטים גדולים כענין קרח ועדתו שהיו שוגים מחקיו יתברך חושבים שטוב להיות כהנים גדולים הרבה שעל כן לקחו ר"נ מחתות ולא חשו שלא ישאר רק אחד וכן בענין בית מלא ספרים וטלית שכולה תכלת שסילה אותם הוא יתברך על כי שקר תרמיתם שהיו מרמים את העם באמור כי להנאתם היו עושים כי כל העדה כלם קדשים וכו' וכן בספור התורה ענין דור המבול וכיוצא בהיות משפט ברשעים למען התחזק בהאמנת ההשגחה אמר איני על בחינה זו שמח בדבר להתחזק באמונה כי הלא אמונתי שלמה אך מה שאני שמח בזה הוא למען הקנות בי יראה וזהו סלית וכו':

קיט **סיגים השבת כל רשעי ארץ** שראית היותם סיגים והשבת אותם לכן כלומר בשביל כן אהבתי עדותיך שאתה מעיד בתורתך שעשית כך:

פסוק קכ

בשביל שסמר מפחדך בשרי פן אלקה גם אני ביסורין רעים בגופי שהוא בשרי וכן ממשפטיך יראתי מצד נפשי בגיהנם לכן הוא מה שאהבתי עדות תורתך מאשר השבת רשעי ארץ ליראה והכנע ולא לקנות אמונת השגחה :

פסוק קכא

עשיתי משפט וכו' האות הזאת תסוב על הצלה מן החטא והתקרב לידי זכות והוא בשום לב אל אומרו אל תניחני ולא אמר הצילני מעושקי וכיוצא בלשון זה אך הנה ידוע מאז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד.

והנה כתבנו במקומו ובמזמור ט"ז כי אין הענין שהביאו יתברך לידי עון בשביל יחידים חוטאים כי אם שמדתו יתברך שרגלי חסידיו ישמור בל תצא תקלה מתחת ידו ואת דוד הניחו אל חפשיות בחירתו הטבעית ולא עזרו ובכן בצד מה אותם היחידים עושקיו יקראו שנעשק זכותו בשבילם עוד יש סוג ב' והם כחות חיצונים אשר דרכם להחטיא בני האדם זולתי אשר זכותם רב שמכריזים ברקיעא הזהרו בר' פלו' וכמ"ש שטן לרבי עקיבא ולרבי מאיר אלמלא דמכרזי עליך ברקיעא הזהרו ברבי עקיבא ובתורתו הייתי מחטיאך אותם מחטיאי אדם עושקים יקראו. ונבא אל הענין אמר הנה עשיתי משפט וצדק ידעתי כי בל תניחני לעושקי המה יחידים החוטאים שאם פעם א' הנחתני לבל סייעני לשמרני שלא אחטא בשביל שאם יחטא יחיד כו' לא תניחני פעם אחרת בשביל עושקי מלשמרני:

פסוק קכב

אך מה שאחלה פניך שתצילני הוא מהזדים הם כחות המחטיאים שאין נמנעים אלא כשאתה מעיד ברוב צדקתם באמור שיזהרו בפלו' וזהו ערוב עבדך שלא ימצאו פתחון פה באשר קרה לי עם בת שבע שלא ידעו כי עשית בשביל שאם יחטא יחיד כו' לכן ערוב עבדך שתצא ערב אלי לטוב שלא אחטא כדי שאל יעשקוני זדים המחטיאים שלא יתפקרו נגדי באמרם כי לא שלם אני להיות מהבלתי חוטאים מבלעדי המחטיאים ההם כדי שיזהרו בי לבל החטיאני:

פסוק קכג

עיני כלו וכו' הנה דרך העבד שמתאוה להושע לצאת מעבדות לחרות אמר אמרתי שאני עבדך איני כעבד שתאב לצאת מעבדות כי מה שעיני כלו הוא לישועה שלך שתצא שכינה כביכול מהגלות ושיהיה שמך בשלמותו ולא על כס יה אך מעניני לצאת מעבדותך אדרבה בעבדותך חפצתי וזהו ולאמרת צדקך שגם עיני כלו לקיים תמיד היותי עבד לך שהוא אמרת צדקתך שאמרת באמור הצדקה שהייתי עושה למעני אמרת וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי אותה האמירה שאמרת בצדקך אני תאב לה שהוא אמרך כי עבדך אני כי אין לי חירות גדול מהיותי עבדך וגם שאותו הענין היה בימי חזקיה אחר שהדברים נאמרים ברוח הקדש הכל לפניו עתיד כהווה:

פסוק קכד

עשה עם כו' אחר אומרו יצילהו מן המחטיאים וכי חפץ היוה עבדו יתברך אמר הנה אין דרך הרב לגלות לעבד מצפומו רק עניני שרותו אמר הנה החקים הם מצפוניך וסתריך

אשר אינו מדרך הרב לגלות לעבד על כן אני אומר שתעשה דרך חסד וזהו עשה עם עבדך כחסדך במה שחקיך למדני:

פסוק קכה

אבל במה שאינן חקים מטעם היותי עבדך מבלי בחינת חסד ראוי תלמדני וזהו עבדך אני הביננ ואדעה כו' שתתן בי בינה לשאדעה כו' והענין כי יש דברים שאדם עושה לפי העת הוראת שעה כמזבח אליהו בהר הכרמל לפי שראה שהפרו תורת ה' שהניחוהו וילכו אחרי ההבל וכההוא שהטיח את אשתו תחת התאנה והלקוהו ואותו שרכב על גבי בהמה וסקלוהו והנה בדברים כאלו צריך שיקול הדעת גדול מאד שאפשר יראה לאדם שהשעה צריכה לכך וטועה בדבר או שעושה הדבר והוא טוב בעיני אלהים ואדם ירא מפני הרואים שיהפכו הדבר וכענין מאמרנו על מ"ש ז"ל אלו ידע ראובן שהיה הב"ה כותב בתורה ויצילהו מידם כו' אלו היה יודע אהרן כו' אלו היה יודע בועז כו' כאשר בארנו במקומו שכל א' מהם היה מפחד מחשד ואלו ידעו שיעיד הב"ה בכל א' מהם טוב לבו היו מפליגין ואין ספק שבכל כיוצא בזה שאדם עושה לצורך השעה שהקב"ה מעיד למעלה ונכתב ונחתם על ידו יתברך כמו שמסיים המאמר שם שמכאן ואילך משיח ואליהו כותבין והקב"ה חותם היוצא מזה כי הצדיק החפץ לעשות דבר הרשות לפי צורך השעה צריך שכל להבין לדעת אם אותו הדבר הוא מהדברים שהב"ה מעיד עליו כי טוב הוא וזהו אומרו הביננ כדי שאדעה הדברים שהם עדותיך שאתה מעיד עליהם כי טובים הם:

פסוק קכו

ופירש על איזה דבר אני אומר על עת לעשות לה' דבר מסויים לפי העת בעת שהפרו תורתך לגדור גדר או כענין אליהו שהקריב בחוץ בראות העם שהיו הולכים בחשך והפרו תורתו יתברך:

פסוק קכז

על כן אהבתי כו' הנה אמרתי עבדך אני הביננ והלא יאמר איש האם לא מצאתי דבר תעשה לי על שאני עבדך אלא זה ותשובתו היא כי על כן על שאני עבדך שאלתי מצותיך יותר מזהב ומפז כי למה שאני עבדך נמצא שאין לי כלום כי כל מה שקנה עבד קנה רבו אך מצותיך הן לי:

פסוק קכח

על כן כל כו' הנה כתוב אצלנו על פסוק אני לדודי כו' כי דרך טבע החלק להיות תאב לידבק בכל והיה מתחייב מזה שכל איש ישראל יתאב ויחשוק תמיד לידבק בקונו ואמר

שלמה כי נראה הפכו שאני לדודי חלק ממנו ובמקום שהיה ראוי יהיה עליו תשוקתי נהפוך הוא כי עלי תשוקתו להתחבר בי ואיך הוא זה הלא הוא כי למה שאין נקי מחלאת איזה עון אשר חטא אותה החלאה הדבקה בנפשו מעכבת כי נותנת כח ביצר הרע להחליש החשק. ונבא אל הענין אמר על כן שכ"כ דבקתי בעדותיך ואקדש בה בעצם היא סיבה לימשך אחר הכל וזהו כל פקודי כל ישרתי שהפקודים של מי שהוא כל ישרתי עשיתים ישר ללכת בהם לידבק בך והוא כי זה דרכו של יצר סמוך שלכל מצוה שאדם בא לעשות לשים לפניו פקפוקים ועכובים לבל יעשה אותם מה שאין כן ללכת בדרכי חשך שמראה לפניו ריוח והנאות למען לעשות כמז"ל על ובחרת בחיים אך אני מרוב חשקי בכל היו פקודיו ישרים ללכת בהם נחוץ וכל ארח שקר שהם טובות העולם הזה הטובים למראה שנאתי. או שיעור הכתוב שאומר על כן אינו על הקודם כי אם אל סוף הפסוק שאומר על כן כל פקודי מי שהוא כל ישרתי שנראו לי ישרים לנחץ בם לידבק אני החלק בכל ע"י מה שאורח שקר של הנאות העולם הזה שנאתי והוא מה שכתבנו שטומאת העון שהוא אורח שקר מעכב מלחשוק החלק בכל ועל כן פקודי כל ישרתי ע"י מה שכל ארח שקר שנאתי שלא היה דבר מעכב:

קכא הנה אמרו רבותינו ז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד וביארנו במקומו שלא החטיאו הוא יתברך חלילה כי אם שלא עשה כמדתו יתברך שרגלי חסידיו ישמור מן החטא כי אם שהניחו על חפשיות בחירתו נמצאו שהיחידים החוטאים בצד מה הם עושקיו שבשבילם אין הב"ה שומרו מלחטוא עם שרגלי חסידיו ישמור ועל כן אמר הנה עשיתי משפט וצדק שהם הפך העושק שבהיות העני חייב הייתי נותן לו צדקה לפרוע לחברו בל יעשוק אותו לכן אם פעם אחת הנחתני מלשמרני מעון בת שבע בל תניחני עוד לעושקי הם היחידים ההם:

קכב ושמא תאמר כי הלא זה טוב לי משיהיו רשעים ואולי לכפר בעדם תקחני כי כל ישראל ערבים זה לזה כענין טול רב שבם כי הנה על הטובים שבשמעם מוחים בידם שבים מלחטוא החרשתי אך יש זדים שאדרבה יענו עזות ולמה אמות בשבילם וזהו ערוב עבדך שאהיה ערב בשביל מי שהוא טוב אך אל יעשקוני זדים שאמות בשבילם ואהיה עשוק שאפסיד כל הזכיות שאעשה אם לא אמות בשבילם עד סוף ימי:

קכג **עיני כלו כו'** הנה ישראל נקראו בנים למקום והוא כי נפשותם חלק אלוה ממעל ונקראו עבדים כי לי בני ישראל עבדים על כן אחר אומרו ערוב עבדך כו' אמר הנה אני רואה בי סימן בן כי הלא עיני כלו לישועתך מתי יתקיים פסוק כי יד על כס יה שהוא תשועת השכינה שהיא בנקמת עמלק שהיא על ידי כי הוא משיח כנודע וכן כלו עיני

לאמרת צדקך משתוקק מתי תדבר בי ואין זה מיחס עבד אל רבו כי אם מיחס בן עם אביו כי חלקו הוא:

קכד וידעתי כי גם שקראתני עבד לא יחסר לי פרס עם היות כי דרך הרב לבלתי תת שכר פעולת עבדו כי כספו הוא וזה חסדו יתברך שעם שלו בני ישראל עבדים משלם להם שכר פעולתם אמר עשה עם עבדך כחסדך לשלם שכר העבד אך איני מבקש שכר אחר כי אם שתלמדני חקיך שבזה אדבק בך כי סודם בלתי נפרדים מאיכותך:

קכה **עבדך אני כו'** הנה אני בן לך כד"א בני בכורי ישראל בנים אתם לה' וכאמרי כלו עיני כו' עכ"ז מודה אני כי עבדך אני כדברך בתורה אך הביננני איך עבדך אני ואדעה עדותיך שאתה מעיד כמה פעמים בתורה כי לי בני ישראל עבדים ולא אדע איך אפשר כי מי שיש לו בן גם שיפדנו מבית עבדים לא ימיש מהיות בן לאביו להקרא בו עבד לו וזהו עבדך אני הביננני איך הוא ואדעה עדותיך שמכללם הוא כי לך בני ישראל שקשה עלי להבין איך הבן נעשה עבד:

קכו כי אם אומר שהוא להיותי משועבד לקבוע עת לתורה בכל יום אי אפשר כי הנה האומרים עת לעשות לה' שעת א' ביום ראוי לעשות לה' ושאר היום לצורך גופם הפרו תורתך המזכרת כי לך בני ישראל עבדים כי אם יאמינו כי כן הוא הראוי היה להפך שעת לעשות לגופם וכל היום לה':

קכז ועל כן אמרתי כי הכל אמת כי מה שקראתני עבד הוא לאהוב מצותיך מזהב ומפז כי כאשר אין לעבד הנאה מכל הון שיקנה כי כל מה שקנה עבד קנה רבו ולא יעשה עיקר כי אם לעשות נחת רוח לרבו כך אני נקרא עבד לבלתי החשיב הון רק עשות נחת רוח לקוני וזהו על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז:

קכח ומה שנקראתי בן הוא שעל כן כל פקודי כל כו' והוא כי גדר בן הוא היות חלק מהאב כי כן אנו חלק ממנו יתברך שהוא כל וזה אמר על כן שאני בן לה' כאמרי כלו עיני כו' נמשך שכל פקודי מי שהוא כל ואני חלקי ישרתי שעם היות לי בהם דוחק הם ישרים בעיני וכל אורח שקר שנאתי והוא ענין מאמרם ז"ל על ב' דרכים שנתן הקב"ה לפני האדם דרך החיים צר בתחלתו ורחב בסופו אך דרך המות הוא ארח שקר תחלתו רחב ושמן ודשן וסופו מר ממות הוא חשך ולא אור ודרך אנשים לחשוק בראשיתו של אורח שהוא הנאת טובות העולם אמר בזה הוראת היותי מתייחס לבן לה' בכל שכל אורח שקר אפילו ראשיתו שנאתי:

פסוק קכט

פלאות עדותיך וכו' הנה אמרו רז"ל בב"ר כבוד אלהים הסתר דבר מבראשית עד ויכלו השמים כי אין שם רק עדות הבריאה והם עדיות מכוסות מבני אדם שעל כן אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהם מצות ולא במה שהוא מופלא ממנו אלא כדי שלא יאמרו לנו לסטים אתם כו'. ונבוא אל הענין אמר דוד פלאות הם עדותיך שאתה מעיד בחידוש העולם וכבודך הסתר דבר על כן נצרתם נפשי בקרבה כי שם נמצאת ושם היתה שהיתה נפש אדם שהיא נפש דוד כנודע:

פסוק קל

אך אין זה רק בנפשי אך עדיין לבי הגשמי לא ידע מאומה אך הן אמת שאין הכל שוה כי הנה מבראשית עד יהי אור שלא נאמר ויאמר הוא נעלם יותר כנודע ליודעים אמר פתח דבריך שהוא מיהי אור יוכל להאיר עיני אדם מי שהוא מבין פתיים שהוא מי שהוא חכם גדול אשר בו כח ללמד בינה לפתיים בדבר:

פסוק קלא

ועכ"ז פי פערתי לדבר משם והלאה ואשאפה שחזרתי לשאוף הדברים פנימה לבלתי הוציאם חוצה והוא כי למצותיך יאבתי לדבר בהן כענין מהחדש הזה לכם שהוא סיפור מצות וכיוצא בהם:

פסוק קלב

על כן על מעשה בראשית עם שימצא מי שהוא מבין פתיים יבינני איני חפץ בדברים ללמוד מבן אדם כ"א פנה אלי אתה וחנני דעת כמשפט לאוהבי שמך הדבקים בך וראוי הוא שתלמדם עמי בעצמך:

קכט **או יאמר פלאות כו'** האות הזאת ענינה לאמר שאחר שכל אורח שקר שנא שהן אורחות טובות העולם הזה שיישירהו במצותיו ויסיר המעקשים מלפניו והנה מאשר רז"ל פירשו פסוק פתח דבריך כו' על בריאת עולם אחריהם נלך בתחלת דבריו והוא כי הנה אמרו רז"ל מתחלת הספר עד ויכולו כבוד אלהים הסתר דבר ועוד הוסיף ר' יצחק ואמר כי לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהוא ענין המצות ולמה הגיד לנו מעשה בראשית אלא מפני שאומות העולם מונין את ישראל ואומרים לסטים אתם שכבשתם כו' וזהו כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם כו'. ונבוא אל הענין והוא במה שידענו מרז"ל בשמות רבה שכל מה שמחדש אפילו תלמיד ותיק בתורה הכל קבלה נפשו בסיני וע"י שחוזרת בגוף ונפש לעסוק בתורה חוזרת ונעורה נפשו להזכיר מה ששמעה בסיני ונותנת אל לבו ומוציא החכמה ההיא בעולם והנה ע"ד זה היה נראה

שמכ"ש נפש דוד שהיא נפש אדם כמוסכם לכל המקובלים הלא בהברא העולם ניתנה בו והן כל הבריאה ועניינה ראתה עינה בין טרם תנתן באדם בין מאז והלאה ומה גם למה שאז"ל כי בנפשות הצדיקים נמלך כאשר נברא העולם והעיקר הוא נפשו ומה גם שכל הנשמות העתידות בו היו כמשאז"ל בש"ר פר' כי תשא באופן שכמו שנפש אדם שקבלה בסיני מה ששמעה מהתורה לכל אדם שתנתן בה בכל גלגוליה מכל שכן שנפש אדם לדוד מה שראתה בבריאת העולה עין בעין ומה גם לרז"ל שפירשו פ' המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם שהנשמות הן היוצרים העולם ויושבי ג"ע שעם המלך הקב"ה במלאכתו שברא ישבו שם עמו שעמהם נמלך וכן בבוא דוד לעסוק במעשה בראשית היה ראוי שנפשו שבקרבו תשפיע ותגלה לו מכל מה שראתה כי היא יודעת מאד לזה אמר גם שטוב לדעת ענין מעשה בראשית כמעשה המצות על דבר מעשה בראשית שהוא עדות שהתורה מעידה על כל חדושי כל העולמות למה שפלאות ומכוסות הן עדותיך אלה שבהן נאמר כבוד אלהים הסתר דבר על כן איני מאשים את נפשי שלא גלתה לי דבר כי למה שפלאות ומכוסות הן על כן נצרתם נפשי בקרבה ותמאן לגלות לי דבר

קל שאפילו מה שפתח יאיר עינינו באמונת חידוש העולם גם זה לא היית אומר אלא מתחיל מהחדש הזה לכם ולא נאמר רק להיות מבין פתיים הן אותם שאומרים לסטים אתם שכבשתם כו' שעתה יש לנו מה להשכילם בחידוש העולם באמור להם שהקב"ה בראה והוא נותנה לאשר יחפוץ:

קלא ועכ"ז הנה אני בעצמי פי פערתי לדבר בחידוש העולם וחזרתי לאחורי ואשאפה פני אל קרבי מה שהייתי חפץ לגלות לפי השכלתי והטעם הוא כי למצותיך יאבתי כענין מהחדש הזה לכם שהוא ענין מצות כי טוב לדרוש במצות מבמופלא ממני כי גם אתה לא היית אומרו רק להבין פתיים:

קלב ועכ"ז לצאת ריקם קשה עלי לכן פנה אלי בלבד לבלתי לזולת ובתורת חן גם שאיני כדאי בדין כ"א דרך חן כמו שהוא תורת משפט וראוי לגלות למי שהם אוהבי שמך אני איני מחשב עצמי לגדר אלא שהוא להם משפט הוא לי חן ותואר זה הוא התורה כלה שמותיו יתברך ומה גם התחלתה לכן לאוהבי שמך תאות הודעה זו והנה זה הוא על מה שפי פערתי שאחלה פניך תחנני אתה מה שנפשי הסתירה:

פסוק קלג

ועל מה שאמרתי למצותיך יאבתי שהם מצות מעשיות פעמי הכן באמרתך והוא כי כל אחד מהן אמרתך היא וידוע כי אמרת ה' רוחנית היא כי כל התורה כלה שמותיו של

הקב"ה והם חיים וקיימים ומה גם כי כל דבור שיצא מפי הקדוש ב"ה נעשה מלאך כמאמר ר' יוחנן אשר כח בו להכין פעמי העוסק בתורת המצוה להכין פעמיו לעשותה וזהו פעמי הכן באמרתך ומפני שלעומת זה יש כל עבירה שהאדם עושה שנעשה כח טמא ומונע את האדם מזכות וגורר לו עבירה לזה יאמר ואל תשלט בי כל און שפעלתי כי אמרתך עצמה אל תשלט בי כל און שלא תניחהו לשלוט והנה מה שאני מתיירא שלא ישלוט בי מאון פעלתי אני הנה תספיק אמרתך כאמור:

פסוק קלד

אך יש לי גדולה מזו שהוא עון שחטאה נפשי בעודה באדם הראשון שהוא עון גדול עד גדר שהנה בב"ר קראו לאדם הראשון גנבא שגנב מהבלתי ראוי לו מעץ הדעת טוב ורע וידוע כי עבירה גורמא עיכוב לעשות מצות אחרות על כן אמר דוד הוא אדם הראשון הלא שאלתי שאל תשלט בי כל און והנה יש לי עיכוב גדול הוא עון מה שעשק אדם הראשון שיגרום לי עיכוב לכן פדני מעון עושק אדם ובזה ואשמררי פקודיך:

פסוק קלה

פניך האר כו' עד כה דבר על עשה טוב עתה ידבר על סור מרע והלא הוא תלוי בלב ובעימם שהם ב' סרסורי דעבירה הלב והעינים לכן על הלב אמר פניך האר בעבדך שע"י הארת פניך בי והוא כי אין מיוחד להיות נוכח פניהם ולא נוכח פני איש כ"א הלב כי ה' יראה ללבב ע"כ עליו אמר פניך כלומר הרואים ללבב האר בעבדך שעי"כ תטהר חלאתי ותזכך לבבי עד העשות כרוחני קדוש מוכן לקבל למוד סודות חקיך הדבקים בך ולב המשיג זה לא יהיה סרסור עבירה כי קדוש יהיה:

פסוק קלו

וגם הסרסור השני הוא העין גם הוא לא יהיה כי הלא פלגי מים ירדו עיני על שהן לא שמרו תורתך שהיו סרסורי דעבירה ובכן אין פחד שישובו לכסלה:

פסוק קלז

צדיק אתה ה' כו' ידבר על צדיק ורע לו רשע וטוב לו ויאמר הנה צדיק אתה במקום שתתנהג בשם הרחמים שהוא אפילו בהיטיבך לרשעים והוא תואר צדיק שכך ראוי הם עושים עיקר מהעולם הזה יקבלו בו שכר מצותיהם אך וישר שהוא לפנים משורת הדין כמו שאמרו ז"ל שזה תואר ישר וזרי במקום משפטיך שאתה מתנהג בדין ויסורין שהוא לצדיק כי חסד הוא שעם עשותם עיקר מאותו העולם ודרבך לדקדק עמהם ועכ"ז מקבלים עונש אשמותם בעולם הזה שהוא הבל בערך עונש אשר שם לנפש:

פסוק קלח

והנה זה שאמרת צוית בתורתך לנו צדק עדותיך שהעדת לנו כי כן הוא והוא באמור כי ה' אלהיך הוות האלהים האל הנאמן שומר הברית כו' שמצוה לנו לדעת כי גם שאינו נותן שכר טוב לצדיקים בעולם הזה הלא הוא האל הנאמן לעתיד ושומר הברית והחסד ואינו נותנו עתה כו' לאלף דור ועל טוב אשר לרשעים בעולם הזה אמר ומשלם לשונאיו שהוא שכר זכיותיהם אל פניו בעולם הזה להאבידו וז"א הנה אתה כבר צוית צדק עדותיך שהעדת בתורתך זולת מה שצויתנו בזה גם ואמונה מאד יש לנו האמנה על פה מקדמונינו.

פסוק קלט

והנה את צרי אשר הם רשעים וטוב להם ואומרים כי לא צדיק אני כי על כן רע לי ועל כן מצרים לי תיני מצטער על מה שאין חוששים אל אמונה מאד היא הקבלה ומסורת האמונה כי מהשאינו כתוב בתורה יצרם תוקפם להאמין אך מה שצמתתני קנאתי הוא על כי שכחו דבריך צרי דברך אשר אמרת בתורה ומשלם לשונאיו אל פניו כו' שאם היו זוכרים לא היו מתגאים בטובתם בעולם הזה:

קלז **או** יאמר צדיק כו' אחר דברו על חשק המצות בא וידבר על שכרן ואין קושי על הדבר מפורסם כ"א רשע וטוב לו צדיק ורע לו על ראש דברו אמר צדיק כו' לומר מושכל ראשון היא הנחה זאת כי צדיק אתה ה' במה שאתה מתנהג בתואר ה' שהוא רחמים לרשע כי הוא הראוי שהוא תואר צדיק כי הוא עושה עיקר מהעולם הזה ושולם בעוה"ז אך במה שאתה מתנהג במשפט ויסורין תארך בזה הוא יותר מצדיק שהוא ישר שמשמעו לרז"ל הוא לפנים מן השורה כי תואר זה הוא במשפטיך כי ע"י יסורין יטהר מכל חלאת אשמת דבר ויגדל אשרו לעוה"ב:

קלח ועל מאי דסליק מימה שהוא על צדיק ורע לו אמר צוית כו' לומר כי הנה לעומת זה יש קושי גדול בדבר הלא הוא כיהן אמת שנאמר כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא לפחות פירותיו שאוכל פירות בעולם הזה למה ימנעום ממנו שלא יאכילוהו פה דבר מהם על כן אמר ידעתי ה' כי צוית כו' והוא כי הנה הפירות שאדם אוכל בעולם הזה מהיכן באו לו ולמה נקראו פירות שנאמר אמרו כי צדיק כו' כי פרי מעלליו יאכלו שהוא במה שידענו כי המצוה עצמה היא הנעשית אור ומלאך המהדרו ומעטרו בעוה"ב כאמרו ז"ל ועטרותיהם בראשיהם והן הם המענגים אותו שם וגם פה אשר יאכל פירותיה הוא כי קירון אור המלאך ההוא המתפשט להלאה מעצמותו הוא המהנהו פה ומה גם למאמרנו על משנת ר' אומר כו' כי הפירות הן מצד השמחה והזריזות שבפעולת המצוה שהוא

באדם השמח שאור פניו מצהיבות חוצה כך ע"י שמחתו בה יצהיבו זיקי אור חוצה ובזה אשר דברו רז"ל המצות יש להם פירות ולא העבירות כי המצוה שהיא אור יתפשטו זיקיו חוצה מה שא"כ העבירות שנעשה שטן שהוא חשך ולא אור וזה יאמר אין לתמוה על העדר מהצדיק פירות בעוה"ז כי הנה אמת שצוית צדק עדותיך שאת העדות עצמן צוית המשיך מהן צדק הוא צדקת אור הפירות אך ע"י השארם באמונה לעוה"ב שהקב"ה עושה אותם קרן נעשה מאד שאין הפלגת רבוי כעשות מפירות גשמיים אושר רוחניי של עוה"ב והוא מאמרנו ברב פנינים על פ' להנחיל אוהבי יש שאומר מה שאני מונה פירות מהצדיקים אינו שיחסר לו אושר מלתת להם כי להנחיל להם יש לי רב אלא שאני משמרם לעוה"ב שמגוף השכר לא היו האוצרות מתמלאות מהקרן עתה ע"י עשות מהפירות קרן מתמלאים אושר מאיכות הקרן:

קלט ועל מאי דפתח ביה שאמר צדיק אתה ה' בהיטיבך לרשעים פה אמר איני חושש על טובם ואיני מקנא על היות להם טובה ולא לצדיק רק מה שצמתתני קנאתי אינו אלא על הראות עצמם גדולים וטובים מהצדיק הדל באמרם כי אותם תאב ה' וקנאתי איך שכחו דבריך שאמרת בתורה ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו שאלו לא שכחו היו כאבלי אם קודרים מזה הוא שאני מקנא אך לא על מציאות הטובה שהוא עשיר והצדיק דל ואביון:

פסוק קמ

ומה שאיני חושש על שאין לצדיק פת בסלו והרשע שש על כל הון הלא הוא כי צרופה אמרתך מאד שהוא שאמרת ובכל מאדך שהוא בכל ממונך או בכל מדה ומדה שהוא מודד לך בכל הוי מודה לו במאד מאד שהתנא מפרש מאדך לשון מאד וזהו צרופה אמרתך שהיא מאד שלכל פירוש שבין הוא בכל ממונך בין הוא להודות מאד על היסורין צרופה ולו זוקקת היא ואין למי שיקפיד ויבעוט כי מי שהוא עבדך אהבה ולא נחוש אל אשר אינו עבדך כי צדיקים ילכו בם:

פסוק קמא

ושמא תאמר הלא לשיהיה לאדם דעת צלולה לבלתי הקפיד צריך יהיה איש זקן שאין לו רתיחת דם לבעוט דע כי לא כן הוא ומבשרי אחזה כי מאז הייתי צעיר מכל אחי ונבזה מהם ונגעל כי ע"כ שמוני רועה בצאן שהיה לי אז רתיחת בחרות ולא שכחתי פקודיך לבלתי הקפיד בכל מאדי בפקודיך ה'. או יהיה צעיר כו' כי דרך צעיר שבאחים להיות יותר חשוב ומגעגע מכלם ואני עם היותי צעיר הייתי נבזה שהיה מקום להקפיד ביותר ועם כל זה לא הקפדתי:

פסוק קמב

ושמא תאמר ומה תענה על התורה אם בחקתי תלכו כמה יעודים מטובות העוה"ז ופרשת כי תבא אם שמוע תשמע כו' ובאו עליך כל הברכות כו'והיה עקב כו' ואהבך וברכך וכו' ואיככה נוכל וראינו צדיק שאפילו פירותיו לא יאכילוהו לזה אמר צדקתך שהיא הצדקה שאתה עושה בתתך לו פירות אם היית נותנם לו בעוה"ז היה צדק חולף עובר שהוא טוב העולם הזה אך עתה נעשה רדק לעולם שעשה יתברך הפירות קרן והחליפם באושר קיים לעולם ובזה ותורתך ביעודי העוה"ז היא אמת שאינו מדבר במי שהקב"ה התנהג עמו במדה זו שאין נעשה לכל כ"א לר' חנינא בן דוסא בדורו ור' אלעזר בן פדת בדורו וכיוצא בו.

פסוק קמג

והנה עדיין הראיה שהביאעל כמותו מאשר היה צעיר ונבזה אינו כל כך ראיה כייש יסורין קשים מאשר היה נבזה ואולי בהם היה מקפיד על כן שב והביא ראיה מב' מיני יסורין שנוסדו לו יחד ועכ"ז לא הקפיד והוא כי צר ומצוק מצאוני שהוא אויב צר בעל בחירה ומצוק עוני שהוא בהיותו נרדף שאין שמם רעות יחד ודאבון נפש גדולים מאלו ועכ"ז מצותיך שהייתי אז עושה היו שעשועים לי מה שלא היה כן אלו באתי לכלל כעס. או יהיה צר על היצר הרע שדרכו הוא להתעות את האדם בראותו אותו במצוקה וצרה שאז יחרץ להחטיאו לשבר כלים בחמתו או להכות את עמיתו וכיוצא אמר כי צר הוא היצר הרע ומצוק מצאוני כאחד ועכ"ז לא כעסתי כי מצותיך שהייתי אז עושה היו שעשעי. או יאמר ענין הידוע מרז"ל כי בעת צרה חייב אדם לברך ברוך דיין אמת או ברכת אבלים וכיוצא באהבה כמו שמברך ברכת שהחיינו על הטובה ובזה יאמר צר ומצוק מצאוני ועכ"ז מצותיך הנוגעות אל הענין כענין ברוך דיין האמת וכיוצא היו שעשעי.

פסוק קמד

ועכ"ז שיושר לבי חזק לבלתי הקפיד שכל זה נסיתי ולא הקפדתי ירא אני פן אבא להרהר ואקרא רשע חשוב כמת לכן הקנה בי בינה שלא אהרהר כדי שאקרא חי תמיד וזהו הביננני ואחיה.

או שיעור הכתוב שאחר שהשלים הענין בפסוק לעולם ה' כו' רצה לבקש מאתו יתברך יבינהו תמיד בל יכשל בהקפדה שהוא ענין פסוק האחרון ולבל יראה שמחולשת האמנתו היה שואל ע"כ הקדים ואמר הנה עם היות לבי חזק ואמיץ כי צר ומצוק יחד מצאוני ועכ"ז אמיץ לבי אף על פי כן זחלתי ואירא אולי יקרה פעם שאקפיד ע"כ אני מבקש הביננני ואחיה כמפורש:

פסוק קמה
קראתי בכל לב כו' הורה מה בין הנשפע מאתו ובידו יתברך לאשר ע"י מלאך ואמר הנה יתרון לי על מלאכי השרת כי כאשר קראתי אליך אני מייחד שני לבבות יצ"ט ויצה"ר שאני מכניע יצרי הרע ומביאו לקרא אותך ביחד עם היצ"ט משא"כ מלאכי השרת שאין להם אלא לב אחד כי אין להם יצה"ר ינגדם מעשות רצונך וע"כ יתרון יש לי עליהם ולכן ענני ה' בעצמך ולא ע"י מלאך ועוד יש לי יתרון עליהם כי אני חקיך בלי ידיעת טעם אצורה משא"כ הם שאין בכל שרותם דבר בלי טעם כחוק נמצא כי גם בזה יש להחזיק לאדם טובה מהם.

פסוק קמו
ועוד יש טעם אחר לשתעננני בעצמך הלא הוא כי שאלותי אינן על הנאתי רק על דבר כבוד שמך ועשות רצונך כי הנה אם קראתיך הושיעני הוא כדי שאשמרה עדותיך.

פסוק קמז
ואם קדמתי בנשף בתחלת הלילה ואשועה הוא כדי שיבא דברך אלי שאזכה שתדבר בי וזהו לדברך יחלתי שיבא דברך לי בלילה:

פסוק קמח
ואם קדמו עיני אשמורות כי טרם אשמורות קדמו עיני ונתעוררו הוא לשיח בפי באמרתך הבאה אל פי כד"א רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני שהיתה אמרת ה' בא אל פיו רק שפתיו נעות ואמרת ה' היא המדברת וזהו לשיח באמרתך שאני משיח באמרתך:

קמז **או** שיעור הכתוב ראה חבתי אליך כי קדמתי בנשף ואשועה ושועתי היא כי לדברך יחלתי שיקדים ויעירני:

קמח ואחר כך כ"כ חשקתיך שלא המתנתי עד יבא דבדך שיחלתי בזמן האשמורות כ"א שקדמו עיני ויקיצו קודם לאשמורות להיות אני משיח תחלה באמרתך:

פסוק קמט
על כן קולי שמעה ע"י עצמך ולא ע"י מלאך יקריבהו אליך כאשר שאלתי וזה כחסדך כי מי זה היתוש בן אדם יערב אל לבו לדבר בו יתברך פה אל פה אך הוא כחסדך הידוע לשמוע אל התפלה אמנם שאלתי היא כי לענין חיי כמשפטיך של שם ההויה חייני כי גם בשם הרחמים יש בחינת דין והוא מתוק מדין שבשם אלהים אמר כמשפטיך ה' חייני ולא כמשפט שם אלהים.

או יאמר חולי שמעה כחסדך ומה היא שאלתי הלא היא כמשפטיך חייני ויהיה ענין מ"ש ז"ל על תמיהת איך יוכל אדם לסבול הפלגת מלא עומסו של הקב"ה עם היות

כי שמים בזרת תכן ואמרו אי זו מדה מרובה של טובה או של פורענות הוי אומר של טובה ובפורענות הוא אומר כי אשם לא תכבה והלא האש מיד תאכלם ואיך יתמידו שלא תכבה אלא שהקב"ה נותן כח לרשעים לקבל פורענותם ומכל שכן שיתן כח לצדיקים לקבל טובתם וזה יאמר דוד דרך בקשה שישמע לו הוא יתברך והשאלה היא כי כמשפטיך שאתה נותן חיות וכח לרשעים לקבל פורענות משפטיך כך חייני לקבל טובתי שהוא הדבק בך שהוא אש אוכלה:

פסוק קנ

קרבו רודפי זמה כו' הלא אמרתי כי גדול האדם בעבוד את ה' ממלאכי השרת במה שהאדם כובש את יצרו אשר איננו במלאך ושעל כן יאות אל ימסור הוא יתברך שמיעת תפלתו אל מלאך וגם בקשתי ממך שתתן לי כח לקבל טובתי שהיא הדבק בך והלא תאמר זה היה אלו נשמרת מלחטוא אך אתה חטאת ואינך רק בעל תשובה לז"א אין צריך לומר אני שלא רדפתי זמה כי גרושה היתה וגם היה לי סיבה כ"א אפי' רודפי זמה החמורה ומאוסה לפניך כמרגלא בפומא דאומות אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וגם אמרו רבותינו ז"ל כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרולומוסיא באה לעולם והורגת רעים וטובים ועל הכל מה שאמרו ז"ל במדרש שהעובר על לא תנאף כעובר על כל עשרת הדברות כאשר סדרו שם איך משתלשלות כלם לעבור ע"י הניאוף ועכ"ז אם יקרב איש כזה אליו יתברך בתשובה שלמה אפשר יגיע עד גדר היות הוא יתברך קרוב אליו מאשר לא חטא כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ועוד שנית כי אם יקרב עד ה' ששב מאהבה זדונות נעשים לו כזכיות והוא כי גדול זכות הכובש את יצרו וזהו קרבו רודפי זמה שקרבו אל ה' ששבו עדיו יתברך שהוא מאהבה עם היות שסוג זה מתורתך כלה רחקו כמדובר שעל ידי לא תנאף נעשה כעובר כל התורה:

פסוק קנא

עכ"ז על ידי מה שקרבו אליך קרוב אתה אליהם שבמקום שבעלי תשובה עומדים כו' וזהו קרוב אתה ה' ועוד כי כל מצותיך אפי' מצות לא תעשה שעברו אשר בעברם פעלו שקר וכחות טומאה נעשו כזכיות הנקראים אמת כאשר קרבו מעצמם שהוא האהבה וזהו וכל מצותיך אמת הנה כי גדול מאד כח התשובה וכ"ש לאיש כמוני שלא חטאתי בהם חלילה ומזה נקח אל יתרון הצדיק על המלאך כי זה כובש את יצרו משא"כ המלאך כי איננו בו:

פסוק קנב

ולא עוד אלא שהשבים בתשובה הנז' שם אותם הב"ה ליסוד עולם בשובם כראוי וז"א קדם כו' והוא כי רז"ל למדו מעדות פסוקים כי ז' דברים קדמו לעולם תורה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו כסא הכבוד נכון כסאך מאז ומכללם תשובה שנאמר בטרם הרים כו' ותאמר שובו כו' וביארנו במקומו שנבראו קודם מפני שהם יסודות לקיים עולם וא"כ היות תשובה א' מהם הוא על כי השבים הם בכלל יסודות עולם וזה יאמר קדם שהא לעולם ממה שהוא קדם לעולם שהם הז' דברים שידעתי מעדותיך שאתה מעיד שקדמו לעולם שהועד ברוח הקדש אחד אחד במקומו נלמד כי לעולם יסדתם את רודפי זמה הנז' ששבו בתשובה שאל"כ למה העיד יתברך בפסוק טרם הרים וכו' שתשובה קדמה אם לא לומר שגם השבים הם יסודות עולם כמו שאר הדברים וזהו כי לעולם שמת אותם יסודות. או יהיה עמן הכתוב לפי האמור בראש המזמור לומר ועוד טעם ב' מעין זה כי הלא אין העולם מתקיים אפילו עולם המלאכים ע"י מצות ה' אשר המה עושים משא"כ הצדיקים שהעולם מיוסד על מצות שהם עושים וזהו קדם ידעתי כו' לומר בגלגולי הראשון שהייתי באדם הראשון בעת הבריאה שצוני לעבדה ולשמרה לעבדה זו מצות עשה ולשמרה זו מל"ת שעל ידי קיום המצות אפי' את ג"ע הארץ הייתי שומר ומקיים ומה גם כל שאר העולם נמצא כי אז ידע והכיר ומה גם בהשגתו הגדולה כי המצות הן הם יסוד מוסד לקיים עליהם תבל וזהו קדם ידעתי מעדותיך עצמן שבחכמתי השגתי איכותן ומהן ידעתי כי להיות עולם במציאות יסדתם משא"כ מצות שעושים מלאכי השרת שלא שמת עליהם תבל על היותם משוללי יצר הרע ואם כן היטבתי אשר אמרתי כי שמיעת תפלתי ועניתה לא תהיה ע"י מלאך כ"א על ידך ה':

פסוק קנג

ראה עניי וחלצני כו' יראה כי האות הזה ידבר על זמן שהיה נרדף משאול ואנשיו ואמר ראה עניי כו' לומר אל תביט אל עונם שעושים עמי ותהרגם כי גם ענוש לצדיק לא טוב ואיני חפץ תתגלגל רעה להם ע"י וטעם לשאלתי זאת הוא כי תורתך המלמדת לנו שמגלגלין חובה על ידי חייב שהוא מפסוק כי יפול הנופל ממנו לא שכחתי:

פסוק קנד

ואם איני זכאי בדיני ואני חייב ריבה ריבי היה אתה בעל דין בשבילי לדונם ואם אני חייב גאלני כי תפדה אותי מחיובי אך לא שתפיל אותם ולא תעשה בגיני כ"א בשביל אמרתך הבאה אלי לדבר בפי שאני כלי לאמרתך כד"א רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני בשביל כך חייני שאחיה להוציא אמרתך לעולם:

פסוק קנה

רחוק מרשעים כו' הראוי יאמר רחוקה אך יאמר הלא שאלתי תחלצני מידם ולא שתמיתם ושמא תאמר איך אושיעך אם לא ע"י שאמיתם הלא הוא שאיני חפץ רק היות רחוק מרשעים שתעשה באופן שאהיה רחוק מהם שתמציא דרך שיהיו רחוקים ממני או בשית בלבם נא ירדפוני וכיוצא כי היות רחוק מרשעים הוא ישועה. או על דרך זה כי אמר היותך ה' רחוק מרשעים הוא לי ישועה שתרחק מהם מלהיטיב להם שעי"כ יתנו אל לבם כי רע בעיניך רדיפתם אותי כי אין לומר שהם מורים היתר באמרם כי ממואב אני ואסור לבא בקהל כי על כי שואלים ודורשים מה נשתנו עמון ומואב מכל אשר נאסרו מבא בקהל שאין בהם הפרש מנקבה לזכר אך לא כן הוא כי הלא חקיך שאין טעמם מפורש לא דרשו וזה שהטעם מפורש דורשים שהוא כמ"ש ז"ל במדרש רות שהלכו אל שמואל ואמר להם שהטעם מפורש בכתוב שנאמר ואשר שכר עליך את בלעם אנשים דרכם לשכור נשים אין דרכם לשכור אלא ודאי שאין כוונתם לקיים רק מקנאה:

פסוק קנו

רחמיך רבים ה' כו' אמרתי ריבה ריבי ואפשר תדינני על פי משפט שם אלהים והוא קשה אך טוב לי יהיה על פי מדת רחמים והוא כי גם בשם הרחמים יש דין אך הוא דין מתוק על כי הרוב הוא בחינת רחמים וזהו רחמיך רבים ה' שהרוב הוא רחמים וע"כ כמשפטיך של שמך זה שהדין הוא מועט חייני שודאי אזכה בדין או מעין זה רחמיך ה' רבים של שמך לזכני מאשר יש בחינת שם אלהים לחייבני לכן כמשפטיך שהם שאחרי רבים להטות חייני. או יאמר מה שהזכרנו למעלה מרז"ל שמרובה מדה טובה ממדת פורענות ועל כן ק"ו ומה אם בשפטים של מדת פורענות אתה נותן כח לסבול הפורענות שנאמר ואשם לא תכבה מכ"ש שתתן כח לצדיקים לקבל טובתם ומאמרם זה אפשר אמר דוד החפץ חיים לעולם אשר בדרך טבע לא יוכל הגוף לסבול כ"כ ע"כ אמר הנה רחמיך רבים ה' ממדת פורענות לכן כמשפטיך שאתה נותן כח לסובלן כך חייני שהוא לטובה לקבל טובתי:

פסוק קנז

רבים כו' עתה גלה כל מה שבקש שיחלצהו ה' שהוא כי רבים רודפיו וצריו ואמר איני ירא מעבירות שבידי לומר שע"כ ירדף אויב נפשי כי הנה ידעתי כי מעדותיך לא נטיתי באופן שאיני ירא רק להיותם בעלי בחירה שאינך מבטל בחירתם.

פסוק קנח
אך הנה נא טענה א' והיא כי הנה ראיתי בוגדים בך ואתקוטטה עמהם על כי תורתך שבינם למקום לא שמרו באופן שהנחתי מה שבינם לביני וחשתי ואתקוטט על מה שבינם לך וא"כ ראוי על דרך המתפלל חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה:

פסוק קנט
על כן ראה כי תורתך אהבתי שהתקוטטתי על תורתך על כן כחסדך שאתה עונה תחלה לאשר חש על חבירו כדבר שנאמר וישב ה' את כל אשר לאיוב בהתפללו בעד רעהו חייני:

קנז או מעין זה רבים רודפי וכו' ואני עזבתי צרת עצמי:

קנח וראיתי בוגדים הוא אבנר ואתקוטטה אשר אמרתך לא שמרו שאמרתי לו למה לא שמרת את המלך שהוא אמרתך באמור שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך לשמרו ולעשות רצונו ולא התקוטטתי על מה שהיו באים להרגני רק על שאול שלא שמרו אבנר:

קנט על כן ראה כי תורתך אהבתי לחוש על שלא שמרו באמרתך לכן חייני שחשתי על זולת וחייני את עצמי:

פסוק קס
והנה זה הוא על הנוגע אל עצמי אבל על המשך זרעי במלכות ידעתי שלא יהיה להם כן ע"י בחינת חסד כ"א גם שעל ענין מלוך בני תחתי איני צריך שום דבר כי הנה ראש דברך אמת שהוא לשון קיום בלי תנאי כנודע שאמרת נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה שמפרי בטנך אשית לכסא לך אך על מלכות דור ודור אמרת אם ישמרו בניך בריתי כו' גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך הנה זה ידעתי שלא יהיה בבחינת חסד רק בבחינת דין ואפשר עדיין יהיה ע"י מדת הדין הקשה או מדת דין הרפה או בחינת דין שבשם הרחמים מה שאבקש הוא שבכל איזה בחינה שיהיה יהיה במזיגת צדקה ושיעור הכתוב על דבר מלוך פרי בטני הנה ראש דברך אמת שאמרת אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך כלומר וזה הוא אמת שלא ישתנה בשום פנים אך להיות לעולם מלכות זרעי שהוא גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך שתלית הדבר בכשרון שאמרת אם ישמרו כו' שהוא על ידי דין ומשפט בזה אבקשה שכל סוג משפט שיהיה יהיה בבחינת צדקה עמו וזהו ולעולם כל משפט צדקך.

או יאמר ראש דברך אמת אל תשיבני לאמר כי איך אצילך מבעלי בחירה שאמרת אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וכו' שהוא מיד בעלי בחירה ואין לומר כי שם היה בשביל כל ישראל שבהם קיום העולם משא"כ ליחיד כי הלא ולעולם שהוא בשביל היות עולם

הוא משפט צדקך שאמרת כי בי שאני בחירך תלוי עולם כמאמר ספר הזוהר על פסוק לא בחרתי בעיר וכו' ואבחר בדוד שאלמלא דוד לא בחר בירושלים אשר בה תלוי קיום ישראל והעולם. או מעין זה ראש דברך בראשית וכו' והארץ היתה תהו ובהו בלתי מתקיים אך ורוח אלהים אמרו רבותינו ז"ל הוא מלך המשיח שזכותו מרחפת על פני המים וזה יאמר דברך שתלית קיום העולם במלך המשיח שאני אני הוא אמת נמצא שבשביל קיום עולם הוא משפט צדקך ששאלתי שתצילני ותחייני:

פסוק קסא

שרים כו' אות זו תדבר על יראת חטא בין מהעוה"ז בין ממה שאדם עתיד ליתן דין וחשבון לפניו יתברך ותחלת דברי פיו אמר אינו דומה יראת רודפים בני אדם כיראת החטא כי הנה כשאין עון אין פחד מכל רודפים בני אדם כי הנה כאשר שרים רדפוני בבחרותי חנם היה כי ודאי לא יוכלו לי כי לא היה בידי עון אך מדברך של קושי ע"י נתן הנביא לאמר לי שחטאתי לה' אז פחד לבי:

פסוק קסב

אך כשאמר לי. אמירה של חיבה שאמר גם ה' העביר חטאתך אז שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב ששמח בנכסים וקונה דאגה כי מרבה נכסים מרבה דאגה והוא באמור אם זה שחשבתי שלא חטאתי כי גרושה היתה ובת זוגי א"כ אוי לנו מיום הדין:

פסוק קסג

על כן אז שמתי לבי להשמר והשתלם מהדברים הראשונים שאדם נותן עליהם דין וחשבון שהם נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה ועל הא' שהיא נשאת ונתת הוספתי על טוב מדתי כי עד כה שקר שנאתי ועתה ואתעבה שלא שנאה בלבד כ"א גם עד גדר תועבה הוא לי ועל השנית ותורתך אהבתי:

פסוק קסד

ועוד הוספתי לקבל יסורין עד כי שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך שאני נשפט ביסורין להורות כי אני שמח בהם:

פסוק קסה

ושמא תאמר אם תורה אהבת הא קיימא לן שהעוסק בתורה יסורין בדלין ממנו ואיך תהלל על היסורין ואינן לז"א אם שלום רב לאוהבי תורתך שאין להם יסורין היינו כשאין למו מכשול עון לימרק אך אני היה לי מכשול בת שבע וצריך לימרק:

פסוק קסו
וכאשר נזהרתי על חשבון נשאת ונתת באמונה כך נזהרתי על תביעת צפית לישועה כי הנה שברתי לישועתך ה' כלומר כי גם כי בימיו לא היתה שכינה בגלות לא יבצר ענין יד על כס יה שכביכול אין ה' שלם עד ינקם מעמלק וזהו לישועתך ה' ושאר מצותיך ג"כ עשיתי עד כה כלומר ואיני צריך עתה לחדש על הקודם:

פסוק קסז
ולא עוד אלא שאיני כיתר אנשים שנפשם חושקת מצות והגוף לא כן כ"א אני אם שמרה והמתינה נפשי עדותיך בחשק מתי יבאו לידי גם אני הגוף אוהבם מאד וזהו שמרה נפשי וכו' ואהבם גם אני הגוף מאד:

פסוק קסח
ולא עוד אלא שאם מתחלה נפשי שמרה ואח"כ גם הגוף אהבם אח"כ גם אני הגוף שמרתי פקודיך ועדותיך כי כבר כל דרכי נעשו נגדך מקבלים נגדך ולעמתך:

פסוק קסט
תקרב כו' אחר בקשו ממנו יתברך על הדין וחשבון שעתיד ליתן בסילוק בא לבקש על יתרון דעת מחכמה שמוסיפין לו בעת הסילוק כמאמר רשב"י על תוסף רוחם יגועון וכמשאז"ל שאז מזכירין לו כל אשר למד בתורה כי לא ירעיב ה' נפש צדיק ושואל על יתרון זה שיהיה בשלמות עצום שיקנה הגוף גם הוא זכות עד שמזה נמשך אל שאלת חיות גם לגוף הוא ענין דוד מלך ישראל חי וקים וזהו החלו תקרב וכו' והוא כי הנה רז"ל על פסוק קומי רוני בלילה אמרו אין עיקר רנה של תורה אלא בלילה וכן במקומות אחרים יכנו את התורה בתואר רנה דאמר הנה ידעתי ה' כי בסילוקי תקרב רנתי לפניך כל מה שלמדתי כל ימי וזאת שאלתי כי מה שלא יבצר שבימי היו דברים בלתי מובנים לי בבירור אחלה פניך כי אז אבינם כנתינתן מסיני שתוסף רוחי וזהו כדברך בסיני כך הביננני עודני בגוף ונפש בעת הסילוק:

פסוק קע
ואחר שכל כך תתן השגה בי שעודני בחומר אשיג מה שהשיגה נפשי בלי גוף בסיני תבא תחנתי לפניך כי כאמרתך אז חרות על הלוחות חרות ממלאך המות כן עתה תצילני ממנו ולמה שכתבנו ואתם תהיו לי כו' שאומרו גוי קדוש שגם הגוף יהיה קדוש כאליהו שלא שלט בו מלאך המות יחזור אומרו אמרתך על האמירה ההיא והכל הולך אל מקום א':

פסוק קעא
והוא כי אז גם החומר ישמח ויעלוז בתורה עד גדר שאפילו החקים שאין חשקם בגוף על העדר טעמם אז ישישו שפתי החומריים שתבענה ותדברנה תהלה כאשר תלמדני אז חקיך שתבינם לי בכלל הרנה האמורה שכדברך בסיני תביננו מרוב קדושה שיקנה אז גם הגוף:

פסוק קעב
ולעומת מה שיהללו שפתי על החקים תענה לשוני אליהם ותאמר אמרתך כלומר אשר פצו שפתי להלל על החקים לא כן ידברו כ"א לומר אמרתך על כל התורה דרך כלל כי כלה אמרתך היא בין חקים בין כל יתר מצות כי הלא כל מצותיך צדק כחקים ככל השאר ויחס הדבר הקודם אל השפתים שהם חיצונים מהלשון ויתייחס הדברים הנאמרים בלי עיון אל השפתים והנאמרים בעיון אל לשון הפנימית מהן:

פסוק קעג
והנה כל זה הורה איך מקדושה הנקנית בסילוק מזדכך ומתקדש גם החומר שע"כ שש ועלז על הבנת התורה שישכילוהו אז עתה אמר אחר שכן הוא תהי נא ידך ה' לעזרני שהיא ימין הנקרא יד סתם והטעם כי הלא הג' דברים שהם עיקר החשבון שנותן אחר הסילוק הן נשאת כו' שהוא במה שבין אדם לחבירו ב' צפית לישועה ג' קבעת עתים לתורה והנה על הא' אצ"ל שנשאתי ונתתי באמונה ולא הרעותי את אחד מישראל כ"א גם פקודיך הם פקודים המיוחסים לך שאתה עושה שהם רחום וחנון וכל שאר פקודים הטובות כמו שכתבנו למעלה שאל סוג זה הוא קורא פקודיך ואם אלה בחרתי להרבות להיטיב כל שכן שנשאתי ונתתי באמונה שלא הצרתי לאדם:

פסוק קעד
ועל השנית צפית לישועה הנה תאבתי לישועתך ועל הג' אמר ותורתך שעשועי:

פסוק קעה
וא"כ אפוא אמור מעתה היתכן שתחי נפשי ותהללך כלומר וגופי כרקב יבלה בקבר לא יתכן כי הלא ראוי הוא כי ומשפטיך יעזרוני הם שפטי יסוריך שהיתכן שקבלתי יסורין בגוף כדי ליטהר הנפש והיא תעלה להתענג בדשן ואני סובל היסורין לקברות אובל ובשרי עלי יכאב:

פסוק קעו
ואם תאמר נא אלהי כ"א קבלתי יסורין אני הסיבותי שהלכתי אחר הנאת גופי כענין בת שבע ע"כ נתמרקת משא"כ הנפש והניחה תשוב למנוחתה ואתה פה עמוד ככל האדם

ותעמוד לגורלך לקץ הימין הנה לזה יש לי תשובה כי הנה תעיתי כו' והוא מאמרנו על מאמרם ז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא וכו' כי הלא כמו זר נחשב האם יחטיא הוא יתברך את ראובן מפני תקון מה שיקלקל שמעון אך ביארנו שהענין הוא כי דרכו יתברך שרגלי חסידיו ישמור לבלתי יחטאו קל וחומר מחמורו של ר' פנחס בן יאיר שאין הקב"ה מביא תקלה על ידן וע"כ היה ראוי בל יניח את דוד אל חפשיות בחירתו כ"א ישמור רגלו מלכד עון ולא עשה כן רק נמנע מלשמרו והיה מקום לומר כי מה שלא שמרו היה מפני שעון קדום גרם לו זה כי עבירה גוררת עבירה לז"א לא היה דוד ראוי לאותו מעשה מחמת עבירה שקדמה שבגללה היה ראוי לעשות גם זאת וא"כ למה לא שמרו הלא הוא שאם חטא יחיד כו' וזה יאמר דוד פה אל נא אאשם על זאת כי הלא קרה לי כשה אובד והוא כי דרך צאן להיות על שומר ואם יניחם הרועה יאבד שה מהעדר כך תעיתי אני כשה אובד שלא שמרתני כאשר רגלי חסידיך תשמור ועוד טענה כי לו יונח כי אובד אני בקש את מי שהיה תמיד עבדך כי מצותיך לא שכחתי לכן גם אתה אל תשכחני.

או יאמר כי תורתך כו' לומר בקש עבדך וחקור ענינו ותמצא כי תורתך לא שכחתי כי אם שעם היות תורתך זכורה אלי עשיתי כי בדין התורה היתה מותרת כי כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו ואם כן לא רדפתי אחר הנאתי שלא על פי התורה ואם כן היטבתי אשר דברתי כי יסורי גופי יועילו להקנות בו חיים כי לא היה הוא הגורם ומביא אותם עליו כי אם שסבל בשביל הנפש שתחי ותהלל את ה' ב"ה:

פרק קכ

פסוק א

שיר המעלות אל ה' כו' אמר הנה הלשון הרע הורג ג' האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו והנה אין צרותם שוה כי אומרו ומקבלו מאבדים נפש ומי שנאמר עליו צרתו אל גופו בלבד כנודע כי יותר הפסידו דואג ושאול שנשאו עון עיר הכהנים מהכהנים עצמם וכן יותר הפסיד דוד וציבא ממפיבושת על כן אמר הנה כשהצרה לי לגופי שהוא כשהלשון הרע נאמר עלי והצרה לי כאשר בלכתו נרדף משאול אין רע כי בנקלה הייתי נצול כי הנה אל ה' בצרתה לי קראתי ובקראי כבר ויענני מטרם אדבר והוא יתברך ישמע ואין זה רק על בלתי היות לנפשי חטא בדבר כי לא אמרתי לשון הרע ולא קבלתיו כי אם עלי היה נאמר והצרה היתה לי:

פסוק ב
אך מה שאבקש מאתך ה' הלא הוא כי הצילה נפשי משפת שקר בל אקבלנו ואטמא את נפשי שהצרה היא למי שנאמר עליו והעון לי ולאומרו ושמא תאמר הלא שקר אין לו רגלים ולמה תירא לזה אמר מלשון רמיה שנאמר ביפוי רמאות וקל לקבלו:

פסוק ג
משיבה רוח הקדש ואומרת מה יתן לך דוד האומר לך לשון הרע שתצטרך תפלה שאצילך ולא תתרחק אתה מאליך כי אילו צדיק ורשע אינו בידי שמים ואם על היותו נאמר בלשון רמיה ומה יוסיף לך לקבלו היות בלשון רמיה:

פסוק ד
משיב דוד המע"ה ואמר חצי גבור שנונים כו' לומר הלא מה אעשה וברית כרותה ללשון הרע שאינו חוזר ריקם כי מי יתן והיה כיתר רעות המתרגשות שיראם האדם בבואן וירחיק מהם כי זה ברגע קטן יעבור ויפנס כמעט בלתי נרגש עד העבירו אותו ואין אומר השב כי הלא ידמה לחצי גבור וכו' כי הנה שלש מדות בחץ לפלש מיד אחד היות המורה אותה איש גבור שתבא ברב כח לפלש מיד. ב' היות החץ שנון ועדיין אפשר יכה באבר בלתי ממית בו כירך וכתף. אמנם אם יהיה ארס בחץ בכל מקום שיכה יהיה אוכל ושורף עד הגיעו אל הלב ולא יחיה אמר הנה שלש אלה בלשון רמיה אחד שיבחר לשון הרע עצום מאד ולא דבר קל למען כמכת גבור יכה. ב' ישנן וייפה בחלקת רמית לשון להעבירו קל מהרה כחץ שנון ושמא תאמר הלא אם בהאמר לא תעצר כח לדסותו כי יפלש מיד הלא אחר שעה יקרך ככל יתר עבירות שיתחרט כל איש אחר העשותם וישוב יתקן אשר יוכל אמר גם זה איננו פה כי הלא אין צריך לומר אם הלשון הרע ההוא היה דבר נוגע בעצם אל לב המקבל כי אם אפילו היה דבר חיצוני שהכאתו תדמה למכת חץ באבר חיצוני ורחוק מהלב וממקום ממית כירך וכתף עכ"ז לא תשוב אחור כי אדרבה אחר שנאמר עודנו הולך תמיד ושורף בו כחץ הבאה בארסיות שהלוך ילך הארס עד הלב ולא ישקוט עד ימית כן הדבר הזה שהלוך ילך ברעיונו המקבל עד יכלה הדבר ולא ישוב אחור וזהו עם גחלי רתמים ויורה זה מאמרם ז"ל שגחלי רתמים לא יכבו כי בדקו ומצאו רותם שהחל האש בו והתמידה אוכלת י"ב חדש בתוכו הנה שעל כן לא לזר יחשב שאלתי זאת שמן השמים יסייעוני ויצילוני מזה עם היות שהוא מענין יראת שמים שהכל בידי שמים חוץ כו':

פסוק ה

אויה לי וכו' אמר ראה נא איך דברי אמת שקשה עלי הצרה הזאת של קבלת לשון הרע מהנוגעת אל עצמי בקבלת זולתי לשון הרע עלי כי הלא אוי לי היה לעצמי וגופי כי גרתי גר בארץ נכריה ולא יום או יומים רק משך זמן שכנתי עם אהלי קדר על דבר לשון הרע שנאמר עלי לשאול:

פסוק ו

והנה הצרה לא היתה אז רק לגופי אך נפשי היתה שמחה שלא היה בה עון אשר חטא ואדרבא רבת שכנה לה נפשי על הנוגע לה היתה שוכנת רבת בטיב רצונה עם שונא שלום כאנשים ההם:

פסוק ז

כי הלא אם אני שלום או כי אדבר שהוא ענין קושי כמה ד"א דבר האיש אדוני הארץ כו' בכל מדה שהייתי מודד המה למלחמה ואז נפשי צהלה ושמחה שרוע לבם היו מוציאים לחוץ ולא היו מחפים לדבר שלום ובקרבם לשים ארבם רק שונאים שלום כי ע"י כן לא היה בהם רמיה מה שאין כן עתה ששלום ידברו ורמיה בפיהם מראים עצמם מבקשי הנאתי ודואגים על צערי ולבם לא כן כאשר קרה לו עם ציבא שהורה שצר לו על צרת דוד ולא כן ידמה.

פרק קכא

פסוק א

שיר למעלות אשא עיני וכו' ראוי לשים לב אל אומרו כאן למעלות בלמ"ד ולא המעלות בה"א כבכל שאר המזמורים. אמנם ידבר את דברי השירה בשביל המעלות שהוא יתברך מעלה את האדם מדרגה על מדרגה זו למעלה מזו לפי הדרגות הכנת האדם לפיהן יהיה עולה במעלות כאשר יבא בס"ד והוא כי הנה דעת המפרשים שעל בני הגלות ידבר המזמור ויתכן שהוא על כל יחיד ויחיד הנותן אל לבו בצרת הגלות להביט אל האלהים באמרו כי מושיע אין בלתו ויתן לב לשוב עדיו יתברך והוא כי יאמר האיש הישראלי הנה אשא עיני אל ההרים הם האבות מאין יבא עזרי כי כבר תמה זכות אבות:

פסוק ב

לכן אין לי להשען כי אם על אבינו שבשמים וזהו עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ והוא כי הנה אמרו רבותינו ז"ל על מאמר הנביא כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה אשר עשיתי לא נאמר אלא אשר אני עושה מלמד שבכל יום עושה

הקב"ה שמים חדשים וארץ חדשה והם רוחניים ומה גם לחכמי האמת האומרים כי מעסק התורה וסודותיה נעשים אורות רוחניות ומהם נעשים לצדיקים לעתיד לבא ובהם הבטיח הוא יתברך את ישראל באמרו כי כאשר השמים החדשים וכו' עומדים לפני נאם ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם ובזה יאמר הנה אין ספק כי עזרי לא יבצר מעם ה' כי הלא הוא עושה תמיד שמים וארץ ולמי הם אם לא לעושי רצונו ואין ספק שלא ימחני ויהיה כל הטוב ההוא חנם כי אם שיקיים אומרו ככה יעמוד זרעכם ושמכם.

פסוק ג

משיבה רוח הקדש ואומרת הנה על ידי בואך ליטהר והכירך כי אין לך לישען אלא על ה' כלומר ואליו תשוב על ידי כן יסייע אותך כי אל יתן למוט רגלך שישמרך מן החטא כד"א רגלי חסידיו ישמור שלא תבא תקלה על ידך וז"א למוט בפת"ח הלמ"ד שהוא כאומר להמוט בה"א הידיעה שהוא היצר הרע שהוא המוט ומכשול הידוע כמ"ש ז"ל ישעיה קראו מכשול אל יתן יניחך ה' בידו כד"א ולא נתן סיחון שלא יניח לאותו מוט רגלך ולהיות כי לפעמים בלי השסת היצר הרע יזדמן לאדם פתאום עון וקשה לימלט ממנו לז"א עוד מעט תעלה במעלה אחרת והוא שאל ינום שומרך שיהיה תמיד ער לשמרך ואל תאמר כי לכל כללות ישראל יעשה כן כי לא ינום שומר ישראל ובתוך עמי אנכי יושב כי הן אמת שהנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל דרך כלל את האומה:

פסוק ד

אך מה שיתוסף בך הוא שעם היותך יחיד ה' בעצמו יהיה שומרך ועוד יוסיף לך בהמשיכך בתשובה וכשרון כי ה' צלך על יד ימינך והוא כי הנה נאמר יפול מצדך אלף ורבבה מימינך ואמרו רבותינו ז"ל שהוא כי כחות חיצונים מתקרבים אל האדם רבבה בימין ואלף בשמאל ומייעד הוא יתברך לצדיק שיפול מצדו אלף ורבבה מימינו ועל פי דרכנו ראוי לבקש טעם למה ימצאון יותר חיצונים בימין מבשמאל עשר ידות אך יתכן כל ישעם וכל חפץ החיצונים לידבק בקדושה כנודע על כן בימין באים יותר נוסף על זה כי לשיהיה להם כח לחול בימין מתאזרים בחיל גדול על דרך מאמר התוספות ז"ל על מאמר רבי סימון שכשהקדימו ישראל נעשה לנשמע שבאו ס' רבוא מלאכי השרת וקשרו שני כתרים בראש כל אחד מישראל וכשחטאו באו ק"כ רבוא מלאכי חבלה ופירקום והקשו התוספות למה הוכפלו המלאכי חבלה ותירצו שהוצרכו כפלים לשלוט להסיר הקדושה וע"ד זה נאמר שהוכפלו החיצונים בימין אשר שם עיקר קדושת איש הישראלי. ונבא אל הענין אמר הנה עוד תקנה מעלה יתירה שאין צריך לומר שאם יהיו רבבה חיצונים בימינך שיפלו כי אם גם שיהיה ה' צלך על יד ימינך באופן שבהיותו

יתברך מצל על ימינך אפילו לא יתקרבו חיצונים שם שתצטרך שיפלו ומה גם בשמאל שאין שם עיקר קרבתם:

פסוק ו

ועוד תעלה מעלה אחרת שעם היות שהכל בידי שמים חוץ מצנים פחים ואם יפשע אדם בעצמו להיות יומם בשמש ולקרח בלילה לאור הלבנה ויחלה דמו בראשו כי לא ישנה יתברך הטבעים בשבילך אמר כי המתמיד בכשרון יעלה עד גדר שמצנים פחים ישמרנו יתברך וזהו יומם השמש לא יככה וירח בלילה והוא נמשך מהקודם כי אחר שה' הוא צלו יגן בעדו:

פסוק ז

ה' ישמדך כו' הנה ידוע כי כל צרה הבאה אל האדם אין המצר לו הוא עושה כי אם העון כי אין ערוד ממית אלא חטא ממית והוא. כי העון נעשה כח טמא משחית והוא המכה בו כד"א ותמוגנו ביד עונינו ולא בלבד הוא המדכאו כי אם גם גורם לו עון אחר כי עבירה גוררת עבירה. ונבא אל הענין אמר בני ראה כמה בידך לעשות כי אם תהיה עולה בכשרון עוד תעלה מעלה אחרת והוא כי ה' ישמרך מכל רע הוא הרע עצמו שעשית שמכל עון נעשה מלאך רע גורר לך עבירה אחרת ועליו אומר ה' ישמרך מכל רע שעשית. ועוד מעלה אחרת אפשר לך לקנות והוא עד כי הרע עצמו שעשית ישמור את נפשך והוא כי תשוב מכל עון מאהבה ויעשו כל הזדונות זכיות כמסקנת הגמרא על מאמר רשב"ל:

פסוק ח

ועוד מעלה אחרת והוא ה' ישמר צאתך והוא ענין רבי יוחנן ורבא שאמרו בסילוקן שביקשו ממלאך המות שלא יצערם וא' הרגיש כי ריבדא דכוסילתא והא' כמשחל בניתא מחלבא ואעפ"י כן אמרו שלא היו רוצים לשוב ולחיות לבלתי הרגיש צער המות משום דנפיש בעתותא דמלאך המות ואפשר שעל זה יאמר ה' ישמר צאתך שהוא צאתך מן העולם ושמא תאמר מה יסכון לו זה אם ישיבוני בגלגול ואולי אז בפעם השנית אקלקל מעשי לז"א ובואך כי יכין בך הוא יתברך רוח צח ממרום בבואך באופן תתקרב תמיד לידי זכות ולא בלבד אם פעם אחת תבא כי אם אפי' פעמים רבות ישמרך מעתה ועד עולם הנה כי שיר זה נתקן בשביל המעלות שביד האדם להיות עולה על ידי טוב מעשיו ובחירתו כמדובר וז"א למעלות בלמ"ד שהוא שיר בשביל המעלות:

א עוד יתכן כי דוד הוא המדבר על צרת הגלות ואומר אשא עיני אל ההרים הם האבות מאיזה בחינה משלשתם יבא עזרי שהם חסד גבורה ורחמים:

ב וישיב אמריו לו ואומר עזרי מעם ה' לא אמר מה' אלא מעם ה' שהוא ממי שהוא עם ה' הוא יעקב שדיוקן שלו עמו כנודע מרז"ל על פסוק השליך משמים ארץ וכו' ולמה אבחר בו מפני שהוא עושה שמים וארץ והוא מאמרם ז"ל על פסוק בוראך יעקב וכו' שאומר הקב"ה עולמי עולמי מי בראך יעקב בראך יעקב יצרך :

ג משיבה רוח הקדש אינך צריך לזולתך אל יתן למוט רגלך וכו' על דרך הקודם עד פסוק

ח ה' ישמר צאתך מן העולם שלא תמות ככל האדם כי דוד מלך ישראל חי וקים ובואך לעת קץ להיות מלך המשיח וזה כולל מעתה ועד עולם כי בכל יום אתה מעותד כי היום אם בקולו תשמעו כי ה' ישמור שלא יהיה דבר מעכב ביאתך מעתה ועד עולם שלא יבצר לפחות בעת הקץ:

פרק קכב

פסוק א

שיר המעלות לדוד כו' ידוע ממאמרם ז"ל כי בהמ"ק של מטה מכוון כנגד של מעלה והנכנס בשל מטה כנכנס בשל מעלה והקרבן הנעשה בשל מטה כנעשה בשל מעלה וכמאמר שלמה באמרו בנה בניתי בית זבול לך שבבנותו של מטה היה כבונה גם של מעלה שבזבול והוא כי כל שפע העליון נשפע בתחתון שאל"כ איך ישב אלהים על הארץ וכן ירושלים של מטה היא כנגד ירושלים של מעלה. ונבא אל הביאור אמר דוד הנה שמחתי במכירים גדר בית המקדש שהעומד בבית המקדש של מטה כעומד בשל מעלה כנודע כי על כן מכוון כנגד של מעלה והנה בית ה' לא יקרא רק העליון הרוחני כתמיהת שלמה האמנם ישב אלהים על הארץ ואמר הנה שמחתי באומרים לי על בית המקדש העתיד אז בימיו ליבנות בית ה' נלך כלומר כי לא בלבד נלך לתחתון כי אם לעליון שהוא בית השם הגדול של הויה כי מכוון התחתון כנגדו:

פסוק ב

והנה מאמרם זה היו מורים כי לא למעלה תחשב בעיניהם ירושלים רק בהמ"ק בלבד ולא כן הוא כי גם ירושלים של מטה היא כנגד ירושלים של מעלה ושפע שעריה ועצמה הרוחניים כנגד של מטה עד החשב העומד בשל מטה כעומד בשל מעלה על כן בא דוד כמדבר על לב ירושלים ויאמר לה עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים והוא בשום לב כי יראה כי בשני שערים יעמדו רגליהם כאחד אך הוא כלו' בעמדנו בא' שעריך למטה עמדנו בשני שעריך בשל מטה ושל מעלה המכוון נגדו שאל"כ לא יעמוד העומד בירושלים בשני שערים כאחד:

פסוק ג
ופי' ואמר מה שאמרתי שעומדות היו רגלינו בשני שערים כאחד הוא כי ירושלים הבנויה היא של מטה הגשמית העשויה ע"י בנין היא כאלו עיר שחברה לה הוא ירושלים של מעלה המחוברת ומכוונת נגדה כאלו שתיהן יחדו וע"כ העומד באחד שעריה הוא כאלו רגליו עומדות בשערי העליונה גם היא

פסוק ד
והעומד בירושלים כעומד בירושלים של מעלה וזהו ששם עלו שבטים כו' כי הלא יקשה כי מי לא ידע שבירושלים עלו שבטים ועוד אומרו שבטי יה מה ענין תארם זה לשבטים פה אך יאמר ששם בעיר שחברה לה היא העליונה שם עלו שבטים ברגלים בבואם להראות את פני ה' בהיותם בתחתונה ואל תתמה איך יהיו בשני עולמות כאחת למטה ולמעלה כי הלא הם שבטי יה שקדשם ה' בשתי אותיות אלו שבהם נבראו שני העולמות תחתון ועליון העה"ז בה"א והעה"ב ביו"ד ע"כ אל תתמה על המצאה בשני העולמות כאחת ומי יעיד להם לישראל שכך הוא שבהיותם בירושלים ובבית המקדש של מטה הוא כשל מעלה וששם עלו שבטים בשניהם הנה עדות לישראל שכך הוא הלא הוא להודות לשם ה' והוא כי בי"ה כשהיו שומעים את השם המפורש יוצא מפי כ"ג היו משתחוים בפישוט ידים ורגלים ולא היה המקום אץ להם עם עמדם צפופים כמאמר התנא עומדים צפופים ומשתחוים רווחים כי מקום שהיה מחזיק ב' כפות רגלי כל אחד מחזיק אותו שטוח על הארץ בפישוט ידים ורגלים שאין זה בלי ספק רק כי שפע ירושלים ובהמ"ק של מעלה הרוחנים היו שם אתם כאלו שם עלו והרוחניות מתרחב כי הוא כאלו חובר אל התחתון ואם כן אין לך עדות לישראל גדול מזה וזהו עדות לישראל הוא בבואם להודות ולהשתחוות לשם ה' שהיה מזכיר כהן גדול ולא אמר בהודות רק להודות למה שלא היה נרגש הדבר בהודאה והשתחויה לבד כי אם בשום לב אל מה שמקודם בסמוך היו מצומצמים בעמידה נערך עם מה שבעת ההודאה ולזה אמר להודות שישימו לב אל מצבם בעמדם להודות עם ההודאה והוא עדות גמורה בלי ספק:

פסוק ה
כי שמה ישבו וכו' אומרת רוח הקדש במה שאמרתי תבין מאמר הכתוב וישב שלמה על כסא ה' מה שאי אפשר לשמוע אך הוא כי שמה ישבו כסאות למשפט כי גם כסא משפט אשר למטה היה מכוון כנגד כסא משפט שבירושלים של מעלה נמצאו כאלו שמה ישבו שני הכסאות כי שפע העליונה דבקה בשכנגדה למטה ופירש ואמר כסאות לבית דוד הוא ענין וישב שלמה כו' וכיוצא בו מהראויים לבית דוד:

פסוק ו
שאלו שלום כו' כהתימו לספר בשבח ירושלים לעומת האומרים בית ה' נלך כאלו אין מעלה גם לירושלים אמר אם כן אפוא אשר לא הזכרתם רק בית ה' שאלו שלום ירושלים גם היא ולא של בית המקדש לבדו כי גם שלמותה רב וגדולה לאלהים והנה ממאמרו זה היה מורה כי היא צריכה אליהם ישאלו שלומה מאתו יתברך על כן הפך פניו אליה ותאמר כמדבר לה ישליו אהביך כלומר מה שאמרתי ישאלו שלומך לא שאתה צריכה אליהם כי אם אדרבא למען ייטב להם כי הלא ישליו אוהביך השואלים שלומך כי בשלומך יהיה להם שלום:

פסוק ז
כי הלא כאשר יהיה שלום בחילך ששם זה של שלום הוא בחילך שיהיה לך חומת אש אז תהיה שלוה בארמנותיך לישראל הדרים בה:

פסוק ח
משיבה רוח הקדש כאלו הוא יתברך המדבר ואמר הלא הקלת בכבוד הצדיקים שבבני הנקראים אחי בייחס נשמותם ורעי בקיימם העולם שאני בראתי שהם כשותפים עמי בבריאה בקיימם אותו כי אמרת שישאלו שלום ירושלים לא שהיא צריכה אליהם כי אם כדי שבהיות שלום בחילה ימשך להם שלוה דע כי נהפוך הוא כי גדולים צדיקים לפני ואדרבא אני אומר לך ירושלים הבנויה שלמען אחי ורעי אדברה נא שלום בך:

פסוק ט
משיב דוד ואומר אני תליתי הכבוד אל ירושלים והוא יתברך תלה כבוד ירושלים בישראל והראוי הוא שאנחנו נעשה את שלנו ונאמר כי לך נתן הכבוד ולא כמאמרנו שתלינו הכבוד בירושלים ולא כמו שהחשבתנו בענותנותך שתלית טוב ירושלים בשבילנו כי אם על כבודך נעשה העיקר כראוי ונאמר למען בית ה' שבך ירושלים ואחר עשות העיקר מטענה זו וגם להיותו יתברך אלהינו שהוא רמז למאמרו יתברך למען אחי ורעי הוא מה שאבקשה טוב לך:

פרק קכג

פסוק א
שיר המעלות אליך נשאתי כו' הנה יראה מרז"ל כי על בני הגלות ידבר ואחשבה שעל הד' גליות ידבר שעל גלות בבל אמר אליך נשאתי את עיני והוא כי הנה בגלות בבל היו יודעים כי שבעים שנה היה גלותם בלבד לא היה עיקר צערם רק על עיקר שכינה

שנסתלקה מעל הארץ עם היות שמאז נברא העולם נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים ועל כן יאמרו בני הגלות בלשון אחדות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים כלומר שהייתי מצטער על היותך יושבי בשמים ולא בארץ ואמר ישבי כלומר בשבילי שבעונותי עלית למרום:

פסוק ב

ועל גלות מדי שנמכרנו אנשים ונשים להמן אמר הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם היינו הזכרים כעיני שפחה על יד גברתה היינו הנשים כן היו עינינו אל ה' אלהינו כלומר כי עבדיך אנחנו ומוכרים וקונים אותנו ואם נדקדק אומרו עבדים לשון רבים ושפחה לשון יחיד ירמוז כי בגלות ההוא היו היהודים מצד אחד מתחננים לה' ואסתר מתחננת לפני המלך בצום ואמר כי הם היו כעבדים המתחננים אל יד אדוניהם יתברך והיא גם שאל המלך היתה נראית כמתחננת לא היו תחנוניה רק אל השכינה וכמאמרם ז"ל שאל השכינה שנסתלקה ממנה צעקה אלי אלי למה עזבתני וזהו כעיני שפחה אל יד גברתה כן היו עיניה גם היא אליו יתברך ולא יד המלך אחשורוש כי הכל בידו יתברך:

פסוק ג

ועל היושבים בגלות יון אמר חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז מהיונים שבעיר ממלכתנו פשטו ידיהם בבנות ובהיכל ה':

פסוק ד

ועל בני גלות החיל הזה אמר רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים שמלעיגים על טלטולנו הבוז כלפי מעלה לגאי יונים האומרים איה אלהיכם חלילה:

א **או** ידבר על הגלות הזה המר צר וארוך והנה ידוע כי גם שלא זזה שכינה מכותל מערבי עיקר שכינה נסתלקה למעלה ועל הבחינה ההיא שנסתלקה אנו אומרים המחזיר שכינתו לציון ובזה יאמר גם כי לא זזה שכינה מפה עם כל זה אליך נשאתי את עיני אל הבחינה היושבי בשמים היא אשר עלתה:

ב והנה בין גויותינו שהם רבים בין נפשותינו שכלן אחת כד"א שבעים נפש ואומר נפש ששים ושש כי נפשות ישראל מעולם האחדות יחשבו אחת הכל שוקקים ועל הגופים אמר אל ה' כי להעדר זכותם צריכים מדת רחמים ועל אומרו שפחה אל יד גברתה אמר אלהינו היא שכינה שממנה חוצבו ואמרו יד ולא אמר אל אדוניהם ואל גברתה יכוין אחת משני דברים שעתה בקרב הגוים אנו נזונים מיד השר שלהם ומתאוים ליזון מיד אלהינו כאשר היינו באמונה אתו יתברך. או יהיה ענין ספר הזוהר על פסוק נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל כי בחרבן ראשון קמה ושבה מאליה אל בית שני אך בגלות

שני הלז לא תוסיף קום מעצמה עד יתן לה ה' יד ויקימנה בעצמו וז"א אל יד שתשובתנו יתן לנו יד להקימנו:

ג ועל מה שנבקש הגופים את ה' כעיני עבדים אמר חננו ה' ועל הבחינה השנית שב ואמר חננו כי רב שבענו בוז חלק הגופים מאויבינו:

ד ועל בחינת נפשנו שהיה נראה לא הרגישה צער המשעבדים אמר אדרבה רבת שבעה לה נפשנו יותר מהגופים כי לה פי שנים א' הלעג השאננים שילעגו על עם ה' שנית הבוז לגאי יונים הם שרי האומות וחייליו למעלה מה שאין השנית הזאת לגופים:

פרק קכד

פסוק א

שיר המעלות לדוד לולי וכו' ידבר על הד' גליות כאלו רוח הקדש אומרת לישראל בזמן הגאולה מחרבן בית ראשון והוא כי אמרו רבותינו ז"ל שבימי ירמיה תמה זכות אבות ואומרת רוח הקדש לישראל לולי ה' שהיה לנו ראוי יאמר נא ישראל כלומר עתה שכבר תמה זכות אבות או מעין זה במה שאמרו ז"ל על פסוק וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' הקשו וכי משום דצדיק ה' הביא הרעה עלינו אלא ששקד והקדים גלות יכוייה י"א שנה למנין ונושנתם כדי שלא יתקיים בנו כי אבוד תאבדון וזה יאמר לולי ה' שהיה לנו להקדים יאמר נא ישראל כי לא היה לנו זכות אבות כי אם רחמי ה':

פסוק ב

וגם בגלות מדי יאמרו לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם הוא המן כי מי ינצל מאדם בעל בחירה:

פסוק ג

כי דעו אפוא כי אזי היו חיים בולעים אותנו בחרות אפם בנו אם לא היו מאריכים זמן כי אם מיד בחרות אפם היו שולחים ידם היו יכולים לולי ה' נתן בלבם להאריך:

פסוק ד

כי על ידי האריך ימים בראות שאזי המים הם הגזרות שטפונו את גופנו להשמיד להרוג ולאבד ועל ידי האריך זמן לא היה רק שנחלה וחיל בלבד עבר על נפשנו לענות את נפשנו ג' צומות שע"י כן נוצלנו משא"כ אם קודם לצומות מיד היו שולחים יד להרגנו נמצא כי לולי ה' שהיה לנו להאריך לא נמלטנו מבעלי בחירה:

פסוק ה
אמנם בגלות שלישי הוא מיון לא בלבד נאמר לולא ה' כי אם ברכה לה' והוא כי הנה אזי עבר על נפשנו כו' כי לא היה כשאר גליות שהיתה כוונתם על הגוף כי אם על הנפש כי כל ישעם וכל חפץ להעביר על דת כמ"ש ז"ל שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל והיו ישראל מוסרים נפשם על קדוש השם וזהו אזי עבר על נפשנו שהוא על הנוגע לנפש המים והגזרות הזידונים:

פסוק ו
ועל זה ראוי לומר ברוך ה' שלא נתננו טרף לשניהם והוא כי שני שאר מלכיות לא היו רק לטרוף הגופים אך שניהם של אלו היו לטרוף הנפשות וברוך ה' שהחזיקנו למות על קדושת שמו

פסוק ז
שעל ידי כן נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים שהוא פח של שני יוקשים או לעבור על דת או ליהרג ונפשנו היתה נמלטה כצפור הפורח למעלה כך היתה מוסרת עצמה ועולה למעלה ונמלטת מגיהנם ובזכות זה הפח נשבר ביד החשמונים ואנחנו הנותרים נמלטנו באופן שבכל הגליות היה לישראל סעד ליגאל

פסוק ח
משא"כ בגאולה האחרונה שאין לנו רק ה' יתברך לעד וזהו עזרנו בשם ה' לומר כי אין לנו כי אם עזרנו בשם ה' והוא בשם הגדול והקדוש הזה הוא העזר שלנו כי הלא נשבע שלא יהיה נקרא השם שלם רק יה בלבד עד דם עבדיו יקום מעמלק נמצא כי עזרנו הוא בשם ה' שהשלם ה' הגדול הזה הוא ביחוד בגאולה הזאת שנית שהוא עושה שמים וארץ והוא בשום לב אל אומרו לשון הווה ולא אמר עשה לשון עבר ויהיה מה שאמרו ז"ל על כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשל אני עושה עומדים לפני כן יעמוד זרעכם ושמכם ואמרו רבותינו ז"ל עשיתי לא נאמר אלא עושה מלמד שחמיד הוא עושה שהם רוחניים ואמר שכן יעמוד קיים כהם זרענו ושמנו וזה יאמר פה שגם עזרנו נמצא במה שהוא עושה שמים וארץ כי הלא כן כהם יעמוד זרענו ושמנו וגם כנראה מספר הזוהר כי השמים והארץ החדשים ההם נעשים מתורה ומצות שמקיימים ישראל ועל כן בקיומם שלא יתבטלו לעולם יחוייב שגם זרע ישראל העושים אותם בזכותם יתקיימו לעד וזהו כן יעמוד זרעכם ושמכם וזה יאמר פה עזרנו בשני דברים א' בשם ה' שנית בהיותו עושה שמים וארץ על ידי זכותנו וכאשר הם קיימים נהיה גם אנחנו לפניו יתברך:

פרק קכה

פסוק א

שיר המעלות הבוטחים וכו' אחר אמור בני הגלות החיל הזה כי על ה' ישימו בטחונם באמרם עזרנו בשם ה' וכו' כי כאשר ה' לא יניח שמו מלהיות שלם כך נבטח שעל ידי תקן כבוד שמו יגאלנו גם אנו בא דוד בשיר הלזה כמשיב ומדבר על לבם ואומר שיר המעלות הבוטחים בה' יהיה לבם נכון ולא ירך לבם על שעונם הרעו להם ולארצם כי כלה ה' חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון כי הנה כהר ציון ששמה שועלים הלכו בו וציון שדה נחרש ועם כל זה ידוע כי לא ימוט כי השם הנזכר לעולם ישב בו כד"א על הר ציון ששמם וכו' אתה ה' לעולם תשב וכמאמרנו על ביאור הכתוב ההוא שהוא כי על הר ציון ששמם כו' על ההר ההוא אתה ה' לעולם תשב והוא כי ציון לא חטאה אלא אדרבא לקתה בעונותינו ועל כן במשפט תפדה כלומר מן הדין כך הבוטחים בה' ייטב לבם כי גם עליהם ה' לעולם ישב או מעין זה ענין רבי עקיבא שכאשר חביריו בכו בראות על הר ציון שועלים מהלכים בו רבי עקיבא צחק א"ל אנו בוכים ואתה מצחק אמר להם מזה אני מצחק שמי שקיים פסוק על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו יקיים הנחמה וזה יאמר הבוטחים בה' כמו הר ציון שנתקיים רעתה ששועלים הלכו בו ובזה בטוח שכשהתקיים זה יתקיים שוה' לעולם ישב בו כך יהיה לבוטחים בה' שכמו שנתקיים בהם צרת הגלות יתקיים עליהם מקרא שכתוב וה' עליהם יראה:

פסוק ב

ואל ירך לבבכם על אורך הגלות ותמיד מדת הדין מתוחה אל תאמרו בלבבכם ואם יש ה' אתנו למה מצאתנו כל זאת ותהרהרו כי אולי עזב אתכם חלילה דעו אפוא כי כאשר ירושלים הרים קבועים סביב לה בין בחרבנה בין בישובה כך וה' הוא ובית דינו סביב לעמו כלומר שאפילו בהיותו הוא ובית דינו שהוא אף בזמן הדין והגלות הוא סביב לעמו כו' עד כה דברה רוח הקדש:

פסוק ג

משיב דוד ואומר הנה ידעתי ה' כי שלטת שבט הרשע לא ינוח שהיא מנוחת התמדה בלי בא רוגז אך למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם בראותם שהם צדיקים ורע להם:

פסוק ד

לכן לבלתי יחטאו צדיקים היטיבה ה' לטובים הם ישראל שיהיו צדיקים שתטיב להם ובשובך את שיבת ציון שלא חטאה תשיב את שיבת ישראל כמאמרך הבוטחים בה'

כהר ציון שמוכרח הוא כי לא תצדק שיבת ציון להיות בה גאים שינוחו בה כי הלא לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים הוא ציון אלא ודאי שלעמך ישראל כלם צדיקים תהיה אך יראתי היא כי בראותם צדיק ורע לו יהרהרו חלילה ויתהו על צדקתם וירשיעו וזהו למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם על כן היטיבה ה' לטובים כו' ובזה לא יהרהרו ולא ישלחו בעולתה ידיהם:

פסוק ה

והמטים עקלקלותם יוליכם כו' הל"ל תוליכם ה' לנוכח כאמרו היטיבה אך יהיה שעונה רוח הקדש אבתריה ואומרת איך תאמר היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם ומה תעשה מהמטים עקלקלותם הצבועים שעקלקלותם בלבם ומטים אותם בפיהם מטים הדברים והעקלקלות להראות כי ישרים הם ויתאנו צדיקים בחשבם שתוכם כברם ויראו שה' שיראה ללבב לא ייטיב להם ויטעו הצדיקים ויהרהרו ומה הועילה תקנתך משיב לה דוד יוליכם ה' את פועלי האון שירחיקם ה' מאת הצדיקים וילוו עם פועלי האון שהם יכירו תוכיותם שהם אומנותם ובזה יהיה שלום על ישראל שאפילו אלו המטים עקלקלותם יבושו מהתגלות רעתם ויתקנו עצמם והאחרים ילמדו מהם ויהיה שלום על ישראל:

פרק קכו

פסוק א

שיר המעלות בשוב ה' וכו' הנה אמרו רז"ל על פסוק גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון השני לא נאמר אלא האחרון הוי על השלישי הוא מדבר לומר כי השני אדרבה גרע מהראשון כנודע שחסרו ה' דברים גדולים וכן אשר ראו הבית הראשון והאריכו ימים וראו השני גדלה בכייתם על שחוק אשר לא ראו הראשון וזה נאמר בבני הגלות החיל הזה הנה בשוב ה' את שיבת ציון בבנין בית שני היינו כחולמים כי כאשר יחלום החולם שיש לו טובה ושמח בחלומו ובהקיצו איננו רואה במה לשמוח כך היה נראה לנו טובה גדולה ולא כן היה לפי האמת כי לא היתה שמחה שלמה בשום דבר או יותר כפשוטו כי ערך יתרון הראשון היה נראה לנו כאלו היה זה חלום שיתרון הראשון על זה היה כיתרון טובה שהיא בהקיץ על טובה שאדם רואה בחלום כי העדר החמשה דברים היה חסרון רב מאד:

פסוק ב
אך אז שהוא בגאולה העתידה יגדל הטוב עד גדר כי ימלא שחוק פינו כו' והוא כי דרך הממלא שחוק פיו שנמתחות שפתיו אנה ואנה ולא יוכל לרנן כי לא יוכל לחתך אותיות הדבור אמר כי כ"כ יהיה שפע אשר יערה עלינו ממרום רב טוב שאפילו האברים הגשמיים ישמשו בהוראת השמחה לשני הפכים כאחד כי ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה כי הלא הפלגת הטובה תגיע עד גדר שאז יאמרו בגוים כו' והוא כי הנה דרך אשר לא ראו טובה וגדולה כי בבא להם איזו גדולה יתירה על אשר היה להם ישמחו מאד אך אשר נתגדלו בטובה ומלכות רב ועצום שצריך לשישמחו על גדולה שתבא אליהם שתהיה מופלגת הרבה שתגדל בעיניהם על מה שהיה להם מתחלה. ונבא אל הענין והוא כי אנו בני ישראל שלא ראינו טובה ומה גם בני הגלות החיל הזה השותים במזרקי יין תרעלה ימים אין מספר אף מעלה בלתי גדולה תופלג בעינינו אך בעיני הגוים אשר גדלה שרכת מלכותם הרבה לא תגדל בעיניהם כי אם הפלגת גדולת מלכות וטובה מרובה אמר כי אז יאמרו הגוים בהתמהם על גדולתנו העתידה הנה אם מה שהגדיל ה' לעשות עם אלה היהודים שלא ראו טובה ומעלה

פסוק ג
היה מגדיל ה' לעשות עמנו שנתגדלנו בעוצם גדולה היינו שמחים כי עם שתמיד גדולה מלכותנו יהיה שיעור מה שהגדיל ה' עם אלה גדולה מאד על כל מה שהיה לנו ומה גם עתה לאלו שלא ראו טובה שתגדל בעיניהם ושישמחו על המעלה העצומה הזאת עד אין קץ:

פסוק ד
שובה ה' כו' הנה ידענו כי גדולה תהיה טובתנו אך נשאלה שלא תהיה לאט מעט מעט עד הגיע אל הגדולה כי אם בבת אחת כי שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב שמהיות מקום נגוב ויבש יבא גשם שיעשה בו אפיקים שהוא מן הקצה אל הקצה כאחת:

פסוק ה
משיבה רוח הקדש ואומרת כך יהיה כי הזורעים בדמעה אחרי זריעתם יקצורו ככלותם לזרעו :

פסוק ו
כי הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע מראש השדה עד קצהו ובחזרתו משם בא יבא מיד ברנה ובשוב נושא אלומותיו מאשר זרע בלכתו שהוא יותר משאלתכם:

פרק קכז

פסוק א

שיר המעלות לשלמה כו' לבא אל הענין נקדים כי הנה אין הבית השלישי המקווה דומה לשני הבתים שעברו כי השלישי יהיה רוחני מעשי שמים מה שאין כן הראשונים ועוד כי הנה מאז נבנה הבית הראשון נודע שעתיד ליחרב כי על כן מאז בנה שלמה מקום לגנוז בו הארון כמד"א ויתן יאשיהו את הארון אל הבית אשר בנה שלמה ומה שאין כן הבית השני שהיה גרוע מהראשון ואפילו כשנבנה היה בצער גדול מתגרת אויבים חציים מחזיקים ברמחים כו' ונבא אל הענין אמר שלמה אם ה' לא יבנה בית כאשר הוא הבית השלישי שיבנהו ה' בעצמו שוא עמלו בוניו בו בפעם הראשונה ודקדק באמרו בוניו כמאמרם ז"ל והבית אשר בנה שלמה לא נאמר אלא והבית בהבנותו שהכל היו מסייעין למלאכת מלכו של עולם אפילו רוחות ועל כלם יאמר בוניו ועל הבית השני אמר אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר שהיה להם הלילה משמר והיום מלאכה כלומר שאין העיקר אלא השלישי:

פסוק ב

ואוי לכם הבריות שבשבילכם מתאחר עושים עיקר מהבלי העולם ומניחים חיי עולם על חיי שעה וזהו שוא לכם משכימי קום כו' לומר לשוא ובלי תועלת הוא לכם היותכם משכימי קום וככלות היום מאחרי שבת על עסקי העולם הזה וגם למזונותיכם אתם מפסידים שאתם אוכלי לחם של העצבים ויגעים בעשר מלאכות קודם שתאכלו לחם ולא הטפלתם בחיי עולם והייתם אוכלים לחם בלי עצב ויגיעה כי יהי פסת בר בארץ כמאמר שלמה עצמו האומר יהי פסת בר בארץ וכו' והנה בעשותכם כן שאתם משכימי קום תהיו סבה. שיתן לידידו הוא מלך המשיח שינה שלא יעוררוהו לבא אליכם כי אם יניחהו כישן מאחר לבא הרבה:

פסוק ג

הנה נחלת ה' בנים כו' הלא אמרתי כי שוא למשכימי קום על קניני העולם הזה והלא יוכל איש לדבר מה יעשה האדם השם כל עסקו בתורה ומצות ויחסר לחמו ואיה פירות מעשיו בעולם הזה לזה אמר הנה נחלת ה' בנים שלא יבצר מהצדיק בנים אשר הוא חייב להוליד הם בן ובת שלא יפסיד הוא יתברך זה ממנו וזה בתורת נחלה אך בתורת שכר על פירות מעשיו בעולם הזה הוא היות לו גם כן פרי הבטן נוסף על מה שהוא חייב כלומר אך לא יחוייב יותן לו עושר ונכסים בעולם הזה פירות מעשיו והוא עיקר

אמיתי שאם לא כן איה פירות תורת ר' חנינא בן דוסא ור' אלעזר בן פדת ורבה בר נחמני ורבים כהמה והוא הכתוב אצלנו על מאמרם ז"ל בואו חשבון בואו ונחשב שכר מצוה כנגד הפסדה כו' ואם עשית כן תבנה בעה"ז ותכונן לע"ה שהוא כי לא תקוה על כשרונך שתכונן בעה"ז בעושר ונכסים כ"א תבנה שהוא בנים אבטיחך בעה"ז אך ותכונן באושר בע"ה אך לא יחוייב ההתכוננות בעה"ז או מעין זה הנה נחלת ה' הוא בנים מי שכל בניו זכרים ואשר אין כלם זכרים גם כן שכר הוא היות לו פרי הבטן:

פסוק ד

כחצים ביד גבור וכו' הנה דרך גבורים נושקום רומי קשת כי יפגעו בו אנשי מלחמתו כי טרם יקרב אליהם ישלח ידו אל אשפתו ויקח שלשה או ד' חצים ויתן אותם בידו בין אצבעותיו שיהיו מוכנים לירות זו אחר זו בתכיפות בל יצטרך להתמהמה בין אחת לחברתה עד יקח שאחריה מתוך האשפה והנה אלו שבידו יתעתדו ליאבד כי יורה אותם מיד אל הבאים ראשונה מאויביו לפניו אך אחרי כן הנותרים תוך אשפתו ישארו למשמרת והם בטוחי הקיום יותר מאשר בחצים שבידו. ונבא אל הענין והוא כי אחרי אומרו שלא יבטח האדם בכשרונו שיעשיר בעולם הזה כי אם יבטח שיבנה בבנים בלבד אמר גם בזה אינו בטוח בעצם בבני הנעורים כי הלא כחצים ביד גבור אשר מכין ושם אותם בידו לירות אותם מיד נגד אויביו שבראות אויב אחד יורה הא' וכן בשני ובשלישי כן הם בני הנעורים אשר יתעתדו למות כל אחד באחד מעונות נעוריו אשר לא יעדרו:

פסוק ה

מה שאין כן בבני הזקנה אחר שתשש כח יצרו מלחטא שיהיה בטוח הקיום כחצים שבאשפה המתקיימים יותר ולכן אשרי הגבר גובר ביצרו מנעוריו שלא יהיו מוכנים בניו ליאבד בנעורים כחצים שביד הגבור כי אם שמלא את אשפתו מהם כי אין צריך לומר שלא ימותו בעון אבות כי אם שגם לא יבושו הבנים כי ידברו את אויבים באותו עולם בשער לה' כי לא יוכלו להזכיר להם עון אבותם כי איננו כי אם יהיה כמ"ש ז"ל ע"פ ותפארת בנים אבותם כי האבות עטרה לבנים שיתכבדו בהם:

פרק קכח

פסוק א

שיר המעלות אשרי וכו' הנה יש ירא את ה' על עבירות שבידו מפני העונש ויש ירא כאבינו יעקב שעם היותו צדיק גמור והבטיחו ה' היה ירא שמא יגרום החטא שמא חטא

שוגג והוא לא ידע ועל סוג זה אמר אשרי כל ירא ה' אותו שהוא מן הסוג השני שהוא עם היותו הולך בדרכיו

פסוק ב

אמר שזולת אושר האמיתי של עה"ב האמור באשרי עוד לו גם בעה"ז והם ג' מיני הצלחות בני חיי ומזוני אשר המה כוללו טובות העה"ז והחל לבארם ואמר על מזוני יגיע כפיך כי תאכל שלא תצטרך לזולת ולא רבוי הון כי מרבה נכסים מרבה דאגה ושמא תאמר מה יתרון לאדם שיהנה מיגיעו והלא אם הוא הולך בדרכיו יתברך כאמור בתורה ומצות ומה בכך אם יפרנסוהו זולתו ויהיה כישששכר וזבולון וכשמעון אחי עזריה לז"א הנה כאשר יגיע כפיך כי תאכל יוכפל טובך כי מלבד אושרך כי אשריך גם תרויח שיהיה הטוב לך לבדך ולא שיטול זולתך המפרנס אותך חלק עמך על שהכינך ללמוד וזהו וטוב לך כי באושר כל הטוב יהי לך כי אשר היה ראוי לתת לך על למודך והראוי לתת למפרנס אותך הכל יהיה לך:

פסוק ג

ועל בני אמר אשתך כו' והוא בשום לב אל הנקד האל"ף בסגול ולא בחיר"ק כמשפטה אך יכוין לומר כי למה שאתה ירא ה' ההולך בדרכיו יתחבר שם יה עמך ואשתך כי על כן יש בך יו"ד ובה ה"א שהוא יו"ד שבאיש וה"א שבאשה ותהיו ג' שותפין להצליח ההולדה וזה רמז הסגו"ל וזה בשלשה דברים הכוללים כל שלימות אושר הזוכה לבנים האחד הרבוי השני שלא יהיה מוליד וקובר קצתם הג' שיהיו צדיקים ומורי הוראות בישראל על האחד אמר אשתך כגפן פוריה שהוא כמו שאמרו על כרמי עין גדי שעושים פירות שבעה פעמים בשנה שבהיות ענבים בגפן הבושלים כל צרכם יש בה בוסר עבה קרוב להתבשל ויש בוסר קטן ממנו ויש יותר דק וכן על דרך זה עד היות הסוג הקטן שבכולם סמדר דק ככה יהיו לך בנים גדולים ועמהם גם בלתי גדולים כהם וקטנים וקטני קטנים עד יונקים ואשר בבטן המלאה ורמז באמרו פוריה על שם יה הרמוז בסגול כי ממנו תוצאות הברכה האמורה ועל השנית אמר בירכתי ביתך שלא תקבור מהם כי אם שיהיו ירכתי ביתך מלאים מהם ועל הג' אמר בניך כשתילי זיתים כו' שהוא שיהיו מורי הוראות בישראל שידמו לשתילי זיתים ששתולים בשדה ומאיר אורם בכל עיר ומדינה כן יהיו בניך עודם שתולים ומסובים סביב לשולחנך ואור הוראותם מאיר בכל מושבותם של ישראל:

פסוק ד
הנה כי כן כו' אמר הנה כי גדר זה שאמרנו עד כה שהוא בני ומזוני על הדרך האמור ראוי יבורך בו גבר ירא ה' סתם גם שלא יהיה מהגדר שדברתי בו עד כה לנוכח שהוא הירא את ה' עם היותו הולך בדרכיו שהוא גדר אבינו יעקב:

פסוק ה
אך מה שאעדיף לך ההולך בדרכיו שאני מדבר בך לנוכח מתחלת המזמור הוא יברכך וכו' שברכת הירא את ה' סתם אפשר תהיה על ידי מלאך אך אתה יברכך ה' על ידי עצמו ובשופע מציון מתוך עיקר הקדושה שהוא דרך שער השמים שהוא משפע פנימיות הקדושה העליונה ועל השלישית והיא חיי אמר וראה בטוב ירושלים שהוא מעין טוב המיוחד לירושלים

פסוק ו
שהוא שני דברים אחד וראה בנים לבניך שהוא מטוב ירושלים המקווה שהוא אורך ימים כמה ד"א עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים כו' ויראו בנים לבניהם כמה ד"א ורחובות העיר ימלאו ילדים וכו' וגם יהיו אלה שתראה שלום על ישראל שיהיו תלמידי חכמים אשר הם שלום על ישראל כמאמרם ז"ל ת"ח מרבים שלום בעולם כו' וזהו שלא אמר ושלום כי חוזר אל הבנים שהם עצמם שלום על ישראל:

ד **או** יאמר כי גם השלישית והיא חיי גם היא למעלה באמרו סביב לשלחנך שגם אחר היותם מורי הוראות יהיו לפניו שיאריך ימים עם בניו אך עדיין אינו עם בני בניו וכן מזוני שאמר למעלה אינו רבוי הון ושפע כי אם יגיע כפיך כי תאכל שלא תצטרך לבריות ועתה אמר הנה כי כן יבורך גבר מאליו אשר הוא ירא ה' שאמרתי אשרי כל ירא ה' וכו':

ה אך הנני מוסיף לברכך משלי שברכת מזוני לא יהיה בלבד יגיע כפיך כי תאכל כי אם שיברכך ה' בעצמו ומציון כמדובר למעלה שעל ידי כן וראה בטוב ירושלים שהוא שופע כל שבע והון שבעולם כי שם יורק השפע בזמן הטובה עד שמהתמצית היו אוכלים כל האומות באופן שהרואה מעין טוב ירושלים שיושם כדכד שמשותם וכו' יש לו הון ושבע גדול:

ו וכן עד כה בברכת בני הבאה לך מאליה להיותך ירא ה' אני מוסיף לך שלא בלבד תראה אשתך כגפן פוריה שירבו לך בנים כי אם גם בני בנים וזהו וראה בנים לבניך ולענין חיי אמר שלום על ישראל והוא כמה דאת אמר הנני נותן לו את בריתי שלום שהוא כמו שאמרו ז"ל שיחיה לעולם שהוא כמפורש אצלנו שיהיה שלום בין החומר

והנפש שיזדכך חומרו שיהיו כאחדים לא יתפרדו וזהו שלום על ישראל שהוא נוסף על כל שאר ישראל:

פרק קכט

פסוק א

שיר המעלות רבת וכו' הנה במצרים נקראו ישראל נער כד"א כי נער ישראל וכו' וממצרים קראתי לבני ואמר זכרתי לך חסד נעוריך לכתך אחרי במדבר שהוא ביציאת מצרים. ונבא אל הענין והוא שאומרת רוח הקדש על ישראל שבגלות החיל הזה בעד ישראל שבזמן הזה הנה רבת צררוני כו' לומר אין הצרה המגעת מאויבינו בזמן הזה דומה לצרתם שבזמן גלות מצרים עם היות שיש לי להחזיק טובה אליו יתברך על ענין מצרים והוא כי היה מקום לעלות על רוח בני אדם כי לא אלינו בני הגלות הלזה יתייחסו צרות זמן אשר בגלות מצרים או קודם באופן כי בזמן הזה לא נוכל לומר כי אלינו צררו בזמן ההוא אך אמנה כלל גדול בידנו כי לעולם יראה אדם את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ועל כן אומרת רוח הקדש בזמן הגלות הלזה אל יעלה על רוח איש שאם תצטערו בזמן הזה על צרת ישראל במצרים או אשר הצר להם לבן שבקש לעקור את הכל או עשו את יעקב ואת נשיו ואת ילדיו שתאמרו רבת צררו את אבותינו כי אם רבת צררוני כאלו אותנו ממש צררו ולומר רבת צררוני כי אין בין הזמן ההוא לזמן הזה אלא כאלו אז הייתם בזמן נערות ועתה הם ימי זקנה וזהו מנעורי והוא מטעם אחדות הנשמות של ישראל וגלגולן כרשב"י ונוסח זה יאמר נא ישראל כלומר עתה בזמן הזה עם שעברו כמה דורות מן הטעם האמור ופסוק זה יאמר על תחלת הנעורים בהיות בני יעקב עדיין קטנים ובקשו לבן ועשו לאבדם:

פסוק ב

ועל גלות מצרים חוזר ואומר רבת צררוני מנעורי גם לא יכלו לי כלומר גם מה שלא יכלו כמו שהיה על זכות האבות ומשה ואהרן גם כן היה לי בשבילי שאם היו מכלים את ישראל גם אנו היינו אבודים ובלתי באים לעולם וה' מטיב לאבות גם בזכות הבנים העתידים לבא כנודע וזהו גם לא יכלו לי וז"א גם שלא בלבד לא יכלו למו כי אם גם לי:

פסוק ג

ואין צ"ל לגדולים אשר חטאו כי גם אפי' לילודים אשר לא חטאו כי הנה על גבי חרשו חורשים כמאמרם ז"ל שהיתה האשה יוצאת ויולדת בשדה ונפתחה הארץ ובאים המצריים וחורשים עליהם והקב"ה עושה להם חלל למטה ומוציא ב' עוקצי צורים

נובעות דבש וחלב. ואפשר על פי דבריהם לתת טעם אל כפל אומרו חרשו חרשים ואומר האריכו למעניתם והוא כי בראותם שנפל הילד בארץ ולא היה נראה חרשו פעם אחת כדי שאם יהיה טמון בעפר יומת במחרישה ובראותם כי אין היו חורשים שנית על החרישה הקודמת להעמיק יותר. עוד שנית יעשו באמרו אולי הילד איננו טמון בתהום התלם הלז רק מן הוא והלאה על כן האריכו למעניתם לבל ימלט מקטל ולא השליטם ה':

פסוק ד

אך גדולה תהיה תשועתנו עתה מאשר היתה אז והוא כי הנה אז ה' צדיק קצץ עבות רשעים והוא כי למה שהוא צדיק ואינו ותרן לא כלה את אויבינו לגמרי כי אם שקצץ עבות רשעים הם השרים של מעלה כד"א וירא ישראל את מצרים מת מתים לא נאמר אלא מת הוא שרו של מצרים וכן שאר העבים שבהם הם אשר רדפו אחרי ישראל בים כל רכב בחור ושלישים על כלו אך שאר העם עם שדרך כלל כלם היו שונאי ישראל לא כלה אותם ה' והוא על כי ישראל לא היו אז שלמים על כן לא קצץ רק עבות שלהם לבד:

פסוק ה

אך עתה בגלות החיל הזה המר והנמהר לא יהיה כן כי אם אין צריך לומר עבות רשעים אשר הצרו לנו בפועל כי אם אשר אינם מצרים בפועל כי אם שהם שונאי ציון בלב בלבד ילקו וזהו יבושו ויסוגו אחור משנאתם בראות ישועתנו כל שונאי ציון:

פסוק ו

ואחר שיסוגו אחור מלשנא אותנו מחמת בושתם יכלו מן העולם ולא ימלאו ימיהם ולא עד גמר גידול גופם בנעוריהם שהוא עד עשרים שנה ששיעור קומתם נשלמת לא יגיעו לכך כי יהיו כחציר גגות שקדמת שלף העשב שיעור קומת גדולתה תיבש:

פסוק ז

ועד איזה גדר יהיו נקראים שונאי ציון שיכלו הלא הוא עד אותם שראו במיעוט טובתנו קרוב לחרבן ומשנאתם לא דברו שלום לנו והוא כי קודם החרבן הקלה טובתנו עד גדר שלא היה ממלא כפו קוצר בעת הקציר ולא חצנו מעמר:

פסוק ח

ודרך העוברים לפני השדה ורואים כך לדבר על לבם לברך ולנחמם מדאגתם אך לנו היו אומות עוברים ורואים ומשנאת לבם גם שלא היו מהמצרים אותנו בפועל לא אמרו אל תצרו על מיעוט תבואתכם כי ברכת ה' אליכם כי ברכת ה' כבר היתה ראויה להיות בתבואה תהיה אליכם בעצמכם שתשתלח ברכה בכם והוא כענין רות שעל מלא שלש ראשי אצבעות קלי נשתלחה במעיה ברכה עד שאכלה ושבעה והותירה כן היה להם

לומר ברכת ה' אליכם והנה גם שלא היו אומרים כן לאהבתנו היה להם לאמר כך בשביל הברכה שהיינו משיבים להם כענין בועז שעבר בשדה ויאמר לקוצרים ה' עמכם וברכוהו בשם ה' ואמרו לו יברכך ה' וזה יאמר ולא אמרו העוברים ברכת ה' אליכם שהיינו מברכים אותם בשם ה' לומר ואומרים להם ברכנו אתכם בשם ה' אך מאשר לא עשו כן הורו שנאת לבם וגם על אלה אמרתי שיבושו ויסוגו אחור כו' גם שלא עשו רעה בפועל מה שלא היה כאשר צררוני מנעורי שלא מתו רק עבות רשעים וכל שאר שונאי ישראל נשארו בחיים:

א **או** יאמר רבת צררוני כו' ידבר עלינו בני הגלות הזה הצר וארוך ומר אוי לנו על אריכות גלותנו כי מאשר נתישנו יכולים אנו לקרא את הגליות הראשונים זמן נעורים וזהו אומרו רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל שעתה יכולים אנו לומר על גלות א' וב' ימי נעורינו כ"כ נתישנו פה וע"כ על גלות בבל אומר רבת צררוני מנעורי כו':

ב ועל מדי אומר פעם שנית רבת צררוני מנעורי כלומר וברוך ה' כי כל משלוח ידם לא היה רק בי כי בבית ראשון אמרו רבותינו ז"ל שלא השליט יתברך את הגוים במקדש כי אם ששלח ארבע מלאכים בארבע לפידי אש והציתו בו האש כמפורש בפסיקתא על פסוק פתיתני ה' וכו' ובאיכה רבתי אלא ששם אומר שב' מלאכים היו והצד השוה הוא שלא שלטו במקדש וגם לא בציון וירושלים כאדום ששמוה לעיים ובגלות יון הן אמת שפשטו ידם בהיכל ופרצו בו פרצות הנה שתים רעות עשו אחד על כבודו יתברך ב' עלי בבנות ובנכסים אך קצת נתנחם שאין צריך לומר שלא יכלו לכלות רעה במקדש כי אם גם לי לא יכלו וזהו גם לא יכלו לי:

ג אך על הד' הלז המר לי מאד כי על גבי שהוא גבהותי שהוא ציון חרשו חורשים כי בחרבן בית שני נתקיים ציון שדה תחרש על ידי טורנוסרופוס וזהו על גבי כו' כלומר כי על זה דוה לבנו מה שלא וכו':

ד ומי שהראה בראשונים יראה באחרונים כי ה' צדיק קצץ עבות רשעים נבוכדנאצר המן אנטיוכוס טיטוס:

ה גם עתה תחת מה שציון שדה נחרש לא בלבד החורשים כי אם גם יבושו כו' כל שונאי ציון והוא ענין מאמר רשב"י על פסוק אשר צבאו על ירושלים אשר יצבאו היה צריך לומר אלא מלמד שכל אשר צבאו על ירושלים והצרו את ישראל ומתו מיתת עצמם יקימם ה' ויביאם לינקם מהם ואז יבושו כל השונאים גם שלא היו מהחורשים רק שונאים בלבד מאשר יראו הנעשה בהם:

ו ואחר שיבושו לא ילכו ריקם כי אם יהיו כחציר גגות שעל ידי המטר צומח חציר ובהעדר המטר טרם ישלוט שיעור שהיה גדל ייבש כך טרם הגיעה עד גדל שיעור קומתם ייבשו:

ז וזאת להם תחת גאונם מדה כנגד מדה שראו שלא מלא כו'

ח והעוברים להיותם שונאי ציון לא אמרו ברכת וכו' ככתוב בדרך הקודם שאין צריך לומר שלא אמרו יברככם ה' כי אם אפילו ברכת ה' אליכם לא אמרו אפי' אחר שהקדמנו להם שלום ואמרנו להם ברכנו אתכם בשם ה' לא השיבו ברכת ה' אליכם:

פרק קל

פסוק א

שיר המעלות ממעמקים וכו' אומרים ישראל שבגלות החיל הזה בהכביד צרת הגלות עמוק עמוק לא בלבד הצדקתי עלי הדין כי אם גם יחסתיו לרחמים ולא למדת הדין וזהו קראתיך ה' מתנהג עמי ברחמים ולא קראתיך שם דין וזו התחלת תשובה:

פסוק ב

לכן אדני שאת מדת דין אל תקטרג עלי אם לבי אולי לא נכנע בשלימות התשובה מסבלות הגלות רק שמעה בקולי אל קול הדברים ואל תביט אל לבבי אם עדיין לא שלם הוא ואם לא תספיק קריאה ואצטרך גם לתחנונים גם בהם תעשה כן תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני גם שאין הפנימי שלם בתשובה הראויה:

א **או'** יאמר בשום לב אל שם האדנות באמרו אדני שמעה שיש בו וי"ו מה שאין כן בשום שם אדנות וגם באומרו שמעה בה"א ולא אמר שמע והוא ממעמקים בראותי עצמי בעמקי צרת גלותי קראתיך ה' שהוא ה' שלם בד' אותיותיו כלומר כבר ראוי תקרא ה' שלם:

ב כי עתה ראוי תנקום הנקמה המקוות ותושיענו וזהו אדני שהוא השופט הארץ והעתיד ללבוש הנקמה ראה הוי"ו והה"א ושמעה בקולי ללבוש נקם להשלים השם וזהו וי"ו שבשם זה וה"א שבשמעה שהוא שיושלם השם בהנקם מעמלק ואם אהיה מגדר אשר טרם יקראו ואני אענה אל נא תמנע מלהקשיב קול תחנוני באמור כי אחר שכבר עניתני ברצונך מה צורך להקשיב דברי כי הלא בזאת אדע כי חפצת בי שתשמח בשמוע את דברי מאהבתך לי כענין פסוק תאות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה והוא מאמרנו על פסוק טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע שאחר שאענה והסכמתי עשות בקשתו אם עוד הם מדברים בתפלה ואני אשמע וזה יאמר שמעה בקולי

ואם כבר עניתני טרם אקרא או בהשמיעי קול ובאתי אחר כך להרבות תחנונים גם אותם תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני:

פסוק ג
כי אם עונות תשמר הנה השם הנזכר לא יושלם ויהיה יה בלבד ועוד טענה לבלתי שמור עונות והיא אדני כלומר אתה שם אדנות העומד אתי כביכול מגלות לקום מהיותו סוכת דוד הנופלת מי יעמוד כי כביכול יהיה עכוב גם לך מלקום כמוני שאני מקוה לקום כמד"א מי יקום יעקב ואומר קום בתולת ישראל וזה אמר מי יעמוד לרמוז על סוכת דוד הנופלת כלומר לא בלבד אני משולל קימה כי אם מי יעמוד כי גם זולתי בענין זה ומפני הכבוד לא פירש רק מי יעמוד:

פסוק ד
וראה כי עמך התקנה היא הסליחה לעוננו מעוכבת עמך למען תורא שעל שאין יראת אלהים לנו כראוי אינך סולח:

פסוק ה
עם כל זה יש לנו טענות לבלתי עכב הסליחה עמך ולגאלנו והוא כי איני שואל תעשה בגיני על כבוד שמך כי הנה מה שקויתי הוא ה' כלומר שישלם בד' אותיותיו ומה שקויתי עתה הוא גופי וכ"ש נפשי כי כבר קותה נפשי לה' מקודם אפילו טרם היותה עתה בגופי בדור הזה וזהו קויתי ה' אני המתחנן נוסף על מה שמתתלה קותה נפשי ולא שח"ו בלי תפלתי אפשר תמנע הגאולה אלא שהיא בלב כי ליבא לפומא לא גלי' ועתה לדברו שכאשר הוא בלב יוציא מפיו בדבור הוחלתי וזהו ולדברו הוחלתי:

פסוק ו
ואם אינך חושש על גופי כי לא הטהר מעון עשה בגין נפשי ובגין השכינה שבגלות כ"י כי הנה תשוקת השכינה שהיא שם אדנות לצאת מהגלות היא גדולה שנפשי למה שהיא חלק ממנה משתוקקת בגינה יותר ממה שהישנים בנפש יגעה שומרים לבקר לקבלה בחידוש מנוחה כי על כן אנו מברכין המחזיר נשמות לפנרים מתים כמאמר הכתוב חדשים לבקרים וכו' וזה יאמר נפשי לאדני הוא שם אדנות הוא שכינה כי ממנה נפשי שתיהן יותר משומרים לבקר הן שומרים לבקר של הגאולה ואם כן גם שחלק גופנו בלתי כדאי עשה בשביל נפשי ושם אדנות התאבים הגאולה ותר מכל הישנים השומרים לבקר:

פסוק ז
משיבה רוח הקדש ואומרת אל תתייאשו מצד הגוף כי הנה יעשה זאת ולא ייחל על עצמו כי אם יחל ישראל אל ה' שהוא על הנוגע אל ה' שישלם באותיותיו ואז הוא יעשה את שלו כי עם ה' החסד גם שיעדר מישראל זכיות יעשה מצד חסד ואם גם יהיו עונות גם הרבה עמו פדות

פסוק ח
כי ישראל יעשו את שלהם לחוש על כבוד ה' בלבד והוא יעשה את שלו שיפדה את ישראל מכל עונותיו:

[ו] או יאמר נפשי לה' כו' ענין מאמרם ז"ל על פסוק חדשים לבקרים וכו' שאומרים ישראל במה שבני אדם בכל לילה הולכים לישן ומפקידים נפשותם יגעות בידו יתברך ומחזירן בבקר כמחודשות ניכר כי רבה אמונתך בתחיית המתים כי גם זה מעין תחיית המתים וזה יאמר פה הנה נפשי לה' בכל לילה ומאשר שומרים כל איש ואיש לבקר תחזור הנפש לבקר ורואין תוחלתה מתקיימת חדשים לבקרים מזה כלם שומרים לבקר של תחיית המתים באופן שלא מחמת ספק אנו מתחננים כי עינינו רואות החזיר נשמות לפגרים מתים כי חדשים לבקרים:

[ז] משיבה רוח הקדש ואומרת יחל ישראל אל ה' כלומר יעצתי שיחל ישראל אל ה' לא מפאת תועלתכם רק למען שם הגדול שישלם מפאת כבוד השם עצמו כי אגב זה עם ה' בהיותו שלם דבק החסד ונמשך לכם ואם תראו שהרבה עמו כלומר שהחסד אינו נמשך אלינו מיד רק והרבה הוא מעוכב עמו הנה עכבתו הוא פדות שאורך הגלות הוא לכם פדות:

[ח] ואל תקוצו על האריכות יותר מדי כי אינו מתנהג עמכם כאשר עם האומות מ"ה שמקבץ כל אשמותם יחד באופן שלא יוכלו אחרי כן לנכותם כלם מה שאין כן בישראל כד"א ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך וזהו והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו עד תומם משא"כ לאומות מ"ה שאין פורעים כלם על כן ישראל יאריך גלותם לנכות כלם לטובותם:

פרק קלא

פסוק א
שיר המעלות לדוד ה' כו' אחרי אומרו למעלה יחל ישראל אל ה' כו' ליגאל בא ללמדנו דעת שלא יהיה התוחלת רק בתשובה והכנעה רבה ושכל אחד יכיר חטאו ולא יקל באשמיו לשים תואנות להקטין ערכם לכן בא להודיענו את אשר קרה לו למען נלמוד

ממנו שעם שהיה לו מקום לומר כי לא ממנו נמשך לו חטאו עם כל זה קבל תוכחת והפליג בתשובה ועינויים כאשר יאמר ובזה גומר ואומר יחל ישראל לומר כי בעשות ישראל כמוהו על ידי כך יחל ישראל כו' מה שאין כן שלא בתשובה ראויה והחל ואמר ה' לא גבה לבי כו' והוא כי הנה אמרו רז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד ושם ביארנו במקומו שלא יעלה על לב חלילה יעשה הוא ית' שיחטא ראובן בשביל תועלת שמעון אך הוא כי דרכו ית' שרגלי חסידיו ישמור מן החטא שאפילו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמן לא שכן וגם ביארנו שם כי לא ישמור מן החטא אם לא כשאין לצדיק עון אחד שיגרור לו אחר כיוצא בו או הכנה רעה גוררת עון כענין עבירה גוררת עבירה כי אז אין הקב"ה שומרו שלא יחטא כי ראוי הוא העון אליו ואמר שדוד לא היה לו עבירה שתגרור לו את זאת באופן שלא היה ראוי לאותו מעשה ואם כן היה ראוי ישמור אותו הוא יתברך מן החטא כי רגלי חסידיו ישמור אך לא כן עשה רק הניחו אל טבע בחירתו ולא שמרו למה שאם יחטא יחיד כו' והנה היה מקום לומר הן אמת שלא היתה בידו עבירה שתגרור לו אחרת אך אולי היתה הכנה רעה אולי סרסורי דעבירה שהם ליבא ועינא לא שמר כראוי והם סרסרו לו יראה את בת שבע ויחמדנה בלבו ויקחנה או כאשר היה מטייל על הגג כמאמר הכתוב ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה כו' ואולי היה הטיול ההוא דרך גאוה כמלכים גדולים שמטיילים כמתקלסים על זולתם דרך גדולה וגאוה וגסות הרוח אומר בלבו מי יערוך אלי ומתוך זה מצא היצר הרע מקום להבעיר את האש לבלתי שית לב ליראת ה' לחטוא במראה עיניו על כן בא ויאמר הנה אין צריך לומר דברי עונות שלא היו בי לגרום החטא ההוא כי אפילו הכנות רעות לגרום עון לא היו בי כי הלא שלש הנה הכנות הרעות האפשריות שהביאוני לידי כך או שגבה לבי שהוא הסרסור האחד או רמו עיני שהוא השני וגרמו לי להביט וראות ברע או אולי כשהייתי מתהלך ומטייל על הגג היו בדרך גדולות ונפלאות מערכי אומר בלבי אתקלסה במלכים כלם ואטיילה ברוחב לב וגסות הרוח וזה העיר את עיני לראות שוא ולבי לחמוד אך הנה ה' לא גבה לבי כלומר ה' יודע תעלומות יודע כי לא גבה לבי ולא רמו עיני שעל ידי כן נשאתים להביט על דרך אותו כהן שאמר אבא גבה עינים הוה נתן עיניו בגרושה באופן שליבא ועינא סרסורי דעבירה לא סרסרו להחטיאני בבת שבע וגם כאשר הייתי מתהלך ומטייל על הגג כמאמר הכתוב ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג כו' לא הלכתי אז בגדולות מהרהר בגדולות כדרך מלכים כאשר הם מטיילים ובנפלאות ממני לומר שעל כן מצא השטן מקום לאחוז בי ולהחטיאני

פסוק ב
ועל כל זה לא הקלתי בחטאי לומר לא עון לי כי אם מן השמים הסבו כמאמרם ז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם יחטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד או מהאמור בספר הזוהר מאמר הסבא פרשת משפטים על שיצדק בדברו ית' שאמר שלא אעמוד בנסיון כי אם נכנעתי ושמתי לבי אל דברי נתן הנביא והתודיתי ואמרתי חטאתי שאל"כ אז אבדתי בעניי וזהו אם לא שויתי כו' לומר אם לא הייתי שם על לב והייתי דומם מלומר חטאתי הנה נפשי היתה כגמול עלי אמו שכמו שהילד שגמלתו אמו שהילד הרגיל לינק שדיה תולה נפשו אליה שתניקהו ואינו מניקתו ועיניו כלות כך נפשי היונקת מהשכינה שהיא אמו היתה כגמול שתולה עיניו אליה ואין כל כך היתה מונעת יניקת השפע ורוח הקדש ממנה ובמה תקנתי במה שעשיתי תהיה כגמול עלי נפשי והוא שכל כך הורגלתי בתעניות שהיתה נפשי תאבה לשתוכל להתקיים בי כמאמר הלל באמרו שהיה הולך לגמול חסד לנפשו העניה ואמר דוד שהיתה נפשו כגמול שמצטער לפני אמו שתניקהו והיא דוחה אותו תמיד כן נפשי היתה מבקשת מגופי שיאכל ויקיימנה ואני הייתי דוחה אותה וזהו כגמול עלי נפשי שהיתה עלי כמו הגמול עלי אמו

פסוק ג
והן כל זה עם היות אפשר לי להקל בחטאי והנה כאשר עשיתי אני יצדק שיחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם ויצליחו. או יאמר בהכנתי זאת שעשיתי יועיל גם לישראל כי אני משיחם ואני מוכן להם וגם ה' יעשה חסד עמהם בל תהיה הכנתי לריק באופן שמה שנאמר למעלה שבני הגלות ע"י קראם בגלותם ממעמקים יחל ישראל אז את ה' עתה אני בא ומוסיף כי יחל ישראל אל ה' מעתה מזמני ועד עולם:

פרק קלב

פסוק א
שיר המעלות זכור כו' ראוי לשום לב כי אינו מדרך הצדיקים לשאול יזכור להם ה' צדקתם להיטיב להם וכבר נאשם נחמיה על אומרו זכרה לי אלהי לטובה וגם אומרו נשבע לה' נדר כו' כי אם היתה שבועה לא היתה נדר כי שבועה לחוד ונדר לחוד. ועוד למה תאר את השם ית' בתואר היותו אביר יעקב פה. ועוד אומרו באהל ביתי שהם שני הפכים כי האהל אינו בית וגם אומרו ערש יצועי ולא אמר על ערשי. ועוד אומרו שנת לעיני כו' ולא קיצר ואמר אם אנום אם אישן. וגם אומרו שנת ולא אמר שנה. ועוד כי היתכן שעד ימצא מקום והוא לא ידע כמה זמן יהיה יאסור שינה עליו ואולי יעברו ימים

ושנים והיא שבועת שוא. ועוד אומרו עד אמצא מקום לה' מתי נאבד שעתה ימצאנו. ועוד אומרו משכנות ל' רבים. ועוד אומרו שמענוה באפרתה מה שמועה שמעו באפרת. אמנם למען יקים ה' את שאלתו ישרה שכינתו במעשה שלמה בנו הקדים ואמר זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר יגע:

פסוק ב

והחל ואמר אשר נשבע כו' ונדר גם כן לאביר יעקב אשר החזיק את יעקב ע"י נדרו לכן נדר גם הוא למען יחזיקנו ה' בדבר

פסוק ג

והשבועה היתה אם אבא באהל ביתי והוא שתוך הבית יש כילת מלכים מצויירת וערש מיוחד במצעות נאות להשתעשע בכלים חשובים מאד כמשפט המלכים ואמר שלא יבא בכילה ההיא היא אהל ביתו ולא על ערש יצועיו המיוחד במצעות נאות לישן בקבע רק בזולתו ולהיות זה ביאור השבועה לא התפיס החפץ רק אם אבא באהל שהביאה והעליה על ערש יצועיו אין בם ממש שהשבועה חלה על דבר שאין בו ממש שהוא איסור גברא ולא הזכיר אהל ביתי וערש יצועי רק לסיים מקום שנשבע עליו:

פסוק ד

אך אחרי כן פירש מה שנדר ואמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה לאתפוסי חפצא ולא אמר אם אנום אם אישן רק כאומר קונם עיני בשינה ועפעפי בתנומה ובאמרו שנת בתי"ו הסמיכות רמז שלא נדר רק משנת קבע כנודע לתיבות כיוצא בהם כאמרו אשת יפת תואר שתי"ו הסמיכות הוא כאומר אשת איש וכן כיוצא בזה הרבה והענין שלא ירגיל עצמו לשינה עיקרית:

פסוק ה

ומה שהוצרכתי להוציא זמן לבקש מקום הוא שלא כל מקום יאות לכך זולתי מקום שטרם יבנה בו בית המקדש הוא קדוש לה' מעצמו וזהו עד אמצא מקום לה' שהמקום עצמו הוא כבר לה' ואיננו רק כנגד שער השמים ששם היתה שכינה מבריאת העולם שעל כן לוקח משם עפר אדם הראשון ושם הקריב קרבן אדם ונח ונעקד יצחק ואמר יעקב יש ה' במקום הזה והטעם שצריך מקום קדוש מעצמו הוא כדי שיהיו משכנות כלומר שתי משכנות כאחד כי שם הוא מכוון כנגד בהמ"ק של מעלה לאביר יעקב כשהחזיקו והבטיחו שהוא במראה החלום שהראה לו סולם מוצב ארצה הוא בהמ"ק של מטה וראשו מגיע השמימה הוא של מעלה:

פסוק ו

ושמא תאמר אם כן אפוא לך לך אל המקום שישב שם יעקב או שראה בו הסולם ומה תבקש עוד לז"א הנה מתחלה שמענוה והבננו שהיה באפרתה שהוא בין לוז וירושלים וחשבנו כי שם היה המקום לה' כי גם שידענו שיעקב היה בלוז והסולם היה משופע רגליו בלוז במקום הר המוריה שנעקר ובא לשם וראשו בירושלים למה שהר המוריה היה אז שדה ארונה ולא עיר מושב חשבנו ששפוע הסולם היה עד אפרתה שהיה שלשה פרסאות קודם לירושלים ולא שהיה מתארך יותר ומה גם שהיתה אפרת עיר גדולה של חכמים ושל סופרים ומשם יצא חוטר וגזע ישי באופן שמה שחשבנוה ושמענוה כד"א שמעני אדוני לשון הבנה היה שהיתה באפרתה ואחרי כן מצאנוה על פי הנביא בשדי יער הוא גורן ארונה היבוסי ומי עלה על רוחו כי שם היה:

פסוק ז

והתועלת שנרויח בהיות שם הוא כי נבואה למשכנותיו והוא הנודע מרז"ל כי הכהן המקריב בב"ה של מטה מעלה עליו הקב"ה כאלו מקריב בשל מעלה ובהכנסו לב"ה של מטה הוא כנכנס בשל מעלה וזה אחשוב יאמר נבואה למשכנותיו כו' בהיות ב"ה במקום זה כאלו נבואה לשני משכנות יחד בתחתון ועליון ובזה לא נדחוק בפירושי המפרשים על אומרו משכנות לשון רבים ולא שאין קדושה בתחתון אלא עי"כ רק שגם שכינה בו כי שנשתחוה הוא להדום רגליו הוא בהמ"ק שבארץ כד"א והארץ הדום רגלי כי שם התפשטות שכינה שעיקרה בעליון. או יאמר נבואה כו' לומר הנה הגדתי עוצם השתדלותי עד אמצא מקום לה' הוא לבנות בהמ"ק והנה היה מקום לומר למה חרדתי את כל החרדה הזאת על בהמ"ק והלא גם המשכנות אשר היו לנו עד כה בגלגל ובשילה ובנוב ובגבעון כלם קדושים ובתוכם ה' ומה גם למאמרם ז"ל שאמרו בבמדבר רבה כי כשהוקם המשכן למטה בארץ הוקם משכן למעלה הוא משכן הנער המשמש בימי הגלות באופן כי גם שלא יהיו כנגד בהמ"ק של מעלה יהיה כנגד משכן הנער שבעולם המלאכים ויהי נא גם עתה כן כאשר עד כה אך לא כן הוא כי אינו דומה כי הלא כאשר נבואה למשכנותיו אשר לא היו בהר המוריה אין יתרון לנו משאר מקומות שבארץ רק שמה שנשתחוה יהיה להדום רגליו בלבד שהוא בחינת משכן הנשפע במשכנות של מטה משא"כ המשתחוה במקום לה' הוא בהמ"ק שלעומת בהמ"ק של מעלה הנשפע בבהמ"ק של מטה שנמצא המשתחוה בו כמשתחוה בשל מעלה שבחינתו למעלה מבחינה הנקראת הדום רגליו:

פסוק ח
לכן קומה ה' למנוחתך הוא בהמ"ק באופן שאתה ההווה בעליון תהיה עם ארון עוזך שבארץ ולא שבחינת הדום רגליך בלבד שבמשכן הנער יהיה עם ארון עוזך.
או יאמר קומה ה' למנוחתך היא בית עולמים כי שם היא המנוחה לעולם ולא יהיה כאשר עד כה שהיה הארון מטלטל ממקום למקום ויוצא למלחמה באופן שהיתה שכינה בשני מקומות כאחת א' בארץ כנודע וגם במשכן שבשילה או נוב או גבעון ואינו כבוד מלך רק אתה וארון עוזך כאחד:

פסוק ט
כהניך ילבשו כו' ידוע מרז"ל כי בבא שלמה להכניס הארון בבהמ"ק לא היה נכנס גם שאמרו כמה רננות עד שאמר שלמה בעבור דוד עבדך כו' ומיד נכנס ואז נתכרכמו פני אויבי דוד כשולי קדרה ויתכן כי זה מאמר דוד מעתה קומה ה' למנוחתך הוא בהמ"ק ואעפ"י שאתה נמצא עם ארון עוזך באופן שלהיותך עם הארון יקל ליכנס אבקשה ממך כי גם שכהניך אז ילבשו צדק הם בגדי כהונה וחסידיך שביניהם ירננו שיאמרו כמה רננות לשיכנס הארון:

פסוק י
עכ"ז בעבור דוד עבדך אל תשב כו' כי לא תהיה הכנסת הארון כ"א בעבורי שיודע שמחלת לי על עון בת שבע בראות שבעבורי אינך משיב פני בנה כאשר היה:

פסוק יא
משיבה רוח הקדש ואומרת גדולה מזו יעשה לך הוא יתברך קודם לענין ההוא למען הודיע שמחל לך והוא כי הנה הודיעונו רז"ל ששאל דוד מהקב"ה ואמר בזאת אדע שמחלת לי במה שהיוצא מבת שבע ימלוך אחרי וזאת אומרת רוח הקדש הנה דרכו יתברך להיטיב לטובים באופן שזרע דוד תכון מלכותם אך ישמרו ברית ה' ויהיו צדיקים אמר הנה כ"כ חפץ ה' להמליך את שלמה להודיע שמחל לדוד כי למלכות כל זרעו שם תנאי אם ישמרו בריתו ועל שלמה לא שם תנאי וז"א נשבע ה' לדוד כלומר בשביל דוד שני דברים והוא שבין יהיו בניו צדיקים או לאו לא יבטל מלכות בנו:

פסוק יב
אך להמשיכו עד עולם בזה שם תנאי אם ישמרו תורת ה' אז ימשיך המלכות עדי עד וזה מאמר הכתוב כשנגזרה קריעת המלכות בימי שלמה נאמר אליו קרוע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך אך בימיך לא אעשנה למען דוד אביך מיד בנך אקרענה הנה כי למען דוד לא יופגם מלכות בנו בין יהיה כשר או לא וזה אמר נשבע ה' לדוד

אמת כלומר קיים ואמת בלי תנאי כד"א מימיו נאמנים הוא מפרי בטנך אשית לכסא לך בלי תנאי אך אם ישמרו כו' שהוא התנאי הוא למה שגם בניהם עדי עד כו':

פסוק יג

כי בחר כו' אמר הנה עוד טעם שני לשתעשה בגיני שבעבורי אל תשב פני משיחך כי הלא כאשר בחר ה' בציון אוה למושב לו והוא כי הנה על פסוק לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל ואבחר בדוד הקשו ז"ל נכנס בעיר ויצא בדוד והל"ל לא בחרתי בעיר ואבחר בציון או ואבחר בירושלים או לא בחרתי באיש ואבחר בדוד אלא שמה שבוחר בעיר תלוי באיש שמשרה בו יתברך שכינתו ובזה יאמר פה הלא אמרתי בעבור דוד וכו' הנה ראוי הוא כך שהרי כאשר בחר ה' בציון אוה את דוד הנז' למושב לו יתברך שאם לא להיותך בוחר בדוד להיות לך מושב ומרכבה לא בחרת בציון:

פסוק יד

משיבה רוח הקדש ואומרת בשמו יתברך זאת מנוחתי כו' לומר זולת הנוגע אליך שבחרתיך למושב לי גם המקום בחרתי לשבת בו אך לא בזמן הזה הגדר ההוא כ"א בהדרגה כי יתרון שיש למקום הזה על יתר מקומות הוא כי אינו כגלגל או שילה או נוב וגבעון שלא התמידה שם שכינה כ"א זאת מנוחתי עדי עד והוא כי אצ"ל בבנינם של בתים כ"א גם בחרבנם כנודע כי לא זזה שכינה מכותל מערבי אך לעתיד פה אשב כי יוכן המקום עד גדר שאשב בו והוא כי אויתיה והוא מאמרם ז"ל האומרים כי מתחלת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים ומתקיים לעתיד:

פסוק טו

ופי' מתי יתקיים זה ואמר שהוא כאשר צידה ברך אברך כו' והוא בזמן שיהי פסת בר בארץ כמו שאז"ל שעתידה א"י להוציא גלוסקאות יפיפיות והתחיל בצידה להגדיל שבח הלחם והוא כמאמרנו ע"פ ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם כו שהוא כי לא מב סבות יאכל איש לחם לבדו בלא לפתן או מחמת עניות או מחמת היות המקום חסר יתר דברים אמר ארץ אשר לא מחמת מסכנות תאכל בה לחם לבדו וגם לא מחסרון לפתן כי לא יחסר כל בה כלומר כ"א לגודל חשיבות הלחם שסועד וערב ועל דרך זה יאמר ראו עתה כמה יהיה חשיבות הלחם כי אין צריך לומר שלא יחסר לפתן כ"א אדרבא תכפל ערבותה כי צידה ברך אברך ועכ"ז אביוניה של צידה התאבים לצידה אשביע לחם לבדו שכל כך יערב להם הלחם שלא יחפצו בצידה עם היותם אביוניה מתחלה:

פסוק טז

וכהניה אלביש כו' הלא מדברך שאמרת שבכניסת הארון לבית המקדש עם היות שכהני ילבשו צדק וחסידי יריננו כמה רננות עכ"ז בעבור דוד אל תשב כו' שלא יפתחו השערים כ"א בעבורי שהוא למען יכירו שמחלתי לך והנה זה יהיה לכהנים וחסידים העדר כבוד אך אשלמה להם כי לעתיד כהנים ילבשו ישע כי אין צ"ל שלא יצטרכו לעשות קרבנות לשיושעו כי שם שמאז ילבשו בגדי קדש יהיה להם ישע וחסידיה רנן יריננו כי רנן על הישע כשירת הים על הישועה ובזכות הרנה עוד יריננו על רוב הטובה שאיטיב להם:

פסוק יז

ואל תתמה איך בחינוך בית ראשון לא החשיבם להושיע כ"א בעבור דוד ולעתיד אכבדם כל כך כי הנה לעתיד שם אצמיח קרן לדוד ולא אצטרך להראות שאהבתיך להפך פני שונאיו כשולי קדרה אך בחינוך הבית ראשון לא היה הצמחת קרן בעצם כ"א שערכתי נר למשיחי שהוא הארה מה

פסוק יח

במה שאויביו ע"י שלא יפתחו השערים ע"י כהנים וחסידים עד יאמרו בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך כי אמרו רז"ל שאז נהפכו פני כל אויבי דוד כשולי קדרה וע"ז יאמר אויביו אלביש בושת ואז ועליו יציץ נזרו כי בזכות הבושת שילבשו וישובו בתשובה יציץ נזרו אז יותר בעולם העליון על התגלגל תשובתם על ידו. או יאמר ועי"כ ועליו יציץ נזרו הוא שלמה שיציץ ופרח בכבוד ע"י מה שיכירו כי מחל ה' לדוד ולא על חנם מלך בן בת שבע שיהיה זה השגת נזר ועטרה לדוד וע"כ הוצרך לכבדו אז שלא יכנס הארון ע"י כהנים וחסידים רק בעבור דוד וגם הם יקבלו שכרם לעתיד כמדובר:

פרק קלג

פסוק א

שיר המעלות כו' אחר אומרו במזמור ענין בית שני כמדובר בו בא ודבר על מה שתלוי עיקר הטוב המקווה ההוא שהוא על אחדות הלבבות הפך מה שגרם לנו החרבן השני אשר כלנו ואשר דמה לנו ואמר הנה מה טוב וכו' והוא לומר כי הנה ידוע כי נפשות כל עם בני ישראל א' יחשבו כי חלק א' ממעל המה וע"כ לאחים בני אב אחד נתייחס כלנו כ"א שמפאת הגופים יראו נפרדים ועל כן מצונו הוא יתברך ואהבת לרעך כמוך למען שגם בארץ אשר בה גויותינו אשר כל אחד בפני עצמו נתאחד ונהיה לאחדים לב אחד והוא הכתוב אצלנו על פסוק ישראל גוי אחד בארץ לומר שלא בלבד למעלה אשר שם

שורש כל נפש ונפש מישראל כי השרשים יתאחדו כי הצד השוה שבהן כי ממקור אחד כלן כ"א גם בארץ אשר כל אחד גוף בפני עצמו גם בה יקראו גוי אחד שלא עצרם הגשם להקנות בם פירוד וזהו גוי אחד בארץ. ונבוא אל הענין אומרת רוח הקדש כמדברת אל כל ישראל הנה מה טוב ומה נעים שבת אשר הם אחום מצד נפשותם גם יחד בגויותם לאהוב בעוה"ז כל איש את רעהו כמוהו שהוא טוב מצד עצמו ונעים לעיני הכל כי כאשר לבות בני אדם שלמים איש את רעהו יורק חן התחברותם לעיני הכל וינעם להם שזה הוא תואר נעים :

פסוק ב

והנני מביא ראיה לדבר וילמד סתום מן המפורש והוא כי הנה זה הוא כשמן הטוב והענין כי הנה ארז"ל שכשמשחו את אהרן בשמן המשחה על ראשו ירדו שני טיפין אל הזקן והיה בסוף זקנו כשתי מרגליות לעיני הכל ואין ספק כי היה הענין להורות כי גם שמשה נכנס במקומו כי מתחלה אהרן היה במצרים בין המלך הקדוש ובין העם והיה אפשר יהי' לבו עליו וע"כ העיד הוא יתברך כי לבו שלם עמו באמרו וראך ושמח בלבו וע"כ זכה לכהונה גדולה שיהיה חשן משפט על לבו ולהורות כי כן לבו עשה יתברך ירדו משמן גדולתו שני טיפין עד סוף זקנו למען כל רואיו יכירו כי אין זה כ"א שגדלו ה' וימשחהו לכהן גדול על כי היו הוא ואחיו גם יחד בלב שלם כשתי מרגליות מגיעות עד שפת מלבושו שהוא מקום הצואר אשר שם מקום ענקי המרגליות להתפאר. ונבוא אל הענין בזה לפי דרכנו שאומר הוא יתברך ברוח קדשו דעו אפוא כי כל כך הוא נעים בעיני הכל כשיש התחברות בלבבות כשמן הטוב על הראש שיורד על זקן אהרן ולא על זקן כל יתר הנמשחים רק על זקן אהרן על ישרות לבו אשר אין ספק שהיה נעים בעיני כל רואיו כי בזה היו מכירים אחדות לבם כך כשמן ההוא הוא נעים בשבת כל אחים גם יחד גם שלא יהיה אות ומופת על הדבר כאשר באהרן כי זכות האחדות ישפיע שפע רצון טוב וחן בעיני כל רואיהם אלא שהראה הוא יתברך הדבר באהרן וילמד סתום מן המפורש:

פסוק ג

ואחר שפירש מאי דסליק מניה שהוא מה נעים פירש אשר אמר מה טוב באמרו כטל חרמון כו' לומר תדע מה בין הטוב שהוא השפע היורד מן השמים בהיותם בעלי פירוד הלב ובין היורד בהיותם גם יחד כמה שיש בין טל חרמון לטל היורד על הררי ציון והוא כי בהיות ישראל בעלי פירוד חלילה אין ברכה כנודע מרז"ל כי אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום וע"כ הטל של ברכה הראוי לרדת על הררי ציון אשר שם בני ישראל יוליכהו

ה' אל הר חרמון הוא שניר שהוא טור תלגא כי בחורף ובקיץ הוא מלא שלג וכל הטל היורד בו הולך לאיבוד אך בהיות שלום ואחדות בישראל יורד על הררי ציון וזה יאמר תדע מה בין הפירוד לבין שבת אחים גם יחד כמו שיש בין טל שהיה יורד חרמון ויורד עתה ע"י האחדות על הררי ציון כי על ידי המקום שהוא מוכן אל השפע תהיה לכם ברכה וע"י האחדות יתוסף חיים עד העולם כאשר ע"י האחדות קנו ישראל בסיני חירות ממלאך המות שנאמר ויחן שם ישראל נגד ההר כו' כך יהיה לעתיד ולא עוד אלא שאז לא התמידו החיים ע"י מכשלת העגל אך לעתיד יהיו חיים עד העולם:

א ולענין זווג יתפרש כי הנה מציאות הזווג הוא טוב אפילו לא יהיה בת זוגו לינצל מהרהור והולדה אך אין ההצלחה בעצם רק בהיות בת זוגו כי אז נעים ומתקבל כמאמרנו על פסוק לא טוב היות האדם לבדו כ"א עם אשה ההיא גם שלא יזכה לבת זוגו אך נוסף על בלתי היות לבדו אעשה לו מה שיהיה עזר נוסף על הטוב והוא שיהיה זוגו מקביל אליו וזהו כנגדו ובזה יאמר הנה מה טוב וגם מה נעים ומתקבל היות גם יחד שזולת ההתחברות שהוא מציאות הטוב יש גם יחוד היותה בת זוגו וזהו גם יחד. או מעין זה במאמר ספר הזוהר על כאן בזווג ראשון וכו' כי מה שטרם בואן לעולם הזה אומרים בת פלוני לפלוני הוא זווג ראשון ששניהם שוין אך בבואם פה אם נפרדו במעשיהם אינן זוכים להתחבר והיתה לאיש אחר ועל זה נאמר זווג שני לפי מעשיו ועל מי שזכה בדין ליקח בת זוגו אומר הנה מה טוב כמה ד"א לא טוב להיות לבדו אך הוא גם נעים כאשר הם גם יחד שכאשר היו יחדו למעלה בזווג ראשון הם גם יחד בעוה"ז שלא נפרדו כי הם שניהם כשרים וזכו לזווג הראשון:

ב ומה היא ההעדפה בהיות בת זוגו הלא הוא כשמן הטוב וכו' כי הלא לא אהרן בלבד נמשח ועכ"ז לא נתפשט השמן עד הזקן רק באהרן כי אין זה רק על הכנת המקבל שהשפע מתפשט ויורד וזהו כשמן הטוב על הראש שאם מהראש יורד על הזקן הוא דוקא זקן אהרן ולא זולתו והטעם שיורד בזקנו הוא על פי מדותיו הטובות ביותר שהוא מאחדותו עם אחיו כי ע"כ זכה לכך שירד השמן עד סוף זקנו כשני מרגליות להורות מדת אחדותו שהיה לבו שלם עם משה עם שלקח מנויו להיות בין המלך הקדוש ובין ישראל ולא קנא עליו וזהו הב' טיפין יחד וכן היה משים שלום בין איש לאשתו ע"כ הורה בו הוא יתברך ענין אחדות זווג וזהו על פי מדותיו ששום אחר שנמשח לא ירד בזקנו כ"א זקן אהרן ואין זה רק על פי מדותיו שנמצא השמן הטוב הכנה בו להשפיע הוראם זו והורה אותו בו כן הזווג עם היות שכל זווג הוא טוב והוא מצוה כי לא טוב היות האדם לבדו עם כל זה כשהוא זכאי לפי מעשיו נותנים לו בת זוגו הראשון שהם

בעלי אחדות לפי שרשם ומוצא זכות המצוה הכנה להתברך בזווג עד בלי די כפירוש ספר הזוהר על כאן בזווג שני שהוא בבואם אל העולם שאם יזכה יטול בת זוגו שהיתה לו בראשונה כשאמרו למעלה בת פלוני לפלוני ומתברכים אל אחדותם העצמי.

ג ואם תרצה לראות זה בחוש אמשול לך משל כטל חרמון וכו' והוא כי חרמון הוא שניר טור תלגא כי הנה ברדת הטל על הארץ הטל שיורד על הר חרמון ואותו שיורד על הררי ציון אחד הוא כי הכל יורד כאחת מן השמים ועם שהכל א' חלק היורד בחרמון נאבד ושיורד בהררי ציון הוא לברכה וזהו כטל חרמון שיורד על הררי ציון שעם היותו א' עכ"ז בחרמון אין שם הפרחה כי הוא הר מלא שלג מראשית השנה ועד אחרית שנה אך בהררי ציון אותו טל מפריח ומצליח ואין זה רק כי שם צוה ה' את הברכה מה שאין כן בחרמון כן הזווג שבמקום מעשים טובים והתייחסותם העצמיי זה עם זה שהם אחדים בשרשם שהיא בת זוגו צוה ה' את הברכה שהוא שיהיה מקורם ברוך לפרות ולרבות וריבה האת גם ברכת המזון הרי בני ומזוני והטוב השלישי שהוא חיי לא בלבד יהיה בעוה"ז כי אם חיים עד העולם עד ועד בכלל ואם יהיה עד ולא עד בכלל יהיה שיקרה כמאמר ר' אחאי בר יאשי' שהצדיקים הגדולים גם במותם הם חיים עד שעה א' קודם תחית המתים שחוזרים לעפרם שעה אחת ועולים בתחיה וידוע כי בלשון רז"ל מהתחיה והלאה נקרא עוה"ב וזהו חיים עד העולם שיהיו חיים עד העולם ההוא משא"כ אחר התחיה:

פרק קלד

פסוק א

שיר המעלות הנה ברכו כו' הנה למדונו כי רחוק ה' מתפלת אשר ידיהם מגואלות בבצע מעשקות כאשר למדו מפ' גם כי תרבו תפלה כו'. עוד ידענו כי אין להקב"ה בעוה"ז בימי הגלות כ"א בתי כנסיות שנקראים מקדש מעט וביותר בבתי מדרשות כמאמרם ז"ל על פסוק אוהב ה' שערי ציון כו'. ונבוא אל הענין והוא כי אחרי אומרו אשר יפליא הוא יתברך לעשות למען שמו כאמרו יחל ישראל אל ה' כו' וסיפר ענין מלך המשיח בשני המזמורים הסמוכים אמר הנה מה שראוי לכללות ישראל הוא הללו וברכו את שם ה' כל הנכללים בשם עבדי ה' כי למען שמו יעשה שאז יושלם כענין כי יד על כס יה ובפרט העומדים בבית ה' בלילות הם השוקדים בבתי תפלה בגליות הנקראים לילות כי לכם ישמע יותר בפרטות.

פסוק ב

אך בזאת שלא יהיו כפיהם מגואלות בבצע כלל כי אז גם כי תרבו תפלה אינני שומע כי ידיכם דמים מלאו לכן שאו ידכם קדש וברכו את ה' והוא כי יש ישמע השי"ת תפלתם מיד בברכם את ה' טרם ישאלו באמצעיות יענו אותם מן השמים כענין ר' חייא ובניו שאמרו מוריד הגשם ואתא מיטרא משיב הרוח ונשב זיקא ויש לא יענו אותם עד ישאלו באמצעיות אמר שאו ידכם קדש שתהיו נקיי כפים שכשתשאו ידיכם בתפלה יהיה קדש בלי לכלוך עון בהם ובזה וברכו את ה' בלבד כלומר כי בלי שאלה תענו ותעתרו מן השמים:

פסוק ג

ולמעלה מהיושבים בבתי כנסיות הם היושבים בבתי מדרשות ועוסקים בתורה בגליות כי אלה הם הדבקים בה' יתברך כמאמר ספר הזוהר כי הם העושים שמים חדשים הרוחניים לפניו יתברך ע"י עסק וחדש חדושים בחכמת הסודות יבראו שמים חדשים וע"י הפשט ארץ חדשה והנה אלה למיעוטם לאחדים יחשבם ומה גם לעוסקים בכשרון וטהרה הראויה וע"ז אמר הנה אין צ"ל שלעתיד ייטב לך כ"א שגם יברכך ה' בעצמו כי הוא יתברך יברכך מעתה מציון שלא זזה שכינה משם ופירש את מי הוא זה שיברך מציון את מי שעושה שמים וארץ הוא העוסק בתורה כמדובר:

א **או** יאמר שיר המעלות כו' הנה ידוע כי אברהם תקן תפלת שחרית ויצחק תפלת מנחה ויעקב תפלת ערבית. גם ידענו כי אברהם עשאו יתברך כהן תחת מלכי צדק כדבר שנאמר נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם וכו' ונבא אל הענין אמר הנה ברכו את ה' שהיה נצב על יעקב כשתקן תפלת ערבית כד"א והנה ה' נצב עליו וזה העומדים בבית ה' בלילות שהוא לומר ברכו את ה' המבורך בתפלת ערבית:

ב ואח"כ בבקר שהידים מסואבות מכח טומאה ששורה בלילה עליהן שאו ידכם קדש בנטילה וברכו את ה' לומר גם בשחרית ברכו את ה' שהוא כנגד אברהם או יתכן שיאמר בלילות ברכו את ה' ובבקר שאו ידכם קדש לברך את ישראל ברכת כהנים כנגד אברהם שהיה כהן וגם ברכו את ה' וזה תוספת הוי"ו באמרו וברכו:

ג ובזה בערב לא תצטרכו לא זה ולא זה כי אז יברכך ה' מציון כנגד יצחק שנעקד שם והיא עת רצון לקבל ברכה כל א' וא' בפני עצמו מאתו יתברך המשגיח בפרטים וזהו יברכך ה' מציון והטעם כי אז אתה מקשר ועושה שמים וארץ ע"י תפלה שכנגד יצחק המקשר את אברהם ויעקב והוא עושה שמים וארץ שהוא באמצע ועל ידי כן תושפע ברכה ממקום שנעקד:

א או יאמר הלא תאמרו כי כל הבטחתי שאני עושה עיקר הוא על דוד כי כך אמרתי שם אצמיח קרן לדוד כו' והלא גם כל שאר ישראל עבדיך הם ולמה לא נחוש עליהם ותבטיח גם הם לזה אמר שיר המעלות הנה מזומן ומוכן הוא הטוב ההוא שיהיה לכם בזמן הנז' כשאצמיח קרן לדוד הוא מלך המשיח לכן ברכו את ה' הנאמן לשלם שכר כל עבדי ה' בבתי כנסיות בגליות האלו וזהו העומדים בבית ה' בלילות הן הגליות כנראה מרז"ל כלומר כי תבטחו מעתה בשם שלם בכל ארבע אותיותיו ומעתה ברכו אותו בשם שלם:

ב ושמא תאמרו הלא נסתלק השם הגדול הזה מעלינו מאז נחרב בית קדשנו ואפילו מתחלה לא היה השם הגדול הזה שוכן בציון כ"א שם אדנות הוא שכינה לז"א עשו זאת אפוא והוא כרבינו הקדוש שזקף עשר אצבעותיו למעלה ואמר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שלא נהניתי אפילו באצבע קטנה וביארנו בביאור משלי שכיון שמכל הדברים שנבראו בעשרה מאמרות הנקראים עשר אצבעותיו יתב' כנודע שכולל כל העולם ומלואו לא נהנה אפי' באצבע קטנה שהוא האחרון שבמאמרות וקטן שבכלם שהוא לא טוב היות האדם לבדו כו' לומר שאפי' בזווג האשה לא נהנה לשם הנאה שהיא קדושה נפלאה שהכל היה בכוונת קדושה וזה יאמר שאו כלכם ידכם קדש שהוא כענין רבי שלא תהנו בבחינת כל עשר אצבעות ובזה ברכו מיד השם שלם:

ג כי מיד יברכך ה' מציון כי השם לא בלבד יהיה שלם כ"א שגם יהיה בציון ולא שם אדנות בלבד ומשם יברכך כי שם יהיה וזהו יברכך ה' מציון ושמא תאמר האמנם ישב אלהים על הארץ והיא אדמת עפר לז"א עושה שמים וארץ כי איני אומר עשה אלא עושה שהוא יתברך עושה עשיה חדשה שמים וארץ באופן יהיו ראויים להשרות בהם כד"א ויעש אלהים את הרקיע שהוא תיקון שיהיה כעושה אותם חדשים ממש ומתדמים שמים לארץ כי יזככם:

א **או** יאמר כי לברך את ה' טוב טוב הוא נהיה מרובים אם אפשר כל ישראל וזהו כל עבדי ה' ואם לאו העומדים בבית ה' המתקבצים בבתי כנסיות בלילות הגלות שאין לנו בהמ"ק לא נתייאש כי גם הם מקדש מעט:

ב וזאת עשו למען תקובל תפלתכם שלא ימלאו ידיכם דמים או בצע שאז מה שתברכו את ה' לא יהיה לרצון כד"א גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו כ"א אדרבא שאו ידכם קדש וברכו את ה':

ג ולא בלבד לרבים כי אפילו אם יחיד ישתלם על דרך זה יברכך ה' מציון שהוא מספיק להשכין שכינה בציון ואל תתמה איך את איש אחד בפני עצמו יחשיב לתת לו שכר כ"א שיתן שפע לכלל וכל אחד יהנה בתוכם כי הלא ראה כי הוא יתברך עשה שמים

וארץ וברא אדם אחד הוי כי בשביל אחד עושה עולם שלם והוא אחד מהטעמים שברא אדם אחד:

א **או** יאמר על יושבים בגלות הלז הנה ברכו את ה' על מה שזיכה אתכם להיות עבדי ה' וזהו הנה קודם כל דבר ברכו את ה' להיותכם עבדי ה' ועוד שנית על היותכם עומדים בבית ה' בלילות שהם הגליות שהיה לכם למקדש מעט שזיכה אתכם לכם בגלות בתי כנסיות:

ב ועשו עוד זכות וחסידות שהוא שאו ידכם קדש מכל בצע ועון ותזכו למעלת ר' חייא ובניו שעל ידי ברכם את ה' על טובותיו טרם ישאלו באמצעיות דרך שאלה היה מטיב להם אמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא כך שאו ידכם קדש ועי"כ ברכו את ה' כלומר בברכה בלבד בלי שאלה יברכך ה' כו' ובכלל כוונתו הוא מה שאמר ידכם בלי יו"ד הרבוי שהוא שיהיה באחדות כלם כאחד עם ה'

ג את כלם כאיש א' יברכך ה' יותר מציון והוא כי כל ברכת ציון היא וה' שוכן בציון ועוד יעדיף והטעם הוא כי ציון היה חלק אחד מן הארץ ואתה בזכותך עושה שמים וארץ כלם ולמה לא יבורך עושה שמים וארץ יותר מחלק הארץ לבדו והוא הנודע מספר הזוהר כי שמים וארץ החדשים הם אורות נעשים מזכיות ישראל צדיקים. או ע"ד זה כי השמים החדשים והארץ החדשה הם שתמיד הוא יתברך עושה שעל כן לא נאמר עשה והם לענג בהם את ישראל וא"כ אמור אם תמיד עושה שמים וארץ לישראל איך לא תהיה ברכתם יתירה על ציון שהוא חלק מהארץ הישנה אשר אינה מערך ואיכות החדשה וזה אמר עושה ולא אמר עשה שמים וארץ:

פרק קלה

פסוק א

הללויה הללו כו'. הללו את שם יה וגם הללו את שם ה' שלם אשר אמרתי הללויה הוא למתוארים בתואר עבדי ה' הם יוצאי מצרים כי אז יצאו מתואר עבדי פרעה ונכנסו בתואר עבדי ה' שנאמר כי לי בני ישראל עבדים וכו' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים והוא כי שם הוכר חידוש העולם ע"י האותות והמופתים אשר עשה שם ה' והחדוש הוא הנרמז בשם יה כד"א כי ביה ה' צור עולמים אל תקרי צור אלא צר ב' העולמים בב' אותיות אלה וזהו הללו עבדי ה' לומר כי לכם אמרתי הללויה:

פסוק ב

ואשר אמרתי הללו את שם ה' הוא על אותם שעומדים בבית ה' הוא בית המקדש אחרי הבנותו כי אשר זכו לבנין בהמ"ק ועומדים שם מהם בבית ה' הם כהנים בעבודתם ולוים בשירם ואשר בחצרות בית אלהינו אשר שם ישראל בעזרת ישראל יהללו את השם שלם כי שם בלבד נזכר השם ככתבו כנודע ואז הכהנים והעם העומדים בעזרה מהללים את ה' הנז' בפנים.

או יאמר מעין הקודם מה שאמרתי הללויה הוא מה שתהללו עבדי ה' יוצאי מצרים ומה שאמרתי שיהללו את שם ה' הוא אותם שעומדים בבית ה' הוא בהמ"ק של מעלה בהיותם בחצרות בית אלהינו הוא בהמ"ק של מטה הנקרא חצרות של העליון כנודע מרז"ל כי העומד בתחתון נחשב כעומד בעליון כי העוה"ז דומה לפרוזדור וחצר בפני העליון כמפורש אצלנו על פסוק כי טוב יום בחצריך כו' ועל פסוק שתולים בבית ה' כו' בס"ד והוא אמרם ז"ל במקומות רבים כי העומד בבהמ"ק של מטה מעלה עליו הכתוב כאלו עומד בשל מעלה:

פסוק ג

ושמא תאמר איך תייחס הלול שם יה אל מי שתקראם עבדי ה' שלם ומה גם כי כל ענין יציאת מצרים בשם שלם היה כד"א וידעו מצרים כי אני ה' וידעתם כי אני ה' לזה חזר ואמר הללויה כי טוב ה' לומר מה שאמרתי הללו יה הוא כי ע"י ב' אותיות שראיתם במצרים אמתת חדוש העולם שנברא בהן ידעתם הנברא בהן הכרתם כי טוב ה' עליכם ומה שתוסיפו אחר כך בבנין הבית בהלל על השם השלם אחר שגם מאז על השלם היה סוף הדבר הלא הוא כי יהי הלול יתר שתזמרו לו על היותו נעים בלתי מתגאה לפרוש מכם רק מתקבל אתכם וכביכול מערב דעתו ושורה עמכם:

פסוק ד

ומיד טעם שני למה שאמרתי הללויה כי יעקב בהיותם מכונים בשם יעקב בלתי כשרים בחר לו להלל שם יה להשקיע בלבם אמונת חידוש השני עולמות והנקראים ישראל בחרו להלל שם יה למה שהם סגולתו של שם זה שהם סגולות השני עולמים כד"א והייתם לי סגלה מכל העמים אך העיקר הוא כל אחדות הארבע אותיות:

א **או** יאמר הללו את שם יה בן שני אותיות וגם הללו את שם ה' בן ד' מה שאמרתי הללו את שם ה' הוא על שזכיתם להיות עבדי ה' וזהו הללו עבדי ה':

ב ומה שאמרתי הללויה אמרתי על העומדים בבית ה' בהיותם בחצרות בית אלהינו והוא כנודע במקומות רבים מרז"ל כי כל הבאים בבהמ"ק של מטה מעלה עליהם כאלו הם

בבהמ"ק של מעלה וכמאמרנו על פסוק נבואה למשכנותיו ויום הכפורים יוכיח שהיו עומדים צפופים ומשתחוים רווחים כי אין זה כ"א שבהמ"ק של מעלה הוא כמחובר לשל מטה כמפורש אצלנו במזמור שמחתי באומרים לי כו' ומבואר אצלנו כי בהמ"ק של מטה הוא כחצר לשל מעלה והוא ענין שתולים בבית ה' בחצרות כו' וזהו למה שאמרתי הלליה הוא העומדים בשני עולמות כאחד כי העומדים בבית ה' הוא בהמ"ק של מעלה בהיותם בחצרות בית אלהינו הוא בהמ"ק של מטה וזהו שם יה כי ביה ה' צור עולמים ע"כ להורות ענין זה הללו את שם יה:

ג ועוד טעם שני להלל אל כל אחד משני שמותיו יתברך אלה כל א' על בחינתו והוא על שם יה הלליה על שע"י שם זה ניכר לכם כי טוב ה' שע"י השני עולמות שברא בשתי אותיות אלו ממשיך טובו כי לא ברא השני עולמות שהם התפשטות מאתו יתברך כ"א למה שהוא טוב וחפץ חסד ומרבה להיטיב בעולם הזה ובעוה"ב כי עולם חסד יבנה וזמרו שמו על כי הוא נעים שבכל שלמות שמו הגדול הוא נעים בלתי מתגאה בדבק את הצדיקים עמו כ"א שמוצאים חן בעיניו יתברך שהוא משמעות נעים שכמעט מחברם עמו כאיש אל אחיו שקוראים אחי ורעי ואמרו רז"ל משל לשני אחים תאומים:

ד ומה שאני מזכיר הבחינה הראשונה בפני השניה הגדולה הזאת העיקרית הלא הוא כי בעמו יתברך יש שני סוגים א' הנקראים בשם יעקב הבלתי שלמים בעצם. ב' אשר בשם ישראל יכונה שהם שלומי אמוני ישראל והסוג הא' בוחרים בשכר שע"כ יביטו אל העוה"ז והעוה"ב הנבראים בשם יה שבהם הוא יתברך מטיב להם וזהו כי יעקב בחר לו יה וע"כ על בחינה זו אמרתי הלליה כי טוב ה' אך ישראל אינן מביטים רק להיותם סגולתו דבקים בו ולא על אהבת השכר ועל סוג זה אמרתי זמרו לשמו כי נעים שכמעט משוה אותם אליו להיות לו סגולה שהוא החן והנעימות אשר אין לו סוף כמדובר:

פסוק ה

כי אני ידעתי וכו' שמא יאמר איש הלא אמרת כי טוב להלל את שם יה ואת שם ה' ואלו שם אדנות לא הזכרת האם בלתי נאות להללו גם הוא חלילה לא כן הוא כ"א שכאשר אני ידעתי כי גדול ה' כך ידעתי שגם ואדונינו שהוא שם אדנות גדול מכל אלהים:

פסוק ו

כי הנה כל אשר חפץ שם ה' עשה אדונינו הוא שם אדנות בשמים ובארץ כמפורסם ליודעים חן כי שם אדנות הוא המשלשל ופועל כל אשר חפץ השם הגדול:

ה או יאמר בשום לב אל אומרו מכל אלהים שיורה חלילה כי זולתו יתברך יש אלהים אלא שהוא גדול מכלם ואין הפרש רק במדרגות והן אמת כי המאמין זה הוא כופר בה'

חלילה אך הנה בביאור התורה הקשינו הקושי הלז על מאמר יתרו האומר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי הלא יראה חלילה כי יש ממש באלהים זולתו כ"א שה' גדול מכלם אך כתבנו כי אין זה משמעות הכתוב כ"א עתה ידעתי כי גדול ה' וממה ידעתי זה מכל האלהים שלא הנחתי ע"א שלא עבדתי ומהם למדתי וידעתי כי גדול ה' כי כלם הבל והוא יתברך עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר ועל הדרך הזה יאמר הלא אמרתי להלל את ה' ישתבח לעד והלא יאמרו העמים כי גם להם אלהים ואולי יש להם במה להללם הנה זה איני צריך לדבר וגם לא להללו מצד איכותו כ"א מצד פעולותיו וטובותיו כמפורש בכתובים הנאמרים באמת כי על מציאותו יתברך אין צורך לאמרו כי זה הוא דבר פשוט ומפורסם כי כבר אני ידעתי כי גדול ה' ואדונינו הוא שכינה הוא שם אדנות וממה ידעתי מכל אלהים כי כלם כאין נגדו:

ו והראיה מפורסמת היא כ"א היה חלילה אלוה זולתו לא יבצר מהיות הוא יתברך מושל בשמים והאחרים בארץ או להפך או הוא יתברך בקצת יסודות והאחרים בשאר אך הלא ראינו כי כל אשר חפץ ה' עשה כא' בשמים ובארץ ובכל היסודות כאחת ולית מאן די ימחי בידיה הנה ראיה כי הוא לבדו אלהים בשמים ובארץ ובכל היסודות:

פסוק ז

והראיה כי הלא היה יכול הוא יתברך להמטיר בלי ברקים ובלי נשיבת רוח אך להורות בפעולה אחת כללות שליטתו למעלה ולמטה ובכל היסודות וזהו מעלה נשיאים מקצה הארץ ולמה ברקים למטר עשה והם הפך המטר כי זה אש וזה מים וגם מוצא רוח מאוצרותיו ומה צורך רוח להמטיר מים אך אין זה רק להורות כאחת פעולה למטה ביסוד העפר להוציא ממנה יסוד המים הם נשיאים וברקים מיסוד האש והם מן השמים וגם מוצא רוח הרי פעולה אחת כוללת שמים וארץ וארבע יסודות להורות כי הוא יתברך לבדו מושל בכלם כי כלם מעשה ידיו שאל"כ למה בשום פעם לא נמנע א' מיסודות אלו מכח אלוה המושל בו המעכב אך אין זה כ"א שאין זולתו חלילה חלילה:

ה או יכוין תשובה על אשר יומרוהו למזמה באמרם כי רם ה' ועל השמים כבודו ואיככה יפעל בארץ הלזו העכורה לז"א אני ידעתי כי גדול ה' כו':

ו ואל תתמהו על גדולתו איך יפעל בארץ כי הלא אינו כבשר ודם הפועל גשם בגשם כ"א כל אשר חפץ במחשבה עשה בפועל ואם הארץ עכורה מלקבל דקות המחשבה ע"כ הוא יתברך משלשל הדברים ע"י השמים ומתעבה המציאות ומתראית הפעולה גשמית בארץ וזהו בשמים ובארץ כי כל אשר חפץ במחשבה עשה בפועל בשמים ומהם בארץ כנודע ליודעים דרך ההתפשטות:

ז ועוד ראיה אל ההשגחה כי הוא יתברך מעלה נשיאים כו' והוא שמעלה אותם אפילו מקצה הארץ הרחוק מהים כי שם מקום יובש גדול ואיך יעלו נשיאים משם אם לא כי צורם מכרם והעלם ושמא תאמר כדעת חכמי הטבע כי האדים העולים מן הארץ הם המתמוגגים ונהפכים למים והוא המטר והנה החלתי לדחות באמור מקצה הארץ כי שם ארץ הנגב נגובה ויבשה מאד ואם על כל זה תתאמץ בדבר עוד אשיבך מהברקים כי ברקים למטר עשה ומה בצע ברקים לזה ואם להתיך האדים איך בעת התהוות לחות נוסף בעולם יתהוה הפכו כרגע אך אין זה רק השגחה ושמא תאמר כי הארבעה יסודות אשר למטה מהגלגלים תמיד מתהפכים קצתם אל קצתם לפי סמיכותם ועי"כ יתהוו ההויות כאשר הביא הרמב"ם ז"ל במדע ועי"כ היה אפשר להשיב על הברקים כי בעת התהוות מסמיכות עפר אל המים אד כן מסמיכות יסוד האש והאויר יתהוה ברק פורח באויר לכן עוד אביא לך ראיה מן הרוח הנושב בזעף בעת הגשם שאינו כרוח מצויה ההולך לאט כי אין לומר שע"י יסוד הרוח ויסוד האש או האויר והמים תתילד הרוח החזק ההוא כי הלא אם הרוח עצמו יסודו הפשוט הוא משולל זעף איך בהצטרפו עם יסוד נוח הימנו יצא רוח קשה מהרוח המצויה ההולך לאט רוח חזק מפרק הרים ומשבר סלעים אלא ודאי שהוא יתברך מוצא רוח מאוצרותיו בהשגחה פרטית לצורך שעתן ומזה נקיש אל העבים ומטר גשם כי הוא יתברך הממטיר על הארץ ומשלח ברקים ולא בטבע כלל:

פסוק ח

שהכה בכורי כו' עוד ראיה אל השגחתו יתברך בעולם השפל כי הלא כביכול בעצמו הכה כל בכורי מצרים הוא ולא שליח עם היות מאדם עד בהמה ואין זה רק להודיע פרטות השגחתו:

פסוק ט

ולא שיורה בזה דבר נגד רוממותו יתברך כי הלא כשרצה לנגוע בגדולי פרעה וכל עבדיו ביחוד ע"י שליח עשה וז"א שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים ע"י שליח עם היות בפרעה ובכל עבדיו כנודע כי ע"י משה ואהרן היו כי לא היה כבודו יתברך לעשות בעצמו ואומרו בתוככי לנוכח הוא כמדבר עמה כלומר את תעידי שדברי אמת הנה הורה גדולתו ובענין בכורי מצרים עם היות מאדם עד בהמה עשה ע"י עצמו הורה השגחתו והיה הכרח היות על ידו כמפורש אצלנו הטעם במקומו בס"ד:

פסוק י
ושמא תאמרו הנה על זה יש קושי גדול בהשגחתו ית' כי הלא למצרים שהצרו את ישראל לא כלה אותם כאשר עשה לסיחון ולעוג ולכל ממלכות כנען אשר לא הצרו את ישראל ויכלם ויקח את כל ארצם מידם והנה התשובה הוא כי מה שעשה לאלו לא היה כי אם על ארצם כי היא היתה לישראל מאז וזהו שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים לסיחון כו':

פסוק יב
ונתן ארצם נחלה כו' מה שלא הרג את פרעה ולא כלה ממלכתו ועמו ולא נתן ארצו נחלה הלא הוא יען היתה נחלה לישראל עמו אשר לו יעדה הוא ית' מאז דבר עם האבות מה שאין כן ארץ מצרים ע"כ היתה מצרים לפלטה ויושביה נשארו בה:

פסוק יג
ה' שמך לעולם כו' אחר חלקו ב' הבחינות למי יאות להלל בשם יה ולמי בשם שלם הוקשה לו למה שם יה שהוא חצי השם נזכר ככתבו ולא כל השם שלם כ"א בשם אדנות כאמרו זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר ע"כ אמר הנה ה' שמך בן ארבע אותיות הוא לעולם בכל זמן אלא שה' זכרך שיהיה נזכר ככתבו אינו עתה רק מסור לדור ודור שהוא בזמן שעליו נאמר כי יד על כס יה כו' מדור דור כי הוא יתברך אמר שיהיה הדבר מסור מדור דור שהוא שאם זכו יהיה בדור א' ואם לאו יהיה בדור אחר והוא ענין בעתה אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה וזהו מדור דור שאם זכו יהיה בדור של אחישנה ואם לאו יהיה בדור של בעתה:

פסוק יד
ופי' ואמר מה שאמרתי זכרך לדור ודור הוא כי ידין ה' כו' שהוא כאשר ידין ה' עמו מעמלק וז"א כי ידין כי א' מלשונות כי הוא כאשר והוא כי אז יקרא ככתבו כל השם שיכלול גם הוי"ו וה"א אחרונה אך עתה אינו נהגה ככתבו רק השתי אותיות ראשונות שהם יה וזהו שאין השם כלומר להיות נהגה כלו רק יה בלבד עד ינקם מעמלק והטעם פורש בדרך הסוד כי לשלש ראשונות עליונות לא יחסר גם בימי הגלות שפע אך לאחרונות הנרמזים בו"ה יחסר כעת להשפיע ברבוי עד העתיד שאז לא יהיה הפרש בין אלו לאלו כי לא יחסר המזג בשניהם ושמא תאמר אולי יתחייבו ישראל בדין ולא יזכו לכך לזה אמר במה נבטח יהי כן ומעשינו לא ינגדונו הלא הוא כי לעתיד ידין ה' בעל הרחמים עמו ועל עבדיו הם כל ישראל עובדי ה' ולא המירוהו יתנחם:

פסוק טו
בראות עצבי כו' לומר כי לא ידין אותנו בערך מה שממנו ואליו יתברך כי לא יצדק כל חי אך בערך האומות מ"ה אצלנו כי בערכם נהיה צדיקים כי עבדיו יתברך אנחנו ועצבי הגוים אשר יעבדום הפך האדם שצורתו מעולה מחומרו אך אלו חומרם מעולה מצורתם כי חומרם כסף וזהב וצורתם הבל כי אין בה איכות רק מעשה ידי אדם אשר ימות וכל רוח אין בקרבם:

פסוק טז
ושמא תאמר הלא כמה עושים ע"י כשוף או טלסמאות שידברו וישמעו וישיבו דבר וכרואים את הדובר בם אמר הנה אין הפה שלהם הדובר וזהו פה להם ולא ידברו כי לא ינועו שפתותם רק ששומעים קול יוצא ואין העצב נבזה הוא הדובר רק כח אחר השורה בו ועל דרך זה מאמר הכתוב והדבר אין בהם וכן עינים להם ולא יראו כי אין ראייתם תלויה בעינים כי לא יניעו עפעפיהם לא עמץ ולא פתח:

פסוק יז
וגם אזנים להם ולא ישמעו הם בעצמם בדברם עם הכח ההוא כי אינו רק כח מושאל שם והנה כל זה הוא לאשר יש רוח בפיהם שישמעו דבור ואין פיהם הדובר כמדובר וכל שכן אשר אין רוח כלל בפיהם כי מהכל זה ימעטו וז"א אף אין יש כו' והוא אומרו אף הוא כמו אף שוכני בתי חומר שפירושו כ"ש שוכני כו' וכן יאמר אם אשר יש רוח בפיהם אמרתי שהוא הבל אף כלומר כל שכן אשר אין יש אפילו מציאות רוח בפיהם:

פסוק יח
ושמא תאמר הא מיהא הלא דבר הוא אשר יש רוח בפיהם שידברו עתידות וענינים גם שיהיה מושאל שם והפה שלהם בעצם לא ידבר ע"כ אמר יהי רצון שכמוהם יהיו עושיהם שרוחם בקרבם יהיה כן מושאל בקרב גופו אשר יופקד בו ע"י ניחוש כל אשר בוטח בהם כי הלא איש אשר יהי לו כן לא יחיה ובעוד שהרוח החיצוני ישרה בו יצעק מכאב לב כי לא ימצא מנוח איש ברוח מושאל כנודע כי גם בעצב נבזה אשר יושם בו הכח ההוא לא יהיה בו התערבות עם העצב שהוא בו ואין לו קיום וכח רק יושם שם בעל כרחו במעשה תעתועים ולא ירעו ולא ישחיתו וגם היטב אין אותם רק כחות טמאים וכוזבים ולפעמים יצדקו כי יאמרו מה שישמעו מאחרי הקדושה אך לא שיהיה לאל ידם לעשות כלל ועיקר הנה כי האדם טוב ושלם מזה כ"א כמוהם יהיו עושיהם ימר שדי להם ואיך יעשה לו אדם אלהים לעבוד את הגרוע מעצמו ע"כ כאשר ידין הוא יתברך את עמו ישראל בדונו את אלו יחד נזכה כי בערכם שלמים אנחנו שדבקנו בה' אלהים

אמת אשר לו דומיה תהלה ישתבח שמו לעד או הוא יעוד חלף מעשיהם כי כמוהם יהיו עושיהם לעתיד כי אותם כחות טומאה יהיו בהם ומתמוגגים ונמקים בעונם על ידם על דרך שהיו מלובשים בעצביהם כל הבוטח בהם:

פסוק יט

ואז בית ישראל כי יהללו את שם ה' כי יהיו זכאים בדין הפך האומות מ"ה ובית ישראל הכירו ודעו כי לא לעצמכם להחזיק הטובה בעצם כי הלא על היותכם בית ישראל ולא כגוים ברכו את ה' כי אליו להחזיק הטובה כברכתנו בכל יום תמיד שלא עשני כו'. או יחזור אל אומרו למעלה שלעתיד נתעתד להלל שם ה' שעומדים יהיו רגלינו בבית ה' בחצרות בית אלהינו בא לפרש עתה ואמר מה שאמרתי שנהלל אותו אז בב"ה הוא ישראל במעמדן תחלה כי יביאו קרבנות וברכו את ה' שמזכה אתכם לכך ואחר שזכו והביאום ישראל זוכים אחריהם כהנים בית אהרן שקרבום אותם:

פסוק כ

ואחר כך בית הלוי בשירם ואשר הם יראי ה' בלתי צריכים קרבנות ברכו את ה':

פסוק כא

ברוך ה' כו' כהתימו לדבר על הברכות הראויות לה' השלם בכל אותיותיו ראה והנה היה מקום לומר א"כ אפוא נברך את ה' שלם ובכלל הוא שם יה והוא התחיל פתח דברי המזמור הללויה על כן אמר ברוך ה' מציון כו' לומר בהלול שם יה תלוי כל האמור והוא כי הלא כמו זר נחשב החשיבו יתברך את האדם יברכנו כי מה האדם כי יבא אחרי המלך הקדוש וברכה ירצה מפיהו ואפילו העוסק בתורת ה' המתייחס לציון כד"א כי מציון תצא תורה וכן הוא מן התימה ישכון ה' בירושלים כי האמנם ישב אלהים על הארץ ואיך יעבדוהו כהנים ולוים וישראל בה כענין פסוקים הקודמים אך יצדקו שני הדברים האלה במה שידענו אמונה אומן כי ביה ה' צור עולמים העוה"ב ביו"ד והעוה"ז בה"א וע"כ יש לו יתברך שייכות עם האדם מחמת נפשו שהיא מהעולם שנברא ביו"ד שבשמו וגם שוכן בירושלים שיש לו שייכות ע"י שהעולם הזה נברא בה"א שבשמו וע"כ ראוי להלל את שם יה להחזיק באמונת היות רצונו יתברך בשני הדברים וזה ענין הכתוב היות ברוך ה' מציון ע"י בני האדם המתייחסים אליה מפאת נפשם כד"א ולציון יאמר איש ואיש יולד בה וכן היותו שוכן ירושלים שמשם גופו ממקום המזבח שנברא בה"א על שני הדברים האלה הללו את שם יה שבו נבראו העולמות שעל ידי כן יש לו יתברך שייכות לשני הדברים הנאמרים באמת:

פרק קלו

פסוק א

הודו לה' כו' אמר למעלה שיש זמן מתיחס הילול אל שם יה ויש אל שם שלם אמר עתה הודו לה' כי טוב כי הלא לעולם חסדו בין בזמן המיוחד לשם האחד בין למיוחד לזמן האחר תמיד השפע ממנו כלומר ואשר ייחדנו זמן לא למעט השלם בשום זמן כי הכל מאתו אלא שיש זמן נזכה להלל אל השלם כי נהיה מושפעים בשלמות רב. או הודו לה' כי הוא לבדו יקרא טוב ולא זולתו כי מלך ב"ו מטיב לעם ולפי האמת הוא לשיעבדוהו כי צריך להם אך מי יקרא טוב בעצם הקב"ה כי בשביל העולם הוא חסדו ולא לעצמו:

פסוק ב

ושמא תאמר הלא השכינה אשר אתנו ומשפעת בנו ממה שמקבלת מסבת הסבות החסד שסיבת הסיבות מטיב לה הלא לה' יתייחס לא כן הוא רק הודו לאלהי האלהים שהשכינה היא נקראת אלהים וה' אלהיו יקרא שהיותו אלהי האלהים הוא שמאציל לשכינה שעלולה ממנו שפע עצום גם על זה עליכם מוטל להודות כי גם זה בשביל העולם הוא חסדו כי לא היה אפשר לקבל עולם גשמי השפע מהסבה ראשונה אם לא ע"י השתלשלות הנזכר:

פסוק ג

ושמא תאמר בחינה זו צודקת אך מה תאמר על מה שהשכינה היא שם אדנות שהוא אדוני אדונים משפעת על כל שרים של מעלה שהם אדוני האומות מה חסד הוא לעולם הלא טוב היה העדרם גם על זה הודו כי לעולם חסדו לקיימו והוא ענין שבעים פרי החג כי כל עוד שלא הטהרנו מזוהמת נחש צריך יהיו ליסר העולם כנודע:

פסוק ד

לעושה נפלאות כו' ראו נא גודל מדתו לעשות חסד כי כאשר ברא את העולם אשר לא היה אז כ"א הוא ית' לבדו ולא הי' במציאות מי יעשה לו הוא ית' חסד עכ"ז עשה העולם לעשות חסד עם העולם עצמו אשר גזרה חכמתו לעשות ועל כן ראוי להודות לעושה כו' שהוא שעשה נפלאות גדולות בהיותו לבדו קודם היות עולם ושום נברא ועשה נפלאות הם מעשה בראשית על צד הפלא כי מי היה כבר שעשה חסד עמו בברוא עולם בשבילו לכן אמור כי בשביל עשות חסד עם העולם עצמו וברואיו שגזרה חכמתו ית' לעשותם עדיין עשאם גם שלא קדם מקבל החסד:

פסוק ה
לעשה השמים כו' שמים ומלאכים אינם בני קבלת חסד ולמה נבראו הנה עשאם בתבונה שהבין צרכי התחתונים למיניהם להשתלשל על ידם. או כי הנה בשמים יש מזלות מחייבים טוב לגבר או רע לו ולפעמים הפך מעלליהם ונבא לשאלת צדיק ורע לו רשע וטוב לו א"כ לא לחסד יחשב דע כי עשאו בתבונה שהבין כל הראוי לאיש ואיש לפי מעשיו וסידר בתבונתו סידור המזלות באופן יביאו על כל אדם על פי רצונו יתברך על פי מעשיו ואם ייטיב לרשע הוא לנכות זכיותיו וההפך בצדיק באופן שגם זה בשביל קיום העולם הוא חסד עד יוכן כל איש לבלתי ידח ממנו נדח:

פסוק ו
לרוקע הארץ כו' היות ארץ על המים הוא צער ליסוד ההוא היות שלא כטבעו כי יסוד העפר טבעו למטה אל תתמה כי בשביל עולם היה חסדו שיתקיימו. או יאמר כי כאשר הים הוא עליון מהארץ הד"א הקורא למי הים וישפכם וארז"ל אין שפיכה אלא מלמעלה למטה אם כן למה לא צוה ויעמדו כל המים מצד אחד ולא תהיה ארץ נרקעת על מים אל תתמה כי בשביל העולם היה חסדו בזה שעל ידי כן החי יתן אל לבו להתכשר באמור כי אין צריך אם יכעיסו את קונם רק להניח הדבר אל הטבע ויקנו יראו ויתקיים עולם:

פסוק ז
לעשה אורים כו' שמא תאמר הרי ברא הוא יתברך שני אורים גדולים ואדרבא נמשך קטרוג עד שהוצרך להקטין א' גם זה שעשאם תחלה גדולים לעשות חסד לעולם היתה הכונה שהיה טוב גדול לעולם למעט פגעי לילה והוא יתברך עשה את שלו ע"י גדולת הירח:

פסוק ח
את השמש כו' שמא תאמר אחר הקטרוג ויושם השמש לממשלת ביום הלא תמשך קנאה ומה אם בהיות שוים היה קטרוג מה גם בהיות יתרון לשמש אמר גם זה הוא הטעם כי לעולם חסדו למען ילמדו העולם להיות נעלבים שומעין ואין משיבין שיהיו כצאת השמש בגבורתו:
או מה שהמשילו ביום לבד הוא חסד שילמדו העולם האמונה כאברהם ע"י גלגל חמה:

פסוק ט
את הירח כו' שהיה נראה ששם עמה ממשלות כוכבים ולא נתן לה לבדה ממשלת הלילה והיה נראה שנותן פתחון פה שלא די עלבונה שהקטינה אלא שלא נתן לה ממשלת הלילה לגמרי כשמש ביום אמר כי לא כן הוא כי אדרבא חסד הוא לעולם והוא מאמרם

ז"ל שלא נתן ממשלת לכוכבים רק מתחת ידה כי להפיס דעתה הרבה חייליה וילמדו לפייס את אשר הקניטו:

פסוק י

למכה מצרים כו' הנה יתחמץ לב הרואה מיתת בכורות אם מצרים חטאו בכורות ומה גם קטניהם מה חטאו דע כי האלהים עשה לעשות חסד עם העולם יכירו השגחתו הפרטית כי כנגד עכבם בנו בכורו ישראל עשה וגדול הוא תועלת הכלל בהכיר ההשגחה לקיים כללות העולם מהפסד בכוריהם. או למכה מצרים בעצמו ית' ולא ע"י שליח היה כי לעולם חסדו יכירו כי לא מגזרת המערכת היתה כי אם כן ימותו גם בכורי ישראל על כן עשה בעצמו להבחין משא"כ על ידי משחית שלא יבחין כיון שניתן רשות ויטעו הרואים ויאמרו כי הוא מהמזל כמפורש אצלנו במקומו:

פסוק יא

וכן ויוצא ישראל מתוכם ממש גוי מקרב גוי מטומעים בהם כיוצא בהם בלתי ראויים גם זה כי לעולם חסדו כי אם לא עשה לפנים מן השורה בזה היו אובדים ישראל ואם אין ישראל אין עולם נמצא עושה חסד עם העולם. או ויוצא ולא ע"י שליח כאמרו ועברתי בארץ מצרים כו' היה כי לעולם חסדו שאם לא כן לא היתה תקומה כמפורש אצלנו במאמר משל לכהן שתרומתו בבית הקברות כו' ויאבדו נהיה העולם בלתי מתקיים:

פסוק יב

ביד חזקה כו' אין צ"ל שהיה ביד חזקה לעכב המנגדים בל יקטרגו כעוזא שרו של מצרים כי אם בזרוע נטויה לינקם מהמקטרג כמ"ש ז"ל וירא ישראל את מצרים מת שרו שלו שר של מצרים מצרים שמו למה עשה כן וישראל בלתי ראויים הוא לעשות חסד עם העולם כי אם ישתקעו שם ישראל יאבדו ואם אין ישראל אין עולם כד"א כי כארבע רוחות כו':

פסוק יג

לגוזר ים סוף כו' הנה גזרת ים סוף קריעה אחת להעביר את ישראל לטבוע המצריים היה די אך לגזור באופן ימשכו גם כן גזרים רבים כמ"ש ז"ל שנעשו י"ב גזרים וכותל חומת מים מפסקת בין זה לזה ובכל אחד מהי"ב קרעים שבט אחד בפני עצמו ולמה עשה ה' ככה ולא קרע א' לכל שבטי ישראל אך היה לעשות חסד עם העולם שיכירו ההשגחה ולא יאבד העולם והוא בשום לב אל מאמרם ז"ל באמרם כי נעשו י"ב שבטים ולא י"ג כי אפרים ומנשה שנים המה. אך יתכן כי האלהים עשה בל יטעו ישראל ויאבדו ויבטל העולם והוא כי הנה עבר בים צרת פסל מיכה משבט אפרים ואם היה הכל קרע אחד היה מקום לשטן להטעות את איש שוגה או פתי כי חלילה חלילה הפסל נסך מיכה

קרע להם את הים על כן עשה ית' כי לכל שבט יהיה לו קרע בפני עצמו וגם המקום אשר היה הוא בשבט אפרים יהיה שבט מנשה עמו לרמוז כי מי שקרע לכל א' משאר שבטים אשר אין לו פסל קרע למנשה ואגבו היה אפרים משא"כ אם היה לאפרים לבדו קרע אחד נמצא כי היות הגזרה לגזרים היה כדי שלעולם יהי חסד להתקיים ולא יאבד העולם בטעותם אם היה קרע אחד לכל שבטי ישראל:

פסוק יד

והעביר ישראל כו' על פסוק בכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ארז"ל שאמר לשון יחיד על יעקב אבינו שהעבירו בים עם בניו להראותו נפלאות שהיה עושה להם ובזה יאמר והעביר ישראל הוא יעקב בתוכו מה צורך היה בדבר אלא כי גם בזה היה כי בשביל העולם היה חסדו שאל"כ היה אפשר תקטרג עליהם מדת הדין כי המרו על ים בים סוף כאשר החלה כמ"ש ז"ל והמים להם חומה חמה כתיב מלמד שנתמלא עליהם חמה לולי חסדו ית' ואם היה כך היה העולם אבד כ"א אין ישראל אין עולם וזהו כי לעולם חסדו. ולדעת האומר במדרש שבעוד ישראל תוך המים טבעו המצריים יאמר והעביר ישראל בתוכו כו' ונער כו' לומר שלא העביר ישראל מתוכו כ"א עודם בתוכו היה מה שונער פרעה כו' וגם זה לעולם כלו היה חסדו למען עין בעין יראו ישראל כי ה' הוא האלהים מציל אותם וטובע את המצריים כאחת למען יושרשו בידיעת אחדות דין ורחמים כי בצדקת אמונתם העולם עומד :

פסוק טו

ונער פרעה כו' היה אפשר בלי שינערם כי אם שבנחת ישובו המים עליהם ויטבעו ולמה נערם אך גם זה לעולם חסדו בל יאמר פרעה שנצול כי הרוח קדים קרע הים ואחר כך בטבע נטבעו בשוב המים עליהם אך בניעור הכירו ההשגחה גם הוא גם ישראל והוא תיקון העולם:

פסוק טז

למוליך וכו' מה שהוליכם ויסב אותם במדבר ולא דרך ישרה היה כי לעולם חסדו פן ינחם העם כו' ויאבד העולם באבדם או למוליך בעצמו במדבר ולא ע"י מלאך גם זה היה כי לעולם חסדו פן יטעו במלאך כמ"ש ז"ל שאמר הקב"ה אל תמר בו אל תמירני בו ואם ככה היה עושה העולם היה אבד בחטאם:

פסוק יז

למכה כו' ראוי לשים לב כי מלכים גדולים הן הם מלכים אדירים ולמה חילקם לשנים וגם חילק אחר כך את סיחון בפני עצמו ואת עוג בפני עצמו ועוד שאחר אומרו ונתן

ארצם לנחלה ידוע של ישראל היא ולמה חזר ואמר נחלה לישראל כו' או היה לו לאמרם כא' ונתן ארצם לנחלה לישראל עבדו כו'. ועוד אומר עבדו והל"ל עמו כאשר במזמור הקודם אך הנה אמרו רז"ל כי מפלת סיחון ועוג היה ראשית מפלת מלכי מדין ומלכי א"י כמ"ש ז"ל שהיה בלק אומר ב' מלכים גדולים אלו שהיינו בוטחים בהם לא עמדו לפניהם איך נעמוד אנחנו על כן אחר אומרו למכה מלכים גדולים שהם סיחון ועוג

פסוק יח

אמר ויהרוג מלכים אדירים הם ל"א מלכי א"י שארז"ל שהיו מלכי כל כללות העולם אלא שכל היה לו חלק בארץ ישראל מיוחד למלכותו ועליהם אמר ויהרוג מלכים אדירים:

פסוק יט

ופירש מה שאמרתי למכה מלכים גדולים הוא לסיחון וכו'

פסוק כ

ולעוג וכו' לומר כי כדאי כל א' וא' מאלו להטיל מורך באדירים הידועים:

פסוק כא

ועל שני אלו שהתחיל בהם אמר ונתן ארצם לנחלה כלומר גם שאינה עיקר הנחלה עשאה לנחלה:

פסוק כב

ועל ארץ המלכים אדירים שהם מלכי א"י אמר נחלה לישראל עבדו והוא נחלת ארץ ישראל נשתנית משאר נחלות כנודע שהיו המתים יורשים את החיים עד יעקב על כן לא אמר ישראל עמו כי אם ישראל עבדו שהוא ישראל סבא וכוונת כל הנצחונות ונחלות הללו לא היתה כי אם לעשות חסד עם העולם שיתקיים על ידי הנחיל את ישראל נחלות אבותם בארץ הקדושה להמשיך שפע משער השמים לקיים כל העולם בקיימם את התורה בה כנודע:

פסוק כג

שבשפלנו כו' ידוע ענין מאמרם ז"ל כי בצאת ישראל ממצרים יצאו במבט כליה ח"ו שהוא כוכב רעה שעליו אמר פרעה ראו כי רעה נגד פניכם וע"כ בהכנסם לארץ היו לפי הכוכב ההוא נהרגים ביד צריהם לולי רחמיו יתברך שהפך דמם בדם מילה שמל אותם יהושע והוא מאמרו היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שפדה אותם מצריהם בדם מילה וזה יאמר שבשפלנו שהוא בעת שפלות על פי הכוכב הנותנם תחת צריהם להרג אז זכר לנו להורישם ארץ ל"א מלכים:

פסוק כד
ויפרקנו שפדה אותנו מצרינו בדם מילה שנתן דם מילה תחת נפשותינו ע"י צרינו כי זה לא לנו ישראל בלבד היה חסדו כ"א לעולם כלו כ"א אין ישראל אין עולם כנודע:

פסוק כה
ואחר אשר מל יהושע אותם היה להם חסרון לחם כי לא יכלו לאכול מתבואת הארץ עד הקרבת העומר והוא יתברך נתן להם לחם לכל בשר עד מחרת הפסח ע"ד נס כאשר הפליגו רז"ל בדבר על זה סמך נותן לחם לכל בשר כי גם בזה לעולם כלו היה חסדו ע"ד הקודם:

פסוק כו
ואחר שהניח להם הוא יתברך בארץ הקדושה ונשלם מאמרם ז"ל שמשנברא העולם נתאוה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים אז נודע בעולם כי מהארץ עשה עיקר ולא מהשמים עם היות שם מלאכי השרת וא"כ הוי אומר כי כשנודה לומר שהוא אלהי השמים לא יהיה שמהם עושה עיקר כ"א שאין חסד שעושה עם השמים וכל צבאם מחמת עצמם כ"א לשיהיה על ידם השתלשלות להריק שפע עליון על הארץ שהיא העיקר וזהו הודו ישראל לאל השמים שהוא חסד אל שעשה להם ולא היה החסד שעשה עמהם בשביל עצמם כ"א בשביל העולם הוא השפל היה חסדו כי אינם רק לקיום העולם השפל מהו גם כשישראל עושים רצונו של מקום:

פרק קלז

פסוק א
על נהרות בבל וכו'. הורה בסמיכות אם תזכו תאמרו הלל גדול ואם לאו על נהרות בבל. ולענין הכתובים ראוי לשים לב למה מיחס הדבר אל הנהרות וידוע מאמרם ז"ל שכשהיו מוליכים אותם בגלות לא היו מניחים אותם לבכות ובזה נוכל לומר כי על הנהרות ההם זכו לב' דברים אחד שהניחום לישב שנית שהניחום לבכות וזהו שם ישבנו גם בכינו ועל דרך הפשט נשים לב גם על יתור הגם וכן על אומרו בזכרנו את ציון יחסו הדבר אל ציון ביחוד ועוד למה מודיענו שעל ערבים תלו הכנורות ומה גם כי טוב טוב היה לשברם כאשר יש מרבותינו אומרים שקצצו בוהניהם לשלא יכריחום לנגן ועוד אומרו כי שם וכו' כי אין מלת כי מתישבת לפי הענין ועוד כי אומרו דברי שיר היינו שירו לנו משיר ציון ולמה הוכפל ועוד אומרו ותוללינו שהראוי יאמר ובתוללינו. ועוד למה לא אמר בפירוש ובכנורותינו שמחה אמנם הנה למדונו בספר הזוהר כי היו ישראל הגולים בבלה

כמתים מדאגה שבאו מטובה גדולה לרעה עצומה והיתה מאנה הנחם נפשם אז גלה יתברך את עיני יחזקאל הנביא על נהר כבר ויראה מראות אלהים שכינה על מרכבות כל פמליא של מעלה להורות כי שכינה עמהם עם כל מלאכי אלהים שהם כערבים ומשכון כי מי שיוציא אותם יוציא את ישראל ובזה שבה רוחם אליהם ושמחו וזה יאמרו ישראל על נהרות בבל שהוא פרת הוא נהר כבר שם ישבנו כי שם היה לנו שובה ונחת במה שהראה שם הוא יתברך ליחזקאל ועם ששם שמחנו גם בכינו בזכרנו את ציון מדאגת מה שנסתלקה ממנו שכינה לבא אתנו בבלה:

פסוק ב

והנה לפי צרת הגלות ומה גם קודם ידיעת מראות הנביא היה ראוי לשבר הכנורות כי ערבה כל שמחה אך על מה ששם ישבנו ושמחנו בבשורת הנביא שהיו לנו ערבים לצאתנו מהגלות על כן זכר לדבר אין צ"ל שלא שברום כ"א על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו כי עשו זכר במה שתלאום על ערבים לא באילנות אחרים לרמוז כי על היות להם ערבים בבבל שהם שכינה וכל פמליא של מעלה ע"כ תלאום ולא שברום כלומר שבזה היה להם פתח תקוה לשוב אל בית שני ויהיו נשמרים לשוב לנגן בהם:

פסוק ג

ואחר שדבר על מה שאמר שם ישבנו ואמר שעי"כ על ערבים בתוכה תלו כמדובר בא עתה ודבר על מה שאמר גם בכינו בזכרנו את ציון אמר מה שנתגלגל זכירת ציון יותר מארון והיכל ושאר דברים גדולים הלא הוא על כי שם שאלונו שובינו וכו' ואמרו שירו לנו משיר ציון אז על פיהם זכרנו את ציון ובכינו וז"א כי שם וכו' שהוא נתינת טעם אל האמור ועניין התכת הכתוב הוא כי הנה בראות השבאים כי לא יבצר ממנו יגון עצום ואיך נעצר כח לשורר ע"כ תחלה לא אמרו שנשורר רק שאלו שנאמר להם דברי שיר שהוא נוסח הדברים בלבד ואפשר היה על כי שיר של היום היו אומרים בבהמ"ק כשנכנסו האויבים כנודע מרבותינו ז"ל אך שבו וראו הכנורות תלוים אז אמרו כי התליה ולא שברנו אותם יורה שמחה והוא מה שכתבנו כי משמחת בשורת יחזקאל תלאום ועל כן בראות השבאים תוללינו שהוא הוראת שמחה אז אמרו שירו לנו משיר ציון כלומר לא תוכלו להשיב כי היגון מעכב השיר שנתרצה בנוסח דברי השיר כי הלא התלוים יורו שמחה לכן שירו וכו' וזהו ותוללינו שמחה על כן אמרו שירו וכו'

פסוק ד
ואז בשמענו גם שלא גלינו ענין שמחתנו מאי זה דבר היתה עכ"ז מחמת הוראת צד שמחה לא יכולנו לומר שלא היתה מציאות שמחה על כן תלינו העכוב להיות שיר ה' איך נשיר אותו במקום טומאה על אדמת נכר:

פסוק ה
אם וכו' משיבה רוה"ק כמדברת עם ירושלים להפיס דעתה לומר הלא ידעת אם לא שמעת שמזכירים את ציון ובוכים ולא אותך אל תחושי כי הלא אם יונח שהיה על לב שאשכחך האם תשכח אותך ימיני היא מדת החסד וזהו תשכח ימיני בתמיהה וע"כ השי"ן בחט"ף ולא בפת"ח:

פסוק ו
וכל שכן שאין צריך לומר שאני לא אשכחך כ"א דעי אפוא כי תחלת הגאולה תהיה בזכירתך כי הנה ידוע כי יום הגאולה ליבא לפומא לא גלי' וע"י גלות בפומא תהיה הגאולה לכן דעי כי תדבק לשוני לחכי לבלתי גלותה בפי אם לא אזכרכי ולא עוד אלא אם לא אעלה כו' והוא כי הנה לעתיד ישמח ה' במעשיו מה שעד כה אמרו רבותינו ז"ל שלא שמח ה' בעולמו אם לא בבית המקדש בבנינו ואם נשים לב אל מלת שמחה כלפי מעלה שמבואר אצלנו שהוא הוצאת שפע פנימי חוצה כאדם השמח שמוציא אור צהיבות טוב לבו חוצה בפניו השוחקות ואמר הנה ראש שמחתי בעולמי הוא בית המקדש שהוא ראש עפרות תבל מקום שלעומת שער השמים והנה אעלה באיכות את ירושלים על איכות מה שהוא עתה ראש שמחתי כי הנה בית המקדש העתיד מעשה אלהים יהיה וירושלים תהיה אז איכותה מאשר הוא עתה בהמ"ק:
זכור וכו' אחרי ראותנו ישראל חיבתו יתברך עם ירושלים כמדובר אנו אומרים א"כ אפוא שכ"כ חביבה היא אליך ע"כ תפקוד לרעה את אשר הפליגו בהשחתתה וזהו זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים שאמרו ערו ערו יסודותיה עד שום היסוד התחתון עליה על קרקעה לעשותה עיים:

פסוק ח
בת בבל וכו' בראותו יתברך כי חשו ישראל על ירושלים שחשש הוא יתברך ולא על הנוגע אל עצמם מה עשה שתף כביכול כבוד עצמו עם כבוד ישראל ואמר בת בבל וכו' אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו שהוא על כבודו יתברך שקרא לנ"נ עבדי ואחר כך אמר השמים אעלה וכו' וכן גמול ישראל שמצרים נתנו יד אשור לשבוע לחם מלבד אוצרות זהב וכסף שהריקו ושלחו מלכי יהודה וגמלו להם רעה ואומרו השדודה יכוין

ענין מאמר ספר הזוהר על פסוק אשר צבאו על ירושלים הצובאים לא נאמר מלמד שכל אשר הצרו את ישראל בחרבן יחזירם יתברך לעתיד לינקם מהם כל אשר נגף על ידם ושפתים ישק שאם לא כן אשר הצרו בחרבן בית ראשון ומתו מיתת עצמן ובבא פקודת בבל במלאת שבעים שנה לקו בניהם ואיך ישארו העושים הרעה ולא יקחו חלקם לעיני אשר לקו על ידם על כן יחזירם הוא יתברך ויפקוד עליהם לעיניהם כאשר פירשו ז"ל על למען תמחץ וכו' וזה יאמר בת בבל השדודה כלומר אחר היותה שדודה עדיין נשאר הגמול לשלם כי מתו מיתת עצמן כל האנשים אשר עשו בעצמם הרעה:

פסוק ט

ועל מה שהיו הורגים עוללי טפוחים בחיק אמותם כי להם יהיה יותר קשה מהרג שהיא סקילה הגדולה מארבע מיתות ב"ד:

פרק קלח

פסוק א

לדוד וכו'. מזמור זה יסוב על ב' דברים. אחד על יתר שאת בית המקדש לשאר מקומות תפלה. שנית לתת יתרון לאשר נענה בתפלתו בשתיקה לנענה בדבור ובראשון החל ואחר כך השני המסתעף ממנו ואמר הנה כאשר אודך בכל לבי שהוא באחדות ב' הלבבות בכל מקום שיהיה אני נמצא נגד אלהים כי מיד אלהים לפני

פסוק ב

ומה הוא אם כן יתרון למקדש הלא הוא כי אם אשתחוה אל היכל קדשך הוא בבהמ"ק נוסף על היותי נגד אלהים גם ואודה את שמך על חסדך שאתה מקבל תפלתי גם על אמתך שניכר שם אמתתך והוא כי הגדלת על כל שמך שאתה טוב ומטיב אמרתך שלא בלבד אתה שומע תפלה ומטיב כי אם שאתה משיב ואומר לי תשובתך מאשר תטיב לי ואינך מטיב בשתיקה כי זה הוראת אמתך בעצם יותר מכאשר היא בשתיקה והוא כי על ידי קדושת המקום אשאב משם רוח הקודש ואזכה לכך:

פסוק ג

ואם יאמר איש אחר שאני אבטח בך מה יתן ומה יוסיף לי מה שתעננני באמרתך הלא הוא כי הנה ביום קראתי ותעננני באמרתך תרהיבני בנפשי עז כי ביום ההוא שהחשבתני בכך כ"כ אני עלז בך שנתוספת בי הגדלת קדושה אפילו בגופי וזהו תרהיבני שהוא את הגוף ובנפשי שהיא קדושה מעצמה תרהיב עוז על תוקף קדושתה כי בזה יורה היות

הוא יתברך דבק באדם ועל ידי כן מתדבק אז יותר. או יאמר כי אני באתי לתת עז לנפשי מאחר שעשאה באדם ועל ידי שאקרא ותעניני בבהמ"ק אקנה גדולת עוז ותיקון:

פסוק ד

והטעם שאשמחה ואעלצה בזה הוא בראות עצמי כי הגדלתני על כל מלכי ארץ כי מי בכל מלכים יוכל להתפאר שבפיך דברת עמו כמוני כי יודוך ה' כו' בתמיהה כלומר האם יודוך ה' כל מלכי ארץ אם יתאחדו יחד כלם האם יודוך כי שמעו אמרי פיך שהתפללו ועניתם בפיך כאשר לי ביום קראתי ותעניני בפיך:

פסוק ה

כי הלא כל השגתם אינה כי אם שיכירו על פי דרכיך השגחתך כי כל השגתם היא כי וישירו בדרכי ה' לומר מדרכיך כי גדול כבוד ה'

פסוק ו

במה שיראו עניני השגחה יאמרו כי רם ה' על השמים ועם כל זה ושפל יראה ועם היותו גבוה על השמים אין צריך לומר ההוה בארץ או דברים קרובים להיות על הארץ כי אם גם ממרחק שהוא אשר יהיה אחר זמן רב ידע על פי נביא ואין אומרים שהוא יתברך מדבר עם אדם כי אם שיצוה אחד ממלאכיו יגלה אזן הנביא וז"א יידע ולא אמר יודיע

פסוק ז

וכן יכירו השגחה במה שיראו כי אם אלך בקרב צרה כענין היותו מתהלך בגת והוליכוהו בית המלך אכיש ואמרו לו כי זה הרג את גלית אחיו כי מי ידמה בלבו שהיה אפשר לחיות ומה גם שנוסף על היותו בעל בחירה היה גואל דם אחיו ועם כל זה תחייני ומה עשית הלא הוא כי על כעס ואף אויבי תשלח ידך שידך הוא יד שמאל היא מדת הרוגז הכניע אף ורוגז האויבים אכיש ושריו עד שהפרת אפו ואמר להוציאו מלפניו וגם שריו שהביאוהו באף ובחמה שקטו ומצד אחר ותאחזני ימינך לתמכני מרעד ולהוציאני כי אין ספק כי שם אכיש שהוא ממלכי ארץ אחרי יודעו האמת אחר כך ודאי נתן אל לבו כי ה' הוא האלהים כי מדת הדין ומדת החסד שמשו ב' הידים כאחד יד א' להכניע אפס והימין לאחוז בו לתומכו בל ימס לבבו מרוב הפחד ולהוציאו:

פסוק ח

ה' יגמר כו' הלא אמרתי היותי משתוקק שאשתחוה אל היכל קדשך שיבנה בימי והטעם כי הלא אני באתי לתקן אשר עוות אדם שנפשו בי ועל ידי בהמ"ק שאזכה שאקרא ותעניני תרהיבני לתת בנפשי עוז מאשר נחלש כחה באדם הראשון ויהיה סיבה לגמור תיקונה והמשיך הענין כמדובר אמר עתה אם לא אזכה שיבנה בהמ"ק לקנות בנפשי

עוז לגמור התיקון ה' יגמר בעדי כעת עודני בזמן הזה כי הלא ה' חסדך לעולם שהוא אשר אמר לו נתן הנביא כסאך יהיה נכון עד עולם ואם לא תגמר בעדי איך יתקיים ועוד טענה אחרת והיא כי מעשי ידיך שהם ב' מעשי ידיך שהם אדם כד"א עשה אדם ובית המקדש העתיד שנאמר בו מקדש אדני כוננו ידיך אל תרף מהם להביאם מוכנים כאחת לעתיד במהרה בימינו .

פרק קלט

פסוק א

למנצח וכו' אתה וכו' הנה אמרו רז"ל פה אחד הסכימו כי מזמור זה על אדם הראשון ידבר ולא יתכן אם לא במסורת שבידינו כי דוד הוא אדם כנודע ונלכה באורחותם כי הם מקבלי האמת והצדק והוא סמוך על סוף פסוק הקודם כאשר ביארנו בס"ד. ולבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל בב"ר כי בעלילה בא הקב"ה על אדם הראשון כי לא נעלם ממנו כי יחטא ויאשם ויגזור עליו מיתה ויהיה קיים במין עד תחיית המתים כאשר הוכיחו מדברים המורים כי טרם יחטא עלה במחשבה שימות. ונבא אל הענין והוא כי אחרי אומרו על אדם מעשה ידיו יתברך מעשי ידיך אל תרף בא עתה לדבר טוב על אדם כמדבר על עצמו כי הוא הוא ואמר אל יאשם אדם לכבד עון כי הלא ה' חקרתני טרם תצבור עפר ותעשני ותדע כל אשר עשיתי ואשר נגזר עלי מאז:

פסוק ב

ולא עוד כי אם שגם אתה ידעת שבתי וקומי והוא כי הנה ידוע מרז"ל כי בעוד שהיה אדם עם חוה לא ערב אל לבו הנחש לפתותו כי לא יוכל אך כאשר הוליכו הוא יתברך לשוט בארץ לגזור ישוב בכל מקום אשר יגזור בו אדם אז שראה הנחש כי היתה האשה שקלה להתפתות לבדה אז פתתה ויוכל וזה יתכן יאמר אדם לפניו יתברך לולי שבעלילה באת עלי למה הפרדתני מהאשה והרחקתני. ממנה שעל ידי כן פתה אותה כי הנה אתה ידעת שבתי שבעוד שהייתי יושב במקומי לא היה חטא וידעת קומי שעל ידי קומי לשוט בארץ יצא הקלקול ולמה הקימותני מעתה לראות בארץ ועוד טענה לזה כי הלא בנתה לרעי מרחוק והוא הנה המתרגם ורש"י ז"ל פירשו לרעי מלשון התחברות ולפי זה יאמר לפי דרכנו ראה יתברך איך בעלילה באת עלי כי הלא בנתה למי שהוא רעי מרחוק הוא מלך המשיח שהוא רעי מצד שגם בו נפשי כי מרחוק שהוא קודם יברא העולם הכינות אותו לתקן עותתי והוא כי מז' דברים שקדמו לעולם הוא שמו של משיח שנאמר לפני שמש ינון שמו ואמרו במדרש שוחר טוב למה נקרא ינון על שעתיד לינן

ישני עפר שהוא תיקון המות שגרם אדם וזהו בנתה לרעי הבא לתקן מה שאני קלקלתי מרחוק ואלו מתחלה לא היה רצונך שאמות למה מקודם לעולם בנתה תיקון אל המות שאגרום אני ומעין זה אמרו רז"ל שאם לא שבעלילה בא הקב"ה על אדם למה ברא מלאך המות תחלה ולדעת האומרים כי לרעי הוא מלשון רעיון יאמר הלא מרחוק ידעת רעיוני לחטא כלומר ומוכרח הייתי בחטאי אם לא שבעלילה באת עלי:

פסוק ג

ארחי ורבעי וכו' אמר עוד טענה שטרם אחטא כוונת לקיום המין כי הלא כשבראתני דו פרצופין לא הייתי אני יכול לשמש שהוא ארחי להשפיע באשה ולא האשה לקבל שמושי שהיא רבעי ואתה זרית ארחי מרבעי שהפרדת ופזרת אותנו באופן שנשמש ואין זה רק לקיום המין שע"י שנפרדנו נשמש ואם אין מות אין צורך קיום המין או קרא את צד הזכר ארחי שכשהיה מהלך היה הוא לפנים ולצד הנקבה רבעי שכשהיה שוכב היתה היא למטה ואחר שהפרדת וזרית זה מזה אין זה כי אם על קיום המין כבקודם וכן וכל דרכי הסכנתה והוא מאמרו יתברך לחירם מלך צור לדעת רז"ל כשעשה עצמו אלוה שאמר לו ונקביך בך ביום הבראך כוננו שהוא אלו היית אלוה איך יש בו נקבים נקבים כי על כן אמרו רז"ל שהיה פרעה יוצא המימה שלא יראוהו צריך לנקביו שיחשבוהו לאלוה וע"ד זה יאמר אדם אם לא שבעלילה באת עלי ומאז היה רצונך שאמות למה כל דרכי הם דרכי בני אדם לאכול ולפנות הסכנתה והרגלת בי:

פסוק ד

וזולת ראיות אלו יש עוד רבות להוכיח זה כי אם כי אין מלה בלשוני להגידם אך הן ה' ידעת כלה מבלי שאומר אותם:

פסוק ה

אחור וקדם כו' אמר עוד תלונה אחרת יש לי כי הנה אחור וקדם צרתני דו פרצופין שיורה השואה א' שמכל צד פרצוף כאלו חשוב זה כזה ואם כן למה ותשת עלי כפכה וענשך שעלי העמסת כובד העון מעליה:

פסוק ו

ואם הוא שאני בן דעת יותר ממנה אדרבא פליאה היא דעת ממני והוא מ"ש ז"ל ויבן ה' את הצלע שניתן בה יותר בינה מהאיש ועוד כי הלא גברה עלי והוא מ"ש ז"ל כי אמרה וכי תעלה על דעתך שאני מת ואתה חי וגברה עליו ומה גם למדרש שאומר כי אומר היא נתנה לי מן העץ שהוא שהכתה אותו בעץ עד שאכל וז"א הנה האחור שאמרתי שפליאה

דעת ממני נשגבה עלי לא אוכל לה באופן שעליה עיקר האשם ולמה שמת עלי כפכה יותר מעליה:

פסוק ז

אנה אלך וכו' לבא אל הענין נשית לב אל מאמר הכתוב ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' וכו' שהל"ל ויתחבאו אך הוא החל והיא נמשכה אחריו. עוד הודיעונו רז"ל כי מקום שהתחבאו הוא תוך עץ הדעת טוב ורע וביארנו במקומו שהענין הוא כי טרם יחטאו היו זכים באיכות ובהשגחה והיו יכולים לסבול אור והוד קולו יתברך בדברו אתם אך בעותם לבשו חלאה ויתעכר איכותם וע"כ לא עצרו כח לסבול את הקול על כן מה עשו הלכו אל עץ הדעת טוב ורע אשר לבלתי היותו טוב פשוט רק בעירוב רע באופן שיש בו עכירות על כן הלכו שם באמרם כי בבא להה הקול שם יבא מלובש בלתי זך וספיריי לפי איכות המקום למען יוכלו לסובלו כי יהיה להם העץ ההוא כמסך לסבול הקול. ונבא אל הענין והוא כי אחר דברי שאגתו למה הכביד עליו אשמת העון מעל האשה אמר שמא תאמר שהטעם הוא על שאני הקדמתי אחר כך להסתופף בעץ הדעת טוב ורע שחטאתי בו כאשר דקדקנו באמרו ויתחבא האדם ולא אמר ויתחבאו וכן הוא יתברך אמר לו איכה שהוא כאשר ביארנו במקומו שהוא איכה האם פה הוא מקום הראוי לך אמר אם על זה הוא מה שדברת אלי קשות ששמת עלי כפכה אל תאשימני כי אנה אלך מרוחך שהוא מרוחך הקדוש ונורא שלא יכולתי לסובלו אנה הייתי יכול לילך להתחבא שאוכל לסבול אמרתך:

פסוק ח

אם אסק שמים שהוא עולם הגלגלים שהם גשמיים ואין בהם רוחניות כגן עדן באופן כי גם שם יתעבה קולך לפי איכות העולם הלא שם אתה כי על ידי חטא אדם נסתלקה שכינה מעל הארץ ועלתה לרקיע ראשון כנודע מרז"ל ואם אציעה שאול הוא במקום החיצונים כי מקום הקליפות נקרא גם הוא שאול שאחבא שם כי גם אם קולך ילך שמה יהיה מעובה שאוכל לסובלו הלא הנך כי גם פה במקום בחינת הרע יש שם בחינת חיצונית והנך גם פה וקשה עלי לסבול הוד קולך:

פסוק ט

על כן אמרתי אשא כנפי שחר כי אחבא בעץ הדעת טוב ורע שיש בו בחינת טוב שהוא התפשטות שכינה ובחינת חיצונית שהוא רע ולא אכנס תוך החציניות כי אם שאשא למעלה ממני כנפי שחר הם כנפי התפשטות שכינה שהוא סוף התפשטות בחינת הטוב

ולא אכנס תוך הרע כי אם שאשכנה באחרית ים הוא מקום שכלה כל התפשטות שכינה הנקראת ים באופן שאהיה בין טוב לרע בסוף התפשטות הטוב ולא אכנס ברע:

פסוק י

וע"י כן שם ידך תנחני להיות לי סעד לתמי ובהמשך זמן תאחזני ימינך להוציאני משם אל הקדושה:

פסוק יא

ואמר אך וכו' והנה לא נתייאשתי מרחמיך כי הלא ראיתי אשר היטבת לי וכבדתני כי הלא ביום הששי שחטאתי ונאמר עלי ואתה תשופנו עקב אז יראתי ואומר איך חשך שיהיה הלילה הזה אשר בה שליטת חיצונים ישופני הנחש שאפילו לא יהיה חשך רב כי אם מעט שהוא אך חשך ישופני כי כח הנחש מהשטן היה כמאמרם ז"ל בפר"א ואדרבא ראיתי כי ולילה אור כי ליל שבת לא היה חשך כאשר בשאר הימים כמ"ש ז"ל כי מבקר יום הששי עד מוצאי שבת ל"ו שעות שמש אור שנברא ביום ראשון ואין ספק כי היה האור בעדני וז"א בעדני כלומר לכבודי בעבורי כי בזה ראיתי כי חפצת בי:

פסוק יב

ולא עוד אלא שהיה אפשר שחשך של הלילה לבל שנות תפקידו היה בא ויעבה אור ליל השבת אך היות שגם חשך לא יחשיך הנה זה היה ממך שרצית בי ולילה כיום יאיר והיה זה בודאי לרמוז לי כי כך לי חשיכה כאורה להורות כי בלילות הבאים שתהיה בהם חשיכה תהיה לי כאורה שלא אירא שחשך ישופני כאשר לא אירא ביום:

פסוק יג

כי אתה וכו' לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל על פסוק בהלו נרו כו' כאשר הייתי וכו' בסוד אלוה עלי אהלי וזה לשונם. דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו וכו' ונר דולק לו על ראשו צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי וכו' ומלמדין אותו כל התורה כלה שנאמר ויורני וכו' ואומר בסוד אלוה עלי אהלי וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כלה שנאמר לפתח חטאת רובץ. ונבא אל העמן אמר דוד הלא דברתי עד כה על אדם שהיה ראשון לנפשי ואמרתי שעם שמתחלה באת עליו בעלילה עם כל זה עליו לשבחך ששבת לרחם עליו כמדובר עתה הנני בא לשבחך על מה שהיטבת לי כשנתגלגלה נפשי בי והלא כי אתה קנית כליותי וכו' כי הכליות אשר בהן החכמה כמד"א מי שת בטוחות חכמה כל כך מלאת אותם חכמה שנעשו קנין לך ברוחניים כאשר תסכני את עצמי מסוכך ומסובב בבטן שהיה בטן אמי מסוככני אז שם למדתני כל התורה כלה כי שמת בטוחות חכמה והוא

אשר הזכרנו מרז"ל על פסוק בסוד אלוה עלי אהלי. או יהיה תסכני אתה ע"י תורתך כאלו הייתי מסובב מאורך בהיותי בבטן אמי.

פסוק יד

וגם אודך על דבר שני והוא על כי נוראות נפליתי מאשר הראיתני אז עודני בבטן אמי והוא כי בנר דלוק על ראשי שהבטתי מסוף העולם ראיתי נפלאים מעשיך שהוא מסוו. העולם שנכללים בזה כל מעשיך ושמא תאמר איך אודך על התורה שלמדתני ועל אשר הורתני נפלאים מעשיך אחר שבצאתי לאויר העולם שכחתי הכל אך עם כל זה אודך כי אם נשכח מגופי לא נשכח מנפשי כי הלא ונפשי יודעת מאד ומזה יועיל מרוחי לגויתי כי על ידי יגיעה בתורה ושקידה לא יבצר ימשך גם ללבי מידיעת נפשי:

פסוק טו

לא נכחד וכו' דעת כל המפרשים והמתרגם הוא כי אומר עצמי הוא על גופו ויאמר לפי דרכנו הלא אמרתי שבהיותי בבטן אמי למדתנו תורה והארת לי להביט נפלאים מעשיך מסוף העולם ועד סופו והלא יפלא בעיני בני אדם ישגיח יתברך תוך בטן אשה מלאה דם וחלאה בעובר חומר יש בקרבה על כן אמר גדולה מזו אני מגיד והוא כי לא נכחד וכו' והוא כי הנה ארז"ל א"ר אבהו מאי דכתיב ומספר את רבע ישראל שהקב"ה סיפר כל רביעית ישראל מתי תבא טיפה שיצא ממנה צדיק ועל זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמר מי שהוא טהור ומשרתיו טהורים וקדושים יציץ בדבר זה וזה יאמר דוד הנה אין צריך לומר בהלו נרו על הילד שכבר הוא נוצר כי אם אפילו בעת ההזרעה והריקום כי אתה המסתכל על טיפה שהצדיק יוצא ממנה לא נכחד מהשגחתך עצמי ממך כי צדיק אני ויהיה פי' עצמי לשון עוצם שהוא כח ותוקף כי הטיפה היא כח ואון הגוף וזה בין בעת אשר עשיתי בסתר בעת ההזרעה שהסתכלת שהיתה טיפה של צדיק וגם כאשר רקמתי בהצטייר הולד כי אין צייר זולתך כי זה היה בתחתיות ארץ שהוא כמו שאמרו ז"ל במדור התחתון שבמעי האשה ואחשוב קראה ארץ כענין אסתר קרקע עולם היתה:

פסוק טז

גלמי ראו וכו' אמרו רבותינו ז"ל בשמות רבה כי כשהיה אדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל באי עולם שהיו בו אחד בראשו אחד בידו אחד ברגלו וכן בכל אבר ואבר וזהו גלמי כו' ועל זה אמר הקב"ה לאיוב איפה היית ביסדי ארץ איפה שלך היכן היתה וכן אמרו ועל ספרך כלם יכתבו זה ספר תולדות אדם ואחשוב הוא ספרא דאדם הראשון שאמר שמואל לדידי חזי לי וכו' שכתוב בו כל הבאים ממנו ומה שיהיה מהם. ונבא אל הענין מעין זה יאמר הנה אתה ה' גלמי שהייתי עתיד להיות גולם בלי חיים כי אם

להיות נפל ראו עיניך כאמר כל הגולמים שהיו באדם בכח כלם יכתבו והנה ימים יוצרו הם ששת ימי הבריאה יוצרו והוא כי לא נאמר בששת ימים עשה ה' את השמים כי אם ששת ימים שהוא כי את הששת ימים עצמם ברא עם השמים וכו' באופן כי הימים עצמם יוצרו. והנה ראוי לשים לב למה לא אמר שבעת ימים עשה ויהיה בכלל הימים שעשה גם יום השבת אך הוא כי בכלל עשיית הימים היה תת כח בכל יום ויום שיעור יומו של הקב"ה ועל כן תנא דבי אליהו שיתא אלפי שני הוי עלמא כי בכל יום מהששה אשר עשה ניתן בו כח יומו של הקב"ה ועל כן לא אמר שבעת ימים עשה כי חרוב כי האלף שביעי הוא עולם חרב מגשמיות ועל כן שיתא אלפי הם ולא יותר על שלא היו בבריאה שאלה מכחם אלא ששה. ונחזור אל הענין במה שלמדנו מזה כי הששת ימים שיוצרו הם שיתא אלפי שתא שכל אחד הוא אלף ובזה יאמר ועל ספרך שהוא ספרו של אדם כלם הגולמים שהיו בכח באדם כלם יכתבו שיהיה מציאותם בעולם שיעור ימים שיוצרו שהם ששת ימים דהיינו שיתא אלפי שני וזהו כלם יכתבו ימים יוצרו והתיקון שנתת לי שהייתי עתיד להיות גולם הוא כי ולא אחד בהם שבכל הנכללים באדם שהוא הוא וכל הבאים ממנו לא יש יום אחד בהם שהוא יום אחד שלם שהוא אלף שנה לא יש מי שיחיה יום אחד שהוא אלף שנים בהם בכל הנזכר כי אפילו אדם עצמו לא השלים יום אחד שהוא אלף שנה כי חסרו ממנו ע' ואין זה כי אם כנודע שהניחם לי שלא אהיה נפל:

פסוק יז

והנה למדונו בספר הזוהר כי ע' שנה שחיה דוד היו מהאבות והנה זה תלוי במה שהודיעונו שגם באבות היו חלקי רוח אדם הראשון כאשר בדוד וגם כתוב אצלנו במקום אחר שכדי שיוכן דוד לתקן ענין אדם הוצרך יבואו לו אחר כך הע' שנה של אדם על ידי גלגוליו שבאבות שאינו דומה שפע שיושפע בדוד על ידי קחתו אותם על ידי האבות מאשר אם לא היו לו בלי אמצעותם כי על ידי כן קנה קדושה וקיום עד היות דוד מלך ישראל חי וקיים כי מיתת דוד אשר נראתה לעיני הרואים לא היה סילוק גמור כנודע וזה יאמר ולי מה יקרו וכו' לומר הלא אמרתי כי על ידי כי ולא אחד בהם שלא השלים אדם יום אחד הניח לי ע' שנה הנה ולי להיותי בעל שלמות כמוני כל נתינת אדם לא היה שוה לי כי אם יקרו ונכבדו רעיך וחבריך אלו הם האבות שנתנו לי הע' שנה וכן כתב המתרגם ורש"י רעיך לשון חברות כי ראה מה שויתרו בי הע' שנה על ידי האבות שאלו על ידי אדם בלבד לא הייתי חי רק הע' שנה ועתה מהע' שעל ידי האבות נמשך לי חיים תמידים להיות חי וקיים וזה ראה מה עצמו ראשיהם של הימים שלי שהם ע' שנה

פסוק יח

שנמשך שאספרם מחול שהוא עוף שאינו מת כמ"ש ז"ל על וכחול ארבה ימים ירבון ימי עד גדר שבתחיית המתים שאקיץ מבחינת שינה שבי ולא אצטרך לשוב לעפרי כי אז עודי עמך כאשר הייתי בהיותי חי וקיים תחלה שהוא על ידי היותי עמך כך אהיה בעת התחיה שלא אצטרך ליפרד ממך לשוב לעפר כי אם כהפרש הישן בהקיצו והוא כי יתוסף בו יתרון עצום על היותו מתחלה חי וקיים כיתרון הנעור על הישן עם היות ששנתו בהיותו חי וקיים הוא למעלה משאר ישנים כנודע והענין לומר כי ראשונים שנותרו על ידי בואם אליו ע"י האבות הקנו בו הכנה ליקדש בם עד היותו חי וקיים תמיד כמדובר:

פסוק יט

אם תקטל וכו' הלא אמרתי שעל ידי היות לי הע' שנה על ידי האבות ימשך שלא ע' שנה בלבד אחיה כי אם עד היותי חי וקיים והנה יאמר אומר איך אבטח בחיים כ"כ והנה אנשי דמים רודפים אותי תמיד והם בעלי בחירה ואולי ימיתוני והיכן הם חיי לזה אני אומר הנה אין תאותי שתהרגם כי אם את אשר הוא רע לשמים ועל כן אני אומר אם תקטל אלוה רשע כלומר מי יתן תקטלנו כי אנשי דמים הרעים לבריות ומבקשים להרגני בקלות אנצל מהם כאלו אין צריך רק אמור להם סורו מני כלומר כי אחר שאתה עמדי מי יוכל לי:

פסוק כ

והרשע שאני אומר אם תקטל שהוא רשע לשמים לא את הדובר נגדך או עושה בפועל כ"א הצבועים אשר רעתם במחשבה כי יאמרו כי רם אתה מהשגיח במחשבת איש חומרי וזהו אשר יומרוך למזמה שירימו השגחתך בעד המחשבה ואומרים כי נשוא לשוא שהוא כי השבע לשוא שהוא בדבור הם אויביך העושים כן אך מי שמחשב על ה' רעה אינם עריך כי לא תבינם :

פסוק כא

והלא תיפח רוחם כי הלא מבשרי אחזה השגחתך במחשבות בני האדם משנאיך ה' הם משנאיך בלב אשנא אני ובתקוממיך בפועל אתקוטט והנה משנאיך במחשבה מי הגיד לי את לבו שחושב על ה' רעה שאשנאהו בלבי אלא ודאי שהלבבות כמראות להשכיל מה שבלב חברו וא"כ ק"ו הוא אם אני שאין לי שייכות עמו יודע מה בלב אתה ה' שבראת אותו לא כל שכן:

פסוק כב
ואין לומר כי מה שאני שונאם הוא באומד הדעת ואולי לא שונאי ה' המה לזה אני אומר הנה ודאי לבי יודע האמת כי הלא תכלית שנאה שנאתים בלבי עם היות שלאויבים שהוא בשביל אויבי היו לי לעזרני אלה אשר שנאתי שהיה הדעת שופט שאחר שהם אוהבי שהיו לי נגד אויבי למה לבי שונאם אך אין זה כ"א שהם שונאיך וע"כ מאהבת לבי אותך שונאם מאליו.

פסוק כג
ושמא תאמר למה זה תשאל שאקטל את החוטא במחשבה וכי האם תרצה אתה שגם אתה אחייבך במחשבה לזה אני אומר חקרני אל וכו' כי גם שאין הידיעה מכרחת לא תבצר מציאותה:

פסוק כד
ע"כ גם שלא תדינני על מחשבתי ראה אם דרך עוצב בי במחשבתי העתידה ונחני בדרך עולם כי מאסתי מחשבה שכנגדך:

פרק קמ

פסוק א
למנצח וכו':

פסוק ב
לפי הנראה מרבותינו ז"ל ידבר בגליות ואחשבה כי את כלם ידבר כאלו ישראל הגולים הם המדברים בלשון יחיד ואומרים חלצני ה' מאדם רע הוא נ"נ בגלות בבל ובזה אבטח כי מאיש חמסים הוא איש צר ואויב בגלות מדי תנצרני כאשר יפרש הטעם בסמוך.

פסוק ג
ועל גלות יון אמר אשר תשבו רעות בלב שהוא להעבירם על דת על כן כל יום יגורו מלחמות פעם על שבת ופעם על ר"ח ופעם על מילה ופעם על ההיכל ופעם אמור להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל כמ"ש ז"ל בב"ר:

פסוק ד
ועל גלות אדום הארוך שקצו ליבא לפומא לא גלי' שעל כן אומרים אדום כי ממשלתם לעולם על ראותם האריכות אמר שננו לשונם כמו נחש וכו' והוא כי תחת שפתימו הוא אמרם סלה שממשלתם הוא סלה:

פסוק ה
ועתה בא ופירש מה שאמרתי שמרני ה' מידי רשע הוא נבוכדנצר שעל ידי כן אבטח שמאיש חמסים הוא המן תנצרני הטעם הוא כי שניהם נ"נ והמן אשר חשבו היה לדחות פעמי מדרך קוני יתברך זה להחטיאני בצלם וזה בסעודת אחשורוש כמפורש במדרש חזית כי המן הרע היה הוליכם אל המשתה ההוא להחטיאם ואם כן אם לא היה יתברך שומרם בימי נבוכדנאצר שלא ישתחוו אלא לפנים עם שיקדשו חנניה וחבריו את ה' היו נופלים לגמרי על ידי איש חמסים שהוסיף להחטיאם בימי אחשורוש:

פסוק ו
ופירש ואמר כי מה שחשב נבוכדנאצר לדחות פעמי הוא כי טמנו גאים פח לי כי נבוכדנאצר ויועציו הכריזו שיפלון ויסגדון כל עממיא לצלמא והיה אומר שלא היתה ע"א כמפורש אצלנו במקומו והיה הדבר להתגאות שמלכותו תקום לעולם וכל עיקרם היה לי שהוא בשביל ישראל להכניעם תחת שרו של נבוכדנאצר לבטל ענין אבן די לא בידין ומה שחשב המן לדחות פעמי הוא כי וחבלים הם המן ואחשורוש פרשו רשת ליד מעגל והוא מ"ש במדרש חזית שהיה המן וסיעתו בחוצות מצודדים את היהודים להביאם אל הסעודה וזהו פרשו רשת ליד מעגל וגם אחר כך בסעודה מוקשים שתו לי והוא ענין מאמרם ז"ל כי שמו לפני המסובין זונות נגד כל ישראל שיסתכלו בהם להכשילם וזהו מוקשים שתו לי סלה שהוא כל שבעת ימי הסעודה:

פסוק ז
ואז אמרתי לה' אלי אתה שהוא מאמר תפלת אסתר אלי אלי למה עזבתני אז אמרתי אלי אתה ולא הצלם כי אני לא עשיתי אלא לפנים לכן האזינה ה' וכו':

פסוק ח
ועל גלות יון אמר אלהים אדני עז ישועתי ואז סכות לראשי הוא יהודה מכבי בן חשמונאי שהיה ראש לישראל ביום נשק שנלחם עם מלך יון והושעתנו על ידו:

פסוק ט
ועל גלות אדום הוא אומר אל תתן ה' מאויי רשע הוא עמלק זממו אל תפק ומהו זממו הלא הוא אמרם כי ירומו סלה שחושבים שרוממותם היא סלה כמ"ש ז"ל כי גם יעקב נצטער על זה שראה את שלשת שרי שאר מלכיות עולים ויורדים ואת שרו של אדום ראהו עולה ולא יורד והוא כי ליבא לפומא לא גלי והוא זממו של אדום כאמרו למעלה תחת שפתימו סלה:

פסוק י
אך בה' בטחנו כי ראש מסבי היא התורה שהיא ראש המסבבים אותי להצילני שהוא עמל שפתימו שעמלים העוסקים בה בשפתותיהם יעמלו בה ויעשה העמל ההוא לנו כסוי ומגן:

פסוק יא
אז ימוטו עליהם שהוא עמלק מן השמים גחלים באש היורדת יפילם במהמורות בל יקומו:

פסוק יב
איש לשון כו' הוא גוג במלחמה אחרונה בחבלי משיח שכל ענינו לפתות בלשונו להעביר את ישראל על דת או כפרש"י שמדבר על עשו שהיה איש לשון יודע ציד לצוד את אביו בפיו כי אשר היה איש חמס רע יצודנו החמס שעשה למדחפות הס ב' מדחפות אחד ביד ישראל ואחד בגיהנם אחרי כן:

פסוק יג
ידעתי וכו' אמר כי אז לעתיד נבטח בגאולה כי הלא יעשה ה' דין עני הוא המשיח שהוא עני רוכב על חמור בשואלו דין על האומות וכן משפט אביונים הם ישראל שבגלות שבהם צדיקים וישרים:

פסוק יד
אלא שיש הפרש בין ב' הסוגים וזהו אך צדיקים וכו' שהוא הסוג הראשון. ישבו ישרים הם השני שהם העושים לפנים משורת הדין והוא כי הנה ידוע מאמר רבי שמואל בר נחמני כי ג' נקראו בשמו של הקב"ה צדיקים ומשיח וירושלים וכו' והנה היה מקום לומר כי שמו יתברך שנקראים צדיקים וישרים בשמו יודו לו כי הוא יעמוד להם ליגאל לז"א אך צדיקים בלבד הן הם אשר צריך יודו לשמך שנקרא גם בהם שהוא יעמוד להם ליגאל כי וישרים אין צריכים כי הלא הם רואי פני המלך הקדוש כי ישבו ישרים את פניך ואין צריך ליגאל על הקרא שם ה' עליהם כי בלעדי זה זכות קדושתם רב מאד מצד עצמם:

פרק קמא

פסוק א
מזמור לדוד ה' כו' הנה כתבנו על פסוק והיה טרם יקראו ואני אענה כי טרם תשאל צרכיך אני אענה שאסכים בשמים עשות רצונך ואתה בארץ שלא ידעת שעניתיך עודך מדבר בתפלה עד תמה שהיה אפשר כי אחר שכבר עניתיך לא אשית לבי להיות שומע

תפלתך כי אם עוד הם מדברים ואני אשמע כי אשתעשע בשמוע אותך ע"ד זה יאמר ה' קראתיך כענין שפתי תפתח וכיוצא שלא עשיתי רק קריאת שמך חושה לי לגזור בקשתי ועם כל זה עם שכבר עניתני ועודני קורא לך שתתן לי בקשתי האזינה קולי בקראי לך:

פסוק ב

ושמא תאמר כי אחר שכבר עניתני מה בצע שאהיה שומע דברי בקשתך הלא הוא כי תכון תפלתי כמו קטרת לפניך שכמו שעם היותך עונה בקרבן ומקבלו עם כל זה אתה מחבב הקטרת ושם פניך אליו כך תכון תפלתי אחר קבלת התפלה כמו הקטרת שהוא לפניך אחר קבלת הקרבן ושמא תאמר הלא נהפוך הוא כי בבקר קטרת קודמת לאברים לז"א איני אומר על קטרת של שחר כי אם משאת כפי של מנחת ערב שהקרבן קודם לקטרת:

פסוק ג

שיחה וכו' הנה סדרו לנו קדמונינו בימים נוראים אותילה לאל וכו' והוא ב' דברים א' שקודם שיאמרו דברי התפלה יכין להם דברים נאותים אליו יתברך וזהו הורם מה שיאמרו. ועוד שנית כי גם אחרי כן יהיה עם פיהם שלא יכשלו בדברם וזהו ובל יכשלו בלשונם ועל ב' הדברים יאמר על הא' שיתה ה' שישים ויסדר לנו כד"א אשר תשים לפניהם ואחר הסידור שמרה לפי שלא אשכח מה שסידרת לי כשהכינותי דברי התפלה כי אם שמרה לפי לאמרו בפי וגם הדבר השני שלא אכשל בלשוני אמר נצרה על דל שפתי:

פסוק ד

אל תט וכו' הנה זאת היא תפלתי שתשמור לבי בל יטה לדבר רע שהוא בל יאמר הנה אל פועלי און מצרים אותי גם אני אעשה זאת להם אתעולל להם עלילות ברשע כמעשה ידיהם אעשה להם שעם עקש אתפתל שהלא אם דרך משל באון שעשו עשקוני מנה ואני אעשה להם עלילה ואעשוק מהם מנה והנה באכלי לחם המנה ההוא עם היות כי משלי אני אוכל לא יבצר שאני טועם טעם איסור עושק נמצאתי לוחם וטועם במנעמים אשר הם טועמים:

פסוק ה

ושמא תאמר איזה דבר אעשה לך כדי שלא תבא להיות תט לבך לדבר רע הלא הוא שלא יהלמני רשע לכפרת עונותי פן אבא להתעולל לו עלילות ברשע כ"א שיהלמני צדיק ויהיה חסד בעיני שתעשה לי בזה ואחרי שיהלמני גם ויוכיחני בדברים על מה יריבני שלא אבעוט כי זה טוב לי משיהלמוני פועלי און ועוד שאם על ידי פועלי און ירא אני

פן שמן ראש יניא ראשי אולי אשלח בהם ידי ויהיה לי לפוקה להסיר מלכותי ממני כי תושיע ידי לי כמאמר אביגיל לדוד וקמה בידך ממלכת ישראל ופן תהיה זאת לך לפוקה כי תושיע ידך לך וזה אמר פה שעל ידי שיהלמני צדיק ולא פועלי און אבטח כי שמן ראש שמשחני שמואל שהוא למליך אל יניא ראשי כי אם שתשאר משיחתי קיימת בראשי והוא כי יש מי שנמשח בשמן אפרסמון כשאול ואין מלכותו מתקיים אך דוד נמשח בשמן ראש הוא של בשמים ראש והוא נמשך אך על ידי דם נפש ראשי עצמו יניא אותו ממני וזהו אל יני ראשי. או שיעור הכתוב יהלמני צדיק ולא פועלי און ואין יראתי פן אפסיד מלכותי בהצר להם כי הלא שמן ראש ודאי אל יני ראשי כי אדרבא עוד שהיו מצרים לי על מה שעושים ותפלתי על רעותיהם כי לא תהיה רק להצילם מרעותיהם ולא להצר להם:

פסוק ו

כי הלא ראיתי נשמטו בידי סלע שופטיהם הם משה ואהרן שנשמטו מליכנס לארץ על דבר הסלע על אמור שמעו נא המורים עם היותם חוטאים כי רצונו יתברך בל יגעו בכבוד בניו על כן אפילו דברי קושי לא אדבר להם כי אם ושמעו אמרי הוא לשון חיבה כי הנה נעמו בעיני קונם ואין להקניטם:

פסוק ז

ועוד ראיה כי גם בהיות ישראל בלתי ראויים מדכא ית' את הצדיקים לכפר בעד העם כנודע כי הלא כמו פולח ובוקע בארץ ע"י המחרשה כדי להאכיל תבואתה להמון קריא כך נפזרו עצמינו שלי ודומים לי ביסורין לפי שאול שנגיע עד שערי מות כדי להאכיל ולהגן על ההמון הבלתי ראויים על כן אמרתי כי לא אצר את המצרים לי שהם המון עם כי אם אדרבה אדברה להם טובות:

פסוק ח

או יאמר יהלמני צדיק ולא פועלי און כי ירא אני פן שמן ראש שנמשחתי למלך שעל המלכות רודפים אותי יהיה סבה להסיר את ראשי ממני פן אכעוס ואהרוג בהם ואחייב את ראשי וימצא כאלו השמן ראש יהיה מניא ראשי ממני והשאר כמדובר:

כי אליך כו' אמר עוד טענה אחרת והוא שלו יונח שלא אחטא בהרוג בהם כי הבא להרגך השכם להרגו עם כל זה יתמעטו זכיותי בהצלתי על ידי הפילי אותם וזהו כי אליך וכו' אל תער ותרוקן נפשי מזכיותיה:

פסוק ט
ואם תאמר נא ה' כי הלא אפילו בנכוי זכיות אי אפשר לינצל מבעלי בחירה ומה גם אם תשמר מלשלוח יד בהם והם באים להרגך הלא לזה עשה זאת אפוא אל תבטל בחירתם כי אם הניחם בבחירתם עד יעשו כל פחי מוקשיהם ותחבולותיהם ואחר כך שמור רגלי מלהלכד בם וזהו שמרני מידי פח יקשו לי ומוקשות כו' וכמו שכתבנו על פסוק כי ה' יהיה בכסלך כו':

פסוק י
יפלו כו' משיבה רוח הקדש בשמו ית' ואומר הלא לא שאל דוד אלא שינצל הוא מפח יקשו לו וממוקשות פועלי און אך לא שיפלו הם אך יותר מזה אעשה והוא כי יפלו הם עצמם במכמוריו שעשו לו כי הנה יחד אנכי עמו עד בא זמן שאני אעבור לפניו להשמיד אויביו כי אז לא יצטרך לכל זה כי אז כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים כדבר שנאמר יקום אלהים כו' ואומר ויצא ה' ונלחם כו':

פרק קמב

פסוק א
משכיל לדוד כו' הנה מצטער ומה גם מאימת מות כדוד במערה לא יוכל להתפלל מרוב טרדא אמר כי מחמת היות תואר משכיל לדוד שהיה דוד לכל דרכיו משכיל נמשך היות לו במערה תפלה כי היה נכון לבו ולא נבהל בצערו. או יאמר ענין רבי חנינא בן דוסא שאמר אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל על דרך זה יאמר משכיל ומצליח היה לדוד ראותו שעם היותו במערה היה לו תפלה שיכול לומר תפלה שגורה בפיו עם אימת חרב אויביו אצלו וזהו בהיותו במערה תפלה:

פסוק ב
קולי אל ה' אקרא כו' הנה אם היה צועק במערה בתפלתו ישמע שאול ואנשיו ויהרג על כן היה צריך להתפלל בלחש הרבה על כן למה שקרוב אתה ה' כאשר קולי אל ה' כאשר אזעק במקום שאני יכול לזעוק כך קולי יהיה אל ה' כאשר אתחנן שהוא בלחש בדרך תחנה במקום זה:

פסוק ג
וכן כך הוא הקיצור בעת רעה וחפזון בזה כמו אריכות תפלה בזמן נחת והוא כי לשון הגדה הוא באריכות ככתוב אצלנו על פסוק בת מי את הגידה נא לי כו' כי הלא היה לה להשיב בת בתואל ולמה האריכה לספר מי היתה זקנתה ואבי זקנתה באמור בן מלכה

אשר ילדה לנחור אך העבד כדי לדעת קורבת אברהם אמר הגידה לי כלומר באריכות לדעת שלשלת הקורבה עד נחור אחי אברהם הנה כי לשון הגדה הוא אריכות הענין ובזה יאמר הנה במערה היא עת חפזון אימת חרב אויבים לא עת האריך אך אצלך ה' כך הוא אם אשפוך לפניו שיחי כמו רגע בקיצור כשופך הזה שמהפך החבית על פיה ומריק ברגע כמו אם צרתי לפניו אגיד בארוכה.

או יאמר כי יש צרה שאין צריך להרבות שיחה להתחנן שירוחם עליה כי אם הגדת מציאות הצרה תספיק לפי עוצם גדלה שנכמרים רחמי שומעה וזה יאמר הנה יחשב לשפיכת שיחה שהוא רבוי במה שאספר מציאות הצרה וזהו אשפוך לפניו שיחי במה שצרתי לפניו אגיד כי רבה היא מאד.

או יאמר הנה אביון אנכי כנודע כי עני היה באותו זמן שהיה בורח משאול עד ככר לחם והנה האביון ה' בימינו כד"א כי יעמוד לימין אביון לז"א איני צריך להתפלל שתעלה תפלתי למעלה כי אם כשופך הזה ששופך מלמעלה למטה כך אני שופך מפי לימיני וזהו אשפוך לפניו שיחי וכן צרתי אע"פ שהיא לפניו ויודעה יותר ממני עכ"ז אגיד למען תהיה קולי אל ה' כי חפץ בתפלה:

פסוק ד

בהתעטף כו' אמר אתה חסת על נפשי שבקש חיי גופי והחייתני על שהייתי עתיד ללכת בדרך טובה ועתה שאני הולך בה באים להרגני וזהו בהתעטף עלי רוחי כי רוחי התעטפה לפניך בהיותי עתיד להיות נפל להתחנן לך עלי ואתה ה' ידעת נתיבתי שאלך בנתיב מצותיך שעל כן החייתני והנה אם עד כה הלכתי בעבודתך בנתיב שהוא צר הנני מוכן שבאורח רחב זו שהתחלתי אהלך והנה אלה טמנו לי ע"י שליחות הזיפים או שיעור סוף הפסוק ואתה ידעת נתיבתי שעל כן החייתני ואותו הנתיב מצותיך ידעת שאלך בו גם באורח זו אלך בהיותי בורח אני מתנהג בחסידות נתיבך שלא הרגתי את שאול במערה עם היות שבאים להרגני כן טמנו פח לי והבא להרגני אין לו דמים:

פסוק ה

הביט ימין כו' הנה בב"ד של מעלה יש מימינים מלמדים זכות ויש משמאילים מלמדים חובה אמר הביט ימין אל המימינים לפניך מלמדי זכות אמנם יראה כי ואין לי מכיר בכולם ומי מגיד לי כי כן הוא הלא הוא כי הנה אבד מנוס ממני למטה כי זה הוראה על מה שלמעלה כי אין שם דורש לנפשי שאם היו לי מלמדי זכות למעלה היה לי מנוס למטה:

פסוק ו
על כן בראותי כי אין מליץ בעדי זעקתי אליך כי אם אין אתה לי מי לי כי אתה ה' בעל הרחמים ושמא תאמר אחר שאין דורש לנפשך ואין מימינים מלמדי זכות עליך אם כן גם אני אסכים ואיך אצילך הנה אשר אמרתי בלבי הוא כי בלי ספק אתה מחסי אלא שרצונך יהיה חלקי בארץ החיים ולא בעוה"ז ועל כן תחפוץ לסלקני:

פסוק ז
אך הקשיבה אל רנתי להצילני כי הלא עדיין אין בי תועלת בארץ החיים כי הנה דלותי מאד מזכיות עד אכין צדה לדרכי ואלך בעושר תורה ומעשים טובים ורנתי היא הצילני מרודפי עם היותם בעלי בחירה כי יש טענה גדר מספקת הלא היא כי הם כפויי טובה אלי כי הלא ממני בא להם חוזק ואומץ כענין גלית ודומה שהייתי לוחם מלחמותם וזהו כי אמצו ממני:

פסוק ח
הוציאה כו' אמר הלא אמרתי כי עדיין אינו זמן נסיעתי לארץ החיים כי דל אני מזכיות עד שאעשיר מהם על כן אני אומר הוציאה ממסגר נפשי אתה בעצמך שתוציאנה בנשיקה מגופי שהוא מסגר לה כלומר ולא על ידי אויבי עד שיהיה להודות את שמך שהוא עד ארבה זכיות באריכות ימים שאדע בודאי שאודה את שמך על כל האושר שתאשרני. ועוד טעם שני על שע"י ראות הצדיקים מה שתעשה בגיני ירבו לעשות זכיות הרבה שיהיו להם כתרים בגן עדן כמאמר רב צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם שהם אורות זכיותיהם. או יאמר הנה היוצא מבית האסורין הוא אחד מהמחוייבים להודות ואין בית האסורין גדול ממערה זו שהאויבים סמוך לפתחה על כן הוציאה ממסגר זה נפשי להודות את שמך ברכת הגומל ואז אנצל גם משאר צרות כי הלא בקהל עם שאברך הגומל כו' בי יכתירו כי יסבבוני כד"א כתרו את בנימין כי יענו אחרי כי גם תגמל עלי תמיד לעתיד שהוא כי יענו ויאמרו האל שגמלך כל טוב הוא יגמלך תמיד:

פרק קמג

פסוק א
מזמור לדוד וכו'. הנה רש"י ז"ל פירש מזמור זה על גלות ישראל ונלכה בעקבותיו והנה סדר התפלה הוא כנודע להתפלל ואח"כ להתחנן אמר כאלו כל בני הגלות עונים כאחת בלשון יחיד שמע תפלתי והוא כי ידוע ששמיעה מרחוק והאזנה מקרוב כמ"ש ז"ל שעל כן משה שהיה קרוב לשמים יותר מלארץ אמר האזנה בשמים ושמיעה בארץ וישעיה

שהיה יותר קרוב אל הארץ אמר שמיעה בשמים והאזנה בארץ ובזה פירשנו פסוק ה' שמעה ה' סלחה וכו' כי החוטא שהוא רחוק מקונו אומר ה' שמעה והתפלה היא ה' סלחה ואחר שסלחת ונעשיתי קרוב ה' הקשיבה וכו' שאל תאחר וכו' ועל דרך זה יאמר ה' שמע. תפלתי ואמרתי שמע כי חטאתי ורחוק אני ואחר שמוע התפלה נעשיתי קרוב לך לכן בבואי אח"כ להתחנן האזינה אל תחנוני כי האזנה מקרוב ואעפ"י שציון שלא חטאה שתפדה בתורת משפט כי זוכה בדין אך שביה בצדקה ואפשר שהוא ע"י שאנו עושים צדקה או ע"י צדקה שתעשה אתה עמנו מה שנחלה פניך הוא כי באמונתך שאנו בעלי אמונה תגאלנו בזכות אמנה זו ענני בצדקתך שלך ולא תיחל לצדקתנו:

פסוק ב

ושמא תאמר וכי לא די לנו שלא תבא במשפט כ"א שגם לא אעשה בצדקתי כ"א בצדקתך ע"כ אני אומר זה אינו נכנס אפי' בטבע חלוקה כי הנה ידוע הוא כי לא תבא במשפט את עבדך כלומר אפילו עם מי שהוא עבדך שדרכך לדקדק עמו כחוט השערה לא תבא במשפט כי הלא לא יצדק לפניך כל חי שהוא אפילו מלאכי השרת כי במלאכים תשים תהלה וזה אמר כל חי שהוא אפילו מלאך שהוא חי תמיד והוא פי' רבותינו ז"ל על כי לא יראני האדם וחי שפירשו לא יראני ולא מי שהוא חי תמיד הוא המלאך:

פסוק ג

כי רדף כו' הנה כתבנו כי על הגליות ידבר המזמור ויתכן כי על כלן ידבר ואמר על הראשון הוא נ"נ כי רדף אויב נפשי שהוא להחטיא הנפש בהשתחוות לצלם ועל גלות מדי אמר דכא לארץ חיתי ע"י צומות ותעניות ועל גלות יון שכל כוונתם לא היתה רק להעביר את ישראל מתורה אור היא עץ חיים אמר הושיבני במחשכים הם חשך אפלות אמונותיהם אשר לעומת תורת אור כמתי עולם הפך תורת חיים שהפורש ממנה הוא מת לעולם:

פסוק ד

אך שלשת גליות האמורים לא היו ארוכים אך ברביעי הלז האחרון הכביד כי ותתעטף עלי רוחי והוא כי בטבע היה ראוי לשנא רוח אדם אותו אם חוטא הוא כי באה מהיכלי מלכו של עולם בגוף עכור וטמאה לירש גיהנם אמר שעם שחטאתי וטמאתי את רוחי שהיה ראוי תשנא אותי ותשמח לאידי כ"כ היא רעתי שתצטער ותדאג עלי על הנוגע אלי כי ותתעטף עלי רוחי עד גדר שלבי היותר מרגיש דאגת הנפש בתוכי ישתומם לבי על מה שמרגיש מצערה.

או שיעור הכתוב שלבי המרגיש צערה על היות רוחי בתוכו ולא תצא ממני מרוב צערה ישתומם לבי.
או יאמר רוחי כשהיא עולם למעלה ממני בלילה תתעטף לפני קונה על גלותי ובמה ידעתי כי כן הלא הוא ברדתה ותכנס בתוכי בהקיצי ישתומם לבי ואין זה כי אם מאשר תבא מצטערת סמוך לאשר התעטפה במרירות לפניו יתברך ישתומם לבי מצערה:

פסוק ה

זכרתי כו' הנה צרת מי שבתחלתו לא היתה לו רוב טובה אינה צרה גמורה אך אשר גדלה טובתו ונהפך טובו לרעה גדולה אין קץ למכאובו וזה יאמר כל איש ישראל יחד בלשון יחיד בגלות הלז הלואי לא ראיתי מתחלה כ"כ טובה כי הלא זכרתי ימים מקדם בזמן הבית שהיו ישראל במעמדן שהגיתי במעמדי בכל פעלך יום ראשון פרשת בראשית ובשני יהי רקיע וכו' וכן יום יום עד סוף מעשה בראשית נמצאתי הוגה בכל פעלך שבמעשה בראשית תמיד כל שבוע ושבוע במשמרות וזה הוא חוץ מבית המקדש ובבואי במעשה ידיך הוא תוך בהמ"ק הנקרא מעשה ב' ידיך כמאמר בר קפרא גדולים מעשה צדיקים שהוא בהמ"ק ממעשה שמים וארץ שבבית המקדש נאמר כוננו ידיך ובמעשה שמים וארץ נאמר יד א' או בהיותי במעשה ידיך הוא בהמ"ק אז אשוחח ביני לביני והוא ענין מאמרם ז"ל למה נקראת בית השואבה כי שם היו שואבים רוח הקדש וידוע כי רוח הקדש הוא שאדם נדבר בעצמו כאמרו רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני כי הוא יתברך שם הדברים בפי האדם והוא מוציאו מפיו כמעצמו וזהו משמעות אשוחח שהוא היות נדבר בעצמו:

פסוק ו

ועוד היה לי כי אז כאשר פרשתי ידי אליך היתה שכינה שורה עליהם כי הלא היתה נפשי בקרבי אז כארץ עיפה שמשתוקקת המים כך היתה היא משתוקקת לצאת ממני ואין זה כ"א שהיתה השכינה על פרישת ידי ואז היתה נפשי תאבה לצאת לידבק בה כי היא חלק ממנה ושואבת אליה ככל חלק אל הכל וזה סלה שאפילו אחר שהייתי אוסף ידי היה נשאר בה החשק ההוא:

פסוק ז

מהר ענני כו' אומרים ישראל שבגלות מהר ענני ה' ולא בלבד הגוף הסובל השעבוד כ"א גם כלתה ותאוה רוחי לכן אל תסתר פניך ממני כי הלא ונמשלתי עם יורדי בור הוא גיהנם כי כאשר בגיהנם מחברים הנפש תוך הגוף לדונם בגיהנם כמשל החגר והסומא כך היות עם רוחי גויתי בגלות הוא כאשר נדונים יחד בגיהנם וכן מה הועיל

אברהם אבינו שבירר לנו את המלכיות במקום גיהנם הרי נמשלנו עם יורדי גיהנם ומה הועיל בתקנתו:

פסוק ח

השמיעני וכו' הנה ידוע מרז"ל דאית קץ ואית קץ יש קץ של אחישנה ויש קץ של בעתה והנה של אחישנה מתייחס לבקר ושל בעתה לערב ועל של אחישנה אמר השמיעני בבקר חסדך ואם אין לי זכות יהיה בזכות האמנה כי בך בטחתי ואם אין זה מספיק וצריך זכיות אחרים הודיעני בדרך זו אלך ואם תאמר אלי כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים הלא ראה כי אליך נשאתי נפשי והוא בהזכיר מאמרם ז"ל על פסוק מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כו' וארז"ל כי אמר הקב"ה כפויי טובה כו' היה לכם לומר תן אתה והלא ראוי לשים לב איך היה להם לומר תן אתה אחר שהבחירה ביד האדם אך כתבנו במקומו כי להפך הבחירה הוא ביד האדם אך מי שכבר הוא צדיק גמור הקב"ה עוזרו בל ישוב לכסלה וממשיך צדקו וכמ"ש ז"ל דמכרזי ברקיע אל כל כחות המחטיאים הזהרו בר' פלוני ובתורתו וע"כ אמר שאחר שהיה לבבם טוב היה להם לומר שימשך כך לבבם זה כל הימים וזה יאמר פה הודיעני דרך זו אלך כי הלא אין בזה שנוי בחירה כי כבר נשלמתי בכשרון עד גדר שאליך נשאתי נפשי ששמתי נפשי מנגד לקדש שמך באופן שמעתה לא יהיה לשנות בחירה רק להמשיך הכשרון:

פסוק ט

הצילני כו' הנה יש ב' אויבים יש אויבי הגוף ויש אויבי הנפש יצה"ר וכחותיו טמאים הנעשים בעונות הגורמים כיוצא בהם כי עבירה גוררת עבירה וידוע כי אויבי הגוף אינם כ"כ גדולים כאויבי הנפש כי אויבי הנפש מבדילים בין האדם לה' כמד"א עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם ובזה יאמר הצילני מאויבי ה' באיזה מהם אמרתי הלא הוא אותם שעל ידם אליך כסיתי ממני שהייתי בהם מכסה ומבדיל ביני ובין ה' בל יחטיאוני יותר:

פסוק י

למדני וכו' אחר אומרו שיצילו מהעבירות בא לבקש על הזכיות ויקרה היות ב' דרכים לפני איש לעבודת ה' ואדם מסתפק איזה מהם רצונו יתברך ועל זה אמר למדני לעשות רצונך כי אתה כבר אלהי שצדיק אני והגעתי לגדר שתקרא אלהי באופן שעם שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אין מעכב לשתלמדני לעשות רצונך כי הלא אין זה להפך הבחירה כ"א להמשיך הכשרון כמו שכתבנו בסמוך מהכרח המאמר וזהו רוחך טובה תנחני בארץ מישור היא ארץ החיים שהחזקתי ללכת בה כי אחר שהתחלתי בה אין

צריך רק המשכה והנהגה לימשך בה וכאשר תלמדני רוחך טובה שנתת בי טהורה כיון שכבר היא טובה ע"י כשרוני עד הקראך אלהי תנחני כו' כי אין המשכה דומה להיפוך בחירה כמדובר:

פסוק יא

למען כו' הלא עשיתי עיקר מאויבי הנפש אין לתמוה כי הלא הם עיקר כי הנפש לא תאשם בעונות כגוף ע"כ למען שמך ה' שהוא מדת רחמים תחייני את הגוף אך את הנפש אפי' בצדקתך שהוא במשפט צדקך יספיק שבה תוציא מצרה נפשי כי היא לא תחטא כגוף:

פסוק יב

וכן את אויבי הם אויבי הגוף איני חפץ תאבדם כ"א שבחסדך שתיטיב ותעשה עמי תצמיח אויבי שראותם שתעשה חסד עמי תהיה להם הצמתה ודי לי בזה אך לא כן את צוררי הנפש כ"א והאבדת לגמרי כל צוררי נפשי כי הלא אני עבדך ואויבי הנפש מעכבים שלא אעבדך:

פרק קמד

פסוק א

לדוד כו'. הנה לפי גדולתו יתברך הלא יפלא בעיני העמים אשר רם על כל גוים ה' לומר שהוא יתברך בעצמו יציל את בני אדם מזולתם עם היות כי הרבה שלוחים למקום ומה גם להציל בעצמו את איש יחידי ע"כ אמר הנה לדוד לפי אמונתו שמאמין האמת אינו מן התימה שעם כל גדולתו יעשה בעצמו בשביל צדיק ואומר ברוך ה' שהוא בעצמו צורי המלמד ידי לקרב כי למה הביאו לידי סכנת ארי ודוב ולהצילו מידם אם לא ללמד ידיו לקרב עם אנשים כמאמרו גם את הארי גם הדוב הכה עבדך ומהם למד שכך יצילהו מן גלית נמצא שע"י הארי והדוב למדו הוא יתברך לעשות קרב עם גלית וכן מגלית שלקח ה' חלוקי אבנים כמנין אצבעותיו וביד א' בקלע שהם ה' אצבעותיו למד גם משם למלחמה כי עי"כ נתן אל לבו לבטוח בה' במלחמה שאחריה שנאמר ותוסף המלחמה להיות ויצא דוד וילחם בפלשתים ויך בהם מכה גדולה

פסוק ב

ואחר המלחמה ההיא הטיל שאול את החנית ויך בקיר. וזה הוא חסד גדול להצילו מבעל בחירה ועז"א חסדי ואחרי זאת היה מה ששלח שאול וישמרו את הבית להמיתו ולכאורה היה נראה כי מיכל היתה משגב לו על כן אמר על זה משגבי לומר כי לולא ה'

משגבי שוא עמלה מיכל בהיות שומרים סביבות הבית אך מגדל עוז שם ה' היה לו כי בו ירוץ צדיק ונשגב ועל אשר היה אחרי זאת שהביאוהו אל אכיש ואמרו לו שזה הרג את גלית אחיו והלא זה מלך הארץ שיענו במחולות הכה דוד ברבבותיו והוצרך להשתגע וה' היה לו וילך משם וימלט על זה אמר ומפלטי לי ואחר כך הצילו יתברך ב' פעמים שנמצא עם שאול ברדפו אחריו פעם בצאתו מן המערה ופעם כשלקח החנית והצפחת ועל שתיהן אמר מגני ועל לכתו אחר כך אל אכיש מלך גת לחסות בצלו ולא שת לבו כי ממנו ברח ע"י שעשה עצמו איש משוגע וגם היה כובש ומחריב עיירות תחומו והיה מתאנה לאמר כי מישראל הן ולא פחד שיהרגנו על זה אמר ובו חסיתי ולא באכיש כי החוסה בו יתברך נקל הוא הדבר הכבד הזה ואחרי זאת היה יתברך הרדד עמי תחתי שכל עם בני ישראל הקימוהו עליהם למלך וזהו הרדד עמי תחתי שהוא כד"א וירקעו שתרגומו ורדידו שהוא לשון שטוח והוא שנתקיים בו מקרא שכתוב יהודה אתה יודוך אחיך כו' ישתחוו לך בני אביך שהוא פישוט ידים ורגלים שהוא שטוח. כלל הדברים שהוא יתברך בעצמו עשה בשבילו את כל הנוראות האלה עם היותו יחיד ולא ע"י מלאך ודומה לו:

פסוק ג

ופן יחסדני שומע ויחשיבני למתגאה או ח"ו לבלתי מכיר גודל רוממותו יתברך ע"כ אמר מה אדם ותדעהו כו' לומר יודע אני כי ביה אני לפני רוממותו יתברך כי הלא מהיכן היה אפשר לזכות לכך אם מפאת שאדם הראשון אני או מפאת עצמי אם מפאת אדם מה אדם ותדעהו ואם מפאת עצמי הלא בן אנוש אני והוא כי התואר המשובח מכל תארי האדם הוא אדם כנודע והגרוע מכלם הוא אנוש שהוא תואר שמתואר בו החוטא ואמר בן אנוש אני כי בחטאו נשתנה תארו מאדם לאנוש ונמצאתי מתואר לבן אנוש:

פסוק ד

ופירש ואמר מה שאמרתי מה אדם הוא כי אדם שהיה איכותו רוחני כמלאכי השרת כשחטא דמה להבל הוא חומר נפסד ואם אומר שימיו שנתן לי ולא נמצאו בו בימי טומאתו הם חשובים ממנו הלא ימיו הם כצל עובר כי מה המה איכות הע' שנה שנתן לי אחר שאין בם קיום א"כ הוי אומר כי אין זה רק מענותנותו וחיבתו יתברך אל עבדיו:

פסוק ה

ה' **הט כו'** אחרי אומרו את אשר ידע כי הוא יתברך בעצמו היה לו בכל ההצלות הנאמרות באמת אמר עתה עשה נא דרך שכל העמים אשר יומרוך לומר כי לרוממותך אינך משגיח בעולם החומרי הלז יכירו כי אתה ה' אשר יאמרו שעל השמים כבודך גם השגחתך בארץ

כי תראה לעיניהם כי בהיותך על השמים אתה בארץ והוא כי תעשה כאשר במתן תורה שירדת על הר סיני ע"י הרכין השמים על ההר כמ"ש ז"ל באמור וירד ה' על הר סיני ואיך נאמר ומשה עלה אל האלהים אלא מלמד שהרכין הקב"ה השמים על הר סיני והיה ניכר לכל ע"י שהר סיני עשן כלו שנגעו השמים שעל הארץ אשר בם ה' ויעשן ההר וז"א הט שמיך ותרד שהיא הרכנה שבסיני לרדת עי"כ בהר ולמען יכירו כי כן גע ע"י שמיך בהרים ויעשנו באופן יכירו כי אתה ה' בשמים ובארץ

פסוק ו

ואז מבהיקות אורך שעל השמים ברוק מסך השמים ברק החוצה מעובה בצד מה שירגישו ויפוצו כענין קומה ה' ויפוצו אויביך כלומר אל תמיתם מיד כ"א הניעם בהפיצך אותם ואח"כ שלח חציך אחר לאותם בנפוץ ותהמם שיהיו שוממים ומבוהלים ע"י חציך הם פולסי דנורא מאתך שיכירו כי אתה ה' עושה כל:

פסוק ז

ואחר המהומה הזאת ועודם חיים שלח ידיך ממרום הם יד דין ויד רחמים והוא כי תפקוד על צבא המרום במרום להכניע שרי האומות ביד הא' של דין וביד הרחמים פצני והצילני ומה שאמרתי פצני הוא ממים רבים הם שריהם של מעלה שיש להם אוכלוסי כחותם ועי"כ והצילני מיד בני נכר הם מלכי האדמה שעל האדמה:

פסוק ח

וכל זה שבקשתי שתעשה באופן שיכירו השגחתך בארץ שאתה העושה את הכל הוא על אשר פיהם דבר שוא באמרם כי על השמים כבודך שעתה יכירו כי שוא דברו ומה שאמרתי שלח ידיך ממרום לפקוד שריהם הוא למען כי ימינם שבוטחים בה שתעמוד להם היא ימין שקר כי הבל המה כי אין להם משלהם כח ואל בלעדי אשר יתן להם ה' בזמן יגזור להם שררה בלבד:

פסוק ט

אלהים כו' הנה ידוע מאמרם ז"ל כי ימי מלכות דוד ושלמה היו דומים לימות המשיח ומשלמה והלאה היו הולכים ויורדים עד חרבן הבית ונמשכו הד' גליות אשר עיקר הצרה הוא גלות שכינה כביכול כנודע שעל צאתה מהגלות החיל הזה נשיר שיר חדש ב"ב ועל זאת היה דוה לב דורו של דוד כי לא נעלם מהם אשר יהיה באחרית הזעם כי מאז אברהם מכרנו למלכיות ע"כ מאז ראו אשר בקש דוד על עצמו באמרו פצני והצילני ממים רבים כו' אמרו בני הדור ההוא הלא נבקש אנחנו כי הנותן תשועה לדוד ושלמה ושמע תפלתו באמרו פצני והצילני כו' גם יפדנו ויצילנו את ישראל מן העמים הוא שעבוד מלכיות

והחלו לדבר בלשון יחיד להורות כי היו לאחדים שהוא דבר הגורם הצלה ותשועה כנודע ויעשו בחכמה שלא החלו על צרת ישראל כ"א על גלות שכינה ובה דברו באמרם אלהים שיר כו' שהוא שכינה ואמרו הנה לעתיד בישועת הגלות הרביעי שיר חדש אשירה לך בצאתך מהגלות טוב טוב הוא שמעתה ימנעו הגליות באופן שבנבל עשור אזמרה לך כי עתה שעדיין אין שכינה בגלות נכללת עם עשר בחינות אלהותו יתברך לאחדים ובכן לרמוז זה בנבל עשור אזמרה לך טרם תפרד בצד מה ותשוב ליכלל:

פסוק י

ואחר דברם על העדר גלות שכינה החלו לדבר עלהעדר גליות ישראל ואמרו הנותן כו' לומר הנה טוב ימות המשיח ותשועת ישראל בעצם אין זמנם עד ימות המשיח נמצא כי מה שהיתה התשועה מעין הזמן ההוא לדוד ולשלמה אינו כ"א דרך מתנה וזהו הנותן תשועה למלכים לומר אל תאמר נא ה' כי הטובה הנודעת לנו אין זמנה עתה כי הלא הנותן תשועה למלכים דרך מתנה עתה מאשר עתיד להם אז גם לנו יכול לעשות כן מעתה אשר עתיד לעשות בסוף ואם אשמנו אשמת דבר גם דוד שהרג את אוריה בחרב בני עמון ומה גם לספר הזוהר שהיתה ע"א חקוק בה ויתכן שעל כן קראה חרב רעה באופן שאותו עון של חרב רעה היה על דוד ועם כל זה הצילו ה' וזהו הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה:

פסוק יא

פצני והצילני גם אני כללות ישראל מיד בני נכר המלכיות בל נפול בידם וזה מב' טעמים אחד אשר פיהם דבר שוא כי הלא אלו ליסרנו על שחטאנו לך היו עושים החרשנו אך אדרבה פיהם דבר שוא כי היו מכחישי השגחתך בעולם כי אמרו לא יראה יה בעולם השפל כי על השמים כבודו ועוד טעם שני והוא כי הלא כתבת בתורתך אמרתי אפאיהם כו' לולי כעס אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה ולא ה' פעל כל זאת והנה היו אומרים כן כי ידם רמה או שרם באופן כי ימינם אשר היו אומרים שנאדר בכח אינו ימין אמת כי אם ימין שקר כלומר ואחר שכן הוא מה בצע בשעבוד מלכיות אחר שיש בדבר חילול ה':

פסוק יב

אשר בנינו וכו' אחר אמור עם בני ישראל דור של דוד ושלמה החרדים על שעבוד מלכיות ומחלים פניו יתברך ימנע הגליות מן העולם אמר עתה אשר בנינו כו' ולבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל האומרים שאמר הקב"ה לישראל כפויי טובה כו' בשעה שאמרתי לכם מי יתן והיה לבבם זה להם כו' היה לכם לומר תן אתה והלא כמו זר נחשב מאמרם

זה אחר כלל שבידינו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אך כתוב אצלנו כי אין זה רק שלא אמרו חוץ מיראת שמים אלא להפך הבחירה אך לעזור אחר שהתחיל אדם כצדקות להמשיכו יעשה הוא יתברך ועד ממהר מאמרם ז"ל שאמר השטן לרבי עקיבא אלמלא דמכרז עלך ברקיע הזהרו ברבי פלוני ובתורתו הייתי מחטיאך וכן לרבי מאיר והרי שהוא יתברך מזהיר את השטן וסיעתו כי הוא שטן הוא יצר הרע שיזהרו מלהחטיא את הצדיק אך הוי אומר כי אשר כבר הוא צדיק הוא יתברך ממשיך צדקו בכל עוז ובכן היטיבו אשר דברו שהיה להם לומר אתה תן כי אחר שהיה לבבם שלם עם ה' היה עוזרם להחזיק ביד לבבם בל ימוט מכשרונו. ונבא אל הענין אומרים דורו של דוד ושלמה אשר היה כנודע מרבותינו ז"ל זמן מעין ימות המשיח רבון העולמים אשר נתן תשועה למלכים האלה הפוצה כו' הושיענו מלכת ביד המלכיות כי גם שאברהם בירר לנו המלכיות תחת גיהנם הנה אין צריך עתה כי הלא דור צדיק הוא זה וכבר טעמנו מעין ימות המשיח המשיכהו ותן בנו כח וחוזק לתת לבבנו. תמיד עמך והמשיך ימות המשיח מעתה ובטל שעבוד מלכיות מן העולם והיות דורנו דור צדיק הוא כי אשר בנינו כנטיעים כו' והוא כי דרך הקטן לימשך אחר ילדות ונערות אשר לא כתורת ה' אך מי שבילדותו הוא צדיק לא יתואר בשם נער כי אם שבקטנותו יקרא גדול וכמו שכתב הראב"ע על פסוק גם במעלליו יתנכר נער כי הל"ל יוכר נער אך שבמעלליו אם טובים הם יתנכר מתואר נער כי גדול יקרא באמת על דרך זה יאמר בנינו הם כנטיעים אשר טבעם להיות חוץ מהבית הפך האשה שדרכה לבלתי צאת ועם היות שהיוצא חוצה יש לו ממי ילמוד דרך רעה עכ"ז הם מגודלים בנעוריהם שמגודלים יקראו מהנערות באופן שלא תבייש ילדותן את זקנותם ובנותינו הם כבודות בת מלך פנימה כזויות שמלבד שלא תצאנה מהבית כי אם גם שאינן כעמודי הבית הנראים לעובר דרך הפתח או מיד לבא אל הבית כי אם כזויות ששתים הן תארם א' שהן קבועות פנימה וגם בירכתים מענותנותן ולא מהעדר יפיין יבושו ויתחבאו כי הלא הן מחוטבות ומצויירות תואר ומראה תבנית היכל בלבן ציור וקומה. או יאמר בנותינו הבתולות כזויות לצניעות וכאשר הן מחוטבות שהן בעולות כד"א מחוטב עציך הן תבנית היכל ה' שלא יכנם בו בלתי אם הכהן הגדול המיוחד לו כן לא יבא בהן חוץ מהבעל המיוחד לכל אחת הנה שהדור ראוי לקיים בם ימות המשיח העתיד בסוף כי עתה אין צריך רק להמשיך הטובה אשר היא עתה מעין הזמן ההוא:

פסוק יג

וראיה שכבר מעין ימות המשיח כבר יש לנו עתה כי מזוינו מלאים וכו' כי הלא נתקיים בנו וישן מפני חדש תוציאו שהוא שיהיו האוצרות מלאים ומוציאים הישן מהאוצרות

כדי להכניס החדש וזהו מזוינו מלאים ומפיקים מהאוצרות מדבר זן לפנות אל זן אחר שיותן במקומו וכן צאננו שבמקום מאליפות ואשר הן בחוצותינו הן מקומות שחוץ לתחומין מקום גדודי חיות שהיה ראוי יתמעטו ואדרבה עשר ידות הן יותר כי הן מרובבות בחוצותינו ואין זה כי אם שנתקיים בם מעין והשבתי חיה רעה מן הארץ שכל יעודי פרשת בחקתי דרשו ז"ל על ימות המשיח:

פסוק יד

וכן מעין הזמן ההוא כי ונגש חורש בקוצר כי אחר חרישה יקצורו ותבא הדישה באופן שהשוורים אין להם מנוחה וזהו אלופינו מסובלים מחרישה לדיש ואחר הדיש ישובו לחרוש לשדד אדמתם באופן שתמיד הן מסובלים. או יאמר אלופינו שהם השורים שלנו אשר הם בלתי מסורסים ודרכן להזיק תמיד הנה גם זה מעין ימות המשיח כי אלופינו מסובלים שאנו מעמיסים אותם ואין בועטין לפרוץ גדרים ולצאת ולנגח את כל הקרב אליהם כי אם אין פרץ ואין יוצאת וגם נתקיים בנו מקרא שכתוב ונתתי שלום בארץ כי הנה ואין צוחה ברחובותינו שגם זה מעין ימות המשיח:

פסוק טו

אשרי כו' הלא אמרתי ב' דברים א' הכשרון שהוא אשר בנינו כו' בנותינו כו' וגם אמרתי משפע רב טוב אמרה עתה רוח הקדש דעו אפוא כי אין אושר רב טוב העולם הזה כי אם הכשרון לפי האמת כי הנה אשרי העם שככה לו מהרב טוב שנזכר מפסוק מזוינו מלאים והלאה אך יותר מאושר הוא העם שה' אלהיו שהוא בהיותם צדיקים שהוא מענין אשר בנינו כו' בנותינו כו' שהוא ענין הכשרון שע"י כן ה' אלהיו והוא על דרך אמרם ז"ל על פסוק אשרי נשוי פשע כו' שהאשרי השני הוא מאושר מהקודם שהוא אשרי הנשוי פשע אך יותר מאושר אשר לא הוצרך מחילה שהוא אשר לא יחשוב כו':

פרק קמה

פסוק א

תהלה לדוד כו' הנה מלך הארץ מתהלל במה שיהללוהו רבים או אדם רשום אך מי שהוא מלך מלכי המלכים במה נחשב האדם גם אם מלך יהיה שיקבל מהללו הוא יתברך על כן אמר בהללי אותך התהלה היא לדוד וההתפארות שהחשבתני שארוממך ושאקראך אלהי של איש אחד עם היותך המלך הידוע שהוא היותו מלך מלכי המלכים או שיעור הכתוב תהלה מחוייבת לדוד להלל על שארוממך כו' ונוסף על זה הוא מה שלעתיד ואברכה שמך בזמן שהוא לעולם ועד והוא מה שידענו מרז"ל כי בסעודה שעתיד הקב"ה

לעשות אומרים לאברהם שיברך וכן ליצחק כו' עד דוד שאומר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא שהוא שמברך בשם שלם כי ע"י נקמת עמלק יהיה השם שלם לעולם וזה יאמר כי בכלל התהלה לדוד היא מה שאברכה שמך לעתיד שהוא לעולם ועד:

פסוק ב

בכל יום כו' אחרי אומרו שהתהלה היא לדוד במה שזוכה לרומם ולברך את ה' אמר הטעם הוא כי מה אני לפניו יתברך כי הלא אף אם בכל יום אברבך וגם אהללה שמך אפי' יהיה לעולם ועד שהייתי חי עולם ועד ומהללו תמיד:

פסוק ג

מה אתן ומה אוסיף לו ומה הוא צריך אלי והלא מעצמו גדול ה' ומהולל מאד וכ"כ גדולתו רבה בלתי בעלת תכלית עד שאין חקר שלא תושג ע"י חקירה:

פסוק ד

כי אם ע"י האמנה פה אל פה שדור לדור ישבח מעשיך זקני הדור לבחוריהם ישבחו מעשי ה' אשר עשה בכללות עולמו כענין מה רבו מעשיו כלם בחכמה עשה בענינו וסידורו אך לא יוכלו להודיע על פי חקירה רק וגבורותיך שיראו בכל אחד מהדורות הגבורות עצמן הן הן יגידו שהן מעשיך שאם לא מי שחדש העולם לא היה יכול לשנות טבעו:

פסוק ה

ואפילו אני כי חכם לבי אני ירא מלחקור במעשה בראשית וכמ"ש ז"ל מראשית ועד ויכלו כבוד אלהים הסתר דבר וזה יאמר הדר. כבוד הודך כו' והוא כי הנה ארז"ל במכילתא עשר לבושים לבש הקב"ה כשברא העולם נתלבש בהוד והדר שנאמר הוד והדר לבשת כו' וכן אמרו מהיכן נבראת האורה מלמד שנתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו שנאמר עוטה אור כשלמה וגם ששני המאמרים האלה צריכים ביאור רחב כמבוארים אצלנו אין זה מקום שאמרו להאריך כ"א ננקוט מיהא שהאור שנברא בששת ימי בראשית ביום הראשון ושנמשך מבחינת שפע הנקרא הוד. ונבא אל הענין במה שידענו ששם אלהים הוא שכינה הנקראת כבוד היא היתה המשלשלת שפע ההוד לברא העולם וכל פרטיו והנה מהדברים התמוהים בבריאה הוא ענין האור הראשון שהוא אור של עולם הבא והיה כמ"ש ז"ל שנתעטף וכו' והוא מהדברים הנאמרים בלחישה כבמדרש ועליו ועל שאר הדברים שעד ויכולו שנאמר עליהם כבוד אלהים הסתר דבר אמר הדר של כבוד הודך שהוא האור שהוא הדר

שהבהיק זיו הדרו שנמשך מכבוד הודך הוא השפע העליון שנמשך ע"י שכינה שנקראת כבוד וכן כל שאר דברי נפלאותיך שהוא עד דכולו שנקראים נפלאות כד"א לעושה נפלאות גדולות כו' שהם לעושה השמים וכו' לרוקע וכו' כל אלו אשיחה בלבד אך לא אדרוש ואחקור כי כבוד אלהים הסתר דבר נאמר באלה כמדובר:

פסוק ו

ועזוז כו' אמר כי מלבד מה שדור לדור ישבח מעשיך גם ועזוז נוראותיך יאמרו שעל הנוראות שאתה עושה כענין נסי מצרים וכיוצא יאמרו כי הם עוז ורוגז ולא ישיתו לב להלל על כפל העמן שבכלל העוז והרוגז היה יחד גם בחינת חסד על כן בשמעי מה שעזוז נוראותיך יאמרו אז וגדולתך שהוא תואר חסד אשר בנוראותיך אספרנה בפניהם כענין מכת הדם היה בה חסד שמשם העשירו ישראל בצפרדע היתה שם חסד כמ"ש ז"ל שאותן שהשליכו עצמן בתנורים לא נשרפו וההיקש בכל נס ופלא באופן שיש הלול כפול שהוא יחד דין ורחמים כי ה' הוא האלהים:

פסוק ז

זכר וכו' אמר אני מגיה במאמר הדור והוא כי הנה ידוע מאמרם ז"ל על פסוק אנכי אעביר כל טובי כו' וקראתי בשם כו' ויעבור ה' כו' מלמד שנתעטף הקב"ה כש"צ ואמר עשו לפני כסדר הזה וברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם אמר הנה זכר רב טובך שהם י"ג מדות שהם זכר רב טובו יתברך כד"א אנכי אעביר כל טובי כו' וקראתי כו' וע"י מה שיביעו לפניו יתברך הי"ג מדות אינן חוזרים ריקן באופן שוצדקתך אשר תיטיב להם ע"י י"ג מדות שיאמרו לפניך ירננו:

פסוק ח

וגם בזה אני מודיעם שלא בלבד ירננו צדקתך שמורה שכדאים הם אלא שאינך מנכה להם זכות כי אם האמת הוא כי חנון ורחום ה' שהוא ענין האמור שם שהוא וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם שפירושו כמ"ש ז"ל אע"פ שאינו ראוי אע"פ שאינו הגון וזהו חנון ורחום ה' ועוד יתרון שני והוא שהוא ארך אפים וכו' ולא בלבד לצדיקים כאשר חשב משה כי אם אף לרשעים כאשר הודיעו יתברך וז"א דוד פה ארך אפים וגדל חסד:

פסוק ט

לא לצדיקים בלבד כי אם טוב ה' לכל שהוא אפי' לרשעים שלהם הוא ארך אפים כו' ואם יאמר איש והלא עונותיהם ימנעו הטוב לז"א ורחמיו על כל מעשיו שהוא כמ"ש ז"ל אדם בזכות בהמה תושיע ה' וכעובדא דאלכסנדרוס:

פסוק י
ואל תתמה ותאמר הלא בהמות מהבל ימעטו לז"א אל תתמה כי הלא גם מהם קילוס יוצא להקב"ה כמפורש בפרק שירה וזהו יודוך ה' כל מעשיך שהוא אפי' בעלי תיים וגם עתה הם דור בלתי צדיקים הלא יתעתדו לצאת מהם חסידים שיברכוך וזהו וחסידיך כו':

פסוק יא
כבוד כו' עודנו מדבר על מה שדור לדור ישבחו ומה שעזוז נוראותיו יאמרו ושזכר רב טובו יביעו אמר עוד יעשו כי כבוד מלכותך יאמרו והוא כי הנה הגבורות שהוא יתברך עושה הן ראיה על כבוד מלכותו ואמר הנה המורים את העם כבוד מלכותך יאמרו ואח"כ לראיה וגבורתך ידברו:

פסוק יב
אך לא זו הדרך הראוי כי אם להודיע תחלה לבני האדם גבורותיו ואח"כ וכבוד הדר מלכותו כי למה יניחו את העם לפקפק עד אמרם הראיה לאמונה לכן טוב טוב הוא להקדים הודעת הגבורה שע"י כן תושרש האמונה מיד:

פסוק יג
ופירש ואמר מהו כבוד מלכותך שיאמרו הלא הוא כי מלכותך מלכות כל עולמים שמלכותו כולל כל העולמות כאחת הרוחניים והשפל ולא יעצרנו הגשם. ועוד שנית כי וממשלתך בכל דור ודור והוא הפך סברת נבוכדנצר ככתוב אצלנו בביאור דניאל. שעלה ברוחו הקשה כי להיותו יתברך אלהי ישראל מאז החריב ב"ה על כי חטאנו לו נסתלק וסילק השגחתו מן העולם השפל ומסרה לשרי הגוים ולהוברי השמים עד שייסרהו יתברך ויודיענו שמלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר שהוא עם דר שבזמן הבית ודר שאחרי כן וזה יאמר וממשלתך בכל דור ודור שהוא בין בדור שאנו שלמים בין בדור שאנו חסרים ועל כן דור ראשון מלא והשני חסר:

פסוק יד
סומך ה' וכו' אחרי אומרו שממשלתו יתברך בכל דור ודור שהוא כמו שכתבנו שאפילו אחר סילוק שכינה בדור החרבן הוא יתברך המושל בעולם ולא עזב את הארץ ביד שרים או מזלות והלא על זה יקשה אם כן אפוא למה סבל גוים ירקדו בהיכלו על כן אמר הנה הוא יתברך סומך לכל הנופלים וכו' והוא כי בישראל היו ב' סוגים א' נופלים ממש הם אשר נתחייבו תמותה ומהם גלות להיות כפופים כעבדים ממש והוא יתברך ברוב חסדיו רצה לסמוך לכל אשר היו ראוים ליפול באופן יהיה להם שארית בארץ וגם לזקוף לכל הכפופים שלא יהיו בבבל כעבדים נמכרים רק שיהיו גולים פורעים מס באופן

תהיה זקיפה לכפופים והסמך שעשה לסוג הא' והזקיפה לסוג השני היה הטיל כעסו על העצים ועל האבנים כי כלה ה' חמתו וכו' ויצת אש בציון נמצא כי הניחו גוים ירקדו בהיכלו היה כדי שע"י כן היה סומך לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים ואחרי כתבי ראיתי ברש"י ז"ל שמצא כתוב כי שחסרה אות נו"ן מהאלפא ביתא שהוא משום נפלה לא תוסיף קום ושניתן סמ"ך באמור סומך ה' לכל הנופלים ושמחתי שהורו כי על הגלות ידבר הכתוב כמאמרנו ולהמתיק מאמרם אפשר כוונו מאמר ספר הזוהר שפירושו לא תוסיף לקום מעצמה אלא שהקב"ה יתן לה ידו על כן השמיט אות נפילה וכתב סמ"ך שהוא כי ה' סומך ידה להקימה:

פסוק טו

עיני כל וכו' הוקשה לו על אומרו סומך ה' וכו' כי הלא נגד עינינו כמה נופלים עניים מרודים ומחזרים על הפתחים לאכול לחם ולא לשבעה לז"א עיני כל אליך ישברו וכו' לומר אם האדם כל עיני תקותו לא יתלה כי אם על אכלו אפשר לא יסמכנו בוראו אך כאשר עיני כל אליך ישברו שלא יהיו עיניהם כ"א אליך יתברך להיות דבקים בך ולא על אכלם אז כאשר הם עושים את שלהם אתה עושה את שלך כי אתה נותן להם את אכלם בעתו ע"ד מאמרנו על פסוק צמאה לך נפשי כו' כי אצ"ל הנפש כי אם גם בשרי כמה לך להיות לך דבק בך עם היותו בארץ ציה בלי מים שמניח צמאון המים וצמא לידבק בו יתברך והוא מאמרנו פה כאשר עיני כל אליך ישברו ולא ללחם אז ואתה עושה את שלך ונותן להם את אכלם בעתו:

פסוק טז

ועל אשר ישברו להיות אליך לידבק בך תעשהו ברבוי כי אתה פותח את ידך ומשביע לכל חי הוא הצדיק הנקרא חי רצון שרצה לידבק בך ובזה יצדק אומרו משביע שאם הוא על טוב העה"ז אפילו בעלי הון לא ישבעו:

פסוק יז

ואם נראה צדיק ורע לו רשע וטוב לו אל תתמה על החפץ כי הנה צדיק ה' בכל דרכיו שמאכיל לרשע איזה טוב אשר עשה פה ולצדיק איזה עון אשר עשה וישאר כל טובו לעה"ב והראיה שכל כונתו יתברך הוא להיטיב ולא להצר לצדיק חלילה כי הלא חסיד הוא בכל מעשיו אשר עשה במעשה בראשית כי עולם חסד יבנה שלא בראו רק לעשות חסד ולא לצורך עצמו חלילה ואם כן איך יעלה על לב יצר לעושי רצונו בעולם שכל מציאותו לא בראו כי אם להיטיב ולעשות חסד:

פסוק יח

קרוב ה' כו' יראה כסותר סופו את תחלתו כי אחרי אומרו שקרוב ה' לכל קוראיו דרך כלל אמר לכל אשר יקראוהו באמת ואם הוא פירוש הל"ל כאשר יקראוהו באמת אך יאמר כנותן טעם אחר לטוב אשר לרשע בעולם והוא כי ימצאון קהל ישראל יקראו אל ה' יושיעם או ייטיב להם ובתוך הקהל יהיו קצת רשעים והוא יתברך עונה את כלם אל תתמה לומר טוב לא יהיה לרשע ולא יענה בצרה ההיא כי דע כי זה דרכו יתברך שקרוב ה' לכל קוראיו גם שבכללם רשעים בשביל כל אשר יקראוהו באמת שבקהל ולמ"ד לכל אשר הוא בשביל וכמוה במקרא אין מספר:

פסוק יט

רצון וכו' הנה ארז"ל במדרש רבה למה היו האמהות עקרות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ויתכן ענין זה פה כי הנה תחלה אמר ומשביע לכל חי רצון כי את הצדיק שנקרא חי משביעו מבלי יתפלל כי אם רצון ע"י היות לו רצון בלבד ואחר כך אמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת נראה שצריך יקראוהו ולא יספיק הרצון לז"א הן אמת שרצון יראיו יעשה כלומר יעשה בודאי אף אם לא היה מתפלל אלא שמתאוה לשמוע שועתם ואחר כך יושיעם וזהו ואת שועתם ישמע ויושיעם או מעין זה והוא ענין מקרא שכתוב תאות לבו נתתה לו וכו' שהוא משל לשני אוהבי מלך שבא כל אחד לשאל שאלה מאת המלך והמלך ידע שאלת כל אחד מהם ואת הא' אמר אל תדבר כי ידעתי שאלתך ולאחר הניחו לדבר עד תומו ואחר כך נתן לו שאלתו את מי אוהב המלך יותר הוי אומר את השני שמשתעשע בשמוע קולו וזהו תאות לבו נתתה לו ועם כל זה וארשת שפתיו בל מנעת סלה ואיך עושה הוא יתברך מקודם שיתפלל מסכים הוא יתברך לעשות רצונו אלא שממתין עד שמוע תפלתו שתאב לשמעה ואחר כך עושה בקשתו וזהו רצון יראיו יעשה שמסכים לעשותו ויעשהו אלא שואת שועתם ישמע ואח"כ יושיעם שעם שחפץ לעשות בקשתו אינו עושהו עד שיתפלל כדי לשמוע מפיהם באופן שרצון יראיו יעשה וגם את שועתם ישמע ויושיעם שעם שרצונו יעשה ארשת שפתיו לא ימנע ממנו כי אם ואת שועתם ישמע ויושיעם:

פסוק כ

שומר וכו' הנה אמרו בגמרא כי ר' חייא ובניו יחד התפללו וטרם ישאלו באמצעיות רוח וגשם מאז אמרו משיב הרוח ונשב זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא עם שאינה אלא סיפור מהללו יתברך אך באחד בלבד לא היה כח זה כי אם בזכות מעמד שלשתם. ונבא אל הענין אמר הנה עתה את שועתם של רבים שהיא שועה ושאלה ישמע ואחר

כך יושיעם הנה זה הוא בזמן הזה שיש רשעים בעולם שאשמותם מונעים שפע טוב והצדיקים אוהבי ה' מועטים שנפקדים בעון הדור אך כאשר יבא זמן שיהיה שומר ה' את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד שהוא לעתיד בימות משיחנו

פסוק כא

אז תהלת ה' ידבר פי שהיא בלי שאלה רק בזכור תהלתו יתברך כענין משיב הרוח ומוריד הגשם מיד ויברך כל בשר שם קדשו מאשר יבא רוח וגשם בארץ עם היות שלא אתחבר עם ב' אחרים להיות ג' כר' חייא ובניו כי אם במה שידבר פי לבד כי זכות היות צדיקים רבים בעולם והעדר רשעים מרבה שפע קדושה להכין עשותו יתברך רצון אוהבו:

כ **או** יאמר הנה שם הרחמים עושה ב' הפכים כאחת ששומר את כל אוהביו וישמיד את כל הרשעים:

כא ואל תחשבו שאין זה כבודו לפעול רוגז כ"א רחמים כי דעו אפוא כי אדרבה תהלת ה' הוא מה שידבר פי בזה כי ע"י כן ימשך שויברך כל בשר שם קדשו בין אוהביו מקבלי הטוב בין הרשעים מקבלי הרוגז אלו ואלו יברכו שם קדשו הזה הללו יברכוהו על מה שמטיב להם והללו יברכוהו על הדין שחייב להם לומר יפה דן יפה חייב וכמ"ש ז"ל גדול השבח שעולה מגיהנם וכו' באמרם יפה דן וכו' באופן שע"י עשות שם ה' שני הפכים יהללוהו כל בשר שהם ב' הסוגים כמדובר.

פרק קמו

פסוק א

הללויה וכו' ראוי לשים לב כי אומרו בחיי ואומרו בעודי אחד הוא אמנם יאמר הנה המון ישראל הללו את שם יה ואינכם זוכים להלל את השם שלם כי למענכם נשבע ית' בל יהיה שלם עד ינקם מעמלק כד"א כי יד על כס יה וכו' אך נפשי אשר היא נפש אדם הראשון אשר הוא קראו ה' כמאמרם אני ה' הוא שמי הוא שמי שקראני אדה"ר ע"כ הללי נפשי את ה' שלם.

פסוק ב

אך גופי איני כדאי עד לעתיד לבא כשאהיה משיח כי אהללה את ה' בחיי שהוא בזמן שהם חיי משא"כ עתה שחיי אינן שלי כי אם מאדם ומהאבות כמאמר ספר הזוהר שהוא כשאהיה מלך המשיח והוא כי אז יהיה שמו ה' כמאמר הכתוב וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו אך בעודי בזמן הזה אזמרה בלבד אל השכינה שעמי וזהו אזמרה לאלהי בעודי:

פסוק ג

אל תבטחו וכו' הלא אמרתי תהללו את שם יה העומד לגאול אתכם הללוהו מעתה כאלו כבר עשאו כלומר כי מזה תעשו עיקר שהוא מהטוב העתיד ולא מטובות העה"ז אמר עתה מה שאמרתי שתעשו עיקר מהעתיד לא כ"ש שלא תשליכו משא מזונותיכם על נדיבי העם כ"א לשים כל מעיניכם על טוב העתיד וזהו אל תבטחו בנדיבים כי הלא הוא בבן אדם שאין לו לעצמו תשועה ואיך תהיה לכם בו תשועה.

פסוק ד

והטעם הוא על כי הוא בלתי דבק בה' לפזר לתת צדקה שתבטח בו להתפרנס מצדקה שיתן לך כי עשרו משכח לו יום המיתה לחשוב מחשבות לעשות בעה"ז היכלי מלך וארמנות מבטחים וכיוצא ואינו זוכר המות ואינו עוזב מחשבות הבלו עד ראותו כי הולך הוא ביום צאת נפשו וזהו תצא רוחו וכו' והוא כי אומרו תצא וישוב הוא לשון עתיד כלומר מה תוחלת מן האדם שעד שתצא רוחו שעומדת לצאת וישוב הגוף לאדמתו שעומד לשוב ביום ההוא שרוחו בא לצאת וגופו לשוב לאדמתו קרוב להיותו גוסס אז אבדו עשתונותיו מחמדות העה"ז ולא מקודם יום המות כי איך יהיה כל ימיו דבק בה' לעשות לו תשועה על ידי ממונו לעשות ממנו צדקה ראויה שתבטח אתה בצדקה שיפזר יתן לך:

פסוק ה

אשרי וכו' לבא אל הענין נקדים מאמרנו על פסוק ושבתי בשלום אל בית אבי כו' שהוא שאמר יעקב הנה לאברהם לא נקראת אלהיו עד אחר מותו וליצחק בחייו על היותו סומא חשוב כמת מה שאני שואל כי אחר שאין לי חפץ בעה"ז כי אם לחם לאכול ובגד ללבוש שתחשבני כאלו איני בעולם הזה כי אני משליכו אחרי גוי לכן שאלתי היא כי גם שלא אהיה סומא חשוב כמת כאבא כי אם ושבתי בשלום שלם בגופי אל בית אבי ועם כל זה והיה ה' לי לאלהים שיכנה שמו עלי בחיי עם היותי שלם בגופי וכן היה לו כי ויבא יעקב שלם בגופו ולא סומא חשוב כמת שלם בממונו ולא עני חשוב כמת ועכ"ז ויקרא לו את יעקב אל כלומר כי לית דין בר נש ועל כן בחייו עם היותו שלם אני מכנה שמי עליו ואומר אלהי ישראל. ונבא אל הענין אמר הלא אמרתי אל תבטחו בנדיבים ליזון מהם וגם לא תבקשו מותרות כי אשרי שאל יעקב הבלתי שואל רק לחם לאכול ובגד ללבוש בעזרו שכל שברו לא היה רק על ה' שיקרא אלהיו והוא מה שכתבנו שאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש שאיני עושה אלא עראי מהעה"ז וכל שברי הוא כי ושבתי בשלום כו' והיה ה' לי לאלהים כמדובר:

פסוק ו

וראה ועשה בתבניתו כי הלא הוא לא רצה ליהנות מן העה"ז עם היות כי יעקב הוא עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם והוא מאמרם ז"ל שאמר הקב"ה עולמי עולמי מי בראך מי יצרך יעקב בראך יעקב יצרך הה"ד בוראך יעקב ויוצרך ישראל ועכ"ז לא רצה ליהנות מן העולם כ"א לחם לאכול ובגד ללבוש ושמא תאמרו למה עשה כן ולמה לא יאכל פירות מעשיו בעה"ז הלא הוא כי היה השומר אמת לעולם שהשכר עם כל פירותיו שהוא אמת לא היה חפץ לאכלו במה שאינו מתמיד כי אם שומרו במה שהוא לעולם שיצרף לו הוא יתברך הפירות עם הקרן ככתוב אצלנו על פסוק להנחיל אוהבי יש וכו' וכמאמרנו על בקש יעקב לישב בשלוה אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם וכו' שהוא כי פעם אחד שבקש מעט שלוה בעה"ז אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם שעשיתי להם תיקון גדול שהפירות שענינם טוב העה"ז תקנתי להם שצרפתיו עם הקרן לעשותו אושר רוחני אלא שמבקשים גם לאכול מהם פה באופן שיחסר לו תיקון שעשיתי לו:

פסוק ז

עשה משפט כו' אחרי אומרו את כל עם בני ישראל הלליה שיהללו את שם יה העומד עליהם לגאלם כאלו כבר נעשה ראה והנה יכולים ישראל להשיב מה נעשה בגלותנו ויתומים אנו כי אין גדולי עולם תעמוד לנו זכותם וגם ציון היתה כאלמנה כי ציון היא דורש אין לה לז"א דעו אפוא כי אלהי משפט ה' בכל הפרטים ואשרי כל חוכי לו כי הלא בבני יעקב הנזכר שבניו לא היו יתומים לא עמדה להם זכות אביהם מעשות בהם משפט ראוי כי הנה בניו שהיו עשוקים מיוסף שהביא את דבתם רעה אל אביהם עשה משפטם שעל אומרו שהיה קורא לאחיו עבדים לעבד נמכר יוסף ועל דבת אבר מן החי וישחטו שעיר עזים וכו' ועל אומרו שהיו נושאים עיניהם בבנות הארץ ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף וה' שעשה משפט לעשוקים אחר כך על ידי יוסף נתן לחם לרעבים ליעקב וכל זרעו באופן שהוא יתברך עושה כאחת דברים רבים כי מהמכר יוסף על אומרו שהיו קוראים לאחיהם עבדים נמשך תת לחם לרעבים ואחר כך ה' מתיר אסורים הם שר המשקים ויוסף כי מה' היה שיצא שר המשקים להזכיר את יוסף:

פסוק ח

ואחר כך ה' פוקח עורים שפקח עיני יעקב לברך את בני יוסף כי עיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות שעל כן לא היה מברכם עד ראות צלם אלהים שבפניהם וה' פקח עיניו ויראם ויאמר ראה פניך לא פללתי והנה הראה וכו' שהוא כמפורש אצלנו שראה בהם

צלם אלהים קדוש שעשה יתברך למען השגיח על יוסף לנחמו מצרתו ועל זכות רחל ואח"כ בסילוק יעקב והיו אחי יוסף בושים ממנו וכפופים תחתיו באמרם לו ישטמנו יוסף וה' זקף אותם ויתן בלב יוסף לדבר על לבם ולהקימם וזהו ה' זוקף כפופים ואח"כ ה' אוהב צדיקים שכל ימי כל השבטים לא היה גלות עד שוימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא.

פסוק ט

ואחר כך חשב מחשבות הוא יתברך אחרי מות כל הדור ההוא והיו כיתומים וגרים ובלתי צדיקים אז ה' שומר את גרים ויהיה ענין ידוע מרז"ל שאלמלא היתה שכינה עמהם לא היו נגאלים כי שמרתן מעון זמה וגם ד' דברים טובים שהיו בהם שעל ידי כן נגאלו ומ"ש ז"ל שאמר הקדוש ב"ה כל זמן שאני עם בני אין קונים שם רע אמר דוד אחרי הודיעי לכם את כל זאת דעו כי ה' עושה כל אלה גם יתום ואלמנה שתאמרו שאתם יתומים וציון אלמנה יעודד בגאולה ואם תאמרו כי תיראו על כי נמצאו בעמכם רשעים אל תיראו כי הנה ודרך רשעים יעות כי דרך רעה שהחזיקו בה ללכת בה יעות אותה לפניהם שלא תראה להם דרך ישרה וירחקו ממנה ללכת בדרך טובה והוא הנודע מרז"ל כי הבטיחה לנו תורה שעתיד הקב"ה בסוף להחזירנו בתשובה שלמה וז"א ודרך רשעים יעות:

פסוק י

ועוד יש לכם משכון גדול להיות בטוחים ליגאל כי עתה כ"י שכינה בגלות שאין מלכותו ניכר ואז ה' ימלוך לעולם ועד שהוא אשר סדרו לנו בתחנותינו עד לא עשה ארץ וחוצות ה' מלך ובהכינו וכו' ה' מלך ועת יקבץ וכו' ה' ימלוך לעולם ועד ועל חלוקה הזאת הג' אשר לא תבצר חלילה אמר ימלוך ה' לעולם ובזה אנו בטוחים כי אז נגאל ועוד בטחון כי אפילו בכל דור ודור לא זזה שכינה מכותל מערבי ואין זה רק למען יהיה לנו בטחון שיגאלנו ונשוב אל מקדש ה' כוננו ידיו וממתין לנו שם בדור ודור עד נשוב ב"ב וזהו אלהיך ציון לדור ודור והוא מאמרנו על פסוק עיר האלהים סלה על כן כ"כ הוא ודאי שראוי שמעתה תהללו את שם יה העומד לגאלכם לעתיד כמאמרו יתברך כי יד על כס יה וכו' וז"א הללויה:

פרק קמז

פסוק א

הללויה כי טוב וכו'. בסוף מזמור הקודם אמר כי בטוחים אנו בגאולה שיתום ואלמנה יעודד וכו' ואז ימלוך ה' וכו' וע"כ הללויה כמדובר עתה הלא תאמרו מה שנהלל יה הוא

על הגאולה אך על הגלות המשבר לבנו איך יצדק הלול לז"א מה שאני אומר הללויה הוא כי טוב זמרה אלהינו שהוא מדת הדין המיסרנו בגלות כי נעים כלומר כי גם נעים עמנו מטיב לנו הוא בזה נאוה תהלה:

פסוק ב

כי הלא אם לא היה הגלות שאנו נדחים בגוים לא היינו זוכים שיבנה לנו הוא יתברך ירושלים הרוחניי ע"י עצמו כי באש הוא עתיד לבנותה ולהיות לה חומת אש וזהו בונה ירושלים ה' הלא הוא כדי שנדחי ישראל יכנס בתוכה שאם לא היינו נדחים בגלות לא זכינו לכך ועל פי דרכו כיון שאם לא היה בונה אותה בעצמו רוחניית לא היתה מחזקת כל נדחי ישראל וזהו בונה ירושלים ה' בעצמו ועי"כ נדחי ישראל יכנס:

פסוק ג

והטעם שאין ה' מטיב כ"א לגולים הוא כי הוא יתברך רופא לשבורי לב הם השבורים מהלב הוא היצה"ר שהוא א' מהלבבות שבאדם המשברו בהחטיא אותו והוא יתברך ע"י הגלות רופא את עמו ממה ששיברם הלב הוא היצה"ר כי יכנעו וישובו אל ה' ואז ומחבש לעצבותם אשר עצבים שוביהם בשעבוד ולפירוש הראב"ע ז"ל שמפרש לעצבותם שהוא נגעיהם יאמר ענין מאמרנו בענין תרופת הנגעים ע"י הכהן כי הוא שע"י הסגיר אותו נכנע ומהרהר תשובה ואח"כ חובש הוא יתברך את הנגע ע"י השתנות אל גוון טהרה. ושיעור הענין הלא אמרתי כי הכנעת הגלות טוב שע"י כן זוכים להיות בירושלים הבנויה על ידו יתברך אומר לך משל והוא כי הוא יתב' המרפא הנגעים בהשגחה ע"י הכהן כך הוא עושה כי תחלה הוא הרופא לשבורי היצה"ר הנקרא לב ע"י הכנעת הסגיר אותו ואחר כך ומחבש לעצבותם הם הנגעים כך ע"י הכנעת הגלות נזכה לגאולה ע"כ היטבתי אשר דברתי כי טוב להודות לאלהינו הוא מדת הדין שמייסרנו בגלות כי הוא תועלתנו כמדובר:

פסוק ד

מונה כו' הלא תאמר איך נבטח בגאולה והלא הוא יתברך מנה מספר לכוכבים הם ז' כוכבי לכת המסבבים בעולם ולכלם שמות יקרא לזה צדק לזה מאדים וההיקש בכלם וכל שם הוא על פי הנמשך משפיטתו וא"כ אם יהיה זמן גאולתנו במאדים וכיוצא איך ייטיב לנו אז לז"א גם שהיה מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא לפי משפט הנמשך ממנו:

פסוק ה
ואל תחוש כי הלא גדול אדונינו ורב כח לשדדם ומה גם כי לתבונתו אשר נטה שמים בתבונה אשר הבין מאז אחרית העולם הוא כאלו אין מספר לכוכבים להיותם מסבבים במספרם לשיעור כל א' לשפוט בעולם כי תנאי התנה הקב"ה עם כל מעשה בראשית לשנותם בשביל ישראל כנודע מרז"ל:

פסוק ו
והראיה שלפניו יתב' אין שפיטת הכוכבים כלום כי הלא מעודד ענוים ה' התנשאות גדול עם היותם שפלים ומשפיל רשעים עדי ארץ כאחת כאשר היה בישראל במצרים שהיו שפלים וכמו רגע עלו השמימה ואת הרשעים המצריים השפילם עדי ארץ וכן במקומות זולת מצרים ואלו היה מחמת שפיטת המזל לא ירדו ולא יעלו רק לאט לאט על פי תנועת המזל ולא בלי הדרגה אך אין זה כ"א שה' הוא יתברך העושה ואפשר שעל צאת ישראל ממצרים בכוכב מורה דם כי ע"כ אמר פרעה ראו כי רעה נגד פניכם ועל זה יאמר מעודד ענוים ה' במצרים נגד הוראת כוכב רעה ואל המצרים שהיה מזלם בעלוי אמר משפיל רשעים עדי ארץ:
כלל הדברים הוא שהראוי הוא ענו לה' שהוא את מדת רחמים כאשר יתנהג עמכם בתואר ה' הוא רחמים בתודה שהוא להודות לו בפה אך כשהוא מתנהג עמכם במדת הדין אז לא בלבד בפה כ"א גם זמרו לאלהינו בכנור כי גודל השגת טובתכם נמשך לכם מהיסורין והגלות ככל האמור:

פסוק ח
המכסה כו' ראה עתה איך הכל בהשגחה מאתו יתברך למען יראוהו אנשים כי הלא הוא יתברך עשה ג' דברים א' שמכסה שמים בעבים למה יעשה כן ולא יעשה שהאד יעלה מן הארץ וטרם יעלה השמים ישקה את הארץ. ב' למה יעשה מציאות המטר ולא יעשה כגן הירק כארץ מצרים שישקום ברגליהם וזהו המכין לארץ מטר למה עשה כן. ג' כי גם למה יטריח את בני האדם לחרוש ולזרוע וכן עד עשר מלאכות ולמה נגרענו מהבהמה שהקב"ה מצמיח חציר והיא מגשת לארץ ואוכלת וז"א מצמיח כו' לומר מי שמצמיח הרים חציר

פסוק ט
נותן בלי טורח לבהמה לחמה וכן לבני עורב אשר יקראו כאשר אל אל ישועו שיניחום מולידיהם על ראות אותם לבנים והוא יתברך מוציא מריריהם תולעים ויתושים לשיאכלו:

פסוק י

וכאשר לא בגבורת הסוס יחפץ להכין מזונו ע"י כחו אלא שגם הוא כבני עורב וכל בהמה חלושה ימצאו מזונם מוכן גם הסוס ויהי נא האדם כאחד מאלה שהוא כי לא ירצה ה' להלאות את האדם להכין מזונו וימצא מוכן על הארץ שיהי פסת בר בארץ וזהו לא בשוקי האיש ירצה להלאותו להיות הולך וחורש הולך וזורע כו' עד עשר מלאכות מה שלא עשה כן לכל הבהמה:

פסוק יא

אך הוי אומר כי אין זה כ"א שרוצה ה' את יראיו ולא את שאינן יראיו וע"כ הבהמה משוללת חטא יוכן מזונה אך לא כן האדם שהוא חוטא ומונע מזונו ממנו והוא מאז"ל מעולם לא ראינו ארי סבל ולא צבי קייץ כו' ומתפרנסים שלא בצער אלא אני הוא שקפחתי מזונותי שהוא למען החי יתן אל לבו וייראו את ה' וזהו רוצה ה' את יראיו ועל הב' דברים הראשונים אמר את המיחלים לחסדו שהוא כי האלהים עשה לכסות שמים בעבים למען יתלו עיניהם למרום אל ה' יצו עלימו שעל הארץ יריקו ולא יהיה נשיאים ורוח וגשם אין כאשר היה בימי דוד ג' שנים שעל כן חשבו אולי היה על פוסקי צדקה ברבים ואין נותנים כסיפיה דקרא איש מתהלל במתת שקר. וכן הב' אשר הכין לארץ מטר ולא עשה כארץ מצרים כו' וטעם הגמרא שהוא למען יתלו הכל עיניהם למרום מעין מה שעשה בכסות השמים בעבים וז"א על שניהם את המיחלים לחסדו והוא עיקר טעם הגמרא כו' השיבו כדי שיתלו עיניהם למרום וזהו את המיחלים כו' כי גם ששם נאמר ג"כ מפני הרים הגבוהים טוב טוב הוא הטעם שהוא כולל את כל העולם:

ח **או** שיעור הכתובים בענין זה שאומיר המשורר ברוח קדשו הלא ראינו יתברך המכסה שמים כו' כלומר ומה צורך לזה כאמור ב' המכין לארץ מטר ולא שתשתה מלמטה מה תאמר שעשה כן להיות המצמיח הרים חציר משא"כ אם היתה שותה מלמטה שהוא אחד מטעמי הגמרא שעל ההרים הוצרך לשתות מלמעלה הנה אם לא היה לנו שאלה אלא זו היינו מקבלים תשובה זו:

ט אך עוד לנו שאלה אחרת והוא מדוע נגרענו מבהמה כי הוא יתברך נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו:

י שלא להיותם חלושי כת עשה כי הלא גם לא בגבורת הסוס יחפץ להכין לו מזון בדרך יגיעת כחו וכמו שלא בגבורתו יחפץ להאכילו אם כן לא בשוקי האיש גם הוא ירצה ולמה ירצה ילאה ויגע בשוקיו ושעיקר יגיעתו מהן עם תרבות ידיו:

יא אלא מאי אית לך למימר שרוצה ה' כו' את המיחלים לחסדו שיהיו יראיו ע"י היותם מיחלים לחסדו בנשוא עיניהם למרום ובזה הוא טעם לשלשתם כלו' כי כאשר לראשונה ושלישית הוא מטעם זה גם השנית יהיה הוא הטעם ולא נעשה עיקר מטעם השקאת הרים הגבוהים:

פסוק יב

שבחי כו' הנה אמר למעלה בונה ירושלים ה' כו' שיבנה אותה יתברך רוחנית מתייחס בנינו אל מעשה ידיו ושעי"כ נדחי ישראל יכנס בתוכה משא"כ אם תהיה גשמית שלא תחזיק אותם בתוכה ונמשך הענין עד כה וחזר אל הענין ואמר מה שאמרתי בונה ירושלים ה' שיבנה אותה רוחנית אל תתמה על החפץ איך תהיי רוחנית עפר מן האדמה ובכלל התמיהה איך אדברה בך לנוכח כאשר ידבר איש אל רעהו אשר רוח בו כי הלא כח גדול לך הוא והוא כי א' מהג' שנקראו ה' היא ירושלים שנאמר ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה ה' שמה וזהו שבחי וכו' לומר על מה שאמרתי בונה ירושלים ה' שבחי ירושלים ה' כי מה' אשר נקראת כך בא לך אושר זה ויותר מזה לך ציון כי אצ"ל אז בזמן שירושלים תקרא ה' כי מכ"ש את אלא שגם מעתה הוא אלהיך והוא ענין האמור על ציון עיר האלהים סלה כי עיר האלהים שמה מעתה ואינו רחוק לפי האמור שתהיה רוחנית היות בה בזמן ההוא השכלה ק"ו מהשמים שהם גשמיים שגדולי המדברים הסכימו שהם חיים משכילים כ"ש אם היו רוחניים ובכן גם בהיות ירושלים רוחניית לא יהיה כמו זר נחשב היות בה השכלה שיצדק לאמר לה על הזמן ההוא שבחי ירושלים את ה' שהיא בעצמה תשבח והוא כמפורש באמרו אנכי אהיה לך חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה וכמה מאמרים מגזימים בענין זה מפסיקתא מילקוט נביאים והמאמין לא יחיש לעשות בהם צורה ובכלל הדבר הוא אשר ידבר לנוכח אתה:

פסוק יג

כי חוק וכו' הנה מקרא מלא הוא ופתחו שעריך תמיד יומם ולילה לא יסגרו ואיך יהיה בריחים לשערים אך יהיה ענין מקרא שכתוב אנכי אהיה לה חומת אש סביב שחומת האש תהיה כבריחים לבל יבאו זרים. ונבוא אל הענין והוא כי לפי הנראה יחמו כתנור מחומת האש סביב למשכנותיו לז"א דעי כי ג' הדברים הכוללים טובות העולם הזה שהם בני חיי ומזוני יחד כלם ימצאום שם על בני אמר כי חזק בריחי שעריך בחומת אש אל יעלה על לב איש שימעטו וישוחו מחום הרב שמחומת אש שהם בריחי שעריו שאין נסתר מחמתה ואם ירבו לא יהיה מקום להתפשט חוצה מפני אויב שמפחדם תהיה

החומת אש סביב כי הנה המחזיק בריחי שעריך ברך בניך של כל נדחי ישראל בקרבך הרי ברכת בני כי אדרבא ישמחו יעלזו לפני אלהים וכו':

פסוק יד

ועל הב' והיא חיי אמר השם גבולך שלום שהוא ענין הנני נותן לו את בריתי שלום ואמרו רבותינו ז"ל שהוא ענין בריתי היתה אתו החיים והשלום וכתבנו במקומו שלמה לפי זה קרא את החיים שלום אך הוא שהמות יפריד בין הנפש והגוף איננו רק מהעדר שלום בין שניהם הנפש והגוף על כן א"א להתמיד אך בהזדכך החומר יתקרבו באיכות ואז תראנה הנפש ותמצא לה מנוח נמצא כי החיים והשלום אחד הן ועל זאת אמר השם גבולך שלום שיהיה לנו חרות מהמות ועל מזוני אמר חלב חטים ישביעך שהוא לומר הנה בכל גבול ישראל שהם ת' פרסה על ת' פרסה יהיה פסת בר שהם גלוסקאות יפיפיות שהוא כי מקדושת הארץ לא תוציא חטה בפסולת קש ומוץ סובין ומורסן ולא קמח כ"א סולת נקיה ולא שיצטרך לטחון וללוש ולאפות כ"א כעין גלוסקא יפיפיה של סולת נקיה אפויה כך יוציא ית' מן הארץ כמו שמוציא כל א' מפירות הארץ הנאכלים כמות שהן חיים ואין בזה תימה כלל כי מה לי תאנה ותפוח שאדם לוקט ואוכל ובפירוש אמרו שמחמת עונש לאדם הטריחו בי' מלאכות קודם שיאכל פת שאל"כ היה יוצא לחם מן הארץ נאכל כמות שהוא חי ואמרו כי כך היה הלחם בתחלתו ואל זה אחשוב קרא הכתוב פה חלב חטים שהוא המובחר שבהם שהוא הסולת שהוא פסת בר כי בר הוא לשון בירור הוא סולת נקיה והיא גלוסקא שארז"ל:

יג **או** יאמר כי חזק כו' בשום לב מה צורך החוזק הלז לומר כי חזק בריחי שעריה ואיך ימשך מהקודם שעל זה ישבח ירושלים ה' ועוד שאם הוא כל הענין שברך בניה למה ייחס השבח וההלול אל העיר ולא אל ישראל אך הנה עם היות לאדם בני חיי ומזוני אחר שאין לו חירות ממלאך המות ומשעבוד כו' אין האושר שלם ע"כ אומר כי על חמשתן ידבר והוא כי למה זה נאמר אנכי אהיה לך חומת אש לבלתי יבאו אויבים באבני גזית יספיק אך אין ספק כי הענין הוא שלא יבא בה שום דבר חיצוני כאויבים וכיוצא וז"א שבחי ירושלים שבח גדול אל ה' הללי כו' ופי' מה שאמרתי שבחי ירושלים את ה' הוא כי חזק בריחי שעריך מלבוא בם מלאך המות כי ע"כ הוא יתברך בעצמו הוא לה חומת אש ומה שאמרתי הללי אלהיך ציון הוא כי ברך בניך בקרבך והוא כי ארז"ל ברכה מציון שנאמר יברכך ה' מציון על זה אמר שברכת ציון יהיה בבניה שיפרו וירבו מאד בקרבה וזהו ברך בניך בקרבך הרי חירות ממ"ה וברכת בני:

יד ועל חירות משעבוד אמר השם גבולך שלום כד"א ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד ועל מזוני אמר חלב חטים ישביעך:
או יהיה שיעור הכתובים לפי זה שאל יעלה על רוחך כי מה שחזק בריחי שעריך הוא מפחד אויב שלא יבאו העירה כי זה אי אפשר כי הלא הוא יתברך השם כל גבולך שלום הוא ת' פרסה על ת' פרסה והראיה כי הלא חלב חטים ישביעך שהוא מ"ש ז"ל שעתידה א"י להוציא גלוסקאות יפיפיות שהוא חלב חטים שהוא בכל הגבול ואם היה פחד אויבים איך חלב חטים ישביענו הלא כל גוים יבאו לאסוף מה שארצנו תוציא פסת בר בארץ ונמות ברעב אך אין זה רק כי מה שחזק בריחי שעריך אינו רק לסבבנו מאשו הגדולה בל יעבור בה רוח הטומאה ועל הכל ממלאך המות כמדובר הרי נכללו כל הג' דברים עם חירות ממ"ה ומשעבוד מלכיות:

פסוק טו

השולח אמרתו כו' כתוב אצלנו בענין בעשרה מאמרות נברא כו' כי כל מאמר ומאמר הוא עצמו היה מהוה הדבר שהוא ענינו כי ע"י הבל פיו אמור יהי אור היה מהוה וכן דברי כל מאמר מהוה הנדבר בו כמאמר הכתוב וברוח פיו כל צבאם כו' וכן הנביא על פסוק כן יהיה דברי כו' כי אם עשה את אשר כו' ואמרו רז"ל כי כל דבור ודבור שיוצא מפי הקב"ה נעשה מלאך נמצא כי בכלל הדבר כי כאשר נאמר תוצא הארץ דשא עשב כו' אמרתו זאת הוציא הדשא מארץ. ונבוא אל הענין והוא כי אחרי אומרו שהוא יתברך ישביענו חלב חטים שהוא שיהי פסת בר בארץ שהוא מובחר שבחטה הוא סולת נקיה כמשאז"ל גלוסקאות יפיפיות והלא כל השומע יתמה כי מה נזרע שתהיה התבואה פסת בר נאכל כמות שהוא וכגלוסקא יפיפיה ע"כ אמר השולח כו' לומר אל תתמהו ואל יהיה כמו זר לכם כי הלא השולח אמרתו ארץ לאמר תדשא הארץ כו' ויהי כן בלי איחור רק עד מהרה שהוא עד גדר האחרון ממיעוט זמן כי הוא שיעור מהרה הוא רגע כי אז ברגע היה מה שאמרתי תדשא הארץ אותו הדבור אשר עודנו קיים כמאמרנו בפסוק לעולם ה' דברך כו' כי דברו יתברך הפועל פעולתו עולה השמימה חי וקים כמאמר הכתוב כי כאשר ירד כו' כ"א עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו יורה כי הדבור פועל וישוב למעלה אחר שעשה פעולתו וזהו השולח אמרתו ארץ להדשות מהארץ דשא עשב כו' עד מהרה כמו רגע יעשה הוא יתברך שירוץ דברו ההוא עתה ויוציא פסת בר מהארץ הוא חלב חטים כי עודנו קיים וככחו אז כחו עתה להוציא פסת בר מהארץ כמאז יום יום שהוא מאכל זך היוצא בדבורו בל יזרע ולהיות המאכל דק גם ימציא יתברך מים

זכים מעין המאכל ההוא מעין מים רוחניים והוא כי יעשה ה' וימטיר מן השמים וממנו יזיל מים דקים כרוחניים מעין מזון הנז':

פסוק טז
ולבל נתמה איך יבא מן רוחני מלמעלה אשר לא ראינו אנחנו ואבותינו לז"א אל תתמה כי הנותן שלג כצמר שהוא כלבוש החופה את הארץ נקפה כאלו כלו לבוש א' גוף א' מי שעושה כן לעיני הכל גם כן כפור הוא מן דק ככפור על הארץ כי מי שעושה כן יעשה זה וק"ו הוא כי העושה את השלג גוף א' בארץ יעשה הכפור גרגרים כאפר מפוזר והוא מ"ש ז"ל כי לע"ל ימטיר ה' מן כמאז אלא שאז הוא היה המזון ופה שיש להם פסת בר מהארץ שתהיה זכה אין צורך המן אלא לשתות מימיו

פסוק יז
כי ישליך קרחו של כפור הנז' כפתים גסים כפתותי לחם כ"כ קר עד שלפני הקרח הנז' מי יוכל לעמוד

פסוק יח
ואז ישלח דברו יתברך וימסם ולא שימס ע"י שמש כי לא יערבו מימיו לשתותם כאשר בהיות קרים אך ע"י דברו ימסם כי יש ברוחו הוא רוח פי דברו הנז' כד"א וברוח פיו כל צבאם ועי"כ יזלו מקרתו הנז' הוא הכפור מים קרים נוזלים לשתות על החלב חטים הוא הפסת בר הזך הנז' היוצא ע"י דבורו יום יום כאשר על ידי הוציא דשא מארץ כמעשה בראשית ע"י אותו הדבור שירוץ גם עתה כמדובר:

פסוק יט
מגיד כו' עוד יש לנו ישראל לשבח לאדונינו המלך הקדוש אלהינו אשר בחר בנו כו' כי לנו הגיד דבריו אלה הנאמרים באמת מהיעודים הנז' קודם תתו לנו את תורתו למען המשיך לבנו בה ומה שלא עשה כן לזולתנו כ"א אדרבא נתן מכשול לפניהם לבל יקבלוה כי לישמעאל אמר שכתוב בה לא תגנוב למען ידחוה ולשעיר אמר שכתוב בה לא תרצח למען יראה להם שמבטלת ברכתם על חרבך תחיה למען יבעטו בה וז"א הנה היה יתברך מגיד דבריו ליעקב הם ברכת בני חיי ומזוני וחירות ממ"ה ושעבוד כו' והוא באמרו אנכי אלהי אברהם אביך כו' והיה זרעך כעפר הארץ שהוא לעתיד הרי בני ופרצת ימה כו' שהוא כל העולם נחלה בלא מצרים אין לך מזוני גדול מזה שכל העולם שלו ובכלל הדבר הוא חירות משעבוד מלכיות ומכל שכן באמרו ונברכו בך כל גויי הארץ כו' שאם יתברכו בו כלם איך יהיו משועבדים להם וחירות ממ"ה אמר לו על עצמו כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך שאשר דבר לו הוא העתיד ולא יעזבנו עד אז הוא

כי יעקב אבינו לא מת הרי חירות ממ"ה. ונבוא אל הענין אמר ראו עתה איך אהב את ישראל חיבה יתירה לבל ישמטו מלהיות לו לעם כי הלא היה מגיד כל מיני האושר שהם דבריו אלה הנז' ליעקב אבינו כדי לאמר להם היעודים הטובים העתידים ע"י התורה:

פסוק כ

ולא עשה כן לכל גוי כ"א אדרבא נתן לפניהם מה שידחו אותה לזה בלא תגנוב ולזה בלא תרצח אבל שאר משפטים המתקבלים עשה שבל ידעום ולכן אתם בנ"י הללויה שהוא ענין שני העולמות שבשם יה שיהיו לכם העוה"ז לעשות והעוה"ב לשכר פעולתכם:

פרק קמח

פסוק א

הללויה וכו' ראוי לשים לב כי אומרו מן השמים היינו במרומים ועוד כי המהללים במרומים מלאכיו המה ומה חוזר ואומר הללוהו כל מלאכיו ועוד כי היינו מלאכיו היינו צבאיו ועוד אומרו הללוהו שמי השמים כי הלא שמי השמים הם אשר למעלה משמש וירח וכוכבים שהם עולם המלאכים וא"כ למה חזר והזכירם הרי נאמר למעלה וגם למה מזכירם אחר עולם הגלגלים וגם מה ענין המים שעל השמים בהלול. ועוד אומרו כי הוא "צוה ונבראו" כי לא היה צודק יאמר רק "אמר ונבראו" ולא ל' צווי. ועוד כי מה בא לחדש שצוה ונברא וגם כי זה בכל המציאות הוא ולמה נאמר באלו ולא בסוג שמן הארץ. ועוד אומרו ויעמידם לעד לעולם היעלה על לב לא יעמידם לעולם וגם זה לא נאמר בהלול שמן הארץ. והנה לבא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל פרק אין דורשין וז"ל ר"ל אמר ז' רקיעים הם , וילון , רקיע , שחקים , זבול , מעון , מכון , ערבות , וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום כו'. רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועים בו כו'. שחקים שבו רחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים כו'. זבול שבו ירושלים ובהמ"ק ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן שנאמר בנה בניתי בית זבול כו'. מעון שבו כתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה כו'. מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד כו'. ערבות צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמותן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתידים להבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים ע"כ. עוד מביאין בגמרא ראיה שכל אחד מהששה רקיעים נקרא שמים זולת וילון. והנה במזמור י"ט הכרחנו כי ז' רקיעים אלו אינן ז' גלגלי כוכבי לכת ששם גלגלים לחוד ושם רקיעים לחוד אלא שאת הז' גלגלי כוכבי לכת עם גלגל המזלות והגלגל יומי כולל את כלם בשם רקיע והוא השני שהוא גשם זך אך

משחקים ולמעלה הוא רוחניות ומשם מתחיל עולם המלאכים אלא שכל רקיע עולה על שלמעלה הימנו באיכות כערך שעולה שחקים על רקיע שהוא עולם הגלגלים אשר הוא גשם. ונבא אל ענין הכתובים והוא שכללות הענין הוא לומר כי עם היות שכל העולמות יאות להללו ית' וכן עושים עכ"ז ישראל גדולים לפניו ית' על כלן כי הלא העוה"ז לעבוד את ה' וע"ה שלמעלה מכל רקיעים לישראל המה ועל כן מתחיל ואומר לישראל הללויה הוא את שם המורה על ב' העולמות כי לכם המה ולא שאני שולל שכל העולמות שברא יהללוהו כי הלא הללו את ה' מן השמים ולא את שם יה כי אם את השם שלם ואחר שאמר דרך כלל שיהללוהו מן השמים התחיל לפרט ואמר הללוהו במרומים שכולל שני רקיעים היותר עליונים שהם ערבות ומכון שהם כנגד חסד וגבורה כי ערבות ששם צדקה גנזי חיים שלום וברכה ומכון שבו גבורת אוצרות שלג וברד וטללים רעים וסופה וסערה של קיטור כו' ואמר שבין כחות הטובה ובין כחות הרוגז שבהם נעשה רצון קונם יאות יהללוהו כי כמו שעולה שבח לה' ממקבלי הטובה כך עולה ממקבלי עונשם:

פסוק ב

וכן במעון ששם כתות מלאכים שאומרות שירה שם הללוהו כל מלאכיו של כל הכתות שזיכה אתכם לכך ועל זבול שבו ב' סוגי צבאות אחד מיכאל וכל סיעתו שני הנשמות שמקריב במזבח על שניהם אמר הללוהו כל צבאיו:

פסוק ג

ומפני שמזבול קונים שפע שמש וירח להאיר על הארץ כמאמרם ז"ל במדרש רבה שבכל יום עולים שמש וירח להשתחוות אל זבול ומשם ניצוצות אור זבול מנוצצים בה להאיר שנאמר שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו כו' על כן אחר אומרו מה שיהללו בזבול סמך הללוהו שמש וירח שהם ברקיע הב' על כי מזבול נוטלים הארתן ורשות להאיר על הארץ וזה מכלל השפע ואחשוב רמז לדבר על כי כאשר ז' דורות שקלקלו העלו השכינה מעל הארץ עד השביעי הוא ערבות כאשר מנאו רז"ל אדם קין אנוש כו' בא אברהם והורידה לששי יצחק לחמישי יעקב לרביעי הוא זבול שעל כן אחשוב שנבנה שם בהמ"ק של מעלה כי הבית המקדש של מטה מכוון כנגדו ורצה הקב"ה שעל הבית השלישי אשר הוא הקיים הוא בזכות יעקב כנודע כי על כן הראה לו הוא יתברך אותו כמפורש אצלנו בס"ד ואמר אין זה כי אם בית אלהים שקראו בית כלומר קיים לא כראשון שבזכות אברהם שקראו הר שנעשה הר ולא כשני שבזכות יצחק שקראו שדה על שהיה עתיד להיות שדה נחרש על ידי טורנוסרופוס כי אם בית נאמן על היות מטתו שלמה על כן יתכן שעל כן קבע בהמ"ק של מעלה ברקיע שהוריד אז השכינה יעקב כי

בזמן שהראה לו הוא יתברך ב"ה שבזכותו בזבול היתה אז השכינה והנה יעקב נקרא שמש כמ"ש ז"ל שכשבא לבית מלונו יתב' היו מלאכי השרת אומרים בא השמש בא השמש וכאשר חלם יוסף והנה השמש והירח כו' אמרו רז"ל שהיה אומר יעקב מי הגיד ליוסף ששמי שמש וגם רחל בת זוגו נקראת ירח וגם יעקב תקן תפלת ערבית על כן אפשר שהשמש והירח עולים למקום יעקב הנקרא שמש ויש לו יחס הירח גם הוא. כלל הדברים שעל שמזבול קונים רשות והארה להאיר על הארץ ע"כ סמך אותם לזבול ודילג שחקים ואגב שמש וירח אמר הללוהו כל כוכבי אור להשלים כל הנכלל ברקיע שני:

פסוק ד

ואחר כך חזר אל שחקים וקראן שמי השמים שהם שמים של רקיע שני והוא מה שאמרו בגמרא שכל רקיע מאלו לבדו נקרא שמים לשון רבים על כן על שחקים הנקרא שמים בלשון רבים שהוא על רקיע שגם הוא נקרא שמים קרא שמי השמים ואמר הללוהו שמי השמים על שזכו להיות שוחקים מן לצדיקים כו' וגם המים אשר מעל השמים והוא כמפורש אצלנו במקומו כי תחלה היה העולם כמ"ש ז"ל מים במים שהוא אצלנו מים עליונים על מים תחתונים גשמיים ולא היה מקום להיות עולם גשמי ועל כן היה העולם תהו ובהו עד שהפרידן הוא ית' ומהטיפה אמצעית הממוצעת בין רוחניות לגשמיות ברא רקיע הוא עולם הגלגלים והעלה המים העליונים הבעלי רוחניות למעלה מהרקיע ואז היה מבוא אל העולם הגשמי להיות במציאותו ועל זה אמר והמים אשר מעל השמים אע"פ שלא נעשה מהם שמים ולא בריאה אחרת כי אם שתלוים במאמר ועומדים

פסוק ה

עכ"ז יהללו גם הם את שם ה' והנה על האמור נפלו ב' קושיות אחת למה את ישראל נאמר הללו את שם יה שהם ב' אותיות מהשם ית' לעד אמן וכל חלקי השמים יהללו השם שלם ולא אמרתי שיהללו גם ישראל את השם שלם שבכללם שם יה ועוד למה יהללו המים שעל השמים אחר היותם תלוים ולא נעשה בהם דבר על כן על הא' אמר תדעו למה אמרתי שיהללו בשם שלם הלא הוא על כי הוא השם שלם הנז' צוה ונבראו על כן להלל את בוראם יהללוהו בשם שנבראו כלו' אך ישראל אשר הכוונה אחרת היא לומר ששני העולמות להם כמדובר למעלה ואם היו מהללים שם שלם לא היה ניכר הרמז הלז:

פסוק ו
ועל השנית שהוא על המים שעל השמים שלא נעשה בהם דבר אמר מה שיהללוהו הוא על כי ויעמידם לעד לעולם כו' על שהעמידם במאמר שלא יחזרו למקומם ויחזור העולם לתהו ובהו נמצא שבהעמדתם שתלוים במאמר הוא קיום העולם ועל כן יאות יהללוהו:

פסוק ז
הללו את ה' כו' אחרי אומרו כל חלקי השמים שכלם חייבים להללו ית' כי כלם מעשה ידיו אמר כי גם הללו את ה' מן הארץ הוא עולם השפל והחל ביסוד המים שקדם לכל היסודות ואמר תנינים הגדולים במים הם לויתן ובת זוגו שעתיד הקב"ה לעשות מהם סעודה לצדיקים לעתיד לבא וכן וכל תהומות הם תהום עליון ותהום תחתון שע"י שניהם העולם מתקיים כמ"ש ז"ל על תהום אל תהום קורא כו' שאין תהום עליון יורד טפח שאין תחתון עולה טפחים והעליון קורא לתחתון ואומר לגיון של מלך אנו קבלונו ועל כן יאות יהללוהו:

פסוק ח
ואחר הזכירו יסוד המים לבדו מזכירו משותף אל יסוד האש ואמר אש וברד כי כן על ידי חיבור שניהם עשה יתברך נס במצרים אש מתלקחת בתוך הברד וכן שלג וקיטור הם תרתי גיהנם אחד של שלג ואחד קיטור הוא תנור עשן ואחרי אומרו יסוד המים ויסוד האש אמר יסוד הרוח הוא אומרו רוח סערה עושה דברו והוא ענין ויאמר ויעמד רוח סערה כי עושה דברו ית' על כן תהלל שעושה דברו

פסוק ט
ועל יסוד העפר אמר ההרים וכל גבעות ויהיה ענין מאמרם ז"ל כי בכל מקום שהיה אפשר יעלה משם התהום ויציף העולם נתן שם הר או גבעה ועל כן יהללו את ה' שעל ידם הוא ית' מקיים העולם ואחר אומרו ד' יסודות שהם דומם הזכיר הצומח שהוא עץ פרי שעל ידם מברכים שמו ית' ובהם מצות בכורים ותרומות ומעשרות וגם ארזים שמהם היו עצי שטים למשכן ועצי ארזים למקדש

פסוק י
ואחר הצומח הזכיר בעלי חיים בלתי מדברים ואמר החיה וכל בהמה ואפשר רמז באמרו החיה בלשון יחיד עם היות על שם המין וגם אומרו בה"א הידיעה לרמוז על תחשים שהיא חיה ידועה שנבראת לשעתה וכל בהמה שעושים מהן קרבנות לה' וכן רמש שאמרו רז"ל שכשהקב"ה כועס על עולמו מסתכל בהם ומרחם וצפור כנף לחטאות ועולות העוף:

פסוק יא
ואתר הזכירו הב"ח בלתי מדברים בא להזכיר המדברים והתחיל בין הממוצעים לנזכרים ובין ישראל והם הגוים ואמר מלכי ארץ וכל לאומים שחייבים להללו ית' שהוא המקיימם אפילו בזמן הבית היו שבעים פרים שלא יצדה העולם מהם:

פסוק יב
ואח"כ על ישראל אמר בחורים וגם בתולות שנאמר בהם תתעלפנה הבתולות היפות והבחורים כו' עתידים שעם זקנים עם נערים שנאמר בהם עוד ישבו זקנים וזקנות כו' ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות כו' כל סוגי ישראל הללו שיהללו את שם ה':

פסוק יג
או יאמר יהללו את שם ה' כו' הנה על פסוק כי בכל חכמי הגוים כו' אמרו בספר הזוהר כי בחכמי הגוים אין כמוהו יתב' עושה נפלאות כמוהו כיהושע האומר שמש בגבעון דום וכיוצא בו אך בחכמי ישראל יש ויש והוא מאמרנו על בי מלכים ימלוכו שאמרו רז"ל מאן מלכי רבנן שכתבנו שזהו מלכותם להשתרר בעולם לשנות טבעיו כרצונם וגם הוא מאמרנו על פסוק כי מי בשחק כו' שאין במלאכי שחק יערוך לה' לעשות כמעשיו אך ידמה לה' בבני אלים הם ישראל בני האבות הנקראים אלים וזה יאמר יהללו את שם ה' ומה הוא ההלול הלא הוא אמור כי נשגב שמו לבדו זה הוא הודו על ארץ ושמים שהמלאכים יודוהו כך לומר שהוא לבדו נשגב כי אין מלאך יכול לעשות כמעשיו כי אם הוא לבדו

פסוק יד
אך וירם קרן הוא מלכות לעמו שמאן מלכי רבנן שעושים כמעשיו כי בחכמי ישראל יש כמוהו ולא אחד בהם בלבד כי תהלה זו לכל חסידיו כי לכלם כח זה וממה יש להם כח זה למעלה ממלאכי השרת הלא להיות בני ישראל עם קרובו שנפשותם חלק אלוה ממעל שעל כן נקראים שבטי יה שבשבילם ברא יתברך שתי העולמות באותיות יה לכן הללויה:

פרק קמט

פסוק א
הללויה שירו לה' שיר כו' הנה ידוע כי שם יה משכון כ"י לנו על הגאולה העתידה כי לא יניח שמו מהקרא שלם וינקם מעמלק ויצילנו ובזה יאמר הללו את שם יה שנשבע לבלתי צרף שם יה לשתי אותיות הנותרות שע"י כן שירו לה' שיהיה שלם שעל ידי

השתלמו נושע באופן שנהלל שם יה על כי על ידי היות כעת שם יה נשיר שיר חדש בהשתלמו אך תהלתו זאת תלויה בכם שתהיו קהל חסידים כלומר ומה לכם תמתינו עד עת קץ שובו והיו חסידים ומעתה שירו לה' אותו שיר חדש בהעשותכם חסידים כנודע כי אין אותה תשועה באה עד נהיה צדיקים כלנו כי כל הנשאר כו' קדוש יאמר לו אלא שלהיות הבחירה ביד האדם והיה אפשר בל ישובו אפילו בעת קץ על כן אמרו רז"ל שהבטיחנו ית' שעכ"פ יחזירנו בתשובה בסוף כי והיה כי יבואו עליך כו' ושבת עד ה' כו'. ושיעור הכתובים הללו את שם יה שע"י היותו נקרא יה בלבד אתם בטוחים שלא ישאר כך ובהקרא שם שלם יושיעכם כי זה ענין השיר חדש לה' שלם על כי בהשתלם היא תשועתנו אך מה לכם תמתינו עד עת קץ שירו לה' שלם מעתה אותו שיר חדש שהוא כי תהלתו הוא בקהל חסידים כלומר ושובו כלכם והיו חסידים כי אז יושר השיר ההוא כי אז היא תהלתו והושעו

פסוק ב

ושמא תאמרו אם ככה הוא יתברך עושה אולי לא נשוב ותבטל התשועה חלילה לז"א אין פחד כי ישמח ישראל בעושיו כי עתיד הקב"ה לעשותם שהוא להחזירם בתשובה שהתשובה היא עשיה כנודע שהחוטא הרשע בחייו קרוי מת ובשובו יקרא חי כי על כן מקבל ית' תשובה באמרו כי פנים חדשות באו לכאן וכבריה חדשה הוא ואשר אין צריכים תשובה שהם תופשי התורה צדיקים הנקראים בני ציון כי מציון תצא תורה שאין צריכים עשיה יגילו במלכם. או שיעור הכתוב מעין זה בדרך אחרת למה ימתין ית' לעשותם בעת קץ על ידי התשובה יעשה אותם מעתה וישמח ישראל בעושיו ואשר הם צדיקים למה יצטערו בעבור האחרים טוב טוב הוא שבני ציון יגילו במלכם הוא שכינה שבציון ולא שתסתלק וכביכול תצטרך עד חזור שכינה לציון ולא יצטערו על זולתם

פסוק ג

וגם זה טוב על כבודו ית' כי למה יהיה שמו בלתי שלם ימים ושנים טוב טוב הוא כי מעתה יהללו שמו במחול ובתוף וכנור יזמרו לו למלכם הוא שכינה הנזכרת:

פסוק ד

משיבה רוח הקודש ואומרת כי רוצה ה' כו' לומר אל יעלה על רוחכם במה שאין הקב"ה עושה כן מעתה שאינו רוצה בעמו כי הנה רוצה ה' בעמו אלא שלהיות שאין ראוי רק להניח לאיש יתנהג על פי בחירתו שאל"כ בטלה מדת שכר ועונש על כן לא יעשה ית' הדבר ההוא רק בעת קץ שאין עוד זמן להמתין יותר וזהואומרו יפאר כו' לומר מה שיפאר את החוטאים מעכירות חלאת טומאת אשמותם אינו אלא בתשועה שהוא בזמן

התשועה שאין עוד זמן להמתין. ועוד שגם אז לא יעשה רק עד יהיו ענוים שיתחילו ליטהר בראות את כל הרעה אשר מצאתם בגליות וזהו יפאר ענוים וגם בעת התשועה משא"כ מעתה. או יהיה פסוק זה נמשך עם פסוקים שאחריו והוא כי אחר אומרו בדרך האחד מה שלעתיד ישמח ישראל בעושיו שיחזירם ה' כו' ושיהללו שמו במחול לעתיד על שיושלם שמו ית' וגם בתוף וכנור יזמרו לו למלכם הנז' היא שכינה שהיתה בגלות כביכול בא עתה ואמר כי רוצה ה' כו' כאשר יבא ביאורו בסיעתא דשמיא כי רוצה ה' כו' אמר בכלל מה שיהללו את ה' בשיר חדש הוא כי רוצה ה' בעמו כל כך שיפאר ענוים בישועה שלא יאמר שהוא ית' עשה התשועה כי אם יתן התפארות התשועה אל הענוים כי יאמר שהם עשו אותה והם אין עושים דבר

פסוק ה

כי אם שיעלזו חסידים שיהיו שוכבים בכבוד בביתם וירננו על משכבותם בלי צער קרב ומלחמה וה' ילחם להם:

פסוק ו

כי לא בחרב ובחמת יפילו האויבים כי אם רוממות אל בגרונם מיד חרב פיפיות בידם לעשות נקמה כו' והוא כי לא ימתין הוא ית' עד ברכות אמצעיות שישאלו וכל אויביך וכל שונאיך מהרה יכרתו כי אם בג' ראשונות שהם שבח ורוממות מאז יהיה חרב פיפיות ולא ימתין הוא ית' עד ברכת גבורות שיאמרו רב להושיע כי אם מברכה אחת שהיא מגן אברהם באמור מלך עוזר ומושיע ומגן שהם רוממות של בחינת אל היא ברכה ראשונה שהיא מבחינת חסד לאברהם מאז טרם ברור ימללו כי אם עודנה בגרונם יהיו חרב כו':

פסוק ז

לעשות נקמה כו' ובלאומים שהם אשר לא הצרו את ישראל כמפורש אצלנו במזמור אלהים יחננו יהיו תוכחות בלבד:

פסוק ח

לאסור כו' אחרי אומרו שלעתיד לא בחרב ולא בחנית יעשו נקמה בגוים הם גוג ומגוג כי הם רוממות אל בגרונם ונפלו אויביהם לפניהם ראה דוד כי זה דרך חזקיה ולא דרך דוד כי אם לאסרם בזיקים ולעשות בהם משפט כאשר היה דרכו לעשות במואב וחפצו להכות בידו כאמרו ארדוף אויבי ואשיגם כו' לז"א מה שאני עושה לאסור מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי ברזל

פסוק ט
כדי לעשות בהם משפט לא יפלא עשותי כך ולא אבקש שיפלו מאליהם ע"י תפלה יש ב' טעמים אחד שהוא כתוב והוא כי עליו נאמר ידך בעורף אויביך וזה אומרו כתוב ועוד כי דרך זה הוא הדר לכל חסידיו שיראו הכל כי ביד חסידיו יעשה משפטו ודינו משא"כ לעניים אשר לעתיד שלא נסו במלחמות כ"א לקיים מקרא שכתוב כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק שהוא יפילם על כן הללויה:

פרק קנ

פסוק א
הללויה כו' גם שלא יבצר שעשרה הלולים הללו הם לעומת עשר ולא תשע הידועים ליודעים חן. לא נמיש מלהניף בהם יד לפי הפשט והוא כי הנה הסכמת רז"ל כי הנשמות של צדיקים למעלה מהמלאכים והוא מוכרח כי הלא המלאכים הם בכלל מעשה בראשית בחידוש העולם שעד כאן לא פליגי אלא אם בשני או בחמישי אבל הצד השוה שבהם הוא כי בראשון לא נברא שום מלאך שלא יאמרו מיכאל היה מותח כו' אך הנשמות קדמו לעולם שבהן נמלך הקב"ה וברא העולם כמאמרם ז"ל כי עליהן נאמר המה היוצרים כו' עם המלך במלאכתו ישבו שם עם מלכו של עולם במלאכת עולמו. ונבא אל הענין אמר הללויה שברא הב' עולמות בשם זה העולם הזה לקנות השלמות ועולם הבא לקבל השכר ואור העליון ואל יאמר איש מה נהלל יה על שתי העולמות והלא נוח לו לאדם שלא נברא בעולם הזה כי הנפש יצאה מעולם הנשמות ובא אל החומר עכור ובספק אם תרד שאול מטה וגם הגוף כל ימיו מכאובים וכעס והוא לקברות יובל תחתיו יוצץ רמה ותכסהו תולעה ע"כ אמר אל תחושו כי הנשמות שבעולם הנשמות עם כסא הכבוד כמאמר רבי יוחנן על ערבות כי שם כסא הכבוד והנשמות כו' הללו את שם אל שבמדתו היא מדת חסד נברא העולם כנודע כי עולם חסד יבנה ואחר אומרו על הנשמות העליונות מהמלאכים אמר כי למטה מהן הללוהו מלאכים ברקיע עזו כי חסד אל היה לכם שתשרתוהו:

פסוק ב
ושמא תאמרו מה תשיב על חששת האדם כי נוח היה העדרו פן יחטא ואשם ויפסיד בהבראו ע"כ בא ודבר בו ואמר הללוהו בגבורותיו לאמר אל תתגאו בני אדם נפש וגוף על הבראכם כי קחו עצתי והוא כי בזה תבטחו להיות בני העוה"ב על ידי סבול יסורין באהבה כי דרך חיים תוכחות מוסר אך אל תקוצו בהם כ"א הללוהו בגבורותיו כי היסורין

הם בחינת גבורותיו וע"י כן הללוהו כרוב גדלו שתעלו במעלה מתיחסת אל רוב גדלו אתו יתברך ולמה תדאג הנפש כי הלא יגדל טובה אז מאשר היתה באמנה אתו יתברך טרם בואה פה.

פסוק ג

ואם יצר סמוך יטה אשורכם מני הדרך ותחטאו שמעו אלי והללוהו בתקע שופר בראש השנה והוא כמאמרנו על מאמרם ז"ל וה' נתן קולו לפני חילו בראש השנה שהוא כי עלינו לשבח לאבינו הרחמן שמצונו לשמוע קול שופר בראש השנה לעורר לבבנו נחרד ונשוב אליו ביום ההוא למען יכתבנו בספר חיים ולא בהפכו ומי מלך רחמן ביום משפט ירצה בתשובת אשר לא שב טרם יבא יום רוגז משפטו באופן שע"י מה שאדם שב ביום ההוא בחרדה ראויה ותשובה בכל לבו יתוקן לכן הללוהו והחזיקו לו טובה על זאת ושובו וחיו בעוה"ז ובעוה"ב ובזכות זה תשמחו שמחה שלמה בחג הסוכות כמאמר רז"ל במה יודע מאן נצח בראש השנה במי שנוטל שרביטו של מלך הם ד' מינים שבלולב והוא מאמרנו על פסוק בכסה ליום חגנו שהוא שנצחון ותקון ראש השנה הוא מכוסה ליום חגנו כי בחג הסוכות יתגלה נצחונו וזה יאמר פה הללוהו בתקע שופר שמעורר אתכם בו לשוב עדיו שעי"כ תזכו ותהללוהו בנבל וכנור וכל מינים אשר יזכיר שכלם נמצאים בחג בשמחת בית השואבה דתנן והלוים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר אלא שבא דוד וסדרן איך ישירו באופן ראוי לפני הקב"ה והוא שצריך יכנע האדם לפני קונו שיגיל ברעדה ע"כ בתחלה יתחיל בנבל וכנור שקולם נמוך:

פסוק ד

ועוד מעט בכלים שקולם רם מאלו הם תף ומחול ואחר כך יהללוהו במנים ועוגב שקולם עולה יותר:

פסוק ה

ואחר כך בצלצלי שמע שמשמיע יותר מכלם וכשגומר בסוף יהיה בצלצלי תרועה לגמור בקול שעם היותו קול רם הוא בדרך תרועה והכנעה וזהו הללוהו בצלצלי תרועה הרי במועצות ודעת שתי אלה אחד שנשמח ביסורין שנית שיחרד לבבנו בראש השנה תתוקן משובתנו ונזכה לעלות לעוה"ב לאור באור החיים הנשמה למעלה ממקום שהיתה שמה בתחלה וגם הגוף יגיל טובו ככל גופי ישני עפר קדושים אשר בארץ המה:

פסוק ו

ושמא תאמר הלא אם חלק מהנפש יזכה לא יזכה חלק אחר והוא הכתוב אצלנו בענין הגלגול כדרשב"י שאם נפש אחת תחטא ותתגלגל באיש אחר ולא תשתלם עד השלישי

אשר אין ספק שלא ישארו שני הגופים הראשונים משוללי נפש בקומם בתחיה ואין דעתי כענין מדליק מנר לנר שא"כ אין מציאות הראשון בשני כאשר אין מציאות הנר הראשון בנר הנדלק ממנו אך הוא כי חלק מהנפש ממציאותה עצמיית בשני וכן בשלישי לפי מציאות בחינת הנתקן בקודם והנשאר לתקן. ואין כאן מקום להשתקע בדרוש זה וה' יעזרנו ונרחיבהו בשערים המצויינים לנו בסייעתא דשמיא. כלל הדברים כי ע"י הגלגולים מציאות הנשמה מתחלקת לשתים שלשה חלקים והיה אפשר לומר כי אולי לא ישתלם רק החלק האחרון ע"כ אמר אל תחוש כי כל הנשמה בכל חלקיה תהלל יה כי כלה תזכה על ידי העוה"ז שנברא בה"א אל העוה"ב שנברא ביו"ד וזהו כל הנשמה תהלל יה ובכן גם החומר הצטרף עם הנפש והללויה כי בשלומה יהיה לך שלום:
נשלם ספר תהלים. בעזרת אלהים מלך עולם.